ΑΝΕΚΔΟΤΑ.

THEODORI SCHOLASTICI BREVIARIUM NOVELLARUM,

COLLECTIO REGULARUM IURIS EX INSTITUTIONIBUS,

FRAGMENTA BREVIARII CODICIS A STEPHANO ANTECESSORE COMPOSITI,

APPENDIX ECLOGAE,

FRAGMENTA EPITOMAE NOVELLARUM GRAECAE AB ANONYMO SIVE IULIANO CONFECTAE,

FRAGMENTA NOVELLARUM EX VARIORUM COMMENTARIIS,

EDICTA PRAEFECTORUM PRAETORIO.

EX BIBLIOTHECIS MONTIS ATHO,

NEC NON

BIENERIANA, BODLEIANA, LAURENTIANA, MARCIANA, PARISIENSI REGIA, VATICANA ET CAESAREA VINDOBONENSI

EDIDIT,

PROLEGOMENIS, VERSIONE LATINA ET ADNOTATIONIBUS ILLUSTRAVIT,

INDICIBUS INSTRUXIT

CAROLUS EDUARDUS ZACHARIAE,

IURIS UTRIUSQUE DOCTOR, PROFESSOR PUBLICUS EXTRAORDINARIUS IN UNIVERSITATE RUPERTO-CAROLINA, COLLEGII IURISCONSULTORUM HEIDELBERGENSIUM ASSESSOR, INSTITUTI ARCHAEOLOGICI ROMANI SOCIUS.

LIPSIAE MDCCCXLIII.

SUMPTIBUS IOANNIS AMBROSII BARTH.

PRAEFATIO.

Ab antiquioribus editoribus opuscula iuris Graeco-Romani passim in lucem protracta sunt, quae si in bibliothecarum latebris adhuc delitescerent, vix quisquam conquesturus esset: alia autem, editione longe digniora, fato quodam ad nostra usque tempora profunda nocte immersa iacuerunt. Nostro demum saeculo extiterunt, qui aequiorum iudicum partes agere studerent. Inter quos ego quoque, bibliothecas Occidentis nec non Orientis perlustrans, pretiosiores iuris Graeco-Romani reliquias conquisivi ac descripsi. Nonnulla ex his pridem edidi. Alia, ut fidem olim datam solverem, nunc edenda selegi, ea nimirum, quae ad interpretationem iuris Iustinianei inprimis utilia essent. Reliqua, veluti Eclogam Leonis et Constantini, Epanagogen Basilii, Leonis et Alexandri, Basilicorum lib. XV—XVIII cum scholiis, (de quibus videas dissertationem, quam nuper publici iuris feci hoc titulo: *'Ανέκδοτον. Lib. XVIII tit. 1 Basilicorum cum scholiis antiquis. Specimen Codicis palimpsesti Constantinopolitani Bibliothecae S. Sepulcri, qui solus libb. XV—XVIII Basilicorum integros cum scholiis continet. Heidelbergae 1842. 4,*) Epitomen legum de anno 920, Practicam sive Doctrinam ex actis Eustathii Romani, Synopsin minorem sive *το μικρὸν κατὰ στοιχεῖον*, alia ex variis Codicibus MSS diligenter inter se collatis eruta, nec non commentarios ICtorum Iustinianeorum, quantum fieri potest, in integrum restitutos, haec omnia alio tempore, si modo virorum doctorum favor mihi non defuerit, edenda curabo.

Sunt enim non pauci, qui, si vel libris iuris Graeco-Romani ad interpretationem iuris Iustinianei uti neutiquam dedignentur, tamen editores illorum philologos magis quam iuris peritos esse existiment. Quodsi libro singulari de actione in factum adversus eum, qui locupletior factus est, somniaveris, vel longum ac taediosum tractatum de mora eiusque effectibus spisso volumine

compilaveris, cuncti te laudare properant, arreptaque manu in gremium Iureconsultorum recipiunt. Sin recondita exquiras, semina spargas, ex quibus laeta messis sperari potest, — segetem tuam teque ipsum pauci sunt, qui colant!

Igitur reliquias iuris Graeco-Romani, quas supra dixi, aliquanto longius sepultas iacere sinam. Tractatum molior, qui me non tantum linguae graecae, sed etiam iuris quodammodo peritum esse ostendere possit. Interim tamen cohorticulae illi virorum doctorum, quibus haec curae cordique sunt, Ἀνέκδοτα mea commendo, eaque ut benevole excipere velint, omni, qua par est, observantia rogo.

Scribebam Heidelbergae Dominica Exaudi anno MDCCCXLII.

QUAE HOC VOLUMINE *ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ* CONTINENTUR, HAEC SUNT:

A. Breviarium Novellarum Theodori Scholastici Thebani Hermopolitani.

PROLEGOMENA.

***Introductio.** De libris MSS. ad ius Graeco-Romanum spectantibus, qui in bibliothecis monasteriorum montis Atho asservantur, et in specie de Codice MS. monasterii S. Laurae, qui Theodori Hermopolitani Breviarium Novellarum continet.*

***Caput primum.** De natura atque indole Breviarii Novellarum, quod Theodovum Scholasticum, Thebanum Hermopolitanum, auctorem habet.*

***Caput secundum.** De Breviario Codicis, quod Theodorum Scholasticum Hermopolitanum auctorem habet.*

***Caput tertium.** De scriptis, quae Theodoro Hermopolitano perperam tribuuntur.*

***Caput quartum.** Historia Theodori Scholastici, Thebani Hermopolitani.*

***Caput quintum.** De Theodori Breviario Novellarum edendo, et de utilitate, quam criticae et exegesi iuris Iustinianei praebeat.*

B. Regulae Institutionum ex Cod. Paris. Reg. Gr. 1366.

PROLEGOMENA.

C. Codicis per Stephanum Antecessorem κατ' ἐπιτομήν graece conversi fragmenta ex Cod. Bodleiano 3399. Accedit Appendix Eclogae ex Cod. Paris. gr. 1384.

D. Fragmenta Epitomae graecae Novellarum, quae ab Anonymo i. e. Iuliano confecta esse videtur.

E. Edicta Praefectorum Praetorio ex Codd. MSS. Bodleianis, Laurentianis, Marcianis, Vindobonensibus nunc primum edita.

PROLEGOMENA.

Caput I. Historia Praefectorum Praetorio.

Caput II. De iure edicendi Praefectorum Praetorio et edictis eorum in genere.

Caput III. De edictis Praefectorum Praetorio, quae supersunt.

BREVIARIUM

NOVELLARUM

THEODORI SCHOLASTICI THEBANI HERMOPOLITANI

PROLEGOMENA.

Introductio.

De libris MSS ad ius Graeco-Romanum spectantibus, qui in bibliothecis monasteriorum montis Atho asservantur, et in specie de CodiceMS. monasterii S. Laurae, qui Theodori Hermopolitani Breviarium Novellarum continet.

§. I. *Mons Atho.*

Ex infima Macedonia in Aegaeum mare tres peninsulae prominent, populosas olim civitates complexae hodie autem a monachis Graecis possessae et habitatae. Ii in prima et secunda, si ab Occidente incipias, peninsula *μετόχια* sua habent, h. e. praedia rustica, villas, agros et pascua; in tertia autem, quae Orientem spectat, ipsi in monasteriis, cellis, speluncis et antris degunt. Haec enim pergrata statio est. Ab isthmo, ubi Macedoniae iuncta est, leniter per colles assurgit; deinde per saltus densis umbrosisque nemoribus tectos atque uberibus aquis fecundos meridiem versus porrigitur; tandem desinit in montem Atho, qui omni ex parte praeruptissimus in altitudinem quinque millium pedum erigitur —

Purus ab arboribus, spectabilis undique,[1]) —

et unde late patet prospectus ad litora vicina et in mare variis insulis, veluti Thaso, Samothrace, Imbro, Lemno, Scyatho et aliis distinctum. Ut breviter dicam:

Ille terrarum mihi praeter omnes
Angulus ridet; ubi non Hymetto
Mella decedunt, viridique certat
  Bacca Venafro;
Ver ubi longum tepidasque praebet
Jupiter brumas, et amicus Aulon
Fertili Baccho minimum Falernis
  Invidet uvis.[2])

§. II. *Monasteria montis Atho.*

In hac peninsula, — Graecis audit *τὸ ἅγιον ὄρος*, vel *τὸ ἁγιώνυμον ὄρος τοῦ Ἄθωνος*, — sita sunt monasteria (*μοναστήρια, μοναί, λαῦραι*) viginti, insuper asceteria (*ἀσκητήρια, σκῆται*) nonnulla, et cellae (*κελλία*) paene trecentae. Monasteria in latere orientali sita haec sunt: *Χελανταρίου, Ἐσφιγμένου, Βατοπαιδίου, Παντοκράτορος, Σταυρονικήτου, Κουτλουμούση, Ἰβήρων, Φιλοθέου, Καρακάλλου, Λαῦρα.* In occidentali latere haec sunt: *Παύλου, Διονυσίου, Γρηγορίου, Σίμωνος πέτρα, Ξηροποτάμου, Ρωσσῶν, Ξενοφῶντος, Δοχειαρίου, Κώνσταντος, Ζωγράφου.* In medio sancto monte est pagus *Καρυαῖς*, in quo sita est ecclesia principalis *τοῦ Πρωτάτου.* Inter asceteria potissimum nominanda sunt: *τὰ Καυσοκαλύβια* et *ἡ Ἁγία Ἄννη*, utrumque ad monasterium S. Laurae pertinens.

Monasteria illa saeculo IX et sequentibus condita sunt. Fuerunt sane etiam ante haec tempora, qui in monte sancto vitam solitariam agerent, imo monasteria hic iam olim Constantini M. et quae ea sequebantur temporibus extitisse fama est; sed ex his, quae hodie in monte sancto exstructa reperiuntur, ne unum quidem tantae antiquitatis esse videtur.

1) *Ovid.* Metamorph. vs. 709.

2) *Horat.* Od. II, 6.

Inter antiquissima monasteria praecellit monasterium S. Athanasii Athonitae, vulgariter S. Laura dictum, splendidissimum illud et multis privilegiis ornatum. Quod conditum fuit imperantibus Nicephoro Phoca et Joanne Tzymisce (963—975).[1]

§. III. *Bibliothecae montis Atho.*

Monachi montis Atho hoc tempore *σπουδάζουσι μόνον τὰς ἀρετάς*, quemadmodum ipsi loquuntur; h. e. preces fundunt, litanias peragunt, vigilias celebrant, nonnulli etiam agris vel hortis colendis operam dant. Verumenimvero antiquioribus temporibus (saec. IX sqq.) monachi *ἁγιορεῖται*, quos vocant, non solum vitae sanctitate sed etiam literarum, theologiae inprimis, studio excelluerunt. Hinc monasteria etiamnum libris tam manu exaratis quam impressis referta sunt, et modo ditiores modo pauperiores bibliothecas habent. Quae quidem ex liturgicis potissimum libris, bibliis, patrum ecclesiasticorum operibus, homiliis aliisque id genus libris constant. Sed continent etiam classicorum, quos vocant, auctorum, (Graecorum nimirum,) Codices aliquot MSS haud indignos, qui diligentius examinentur; continent praeterea multa medicorum Graecorum volumina, ac denique, quod magis huc facit, legum et canonum varias collectiones.

Hos thesauros anno MDCCCXXXVIII, dum iter per Orientem facerem, accuratius inspicere vel certe perlustrare mihi contigit. Et generaliter quidem de bibliothecis montis Atho egi in libro nuper a me edito, cui titulus est: „*Reise in den Orient, in den Jahren 1837 und 1838 etc. Mit einer Charte des Berges Athos. Heidelberg* 1840. 8.“; ibique (p. 212—271) etiam de Codicibus MSS. notatu dignioribus breviter tractavi, exceptis iis, qui ad ius sive civile sive canonicum pertinerent. Hos enim huic tractatui describendos reservavi, nisi quod nonnullos in „Historiae Iuris Graeco-Romani Delineatione cum appendice Ineditorum. Heidelbergae 1839. 8.“ a me edita laudaverim, de alio in „*Wiener Jahrbücher der Literatur. Bd. LXXXVI S. 192 ff.*“ exposuerim, denique aliorum ex schedis meis E. Heimbachius in *'Ανεκδότων* To. II p. XLIII sq. fecerit mentionem.

Igitur in sequentibus brevem catalogum Codicum MSS. in bibliothecis montis sancti extantium, qui ad ius civile vel canonicum pertinent, dabo. Non autem omnes monasteriorum bibliothecae eiusmodi Codices exhibent, sed eae tantum, quas singulis §§ et alphabetico ordine deinceps nominabo. Caeterum eos tantum Codices vidi atque examinavi, qui in ipsis bibliothecis repositi essent: eos enim, qui pro tempore in manibus monachorum extra bibliothecas versarentur, puta theologicos libros et *κανονάρια*, colligere et inspicere non potui.

§. IIII. *'Αγία 'Άννη.*

Huius asceterii bibliotheca in armario intra ecclesiam reposita est. Non est magni facienda. Continet *Κανονάριον* aliquod, i. e. librum poenitentialem, in usum confessorum confectum, quod habetur in Codice chartaceo, formae octavae, saec. XVIII exarato.

§. V. *Βατοπαίδι.*

Bibliothecam habet ditissimam, non tam impressis quam potius manuscriptis libris refertam. Ex quibus ad ius civile et canonicum spectant, qui sequuntur:

1. Codex membranaceus, saec. XII exeunte exaratus, in folio. Mutilus est tam initio quam fine. — Eo continentur: a) Exceptiones e canonibus et S. Patribus; aliae de rebus theologicis; de synodis tractatus. b) Catalogus regum; de gradibus cognationis ex lib. III Inst.; Ecloga legis Mosaicae; *περὶ ὅρων καὶ ὁροθεσιῶν* etc. fragmenta. c) Ecloga Leonis et Constantini. Titulus est: *'Εκλογὴ τῶν νόμων ἐν συντόμῳ γενομένη παρὰ λέοντος καὶ κωνσταντίνου τῶν σοφῶν καὶ φιλευσεβῶν βασιλέων ἡμῶν ἀπὸ ἰνστιτούτων τῶν διγέστων τοῦ κώδικος τῶν νεαρῶν τοῦ μεγάλου ἰουστινιανοῦ διατάξεων καὶ ἐπιδιόρθωσις εἰς τὸ φιλανθρωπότερον ἐκδοθεῖσα ἐν μηνὶ μαρτίῳ ἰνδ. θ' ἀπὸ κτίσεως κόσμου ,ϛσμη'.* Sequitur index titulorum 18 et capitum, quibus constat. Deinde est praefatio *'Ο δεσπότης*, cum

---

1) Vide *Joannis Comneni* descript. montis Atho, ad calcem *Montefalconii* Palaeogr. Graec. p. 452. — *Leo Diacon.* ed. *Hase* (Bonnae) p. 426.

inscriptione: Ἐν ὀνόματι πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος λέων καὶ κωνσταντῖνος πιστοὶ βασιλεῖς. (Nomina eorum, qui Eclogam confecerunt imperatoris jussu, in praefatione non sunt expressa.) Denique sequitur Ecloga ipsa, in qua tit. 17 Codex mutilus desinit.

2. Codex membranaceus in folio, saec. XIII. Initio mutilus est. — Continet: Photii nomocanonem cum scholiis Balsamonis. — In fine librariorum notae reperiuntur duae, prior literis arcanis, altera literis vulgaribus exarata. Illa sic audit: Ἐτελειώθη ἡ βίβλος αὕτη μηνὶ νοεμβρίῳ εἰκοστῇ ὀγδόῃ ἔτους ἑξακισχιλιοστοῦ ἑξακοσιοστοῦ δωδεκάτου γραφεῖσα χειρὶ ἰωάννου μοναχοῦ. τέλος σὺν θεῷ τοῦ νομοκανόνου. Altera sic audit: Τέλος δεδωκὼς τῷ παρόντι βιβλίῳ — τῷ συντελεστῇ χριστέ σοι χάριν νέμω. — ἐτελειώθη διὰ χειρὸς κωνσταντίνου ἁμαρτωλοῦ τοῦ τοῦ χωνῶν (sic.)

3. Codex chartac. in folio, saec. XIV. — Continet: a) Collectionem canonum cum commentariis Zonarae. b) Photii ἀποδείξεις, de synodis tractatum. c) Photii Nomocanonem.

4. Codex chartac. in 12.mo, saec. XV. — Continet: a) Symeonis epitomen canonum. b) Exceptiones ex theologicis libris.

5. Codex chartac. in folio, saec. XV. — Continet: a) Matthaei Blastaris syntagma alphabeticum cum appendice vulgari. b) Collectanea quaedam canonica et theologica.

6. Codex chartac. in folio, saec. XV. — Continet: a) De nuptiis tractatum. b) Blastaris syntagma cum appendice. c) Collectanea theologica.

7. Codex chartac. in folio, saec. XV. — Continet: a) Blastaris syntagma cum appendice. b) Collectionem canonum in epitomen contractam.

8. Codex chartac. in 8vo, saec. XVI. — Continet: Blastaris syntagma a Cunali Critopulo in linguam vulgarem conversum.

9. Codex chartac. in 4to, de anno 1631. — Continet: Manuelis Malaxi nomocanonem lingua vulgari scriptum, capp. 378 constantem. Praefatio deest.

10. Codex chartac. in 4to, saec. XVII. — Continet: Manuelis Malaxi nomocanonem cum praefatione, capp. 207 absolutum. Accedunt varia collectanea.

11. Codex chartac. in 4to, de anno 1731. — Continet: Malaxi nomocanonem sine praefatione in capp. 245. Accedunt varia capitula canonica suis numeris distincta.

12. Codex chartac. in 4to, saec. XVIII. — Continet: Malaxi nomocanonem cum praef. in capp. 500.

13. Codex chartac. in 4to, saec. XVIII. — Continet: Malaxi nomocanonem sine praef. in capp. 530.

14. Codex chartac. in 4to, saec. XVIII. — Continet: Malaxi nomocanonem cum praef. in capp. 524.

15. Codex chartac. in 4to, saec. XVII. — Hic codex varia κανονάρια vel νομοκανόνους, quos vocant, continet. In fine est tractatus de nuptiis, et notitia de strage τῶν ἁγιορειτῶν tempore Michaelis Palaeologi facta.

16. Codex chartac. in 4to, de anno 1699. — Continet compendium iuris canonici in capp. 633.

17. Codex chartac. in 4to, initio saec. XVIII exaratus. — Continet compendium iuris canonici in capp. 544, quod nomocanoni Manuelis Malaxi cognatum est.

18. Codices duo chartacei in 12mo, saec. XVIII. — Continent κανονάρια.

§. VI. Διονυσίου.

Habet copiam librorum manuscriptorum, qui satis bene per pluteos dispositi atque etiam catalogo descripti sunt. Ad ius pertinent:

1. Codex chartac. in folio, saec. XIV. — Eo continetur: a) Photii nomocanon cum commentario Balsamonis. b) Syntagma canonum cum commentariis Balsamonis et Zonarae. c) Appendix locuples, in qua tractatus de nuptiis, responsa Balsamonis, sententiae synodales, alia comprehensa sunt.

2. Codex chartac. in folio, saec. XIV. — Continet: Collectionem canonum cum commentario Zonarae.

3. Codex chartac. in folio, saec. XIV. — Continet: Collectionem canonum cum commentario Zonarae.

4. Codex chartac. in folio, saec. XIV. — Continet: Matthaei Blastaris syntagma cum appendice vulgari.

5. Codex chartac. in 4to; exaratus a. 1648 a Germano Hieromonacho. — Continet: Blastaris syntagma cum appendice.

6. Codex chartac. in 4to; de anno 1609. — Continet: Manuelis Malaxi nomocanonem in lingua vulgari, cum praefatione et capp. 239. (Sed notes, in praefatione non Malaxum auctorem nominari: sed per interpolationem *Θωμᾶς Ῥίτζος* auctor esse praedicatur, qui hunc librum anno 1609 iussu Gabrielis, metropolitae *Παροναξίας*, confecerit.)

7. Codex chartac. in 4to; de anno 1707. — Eo continetur Malaxi nomocanon sine praef. constans capp. 694.

8. Codex chartac. in 8vo; in fine haec nota legitur: *Ἐτελειώθη τὸ παρὸν πρόχειρον διὰ χειρὸς ἐμοῦ μανουὴλ τοῦ μελιγαλᾶ ἐν ἔτει ‚ςων΄ ἰνδ. ι΄ ἡμέρᾳ τρίτῃ ιγ΄τοῦ ὀκτωβρίου μηνός.* — Continet: Synopsin minorem, quam vocant, sive *τὸ μικρὸν κατὰ στοιχεῖον.* Praecedit *πίναξ.* Deinde opus ipsum incipit hac rubrica: *Ἀρχὴ τοῦ Α.* Sed recentior manus adscripsit titulum: *Βασιλικῶν νόμων ἐπιτομὴ κατὰ στοιχεῖον τοῦ σοφωτάτου μιχαὴλ ἀνθυπάτου τοῦ ἀτταλειώτου.*

9. Codex chartac. in 8vo, saec. XIV. — Continet: Harmenopuli Hexabiblum et opera minora.

§. VII. *Δοχειαρίου.*

Inter Codices manuscriptos, quos huius monasterii bibliotheca non paucos continet, ad ius canonicum vel civile pertinent:

1. Codex chartac. in folio, saec. XV. — Continet: Blastaris syntagma cum appendice.

2. Codex chartac. in 4to, saec. XVII. — Continet: Malaxi nomocanonem in capp. 256 sine praefatione.

3. Codex chartac. in 4to, saec. XVIII. — Continet: Malaxi nomocanonem cum praef. in capp. 295.

4. Codex chartac. in 4to, saec. XVIII. — Continet: Collectionem canonum cum commentario Zonarae a Dionysio Hieromonacho in linguam vulgarem conversam. Incipit: *Ἐξήγησις τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων...μετενεχθέντων ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως εἰς τὴν κοινὴν μετὰ μερικῆς παραφράσεως παρὰ διονυσίου ἱερομονάχου. Ἡ δήλωσις τῶν λόγων σου κ. τ. λ.* — Eadem ligatura comprehensa est editio Harmenopuli, quae prodiit Venetiis 1744.

5. Codex chartac. in 4to, saec. XVIII. — Continet: Compendium canonicum Macarii Hieromonachi, quod incipit: *α΄. περὶ τῶν ἀρνηθέντων τὸν χριστὸν ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως.*

6. Codex chartac. in 8vo, saec. XV. — Continet: Michaelis Attalensis *πραγματείαν* titt. 37 comprehensam. Accedunt theologica quaedam et canonica, nec non titulus Prochiri de nuptiis.

§. VIII. *Ἐσφιγμένου.*

Bibliothecam habet satis idoneam et catalogum librorum tam manu scriptorum quam impressorum. Caeterum anno 1534 hoc monasterium a Turcis devastatum est, unde factum est, ut antiquiores hoc tempore Codices vix supersint. Ex Codicibus MSS. hoc loco nominandi sunt:

1. Codex membranaceus in folio, saec. XVI medio exaratus. — Continet: a) Photii nomocanonem cum scholiis Balsamonis. (Desinit in tit. IX.) b) De nuptiis tractatum. c) Collectionem canonum cum commentariis Balsamonis et Zonarae.

2. Codex chartac. in 8vo, saec. XVI. — Continet: Epitomen canonum cum commentario. Accedunt collectanea theologica.

3. Codex chartac. in 12mo; de anno 1572. — Continet: Blastaris syntagma in epitomen contractum, secundum versionem Cunalis Critopuli in capp. 190. Accedunt exceptiones nonnullae ex ecclesiasticis libris.

4. Codex chartac. in 4to, saec. XVII. — Continet: Manuelis Malaxi nomocanonem cum praef. in capp. 303.

§. IX. Ἰβήρων.

Iberorum monasterium permultos libros in turri supra ecclesiam ropositos habet, impressos potissimum, sed etiam manuscriptos. Olim optimo ordine per pluteos et armaria dispositi erant, quod catalogus etiamnum superstes testatur; hodie autem sine ordine et partim per terram iacent. Codices MSS huius bibliothecae, qui ad ius canonicum et civile pertineant, hi sunt:

1. Codex membranaceus in folio, saec. XII; ab initio et in fine mutilus est. — Continet: Photii nomocanonem cum scholiis Balsamonis a tit. VIII usque ad tit. XIII.

2. Codex chartaceus in folio, saec. XIV; hic illic integra folia exciderunt. — Continet: a) Photii nomocanonem cum scholiis Balsamonis. b) Collectionem canonum cum *ἑρμηνείᾳ* Balsamonis.

3. Codex chartac. in 8vo maiori, constans quaternionibus XXIV. In fine haec nota legitur: *ἐτελειώθη σὺν θεῷ ἁγίῳ τὸ παρὸν νομοκάνονον διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἰωάννου ἀναγνώστου τοῦ καβαλαρικοῦ διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ τιμιωτάτου πατρὸς νύμφωνος ἱερομονάχου ἐν ἔτει ,ϛωλα' ,ἰνδ. ϛ'.* — Continet: Collectionem canonum. Accedunt varii *λόγοι, εὐχαί,* denique responsa Balsamonis ad Marcum.

4. Codex chartac. in 8vo minori, constans quaternionibus XXXVI, exaratus saec. XVI. — Continet: *Κεφάλαιά τινα ἀναγκαῖα ἐκ τῶν κανόνων κ. τ. λ. εἰσὶν δὲ ἐξηγημένα. ἡ δὲ ἐξήγησις ἐστὶν ἑρμηνευομένη ἰωάννου μοναχοῦ τοῦ ζωναρᾶ.* Incipit: *Κανὼν γ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Εἴ τις ἐπίσκοπος κ. τ. λ.*

5. Codex chartaceus in folio. Olim fuit Demetrii Protonotarii; scriptor autem se prodit in fine Codicis hac nota: *τὸ παρὸν βιβλίον ἐγράφη διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου τῶν ἱερέων γγίνου* (sic) *καὶ οἰκονόμου τῆς ἁγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς πωγωιαννῆς ἐν ἔτει ,ζρμζ' μηνὶ ὀκτωβρίῳ λα'.* — Continet: Collectionem canonum cum commentario Zonarae.

6. Codex chartac. in 8vo, saec. XIV. — Continet: Theodori Balsamonis *ἀποκρίσεις, μελέτας,* et nonnullos alios tractatus canonicos.

7. Codex chartac. in folio, saec. XIV. — Eo continentur: a) Blastaris syntagma. b) Appendix inusitatior, qua comprehensa sunt Balsamonis responsa et meditationes, decreta patriarchalia, Photii *συναγωγαὶ καὶ ἀποδείξεις,* dispositio thronorum, *λέξεις,* fragmenta Epanagoges, leges rusticae, de *μεταθέσει ἀρχιερέων* commentariolus, Harmenopuli de sectis libellus, Petri chartophylacis *ἐρωταποκρίσεις,* tractatus de nuptiis, calendarium.

8. Codex chartac. in 8va, saec. XV ineunte scriptus. Habet folia 471. In margine aliquoties glossae latinae adscriptae sunt. Fuit olim „*ἐκ τῶν μαξίμου ἐπισκόπου κυθήρων*“· denique possessor fuit „*γρηγόριος ἱερομόναχος ὁ ἴβηρ.*“ — Continet: a) Blastaris syntagma cum appendice. b) Collectionem canonum. c) Fragmenta varia ex SS. Patribus, de nuptiis tractatum, dispositionem thronorum, *λέξεις λατινικάς,* Balsamonis responsa, responsiones ad monachos extra urbem sub patriarcha Nicolao et imp. Alexio datas, Balsamonis tractatum de azymis.

9. Codex chartac. in folio, saec. XV. Habet notas latinas in primo folio. Possessor olim fuit Joannicius quidam in insula Lemno. — Continet: Blastaris syntagma cum appendice.

10. Codex chartac. in 8vo; exaratus anno 1570 in insula Creta. — Continet: Blastaris syntagma cum appendice.

11. Codex chartac. in folio, de anno 1608. — Continet: Manuelis Malaxi nomocanonem in capp. 580. Sed notes, *α*) praefationem praemitti, verbis *Ἐπειδὴ ἐν τοῖς ἱεροῖς* incipientem, quae a vulgata huius operis praefatione differat, in qua tamen idem Malaxus auctor operis esse, opus autem anno 1561 (non, ut vulgo, 1562) confecisse dicitur: *β.*) totum opus lingua antiqua scriptum esse, quum in reliquis Codicibus, quos viderim, omnibus Malaxi nomocanon vulgari dialecto scriptus sit.

12. Codex chartac. in 8vo. In fine Codicis haec leguntur: *τὸ παρὸν θεῖον καὶ ἱερὸν νόμιμον ἐγράφθει παρὰ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις παρθενίου κατὰ τὸ ,ζρκϛ' ἐν μηνὶ μαΐῳ.* Sed pars Codicis alia manu anno 1708 exarata est. — Continet: a) Collectanea theologica. b) Malaxi nomocanonem sine praef. in capp. 295.

13. Codex chartac. in 8vo, saec. XVII. Pars posterior Codicis alia manu scripta est, quae hanc notam adiecit: *τὸ παρὸν βιβλίον ὑπάρχει τοῦ πανοσιωτάτου ἁγίου καθηγουμένου κυροῦ γαβριὴλ τοῦ ἐξ ἀθηνῶν καὶ ἐτελειώθη ,ζρκς' μηνὶ νοεμβρίῳ.* — Continet: a) Malaxi nomocanonem in capp. 292. b) Varias *ἐρωταποκρίσεις.*

14. Codex chartac. in 8vo, constans quaternionibus XLVI. Diversis manibus, certe diversis temporibus exaratus est: quo spectant tres notae, prior in prima statim pagina literis arcanis, secunda et tertia in medio Codice literis consuetis scriptae. Illa sic est legenda: *πόνος. ἱερεμίας ἱερομόναχος καὶ προηγούμενος ἔγραψα.* Secunda haec est: *ἐν μηνὶ μαΐῳ ἔτους ,ζρκζ.* Tertia sic audit: *,ζρλδ' ἱερεμίας ἱερομόναχος καὶ προηγούμενος ἔγραψα.* — Eo continentur: a) Joasaph Hieromonachi responsa ad Georgium Drazinum; de nuptiis tractatus. b) Symeonis archiepiscopi Thessalonicensis responsa ad Gabrielem metropolitam Pentapoleos. c) Manuelis Malaxi nomocanon sine praef. capp. 292. — Accedunt *εὐχαί* et id genus alia.

15. Codex chartac. in 8vo; in fine haec notantur: *ἐτελειώθη τὸ παρὸν νόμιμον διὰ χειρὸς ἐμοῦ εὐθυμίου ἱερομονάχου τοῦ σκουτέρη ἐπὶ ἔτους ,ζρκη' ἀπὸ δὲ χριστοῦ ,αχκ' μηνὶ ἰαννουαρίῳ εἰς ιδ'.* — Continet: Malaxi nomocanonem in capp. 487. Accedunt *ὁμιλίαι* et *εὐχαὶ* nonnullae.

16. Codex chartac. in 8vo; de anno 1622. — Continet Malaxi nomocanonem a Styliano presbytero novis additionibus auctum in capp. 525. Sic enim in fine praefationis illius, quae proprie Malaxo debetur: „*Ἤνυσται αὕτη ἡ βίβλος μετὰ πολλοῦ μοχθοῦ ἐνταῦθα ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ μητροπόλει τορνόβου, ἥτις ἐστὶν ὁ ναὸς τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων καὶ πρωτοκορυφαίων πέτρου καὶ παύλου, ἐπιμελῶς καὶ θεαρέστως ταύτης ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου κυρίου κυρίου γαβριὴλ, οὗ οἱ γεννήτορες εὐγενέστατοι θεοφιλεῖς καὶ ἐλεήμονες, ἱερεῖς τίμιοι καὶ εὐλαβέστατοι, ἡ δὲ ἐπίγειος πατρὶς αὐτοῦ ἡ περίφημος ἄρτα, παρ' ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου αὐτοῦ δούλου στυλιανοῦ ἱερέως τοῦ ἐκ πόλεως ἰωαννίνων πλησίον ἄρτας ἐν ἔτει ,ζρλβ' ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἰνδ. ε', ἀπὸ δὲ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως αὐτοῦ ,αχκβ' μηνὶ μαΐῳ.*"

17. Codex. chartac. in 8vo, quem a. 1678 scripsit Athanasius monachus *ἀπὸ χώρας περάμου.* — Continet: Malaxi nomocanonem sine praef. capp. 424.

18. Codex chartac. in folio; exaratus in asceterio *τῶν Καυσοκαλυβίων* anno 1773. — Continet: Nomocanonem, ex Harmenopulo potissimum et Blastare concinnatum, quem iussu et auctoritate superiorum confecit *ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ ἄθωνος κατὰ τὴν ἱερὰν τοῦ καυσοκαλυβίου σκήτην ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αψξγ' μηνὶ μαρτίῳ ὁ ἐν μοναχοῖς ἐλάχιστος θεόκλητος ὁ βυζάντιος.* Praemittitur praefatio, in qua de fontibus et libris iuris canonici auctor agit.

19. Codex chartac. in 12mo, saec. XVII; mutilus initio et fine. — Continet compendium aliquod iuris canonici, nomocanoni Manuelis Malaxi haud dissimile. Porrigitur ad cap. 247.

20. Codex chartac. in 8vo, minori, saec. XVII. — Continet *χρυσόβουλλα* imperatorum Alexii et Andronici, et *πατριαρχικὰ γράμματα,* quibus constitutio et privilegia *τῆς κοινότητος τοῦ ἁγίου ὄρους* illustrantur.

21. Codex chartac. in 8vo, saec. XIV. Initio et fine mutilus est. — Eo continentur: a) Michaelis Attalensis *πραγματεία* titt. 36, cum appendice, in qua etiam Constantini et Michaelis Ducae Novellae occurrunt. b) Ecloga Leonis et Constantini, hoc titulo: *Ἀτταλειώτου καὶ κριτοῦ τοῦ ἀνθυπάτου ἐκλογὴ τῶν νόμων ἐν συντόμῳ γενομένη παρὰ λέοντος καὶ κωνσταντίνου τῶν σοφῶν καὶ φιλευσεβῶν ἡμῶν βασιλέων ἀπὸ τῶν ἰνστιτούτων τῶν διγέστων τοῦ κώδικος τῶν νεαρῶν τοῦ μεγάλου ἰουστινιανοῦ διατάξεων καὶ ἐπιδιόρθωσις εἰς τὸ φιλανθρωπότερον.* Inscriptionem statim sequitur rubrica: *περὶ συστάσεως μνηστείας καὶ λύσεως αὐτῆς τίτλος α',* et tum demum habetur praefatio *Ὁ δεσπότης.* Post haec ipsa Ecloga incipit; sed corrupta sunt nonnulla et interpolata, alia omissa; imo folia quaedam, quae tit. IX et X continebant, deesse videntur. Appendicis loco additae sunt §§ quaedam ex legibus navalibus et leges militares. c) *Σύνοψις τοῦ παννπερτίμου ψελλοῦ εἰς τὰς τῶν νόμων ἀγωγάς.* Incipit: *Πολὺ καὶ δυσθεώρητον.* Explicit: *Καὶ μετὰ ταῦτα λέλυται ἐννόμῳ τυχὸν λύσει* (vs. 711).

22. Codex chartac. in 8vo, saec. XIV. — Eo continentur: a) Prochiron Basilii, sine inscriptione aut praefatione. Alia corrupta, alia interpolata, alia omissa sunt. b) Ecloga Leonis et Constantini, sine inscriptione aut praefatione, tit. XVII constans. Ultimus enim (*περὶ διαμερισμοῦ*

σκύλων) deest. Accedit appendix, quae complectitur leges militares, *ποινάλιον κατὰ αἱρετικῶν*, constitutionem Zenonis de aedificiis privatis, tractatum *περὶ ὑποβόλου*, septem aetatum nomina, leges georgicas, glossaria et alia quaedam fragmenta.

23. Codex chartac. in folio, saec. XV. Initio mutilus esse videtur. Initio haec nota legitur: „*καὶ τόδε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀθανασίου ἱερέως τοῦ ἐκ καστορίας.*" — Varia continet, quae vix in alio Codice hoc ordine vel collecta vel digesta reperies. Quae potissimum notanda videbantur, haec sunt: *Ἐνταλτήριον γράμμα* de anno **1392**; fragmenta Epanagoges de Patriarcha; dispositio thronorum; *ἐρωταποκρίσεις* Petri chartophylacis; sententiae synodales sub patriarchis Xiphilino et Antonio redditae; Balsamonis responsa ad Marcum et eiusdem meditatio; *λύσις συνοδικὴ* sub patr. Joanne facta anno **1276**; lib. I Hexabibli Harmenopuli; de nuptiis quaedam ex Blastaris syntagmate; *ψηφίσματα* et *σημειώσεις* de nuptiis; Novellae Nicephori et Alexii; tomus Sisinnii; *σημειώματα* de nuptiis; Ecloga Novellarum Leonis; Basilicorum praefatio, quam vocant; Novellae Manuelis et Nicephori; ex Novellis Leonis *περὶ πολιτικῶν σωματείων* quaedam; officia ecclesiae et palatii; dispositio thronorum sub Andronico; catalogi regum et patriarcharum; Novella Athanasii; Moschionis *ὑποθῆκαι* etc. — Quae omnia edita sunt; fragmenta ex Novellis Leonis *περὶ πολιτικῶν σωματείων*, quae hactenus erant inedita, ex hoc Codice publici iuris feci in: Histor. IGR delineatione p. **117** sqq.

§. X. *Καρακάλλου.*

Coenobium hoc pauciores libros habet. Hoc loco recensendi sunt:

1. Codex bombycinus in 8vo, saec. XIV; ab initio mutilus est. — Continet: a) Synagogen canonum in titt. L. b) Collectionem LXXXVII capitulorum, hac inscriptione: *συναγωγὴ νεαρῶν διατάξεων ὡς ἐν ἰνδικῇ*. c) Alia quaedam canonica fragmenta.

2. Codex chartac. in 8vo, de anno **1679**. — Continet: Manuelis Malaxi nomocanonem sine praefatione capp. **378**.

3. Codex chartac. in 8vo, saec. XVII; ab initio mutilus est. — Continet: Malaxi nomocanonem capp. **296**.

4. Codex chartac. in 8vo, saec. XVIII. — Continet: Malaxi nomocanonem sine praefat. in capp. **694**.

§. XI. *Κουτλουμούση.*

Satis amplam bibliothecam habet. Ad ius pertinent:

1. Codex membranaceus in folio, saec. XIII. — Continet: a) Epitomen canonum. b) Photii nomocanonem cum scholiis Balsamonis, novo prologo, novis adnotationibus et aliis quibusdam additionibus auctum.

2. Codex chartac. in folio, saec. XIV. — Continet: Matthaei Blastaris syntagma.

3. Codex chartac. in 12mo, saec. XVIII. — Continet: Blastaris syntagma in epitomen contractum secundum versionem Cunalis Critopuli.

4. Codex chartac. in 4to, de anno **1617**. Continet: Manuelis Malaxi nomocanonem cum praefatione capp. **262**.

5. Codex chartac. in folio, de anno **1664**. — Continet: Malaxi nomocanonem capp. **294**, et cum praefatione, in cuius tamen fine *κυριανῆς ἐκ τουρνόβου ἔτει ,αχξδ'* se perfecisse hunc librum dicit.

6. Codex chartac. in 4to, de anno **1672**. — Continet: Malaxi nomocanonem sine praef. capp. **422**.

7. Codex chartac. in 4to, de anno **1704**. — Continet: Malaxi nomocanonem capp. **296**, et cum praefatione, in cuius tamen fine loco Malaxi auctorem se praedicat *κύριλλος μοναχὸς ἐν ἱερουσαλὴμ ἐν ἔτει ,αψδ'*.

8. Codex chartac. in 4to, de anno **1769**. — Continet: Malaxi nomocanonem sine praef. capp. **688**.

9. Codex chartac. in 4to, saec. XVIII. — Continet: Malaxi nomocanonem cum praef. et capp. 500.

10. Codex chartac. in 12mo, saec. XVIII. — Continet: Epitomen ex Malaxi nomocanone.

11. Codex chartac. in 12mo, saec. XVIII. — Continet *κανονάριον* aliquod.

§. XII. *Ξενόφου.*

Bibliotheca male habita est, nec locuples. Codices MSS, qui ad jus pertineant, hi sunt:

1. Codex chartac. in folio, saec. XVII. — Continet: Collectionem canonum. Accedunt collectanea theologica.

2. Codex chartac. in folio, exaratus anno 1774. — Continet: Theocleti Byzantii nomocanonem anno 1767 compositum.

§. XIII. *Ξηροποτάμου.*

Libris impressis potissimum est instructa: manuscriptos enim libros olim venditos esse fama est. Unum tantum inveni Codicem, qui ad ius pertineret: Codicem chartaceum in folio saec. XVIII, qui versionem neo-graecam legum Transsylvaniae et Ungariae contineret. De quo videsis Iter orientale, quod edidi, p. 265.

§. XIV. *Παντοκράτορος.*

Habet bibliothecam multis, sed ecclesiasticis potissimum, libris repletam. Codices MSS, qui ad ius spectent, non sunt magni faciendi. Sunt autem duo:

1. Codex chartac. in 4to, saec. XVIII. — Continet: Manuelis Malaxi nomocanonem sine praefatione capp. 292.

2. Codex chartac. in 8vo, saec. XVIII. — Continet: *Κανονάριον* aliquod, quod inc.: *α. Πῶς δεῖ ὑπάρχειν τὸν πνευματικόν.*

§. XV. *Παύλου.*

Serbicos potissimum Codices possidet. Graeci autem hoc loco recensendi sunt:

1. Codex chartac. in 8vo, exaratus Moscuae a. 1597. — Continet: Malaxi nomocanonem cum praef. et capp. 293. Accedunt notae theologicae et chronologicae.

2. Codex chart. in 4to, saec. XVII exeunte exaratus. — Continet: a) Malaxi nomocanonem cum praef. et capp. 294. b) Symeonis archiepiscopi Thessalonicensis *ἐρωταποκρίσεις.*

3. Codex chartac. in 4to, de anno 1709. — Continet: Malaxi nomocanonem sine praef. in capp. 376.

4. Codex chartac. in 4to, saec. XVIII. Mutilus et pessime ligatus est. — Continet: Malaxi nomocanonem.

5. Codex chartac. in 4to, saec. XVIII. — Continet: Capita CLXVI ex Malaxi nomocanone excepta. Accedunt *εὐχαὶ* nonnullae.

6. Codex chartac. in 12mo, saec. XVIII. — Continet *νομοκάνονον* capp. 173 constans. Inc. *περὶ τοῦ πῶς δεῖ ὑπάρχειν τὸν πνευματικόν.*

7. Codex chartac. in 12mo, saec. XVIII. — Continet *νομοκάνονον* capp. 350 constans. Inc. *α΄. περὶ τοῦ πῶς δεῖ ὑπάρχειν τὸν πνευματικόν.*

§. XVI. *Ρούσσικο.*

Bibliothecam habet splendide et aptissime dispositam, sed impressis magis, quam manuscriptis libris insignem. Ex his hoc loco nominandi sunt:

1. Codex chartac. in 8vo; in fine haec nota legitur: „*τέλος τοῦ παρόντος νομίμου ἐν ἔτει ζρε΄ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἀπὸ δὲ χριστοῦ γεννήσεως ἔτει ,αφϟϛ΄.*“ — Continet: Malaxi nomocanonem cum praefat. capp. 379.

2. Codex chartac. in 4to, exaratus initio saec. XVIII. — Continet: Malaxi nomocanonem sine praef. capp. 379.

§. XVII. Σιμώπετρα.

Bibliotheca satis apte per pluteos reposita est, sed nonnisi ecclesiasticos libros continet. Notandus tamen est Codex membranaceus in folio, saec. XIV exaratus, qui Antiochi monachi Pandecten continet.

§. XVIII. Σταυρονικήτου.

Codices MSS sat multos possidet, et antiquos etiam. Qui ad ius pertineant, hi tantum sunt:

1. Codex chartac. in 8vo, saec. XIV. A blattis et tineis comesus est. — Continet: Blastaris syntagma cum appendice.

2. Codex chartac. in 8vo, saec. XVI. — Continet: Malaxi nomocanonem sine praefatione capp. 693.

3. Codex chartac. in 8vo; „ἐτελειώθη νοεμβρίῳ κζ ἡμέρᾳ σαββάτῳ τὸ παρὸν θεῖον καὶ ἱερὸν νομικὸν παρ' ἐμοῦ ἱεροθέου ἱερομονάχου κυπρίου τοῦ κεικουκουζέλους ἐν τῇ σκήτῃ τῆς ἁγίας μονῆς τοῦ καρακάλλου-ἔτους ζρκβ' ἰνδ. ια'." — Continet: a) Collectanea varia, veluti περὶ τῆς τῶν φράγγων αἱρέσεως tractatum[1]). b) Malaxi nomocanonem capp. 298. c) Κανονάριον quoddam, et denique varias adnotationes.

4. Codex chartac. in 8vo, saec. XVI. — Continet: apographa ultimarum voluntatum Ieremiae patriarchae, quibus hoc monasterium fundatum vel instauratum est.

§. XIX. Φιλοθέου.

Libros nonnullos tam impressos quam manu exaratos in turri supra ecclesiam repositos habet. E quibus hoc loco laudandi sunt:

1. Codex membranaceus partim, partim chartaceus, saec. XIII exaratus. Ab initio mutilus est. — Eo continentur: a) Collectio canonum. b) Epiphanii tractatus de sectis; tractatus de Francis et reliquis Latinis. c) Collectio LXXXVII capitulorum. d) Sententiae synodales.

2. Codex chartac. in 8vo, de anno 1576. — Continet: Nomocanonem ordine alphabetico digestum et lingua vulgari scriptum. Auctor esse dicitur συμεὼν ἱερομόναχος ὁ σχολάρης.

§. XX. Ἁγία Λαῦρα.

Ultimo, sed non infimo, loco recensenda est ditissima bibliotheca monasterii maximae Laurae. Ibi libri manu exarati et impressi per scamna satis multi non inepto ordine dispositi deprehenduntur; nonnulli tamen Codices MSS in μαγαζεῖον coniecti per terram dispersi sunt. Codices ad ius spectantes sunt numero XXXVII; scilicet hi:

1. Codex chart. in folio. Exaratus Galatae a Joanne Anagnosta Malaxo anno a. o. c. 7073, Christi 1565, ind. 8., donatus bibliothecae anno 1667 a Galactione hieromonacho. — Continet: a) Collectionem canonum cum commentariis Zonarae. b) Photii nomocanonem titt. XIV, in quo canones allegantur tantum, non exscribuntur. c) Dialogus theologicus.

2. Codex chart. in folio, saec. XIV. — Continet: a) Photii nomocanonem, ut supra. b) Collectionem canonum cum commentariis Zonarae.

3. Codex chart. in folio, saec. XIV. — Continet: Collectionem canonum cum commentariis Zonarae.

4. Codex chart. in folio, saec. XIV. In fine mutilus est. — Continet: Collectionem canonum cum commentariis Zonarae. Desinit in canonibus synodi Neocaesariensis.

5. Codex chart. in forma octava, saec. XIV. — Continet: a) Leges rusticas recentiori manu scriptas. b) Collectionem canonum cum Zonarae commentariis in epitomen contractam.

---

1) Quem edidi in ephemeridibus, quibus titulus est: *Heidelberger Jahrbücher der Literatur*, a. 1839 p. 364 sqq.

6. Codex membranaceus in folio, saec. XII. Initio et fine mutilus est. — Eo continetur: a) Collectio canonum. b) Tractatus de haereticis recipiendis; Athanasii ep. ad. Rufinianum; Nov. 77; Germani tr. de synodis. c) Collectio LXXXVII capitulorum. d) Epiphanii et Timothei tr. de sectis; Ecloga legis Mosaicae. e) Fragmenta quaedam περὶ ὅρων καὶ ὁροθεσιῶν. f) Ecloga Leonis et Constantini. Praecedit: Ἀρχὴ τῶν κεφαλαίων τῆς νεαρᾶς νομοθεσίας, i. e. Index titulorum et capitum. Sequitur inscriptio: Ἐκλογὴ τῶν νόμων ἐν συντόμῳ γενομένη παρὰ λέοντος καὶ κωνσταντίνου τῶν σοφῶν καὶ φιλευσεβῶν βασιλέων ἀπὸ τῶν ἰνστιτούτων, τῶν διγέστων, τοῦ κώδικος, τῶν νεαρῶν τοῦ μεγάλου ἰουστινιανοῦ διατάξεων, καὶ ἐπιδιόρθωσις εἰς τὸ φιλανθρωπότερον, ἐκτεθεῖσα ἐν μηνὶ μαρτίῳ ἰνδικτιόνος (sic) ἐννάτης ἔτους ἀπὸ κτήσεως (sic) κόσμου ‚ϛσμη'. Adiicitur fragmentum τοῦ ια' τί. β' βι. τῶν ἰνστιτούτων. Deinde est praefatio Ὁ δεσπότης cum inscriptione: Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λέων καὶ κωνσταντῖνος βασιλεῖς. Tit. I est περὶ συναινέσεως μνηστείας καὶ λύσεως αὐτῆς. Tit. ultimus explicit in verbo ἀπερχομένων. g) Leges Rhodiae; fragmenta Novellarum et Codicis varia.

7. Codex chartaceus in forma octava, saec. XIV. — Continet: Collectionem canonum cum ἑρμηνείᾳ, cui et alia nonnulla accedunt.

8. Codex chartac. in 8vo, saec. XIV. — Continet: a) Matthaei Blastaris syntagma cum appendice vulgari. b) Collectionem canonum.

9. Codex chart. in folio. saec. XIV. Constat quaternionibus 95. — Eo continetur: a) Matthaei Blastaris syntagma. Omnibus, quos affert Matthaeus, canonibus ab auctore huius Codicis addita est interpretatio tum Balsamonis tum Zonarae. b) Appendix Blastaris. c) Responsa Balsamonis ad Marcum; de nuptiis tractatus; glossae nomicae; Ecloga legis Mosaicae; Balsamonis μελέται.

10. Codex. chart. in folio, saec. XIV. — Continet: a) Matthaei Blastaris syntagma cum appendice. b) Collectionem canonum. c) Appendix, in qua reperitur Epiphanii tractatus de sectis, Barlaamii nonnulla, Chronicon ἀπὸ ἀδάμ.

11. Codex chart. in folio, saec. XV. — Continet: a) Blastaris syntagma cum appendice. b) Collectionem canonum cum appendice.

12. Codex chart. in quarto; exaratus διὰ χειρὸς ἰωάννου ἱερέως καὶ μεγάλου σακελλαρίου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τοῦ βυζαντίου ἐν ἔτει σωτηρίῳ ‚αχϥδ' μηνὸς μαρτίου η'. — Continet: a) Blastaris syntagma cum appendice. b) Novellam Athanasii Patriarchae et nonnulla alia.

13. Codex chart. in folio, saec. XVI. — Continet Blastaris syntagma cum appendice.

14. Codex chart. in quarto, saec. XVI. — Continet: a) Blastaris Syntagma a Cunali Critopulo in linguam vulgarem conversum. Mutilum desinit in litera Π. b) De nuptiis quaedam et alia ecclesiastica.

15. Codex chart. in quarto, saec. XVI. — Continet Blastaris syntagma a Cunali Critopulo in linguam vulgarem conversum usque ad literam Π.

16. Codex chart. in quarto, saec. XV. — Continet compilationem exceptionum ex legibus et canonibus, quae capp. 161 absolvitur, et partim lingua antiqua partim lingua vulgari scripta est. Primum est: α'. Ἑρμηνεία τὸ πῶς νὰ εὑρίσκεις τὰς γενεάς. Ultimum: ρξα'. περὶ τὰς τρεῖς φύσεις τοῦ λέοντος. Cap. 1—58 de nuptiis agitur, cap. 59—118 de clericis et monachis, cap. 119—129 de legibus rusticis, cap. 130 sqq. de hereditatibus, de dotibus etc.

17. Codex chart. in 8vo minori, saec. XVII. — Continet compendium aliquod canonicum, 231 capitibus constans, auctore Macario Hieromonacho. Primum est: α'. περὶ τῶν ἀρνηθέντων τὸν χριστὸν ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως. Ultimum: σλα'. περὶ μελλόντων χειροτονηθῆναι κεφάλαια διάφορα.

18—22. Quinque Codices chartacei, in 8 minori, saec. XVIII exarati, qui varia κανονάρια νομοκάνονας continent, quos recentiores Graeci vocant: ubi de officiis clericorum, de nuptiis, de poenitentia agitur.

23. Codex chart. in quarto; exaratus ἐν ἔτει ‚ζοκε' μηνὶ ἰουνίῳ ιϛ'. — Continet: Manuelis Malaxi Nomocanonem lingua vulgari compositum[1]; habet praefationem et capp. 315.

---

1) Videsis Hist. IGR. delineationem p. 89.

24. Codex chart. in 4to; „*ἐτελειώθη τὸ παρὸν νόμιμον διὰ χειρὸς ἐμοῦ μάρκου τοῦ καλογερέως ,αχλζ' ἐν μηνὶ ἰουλίῳ ι'.*“ — Continet: Manuelis Malaxi Nomocanonem capp. 272.

25. Codex chart. in 4to; „*ἐγράφι τὸ παρῶν νόμημον ἐν ἔτι ἀπὸ χῦ* 1641 *,αχμα' ἐν μηνὶ αὐγούστῳ ιε' ἐν χώρα κοῦλα πλησίον τῆς πόλεως φιλαδελφίας.*“ — Continet: Malaxi Nomocanonem capp. 281.

26. Codex chart. in 4to, ao. 1690 in insula Cypro exaratus. — Continet: Malaxi Nomocanonem. Habet praefationem et capp. 305.

27. Codex chart. in 4to; exaratus manu *ματθαίου λαυριώτου ,αψιβ'.* — Continet: Malaxi Nomocanonem capp. 422.

28. Codex chart. in 8vo; de ao. 1721; *πόνος γρηγορίου ἱερομονάχου λαυριώτου. εἰς μάκρην.* — Continet: a) Notas chronologicas, *εὐχάς*, etc. b) Malaxi Nomocanonem capp. 377. c) Tractatus de synodis; canones Apostolorum; de sectis quaedam, *ἐρωταποκρίσεις.*

29. Codex chart. in 4to, saec. XVIII. — Continet: a) Dispositionem thronorum et alia quaedam ecclesiastica. b) Malaxi Nomocanonem capp. 333. c) Theologica varia; canones Apostolorum; *ἐρωταποκρίσεις* nonnullas.

30. Codex chart. in 4to, saec. XVIII. — Continet: Malaxi Nomocanonem capp. 287.

31. Codex chart. in 4to, saec. XVIII. In fine mutilus est. — Continet: Malaxi Nomocanonem cum praefatione.

32. Codex chart. in 4to, saec. XVIII scriptus. — Continet: a) Harmenopuli Epitomen canonum, Michaelis Attalensis *πραγματείαν*, Eclogam, alia, quae omnia ex Leunclavii IGR descripta sunt. b) Nonnulla iuris ecclesiastici capita aliunde desumta, valuti: *Κεφάλαια ιβ' γινόμενα παρὰ τῆς γενομένης μεγάλης συνόδου ἐν τῷ καιρῷ τοῦ παναγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ ἱερεμίου εἰς σύστασιν ἐκκλησιαστικὴν κατὰ τὸ ἐν ἔτει, ,αφϟγ' ἐν κωνσταντινουπόλει.*

33. Codex chart. in 8, saec. XIV. — Continet: Harmenopuli Hexabiblum cum appendice.

34. Codex chart. in 8, saec. XIV. — Continet: a) Harmenopuli Hexabiblum cum appendice. b) Eiusdem epitomen canonum, et de fide orthodoxa libellum; Dispositionem thronorum.

35. Codex chart. in 4; *,αψκθ' ἐγράφη.* — Continet: Harmenopuli Hexabiblum.

36. Codex chart. in 4; *ἐν μηνὶ φεβρουαρίῳ εἰς τὴν ια' ,αφιβ' χριστοῦ.* — Continet *τὴν ἀσίζαν τῶν ἱεροσολύμων.* Videsis delineationem, quam edidi, historiae iuris GR. p. 138 sqq.[1])

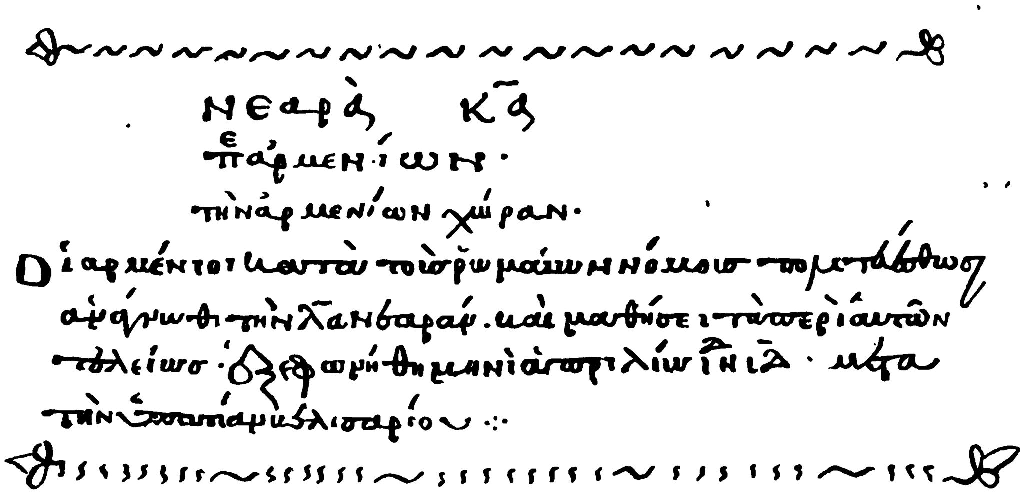
---

1) Data hac occasione breviter dicam etiam de reliquis Codicibus iuris Graeci canonici et civilis, quos in aliis bibliothecis Orientis invenerim, licet nec multi nec omnes adeo magni faciendi sint. Vidi eiusmodi Codices: A. Thessalonicae. I) In bibliotheca *τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου.* 1) Cod. in 8vo, saec. XVII. — Eo continetur: a) *Βασιλικῶν νόμων ἐπιτομὴ τοῦ σοφωτάτου μιχαὴλ ἀνθυπάτου καὶ μεγάλου κριτοῦ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἀτταλιώτου.* Est Synopsis minor s. *τὸ μικρὸν κατὰ στοιχεῖον* in linguam vulgarem versum et in epitomen contractum. Auctorem prodit haec nota in fine libri: *Δόξα θεῷ τῷ δόντι μοι τὸ τέλος τόδε — ἐγράφη διὰ χειρὸς θεοδοσίου πρωτονοταρίου — ζυγομαλᾶ καὶ εἰς τὸ σαφὲς καὶ ἁπλὸν ἦλθεν ὡς δυνατόν.* b) Malaxi nomocanonem cum praef. capp. 294, alia manu scriptum. — 2) Codex chart. in 8vo, mutilus. Malaxi nomocanon capp. 301. In fine: *ἐτελειώθη τὸ παρὸν νόμιμον διὰ χειρὸς μιχαὴλ υἱοῦ νικολάου ἱερέως τοῦ ἀντρίστου ἐν ἔτει ,αφϟζ' νοεμβρ. ι'.* Accedunt variae *ἐρωταποκρίσεις.* — 3) Cod. chart. in 8vo, saec. XVIII. Malaxi nomocanon sine praef. capp. 294. — II) In bibliotheca metropoleos: 1) Codicem, qui acta metropoleos, decisiones etc. continet. 2) Cod. chart. saec. XVIII in folio, qui *ἐκκλησιαστικὸν* et *πολιτικὸν νόμον* a Theophilo, Campaniae episcopo, intra annum 1749—1795 compilatum continet. — III) In bibliotheca *τοῦ τζαουσμοναστηρίου* Codicem chart. in 8vo saec. XIV, valde laceratum, in quo pars *πραγματείας* Michaelis Attalensis habetur. — — B. Constantinopoli. I) In bibliotheca S. Sepulcri: 1) Codex membranaceus in quarto, constans foliis 222. Continet Harmenopuli Hebabiblum, in cuius fine notatur: *ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον μηνὶ δεκεμβρίῳ ἰνδ. ζ' ἔτους ,ςωξβ'. οἱ ἀναγινώσκοντες εὔχεσθαι διὰ τὸν κύριον.* Sequitur appendix Harmenopuli vulgaris. — Folia huius Codicis 1—216 ex Codice, qui Codd. Paris. graec. Coisl. 152 et Reg. 1350 simillimus libros Basilicorum XV—XVIII cum scholiis olim continebat, avulsa et rescripta sunt; folia autem 217—222 ex alio Codice saec. VIII exarato, qui theologicum opus contineret, desumta et similiter rescripta sunt. Hic Codex nunc penes me est, et ad restituendos laudatos Basilicorum libros maximae utilitatis erit, quicquid *E. Heimbachius*, male intellectis, quae de hoc Codice ad eum scripseram, *in Richter Jahrbb.* VI. S. 992 contra iudicet. — 2) Codex chart. in folio saec. XIV. Harmenopuli Hexabiblus et opuscula minora. — 3) Cod. chart. in 8vo, saec. XVII. Malaxi nomocanon c. praef. capp. 255. — 4) Cod. chart. in 4to, saec. XVII. Malaxi nomoc. c praef. capp. 293. — 5) Cod. chart. in 4to, saec. XVII. Malaxi nomoc. c. praef. capp. 295. — 6) Cod. chart. in 8vo, saec. XVIII. Malaxi nomoc. c. praef. capp. 305. — 7) Cod. chart. in 4to, saec. XVIII. Malaxi nomoc. sine praef. capp. 309. — 8) Cod. chart. in 4to, saec. XVIII. Malaxi nomoc. cum praef. capp. 255.

§. XXI. *Codex 37 monasterii S. Laurae.*

Denique in eodem S. Laurae monasterio asservatur Codex MS prae caeteris notatu dignus. Est bombycinus in forma quarta, quam vocant, situ corruptus, a tineis et blattis laceratus. Constat quaternionibus XXXVI; sed folium ultimum quaternionis trigesimi sexti excidit. Quaterniones III–XXXVI omnes eadem manu exarati sunt: quaterniones autem I et II iam saec. XII excidisse videntur et a secunda manu, puta possessoris cuiusdam, suppleti sunt. Eiusdem secundae manus emendationes et notae hic illic per totum Codicem reperiuntur.

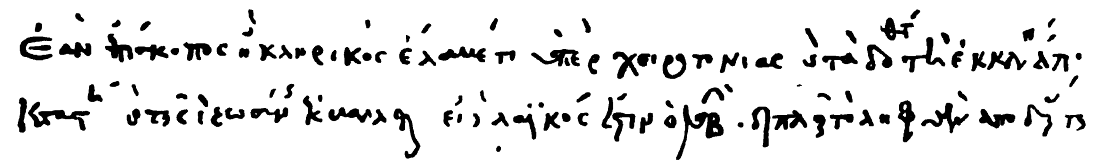
Prima manus calligraphi esse videtur; scriptura enim elegans et venusta est. Cuius rei fide mfaciet specimen scripturae, quod hoc loco subiiciam:

Is autem, qui haec scripsit, saec. XI vixisse videtur. Scriptura enim simillima est scripturae Codicis Laurentiani IX, 8, quem Bandinius et vir cel. G. E. Heimbachius saec. XI exaratum esse arbitrati sunt.

— 9) Cod. chart. in 4to, saec. XVIII. Malaxi nomoc. c. praef. capp. 256. — 10) Cod. chart. in folio, saec. XVIII. Malaxi nomoc. c. praef. capp. 294. — 11) Cod. chart. in 8vo, saec. XVII. Continet *νομοκάνονον* capp. 361 constans. Inc.: *α'. περὶ πνευματικοῦ πῶς κάμνει χρεία νὰ εἶναι.* — 12) Cod. chart. in 12mo, saec. XVIII. Idem liber. — 13) Cod. chart. in 12mo, saec. XVIII. Eiusdem libri, uti videtur, epitome. — 14) Cod. chart. in 8vo, saec. XVIII. *Κανονάριον* aliquod. 15) Cod. chart. in 4to, saec. XVIII. *Νομοκάνονον* in capp. 276. Inc: *α'. περὶ ἡμῶν τῶν χριστιανῶν ὅταν προσκυνοῦμεν κ. τ. λ.* — II) In bibliotheca scholae graecae, quae in pago Kurutschesme prope urbem est: 1) Cod. chart. in folio, saec. XVIII. Continet: a) Institutionum lib. I titt. 1—19 a Graeculo quodam recentiori per quaestiones ac responsiones explicatos, hoc titulo: *Ἐρωταποκρίσεις νομικαὶ ἀπό τε τῶν ἰνστιτούτων καὶ βασιλικῶν.* b) Lexicon graecum. — 2) Cod. chart. in folio, saec. XVIII. Continet apographum integri Juris Graeco-Romani a Leunclavio elaborati, quod Freherus edidit. — III) In bibliotheca monasterii S. Trinitatis in insula Chalce prope Constantinopolin: 1) Cod. chart. in folio, saec. XIV. Blastaris syntagma et collectio canonum. — 2) Cod. chart. in 8vo, saec. XIV. Exceptiones canonicae sine ordine in hunc Codicem conscriptae. — IV) In bibliotheca monasterii *τῆς παναγίας* in eadem insula: 1) Codex partim membran. partim chart. in 8vo, saec. XIII. Fragmenta ex constitutionibus Apostolorum. Collectio canonum c. comm. Zonarae. Photii nomocanon c. comm. Balsamonis. — 2) Cod. membran. in 4to, saec. XIII. Photii Nomocanon. Collectio canonum. Collectio XXV capitulorum. — 3) Cod. chart. in folio, saec. XVII. Harmenopuli Epitome canonum. Photii nomocanon cum comm. Balsamonis. Epitome canonum, quam Alexio Aristeno nonnulli tribuerunt. — 4) Cod. chart. in fol. saec. XIV. Collectio canonum c. comm. Zonarae. — 5) Cod. chart. in fol. saec. XV. Varia continet: fragmenta Epitomae canonum, de nuptiis permulta, fragmenta Hexabibli et minora Harmenopuli opuscula etc. — 6) Cod. chart. in 8vo, saec. XV. Continet Epitomen canonum „*ἑρμηνευομένην ὑπὸ Ἀλεξίου Ἀριστηνοῦ ὑπὸ τῆς βασιλείας τοῦ ἰωάννου τοῦ κομνηνοῦ.*“ — 7) Cod. chart. in folio, saec. XVI. Blastaris syntagma et collectio canonum. — 8) Cod. chart. in 8vo, de ao. 1577. Antiochi monachi Pandectes. — — C. Trapezunte. I) In bibliotheca metropoleos et scholae: 1) Cod. chart. in fol. de ao. 1311. Photii nomocanon c. comm. Balsamonis. Collectio canonum c. comm. Zonarae et Balsamonis. — 2) Cod. chart. in fol.

Secunda manus minus elegans est. Literis minusculis utitur et ubique scripturae compendia adhibet, quae nonnunquam lectu et explicatu difficilia sunt. Scripturae specimen hoc accipe:

Eadem manu ad marginem folii antepenultimi haec adscripta sunt:

ϛχνη' ἰνδ. ιγ'... ἐγεννήθη τῇ θυγατρί μου κυρᾷ μαρίᾳ τῇ μονομαχατίσσῃ υἱὸς ὁ γαρώτης κῦρος νικήτας κ. τ. λ. (h. e. „anno 6658 ind. 13 filiae meae dominae Mariae Monomachatissae natus est filius dominus Nicetas Garotes etc.“)

ϛχξ'.... ἐγεννήθη τῇ θυγατρί μου υἱὸς ὁ μονόμαχος κῦρος ἰωάννης. (h. e. „anno 6660 natus est filiae meae filius dominus Joannes Monomachus.“) Unde eum, qui secunda manu lacunas huius Codicis supplevit et vitia emendavit, saec. XII medio, (— nam annus ab orbe conditio 6658 idem est atque annus p. Chr. n. 1150,—) vixisse colligitur.

§. XXII. *Continet Athanasii nec non Theodori Epitomen Novellarum.*

Codex MS monasterii S. Laurae, de quo §. XXI loquutus sum, complectitur:

I. Epitomen Novellarum Athanasii scholastici, ex Emesa oriundi, quam nuper ex Codice Parisiensi edidit G. E. Heimbachius in tomo I *Ἀνεκδότων* p. CI—198. — Incipit: *Ὑποτύπωσις τῶν νεαρῶν διατάξεων ἀθανασίου σχολαστικοῦ ἐμισενοῦ. πρόλογος.* — *Τὸ ἐπανορθοῦσθαί τινα κ. τ. λ.* Explicit in folio ultimo quaternionis XXI his verbis: *οἱ βαλιστάριοι τοῖς πατρᾶσιν ὑπόκεινται τῶν πόλεων.* — Sunt, quae plura habeat hic Codex, quam ille, quem Heimbachius sequutus est: sunt, quibus Heimbachii editio emendari possit. De quibus omnibus fuse egi in ephemeridibus, quibus titulus est: „*Wiener Jahrbücher der Literatur*“ to. LXXXVI et LXXXVII; unde, quae graviora viderentur, idem Heimbachius inter Addenda et Corrigenda tomo II *Ἀνεκδότων* p. 290 sqq. retulit.

II. Folio primo quaternionis XXII et quidem recto haec leguntur:

Σύμφωνα κατανοήσας τῇ τοῦ θεοῦ δικαιοσύνῃ τῶν εὐσεβῶν καὶ φιλοχρίστων δεσποτῶν βασιλείου λέοντος καὶ ἀλεξάνδρου τῶν μεγάλων βασιλέων τὰ νόμιμα, καὶ τούτων ἀναλαβεῖν ἐν γράμμασι ποθήσας τὴν δύναμιν, ὁ τῆς τοῦ χριστοῦ καὶ τῆς τούτων βασιλείας δοῦλος ὁ τάλας ἐγὼ τήνδε ᾑρετησάμην τὴν δέλτον ὑπὲρ χρυσίον καὶ τοπάζιον κτήσασθαι, ὡς πρὸς τήρησιν τῶν τοῦ θεοῦ ἐντολῶν ὁδηγοῦσάν με καὶ λέγειν πρακτικῶς παρορμῶσάν με· λύχνος τοῖς

Piorum et Christi amantium dominorum, Basilii, Leonis et Alexandri, magnorum imperatorum, leges cum Dei iustitia consentire intelligens, illorumque vim scriptis excipere cupiens, ego Christi et maiestatis eorum servus infelix huncce mihi potius libellum quam aurum atque topazium comparare studui, ut qui mihi viam monstraret, ad observanda Dei praecepta et me strenue hortaretur dicere: lucerna pedibus meis

---

de ao. 1570. Blastaris syntagma. — 3) Cod. chart. in fol. de ao. 1746. Apographum praecedentis Codicis. — 4) Cod. chart. in 8vo, saec. XVII. Malaxi nomocanon sine praef. — 5) Cod. chart. in 8vo, saec. XVIII. Idem liber. — 6) Cod. chart. in 8vo, de ao. 1605. Continet: Harmenopuli Hexabiblum et Synopsin minorem (*τὸ μικρὸν κατὰ στοιχεῖον*) in linguam vulgarem epitomando conversam, utramque auctore Theodosio Zygomala Protonotario. — II) In bibliotheca monasterii Sumela prope Trapezuntem: 1) Cod. chart. in 8vo, saec. XVIII. Malaxi nomoc. capp. 267. — 2) Duo Codices chart. in 8vo, saec. XVIII, *κανονάρια* continentes. — III) In bibliotheca monasterii S. Georgii prope Trapezuntem: 1) Cod. chart. in folio, ao. 1774 ex Codice metropoleos Trapezuntinae descriptus. Photii nomocanon c. comm. Balsamonis. Collectio canonum c. comm. Zonarae et Balsamonis. — 2) Cod. chart. in fol. Blastaris syntagma ao. 1746 ex Codice metropoleos Trapezuntinae descriptum. — 3) Codices quatuor chartacei, saec. XVII et XVIII exarati, qui Malaxi nomocanonem continent. — 4) Cod. chart. in 12mo, ao. 1752 exaratus. Continet *νομοκάνονον* illud supra saepius allatum, quod inc.: *α'. περὶ πνευματικοῦ κ. τ. λ.*

ποσί μου ὁ νόμος σου καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου πίστει τῇ ἠρτημένῃ ἐχωμένῳ:[1]) *Ἐρώτησις· ποῖαι ἀρεταὶ πρὸ πάντων τοῖς ἄρχουσιν ἁρμόζουσιν; Ἀπόκρισις· Προηγουμένως τὸ συμπαθητικὸν καὶ φιλάνθρωπον, τὰ καὶ θεῷ ὑπάρχοντα, εἶτα τὸ ἀμνησίκακον, τὸ ἀόργητον, τὸ ἀπροσωπόληπτον καὶ ἀδωροδόκητον, καὶ πρὸ πάντων τὸ μὴ δυσχερῶς μηδὲ ἀνεξετάστως διαβολαῖς καὶ λοιδωρίαις πείθεσθαι, ἃ πολλοὺς φόνους ἀδίκως ποιοῦσιν, ὡσαύτως καὶ ἐξ ἀσπλαγχνίας ὁμοίως καὶ ἀπὸ μνησικακίας ὥσπερ καὶ ἀπὸ θυμοῦ καὶ δωροδοκίας. ἐκεῖνος τοίνυν ἄρχων τῷ θεῷ ἐνάρεστός ἐστιν ὁ μηδὲν τοιοῦτον παθὼν ἑαυτῷ κτώμενο.*[2])

est lex tua, et lux gressibus meis..... Quaestio: Quaenam virtutes prae caeteris magistratibus conveniunt? Responsio: Inprimis misericordia et clementia, quae etiam Deo propriae sunt, deinde ne memoria iniuriarum nec iracundia nec studio nec donis acceptis afficiantur, et ante omnia ne facile et sine inquisitione accusationibus et calumniis credant, quae multas strages iniuste faciunt, neque etiam ob crudelitatem nec non ob iniurias acceptas vel etiam ob iram vel ob dona. Is igitur magistratus Deo acceptus et, qui nihil eiusmodi in semet ipsum cadere patitur.

Ἐκ τῆς ϛ' βιβλίου[3]) *τῶν ἰνστιτούτων.*

Τῆς περὶ τῶν πραγμάτων κρατούσης συνηθείας[4]) *ἐν τῇ κωνσταντινουπόλει νέᾳ ῥώμῃ δεῖ καὶ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας ἕπεσθαι καὶ τοῖς ἔθνεσιν αὐτῆς*[5]) *πάσας ἀκολουθεῖν. κεφαλὴ γὰρ πάντων ἐστὶν ἡ βασιλεύουσα.*

Ex lib. VI Institutionum.

Consuetudinem, quae in urbe Constantinopolitana, nova Roma, in causis decidendis obtinet, etiam reliquae provinciae observare et mores eius omnes sequi debent. Urbs enim regia omnium caput est.

Quae quid sibi hoc loco velint, equidem nescio:[6]) hoc tamen affirmare ausim, neque cum praecedentibus illa neque cum sequentibus ullo cohaerere modo.

III. In eadem pagina folii primi quaternionis XXII inchoatur et usque ad finem Codicis perducitur:

„*Breviarium Novellarum Constitutionum,*

cum allegationibus locorum similium tam in Codice quam in ipsis Novellis extantium,

auctore Theodoro Scholastico, Thebano Hermopolitano,“

cuius operis, quippe inediti adhuc et editione vel maxime digni, apographum ego multis sudoribus (— erat enim tum aestas anni flagrantissima —) duodecim dierum intervallo perfeci.

§. XXIII. *Notitia literaria de Theodoro.*

Iam vero edituro mihi Theodori Breviarium Novellarum non solum hoc negotii datum esse videtur, ut exponam, qua ratione in edendo eo libro versatus sim, sed etiam ut de vita et scriptis auctoris accuratius agam. Aestimare enim, quanti hoc Breviarium faciendum sit, is demum recte poterit, cui de aetate et studiis auctoris constiterit.

Igitur de vita et scriptis Theodori in prolegomenis agam: prius autem paucis exponam quid de Theodoro nostro, (— Hermopolitam olim vocabant, —) tam antiquiores quam recentiores scriptores senserint, quoniam sic demum ordinis, secundum quem in prolegomenis singula pertractavi, rationem commode reddere possum.

---

1) Haec verba *πίστει — ἐχομένῳ* corrupta sunt.

2) Legendum videtur: *κτώμενος.*

3) Videtur significari § 7 J. de satisdationib. (4, 11.)

4) Lege: *τῇ — κρατούσῃ συνηθείᾳ.* Facile enim *τὸ ι*, quod olim iuxta scribebatur (*τῆι — κρατούσηι συνηθείαι*) in *σ* transire potuit.

5) Lege: *ἔθεσιν αὐτῆς.*

6) Quae initio leguntur *Σύμφωνα — φῶς ταῖς τρίβοις μου*, praefatiunculae loco Eclogae ad Prochiron mutatae, ab auctore huius compendii praeposita fuisse, olim arbitratus sum. Videsis: *Ὁ πρόχειρος νόμος* p. CXXXV. Nunc etiam haec ab auctore Eclogae ad Prochiron mutatae aliunde desumta esse crediderim. Fortasse pertinent ad sequentem quaestionem et responsionem, quae cum fragmentis Epanagoges a Basilio, Leone et Alexandro editae, (— de patriarcha, de imperatore etc. tractantibus, —) in variis Codicibus coniunctae reperiuntur, veluti in Cod. Paris. gr. 1343 fol. 5, 1356 fol. 2 sq., 1398 fol. 262 sq., nec non in Cod. Vindob. iurid. gr. III, de quo vide *Heimbach* de Basilicor. orig. etc. p. 143.

Primis quidem *Viglio Zuichemo*, *Iacobo Cuiacio* et *Antonio Augustino* Theodorus ex Basilicorum, quae vocantur, scholiis innotuit. *Viglius* nimirum in praefatione ad Theophilum de „antiquissimis Theodori glossis“ loquitur. *Cuiacius*[1] autem brevia Theodori argumenta in Codicem et Novellas passim laudat, et locos affert ex Ecloga lib. I—X Basilicorum, quam Theodoro Hermopolitae tribuit; neque tamen de hoc sollicitus est, an hic idem sit atque ille, qui brevia argumenta in Codicem et Novellas conscripserit, nec, qua aetate hic vel ille vixerit, inquirit. Denique *Augustinus* qui etiam Eclogam illam Basilicorum MStam habuit, eaque non semel usus est,[2] post praefationem ad Collectionem constitutionum Graecarum Ilerdae 1567 editam locum ex Matthaei Blastaris Syntagmate attulit, ubi Iustiniani aetate Theodorus ἑρμουπολίτης Codicem συντετμημένως vertisse dicitur. Idem *Augustinus* de nominibus propriis τοῦ Πανδέκτου (*Otto* thesaur. I p. 257 not. *a*) haec habet: „In const. Omnem viri illustres et antecessores dicuntur Theodorus ....Multi ex his praeclare scripserunt, extantque in Basilicis multa,...... praesertim et Theodori .... de quibus Matthaeus Blastares monachus scripsit.“ Similiter Iustinianeis temporibus Theodorum nostrum assignant *Dion. Gothofredus* in praefatione ad libros Basilicorum Hanoviae 1606 ab ipso editos, et *Ios. Maria Suaresius* in Notitia Basilicorum §. XLI, qui etiam in hunc errorem incidit, ut Theodorum „e XVII viris“ fuisse statueret, „qui latinis Digestis consuendis praefuissent.“ Contra eum longe iuniorem facit *Marqu. Freherus*, „qui eum in Chronologia imperii utriusque Iuri Graeco-Romano praemissa Basilicorum scholiastis connumerat et post Constantinum Porphyrogenitum collocat: motus fortasse hac ratione, quod plurimis scholiis, quae ad ipsa Basilica scripta esse putaret, Theodori nomen praefixum esse videret.

His accedat *Io. Alb. Fabricius*, qui in Biblioth. Graeca vol. XII varia de Theodoro, quamquam non satis cohaerentia, profert. Etenim p. 346 sq. Theodorum, quem Praefectum urbi CP. fuisse dicit, iis adnumerat, quibus Iustinianus ad ius condendum usus fuerit; deinde p. 463 recensum locorum instituit, ubi in Basilicorum scholiis Theodori mentio fiat, et Theodorum ex Basil. Fabroti II p. 580 Stephani discipulum fuisse colligit; denique p. 563 haec habet: „Theodori Hermopolitae synopsis et ecloga Codicis Iustinianei erotematica sive per interrogationes et responsiones in cap. LXXXII divisa MS exstat in Bibl. Caesarea (teste *Lambecio* VI p. 15 sq.).... Huius Theodori ἐκλογαῖς Basilicorum MSS in Bibl. Regis Christianissimi...usus est *Cangius*[3]), qui notat, vixisse post Alexium Comnenum, cuius Novellam laudat, quique obiit A. C. 1118.“

Etiam qui hos sequuntur historiae iuris civilis auctores de aetate et scriptis Theodori invicem dissentiunt. *Io. Sal. Brunquellus* (Hist. iuris P. III M. I c. 1 §. 8, ed III p. 297) eum Iustiniano supparem esse statuit; similiter *Io. Gottl. Heineccius*, qui Theodorum Hermopolitam non tantum Codici, sed etiam Digestis operam suam navasse auctor est. (Synt. Antiquit. in Prooemio §. 35.) Contra *Christ. Godofr. Hoffmannus* Hist. iuris civ. lib. III cap. I §. 2 Matthaei Blastaris testimonium de aetate Theodori ab Augustino allatum omnino reiicit, et §. 4 Theodorum post Alexium Comnenum vixisse putat, utpote qui Eclogam Basilicorum scripserit et in ea Novellam Alexii laudaverit; denique an inter scholiastas Basilicorum referendus sit, cap. III §. 8 dubitare videtur.

Curatius de Theodoro egit *G. O. Reitzius*. Is primus, ni fallor, *duo* Theodoros extitisse statuit; alterum, qui ad Digesta, Codicem et Novellas commentatus sit, quique in const. Omnem de anno 533 antecessor dicatur; alterum, qui (coll. Basil. Fabr. VII. p. 911) ad Novellas Leonis Philosophi scripserit. (Memorabil. ex scholiis Basil. Exc. XX post Theophil. p. 1241. 1245.) Synopsin erotematicam Codicis Iustinianei supra laudatam non Theodoro illi ICto Iustinianeo deberi auctor est, sed esse potius opusculum per magistellum aliquem ex Codice Theodori ad quaestiunculas efformatum vel potius deformatum; nec ab illo Theodoro Eclogam Basilicorum profectam,

---

1) In Obss. — Comm. ad tres libros Cod. — Exposit. Novellarum etc.

2) *Gebauer* narrat. de Brenkmanno p. 189. *Biener Revis. des just. Codex.* p. 48 not. 1. *Witte* Leges restitutae. p. 40.

3) Vide *Ducangium* in indice auctorum post Glossar. Graecitatis p. 33. — Iisdem Eclogis iam antea usus fuerat *Cuiacius*, *Augustinus* et *C. A. Fabrotus* in restituendis titulis Dig. de V. S. et de R. I. atque etiam ipsis Basilicis.

sed multo post conscriptam esse. (Epist. de Theodori Hermop. Syn. erotem. in thes. Meerman. VI. p. 863 sqq.)

Reitzium in universum sequuti sunt: *Io. Aug. Bachius* hist. iurispr. Rom. lib. III cap. IV sect. 3 §. 7 et lib. IV cap. I sect. 3 §. 11. 22; — *G. Hugo Gesch. des röm. Rechts.* ed. 2 p. 388 (ed. 11 p. 1100); — *Christ. Frid. Pohlius* in obss. ad Suaresii Notit. Basil. p. 73—76, qui etiam *Assemani* observationes quasdam (ex bibl. iuris Orient, p. 426 sqq.) attulit; — *Christ. Gottl. Haubold* Instit. historico-dogmat. lineam. (ex edit. *Otto* p. 157. 206); — *Alb. Schweppe Röm. Rechtsgesch.* (ex edit. *Gründler*) p. 265; — *C. G. E. Heimbach* de Basilicorum origine p. 36 sqq.; — *F. A. Biener Gesch. der Novellen* p. 56. 64 sqq. 611; — *S. W. Zimmern Gesch. des Röm. Privatrechts* I. S. 398 sq. —

Ex his *Bienerus* data opera de Theodoro nostro egit, et hoc etiam l. l. notavit, *Assemanum* in his, quae de Theodoro habeat, mendacissimi *Nic. Comn. Papadopoli* auctoritate deceptum[4]) passim vapulare, — deinde *Reitzium* falli, qui Theodorum ad Novellas Leonis Philosophi scripsisse ex Basil. Fabrot. VII p. 911 concluserit. Idem *Bienerus*, quod iam antea literis ad *Car. Witte* datis significaverat (*Witte* Basil. tit. de div. reg. iuris. Vratislaviae. 1826. p. VIII), in: *Beiträge zur Revis. des justin. Codex* p. 43 de Theodori Ecloga Basilicorum hoc iudicium tulit, ut ei nomen Theodori Hermopolitae tanquam auctoris a *Cuiacio*[5]) per errorem inditum esse statueret. Unde *Bieneri* sententia haec iam esse videtur, *unum* tantum extitisse Theodorum Hermopolitam, antecessorem a. 533, qui ad Digesta, Codicem ac Novellas commentarios confecerit; Eclogam autem Basilicorum multis saeculis recentiorem et ab alio auctore conscriptam esse.

Nuper denique *G. E. Heimbach* in *Ἀνεκδότων* tomo I p. 199—259. 272. Theodori de Iustiniani Novellis fragmenta collegit et collecta edidit. Ibi non tantum de commentario Theodori ad Novellas docte exposuit, (de quo infra sermo redibit,) sed etiam de vita eius quaedam disputavit. *Ἑρμουπολίτην* cognominatum esse a patria Hermopoli, Aegypti civitate; ideoque Hermopolitanum vocari oportere, non Hermopolitam. Thalelaeo quidem, (nempe eo, qui a. 533 antecessor fuit,) antiquiorem esse, sed Tiberii tempora vivendo attigisse. Non autem antecessorem fuisse, sed scholasticum, e loco colligi posse, quem ego primus notaveram in libro: *Ὁ πρόχειρος νόμος* p. 283. Denique vulgatam illam CLXVIII Novellarum collectionem a Theodoro probabiliter esse confectam.

Et haec quidem de Theodori aetate, vita, scriptis dicta et disputata erant, quum mihi Breviarium Novellarum ab illo confectum in Codice maximae Laurae reperire contingeret. Eo scilicet historia Theodori non parum adiuvatur, de quo ego nonnulla in censura *Ἀνεκδότων* Heimbachianorum (*Wiener Jahrbücher der Literatur*. LXXXVII p. 74 sq. 79 sq. 82 sq.) et in Delineatione historiae iuris Graeco-Romani p. 24. 29 etc. observavi, alia autem *G. E. Heimbachius in Richters Jahrbb. Novemb.* 1839. p. 975 sqq. et in *Ἀνεκδότων* tom. II p. 297 sq. notavit, quae tamen infra aptius exponentur.

§. XXIV. *Prolegomenων ordo exponitur.*

His generaliter praemissis ordo disputandi, quem in prolegomenis elegerim, explicari a me commode poterit. Nimirum hactenus vidimus, viros doctos vel olim tribuisse vel nunc tribuere Theodoro, Ioto Græco:

1. commentarium Digestorum,
2. commentarium Codicis,
3. commentarium Novellarum Iustiniani,

4) De cuius libro fallacissimo, cui titulus est: „Praenotiones mystagogicae", conferas potissimum *Aemilii Hertzog πραγματείαν περὶ τοῦ προχείρου Κωνσταντίνου τοῦ Ἀρμενοπούλου.* Monaci 1837 p. 19—24. *E. Heimbach Ἀνέκδ* tom. I p. 219—222.

5) Spurium quidem auctoris nomen illud esse, non tamen a *Cuiacio* fictum, ego postea probare studui in libro: *Αἱ ῥοπαί* p. 62 sq.

4. commentarium ad Novellas Leonis Philosophi,
5. synopsin erotematicam Codicis Iustinianei,
6. eclogam lib. I—X Basilicorum.

Vidimus etiam, de his ipsis operibus dubitationes esse ortas, et quaesitum esse, an re vera Theodorus et an idem Theodorus omnium auctor fuerit; ac denique vidimus viros doctos, prouti vel sic vel sic ad hanc quaestionem responderent, varie de Theodori vita et aetate statuisse. Hinc cardinem totius controversiae in eo positum esse apparet, ut scripta Theodori recte diiudicemus eorumque indolem nobis effingamus. Necessario igitur in prolegomenis, quae sequuntur, prius dicendum mihi erat de scriptis Theodori, quam ad ipsius vitam enarrandam progrederer. Ex scriptis autem Theodori primo loco commentarius sive Breviarium Novellarum recensendum esse videbatur, tum quia de opere, quod editur, in prolegomenis principaliter sermo esse debet, tum quia Breviarium illud iam integrum nobis adest atque inquisitioni in reliqua scripta Theodori quasi fundamentum esse potest.

Itaque agam *capite primo* de natura atque indole Breviarii Novellarum, quod Theodorum Scholasticum, Thebanum Hermopolitanum, auctorem habet: *capite secundo* de eiusdem Theodori Breviario Codicis: *capite tertio* de aliis scriptis Theodoro nostro perperam tributis: *capite quarto* de historia Theodori: denique *capite quinto et ultimo* de utilitate, quae ex Theodori Breviario Novellarum ad criticen et exegesin iuris Iustinianei redundet, et de edendo hoc Breviario disseram.

Caput primum.

De natura atque indole Breviarii Novellarum, quod Theodorum Scholasticum, Thebanum Hermopolitanum, auctorem habet.

§. XXV. *Theodori Breviarium vel certe fragmenta eius primus in Occidente tractavit Cuiacius.*

Theodorum ICtum Graecum ad Novellas Iustiniani commentatum esse, dudum ex Basilicorum scholiis constare potuit. Nec fugit hoc elegantissimum *Cuiacium*, qui lectiones Theodori, quas inter Basilicorum scholia invenerat, in Expositione Novellarum nonnunquam commemoravit. Sed qui post Cuiacium historiam iuris Romani et Graeco-Romani exposuerunt, veluti *Suaresius* in Notitia Basilicorum, *Struvius, Brunquellus, Heineccius, Hoffmannus, Eckhardus* in Hermeneutica iuris civilis, tantum non omnes Theodori nostri commentarium ad Novellas praeterierunt, donec tandem *G. O. Reitzius,* cui tot tantaque iurisprudentia Graeco-Romana debet, memoriam eius instauraret. Is Theodorum ad Novellas scripsisse, locis nonnullis Basilicorum laudatis, in Excursu XX editioni Theophili adiecto p. 1241 probare studuit, eumque sequuti sunt recentiores auctores, veluti *Bachius, Pohlius, Heimbachius* senior, *Schweppe, Zimmern.*

§. XXVI. *Bienerus commentarium Theodori ad Novellas accuratius descripsit.*

Qui autem data opera in naturam atque indolem commentarii inquireret, quem Theodorus ad Novellas conscripsisse ferebatur, primus fuit *F. A. Bienerus* in libro eruditionis pleno, cui titulus est: *Geschichte der Novellen Justinian's.* Ibi p. 67 sq. Theodorus, inquit, „*hat auch über die Novellen geschrieben und dieser Commentar ist für die Griechen des Mittelalters der Hauptcommentar gewesen. Er ist regelmässig für die Basilikenscholien benutzt worden, so oft Novellenstellen vorkommen, und wird auch sowohl in jenen Scholien, als auch in anderen Schriften angeführt. — — Von der Beschaffenheit dieses Commentars lassen sich nicht so genaue Nachweisungen geben. — — Im Ganzen scheint derselbe zum Nachlesen und Selbststudium*

bestimmt gewesen zu sein. Die griechischen Novellen hat er in ihrem ganzen Text gegeben, mit Anmerkungen zu einzelnen Stellen, welche mitunter sogar einen casus legis *lieferten* (Bas. III p. 98). *Von den lateinischen Novellen scheint er einen kurzen griechischen Auszug mit beigefügten Anmerkungen gegeben zu haben, und die Auszüge der lateinischen Novellen, welche in den Basiliken und den Handschriften der griechischen Novellen sich vorfinden, sind höchst wahrscheinlich sämmtlich aus dem Commentar des* Theodorus *entlehnt.*" Addit autem *Bienerus* l. l. p. 611: „*auch bei den griechischen Novellen scheint Theodorus kurze Inhaltsanzeigen gegeben zu haben, z. B. Nov. 162. Basil. VI p. 191. 228. etc.*"

§. XXVII. *Heimbachus iunior Theodori Breviarium restituere conatus est.*

Post *Bienerum G. E. Heimbachius* in *Ἀνεκδότ.* to. I p. 199 sqq. librum a Theodoro Hermopolitano de Iustiniani Novellis compositum investigavit et fragmenta eius, quantum fieri potuit, in integrum restituere conatus est.

Naturam atque indolem eius libri melius atque rectius, quam *Bienerus*, indagavit et descripsit: de quo quae profert, si in breve contraxeris, haec sunt:

„Theodorus singularum quarumque Novellarum epitomas confecit, confectasque in certum ordinem redegit. In epitomis componendis brevitatis et contractionis studiosus fuit. Singulis epitomis titulum et prima quaeque Novellae, de qua quaereretur, verba praetexuit, subscriptiones adiecit. In epitomandis Novellis per omnia sequitur ordinem vulgatae CLXVIII Novellarum collectionis. Ex breviario Theodori fragmenta reperiuntur in ipso CLXVIII Novellarum corpore, in Prochiro Basilii, in Basilicis et maxime in Basilicorum scholiis, in Synopsi Basilicorum, in Epitome ad Prochiron mutata, quae in Codice Bodleiano 3399 habetur, porro in ea *τῶν ῥοπῶν* recensione, quae ad Basilica refecta est, in libello *de actionibus*, in tractatu de peculiis, in Gregorii Nicaeensis commentatiuncula ad Nov. 111, in anonymi scriptoris commentario ad Photii Nomocanonem, denique in Harmenopuli Hexabiblo. Unde apparet, Basilicis demum compilatis Theodori commentarium magnam vim atque auctoritatem apud Graecos ICtos consequutum esse. Caeterum Theodori fragmenta in illis libris non ita raro interpolationibus inquinata sunt."

Haec fere *Heimbachius*, qui in ipso Breviario Theodori ex fontibus supra indicatis restituendo, sicuti ex authentico, quod editurus sum, Breviario apparebit, feliciter sane versatus est. Genuinos Theodori locos, qui in fontibus supra laudatis haberentur, paene omnes collegit et iusto ordine digessit, atque perraro tantum, quae Theodori non essent, ad restitutionem adhibuit. Ad hanc classem pertinent Basil. Fabrot. to. III p. 93 schol. c et p. 94 d et e, to. II p. 583 schol. z et a (apud *Heimbachium* p. 239. 243), quae a dicendi disputandique ratione, qua Theodorus utitur, omnino aliena, neque vero etiam Theodori nomine in Basilicis insignita sunt. Similiter etiam Basil. Fabrot. III p. 489 schol. d, quod *Heimbachius* p. 257 recepit, a Theodoro abhorret: quamquam in hoc loco, quippe qui Theodori nomen praepositum habeat, quam maxime excusabilis est viri doctissimi error.

§. XXVIII. *Index Novellarum Breviario Theodori praefixus.*

Postquam exposui, quid viri docti de Theodori commentario ad Novellas senserint, iam tempus esse videtur, ut ad genuinum Theodori Breviarium ex Codice maximae Laurae supra laudato accuratius describendum memet accingam.

In quo initium facit: *Πίναξ τῶν νεαρῶν*, i. e. Index numeros et rubricas CLXVIII Novellarum continens, quas deinceps Theodori Breviarium epitomatas exhibet. Sunt autem eaedem plane constitutiones, quas complectitur collectio CLXVIII Novellarum ab *Haloandro* primum et *Scrimgero* edita et postea in editiones Corporis iuris civilis recepta: et quo ordine in hac collectione, eodem etiam in Theodori Breviario et indice illo dispositae sunt.

Caeterum index ille non ab auctore praemissus esse videtur, sed a Graeculo quodam e rubricis in ipso Breviario obviis postea confectus atque initio operis collocatus. Nam quae vitia culpa librariorum in rubricas Novellarum in ipso operis contextu irrepserunt, eadem fere etiam *πίναξ* ille habet. Ut exemplum afferam, rubrica Nov. CLXIV in textu corrupte legitur sic: *περὶ κληρονομιῶν*

θείου τε καὶ δικαιοσύνης, (nempe commixtis cum rubrica verbis initialibus Novellae,) — eademque corruptio etiam in indice occurrit, quasi illa *θείου κ. τ. λ.* ad rubricam pertinerent.

Rubricae Novellarum, quas, sicuti contextus operis, ita etiam index noster habet, non omnino conveniunt cum rubricis, quas Haloandrina vel Scrimgeriana Novellarum editio exhibet, vel quas Athanasius in Epitome Novellarum ab *Heimbachio* nuper edita singulis Novellis praeposuit. Scilicet Theodorus, qui hoc agebat, ut Novellas *κατ' ἐπιτομὴν* redderet, etiam rubricas earum, quas invenerat, in breve contraxisse videtur.

Index vero noster rubricas epitomatas CLXVIII Novellarum continens mirum quantum convenit cum Indice Reginae, i. e. Indice Novellarum, quem olim *Cuiacius* e Codice Reginae Catharinae latine versum, nuperrime autem *Heimbachius* (*Ἀνέκδ.* To. II) ex eodem Codice (qui hodie est Paris. gr. 1349) graece edidit. Unde mihi suspicio est, auctorem huius Indicis, quum notare vellet, quo quaeque Novella loco et an omnino in Basilicis collocata esset, non ipsam CLXVIII Novellarum collationem sed potius Theodori Breviarium ad collationem instituendam adhibuisse.

§. XXIX. *Titulus Breviarii.*

Indicem in Codice maximae Laurae excipit titulus operis. Dicitur esse: *Σύντομος τῶν νεαρῶν διατάξεων σὺν παραπομπαῖς τῆς κειμένης ὁμοίως διαιρέσεως πῇ μὲν ἐν τῷ κώδικι πῇ δὲ ἐν αὐταῖς ταῖς νεαραῖς Θεοδώρου σχολαστικοῦ Θηβαίου ἑρμοπολίτου.*

Σύντομος est „Breviator" sive „Breviarium." Caveas, ne cum *Heimbachio*[1]) credas, *σύντομον* esse feminini generis verbum. Est enim *ὁ σύντομος, τοῦ συντόμου κ. τ. λ.* Sic in Cod. Bodlei. 3399 fol. 130 loco alicui ex alio quodam Novellarum Breviario inscribitur: *ἐκ τοῦ συντόμου κεφ. ι'.* Caeterum ad hunc titulum alludit epitheton illud *φιλοσύντομος*, quod Theodoro tribuit *ὁ Νομοφύλαξ*, Basilicorum scholiastes;[2]) eodem pertinet, quod in tractatu de peculiis (*Heimbach 'Ανέκδ.* II p. 253) legitur: *ταύτην δὲ τὴν νεαρὰν συντέμνων ὁ Θεόδωρός φησιν.*

Σύντομος τῶν νεαρῶν διατάξεων dicitur, non *σύντομος νεαρῶν διατάξεων* sine articulo, nec *σύντομος τῶν μετὰ τὸν κώδικα νεαρῶν διατάξεων*. Quorum illud (— quod articulo *definito* scribatur: *τῶν νεαρῶν* —) manifesto indicio est, Theodorum *vulgatam* aliquam illis temporibus Novellarum collectionem pro fundamento habuisse non autem ipsum has Novellas in hunc ordinem collegisse;[3]) hoc autem (— quod Novellae *simpliciter* vocentur *νεαραὶ διατάξεις* —) non obscure significat, Theodorum antiquioribus illis ICtis, qui fere semper de *μετὰ τὸν κώδικα νεαραῖς* loquuntur, esse iuniorem.[4])

Singularum Novellarum epitomis titulus additas esse praedicat *παραπομπὰς τῆς κειμένης ὁμοίως διαιρέσεως πῇ μὲν ἐν τῷ κώδικι πῇ δὲ ἐν αὐταῖς ταῖς νεαραῖς*, i. e. additas esse remissiones ad locos similes in Codice Iustiniani vel in ipsis Novellis extantes. *Παραπομπάς* enim Graeci illas potissimum locorum similium adnotationes vocant, quae sic incipiunt: *ἀνάγνωθι κ. τ. λ.* Si tamen quaeras, cur Theodorus ad Codicem tantum vel similes Novellas lectores suos ablegaverit, non autem ad Institutiones vel certe ad Digesta, ego ad hanc quaestionem ita respondendum esse crediderim. Ab antiquis inde temporibus moris fuerat, *iura* et *leges* sibi invicem opponere: quem morem Iustiniani adhuc aetate obtinuisse demonstrant tum alii loci tum Sanctio Pragm. Pro petitione Vigilii c. 11. Et forenses quidem illorum temporum ICti leges magis quam iura tractasse videntur; nam a Diocletiano inde iuris auctores et imperatores magis constitutionibus colligendis quam veteri iuri enucleando operam dederunt, et in Occidente saltem per quinque post Iustinianum saecula maiorem Codicis et Novellarum, quam Digestorum, in foris tam ecclesiasticis quam saecularibus usum fuisse constat. Theodorus itaque, tum ut forensibus potissimum utilitatibus prospiceret, tum ut leges a iuribus separaret, Codicis tantum in Breviario suo rationem habuisse videtur, Digestorum autem non item.

1) *Kritische Jahrbücher für deutsche Rechtsw.* III, 2 p. 975 lin. 16: „*Die σύντομος.*"
2) Basil. Heimbach. II p. 424.
3) *Wiener Jahrbücher der Literatur* LXXXVI p. 218.
4) *Αἱ ῥοπαί* p. 75.

Denique titulus operis supra allatus Theodorum Scholasticum, Thebanum Hermopolitanum, auctorem operis esse praedicat. Eundem auctorem et alia testimonia agnoscunt, quorum alia simpliciter Theodorum, alia Hermopolitanum, alia Theodorum Hermopolitanum, nulla tamen Theodorum *Scholasticum Thebanum* Hermopolitanum auctorem laudant. In Basilicis tantum non semper ad textum Novellarum loci convenientes ex Breviario nostro ita inter scholia, quae vocant, sunt relata, ut Theodori nomen praefixum sit; et qui vere sunt Basilicorum scholiastae, nonnunquam Theodorum auctorem vel laudant vel vituperant. Sic ille, qui Nomophylax fuit, ad eiusmodi locum ex Breviario nostro desumtum notat: *οὐ δεῖ προσέχειν ἐνταῦθα τῷ ἑρμοπολίτῃ θεοδώρῳ κ. τ. λ.*[5]) Idem tamen alio loco[6]) conciliatur *τῷ ἑρμοπολίτῃ θεοδώρῳ.* Atque etiam D. Constantinus Nicaenus Theodorum auctorem eiusmodi fragmenti agnoscit.[7]) — Praeterea anonymus scriptor ad Photii Nomocanonem, de quo videatur *Heimbach Ἀνεκδ.* To. I p. LXXVI et 217, locum ex Breviario nostro affert his verbis: *κεῖται δὲ ἐν τῷ ἑρμοπολίτῃ οὕτως κ. τ. λ.* Deinde loci nonnulli ex eodem Breviario laudantur et Theodoro tribuuntur in anonymi scriptoris de peculiis tractatu apud *Heimbach Ἀνεκδ.* To. II p. 252. 253. Porro in ea *τῶν ῥοπῶν* recensione quae saec. XI ad Basilica refecta est,[8]) cap. de C annis[9]) hoc, de quo agimus, Breviarium sic laudatur: *φησὶ δὲ ὁ θεόδωρος ἐν τῇ ρια' νεαρᾷ κ. τ. λ.* Denique in Ecloga lib. I—X Basilicorum[10]) aliquoties fragmenta Breviarii nostri occurrunt, quae *ἑρμηνεῖαι* Theodori Hermopolitani esse dicuntur.

§. XXX. *Forma operis.*

Post titulum, quem paragrapho praecedente exhibui, in Codice maximae Laurae statim sine aliqua praefatione inchoatur ipsum Theodori Breviarium, cuius, ut ita dicam, oeconomia sic describi posse videtur.

Omnium, quas CLXVIII Novellarum collectio continet, Novellarum deinceps exhibet epitomas. Cuique epitomae inscribitur *numerus*, quem Novella in illa collectione habet: ut puta *Νεαρὰ πρώτη*, *Νεαρὰ β'* etc. Numerum comitatur *rubrica* Novellae. Rubricae autem non sunt eaedem, quae in collectione CLXVIII Novellarum habentur, sed breviores et contractiores, quas ab ipso Theodoro quippe *φιλοσυντόμῳ* confictas esse supra comprobare studui.

Inscriptiones Novellarum, (i. e. Imperatoris nomen et eius, ad quem Novella data est,) quas Athanasius in Epitome Novellarum diligenter adnotavit, Theodorus omisisse videtur. Sunt quidem loci,[1]) in quibus vestigia talium inscriptionum latere videri posset; neque tamen ideo Theodorum quidem eiusmodi inscriptiones exhibuisse, eas autem a librario Codicis maximae Laurae omissas esse, probabile reddi videtur.

Itaque omissa inscriptione in Breviario nostro rubricae statim subiiciuntur *verba initialia* Novellae. Nimirum Graeci antiquioribus certe temporibus constitutiones ita allegabant, ut non solum locum, ubi quaerendae essent, numeris indicarent, sed etiam, quum vitia in eiusmodi numeros irrepere facile possent, verba initialia earum adiicerent; puta sic: *βι. α' τί. γ' διάτ. ιε', ἧς ἡ ἀρχὴ conventicula.*[2]) In Novellis autem constitutionibus allegandis, utpote quae in variis collectionibus vario ordine digestae circumferrentur, vel magis hoc obtinebat, ut non tantum numeris, sed etiam rubricis et verbis initialibus designarentur. Ita Basil. Fabroti VII p. 683 sq. schol. h. „*ἀνάγνωθι....νεαρὰν να' περὶ τῶν ἐπὶ σκηνῆς ἐκφωνηθεῖσαν μηνὶ σεπτεμβρίῳ μετὰ τὴν ὑπάθειαν* (l. *ὑπατείαν*) *βελισαρίου, οὗ* (l. *ἧς*) *προοίμιον τοῦτο· ἴσμεν πρῶτον πεποιηκέναι νόμον.* — Theodorus igitur huic consuetudini obtemperaturus etiam verba initialia cuiusque Novellae rubricae subiecit.

5) Basil. Heimb. II p. 494.
6) Basil. Fabrot. III p. 361.
7) Basil. Fabrot. III p. 372.
8) Vide *τας ῥοπάς*, editionis meae p. 93 sqq.
9) *Αἱ ῥοπαί.* p. 240 not. 82.
10) Historiae iuris GR delin. p. 73. — Vide etiam *Heimbach in krit. Jahrbb. f. deutsche RW.* III, 2 p 976 sq.

1) Cf Nov. XXXII not. 1. Nov. CLXIV sqq.
2) *Voëlli* et *Iustelli* Bibl. Iuris can. II p. 1242 sqq.

Verum enimvero notandum est, in Codice maximae Laurae neque semper initialia verba expressa esse, atque etiam in iis Novellis, quas latine editas esse constat, graeca exhiberi.[3]) Quorum illud negligentiae, hoc autem studio consiliove librarii tribuendum esse videtur. Nam quod testantur nonnullae eius epitomae ab Haloandro ex Novellarum Codice Bononiensi editae, Theodorus Novellarum latine editarum, quas tractaret, initialia verba latine exhibuit, eaque recentiori demum aetate a librario aliquo in graecum sermonem conversa esse, demonstrant errores et ineptiae ab illo in vertendo commissae. Vide, quae de his rebus infra notaverim ad Nov. IX XI. XXIII. XXXIII sqq. LXII. LXV. LXXV. CIV. CXXXVIII. CXLIII.

Post verba initialia Novellae illico inchoatur eiusdem Novellae *epitome*. Theodori enim commentarius, quod propter *Bieneri* §. XXVI laudati coniecturam notemus necesse est, nec earum Novellarum, quae latine, neque earum, quae graece editae essent, contextum continet, sed utrarumque epitomas tantum, quae omnes eiusdem omnino indolis sunt. Epitomae plerumque in *θέματα* dividuntur, quae tamen numeris in Codice maximae Laurae a se invicem non sunt distincta. Nec Theodorus ea numeris insignivisse videtur, quoniam in locis similibus laudandis non capitis sive *θέματος* numerum sed Novellae tantum allegat.

Epitomen cuiusque Novellae claudit *subscriptio*, i. e. temporis, quo edita fuit, adnotatio. Subscriptiones Codex maximae Laurae omnes graece exhibet, et passim vitiosas. Sed quaeri potest, anne Theodorus, qui etiam verba initialia latina dederit, latine illas exhibuerit, easque librarius aliquis graece verterit. Ita enim Athanasius quoque in Epitome Novellarum latinas subscriptiones, quas ad Heraclii usque tempora Novellis imperatorum subiicere erat solenne, religiose reddidisse videtur, quas deinde librarii graece verterunt et multis in locis corruperunt;[4]) idemque etiam in Collectione XXV capitulorum accidisse observavit *Heimbachius* *'Ανεκδ.* To. II p. XXXIX. Ego tamen in hanc potius inclino sententiam, subscriptiones illas graecas ipsi Theodoro deberi. Theodorus enim studio *τοῦ ἐξελληνίζειν* conspicuus est, et per totum Codicem nostrum ne minimum quidem latinarum subscriptionum apparet vestigium. Sed licet subscriptiones a Theodoro graece versas esse existimem, non tamen eundem etiam vitiorum, quibus illae in Codice maximae Laurae deformatae sunt, auctorem esse dixerim, sed haec potius librariorum vel inscitia vel incuria irrepsisse crediderim.

Caeterum *Heimbachius*[5]) de subscriptionibus Novellarum in Breviario Theodori sic iudicavit: „...*dass solche Subscriptionen von Theodorus sehr willkührlich behandelt worden sind. Man lese nur die Unterschrift der Nov. 148. Auch die Nov. 140 hat bei Theodorus eine Unterschrift mit einem späteren Zusatze. Denn in ἐξεφωνήθη ἐπὶ τοῦ πρώτου ἔτους Ἰουστινιανοῦ τοῦ εὐσεβεστάτου sind die Worte τοῦ εὐσεβεστάτου offenbar späterer Zusatz. (?) Auch spricht für die Willkür des Theodorus das überall wiederkehrende ἐξεφωνήθη, während in den ächten Novellensubscriptionen der Ausdruck δατ. gebraucht ist.*“ Quod *Heimbachii* iudicium iusto acrius esse putaverim. Si qua enim in subscriptionibus omissa vel addita vel depravata sunt, eorum nomine non statim Theodorum, sed prius librarios in ius vocare oportet.

§. XXXI. *Indoles epitomarum, quas Theodorus de singulis Novellis fecit.*

Epitomandi ratio, qua Theodorus usus est, breviter sic describi potest. Sanctiones, quas uno quasi et cohaerente tractatu quaelibet Novella complectitur, in minutas partes dissecuit et distinxit. Hinc regulas quasi et specialia praecepta, usus plerumque imperativo dicendi genere, confecit. Brevia autem illa praecepta singulis deinceps *θέμασιν* vel capitibus proposuit. Et hactenus quidem Theodori epitomae similes sunt iis, quas Iulianus Antecessor et Athanasius Scholasticus confecerunt, nisi quod breviores sint Iulianeis, clariores autem, si quid video, Athanasianis.

---

3) Cf. *Wiener Jahrb. LXXXVII S. 103*, quem locum nunc corrigas velim.

4) *Wiener Jahrbücher LXXXVI* p. 224. — *Heimbach 'Ανεκδ.* II p. 293.

5) *Jahrbücher f. deutsche Rechtsw.* III, 2 p. 963 sq.

Iam vero Theodorus prae aliis Novellarum epitomatoribus hoc peculiare habet, quod cuivis capiti παραπομπάς, i. e. locorum similium indicationes adaptavit. Allegavit autem nonnisi Codicis locos vel Novellas, et nusquam ad Institutiones vel Digesta respicit (§. XXIX). Sunt quidem loci ex Breviario, nostro inter Basilicorum scholia relati (veluti Basil. ed *Fabrot.* V p. 497), in quibus et Digesta et Institutiones, imo ipsa Basilica laudentur. Verum comparatione cum genuino Breviario instituta mox intelligitur, has allegationes ab aliena manu adiectas esse; id quod observante *Reitzio* ad Theophil. p. 1232 et *Heimbachio* Ἀνεκδότ. To. I p. 209 in Basilicorum scholiis haud ita raro factum est.

Παραπομπαί illae plerumque ita sunt conceptae, ut Codex quidem allegetur his verbis: ἀνάγνωθι ὁμοίως τὴν...διάταξιν, vel μὴ λάθῃ σὲ ἡ...διάταξις, vel μὴ ἐναντιωθῇ σοι ἡ...διάταξις etc., Novellae autem his verbis: ὁμοίως φησὶν ἡ νεαρά, vel (ubi Novella inferius collocata laudatur) ἀνάγνωθι τὴν...νεαρὰν ὁμοίως, vel (ubi antecedens Novella laudatur) μέμνησο τῆς...ὁμοίως νεαρᾶς, et quae sunt eius generis reliqua. Quo genere allegandi Theodorus ita est conspicuus, ut vel hoc solo ab aliis scriptoribus facile possit distingui.

Praeter παραπομπάς illas an etiam παράτιτλα et παραγραφάς epitomis suis Theodorus adiecerit, quaestionis est. *Bienerus* quidem §. XXVI laudatus, qui totum Breviarium Theodori huiusmodi adnotationibus constitisse arbitratus est, testimonio Codicis maximae Laurae refutatur. Nunc illud tantum ambigitur, utrum παράτιτλα nonnulla vel παραγραφαί hic illic Breviario nostro ἔξωθεν i. e. in margine accesserint, nec ne. Nam licet in Codice maximae Laurae παραγραφαί deficiant, tamen sunt, quae suadere videantur, ut illas a Theodoro adscriptas fuisse et in aliis Codicibus extitisse statuamus; veluti id, quod Nov. XXXVIII not. 2 et Nov. CXL not. 1 dixi, nec non hoc, quod in Codice maximae Laurae post subscriptionem Novellae passim[1]) aliqua subiiciuntur, quae forte antiquitus in margine adscripta fuerant. Magis tamen in hanc sententiam inclino, ut παραγραφάς Breviario nostro omnino non adiectas fuisse credam. Et quidem movet me inprimis auctoritas Codicis maximae Laurae, in quo, quae supra indicavi, παραγραφῶν vestigia aut omnino ad hoc adnotationum genus non pertinent aut a recentioribus forsitan interpolata sunt; movet me etiam haec κατ' ἐπιτομήν scribendi ratio a Theodoro usurpata, in qua παράτιτλα et παραγραφάς cum ipso contextu coniunctas esse apparet.

§. XXXII. *De fontibus et libris, ex quibus Theodorus Breviarium Novellarum confecit.*

De natura atque indole Breviarii nostri iam satis exposuisse mihi videor. Hoc unum restat, ut examinemus, quibus ex fontibus hunc librum Theodorus elaboraverit et num qua alia insuper subsidia adhibuerit.

Ac primum quidem illud iam supra §. XXVIII et XXX observavimus, Theodori Breviarium pro fundamento habere collectionem CLXVIII Novellarum, de qua elegantissime et doctissime egit *Bienerus.*[1]) Nuper autem extitit *Heimbachius* iunior, qui in Ἀνεκδ. To. I p. 209 hanc ipsam collectionem a Theodoro nostro confectam et ad certum ordinem redactam, deinde vero ab eodem Theodoro in Breviarium contractam esse coniiceret. Hanc ego coniecturam tum olim in censura operis Heimbachiani[2]) improbandam esse putavi atque etiam nunc omnino reiiciendam esse censeo. Ea quidem collectionis CLXVIII Novellarum forma, quam nobis servarunt Codex Venetus et Florentinus atque ediderunt Haloander et Scrimgerus, Theodoro recentior est, quippe in qua, quod infra demonstrabimus, nonnulla ex Theodori Breviario recepta sint; de hac igitur sermo esse non potest. Quaeritur tantum de ea illius collectionis forma, ex qua haec recentior nata est, quamque editores Corporis iuris civilis post *Haloandrum* restituere sunt conati. Haec igitur Theodoro quidem pro fonte fuit, ex quo Breviarium suum conficeret, non autem ipsa ab illo collecta est. Etenim, quod iam Bienerus extra omnem dubitationem posuit et facili negotio ex

1) E. g. conferas Nov. XXII.

1) *Geschichte der Novellen.* p. 85 sqq.
2) *Wiener Jahrbücher.* LXXXVII S. 101 f.

tota eius conformatione colligitur, non fuit illa certo tempore ab uno homine collecta et digesta, sed sensim sensimque in hunc ordinem et in hunc numerum crevit, ita ut initia eius in scriptis ICtorum deprehendantur, qui Theodoro antiquiores sint. Denique hoc ipsum per se non est probabile, Theodorum primo hanc collectionem et tum demum ex ea Breviarium confecisse, et obstat etiam, quominus hoc credamus, titulus Breviarii, — „*Σύντομος τῶν νεαρῶν διατάξεων,*“ — qui aperte significat, Theodoro vulgatam aliquam et usitatam Novellarum collectionem ob oculos fuisse.

Quod ad secundam quaestionem attinet, an Theodorus praeterea aliis quibusdam subsidiis, puta commentariis antiquiorum ICtorum ad Novellas, usus sit, de ea incertum iudicium est. Est quidem aliqua passim cognatio inter Athanasii Epitomen Novellarum et Theodori Breviarium. Ita Nov. XV c. 19 cum conveniente loco Epitomae Athanasianae [3]) omnino conspirat; ita etiam causae exheredationis (Nov. CXV) et causae divertendi (Nov. CXVII) apud Theodorum paene iisdem verbis referuntur, atque apud Athanasium id factum esse videmus. Neque tamen ideo aut Theodorum plagii reum fecerim, aut Athanasii Epitomen ei saltem ob oculos fuisse crediderim. Aliorum autem antiquiorum ICtorum commentarios, si qui ad Novellas scripti Theodori aetate exstiterunt, an consuluerit, hoc, quum commentarii illi deperditi sint, ad diiudicandum plus quam difficile est.

Et haec quidem de Breviario Novellarum, quod Theodorum Scholasticum, Thebanum Hermopolitanum, auctorem habet, satis dicta sunto. Iam enim indolem operis, quod edo, abunde illustrasse, et viam aperuisse mihi videor ad ea, quae in sequentibus capitibus tractare et examinare necesse habeo.

Caput secundum.

De Breviario Codicis, quod Theodorum Scholasticum Hermopolitanum auctorem habet.

---

§. XXXIII. *Theodorus ad Codicem commentatus est.*

Theodorum Scholasticum, Thebanum Hermopolitanum, qui Breviarium Novellarum confecerit, eundem etiam ad Codicem scripsisse, vel ex hoc colligere possumus, quod in Breviario illo Codicis mentionem nonnunquam [1]) his verbis fecerit: *ἔγνως ἐν τῷ κώδικι, μέμνησο τοῦ κώδικος.* Atque hoc etiam aliis testimoniis luculentissime comprobatur. Primum enim in Basilicorum scholiis, quae vocantur, sexcenties argumenta brevia in Codicem proferuntur, quae Theodoro vel Theodoro Hermopolitano tribuuntur: idemque Theodorus in scholio ad Basil. XXII, 1, 38 (ed. *Heimbach* to. II p. 486) *ὁ διατάξεων ἐξηγητής* appellatur. Porro in Codice Bodlei. 173 [2]) et Laurent. LVI. 13 habetur locus exceptus *ἐκ τοῦ γ' βι. τοῦ κώδ. θεοδώρου σχολαστικοῦ τί. ϛ' διατ. α',* qui locus etiam in Codicibus Epanagoges cum scholiis [3]) tit. II ad marginem adscribi solet. Atque in eadem Epanagoge cum scholiis tit. XXXVIII cap. 19 ad marginem adscribitur scholium, [4]) ubi *τὸ κείμενον* (sc. Codicis locus in textu collocatus) *τοῦ συντομέως* (al: *τοῦ συντόμου κώδικος*) *θεοδώρου* esse dicitur. Deinde in illa *τῶν ῥοπῶν* recensione, quae saec. XI confecta est, [5]) Theodori Hermopolitani interpretatio const. 14 Cod. XI, 62 laudatur. Tum etiam in Ecloga

---

3) Vide *Heimbach* *Ἀνέκδ.* To. I p. 67.
1) Veluti Nov. XC c. 12. 15.
2) Cf. *Ὁ πρόχειρος νόμος* p. 283.
3) Cf. idem liber p. XCVII sqq.
4) Cf. idem liber p. 168 not. 16.
5) *Αἱ ῥοπαί.* p. 235 not. 51.

lib. I—X Basilicorum inter *παρεκβολάς* ex scholiis Basilicorum nonnullae epitomae constitutionum Codicis habentur, quae *ἑρμηνεῖαι τοῦ ἑρμοπολίτου Θεοδώρου* esse dicuntur.[6] Denique Matthaeus monachus *ὁ Βλαστάρης*, in protheoria ad Syntagma canonum alphabeticum, *Θεόδωρον ἑρμουπολίτην συντετμημένως τοὺς κώδικας* edidisse narrat.

His enim locis omnibus non alium quendam Theodorum Hermopolitanum, nec alium Codicis commentarium, quam qui a nostro Theodoro in Breviario Novellarum laudetur, subintelligendum esse, vix erit, qui dubitaverit. Nam mirum sane atque inauditum foret, si non hic Theodorus Scholasticus Thebanus Hermopolitanus, qui ad Codicem scripsit, et ille, qui modo Theodorus simpliciter, modo Theodorus Scholasticus, modo Theodorus Hermopolitanus vocatur, et ad Codicem commentatus esse dicitur, unus idemque vir esset; mirum, dico, atque inauditum hoc foret, quum nulla prorsus causa appareat, cur illos pro diversis eiusdem nominis ICtis habeamus. Accedit, quod huius Theodori *ἑρμηνεῖαι* et argumenta ad Codicem in locis supra indicatis allata tota disputandi dicendique ratione cum Breviario Novellarum ita conveniant, ut eundem tam illorum quam huius auctorem esse dubitari amplius non possit.

§. XXXIV. *Fragmenta e Codice Theodori quamplurima supersunt.*

Genuinus quidem Theodori Codex deperiit; verum, quod superiori paragrapho observavi, plurima eius fragmenta nobis servata sunt, quibus collectis ipsum Theodori opus in integrum restitui, aut certe indoles eius et natura optime illustrari potest. Quam ad rem inprimis necessarium est, ut libros cognoscamus, in quibus fragmenta e Theodori Codice reperiuntur, et rationem perspiciamus, qua investigari illa atque componi debeant.

Iam vero librorum quibus fragmenta e Codice Theodori continentur,[1] classes sunt duae; altera, quae complectitur libros vel Codices, in quibus unum et item alterum locum ex Theodori Codice deprehendas, ab auctore librariove sive fortuito sive occasione data insertum; altera, quae complectitur libros, in quos fragmenta ex integro Theodori opere deinceps excepta consulto dataque opera relata sunt.

Ad *primam* classem pertinent: Codices Bodlei. 173[2] et 3399,[3] Paris. gr. 1367,[4] Laurent. LVI, 13;[5] Epanagoge cum scholiis;[6] tractatus de creditis;[7] recentior illa *τῶν ῥοπῶν* recensio, saec. XI exeunte confecta;[8] Michaelis Attalensis *πόνημα νομικόν*.[9] Novella Alexii Comneni de sacramentis minorum.[10]

Ad *secundam* classem pertinent primum *Prochiron* et *Epanagoge*, compendia legum a Basilio Macedone edita, nec non *Basilica Leonis*, in quae non solum e Breviario Novellarum, sed etiam ex Codice Theodori loci nonnulli recepti sunt.

Ad eandem classem referenda sunt *scholia Basilicorum*, quae vocantur. Nimirum ubicunque in textu Basilicorum constitutiones Codicis habentur, ibi inter scholia regulariter convenientes loci ex Codice Theodori ad marginem adscripti sunt. Hinc etiam habent nonnulla Codices illi *Synopseos*,[11] in quibus scholia ex Basilicorum scholiis excepta ad marginem adscripta sunt, atque *Ecloga lib. I—X Basilicorum*,[12] in quam *παρεκβολαί* ex eiusmodi scholiis Basilicorum relata sunt. Qui quidem libri ad instaurandum Theodori Codicem tum potissimum usui esse possunt, sicubi genuina Basilicorum scholia vel omnino deficiunt vel certe non integra extant.

Denique huic classi connumeranda est *Σύνοψις ἐκλογῆς ἐκ τῶν κωδίκων Θεοδώρου Ἑρμοπολίτου*, de qua infra capite tertio diceudi locus erit.

6) Historiae iuris GR delin. p. 73. — *Biener, Revision des justin. Codex.* p. 43. *Αἱ ῥοπαί.* p. 62 sq.

1) Hos tantum laudo, in quos *immediate*, ut ita dicam, ab auctore fragmenta Theodori relata sunt i. e. ex ipso Theodori Codice, non ex aliis libris fragmenta eiusmodi continentibus. Cf. *Wiener Jahrbb.* LXXXVI S. 74 ff.

2) Cf. *Ὁ πρόχειρος νόμος* p. 283 et supra §. XXXIII.

3) Cf. idem liber p. 329.

4) Cf. idem liber p. CXCV et *αἱ ῥοπαί* p. 29 sq.

5) Vide supra §. XXXIII.

6) Cf. *Ὁ πρόχειρος νόμος* p. XCVII sqq. et supra §. XXXIII.

8) *Αἱ ῥοπαί* p. 93. p. 182 not. 96. p. 235 not. 51.

7) Cf. Hist. iuris GR. delineatio. p. 81. *Heidelb. Jahrbb.* 1841. S. 540 ff.

9) *Leunclav.* IGR. to. II p. 4.

10) Delineatio p. 128.

11) *Αἱ ῥοπαί* 37. Delineatio p. 65.

12) Delineatio p. 73.

Fragmenta ex Codice Theodori in fontibus modo laudatis obvia indagare atque colligere, taediosa quidem sed non difficilis opera est. Pleraque enim Theodori nomine insignita sunt; alia autem, si dicendi genus et peculiaris praesertim locorum similium allegandorum ratio (§. XXXI) spectetur, Theodorum ita sapiunt, ut dubitari non possit, quin ex eius Codice desumta sint. Sed fragmenta illa in pristinum ordinem digerere, atque ab interpolationibus et additionibus, quibus turpiter deformata sunt, purgare, hoc quidem magis subtile et spinosum est: atque is demum de his rebus recte iudicare potest, qui et in universum eiusmodi studiis operam suam navavit et haec fragmenta iterum iterumque perlegens quasi quandam familiaritatem contraxit cum genere dicendi et disputandi, quod Theodorus noster usurpat.

§. XXXV. *Aliorum de Codice Theodori iudicia.*

Utut est, ego taediosum hoc et lubricum negotium, restituendi Codicem Theodori, in memet suscepi, et peracto iam labore hoc certe mihi videor assequutus esse, ut de indole atque natura illius operis accuratius, quam antiquiores auctores, exponere, et, quae expositurus sim, exemplis illustrare possim.

Antiquiores quidem auctores, *Cuiacium* et *Augustinum* sequuti, Theodorum brevia in Codicem argumenta scripsisse sive Codicem *συντετμημένως* vertisse narrant; qui autem data opera in indolem eius versionis inquireret, nemo fuit. Meliora demum habet *Bienerus*, qui in libro: *Geschichte der Novellen Justinian's* p. 66, Theodorus, inquit, „*hat geschrieben über den Codex und diese Bearbeitung ist sehr in Ansehn gekommen. In den alten Basilikenscholien des achten Buches bei Meerman ist er.. regelmässig bei den Stellen des Codex benutzt, und auch die Fabrotischen Scholien liefern viel aus demselben. Desgleichen wird er als Erklärer des Codex in den Basilikenscholien angeführt, und von Blastares, welcher seine Behandlung als etwas abgekürzt schildert. Dieser Schilderung entsprechen auch die vorhandenen Stellen: er giebt einen kurzen Auszug der Constitutionen, dem er Nebenbemerkungen und Citate beifügt.*“ His, quae *Bienerus* de Codice Theodori habet, quatenus ego assentiar, quatenus non, optime docebunt ea, quae facta illius operis restitutione de indole eius in sequentibus expositurus sum.

§. XXXVI. *Natura atque indoles Breviarii Codicis a Theodori confecti. A. Summaria tantum, non κατὰ πόδας versionem neque παραγραφάς continebat.*

Opus Theodori, de quo agimus, erat *Breviarium* Codicis, simillimum Breviario illi Novellarum, quod capite primo descripsimus, et constabat epitomis sive summariis constitutionum Codicis cum *παραπομπαῖς*.

Quod igitur *Heimbachius* nuper voluit,[1] Thalelaeum Codici suo etiam textum latinum apposuisse, et illud, quod certius constat,[2] eundem Thalelaeum constitutionum latinarum versionem *κατὰ πόδα* confecisse et *παραγραφαῖς* illustrasse, neque hoc neque illud in Theodori Codicem cadit. Reperiuntur quidem in nostris Basilicorum editionibus scholia nonnulla,[3] quibus versio *κατὰ πόδας* Theodoro tribui videatur, quippe in quibus summis Theodori nomine insignitis non interrupto lineae tenore adiiciatur statim *τὸ κατὰ πόδας τῆς διατάξεως* cum *παραγραφαῖς*, quasi haec ab eodem auctore profecta sint, puta sic[4]):

Θεοδώρου. Ὁ τοῦ βασιλέως προκουράτωρ δικάζει τῷ Φαβίῳ μὴ ὄντος ἄρχοντος. μέμνησο ὧν εἰπόν σοι ἐν τῷ γ' βι. τί. κα' διατ. β'. τὸ κατὰ πόδας. οὐκ ἰσχύει ἡ τοῦ προκουράτορος ἀπόφασις, ἐὰν τάξιν ἄρχοντος μὴ ἀσφαλίσηται, ὅστις τῷ νόμῳ τῷ Φαβίῳ χώραν εἶναι ἀπεφήνατο ὁπότε ἐκεῖ-

1) *Krit. Jahrbücher f. deutsche RW.* III, 2 p. 970. — Caeterum locus, ad quem provocat, et lectionis dubiae (*ἐν οἷς*) est et de *παραγραφαῖς* ad verba textus latina commode potest intelligi.

2) Cf. Delineatio mea p. 28 ibique citati.

3) Basil. ed *Heimbach.* to. I p. 696. 700. 704. 723. 790. passim.

4) Basil. *Fabrot.* VII, 789 schol. s.

νου τοῦ νομου κρισις εἰς τὴν τοῦ αρχοντος της ἐπαρχίας ανήκει γνῶσιν. πραισιδις. αρα ουν οὐδὲ ταύτην τὴν ἐξέτασιν δύναται ὁ ἄρχων τοποτηρηταῖς ἐντέλλεσθαι; ἐπειδὴ εἴρηται, ὅτι ὅσα ἰδικῶς παρα νόμου δίδονται τῷ ἄρχοντι, ταῦτα οὐ δύνανταί τινι ἐντέλλεσθαι.

Verum enimvero hoc similibusve locis Theodori nomen non est trahendum ad *τὸ κατα πόδας*. Hoc enim Thalelaei est, cuius nomen ideo non est adiectum, quod versionem Codicis *κατὰ πόδας* a nemine praeter Thalelaeum confectam esse inter omnes constaret. Quod autem summario Theodori non interrupto lineae tenore coniungitur Thalelaei versio *κατὰ πόδας*, hoc nihil ambigui in se habet. Etenim in Codicibus MSS Basilicorum scholia fere semper continuis lineis in margine perscripta et puncto dumtaxat maiori a se invicem distincta sunt; ut a singulis scholiis novae lineae inchoarentur, hoc demum editoribus Basilicorum placuit, quibus adeo vitio verti debet, quod locis laudatis similibusve a verbis *τὸ κατὰ πόδας* novae lineae non fecerint initium. Quae vituperatio vel magis in eiusmodi locos cadit, ubi aperte ex Thalelaei Codice excepta sunt, quae cum Theodori summa coniunguntur, veluti in hunc locum, qui legitur apud Fabrotum VII p. 697 schol. s: *Θεοδώρου. Ἔξεστι παντὶ ἀνθρώπῳ ἀποκτεῖναι τοὺς λῃστάς. ἔγνως δὲ βι. γ' τί. κζ' διατ. α' ὅτι καὶ τὸν νυκτερινὸν κλέπτην ἕκαστος δύναται φονεῦσαι. εἰς τὸ κατὰ πόδας πρόσκειται, ὅστις ἐπενεκτέας σφαγῆς βουλήσει προέλαβεν. καὶ φησὶν ὁ Θαλέλαιος κ. τ. λ.*

§. XXXVII. *B. Titulus operis.*

Quem titulum Theodori Breviarium Codicis habuerit, non satis in aprico est.

Vindobonae quidem in bibliotheca Caesarea extat synopsis erotematica e Codice Theodori (§. XXXIV), cui inscribitur: *Σύνοψις ἐκλογῆς ἐκ τῶν κωδίκων Θεοδώρου Ἑρμοπολίτου.* Unde quis coniiciat, titulum Breviarii nostri hunc fuisse „*Ἐκλογὴ ἐκ τῶν κωδίκων*", quasi fuerit Ecloga sive delectus e commentariis variorum ad Codicem. Verum eiusmodi designatio in Theodori Breviarium omnino non quadrat. Is, si vel adhibuit aliorum commentarios,[1] Thalelaei[2] puta vel Isidori, hos tamen non ita sequutus est vel exscripsit, ut delectum ex iis instituisse videri posset. Sed ipsum Codicis contextum, qualis a Iustiniano profectus est, ob oculos habuisse videtur; nam illis temporibus authenticos adhuc Iustiniani libros tractabant, et Theodorus errores passim commisit, quorum causa alia esse non potest, quam quod vitio lectionis latinae in Codice MSto, quo uteretur, obvio deceptus fuerit.[3] Quae quum ita sint, titulus ille: *Ἐκλογὴ ἐκ τῶν κωδίκων* in sensu supra indicato pro genuino haberi haud potest. Equidem confictum esse crediderim a Graeculo quodam recentiori, fortasse ab ipso auctore Synopseos erotematicae, cui et titulus *Ἐκλογὴ* multum usitatus placeret, et elegantius recentiorum Graecorum more[4] *τοὺς κώδικας*, quam *τὸν κώδικα* dici videretur.

Itaque circumspiciendum est, anne alia testimonia veriorem Breviarii nostri titulum prodant. Et passim quidem simpliciter *Κῶδιξ* appellatur.[5] Uno autem loco, cuius tamen lectio dubia est, *σύντομος κῶδιξ* vocari videtur; quo titulo etiam laudatur Codex Stephani Antecessoris, quem Theodori nostri praeceptorem fuisse infra docebimus. Et sic probabile fit, Theodorum, qui forte ideo *συντετμημένως* Codicem vertisse dicitur, Breviario Codicis ad similitudinem Breviarii Novellarum titulum inscripsisse „*Σύντομος κῶδιξ*" vel, quod malim, „*Σύντομος τοῦ κώδικος.*"

---

1) In Basilicorum scholiis, quae Theodori nomine insignita sunt, nonnunquam laudantur antiquiores constitutionum commentatores; de quo cf. §. L.

2) Quod dixi, Thalelaei Codicem a Theodoro fortasse adhibitum esse, id ne quis credat probari scholio Basilicorum, quod apud *Fabrotum* legitur to. VII p. 209. Ibi quidem Theodorus, quasi *μεταφράζων* Thalelaei versionem *κατὰ πόδας*, laudatur; sed laudatur a recentiori scholiasta, qui ipsum Theodori Codicem nec novit nec adhibuit, sed quum in antiquis Basilicorum scholiis iuxta versionem *κατα πόδας* tam Thalelaei *παραγραφάς* quam Theodori summam adscriptas videret, vel hanc summam ad versionem *κατὰ πόδας* pertinere eiusque quasi *μετάφρασιν* continere temere arbitratus est.

3) Exempli gratia conferatur schol. d in Basil. *Fabroti* VI p. 558. Est Theodori summa ad const. 32 C. *de liberali causa*, quam omnino aliter legisse videtur, quam in nostris editionibus habetur.

4) Cf. *Pselli* Synopsis v. 46. *Harmenop.* Hexab. I. 2 etc.

5) Locos, qui huc pertineant, supra laudavi §. XXXIII.

§. XXXVIII. *C. Oeconomia operis.*

Theodori Breviarium Codicis in libros et titulos eodem modo divisum fuisse videtur, quo etiam Codex repetitae praelectionis divisus est. In titulis autem paulo diversa oeconomia obtinebat. Divisi erant in themata sive capita, quae non semper numero constitutionum in convenientibus titulis Codicis responderent, sed modo plura modo pauciora essent. *Aliquando enim Theodorus ex una constitutione plura themata fecit, aliquando plures constitutiones in unum thema contraxit.* Sic ex const. 4 C. de furtis (6, 2) Theodorus duo summaria fecit (Basil. *Fabrot.* VII p. 208 sq. schol. k et m); alterum ex his verbis constitutionis: „*Adversus eum duntaxat, quem servum tuum sollicitasse dicis, si eum deterioris animi fecit, servi corrupti agere potes. Quodsi sollicitatum occultaverit, etiam furti cum eodem agere potes*“, — alterum ex verbis, quae sequuntur: „*Quas actiones etiam per procuratorem exercere minime prohiberis.*“ Ex illis Theodori summarium hoc est: *Ὁ ποιήσας δοῦλον ἀλλότριον φυγεῖν τῇ σέρβι κοῤῥούπτι κατέχεται. εἰ δὲ μετὰ τὴν φυγὴν ὑποδέξεται αὐτὸν καὶ κρύψει, τῇ φοῦρτι εὐθύνεται κ. τ. λ.* Ex his verbis Theodorus hoc summarium fecit: *Ἡ σέρβι κοῤῥούπτι καὶ ἡ φοῦρτι γυμνάζονται καὶ διὰ προκουράτωρος κ. τ. λ.* — Iam vero priori summario Theodorus insuper addidit indicem const. 6; nam post verbum *εὐθύνεται* pergit: *φησὶ δὲ ἡ ϛ' διάτ. τοῦ παρόντος τί. ὅτι ὁ ἔχων ἀλλότριον δοῦλον τῇ φοῦρτι κατέχεται καὶ πωλήσας αὐτὸν οὐ βλάπτει τὸν δεσπότην αὐτοῦ κ. τ. λ.* Viden' igitur, quomodo Theodorus hoc loco ex una constitutione duo themata fecerit, et partem unius constitutionis atque etiam constitutionem integram in unum thema contraxerit?

Itaque non *singulas* deinceps cuiuslibet tituli constitutiones, quod *Bienerus* §. XXXV laudatus arbitratus est, *συντετμημένως* vertit; sed totius tituli, quasi is una constitutione, quamquam in plures articulos divisa, constaret, summaria confecit et in themata distinxit. Inscriptionum autem et subscriptionum, quas nec Thalelaeus *ἐν τῷ πλάτει τοῦ κώδικος* multum curasse videtur, rationem omnino non habuit, quandoquidem Iustinianus omnes Codicis constitutiones perinde valere iusserat, ac si ab ipso sub edictali progammate propositae essent.

Caeterum quod dixi, aliquando Theodorum plura themata ex una constitutione fecisse, aliquando plures constitutiones in unum thema contraxisse, hoc ad indolem Breviarii nostri penitius cognoscendam et ad restitutionem eius feliciter perficiendam vel maximi momenti est. Quod ipse in restituendo expertus sum. Primo enim, dum singulas singularum constitutionum summas deinceps in quovis titulo quaererem, Theodori Codicem sine magnis lacunis restitui posse desperaveram; posteaquam vero in observationem illam incidi, illico complures titulos ita restituere mihi contigit, ut vix verbum deficeret.

§. XXXIX. *D. Παραπομπαι summariis additae.*

Theodorus, sicuti in Breviario Novellarum (§. XXXI) ita etiam in Breviario Codicis cuivis themati sive summario *παραπομπάς* addidit, i. e. locorum similium indicationes. Atque etiam in Codicis Breviario nonnisi Codicis ipsius vel Novellarum locos, non etiam Institutiones aut Digesta allegasse videtur.[1]) Sunt quidem in Basilicis scholia nonnulla Theodoro inscripta, in quibus et Institutiones et Digesta imo ipsa Basilica laudantur: haec tamen omnia vel spuria vel interpolata esse crediderim.

Ac primum quidem quod in locis e Theodori Codice exceptis, qui inter scholia Basilicorum relati sunt, nonnunquam Basilica citantur, hoc aperte per interpolationes effectum est. Exemplo sit schol. t in Basilicis *Fabroti* to. VII p. 446 sq. „*Θεοδώρου. Ἐὰν ἁρπάσῃ βίᾳ πρᾶγμα ὁ δοῦλος, οὐ κατέχεται ὁ δεσπότης αὐτοῦ νοξαλίᾳ ἀλλ' ἐκεῖνος εὐθύνεται τῷ Ἰουλίῳ δὲ βὶ πουβλίκα. ἔγνως γὰρ ἐν τῷ γ' βι. τί. μα' διατ. δ' ἤτοι βι. ξ' τί. ε' διατ. ε'. ὅτι δοῦλον ἐγκληματικῶς ἐνεχομένου ουκ ἐνάγεται ὁ δεσπότης, δηλονότι εἰ μὴ εἰς τὸ περιστῆναι αὐτὸν μόνον, κατὰ τὴν β' διάτ. τοῦ μη' τί. τοῦ εἰρημένου γ' βι. ἤτοι τί. δ' κεφ. ιε'. σημείωσαι οὖν, ὅτι ἔγκλημα (?) εἶπεν. ως γὰρ ἐπάγει η δ' διάτ.*[2]) *τοῦ λγ' τί. τοῦ παρόντος θ' βιβλίου, ἐαν ἥρπασε μὲν πρᾶγμα οἰκέτης, οὐ κατὰ βίαν δέ, κα-*

1) De causis, cur ita fecerit, superius egi §. XXIX.

2) Fabrotus: *δ' ἡ διαταξις.*

τέχεται νοξαλίως ὁ δεσπότης[3]) αὐτοῦ τῇ βι βονόρουμ. ἀνάγνωθι την η' διάτ. τοῦ παρόντος τί. λέγουσαν, ὡς δοῦλος ποιῶν βίαν, παρὰ μὲν γνώμην τοῦ ἰδίου δεσπότου, φονεύεται, κατὰ δὲ γνώμην αὐτοῦ, εἰς μέταλλον πέμπεται· καὶ ὁ δεσπότης ἀξιωματικὸς μὲν ὑπάρχων ἀτιμοῦται, εὐτελὴς δὲ ὢν τιμωρεῖται. μέμνησο τῆς ε' διατ. τοῦ μα' τί. τοῦ γ' βι. εἰπούσης, ὅτι δούλου κλέψαντος κατὰ γνώμην τοῦ ἰδίου δεσπότου, ἁρμόζει ἡ ἰν ῥὲμ καὶ ὁ κονδικτίκιος κατ' αὐτοῦ τοῦ δεσπότου. σημείωσαι ὅτι ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων ἐξ ὀρθῆς αὐτοὶ οἱ δοῦλοι ἐνάγονται, οὐ μὴν οἱ δεσπόται αὐτῶν νοξαλίως, εἰ μὴ τῇ ἀδ ἐξιβένδουμ, ὅταν κρύπτωσιν. ζήτει καὶ τί. ε' κεφ. μς' τὸ τέλος, καὶ τί. ιζ' κεφ. λδ'. σημείωσαι ὅτι ὁ δοῦλος ἔνοχος γενόμενος ἐγκλήματος αὐτὸς κατηγορεῖται, οὐ μὴν ὁ δεσπότης αὐτοῦ· αὐτὸς γὰρ τῇ νοξαλίᾳ ἐνάγεται, ὅταν εἰς χρήματα τὴν καταδίκην ἔχῃ τὸ τοῦ δούλου ἁμάρτημα." Nimirum in hoc scholio verba illa, quae maioribus spatiis interpositis a reliquo textu distinximus, sine dubio pro interpolationibus et additionibus post Basilicorum confectionem adiectis habenda sunt. Nam textibus ex Institutionibus, Digestis aut Codice citatis recentiores scholiastae saepe locum subiunxerunt, quem postea in Basilicis accepere; cuius rei certum indicium est particula ἤτοι vel ἤ, qua Basilicorum locus subiungitur.[4])

Simile iudicium esto de schol. y in Basil. Fabroti VII p. 698, in quo haec verba: „το πλέον ἔγνως ἐν τοῖς ἰνστιτούτοις, ὅτι καὶ ὁ ἐγγίζων[5]) τῇ ἥβῃ κατέχεται ὑπὸ πταίσματος. ζήτει τί. ν' κεφ. ι' καὶ ιε' κεφ. αὐτοῦ θέ. β' καὶ τί. να' κεφ. μθ'" additionem recentioris scholiastae continent. Nam verbum „ζήτει" in allegandis locis similibus a Theodoro nusquam usurpatur, apud recentiores vero Basilicorum scholiastas vel maxime in usu est.

Denique Digesta laudari videntur in nonnullis Basilicorum scholiis, quae Theodori, i. e. ex Codice Theodori, esse dicantur. Eorum autem pars Theodoro perperam omnino tribuitur, veluti scholia in Basil. ex edit. *Heimbachii* To I p. 660 et 712, quae Thalelaei, et To. II p. 413, quae incerti auctoris neque tamen Theodori sunt; pars veluti scholia in Basil. ex edit. *Heimbachii* To. I p. 641. 657. 696. 701. 711 sq. 790 et ex edit. *Fabroti* To. VI p. 55 sq. constant Theodori summario et Thalelaei παραγραφῇ, quam si ab illo, ut par est,[6]) separaveris, non a Theodoro sed a Thalelaeo Digesta laudari videbis; pars denique scripturae vitio laborat, veluti scholium in editione *Heimbachii* To. II p. 59 (ubi pro his: ἐν τῷ α' διγ. τοῦ κς' τί. τοῦ παρόντος βιβλίου — indicatur enim lib. IV Codicis, — reponendum est: ἐν τῇ α' διατ. τοῦ κγ' τί. κ. τ. λ.), et ibidem p. 60. (ubi pro his: τοῦτο γὰρ ἐποίει κδ' διγ. τοῦ παρόντος τί. legendum est: τοῦτο γὰρ ἐπάγει ἡ δ' διάτ. τοῦ παρόντος τίτλου, qui est tit. 34 lib. IV Codicis), atque etiam p. 62 (ubi in his; ἐν τῷ γ' βι. τί. λβ' διγ. ς' emendandum est διατ. ς'). Ex his igitur locis concludi nequaquam potest, Digesta a Theodoro in παραπομπαῖς laudata fuisse. Quatuor autem, quae supersunt, scholia, nimirum in Basil. ex edit. *Heimbachii* To. I p. 658 et To. II p. 373. 485 et 567, quae quidem et Theodori esse videntur, et in quibus, quomodo Digesta laudentur, equidem non satis explicare potui, vel ipsa pro interpolatis habenda esse crediderim, quum tot aliis locis Theodorus plane non ad Digesta respexerit.

§. XL. *E. Ἐρωταποκρίσεις Theodori Breviario Codicis adiectae.*

In Basilicorum scholiis passim cum summariis e Theodori Codice exceptis ἐρωτήσεις et ad eas Theodori ἀποκρίσεις vel λύσεις coniunctae reperiuntur. Pertinent huc Basil. ex edit. *Heimb.* To. II p. 570. 661 sq. 727, et ex edit. *Fabroti* To. IV p. 236. To. V p. 532 To. VI p. 56. 79 sq. 215. 218. 487. 538. To. VII p. 739 et 929. Atque in Codice Bodleiano 3399 fol. 114 similis extat ἐρωταπόκρισις, ut recentiorum Graecorum vocabulo utar, hoc scilicet modo:

Ἐρώτησις. Ἆρα χρὴ τοὺς κωδικέλλους σφραγίζεσθαι; Θεοδώρου. Οὐδαμῶς· ἐν ὅλῳ τῷ κώδικι εἴρηται ναὶ ἢ οὔ. πλὴν κεῖται ὅτι οὐκ ἀνάγκη αὐτοὺς σφραγίζεσθαι. ἐγὼ δὲ οἶμαι, ὅτι δεῖ τῇ

3) Fabrotus: ὡς δεσπότης.
4) *Reitz* Theophil. p. 1232. — *Heimbach* Ἀνέκδ. To. I p. 209 sq.
5) Fabrotus: ἐγγύζων.
6) Vide, quae supra notavi §. XXXVI.
1) Ἐρωτήσεις et ἀποκρίσεις, quae habentur in Basil. ed. *Heimbach* To. I. p. 702 sq. 712. 722, non sunt Theodori, sed Thalelaei.

συνηθείᾳ τῶν τόπων προσέχειν καὶ οὕτω ποιεῖν. Denique habetur quaestio et solutio Theodori in antiquissima *τῶν ῥοπῶν* recensione, cuius fragmenta e Codice Paris. gr. 1367 edidi.[2])

Haec vero, quam ultimo loco allegavimus, *λύσις* in aliis Codicibus Athanasii scholium esse dicitur,[3]) et certe nostrum Theodorum auctorem non habet, quippe qui alio plane et dicendi et disputandi genere utatur. Reliqui autem loci omnes cum fragmentis e Theodori Codice exceptis arctissime cohaerent; quaestiones illae plerumque dubitationes attingunt, ex interpretatione Theodori ortas et in responsionibus ad eas fere rationes interpretationis suae Theodorus reddit. Ut breviter dicam, *ἐρωταποκρίσεις* illae partem Breviarii Codicis effecisse et ab ipso auctore adiectae esse videntur.

Quaeritur autem, cur eas Theodorus addiderit. Et quidem *ἐρωτήσεις* illae et *ἀποκρίσεις* vel *ἀπορίαι* et *λύσεις*, quae in Basilicorum scholiis passim occurrunt, non sunt eiusdem sive originis sive indolis.[4]) A l i a e continent responsiones tam singulorum quam plurium[5]) antecessorum ad ea, quae scholares potissimum in lectionibus publicis et in recitationibus privatis quaesiissent; cuiusmodi sunt responsiones Stephani ad quaestiones Iuliani[6]) et Leonis Anazarbeos.[7]) A l i a e responsiones non solum professorum sed etiam simpliciter iurisperitorum ad advocatorum sive rhetorum interrogationes esse videntur; denique a l i a e non vere alterius interrogationem et alterius ad eam responsionem continent, sed unius eiusdemque ICti observationes per modum quaestionis et responsionis propositas. Iam vero quum hae, quas ultimo loco posuimus, *ἐρωταποκρίσεις* recentioribus magis Basilicorum scholiastis[8]) placuerint, illae autem, de quibus primo loco diximus, a n t e c e s s o r u m responsiones a Theodoro s c h o l a s t i c o[9]) profectae esse non possint, Theodori nostri responsiones ad secundam classem pertinere necesse est. Nimirum sicuti Athanasius suadentibus advocatis repetitam Epitomae Novellarum praelectionem edidit,[10]) ita etiam Theodorus quaestionibus advocatorum admonitus notas quasdam per modum responsionis Breviario Codicis adiecisse videtur.

§. XLI. *Libri IX titulus 23 Codicis Theodori exempli gratia in integrum restitutus.*

Quo melius intelligantur, quae de natura atque indole Breviarii, quod de Codice Theodorus fecerit, et de restitutione eius rite perficienda superioribus paragraphis exposui, hoc loco titulos nonnullos exempli causa in integrum restitutos cum adnotationibus restitutionem spectantibus subiicere visum est. Initium faciam a titulo *De his, qui sibi adscribunt in testamento,* qui in Codice repetitae praelectionis est tit. 23 lib. IX, et eundem locum in Breviario Theodori obtinuisse videtur. Restitutio huius tituli docebit, quomodo plures nonnunquam constitutiones in unum duove themata Theodorus contraxerit: et quomodo fragmenta Theodori inter scholia Basilicorum nunc omisso auctoris nomine recepta et aliquando additionibus locupletata sint. Titulus ille in Breviario Theodori huius circiter indolis fuit:

Τίτλος κγ'. Περὶ τῶν ἑαυτοὺς ἐν διαθήκαις κληρονόμους ἢ λεγαταρίους γραφόντων.[1])

[*Διάταξις α'.*][2])

Ἐὰν[3]) *ὑπαγορεύσῃ ὁ πατὴρ τῷ ἐμαγκιπάτῳ*

Titulus XXIII *De his, qui semet ipsos in testamentis heredes vel legatarios scribunt.*

[Constitutio 1.]

1. Si dictet pater emancipato filio, recte is

2) Cf. editio mea p. 21 sq.

3) Ibid. p. 81.

4) Cf. Delineatio mea p. 30.

5) Basil. ed. *Heimbach*. To. I. p. 575.

6) Basil. ed. *Heimb.* To. II p. 180 sq.

7) Basil. ed. *Heimb.* To. II p. 451 not. ee.

8) V. c. Basil. ed. *Heimbach* To. II. p. 570 supra, ed. *Fabrot.* To. V. p. 587, et maxime To. VII p. 921.

9) Theodorum non antecessorem fuisse, sed scholasticum i. e. advocatum, tum supra indicavimus (§. XXIII. XXIX.), tum infra ostendemus.

10) *Wiener Jahrbb. d. Literat.* Bd. LXXXVI S. 193 not. 13. — *Heimbach Ἀνέκδ.* To. II. p. 290. 292.

1) Rubricas titulorum a Theodoro graece versas esse, plus quam probabile est. Et rubricam quidem graecam, quam hoc loco exhibui, habet Synopsis erotematica Codicis Theodori. Cf. *Meerman* thesaur. to. VI p. 867 lin. 4.

2) Theodorus ubique numeros constitutionum, quos in Codice repetitae pralectionis habent, non numeros thematum Breviarii laudat. Ideoque Breviarii haec indoles fuisse videtur, ut in eo vel illae allegationes reperiri possent. Quod Theodorum istiusmodi inscriptionibus assequutum esse coniecerim, quales in textu restituto, uncinis tamen inclusas, praeposui.

3) Hoc thema, quod legitur in Basil. *Fabrot.* VII p. 742

υἱῷ, καλῶς γράφει ἐκεῖνος αὐτὸν[4]) *κληρονόμον, κἂν μη τύχῃ τον πατέρα ὑπογράψαι τῇ διαθήκῃ.*

[*Διάταξις β' καὶ γ' καὶ δ' καὶ ε'.*]

Ὁ[5]) *συντάττων τινὸς διαθήκην οὐ δύναται γράψαι ἑαυτῷ ληγάτον καὶ κελεύοντος τοῦ τεστάτωρος, κἂν, ὥς φησιν ἡ δ' διάτ. τοῦ παρόντος τίτλου, ἀνὴρ ᾖ καὶ γράψῃ τὴν τῆς ἰδίας γυναικὸς διαθήκην, κἂν, ὡς ἐπάγει ἡ ε' διάτ. τοῦ αὐτοῦ προκειμένου [τίτλου],*[6]) *στρατιώτης ἐστὶ καὶ γράφων βούλησιν συστρατιώτου. ταῦτα δὲ νόει, ἐάν, ὡς δηλοῖ ἡ β' διάτ. τοῦ παρόντος τίτλου, γενικῶς καὶ οὐκ ἰδικῶς*[7]) *περὶ τούτου αὐτοῦ ὑπογράφῃ τῇ διαθήκῃ ὁ διαθέμενος. μέμνησο δὲ τῆς κβ' διατ. τοῦ κγ' τί. τοῦ ς' βι. εἰπούσης ἀδιαστίκτως, ὅτι τῷ μαρτυροῦντι ἐν διαθήκῃ*[8]) *καλῶς καταλιμπάνεται ληγάτον· καὶ οἶμαι διαφορὰν εἶναι μάρτυρος καὶ γραφέως.*

Ὁ γραφων ἑαυτῷ ληγάτον καὶ οὐκ ἀπαιτῶν αὐτό, ἐγκλήματι οὐχ[9]) *ὑπόκειται. ὅμοιόν φησιν ἡ διάτ. β' τοῦ παρόντος τίτλου· καὶ σημείωσαί ποτε ἄγνοια νόμου συγγνωστέα ἔστιν.*[10])

[*Διάταξις ς'.*]

Κἂν[11]) *οὐκ ὀφείλει τὶς ἑαυτῷ γράφειν ἐλευθερίαν, ἀλλ' οὖν δοῦλος τοῦτο ποιῶν ἐν διαθήκῃ κατα κέλευσιν τοῦ οἰκείου δεσπότου οὐκέτι κουλπεύει.*[12])

se heredem scribit, etiamsi forte pater non subscripserit testamento.

[Constitutio 2 et 3 et 4 et 5.]

2. Qui componit alicuius testamentum, non potest adscribere sibi legatum ne iubente quidem testatore, sive, sicuti dicit const. 4 praesentis tituli, maritus sit et propriae uxoris testamentum scribat, sive, quod superinducit const. 5 praesentis tituli, miles sit et scribat voluntatem commilitonis. Hoc ita accipe, si, ut indicat const. 2 praesentis tituli, generaliter et non specialiter de hoc ipso testator testamento subscripserit. Memineris vero const. 22 tit. 23 lib. VI, quae indistincte dicit, testi testamentario recte legatum relinqui; et puto differentiam esse inter testem et scriptorem.

3. Qui scribit sibi legatum et id non petit, crimini non est obnoxius. Idem dicit const. 2 huius tituli: et nota, aliquando ignorantiam iuris excusari.

[Constitutio 6.]

4. Licet non debeat quis sibi adscribere libertatem, tamen servus id faciens in testamento iussu domini non est in culpa.

§. XLII. *Libri* IX *titulus* 42 *in integrum restitutus.*

Addam libri noni titulum quadragesimum sextum ex Breviario Theodori, ex iisdem fontibus, quantum fieri potuit, restitutum. Ex quo apparebit, quemadmodum Theodorus ex una constitutione nonnumquam plures fecerit summas et interpretationi suae *ἐρωταποκρίσεις* addiderit. Caeterum rubricam exhibuit Synopsis erotematica §. XLI not. 1 laudata: reliqua ex scholiis Basilicorum hausi.

Τίτλος μβ.' Περὶ συγχωρήσεων.[1])

[*Διάταξις α'.*]

Ὁ[2]) *κατήγορος αἰτῶν ἀβολιτίονα οὐκέτι κινεῖ τὸ αὐτὸ ἔγκλημα. ἀνάγνωθι τὴν γ' διάτ. τοῦ με'*

Titulus XLII. *De abolitionibus.*

[Constitutio 1.]

1. Accusator, qui abolitionem petiit, non amplius idem crimen intendit. Lege const. 3 tit. 45

schol. o non addito auctoris nomine, Theodorum, si quid video, sapit; itaque Breviario nostro vindicavi.

4) *Fabrotus*: *αὐτόν*.

5) Sequentia duo capita praeposito Theodori nomine habentur in Basil. *Fabroti* to. VII p. 743 schol. q. Continere videntur indicem eorum, quae in const. 2—5 proponuntur. Itaque quum deinceps habeatur const. sextae summarium, nihil deesse, sed integrum titulum ex Theodori Breviario in Basilicorum scholiis nobis servatum esse crediderim.

6) Verbum *τίτλου* apud Fabrot. deest.

7) Fabr. *ἰδίως*.

8) Fabr. *διαθήκης*.

9) Fabr. *οὐκ*.

10) Quae in Basilicis *Fabroti* l. l. adduntur: „*ζήτει βι. λέ τί. β' κεφ. ιη' κ. τ. λ.*" ad Basilica pertinent et a recentiori scholiasta adiecta sunt.

11) Hoc caput legitur in Basil. Fabrot. VII p. 744 schol. a.

12) *Fabrotus*: *δουλεύει*, quod et propter huius loci structuram et propter argumentum constitutionis sextae ferri non potest. Substituendum est v. c. *ὑπόκειται*, vel *κατέχεται*, vel, quod propter emendationis facilitatem praetuli, *κουλπεύει*.

1) Vide *Reitzium* in *Meerman* thes. VI p. 867 not. oo.

2) Hoc caput extat sub Theodori nomine in Basil. *Fabroti* VII p. 927. schol. a.

τί. τοῦ παροντος βι. λέγουσαν, οτι ο αἰτῶν ἀβολιτίονα ἐπὶ τῷ λαβεῖν τι, κἂν παραβαθῇ, οὐκέτι γυμνάσει τὸ αὐτὸ ἔγκλημα. φησὶ δὲ ἡ δ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ με' τίτλου, ὡς ὁ ἀποστὰς τοῦ ἐγκλήματος εἰ κινήσει πάλιν περὶ αὐτοῦ, ἐκβάλλεται παραγραφῇ.[3] *ἀνάγνωθι τὴν ἑξῆς β'*[4] *διάταξιν.*

[*Διάταξις β'.*]

Ὁ[5] *κατηγορήσας τινὸς εἰ θελήσῃ ἀποστῆσαι τοῦ ἐγκλήματος, ὀφείλει αἰτεῖν ἀβολιτίονα παρα τοῦ ἄρχοντος, λέγων, ὅτι κατα θερμότητα*[6] *ἢ κατὰ πλάνην κατηγόρησεν. μέμνησο ὧν εἶπόν σοι ἐν τῇ προλαβούσῃ α' διατάξει.*

Οὐκ αἰτεῖ μέν τις ἀβολιτίονα ἢ χρήματα λαβὼν ἢ συμφωνήσας λαβεῖν παρὰ τοῦ ῥέου. φησὶ δὲ ἡ γ' διάτ. τοῦ με' τί. τοῦ παρόντος βιβλίου, ως ἤδη προανεφώνησά[7] *σοι, ὅτι ἐὰν ἤδη ᾔτησέ τις συμφωνήσας τὶ δέξασθαι καὶ παραβαινόμενος οὐ δύναται ἔτι κατηγορεῖν αὐτοῦ.*

Καὶ ὁ γυμνάζων πούβλικον σούα σουορούμνε καῦσα καλῶς αἰτεῖ ἀβολιτίονα. ἀνάγνωθι τὴν ε' διάτ. τοῦ με' τί. τοῦ παρόντος θ' βιβλίου.

[*Διάταξις γ'.*]

Ὁ[8] *συκοφάντης οὐκ αἰτεῖ ἀβολιτίονα. ἀνάγνωθι τὸ τέλος τῆς παρούσης γ' διατάξεως.*

Ὁ ἐν τῷ δικάζεσθαι ὑβρίζων τὸν ῥέον οὐ δύναται αἰτῆσαι ἀβολιτίονα, εἰ μὴ συναινέσει αὐτῷ ἐκεῖνος.

Εἴσω τριάκοντα ἡμερῶν αἰτεῖ ἕκαστος ἀβολιτίονα. μετὰ γὰρ τὰς εἰρημένας [*ἡμέρας*][9] *οὐδεὶς αἰτεῖ, εἰ μὴ συμφωνήσῃ αὐτῷ ὁ ἐναγόμενος.*

Τῶν μαρτύρων βασανισθέντων ἀβολιτίων οὐκ αἰτεῖται, κἂν τῷ ἐνάγοντι συναινέσῃ ὁ φεύγων.

Ἠρωτ.[10] *Διὰ τί γὰρ ἄλλων ἁμαρτανόντων οἱ μάρτυρες βασανίζονται; Θεοδ. Πρὸς τὸ γνωσθῆναι τὴν ἀλήθειαν. ἔσθ' ὅτε γὰρ οἱ μὲν κατὰ*[11] *χάριν, οἱ δὲ διὰ λῆψιν, ἄλλοι δὲ καὶ δι' ἔχθρας ἢ δι' ἕτερόν τι τα ψευδῆ μαρτυροῦσι, καὶ πολλοὶ ἀθῶοι κατακρίνονται ἐκ τῆς αὐτῶν φωνῆς, ἄλλοι δὲ καὶ ὑπεύθυνοι ὄντες ἀφίενται.*

Ἠρωτ. Ποῦ ῥητῶς ἔγνωμεν, ὡς δύναται ὁ δικάζων βασανίσαι τοὺς μάρτυρας; Θεοδ. Ἐν τῷ δ' βι. τί. κ' διατ. ιγ' καὶ ιε' τοῦτο προφανῶς νενομοθέτηται, ἔνθα καὶ περὶ χρημάτων ἐστὶν ἡ ζήτησις.

huius libri, quae dicit, eum, qui petierit abolitionem, ut quid acciperet, si placito non sit obtemperatum, non amplius posse id crimen intendere. Dicit autem const. 4 eiusdem 45 tituli, eum, qui accusatione destiterit, si denuo de eo crimine agat, exceptione submoveri. Lege sequentem constitutionem 2.

[Constitutio 2.]

2. Accusator si velit desistere ab accusatione, a praeside abolitionem petere debet, dicens se calore vel errore accusasse. Memineris eorum, quae dixi tibi in praecedente 1 constitutione.

3. Abolitionem quidem non petit is, qui pecuniam accepit vel pactus est dari a reo. Sed dicit const. 4 tit. 45 huius libri, quod iam antea dixi tibi, si iam petierit quis, quum esset pactus de re aliqua accipienda, et non pareatur pacto, non posse eum amplius accusare.

4. Is, qui exercet publicum crimen sua suorumve causa, recte petit abolitionem. Lege const. 5 tit. 45 praesentis libri IX.

[Constitutio 3.]

5. Calumniator non petit abolitionem. Lege finem huius 3 constitutionis.

6. Qui iudicio exercendo reum iniuria afficit, non potest abolitionem petere, nisi ei ille consenserit.

7. Intra triginta dies quilibet petit abolitionem. Post hos vero dies nemo petit, nisi ei consenserit accusatus.

8. Si testes torti fuerint, abolitio non petitur, licet accusatori reus consenserit.

Interrog. Cur autem aliis delinquentibus testes torquentur? *Theod.* Eruendae veritatis causa. Nonnunquam enim alii ob gratiam, alii ob praemium acceptum, alii ob inimicitias vel aliud quid falsa testimonia dicunt, et multi innocentes ex eorum voce condemnantur, alii vero etiam nocentes liberantur.

Interrog. Ubinam expresse cognovimus, iudicem testes torquere posse? *Theod.* In lib. IV tit. 20 const. 13 et 15 hoc aperte constitutum est, si vel de re pecuniaria quaestio sit.

---

3) Vide hunc locum infra §. XLIII in Synopsi erotematica Codicis repetitum.

4) *Fabr.* *α'*.

5) Tria, quae sequuntur, themata habentur apud *Fabrot.* VII. 928 schol. b. Theodori nomen non praeponitur.

6) *Fabr.* *θερμότητος*.

7) *Fabr.* *προανηφ.*

8) Themata et *ἐρωταποκρίσεις*, quae sequuntur, habet *Fabrotus* l. l. schol. d. Theodori nomine insignita.

9) Deest apud *Fabrotum*.

10) *Fabrot*: *ἠρώτησις*. Pessime! — In Codd. Mss. Basilicorum, sicubi inter scholia quaestiones ac responsiones habentur, quaestionibus modo *ἐρ* (ω') modo *ἠρ* (ώ) inscribitur. Nempe illud legendum est: *ἐρώτησις*, hoc vero: *ἠρώτων* vel *ἠρωτήθη*. Cf. Basil. *Heimb.* I p. 583 et II p. 488 not. z.

11) *Fabrotus* perperam *μετά*.

12) Ultimus, qui laudatur locus, non satis quadrat.

Ὁ περὶ καθοσιώσεως κινῶν ἢ προδοσίας ἢ αὐτομολίας ἢ κλοπῆς δημοσίων χρημάτων ἢ λειποταξίας οὐ δύναται αἰτῆσαι ἀβολιτίονα. ἀνάγνωθι τὸν ἑξῆς μγ' τί. καὶ τὴν β' διάτ. τοῦ μϛ' τί. τοῦ παρόντος βιβλίου.[12])

9. Qui intendit maiestatis vel proditionis vel transfugii vel peculatus vel desertionis crimen, non potest petere abolitionem. Lege sequentem tit. 43 et const. 2 tit. 46 praesentis libri.

Caput tertium.

De scriptis, quae Theodoro Hermopolitano perperam tribuuntur.

§. XLIII. *De commentario ad Digesta, quem Theodorus confecisse dicitur.*

Theodoro nostro commentarium ad Digesta primus adscripsisse videtur *Heineccius* (cf. §. XXIII): et qui *Heineccio* recentiores sunt auctores, omnes ni fallor, in eadem opinione sunt. Imo *Bienerus* descriptionem eius commentarii exhibere conatus est. Ait enim (*Geschichte der Novell. S. 66*): „*Geschrieben hat unser Theodorus zuvörderst über die Pandecten, womit er aber, wie es scheint, wenig Glück gemacht hat. Denn nur sehr selten sind daraus Scholien zu den Basiliken entnommen, die wahrscheinlich einzelne spätere Nachträge sind, und Blastares nennt ihn nicht unter den Bearbeitern der Pandecten. Aus den wenigen Fragmenten kann man aber doch ersehen, dass er den Text der Pandecten, wie es scheint, ziemlich genau wiedergegeben hat und Anmerkungen beigefügt.*"

Loci, ad quos provocant,[1]) hi sunt: Basil. *Fabrot.* to. III p. 40 schol. q (ed. *Heimb.* II p. 476), — p. 388 schol. a (ed. *Heimb.* II p. 673), — p. 408 schol. e (ed. *Heimb.* II p. 674), — denique to. IV p. 408 schol. t. — Eiusdem omnino indolis sunt etiam alii quidam loci, quos iam addo; nimirum in Basil. *Fabrot.* to. IV p. 382 schol. e., to. V p. 301 schol. b, to. VII p. 337 schol. s.[2])

Iam vero omnia quidem scholia modo allegata ex aliquo Digestorum commentario excepta atque etiam Theodori nomine insignita sunt, — sed nostro Theodoro adscribi non possunt. Legas, quaeso, scholia ista, observes differentiam, quae inter dicendi et disserendi genus his locis usurpatum et Theodori nostri stylum intercedit, et non dubito, quin mecum existimaturus sis, nostrum Theodorum ab auctore scholiorum illorum probe distinguendum esse.

Suspicabar olim, Digestorum commentarium, ex quo scholia ista excepta sint, ab eo Theodoro confectum fuisse, qui in inscriptione constitutionis ad Antecessores directae (a. 533) inter antecessores tertio loco nominatur. Verumtamen quum huius Theodori nulla praeterea extent vestigia, haud multum eum huic anno supervixisse ideoque nec ad Digesta aliosve legum libros scripsisse probabile mihi visum est, ita ut a coniectura illa prorsus recedendum esse putaverim.

Itaque, ut ingenue dicam, quod sentio, equidem iam crediderim, scholia supra laudata non ex Theodori cuiusdam ad Digesta commentario excepta esse, sed e Dorothei potius *ἑρμηνείᾳ*, cuius et alia fragmenta permulta in scholiis Basilicorum habentur. Nam idem in his atque illis dicendi genus animadvertere est: et plerumque (maxime in Basil. *Fabroti* IV p. 382. 408) iuxta scholia ista Theodoro adscripta alia habentur Dorothei ad Digestorum leges scholia, ut vel hoc coniectura nostra, nimirum Dorotheum pro Theodoro scribendum esse, prorsus comprobari videatur.

---

1) Hos locos primus indicaverat *Reitzius.* — *Pohlius* p. 74 provocat etiam ad fragmenta commentarii ad tit. π. et C. de postulando et de Procuratoribus et Defensoribus a Ruhnkenio edita (i. e. ad scholia lib. VIII Basilicorum), in quibus tamen nihil omnino legitur, quod huc facere possit.

2) Scholium, quod legitur in Basil. *Heimb.* to. I p. 638, an huc trahi debeat, dubito.

Hoc tamen, quod dixi, non cadit in scholium et Basilicorum *Fabroti* to. VII. p. 337. Nam hoc scholium nec Theodori nec Dorothei est. Quod enim habet *Fabrotus* „Θεοδωρ.“ et in latina versione: „Theod.,“ hoc neutiquam Theodorum, sed *Theodoritam* significat [3]). Hunc scilicet intelligendum esse, non solum indoles eius scholii demonstrat, sed magis etiam *Cuiacii* testimonium ostendit, qui in versione lib. LX. *Βασιλικῶν* Lugduni 1566 edita p. 107. „*Theodoriti*“ legit [4]).

§. XLIV. *De Synopsi erotematica e Codice Theodori Hermopolitani.*

Posteaquam *Lambecius* in commentariis de Bibliotheca Caesarea Codicum iurid. gr. 3 et 9, quibus „Theodori Hermopolitae Synopsis et Ecloga Codicis Iustinianei erotematica“ contineretur, brevem notitiam dedisset, et Fabricius ad eam animum advertisset, plerique historiae iuris civilis auctores Synopsin illam Theodoro nostro tribuerunt, imo nonnulli cum Theodori Breviario Codicis confuderunt.

Tandem *Reitzius* Codicum illorum apographum nactus epistola ad G. *Meermanum* data de hac synopsi rectius iudicium tulit. Ait enim [5]): „Credo equidem Theodorum Hermopoliten Codicis Iustinianei epitomen sive eclogen edidisse..... Ast hoc opusculum nostrum non esse ipsius Theodori *ἐκλογήν*, sed per magistellum aliquem, Dosithei similem ex illa *ἐκλογῇ* ad has quaestiunculas efformatum aut deformatum potius fuisse, certo certius credo..... Quodsi Lambecio paullo attentius illos Codices considerare vacasset, nusquam credo illis hunc titulum fecisset: *Theodori Hermopolitae Synopsis et Ecloga Codicis Iustinianei erotematica, sive per interrogationes et responsiones, in capita octoginta duo divisa:* quum nusquam Theodori nomen praeponant, sed ubique aut Synopsin aut Eclogen Codicum vel ex Codicibus Theodori Hermopolitae vocitent. Tum nonnisi 74 capita ad eam Eclogam Codicis Iustinianei spectant..... Tertio quum Lambecianum *καὶ* inter *Σύνοψις* et *Ἐκλογή* non modo in apographo nostro non compareat, sed nec ipse Lambecius in clausula libelli habeat, quam eodem prorsus modo, ut dictum apographum, sic citat: *Τέλος τῆς Συνόψεως Ἐκλογῆς* etc. opinor verum titulum ex Tabulae, principii, et clausulae collatione sic constituendum esse: *Σύνοψις ἐκλογῆς τῆς ἐκ τῶν Κωδίκων συναθροισθείσης ὑπὸ Θεοδώρου Ἑρμοπολίτου.*“

Ut appareat, quam recte *Reitzius* de Synopsi illa erotematica iudicaverit, apponam ex specimine a *Reitzio* edito capitis 64 (*de abolitionibus*) partem priorem, quae facile cum titulo *de abolitionibus*, quem supra §. XLII ex genuino Theodori Codice restitutum exhibui, comparare possit. Inde tu ipse iudicabis, num et quomodo haec erotematica Synopsis in restituendo Theodori Codice cum fructu adhiberi possit et debeat. Caput autem illud, quod diximus, sic incipit:

Τίτλος μβ'. περὶ συγχωρήσεων.

Κεφ. ξδ'. Πότε τὶς ἐκβάλλεται τῇ παραγραφῇ;

Ὅτε πολλαχῶς τις παραγράφεται. κατὰ μὲν ῥήτορας [6]) *τετραχῶς· ἀπὸ τοῦ λείποντος, οἷον ἀσώτου πατὴρ ἀφανὴς γέγονε καὶ φόνου φεύγει· ἢ ἀπὸ τοῦ ὑπερβάλλοντος, οἷον δέκα νέοι ἐπωμόσαντο μὴ γῆμαι καὶ φεύγουσι κακοῦ βίου· ἢ [ὅτι] ἀφ' ὧν ἕτεροι πεποιήκασιν οὐ δεῖ κρίνεσθαι, ὡς ὁ τρισα-*

Titulus XLII. De abolitionibus.

Cap. 64. Quando quis repellitur per exceptionem?

Quum quis multifariam excipit. Secundum Oratores quidem quadrupliciter: a defectu, velut prodigi pater non comparet, et [filius] caedis accusatur: vel ab excessu, velut decem iuvenes coniurarunt, se uxorem non ducturos, et accusantur de malis moribus: vel ex iis, quae alii

---

3) Etiam *Reitzius* post Theophil. p. 1240 hoc loco se decipi passus est.

4) *Fabrotum* saepius Theodori et Theodoritae nomen permiscere, iam olim monui in Heidelb. Iahrbb. der Literat. 1835 p. 1078. Maxime hoc factum est in lib. LX Basilicorum, qui liber in Cod. Paris. gr. 1350 plurima Theodoritae scholia habet. Idcirco virum celeb. C. G. E. *Heimbach*, qui nunc edendis Basilicis intentus est iterum atque iterum rogo, ut aut novam librorum a Fabroto editorum cum Codicibus Parisiensibus collationem instituat, aut certe praeter Fabroti editionem etiam Herveti, Cuiacii, Gothofredi et Labbaei editiones accurate inspiciat.

5) Meerman thes. VI p. 863.

6) Sequens locus desumtus est ex Hermogenis rhetorica, Argentorati edita 1558 in 8 fol. 9, qui sic inchoat: *Τὸ παραγραφικὸν γίνεται κατὰ τρόπους τέσσαρας· ἤτοι ἀπὸ τοῦ λείποντος* etc. *Reitz.*

ριστεύς, οὗ εἰκόνα ἔστησαν οἱ πολέμιοι, καὶ προδοσίας φεύγων· ἢ κατὰ χρόνον, οἷον δειλοῦ παῖς ἠρίστευσε καὶ μοιχείας κρίνει τὴν γυναῖκα. Κατὰ δὲ τοὺς νόμους γίνεται ἡ παραγραφὴ πολλαχῶς. Καὶ ὁ ἀποστὰς ἐγκλήματος, εἰ κινήσῃ πάλιν περὶ αὐτοῖ, ἐκβάλλεται παραγραφῇ.

Πότε ὁ κατηγορῶν λαμβάνει συγχώρησιν ἤτοι ἀβολιτίονα;

Ὅτε ὁ κατήγορος ὁμολογήσῃ κατενώπιον τοῦ δικαστηρίου, κατὰ πλάνην ἢ θερμότητα τὸ ἔγκλημα κινῆσαι κ. τ. λ.

fecerunt, iudicari non oportere, velut qui perquam fortiter se gessit, et cui statuam posuere hostes, proditionis accusatur: vel post tempus, velut ignavi filius fortiter fecit et [pater] adulterii arguit uxorem. Secundum leges vero praescriptio fit multifariam. Et qui ab accusatione destitit, si eandem rursus instituat, exceptione repellitur.

Quando abolitionem adipiscitur accusator?

Quum accusator confessus fuerit coram iudicio, se per errorem vel calorem crimen intendisse etc.

Caeterum illud observes quaeso, quod *Reitzius* ex ipsis Codicibus Vindobonensibus [7]) probavit, nimirum Theodorum Hermopolitanum ibi neutiquam auctorem Synopseos praedicari, sed tantum hoc dici, Synopsin illam ex Theodori Codice factam esse. Itaque quum nulla omnino causa sit, cur a Theodoro aliquo Synopsin illam compositam esse putemus, equidem intelligere profecto non possum, quomodo viri doctissimi, *Pohlium* dico (ad *Suaresii* notit. Basil. p. 75) et *Heimbachium* (de Basil. origine p. 38), *Assemanum* (Bibl. iuris Or. II. p. 427) sequi potuerint, qui Codicis Synopsin erotematicam a quodam iuniore Theodoro Hermopolitano confectam esse coniecerit.

§. XLV. *De commentario ad Novellas Leonis, qui Theodoro Hermopolitano temere adscribitur.*

Theodorum etiam ad Novellas Leonis scripsisse, *Reitzius* (in Memorabil. ex schol. Basil. post Theophilum p. 1241. 1245.) ex Basil. *Fabroti* VII p. 911 schol. b, quod Theodori scholium sit ad Nov. Leonis 34, colligere voluit. Quamquam hunc Theodorum diversum statuit ab illo, qui Codicis et Novellarum Breviaria composuerit: et eum fortasse intelligendum esse censuit, qui a *Fabricio* Vol. IX p. 183 dictus sit: *Theodorus Anagnostes Ictus, cuius Graecam Synopsin Canonum citat Nic. Comnenus* etc.

Reitzium sequuti sunt *Pohlius* (ad *Suares.* p. 75) et *Heimbachius* (de Basil. p. 39), nisi quod Theodoro cuidam Hermopolitano, iuniori scilicet, non Theodoro Anagnostae, expositionem illam Novellarum Leonis Philosophi tribuendam esse arbitrentur; et quidem ideo potissimum, quod *Nic. Comnenus Papadopoli* in Praenotionib. mystagog. p. 402 laudaverit Theodori Hermopolitae scholium tertium in Novellas sive Compendium legum Constantini et Leonis tit. de testibus [1]).

Verumenimvero somnia esse, quae de Theodori cuiusdam iunioris sive Anagnostae sive Hermopolitani commentario ad Novellas Leonis a *Reitzio* aliisque prolata essent, abunde demonstravit *Bienerus* in libro: *Geschichte der Novellen* p. 67 not. 75, ubi refutato *Nic. Comneni* testimonio, de scholio Theodori, quod in Basil. *Fabroti* VII p. 911 habetur, haec habet: „*Hierher gehört auch*" (i. e. ad Codicem Theodori Hermopolitani, de quo cap. II egimus), „Basil. VII p. 911, *wo angeblich*" (i. e. secundum indicationem *Fabroti*) *ein Scholion des Theodorus zu einer in die Basiliken aufgenommenen Stelle der Novellen Leo's sich befindet. Die Stelle der Basiliken ist nicht* Nov. Leonis 34, *sondern* l. un. C. si quis eam, cuius (IX, 10), *und das Scholion des Theodorus* „(sc. ad hunc locum)" *demnach aus seinem Commentar über den Codex. Reitz ist durch die unrichtige Angabe Fabrot's in seinen Untersuchungen über Theodorus sehr*

---

7) Qui apud *Lambecium* l. c. describitur Codex iuridicus graecus 9, foliis 27 constans, hodie cum Cod. iurid. gr. 2 una ligatura continetur. Est autem, ni fallor, apographum Synopseos erotematicae olim ex Cod. iurid. gr. 8 factum.

1) *Papadopoli* verba haec sunt: „ut scias, inquit Theodorus Hermopolites (schol. 3 in dicto tit. de testibus), *ὅτι ἔστι πότ' ἄν, ὅτε καὶ συγγενέσιν ἔξεστιν ὑπὲρ τῶν συγγενῶν μαρτυρεῖν, οὐδέποτε δὲ κατ' αὐτῶν· τοῖς δὲ δούλοις καὶ ἀπελευθέροις οὐδέτερον.*"

in Verlegenheit gekommen, ohne den Irrthum zu bemerken." Exploso igitur commentario illo ad Novellas Leonis, ob hunc certe necessarium non est, ut praeter illum Theodorum Hermopolitanum, qui Breviarium Codicis et Novellarum confecerit, alium iuniorem eiusdem nominis ICtum vixisse statuamus.

§. XLVI. *De Ecloga lib. I—X. Basilicorum, quae Theodorum Hermopolitanum auctorem habere dicitur.*

Praeter scripta, de quibus hactenus egi, *Cuiacius*, *Fabrotus* aliique etiam Eclogam lib. I—X. Basilicorum (laudatam a me in Delineatione histor. iuris GR. §. 46.) Theodoro Hermopolitano tribuerunt. *Reitzius* autem, quem recentiores auctores sequuti sunt, hunc Theodorum Hermopolitanum ab eo, qui Codicis et Novellarum Breviaria ediderit, distinguendum esse putavit. (§. XXIII.)

Nec dubitari potest, quin Ecloga illa Basilicorum et Codicis vel Novellarum Breviarium diversos auctores habeant, quoniam in ipsa illa Ecloga loci ex Theodori Hermopolitani Breviario Codicis vel Novellarum passim ita laudantur, ut eum ab auctore Eclogae diversum esse luculenter appareat. (§. XXIX. XXXIV.) Quod autem quaeritur, hoc est: utrum Eclogae illius auctor alius quidam Theodorus Hermopolitanus re vera fuerit, necne.

Hoc enim auctoris nomen spurium et a *Cuiacio* temere effictum esse, *Bienerus* in Revis. des iustin. Cod. S. 43. 224. contendit; et *Bienero* mox ego accessi in libro: *Αἱ ῥοπαί* p. 62 sq. et in Delineatione hist. iuris GR. p. 75, ita tamen, ut spurium illud auctoris nomen non a *Cuiacio* sed a Graeculis hallucinantibus Eclogae inditum esse arbitrarer. Iam vero ut intelligatur, cur Eclogam illam non a Theodoro quodam Hermopolitano, sed ab incerto potius auctore, cui demum recentiores librarii Theodori Hermopolitani nomen tribuerint, elaboratam esse contendam, de Codicibus Mss. Eclogae illius breviter erit dicendum.

Eclogam lib. I—X. Basilicorum continent:

1. Cod. Paris. gr. 1358, saec. XV. a duobus librariis in Graecia exaratus, qui primum Marci Mamunae Cretensis, deinde Georgii Monembasiotae comitis Corinthi, tum Laurentii Ridolfi Cardinalis, post Strozzii (a. 1550), denique Catharinae e gente Medicea fuit, et sic in bibliothecam regiam, quae Parisiis est, pervenit.
2. Cod. Laurentianus LXXX, 12, saec. XV in Graecia exaratus.
3. Cod. Ottobonianus 439, exaratus circa annum 1500, qui olim *τοῦ θρόνου ἀλεξανδρείας* fuit.
4. Cod. Paris. gr. 1353, eodem circiter tempore in Graecia descriptus: certe anno 1516 in manibus Graeculi cuiusdam Manuelis fuit.
5. Cod. Coislin. 153, anno 1541 a Iacobo Rhodio Diasorino in Chio insula exaratus.
6. Cod. Bienerianus, saec. XVI.
7. Cod. Vaticanus 1681, anno 1594 Romae descriptus *ἐξ ἑτέρου πρωτοτύπου τοῦ γεγραμμένου ποτὲ τῷ ἔτει ͵αχνε'.*

Omnes supradicti Codices ex uno eodemque fonte, nimirum ex prototypo illo anno 1155 exarato, sive immediate sive mediate derivati esse videntur, quippe qui omnes, quod me diligens et scrupulosa examinatio docuit, easdem plane mendas, easdem lacunas habeant. Iam vero in prototypo illo auctoris nomen haud videtur proditum fuisse, quoniam in nonnullis apographis, scilicet in Cod. Laurentiano, Ottoboniano, Bieneriano et Vaticano, nullum eius vestigium reperitur. In reliquis autem Codicibus auctoris nomen adnotatum est, et quidem in Cod. Paris. gr. 1358 ad marginem ab eo librario, qui secundam partem Codicis exaravit, sic: *κυροῦ θεοδώρου τοῦ ἑρμοπολίτου τοῦ ἄκρω διδασκάλου τῶν θείων νόμων*, — in Cod. Paris. gr. 1353 initio fol. 2 a recentiori manu sic: *θεοδώρου ἑρμοπολίτου πρῶτον τεῦχος*, — in Cod. Coislin. 153 a recentiori manu in margine fol. 4 versi sic: *θεοδώρου ἁρμενοπολίτου* [1]). Nunc si quaeratur, num recentiori illi adnotationi, qua Theodorus Hermopolitanus vel Harmenopolitanus Eclogae auctor esse dicatur, fides

---

1) Non *ἑρμενοπολίτου*. Nempe, qui haec adscripsit, de Harmenopulo cogitasse videtur.

tribuenda sit nec ne, erroneam profecto nec authenticam esse respondebimus. Nam nec Codicis prototypi, ex quo omnis notitia huius Eclogae manavit, auctoritate firmatur, nec alibi *huius* Theodori vestigium apparet. Deinde vel ideo illius adnotationis fides labefactatur, quod in nomine auctoris, qui modo *Ἑρμοπολίτης* modo *Ἀρμενοπολίτης* vocatur, lectionis varietas obtineat. Denique *παρεκβολαί* ex Codice vel Novellis Theodori Hermopolitani, quae in ipsa illa Ecloga Theodori nomine laudato passim occurrunt, facile huiusmodi adnotationi de auctore Eclogae ansam praebere potuerunt.

Et *Bienerus* quidem l. l. „*Ich vermuthe*," inquit, „*dass* Cuiacius *den Namen aufgebracht hat.*" Nempe *Bienerus* in his tantum Codicibus, qui in Gallia asservarentur, Theodori nomen tamquam auctoris a recentiori manu adnotatum esse animadvertit, et *Cuiacium* esse credidit, qui primus Theodorum Hermopolitanum Eclogae nostrae auctorem esse dixisset. Verumtamen certe in Codice Paris. gr. 1358 Theodori nomen a librario adnotatum est, qui ante *Cuiacium* vixit, ut iam dubitari non possit, quin Graeculus quidam antiquior fraudem nobis fecerit.

Utut est, Ecloga lib. I—X. Basilicorum neutiquam a Theodoro Hermopolitano sed ab incerto auctore confecta est; et licet ad Theodori Breviaria Codicis vel Novellarum restituenda haud exigui momenti sit, non tamen praeter hunc Theodorum Hermopolitanum alium eiusdem nominis ICtum unquam vixisse demonstrat.

§. XLVII. *De Theodori παραγραφαῖς ad Basilica.*

Sicuti haec, de quibus hactenus egi, scripta Theodoro Hermopolitano a viris doctis tributa sunt, ita eidem etiam *παραγραφαί* ad Basilica tribui potuissent. Nimirum in Basilicorum scholiis aliquoties sive Theodori sive Hermopolitani *παραγραφαί* ad locos Basilicorum laudantur, aut Theodorus aliquid *ἔξωθεν* i. e. per observationem ad marginem adiectam ad Basilica notasse dicitur. Sic in scholio Basilicorum in edit. *Heimbachii* to. I. p. 647 haec leguntur: *ζήτει βι. κδ' τί. ζ' κεφ. α' καὶ τὰς ἐν αὐτῷ Θεοδώρου παραπομπάς.* Similiter to. II. p. 132: *ἀνάγνωθι καὶ τὸ κδ' κεφ. τοῦ β' τί. τοῦ ι' βιβλίου. ἐν αὐτῷ γὰρ διδάσκει ὁ Ἑρμοπολίτης ἐν τῇ παραγραφῇ, πῶς ἔξει κ. τ. λ.* — et to. II p. 570: *ζήτει κεφ. με' καὶ τὸν ἐνταῦθα θεματιζόμενον Θεόδωρον καὶ τὴν αὐτοῦ παραγραφὴν καὶ διδασκαλίαν ἀναγκαίαν οὖσαν.* (Cf. etiam eiusdem editionis Basil. to. II p. 654. 656. 724.) Denique in Basil. *Fabroti* to. VII p. 532 schol. u haec habentur: *κἂν ἔξωθεν οὕτως ὁ Θεόδωρος λέγῃ.*

Verumenimvero, si accuratius hi loci examinentur, non adnotationes ad ipsa Basilica scriptas significari intelligitur, sed fragmenta e Theodori Breviario Codicis vel Novellarum ad marginem Basilicorum inter scholia descripta [1]). Quod apertissime ostendunt, quae leguntur in Basil. *Heimbachii* to. II p. 656. Ibi enim ad c. 3 Cod. IV, 30, quae in textu Basilicorum habetur, inter scholia appositum est summarium e Codice Theodori quod ipsum reprehendens recentior Basilicorum scholiastes, *μὴ γοῦν πρόσχῃς*, ait, *καὶ τῇ ἐνταῦθα παραγραφῇ τοῦ Θεοδώρου ψευδεῖ οὔσῃ. Παραγραφὴν* nimirum vocat, non quod ab ipso Theodoro, ad Basilica scripta sit, sed quod ad textum Basilicorum adscripta haberetur. Sic et aliorum antiquiorum Ictorum fragmenta, illustrationis causa ad textum Basilicorum *ἔξωθεν* adiecta, sexcentis amplius locis recentioribus scholiastis *παραγραφαί* appellantur et a *νέαις παραγραφαῖς* i. e. recentioribus ad ipsa Basilica scholiis distinguuntur: de quo exempli gratia conferas velim Basil. ed. *Heimbach* to. I p. 582. 611. 613. 643 etc.

§. XLVIII. *Conclusio.*

Vidimus hactenus, praeter Breviaria Codicis et Novellarum etiam alia nonnulla scripta Theodoro Hermopolitano a viris doctis tributa esse. Qui quum ex ipsa scriptorum illorum indole intelligerent, non posse omnia unius eiusdemque auctoris credi, duo Theodoros, Hermopolitani cognomine insignes, diversis temporibus exstitisse coniecerunt. Verum enimvero iam demonstratum est, scripta illa nec a Theodoro nostro, qui ad Codicem et Novellas commentatus est, nec ab alio

1) Cf. *Reitz* post Theophil. p. 1283.

quodam Theodoro profecta esse. Itaque non est, cur duo Theodoros Hermopolitanos fuisse statuamus. Quod enim *Nic. Comnenus Papadopoli* Theodorum quendam Hermopoliten laudat ab eo, de quo agimus, omnino diversum, hoc propter hominis impudentissimi fallaciam pro nihilo habendum est. (§. XLIII.)

Quae quum ita sint, in capite sequenti de eo tantum Theodoro Scholastico, Thebano Hermopolitano, qui Codicis et Novellarum Breviaria composuerit, dicemus, posthabitis plane iis, quae alii de duobus Theodoris, antiquiori et iuniori, disseruerunt vel coniecerunt.

Caput quartum.

Historia Theodori Scholastici, Thebani Hermopolitani.

§. XLIX. *Nomen Theodori.*

Graeci Christiani fere uno nomine, quod *κύριον ὄνομα* ante baptisma accepissent, contenti erant: addebant aliquando patris nomen (*πατρωνυμίαν*) casu genitivo, et insuper cognomina (*ἐπώνυμα*) habebant aut a patria aut *ἐκ τοῦ συμβεβηκότος*, i. e. a vitae genere, ab honoribus muneribusve, quae gererent vel gessissent, a qualitate corporis vel ingenii etc. Sic Theophilus Antecessor, Stephanus Antecessor, Petrus Magister, Ioannes Laurentii Lydus, Athanasius Scholasticus Emesenus, Agathias Scholasticus Asianus Myrinaeus, et alii quam plurimi appellantur. Regula autem, quam posuimus, non est sine exceptionibus. Nam Berytienses quidem et Tyrii in denominandis personis Romanorum morem sequuti esse dicuntur. Reliqui autem Graeci modo plura nomina in baptismate accipiebant, modo praenominibus (veluti Flavii) utebantur, quae dignitatis quasi indicia essent; veluti Flavius Theodorus Petrus Demosthenes Pr. Pr, Flavius Faustus, Flavius Stephanus. Aliquando etiam nomen, quo designati fuerant ante baptismum, superaddito nomine baptismali baptizati retinuerunt: quod potissimum in Slavis et Saracenis ad religionem Christianam conversis factum esse videtur. Denique recentioribus certe temporibus etiam familiarum sive gentilitia nomina in usu erant. Quae omnia optime illustrantur schol. a in Basil. *Fabr.* IV p. 777 et schol. b ibid. VII p. 921. Ibi haec habentur: *τινές φασιν ὄνομα τὸ κύριον, χρηματισμὸν τὸ πατρῷον, ἐπώνυμον τὸ ἐκ συμβεβηκότος, οἷον εἰπεῖν ὁ γραμματικὸς ἢ ῥάπτης ἢ χωλός.* Hic vero haec: *χρηματισμὸς μέν, ὡς ὅταν λέγομεν Παῦλος Αἰμίλιος ἢ Ἀέλιος Σέντιος· οὕτω γὰρ ἔθος ἦν Βηρυτίοις καὶ Τυρίοις. πατρωνυμία δὲ τὸ ἀπὸ πατρῶν δηλοῦσθαι, ὡς εἰώθασί τινες προστάττειν τὰ ὀνόματα τῶν ἰδίων πατέρων τῆς οἰκείας προσηγορίας* [1]).

Utut est, si plura nomina uni eidemque personae data reperimus, nequaquam secundum Romanorum consuetudinem prius pro praenomine secundum pro nomine tertium pro cognomine, neque vero etiam omnia pro *κυρίοις ὀνόμασιν*, sed in dubio primum solum pro *κυρίῳ ὀνόματι*, reliqua autem pro cognomentis a vitae studiorumve genere vel a patria etc. habere oportet.

His praemissis intelligitur ICto, qui modo Theodorus, modo Theodorus Scholasticus, modo Theodorus Hermopolitanus, modo simpliciter Hermopolitanus, denique plenius Theodorus Scholasticus Thebanus Hermopolitanus nuncupatur [2]), *κύριον* quidem *ὄνομα* *Theodori*, reliqua vero cognomenta fuisse.

§. L. *Theodorus natus est Hermopoli Thebaidos.*

Ex cognomentis Theodori ea, quae ultimo collocantur, patriam, unde originem traxit, signi-

---

1) Cf. *Heimbach* in Zeitschr. f. gesch. RW. VIII S. 342 ff. et *Ἀνέκδ.* to. I p. V, to. II p. 292, et *Ducange* s. v. *ὄνομα*.

2) Cf. §. XXIX et XXXIII supra.

ficare videntur. Ita enim etiam in Ioanne Laurentii Lydo, in Athanasio Scholastico Emeseno, in Agathia Scholastico Asiano Myrinaeo aliisque cognomenta in fine posita patriam designare constat.

Igitur *Hermopolitanum* Theodorum nostrum ideo vocaverunt, quod Hermopoli natus esset. Multae autem fuerunt civitates, quibus hoc nomen inditum esset. *Heimbachius* (*Ἀνεκδ.* to. I p. 202) „est," inquit, „Hermopolis Aegypti civitas, de qua Hierocles grammaticus in Banduri imperio Orientali to. I p. 50 haec habet: „*νζ'. Ἐπαρχίας Αἰγυπτιακῆς, ὑπὸ Αὐγουστάλιον πόλεις κγ'. Ἀλεξάνδρεια, Ἑρμούπολις, Μενελαΐτες* et caetera. (Eiusdem civitatis mentio fit in catalogo episcopatuum in Beveregiani synodici to. II p. 143 not.). De reliquis civitatibus Stephanus Byzantinus ed. Berkeli p. 352: *Ἑρμούπολις Αἰγύπτου πόλις. Ἡρωδιανὸς δύο λέγει εἶναι καὶ μεγάλην καὶ μικράν, καὶ γ' κατὰ Αἴγυπτον καὶ δ' κατὰ Ῥυμοῦιν, καὶ ε' ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ, καὶ ς' ἐν Κῷ τῇ νήσῳ, καὶ ζ' ἐν Ἀρκαδίᾳ. ὁ πολίτης Ἑρμεοπολίτης* [1])." Adde quod in subscriptionibus conciliorum, teste *Fabricio* Bibl. Gr. XII p. 66, Hermopoleos sive Irenopoleos in Isauria, Hermopoleos maioris in Aegypto prima, et Hermopoleos minoris in prima Thebaide mentio fit. Denique Hermopolin sub duce Thebaidos constitutam commemorat etiam Notitia dignitatum cap XXVIII §. 1 (ed. *Böckingi* p. 75), ad quem locum conferendae sunt *Böckingii* adnotationes (l. l. p. 318 sq.).

Ex his civitatibus ea, quae in Thebaide sita est, Theodori nostri patria est. Nam in Codice nuper a me in monasterio maximae Laurae ad montem Athonem reperto non Hermopolitanus simpliciter, sed Thebaeus sive Thebanus Hermopolitanus vocatur: et Thebaeus sive Thebanus is appellatur, qui ex Thebaide est. Cf. Notitia dignitatum ex edit. *Böckingi* I p. 212 not. 29.

Viderat hoc etiam *Heimbachius*, postquam in Codice maximae Laurae Breviarium Novellarum *Θεοδώρου σχολαστικοῦ Θηβαίου ἑρμοπολίτου* haberi cognovit. Is in ephemeridibus, quibus titulus est *Kritische Iahrbücher für deutsche Rechtswissenschaft*, to. II p. 976, et contractius in *Ἀνεκδότ.* to. II p. 297 (in Addendis): „illud," inquit, „quod apud Anthologiae Palatinae scholiastem est (cf. *Niebuhrii* praef. Agathiae p. XXII), *Ἀγαθίου σχολαστικοῦ Ἀσιανοῦ Μυριναίου*, quomodo hoc *Θηβαίου Ἑρμοπολίτου* explicandum sit, satis significat. Sic enim satis constat, voce *Θηβαίου* provinciam, ad quam *Ἑρμόπολις* referenda sit, designatam esse. *Θηβαῖοι* autem vel *Θηβαΐται* iam Strabonis temporibus incolae Thebaidos appellantur (geogr. XVII, 1), qui idem *Ἑρμούπολιν* prope Thebaidem fuisse auctor est l. c.: *ἐξ ἧς δ' ἐστίν*, inquit, *Ἑρμοπολιτικὴ φυλακή, τελώνιόν τι τῶν ἐκ τῆς Θηβαΐδος καταφερομένων.* Atque Hermopolin iam saeculo post Christum natum quinto in vulgari dicendi genere pro Thebaidos parte habitam esse constat ex concilii Ephesini actione prima, quae in Harduini collectione amplissima Conciliorum tom. I p. 1387 relata est, ubi haec leguntur: *Ἀνδρέας ἐπίσκοπος τῆς Ἑρμουπόλεως τῆς Θηβαΐδος εἶπε.*"

Caeterum idem *Heimbachius* *Ἀνεκδ.* to. I p. 201 not. 2 *Ἑρμουπολίτην*, ut apud Blastarem est, scribendum esse censet, quum *Ἑρμοπολίτης* ex linguae Graecae legibus stare non possit. Utut est, Graeci frequentius *Ἑρμόπολιν* et *Ἑρμοπολίτην*, quam *Ἑρμούπολιν* et *Ἑρμουπολίτην*

---

1) *Heimbachii* verba obscuriora sunt, quam ut diiudicari possit, quamnam civitatem Hermopolitanam intellexerit. Cogitare videtur de Hermopoli Aegypti civitate: sed in Aegypto duae civitates huius nominis fuerunt, et ea, quae in Thebaide fuit, inter urbes ab *Heimbachio* allatas certe non expressis verbis commemoratur. Hinc explicatur, quomodo ego in Wiener Iahrbb. d. Liter. LXXXVII S. 94 dicere potuerim: *welche Stadt Hermupolis als Geburtsort des Theodoros zu betrachten ist, entscheidet der Herausgeber* (*Heimbach*) *nicht: er erwähnt uns mehrere Städte dieses Namens, worunter jedoch grade diejenige nicht zu sein scheint, aus der Theodoros wirklich stammte.*" Sed quomodo ex his verbis idem *Heimbachius* *Ἀνεκδ.* to. II p. 297 (in addendis ad to. I p. 202) concludere potuerit, me negare, Hermopolin Aegypti civitatem, quae Thebaidos partem faciat, Theodori patriam esse, equidem profecto non intelligo. Idem denique *Heimbachius* alio loco vel invidiosius verba mea in iniquam sententiam detorsit: scilicet in censura delineationis historiae iuris GR. (*Richter* Iahrbb. 1839 II S. 976. — vide etiam *Ἀνέκδ.* II p. 297 in Addendis ad to. I p. 205), ubi me vocem *θηβαῖος* in his verbis „*Θεόδωρος σχολαστικὸς θηβαῖος ἑρμοπολίτης*" non cum voce *ἑρμοπολίτης* sed cum *σχολαστικός* coniunxisse perhibuit. Sed nescio quid agebat vir alioquin doctissimus, qui mihi eiusmodi errorem obiicere voluerit. Neque enim hoc dixi in Wiener Iahrbb. LXXXVI S. 203, quem locum *Heimbachius* laudavit, et aperte contrarium significavi in Delineatione mea p. 29 lin. 8 a fine verbis „Theodoro Scholastico, Thebano Hermopolitano," ubi commate inter verba, „Scholastico" et „Thebano" interposito hoc ab illo separandum et cum sequenti „Hermopolitano" coniungendum esse docui.

scribunt, et similiter auctores latini modo Hermupolin modo Hermopolin habent. Cf. *Böcking* l. l. p. 318. Quod autem *Heimbachius* l. l. p. 202 monuit, Hermopolitanum latine dicendum esse, Hermopolitam vero, quod antiquioribus placuit, non item, hoc ita rationem habet, ut saltem magis latine Hermopolitanus dicatur, quamquam etiam Hermopolita ab Hermopoli, sicuti metropolita a metropoli, dici posse videatur.

§. LI. *Theodorus Christianus fuit.*

Reitzius aliquando dubitasse videtur, an Theodorus Christianus fuerit; nam in Memorabilibus ex scholiis Basilicorum (post Theophil. p. 1240) operae pretium duxit adnotare, quod videretur ille Christianus fuisse, quippe qui in scho t. Basil. *Fabrot.* VII p. 337 historias Veteris Testamenti citaverit. Verum hoc scholio id, quod probandum erat, vel ideo non demonstratur, quoniam etiam a Iudaeo *αἱ γραφαί* allegari potuerunt: denique scholium laudatum non Theodori, sed, sicuti supra ostendimus, Theodoritae est, recentioris Basilicorum scholiastae. (Cf. §. XLI in fine). Ob easdem plane rationes nec ex schol. g. Basil. *Fabrot.* VII p. 865 concludere est, Theodorum Christianum fuisse, quoniam et hoc scholium Theodoritae potius quam Theodori esse videtur.

Igitur paganum vel Iudaeum credamus? Minime vero, sed Christianum. Iustiniani enim et insequentium imperatorum temporibus eos, qui sub imperio Romano degerent, Christianos fuisse, donec contrarium probetur, praesumendum est. Quod vel magis in Theodoro obtinere debet, tum quia Christiano nomine „Dei donum" appellatus est tum quia Scholasticus fuit (§. LI). Nam Scholasticus fieri non potuisset, si vel paganus vel Iudaeus vel simpliciter haereticus fuisset: id scilicet prohibet c. 4 C. *de episcopali audientia*, n c non c. 8 C. *de postulando*, quam ipse sic reddidit Theodorus: *Ὁ μὴ κοινωνῶν*[1]) *τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ εἰ συνηγορήσει, ποινῇ καὶ δημεύσει ὑπόκειται.* (Basil. ed. *Heimbach* to. I p. 339).

§. LII. *Theodorus Constantinopoli Stephani Antecessoris auditor fuit.*

Theodorum nostrum praeceptores habuisse Patricium et Domninum, qui ante Iustinianum vixerunt, nec non Stephanum, sive eum, quo Tribonianus in veteri iure enucleando usus sit, sive antiquiorem eiusdem nominis ICtum, plerique histo iae iuris civilis auctores tradiderunt Primus Stephanum Theodori nostri praeceptorem laudavit *Fabricius* in Bibl. Gr. XII p. 473, reliquos adduxit *Reitzius* in Memorabil. ex scholiis Basilicorum (post Theophil. p. 1235 sqq.), eumque recentiores sequuti sunt, veluti *Bachius, Heimbachius* senior, *Bienerus, Zimmern*, denique *Heimbachius* iunior in *Ἀνεκδ.* to. I p. 203. Ego vero in censura Anecdotorum Heimbachianorum (*Wiener Iahrbb. d. Literat. LXXXVII S. 99*) Domninum Patriciumque Theodori praeceptores esse cum aliqua dubitatione negaveram[1]), et postea in Delineatione historiae iuris GR. p. 24 Stephanum solum, antecessorem scilicet et Digestorum interpretem, praeceptorem ei fuisse affirmavi. Quod cur ita fecerim, nunc erit demonstrandum.

Ac primum quidem Patricium praeceptorem laudare videtur Theodorus in Basil. ed. *Heimbach* to. I p. 722. Ibi habetur summarium c. 40 C. *de transactionibus*, quod Theodori nomine inscribitur et haud dubie ex Codice Theodori desumtum est, eique uno tenore additur *ἐρώτησις* et ad eam responsió, in qua *ὁ κοινὸς διδάσκαλος Πατρίκιος* sive *ὁ ἥρως Πατρίκιος* laudatur. Verumtamen ex eo, quod haec *ἐρωταπόκρισις* Theodori summario adiecta sit, non statim sequitur, ipsam quoque Theodoro deberi[2]). Et videtur potius Thalelaeo tribuenda esse, utpote quae dicendi gegenere conspicua sit, quo fere Thalelaeus utatur; nam responsio illa incipit verbo *μάθε* et alia habet, quae in Thalelaei responsionibus solemnia sunt[3]), dum Theodorus verbis *ἰστέον* etc. soleat uti.

---

1) *Heimb.* *κοινῶν*. Male.

1) Quod certe non improbavit *Heimbachius* in addendis *Ἀνεκδότων* to. II p. 297.

2) Cf. quae §. XXXVI de eiusmodi coniunctionibus O. scholiis Basilicorum disserui.

3) Cf. Basil. *Heimb.* I p. 336. 342. 344. 400. 411. 415. 660.

Maiores difficultates praebet schol. i. in Basil. Fabroti to. VI p. 217. Ibi laudatur a Theodoro *Πατρίκιος ὁ μόνος* (quod *Reitzius* in *ἐμός* mutat, ego vero in *κοινός* mutare malim)[4]) *διδάσκαλος* et *Δομνῖνος ὁ πολυμαθὴς ὁ ἐμὸς διδάσκαλος*, ut proinde Domninus et fortasse etiam Patricius Theodori praeceptores fuisse videantur. Hoc tamen ut statuamus, temporum ratio impedimento est. Domninus enim et Patricius ante Iustinianum vixerunt: Theodorus autem *τὸν σύντομον τῶν νεαρῶν*, in quibus et Tiberii Novellae habentur, post Tiberium aut certe eo regnante scripsit. Iam quomodo cogitari potest, eum, qui initio saeculi sexti Domnini et Patricii auditor fuerit, exeunte hoc saeculo adhuc vixisse et viguisse?

Igitur ratio quaerenda est, qua difficultates istae expediantur. Et olim quidem conieceram, scholium, quod laudavi, i. e. summam Theodori ad c. 35 C. *de donationibus*, interpolatum esse et locupletatum e Thalelaei *παραγραφαῖς*, quae alioquin in Basilicorum scholiis ad locum citatum omnino desiderarentur. Nunc tamen ipsius Theodori id esse crediderim, quandoquidem stylus et disputandi ratio in illo observata Theodorum omnino sapiunt. Denique nec insolitum est, antiquiores ICtos a Theodoro laudari; laudatur enim ab illo Stephanus in loco, quem mox examinabimus: allegatur etiam *ὁ ἥρως Εὐδόξιος* Basil. ed. *Fabrot.* to. VI p. 227 schol. x, et *ὁ ἥρως Πατρίκιος* l. l. p. 575 schol. a, quem supra *διδάσκαλον* a Theodoro dictum esse vidimus[5]).

Itaque ad hanc coniecturam adductus sum, ut Theodorum quidem Patricium illum *διδάσκαλον* (sive communem sive suum) et similiter Domninum praeceptorem suum appellare credam, verumtamen non hoc sensu, quasi eorum auditor fuerit, sed potius quasi *κοινοὺς τῆς οἰκουμένης διδασκάλους*[6]) et quasi ex libris eorum didicerit[7]). Imo Theodorum, a quo Thalelaei Codicem nonnunquam adhibitum esse supra §. XXXVII observavi, ne libros quidem Eudoxii Patriciive ad manus habuisse, sed in laudandis iis unice Thalelaei allegationes sequutum esse et Thalelaeum, qui plus semel *τὸν ἥρωα* sive *τὸν κοινὸν διδάσκαλον Εὐδόξιον* vel *Πατρίκιον* laudat, ad verbum exscripsisse, non est a vero dissimile.

Reliquum est, ut de loco videamus (Basil. ed. *Heimbach* to. II p. 417), ubi ad c. 21 C. *de haereticis* a Theodoro laudatur „*Στέφανος ὁ ἐμὸς διδάσκαλος.*“ Intelligendus est Stephanus, qui post Theophilum, Dorotheum et Thalelaeum i. e. post saec. VI medium antecessoris munere functus est, et ipse quoque Codicem *συντετμημένως* vertit[8]). Quod duplici modo probari potest; primum enim de alio eiusdem nominis antecessore sive *διδασκάλῳ* non constat, et deinde locus ex Codice Stephani illius etiamnum superesse videtur, in quo opinio Stephani a Theodoro notata expressa sit. Nimirum qui in Collectione constitutionum ecclesiasticarum habentur tituli XIII priores lib. I Codicis ex Codice Stephani antecessoris desumti esse videntur. Ibi c. 21 C. *de haereticis* sic audit: *Ἰουδαῖος ἢ αἱρετικὸς ἐν δίκῃ οὐ καταμαρτυρεῖ ὀρθοδόξου κ. τ. λ.* Iam Theodorus in summario ad candem constitutionem narrat, quod „*ταύτης*“ quidem „*τῆς δόξης ἐγένετο Στέφανος ὁ ἐμὸς διδάσκαλος,*“ quamquam in const. cit. de Hebraeis (s. Iudaeis) minime sermo sit[9]).

Nunc quaeritur, quo sensu Theodorus hunc Stephanum praeceptorem suum appellaverit. Ex Thalelaei quidem Codice haec profecto non habet: nam Stephanus Thalelaeo iunior est. Itaque aut ideo Stephanum praeceptorem suum vocavit, quod ex libris eius multa didicerit, aut ideo, quod

---

4) Quomodo legendum sit, ex Herveti versione diiudicari non potest: is enim in vertendo omisit verbum *μόνος*. Idem mox pro *Domninus* legit *dominus*.

5) Nolim tamen huc referre Basil. ed. *Heimb.* I p. 696. 704 et ed. *Fabrot.* V p. 186 schol. d. His scilicet locis verba, quibus *ὁ ἥρως Εὐδόξιος* vel *ὁ ἥρως Πατρίκιος* laudantur, non tam Theodori, quam potius Thalelaei (cum Theodori summariis non bene coniuncta) esse videntur

6) Basil. ed. *Heimb.* I 646. 649.

7) Ita Constantinus Nipaenus, qui post Basilica vixit, Stephanum, qui Iustiniani temporibus antecessor fuit, praeceptorem suum vocat. Basil. *Heimb.* II p. 576. — Eius modi interpretatio vel ideo adhibenda esse videtur, quod praesenti tempore utitur Theodorus dicens: *πλὴν ἰστέον ὅτι Δομνῖνος — δέχεται.* Enimvero Domninus non amplius vivebat, quum Theodorus haec scriberet: itaque Theodorus aut ad librum Domnini, quem ob oculos haberet, respexit, aut ista ex antiquiori ICto ad verbum exscripsit.

8) De Stephano infra agam in hoc *Ἀνεκδότων* volumine.

9) In const. laudata sermo est etiam de his, qui Iudaicam superstitionem colunt. Hos tamen non pro Hebraeis accipiendos esse, quod Stephanus fecerat, apparet ex eo, quod in const. illa haereticis connumerentur. Itaque recte, in fallor, scholiasta Basilicorum ait (ed. *Heimb.* II p. 417 no. 6): *Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν σέβοντας ἡ διάταξις οὐ τοὺς Ἰουδαίους φησίν, ..., ἀλλὰ τοὺς Νεστοριανούς κ. τ. λ.*

revera eius auditor fuerit. Et hoc quidem inprimis placet. Animadvertas enim, quemadmodum Theodorus loquatur: „*ταύτης γὰρ τῆς δόξης ἐγένετο Στέφανος ὁ ἐμὸς διδάσκαλος*,“ i. e. *in hac opinione erat Stephanus praeceptor meus*. Quis, quaeso, unquam sic loquatur, nisi et noverit et audiverit illum, cuius opinionem refert [10])?

Quae quum ita sint, non dubito, quin Theodorus Stephani antecessoris fuerit auditor. Imo suspicor, Theodoro hunc unum in iure fuisse praeceptorem. Scilicet iuris studiosi tum temporis non diversorum antecessorum scholis interfuisse videntur, sed plerumque unius tantum, quem sibi initio elegissent, professoris. Nam sic demum intelligitur, quomodo ipse ille Stephanus praeceptorem suum *κατ' ἐξοχήν*, i. e. nomine eius non adiecto, commemorare et sic Theophilo *τῷ μακαρίτῃ* opponere potuerit. (Basil. ed. *Heimb.* II p. 627). Et confirmatur hoc adeo Theodori nostri testimonio, qui ad c. 11 C. *de advocatis diversorum iudiciorum* hoc summarium habet (Basil. ed. *Heimbach* to. I. p. 345): *Παρὰ τῷ ἄρχοντι ἢ παρὰ τῷ ἐκδίκῳ τῆς ἰδίας πόλεως συνιστάσθω ἕκαστος δικολόγος — — δεικνύων γράμματα τοῦ ἰδίου ἀντικήνσωρος μαρτυροῦντος αὐτῷ εὐπαιδευσίαν κ. τ. λ.*

Iam vero Stephanus, si quid video, Constantinopoli antecessor fuit. Utitur enim Novellarum collectione, quae Constantinopoli plerisque in manibus fuisse videtur; utitur potissimum scriptis ICtorum, qui Constantinopoli vixerunt: denique, quo tempore ipse floruit, Beryto terrae motu eversa praeter Constantinopolin nulla supererat schola, in qua antecessor esse potuerit. Igitur Theodorum nostrum ex Aegypto, ubi natus erat, Constantinopolin migrasse oportet, sive propter aliam causam sive propter hoc ipsum, ut legitima scientia imbueretur. Et sic iam demonstrasse mihi videor, quod rubrica huius paragraphi significaveram, Theodorum scilicet, Hermopoli natum, postea Constantinopoli Stephani antecessoris auditorem fuisse.

§. LIII. *Theodorus Scholasticus factus est.*

Quod antiquioribus plerisque placuerat, Theodorum antecessorem fuisse, hoc falsum esse iam vidit *Heimbachius* *'Ανεκδ.* to. I p. 202. 272. to. II p. 298. Neque enim testimonium habemus ullum, quo probari hoc possit, atque etiam Breviarium Codicis et Novellarum, quod Theodorus confecit, eiusmodi est, ut cum praelectionibus super Codice vel Novellis publice habitis nihil omnino commune habeat [1]).

Hodie autem testimoniis a me allatis extra omnem dubitationem positum est, Theodorum nostrum ex iuris studioso *Scholasticum* factum esse. Nam Scholasticus dicitur non tantum in inscriptione locorum quorundam ex eius Codice desumtorum [2]), sed etiam in titulo Breviarii Novellarum, quod in Codice MSto maximae Laurae reperii [3]).

Si quaeras, quid sit *Scholasticus*, sic accipe. Scholastici quidem primo dicebantur *οἱ σχολάζοντες* i. e., qui otio et literis dediti essent: deinde ii, qui eloquentiam docerent, rhetores sive declamatores litium fictarum: denique a fictis litibus vox illa Scholastici, ut et haec vox Rhetoris, translata est ad veras lites, ita ut advocatos sive causarum patronos significaret. Vide Lexicographos: *Stephanum, Meursium, Ducangium, Fabrum, Schellerum, Forcellinium, Brissonium* [4]), *Calvinum, Vicatium, Dirksenium,* et inprimis etiam *Iac. Gothofredi* comm. ad l. 2 C. Theod. *de concussionibus advocatorum* (ed. *Ritter* to. II. p. 627) [5]). — Theodorus autem non ideo, quod literis deditus fuerit, — hoc enim otiosum foret in libri bonae frugis pleni

---

10) Observes, quam aliter Theodorus in loco, quem supra examinavimus, Patricium et Domninum laudaverit.

1) Dictiones, quae hoc significent, nullae in Theodori Breviariis occurrunt. Quum Thalelaeus v. c. aliique antecessores in commentariis suis auditores quasi alloquantur, noster lectorem dumtaxat ob oculos habet; et ubi illi dicunt: *ἔγνωμεν* vel *προϊόντες σὺν θεῷ μαθησόμεθα* vel similia, Theodorus magis dicendi genere utitur huiusmodi: *ἔγνως, μὴ λάθῃ σέ, ἀνάγνωθι καὶ μαθήσῃ.*

2) Vide §. XXXIII.

3) Vide §. XXIX.

4) Quod *Brissonius* (et ex eo *Vicatius*) eos, qui in scholis militarent, scholasticos dictos esse arbitrantur, hoc omnino falsum est. Provocant ad locos, ubi advocati sunt, qui scholastici vocantur.

5) Cf. etiam *Heimbach.* *'Αν.* to. I p. IV sq.

auctore, — nec ideo, quod eloquentiam et iura docuerit, — nam certe scripta eius praelectiones minime sapiunt, — sed quod unum restat, ab advocatione cognomen Scholastici habet. Igitur advocatis connumerandus est, qui, veluti Athanasius Scholasticus, Ioannes Scholasticus aliique in legibus per scripta exponendis operam suam collocaverunt [6]. Denique hoc ipsum in causa fuisse videtur, cur Codicem tantum et Novellas tractaverit noster, non etiam Institutiones aut Digesta; de quo vide, quae diximus supra §. XXIX.

§. LIV. *Theodorus Constantinopoli degisse et scripsisse videtur.*

Vidimus hactenus, Theodorum Hermopoli natum, deinde Constantinopoli eruditum, denique Scholasticum factum esse. Nunc autem videndum erit, in quanam urbe Scholasticus fuerit, i. e. ubi degerit et scripserit. Quae quidem inquisitio in coniecturis nititur tota; etenim neque ipsa Theodori scripta, quatenus supersunt, urbis, in qua vixerit, aliquam continent indicationem, neque apud alios auctores eiusmodi indicationem reperire mihi contigit. Quaestio autem haec esse videtur, utrum Theodorus in patriam reverterit et Hermopoli Scholasticus fuerit, an Constantinopoli Scholasticus factus remanserit; nam de aliis urbibus vix quisquam cogitaverit.

Et Theodorum quidem in patriam revertisse ibique inter advocatos receptum esse, nonnulla sunt, quae suadere videantur. Primum quod Hermopolitani cognomine constanter appellatur: quod cognomen, si Constantinopoleos incola mansisset, fortassis abiecturus fuisset. Deinde locus ex Breviario Theodori, ubi c. 11 C. *de advocatis diversorum iudiciorum* sic reddit: *Παρὰ τῷ ἄρχοντι ἢ παρὰ τῷ ἐκδίκῳ τῆς ἰδίας πόλεως συνιστάσθω ἕκαστος δικολόγος κ. τ. λ.*, quod vertunt (Basil. ed. *Heimbach*. to. I p. 345): „*Apud rectorem vel defensorem civitatis suae quilibet advocatus recipiatur*," quasi non potuerit quisquam extra patriam inter advocatos recipi. Verum nec hoc nec illo argumento quicquam probatur. Primum enim per se infirmum est: et Ioannes Laurentii Lydus, quamvis Constantinopoli versaretur, tamen Lydi cognomen a patria retinuit. Alterum vero errore versionis latinae nititur; nam, quod aperte demonstrat et totius loci sententia et textus const. 2 cit., verbum *συνιστάσθω* non sic erat vertendum: *recipiatur*, sed: *declaretur*, ut coniungeretur cum sequentibus *μὴ ὑποκείμενος ταξεωτικῇ τάξει* (l. *τύχῃ*), hoc scilicet sensu: Quilibet advocatus coram praeside vel defensore urbis patriae a curiali fortuna liber esse declaretur etc.

Quae quum ita sint, equidem Theodorum nostrum, ex quo tempore Stephani auditor fuerit, usque ad vitae suae exitum Constantinopoli commoratum esse crediderim. Nam postquam semel sive ob studia peragenda sive ob aliam causam Constantinopolin venerat, non video cur eum rursus ab hac urbe discessisse statuamus, ubi pro ingenii viribus et studiorum suorum genere commode vitam degere potuerit. Et Constantinopoli eum Scholasticum fuisse ibique Breviarium Codicis et Novellarum composuisse, illud etiam indicio est, quod haec Breviaria Constantinopoli in usu fuerunt, et quod Theodorus in conficiendo Novellarum Breviario collectionem CLXVIII Novellarum sequutus est, quae sine dubio originis est Constantinopolitanae. Itaque interim, donec meliora et certiora proferantur, Theodorum nostrum, postquam iuvenis in urbem regiam pervenisset, Constantinopoleos incolam mansisse arbitror, ubi et Scholasticus fuerit, et primum Codicis, deinde etiam Novellarum, quod supra vidimus, Breviarium composuerit.

§. LV. *Theodorus saec. VI exeunte floruit.*

Aetatem, qua Theodorus vixerit, alii aliter definierunt: alii Theodorum a. 533 a Iustiniano in inscriptione c. *Omnem* inter Antecessores commemorari, alii eum, utpote auctorem Eclogae Basilicorum, pos Alexium Comnenum vixisse statuerunt. Quorum coniecturae, supra §. XXV fusius expositae refutatione nunc non indigent, quippe quae erroribus istis, quos capite III et §. LIII detexi, nitantur. *Heimbachius* autem in *Ἀνεκδότ.* to. I p. 202 de aetate Theodori haec

6) Cf. *Heimbach* *Ἀνέκδ.* I p. XL.

habet: „Illud quidem *Bienerus*, praeeunte tamen *Reitzio*, invictis argumentis [1]) docuit, Theodorum Iustiniani temporibus vixisse. Eorum virorum doctorum scrinia compilare non lubet. Adde, quod Theodori in Iustiniani Codicem scholia, quae in Basilicis relata sunt, semper ubique ante Thalelaei commentarios ad eundem librum scriptos collocata habeantur. Qua in re Basilicorum architecti temporum seriem ordinemque videntur observasse. Huc accedit, quod ipse Thalelaeus ad const. 29 Cod. II, 4. (Basil. ed. *Heimb.* I p. 712) Theodorum Codicis interpretem laudaverit. Ut proinde satis appareat, alterum altero maiorem natufuisse aut certe aetate supparem." Quaepaulo festinantius a viro alioquin doctissimo dicta sunt. Neque enim semper ubique Theodori scholia scholiis Thalelaei in Basilicis praeposita sunt [2]): et quam nihil certi ex eiusmodi ordine colligi possit, optime monuit *Reitzius* post Theophilum p. 1233 his verbis: „Ordo, quo in scholiis Basilicorum commentationes ICtorum ad eundem locum successive sequuntur, nihil certi habet, unde tali argumento non utar. Nam licet v. c. Cyrillus praeponi soleat Stephano, et Thalelaeus Theodoro (sic!), hoc tamen haud raro aliter fit." Neque vero etiam Thalelaeus Theodorum unquam laudavit, sed loco supra laudato Theodori nomen ex ipsius Codicis MS, quem novissimus editor Basilicorum sequitur, auctoritate omnino delendum est [3]). Meliora sunt, quae *Heimbachius* verbis supra laudatis addit [4]); scilicet Theodorum imperatoris Tiberii tempora vivendo attigisse, quod collectione CLXVIII Novellarum, quae Tiberii Novellas contineat, usus esse reperiatur.

Hoc nimirum ita rationem habet, ut Theodorus noster ob rationem ab *Heimbachio* allatam certe post annum 575, quo edita est novissima constitutio in collectione CLXVIII Novellarum [5]), ad Novellas scripsisse videatur. Neque tamen in hoc subsistendum est: nam quaeritur adhuc, quanto tempore post annum 575 vixerit. Et Basilicis quidem antiquior esse debet, quippe in quorum scholiis scripta eius excepta sint [6]); deinde etiam Heraclio antiquiorem esse probabile est, quoniam ab Heraclio usque ad Basilium iurisprudentiae apud Graecos conditio ita tristis fuit, ut huic tempori vix quisquam Theodorum nostrum vindicaverit [7]); imo iam sub Mauricio Theodori Breviarium Novellarum extitisse videtur, tum quia ex hoc nonnullae epitomae in collectionem CLXVIII Novellarum in locum Novellarum quarundam latine editarum imperante Mauricio translatae sint [8]); tum quia Theodorus textu authentico Codicis ad Breviarium suum elaborandum usus sit, post Mauricium autem usus et peritia linguae latinae ita interierit, ut nemo posthac authenticis legum libris, quales a Iustiniano editi fuissent, amplius usus esse videatur [9]). Ex his intra annum 575 et annum 602, quo finitur Mauricii imperium, Theodori Breviarium Novellarum conscriptum esse, adeoque ipsum Theodorum hoc tempore floruisse colligitur. Quocum optime convenit illud, quod se discipulum Stephani esse profiteatur; intelligit enim haud dubie [10]) Stephanum antecessorem, qui post Theophilum, Dorotheum et Thalelaeum, i. e. post saec. VI medium, floruit.

§. *LVI. Graecorum de Theodoro iudicia.*

Breviariis Codicis et Novellarum, quae Theodorus Scholasticus, Hermopoli Thebaidos oriundus, sed postea Constantinopoli degens, circa finem saec. VI edidit, Graeci ab hoc inde tempore saepe multumque usi sunt. Enumeravi supra §. XXVII. XXXIV libros, quorum auctores Theodorum nostrum non tantum consuluerunt, sed etiam integros locos verbotenus ex eius Breviariis descripserunt et in proprium usum converterunt [1]). Sed etiam expressa testimonia auctoritatem Theodori apud posteros probant. Commendatur enim interpretatio eius ad const. 3 C. *de rebus creditis et iureiurando* tanquam necessaria a Scholiasta Basilicorum (ed. *Heimbach* to. II.

1) Scilicet hoc solo argumento, quod Domnini, Patricii et Stephani discipulus fuerit.

2) V. c. Basil. *Heimb.* II p. 570. 650. *Fabr.* III p. 584.

3) Vide quae observavi in *Wiener Jahrbb.* LXXXVII S. 99. sq. et Basil. *Heimb.* I p. 712 not. v.

4) Cf. etiam *Krit. Jahrbb. f. deutsche RW.* III, 2 S. 964.

5) Cf. Delineatio mea p. 10 not. 9.

6) Videsis §. XXVII.

7) Cf. *Αἱ ῥοπαί.* S. 70. *Ὁ πρόχειρος νόμος* p. XIII sq.

8) Cf. *Wiener Jahrbb.* LXXXVII S. 103.

9) Cf. Delineatio mea p. 5. 20.

10) Videsis §. LII.

1) Cf. *Wiener Jahrbb.* LXXXVI S. 81. LXXXVII S. 95.

p. **570**); et ab imperatore Alexio Comneno (cf. Delineatio mea p. **128**) laudatur tanquam *ὀξὺς συνιδεῖν καὶ φωράσαι τὴν ἐγκαθημένην ταῖς νομικαῖς βαθύτησιν ἔννοιαν*, h. e. *acutus in cognoscenda et indaganda sententia, quae profundissimis legum locis insit.*

Nonnumquam tamen Theodorus a recentioribus Graecis auctoribus reprehenditur. Sic *διαψεύδεσθαι* dicitur a Basilicorum Scholiasta (ed. *Heimbach II.* p. **654**) et interpretatio eius *ψευδὴς* vocatur (ibid. p. **656**). Deinde Athanasii magis quam Theodori interpretationem Nov. XC cap. 6 admittendam esse, Nomophylax quidam (sive Ioannes sive Gregorius Doxapater) monet in Basil. ed. *Heimbach* to. II. p. **424**. Denique vel acrius in Theodorum nostrum invehitur Constantinus Nicaenus, qui in Basil. ed. *Heimbach* to. I p. **661** sic illum alloquitur: *κακῶς οἶμαι τοῦτο λέγεις*, et ibid. to. II. p. **661**: *καλὲ Θεόδωρε, οὐδ' ὅλως ἐνενόησας τὴν διάταξιν.*

Ut breviter dicam et Codicis Breviarium, quod Theodorus confecit, minori quidem auctoritate, quam Thalelaei commentarius, maiori autem, quam aliorum ad Codicem commentarii, gavisum est; et Novellarum Breviarium prae reliquis Novellarum commentariis placuisse Graecis videtur. Ita, ut vel saec. XI Codicem huius Breviarii cum exactissima diligentia exarare calligraphus operae pretium duxerit, et eodem circiter tempore alius ex Codice Theodori Synopsin erotematicam confecerit.

Caput quintum.

De Theodori Breviario Novellarum edendo, et de utilitate, quam criticae et exegesi iuris Iustinianei praebeat.

---

§. *LVII. Breviarii Novellarum utilitas in Codice restituendo conspicua.*

Theodori Breviarium Novellarum non minori fructu a nobis, quam a Graecis, consuli potest; quod non tam probare, quam potius indicare in sequentibus studebo. Utilitas autem Breviarii illius quum praefertim in Novellis interpretandis conspicua sit, tamen in Codice restituendo scilicet, non est nihili facienda.

Post *Cuiacii* et *Augustini* labores quam plurimos viros doctos Codici ex iuris Graeco-Romani reliquiis integritati suae restituendo operam dedisse, inter omnes constat. Et nuper demum *Wittius* (*die* leges restitutae *des just. Codex*) atque *Bienerus* (*Beiträge zur Revision des justinianeischen Codex*) de restitutione Codicis ita scripserunt, ut vix quicquam addi possit. Iam vero ea, quae *Wittius* et *Bienerus* protulerunt, maximam partem *παραπομπαῖς* illis ad Codicem, in Theodori Breviario Novellarum obviis, confirmantur. Denique ubi dissentiunt *Wittius* et *Bienerus* nunc ex Theodoro nostro modo huic modo illi victoria decernitur.

Ut exemplum afferam, *Bienerus* l. l. p. **68** ad lib. X Codicis, qualis in editionibus vulgatis habetur, haec notat: „*Es ist klar, dass zwischen Tit.* **22** — **31** [de decurionibus] *eine Rubrik in unsern Ausgaben fehlt, wahrscheinlich weil sie griechische Constitutionen hatte. Allem Ansehen nach ist diese in X.* **27**. *zu suchen:* ut nemini liceat in emtione specierum se excusare et de munere sitocomiae, *so dass hier zwei Rubriken verschmolzen sind. Die* de munere sitoniae *wäre abzutrennen, und mit den griechischen Constitutionen, welche jetzt l.* **2**. **3**. *bilden, auszustatten, aus denen dann l.* **1**. **2**. *wird.* (*Die* Paratitla [Voëlli et Iustelli bibl. iuris can. to. II] *p.* **1271** *citiren auch wirklich die l.* **3** *unserer Ausgaben als l.* **2**.) *Zugleich spricht dafür die Lesart eines Barberinischen Codex, wo in der Rubrik vor* de munere *das* et *fehlt, und was Contius* **1562** *aus einer Handschrift bemerkt:* Deest C. G. de munere sito. „Magis caute de eadem re *Wittius* l. l. p. **79** disseruit; ait enim:" — *muss — zwischen Tit.* **27** *und* **31** *ein Titel verloren gegangen sein. Wollten wir nun nach der Analogie underer Fälle, in denen ein Titel ausgefallen ist, schliessen, so möchten wir geneigt sein, die* **27**. *Rubrik selbst in zwei*

Hälften (Ut nemini liceat, in emptione specierum se excusare, *und* De Munere Sitoniae) *zu zerfällen; doch ist dabei bedenklich, dass grade die von den Paratillen, als dem 27. Titel angehörig, citirten Constitutionen, sich vorzugsweise auf das* Munus sitoniae *zu beziehen scheinen. So wird es denn für einen künftigen Herausgeber am gerathensten sein, die bisherige Zählung bis zum 30. beizubehalten; dann aber den Titel* De Decurionibus, *der bisher für den 31. galt, als den 32. zu zählen."* Utinam hoc consilium sequutus esset novissimus Codicis editor, *I. L. G. Beck,* qui nimis audacter coniecturam *Bieneri* arripuit. Iam enim Theodorus noster, passim ad lib. X Cod. tit. 30 de discussoribus tractantem provocans, ostendit, hunc *De discussoribus* titulum, sicuti in vulgatis editionibus tit. 30 fuerat, ita iure meritoque hunc locum obtinere; excidisse autem aliquem titulum inter hunc et sequentem, qui *De decurionibus* inscribitur, titulum, utpote quem tanquam tit. 32 eius libri idem variis locis laudaverit [1]).

§. LVIII. *Theodori Breviarium ad interpretationem Novellarum cum fructu adhiberi potest.*

Novellarum interpretatio Theodori Breviario multifariam adiuvatur.

Primum enim Novellarum *historia* hoc opere non parum illustratur. Certiora iam de forma erui possunt, quam collectio CLXVIII Novellarum initio habuerit, et de tempore, quo in hanc formam excreverit [1]). Nonnulla etiam in Breviario illo reperiuntur, quae ad quaestionem de geminatis in illa collectione constitutionibus [2]) faciant: et de indole atque historia Indicis Reginae, quem vocant, nunc similiter veriora proferri posse videntur [3]).

Deinde ad percipiendam Novellarum *sententiam* epitomae Theodori maximae utilitatis sunt. Non quidem ideo, quod de mente et sententia singularum constitutionum data opera exposuerit: eiusmodi enim tractatus in Breviario epitomisve non sunt quaerendi; — sed propterea, quod locos convenientes Codicis, qui aut tolluntur aut mutantur aut confirmantur Novellis, diligentissime Theodorus noster in παραπομπαῖς laudaverit. Quocirca non possum, quin hocce Novellarum Breviarium viris doctis iterum atque iterum commendem. Nimirum eiusmodi παραπομπαί tum ad historiam iuris et legum enucleandam tum ad sententiam legis illustrandam quamplurimum conferunt, nec a quoquam perfectius vel diligentius compilatae sunt, quam ab eo, quem hoc nomine inprimis laudamus, Theodoro Hermopolitano.

Denique *criticae* Novellarum Theodori opus bellissimum subsidium est. Quod sicuti probatione non indiget, ita tamen sequenti paragrapho exemplis quodammodo illustrandum erit.

§. LIX. *Usus criticus Breviarii.*

Rubricae sive tituli Novellarum, qui in Breviario nostro habentur, quum in brevius contracti sint (§. XXVIII), ad rubricas sive titulos collectionis CLXVIII Novellarum perpoliendos non multum conferunt. Sed ad hoc quodammodo prosunt, ut intelligatur, quam parum apte *Cuiacius* in Expositione collectionis CLXVIII Novellarum Indicem Reginae sequutus sit: quippe qui, quod nunc ex Breviario cognoscimus, non genuinos collectionis istius titulos sive rubricas, sed a Theodoro nostro in epitomen contractos contineat.

Maior utilitas Breviarii est in *textu* Novellarum critica arte constituendo. — Primum enim verba initialia cuiusvis Novellae in illo habentur, ut cum textu comparari possint. In quo nonnunquam varietatem lectionis observare est notatu vel maxime dignam; veluti in Nov. XVII, ubi praefationi illi Ἤδη μὲν ἐν τῷ γενικῷ aliam quandam praefatiunculam ad Quaestorem latine scriptam (*Ex libris antiquis*) non solum in libro Authenticorum, sed etiam in Graecorum exemplaribus antepositam fuisse, ex Theodoro nostro discimus [1]). — Deinde summaria sive

1) Cf. Nov. XVII not. 12 Nov. XXIV not. 8. Nov. XXXVIII not. 10.

1) Cf. *Wiener Jahrbb.* LXXXVII S. 103.

2) *Biener Gesch. d. Novellen.* S. 108 ff., cf. v. c. Nov. XLI et L.

3) Cf. §. XXVIII. Idem Index ex Theodoro nostro suppleri et emendari potest.

1) Cf. *Athanasius* IV, 3. (*Heimbach* Ἀν. to. I p. 52.) — *Biener Gesch. d. Novellen* S. 442.

epitomae singularum Novellarum aliquando ostendunt, Theodoro ob oculos fuisse textum Novellae diversum ab eo, qui in Haloandrina et Scrimgeriana editione habeatur. Quod uti futurus Novellarum editor facile animadvertet, ita passim a me in notis (v. c. Nov. CXXXI not. 8) observatum est.

Ultimo sed non infimo loco ponenda est utilitas Breviarii in *subscriptionibus* Novellarum tam castigandis quam supplendis. *Heimbachius* quidem (*Krit. Jahrbücher f. deutsche RW. III, 2 S. 964*) sibi persuasit: „*dass die Novellensammlung des Theodorus für die Berichtigung der Subscriptionen in den Justinian'schen Novellen von geringerer Bedeutung sein wird, als die des* Athanasius;" sed in subscriptionibus Novellarum Iustiniani emendandis profecto non minor est Theodori, quam Athanasii utilitas: et subscriptiones Novellarum Tiberii, quas nec Athanasius nec alii fontes praeter collectionem CLXVIII Novellarum continent, e Theodoro demum restitui possunt. De quo videsis Historiae iuris GR., quam edidi, delineationem p. 9 not. 7 et p. 10 not. 8. 9.

§. LX. *De Breviario Novellarum Theodori edendo.*
A. Subsidia editionis.

Quantam utilitatem Breviarium Theodori nobis praebeat vel praebere possit, ex iis, quae hactenus exposui, ita apparet, ut ulteriori commendatione hoc opus, quod edimus, indigere minime videatur. Sed iam necessarium est, ut de hac nostra editione, quae subsidia adhibuerimus, quomodo textum graecum et translationem composuerimus, denique quid in notis praestare voluerimus, breviter dicamus.

Et subsidia quidem editionis haec tantum fuerunt: Codex maximae Laurae, Collectio CLXVIII Novellarum, Basilica eorumque scholia, denique Codex Bodleianus 3399. — Codicem maximae Laurae supra, quod satis sit, descripsi. (§. XXI sq.) Is Theodori Breviarium integrum continet, nisi quod in fine uno pluribusve foliis mutilus est, ita ut Breviarium illud in rubrica Nov. CLXVI desinat. Qui defectus et in editione mea reperietur, quoniam ex aliis subsidiis suppleri non potuit. — Collectionis CLXVIII Novellarum ad manus mihi fuit editio tam *Haloandrina* quam *Scrimgeriana*, quarum illa plures, haec pauciores epitomas e Theodori Breviario exceptas complectitur. — Quod ad Basilica eorumque scholia attinet, quae plurima Theodori fragmenta in se continent, usus sum editione *Fabroti* et *Heimbachii* [1]. — Denique etiam Codex Bodleianus 3399, cui Epitome ad Prochiron mutata inest, plurima Theodori fragmenta habet, eiusque apographo usus sum, quod ipse anno 1835 Oxoniae exaravi. —

Inter subsidia etiam connumerari possunt: *Fragmenta libri a Theodoro Hermopolitano de Iustiniani Novellis compositi, quod eius fieri potuit, in integrum restituta* ab *Heimbachio* 'Ανεκδ. to. I p. 224—259, de quibus iam supra dixi §. XXVII. Is ex collectione CLXVIII Novellarum, e scholiis Basilicorum, e Codice Bodleiano 3399 et aliis quibusdam fontibus Theodori Breviarium restituere conatus est, eiusque opera mihi certe maximae utilitatis fuit.

Heimbachius autem, sicuti observavi, praeter subsidia a me adhibita ad restituendum Theodori opus aliis etiam subsidiis usus est; idemque de Theodori editione a me procuranda in ephemeridibus, quibus titulus est: *Kritische Jahrbücher für deutsche RW. III, 2 S. 976* sic loquitur: „*Für die kritische Feststellung des Textes wird der Verfasser auch eine bisher unbenutzte Quelle, deren Bekanntschaft Referent erst der Güte* ***Biener's*** *verdankt, nachträglich brauchen können, nemlich des sogenannten* Theodorus Hermopolita *Commentar zu den ersten zehn Büchern der Basilika. In diesem Werke finden sich nemlich viele, aus dem ächten Novellentexte genommene Stellen der Basiliken, wie z. B. im fünften Buche dieses Gesezbuches durch die in den Text aufgenommenen Summen des Theodorus verdrängt, und grade diese Summen werden daselbst ausdrücklich dem Theodorus zugeschrieben.*"

Quaeret igitur aliquis, cur nec reliquis subsidiis ab *Heimbachio* adhibitis, neque Ecloga illa lib. I—X Basilicorum usus sim. Causae cur ita facerem, hae fuerunt. Nimirum in omnibus

1) Tomi II editionis *Heimbachianae* fasciculi ultimi tum demum editi sunt, quum absoluto Breviario ad prolegomena elaboranda progressus essem.

istis libris, quibus praeterea *Heimbachius* ad restituendum Theodori Breviarium usus est, et similiter in Ecloga lib. I—X Basilicorum reperiuntur quidem Theodori fragmenta: ea autem non ex ipso Theodoro immediate, ut ita dicam excepta sunt, sed potius ex Basilicis Basilicorumve scholiis. Itaque sicubi extant Basilica cum scholiis integra, libris istis omnino non opus est [1]; sed et ubi textus Basilicorum vel scholiorum deperditus est, ad crisin Breviarii non multum conferunt, quippe quae non ex ipso Theodoro excepta sed ex Basilicis depravata sint. Igitur rectius me facturum esse putavi, si penitus ab iis abstinerem, ne forte lectiones incertas in textum intruderem aut iis notas frustra refercirem.

§. LXI. B. *Conformatio textus.*

Textum Breviarii nostri ex subsidiis, quae supra descripsi, ita conformavi, ut regulariter *lectionem Codicis in monasterio maximae Laurae reperti* sequerer. Is tamen in nonnullis verbis scribendi genere plane peculiari conspicuus est, puta quod quasi constanter scriptum habeat: *χωρηγεῖν* pro *χορηγεῖν*, *ὑπατία* pro *ὑπατεία*, *ποστιμώρειον* pro *ποστημόριον*, *σημείον* pro *σημείωσαι*, *λεγχθείς* et *ἐλέγχθη* pro *λεχθείς* et *ἐλέχθη*, *ἐνόμοτος* vel *ἐνόμωτος* pro *ἐνώμοτος*, et quae sunt eius generis reliqua. Haec ego pro vitiis habenda ideoque corrigenda esse putavi; quamquam *ὑπατία*, *λεγχθείς* etc. tam saepe a librariis saeculi X et sequentium scribatur, ut certe hoc tempore ista scribendi ratio pro vera habita esse videatur.

Praeterea Codex maximae Laurae, licet in universum accurate et diligenter exaratus sit, nonnullis tamen locis, sive culpa librarii sive culpa prototypi, lacunas habet et corruptelas. Sic passim verba initialia Novellarum [1]), nonnunquam etiam subscriptiones [2]) exciderunt: in textu etiam haud ita raro corruptelae reperiuntur [3]), imo singula plurave verba desunt [4]), modo spatio relicto tamquam lacunae signo, modo non. Has corruptelas et lacunas partim ex reliquis subsidiis criticis correxi, partim coniectura emendare conatus sum. Neque enim hoc solum egi, ut lectionem Codicis maximae Laurae puram putam repraesentarem, sed ut *editoris officio* fungerer et Theodori Breviarium lectu et intellectu iucundum et expeditum redderem. Quamquam voces initiales Novellarum et subscriptiones, si vel aperte vitiosae essent, intactas reliqui, nec supplevi, sicubi deficerent. Credebam nimirum legentium haud interesse, ut illae in *Breviario* nostro emendarentur vel restituerentur. Utilitas earum potissimum in hoc est posita, ut crisin Novellarum ipsarum adiuvent: quam utilitatem eo maiorem fore arbitrabar, quo fidelius scripturam Codicis maximae Laurae in his expressissem.

Caeterum in Codice maximae Laurae fere semper *βιβλίον*, *τίτλος*, *διάταξις* integris literis scribitur. Ego vero haec verba per abbreviationem exprimi curavi, hoc modo: *βι.—τί.* [5]) —*διάτ.* Quod uti feci, ne in nimiam molem hic liber excresceret et maiori pretio constaret, ita me propterea excusatum iri confido.

§. LXII. C. *Versio latina.*

Textui graeco e regione addidi *novam versionem latinam.* Nonnulla quidem Breviarii nostri fragmenta, quae in Haloandrina vel Scrimgeriana collectione CLXVIII Novellarum, in Basilicis aliisque iuris Graeco-Romani libris edita habentur, ab *Haloandro*, *Herveto*, *Cuiacio*, *Fabroto*, *Heimbachiis* fratribus aliisque latine versa extant; sed et in his nova versione opus erat, non quidem ideo, quod illi graeca minus recte in latinum sermonem transtulissent, sed ut tota Breviarii versio unius eiusdemque indolis esset nec ex variis variorum versionibus quasi consarcinata et compilata esse videretur. Neque tamen versiones illas plane neglexi, sed potius contuli adeoque in notis ad textum hic illic laudavi.

---

1) Cf. Nov. CXLIV. CL. CLI. etc.
2) Cf. Nov. CXXXIX. CXLI. CLI etc.
3) Cf. Nov. CXLVII c. 2 etc.
4) Cf. Nov. XIII. XXIII. XXIX. LIX. XC etc.

5) His abbreviationibus fere Graeci utebantur. Minus Graeca est abbreviatio, quam alii adoptarunt: *βιβλ.* — *τίτλ.* —

Caeterum in conficienda versione mea, quae multis fortasse minus latine scripta esse videbitur, sequutus sum *Heimbachii* auctoritatem et exemplum, qui to. I *Ἀνεκδότων* p. LXXXVII de versione latina ad Athanasii Epitomen conficienda sic loquitur: „quodsi de me quaeras quale dicendi genus in Latina translatione conficienda sim secutus, sic habeto: me, licet puritatis linguae Latinae amantissimum, tamen committere noluisse, ut, qui scriptor Graecitatis senescentis vestigia quam plurima haberet, idem civitate Romana donatus Ciceronis, Sallustii, Livii dicendi genus referret. Huc accedit plurimum difficultatis ex eo, quod iis, quibus Athanasius vixit, temporibus, multae et aliae voces Graecae in usu fuerunt, quae ne possint quidem ullo modo ad priscorum illorum temporum puritatem Latino sermone reddi. Itaque senescentem Graecitatem cum Latinitate senescente contendere malui, quam dissimilibus dissimilia componere." Quae omnia etiam de mea Theodori versione dicta intelligas. Hoc unum addo, quod in vertendo Theodori Breviario prae caeteris consuluerim librum Authenticorum sive versionem vulgatam Novellarum et Iuliani antecessoris Epitomen, utpote quae tum genii tum latinitatis illorum temporum fidelem quasi imaginem reddere viderentur.

§. LXIII. D. Notae.

Notae, quae textui subiectae sunt, maxime ad apparatum, quem vocant, criticum pertinent, et raro tantum ea attingunt, quae ad meram sententiae interpretationem spectant.

Nimirum continent primum ea, quae de Codicis maximae Laurae scriptura dicenda erant. Quam sicubi in textus constitutione non sum sequutus, in notis religiose repraesentavi. Sed si saepius idem scripturae vitium recurreret, v. c. in verbo *ποστιμώρειον* etc. (§. LXI), semel tantum hoc in notis commemoravi, quamvis constanter correxerim. — Paginas Codicis non adnotavi, licet *Heimbachius* *Ἀνεκδ.* to. II p. 297 de eo me admonuerit; etenim utilitatem, quam eiusmodi adnotatio hoc certe casu praebere possit, equidem nullam cernere potui, ideoque tam lectori quam editori et typothetae parcere malui.

Praeterea in notas conieci lectionis varietatem ex Haloandrina et Scrimgeriana editione collectionis CLXVIII Novellarum atque ex Basilicis eorumque scholiis, denique ex Codice Bodleiano 3399 enotatam. Neque tamen omnes omnino variantes lectiones retuli, quod in verbis aperte corruptis vel in accentibus perperam collocatis longum et prorsus inutile esset, sed tantum eas, quae vel aliquatenus ferri posse vel novis fortasse coniecturis originem daturae esse viderentur. — Caeterum quinam loci ex Theodori Breviario in libros istos relati sint, nunc in tabula ita recensere constitui, ut indicem singula deinceps Breviarii nostri capita, quae et quo loco in libris modo laudatis nec non in collectione et restitutione fragmentorum Theodori ab *Heimbachio* (*Ἀνεκδ.* to. I) instituta reperiantur. Quae tabula uno quasi obtutu ob oculos ponet, quot fragmenta Breviarii in dictis libris servata sint, et utrum *Heimbachius* ea in collectionem, quam instituit, receperit nec ne. Denique ideo necessaria erat, ut notae textui infra subiectae intelligi possent. Ibi nimirum variantes lectiones ex *Hal.*, *Scrimg.*, *Bas.* (Basil.), *Bodl.* (Bodlei.) [1]) hoc est, quod per se patet, ex *Haloandro*, *Scrimgero*, Basilicis, Codice Bodleiano 3399, ad verba contextus adnotavi; non tamen addidi, quo loco apud *Haloandrum* etc. idem textus extaret. Iam vero hoc docebit tabula nostra. Exempli gratia infra ad Novellae CXLIII cap. 4 verb: „*ἁρπάσαντι*" habetur nota 10, quae sic audit: „Hal. et Bas. *ἁρπάζοντι*." Si quaeras, ubinam apud *Hal.* et in *Bas.* caput illud Nov. CXLIII reperiatur, evolve tabulam sequentem, ubi scriptum invenies, Nov. CXLIII epitomen haberi in Basil. ed. *Fabrot* to. VII p. 913 sqq. et in *Haloandri* editione Novellarum no. 143. — Insuper hoc animadvertendum est, in locis Theodori nostri, qui vel apud Hal. et Scrimg. vel in Bas. et Bodlei. habeantur, saepissime integras *παραπομπάς* deesse: id autem a me non esse notatum. Nempe non sunt nisi *exceptiones* ex Theodori Breviario, quae in hos libros relatae sunt: ut proinde ad crisin Breviarii hoc tantum scire nostra intersit, quid exceptum sit, non autem quid omissum.

Subiicio tabulam, cuius indolem et naturam hactenus explicavi.

---

1) Nota „Cod." significat Codicem maximae Laurae, quem pro fundamento habui.

			Bodlei. 3399.	*Basil. ed. Fabrot.*		*Heimb. 'Av. to. I.*
Nov. I	c. 1	—	fol. 130 sq.	V p. 482		p. 224
	c. 2	—	fol. 131.	ibid.		ibid.
	c. 3	—	ibid.	—	—	p. 225 not. 33
	c. 4	—	fol. 131 et 132	V p. 484		p. 225
	c. 5	—	fol. 188	ibid.		—
	c. 7	—	—	V p. 485		p. 225
	c. 8	—	fol. 131	ibid.		—
	c. 9	—	—	ibid.		—
Nov. II	c. 4. 5.	—	fol. 1	—	—	—
	c. 6	—	fol. 2	—	—	—
	c. 7	—	fol. 3	—	—	—
	c. 8. 9	—	fol. 32	—	—	—
Nov. VI	c. 18	—	—	—	—	p. 225
Nov. VIII	c. 1	—	—	I p. 191		—
	c. 8	—	—	I p. 192		—
	c. 9	—	—	I p. 188		—
	c. 10	—	—	I p. 191		—
	c. 11	—	—	ibid.		—
	c. 15	—	—	I p. 192		—
	c. 17	—	—	I p. 193		—
Nov. XII	c. 1	—	fol. 14 sq.	IV p. 312		p. 226.
	c. 2-4	—	fol. 15	IV p. 312 sq.		ibid.
	c. 5	—	—	ibid.		ibid.
Nov. XVII	c. 4	—	—	I p. 183		—
	c. 7	—	—	I p. 192		—
	c. 12	—	fol. 153	—	—	—
	c. 14	—	—	I p. 194		—
	c. 22. 23.	—	—	I p. 195		—
Nov. XVIII	c. 1	—	—	V p. 486		p. 227.
	c. 3	—	—	ibid.		ibid.
	c. 4	—	fol. 118	ibid.		ibid.
	c. 5	—	—	ibid.		ibid.
	c. 6. 7	—	fol. 16	—	—	—
	c. 8	—	fol. 16	V p. 537		—
	c. 9	—	fol. 131	—	—	—
	c. 10	—	fol. 66	III p. 345 (Heimb. II p. 654)		—
	c. 11	—	—	III p. 346 (Heimb. II p. 654)		p. 227.
	c. 12. 13	—	fol. 66	—	—	—
	c. 14	—	fol. 58	—	—	—
Nov. XXI	—	—	—	VI p. 139		p. 228.
Nov. XXII	c. 4	—	fol. 43	—	—	—
	c. 7	—	—	IV p. 279		p. 228.
	c. 8. 9	—	fol. 49	IV p. 340		—
	c. 10	—	—	IV p. 279 et 340		p. 228.
	c. 11	—	—	IV p. 280		—
	c. 15	—	—	IV p. 307		—
	c. 17	—	—	IV p. 280		p. 228.

			Bodlei. 3399.	*Basil. ed. Fabrot.*	*Heimb. Ar. to. I.*	
Nov. XXII	c. 22	—	—	IV p. 447	p. 228.	
	c. 23	—	fol. 1	IV p. 448	p. 229.	
	c. 24-26	—	—	IV p. 488 sq.	p. 229 sq.	
	c. 27	—	fol. 18	IV p. 489	p. 230.	
	c. 28	—	—	IV p. 490	ibid.	
	c. 29. 30	—	fol. 1	ibid.	p. 231.	
	c. 31	—	—	IV p. 491	ibid.	
	c. 32	—	fol. 2	ibid.	p. 232.	
	c. 33. 34	—	—	ibid.	ibid.	
	c. 35	—	fol. 3	IV p. 492	p. 233.	
	c. 36	—	—	ibid.	ibid.	
	c. 38	—	—	— —	ibid.	
	c. 39-43	—	—	IV p. 492 sq.	p. 234.	
	c. 44	—	fol. 2	IV p. 493	p. 235 sq.	
	c. 45	—	—	IV p. 494	p. 236.	
	c. 46-48	—	fol. 1	ibid.	ibid.	
	c. 49-51	—	—	IV p. 495	p. 237.	
	c. 52	—	fol. 3	IV p. 492	p. 233.	
	c. 53	—	—	ibid.	ibid.	
	c. 54. 55	—	—	IV p. 493	p. 235.	
	c. 56	—	—	— —	ibid. not. 76.	
Nov. XXXII	—	—	—	III p. 478 (Heimb. II p. 732)	p. 237.	
Nov. XXXIII	—	—	—	— —	—	Hal. Nov. 33.
Nov. XXXIV	—	—	—	— —	—	Hal. Nov. 34.
Nov. XXXV	—	—	—	I p. 206	—	Hal. Nov. 35.
Nov. XXXVI	—	—	—	VI p. 138	—	Hal. Nov. 36.
Nov. XXXVII	—	—	—	I p. 24	—	Hal. Nov. 37.
Nov. XXXVIII	c. 1. 2	—	fol. 37	— —	—	
	c. 3 sqq.	—	fol. 89-91	— —	—	
Nov. XXXIX	c. 1-4	—	fol. 87 sq.	IV p. 503	p. 238.	
	c. 5	—	—	ibid.	ibid.	
Nov. XLIV	—	—	—	III p. 93 sq. (Heimb. II p. 511 sq.)	p. 238 sq.	
Nov. XLVI	c. 2	—	fol. 60	— —	—	
	c. 3	—	fol. 60. 153	— —	—	
Nov. XLVII	—	—	—	III p. 95 (Heimb. II p. 514)	p. 240.	
Nov. XLVIII	—	—	fol. 91	V p. 497	p. 240.	
Nov. XLIX	c. 3. 4	—	—	III p. 99 (Heimb. II p. 516)	p. 240 sq.	
Nov. LII	c. 1	—	—	III p. 479 (Heimb. II p. 733)	p. 241.	
	c. 2	—	—	VI p. 228	p. 241.	
Nov. LIII	c. 11	—	fol. 4	— —	—	
Nov. LX	c. 1	—	fol. 25 sq.	III p. 368 (Heimb. II p. 669)	p. 241.	
Nov. LXI	c. 1	—	fol. 32	— —	—	
Nov. LXII	—	—	—	(Heimb. I p. 140)	—	Hal. Nov. 62.

			Bodlei. 3399.	*Basil. ed. Fabrot.*	*Heimb. Ἀν.to.I.*	
Nov. LXV	—	—	—	— —	—	Hal. Nov. 65.
Nov. LXXII	—	—	fol. 142 sq.	— —	—	
Nov. LXXIII	c. 1	—	—	III p. 113 (Heimb. II p. 520 sqq.)	p. 241.	
	c. 2	—	—	ibid. [et p. 114] (Heimb. l. l.)	[p. 242.]	
	c. 3 sqq.	—	—	III p. 113 sq. (Heimb. l. l.)	—	
Nov. LXXIV	c. 8	—	fol. 77	— —	—	
	c. 11	—	fol. 14	— —	—	
Nov. LXXV	—	—	—	I p. 493 (Heimb. I p. 450)	—	Scrimger. Nov. 75.
Nov. LXXVIII	c. 1	—	—	VI p. 583	p. 242.	
	c. 5	—	fol. 186	— —	—	
Nov. LXXXI	c. 1	—	fol. 181	— —	—	
Nov. LXXXII	c. 1. 2	—	—	I p. 237 (Heimb. I p. 243)	—	
Nov. LXXXVII	c. 1	—	—	VI p. 263	p. 242.	
	c. 2	—	fol. 88	ibid.	ibid.	
	c. 3–5	—	fol. 88 sq.	— —	—	
Nov. LXXXVIII	c. 1. 2	—	—	II p. 129 (Heimb. II p. 64 sq.)	p. 422 sq.	
Nov. LXXXIX	c. 10	—	fol. 13	— —	—	
	c. 16. 17	—	—	IV p. 280 sq.	—	
	c. 20	—	fol. 77	— —	—	
	c. 21	—	fol. 25	— —	—	
	c. 25	—	fol. 14	— —	—	
Nov. XC	c. 1. 2. 3	—	fol. 106	II p. 582 sq. (Heimb. II p. 418 sq.)	—	
	c. 4–6	—	—	II p. 583 sq. (Heimb. II p. 420 sq.)	p. 243 sq.	
	c. 7–11	—	fol. 106 sq.	II p. 584 sqq. (Heimb. II p. 421 sqq.)	p. 244 sq.	
	c. 12	—	—	II p. 586. (Heimb. II p. 424)	p. 245.	
	c. 13	—	fol. 109	II p. 588. (Heimb. II p. 425)	—	
	c. 14	—	fol. 109	ibid.	p. 245.	
	c. 15	—	—	II p. 588 (Heimb. II p. 426)	p. 246.	
Nov. XCI	c. 1	—	fol. 32 sq.	IV p. 453 sq.	—	
	c. 2–4	—	—	IV p. 454	—	
Nov. XCII	—	—	—	V p. 494	—	
Nov. XCIV	c. 2	—	fol. 146	— —	—	
Nov. XCVII	c. 2	—	fol. 68	— —	—	
	c. 3	—	—	[IV p. 677] [1])	p. 246.	

1) Quae [hic et in sqq.] uncis inclusa sunt, *Fabrotus* ex latina *Herveti* versione repraesentat: Graeca ipse non habet. Sed *Heimbachius* ex Cod. Flor. edidit.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΝΕΑΡΩΝ.[1]

INDEX NOVELLARUM.

α'. Περὶ κληρονομιῶν καὶ φαλκιδίου.
β'. Περὶ ἐπιλογῆς τῶν δευτερογαμουσῶν καὶ περὶ διαδοχῆς αὐτῶν, καὶ περὶ χρήσεως ἔδνων, καὶ περὶ ἑτέρων κεφαλαίων.
γ'. Περὶ κληρικῶν κωνσταντινουπόλεως.
δ'. Περὶ ἐγγυητῶν καὶ μανδατόρων.
ε'. Περὶ μοναχῶν.
ς'. Περὶ ἐπισκόπων καὶ χειροτονιῶν.
ζ'. Περὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.
η'. Περὶ ἀρχόντων.
θ'. Περὶ τῆς ἐκκλησίας ῥώμης.
ι'. Περὶ τῶν ῥεφερενδαρίων.
ια'. Περὶ PRIMAς IUSTINIANῆς.
ιβ'. Περὶ ἀθεμιτογαμιῶν.
ιγ'. Περὶ πραιτόρων.
ιδ'. Περὶ πορνοβοσκῶν.
ιε'. Περὶ ἐκδίκων.
ις'. Περὶ καταταξίμων[2]) κληρικῶν.
ιζ'. Περὶ μανδάτων βασιλικῶν καὶ περὶ ἀρχόντων.
ιη'. Περὶ τοῦ κληρονομιαίου μέρους ἤγουν τοῦ νομίμου μέρους, καὶ περὶ συνεισφορᾶς προικός, καὶ περὶ διανεμήσεων, καὶ περὶ τῶν τὰ ἴδια συμβόλαια ἀρνουμένων ἢ τὴν τῶν ἀργυρίων ἀπαρίθμησιν, καὶ τὰ ἀλλότρια διακρατεῖν ἀρνουμένων, καὶ περὶ τῶν ἐκ δούλης τεχθέντων.
ιθ'. Περὶ τῶν πρὸ τῶν προικῴων τεχθέντων παίδων.
κ'. Περὶ τῶν ταῖς ἐγκλήτοις ὑπουργούντων.
κα'. Περὶ ἀρμενίων.
κβ'. Περὶ λύσεως γάμων καὶ περὶ δευτερογαμιῶν.
κγ'. Περὶ ἐγκλήτων.
κδ'. Περὶ τοῦ πραίτορος πισσιδίας.
κε'. Περὶ τοῦ πραίτορος λυκαονίας.
κς'. Περὶ τοῦ πραίτορος θρᾴκης.
κζ'. Περὶ τοῦ κόμητος ἰσαυρίας.
κη'. Περὶ τοῦ μοδεράτορος ἑλενοπόντου.
κθ'. Περὶ τοῦ πραίτορος παφλαγονίας.
λ'. Περὶ τοῦ ἀνθυπάτου καππαδοκίας.
λα'. Περὶ ἀρχόντων ἀρμενίας.
λβ'. Περὶ τῶν δανειζόντων γεωργοῖς.

1. De hereditatibus et Falcidia.
2. De electione secundo nubentium et de successione earum, et de usufructu propter nuptias donationis, et de aliis capitulis.
3. De clericis Constantinopoleos.
4. De fideiussoribus et mandatoribus.
5. De monachis.
6. De episcopis et ordinationibus.
7. De ecclesiasticis rebus.
8. De praesidibus.
9. De ecclesia Romana.
10. De referendariis.
11. De Prima Justiniana.
12. De incestis nuptiis.
13. De praetoribus.
14. De lenonibus.
15. De defensoribus.
16. De introducendis clericis.
17. De mandatis principum et de praesidibus.
18. De hereditaria portione sive de legitima portione, et de collatione dotis, et de divisionibus, et de his, qui propria instrumenta infitiantur vel pecuniae numerationem, et qui res alienas se possidere negant, et de his, qui ex ancilla procreati sunt.
19. De liberis ante dotalia instrumenta natis.
20. De his, qui appellationibus ministrant.
21. De Armeniis.
22. De solutione matrimonii et de secundis nuptiis.
23. De appellationibus.
24. De praetore Pisidiae.
25. De praetore Lycaoniae.
26. De praetore Thraciae.
27. De comite Isauriae.
28. De moderatore Helenoponti.
29. De praetore Paphlagoniae.
30. De proconsule Cappadociae.
31. De praesidibus Armeniae.
32. De his, qui mutuum dant agricolis.

---

1) Cum *Indice Reginae*, quem vocant, ut plurimum convenit; (vide *Cujacii* Exposit. Novv. Opp. ed. Neapol. tom. II p. 237 sqq. *Heimbach* Ἀνέκδ. Tom. II p. 237 sqq.) adeo, ut illum ex *Theodoro* confectum crediderim. Conferas potissimum, quae in illo et hoc nostro indice similiter corrupta sunt, rubricam Nov. 123. 131. 133. 140. 149. 151.

2) Rubrica Nov. XVI. infra sic audit: περὶ καταξίμων κληρικῶν. Quod a κατάγειν derivaverim, i. e. introducere.

λγ'.	*Περὶ τῶν δανειζόντων γεωργοῖς.*	33.	**De his, qui mutuum dant agricolis.**
λδ'.	*Περὶ τῶν δανειζόντων γεωργοῖς.*	34.	**De his, qui mutuum dant agricolis.**
λε'.	*Περὶ τῶν βοηθῶν τοῦ κοιαίστωρος.*	35.	**De adiutoribus quaestoris.**
λς'.	*Περὶ τῶν ἐν ἀφρικῇ διαδόχων.*	36.	**De successoribus in Africa.**
λζ'.	*Περὶ τῶν ἐν ἀφρικῇ[3]) ἐκκλησιῶν.*	37.	**De ecclesiis in Africa.**
λη'.	*Περὶ βουλευτῶν.*	38.	**De curialibus.**
λθ'.	*Περὶ ἀποκαταστάσεως, καὶ περὶ τῆς τεκούσης ἐν τῷ ιά μηνί.*	39.	**De restitutione et de ea, quae undecimo mense parit.**
μ'.	*Περὶ τοῦ τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν ἐκποιεῖν οἰκήματα.*	40.	**Ut S. Resurrectionis [ecclesia] aedificia alienare possit.**
μα'.	*Περὶ ἐπαρχότητος τῶν ε' ἐπαρχιῶν.*	41.	**De praefectura quinque provinciarum.**
μβ'.	*Περὶ ἐπισκόπων ἀναθεματισθέντων.*	42.	**De episcopis anathematizatis.**
μγ'.	*Περὶ τῶν ἐργαστηρίων τῆς ἐκκλησίας κωνσταντινουπόλεως.*	43.	**De officinis ecclesiae Constantinopolitanae.**
μδ'.	*Περὶ συμβολαιογράφων καὶ περὶ συμβολαίων καὶ περὶ τοῦ ἐάσαι τὰ πρωτόκολλα[4]) ἐν τοῖς συμβολαίοις.*	44.	**De tabellionibus et de instrumentis et ut protocolla in instrumentis relinquantur.**
με'.	*Περὶ αἱρετικῶν βουλευτῶν, οἵτινες κατὰ ὀρθοδόξων δύνανται μαρτυρεῖν, ὅτι τύχῃ ὑπόκεινται.*	45.	**De haereticis curialibus, qui contra orthodoxos testimonium dicere possunt, quod [curiali] fortunae subiaceant.**
μς'.	*Περὶ ἐκποιήσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἀκινήτων.*	46.	**De alienatione ecclesiasticarum rerum immobilium.**
μζ'.	*Περὶ τοῦ προτάττεσθαι τὸ τοῦ βασιλέως ὄνομα ἐν τοῖς συμβολαίοις, τῶν χρόνων παραγραφομένων διὰ ῥωμαϊκῶν.*	47.	**Ut imperatoris nomen instrumentis praeponatur, et ut tempora latinis [literis] adscribantur.**
μη'.	*Περὶ τοῦ ἐν τελευτῇ[5]) ὀμνύοντος χάριν τῆς ἰδίας ὑποστάσεως.*	48.	**De eo, qui tempore mortis de substantia sua iurat.**
μθ'.	*Περὶ ἐγκλήτου, καὶ περὶ ἰδιοχείρων, καὶ περὶ ὅρκου ὑπερθέσεως.*	49.	**De appellatione, et de privatis scripturis, et de iureiurando dilationis.**
ν'.	*Περὶ τῶν ἐγκλήτων τῶν ε' ἐπάρχων[6]).*	50.	**De appellationibus quinque praesidum.**
να'.	*Περὶ τῶν ἐπὶ σκηνῆς.*	51.	**De his, quae in scenam prodeunt.**
νβ'.	*Περὶ τοῦ μήτινα ὑπὲρ ἄλλου ἐνεχυριάζεσθαι, καὶ περὶ τοῦ τὰς [ἀπὸ][7]) βασιλέων [ἢ][8]) εἰς βασιλεῖς γινομένας[9]) δωρεάς μὴ δεῖσθαι πράξεως ὑπομνημάτων.*	52.	**Ut ne quis pro alio pignoretur, et ut donationes a principibus factae vel in principes collatae actorum insinuatione non egeant.**
νγ'.	*Περὶ παραστασίμων, καὶ περὶ τοῦ προσάγεσθαι τοὺς αἰτιωμένους μετὰ κ' ἡμέρας, καὶ περὶ τῶν ἐξομνυμένων, καὶ περὶ τῶν ἐκ τοῦ κάσου ὑποθηκῶν, καὶ περὶ ἀπροίκων γάμων.*	53.	**De exhibendis reis, et ut rei post XX. dies iudicio sistantur, et de his, qui iuratoriam cautionem praestant, et de hypothecis ex casu, et de indotatis nuptiis.**
νδ'.	*Περὶ τοῦ τὰ εὐκτήρια ἀνταλλάσσειν ἀλλήλοις ἀκίνητα, καὶ περὶ τῶν ἐξ ἐλευθέρας τεχθέντων γεωργῶν.*	54.	**Ut oratoria invicem immobilia commutare possint, et de agricolis ex libera natis.**
νε'.	*Περὶ τοῦ μόνῳ βασιλεῖ ἀνταλλάσσειν τοὺς εὐαγεῖς τόπους, καὶ περὶ τοῦ διηνεκῶς ἐμφυτεύειν ἀλλήλοις τὰ εὐκτήρια.*	55.	**Ut cum solo principe venerabiles loci permutationes facere, et ut oratoria perpetuas emphyteuses invicem contrahere possint.**
νς'.	*Ὥστε ἐπὶ μόνης τῆς μεγάλης ἐκκλησίας κωνσταντινουπόλεως δίδοσθαι[10]) ἐμφανιστικά.*	56.	**Ut in sola magna ecclesia Constantinopoleos insinuativa praebeantur.**

---

3) Cod. *ἐφρικῇ* pro *ἐν ἀφρικῇ*.
4) Cod. *πρωτοκωλα*.
5) Cod. *τελευτῆς*. Sic et infra in rubrica Nov. XLVIII.
6) Malim: *ἐπαρχιῶν*. Sed et infra (in rubr. Nov. L.) *ἐπάρχων* legitur.
7) Deest in Cod. Addidi ex rubrica Nov. LII, quae in contextu habetur.
8) Deest in Cod.
9) Cod. *γινομένων*.
10) Cod. *διδόσθαι*.

νζ.	Περὶ τῶν ἀντεισαγομένων κληρικῶν, καὶ περὶ τοῦ τοὺς κτίζοντας εὐκτήριον δοκιμασίᾳ τοῦ πατριάρχου χειροτονεῖν.	57.	De subrogandis clericis, et ut qui oratoria aedificant, auctoritate patriarchae [clericos] in iis ordinent.
νη'.	Ὥστε μὴ γίνεσθαι οἴκοις λειτουργείαν.	58.	Ne in [privatis] domibus liturgia celebretur.
νθ'.	Περὶ δαπάνης τῶν ἐκκομιδῶν [11]).	59.	De sumtu exequiarum.
ξ.	Περὶ τοῦ μὴ ἐνυβρίζεσθαι τὰ τῶν χρεωστῶν λείψανα παρὰ τῶν δανειστῶν, καὶ περὶ τοῦ τοὺς παρέδρους μὴ δέχεσθαι διάγνωσιν.	60.	Ut ne debitorum reliquiae a creditoribus iniurientur, et ne assessores [causarum] cognitionem suscipiant.
ξα'.	Ὥστε τὰ ἀκίνητα τῶν ἔδνων ἢ τῆς προικὸς μηδὲ συναινούσης τῆς γυναικὸς ἐκποιεῖσθαι μήτε ὑποτίθεσθαι.	61.	Ut immobilia propter nuptias donationis vel dotis ne consentiente quidem muliere alienentur vel obligentur.
ξβ'.	Περὶ συγκλήτων.	62.	De senatibus.
ξγ'.	Περὶ ἀπόψεως θαλάσσης.	63.	De prospectu maris.
ξδ'.	Περὶ κηπουρῶν.	64.	De hortulanis.
ξε'.	Περὶ τῶν καταλελειμμένων τῇ ἐκκλησίᾳ μυσίας, καὶ περὶ ῥέου.	65.	De relictis ecclesiae Mysiae, et de reo.
ξς'.	Περὶ διαδόχων.	66.	De successoribus.
ξζ'.	Περὶ τῶν κτιζόντων εὐκτήρια, καὶ περὶ τοῦ μὴ ἀπολιμπάνεσθαι τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ περὶ ἐκποιήσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.	67.	De his, qui oratoria aedificant, et ne episcopi ecclesiis [suis] desint, et de alienatione rerum ecclesiasticarum.
ξη'.	Περὶ τῆς διατάξεως τῶν διαδόχων.	68.	De constitutione successorum.
ξθ'.	Περὶ τοῦ πάντας ὑπακούειν τοῖς ἄρχουσιν.	69.	Ut omnes praesidibus pareant.
ο'.	Περὶ ἐλευθερίας βουλευτῶν.	70.	De liberatione curialium.
οα'.	Περὶ ἀξιωματικῶν δικαζομένων.	71.	De litibus eorum, qui in dignitatibus sunt.
οβ'.	Περὶ ἐπιτρόπων.	72.	De tutoribus.
ογ'.	Περὶ συμβολαίων.	73.	De instrumentis.
οδ'.	Περὶ γνησιότητος παίδων [12]), καὶ περὶ γάμων.	74.	De legitimis liberis, et de nuptiis.
οε'.	Περὶ ἐγκλήτων σικελίας.	75.	De appellationibus Siciliae.
ος'.	Περὶ μοναχῶν.	76.	De monachis.
οζ'.	Περὶ ὀμνυόντων.	77.	De iurantibus.
οη'.	Περὶ προικῴων, καὶ περὶ ἀπελευθέρας.	78.	De dotalibus [instrumentis], et de liberta.
οθ'.	Περὶ μοναχῶν δικαζομένων.	79.	De monachis litigantibus.
π'.	Περὶ τοῦ QUAESITOROS [13]).	80.	De quaesitore.
πα'.	Περὶ λύσεως ὑπεξουσιότητος.	81.	De emancipatione.
πβ'.	Περὶ θείων δικαστῶν.	82.	De sacris iudicibus.
πγ'.	Περὶ κληρικῶν δικαζομένων.	83.	De clericis litigantibus.
πδ'.	Περὶ ἀδελφοπαίδων [14]).	84.	De fratrum liberis.
πε'.	Περὶ ὅπλων.	85.	De armis.
πς'.	Περὶ συνακροᾶσθαι [15]) ὑπόπτῳ ἄρχοντι τὸν ἐπίσκοπον.	86.	Ut cum suspecto praeside simul episcopus iudicet.
πζ'.	Περὶ δωρεῶν εἰς βουλευτὰς γινομένων.	87.	De donationibus in curiales collatis.
πη'.	Περὶ παραθήκης, καὶ διαμαρτυρίας ἐνοίκων, καὶ περὶ ἀναρτήσεως χορηγίας ἄρτων.	88.	De deposito, et denuntiatione inquilinorum, et de suspensione erogationis panum.
πθ'.	Περὶ νόθων.	89.	De naturalibus [liberis].
ϙ'.	Περὶ μαρτύρων.	90.	De testibus.
ϙα'.	Περὶ δύο προικῶν χρεωστουμένων, καὶ περὶ τοῦ μὴ βουλομένου τὴν προῖκα δέξασθαι.	91.	De duabus dotibus debitis, et de eo, qui dotem accipere non vult.
ϙβ'.	Περι ἀμέτρων δωρεῶν γινομένων εἰς παῖδας.	92.	De immensis donationibus collatis in liberos.

11) Cod. ἐγκομηδῶν.
12) *Cuiacius* vertit: De suitate liberorum.
13) Cod. UGASTITOROS.
14) Sic et infra rubrica Nov. LXXXIV. Malim: περὶ ἀδελφῶν.
15) Cod. συγκροᾶσθαι.

16) Sic ex rubrica Nov. CXXII, quae infra est, emendavi. Cod.: Περὶ ἰδικτὸν καὶ περὶ διατυπώσεων.

17) Haec verba: περὶ διοικήσεως καὶ προνομίων, quae sunt initialia Nov. CXXIII, a librario perperam ad rubricam translata esse videntur.

18) Similiter haec verba: ὅσα — συντελεστῶν initialia sunt Nov. CXXVIII, a librario, qui hunc indicem ex rubricis in contextu obviis compilavit, temere rubricae immixta.

19) Vide, quae infra ad rubricam Nov. CXXXI. adnotata sunt.
20) Deest in Cod.
21) Cod.: τὸ διπλοῦν ῥεόντων τόκων. Quomodo librarius in errorem inciderit, docet contextus Nov. CXXXVIII. Ibi sic est: Περὶ βασιλικῆς ἑρμηνείας καὶ περὶ τοὺς (sic) καταβαλλομένους τόκους κατὰ μέρος τὸ διπλοῦν μὴ ὑπερβαίνειν. Βασιλικὴ κρίσις περὶ τοῦ εἰς τὸ διπλοῦν ῥέοντος τόκου. Nempe libra ius verba initialia Novellae cum rubrica commiscuit, et verborum similitudine deceptus a priori διπλοῦν ad posteriu aberravit.
22) Vide, quae infra ad rubricam Nov. CXL. dicta sunt.
23) Cod. βιοσκολύτου. An βιασκωλύτου? Vide *Heimbach* Ἀνέκδ. tom. I. p. 65. Inferius tamen (rubr. Nov. CXLV) βιωκολύτου scribitur.
24) Cod. τούς.
25) Cod. ἀσφαλιζομένων τῶν δημοσίων ἢ μὴ δυναμένων. Infra (rubr. Nov. CXLIX): ἀσφαλιζομένων τὸ δημόσιον μὴ δυναμένους. Quod utique mutandum erat; non enim a possessoribus cautionem praestari vult Novella, sed a praesidibus; et secunda pars rubricae cum prima non per particulam ἢ sed particulam καὶ coniungenda erat.
26) Cod. ἐμφανιζομένην.
27) Verti cum aliis: de publicis causis. Num recte?
28) Cod. κελεύσεως.

ρνδ'.	*Περὶ τῶν ἐν ὀσροηνῇ ἀθεμιτογαμιῶν*[29].	154.	**De incestis nuptiis in Osroëna contractis.**
ρνε'.	*Περὶ τοῦ*[30] *ὑποκεῖσθαι τὰς μητέρας ἐπιτροπικοῖς λογ σμοῖς;*	155.	**Ut matres tutelae rationibus obnoxiae sint.**
ρνς'.	*Περὶ τῆς μεριζομένης γονῆς τῶν γεωργῶν.*	156.	**De prole agricolarum dividenda.**
ρνζ'.	*Περὶ γεωργῶν ἐπ' ἀλλοτρίοις γημάντων χωρίοις ἐν μεσοποταμίᾳ καὶ ἐν ὀσροηνῇ*[31].	157.	**De agricolis, qui in alienis praediis nuptias contraxerunt in Mesopotamia et Osroëna.**
ρνη'.	*Περὶ τοῦ παραπέμπεσθαι τὸ τῆς διασκέψεως δίκαιον καὶ ἐπὶ ἀνήβων παίδων.*	158.	**Ut ius deliberandi transmittatur, etiam si liberi impuberes sint.**
ρνθ'.	*Περὶ ὑποκαταστάσεως γινομένης εἰς τὴν φαμηλίαν τοῦ τελευτήσαντος, καὶ περὶ τοῦ μέχρις πόστου βαθμοῦ δεῖ κρατεῖν.*	159.	**De substitutione facta in familiam defuncti, et ad quotum usque gradum valere debeat.**
ρξ'.	*Περὶ πολιτικῶν χρημάτων καὶ τόκων.*	160.	**De civitatum pecuniis et usuris.**
ρξα'.	*Περὶ ἀρχόντων θεῖος τύπος.*	161.	**De praesidibus sacra forma.**
ρξβ'.	*Θεῖος τύπος περὶ γεωργῶν καὶ δωρεῶν.*	162.	**Sacra forma de agricolis et donationibus.**
ρξγ'.	*Περὶ κουφισμῶν δημοσίων.*	163.	**De relevatione tributorum.**
ρξδ'.	*Περὶ κληρονομιῶν.* [*θείου τε καὶ δικαιοσύνης.*][32]	164.	**De hereditatibus.**
ρξε'.	*Γενικός τύπος περὶ νομῆς γραφεὶς*[33] *βάσῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ*[34].	165.	**Generalis forma de possessione scripta Basso gloriosissimo.**
ρξς'.	*Γενικὸς τύπος περὶ ἀπόψεως θαλάσσης γραφεὶς δημοσθένει τῷ ἐνδοξοτάτῳ.*	166.	**Generalis forma de prospectu maris scripta Demostheni gloriosissimo.**
ρξζ'.	*Γενικὸς τύπος περὶ νομῆς γραφεὶς βάσῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ.*	167.	**Generalis forma de possessione scripta Basso gloriosissimo.**
ρξη'.	*Ἐπαρχικὸς τύπος καταπεμφθεὶς περὶ ὁμοδούλων ἰωάννῃ τῷ λαμπροτάτῳ ἄρχοντι κύπρου.*	168.	**Forma praefecti de conservis praediis missa Ioanni clarissimo praesidi Cypri.**

---

29) Cod. *ὀσροΐνῃ ἀθεμιτογαμίων.* Noster ubique *ὀσροΐνη, ὀσρωινὴ* vel *ὀσρωίνη* scribit.

30) Cod. *τοῦ μὴ ὑποκεῖσθαι.* Infra (rubr. Nov. CLV.) *μὴ* deest: sed *Cujacio* teste etiam Index Reginae *μὴ ὑπ.* habere videtur; sed apud *Heimbach* *Ἀν.* tom. II) non extat.

31) Cod. *ὀσροινῃ.*

32) Quae uncis inclusi, sunt verba initialia Novellae, perperam huc tracta. Vide not. 17. 18. 21.

33) *Γραφεὶς βάσῳ* vel *δημοσθένει* verti potest „scripta Basso' „Demosthene" vel etiam „Scripta a Basso" „a Demosthene."

34) Hoc loco librarius, qui indicem confecit, aperte hallucinatur: conferas rubricas Nov. 165 et 166, quas infra contextus suppeditat. Scribendum erat: *ρξε'. Γενικὸς τύπος περὶ ἀπόψεως θαλάσσης γραφεὶς δομνίκῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ.* (165. Generalis forma de prospectu maris scripta Domnico gloriosissimo.) — *ρξς'. Γενικὸς τύπος περὶ ἀπόρων ἐπιβολῆς γραφεὶς δημοσθένει τῷ ἐνδοξοτάτῳ.* (166. Generalis forma de sterilium adiectione scripta Demostheni gloriosissimo.)

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΤΩΝ ΝΕΑΡΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

ΣΥΝ ΠΑΡΑΠΟΜΠΑΙΣ ΤΗΣ ΚΕΙΜΕΝΗΣ ΟΜΟΙΩΣ ΔΙΑΙΡΕΣΕΩΣ ΠΗ ΜΕΝ ΕΝ ΤΩΙ ΚΩΔΙΚΙ ΠΗ ΔΕ ΕΝ ΑΥΤΑΙΣ ΤΑΙΣ ΝΕΑΡΑΙΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ ΘΗΒΑΙΟΥ ΕΡΜΟΠΟΛΙΤΟΥ

BREVIARIUM NOVELLARUM CONSTITUTIONUM

CUM ALLEGATIONIBUS LOCORUM SIMILIUM TAM IN CODICE QUAM IN IPSIS NOVELLIS EXTANTIUM AUCTORE

THEODORO SCHOLASTICO THEBANO HERMOPOLITANO.

Νεαρὰ α΄.

Περὶ κληρονομιῶν καὶ περὶ φαλκιδίου[1]).

Ἐνησχολημένοις ἡμῖν.

Κληρονόμος[2]) ἀναγκαῖος ἢ FIDICOMISARιος[3]) τῶν κατ᾽ εἶδος ἢ τῶν καθ᾽ ὁμάδα καὶ ὁ πρεσβείῳ[4]) τιμηθεὶς, μὴ πληρῶν τὸ προστεταγμένον αὐτῷ ὑπὸ τοῦ TESTATOROς[5]), ἀλλὰ καὶ μετὰ καταδίκην[6]) ἀγνωμονῶν ἐπὶ ἐνιαυτόν, μόνον τὸ ἐξ ἀδιαθέτου ἁρμόζον αὐτῷ κομίζεται, τουτέστι τὸ νόμιμον ποστημόριον[7]), ὅπερ ἐστὶν ἀπὸ μὲν τεσσάρων ἄνω τὸ ἥμισυ, μέχρι δὲ τεσσάρων τό τρίτον, κατὰ τὴν ιη΄ νεαράν. Ἰστέον γάρ[8]), ὅτι τοὺς ἐξ ἀνάγκης νόμου[9]) θεματίζει ἡ παροῦσα διάταξις, ὡς δηλοῖ τὸ τέλος τοῦ παρόντος κεφαλαίου· ὅθεν φησίν, ὅτι μὴ[10]) ποιοῦντες τὴν κέλευσιν τοῦ τελευτῶντος οὐδὲν λήψονται εἰ μὴ τὸ ἐξ ἀδιαθέτου, ὡς εἴπομεν· ἀλλὰ τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ μὴ πειθαρχήσαντος τῷ TESTATORι προσκυροῦται τοῖς συγκληρονόμοις αὐτοῦ κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ἐνστάσεως ἑκάστου[11]) αὐτῶν.

Εἰ δὲ συγκληρονόμοι αὐτῷ μὴ ὕπεισιν, ἢ ὑπῆσαν[12]) μὲν οὐκ ἤθελον[13]) δὲ ἀδιτεῦσαι[14]), τὸ λοιπὸν τότε πάλιν μέρος[15]) αὐτοῦ[16]) δίδοται[17]) τοῖς λεγαταρίοις καὶ τοῖς τοιούτοις τουτέστι τοῖς[18]) FIDICOMISARίοις ἢ τοῖς ἐλευθερωθεῖσι δούλοις τοῦ διατιθεμένου[19]), ἀσφαλιζομένων πάντων δηλονότι ὡς πληροῦσι τὸ προστεταγμένον ὑπὸ τοῦ τεστάτορος. εἰ δὲ μήτε λεγατάριος μήτε οἰκέτης ἐλευθερωθεὶς ὕπεστι, τότε εἷς τῶν[20]) ἐξ ἀδιαθέτου τοῦ τεστάτορος ἢ καὶ οἱοσδήποτε θέλων ἐξωτικὸς ἢ ἐν ἀπορίᾳ[21]) πάντων ὁ FISCOς λαμβάνει τὴν κληρονομίαν

Novella I.

De hereditatibus et de Falcidia.

Occupatis nobis.

1. Heres necessarius, vel fideicommissarius rerum singularum vel hereditatis, vel qui legato honoratus est, si id, quod ei testator praecepit, non impleat, verum etiam post condemnationem annum in mora sit, id tantum, quod ipsi ab intestato competit, accipit, hoc est legitimam portionem, quae quidem si ultra quatuor sint, semis est, sin usque ad quatuor, triens, secundum Novellam XVIII. Sciendum enim est, praesentem constitutionem eos, qui ex legis necessitate [heredes scribuntur], designare, ut finis praesentis capitis declarat: unde ait, si iussa defuncti non fecerint, nihil accepturos esse praeter portionem ab intestato, sicuti diximus; reliqua autem portio eius, qui testatori non obtemperaverit, coheredibus eius pro institutione uniuscuiusque adiudicatur.

2. Si vero coheredes ei non sint, aut fuerint quidem sed adire noluerint, tunc rursus reliqua eius portio legatariis et similibus h. e. fideicommissariis vel servis a testatore manumissis datur, ita scilicet, ut iussa testatoris se impleturos esse caveant. Si vero nec legatarius nec servus manumissus adsit, tunc unus ex iis, qui testatori ab intestato heredes sunt, aut etiam extraneus, quicunque velit, aut, si omnes deficiant, fiscus hereditatem accipit et iussa

1) Bodl. καὶ φαλκιδίων.
2) Bas. Ὁ κληρ.
3) Bodl. in marg.: πίστει βαλλομ....
4) Cod. πρεσβείᾳ.
5) Bodl. in marg. τοῦ διατιθεμένου.
6) Bodl. δίκην.
7) Cod. ποστιμωρείον. Sic et in sequentibus plerumque, ita tamen ut accentus in antepenultima positus sit.
8) Bas. δὲ pro γάρ.
9) Bas. νόμους.
10) Bodl. οἱ μή.
11) Bodl. ἑκάστῳ.
12) Bodl. ὕπεισι.
13) Bas. ἠθέλησαν.
14) Ad vocem ἀδιτεῦσαι Bodl. in marg.: ἀποστρέψ.. μερίσαι.
15) Bas. et Bodl. τότε πάλιν τὸ λοιπὸν μέρος.
16) Bas. αὐτῶν.
17) Bas. δίδωσι.
18) Verba λεγαταρίοις — τοῖς in Bas. omissa sunt.
19) Bas. διαθεμένου.
20) Cod. εἰς τόν.
21) Cod. et Bodl. ἀπορείᾳ.

καὶ πληροῖ τὸ προστεταγμένον ὑπὸ τοῦ τελευτῶντος. καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ μόνων[22]*) τῶν ἐξ ἀνάγκης νόμου γραφομένων κληρονόμων, τουτέστι κατιόντων, ἀνιόντων, ἐσθότε δὲ*[23]*) καὶ ἀδελφῶν. ὁ γὰρ μὴ ἐξ ἀνάγκης νόμου γραφόμενος κληρονόμος, εἰ μὴ ποιήσει*[24]*) τὸ κελευσθὲν ὑπὸ τοῦ τεστάτορος, οὐδὲ τί ποτε*[25]*) λαμβάνει· τῇ δὲ λεχθείσῃ*[26]*) διαιρέσει τῶν εἰρημένων προσώπων, φημὶ δὲ λεγαταρίων καί δούλων καὶ ἐλευθέρων ἐξωτικῶν*[27]*), θελόντων προσελθεῖν τῷ κλήρῳ τοῦ κατοιχομένου*[28]*), καί φίσκου*[29]*) ἐν ὑστέρᾳ τάξει, χώραν*[30]*) δίδωσι. πλὴν ἰστέον, ὅτι ἐὰν*[31]*) ἔχῃ ὑποκαταστάτους, αὐτοὶ πρῶτον μετὰ τὸν ἀγνωμονήσαντα*[32]*) καλοῦνται πρὸς τὸ πληρῶσαι τὴν βούλησιν τοῦ τεστάτορος*[33]*), ἐὰν θέλωσι, τῶν ἐξερεδάτων πανταχόθεν ἀποκλειομένων, εὐλόγου*[34]*) δηλονότι ὑπούσης αἰτίας. σημείωσαι*[35]*) δέ, ὅτι τότε ἀναγκάζεταί τις πληροῦν*[36]*) τὴν βούλησιν τοῦ τεστάτορος, ὅτε οὐκ ἔστι παράνομος· τότε γὰρ καὶ*[37]*) ἔῤῥωται, ὡς εἴρηται βι. ς′ τοῦ κώδ. τί. μς′ διατ. β′.*[38]*)*

Πάντες οἱ κληρονόμοι τέλειοι νοοῦνται, κἂν[39]*) εἰς μέρος εἷς ἕκαστος αὐτῶν ἐγράφη. τὰ λεχθέντα ἐπὶ κληρονόμου ἀγνωμονοῦντος κρατεῖ καὶ ἐπὶ λεγαταρίων μὴ πληρούντων*[40]*) τὴν βούλησιν τοῦ τεστάτορος.*

Ὁ FALCIDIον *θέλων παρακρατεῖν ποιείτω ἴμβεντον*[41]*) ἐμπροθέσμως*[42]*), τουτέστιν ἐντὸς τριῶν μηνῶν*[43]*), παρόντων τῶν λεγαταρίων ἢ τῶν δανειστῶν, ἢ καί, εἰ μὴ*[44]*) εἰσὶν οὗτοι, παρόντων τριῶν μαρτύρων ἀξιοπίστων· ἐὰν γὰρ παρόντες οἱ λεγατάριοι μὴ βουληθῶσι παραγενέσθαι ἐπὶ τῇ ποιήσει τοῦ ἰμβέντου*[45]*), ἀρκοῦσι μόνον*[46]*) οἱ εἰρημένοι μάρτυρες. ἀνάγνωθι δὲ τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τὰς τῷ λ′ τί. καὶ τῷ ν′ τί. ἕκτου βι. τοῦ κώδ.*[47]*)*

Ἐὰν οἱ λεγατάριοι λέγουσιν τὸν κληρονόμον κλέπτην[48]*), ζητείσθω τὰ λεγόμενα κλέπτεσθαι διά τε*[49]*) τῆς τῶν*[50]*) οἰκετῶν βασάνου καὶ διὰ τῆς τῶν μαρτύρων ἐνωμότου*[51]*) καταθέσεως καὶ τοῦ ὅρκου τοῦ κληρονόμου. ταῦτα δὲ νόει, ἐὰν οὐκ ὤμοσεν ὁ διατιθέμενος*[52]*), τί εἶχεν ἐν*

defuncti implet. Atque haec quidem in his tantum, qui ex necessitate legis heredes scribuntur, h. e. in descendentibus, ascendentibus, interdum autem etiam fratribus. Qui enim non ex necessitate legis heres scribitur, si iussa testatoris non exequatur, nihil penitus accipit: sed dictae distinctioni memoratarum personarum, legatariorum dico, et servorum et liberorum extraneorum, qui ad hereditatem defuncti accedere volunt, et ultimo loco fisci, locum facit. Sciendum tamen est, si substitutos habeat, eos primo loco post eum, qui in mora fuit, vocari ad implendam testatoris voluntatem, si velint: exheredatis, siquidem iusta causa subsit, omnimodo excludendis. Nota autem, quod tunc aliquis cogitur implere voluntatem testatoris, si non sit contra leges: nam tunc solum valet, ut dictum est lib. VI. Cod. tit. 46. const. 2.

3. Omnes heredes perfecte scripti esse videntur, etsi unusquisque eorum ex parte tantum scriptus est. Ea, quae de herede, qui in mora est, dicta sunt, valent etiam in legatariis, qui voluntatem testatoris non implent.

4. Qui Falcidiam retinere vult, intra statutum tempus h. e. intra tres menses, inventarium faciat, praesentibus legatariis vel creditoribus, vel etiam, si hi non sint, praesentibus tribus testibus fide dignis; nam, si legatarii, qui adsunt, inventarii confectioni interesse noluerint, supradicti testes soli sufficiunt. Lege constitutiones, quae subsunt tit. 30 et tit. 50 lib. VI. Codicis.

5. Si legatarii heredem furem esse dixerint, ea, quae subtracta esse dicuntur, per quaestionem servorum et testium iuratam depositionem et iuramentum heredis quaerantur. Quod sic intelligas, nisi testator iuraverit, quantum haberet in bonis, propter

---

22) Hoc verbum deest in Bas. Quod probat *Heimbach* *Ἀνέκδ.* tom. I p. 224 not. 13.
23) Bodl. *ἀνιόντων καὶ κατιόντων ἔσθ' ὅτε καί.*
24) Bodl. *ποιήσῃ.*
25) Bodl. *οὐδέν.*
26) Bas. *τῇ δὲ λεχθείσῃ τῶν εἰρ. προσ. φημὶ συγκλ. διαιρέσει ληγ. καὶ δούλων ἐλευθερωθέντων.* Corrupte. — Cod. *λεγχθείσῃ.* Quod scripturae vitium saepius in nostro occurrit.
27) Cod. *ἐξωτικόν.*
28) Cod. *κατιχουμένου.*
29) Bas. *φίσκῳ.* Sed *φίσκου* a *διαιρέσει* pendet.
30) Bas. *ἐν ὑστέρᾳ χώρᾳ τάξιν.*
31) Bas. *ἐὰν κληρονόμος.*
32) Bodl. *μετὰ τοὺς ἀγνωμονήσαντας.*
33) Bas. *τεστάτωρος τῶν.*
34) Bodl. *εὐλόγως*, omissis, quae sequuntur: *δηλ. ὑπ. αἰτίας.*
35) Cod. *σημείων.* Et ita fere semper; quod tamen ex male intellecta abbreviatura *ση̃* ortum esse videtur.
36) Cod. *πληρῶν.*
37) Bas. *οὐκ* pro *καί.* Sed nostri et Bodlei. Codicis lectio defendi potest.
38) Bodl. *βι. ς′ τοῦ κώδ καὶ μς′ διάτ.* — Caeterum in Codice verba *βιβλίον*, *τίτλος*, *διάταξις* plerumque sine abbreviatione scribuntur. Quam Codicis scripturam deserere non dubitavi, ne liber in nimiam molem cresceret.
39) Cod. *καί.*
40) Bodl. *ληγαταρίου μὴ πληροῦντος.* — Caeterum conferas, quod de hoc loco iudicium tulit *Heimbach* *Ἀνεκδ.* tom. I p. 225 not. 33. *Theodori* hunc locum esse probat schol. *a* Basil. ed. Fabr. V. p. 351.
41) Bas. et Bodl. fol. 131 *ἴνβεντον.* Sed fol. 132, ubi haec §. repetitur: *καταγραφήν.*
42) Bodl. fol. 131 *ἐμπρόθεσμον.* Idem tamen fol. 132.: *ἐμπροθέσμως.*
43) Bas. *ἐντὸς τριμήνου.*
44) Bas. *ἢ εἰ μή.* — Cod. *εἰ καὶ μή*, quocum consentit Bodl. fol. 132. Sed fol. 131: *καὶ εἰ μή.* — Quae lectiones sibi invicem sic conciliari posse videbantur, ut legeretur: *ἢ καὶ εἰ μή.*
45) Bas. et Bodl. *ἰνβέντου.* Est scriptura quaedam diversitas, quam in sequentibus non amplius notabo.
46) Bas. *μόνοι.* In Bodl. fol. 132 deest: sed fol. 131. est *μόνον.*
47) Bas. *ἀνάγνωθι βι. ς′ τί. λ′ καὶ ν′. ἀνάγνωθι περὶ ἰνβενταρίου πουπίλλου βι. ε′ τοῦ κώδ. τί. λζ′ διάτ. κε′ καὶ νεαραν ρλα′ ἐν τῷ τέλει.* — Quae hic laudatur *διάτ. κέ*, observante *Heimbachio* ad h. l., in nostris editionibus est c. 24. C. V, 37.
48) Bas. *κλέπτειν.*
49) Deest in Bodl.
50) Deest in Bas.
51) Cod. et Bodl. *ἐνομότου.*
52) Bodl. *τεστάτωρ.* Sic et Bas.

περιουσίᾳ, διὰ τὴν μη' [53]) *νεαράν, τὴν λέγουσαν ὁμοίως ἐπὶ δανειστῶν, ὅτι μὴ ποιῶν ἴμβεντον ὁ κληρονόμος ὑπόκειται τῇ δόσει τῶν λεγάτων ὅλων, κἂν ὑπερβαίνουσι τὴν οὐσίαν τοῦ τελευτήσαντος* [54]). *Ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τι. λ' διάτ. κβ'* [55]), *ἔνθα εἴρηται, ὅτι καὶ πᾶσι τοῖς δανεισταῖς ἐνέχεται ὁ μὴ ποιῶν ἴμβεντον.*

Ἐὰν ὁ τεστάτωρ ῥητῶς εἴπῃ μὴ παρακρατηθῆναι FALCIDI*ον, οὐ παρακατέχεται μέν, πλὴν οὐκ ἀναγκάζεται ὁ κληρονόμος ἀδιτεύειν, ἀλλ' ἡ λεχθεῖσα ἀνωτέρα κρατεῖ διαίρεσις, καὶ ὁ θέλων ἀπὸ τῶν ἀριθμηθέντων προσώπων τῇ κληρονομίᾳ προσέρχεται καὶ δίδωσι τὰ λεγάτα. σημείωσαι, ὅτι κέρδος νοεῖται καὶ ἡ τοῦ σκοποῦ ἀποπλήρωσις* [56]). *ἀνάγνωθι δὲ τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τῷ* [57]) *ν'* [58]) *τί. τοῦ ς' βι. τοῦ κώδ. καὶ τὸ τέλος τῆς ρη'* [59]) *νεαρᾶς καὶ τὴν ριθ' ὁμοίως νεαράν.*

Ὁ κληρονόμος εἰδὼς τὴν οὐσίαν τοῦ τεστάτορος οὐ δύναται τινὰς μὲν τῶν λεγαταρίων πληροῦν, ἔκ τινων δὲ παρακρατῆσαι [60]) *φαλκίδιον, ἢ ῥεπετιτεύειν τι, ἐὰν ἤδη* [61]) *αὐτοῖς κατέβαλεν* [62]), *εἰ μὴ ἄρα ἀπρόοπτον χρέος ἀναφανῇ* [63]) *ἢ συμβῇ αἰτία εὔλογος* [64]). *ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τι. ν' διάτ. ς'.*

Ἐὰν ὁ κληρονόμος μὴ καταβάλλῃ [65]) *τὸ προστεταγμένον αὐτῷ ὑπὸ τοῦ τεστάτορος ἐντὸς ἐνιαυτοῦ, ψηφιζομένου* [66]) *μετὰ ὑπόμνησιν δικαστικὴν* [67]), *ἐκπίπτει τῆς κληρονομίας, καὶ πάλιν χώραν λαμβάνει* [68]) *ἡ εἰρημένη πολλάκις τῶν προσώπων διαίρεσις, καὶ ὁ θέλων πληροῖ τὴν τοῦ τελευτήσαντος βούλησιν κατὰ τὴν ἀνωτέρω τάξιν* [69]), *εἰ μὴ ἄρα ἄνηβος ἢ ἀτελὴς εἴη ὁ κληρονόμος, ὅστις καὶ δι'* [70]) *ἀποκαταστάσεως καὶ διὰ τῆς [κατὰ] τῶν ἰδίων* [71]) *κηδεμόνων ἀγωγῆς βοηθεῖται. ἀνάγνωθι δὲ τὸν κα'* [72]) *τί. τοῦ β' βι. τοῦ κώδ. καὶ τὸν λε' τί. τοῦ ς' βι. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν β' τί. τοῦ ζ' βι. πάλιν τοῦ κώδ.* [73]). *Ἰστέον δέ, ὅτι φησὶν ἡ παροῦσα διάταξις, ὡς κρατεῖ* [74]) *τὰ εἰρημένα καὶ ἐπὶ τῶν διαδεχομένων τοὺς ἀπελευθέρους, μετὰ τὸ ὀφειλόμενον τοῖς πατρῶσι* [75]) *μέντοιγε, τουτέστι τὸ τριούγκιον. ἀνάγνωθι καὶ τὸν δ' καὶ τὸν ς' τί. τοῦ ς' βι. τοῦ κώδ.*

Τὰ δὲ λεχθέντα ἐν τῇ προκειμένῃ διατάξει χώραν ἔχει ἐπὶ πάσης τῆς [76]) *τελευταίας βουλήσεως* [77]), *τουτέστι κἂν ἄγραφος κἂν ἔγγραφος εἴη* [78]), *καὶ ἐπὶ παντὸς προσώπου προβαίνει. ἐξεφωνήθη ἰνδ. ιγ' ὑπατείᾳ* [79]) *βελισαρίου.*

Nov. XLVIII; quae, quantum ad creditores attinet, similiter dicit, heredem, qui inventarium non fecerit, integra legata solvere debere, etiamsi substantiam defuncti excedant. Lege lib. VI Cod. tit. 30 const. 22, ubi dicitur, etiam omnibus creditoribus teneri eum, qui inventarium non fecerit.

6. Si testator disertis verbis edixerit, Falcidiam non retineri, non retinetur quidem, heres autem adire non cogitur, sed distinctio supra relata obtinet, et quicunque voluerit ex personis enumeratis, ad hereditatem accedit et legata solvit. Nota, lucrum [heredis] intelligi, si [testatoris] voluntatem expleverit. Lege constitutiones, quae subsunt tit. 50 lib. VI Cod. et finem Nov. CVIII et similiter Nov. CXIX.

7. Heres, qui facultates testatoris novit, non potest quibusdam ex legatariis [solidum] solvere, quibusdam autem Falcidiam detrahere, aut ab iis repetere aliquid, si iam solverit, nisi forte aes alienum improvisum emerserit, vel [alia] iusta causa supervenerit. Lege lib. VI Cod. tit. 50 const. 6.

8. Si heres id, quod a testatore solvere iussus est, non impleverit intra annum ab admonitione iudicis numerandum, hereditate excidit, et rursus locum habet aliquoties memorata personarum divisio, et qui voluerit defuncti voluntatem implet secundum supradictum ordinem, nisi forte heres impubes sit aut minor, cui tam per in integrum restitutionem quam per actionem adversus curatores suos subvenitur. Lege tit. 21 lib. II. Cod. et tit. 35 lib. VI, sed et tit. 2 lib. VII Cod. Sciendum autem est, quod praesens constitutio dicit, supradicta etiam in successoribus libertorum obtinere, servata tamen portione patronis debita, i. e. triente. Lege tit 4 et 6 lib. VI Cod.

9. Quae autem dicta sunt in praesenti constitutione, locum habent in omni ultima voluntate; hoc est tam in ea, quae sine scriptis, quam in ea, quae in scriptis ordinatur, et in omni persona procedunt. *Data indict. XIII Belisario Consule.*

---

53) Bodl. *με'*. Perperam.
54) Haec verba: *τὴν λέγουσαν — τελευτήσαντος* in Bas. desunt, Bodl. in verbo *νεαρὰν* desinit. — Corruptelam in nostro esse crediderim: nisi verba *τὴν λέγουσαν κ. τ. λ.* non ad initium huius §., sed retro ad §. 4. respicere dicas. Sed et hoc corruptelam vel lacunam indicare videtur, quod verbum *Ἀνάγνωθι* mox cum *Ἀ.* in nostro scribitur, quum regulariter ab *α* inchoetur.
55) Bas. *κα'*. Perperam.
56) Nov. I. cap. 1.: „*τὸ κέρδος οὐκ ἐν τῷ λαβεῖν, ἀλλ' ἐν τῷ μόνον εὐσεβῶς ἔχειν.*
57) Cod. *τοῦ*.
58) Cod. *η'*.
59) Cod. *ρκ'*.
60) Bas. *παρακρατεῖν*.
61) Cod. *εἴδη*.
62) Cod. *κατέβαλλεν*.
63) Bas. *ἀνεφάνη*.
64) Cod. *εὐλόγως*.
65) Bodl. *καταβάλῃ*.
66) Bas. *τοῦ ψηφιζ.*
67) Bodl. *μετὰ τὴν ὑπόμνησιν τὴν δικαστικήν*.
68) Bas. *ἀναλαμβάνει*.
69) Bas. *διάστιξιν*.
70) Bas. *τὴν διά*.
71) Bas. *κατὰ τῶν ἰδικῶν*. Unde illud *κατὰ* in textum retuli, quum in Cod. deesset.
72) Bas. *κβ'*. Sic in vulgatis editionibus, unde forsitan *Fabrotus* Codicis sui lectionem emendavit.
73) Haec verba: *πάλιν τοῦ κώδ.* in Bas. desunt.
74) Bas. *καὶ κρατεῖν*.
75) Bas. *πάτρωσιν*.
76) In Bas. deest.
77) Cod. *βουλήσεώς τε*.
78) Bas. *κἂν ἔγγραφος μὲν ἢ ἀγρ. εἴη*.
79) Cod. *ὑπατίᾳ*. Quod et hic et in sqq., sicubi haec vitiosa scriptura occurreret, non cunctanter correxi.

Νεαρὰ β'.

Περὶ ἐπιλογῆς τῶν δευτερογαμουσῶν καὶ περὶ διαδοχῆς αὐτῶν [1]) *καὶ περὶ χρήσεως ἔδνων καὶ περὶ ἑτέρων κεφαλαίων.*

Καὶ τοῖς πρῴην [2]) *νενομοθετηκόσιν.*

Τῆς δευτερογαμούσης γυναικὸς τὴν δωρεὰν ἤτοι τὰ γαμικὰ κέρδη οἱ παῖδες λαμβάνουσι κατὰ δεσποτείαν, μὴ δυναμένης αὐτῆς τινὰς μὲν τῶν παίδων προτιμᾶν περὶ αὐτά, ὧν ἔχει μόνην τὴν χρῆσιν. ἀνάγνωθι τὸν θ' τί. τοῦ ε' βι. τοῦ κώδ. καὶ τὴν κβ' νεαράν, καὶ τὴν ϛη' καὶ τὴν ριζ' καὶ ρκζ' νεαράν.

Ἐὰν δευτερογαμοῦσα γυνὴ προτελευτήσει τῶν ἐκ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς παίδων, ἁρμόζει καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῖς τοῖς παισὶ σὺν τῇ δεσποτείᾳ τῶν γαμικῶν κερδῶν. εἰ δὲ οἱ παῖδες προτελευτήσωσιν, αὐτὴ μὲν ἡ μήτηρ κληρονομεῖ τὰ ἔδνα κατὰ τὸ ἐξ ἀπαιδίας σύμφωνον, τὸ δὲ λοιπὸν οἱ ἐξ ἀδιαθέτου τῶν παίδων ἤτοι τοῦ ἀνδρὸς κληρονόμοι λαμβάνουσιν. καλῶς εἶπεν, ὅτε [3]) *ἐξ ἀδιαθέτου ἐτελεύτησαν οἱ παῖδες, διὰ τὸ δ' κεφάλαιον τῆς παρούσης διατάξεως. ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὴν κβ' νεαράν. ἰστέον δέ, ὅτι, ἐὰν οὐχ ὕπεισι τοῖς παισὶ διάδοχοι, πάντα τὰ ἔδνα κερδαίνει ἡ μήτηρ. ἀνάγνωθι δὲ τὸ ἑξῆς θέμα, λέγον, ὅτι καὶ ἡ ἐπ' αὐτοῖς ἐκποίησις* [4]) *τότε πᾶσα βεβαιοῦται. τὴν γὰρ ἄλλην αὐτῶν τῶν παίδων οὐσίαν κληρονομεῖ ἡ μήτηρ, κἂν δευτερογαμήσῃ. καὶ ἐὰν εἷς μόνος παῖς ἀποθάνῃ ὑπόντων τῶν ἄλλων ἀδελφῶν, κληρονομεῖ ἡ μήτηρ σὺν τοῖς ὑπολειφθεῖσιν αὐτῆς υἱοῖς* IN CAPITA, *ὥς φησι τὸ ε' κεφάλαιον τῆς προκειμένης διατάξεως. σημείωσαι οὖν, ὅτι περὶ τὰ ἔδνα μόνα ζημιοῦται ἡ δευτερογαμοῦσα. καὶ εὐλόγως, ἐπειδὴ εἰς τὸν γάμον ἀνήκουσιν, ὃν παρέβη, καὶ δοκοῦσιν ἀκμὴν εἶναι τοῦ τελευτήσαντος πρώτου αὐτῆς ἀνδρός. ἡ γὰρ λοιπὴ οὐσία αὐτοῦ* [5]) *μετὰ τελευτὴν λοιπὸν νοεῖται εἶναι τῶν υἱῶν αὐτοῦ· ὅθεν καλῶς αὐτὴν διαδέχεται ἡ μήτηρ καὶ δευτερογαμοῦσα ὡς τῶν παίδων οὖσαν, καὶ οὐκέτι μὴν τοῦ ἀνδρός. ὅτι γὰρ κληρονομεῖ ἡ μήτηρ τοὺς οἰκείους υἱούς, κἂν δευτερογαμήσει, ἤδη ἡμῖν ἐν τῇ παρούσῃ διατάξει δεδήλωται, ῥητῶς δὲ λέγει καὶ ἡ κβ' νεαρά· εἰ μὴ ἄρα δηλονότι πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου συνήφθη δευτέρῳ ἀνδρί, καὶ ἄλλους ἔχει υἱούς, κατὰ αὐτὴν τὴν εἰρημένην κβ' νεαράν, ἣν καὶ ἀναγνοὺς πάντως καὶ τὸν θ' τί. τοῦ ε' βι. τοῦ κώδ. μαθήσει τὸ τέλεον.*

Ἐὰν τὰ ἔδνα ἐκποιήσῃ ἡ μήτηρ τρόπῳ τινὶ καὶ δευτερογαμήσῃ, εἶτα δὲ προτελευτήσῃ τῶν παίδων, ἀνατραπήσεται ἡ ἐκποίησις· εἰ δὲ οἱ παῖδες προτελευτήσωσι, εἰς μὲν τὸ ἐξ ἀπαιδίας σύμφωνον ἔῤῥωται ἡ ἐκποίησις, κατὰ δὲ τὸ λοιπὸν ἀνατρέπεται. εἰ δὲ ἡ μήτηρ εἴη μόνη τῶν παίδων διάδοχος, πᾶσα ἡ ἐκποίησις βεβαιοῦται. τά τε εἰρημένα οὐ μόνον ἐπὶ μητρος ἀλλὰ καὶ πατρὸς

1) Cod. *αὐτοῦ.*
2) Nov. II. inc. *Καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν*, quod et *Athanasius* confirmat. Videsis *Heimbach* *Ἀνέκδ.* to. I. p. 112.

Novella II.

De electione secundo nubentium et successione earum, et de usufructu propter nuptias donationis, et de aliis capitulis.

Et iis, qui olim leges tulerunt.

1. Propter nuptias donationem sive lucra nuptialia mulieris, quae secundo nubit, liberi capiunt, quantum ad proprietatem attinet, nec potest ea aliquos ex liberis praeferre in rebus illis, quarum scilicet usumfructum tantum habet. Lege tit. 9 lib V Cod. et Nov. XXII, et Nov. XCVIII et CXVII et CXXVII.

2. Si mulier, quae secundo nupsit, ante liberos ex priore marito susceptos moriatur, liberis cum proprietate lucrorum nuptialium etiam ususfructus competit. Sin liberi ante matrem mortui fuerint, mater quidem propter nuptias donationis partem ex pacto non existentium liberorum accipit, reliquum autem ii, qui ab intestato liberis vel marito heredes sunt. Recte dixit, si liberi intestati mortui fuerint, propter cap. 4 praesentis constitutionis. Lege etiam Nov. XXII. Sciendum autem est, matrem, si liberis successores non sint, integram propter nuptias donationem lucrari. Vide sequentem paragraphum, quae dicit, quod eius alienatio tunc etiam tota confirmatur. Quod ad reliquam liberorum substantiam attinet, eius mater heres fit, licet secundo nupserit. Et si unus tantum ex liberis mortuus fuerit, aliis fratribus extantibus, mater cum reliquis eius filiis in capita succedit, sicuti dicit cap. 5 praesentis constitutionis. Nota igitur, eam, quae secundo nubit, tantum propter nuptias donatione mulctari: haec nempe ad nuptias pertinet, quas illa transgressa est, et videtur etiamnum esse prioris mariti, qui defunctus est. Reliqua scilicet eius substantia post mortem eius de caetero filiorum eius esse intelligitur: unde recte in eam, utpote liberorum, non autem mariti amplius substantiam, succedit mater, etiamsi secundo nupserit. Matrem enim, licet secundo nupserit, filiis suis heredem existere, a nobis in praesente constitutione iam demonstratum est, et diserte dictum in Nov. XXII; scilicet, nisi forte ante tempus luctus secundo se marito iunxerit, et alios filios habeat, secundum dictam Nov. XXII, quam si legeris omnino una cum tit. 9 lib. V Codicis, omnia perfecte disces.

3. Si mater propter nuptias donationem quocunque modo alienaverit et deinde secundo nupserit, postea vero ante liberos mortua sit, alienatio rescindetur: si autem liberi praedefuncti sint, alienatio usque ad lucrum ex pacto non existentium liberorum valet, quoad reliquum vero rescinditur. Si tamen mater sola liberis succedat, tota alienatio confirmatur. Supradicta non solum in matre obtinent, sed

3) Cod. *ὅτι.*
4) Cod. *ἐκποιήσεις.*
5) Cod. *ἑαυτοῦ.*

κρατεῖ, ἐπὶ τῇ διαδοχῇ τῆς προικός. ἀνάγνωθι δὲ τὸν θ' τι. τοῦ ε' βι. τοῦ κώδ. καὶ τὴν κβ' νεαράν.

Καὶ μητρὸς ὑπούσης δύνανται οἱ παῖδες εἰς ἐξωτικοὺς διατίθεσθαι, μὴ κωλυόμενοι καὶ ταύτην γράφειν κληρονόμον εἰς τὰ μετὰ τὰ ἕδνα· τὰ γὰρ ἕδνα αὐτῇ διαφέρει κατὰ τὸ ἐξ ἀπαιδίας μέρος, κἂν δευτερογαμήσῃ[6]*. ἰστέον δέ, ὅτι*[7]*), ἐὰν παραλειφθῇ ἡ μήτηρ ὑπὸ τῶν αὐτῆς παίδων διατιθεμένων ἢ ἀλόγως ἀποκληρονόμος*[8]*) γένηται, ἔχει κατὰ τῆς διαθήκης αὐτῶν τινὰ δίκαια, τουτέστι τὸν* DE INOFFICIOSO *ἤγουν [τὸ περὶ μέμψεως]*[9]*). ἔδει γὰρ τὸ νόμιμον μέρος αὐτῇ καταλειφθῆναι δηλονότι. ἀνάγνωθι βι. γ' τοῦ κώδ. τι. κη' διάτ. ιζ'.*

Ἐάν τις ἔχων πατέρα ἢ μητέρα ἢ καὶ υἱοὺς ἀδιάθετος τελευτήσει, οἱ παῖδες προτιμῶνται καὶ αὐτοὶ μόνοι κληρονομοῦσιν αὐτόν· εἰ δὲ υἱοὺς οὐκ ἔχει, ἀλλ'[10]*) ἀδελφοὺς καὶ πατέρα ἢ μητέρα, τότε σὺν τοῖς γονεῦσιν αὐτῶν κληρονομοῦσιν [οἱ]*[11]*) ἀδελφοί, δηλονότι* IN CAPITA[12]*). ὁμοίως φησὶν ἡ κβ' νεαρά. ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὴν ριη' ὁμοίως νεαράν. σημείωσαι δὲ ἐκ τῆς παρούσης διατάξεως, ὅτι, κἂν δευτέρῳ γάμῳ προσομιλήσει*[13]*) ὁ πατὴρ ἢ ἡ μήτηρ, κληρονομοῦσι τὸν υἱὸν*[14]*) αὐτῶν, δηλονότι εἰς*[15]*) τὴν ἰδικὴν αὐτοῦ περιουσίαν, τουτέστιν εἰς τὰ ἔξωθεν τῶν ἕδνων ἢ τῆς προικός. ἐκεῖθεν γὰρ οὐδὲν*[16]*) λήψονται, εἰ μὴ τὸ ἐξ ἀπαιδίας. τὸ δὲ εἰρημένον*[17]*) κρατεῖ, κἄν, μεθ' ὃ κληρονομήσωσι*[18]*), δευτέροις ὁμιλήσωσι γάμοις*[19]*).*

Δευτερογαμοῦντες οἱ γονεῖς ἐκπίπτουσι τῆς δεσποτείας τῶν γαμικῶν κερδῶν· ὡς δῆλον[20]*) ὄντος κατὰ ἀντιδιαστολήν, ὅτι μὴ δευτερογαμοῦντες δεσπόζουσιν αὐτῶν καὶ τελείως κατὰ [τὴν]*[21]*) κβ' νεαράν. πλὴν τοῦτο ἀναιρεῖ ἡ ϙη' νεαρὰ*[22]*) λέγυσα, τοὺς μὴ δευτερογαμοῦντας μόνην τὴν χρῆσιν ἔχον. σὺ δὲ μὴ πλανηθῇς ἐκ τῆς συγχύσεως τῶν ἐναντιώσεων, ἀλλ' ἴσθι, ὅτι ὁ μὴ δευτερογαμῶν ἔχει πρὸς τῇ χρήσει*[23]*) καὶ ἑνὸς παιδὸς μέρος κατὰ δεσποτείαν· τοῦτο γὰρ διατυποῖ ἡ ρκζ' νεαρὰ καινοτομοῦσα τὰς εἰρημένας διατάξεις. ἀνάγνωθι δὲ τὸν θ' τι. τοῦ ε' βι. τοῦ κώδ.*

Ἐὰν τὰ ἕδνα ἀκίνητά εἰσι, κρατεῖ αὐτὰ ἡ γυνὴ καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῶν ἔχει καὶ δευτερογαμοῦσα, τῆς εἰρημένης διαιρέσεως κρατούσης ἐπὶ τῇ τῶν παίδων αὐτῆς διαδοχῇ. εἰ δὲ κινητά εἰσι, μένουσι μὲν παρὰ τοῖς τεχθεῖσι παισὶν ἐκ τοῦ πρώτου[24]*) ἀνδρός, αὐτὴ δὲ ἡ γυνὴ λαμβάνει τρίτον ἑκατοστῆς τόκον σὺν ἀσφαλείᾳ ᾗ δ' ἂν βούλεται*[25]*). εἰ δὲ ἐν κινητοῖς καὶ ἀκινήτοις ὑπάρχουσιν αὐτὰ*[26]*) τὰ ἕδνα, τότε τῶν μὲν ἀκινήτων ἔχει πάλιν*[27]*) τὴν χρῆσιν, τῶν δὲ κινητῶν λαμβάνει τὸν λεχθέντα τό-*

etiam in patre quoad successionem in dotem. Lege tit. 9 lib. V Cod. et Nov. XXII.

4. Liberi, etiam si matrem habeant, extraneos heredes instituere possunt, sed nec ipsam matrem in reliqua bona praeter antenuptialem donationem heredem scribere prohibentur: antenuptialis nempe donatio ipsi pro parte competit ex pacto non existentium liberorum, licet secundo nupserit. Sciendum tamen est, matrem, si a liberis suis testamentum facientibus praeterita vel sine causa exheredata fuerit, iura quaedam contra testamentum habere, i. e. de inofficioso querelam: scilicet legitima portio ei relinqui debebat. Lege lib. III Cod. tit. 28 const. 17.

5. Si quis patrem vel matrem vel etiam filios habeat, et intestatus moriatur, liberi praeferuntur illique soli heredes fiunt: sin autem filios non habeat, sed fratres et patrem vel matrem, tunc cum parentibus suis succedunt fratres, in capita scilicet. Similiter loquitur Nov. XXII. Lege etiam similiter Nov. CXVIII. Nota vero ex praesente constitutione, patrem vel matrem, etiamsi ad secundas nuptias convolaverint, filio heredes fieri quoad propriam eius substantiam, i. e. quoad ea, quae praeter ante nuptias donationem vel dotem habet. Ex his enim nihil accipient praeter partem, quae in casu non existentium liberorum iis competit. Quod dictum est, valet, licet, postquam heredes facti sunt, ad secundas accesserint nuptias.

6. Parentes, qui secundas nuptias ineunt, proprietate lucrorum nuptialium excidunt: unde per argumentum a contrario apparet, eos, qui secundas nuptias non ineunt, perfecte eorum dominos esse, secundum Nov. XXII. Sed hoc tollit Nov. XCVIII, quae dicit, eos, qui secundas nuptias non ineunt, solum usumfructum habere. Sed tu ne erres ob confusionem contrariorum, sed scias, eum, qui non ad secundas nuptias transit, praeter usumfructum etiam unius filii portionem proprietate tenus capere; hoc enim statuit Nov. CXXVII, quae dictas constitutiones innovat. Lege vero tit. 9 lib. V Cod.

7. Si propter nuptias donatio in immobilibus consistit, mulier ea accipit et usumfructum eorum habet, etiamsi secundo nubat, ita ut supradicta distinctio in successione [in bona] liberorum locum habeat. Sin autem in mobilibus consistat, remanet apud liberos a primo marito procreatos, mulier autem trientes usuras capit cum cautione, quam voluerit. Quodsi in mobilibus et immobilibus propter nuptias donatio consistat, tunc rursus immobilium usumfru-

---

6) Bodl. *δευτερογαμήσῃ.*
7) Deest in Bodl.
8) Bodl. *ἀπόκληρος.*
9) Cod. *τὸν* DINOFFIC*ιως ἤγουν ἔδη γὰρ κ. τ. λ.* Quod correxi ex Bodl. qui sic legit: *ἔχει κατὰ τῆς...διαθήκης τὸ περὶ μέμψεως. δεῖ γὰρ κ. τ. λ.*
10) Bodl. *ἀλλά.*
11) Ex Bodl. addidi. In Cod. deest.
12) Bodl. *οἱ αδελφοὶ εἰς ἄριστα.*
13) Bodl. *προσομιλήσῃ.*
14) Cod. *τῶν υἱῶν*, quod ex Bodl. emendavi.
15) Bodl. *κατά.*
16) Bodl. *οὐ.*
17) Bodl. *τὰ δὲ εἰρημένα.*
18) Bodl. *κληρονομήσουσι.*
19) Bodl. *δευτερογαμήσωσι.*
20) Bodl. *δῆλον.*
21) Ex Bodl. addidi.
22) Bodl. *ἡ νεαρὰ ἡ λέγουσα.*
23) Bodl. *πρὸς τὴν χρῆσιν.*
24) Bodl. *προτέρου.*
25) Bodl. *βούληται.*
26) Deest in Bodl.
27) Bodl. *πάλιν ἔχει.*

κον μετὰ ἀσφαλείας. ἀνάγνωθι δὲ τὸν θ' τί. τοῦ ε' βι. τοῦ κώδ. καὶ μάλιστα τὴν ϛ' διάτ. καὶ τὴν κβ' νεαράν. ὁμοίως γάρ φησιν[28]).

Ἐὰν γὰρ[29]) *καταγραφεῖσα προὶξ*[30]) *οὐκ ἐπεδόθη, οὐδὲν λαμβάνει ἡ γυνὴ ἀπὸ τῶν ἕδνων· εἰ δὲ μέρος ἐπεδόθη, πρὸς αὐτὸ*[31]) *μόνον καὶ κερδαίνει ἡ γυνὴ εἰς τὰ ἕδνα. τοῦτο δὲ νόει, ἐὰν ὁ ἀνὴρ οὐχ ὑπερέθετο δέξασθαι τὴν προῖκα· τότε γὰρ κερδαίνει τὰ πρὸς τὰ σύμφωνα προβάντα ἡ γυνή, κἂν οὐκ ἐπεδόθη πᾶσα ἡ*[32]) *προὶξ ἢ μέρος αὐτῆς, κατὰ τὴν ϟα' νεαράν. ἀνάγνωθι δὲ τὸν ιε' τί. τοῦ ε' βι. τοῦ κώδ. καὶ τὴν νγ' διάτ. καὶ τὸ τέλος τῆς εἰρημένης ϟα' νεαρᾶς.*

Ἡ[33]) *παροῦσα διάταξις ἔῤῥωται καὶ ἐπὶ τῶν κινουμένων ὑποθέσεων. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἀπριλλίῳ ἰνδ. γ' ὑπατείᾳ βελισαρίου.*

ctum habet, mobilium autem usuras, quas dixi, cum cautione accipit. Lege tit 9 lib. V Cod. et maxime const. 6 et Nov. XXII. Similiter enim loquitur.

8. Si dos cauta non sit data, ex propter nuptias donatione mulier nihil capit: sin autem pars data sit, usque ad hanc [quantitatem] mulier ex propter nuptias donatione lucrum facit. Hoc autem sic intellige, nisi vir in dote accipienda moram fecerit: tunc enim mulier lucratur, quaecunque secundum pacta ei cedunt, licet dos nec tota nec pro parte data sit, secundum Nov. XCI. Lege tit. 15 lib. V Cod. et const. 53 et finem dictae Nov. XCI.

9. Praesens constitutio valet etiam in causis, quae iam in iudicium deductae sunt. *Data mense Aprili indict. III Belisario Consule.*

Νεαρὰ γ'.

Περὶ κληρικῶν κωνσταντινουπόλεως.

Ἤδη μὲν κοινῷ τε καὶ γενικῷ νόμῳ.

Ἡ παροῦσα διάταξις ὁρίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν κληρικῶν τῆς ἐκκλησίας κωνσταντινουπόλεως, παρακελευομένη ὥστε γίνεσθαι πρεσβυτέρους μὲν ξ', διακόνους ρι', διακονίσσας μ', ὑποδιακόνους ϟ', ἀναγνώστας ρί, ψάλτας κβ'[1]), *πυλωροὺς ρ'. ἀνάγνωθι δὲ βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. δ'*[2]), *ἔνθα εἴρηται, ὅτι ρν'*[3]) *δεκανοὺς ὀφείλει ἔχειν.*

Ὁ χειροτονῶν ὑπὲρ τὸ εἰρημένον μέτρον οἴκοθεν ἐπιγνώσεται τὴν τῶν χειροτονουμένων δαπάνην· καὶ γὰρ οὐδὲ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐκκλησίαις οὐκ ὀφείλει τὶς χειροτονεῖσθαι ὑπὲρ τὸν ὡρισμένον αὐταῖς ἀριθμόν, κἂν ἀδιάριος εἴη. ἀνάγνωθι τὸν γ' τί. τοῦ α' βι. τοῦ κώδ.

Οἱ παραβαίνοντες τὴν παροῦσαν διάταξιν ὑπὸ ἐκκλησιαστικῶν γίνονται ἐπιτιμίων.

Μὴ[4]) *μετατιθέσθω σουπερνούμερος κληρικὸς ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ. τοῦτο ἀναιρεῖ ἡ ις' νεαρά. ἀνάγνωθι τὸν β' τί. τοῦ α' βι. τοῦ κώδ.*

Μὴ[5]) *μεταβαινέτω μοναχὸς εἰς ἕτερον μοναστήριον. φησὶ γὰρ ἡ ρκγ' νεαρά, ὅτι, εἰ τοῦτο ποιήσει, ἀπόλλυσιν ἃ τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ προσήγαγεν, καὶ οὐδὲ προσδέχεται κατὰ τὴν ε' ὁμοίως νεαράν.*

Αἱ πρόσοδοι τῶν ἐκκλησιῶν εὐσεβῶς δαπανάσθωσαν. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἀπριλλίῳ τῆς ὑπατείας βελισαρίου.

Novella III.

De clericis Constantinopoleos.

Iam quidem communi et generali lege.

1. Praesens constitutio definit numerum clericorum ecclesiae Constantinopoleos, praecipiens, ut sint presbyteri quidem LX, diaconi C, diaconissae XL, subdiaconi XC, lectores CX, cantores XXII, ostiarii C. Lege lib. I Cod. tit. 2 const. 4, ubi dicitur, quod CL decanos habere debeat.

2. Qui supra dictum numerum ordinat, de suo sumtus ordinatorum praebebit: etenim ne in reliquis quidem ecclesiis quisquam ordinari debet ultra statutum earum numerum, licet absque diariis fiat. Lege tit. 3 lib. I Cod.

3. Qui praesentem constitutionem transgrediuntur, ecclesiasticis poenis obnoxii sunt.

4. Clericus, qui super numerum est, ad magnam ecclesiam ne transfertur. Hoc tollit Nov. XVI. Lege tit. 2 lib. I Cod.

5. Monachus ad aliud monasterium ne transito. Nov. enim CXXIII, eum, si hoc fecerit, amittere, quae in prius monasterium attulit, et similiter Nov. V eum ne recipi quidem dicit.

6. Reditus ecclesiarum in pias causas impendantur. *Data mense Aprili Belisario Consule.*

---

28) Idem: *καθὼς κεῖται θ' τί. βι. ε' τοῦ κώδ. καὶ ἐν τῇ κβ' νεαρᾷ ὁμοίως φησίν.*
29) Rectius deest in Bodl.
30) Bodl. *ἡ προίξ.*
31) Cod. *αὐτῷ.* — Caeterum haec verba: *εἰ δὲ μέρος – ἕδνα* in Bodl. desunt.
32) In eodem verba *πᾶσα ἡ* desiderantur.
33) Codex hanc § a praecedenti non separat.

1) Nov. 3 cap. 1 §. 1 habet *κί.* Rectius, ni fallor: conferas tamen Novellam Heraclii in *Leunclav.* IGR. I. p. 78. et *Voelli* et *Iustelli* bibl. iuris can. II. p. 1367.
2) Cod. *α'.*
3) In Cod. Iustin. est CML. Vide tamen *Voelli* et *Iustelli* bibl. l. c. p. 1343.
4) Codex hanc § a praecedenti non separat.
5) Etiam haec Codex uno tenore scripta addit.

Νεαρὰ δ'.

Περὶ ἐγγυητῶν καὶ ἀντιφωνητῶν καὶ μανδατόρων.

Νόμον παλαιόν.

Πρότερον χωρείτω ὁ δανειστὴς κατὰ τοῦ πρωτοτύπου παρόντος καὶ εὐποροῦντος. εἰ γὰρ ἄπεστιν 1) *ἢ ἀπορεῖ, τότε κινείτω κατὰ τῶν ἐγγυητῶν αὐτοῦ, λαμβανόντων δηλατίονά τινα ἐφ' ᾧ ἵνα ἀγάγωσι τὸν πρωτότυπον, ἵνα αὐτοὶ τὸ ἱκανὸν ποιήσωσιν αὐτῷ, ἐκχωρούμενοι μέντοιγε τὰς κατὰ τοῦ πρωτοτύπου ἀγωγάς. ἀνάγνωθι τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τῷ μ' τι. τοῦ η' βι. τοῦ κώδ.*

Δεῖ 2) *πρῶτον τοὺς δανειστὰς* PERSONAL*ίως κινῆσαι κατὰ τῶν πρωτοτύπων, καὶ τότε ὁμοίως χωρῆσαι κατὰ τῶν ἐγγυητῶν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐνάγειν τοῖς διαφέρουσι τοῖς πρωτοτύποις, καὶ ὕστερον ἐνάγειν κατὰ τῶν διαφερόντων τοῖς ἐγγυηταῖς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἐνεχομένων αὐτοῖς. ἀνάγνωθι τὸ τέλος τῆς ριε' νεαρᾶς.*

Δύναται 3) *ὁ δανειστὴς κινῆσαι καὶ περσοναλίως καὶ ὑποθηκαρίως* 4)*, οὐ μὴν ἀλλὰ κατὰ τοῦ μανδάτορος αὐτοῦ καλῶς κινεῖ τὸν ὅμοιον τρόπον. τί γάρ; ὅτι ἐνετείλατό τις αὐτῷ δανεῖσαι, ἀλλ' ὁ ὑποθέμενος τὰ ἑαυτοῦ.*

Ἐὰν μὴ εὐπορεῖ χρήματα ὁ χρεώστης, μήτε ἄλλων κινητῶν πραγμάτων, ἀναγκάζεται ὁ δανειστὴς λαβεῖν τὰ καλλίονα τῶν ἀκινήτων αὐτοῦ, δοκιμαζόμενα μέντοιγε ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, καὶ παρεχόμενα τῷ χρεώστῃ 5) *μετὰ ἀσφαλείας. εἰ δὲ μὴ θελήσει λαβεῖν αὐτά, ὀφείλει εὑρεῖν τὸν ἀγοράζοντα, ἵνα αὐτὸς πληρωθῇ. ἀνάγνωθι βι. ζ' τοῦ κώδ. τι. οα'. ἰστέον δέ, ὅτι τὰ εἰρημένα κρατεῖ οὐ μόνον ἐπὶ δανειστῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ὁθενδήποτε χρεωστουμένων καὶ ἀπαιτούντων τινά, ὑφεξῃρημένων τῶν ἀργυροπρατικῶν ἀντιφωνήσεων. ἀνάγνωθι δὲ τὴν ρλς' νεαράν. σημείωσαι οὖν ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ δανειστὴς νοεῖται ὁ χρεωστούμενος ὁθενδήποτε. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἀπριλλίῳ ὑπατείᾳ βελισαρίου.*

Novella IV.

De fideiussoribus et constitutae pecuniae reis et mandatoribus.

Legem antiquam.

1. Creditor primum conveniat debitorem principalem, si adsit et locuples sit. Quodsi abest vel pauper est, tunc [actionem] moveat adversus fideiussores eius, (qui [tamen] dilationem aliquam accipiunt, ut debitorem principalem sistant,) ut ipsi ei satisfaciant, cessis adversus debitorem principalem actionibus. Lege constitutiones, quae sunt in tit. 40 lib. VIII Cod.

2. Creditores primum in personam actione adversus principales debitores experiri debent, et tunc similiter fideiussores convenire, et postea persequi ea, quae debitorum principalium sunt, denique ea, quae fideiussorum sunt, persequi vel eos convenire, qui his tenentur. Lege finem Nov. CXV.

3. Creditor tam in personam quam hypothecaria actione uti potest, imo adversus mandatorem suum eodem modo recte agit. Quid enim, si quis ei mandavit, ut mutuam pecuniam daret, isque bona sua obligavit?

4. Si non habeat pecuniam debitor, neque alias res mobiles, creditor cogitur ex immobilibus eius, quae meliora sunt, accipere, ita tamen ut a praesidibus aestimentur, et creditori (?) cum cautione dentur. Si tamen ea accipere nolit, emtorem invenire debet, ut ipsi solvatur. Lege lib. VII Cod. tit. 71. Sciendum autem est, supradicta non tantum in creditoribus valere, sed etiam in omnibus, quibus ex qualibet causa obligatus est aliquis et actione obstrictus, exceptis argentariorum constitutis. Lege Nov. CXXXVI. Nota igitur hinc, quod creditor is intelligitur esse, cui ex qualibet causa aliquid debetur. *Data mense Aprili Belisario Consule.*

Νεαρὰ ε'.

Περὶ μοναχῶν.

[*Ὁ ἐν ἀσκήσει μοναχικῇ βίος.*] 1)

Ἐὰν μοναστήριον κτίζεται, εὐχὴ ἐπ' αὐτῷ γίνεται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ὁ τίμιος σταυρὸς πηγνύσθω. ἀνάγνωθι τὸν β' τί. τοῦ α' βι. τοῦ κώδ. διάτ. ιε'.

Ὁ θέλων μονάσαι παραμείνῃ ἐπὶ γ' ἔτη, καὶ τότε λαμβανέτω τὸ σχῆμα. καὶ εἰ μὲν ἐλεύθερος εἴη, μει-

Novella V.

De monachis.

[*Exercitationis monasticae vita.*]

1. Si monasterium aedificatur, precatio ob id ab episcopo fit, et honoranda crux figatur. Lege tit 2 lib. I Cod. const. 15.

2. Qui monachus fieri vult, tres annos expectet, et tunc monasticum habitum accipiat. Et siquidem

---

1) Cod. *ἀπίστιν.* Cf. Nov. XV not. 10.
2) Cod. uno tenore praecedentibus haec coniungit.
3) Cod. uno tenore.
4) Cod. *περσονάλιος καὶ ὑποθηκάριος.*
5) Codicis lectio aperte vitiosa est. Aut *παρὰ τοῦ χρεώστου* aut *τῷ δανειστῇ* legendum est
1) A recentiore manu haec verba adscripta sunt.

νάτω ἀνεπιβούλευτος διαφυλαττόμενος· εἰ δὲ δοῦλός ἐστιν, ἐλευθερούσθω μετὰ[2] *γ' ἔτη. εἰ δὲ πρὸ τῆς τριετίας δουλαγωγήσει τις τὸν θέλοντα μονάσαι ὡς κλέψαντα, δεικνύων αὐτὸν περὶ τὰ ἄλλα πονηρόν, καλῶς ἐκδικεῖ αὐτὸν μετὰ τῶν ἐξαιρεθέντων, λόγον*[3] *μέντοιγε ἀπαθείας αὐτῷ διδοὺς καὶ μηδὲν αὐτὸν καταβλάπτων ψευδῶς περιτυχεῖν*[4]*. ἰστέον δέ, ὅτι οὐκ ἀπαιτεῖ αὐτὸν εἰ μὴ μόνον τὰ ἀφαιρεθέντα, κἂν μετὰ τὴν τριετίαν κἂν πρὸ τῆς τριετίας αὐτὸν ἐξεδίκησεν. ἀνάγνωθι δὲ τὴν λζ' διάτ. τοῦ γ' τί. τοῦ α' βι. τοῦ κώδ. καὶ τὴν ρκγ' νεαράν.*

Κοινόβια ἔστωσαν τὰ μοναστήρια, εἰ μὴ ἄρα ἀναχωρητῶν[5] *ἢ ἡσυχαστῶν εἴη. ἀνάγνωθι τὴν ρλγ' νεαράν.*

Ὁ μοναχὸς εἰ ἕτερον βίον ἕληται, προσκυροῦται τῷ μοναστηρίῳ, ὅσα εἶχεν μέλλων μονάσαι. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τι. γ' διάτ. λη', ἔνθα διάστιξίν φησι περὶ τῶν ἀκινήτων καὶ κινητῶν αὐτοῦ πραγμάτων· μὴ λάθῃ δέ σε ἡ ος' νεαρά, ἀλλὰ ἀνάγνωθι αὐτάς[6]*.*

Ὁ εἰσιὼν εἰς μοναστήριον διατιθέτω τὰ καθ' ἑαυτὸν πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ, ἐπεὶ προσκυροῦται τῷ μοναστηρίῳ πάντα τὰ αὐτοῦ. ἀνάγνωθι τὴν ος' καὶ τὴν ρκγ' νεαράν.

Ὁ μονάζων εἰ παῖδας ἔχει, τὸ ἐξ ἀδιαθέτου αὐτοῖς χρεωστεῖ. εἰ δὲ γαμετὴν ἔχει, διδότω αὐτῇ τὴν προῖκα αὐτῆς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπὸ τελευτῆς κάσσους. τὰ δὲ εἰρημένα κρατεῖ καὶ ἐπὶ γυναικὸς μοναζούσης. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. νβ'. ὁμοίως δέ φησιν ρκγ' νεαρά.

Ἐὰν μοναχὸς στρατεύσηται, ἀπόλλυσι τὰ ἑαυτοῦ καὶ ταξεώτης γενήσεται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. [τί. γ'][7] *διάτ. νβ', ἔνθα εἴρηται, ὅτι δύναται ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἐπιστρέψαι εἰς τὸ ἴδιον μοναστήριον. ἀνάγνωθι καὶ τὸ τέλος τῆς ρκγ' νεαρᾶς.*

Ὁ ἀπὸ μοναστηρίου μετιὼν εἰς ἄλλο μοναστήριον ἐκπίπτει τῶν ἰδίων πραγμάτων μηδὲ προσδεχθείς. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ.[8] *τί. γ' διάτ. λη', καὶ μέμνησο τῆς γ' νεαρᾶς, ἀναγινώσκων καὶ τὴν ρκγ' νεαράν.*

Μοναχὸς κληρούμενος, εἰ γαμήσῃ ἢ ἄλλως πορνεύσῃ, γίνεται διὰ παντὸς ἰδιώτης· εἰ δὲ στρατεύσηται, ταξεώτης γενήσεται. μέμνησο τῶν εἰρημένων σοι ἀνωτέρω, καὶ ἀνάγνωθι τὴν νε'[9] *διάτ. τοῦ γ' τί. τοῦ α' βι. τοῦ κώδ.*

Οὐχ[10] *ὁ βαθμὸς ἀλλ' ἡ πολιτεία ποιεῖ τοὺς ἡγουμένους. ὁμοίως βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. μς'.*

Τὰ[11] *περὶ μοναχῶν ἢ κληρικῶν ἀῤῥένων εἰρημένα κρατεῖ καὶ ἐπὶ θηλειῶν. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἀπριλλίῳ ὑπατείᾳ βελισαρίου.*

liber sit, ab omnibus insidiis securus maneat; si vero servus est, post tres annos liber fiat. Si quis vero ante triennium eum, qui monachus fieri vult, in servitutem ducere voluerit, tamquam furti reum, et eum omnino improbum esse ostenderit, recte eum vindicat cum rebus furto ablatis, siquidem fidem ei det, nihil passurum esse, nec malo adfectum iri, quod mendax inventus fuerit. Sciendum autem est, quod non ab eo exigit, nisi quae furto ablata sunt, sive post triennium sive ante triennium eum vindicaverit. Lege const. 37 tit. 3 lib. I Cod. et Nov. CXXIII.

3. Coenobia sunto monasteria, nisi forte anachoretarum et hesychastarum sint. Lege Nov. CXXXIII.

4. Si monachus aliam vitam elegerit, omnia, quae habuit, quum monachus fieri vellet, monasterio adiudicantur. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 38, ubi distinctionem inter immobiles et mobiles eius res facit, nec lateat te Nov. LXXVI, sed lege eas.

5. Qui in monasterium ingreditur, ante ingressum suum de rebus suis testamentum facito: alioquin omnes res eius monasterio adiudicantur. Lege Nov. LXXVI et CXXIII.

6. Qui monachus fit, si liberos habet, partem ab intestato ipsis debet. Quodsi uxorem habet, dato ei dotem eius, et ea quoque, quae in casum mortis debentur. Supradicta etiam in muliere, quae monacha fit, obtinent. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 52. Similiter loquitur etiam Nov. CXXIII.

7. Si monachus militaverit, res suas amittit et officialis fiet. Lege lib. I Cod. [tit. 3] const. 52, ubi dicitur, posse aliquem intra annum ad monasterium suum reverti. Lege etiam finem Nov. CXXIII.

8. Qui a monasterio ad aliud monasterium transit, rebus suis excidit et ne recipitur quidem. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 38, et memento Nov. III, legens etiam Nov. CXXIII.

9. Monachus, qui clericus factus est, si uxorem duxerit vel alias scortatus fuerit, in omne tempus privatus fit; si vero militaverit, officialis fiet. Memineris eorum, quae tibi superius dicta sunt, et legas const. 55 (?) tit. 3 lib. I Cod.

10. Non gradus, sed vitae genus constituit abbatem. Similiter lib. I Cod. tit. 3 const. 46.

11. Quae de monachis et clericis maribus dicta sunt, etiam in feminis obtinent. *Data mense Aprili Belisario Consule.*

---

2) Codex *τὸ μετὰ* habere videtur.
3) Cod. *λόγων*.
4) Corruptelam aliquam his verbis inesse crediderim.
5) Cod. *ἀναχωριτῶν*.
6) Legendum *αὐτήν*, nisi verbum *αὐτάς* tam ad *διάτ. λη'* quam ad *νεαρὰν ος'* pertinere credas.
7) In Cod. desunt verba *τί. γ'*.

8) In Cod. post *βι. α' τοῦ κώδ.* haec leguntur: *οὐχ ὁ βαθμὸς ἀλλ' ἡ πολιτεία ποιεῖ τοὺς ἡγουμένους. ὁμοίως βι. α' τοῦ κώδ.*, quae a librario ex sequentibus per errorem hic inserta esse facile intelligitur.
9) Legendum videtur: *νβ'*.
10) Codex haec cum praecedenti § iungit.
11) Codex et haec uno tenore addit.

Νεαρὰ ϛʹ.

Περὶ ἐπισκόπων καὶ περὶ χειροτονιῶν.

Μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ δῶρα θεοῦ.

Ὁ γενόμενος[1] *ἐπίσκοπος μαρτυρείσθω ὡς ἄξιος, καὶ μὴ ᾖ*[2] *βουλευτὴς μήτε ταξεώτης, εἰ μὴ ἄρα μονάσας νέος ὢν*[3] *ἠλευθερώθη, δεδωκὼς τὸ τέταρτον τῆς οὐσίας αὐτοῦ τῇ βουλῇ ἢ τῇ τάξει, ἢ ιεʹ ἔτη ἐποίησεν ἐν μοναστηρίῳ. τοῦτο γὰρ ἐπάγει ἡ ρλζʹ νεαρά. ἀνάγνωθι δὲ βι. αʹ τοῦ κώδ. τί. γʹ διάτ. μαʹ καὶ μζʹ καὶ ρκγʹ νεαράν.*

Ὁ ἐπίσκοπος γενόμενος[4] *μὴ ᾖ ἀπὸ*[5] *λαϊκῶν, μήτε χήραν γαμετὴν ἐχέτω, ἀλλὰ παρθένος ὠφθείη, ἢ γαμετὴν φανείη ἐσχηκὼς ἐκ παρθενίας, μήτε παλλακῇ*[6] *συνοικήσας. ἀνάγνωθι βι. αʹ τοῦ κώδ. τί. γʹ*[7] *διάτ. μαʹ καὶ νεαρὰν ρκγʹ.*

Μὴ εἴη τις ἐπίσκοπος ἐπὶ δωροδοκίᾳ, ἐπεὶ προσκυροῦται, ὃ δέδωκε, τῇ ἐκκλησίᾳ. ἀνάγνωθι βι. αʹ τοῦ κώδ. τί. γʹ διάτ. λʹ καὶ μαʹ. ὁμοίως δέ φησιν ἡ ρκγʹ νεαρά.

Μὴ ᾖ ἄπειρος δογμάτων ὁ ἐπίσκοπος προβαλλόμενος. ἀνάγνωθι τὴν ρκγʹ νεαράν.

Ὅτι[8] *ὁ παρὰ τὰ εἰρημένα χειροτονῶν ἢ χειροτονούμενος ἐπίσκοπος ἐκπίπτει τῆς ἱερωσύνης. ἀνάγνωθι τὴν ρκγʹ νεαράν.*

Πᾶς ἐπίσκοπος εἰδὼς τὸ δόγμα, εἰ[9] *καὶ ἐκ μοναχῶν εἴη, ἐπὶ ἑξάμηνον ἐν κλήρῳ καταταγεὶς ἔστω, καὶ μαρτυρείσθω ἐπὶ χρησταῖς πράξεσιν, καὶ διομολογείτω τηρεῖν τοὺς κανόνας. ἴσθι δέ, ὅτι φησὶν ἡ ρκγʹ νεαρά, ὡς καὶ λαϊκὸς δύναται εἶναι ἐπίσκοπος ἐντὸς τριῶν μηνῶν.*

Ὁ κερδαίνων τι διὰ χειροτονίαν λαϊκὸς διπλοῦν διδότω τῇ ἐκκλησίᾳ, ὃ[10] *ἔλαβεν, καὶ ἀειφυγίᾳ ζημιούσθω, ἀρχῆς ἢ ἀξίας ἐκπίπτων. ἀνάγνωθι τὴν ρκγʹ νεαράν.*

Λεγέτω[11] *ὁ χειροτονῶν παρόντος τοῦ λαοῦ, ὅτι μαθὼν τὸν χειροτονούμενον ἄξιον καὶ ἔχειν τὰ εἰρημένα πρὸς τὴν χειροτονίαν αὐτὸν ἄγει.*

Ἐξέστω[12] *τῷ βουλομένῳ κατηγορεῖν τοῦ χειροτονουμένου ὡς ἀναξίου. τότε γὰρ ἐμποδίζεται ἡ χειροτονία μέχρι τῆς ἐξετάσεως, καὶ εἰ μὲν εὑρεθῇ ἀνάξιος, οὐ χειροτονεῖται· εἰ δὲ ἄξιος ὀφθῇ, κωλύεται διηνεκῶς μὴ*[13] *κοινωνεῖν ὁ κατηγορήσας αὐτοῦ. τὸ αὐτὸ δέ ἐστι, κἂν ἀρξάμενος ὁ κατήγορος τῆς ἐναγωγῆς μὴ θελήσῃ πληρῶσαι αὐτήν, ἀλλὰ ἀποστῇ τοῦ ἐγκλήματος. ἀνάγνωθι τὴν ρκγʹ νεαράν, ὡσαύτως καὶ τὴν ρλζʹ*[14] *ὁμοίως νεαράν.*

Ὁ ἐπίσκοπος μὴ ἀπολιμπανέτω τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ πλέον ἑνὸς ἐνιαυτοῦ χωρὶς θείας κελεύσεως, ἢ καλείσθω κηρύγματι καὶ ἀπειθῶν ἀπωθείσθω. ἀνάγνωθι τὴν ρκγʹ νεαράν.

Novella VI.

De episcopis et de ordinationibus.

Maxima inter homines sunt dona Dei.

1. Qui episcopus fit, testimonium habeat, quod dignus sit, nec curialis aut officialis sit, nisi forte, quum ex prima aetate monachus fuerit, liberatus sit, quarta parte propriae substantiae curiae vel officio praestita, aut XV annos in monasterio fecerit. Hoc enim addit Nov. CXXXVII. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 41 et 47 et Nov. CXXIII.

2. Qui episcopus fit, ne sit ex laicis, nec viduam uxorem habeat, sed caelebs esse cognoscatur, aut uxorem virginem habuisse intelligatur, nec cum concubina cohabitasse. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 41 et Nov. CXXIII.

3. Ne fiat episcopus per largitionem: alioquin, quod dedit, ecclesiae adiudicatur. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 30 et 41. Similiter loquitur Nov. CXXIII.

4. Ne sit ignarus dogmatum, qui episcopus creatur. Lege Nov. CXXIII.

5. Episcopus, qui adversus ea, quae dicta sunt, ordinat vel ordinatur, sacerdotio excidit. Lege Nov. CXXIII.

6. Quivis episcopus dogmatis peritus, licet ex monachis sit, sex menses in clerum assumtus esto, ac bonorum operum testimonium habeat, et canones se servaturum esse promittat. Sciendum autem est, quod Nov. CXXIII dicit, etiam laicum intra tres menses episcopum fieri posse.

7. Laicus, qui aliquid ordinationis intuitu lucratur, duplum ecclesiae reddat, quod accepit, et perpetuo exilio puniatur, magistratu vel dignitate eiectus. Lege Nov. CXXIII.

8. Qui [episcopum] ordinat, praesente populo dicat, quod eum, qui ordinandus est, dignum esse et praedicta habere noverit et ita ad ordinationem veniat.

9. Liceat ei, qui volet, ordinandum tanquam indignum accusare. Tunc enim inhibetur ordinatio usque ad examinationem, et siquidem indignus inventus fuerit, non ordinatur: si vero dignus esse videatur, is, qui eum accusavit, in perpetuum a communione removetur. Idem est, si accusator, postquam actionem instituit, persequi eam noluerit, sed ab accusatione desistat. Lege Nov. CXXIII, et similiter Nov. CXXXVII, et similiter Nov. CXXXVII.

10. Episcopus ne abesto ab ecclesia sua ultra annum sine sacra iussione; alioquin edicto evocetur et, si non obediat, expellatur. Lege Nov. CXXIII.

---

1) Cod. *γενόμενος*.
2) Cod. *ἡ*.
3) Cod. *ἦν*.
4) Cod. *γενόμενος*.
5) Cod. *μὴ ὑπό*.
6) Cod. *παλλακήν*.
7) Cod. *τί. αʹ*.
8) Codex uno tenore haec addit.
9) Cod. *ἡ*.
10) Cod. *ὤν*.
11) Cod. praecedentibus haec coniungit.
12) Et haec Codex uno tenore addit.
13) Delendum esse videtur.
14) Cod. *ρλαʹ*.

Ἐπίσκοπος μὴ ἀνίτω χωρὶς γραμμάτων συστατικῶν ἐν κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐὰν ἀνέλθῃ, μηνυέτω πρῶτον τῷ βασιλεῖ διὰ τοῦ πατριάρχου ἢ διὰ τῶν ἀποκρισιαρίων ἑκάστης διοικήσεως ἢ διὰ τῶν ῥεφερενδαρίων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. ἀνάγνωθι τὴν ρκγ΄ νεαράν.

Οἱ γινόμενοι κληρικοὶ γράμματα γινωσκέτωσαν, καὶ μὴ ὦσιν ἐκ ταξεωτῶν ἢ βουλευτῶν, εἰ μὴ ἄρα μονάσαντες νέοι ὄντες τὸ τέταρτον τῆς ἑαυτῶν οὐσίας δεδώκασιν καὶ εἰ [15]*) ἠλευθερώθησαν κατὰ τὰ προειρημένα ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων. ἀνάγνωθι βι. α΄ τοῦ κώδ. τί. γ΄ διάτ. ιβ΄ καὶ κα΄ καὶ νβ΄* [16]*) καὶ τὴν ρκγ΄ νεαράν.*

Οἱ γινόμενοι κληρικοὶ μὴ ἐχέτωσαν παλλακὴν μήτε γυναῖκα ἐξ ἀνδρός. εἰ δὲ ἤδη τῆς χειροτονίας ἠξιώθησαν, μηδὲ ὅλως γαμείτωσαν, ἐπεὶ τοῦ ἰδίου βαθμοῦ ἐκπίπτουσιν. ἀνάγνωθι βι. α΄ τοῦ κώδ. τί. γ΄ διάτ. με΄ [17]*) καὶ τὴν ρκγ΄ νεαράν.*

Ἀναγνώστης δευτερογαμῶν οὐ προκόπτει· τριγαμῶν δὲ καὶ τοῦ κλήρου ἐκπίπτει. ἀνάγνωθι τὴν κβ΄ καὶ ρκγ΄ νεαράν.

Αἱ διακόνισσαι ν΄ ἐτῶν γινέσθωσαν, παρθένοι οὖσαι ἢ μόνανδροι. ἰστέον δέ, ὅτι καὶ ἧττον [18]*) τῶν ν΄ ἐτῶν δύνανται γενέσθαι διακόνισσαι, ἐν κοινοβίῳ μέντοιγε. ἀνάγνωθι τὴν ρκγ΄ νεαράν, κελεύουσαν χειροτονεῖσθαι διακονίσσας τὰς οὔσας με΄ ἐτῶν ἀδιαστίκτως.*

Αἱ διακόνισσαι μόνοις συνοικείτωσαν γονεῦσιν ἢ παισὶν ἢ ἀδελφοῖς ἢ θείοις.

Ὁ φθείρων τὰς διακονίσσας ὑπόκειται τοῖς κατὰ τῶν φθορέων νόμοις. ἀνάγνωθι βι. α΄ τοῦ κώδ. τί. γ΄ διάτ. ε΄ καὶ βι. θ΄ τί. ιγ΄ [19]*) διάτ. α΄ καὶ τὴν ρκγ΄ νεαράν.*

Πᾶς κληρικός, κἂν [20]*) ἀναγνώστης ἐστίν, εἰ καταλείψῃ τὴν ἱερατείαν, γινέσθω βουλευτὴς ἢ ταξεώτης. ἀνάγνωθι βι. α΄ τοῦ κώδ. τί. γ΄ διάτ. νβ΄ καὶ τὴν ρκγ΄ νεαράν.*

Τὸ μέτρον τῶν κληρικῶν ἡ συνήθεια ὁρίζει ἢ ἡ ποσότης τῆς ἐκκλησιαστικῆς προσόδου. ἀνάγνωθι βι. α΄ τοῦ κώδ. τί. γ΄ διάτ. ζ΄ [21]*) καὶ ια΄.*

Τὸ δὲ εἰρημένον ἐνταῦθα οὐ προβαίνει ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας κωνσταντινουπόλεως· ὡρισμένοι γάρ εἰσι καὶ οἱ κληρικοὶ αὐτῆς, ὡς ἔγνως ἐν τῇ γ΄ νεαρᾷ.

Ὁ θέλων κατηγορείτω τοῦ παραβαίνοντος τὴν παροῦσαν διάταξιν. καὶ οἱ ἄρχοντες δὲ μὴ μηνύοντες βασιλεῖ τὸ παραβαινόμενον ε΄ λίτρας χρυσίου προστιβῶνται. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἀπριλλίῳ ὑπατείᾳ μελισαρίου καὶ εὐτροπίου.

11. Episcopus ne adito Constantinopolin sine lieris commendaticiis, et si adierit, primum id indicet imperatori per patriarcham vel per apocrisiarios cuiusvis dioeceseos vel per referendarios magnae ecclesiae. Lege Nov. CXXIII.

12. Qui clerici fiunt, literas cognoscant, neque ex officialibus vel curialibus sint, nisi in prima aetate monachi facti quartam propriae substantiae dederint et liberati fuerint, secundum ea, quae supra de episcopis dicta sunt. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 12 et 21 et 52 et Nov. CXXIII.

13. Qui clerici fiunt, ne concubinam habento aut uxorem, quae alii viro nupta fuit. Quodsi iam ordinatione dignati sunt, omnino uxores ne ducant: alioquin gradu suo excidunt. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 45 (?) et Nov. CXXIII.

14. Lector, qui secundas nuptias contrahit, non provehitur: si tertias, etiam clero excidit. Lege Nov. XXII et CXXIII.

15. Diaconissae fiant, quae sunt L annorum, virgines vel unius viri uxores. Sciendum autem est, quod etiam, quae minores sunt L annis, diaconissae fieri possunt, in coenobio scilicet. Lege Nov. CXXIII, quae indistincte iubet, diaconissas ordinari, quae sint XLV annorum.

16. Diaconissae solum cum parentibus vel liberis vel fratribus vel thiis cohabitent.

17. Qui diaconissas corrumpit, legibus adversus stupratores latis subiacet. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 5 et lib. IX tit. 13 const. 1 et Nov. CXXIII.

18. Omnis clericus, licet lector sit, si sacerdotium reliquerit, curialis vel officialis fiat. Lege lib. I. Cod. tit. 3 const. 52 et Nov. CXXIII.

19. Numerum clericorum consuetudo definit vel quantitas redituum ecclesiasticorum. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 7 (?) et 11.

20. Quod hic dictum est, non obtinet in ecclesia Constantinopoleos: nam clerici eius definiti sunt, sicuti didicisti in Nov. III.

21. Quicunque volet eos, qui hanc constitutionem transgrediuntur, accusato; praesides vero, qui transgressionem imperatori non indicant, quinque libris auri mulctantur. *Data mense Aprili Belisario et Eutropio Consulibus.*

15) Particula *εἰ* delenda esse videtur.
16) Cod. *κβ΄*.
17) Legendum: *μδ΄*, quamquam in vulgatis editionibus const. 45 sit. Cf. *Biener Revision des just. Codex.* S. 109. *Witte* leges restitutae p. 168.
18) Cod. *ἧττων*.
19) Cod. *ις΄*.
20) Cod. *καί*.
21) Quam constitutionem Theodorus intelligat, nescio: certe const. 7 Cod I, 3 nihil eiusmodi sancit.

Νεαρὰ ζ'.

Περὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.

Ἕνα σκοπὸν ἀεὶ τοῦτον ἐθέμεθα.

Μηδεὶς εὐαγὴς οἶκος ἀκίνητον πρᾶγμα μήτε γεωργικὰ ἀνδράποδα μήτε πολιτικὴν σίτησιν ἐκποιείτω μήτε ἰδικῶς ἐνεχυριαζέτω μήτε διηνεκῶς ἐμφυτευέτω μήτε καταλλαττέτω τινί, εἰ μὴ μόνον βασιλεῖ διὰ χρείαν ἀναγκαίαν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ιδ' καὶ ιζ' καὶ κα' καὶ νεαρὰν μς' καὶ νδ' καὶ νε' περὶ τὸ τέλος.

Καλῶς ἐμφυτεύονται τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐπὶ τῇ ζωῇ τοῦ ἐμφυτευομένου καὶ τῶν παίδων καὶ τῶν ἐγγόνων αὐτοῦ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς γαμετῆς ἐκείνων αὐτῶν ἢ τοῦ ἀνδρός, ὅτε ῥητῶς ἐντεθῇ τῇ ἐμφυτεύσει τὸ τῶν συνοικούντων πρόσωπον, ἐπὶ μειώσει ἕκτου[1]) μέρους τοῦ ἀρχαίου κανόνος, ἢ ἐὰν ἐμειώθη ἐπὶ τῷ καὶ νῦν ἐφεστῶτι κανόνι. ἰστέον δέ, ὅτι ἐπὶ τῶν πολυτίμων προαστείων οὐχ ὁ κανὼν σκοπεῖται, οὐδὲ τὸ ἕκτον μέρος τῆς μειώσεως αὐτῶν, ἀλλὰ ἡ διατίμησις αὐτῶν. διατιμῶνται γὰρ καὶ γινώσκονται, ὅτι πόσην ποιοῦσι πρόσοδον εἰς κ' ἔτη, καὶ τότε ἡ πρόσκαιρος αὐτῶν ἐμφύτευσις γίνεται πρὸς τὴν ποσότητα τῆς διατιμήσεως τῆς προσόδου αὐτῶν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διατ. κδ' καὶ νεαρὰν νε' καὶ ρκ'.

Ἡ τῆς διετίας ἀγνωμοσύνη λύει τὴν ἐμφύτευσιν, μηδὲ τὰ ἐμπονήματα ἀπαιτοῦσα. ὁμοίως φησὶ καὶ ἡ ρκ' νεαρά. τοῦτο δὲ νόει ἐπὶ μόνης ἐκκλησιαστικῆς ἐμφυτεύσεως, ἐφ' ἧς καὶ ἐλέχθη[2]). εἴρηται γὰρ ἐν τῷ α' βι. τοῦ κώδ. τί. δ' διατ. λβ' καὶ ἐν τῷ δ' βι. τί. ξς' διατ. β' τοῦ κώδ. ὅτι, εἰ μὴ ἐπὶ γ' ἔτη ἀγνωμονήσῃ ὁ ἐμφυτευτής, οὐκ ἐκβάλλεται.

Τὰ ἐρείπια[3]) τῶν ἐκκλησιῶν ἐμφυτευέσθω, καθὼς οἱ ἀρχιτέκτονες ἐνωμότως[4]) ἂν εἴπωσι παρόντων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διοικητῶν.

Οὐ δυνατὸν τοῖς αὐτοῖς προσώποις ἀνανεοῦσθαι τὰς τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐμφυτεύσεις, ἵνα μὴ ὦσι διηνεκεῖς. ἀνάγνωθι τὴν ρκγ' νεαράν.

Ὁ USUFRUCTος, τουτέστιν ἡ χρῆσις[5]), τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων διδόσθω ἄχρι μόνον τῆς ζωῆς τοῦ λαμβάνοντος, δωρουμένου πρᾶγμα ἄξιον τῆς αὐτῆς τιμῆς τῷ τὸν οὐσούφρουκτον παρέχοντι ἢ ἐμφυτεύσαντι αὐτῷ.

Ὁ[6]) παρὰ τὰ λεχθέντα συναλλάττων ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἐκπίπτει καὶ τῶν ἐν μέσῳ καρπῶν ἢ κερδῶν.

Ὁ οἰκονόμος διδότω, ὅπερ ἐκέρδανεν ἢ ἐζημίωσεν τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐκπιπτέτω τῆς οἰκονομίας ὑποκείμενος ἀγωγῇ μετὰ τῶν αὐτοῦ διαδόχων, οὐ μόνον τὰ συναλλάγματα ποιῶν παρὰ τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ καὶ σιωπῶν, ἵνα ὑπὸ ἄλλου γένηται. ἀνάγνωθι δὲ τὴν ιδ' διάτ. τοῦ

1) Cod. *ἐκ τοῦ.*
2) Cod. *ἐλέγχθη.*
3) Cod. ERIPIA. Sed est graeca vox.

Novella VII.

De ecclesiasticis rebus.

Unum scopum semper hunc posuimus.

1. Nulla venerabilis domus rem immobilem aut mancipia rustica aut annonas civiles alienet vel specialiter obliget vel in perpetuam emphyteusin det vel alicui permutationis causa det, nisi soli imperatori propter causam necessariam. Lege lib. I Cod. tit. 2 const. 14 et 17 et 21 et Nov. XLVI et LIV et LV circa finem.

2. Ecclesiasticae res recte in emphyteusin dantur usque ad vitam eius, qui emphyteusin accipit, et liberorum et nepotum eius, verum etiam uxoris ipsorum et mariti, si disertis verbis coniugis persona in emphyteusi expressa sit, sexta parte antiqui canonis remittenda, vel, si [canon] imminutus sit, sub canone, qui etiam nunc constitutus sit. Sciendum autem est, quod in pretiosis suburbanis non canon consideratur, nec sexta pars imminutionis, sed aestimatio eorum. Aestimantur enim et computatur, quantum reditum intra viginti annos fecerint, et tunc in temporalem emphyteusin dantur pro quantitate aestimationis reditus eorum. Lege lib. I Cod. tit. 2 const. 24 et Nov. LV et CXX.

3. Si intra biennium canon non fuerit solutus, emphyteusis solvitur, et ne meliorationes quidem petuntur. Similiter loquitur etiam Nov. CXX. Hoc tamen intelligas de sola ecclesiastica emphyteusi, de qua id dictum est. Dicitur enim in lib. I Cod. tit. 4 const. 32 et in lib. IV tit. 66 const. 2 Cod. emphyteutam, nisi per triennium non solverit, non expelli.

4. Collapsa aedificia ecclesiarum in emphyteusin dantur, secundum ea, quae architectones iuramento praestito dixerint et praesentibus administratoribus ecclesiasticis.

5. Non possunt iisdem personis ecclesiasticarum rerum emphyteuses renovari, ne perpetuae sint. Lege Nov. CXXIII.

6. Ususfructus, id est usus, ecclesiasticarum rerum solum usque ad vitam eius concedatur, qui eum accipit, ita ut hic rem eiusdem aestimationis ei, qui usumfructum ei concedit vel in emphyteusin dat, donet.

7. Qui praeter dicta de ecclesiasticis rebus paciscitur, etiam fructibus medii temporis vel lucris excidit.

8. Oeconomus, non solum qui praeter dicta conventionem facit, sed et, qui dissimulavit, ut ab alio fieret, reddat, quodcunque lucratus est, et resarciat damnum ecclesiae datum, et oeconomatu excidat, et ipse cum heredibus suis actione teneantur.

4) Cod. *ἐνομώτως.*
5) Cod. *ὁ εἰς χρῆσιν.*
6) Codex hanc §. partem praecedentis §. facit.

β' τί. τοῦ α' βι. τοῦ κώδ., ἔνθα εἴρηται, ὅτι καὶ διηνεκῶς ἐξορίζεται[7]).

Ὁ TABELLίων συγγράφων ἐκκλησιαστικὸν συνάλλαγμα παρὰ τὰ λεχθέντα διηνεκῶς ἐξορίζεται· καὶ οἱ ὑπουργήσαντες ἄρχοντες ἀρχῆς καὶ οὐσίας καὶ ἀξίας ἐκπίπτουσιν. ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὴν ρκ' νεαράν.

Ὁ παρὰ τὰ εἰρημένα ἐκκλησιαστικὸν πρᾶγμα ὠνούμενος ἐκπίπτει τοῦ πράγματος· ὁ δὲ κατὰ δωρεὰν λαβὼν ἐκπίπτει τοῦ δωρηθέντος, καὶ ἄλλο τοιοῦτον πρᾶγμα προσδίδωσι· καὶ ὁ καταλλάξας γὰρ εἰς ἐκκλησιαστικὸν ἀπόλλυσιν ὃ δέδωκεν, ἀναδιδοὺς καὶ ὃ ἔλαβεν. ταῦτα καὶ ἐπὶ δανειστοῦ κρατεῖ λαβόντος ἀκίνητον ἐκκλησιαστικὸν πρᾶγμα εἰς ἐνέχυρον· ἀπόλλυσι γὰρ καὶ ὃ ἐδάνεισεν, ἀποδιδοὺς καὶ ὃ ἐδέξατο. ἀνάγνωθι τὴν μς' καὶ τὰ τέλη τῆς ρκ' νεαρᾶς.

Οἱ συναλλάσσοντες ἐκκλησίαις τοὺς διοικητὰς αὐτῶν εὐθύνουσιν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. λβ' καὶ νεαρὰν ρκγ', ἔνθα φησί, μὴ ἐνάγεσθαι καθολικῶς τὸν ἐπίσκοπον περὶ ἐκκλησιαστικῆς ὑποθέσεως.

Αἱ ἐκκλησίαι δανειζόμεναι εἰς ἀναγκαίας χρείας δύνανται γενικῶς ὑποθέσθαι τὰ ἑαυτῶν, ὡς δήλου ὄντος, ὅτι ἰδικῶς οὐχὶ ὑποτίθενται. ἀνάγνωθι τὴν ρκ' νεαράν.

Ὁ διηνεκῶς ἐμφυτευόμενος ἐκκλησιαστικὸν πρᾶγμα ἐκπίπτει τῆς ἐμφυτεύσεως, καὶ τελεῖ τὴν ἐτησίαν ἐμφύτευσιν. ἰστέον δέ, ὅτι καλῶς ἀλλήλοις ἐμφυτεύουσι διηνεκῶς οἱ εὐαγεῖς τόποι.

Τὰ ἱερατικὰ σκεύη οὐδὲ[8]) καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐκποιοῦνται, εἰ μὴ ἐπὶ μόνῃ ἀναῤῥύσει αἰχμαλώτων. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ιζ' καὶ κα'. ἰστέον δέ, ὅτι φησὶν ἡ ρκ' νεαρά, ὡς καὶ διὰ χρέη ἐκποιοῦνται, ἐὰν ἀπόκεινται περὶ τὰ σκεύη.

Τὰ[9]) εἰρημένα περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἢ ἱερατικῶν πραγμάτων μὴ παραβαινέσθω μήτε ἀπὸ θείου τύπου· τοῦ κυαίστωρος καὶ τῶν προσδεχομένων ἀρχόντων ζημιουμένων ἀνὰ ν' λιτρῶν χρυσίου, καὶ τοῦ συμβολαιογράφου διηνεκῶς ἐξοριζομένου, καὶ τῶν διοικητῶν τῆς ἐκκλησίας, κληρικῶν ὄντων, ἐκπιπτόντων τῆς ἱερωσύνης.

Ἐάν τις τῶν ἐν δυνάμει κατὰ θεῖον τύπον μισθώσηται ἢ ἐμφυτεύσηται ἐκκλησιαστικὸν πρᾶγμα, ὑπόκειται πρὸς ταῖς εἰρημέναις ποιναῖς καὶ τῷ τῆς ἱεροσυλίας[10]) ἐγκλήματι.

Μοναστήριον ἔχον θυσιαστήριον, ἰδιωτικὸν μὴ γινέσθω, ἐπεὶ ἐπανάγεται εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ σχῆμα, καὶ τὸ συνάλλαγμα ἀκυροῦται, καὶ ἀπόλλυσι τὸ τίμημα ὁ ἀγοράσας, καὶ εἰ γέγονεν ἐπ' αὐτῷ ὑποθήκη, οὐκ ἔῤῥωται. ἀνάγνωθι τὴν ρκ' νεαράν.

Μηδεὶς εὐαγὴς τόπος δεχέσθω ἄπορον κτῆσιν μήτε κατὰ δωρεάν, ἀλλὰ ἀποδιδότω αὐτὴν χωρὶς τῶν ὡς εἰκὸς δεδομένων [τῶν διοικητῶν][11]) ὑποκειμένων τῷ συναλλάξαντι. ὁμοίως φησὶν ἡ ρκ' νεαρά.

Ἔξεστι[12]) παντὶ προσαγγεῖλαι ἀφόβως τὰ [παρὰ

Lege const. 14 tit. 2 lib. I Cod. ubi dicitur, quod etiam in perpetuum relegatur.

9. Tabellio, qui ecclesiasticum contractum praeter dicta conscribit, in perpetuum relegatur; et praesides, qui ministerium suum praebuerint, praesidatu et substantia sua et dignitate excidunt. Lege etiam Nov. CXX.

10. Qui praeter dicta rem ecclesiasticam emit, ea re excidit: qui dono accepit, re donata excidit, et aliam similem rem insuper reddit: et qui [aliquam rem] cum ecclesiastica permutavit, amittit, quod dedit, et reddit, quod accepit. Haec etiam in creditore obtinent, qui rem ecclesiasticam immobilem tanquam pignus accepit: amittit enim, quod credidit, et reddit, quod accepit. Lege Nov. XLVI et finem Nov. CXX.

11. Qui cum ecclesiis contrahunt, administratores earum conveniunt. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 32 et Nov. CXXIII, ubi dicit, episcopum ob ecclesiasticam causam omnino non conveniri.

12. Ecclesiae, quae propter necessarios usus mutuam pecuniam sumunt, res suas generaliter hypothecae dare possunt: specialiter nempe hypothecae aliquid dare non possunt. Lege Nov. CXX.

13. Qui rem ecclesiasticam in perpetuam emphyteusin accipit, emphyteusi excidit, et annalis emphyteuseos canonem solvit. Sciendum tamen est, venerabilia loca sibi invicem perpetuas emphyteuses recte dare.

14. Sacra vasa nullo modo alienantur, nisi ad solam redemtionem captivorum. Lege lib. I Cod. tit. 2 const. 17 et 21. Sciendum tamen est, quod dicit Nov. CXX, etiam propter debita alienari posse, si ea circa vasa [illa] versentur.

15. Quae de ecclesiasticis vel sacris rebus dicta sunt, ne sacra quidem forma impetrata violentur: sed quaestor et praesides, qui eam susceperint, L libris auri mulctentur, et tabellio in perpetuum relegetur, et administratores ecclesiae, si clerici sint, sacerdotio excidant.

16. Si quis eorum, qui in potentatu sunt, sacra forma impetrata rem ecclesiasticam conduxerit vel in emphyteusin acceperit, praeter dictas poenas etiam sacrilegii crimini obnoxius est.

17. Monasterium, quod altare habet, privatum ne fiat, alioquin ad antiquum eius statum reducitur, et contractus irritus fit, et pretium amittit emtor, et si qua ei hypotheca propterea data est, non valet. Lege Nov. CXX.

18. Nullus venerabilis locus sterilem possessionem ne dono quidem accipiat, sed reddat eam, et ea, quae [ipsi] forte data sunt, non restituat, [administratoribus] a contrahente conveniendis. Similiter loquitur Nov. CXX.

19. Cuilibet licet sine fraude denuntiare, quae

7) Theodorus errasse videtur: certe, si vulgatas editiones sequaris, tabellionibus quidem, sed non oeconomis perpetui exilii poena irrogatur.

8) Cod. οὔτε.

9) Cod. sequentia praecedentibus coniungit.

10) Cod. ἱερωσύνης.

11) Verba τῶν διοικητῶν in Cod. desunt, nec apparet aliquod in eo lacunae signum. Emendatione tamen opus erat.

12) Codex haec uno tenore addit.

τὰ] [13]) εἰρημένα γενόμενα ἐπὶ [14]) τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι. σημείωσαι δέ, ὅτι ἡ διάταξις ἐπὶ τῶν ῥητῶς κειμένων κρατεῖ. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαΐῳ ἰνδ. β' ὑπατείᾳ βελισαρίου.

in rebus ecclesiasticis adversus ea, quae dicta sunt, fiunt. Nota vero, praesentem constitutionem in iis obtinere, quae disertis verbis expressa sunt. *Data mense Maio indictione II Belisario Consule.*

Νεαρὰ η'.

Περὶ ἀρχόντων. [1])

Οἱ ἄρχοντες προῖκα γινέσθωσαν μόνας τὰς συνηθείας παρέχοντες. ὁμοίως φησὶν ιζ' καὶ ρξα' νεαρά.

Ὁ κόμης φρυγίας πακατιανῆς τὴν τοῦ βικαρίου τῆς ἀσιανῆς καὶ τοῦ ἄρχοντος φρυγίας πακατιανῆς [2]) τάξιν ἐπέχει, ὀνομαζόμενος ἄρχων πακατιανῆς, καὶ τὰς τῶν δύο ἀρχῶν σιτήσεις λαμβάνει.

Ὁ κόμης πρώτης [3]) γαλατίας οὐκ ἄρχει ἄλλης τινὸς πόλεως.

Μηδεὶς ἄρχων τοποτηρητὴν πεμπέτω εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἀρχομένας πόλεις, ἐπεὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπίπτει. ὁμοίως φησὶν ἡ ιζ' νεαρά.

Ὁ κόμης τῆς ἀνατολῆς καὶ ἄρχοντος τάξιν ἐπέχει. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. λς' διάτ. α'.

Πᾶς ἰδιώτης παντοίως ὑποκείσθω τοῖς ἄρχουσιν. ὁμοίως φησὶν ἡ ιζ' καὶ ξθ' νεαρά. ἀνάγνωθι δὲ καὶ βι. α' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. β' ἔνθα φησὶν...... [4])

Οἱ ὑπὸ ἑτέρους ἄρχοντας [ὄντες] [5]) ἐπὶ μόνοις δημοσίοις καὶ ἐπὶ τοῖς ἐγκλήμασιν ὑποκείσθωσαν καὶ τοῖς μὴ ἔχουσι κατ' αὐτῶν δικαιοδοσίαν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. β' καὶ ιζ' [6]) καὶ νεα. ξθ' [καὶ ργ'.] [7]).

Οἱ ἄρχοντες μὴ συγχωρείτωσαν τοῖς ἐκβιβασταῖς λαβεῖν πλείονα τῶν διηγορευμένων σπορτούλων, ἐπεὶ οἴκοθεν ἀπολογοῦνται [8]) τοῖς ζημιωθεῖσιν. ἐχέτωσαν δὲ [9]) οἱ ἄρχοντες ἐξουσίαν περὶ τούτου καὶ μηνύειν [10]) βασιλεῖ [11]), εἰ μὴ πεισθῶσιν αὐτοῖς οἱ ἐκβιβασταί. ἀνάγνωθι τὴν ιζ' καὶ πς' νεαράν.

Οἱ ἄρχοντες κωλυέτωσαν καὶ τοὺς ἐν ὑπεροχῇ ὄντας ἀδικοῦντας [12]). βασιλέως γὰρ τάξιν ἐπέχουσιν, ὅθεν [13]) καὶ τοὺς ὑπευθύνους δύνανται ἀποζῶσαι [14]). ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. β' καὶ ιζ' καὶ βι. γ' τί. ιε' διάτ. α' καὶ βι. ιβ' τί. κε' διάτ. δ'.

Ὀμνύτωσαν οἱ ἄρχοντες, ὡς οὐδέν τινι παρέσχον τῆς ἀρχῆς χάριν, καὶ ὅτι οὐκ ἐπηγγείλαντο, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅτι καὶ αὐτοὶ οὐ λαμβάνουσίν τι παρά τινος ἐφ' ὅσον ἄρχουσιν. ἀνάγνωθι τὴν ιζ' καὶ τὴν ρξα' νεαράν.

Ὁ πλέον τῶν διηγορευμένων λαμβάνων παρὰ τῶν

Novella VIII.

De praesidibus.

1. Praesides gratis fiant et solum consuetudines praestent. Similiter loquitur Nov. XVII et CLXI.

2. Comes Phrygiae Pacatianae vicarii Asianae et praesidis Phrygiae Pacatianae vicem sustinet, nomen gerens praesidis Pacatianae, et utriusque praesidatus annonas percipit.

3. Comes primae Galatiae alii civitati non praeest.

4. Nullus praeses vicarium mittat in civitates, quibus praeest: alioquin praesidatu excidit. Similiter loquitur Nov. XVII.

5. Comes Orientis etiam praesidis vicem sustinet. Lege lib. I Cod. tit. 36 const. 1.

6. Omnis privatus in qualibet causa praesidibus subiectus sit. Similiter loquitur Nov. XVII et LXIX. Lege etiam lib. I Cod. tit. 40 const. 2, ubi dicit.....

7. Qui sub aliis magistratibus sunt, quantum ad tributa et crimina attinet, etiam iis [praesidibus] subiecti sint, qui in ipsos iurisdictionem non habent. Lege lib. I Cod. tit. 40 const. 2 et 17 et Nov. LXIX [et CIII].

8. Praesides ne permittant executoribus plures sportulas percipere, quam definitum est: alioquin iis, qui damnum passi sunt, de suo restituent. Habeant autem praesides licentiam de hac re etiam ad imperatorem referendi, si executores iis non obediant. Lege Nov. XVII et LXXXVI.

9. Praesides prohibeant, ne, qui in potentatu sunt, quemquam iniuria afficiant. Imperatoris enim vicem sustinent, ideoque etiam reos cingulo privare possunt. Lege lib. I Cod. tit 40 const 2 et 17 et lib. III. tit. 15 const. 1 et lib. XII tit. 25 const. 4.

10. Iurent praesides, nulli se praesidatus consequendi gratia quidquam dedisse aut promisisse, sed nec ipsos quidquam durante magistratu accepturos esse. Lege Nov. XVII et CLXI.

11. Qui plus, quam statutum est, a praesidibus

---

13) Haec verba in Cod. desunt: sed necessario supplenda erant.

14) Cod. *περί*, quod ferri non poterat. Itaque levi mutatione *ἐπί* reposui.

1) Verba initialia huius Novellae in Cod. desiderantur. Sunt autem haec: *Ἁπάσας ἡμῖν ἡμέρας τε καὶ νύκτας.*

2) Cod. *καπατιανῆς.*

3) Cod. *προτῆς.*

4) Excidisse quaedam manifestum est.

5) Cod. *ἄρχοντες*, quod ex *ἄρχοντας ὄντες* contractum esse videtur.

6) Cod.: *ζ'.*

7) Inclusa a recentiore manu addita sunt.

8) Basil.: *ἀποδώσουσιν.*

9) Cod. *ἐχέτωσαν αὐτό. οἱ*, quod ex Basil. emendavi.

10) Basil. *καὶ μηνύειν περὶ τούτου.*

11) Basil. *βασιλεῦσιν.*

12) Basil. *ἀδικεῖν.*

13) Deest in Basil.

14) I. q. *ἀφαιρεῖσθαι ζώνης.* *Fabrotus* male vertit: subditos salvos et incolumes praestare possunt.

ἀρχόντων τετραπλοῦν ἀποδίδωσι καὶ ἐκπίπτει τῆς ἀρχῆς καὶ στρατείας καὶ ἀξίας[15]). *ἀνάγνωθι τὴν πς' νεαράν.*

Φροντιζέτω ὁ ἄρχων τῆς ἀπαιτήσεως τῶν δημοσίων. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. ι' καὶ βι. ι' τί. κγ' διάτ. β', ἔνθα εἴρηται, ὅτι καὶ τὰ λαργητιονάλικα αὐτὸς ἀπαιτείτω. ὁμοίως φησὶν ἡ ρλδ' νεαρά.

Φυλαττέτω ὁ ἄρχων τοὺς ὑπηκόους ἀνεπηρεάστους. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. ια' καὶ ιβ'[16]).

Ὁμοίως ἐχέτω τοὺς[17]) *περὶ αὐτὸν ὁ ἄρχων. ἀνάγνωθι τὴν ργ' νεαράν, καὶ μὴ λάθῃ σε ἡ ιζ' ὁμοίως νεαρά.*

Καὶ οἱ βουλευταὶ δύνανται ἄρχειν. ἀνάγνωθι βι. ι' τί. λβ'.

Κλέπτων ὁ ἄρχων, ἢ γινόμενος ἐπὶ δόσει τινὶ[18]) *ἄρχων, δημεύεται καὶ ἐξορίζεται καὶ σωματικῶς τιμωρεῖται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. ιγ' καὶ βι. θ' τί. κζ' διάτ. δ' καὶ βι. ιβ' τί. α' διάτ. ιβ' καὶ νεαραν ρμθ'.*

Οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ πρῶτοι τῶν πόλεων μηνυέτωσαν βασιλεῖ τὰς τῶν ἀρχόντων ἀδικίας. ἀνάγνωθι τὴν πς' νεαράν.

Μετὰ τὴν ἀρχὴν δημοσιευέτω ὁ ἄρχων ν' ἡμέρας ἐν ᾗ ἦρξεν ἐπαρχίᾳ, πρὸς ὑποδοχὴν τῶν κατ' αὐτοῦ ἐναγωγῶν, ἢ συνεχέσθω ὑπὸ τῶν συντελεστῶν[19]) *καὶ ποιείτω αὐτοῖς τὸ ἱκανὸν ὧν ἐζημίωσεν· εἰ δὲ φύγῃ, ἐπαναγέσθω καὶ ἀπαιτείσθω τὸ τετραπλοῦν ὧν ἠδίκησε, μηδὲ ὑπὸ ῥεβοκατορίας, τουτέστιν ἀνακλήσεως βοηθούμενος. τοῦτο δὲ ἀναιρεῖ ἡ ρκη' νεαρά. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μθ' διάτ. α' καὶ νεαρὰν ϟε' καὶ ρκη' καὶ ρλδ' καὶ ρξα'.*

Οἱ δοῦκες μὴ ἀδικείτωσαν τοὺς ἀρχομένους καὶ μη παρεμβαλλέτωσαν[20]) *ἑαυτοὺς πολιτικῷ τινι πράγματι. ὁμοίως φησὶν ἡ ρβ' νεαρά.*

Φυλαττέσθω τοῖς συντελεσταῖς ἡ τῶν δημοσίων καταβολῶν ἄτρωτος προθεσμία, τουτέστιν ἡ τετραμηνιαία κατὰ τὴν δ' διάτ. τοῦ ξε' τί. τοῦ ια' βι. τοῦ κώδ. τοῦτο δὲ νόει ἐπὶ τῶν χρυσικῶν· ἡ γὰρ τῶν εἰδῶν καταβολὴ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους δίδοται, ὡς δηλοῖ ἡ ρκη' νεαρά.

Οὐδεὶς ἔχει παραγραφὴν ἐπὶ ἐγκλήματι οὐδὲ ἐπὶ τῶν[21]) *δημοσίων εἰσφορῶν, ἀλλὰ καὶ εὐθυνέσθω εἷς ἕκαστος ἐπὶ τούτοις παρ' ἑκάστῳ ἄρχοντι, ὑπουργούντων αὐτῷ τῶν κατὰ χώραν στρατιωτῶν· οἵτινες, εἰ μὴ ὑπουργήσωσι, στρατείας καὶ σιτήσεως ἐκπίπτουσι, καὶ περὶ τὸ σῶμα κινδυνεύουσιν. ὁμοίως φησὶν ἡ ιζ' νεαρά. ἀνάγνωθι βι. γ' τοῦ κώδ. τί. κα' διάτ. β' καὶ τί. κγ'.*

Ἐχέτωσαν οἱ ἄρχοντες τάξιν ληστοδιωκτῶν καὶ τῶν ὁμοίων. οὐδεὶς γὰρ ἄλλος[22]) *ὀφείλει γίνεσθαι ληστοδιώκτης ἢ βιοκωλύτης ἢ ἀφοπλιστής*[23]), *ἐπεὶ ἐν εἱρκτῇ βάλλεται καὶ μετὰ μήνυσιν γενομένην βασιλεῖ ἐσχάτως τιμωρεῖται· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ στείλας τὸν τοιοῦτον λ' λίτρας χρυσίου προστιμᾶται, καὶ ἀγανακτεῖται*[24]) *βαρέως. ἀνάγνωθι τὴν ρλδ' νεαράν.*

acceperit, quadruplum restituet, et magistratu et militia et dignitate excidet. Lege Nov. LXXXVI.

12. Praeses tributorum exactionem curet. Lege lib. I Cod. tit. 40 const. 10 et lib. X tit. 23 const. 2, ubi dicitur, quod etiam largitionalia ipse exigere debeat. Similiter loquitur Nov. CXXXIV.

13. Praeses subditos ab iniuriis incolumes servet. Lege lib. I Cod tit. 40 const. 11 et 12 (?).

14. Praeses eos, qui circa eum sunt, similes [sui] habeto. Lege Nov. CIII, nec lateat te Nov. XVII.

15. Etiam curiales praesides fieri possunt. Lege lib. X tit. 32.

16. Praeses, qui furta committit, vel ita praeses factus est, ut quidpiam daret, confiscatione mulctatur et relegatur et corporaliter punitur. Lege lib. I Cod. tit. 40 const. 13 et lib. IX tit. 27 const. 4 et lib. XII. tit. 1 const. 12 et Nov. CXLIX.

17. Episcopi et primores civitatium iniurias, quae fiunt a magistratibus, imperatori indicanto. Lege Nov. LXXXVI.

18. Post administrationem praeses L dies in provincia, cui praefuit, in publico moretur, ut actiones in ipsum motas excipiat, aut a collatoribus detineatur iisque satisfaciat damni dati nomine: quodsi aufugerit, reducatur et damnum iniuria datum in quadruplum restituat, nec revocatoria, i. e. revocatio, ei prosit. Hoc tamen tollit Nov. CXXVIII. Lege lib. I Cod. tit. 49 const. 1 et Nov. XCV et CXXVIII et CXXXIV et CLXI.

19. Duces ne iniuria afficiant subditos, neve se immisceant civili negotio. Similiter loquitur Nov. CII.

20. Servetur collatoribus inviolatum tempus solutioni tributorum praestitutum, hoc est tempus quatuor mensium secundum const. 4 tit. 65 lib. XI Cod. Hoc tamen intellige de auri solutione: nam specierum solutio initio anni fit, sicuti demonstrat Nov. CXXVIII.

21. Nemo [fori] praescriptionem habet in causa criminali vel publicis illationibus, sed in his rebus quilibet apud unumquemque praesidem iudicium accipiat, militibus, qui in provincia sunt, praesidi ministerium praebentibus. Qui si ministerium non praebuerint, militia et annona excidunt, et circa corpus periclitantur. Similiter loquitur Nov. XVII. Lege lib. III Cod. tit. 21 const. 2 et tit. 23.

22. Praesides latrunculatorum et similium vicem sustineant. Nullus enim alius latrunculator vel violentiarum inhibitor vel aphoplista fieri debet: alioquin in carcerem coniicitur et relatione imperatori facta ultimo supplicio afficitur: sed et, qui eum misit, triginta libris auri mulctatur et gravem indignationem sentit. Lege Nov. CXXXIV.

---

15) Basil. *οὐσίας*. Vide tamen Basil. ed. *Heimbach* tom. I p. 154 not. *κ*.

16) Legendum esse videtur: *ις'*.

17) Cod. *τοῖς*.

18) Deest in Basil.

19) Basil.: *ὑποτελῶν*.

20) Cod. *παρεμβαλέτωσαν*.

21) Excidisse aliquid crederem, veluti: *ἐπὶ τῇ ἀπαιτήσει τῶν κ. τ. λ.*, nisi in Epitome legum (de qua vide Historiae IGR delineationem, quam edidi Heidelb. 1839. 8, §. 37) tit. XIV cap. 31 et tit. XV cap. 26, quae capita hanc nostram §. continent, similiter scriptum esset: *ἐπὶ ἐγκλήματι οὐδὲ ἐπὶ τῶν δημ. εἰσφ.*

22) Cod. *ἄλλως*.

23) Cod. *ἀφοπλήστης*.

24) Cod. *ἀγανακτῆτε*.

Οἱ ἄρχοντες κινδυνευέτωσαν περὶ τὰ δημόσια. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. ι' καὶ νεαρὰν ρλδ'.

Οἱ ἔκδικοι μηδὲν παρεχέτωσαν, εἰ μὴ τὰ προστεταγμένα, τουτέστιν ὑπὲρ προστάγματος γ' ἢ δ' νομίσματα. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. νε' τὰς ὑποκειμένας τῷ τίτλῳ διατάξεις καὶ νεαρὰν ιε' καὶ μα' [25]).

23. Praesides tributorum periculum sustineant. Lege lib. I Cod. tit. 40 const. 10 et Nov. CXXXIV.

24. Defensores nihil danto praeterquam quae praefinita sunt; hoc est pro iussione III vel IV solidos. Lege lib. I Cod. tit. 55 constitutiones titulo subiectas et Nov. XV et XLI.

Νεαρὰ θ'.

Περὶ τῆς ἐκκλησίας ῥώμης[1]).

Ἑκατονταετία μόνον ἀντίκειται ἐπὶ πάσης ἀγωγῆς τῆς ἐκκλησίας ῥώμης, καὶ εἴ τις παραβῇ τὸ λεχθέν, προστιμᾶται ν' λίτρας χρυσίου. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. κγ', ἔνθα τὸ αὐτὸ εἴρηται ἐπὶ πάσης ἐκκλησίας καὶ παντὸς εὐαγοῦς τόπου. πλὴν ἴσθι, ὅτι τοῦτο ἀναιρεῖ ἡ ρια' νεαρά. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαΐῳ ὑπατεύοντος βελισαρίου.

Novella IX.

De ecclesia Romana.

1. Solum centum annorum praescriptio alicui actioni ecclesiae Romanae obstat, et si quis hoc transgressus fuerit, L libris auri mulctatur. Lege lib. I Cod. tit. 2 const. 23, ubi idem dicitur de omni ecclesia et omni venerabili loco. Scias tamen, hoc per Nov. CXI abrogatum esse. *Data mense Maio Belisario Consule.*

Νεαρὰ ι'.

Περὶ τῶν ῥεφερενδαρίων.

Μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων.

Ὀκτὼ μόνοι ἔστωσαν ῥεφερενδάριοι. ἀνάγνωθι τὸ τέλος τῆς ρκδ' νεαρᾶς. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαΐῳ τῆς ὑπατείας βελισαρίου.

Novella X.

De referendariis.

Cum aliis omnibus.

1. Octo tantum referendarii sunto. Lege finem Nov. CXXIV. *Data mense Maio Belisario Consule.*

Νεαρὰ ια'.

Περὶ PRIMας IUSTINIANῆς[1]).

Αἱ περὶ τὸ VIMINACIOν[2]) πόλεις ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον PRIMας IUSTINIANῆς εἰσίν, ἔνθα καὶ ἔστιν ἡ περὶ πανονίαν ἐπαρχότης. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαΐῳ ὑπατείᾳ βελισαρίου.

Novella XI.

De Prima Iustiniana.

1. Urbes circa Viminacium archiepiscopo Primae Iustinianae subsunt, ubi est Pannoniae praefectura. *Data mense Maio Belisario Consule.*

Νεαρὰ ιβ'.

Περὶ ἀθεμιτογαμιῶν.

Ὑπὲρ[1]) τῶν ἀθεμίτων ἔμπροσθεν.

Ὁ γάμον ἀθέμιτον συναλλάξας, ἐὰν οὐκ ἔχῃ[2]) παῖδας ἀπὸ προτέρων νομίμων γάμων, δημεύεται μετὰ τῆς

Novella XII.

De incestis nuptiis.

De incestis nuptiis pridem.

1. Qui incestas nuptias contraxit, si non habeat liberos ex prioribus legitimis nuptiis, confiscationi

---

25) Nov. XLI cur Theodorus laudaverit, mihi quidem dubium est. Caeterum idem infra Nov. 15 §. 14: *Παρεχέτω ὁ ἔκδικος ὑπὲρ τοῦ προστάγματος γ' ἢ δ' μόνον νομίσματα. ὁμοίως φησὶν ἡ ν' νεαρά.* De Novella autem XLI et L, vide, quae in Prolegomenis dixi. — Caeterum subscriptio huius Novellae in Codice desideratur.

1) Verba initialia huius Novellae a librario non sunt notata. An propterea, quod latina essent, et latine nesciret librarius?

1) Etiam hic in Codice verba initialia Novellae desunt: scilicet haec quoque latina est. Cf. Nov. IX not. 1.

2) Cod. UHMINACION.

1) Legendum esse videtur: *Τοὺς ὑπέρ.*

2) Bas. *ἔχει.*

ἐπιδοθείσης αὐτῷ προικός. τὰ οὖν εἰρημένα ἐπὶ ἀνδρὸς καὶ ἐπὶ[3]) γυναικὸς κρατεῖ ἀθεμίτως γαμηθείσης ἐν εἰδήσει τοῦ νόμου[4]). ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ε' διάτ. δ' καὶ ς'.

Ὁ ἀθεμίτως γαμῶν[5]), εἰ παῖδας ἔχῃ[6]) ἀπὸ πρώτων νομίμων γάμων[7]), διαδεχέσθωσαν αὐτόν, καὶ παραχρῆμα γίνονται[8]) αὐτεξούσιοι. πλὴν ὀφείλουσιν αὐτὸν τρέφειν καὶ χορηγεῖν[9]) αὐτῷ τὰ ἀναγκαῖα ἀναλώματα. ὡς βι. ε'[10]) τοῦ κώδ. τί. ε' διάτ. δ' περὶ τῆς ἀθεμιτογαμίας· περὶ γὰρ τῆς τροφῆς καὶ χορηγίας τῶν ἀναγκαίων ἀναλωμάτων εἴρηται βι. η' τοῦ κώδ. τί. μς' διάτ. ε'[11]) καὶ θ'.

Ἐάν τις πρὸ τῆς παρούσης διατάξεως ἐξαθεμιτογάμησεν[12]), οὐκ εὐθύνεται· ἐὰν δὲ μετὰ τὴν διάταξιν ἀθεμιτογαμήσας ἀποστῇ ἐντὸς δύο ἐτῶν[13]) τῶν μυσαρῶν γάμων, δημεύεται εἰς μόνον τὸ δ' μέρος τῆς οὐσίας αὐτοῦ[14]) καὶ κληρονομεῖται εἰς τὸ ἄλλο ἥμισυ τέταρτον ὑπὸ τῶν τεχθέντων αὐτῷ ἀπὸ τοῦ τοιούτου γάμου[15]), εἰ μὴ ἄρα[16]) ἀχάριστοι ὦσιν, ἐὰν δηλονότι παῖδας ἀπὸ νομίμου γάμου οὐκ ἔχει. εἰ γὰρ ἔχει, τότε οἱ μὲν[17]) νόμιμοι αὐτοῦ παῖδες τρία μέρη λαμβάνουσιν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ[18]), οἱ δὲ ἀθεμίτως τεχθέντες τὸ ἄλλο ἓν[19]) μέρος λήψονται. τὰ αὐτὰ δὲ κρατεῖ καὶ εἰ μετὰ τὸ λῦσαι τὸν γάμον τὸν[20]) ἀθέμιτον σχῇ ἀπὸ νομίμου γάμου παῖδας· πάλιν γὰρ οἱ ἐξ ἀθεμιτογαμίας ἓν μέρος κληρονομοῦσιν, οἱ δὲ νομίμως τικτόμενοι τὰ ἄλλα[21]) τρία μέρη λαμβάνουσιν. καὶ ταῦτα μέν, ἐὰν ὁ ἀθεμιτογαμήσας[22]) μετὰ τὴν διάταξιν ἐντὸς β' ἐτῶν[23]) ἀποστῇ τοῦ τοιούτου γάμου. εἰ γὰρ τῆς διετίας[24]) διαδραμούσης[25]) μὴ λύσῃ[26]) τὸν ἀθέμιτον γάμον, τότε δημεύεται πᾶσα τοῦ μὲν[27]) ἀνδρὸς ἡ περιουσία, τῆς δὲ γυναικὸς ἡ προῖξ, νομίμων μέντοιγε[28]) παίδων μὴ ὑπόντων αὐτοῖς· οἱ γὰρ ἐκ τοῦ ἀθεμίτου γάμου τεχθέντες αὐτοῖς οὐδὲν παντελῶς[29]) λήψονται[30]).

Ἐὰν δέ, ὡς διέστιξα[31]), ἔχωσιν οἱ οὕτως ἀθεμιτογαμεῖν[32]) ἐμμείναντες νομίμους παῖδας, τότε αὐτοὶ οἱ ὄντες υἱοὶ λαμβάνουσι τρία μέρη ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἰδίου[33]) πατρός, καὶ τὸ ἄλλο[34]) μέρος δημεύεται σὺν τῇ πάσῃ προικὶ τῆς μητρὸς[35]) αὐτῶν. τοῦτο δὲ νόησον, ἐὰν μετὰ τὸν ἀθέμιτον γάμον ἐτέχθησαν οἱ νόμιμοι παῖδες· εἰ γὰρ προεγεννήθησαν τοῦ τοιούτου γάμου, τότε τὸ πᾶν λαμβάνουσιν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς παρού-

subiicitur cum dote ipsi data. Quae igitur de viro dicta sunt, etiam in muliere obtinent, quae incestas nuptias contraxit legis haud ignara. Lege lib. V Cod. tit. 5 const. 4 et 6.

2. Si is, qui incestas nuptias contrahit, liberos ex anterioribus legitimis nuptiis habeat, illi succedunt, et statim sui iuris fiunt. Sed debent eum alere et necessarium sumtum ei praebere. Vide lib. V Cod. tit. 5 const. 4 de incestis nuptiis: de alimentis enim et sumtuum suppeditatione dictum est lib. VIII. Cod. tit. 46 const. 5 et 9.

3. Si quis ante praesentem constitutionem incestas nuptias solverit, non fit reus; quodsi is, qui incestas nuptias contraxit, post hanc constitutionem intra biennium ab abominandis istis nuptiis desistat, quarta tantum pars substantiae eius confiscatur, et in dimidiam et quartam partem succedunt, qui ei ex hoc matrimonio procreati sunt, nisi ingrati sint, scilicet si liberos ex legitimis nuptiis non habeat. Nam si habeat, tunc legitimi eius liberi tres partes ex bonis eius capiunt: qui vero ex incestis nuptiis procreati sunt, reliquum quadrantem capient. Idem obtinet, et si post solutionem nuptiarum incestarum ex iustis nuptiis liberos susceperit: nam et hic ex incestis nuptiis procreati unam partem ferunt, legitime nati autem tres reliquas partes accipiunt. Et haec quidem si is, qui incestas nuptias contraxit, post constitutionem intra biennium ab eiusmodi nuptiis desistat. Nam si biennium praeterierit et incestas nuptias non solverit, tunc confiscatur tota substantia viri et dos mulieris, scilicet si legitimos liberos non habeant: nam liberi, quos ex incestis nuptiis susceperunt, nihil penitus accipient.

4. Si vero, sicuti distinxi, ii, qui in incestis nuptiis perseverarunt, legitimos liberos habeant, tunc filii, qui sunt, tres partes substantiae patris accipiunt, et reliqua pars confiscatur una cum integra dote matris eorum. Hoc autem sic intellige, si post incestas nuptias legitimi liberi procreati sunt: nam si ante huiusmodi nuptias nati sunt, tunc solidum capiunt secundum initium præsentis constitutionis.

---

3) Deest in Basil.
4) Bodl. *γάμου.*
5) Bodl. *ἀθεμιτογαμῶν.*
6) Bas. *ἔχει.* Sic et Bodl.
7) Bas. et Bodl. *γάμων νομίμων.*
8) Bas. *γένωνται.*
9) Cod. et Bas. *χωρηγεῖν.* Ille mox *χωρηγίας.*
10) Cod. *ι'*, quod ex Bodl. correxi.
11) Cod. *καὶ διάτ. ε'.*
12) Cod. *εἰ ἀθεμ.* — Bas. *ἀθεμιτογαμήσῃ.* Bodl. *ἀθεμιτογάμησεν.* Sed textus Nov. XII cap. 3 postulare videtur, ut illud *εἰ ἀθεμ.* in *ἐξαθεμ.* mutemus, et totum locum aliter interpretemur, quam *Fabrotus* et *Heimbachius* interpretati sunt. Nostra interpretatio verbis, quae infra recurrunt: *καὶ ταῦτα μὲν κ. τ. λ.* comprobatur.
13) Bas. *μὴ ἀποστῇ ἐντὸς β' ἔτους.*
14) Bas. *τῆς αὐτοῦ περιουσίας.*
15) Cod. *ἀπὸ τοιοῦτον γάμον.* Quod certe in „*ἀπὸ τοιούτων γάμων*“ corrigendum erat: sed alteram lectionem ex Bas. et Bodl. in textum recipere malui.
16) Deest in Bas.
17) Deest in Bodl.
18) Cod. *αὐτῶν.* In Bodl. autem *αὐτῷ* deest.
19) Bas.: *ἓν ἄλλο.*
20) Deest in Bas.
21) Bas.: *τἆλλα.*
22) Bodl.: *ἐὰν ἀθεμιτογαμήσας.* Bas: *ἐὰν ὁ ἀθεμίτως γαμήσας.*
23) Bas. *ἐνιαυτῶν.*
24) Cod. *τριετίας*, quod ex Bas. et Bodl. correxi.
25) Bas. *παραδραμούσης.*
26) Sic Bodl. et Bas. Cod.: *λύσει.*
27) Bas. *δημεύεται μὲν πᾶσα τοῦ ἀνδρός.*
28) Bodl. *μέντοι.*
29) Cod. *τὸ παντελῶς.*
30) Bas. *λήψωνται.*
31) Cod. *διέστιζα.* Bodl. *διέστιξαν.* Bas. *διεστήξωμεν.*
32) Cod. *ἀθεμιτογαμὴν.* Bas. *ἀθεμιτογαμίᾳ.*
33) Deest in Bas.
34) Bas. *τὸ ἓν ἄλλο.*
35) Bodl. *συμπάσῃ τῇ μητρικῇ προικὶ αὐτῶν*

σης διατάξεως. ἀνάγνωθι δὲ[36]) βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ε' διάτ. δ' καὶ ς', οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ τέλος οδ' νεαρᾶς.

Ἡ ἐγκαίρως[37]), τουτέστιν ἐντὸς τῆς διετίας, ἀποστᾶσα γυνὴ τῆς ἀθεμιτογαμίας τὴν ἑαυτῆς[38]) προῖκα λαμβάνει μηδὲν ζημιουμένη.

Οἱ ἐξ ἀπροίκου νομίμου γυναικὸς τικτόμενοι παῖδες τῇ ποιήσει τῶν προικῴων γνήσιοι γίνονται. ὁμοίως βι. ε' τοῦ κώδ. τί. κζ' διάτ. ε' καὶ ς' καὶ ζ' και ι' καὶ νεαρὰ ιθ' καὶ οδ' καὶ πθ'. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ ὑπατείᾳ βελισαρίου.

Lege lib. V Cod. tit. 5 const. 4 et 6, sed etiam finem Novellae LXXIV.

5. Mulier, quae opportuno tempore, hoc est intra biennium, ab incestis nuptiis desistit, dotem suam recipit neque ullum damnum sentit.

6. Liberi, qui indotata legitima uxore procreantur, confectione dotalium instrumentorum legitimi fiunt. Similiter lib. V Cod. tit. 27 const. 5 et 6 et 7 et 10 et Nov. XIX et LXXIV et LXXXIX. *Data mense Iunio Belisario Consule.*

Νεαρὰ ιγ'.

Περὶ πραιτόρων.

Τὸ τῶν λαμπροτάτων τῆς ἀγρυπνίας ἀρχόντων ὄνομα.

Οἱ τῶν δήμων πραίτορες ἤτοι στρατηγοὶ προνοείσθωσαν τῆς εὐταξίας τοῦ δήμου, ἰδικὴν τάξιν ἔχοντες καὶ σύμβολα βασιλικὰ κομιζόμενοι καὶ ἐν ἀξίαις διαπρέποντες· οἵτινες τῶν βαρυτάτων ἀκροῶνται, συνέδρους ἔχοντες καὶ ἀννόνας λαμβάνοντες ι' λίτρας χρυσίου ἀδωροδοκήτως γινόμενοι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἄρχοντες δευτέραν ἔχουσι τάξιν ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως. ὅθεν καὶ τοὺς παραπεμπομένους αὐτοῖς παρὰ τοῦ ἐπάρχου τιμωροῦνται, οὐκ ἀκρίτως μέντοιγε. ἐξεφωνήθη μηνὶ ὀκτωβρίῳ ὑπατείᾳ βελισαρίου.

Οἱ τῆς συγκλήτου πραίτορες ἐλευθερίας καὶ ἐπιτροπὰς καὶ τὰ τοιαῦτα πραττέτωσαν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. λθ' διάτ. α', ἔνθα προσέθηκεν, ὅτι καὶ περὶ ἀποκαταστάσεως διαγινώσκουσιν[1]).

Novella XIII.

De praetoribus.

Clarissimorum vigiliae praefectorum nomen.

1. Plebis praetores sive duces quieti plebis prospiciant, proprium officium habentes et codicillos principales accipientes et dignitate excellentes. Qui de gravissimis [criminibus] cognoscunt, assessores habentes et annonas accipientes decem librarum auri, ita quidem, ut gratis constituantur: sed etiam qua magistratus secundum locum a praefecto urbis obtineant, quantum ad crimina attinet. Unde etiam eos puniunt, qui iis a praefecto transmittuntur, non tamen sine inquisitione. *Data mense Octobri Belisario Consule.*

2. Praetores Senatus manumissiones et tutorum donationes et similia peragant. Lege lib. I Cod. tit. 39 const. 1, ubi addidit, quod etiam de in integrum restitutione cognoscunt.

Νεαρὰ ιδ'.

Περὶ πορνοβοσκῶν.

Καὶ τοῖς παλαιοῖς νόμοις.

Οἱ πραίτορες κωλυέτωσαν τοὺς πορνοβοσκούς, τιμωρούμενοι αὐτοὺς καὶ ἐξελαύνοντες, καὶ ἀκυροῦντες τὰς εἰς αὐτοὺς γινομένας ἀσφαλείας ἀφ' οἱουδήποτε περὶ τοῦ πορνοβοσκεῖν. ἀνάγνωθι βι. δ'[1]) τοῦ κώδ. τί. νς' διάτ. α' καὶ β' καὶ βι. ε' τί. δ' διάτ. κθ' καὶ βι. ια' τί. μα'[2]) διάτ. ς'.

Ὁ ἐν εἰδήσει μισθῶν οἶκόν τινι πορνοβοσκῷ ι' λίτρας χρυσίου προστιμᾶται καὶ κινδυνεύει περὶ τὸν οἶκον. ἀνάγνωθι βι. ια' τοῦ κώδ. τί. μα' διάτ. ζ'. ἐξεφωνήθη μηνὶ δεκεμβρίῳ ὑπατείᾳ βελισαρίου.

Novella XIV.

De lenonibus.

Et antiquis legibus.

1. Praetores reprimant lenones, punientes eos et expellentes, et irritas facientes cautiones, quae a quoquam lenocinii gratia ipsis praestitae sunt. Lege lib. IV Cod. tit. 56 const. 1 et 2 et lib. V tit. 4 const. 29 et lib. XI. tit. 41 const. 6.

2. Qui sciens domum locat lenoni, decem libris auri mulctatur et de domo periclitatur. Lege lib. XI Cod. tit. 41 const. 7. *Data mense Decembri Belisario Consule.*

---

36) Deest in Bas.
37) Noster scribit: ἐνκαίρως.
38) Bas. αὐτῆς.
1) Haec §. aut ex margine in textum irrepsit, aut, quod probabilius videtur, a librario per errorem transposita est, quum §. 1 esse deberet.

1) Cod. α'. Qui numerus levi emendatione in δ' mutandus est, nisi forte credas post βι. α' τοῦ κώδ. haec excidisse: τί. δ' διάτ. ιβ', ιδ' καὶ λγ' καὶ βι. δ'. Conferas Basil. ed. *Fabrot.* tom. VII p. 683 sch. e.
2) Cod. μβ'.

Νεαρὰ ιε'.

Περὶ ἐκδίκων.

Εἰ μὴ θᾶττον ἐπαναγάγοιμεν.

Ο[1]) ....[2]) ἐξκουσατευέσθωσαν..................[3]) ἀλλὰ κύκ[λῳ]............[4]) τας εκδ[5]).. ....[ώ]ς νομίμως ἐκδικοῦσιν, οὐ μὴν ἀ[λλὰ] κ[αὶ]......[6]) [ὀ]μνυόντων περὶ τοῦ ψηφίσματος....[7]) πρ[ο]βαλλ.....[8]). ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. ιθ' καὶ τί. νε' διάτ. η'.

Τὸ περὶ τῶν ἐκδίκων γινόμενον ψήφισμα κυρούσθω ὑπὸ τῶν ἐπάρχων. ὁμοίως φησὶ καὶ βι. α' τοῦ κώδ. τί. νε' διάτ. η'.

Οὐ παύεταί τις ἔκδικος ὢν πρὸ συμπληρώσεως τῆς διετίας, εἰ μὴ ἄρα ψῆφος τῶν ἐπάρχων ἀποκινήσει αὐτὸν ὡς διαβληθέντα ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος. τοῦτο κρατεῖ σήμερον· τὸ γὰρ παλαιὸν μετὰ πενταετίαν διεδέχετο ὁ ἔκδικος, ὡς κρατεῖ βι. α' τοῦ κώδ. τί. νε' διάτ. δ'.

Τοῖς ἄρχουσι τοποτηρείτωσαν οἱ ἔκδικοι, δηλονότι ἀποῦσι κατὰ τὴν ρλδ' καὶ τὴν πς' ὁμο ως νεαράν.

Ἔκδικος μὴ ἐχέτω τοποτηρητήν. ὁμοίως φησὶν ἡ ρλδ' νεαρὰ ἐπὶ ἀρχόντων.

Πραττέτωσαν οἱ ἔκδικοι ἐμφανείας διαθηκῶν καὶ δωρεῶν καὶ τῶν τοιούτων. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅτι οὖν πράξωσι, κἂν κατὰ τοῦ ἄρχοντος πράττεται, μὴ κωλυόμενοι ὑπ' αὐτοῦ τοῦτο ποιῆσαι ἢ ἐκδιδόναι τῷ πράξαντι. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. μ' καὶ βι. ς' τί. κγ' διάτ. ιη' καὶ κγ' καὶ βι. η' τί. νγ'[9]) διάτ. κε' καὶ λ'.

Τὰ δὲ ὅμοια ἀρχικῆς αὐθεντίας οὐ πράττουσιν οἱ ἔκδικοι.

Τάξιν ἄρχοντος ἔχουσιν οἱ ἔκδικοι, καὶ εἰ ἄπεστιν[10]) ὁ ἄρχων, ὑπουργεῖ τοῖς ἐκδίκοις ἡ τάξις αὐτοῦ.

Ἐχέτω ὁ ἔκδικος καὶ ταχυγράφον καὶ δύο ταξεώτας.

Ἀκροάσθωσαν οἱ ἔκδικοι μέχρι τ' νομισμάτων μόνον ὑποθέσεων, μὴ δυναμένου τινὸς ἄκοντα τὸν ἀντίδικον ἕλκειν εἰς τὸ δικαστήριον μήτε μὴν πανούργως[11]) αὐξάνειν τῆς δίκης τὴν ἀποτίμησιν, εἰ μὴ ἄρα θέλῃ πᾶσαν τὴν δίκην[12]) ἑαυτοῦ ζημιωθῆναι. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. νε' διάτ. α', ἔνθα εἴρηται, τὸν ἔκδικον δικάζειν ταῖς μέχρι ν' νομισμάτων ὁμοίως ὑποθέσεσι δύνασθαι. τοῦτο δὲ κεκαινοτόμηται[13]) ἐκ τῆς παρούσης νεαρᾶς διατάξεως.

Τὰς κατὰ τῶν ἐκδίκων ἐγκλήτους ἐξεταζέτω ὁ ἄρχων.

Novella XV.

De defensoribus.

Nisi velociter revocemus.

1. [Possessores ne] excusentur [dignitate vel militia vel sacra forma,] sed per circulum [defensorum munus subeant, iurantes,] quod secundum leges civitatem defendent: sed etiam.......iuramentum praestent de decreto.....Lege lib. I Cod. tit. 4 const. 19 et tit. 55 const. 8.

2. Decretum de defensoribus factum a praefectis confirmator. Similiter loquitur etiam lib. I Cod. tit. 55 const. 8.

3. Non desinit aliquis defensor esse, antequam biennium impletum sit, nisi forte sententia praefectorum eum removeat, postquam a praeside delatus fuerit: Hoc obtinet hodie: olim enim post quinquennium defensori successor dabatur, sicuti statuit lib. I Cod. tit. 55 const. 4.

4. Defensores praesidibus vicarii sunto, scilicet si abfuerint, secundum Nov. CXXXIV et similiter secundum Nov. LXXXVI.

5. Defensor ne vicarium habeat. Idem dicit Nov. CXXXIV de praesidibus.

6. Defensores insinuationes testamentorum et donationum et similium peragant: sed etiam qualiacunque acta conficiant, licet adversus praesidem conficiantur, nec prohibeantur ab eo, quominus haec faciant vel ei edant, qui ea fieri desideravit. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 40 et lib. VI tit. 23 const. 18 et 23 et lib. VIII tit. 53 const. 25 et 30.

7. De iis, quae pertinent ad potestatem praesidum, defensores acta non conficiunt.

8. Praesidis vicem defensores sustinent, et si absit praeses, officium eius defensoribus ministerium praebet.

9. Habeat defensor et exceptorem et duos officiales.

10. Defensores solum causas usque ad CCC solidos audiant, ita ut nemo adversarium invitum ad tribunal perducere neque aestimationem litis callide augere possit, nisi voluerit tota lite mulctari. Lege lib. I Cod. tit. 55 const. 1, ubi dicitur, defensorem similiter de causis usque ad L solidos iudicare posse. Hoc autem per praesentem Novellam Constitutionem innovatum est.

11. Appellationes a defensoribus factas praeses examinet.

---

1) Sequentia in Codice legi vix possunt.

2) Octo vel novem literae deesse videntur; forte legendum: *Οἰκήτορες μή*, vel *Οἱ ἔκδικοι μή*, vel *Οἱ κτήτορες μή*.

3) Octodecim circiter literae legi non possunt. Verba: *ἀξίᾳ ἢ στρατείᾳ ἢ θείῳ τύπῳ* vel similia deesse videntur.

4) Quatuordecim circiter literae erui non possunt.

5) Hae literae vel *τωσαν* vel *ται επι* vel *τας ἐκδ* legi posse videbantur. Mox quindecim circiter literae desunt. Quae hoc modo suppleri possunt: *ἀλλὰ κύκλῳ ἐκπληρούτωσαν τὰς ἐκδικίας, ὀμνύοντες*. Verbum *ἐκδικία* ab Athanasio tit. IV const. 24 usurpatur.

6) Post verba *ἀλλὰ καί*, quae restitui, sex literae supplendae sunt, quarum ductus hi esse videbantur: *π ι. μ* (vel *λ*). *π.*

7) Tres quatuorve literae desunt.

8) Quatuor vel quinque literae desunt. Forte: *τῶν προβαλλομένων*. Vide infra §. ult.

9) Cod. *κγ'*.

10) Cod. *ἀπίστιν*. Vide Nov. IV not. 1.

11) Cod. *πανουργῶς*.

12) Nov. XV cap. 4 in fine: *τῇ πάσῃ τῆς δίκης ὑποβάλλεσθαι ζημίᾳ*. Theodorus legisse videtur: *πάσης τῆς δίκης κ. τ. λ.*

13) Cod. *καινοτόμηται*.

Ἐὰν οἱ ἔκδικοι ὑβρισθῶσιν ὑπὸ ταξεωτῶν καὶ ἀμεληθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος, μηνυέτωσαν τοῖς ἐπάρχοις.

Ἀρχεῖον ἐχέτωσαν οἱ ἔκδικοι καὶ φύλακα τῶν παρ᾽ αὐτοῖς[14]) πραττομένων.

Παρεχέτω ὁ ἔκδικος[15]) ὑπὲρ τοῦ προστάγματος γ' ἢ δ' μόνον νομίσματα. ὁμοίως φησὶν ἡ ν' νεαρά[16]).

Τὰς ἐξ ἔθους δημοσίας σιτήσεις λαμβανέτω ὁ ἔκδικος.

Τῶν κουφοτέρων ἐγκλημάτων ἀκροώμενοι οἱ ἔκδικοι σωφρονιζέτωσαν τοὺς πταίοντας· ἐπὶ δὲ τῶν βαρυτέρων συνεχέτωσαν τοὺς πλημμελοῦντας καὶ τοῖς ἄρχουσι παραπεμπέτωσαν αὐτούς. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. νε' διάτ. ε' καὶ ς' καὶ ζ'.

Ὁμοίως[17]) δύνανται οἱ ἄρχοντες παραπέμπειν τοῖς ἐκδίκοις καὶ δημοσίων ἐκβιβασμόν.

Ὁ παρὰ τὰ εἰρημένα γενόμενος ἔκδικος, ἢ παραιτούμενος, προστιμᾶται τῇ πόλει ε' λίτρας χρυσίου, ἀναγκαζόμενος πάλιν γενέσθαι.

Τελευτήσαντος ἐκδίκου ὁ μετ᾽ αὐτὸν ἐν τῷ κύκλῳ καλείσθω, καὶ ψηφίσματος γενομένου παρά τε τοῦ εὐαγοῦς κλήρου καὶ τῶν κτητόρων παραυτὰ μετιέτω τὸ φρόντισμα, μὴ ἀναμένων τὰς ἐκ τῆς ἐπαρχότητος προστάξεις· ἐπακολουθήσει γὰρ μετὰ ταῦτα.

Ὁ ἐπὶ δύο ἔτη ἐκδικήσας οὐ δύναται γενέσθαι εἰ μὴ ἐπὶ ἄλλην διετίαν, συναινούντων αὐτῷ πάντων τῶν καὶ προβαλλομένων[18]) αὐτόν. ἐξεφωνήθη μηνὶ αὐγούστῳ τῆς ὑπατείας βελισαρίου.

12. Si defensores ab officialibus iniuria affecti et a praesidibus neglecti fuerint, ad praefectos [de ea re] referant.

13. Defensores archium habeant et custodem actorum apud ipsos confectorum.

14. Defensor pro iussione III vel IV tantum solidos praestet. Similiter loquitur Nov. L.

15. Annonas publicas secundum consuetudinem defensor accipiat.

16. Si de levioribus criminibus cognoscant, defensores castigent obnoxios: si vero graviora crimina sint, delinquentes detineant eosque ad praesides transmittant. Lege lib. I Cod. tit. 55 const. 5 et 6 et 7.

17. Similiter etiam praesides defensoribus tributorum exactionem transmittere possunt.

18. Qui adversus dicta defensor factus est, vel is, qui se excusat, in commodum civitatis V libris auri mulctatur, et rursus [defensor] fieri cogitur.

19. Mortuo defensore, qui post eum in circulo est, vocator, et decreto a Deo amantissimo episcopo et venerabili clero et possessoribus interposito statim administrationem subito, non expectans iussiones praefecturae: nam postea subsequentur.

20. Qui biennio defensor fuit, nonnisi in aliud biennium [defensor] fieri potest, si omnes in eum consenserint, qui eum pridem nominaverant. *Data mense Augusto Belisario Consule.*

Νεαρὰ ις'.

Περὶ καταξίμων[1]) κληρικῶν.

Νόμον ἔναγχος ἐγράψαμεν.

Λείποντος τοῦ στατούτου ἀριθμοῦ τῶν κληρικῶν κωνσταντινουπόλεως, μὴ χειροτονείσθω παγανός[2]), ἀλλ᾽ ὁ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις σουπερνούμερος κληρικὸς ἀντεισαγέσθω. μέμνησο τῆς γ' νεαρᾶς καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἀρχὴν τῆς νζ' νεαρᾶς.

Ὁ παρὰ τὰ εἰρημένα γενόμενος κληρικὸς τῆς μεγάλης ἐκκλησίας οὐκ ὠφελεῖται, ἀλλὰ καὶ τὸ περὶ αὐτὸν γενόμενον δαπάνημα οἱ οἰκονόμοι ἐπιγνώσονται οἴκοθεν. ἐξεφωνήθη μηνὶ αὐγούστῳ τῆς ὑπατείας βελισαρίου.

Novella XVI.

De introducendis clericis.

Legem nuper scripsimus.

1. Si qui ex statuto clericorum Constantinopoleos numero desint, ne ordinetur extraneus, sed, qui in aliis ecclesiis super numerum est, clericus introducatur. Memineris Nov. III. et legas initium Nov. LVII.

2. Qui praeter dicta clericus magnae ecclesiae factus fuerit, nihil utilitatis inde habet, sed etiam oeconomi expensas, quae eius gratia factae sunt, de suo restituent. *Data mense Augusto Belisario Consule.*

---

14) Cod. παρὰ σοί.
15) Cod. ἐπίσκοπος.
16) Vide quae ad Nov. VIII not. 23 dixi.
17) In Codice haec § praecedenti coniuncta est.
18) Cod. πρόβαλομ.

1) Videsis quae ad Indicem titulorum not. 2 dixi.
2) De significatu, quem hoc loco verbum παγανὸς habet, vide *Heimbach* Ἀνέκδ. tom. I p. 19 not. 45.

Νεαρὰ ιζ'.

Περὶ μανδάτων βασιλικῶν καὶ περὶ ἀρχόντων.

Ἐκ πλείστων ἀρχαίων.

Οἱ ἄρχοντες πρὸς τοῖς κωδικέλλοις καὶ τὰ βασιλικὰ δεχέσθωσαν παραγγέλματα. ἀνάγνωθι τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τῷ μ' καὶ τῷ μθ' τί. τοῦ α' βι. τοῦ κώδ. καὶ μαθήσει τὰ περὶ τῶν ἀρχόντων.

Μὴ διδότωσαν οἱ ἄρχοντες ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τι, μήτε λαμβανέτωσαν εἰ μὴ τὰς δημοσίας ἀνώνας. εἴρηται γὰρ ἐν τῷ θ' βι. τοῦ κώδ. τί. κ' διατ. γ' [1]*, ὅτι ἀπαιτοῦνται τετραπλοῦν* [2] *ὃ λαμβάνουσιν. ἀνάγνωθι τὴν π'* [3] *καὶ ρξα' νεαρὰν καὶ βι. α' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. ιγ'.*

Φροντιζέτω πᾶς ἄρχων τῆς ἀνύσεως τῶν δημοσίων καὶ τῆς εὐταξίας τοῦ δήμου. ὁμοίως φησὶν ἡ προλαβοῦσα η' νεαρά. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. β' καὶ ε' καὶ ι'.

Οἱ ἄρχοντες τεμνέτωσαν τὰς εὐτελεῖς δίκας ἀγράφως, καὶ μὴ συγχωρείτωσαν αὐτὰς [4] *περαιτέρω τοῦ νομίμου καιροῦ ἐπεκτείνεσθαι, καὶ μήτε τὰ μέρη ἐάσωσι δοῦναί τι πλέον τῶν ὡρισμένων τῇ διατάξει προφάσει δικαστικῶν δαπανημάτων, καὶ τότε εἰ εὐποροῦσιν· εἰ γὰρ ἀποροῦσιν, οὐδὲν παντελῶς μεθοδεύονται. σημείωσαι δέ, ὅτι ὀφείλει ὁ ἄρχων τέμνειν συντόμως καὶ ἀκλινῶς πᾶσαν δίκην. ἀνάγνωθι βι. γ' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. ιγ'.*

Ἐάν τις βασιλεῖ [5] *προσέλθῃ μὴ διδάξας πρῶτον τὸν ἄρχοντα, οὐ τυγχάνει ἀποκρίσεως· εἰ γὰρ προσελθὼν τῷ ἄρχοντι καὶ περιφρονηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἐδεήθη τοῦ βασιλέως, ὑποστήσεται μὲν αὐτὸς ἀπόκρισιν, ὁ δὲ ἄρχων ὑπὸ ἀγανάκτησιν γίνεται. ἀνάγνωθι τὴν πς' νεαράν.*

Τὰς τῶν ἐκβιβαστῶν ἀδικίας κωλυέτω ὁ ἄρχων. ὁμοίως φησὶν ἡ η' νεαρά. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. η' καὶ ιβ'.

Τὰς περὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων προστάξεις ἀπωθείσθωσαν οἱ ἄρχοντες, καὶ εἰ θεία κέλευσις αὐτοῖς περὶ τούτου καταπεμφθείη, μηνυέτωσαν βασιλεῖ καὶ ἀναμενέτωσαν δευτέραν ἀπόκρισιν [6]*. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. ιβ' διάτ. α'* [7]*, καὶ μὴ λάθῃ σε ἡ κς' διάτ. τοῦ δ' τί. τοῦ α' βι. ὁμοίως τοῦ κώδικος.*

Ὑπουργείτωσαν τοῖς ἄρχουσιν οἱ στρατιῶται, καί, εἰ πλημμελήσωσι, σωφρονιζέσθωσαν ὑπ' αὐτῶν, καί, εἰ ἀδικήσωσί τινα, ποιείτωσαν τὸ ἱκανὸν αὐτῷ ἐκ τῶν πραγμάτων τῶν σιτήσεων αὐτῶν. μέμνησο τῆς η' νεαρᾶς ὁμοίως. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. ιβ'.

Ἐπὶ ταξεωτῶν πᾶς ἄνθρωπος ἀδικῶν ὑπόκειται τῷ ἄρχοντι. μέμνησο τῆς η' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. β' καὶ ιζ' καὶ νεαρὰν ρξα'.

Καὶ ὁ ἄρχων καὶ [οἱ] [8] *περὶ αὐτὸν καθαρευέτωσαν. ὁμοίως ἔγνως ἐν τῇ η' νεαρᾷ.*

Novella XVII.

De mandatis principum et de praesidibus.

Ex plurimis antiquis.

1. Praesides praeter codicillos etiam mandata principum accipiant. Lege constitutiones, quae subsunt tit. 40 et 49 lib. I Cod. et disces, quae circa praesides obtinent.

2. Praesides ne quid pro praesidatu praestent, neve percipiant nisi publicas annonas. Dicitur enim lib. IX Cod. tit. [27] const. [1], id, quod acceperint, in quadruplum ab iis repeti. Lege Nov. LXXX [?] et CLXI et lib. I Cod. tit. 40 const. 13.

3. Quilibet praeses solutionis tributorum et publicae disciplinae curam habeat. Similiter loquitur Nov. VIII, quae praecessit. Lege lib. I Cod. tit. 40 const. 2 et 5 et 10.

4. Praesides viles causas absque scriptis decidant, nec patiantur eas ultra legitimum tempus protrahi, nec concedant partes quicquam pluris dare iudicialium expensarum nomine, quam quod constitutione definitum est, et hoc ita demum, si locupletes sint: etenim si pauperes sint, nihil omnino ab iis exigitur. Nota, quod praeses omnem causam celeriter et rigide decidere debeat. Lege lib. III Cod. tit. 1 const. 13.

5. Si quis imperatorem adierit, priusquam praesidem certiorem fecerit, nod fert responsum; si quis vero, postquam praesidem adierit et ab eo neglectus sit, imperatorem precibus petierit, ipse quidem responsum feret, praeses autem sub indignationem cadet. Lege Nov. LXXXVI.

6. Executorum iniurias praeses comprimat. Similiter loquitur Nov. VIII. Lege lib. I Cod. tit. 40 const. 8 et 12.

7. Iussiones in publicis causis reiiciant praesides, et si sacra iussio de his ad eos transmittatur, ad imperatorem referant et secundam responsionem exspectent. Legas lib. I Cod. tit. 12 const. 1, nec te lateat const. 26 tit. 4 lib. I similiter Codicis.

8. Milites praesidibus ministerium praebeant, et, si deliquerint, ab iis castigentur, et, si quem iniuria affecerint, satisfaciant ei ex annonis suis. Memineris Nov. VIII, quae similis est. Lege lib. I Cod. tit. 40 const. 12.

9. Quod ad officiales attinet, unusquisque eorum, si cui iniuriam fecerit, praesidi subiacet. Memineris Nov. VIII et legas lib. I Cod. tit. 40 const. 2 et 17 et Nov. CLXI.

10. Tam praeses, quam qui circa eum sunt, incorrupti sunto. Similiter hoc didicisti in Nov. VIII.

---

1) Legendum: *τί. κζ' διάτ. α'*, coll. Nov. CLXI §. 1.
2) Cod. *τὸ τετραπλοῦν*.
3) Legendum videtur: *τὴν η'*.
4) Cod. *αὐτούς*.
5) A secunda manu super lineam adscriptum est: *πρῶτον*.
6) Basilica *Fabroti* (I p. 192) hunc locum sic exhibent: *Τὰς τῶν πολιτικῶν πρακτόρων προστασίας ἀπωθείσθωσαν οἱ ἄρχοντες, εἰ καὶ θεία κέλευσις αὐτοῖς περὶ τούτου καταπεμφθείη, μενέτωσαν δευτέραν ἀπόκρισιν.*
7) Cod. I, 12, 1 nequaquam huc pertinet. Quem tamen locum Theodorus intelligat, diiudicare non ausim.
8) Deest in Cod.

Ὁ ἄρχων μὴ δώσῃ λόγον ἀπαθείας τινί, εἰ μὴ ἐπὶ λ' ἡμέρας. ἰστέον δέ, ὅτι καὶ φυλάττων τὸν λόγον τοῖς εὐθυνομένοις ὁ ἄρχων δύναται νομίμως αὐτοῖς κεχρῆσθαι.

Τόπος ἀσυλίας μὴ ἔστω φονεῦσι, μήτε μοιχοῖς, μήτε παρθένων ἅρπαξι, μήτε τοῖς χρεωστοῦσι δημόσια· ἀλλὰ καὶ εἰ ἀντείπωσι τοῖς μεθοδεύουσι τοὺς τοιούτους οἱ ἐκκλησιέκδικοι, αὐτοὶ ποιείτωσαν τὸ ἱκανὸν τῷ δημοσίῳ οἴκοθεν. καὶ γνῶθι ἔξωθεν, ὅτι καὶ ὁ διαδεχθεὶς ἄρχων ἀσυλίας τόπον οὐ τεύξεται κατὰ τὴν ρξα' νεαράν. ὁμοίως[9]*) δὲ καὶ ὁ βλάπτων τινὰ περὶ συντελείαν οὐκ ἔχει ὅρους, ὥς φησιν ἡ ρκη' νεαρά. ἀνάγνωθι οὖν τὰς εἰρημένας διατάξεις. φησὶ δὲ ἡ λζ' νεαρά, ὅτι οὐδὲ*[10]*) ὁ ποιῶν βίαν χριστιανῷ ἔχει ὅρους.*

Ἀναγκαζέτωσαν οἱ ἄρχοντες τοὺς ἐξάκτορας, ἐκδοῦναι τοῖς συντελεσταῖς τὸ τῶν ἰουγῶν ποσὸν καὶ τὰς τῶν χωρίων προσηγορίας καὶ τὸ ποσὸν τῆς συντελείας ἐν ταῖς ἀποχαῖς, ἵνα μὴ κινδυνεύσωσιν οὐ μόνον περὶ χρηματικὴν ζημίαν ἀρνούμενοι τὰς ἀποχὰς αὐτῶν ἀλλὰ καὶ περὶ χειρὸς ἀποκοπήν. εἰ δὲ εἴπωσιν οἱ ἐξάκτορες μὴ δύνασθαι ἐν ταῖς ἀποχαῖς θεῖναι[11]*) τὴν τῶν ἰουγῶν ποσότητα, τότε μὲν κατὰ τὸ σύνηθες διδόσθω τὰ δημόσια, μηνυέσθω δὲ τοῖς ἐπάρχοις καὶ μετὰ τὴν κρίσιν αὐτῶν ἐντιθέσθω ταῖς ἀποδείξεσι τῶν ἰουγῶν ποσόν. ἀνάγνωθι βι. ι' τί. κβ' διάτ. δ'*[12]*), ἔνθα εἴρηται, ὅτι ὁ μὴ προσθέμενος ταῖς ἀποχαῖς τὸ τῶν ἰουγῶν ποσὸν κ' λίτρας χρυσίου προστιμᾶται. ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὴν α' διάτ. τοῦ εἰρημένου κβ' τί. καὶ τὴν ς'*[13]*) διάτ. τοῦ οβ' τί. τοῦ αὐτοῦ ι' βιβλίου, ἔνθα φησίν, ὅτι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ καταβάλλοντος καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν καὶ τὸν χρόνον καὶ τὸ ποσὸν τῆς διαγραφῆς καὶ τὰ καταβαλλόμενα εἴδη ὀφείλει σημαίνεσθαι ἐν ταῖς ἀποχαῖς. μὴ λάθῃ σὲ δὲ καὶ ἡ ρκη' νεαρά, ἀλλὰ ἀνάγνωθι αὐτήν.*

Αἱ τῶν χωρίων μεταθέσεις εἰς εὐπόρους ἀδιαστρόφως μετατιθέσθωσαν, ὁμολογοῦντος τοῦ μετατιθέντος κινδύνῳ αὐτοῦ γίνεσθαι τὴν μετάθεσιν. ἀνάγνωθι βι. ια' τοῦ κώδ. τί. νθ' διάτ. γ'.

Πᾶς νεμόμενος συντελείτω ὑπὲρ μόνων ὧν νέμεται. ὁμοίως βι. ι' τοῦ κώδ. τί. ις' διάτ. β' καὶ γ', ἔνθα φησίν, ὅτι οὐδὲ ὑπὲρ τὴν θείαν δελεγατίονα ἀπαιτεῖταί τις. ἀνάγνωθι τὴν ρκη' νεαράν.

Ὁ ἄρχων καὶ ἀποδημῶν δαπανάτω ἐκ τῶν ἰδίων σιτήσεων, καὶ μὴ ἀγγαρίαις βαρυνέτω τινά. ἀνάγνωθι τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τῷ μ' τί. τοῦ α' βι. τοῦ κώδικος.

Τοποτηρητὴν[14]*) μὴ ἱστάτω ὁ ἄρχων. ὁμοίως φησὶν ἡ η' καὶ ἡ ρλδ' νεαρά.*

Οἱ ἑπόμενοι τοῖς ἄρχουσιν οἴκοθεν δαπανάτωσαν· ἐπιζημιοῦντές τινας τὸ ἱκανὸν αὐτοῖς ποιοῦσιν. ἀνάγνωθι τὴν ρλδ' νεαράν.

Οἱ ἄνθρωποι τῶν ἀρχόντων μὴ ἀγγαρευέτωσάν τινα.

Σκοπείτωσαν[15]*) οἱ ἄρχοντες τὰ περὶ τῶν θείων*[16]*)*

11. Praeses ne cui det promissionem securitatis, nisi ad XXX dies. Sciendum tamen est, praesidem reis legitime uti posse, dum promissionem iis servat.

12. Locus asyli ne sit homicidis aut adulteris aut virginum raptoribus aut iis, qui publica tributa debent: imo si defensores ecclesiae iis, qui huiusmodi homines requirunt, restiterint, ipsi de suo fisco satisfaciant. Et scias extrinsecus, etiam praesidi, qui successorem accepit, asyli locum non dari, secundum Nov. CLXI. Similiter et is, qui aliquem circa collationem damno afficit, septorum ius non habet, sicuti dicit Nov. CXXVIII. Lege itaque dictas constitutiones. Dicit autem Nov. XXXVII, nec eum, qui christiano vim intulerit, septorum ius habere.

13. Praesides exactores cogant, ut collatoribus iugorum quantitatem et praediorum nomina et collationis quantitatem in apochis edant, ut ne periclitentur non tantum circa pecuniariam poenam, si apochas a se scriptas infitientur, sed etiam circa manus amputationem. Si vero dicant exactores, iugorum quantitatem in apochis perscribi non posse, tunc publica quidem tributa secundum id, quod solitum est, solvantur, res autem praefectis indicetur et post decisionem eorum iugorum quantitas apochis inseratur. Lege lib. X tit. 22 const. 4, ubi dicitur, eum, qui iugorum quantitatem in apochis non inseruerit, viginti libris auri mulctari. Lege vero etiam const. 1 dicti tit. 22 et const. 6 tit. 72 eiusdem lib. X, ubi dicit, et nomen solventis et [iugorum] ad eum pertinentium et tempus et quantitatem descriptionis et species solutas in apochis significari debere. Nec lateat te Nov. CXXVIII, sed legas eam.

14. Translationes praediorum in idoneas personas sine mora fiant, profitente eo, qui transfert, periculo suo translationem fieri. Lege lib. XI Cod. tit. 59 const. 3.

15. Quilibet possessor pro iis tantum, quae possidet, tributa solvat. Similiter lib. X Cod. tit. 16 const. 2 et 3, ubi dicit, nec ultra sacram delegationem conveniri aliquem. Lege Nov. CXXVIII.

16. Praeses etiamsi foras proficiscatur ex suis annonis sumtus faciat nec quempiam angariis gravet. Lege constitutiones, quae subsunt tit. 40 lib. I Cod.

17. Vicarium praeses ne constituat. Similiter loquitur Nov. VIII et CXXXIV.

18. Qui praesides comitantur, de suo sumtus faciant. Si quos damno affecerint, satisfaciunt iis. Lege Nov. CXXXIV.

19. Homines praesidum nequem angariis gravent.

20. Inquirant praesides in haereses, et de ca-

9) Cod. *ὁμοί.*

10) Cod. *οὐδέν.*

11) Cod. *θῆναι.*

12) Significari videtur constitutio, quae in nostris editionibus deest: nisi tit. 23 intelligi credas.

13) Const. 10 huius tituli innuere videtur.

14) Cod. hanc § praecedenti iungit.

15) Hanc § a praecedente Cod. non separat.

16) Legendum videtur: *θρησκειῶν καὶ αἱρ.*, vel cum Athanasio (*Heimbach* *Ἀνέκδ.* I p. 53) *θρησκευομένων.* Nam *αἱρέσεις* quidem *θεῖαι* vocari vix possunt. Quamquam et in *Epitome* tit. XIV cap. 15, quo haec §. continetur, *περὶ τῶν θείων αἱρέσεων* scriptum est.

αἱρέσεων καὶ τὰς κανονικὰς ζητήσεις σὺν τῷ ἐπισκόπῳ κρινέτωσαν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β'.

Τοὺς ἁμαρτάνοντας κολαζέτω ὁ ἄρχων, τῆς οὐσίας αὐτῶν ἁρμοζούσης τοῖς ἰδίοις νομίμως διαδόχοις. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μ' διατ. β' καὶ τὴν ιζ' καὶ τὴν ρλδ' νεαράν.

Κωλυέτωσαν οἱ ἄρχοντες τὰς ἀδίκους προστασίας. ἀνάγνωθι βι. β' τοῦ κώδ. τί. ιζ' διάτ. β' καὶ βι. ια' τί. νδ' διάτ. α' καὶ β'.

Ἀναγκαζέτωσαν οἱ ἄρχοντες ἀποκαθιστᾶν τοὺς ἔχοντας ἀλλοτρίους γεωργούς, καί, εἰ ἀπειθήσωσιν, ἐπιβαλλέτωσαν αὐτοῖς τὰ τῆς ἐπαρχίας ἄπορα· εἰ δὲ ἐν ξένῃ εἰσίν, κεχρήσθωσαν δημοσίοις γράμμασι πρὸς αὐτούς. ἀνάγνωθι βι. ια' τοῦ κώδ. τί. μη' διάτ. ϛ' καὶ η' καὶ ιβ' καὶ κγ', ἔνθα φησίν, ὅτι ὁ μὴ ἀποκαθιστῶν τὸν ἀλλότριον γεωργὸν δίδωσι τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ CAPITAT*ίονα καὶ ἄλλον γεωργὸν καὶ τῷ* FISC*ῳ ιβ' λίτρας ἀργυρίου.*

Ὁ ἄρχων μὴ συγχωρείτω τινὶ ἐξ οἰκείας προσηγορίας ἐπιθεῖναι τίτλους οἱῳδήποτε πράγματι[17]*· εἰ δὲ μὴ πεισθῇ τις αὐτῷ*[18]*, δημευέσθω πᾶσαν τὴν ἰδίαν*[19] *οὐσίαν. ἀνάγνωθι βι. β' τοῦ κώδ. τί. ιε' διάτ. α' καὶ β' ἔνθα φησίν, ὅτι μόνον*[20] *τοῖς ἄρχουσιν ἔξεστιν ἐπιθεῖναι*[21] *τίτλους.*

Μόνοι οἱ στρατιῶται ὁπλοφορεῖν δύνανται. ἀνάγνωθι τὴν πε' νεαράν.

Ἅμα τῷ ἐπιστῆναι τῆς ἐπαρχίας ἐμφανιζέτωσαν οἱ ἄρχοντες τοῖς λογάσι τὰ βασιλικὰ γράμματα ἤτοι παραγγέλματα καὶ προστιθέμενα αὐτὰ ἐκπέμψωσιν εἰς τὰς λοιπὰς πόλεις. ἀνάγνωθι τὴν ρλδ' νεαράν.

Συνεχέτωσαν οἱ ἄρχοντες τοὺς ἀτάκτους κωνσταντινουπόλεως, καὶ βασιλεῖ περὶ αὐτῶν μηνυέτωσαν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. κη' διάτ. β', ἔνθα φησίν, ὅτι τοὺς δημότας κωνσταντινουπόλεως διαξίμους καὶ παραστασίμους ποιεῖ ὁ τῆς πόλεως ἔπαρχος. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαΐῳ ὑπατείᾳ βελισαρίου.

nonicis causis una cum episcopo iudicent. Lege lib. I Cod. tit. 2.

21. Eos, qui delinquunt, praeses puniat, substantia eorum successoribus legitimis concedenda. Lege lib. I Cod. tit. 40 const. 2 et Nov. XVII et CXXXIV.

22. Iniusta patrocinia praesides prohibeant. Lege lib. II Cod. tit. 17 const. 2 et lib. XI tit. 54 const. 1 et 2.

23. Cogant praesides eos, qui alienos colonos habent, illos restituere, et, si dicto non fuerint audientes, praedia sterilia provinciae iis imponant: quodsi peregre degant, publicis literis utantur ad eos [retrahendos]. Lege lib XI Cod. tit. 48 const. 6 et 8 et 12 et 23, ubi dicit, eum, qui alienum colonum non restituit, capitationem pro eo dare, et alium colonum et fisco XII libras argenti.

24. Praeses non sinat quemquam ex propria voluntate titulos alicui rei imponere: et si quis ei non obtemperaverit, omnem eius substantiam confiscet. Lege lib. II Cod. tit. 15 const. 1 et 2, ubi dicit, praesidibus solis titulorum imponendorum licentiam esse.

25. Soli milites arma ferre possunt. Lege Nov. LXXXV.

26. Simulatque in provinciam ingressi fuerint, praesides imperatoria mandata honoratis insinuent, et publice proponenda ad reliquas civitates mittant. Lege Nov. CXXXIV.

27. Praesides detineant homines seditiosos Constantinopolitanos, et ad imperatorem de iis referant. Lege lib. I Cod. tit. 28 const. 2, ubi dicit, praefectum urbis homines populares Constantinopoleos abducere et evocare. *Data mense Maio Belisario Consule.*

Νεαρὰ ιη'.

Περὶ τοῦ κληρονομιαίου μέρους ἤγουν τοῦ νομίμου μέρους καὶ περὶ συνεισφορᾶς προικὸς καὶ περὶ διανεμήσεων καὶ περὶ τῶν τὰ ἴδια συμβόλαια ἀρνουμένων ἢ τὴν τῶν ἀργυρίων ἀπαρίθμησιν καὶ τὰ ἀλλότρια διακρατεῖν ἀρνουμένων καὶ περὶ τῶν ἐκ δούλης τεχθέντων.

Ἤδη μὲν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ καὶ ὡς ἄν τις εἴποι καλῶς παρὰ θεοῦ.

Τὸ νόμιμον ποστημόριον, ὃ καὶ ἐξ ἀδιαθέτου καλεῖται, ἐστὶ μὲν ἄχρι δ' παίδων τετραούγκιον, ἀπὸ δὲ

Novella XVIII.

De hereditaria portione sive de legitima portione et de collatione dotis et de divisionibus et de his, qui propria instrumenta infitiantur vel pecuniae numerationem, et qui res alienas se possidere negant, et de his, qui ex ancilla procreati sunt.

Iam quidem magnae huic et, ut quis dicat, bene a Deo.

1. Legitima portio, quae etiam portio ab intestato vocatur, si usque ad quatuor liberi sint, triens

---

17) Basil: *τίτλους ἐπιτιθέναι τινὶ πράγματι.*
18) Cod. *αὐτῶν.*
19) Hoc verbum (forsan rectius) abest in Basil.
20) Bas. *μόνοις.*
21) Bas. *ἐπιτιθέναι.*

δ' ἄνω[1]) *ἑξαούγκιον. ἕκαστος γὰρ γονεὺς ἀναγκάζεται*[2]) *ἐᾶσαι τὸ εἰρημένον ποσὸν τοῖς ἰδίοις τέκνοις, δηλονότι ἐν*[3]) *ἐνστάσει κατὰ τὴν ριε' νεαράν. ἀνάγνωθι βι. γ' τοῦ κώδ. τί. κη' διάτ. ς' καὶ η', καὶ νεαρὰν κβ' καὶ ξς' καὶ ϥβ' καὶ τὴν ριζ'*[4]).

Τὸ λεχθὲν ποσὸν μόνον οἱ γονεῖς καταλιμπανέτωσαν τοῖς ἑαυτῶν τέκνοις, εἰ μὴ ἄρα βουλευταί εἰσιν αὐτοὶ οἱ παῖδες ἢ θυγατέρες ὦσι βουλευταῖς γαμηθεῖσαι. τοῖς γὰρ τοιούτοις τῶν παίδων ἐνναούγκιον[5]) *ἀναγκάζονται οἱ γονεῖς ἐᾶσαι· τὸ δὲ ἄλλο τριούγκιον ὡς θέλουσι διατυποῦσιν. ἀνάγνωθι τὴν λη' καὶ τὴν πθ'*[6]) *νεαράν, καὶ βι. ε' τοῦ κώδ. τί. κζ' διάτ. γ' καὶ δ' καὶ θ'.*

Τὸ ἐξ ἀδιαθέτου νόμιμον μέρος οὐ μειοῦται [οὔτε κατὰ χρῆσιν οὔτε κατὰ δεσποτείαν, ἀλλὰ κατὰ χρῆσιν καὶ κατὰ][7]) *δεσποτείαν ὀφείλει δίδοσθαι.*

Πάντες οἱ κατιόντες, κἂν ἄῤῥενες κἂν θήλειαι ὦσιν, κἂν ἐξ ἀῤῥένων κἂν ἐκ θηλειῶν, ἐξ ἴσου κληρονομοῦσιν τοὺς ἰδίους γονεῖς[8]) *ἐξ ἀδιαθέτου. ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. νε' καὶ νη', μᾶλλον δὲ*[9]) *τὴν ιδ' καὶ ιε' τοῦ αὐτοῦ τί. διάταξιν· μὴ λάθῃ σὲ δὲ καὶ*[10]) *ἡ ριη' νεαρά, ἀλλὰ ἀνάγνωθι αὐτήν*[11]).

Καὶ οἱ ἐξ ἀπροίκου γυναικὸς τεχθέντες παῖδες[12]) *καλῶς κληρονομοῦσι τοὺς ἰδίους γονεῖς, κἂν νόθοι ἦσαν καὶ ἐγένοντο γνήσιοι τῇ ποιήσει τῶν προικῴων. ἀνάγνωθι τὴν ριζ' νεαράν, ἔνθα κεῖται, ὅτι καὶ ὑπόντων ἄλλων παίδων ἀπὸ προικοφόρων καλῶς κληρονομοῦσι καὶ οἱ ἐξ ἀπροίκου τὸν ἴδιον πατέρα*[13]). *ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. κζ' διάτ. ε' καὶ ς' καὶ ζ' καὶ ι'*[14]).

Οἱ φυσικοὶ παῖδες γνησίας ὑπούσης γονῆς κατὰ μὲν διαθήκας λαμβάνουσιν ἅμα τῇ ἑαυτῶν μητρὶ μίαν οὐγκίαν, μὴ ὑπόντων δὲ γνησίων παίδων λαμβάνουσιν ς' οὐγκίας μόνον, δηλονότι ὑπόντων[14b]) *ἀναγκαίων κληρονόμων τῷ πατρὶ αὐτῶν· τῶν γὰρ τοιούτων μὴ ὑπόντων κληρονόμων καλῶς γράφονται κατὰ διαθήκας αὐτοὶ οἱ φυσικοὶ παῖδες κληρονόμοι καὶ εἰς τὸ πᾶν κατὰ τὴν πθ' νεαράν. εἰ δὲ μή ἐστι διαθήκη, λαμβάνουσιν ἐξ ἀδιαθέτου κατὰ ἄλλην*[15]) *φιλοτιμίαν β' οὐγκίας αὐτοὶ οἱ φυσικοὶ παῖδες ἅμα τῇ ἰδίᾳ μητρί, μὴ ὑπούσης μέντοι*[16]) *γνησίας γονῆς μήτε γαμετῆς τῷ πατρὶ αὐτῶν. τοῦτο δὲ νόει, εἰ μὴ ἄρα βουλευτοῦ εἰσι παῖδες καὶ μὴ βουλεύωσι*[17]). *τότε γὰρ*[18]) *ἐξ ἀδιαθέτου οὐδὲν λαμβάνουσιν, ὥς φησιν ἡ λη' νεαρά. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. κζ' διάτ. β'*[19]) *καὶ ς' καὶ η' καὶ ιβ'. πλὴν ἴσθι ὅτι πολλὰ*[20]) *τῶν ἐκεῖσε λεχθέντων ἐκαινοτομήθησαν*[21]). *ἀνάγνωθι γὰρ τὴν πθ' νεαράν.*

Ἐὰν ἐκ πολλῶν τις παλλακῶν παῖδας ποιήσει[22]), *οὐ δύνανται οἱ τοιοῦτοι παῖδες κληρονομῆσαι αὐτόν. ὁμοίως φησὶν ἡ πθ' νεαρά. ἀνάγνωθι βι. ε'*[23]) *τοῦ*

est: si ultra quatuor, semis. Quilibet enim parens dictam quantitatem liberis suis relinquere cogitur, scilicet titulo institutionis, secundum Nov. CXV. Lege lib. III Cod. tit. 28 const. 6 et 8, et Nov. XXII et LXVI et XCII et CXVII.

2. Dictam quantitatem ita demum parentes liberis suis relinquant, si filii non sint curiales vel filiae curialibus nuptae. Eiusmodi enim liberis dodrantem parentes relinquere coguntur: de reliquo autem quadrante disponunt, quemadmodum volunt. Lege Nov. XXXVIII et LXXXIX, et lib. V Cod. tit. 27 const. 3 et 4 et 9.

3. Portio legitima ab intestato neque quod ad usumfructum, neque quod ad proprietatem attinet, deminuitur, sed usufructu et proprietate tenus dari debet.

4. Omnes descendentes, sive masculi sint sive feminae, et sive ex masculis descendant sive ex feminis, parentibus suis ab intestato in aequas partes succedunt. Legas lib. VI Cod. tit. 55 et 58, vel potius const. 14 et 15 eius tituli; nec te lateat Nov. 118, sed legas eam.

5. Etiam liberi, qui ex indotata uxore nati sunt, parentibus suis recte succedunt, licet naturales fuerint et confectione instrumentorum dotalium legitimi facti sint. Lege Nov. 117, ubi dicitur, liberos ex indotata muliere, etiam si alii ex mulieribus dotem ferentibus procreati adsint, recte patri suo succedere. Lege lib. V Cod. tit. 27 const. 5 et 6 et 7 et 10 [et 11.]

6. Naturales liberi, si legitima soboles subsit, ex testamento cum matre ipsorum unam unciam capiunt, et sex tantum uncias capiunt, si liberi legitimi non sint, scilicet si pater eorum necessarios heredes habeat: etenim si huiusmodi heredes non sint, naturales liberi in testamento recte vel ex asse scribuntur heredes secundum Nov. LXXXIX. Si vero testamentum non extet, naturales liberi ex alio [legis] beneficio cum matre sua ab intestato duas uncias capiunt, siquidem legitimam sobolem vel uxorem pater eorum non habeat. Hoc vero intellige, si non sint forte curialium liberi curiae non subiecti: tunc enim ab intestato nihil accipiunt, sicuti dicit Nov. XXXVIII. Lege lib. V Cod. tit. 27 const. 2 et 6 et 8 et 12. Scias tamen, multa ex iis, quae hoc loco dicta sunt, innovata esse; legas enim Nov. LXXXIX.

7. Si quis ex pluribus concubinis liberos fecerit, eiusmodi liberi succedere ei non possunt. Similiter loquitur Nov. LXXXIX. Legas lib. V Cod.

---

1) Cod. *ἀνά.*
2) Basil. *οἱ γονεῖς γὰρ ἀναγκάζονται.*
3) Deest in Basil.
4) Haec verba: *καὶ τὴν ριζ'* in Bas. desunt.
5) Cod. omisso numero *θ'* solum abbreviationem *ϛο* habet.
6) Cod. *λθ'.*
7) Inclusa ex Basil. restitui. Cod. *οὕτω κατὰ χρῆσιν ὁ.*
8) Basil. *γονέας.*
9) Bas. *καὶ μάλιστα.*
10) Bas. particulam *καὶ* non habent.
11) Bas. *καὶ ταύτην.*
12) Hoc verbum deest in Basil.
13) Haec verba „*ὅτι — πατέρα*" in Basil. desunt.
14) Basil: *διάτ. ε'. ς'. ι'. ια'.* Videtur autem hinc in textu addendum esse: *καὶ ια'.*
14b) Cod. *μὴ ὑπόντων.*
15) Bodl. *κατὰ τὴν ἄλλην.*
16) Idem: *μέντοιγε.*
17) Idem: *βουλεύσωσι.*
18) Deest in Bodl.
19) Bodl. *τι'. ις' διάτ. ε'* etc.
20) Bodl. *τὰ πολλά.*
21) Idem: *ἐκαινοτομήθη.*
22) Idem: *παιδοποιήσῃ.*
23) Cod. *θ'.*

τάξεις τῷ ξβ' τί. τοῦ ζ' βι. τοῦ κώδικος, καὶ μαθήσει τὰ περὶ ἐγκλήτων. ἐξεφωνήθη μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου μηνὶ ἀπριλίῳ.

subsunt tit. 62 lib. VII Codicis, et disces, quae ad appellationes spectant. *Data post consulatum Belisarii mense Aprili.*

Νεαρὰ κα'.

Περὶ ἀρμενίων.

Τὴν ἀρμενίων χώραν.

Οἱ ἀρμένιοι κατὰ τοὺς ῥωμαίων νόμους πολιτευέσθωσαν. ἀνάγνωθι τὴν λα' νεαράν, καὶ μαθήσει τὰ περὶ αὐτῶν τελείως. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἀπριλίῳ ἰνδ. ιδ' μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.

Novella XXI.

De Armeniis.

Armeniorum regionem.

1. Armenii Romanorum legibus regantur. Lege Nov. XXXI, et de his plene disces. *Data mense Aprili ind. XIV post consulatum Belisarii.*

Νεαρὰ κβ'.

Περὶ λύσεως γάμων καὶ περὶ δευτερογαμιῶν.

Πολλοὶ μὲν ἤδη καὶ ποικίλοι [τέθεινται νόμοι παρ' ἡμῶν.] 1).

Οὐδεμία τελευταία βούλησις ἐννόμως 1b) ἀνατρέπεται κατ' οὐδένα τρόπον, ἐπειδὴ νόμος ἐστίν. ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. κγ' διάτ. ι', καὶ μὴ λάθῃ σὲ ἡ β' διάτ. τοῦ μς' τί. τοῦ εἰρημένου βι. τοῦ κώδικος. ἀνάγνωθι τὴν ρξδ' 2) νεαράν.

Ἡ διάθεσις γάμον ποιεῖ, καὶ οὐ τὰ προικῷα συμβόλαια. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. θ' καὶ ιγ' καὶ κβ', καὶ τί. ιβ' διάτ. ιε', καὶ τί. ιε' διάτ. α'. ὁμοίως δέ φησιν ἡ β' καὶ ιη' νεαρά.

Καὶ ἐπὶ ἀπροίκων γυναικῶν χρεία ἐστὶ ῥεπουδίου. ὁμοίως φησὶν ἡ οδ' νεαρά. ἀνάγνωθι δὲ βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ιζ διάτ. δ' καὶ ε' καὶ βι. η' τί. λη' διάτ. α' 3).

Ὁ διὰ μονήρη βίον λύων τὸν γάμον ὑπόκειται τοῖς ἀπὸ τελευτῆς κάσοις. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. νβ' καὶ νδ' καὶ νεαρὰν ρκγ'.

Ἐὰν ἐπὶ τρία ἔτη μὴ δυνηθῇ ὁ ἀνὴρ συμμιγῆναι τῇ γυναικί, ἀζημίως ἡ γυνὴ λύει τὸν γάμον. ὡς γάρ φησιν ἡ ριζ' νεαρά· λύσις ἐστὶ γάμου ἀτιμώρητος ἡ εἰρημένη αἰτία. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ιζ' διάτ. ι', ἔνθα διετίαν ὁμοίως φησίν· πλὴν ἀνῄρηται ἐκ τῆς προκειμένης νεαρᾶς διατάξεως.

Ἐσθότε καὶ χωρὶς ῥεπουδίου γάμος λύεται, ὡς ὅταν αἰχμαλωσία συμβῇ ἐνὶ τῶν γημάντων, ἐὰν μέντοιγε ἄδηλός ἐστιν ἡ ζωὴ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος ἐξ αὐτῶν, καὶ πενταετία παραδράμῃ μετὰ τὴν ἄγνοιαν· τὸ γαρ πρόσωπον τὸ παρὰ ταῦτα ποιοῦν ἀπόλλυσι τὴν προῖκα ἢ

Novella XXII.

De solutione matrimonii et de secundis nuptiis.

Plurimae quidem iam et variae [positae sunt leges a nobis.]

1. Nulla ultima voluntas [rite facta] unquam infirmatur, quandoquidem lex est. Legas lib. VI Cod. tit. 23 const. 10, nec lateat de const. 2 tit. 46 eiusdem libri Codicis. Legas Nov. CLXIV.

2. Affectus facit nuptias, non autem dotalia instrumenta. Lege lib. V Cod. tit. 4 const. 9 et 13 et 22, et tit. 12 const. 15, et tit. 15 const. 1; similiter loquitur etiam Nov. II et XVIII.

3. Etiamsi indotatae sint mulieres, tamen repudio opus est. Similiter loquitur Nov. LXXIV. Lege vero lib. V Cod. tit. 17 const. 4 et 5 et lib. VIII tit. 38 const. 1. (?)

4. Qui propter solitariam vitam matrimonium solvit, debet ea, quae in casu mortis exiguntur. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 52 et 54 et Nov. CXXIII.

5. Si usque ad tres annos maritus non potuerit coire uxori, impune uxor matrimonium solvit. Novella enim CXVII ait: ob dictam causam solutio matrimonii impunita est. Lege lib. V Cod. tit. 17 const. 10, ubi in simili casu de biennio sermo est: hoc tamen per praesentem Novellam constitutionem sublatum est.

6. Aliquando etiam absque repudio matrimonium solvitur, veluti si uni ex coniugibus captivo fieri contigerit, scilicet si sospitas captivi in obscuro sit, et quinquennium praeterierit, ex quo, an viveret, nescire alter coepit; nam coniux, qui contra haec

---

1) Verba uncis inclusa a recentiore manu in Cod. scripta sunt.
1b) Legendum: *ἔννομος*, nisi quid desit.
2) Cod. *ξδ'*.

3) Loci laudati huc non quadrant. Fortasse legendum: lib. V Cod. tit. 17 const. 8 et 11. Sed nec hoc improbabile est, maiorem lacunam esse post *ἡ οδ' νεαρά*.

τὰ ἕδνα. ὁμοίως φησὶν ἡ ριζʹ νεαρά. ἀνάγνωθι δὲ βι. εʹ τοῦ κώδ. τί. ιςʹ διάτ. κζʹ.[4])

Ἡ εἰς μέταλλον καταδίκη οὔτε δοῦλον τῆς τιμωρίας ποιεῖ τὸν καταδικαζόμενον[5]) οὔτε γάμον λύει. ἀνάγνωθι βι. εʹ τοῦ κώδ. τί. ιςʹ διάτ. κδʹ καὶ τί. ιζʹ διάτ. αʹ καὶ βι. θʹ[6]) τί. μζʹ διάτ. θʹ.

Οἱ ἀπελεύθεροι νομίμως καταδουλούμενοι λύουσι τὸν αὐτῶν[7]) γάμον, καὶ λοιπὸν μένει[8]) ὁ ἐκ[9]) τελευτῆς κάσος παρ' αὐτοῖς[10]), τὰ δὲ λοιπὰ[11]) τῷ δεσπότῃ τοῦ καταδουλωθέντος ἁρμόζει. καὶ σημείωσαι[12]), ὅτι ὁ καταδουλούμενος[13]) δοκεῖ τελευτᾶν. ἀνάγνωθι βι. εʹ τοῦ κώδ. τί. ιβʹ διάτ. κδʹ.[14])

Ὁ δούλῳ προσώπῳ ὡς ἐλευθέρῳ συναπτόμενος γάμον οὐ συνίστησιν, ἀλλὰ καὶ ἐκδικεῖ[15]) τὰ προφάσει τοῦ γάμου ἐπιδεδομένα[16]). ἀνάγνωθι βι. εʹ τοῦ κώδ. τί. ιηʹ διάτ. γʹ.

Δεσπότης συνάπτων τὸν ἴδιον[17]) δοῦλον ἐλευθέρῳ προσώπῳ τινὶ ὡς ἐλεύθερον, ἢ[18]) συναινῶν τοῖς τοιούτοις γάμοις, ἢ ἐν εἰδήσει κακούργως[19]) σιωπῶν, οὔτε λῦσαι τὸν γάμον δύναται, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπ' ἐκείνῳ δεσποτείας ἐκπίπτει. ἀνάγνωθι βι. βʹ του κώδ. τί. ιθʹ καὶ κʹ[20]) διάτ. δʹ.

Ὁ ἀφρόντιστον[21]) ἐάσας τὸν ἑαυτοῦ δοῦλον ἐκπίπτει τῆς ἐπ' αὐτῷ δεσποτείας· ἐλευθεροῦται γὰρ ὁ τοιοῦτος. ἀνάγνωθι βι. ςʹ τοῦ κώδ. τί. δʹ διάτ. δʹ καὶ βι. ζʹ τί. ςʹ διάτ. αʹ καὶ τί. λδʹ διάτ. εʹ καὶ νεαρὰν ργʹ.[22])

Στρατιώτης ἀπὼν ἐπὶ δέκα[23]) ἔτη, μήτε γράφων ἢ δηλῶν τίποτε τῇ ἰδίᾳ γαμετῇ, ἀλλ' ἀπαγορεύων τῷ γάμῳ ἢ σιωπῶν, λύει τὸν γάμον, τὰ ἕδνα μὴ ἀπολλύς, μήτε δυναμένης τῆς γυναικὸς δευτερογαμῆσαι, πρὶν ἂν τὸν ἄρχοντα αὐτοῦ τοῦ ἀνδρὸς τὰ περὶ τούτου διδάξασα αὐτὴ ἡ γυνὴ ἐγγράφως αἰτήσει βασιλέα τὴν τοῦ γάμου ἐπιτροπήν. τοῦτο ἀναιρεῖ ἡ ριζʹ νεαρά. χρὴ[24]) γὰρ πάντως γνωσθῆναι τὴν τελευτὴν τοῦ στρατιώτου, ἐπεὶ οὐ λύεται ὁ γάμος, κἂν πολὺς παραδράμῃ χρόνος. καὶ γὰρ καὶ ἡ ζʹ[25]) διάτ. τοῦ ιζʹ τί. βι. εʹ τοῦ κώδικος σήμερον ἐκαινοτομήθη, λέγουσα δʹ ἔτη μόνον μεῖναι τὴν τοῦ στρατιώτου γυναῖκα. τοῦτο δὲ σὺ καὶ ἐπὶ παγανοῦ δέξαι· τὸ γὰρ ἔλαττον τῷ μείζονι περιέχεται.

facit, dotem aut antenuptialem donationem amittit. Similiter loquitur Nov. CXVII. Lege lib. V Cod. tit. 16 const. 27.

7. In metalla condemnatio neque servum poenae facit eum, qui condemnatur, neque nuptias dirimit. Lege lib. V Cod. tit. 16 const. 24 et tit. 17 const. 1 et lib. IX tit. 47 const. 9.

8. Liberti legitime in servitutem revocati matrimonium suum solvunt, et de caetero lucrum ex casu mortis apud ipsos remanet (?), reliqua autem domino eius, qui in servitutem revocatus est, competunt. Et nota eum, qui in servitutem revocatus est, obiisse videri. Lege lib. V Cod. tit. 12 const. 24.

9. Qui servili personae tanquam liberae coniungitur, nuptias non contrahit, imo vindicat, quae nuptiarum gratia dedit. Lege lib. V Cod. tit. 18 const. 3.

10. Dominus, qui servum suum liberae personae tanquam liberum coniungit, vel eiusmodi nuptiis consentit, vel sciens dolose tacet, neque nuptias dissolvere potest, sed etiam dominio illius excidit. Lege lib. II Cod. tit. 19 (?) et 20 const. 4.

11. Qui servum suum pro derelicto habuerit, dominio eius excidit: liber enim fit. Lege lib. VI Cod. tit. 4 const. 4 et lib. VII tit. 6 const. 1 et tit. 34 const. 5 et Nov. CLIII.

12. Miles, qui per decennium abest, nec uxori suae scribit vel nuntium aliquem mittit, sed matrimonio renuntiat aut tacet, matrimonium solvit: sed propter nuptias donationem non amittit, nec mulier secundo nubere potest, nisi ducem mariti ea mulier de his certiorem fecerit, et ita ab imperatore in scriptis nuptiarum veniam petierit. Hoc tollit Nov. CXVII. Oportet enim omnino mortem militis cognitam habere, alioquin matrimonium non solvitur, licet multum temporis praetercurrerit. Nam etiam const. 7 tit. 17 lib. V Codicis, quae dicit, uxorem militis quadriennium tantum exspectare, hodie innovata est. Tu vero hoc etiam in pagano accipias; minus enim maiori comprehenditur.

---

4) Fortasse legendum τί. ιζʹ διάτ. ζʹ.
5) Basil. Fabrot. καταδικασθέντα.
6) Basil. τοῦ κώδ. addunt.
7) Bodl. πρὸς αὐτούς.
8) Deest in Bodl.
9) Bodl. ἀπό.
10) Basil. παρ' αὐτῇ. Haec lectio coniecturae tribuenda esse videtur, quae tamen probari non potest. Non enim de sola uxore, cuius maritus in servitutem revocatur, Theodorus loqui potuit. Aut legendum: παρὰ τοῖς ἐλευθέροις, quod textus Novellae et *Athanasii* Epitome (*Heimbach* Ἀνέκδ. I p. 114) suadere videtur, aut *Theodorus* intelligendus est de liberto et liberta, qui nuptias invicem contrahunt, et postea utrimque simul a patronis suis in servitutem revocantur. Huic interpretationi verbum μένει favet, quod minus quadrat, ubi de acquisitione lucri ex casu mortis accipitur.
11) Bodl. addit πάντα.
12) Basil. ἴσθι pro σημ. In Bodl. omnino deest.
13) In Cod. articulus ὁ deest. Supplevi ex Bodl. et Basil.
14) Cod. et Bodl. καʹ. Sed const. 24 laudari videtur, et α saepe cum δ permutatur in Codicibus MSS.
15) Basil. ἐκδικεῖται.
16) Bodl. ἐπιδιδόμενα.
17) In Basil. IV p. 279 deest, sed habetur Basil. IV. p. 340.
18) In Cod. deest.
19) Cod. κακουργῶς.
20) Basil. βι. βʹ τοῦ κώδ. τί. κʹ διατ. δʹ. Rectius, uti videtur: nam tit. 19 quare laudetur, non intelligo.
21) Basil. προδερέλικτον, ex quo fortassis Codicis lectio per glossema orta est.
22) Excidit, nisi fallor, hoc loco §, quam nobis servaverunt Basilicorum scholia (ed. *Fabrot*. IV p. 280. *Heimbach* Ἀνέκδ. I p. 228). Quae quidem sic restituenda est: *Περιορισμὸς ἐπέχων χώραν* aquae et ignis interdictionos οὐ λύει τὸν γάμον. ἀνάγνωθι βι. εʹ τοῦ κώδ. τί. ιςʹ διάτ. κδʹ καὶ τί. ιζʹ διάτ. αʹ καὶ βι. θʹ τί. μζʹ διάτ. θʹ. — h. e. *Deportatio, quae aqua et igni interdictionis locum obtinet, matrimonium non solvit. Lege lib. V Cod. tit. 16 const. 24 et tit. 17 const. 1 et lib. IX tit. 47 const. 9.* — Sed cf. supra §. 7.
23) Cod. δεκα, cui recentior manus superscripsit: πέντε, nisi fallor ob ea, quae §. 6 dicta sunt.
24) Codex novam hinc lineam incipit.
25) Cod. ιζʹ omisso articulo ἡ.

Ὅλα τὰ εἰρημένα τρόποι εἰσὶ τῆς βοναγρατία λύσεως τῶν γάμων καὶ ποινὴν οὐκ εἰσάγουσιν, ἀλλ' ἢ ὅλως ἁρμόζουσιν ἐπ' αὐτῶν οἱ κάσοι καὶ οὐκ ἀεί[26]*, ἀλλ' ὅτε ὁ λύων τὸν γάμον μιμεῖται τελευτῶντα, ὡς ὁ μονάζων.*

Αἰτίαι ῥεπουδίου εἰσί· μοιχεία, φόνος, φαρμακία, ἐπιβουλὴ βασιλείας, πλαστογραφία, τυμβορυχία, ἱεροσυλία, λῃστεία καὶ λῃστῶν ὑποδοχή, ἀπελασία, ἀνδραποδισμός, πορνεία ἐπ' ὄψει τῆς γαμετῆς γινομένη, ἐπιβουλὴ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνδρός, ἡ γυνὴ ἀλόγως ἔξω καθεύδουσα, ἡ θεωροῦσα παραγνώμην τοῦ ἀνδρός, ἡ γυνὴ ἐπάγουσα χεῖρας τῷ ἀνδρὶ, ἡ ἐπίτηδες καὶ παραγνώμην αὐτοῦ ἀμβλωθρίδιον ποιοῦσα διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἔχθραν, ἡ γυνὴ συλλουομένη ἀνδράσιν, ἡ γυνὴ διαλέγουσα περὶ ἄλλου αὐτῆς γάμου, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ἀλόγως τοῦ ῥεπουδίου πομπή. καὶ ἰστέον, ὅτι ὁ ὑποπίπτων μιᾷ τῶν εἰρημένων αἰτιῶν ζημιοῦται τὰ ἐπιδοθέντα ἢ ἐπερωτηθέντα χάριν προικὸς τυχὸν ἢ ἕδνων· καὶ ἐὰν ἡ γυνὴ περιπέσῃ, οὐ δύναται προ ε' ἐτῶν τῆς λύσεως τοῦ γάμου δευτερογαμεῖν, ἐπεὶ γίνεται ὑπὸ πούβλικαν κατηγορίαν· εἰ δὲ ἀνὴρ περιπέσῃ, ἐνιαυτὸν ὀφείλει ἀναμεῖναι μετὰ τὴν λύσιν τοῦ πρώτου γάμου, καὶ οὕτως δευτέρῳ προσομιλῆσαι γάμῳ· καὶ γὰρ ἡ γυνή, κἂν βοναγρατία λύσει τὸν γάμον, εἰ μὴ παρέλθοι ἐνιαυτός, οὐ δύναται δευτέρῳ ἀνδρὶ προσομιλῆσαι ἢ συνάπτεσθαι. ἀνάγνωθι τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τοῦ ιζ' τί. τοῦ ε' βι. τοῦ κώδικος, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ριζ' νεαράν, καὶ γνώσει τὰς τῶν ῥεπουδίων αἰτίας. ἡ γὰρ εἰρημένη νεαρά φησι περὶ τὸ τέλος αὐτῆς, ἄλλο ἐπιτίμιον γίνεσθαι ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς λύοντος ἀλόγως τὸν γάμον, ὃ οὐ προβαίνει. πλὴν ἴσθι σύ, ὅτι σήμερον ποιναὶ ἴσαι εἰσὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικός, κατὰ τὴν ρκζ' νεαράν.[27]

Ἐναπόγραφος ἐλευθέραν μὴ γαμείτω, ἐπειδὴ γάμον οὐ συνίστησιν. ἀνάγνωθι τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τῷ μη' τί. τοῦ ια' βι. τοῦ κώδικος, καὶ γνώσει[28] *τὰ περὶ τῶν ἐναπογράφων.*

Τὰ ἄπροικα συνοικέσια ζημιοῦσι τὸν ἀλόγως λύοντα τὸν γάμον εἰς τὸ τέταρτον τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἐὰν δηλονότι οὐχ ὑπερβαίνει τὰς ρ' τοῦ χρυσίου λίτρας αὐτὸ τὸ τέταρτον· ἡ γὰρ μεγίστη προῖξ τετρακοσίων λιτρῶν ἐστιν. ἰστέον δέ, ὅτι πρὸς τὸ ἀπολέσαι τὸ δ' τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἀναγκάζεται ὁ ἀλόγως λύων τὸ ἄπροικον συνοικέσιον, εἰ μὲν ἀνήρ ἐστιν, ἐνιαυτὸν ποιῆσαι πρὸ τοῦ δευτερογαμῆσαι[29]*· εἰ δὲ γυνὴ ᾖ ἡ τοῦτο ποιοῦσα, οὐ δύναται δευτέρῳ γάμῳ προσομιλῆσαι, εἰ μὴ παρέλθῃ ἡ πενταετία. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ιζ' διάτ. ι', καὶ ἴσθι, ὅτι τὸ περὶ τοῦ χρόνου λεχθὲν ἐκεῖ ἀνήρηται· δύο γὰρ ἔτη μόνον λέγει μεῖναι τὴν γυναῖκα. ὁμοίως δὲ τοῖς ἐνταῦθα κειμένοις φησὶν καὶ ἡ οδ' καὶ ριζ' νεαρά.*

13. Quae dicta sunt, species sunt bona gratia solutionis matrimoniorum, nec poenam inducunt, sed lucra ex casu mortis aut omnino [non] competunt in iis, [aut] non semper, sed tum demum, si is, qui matrimonium solvit, morienti similis est, veluti is, qui monachus fit.

14. Causae repudii sunt: adulterium, homicidium, veneficium, insidiae imperatori structae, falsi crimen, sepulcri violati crimen, sacrilegium, latrocinium et latronum susceptio, abigeatus, plagium, stuprum sub oculis uxoris factum, insidiae vitae mariti factae, si mulier sine idonea ratione foris pernoctaverit, si invito marito spectatum iverit, si mulier manus iniecerit marito, si ex proposito et invito eo ob odium in ipsum medicamentum abortivum paraverit, si mulier cum viris se lavaverit, si mulier de aliis nuptiis ab ipsa contrahendis sermonem fecerit, denique repudii missio sine causa facta. Et sciendum est, eum, in quem una ex dictis causis ceciderit, omnibus mulctari, quae forte in dotem vel propter nuptias donationem data vel promissa sunt: et si in mulierem ceciderit, non potest ante V annos a solutione matrimonii secundas contrahere nuptias, alioquin publicae accusationi obnoxia fit: si vero in virum ceciderit, annum post solutionem prioris matrimonii exspectare debet, et sic ad secundas accedere nuptias: mulier scilicet, etiamsi bona gratia matrimonium solverit, nisi annus praeterierit, non potest secundo viro coniungi vel copulari. Lege constitutiones, quae subsunt tit. 17 lib. V Codicis, et similiter Nov. CXVII, et disces repudiorum causas. Haec tamen Novella circa finem aliam poenam in viro statuit, qui sine causa matrimonium solvit, quod non procedit. Scias enim, viri et mulieris poenas hodie aequales esse, secundum Nov. CXXVII.

15. Adscriptitius liberam ne ducat, alioquin nuptias non contrahit. Lege constitutiones, quae subsunt tit. 48 lib. XI Codicis, et scies, quae ad adscriptitios pertinent.

16. In indotatis matrimoniis qui sine causa matrimonium solvit, quarta parte substantiae suae mulctatur, scilicet si haec quarta non excedat C auri libras: nam maxima dos quadringentarum librarum est. Sciendum tamen est, quod is, qui sine causa indotatum matrimonium solvit, praeterquam quod quartam substantiae suae partem amittit, etiam cogitur, siquidem vir est, annum facere, antequam ad secundas nuptias transeat: sin autem mulier sit, quae hoc fecit, non potest ad secundas nuptias transire, nisi quinquennium praeterierit. Lege lib. V Cod. tit. 17 const. 10, et scias sublatum esse, quod ibi de tempore dictum est: nam biennium tantum mulierem exspectare dicit. Similiter autem his, quae hoc loco statuuntur, loquitur Nov. LXXIV et CXVII.

---

26) Haec corrupta esse videntur, nec sine violentia sanari possunt. Fortasse legendum: *ἀλλ' ἢ ὅλως οὐχ ἁρμόζουσιν ἐπ' αὐτῶν οἱ κάσοι ἢ οὐκ ἀεὶ κ. τ. λ.*

27) In ultimis verborum structura minus expedita est. Quid sibi velit auctor, ex iis, quae infra Nov. CXVII §. 24 profert, facile intelligitur.

28) Basil. *γνώσῃ*.

29) Cod. *ποιήσει πρὸ τοῦ δευτερογαμήσει*. De hac signifi-

Μήτε ὑπεξούσιος μήτε EMANCIPATOς *λυέτωσαν τὰ αὐτῶν*[30]) *συνοικέσια ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἰδίων γονέων ἐκτὸς τῆς ἐκείνων βουλήσεώς τε καὶ συναινέσεως. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ιζ' διάτ. ιβ'.*

Θανάτου συμβάντος ἑνὶ ἐκ τῶν γάμον[31]) *συναλλαττόντων, ὁ ἐπ' αὐτῷ* CASOς *ἁρμοζέτω. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ιγ' διάτ. α' καὶ τί. ιδ' διάτ. ς', ἔνθα φησίν, ὅτι δύναται συμφωνεῖσθαι κέρδος γίνεσθαι πᾶσαν τὴν προῖκα.*

Τὰ 'σύμφωνα[32]) *τῶν προικῶν καὶ τῶν προγάμου δωρεῶν ἴσα γινέσθωσαν. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ιδ' διάτ. ι'. ὁμοίως δέ φησιν ἡ ϟζ' νεαρά.*

Αἱ ἐπιδόσεις πρὸς τὸ δοκοῦν τοῖς γάμον συναλλάττουσιν γίνονται, κἂν ἄνισοι εἴησαν. τοῦτο ἀναιρεῖ ἡ ϟζ' νεαρά· ἴσαι γὰρ ὀφείλουσιν εἶναι. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ιδ' διατ. θ'.

Ἐὰν ἐν τοῖς CASOις *ἐπερωτήσῃ ὁ μὲν πλέον ὁ δὲ ἧττον, τότε πρὸς τὸ ἧττον κανονίζεται τὸ κέρδος. ὁμοίως βι. ε'*[33]) *τοῦ κώδ. τί. ιδ' διάτ. θ'.*[34]).

Τῶν γαμικῶν κερδῶν οἱ μὴ δευτερογαμοῦντες τελείως δεσπόζουσιν. μέμνησο τῆς δευτέρας νεαρᾶς. τοῦτο ἀναιρεῖ ἡ ϟη' νεαρά. πλὴν ἴσθι, ὅτι ἄλλο προστίθησι τῇ εἰρημένῃ ϟη' νεαρᾷ ἡ ρκζ' ὁμοίως νεαρά. ἀνάγνωθι οὖν τὰς β' διατάξεις. σήμερον γὰρ ὁ μὴ δευτερογαμῶν ἑνὸς μόνου παιδὸς ἔχει μέρος κατὰ δεσποτείαν[35]).

Ἐὰν οἱ δευτερογαμοῦντες τὰ γαμικὰ κέρδη μὴ ἐκποιήσωσι, μήτε ὑπόθωνται[36]) *ῥητῶς, μήτε ἄλλοις παραπέμψωσιν ἀπὸ τελευταίας βουλήσεως*[37]), *λαμβανέτωσαν αὐτὰ οἱ τεχθέντες αὐτοῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ γάμου παῖδες*[38]) *ἐξ ἴσου, κἂν μὴ κληρονομήσωσιν*[39]) *αὐτούς, εἰ μὴ ἄρα ὀφθῶσιν ἀχάριστοι· τὸ γὰρ τοῦ ἀχαρίστου παιδὸς μέρος προσαυξάνεται τοῖς λοιποῖς αὐτοῦ*[40]) *ἀδελφοῖς, εἰ δὲ πάντες οἱ παῖδες εὑρεθῶσιν ἀχάριστοι, τότε τὸ μέρος αὐτῶν προστίθεται τοῖς κληρονόμοις τῶν ἰδίων γονέων, κἂν ἐξωτικοὶ εἶεν. ἴσθι δέ, ὅτι καὶ ἐνταῦθα οἱ ἔγγονοι ὑπεισέρχονται*[41]) *τὸ πρόσωπον τῶν ἰδίων γονέων*[42]), *ἐὰν τὸν πατέρα κληρονομῶσιν*[43]). *καὶ σημείωσαι, ὅτι κρατεῖ τὰ εἰρημένα*[44]) *καὶ ἐπὶ τῶν ἀπροίκων κερδαινόντων τὸ τέταρτον τῆς οὐσίας ἢ οἱονδήποτε*[45]) *μέρος ἀπὸ τῶν κάσων· καὶ αὐτοὶ γὰρ*[46]) *καλῶς πακτεύουσιν. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. θ'*[47]), *καὶ μέμνησο τῆς β' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ϟη' ὁμοίως νεαράν*[48]).

17. Neque is, qui sub potestate est, neque emancipatus matrimonia sua solvant in damnum parentum suorum absque illorum voluntate et consensu. Lege lib. V Cod. tit. 17 const. 12.

18. Si cui ex iis, qui nuptias contraxerunt, mors contigerit, locum habeat id, de quo in casum mortis eius convenit. Lege lib. V Cod. tit. 13 const. 1 et tit. 14 const. 6, ubi dicit, quod etiam conveniri potest, ut tota dos lucrum fiat.

19. Conventiones super dotibus et ante nuptias donationibus aequales fiant. Lege lib. V Cod. tit. 14 const. 10. Similiter loquitur Nov. XCVII.

20. Dationes fiunt, quemadmodum contrahentibus placuerit, licet inaequales sint. Hoc tollit Nov. CXVII; aequales enim esse debent. Lege lib. V Cod. tit. 14 const. 9.

21. In lucris in casu mortis capiendis si alter plus, alter minus stipuletur, lucrum ad minorem quantitatem reducitur. Similiter lib. V Cod. tit. 14 const. 9 (10?)

22. Lucrorum nuptialium, qui ad secundas nuptias non accedunt, perfecte domini fiunt. Memineris Nov. II. Hoc tollit Nov. XCVIII. Sed scias, aliud dictae XCVIII Nov. per Nov. CXXVII adiici; legas ergo utramque constitutionem. Hodie scilicet, qui secundas nuptias non contrahit, unius tantum filii portionem quoad proprietatem capit.

23. Si ii, qui secundas nuptias contrahunt, lucra nuptialia non alienaverint, neque specialiter obligaverint, neque per ultimam voluntatem ad alios transmiserint, liberi ex eodem matrimonio procreati ex aequo ea capiant, licet heredes illis non existant, nisi forte ingrati esse intelligantur; nam ingrati filii portio accrescit reliquis eius fratribus, et si omnes liberi ingrati inventi fuerint, tunc eorum portio heredibus parentum suorum additur, licet extranei sint. Scias vero, hic quoque nepotes in parentum suorum locum succedere, si patri heredes exstiterint. Et notes, ea, quae dicta sunt, valere etiam in indotatis personis, quae quartam substantiae vel qualemcunque partem ex casu mortis lucrantur: nam et hae recte paciscuntur. Legas lib. V Cod. tit. 9 const. 9, et memineris Nov. II, et legas Nov. XCVIII similiter.

---

catione verbi *ποιεῖν* vide, quae notavi in editione *τῶν ῥοπῶν* cap. XIX §. 4.

30) *Heimbach 'Ανέκδ.* I p. 228 sine idonea ratione *αὐτῶν* scribit. Mox idem proprio Marte *βουλήσεων* scripsit. Nisi haec forte typothetae errata sunt.

31) Cod. *ἐνιαυτὸν γάμων.* Fortasse: *ἑνὶ ἀπὸ τῶν γάμων.*

32) Scilicet in casum mortis.

33) Numerus *ε'* in Codice deest.

34) Legendum videtur: *ι'*. Nam ad const. 10 Theodorum respexisse, probabilius est.

35) Haec verba: *κατὰ δεσπ.* Basil. habent, *Heimbachius* tamen in *'Ανέκδ.* tom. I p. 229 omisit.

36) Cod. *ὑποθῶνται.*

37) In Basil. corruptela est; ibi enim hic locus sic audit: *ὑπόθωνται ῥητῶς τελευταίαν βούλησιν.*

38) Deest in Bodl.

39) Basil. *κληρονομήσουσιν.*

40) In Bodl. et Basil deest.

41) Bodl. haec verba transponit: *ὑπεισ. οἱ ἔκγονοι.*

42) Bodl. et Basil. *τοῦ ἰδίου γονέως.*

43) Bodl. *κληρονομήσωσι.*

44) Basil: *τὰ εἰρ. κρατεῖ.* In Bodl. haec verba *καὶ ση. ὅτι* desunt.

45) In Cod. particula *ἢ* deest. — Bodl. *ἢ οὐδήποτε.*

46) Bodl. *οὗτοι γάρ.* Basil. *αὗται γάρ.*

47) Videtur significari constitutio, quae in nostris editionibus *octava* eius tituli est. Sed ne mutes numerum: mutilus enim est titulus ille in editionibus. Videsis *Biener Revision des justin. Codex S. 155.*

48) In Basilicis *Fabroti* (IV p. 448) additur: *σημείωσαι, ὅτι ἔνστασις οὐκ ἔστιν ἐκποίησις· τὸ ἐναντίον λέγει βι. ε' τοῦ κώδ. τί. θ'. διάτ. η'. Fabrotus* tamen adnotat: „haec non erant in ms. Regio." In Codice Laurentiano autem, unde hausta sunt, *Heimbachio* (*'Ανέκδ.* tom. I p. 229 not. 75) teste praecedentibus non sunt coniuncta, sed novi scholii locum obtinent.

Ἡ πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου δευτερογαμοῦσα γυνὴ ἀτιμοῦται, μηδὲν ἐκ τοῦ προτέρου[49]) γάμου κερδαίνουσα, μήτε πλέον τοῦ γ' μέρους τῆς ἰδίας οὐσίας δυναμένη ἐπιδοῦναι τῷ δευτέρῳ ἀνδρί. καὶ τότε τοῦτο νόει ὅτι δύναται ποιῆσαι, ὅταν[50]) παῖδας οὐκ ἔχῃ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρός[51]). εἰ γὰρ ἔχῃ[52]) παῖδας, τὸ ἁρμόζον μόνον[53]) ἑνὶ τῶν παίδων ἀπὸ τοῦ τρίτου μέρους τῆς προτέρας αὐτῆς προικὸς μεριζομένου[54]) πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τεχθεῖσιν υἱοῖς δίδωσι τῷ δευτέρῳ ἀνδρὶ εἰς προῖκα, ὡς ἀνήνεκται ἐν τῷ ε' βι. τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. ϛ'. ἀνάγνωθι δὲ τὴν α' καὶ β' καὶ γ' διάτ. τοῦ εἰρημένου[55]) τί. καὶ βι. ϛ' τί. νϛ' διάτ. δ'.

Ἡ πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου δευτερογαμοῦσα οὐ δύναται πρὸς τοῖς εἰρημένοις λαβεῖν τι παρὰ[56]) οἱουδήποτε[57]) κατά τινα φιλοτιμίαν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῇ ἐαθέντα ἐλεύσονται εἰς τὰ ι' πρόσωπα τῶν συγγενῶν αὐτοῦ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, εἰς[58]) ἀνιόντας δέ φημι καὶ κατιόντας καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου μέχρι[59]) δευτέρου βαθμοῦ· εἰ δὲ οὐχ ὕπεστιν[60]) ἓν τῶν εἰρημένων προσώπων, εἰς τὸ ταμιεῖον[61]) προσκυροῦνται[62]). οὐ μόνον δὲ τὸ λεχθὲν ὑπομένει ἡ δευτερογαμοῦσα, ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἐπέκεινα τοῦ γ' βαθμοῦ συγγενεῖς αὐτῆς διαδέχεται. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. α' καὶ β'.

Ἡ ἀτιμία τῆς δευτέρῳ γάμῳ πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου προσομιλούσης[63]) λύεται[64]) ἐξ ἀπαιδίας[65]) μὲν βασιλικοῖς γράμμασι τοῦτο κελεύουσιν, ἐπὶ παισὶ δὲ οὐδὲ βασιλέως[66]) κελεύσει, εἰ μὴ ἄρα αὕτη[67]) ἡ γυνὴ τὸ ἥμισυ τῆς ἰδίας περιουσίας καθαρῶς δωρήσηται τοῖς ἐκ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς αὐτῆς παισί, μήτε τὴν χρῆσιν αὐτοῦ τοῦ ἡμίσεως μέρους παρακατέχουσα. ἰστέον δέ, ὅτι, ἐὰν τελευτήσει[68]) εἷς τῶν εἰρημένων αὐτῆς[69]) υἱῶν, κληρονομοῦσιν αὐτὸν οἱ ἴδιοι αὐτοῦ παῖδες· εἰ δὲ υἱοὺς οὐκ ἔχει, διαδέχονται αὐτὸν οἱ ἴδιοι[70]) αὐτοῦ ἀδελφοὶ εἰς τὸ λεχθὲν ἥμισυ μέρος τὸ δωρηθὲν αὐτοῖς ἐκ τῆς μητρῴας ὑποστάσεως· εἰ δὲ ὁ τελευτήσας ἀπὸ τῶν παίδων υἱοὺς οὐκ ἔχει οὐδὲ ἀδελφούς[71]), ἀλλὰ μόνος ἦν, καὶ οὐδὲ διέθετο[72]) τότε ἡ ἰδία μήτηρ[73]), τουτέ-

24. Mulier, quae ante annum luctus secundas nuptias contrahit, infamia notatur, nec quicquam ex priori matrimonio lucratur, neque ultra tertiam partem suae substantiae secundo marito dare potest. Et hoc eam tunc facere posse intelligas, si liberos non habeat ex priori marito. Nam si liberos habeat, solum id, quod competit uni ex liberis ex triente prioris dotis, qui inter omnes liberos ex priore matrimonio procreatos dividi debet, secundo marito in dotem dat, sicuti relatum est lib. V Cod. tit. 9 const. 6. Lege etiam const. 1 et 2 et 3 dicti tituli et lib. VI tit. 56 const. 4.

25. Mulier, quae ante annum luctus secundas nuptias contrahit, insuper non potest a quoquam aliquid accipere liberalitatis titulo, sed et ea, quae a marito ei relicta sunt, ad decem personas cognatorum ipsius mariti venient, ad ascendentes, inquam, et descendentes et ex latere cognatos usque ad secundum gradum: et si nulla subsit ex dictis personis, fisco vindicantur. Non solum autem, quod dictum est, patitur ea, quae secundo nubit, sed nec succedit cognatis suis ultra tertium gradum. Lege lib. V Cod. tit. 9 const. 1 et 2.

26. Infamia eius, quae ante annum luctus ad secundas nuptias properavit, solvitur, siquidem liberos non habeat, literis principalibus hoc iubentibus; sin autem liberos habeat, ne iussu quidem imperatoris, nisi forte ea mulier dimidiam substantiae suae partem pure donaverit liberis suis ex priore marito susceptis, ne usumfructum quidem huius dimidiae partis retinens. Sciendum autem est, si unus ex dictis filiis eius decesserit, liberos eius ipsi heredes esse: sin liberos non habet, succedunt ei fratres eius in dictam dimidiam partem ex materna substantia ipsis donatam: quodsi qui decessit ex liberis, nec filios habet nec fratres, sed solus fuit, neque testamentum fecit, tunc eius mater, i. e. mulier,

---

49) Basil. δευτέρου.
50) Basil. ὅτε.
51) Basil. ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς τοῦ πρώτου.
52) Basil. hic et paulo superius: ἔχει.
53) Deest in Basil.
54) Codex et Basil. μεριζομένης habent. *Fabrotus* (IV p. 488) vertit: „*Nam si liberos habeat, quod competit uni ex filiis ex tertia parte prioris dotis suae, ea divisa inter omnes liberos susceptos ex priore matrimonio, secundo marito in dotem dat.*" *Heimbachius* vero (Ἀνέκδ. I p. 229) vertit: „*Nam, si liberos habeat, id, quod uni ex liberis ex triente competit, secundo marito in dotem dat, priore ipsius dote inter omnes filios ex priore matrimonio susceptos dividenda.*" Et in nota ad hunc locum haec dicit: „*Ego ex Novellae 22 capite 22 et const. 6 Cod. V. 9 interpretationem composui meam. Fabrotus post vocem τοῦ τρίτου μέρους non distinxit, ideoque, quae coniungenda non erant, coniunxit.*" — Sed *Heimbachii* interpretatio genio styli, quo *Theodorus* utitur, omnino contraria est, nec magis iuri et legibus consentanea, quam illa *Fabroti*, quam vituperat. Legendum est τοῦ τρίτου — μεριζομένου, ut sensus procedat. Nempe haec est *Theodori* sententia: Mulier, quae liberos ex priore matrimonio habet, si intra tempus luctus ad secundas nuptias transeat, secundum Nov. XXII c. 22 de tertia tantum parte substantiae i. e. dotis suae, — nam reliqua lucra nuptialia amittit, — in favorem secundi mariti disponere potest, ita tamen, ut, secundum lib. V Cod. tit. 9 const. 6, non possit plus ex illo triente in hunc conferre, quam uni ex liberis dederit.
55) Cod. εἰρημένου γ' τί.
56) Basil. ἀπό.
57) Basil. προσώπου addunt.
58) Basil. simpliciter: ἀνιόντας φημὶ κ. τ. λ.
59) Deest in Basil.
60) Cod. et Basil. ὑπέστιν. Quod genus scribendi, licet vulgare sit et a librario nostro semper usurpatum, tamen improbandum esse videtur.
61) Bas. ταμεῖον.
62) Bas. προσκυροῦται.
63) Bas. προσομιλησάσης πρὸ τοῦ πενθ. χρ.
64) Bas. κωλύεται.
65) Bas. ἀπαιδείας.
66) Bas. βασιλικῇ.
67) Bas. αὐτή.
68) Bas. τελευτήσῃ.
69) Bas. αὐτῶν.
70) Bas. οἰκεῖοι.
71) Bas. ἀδελφόν.
72) Cod. ἐδιέθετο.
73) Cod. ἡδίαμῆρ.

στιν ἡ[74]) δευτερογαμοῦσα γυνή, κληρονομήσει αὐτόν, δηλονότι εἰς μόνον[75]) τὸ πολλάκις ῥηθὲν ἥμισυ μέρος τὸ καὶ δωρηθὲν[76]) παρ' αὐτῆς διὰ τὴν τῆς ἀτιμίας[77]) ἐπίλυσιν. σὺ γὰρ οὕτω νόει τὸ ῥητὸν τῆς παρούσης[78]) διατάξεως, καὶ μὴ εἴπῃς, ὅτι[79]) ἕτεροι δοξάζουσιν, ὅτι ἄλλων παίδων μὴ ὑπόντων κληρονομεῖ τὸν μόνον ὑπολειφθέντα υἱὸν αὐτῆς ἡ δευτερογαμοῦσα πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου εἰς τὸ πᾶν τῆς ἄλλης ὅλης[80]) περιουσίας. ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. νς' διάτ. δ'.[81]).

quae secundo nupsit, heres ei erit, scilicet in solam, quam saepius memoravimus, dimidiam partem, quam et ipsa donavit propter remissionem infamiae. Sic enim intelligas textum praesentis constitutionis, nec dicas, quod quidam opinantur, eam, quae ante annum luctus secundo nupsit, si alii liberi non sint, filio, qui solus ex liberis eius remanserit, in reliqua tota substantia ex asse heredem fieri. Lege lib. VI Cod. tit. 56 const. 4.

Οἱ γονεῖς ἐπὶ παισὶ δευτερογαμοῦντες τὴν[82]) χρῆσιν μόνον[83]) ἔχουσιν ὧν κερδαίνουσιν ἀπὸ τοῦ πρώτου γάμου, μήτε βεβαίως ἐκποιοῦντες αὐτά. εἰ γὰρ ἐκποιήσωσι[84]) τι αὐτῶν, ἐκδικεῖται[85]), εἰ μὴ ἄρα τριακονταετία[86]) παρῆλθεν[87]) ἀφ' οὗ γεγόνασιν αὐτεξούσιοι οἱ ὀφείλοντες αὐτὰ[88]) διεκδικεῖν παῖδες ἢ ἔγγονοι. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. γ' καὶ ε'[89]) καὶ βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. α'. ὅμοιον[90]) δὲ ἔγνως ἐν[91]) τῇ β' νεαρᾷ. καὶ ἴσθι, ὅτι τοῦτο προβαίνει καὶ ἐπὶ τῶν μὴ[92]) δευτερογαμούντων· καὶ αὐτοὶ γὰρ ἔχουσι[93]) τὴν χρῆσιν τῶν γαμικῶν κερδῶν. ἀνάγνωθι δὲ τὴν ϟη' νεαράν. πλὴν οἱ μὴ δευτερογαμοῦντες ἔχουσι πρὸς τῇ χρήσει καὶ ἑνὸς παιδὸς μέρος κατὰ δεσποτείαν, ὡς δηλοῖ ἡ ρκζ' νεαρά· ἐν τούτῳ οὖν διαφέρουσι τῶν δευτερογαμούντων.

27. Parentes, qui liberos habent, si secundas nuptias contrahunt, usumfructum solum habent eorum, quae ex priori matrimonio lucrantur, neque firmo iure ea alienant. Etenim si quid eorum alienaverint, vindicatur, nisi forte tricennium praeterierit, ex quo sui iuris facti sunt liberi nepotesve, qui ea vindicare debent. Lege lib. V Cod. tit. 9 const. 3 et 5 et lib. VII Cod. tit. 40 const. 1. Idem didicisti in Nov. II. Et scias, hoc etiam in iis obtinere, qui secundas nuptias non ineunt; nam et hi usumfructum lucrorum nuptialium habent. Lege vero Nov. XCVIII. Sed qui secundas nuptias non contrahunt, praeter usumfructum etiam unius filii portionem proprietatis iure habent, sicuti declarat Nov. CXXVII; in hoc ergo ab iis differunt, qui secundas nuptias contrahunt.

Ἐν τοῖς γαμικοῖς κέρδεσιν οὐ δύνανται οἱ γονεῖς προτιμῆσαι[94]) θάτερον παῖδα αὐτῶν τοῦ ἑτέρου· ἀλλὰ καὶ οἱ παῖδες τοῦ τελευτήσαντος υἱοῦ τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς αὐτῶν ὑπεισέρχονται. μέμνησο τῆς β' νεαρᾶς καὶ ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. ε', ἥτις ἐκαινοτομήθη ἐκ τῆς προκειμένης διατάξεως[95]). ἔφη γάρ, ὅτι ὡς θέλει διανέμει τοῖς παισὶ τὰ γαμικὰ κέρδη τὸ κερδαῖνον αὐτὰ πρόσωπον.

28. In lucris nuptialibus parentes non possunt alterum ex liberis alteri praeferre; imo liberi filii defuncti in patris sui locum succedunt. Memineris Nov. II et legas lib. V Cod. tit. 9 const. 5, quae per praesentem constitutionem innovata est. Dicebat enim, personam, quae lucra nuptialia lucraverit, posse ea inter liberos dividere, quemadmodum voluerit.

Οἱ γονεῖς δύνανται ἐκποιεῖν τὰ κερδανθέντα[96]), ἐὰν οἱ παῖδες αὐτῶν προετελεύτησαν, δηλονότι μὴ ἔχοντες ἄλλους διαδόχους· εἰ γὰρ ἔχουσι, τὸ ἐξ ἀπαιδίας μόνον ἐκποιοῦσιν. μέμνησο τῆς β' νεαρᾶς καὶ ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. γ' καὶ ε'.

29. Parentes lucra alienare possunt, si liberi eorum praemortui sunt, et alios successores non habent. Nam si habeant, id solum alienant, quod ex pacto non existentium liberorum ad eos pervenit. Memineris Nov. II et legas lib. V Cod. tit. 9 const. 3 et 5.

Ἑνὸς τῶν παίδων τελευτῶντος ἄπαιδος, ὁ μὲν περιὼν γονεὺς δευτερογαμήσας δηλονότι μόνον τὸ ἐξ ἀπαιδίας μέρος λαμβάνει, τὸ δὲ λοιπὸν εἰς τοὺς διαδόχους[97]) αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ ἐλεύσεται, εἴτε ἀδελφοί εἰσιν, εἴτε ἐξωτικοί. μέμνησο τῆς β' νεαρᾶς.

30. Si unus ex liberis sine liberis decedat, parens superstes, scilicet si secundas nuptias contraxerit, partem tantum ex pacto non existentium liberorum accipit: id autem, quod reliquum est, ad successores ipsius filii perveniet, sive fratres sint sive extranei. Memineris Nov. II.

---

74) Bas. *μήτηρ τε καὶ δευτ.* Sed hoc „*τε*" legendum est „*τουτέστιν.*" Vide librum, quem edidi, *Αἱ ῥοπαί* p. 28 not. 33, et *Heimbach Ἀνέκδ.* tom. I p. 172 not. 42.
75) Deest in Basil.
76) Bas. *τοῦ δωρηθέντος.*
77) Bas. *αἰτίας.*
78) Bas. *πάσης.*
79) Bas. *ὡς.*
80) Bas. *καὶ ὅλης αὐτοῦ.*
81) Basil. *α'.*
82) Deest in Bodl.
83) Bodl. et Cod. Florent. Basil. *μόνην.*
84) Basil. *ἐκποιήσουσιν.* Bodl. *ἐκποιήσονται.*
85) Basil. Fabroti: *αὐτῷ ἐκποιεῖται.*
86) Basil. Fabroti: *τριάκοντα ἔτη.*
87) Bodl. *παρῆλθε ψηφιζόμενος ὁ χρόνος ἀφ' οὗ.*
88) Idem: *ταῦτα.*
89) Basil. *η'.*
90) Basil. *ὁμοίως.*
91) Bas. *καὶ ἐν.*
92) Deest in Codice.
93) Pro *γὰρ ἔχ.* Codex habet *παρέχουσι.*
94) Basil. Fabroti: *προτιμεῖσθαι.* Cod. Basil. Florent: *προτιμᾶσθαι*, probante *Heimbachio Ἀνέκδ.* tom. I p. 230 not. 96.
95) Deest in Basil.
96) Bodl. *κερδηθέντα.*
97) Bodl. *εἰς τοὺς διαδόχους τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐλεύσεται·* Reliqua non habet.

Τὰ κερδανθέντα[98]) *ἀπὸ τῶν γαμικῶν προφάσεων*[99]) *τοῖς γονεῦσιν αὐτῶν οἱ παῖδες ἐξ ἴσου λαμβάνουσιν, κἂν μὴ κληρονομήσωσι τοὺς ἰδίους γονεῖς, εἰ μὴ ἄρα ὦσιν ἀχάριστοι. τοῦτο ἔγνως καὶ ἀνωτέρω. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. ϛ' καὶ ζ'.*

Τὸ δευτερογαμοῦν ἐπὶ παισὶ πρόσωπον κατ' οὐδένα τρόπον δίδωσιν ἐκ τῆς αὐτοῦ περιουσίας εἰς προῖκα ἢ πρὸ γάμου δωρεὰν πλέον τοῦ ἁρμόζοντος μέρους[100]) *ἑνὶ τῶν παίδων τῷ*[101]) *τὸ ἔλαττον ἔχοντι, δηλονότι ἐχόντων αὐτῶν τῶν παίδων τὸ νόμιμον ποστημόριον*[102]), *ἐξωθουμένων μέντοιγε*[103]) *τῶν ὄντων ἐν αὐτοῖς*[104]) *ἀχαρίστων. ἰστέον δέ*[105]), *ἡ οὐσία τοῦ τὴν*[106]) *προῖκα ἢ τὴν προγάμου δωρεὰν καταγράφοντος*[107]) *σκοπεῖται ἐξ ἰμβέντου κατὰ τὴν τελευτὴν τοῦ προαποθανόντος*[108]), *οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ ποσὸν ὧν ἐπιδίδωσιν*[109]). *ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. ϛ' καὶ θ' καὶ ι' καὶ μὴ λάθῃ σε [ἡ]*[110]) *ιγ' διάταξις τοῦ αὐτοῦ τί. καὶ βι. διαστίζουσα περὶ ἐπερωτήσεων*[111]), *καὶ ἀνάγνωθι [καὶ]*[112]) *τὴν ιη' διάταξιν.*

Παίδων ὄντων ἀπὸ πρώτου καὶ δευτέρου γάμου τὰ μὲν ἕδνα ἢ τὴν προῖκα ἑκάστου γάμου οἱ ἐξ αὐτοῦ τεχθέντες τοῦ γάμου παῖδες μόνοι[113]) *λαμβάνουσι κατ' ἐξαίρετον. διαδέχονται δὲ τὸ δευτερογαμῆσαν πρόσωπον ἐξ ἴσου πάντες οἱ ἀπὸ τοῦ πρώτου καὶ ἀπὸ*[114]) *τοῦ δευτέρου γάμου παῖδες*[115]). *τὸ δὲ λεχθὲν κρατεῖ καὶ ἐπὶ πάσης λύσεως γάμου καὶ ἐπὶ τῶν ἀπροίκων. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. δ'*[116]) *ὁμοίως*[117]).

Συνεστῶτος τοῦ γάμου δυνατὸν αὐξάνεσθαι καὶ μειοῦσθαι τὰς ἐπιδόσεις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπιδίδοσθαι[118]), *εἰ μὴ ἄρα δεύτερος γάμος ἐμποδίσῃ τῇ μειώσει τῶν ἐπιδόσεων*[119]), *ἔνθα δηλονότι παῖδες προϋπεισιν ἑνὶ τῶν συναπτομένων. ἔγνως γάρ, ὡς ὁ*[120]) *ἐπὶ παισὶ δευτερογαμῶν οὐκ ἐπιδίδωσι πλέον τοῦ ἁρμόζοντος ἐλάττονος μέρους ἑνὶ τῶν ἀπὸ τοῦ πρώτου*[121]) *γάμου παίδων. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. ιθ' καὶ κ'*[122]), *ἔνθα φησίν, ὅτι δυνατὸν [αὔξειν]*[123]) *καὶ μειοῦν τὰς ἐπιδόσεις συνισταμένου τοῦ γάμου.*

Ἐάν τις τῶν γημάντων θατέρῳ[124]) *κατὰ* USUFRUCTον *πρᾶγμα*[125]) *ἐάσῃ*[126]), *οὐδὲ δεύτερος γάμος λύσει αὐτόν*[127]), *εἰ μὴ ἄρα ὁ καταλιπὼν εἴπῃ λυθῆναι*[128]) *αὐτὸν τὸν* USUFRUCTον *τῇ δευτερογαμίᾳ· εἰ δὲ εὑρεθῇ ὁ*

31. Lucra nuptialia parentum suorum liberi ex aequo capiunt, licet heredes parentibus suis non existant, nisi forte ingrati sint. Hoc didicisti etiam superius. Lege lib. V Cod. tit. 9 const. 6 et 7.

32. Si quis, quum liberos habeat, secundas nuptias contrahat, nullo modo ex substantia sua in dotem vel ante nuptias donationem plus dat quam partem, quae uni ex liberis, qui minimam habet, competit: ipsis scilicet liberis habentibus legitimam portionem, reiectis autem his, qui inter eos sunt ingrati. Sciendum autem, substantiam eius, qui dotem vel ante nuptias donationem scribit, et etiam quantitatem eorum, quae dederit, inventario facto computari post mortem [coniugis binubi], quum praedefunctus fuerit. Legas lib. V Cod. tit. 9 const. 6 et 9 et 10, nec lateat te const. 13 eiusdem tituli et libri, quae inter stipulationes distinguit, et legas quoque const. 18.

33. Si liberi sint ex primo et secundo matrimonio, antenuptialem donationem vel dotem uniuscuiusque matrimonii, qui ex hoc ipso matrimonio procreati sunt, soli capiunt praecipuam. Binubo autem parenti omnes, tam qui ex primo quam qui ex secundo matrimonio nati sunt, ex aequo succedunt. Hoc vero, quod dictum est, et in matrimonio quovis modo soluto, et si indotatae fuerint mulieres, locum habet. Lege similiter lib. V Cod. tit. 9 const. 4.

34. Constante matrimonio augeri possunt et minui, quae data sunt, quin etiam nunc primum dationes fieri; nisi forte secundae nuptiae obstent, quominus dationes minuantur, quum scilicet unus ex coniugibus liberos ex priori matrimonio susceptos habeat. Didicisti enim, eum, qui liberos habeat et ita secundas nuptias contrahat, amplius dare non posse, quam uni ex liberis prioris matrimonii, qui minimum habiturus sit, competat. Lege lib. V Cod. tit. 3 const. 19 et 20, ubi dicit, dationes augeri et minui posse constante matrimonio.

35. Si ex coniugibus alter alteri usumfructum rei reliquerit, hunc ne secundae quidem nuptiae perimunt, nisi forte is, qui reliquit, eum usumfructum secundis nuptiis perimi dixerit. Si tamen iste usus-

---

98) Cod. et Basil. Fabr. *κερδαθέντα.*
99) Basil. Fabr. *τῶν γάμων προφάσει*, Cod. Flor. Basil. *ἀπὸ τῶν γάμων προφάσει.*
100) Deest in Basil.
101) Deest in Bodl. et Cod. Flor. Basil., Fabrot. *τῷ τοῦ ἐλ. ἔχοντος.*
102) Bodl. *τὸ ποστημόριον τουτέστι τὸ νόμιμον.*
103) Deest in Bodl.
104) Verba *ἐν αὐτοῖς* desunt in Bodl.
105) Basil. *ἰστέον μέντοι ὅτι ἡ οὐσία.* Bodl. tamen cum nostro facit.
106) Bodl. et Basil. *τοῦ τοιούτου πρ.*
107) Bodl. *καταγραφέντος.* — Basil. Fabroti: *καταγράφοντα.*
108) Basil. Fabrot.: *κατὰ τελ. τὴν τοῦ προαποθ.*
109) Basil. *ἀποδίδωσιν.*
110) Articulum non habet Codex.
111) Bodl. *ἐπερωτήσεως.* Similiter Cod. Florent. Basil.
112) Supplevi ex Basil. et Bodl.
113) Cod. Florent. Basil. *οἱ ἐξ αὐτοῦ τεχθ. μόνοι τοῦ γάμου.* Verbum *παῖδες* etiam apud Fabr. deest.
114) Basil. *οἱ ἀπό.*
115) Basil. *τεχθέντες* habent pro *παῖδες.*
116) Basil. in edit. Fabroti: *διάτ. α'*, in Cod. Flor. *διάτ. οδ'.*
117) Hoc verbum in Cod. ad initium sequentis §. ponitur. In Basil. deest.
118) Verti: „*quinetiam nunc primum dationes fieri possunt.*“ Verum etiam sic intelligi haec verba possunt: „*quemadmodum etiam ab initio dationes inaequaliter fieri possunt.*“
119) Basil. Cod. Flor.: *τῆς ἐπιδόσεως.*
120) In Basil. deest.
121) In Basil. Fabroti deest.
122) Cod. *καὶ ἡ κ'.* Basil. Fabr. *καὶ η'.*
123) Supplevi ex Basil.
124) Deest in Bodl.
125) Bodl. *πράγματα.*
126) Basil. Fabrot. *ἐάσει.*
127) Basil: *λύει.* Bodl. *λύει αὐτά.*
128) Cod. *ἐπιλυθῆναι*, quod ex Basil. in *εἴπῃ λυθῆναι* mutavi. Bodl: *εἴπῃ μὴ δοθῆναι αὐτῷ τὸν κ. τ. λ.*

USUFRUCTος[129]) μέρος τῶν ἐπιδοθέντων ἐν προικὶ ἢ προγάμου δωρεᾷ[130]), τότε οὐδὲ λύεται κἂν κελεύσει[131]) ὁ ἐάσας αὐτὸν λυθῆναι, ἐφ' ὅσον περίεστιν ἐκεῖνος, ᾧπερ[132]) ὁ CASος ἥρμοσεν. ἀνάγνωθι βι. γ' τοῦ κώδ. τί. λγ' διάτ. γ' καὶ ς', καὶ βι. ε' τί. ι' διάτ. α'[133]).

Τῶν ἁρμοζόντων τοῖς παισὶ καθ' οἱονδήποτε τρόπον προσκτήσεως[134]) ἡ μὲν χρῆσις τῷ πατρὶ αὐτῶν ἀνήκει καὶ δευτερογαμοῦντι ὑπεξῃρημένων τῶν κανστρεσίων καὶ ὡσανεὶ κανστρεσίων[135]), ἡ δὲ δεσποτεία αὐτοῖς τοῖς υἱοῖς φυλάττεται. ἀνάγνωθι βι. ς' [τοῦ κώδ.] διάτ. ς' καὶ η' καὶ ια' τί. ξα', καὶ βι. η' τί. [μς'] διάτ. β'.[136]).

Οὐ δύναται δευτερογαμῆσαι ἄκοντος τοῦ πάτρωνος δούλη ἐλευθερωθεῖσα καὶ νομίμως αὐτῷ γαμηθεῖσα. τοῦτο γὰρ ποιοῦσα γάμον οὐ συνιστᾷ, ἀλλὰ καὶ πορνείαν καὶ φθορὰν πλημμελεῖ. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ε' διάτ. α'.

Μήτηρ θέλουσα καὶ προτεινομένη ἀναγέτω τοὺς ἰδίους παῖδας, μὴ δευτερογαμοῦσα μέντοιγε. τοῦτο νόει, ἐὰν τελευτῇ ἐλύθη ὁ γάμος· ἀνάγνωθι βι.[137]) ε' τοῦ κώδ. τί. μθ' διάτ. α' καὶ β'. εἰ γὰρ REPUDίῳ ἐλύθη[138]). ὁ γάμος, τότε παρὰ τῷ μὴ δεδωκότι τὴν αἰτίαν τῆς λύσεως οἱ παῖδες μένουσι κατὰ τὴν ριζ' νεαράν. ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὴν α' διάτ. [τοῦ προλεχθέντος τί.][139]) τοῦ ε' βι. τοῦ κώδικος.

Ὁ ἀνὴρ συνεστῶτος τοῦ γάμου μὴ διδότω τῇ γυναικὶ τὴν προῖκα [χωρὶς εὐλόγου αἰτίας. τοῦτο γὰρ ποιῶν δοκεῖ δωρεῖσθαι αὐτῇ, καὶ ἀπαιτεῖται τὴν προῖκα][140]) αὖθις μετὰ καὶ τῶν ἐν τῷ μέσῳ[141]) καρπῶν. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ιβ' διάτ. κθ' καὶ τί. ιθ' διάτ. α'[142]).

Δύναται ὁ ἀνὴρ μετὰ τελευτὴν τῆς γυναικὸς ἀπαιτῆσαι τὴν ὁμολογηθεῖσαν αὐτῷ προῖκα, δηλονότι ἐντὸς μόνον[143]) ι' ἐτῶν κατὰ τὴν ρ' νεαράν.

Γυνὴ τῶν ἰδίων παίδων ἐπιτροπεύουσα ὀμνύτω μὴ δευτερογαμεῖν. ἐὰν δὲ δευτερογαμήσῃ[144]), αἰτείτω τοῖς παισὶν ἐπίτροπον, καὶ λογοποιήσασα πληρούτω ἃ ἐποφείλει ἐκ τῆς ἐπιτροπῆς. ἴσθι δέ, ὅτι τὸ περὶ τοῦ[145]) ὅρκου ῥηθὲν ἀνῄρηται· οὐ γὰρ ὀμνύει ἡ μήτηρ σήμερον μὴ δευτερογαμεῖν, ἀλλ' εἰ δευτερογαμήσει, ἐκπίπτει τῆς ἐπιτροπῆς. ἀνάγνωθι γὰρ[146]) τὴν ριη' καὶ ρνε' νεαράν. ἀνάγνωθι καὶ βι. ε' τοῦ κώδ. τί. λα' διάτ. γ' καὶ ς'.

fructus pars eorum, quae in dotem aut antenuptialem donationem data sunt, esse inveniatur, tunc, etiamsi is, qui reliquit, eum perimi iusserit, non perimitur, quamdiu superest is, cui casus competiit. Lege lib. III Cod. tit. 33 const. 3 et 6, et lib. V tit. 10 const. 1.

36. Eorum, quae ex qualibet acquisitione liberis competunt, ususfructus quidem ad patrem pertinet, licet secundas nuptias contrahat, exceptis tamen castrensibus et quasi castrensibus rebus, proprietas autem liberis ipsis servatur. Lege lib. VI Cod. const. 6 et 8 et 11 tit. 61. et lib. VIII tit. 46 const. 2.

37. Non potest invito patrono secundas nuptias contrahere ancilla, quae ab illo manumissa eique legitimo matrimonio iuncta est. Nam si hoc faciat, nuptias non contrahit, imo adulterium et stuprum committit. Lege lib. V Cod. tit. 5 const. 1.

38. Mater, si velit seque offerat, liberos suos educato, siquidem secundas non contrahat nuptias. Hoc intellige, si matrimonium morte solutum fuerit: lege lib. V Cod. tit. 49 const. 1 et 2. Nam si repudio matrimonium solutum fuerit, tunc apud eum, qui solutionis causam non praebuit, liberi manent secundum Nov. CXVII. Legas etiam const. 1 supradicti tit. lib. V Codicis.

39. Vir constante matrimonio ne dato uxori dotem absque iusta causa. Hoc enim si faciat, ipsi donare videtur, et dos ab eo repetitur cum fructibus medii temporis. Lege lib. V Cod. tit. 12 const. 29 et tit. 19 const. 1.

40. Maritus post mortem uxoris dotem ipsi promissam petere potest, nempe intra X solum annos secundum Nov. C.

41. Mulier, quae liberorum suorum tutelam gerit, iuret se iterum non esse nupturam. Sin autem secundas nuptias contrahat, tutorem liberis petat, et redditis rationibus solvat, quae ob tutelam debet. Scias autem abrogatum esse, quod de iureiurando dictum est: non enim iurat hodie mater, se iterum non esse nupturam, sed si secundas nuptias contraxerit, tutela excidit. Lege Nov. CXVIII et CLV. Lege etiam lib. V Cod. tit. 31 const. 3 et 6.

---

129) Bodl: ἡ χρῆσις.
130) Ita Bodl. Basil: δωρεάν. Cod: ἐν προῖκα ἢ πρ. δωρεάν.
131) Bodl. κελεύσῃ. Basil. τελευτήσῃ.
132) Bodl. ὥσπερ. Basil. in Cod. Flor. ὅπερ.
133) Pro verbis: ἀνάγνωθι κ. τ. λ. Bodl. habet: ὡς νεαρᾷ β'.. Scribendum κβ'.
134) Basil. πρὸς κτῆσιν.
135) Cod. ὑφεξῃρημένων......νσίνων καὶ ὁ κανστρεσίων κ. τ. λ. Basil. Fabroti verba καὶ ὡσανεὶ — δεσποτεία omittunt. Basil. in Cod. Florent. καὶ κουάσει κανστρ. κ. τ. λ. — Excitatur hic locus in *Tractatu de peculiis* (cf. Delineationem hist. iuris GR., quam edidi, §. 50 et *Heimbach* Ἀνέκδ. II p. 253), ubi scribitur: καὶ ὡσανεὶ κανστρ. Sic certe in Bod. Paris. 1351, quem sequutus sum.
136) Uncis inclusa, quae in Cod. deerant, supplevi. Basil. Fabroti in fine laudant διάτ. α'. Sic et Cod. Flor. Basilicorum. In *Tractatu de peculiis* (*Heimbach* Ἀνέκδ. II p. 253), si Cod. Paris. 1351 sequaris, legitur: βι. ς' τοῦ κώδ. τί. ξα' διάτ. η'. ια' καὶ βι. η' τοῦ κώδ. τί. μς' διάτ. α'. Codex autem Bonon., in quo idem tractatus extat: βι. ς' τοῦ κώδ. τί. ξα' διάτ. καὶ ἡ ια' καὶ βι. ς' τοῦ κώδ. τί. μς' διάτ. β'. Codicis Bon. lectionem paulo diversam exhibet *Heimbach* Ἀνέκδ. I p. 283 not. 49. 52. — Caeterum hanc §. excipere debebant illae, quas librarius hoc loco omisit et infra quinto et quarto loco a fine collocavit.
137) *Heimbach* ex Cod. Flor. dedit: καὶ ἀνάγν.
138) Idem: διελύθη.
139) Ita *Heimbach*: in Cod. inclusa desunt.
140) Verborum similitudine deceptus librarius haec verba in Cod. omisit; quae ex Basilicis restitui, ita tamen, ut uncis includerem. Caeterum Cod. mox male: αὔθις pro αὖθις.
141) Basil. Fabrot. ἐν μέσῳ.
142) Cod. κα'.
143) Cod. ὁμοίως, quod ex Basil. emendavi.
144) Bas. Fabr. δευτερογαμήσει.
145) Articulus deest in Cod. Flor. Basilicorum.
146) Verbum γὰρ Basil. Fabr. non habent.

Ἡ ἐπιτροπεύουσα τῶν ἑαυτῆς παίδων εἰ διγαμήσῃ[147]), ἐνέχεται ταῖς κατὰ τῆς πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου δευτερογαμούσης ποιναῖς, καὶ ὑπόκειται τὰ αὐτῆς πράγματα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ δευτέρου ἀνδρὸς αὐτῆς, τοῖς ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τεχθεῖσιν αὐτῇ, καὶ οὐδὲ τὴν[147b]) ἄνηβον αὐτῆς παῖδα διαδέχεται. τὰ αὐτὰ δὲ κρατεῖ, κἂν τοὺς φυσικοὺς αὐτῆς[148]) παῖδας ἡ μήτηρ ἐπιτροπεύουσα δευτερογαμήσῃ. ἀνάγνωθι τὴν ϟδ' νεαράν[149]). ἀνάγνωθι δὲ καὶ βι. β' τοῦ κώδ. τί. λδ' διάτ. β' περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ ἀνήβου, καὶ βι. ε' τί. λα'[150]) διάτ. ια' περὶ τῶν φυσικῶν.

Δευτερογαμῶν ὁ πατὴρ ἀπαιτεῖται ὑπὸ τοῦ ἰδίου παιδὸς λεγαταρίου ὄντος τὴν[151]) LEGATORUM SERVANDORUM ἱκανοδοσίαν. εἰ γὰρ μὴ δευτερογαμήσῃ[152]), οὐκ ἀπαιτεῖται τὴν τοιαύτην ἀσφάλειαν. ἀνάγνωθι βι. ϛ' τοῦ κώδ. τί. νδ' διάτ. α' καὶ β' καὶ δ'[153]).

Τὰ ἐπὶ τῷ μὴ δευτερογαμῆσαι καταλιμπανόμενα ὑπὸ τοῦ συνοίκου οὐκ ἀπαιτοῦνται πρὸ ἐνιαυτοῦ, εἰ μὴ ἄρα ἱερωσύνη τὴν δευτερογαμίαν ἐκώλυσεν. μετὰ γὰρ τὸν ἐνιαυτὸν λαμβάνει αὐτὰ ἀσφαλιζόμενος, ὡς, εἰ δευτερογαμήσει, ἀναδίδωσιν αὐτὰ μετὰ τῶν ἐπαυξήσεων. ἀλλ' εἰ μὲν ἀκίνητα εἴησαν[154]), διόμνυται[155]) τὴν ἀμείωτον αὐτῶν ἀποκατάστασιν μετὰ καρπῶν[156]), ὑποτιθέμενος τὰ ἑαυτοῦ, κἂν τὰ μάλιστα σιωπηρῶς ὑπόκειται[157]). εἰ δὲ κινητά εἰσιν, ὁμολογείτω τὴν ἀποκατάστασιν[158]) μετὰ καρπῶν[159]), ἐὰν εὔπορός ἐστιν. εἰ δὲ χρήματα εἴησαν[160]), ἀναδιδότω καὶ οὓς ἔλαβεν αὐτῶν[161]) τόκους δανείσας· εἰ δὲ οὐκ ἐδάνεισεν, ἀλλὰ συνεχρήσατο, τρίτον[162]) ἑκατοστῆς τόκον διδότω. ἐὰν δὲ ἄπορος εἴη[163]), καὶ ἐγγύας ἀπαιτείσθω· εἰ δὲ[164]) ἐγγυῶν οὐκ εὐπορῇ[165]); ἐξομνύσθω. ἰστέον δέ, ὅτι ἐὰν δευτερογαμήσῃ[166]) ὁ τοιοῦτος, ἐκδικεῖται παρ' αὐτοῦ τὰ ἐαθέντα αὐτῷ ἐπὶ τῷ μὴ δευτερογαμεῖν, καὶ εἰ μὲν χρήματά εἰσιν καὶ ἀπορεῖ ἐγγυῶν[167]) καὶ περιουσίας, τρίτον ἑκατοστῆς τόκον δίδωσιν[168]). τὰ δὲ εἰρημένα κρατεῖ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἀλλήλοις συναπτομένων καὶ λεγατευόντων[169]) ἑαυτοῖς τινα πράγματα ἐπὶ τῷ[170]) μὴ δευτερογαμεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἐξωτικῶν λεγατευόντων τισὶν ὑπὸ τοιαύτην αἵρεσιν. γνῶθι δέ, ὅτι τὰ τυχηρὰ καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις λεγάτοις κατὰ τοὺς πάλαι[171]) περὶ αὐτῶν κειμένους νόμους τρακταΐζεται[172]). καὶ μὴ λάθῃ σέ, ὡς δύναται[173]) ὁ καταλιμπάνων τὸ τοιοῦτον λεγάτον συγχωρῆσαι[174]) τὴν περὶ αὐτοῦ εἰρημένην ἀσφάλειαν. ἀνάγνωθι βι. ϛ' τοῦ κώδ. τί. μδ' διάτ. δ' καὶ τί. νδ' διάτ. β' καὶ ζ'[175]).

42. Mulier liberorum suorum tutelam gerens si secundo nupserit, poenis tenetur, quae adversus eam statutae sunt, quae intra tempus luctus secundas nuptias contrahit, et res tam ipsius quam secundi mariti liberis ex priori matrimonio natis obligatae sunt, et filiae suae impuberi non succedit. Eadem obtinent, etiamsi naturalium liberorum tutelam mater gerat et ita secundas nuptias contraxerit. Lege Nov. XCIV [et CLV]. Insuper lege etiam lib. II Cod. tit. 34 const. 2 de successione impuberis, et lib. V tit. 31. const. 11 de naturalibus liberis.

43. A patre, qui secundas nuptias contrahit, filius, qui legatarius est, legatorum servandorum causa satisdationem exigit. Scilicet si secundas nuptias non contrahat, eiusmodi cautionem pater non praestat. Lege lib. VI Cod. tit. 54 const. 1 et 2 et 4.

44. Quae sub conditione viduitatis relinquuntur, a coniuge ante annum non exiguntur, nisi forte sacerdotium secundas nuptias impediat. Post annum scilicet ea capit, ita ut caveat, res cum augmentis se esse restituturum, si secundas nuptias contraxerit. Et siquidem res sint immobiles, restitutionem earum cum fructibus sine aliqua imminutione iureiurando promittit, et res suas supponit, licet vel tacite suppositae sint: quodsi mobiles sint, restitutionem cum fructibus promittat, si locuples sit. Quodsi pecunia sit, etiam usuras, quas foenerando percepit, restituat: et si non foeneraverit, sed in suum usum converterit, trientes usuras praestet. Si vero non sit locuples, etiam fideiussores dare compellatur, et si fideiussorum copiam non habeat, iuratoriam cautionem praestet. Sciendum autem est si is secundas nuptias contraxerit, peti ab eo, quae sub conditione viduitatis relicta sunt, et, si pecunia sit et fideiussores vel substantiam non habeat, trientes usuras praestat. Quae vero dicta sunt, non tantum in his, qui sibi invicem matrimonio iuncti sunt et res sibi invicem legant sub conditione viduitatis, sed etiam obtinent, si extranei quibusdam legata sub eiusmodi conditione reliquerint. Scias autem, casus etiam in his legatis secundum leges, quae dudum de iis positae sunt, tractari: nec te lateat, eum, qui huiusmodi legatum relinquit, cautionem, quae de hoc supra dicta est, remittere posse. Legas lib. VI Cod. tit. 44 const. 4 et tit. 54 const.

---

147) Basil. γαμήσει vel γαμήσῃ.
147 b) Bas. τόν.
148) Deest in Cod. Flor. Basilicorum.
149) Bas. τὴν ϟδ' καὶ ρνε' νεαράν.
150) Cod. λδ', quod ex Basil. emendavi.
151) Basil. Fabr. τῶν, in Cod. Flor. autem τὴν τῶν.
152) Basil. δευτερογαμήσει.
153) Hic interponendae sunt tres §§, quas hoc loco omissas in fine Nov. librarius repetit.
154) Bodl. εἰσί.
155) Bodl.: διομνύτω. In eodem mox verbum ἀμείωτον deest.
156) In Basil. et in Bodl. verba μετὰ καρπῶν desunt.
157) Basil. et Bodl. ὑπόκεινται.
158) Ibidem: τὴν αὐτῶν ἀποκ.
159) Ibidem: μετὰ τῶν καρπῶν.
160) Bodl. εἰσίν.
161) Bodl. ἐξ αὐτῶν.
162) Basil. Fabr. τρίτης.
163) Bodl. ἐὰν δὲ ἀπορῇ.
164) Bodl. εἰ δὲ καί.
165) Idem et Basil.: εὐπορεῖ.
166) Bas. δευτερογαμήσει.
167) Bas. ἐγγυητῶν.
168) Verba: ἰστέον — δίδωσιν in Bodl. desunt, eorumque loco haec leguntur: ἀνάγνωθι βι. ε' τί. θ' διάτ. γ'. ε' τοῦ κώδικος.
169) Cod. Flor. Basil. ληγατευθέντων.
170) Basil. Fabroti: τό. Sic et Bodl., qui praeterea negationem μή, quae sequitur, omittit.
171) Cod. Flor. Bas. πάλιν.
172) Verba: γνῶθι — τρακταΐζεται a Bodl. absunt.
173 Bodl. ὡς οὐ δ'ναται.
174) Cod. συγχωρεῖται.
175) Basil. Fabr. βι. ϛ' τοῦ κώδ. τί. λα' διάτ. α' καὶ ϛ' καὶ

καὶ ἴσθι ὅτι φησὶν ἡ ρκγ' νεαρά, ὡς τὰ ἐαθέντα[176]) τινὶ ἐπὶ αἱρέσει γάμου ἢ παιδοποιΐας λύεται, εἰ χειροτονηθῇ ἢ μονάσῃ[177]).

Τῶν μὲν ἀκινήτων πραγμάτων τῶν ἕδνων ἔχει[178]) τὴν χρῆσιν ἡ γυνὴ καὶ δευτερογαμοῦσα, καὶ εἰ προτελευτήσωσιν[179]) αὐτῆς οἱ παῖδες κερδαίνει τὸν ἐξ ἀπαιδίας κάσον κατὰ δεσποτείαν. τῶν[180]) δὲ κινητῶν τρίτον ἑκατοστῆς τόκον λαμβάνει. εἰ δὲ ἐν κινητοῖς καὶ ἀκινήτοις εἰσὶ τὰ ἕδνα, ἐπιλεγέσθω ἡ γυνὴ τὰ πράγματα σὺν τῇ ἀσφαλείᾳ τῆς ἀποκαταστάσεως ἢ τὸν τόκον· ὃ γὰρ βούλεται ποιείτω. μέμνησο τῆς β' νεαρᾶς καὶ ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. γ' καὶ δ' καὶ ε' καὶ ια'.

Ἡ μήτηρ καὶ[181]) δευτερογαμοῦσα[182]) λαμβάνει τὰ ὑπὸ τοῦ ἰδίου παιδὸς ἐαθέντα[183]) αὐτῇ ἐν διαθήκῃ. ἔγνως γὰρ ἐν τῇ β' νεαρᾷ, ὡς ἀναγκάζεται αὐτῇ ἐάσαι τὸ νόμιμον ποστημόριον. ὁμοίως ἐπὶ γυναικὸς εἴρηται ἐν τῷ ς' βι. τοῦ κώδ. τί. μ' διατ. β'.

Ἐάν τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ ἐπὶ δευτερογαμησάσῃ μητρὶ καὶ ἀδελφοῖς, τῶν μὲν πατρῴων αὐτοῦ πραγμάτων ἤτοι τῶν ἕδνων ἡ μήτηρ ἐχέτω τὴν χρῆσιν, ἐπειδὴ τελευτώσης[184]) αὐτῆς καὶ ἡ χρῆσις τῶν τοιούτων πραγμάτων τοῖς περιλιμπανομένοις παισὶν ἁρμόζει κατὰ τὴν β'[185]) νεαράν. εἰ δὲ προτελευτήσαιεν[186]) οἱ παῖδες, λαμβάνει ἀπὸ τῶν ἕδνων τὸ ἐξ ἀπαιδίας καὶ κατὰ δεσποτείαν[187]). τὸ οὖν εἰρημένον ἐνταῦθα νόει[188]), εἴγε[189]) ζώντων τῶν παίδων δευτερογαμήσῃ[190]) ἡ μήτηρ· μόνην[191]) γὰρ τὴν χρῆσιν ἔχει τῶν ἕδνων, τὸ ἐξ ἀπαιδίας καὶ κατὰ δεσποτείαν[192]), ὡς ταῦτά φησιν ἡ προλεχθεῖσα β' νεαρά[193]). ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὸ μετὰ τὸ παρὸν κεφάλαιον τῆς προκειμένης διατάξεως.

Ἔχει οὖν ἡ δευτερογαμοῦσα γυνή, ὡς εἴρηται, τὴν χρῆσιν τῶν ἕδνων[194])· εἰς δὲ τὰ λοιπὰ πράγματα τοῦ πρώτου[195]) αὐτῆς ἀνδρὸς καλεῖται μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, δηλονότι IN CAPITA[196]), φυλαττομένων καὶ[197]) ἐνταῦθα τῶν περὶ ἀχαριστίας νόμων[198]). ἰστέον δέ, ὅτι ἀχάριστος ἀδελφὸς νοεῖται ὁ ἐπιβουλεύων τῇ ζωῇ [ἢ][199]) τῇ οὐσίᾳ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ ὁ ἐγκληματικῶς αὐτὸν[200]) κατηγορῶν. τοῦ γὰρ τοιούτου ἀδελφοῦ τὸ μέρος συγκληρονομεῖ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ τοῖς λοιποῖς[201]) ἡ μήτηρ. μέμνησο τῆς β' νεαρᾶς, καὶ ση-

2 et 7: et scias, in Nov. CXXIII dici, si qua alicui relicta sint sub conditione, si nuptias contraxerit vel liberos susceperit, conditionem remitti, quum ordinatus vel monachus factus fuerit.

45. Rerum immobilium, quas antenuptialis donatio complectitur, usumfructum mulier habet, etiamsi ad secundas nuptias transeat, et, si liberi ante ipsam moriantur, partis, quae ei in casum orbitatis competit, etiam proprietatem lucratur; mobilium autem rerum trientes usuras accipit. Quodsi in rebus mobilibus et immobilibus propter nuptias donatio consistit, mulier eligat aut ipsas res sub cautione de restitutione aut usuras: nam quod voluerit facere potest. Memineris Nov. II et legas lib. V Cod. tit. 9 const. 3 et 4 et 5 et 11.

46. Mater, licet ad secundas nuptias transeat, accipit, quae ipsi a filio relicta sunt testamento. Didicisti enim in Nov. II, cogi eum, ut legitimam portionem illi relinquat. Similiter de uxore loquitur lib. VI Cod. tit. 40 const. 2.

47. Si quis intestatus decesserit, relicta matre, quae secundas nuptias contraxerit, et fratribus, paternarum quidem rerum eius sive propter nuptias donationis usumfructum mater habeat, quandoquidem ipsa moriente etiam ususfructus earum rerum liberis superstitibus competit secundum Nov. II. Si vero liberi antea defuncti fuerint, partis, quae ei ob orbitatem competit, etiam proprietatem accipit. Igitur quod hic dictum est, de hoc casu intelligas, si viventibus liberis mater iterum nupserit: propter nuptias donationis enim usumfructum solum habet, partis vero ob orbitatem ei competentis etiam proprietatem, sicuti haec exponit praedicta Nov. II. Lege etiam sequens caput praesentis constitutionis.

48. Habet igitur mulier, quae secundas nuptias contrahit, sicuti dictum est, usumfructum propter nuptias donationis: ad reliqua vero bona mariti sui prioris una cum fratribus illius vocatur, in capita scilicet, ita ut et hic leges de ingratitudine observentur. Sciendum autem est, fratrem ingratum intelligi eum, qui vitae vel substantiae fratris sui insidietur eumve criminis reum faciat: in huiusmodi fratris portionem scilicet mater cum reliquis fratribus eius succedit. Memento Nov. II, et nota hinc,

---

τί. μς' διάτ. δ'. — Cod. Flor. Basil. βι. ς' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. α' καὶ γ' καὶ τί. μς' διάτ. δ' καὶ τί. νδ' διάτ. β' καὶ ζ'. — Bodlei: ὡς βι. ς' τοῦ κώδ. μδ' διάτ. ς'.

176) Bodl. ἐταῦθά τινι — παιδοποιΐας, εἰ χειροτονηθῇ ἢ μονάσῃ, λύεται ἡ τοιαύτη ἀσφάλεια.

177) Bas. μονάσει.

178) Bas. Fabr. ὧν ἔχει.

179) Bas. προτελευτήσουσιν.

180) Cod. τόν.

181) Cod. Flor. Bas. non habet, nec Bodl.

182) Basil. διγαμοῦσα.

183) Bodl. τὸ — ἐαθέν.

184) Bodl. καὶ τελ., mox καὶ omittens.

185) Cod. Flor. Basil. νβ'.

186) Bas. Fabr. προτελευτήσωσιν. Cod. Flor. Basil. et Bodl. προτελευτήσουσιν.

187) Bas. Fabr. λαμβ. κατὰ δεσπ. ἀπὸ τ. ἕδν. τὸ ἐξ ἀπ.

188) Sic Bodl. — Codex et Basil. νόμιμον habent pro νόει. Fortasse legendum: νόμιμον νόει.

189) Basil. simpliciter: εἰ.

190) Basil. et Bodl. δευτερογαμήσει.

191) Cod. Flor. Basil. μόνον.

192) Haec verba in Basil. et in Bodl. desunt. Rectius, ni fallor.

193) Basil. Fabr.: ὥς φησιν ἡ προλ. α' νεαρά.

194) Quae in fine praecedentis §. leguntur: ἀνάγνωθι κ. τ. λ. et haec verba: Ἔχει — ἕδνων in Bodl. desunt.

195) Cod. Flor. Basil.: πρό. Bodl.: προτέρου.

196) Bodl. ἐπ' ἴσης.

197) Deest in Cod. Flor. Basil.

198) Bodl. φυλαττομένου — τοῦ — νόμου.

199) Ex Basil. supplevi.

200) Basil. αὐτοῦ.

201) Basil. τοῦ λοιποῦ.

μείωσαι ἐντεῦθεν, ὅτι ἀχαριστία[202]) καὶ ἐξ ἀδιαθέτου τρακταΐζεται.

Ἡ γυνὴ δευτερογαμοῦσα τὴν χρῆσιν μόνην ἔχει τῶν ἕδνων, κἂν ἦν[203]) κληρονομήσασα ἕνα τῶν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου αὐτῆς[204]) τεχθέντων, ᾧ[205]) καὶ ἔλαχε μέρος τῆς δεσποτείας ἢ τὸ πᾶν τῶν ἕδνων. μέμνησο τῆς β' νεαρᾶς καὶ ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. δ' καὶ ια'[206]) καὶ τί. ι' διάτ. α' καὶ βι. ς' τί. νς'[207]) διάτ. ε'.

Ἡ μήτηρ συγκληρονομεῖ τοῖς ἰδίοις τέκνοις, κἂν ἄῤῥενες κἂν θήλειαί εἰσιν[208]), τὸν τελευτήσαντα αὐτῆς μὲν υἱὸν ἐκείνων δὲ ἀδελφόν, ἑνὸς ἀδελφοῦ καὶ αὐτὴ μέρος λαμβάνουσα. ὁμοίως φησὶν ἡ β' νεαρά. ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. νς' διάτ. ζ', ἥτις καὶ ἐκαινοτομήθη.

Τὸ ἐξ ἀδιαθέτου μέρος οὐ μόνον τοῖς[209]) ἐκ τοῦ πρώτου γάμου ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκ [τοῦ][210]) δευτέρου συνοικεσίου ἁρμόζει, καὶ τὸ ὑπολελειμμένον ὡς θέλουσιν οἱ γονεῖς διανέμουσιν. σημείωσαι δέ, ὅτι τοῦτο τὸ[211]) νόμιμον συμβουλευτικόν ἐστι καὶ οὐκ ἀναγκαστικόν. ἀνάγνωθι δὲ ὁμοίως ἐν τῇ ριζ' νεαρᾷ, καὶ μέμνησο τῆς ιη' νεαρᾶς, ἐξ ἧς ἔγνως, πόσον ἐστὶ τὸ νόμιμον ποστημόριον· καὶ ἴσθι, ὅτι ἡ προκειμένη διάταξις οὐκ ἀνακλᾶται[212]) εἰς τοὺς πρὸ αὐτῆς χρόνους. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἀπριλλίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.

Περὶ δωρεᾶς ἐν ἄλλῳ θέματι[213]).

Μήτηρ υἱῷ δωρουμένη εἰ δευτερογαμήσει[214]), οὐκ ἀφαιρεῖται παρ'[215]) αὐτοῦ τὸ δωρηθέν, οὐδὲ ὡς[216]) ἀπὸ ἀχαρίστου, εἰ μὴ ἄρα περὶ τὴν ζωὴν ἢ περὶ πᾶσαν τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἐπεβουλεύθη ἐξ αὐτοῦ[217]) ἢ ἐτύφθη. ἀνάγνωθι βι. η' τοῦ κώδ. τί. νε' διάτ. ζ' καὶ θ'[218]).

Ἡ δευτερογαμοῦσα ἐκπίπτει τῆς ἀξίας τοῦ πρώτου[219]) ἀνδρὸς αὐτῆς. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. ι' καὶ βι. ιβ' τί. α' διάτ. ιγ'.

Περὶ κληρικῶν.

Κληρικὸς δευτερογαμῶν τοῦ κλήρου ἐκπίπτει. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. μδ'[220]), καὶ μέμνησο τῆς ς' νεαρᾶς. ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὴν ρκγ' ὁμοίως νεαράν[221]).

Ἀναγνώστης δευτερογαμῶν οὐ προκόπτει περὶ τὴν χειροτονίαν· τριγαμῶν δὲ καὶ τοῦ κλήρου ἐκπίπτει. μέμνησο τῆς ς' νεαρᾶς· ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὴν ρκγ' ὁμοίως νεαράν.

Ὁ δίγαμος οὐ χειροτονεῖται, κἂν χήραν κἂν πόρνην ἔχει· εἰ δὲ καὶ ὁ χειροτονηθεὶς τοῦτο ποιήσῃ, τοῦ κλήρου ἐκπίπτει. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. μδ' καὶ νεαρὰν ρκγ'[222]).

ingratitudinem etiam [in successione] ab intestato tractari.

49. Mulier, quae secundas nuptias contrahit, solum usumfructum propter nuptias donationis habet, licet successerit uni ex liberis prioris matrimonii, cui proprietas donationis propter nuptias aut pro parte aut tota obvenerit. Memineris Nov. II, et legas lib. V Cod. tit. 9 const. 4 et 11 et tit. 10 const. 1 et lib. VI Cod. tit. 56 const. 5.

50. Mater una cum liberis suis, sive masculi sive feminae sint, filio quidem ipsius illorum autem fratri succedit, uniusque fratris portionem et ipsa accipit. Similiter loquitur Nov. II. Lege lib. VI Cod. tit. 56 const. 7, quae quidem innovata est.

51. Portio ab intestato non tantum prioris sed etiam secundi matrimonii liberis competit, et quod reliquum est, parentes dividunt, quemadmodum volunt. Nota tamen, hanc dispositionem ad suadendum, non ad cogendum spectare. Legas, quod similiter dicitur in Nov. CXVII, et memineris Nov. XVIII, ex qua didicisti, quanta sit legitima portio: et scias, praesentem constitutionem ad anteriora tempora non trahi. *Data mense Aprili post consulatum Belisarii.*

De donatione in alio themate.

52. Mater, quae filio donavit, si ad secundas nuptias transit, donum ab eo non revocat, nec si ingratus sit, nisi forte vitae vel universae substantiae eius insidiae ab eo structae vel verbera ipsi illata sint. Lege lib. VIII Cod. tit. 55 const. 7 et 9.

53. Quae secundas nuptias contrahit, dignitate prioris mariti excidit. Lege lib. V Cod. tit. 4 const. 10 et lib. XII tit. 1 const. 13.

De clericis.

54. Clericus, qui secundas nuptias contrahit, clero excidit. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 44, et memento Nov. VI: et similiter lege Nov. CXXIII.

55. Lector, qui secundas nuptias contrahit, in ordinatione non procedit: si tertias contraxerit, etiam clero excidit. Memento Nov. VI et lege similiter Nov. CXXIII.

56. Qui secundas nuptias contraxit, non ordinatur, [et qui] sive viduam sive meretricem duxerit: et si is, qui ordinatus est, hoc fecerit, clero excidit. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 44 et Nov. CXXIII.

---

202) Basil. Fabrot.: ἡ ἀχαρ.
203) Basil. ἤ. *Heimbach* coniecit: κἂν εἰ κληρονομήσῃ.
204) Basil. αὐτῇ.
205) Basil. ὅς.
206) Verba καὶ ια' in Bas. desunt.
207) Bas. ν'.
208) Bas. ὦσι.
209) Bas. τῶν.
210) Deest in Cod.
211) Deest in Basil.
212) Bas. ἀνακαλεῖται.
213) Quae sequuntur quinque §§. superius omissae esse videntur, et appendicis loco in fine a librario adiectae. Vide quae dixi not. 136. 153.
214) Bodl. δευτερογαμήσοι.
215) Idem: ἀπ'.
216) Sic Bodl. Basil.: οὐδ' ὡς. Codex: ὡς οὐδέ.
217) Bodl. ἐπεβούλευσεν ἢ ἐξ αὐτοῦ ἐτύφθη.
218) Bas. in Cod. Flor. διάτ. ζ' καὶ θ', apud Fabr. ζ' καὶ ι'. Noster et Bodl. Codex: διάτ. β' καὶ θ'.
219) Hoc verbum deest in Cod. Flor. Basil. — Fabrotus: ἀπολλυει τὴν τοῦ πρώτου ανδρὸς ἀξίαν.
220) Bas. Fabr. μα.
221) Pro his: καὶ μέμνησο — νεαράν Cod. Flor. Bas. habet: καὶ ς' καὶ τὴν ρκγ'. Fabr.: ζήτει νεαράν ρκη'.
222) Ad §. 55. 56. vide, quae notavit *Heimbach* Ἀνέκδ. I p. 235 not. 74b — 76.

Νεαρὰ κγ'.

Περὶ ἐγκλήτων.

Τῶν πρφῆην νόμων[1]).

Πᾶσα ἔγκλητος ἐντὸς ι' ἡμερῶν μετὰ τὴν ἀπόφασιν ἐπιδιδόσθω. σὺ δὲ ὑπέξελε τὰς κατὰ τῶν θείων δικαστῶν ἐπιδιδομένας ἐγκλήτους· ἔχουσι γὰρ δύο μηνῶν προθεσμίαν, ὥς φησιν ἡ πβ' νεαρά. καὶ ἴσθι, ὅτι κἂν εἴσω ι' ἡμερῶν δίδοται ἡ ἔγκλητος, ἐντὸς β' ἐτῶν γυμνάζεται κατὰ τὴν μθ' νεαράν. καὶ [ἀνάγνωθι][2]) τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τῷ ξβ' τί. τοῦ ζ' βι. τοῦ κώδικος, μάλιστα τὴν ς' διάταξιν, ἥτις καὶ ἀνετράπη. ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὴν α' διάτ. τοῦ ξγ' τί. τοῦ εἰρημένου ζ' βι. τοῦ κώδικος.[3]).

Novella XXIII.

De appellationibus.

Anteriorum legum.

1. Omnis appellatio intra decem dies post sententiam offeratur. Tu autem excipias appellationes a sacris iudicibus faciendas; habent enim duorum mensium tempus, sicuti dicit Nov. LXXXII. Et scias, appellationem, licet intra decem dies offeratur, intra biennium exerceri secundum Nov. XLIX. Et legas constitutiones, quae subsunt tit. 62 lib. VII Codicis, potissimum const. 6, quae quidem abrogata est. Lege etiam const. 1 tit. 63 dicti lib. VII Cod.

Νεαρὰ κδ'.

Περὶ τοῦ PRAETORος PISSIDιας.

Καὶ τοὺς πάλαι νόμους[1]).

Ὁ πραίτωρ πισιδίας τάξιν ἔχει καὶ πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ ἄρχοντος, καὶ ἡγεῖται τῶν ἐν τῇ χώρᾳ στρατιωτῶν, λαμβάνων τὰς σιτήσεις ἑκατέρας ἀρχῆς, κεχρημένος τάξει μιᾷ ταξεωτῶν ρ', τὰς PROBATORίας[2]) τῶν ταξεωτῶν δεχομένων ἀπὸ κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ πισιδίας πραίτωρ φυλαττέτω τὰ δίκαια τοῖς προσιοῦσιν αὐτῷ, καὶ φροντιζέτω τῶν πολιτικῶν ἔργων.

Οἱ λογοθέται τῶν πολιτικῶν ἐκ θείας μόνης κελεύσεως γίνονται. ἀνάγνωθι βι. ι' τοῦ κώδ. τί. λ'[3]) διάτ. δ'. ὁμοίως ἐπὶ τῶν λογοθετῶν τῶν δημοσίων. ἀνάγνωθι τὴν ρκη' νεαράν.

Ἡ τάξις ἐχέτω τὸν [τῶν] δημοσίων κίνδυνον[4]). ὁμοίως ἔγνως περὶ ἄρχοντος ἐν τῇ ιζ' νεαρᾷ. ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὴν ρλ'[5]) νεαράν.

Ὁ πραίτωρ πισιδίας ἐχέτω δίφρον ἀργύρεον καὶ πέλυκα καὶ ῥάβδους καὶ [ad responsum][6]) κατὰ τῶν στρατιωτῶν. περίβλεπτος γάρ ἐστι, καὶ τάξιν ἔχει τοῦ κόμητος ἀνατολῆς καὶ τοῦ κόμητος φρυγίας πακατιανῆς καὶ γαλατίας. ὁμοίως δὲ ἴσος ἐστὶ τοῖς ἀνθυπάτοις.

Ὁ πισιδίας πραίτωρ τὰς κατ' αὐτοῦ ἐφέσεις τοῖς ἐπάρχοις καὶ τῷ κυαίστωρι παραπέμπει, καὶ τῶν [κατὰ τῶν] ἐκ παραπομπῆς βασιλέως [ἢ] τῶν κωνσταντινουπόλεως ἀρχόντων δικαζόντων[7]) ἄχρι τ'[8]) νομισμάτων ἐφέσεων ἀκροάσθω, ἔνθα μὴ περίβλεπτός ἐστιν ὁ δικαστής.

Novella XXIV.

De Praetore Pisidiae.

Et antiquas leges.

1. Praetor Pisidiae vicem sustinet tam civilis quam militaris magistratus, et dux est militum, qui in provincia sunt, et utriusque magistratus annonas percipit, et uno officio utitur centum officialium, qui quidem officiales probatorias Constantinopoli accipiunt.

2. Pisidiae praetor iis, qui ad eum accedunt, iustitiam servet, et curam gerat publicorum operum.

3. Discussores in causis civitatium ex sola sacra iussione constituuntur. Lege lib. X Cod. tit. 30 const. 4. Similiter in discussoribus publicorum. Lege Nov. CXXVIII.

4. Officium publicorum tributorum periculum habeat. Similiter hoc in praeside cognovisti in Nov. XVII. Lege etiam Nov. CXXX[IV].

5. Praetor Pisidiae habeat sellam argenteam et securim et fasces et ad responsum propter milites. Spectabilis enim est, et locum tenet comitis Orientis et comitis Phrygiae Pacatianae et Galatiae. Similiter aequalis est proconsulibus.

6. Pisidiae praetor appellationes ab ipso factas praefectis et quaestori remittit, et de appellationibus ab iis, qui ex delegatione imperatoris vel magistratuum Constantinopoleos iudicant, factis usque ad CCC solidos cognoscit, nisi is iudex spectabilis sit.

---

1) Cod. τὸν πρῴην νόμον.

2) In Cod. deest.

3) Subscriptio deest, sed et excerpta ex cap. 2, 3 et 4 Nov. XXIII excidisse videntur. Cf. infra Nov. LXXXII c. 1. 11.

1) In nostris editionibus Nov. XXIV inc.: *Καὶ τοὺς πάλαι ῥωμαίους.*

2) Cod.: PROUATORIAS.

3) In vulgatis editionibus est tit. 30. *Bienerus*, quem *Beckius* sequitur, tit. 31 esse voluit. Theodorus tamen tit. 30 vocat. Vide infra Nov. CXXVIII.

4) Cod. τὸν δημοσίων κινδύνον (sic).

5) Legendum videtur: ρλδ'.

6) In Codice hoc verbum deest. Supplevi ex textu Novellae?

7) Locus in Codice corrupte sic scribitur: *καὶ τῶν ἐκ παραπομπῆς βασιλέως τῶν κωνσταντινουπόλεως ἀρχόντων δικαζόντω* (sic). *Κατὰ τῶν* post *καὶ τῶν* facile excidere potuit.

8) In Nov. XXIV cap. 5 legitur φ', apud Athanasium ι'. Vide Nov. XXV §. 1.

Πρὸς τοῖς κωδικέλλοις λαμβανέτω καὶ τὰ θεῖα παραγγέλματα ὁ πραέτωρ πισιδίας, καὶ τὸν νενομισμένον ὅρκον διδότω.

Ἐχέτω δὲ ἀνόνας τ' νομίσματα, ὁ δὲ σύνεδρος αὐτοῦ νομίσματα οβ' [9]*, καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ λίτρας β'* [10]*. γινόμενος δὲ πραέτωρ παρεχέτω τοῖς χαρτουλαρίοις τοῦ κουβουκλείου νομίσματα θ', καὶ τῷ πριμικηρίῳ* [11] *τῶν τριβούνων καὶ τοῖς λατερκούλοις νομίσματα κδ'* [12]*, καὶ τῷ βοηθῷ αὐτοῦ νομίσματα γ', καὶ τῇ τάξει τῶν ἐπάρχων νομίσματα ξ'* [13]*. ἀνάγνωθι τὴν κε' νεαράν. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ ὑπατείᾳ* [14] *βελισαρίου.*

7. Praeter codicillos praetor Pisidiae accipiat etiam sacra mandata, et statutum iusiurandum praestet.

8. Habeat autem annonas solidos CCC, et assessor eius solidos LXXII, et officium eius libras II. Et quum praetor fiet, praestet chartulariis cubiculi solidos IX, et primicerio tribunorum et laterculis solidos XXIV, et adiutori eius solidos III, et officio praefectorum solidos LX. Lege Nov. XXV. *Data mense Iunio Belisario Consule.*

Νεαρὰ κε'.

Περὶ τοῦ πραέτορος λυκαονίας.

Τὸ λυκαόνων ἔθνος.

Ὁ πραέτωρ λυκαονίας τὴν αὐτὴν τάξιν ἔχει τῷ πραέτορι πισιδίας, πλὴν ἀκροᾶται τῶν ἕως φ' νομισμάτων ἐγκλήτων.

Δεῖ τὴν περὶ τὸ δημόσιον ῥαθυμίαν τῶν πλησίον ἀρχόντων [1] *ἐξετάζειν τοὺς περιβλέπτους ἄρχοντας. ἀνάγνωθι τὴν ρλδ' νεαράν.*

Ἐχέτω ὁ πραέτωρ λυκαονίας ὑπὲρ ἀνόνας νομίσματα τ', καὶ ὁ σύνεδρος αὐτοῦ νομίσματα οβ' [2]*, καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ νομίσματα ρκδ'* [3]*. γενόμενος δὲ πραέτωρ παρεχέτω τοῖς χαρτουλαρίοις νομίσματα θ'* [4]*, καὶ τοῖς λατερκούλοις καὶ τῷ πριμικηρίῳ τῶν τριβούνων νομίσματα κδ', καὶ τῷ βοηθῷ αὐτοῦ νομίσματα γ', καὶ τῇ τάξει τῶν ἐπάρχων νομίσματα ξ'* [5]*. μέμνησο τῆς κδ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι τὴν κς' καὶ κθ' καὶ ρλδ' νεαράν. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ ὑπατείᾳ βελισαρίου.*

Novella XXV.

De praetore Lycaoniae.

Lycaonum gentem.

1. Praetor Lycaoniae eundem gradum habet ac praetor Pisidiae, praeterquam quod de appellationibus usque ad D solidos cognoscit.

2. Negligentiam praesidum vicinorum circa tributa spectabiles magistratus examinare debent. Lege Nov. CXXXIV.

3. Habeat praetor Lycaoniae pro annona solidos CCC, et assessor eius solidos LXXII, et officium eius solidos CXXIV. Et quum praetor factus fuerit, praestet chartulariis solidos IX, et laterculis et primicerio tribunorum solidos XXIV, et adiutori eius solidos III, et officio praefectorum solidos LX. Memineris Nov. XXIV et legas Nov. XXVI et XXIX et CXXXIV. *Data mense Iunio Belisario Consule.*

Νεαρὰ κς'.

Περὶ τοῦ πραέτορος θρᾴκης.

Ἐκεῖνο [1] *τῶν ἀνωμολογημένων.*

Ὁ πραέτωρ θρᾴκης SPECTABILιός [2] *ἐστιν ἄρχων, καὶ κατὰ τὸ μακρὸν τεῖχος μενέτω, πράττων, ὅσα καὶ οἱ προγεγραμμένοι ποιοῦσι, μὴ ἐλαττούμενοι τοῦ ἄρχοντος θρᾴκης· οἷα δὴ καὶ ἐν ἄλλοις τόποις διάγοντος.*

Novella XXVI.

De praetore Thraciae.

Illud in confesso.

1. Praetor Thraciae spectabilis magistratus est, et prope longum murum maneat, eadem peragens, quae et antea dicti faciunt, ita tamen, ut non sint minores praeside Thraciae, quippe qui etiam in aliis locis degat.

---

9) Notitia Nov. XXIV subiecta „sol. LXXI“ habet in *Scrimgeri* editione. *Haloander* „*νομίσματα οβ'*.“

10) Verba: *ἐχέτω — λίτρας β'* in Cod. repetuntur. Notitia apud Hal.: *χρυσοῦς νβ'*, quod in „*χρυσοῦ λίτρας β'*“ mutes. Basil. (VI, 8, 7): *λίτρας δύο*.

11) Codex ubique *πριμηκηρίῳ*.

12) Notitia „sol. XXV“ habet apud Scrimg. Hal. *νομίσματα με'*. Basil. (VI, 8, 7): *κε'*.

13) Notitia *Scrimg.* „sol. X.“ — *Haloander*: *νομίσματα ζ'*, non *ξ'*, quod *Hombergk zu Vach* adnotavit. Basilica (VI, 8, 7): *ἑξήκοντα* habent.

14) Cod. *ὑπο* (sic).

1) Cod. *τὸν πλησίον ἄρχοντα*.

2) Basil. (VI, 9, 7): *ἑβδομήκοντα*.

3) Notitia Nov. XXV subiecta apud *Scrimg.* „auri lib. II“ habet. Hal.: *χρυσοῦς νβ'*. Vide Nov. XXIV not. 10. Basil. l. l.: *χρυσοῦ λίτρας δύο*.

4) *Scrimg.* „sol. VIII.“ Basil. l. l.: *νομίσματα ὀκτώ*.

5) Scrimg.: „sol. XI.“

1) Cod. *Ἐκεῖνοι*.

2) Cod. SPRESTABILIOS.

Ἐχέτω ὁ πραίτωρ θρᾴκης ὑπὲρ ἀννόνας νομίσματα τ' [3]) *καὶ ὁ σύνεδρος αὐτοῦ νομίσματα ιβ'* [4]), *ἡ δὲ τάξις αὐτοῦ λίτρας β'* [5]). *δίδοται δὲ τοῖς χαρτουλαρίοις τοῦ κουβουκλείου νομίσματα θ', καὶ τῷ πριμικηρίῳ τῶν τριβούνων νομίσματα κδ', καὶ τῷ βοηθῷ νομίσματα γ'* [6]), *καὶ τῇ τάξει τῶν ἐπάρχων νομίσματα γ'* [7]). *ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ ὑπατείᾳ βελισαρίου.*

2. **Habeat praetor Thraciae pro annona solidos CCC, et assessor eius solidos XII, officium vero eius libras II. Dantur autem chartulariis cubiculi solidi IX, et primicerio tribunorum solidi XXIV, et adiutori solidi III, et officio praefectorum solidi III.** ***Data mense Iunio Belisario Consule.***

Νεαρὰ κζ'.

Περὶ τοῦ κόμητος ἰσαυρίας.

Ὅπερ τισὶ τῶν πρὸ ἡμῶν αὐτοκρατόρων.

Ὁ κόμης ἰσαυρίας σπεκταβίλιός ἐστιν ἄρχων, καὶ τὰ σύμβολα τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς ἐκ τοῦ σκρινίου τῶν λιβέλλων λαμβάνει, ὁμοίως [1]) *ὢν τοῖς εἰρημένοις ἄρχουσιν.*

Ὁ κόμης ἰσαυρίας τὰς αὐτὰς ἐχέτω ἀνόνας τῷ πραίτορι θρᾴκης· παρεχέτω τοῖς χαρτουλαρίοις τοῦ κουβουκλείου καὶ τοῖς λοιποῖς ὁμοίως. μέμνησο τῆς προλαβούσης κε' νεαρᾶς. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ τῆς ὑπατείας βελισαρίου.

Novella XXVII.

De comite Isauriae.

Quod quibusdam ante nos imperatoribus.

1. **Comes Isauriae spectabilis magistratus est, et codicillos militaris magistratus ex scrinio libellorum accipit, et similis est praedictis magistratibus.**

2. **Comes Isauriae easdem annonas, quas praetor Thraciae habeat; praestet chartulariis cubiculi et reliquis similia. Memento Nov. XXV, quae praecedit.** ***Data mense Iunio Belisario Consule.***

Νεαρὰ κη'.

Περὶ τοῦ MODERATOROς ELENOPONTου.

Τὸ καλῶς καὶ ἄνωθεν.

Ἑλενοπόντου καὶ πόντου πολεμονιακοῦ εἷς μοδεράτωρ ἀρχέτω. ἰστέον δέ, ὅτι ἑλενοπόντου πόλεις εἰσίν· ἀμάσεια καὶ εἴβορα [1]), *εὐχάϊτα, ζῆλα, ἄνδραπα, σινώπη, ἀμισός, λεοντόπολις, τοῦ δὲ πόντου πολεμονιακοῦ πόλεις εἰσίν· νεοκαισάρεια, κόμανα, τραπεζούς, κερασούς, πολεμόνιον, πιτυοῦς, σεβαστόπολις· ὧντινων μητροπόλεις εἰσὶ ἀμάσεια καὶ νεοκαισάρεια, καὶ μητροπολίτας ἐχέτωσαν χειροτονουμένους μὲν ἐν κωνσταντινουπόλει, χειροτονοῦντας δὲ κατὰ χώραν τοὺς ὑπὸ χεῖρα αὐτῶν.*

Ὁ μοδεράτωρ καὶ στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς [ἄρχων] [2]) *ἔστω, ἁρμοστὴς ὀνομαζόμενος· ἐχέτω δὲ λίτρας χρυσίου δέκα σίτησιν, ὁ δὲ σύνεδρος αὐτοῦ λίτραν μίαν, καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ νομίσματα υμζ'* [3]).

Novella XXVIII.

De moderatore Helenoponti.

Quod bene et antiquitus.

1. **Heleneponto et Ponto Polemoniaco unus moderator praesit. Sciendum autem est, quod Helenoponti urbes sunt: Amasia, Ibora, Euchaita, Zela, Andrapa, Sinope, Amisus, Leontopolis; Ponti autem Polemoniaci urbes sunt: Neocaesarea, Comana, Trapezus, Cerasus, Polemonium, Pityus, Sebastopolis; quarum metropoles sunt Amasia et Neocaesarea, quae metropolitas accipiunt ordinatos quidem Constantinopoli, sed qui in provincia subiectos ipsis ordinent.**

2. **Moderator tam militaris quam civilis magistratus sit, et harmosta vocetur. Habeat autem decem librarum auri annonam, et assessor eius libram unam, et officium eius solidos CCCCXLVII.**

---

3) Codex vel sic, vel *ε'*, vel *ω'*, vel *σ'*: dubia enim est litera. Scrimg.: „sol. CCC.“ Hal. *νομίσματα σ'*. Sic et Basil. VI, 10, 5.
4) Sic Codex: malim *οβ'*. Scrimg.: „sol. XXII.“
5) Scrimg.: „auri lib. VII.“ Hal.: *χρυσοῦς νβ'*.
6) Scrimg.: „sol. IIII.“
7) Scrimg.: „sol. XI.“ Hal.: *νομίσματα μ'*.
1) An: *ὅμοιος*;
1) Nomina urbium, quae sequuntur, in aliis aliter scribuntur. Noster quoque vario scribendi genere utitur: idem enim primum *ἀμάσεια*, mox *ἀμασία*, et primum *νεοκαισαρεία*, mox *νεοκαισάρια* habet. Quae correxi.
2) Deest in Cod.
3) In annonarum quantitate definienda Codices minime conveniunt; nolui tamen hoc loco et in sequentibus, quod in superioribus Novellis feci, integram lectionis varietatem ex Scrimgero, Haloandro vel Basilicis adnotare. Sufficiat hos fontes critices indicasse, quibus praeterea et liber Authenticorum addi potest: sed et Notitia Novellae VIII subiecta consulenda est.

Δι' ἑαυτοῦ περινοστείτω ὁ μοδεράτωρ τὰς πόλεις, τοποτηρητὰς μὴ ἐκπέμπων.

SPECTABILιός [4]) *ἐστιν ἄρχων ὁ μοδεράτωρ.*

Μὴ συγχωρείτω [5]) *μοδεράτωρ τίτλους ἰδιωτικοὺς ἐπιτίθεσθαι, ἐπεὶ* [6]) *τὰ πράγματα τοῦ ἐπιθήσαντος τιτλοῦνται, καὶ εἴ τις φροντιστὴς τοῦτο ποιήσει, ποιναῖς αὐτὸν ὑποβαλλέτω. ἀνάγνωθι βι. β' τοῦ κώδ. τί. ιε' διάτ. α' καὶ β' καὶ τί. ις' διάτ. α' καὶ νεαρὰν λ', καὶ μαθήσει τὰ περὶ τῶν ἰδιωτικῶν τίτλων.*

Ὁμοίως [7]) *ἔστω ὁ μοδεράτωρ τοῖς προλαβοῦσιν ἄρχουσι τὰς ἐγκλήτους γυμνάζων. ἀνάγνωθι τὴν ρβ' νεαράν. ἐξεφωνήθη μηνὶ αὐγούστῳ ὑπατείᾳ βελισαρίου.*

3. Ipse moderator urbes peragret, et vicarios non mittat.

4. Spectabilis magistratus moderator est.

5. Ne concedat moderator privatos titulos imponi: alioquin rebus eius, qui illos affixit, [publici] tituli imponuntur, et si procurator hoc fecerit, poenis eum subiiciat. Lege lib. II Cod. tit. 15 const. 1 et 2 et tit. 16 const. 1 et Nov. XXX, et disces, quae ad privatos titulos spectant.

6. Quemadmodum praedicti magistratus, similiter moderator appellationes exerceat. Lege Nov. CII. *Data mense Augusto Belisario Consule.*

Νεαρὰ κθ'.

Περὶ τοῦ PRAETORος *παφλαγονίας.*

Τὸ παφλαγόνων ἔθνος.

Ὁ παφλαγονίας πραίτωρ καλείσθω στρατηγός, καὶ ἀρχέτω ὀνωριάδος [καὶ] [1]) *παφλαγονίας μετακληθεισῶν* [2]), *τῶν μητροπόλεων περὶ τὰ ἴδια δίκαια οὐ καινιζομένων* [3]). *πόλεις δὲ παφλαγονίας εἰσὶν αἵδε· ὀνορίας, προυσίας, κρατεία, ἀδριανούπολις* [4]), *ἡράκλεια, ἡ πρὸς γάγγραν, πομπηϊούπολις, δάδυβρα, σῶρα, ἄμαστρις, ἰουνόπολις* [5]).

Ἀρχέτω ὁ πραίτωρ παφλαγονίας κατὰ τὰ εἰρημένα περὶ τοῦ μοδεράτορος ἑλενοπόντου, καὶ τὰς ἀυτοῦ [6]) *σιτήσεις ἐχέτω, καὶ* SPECTABILιος *ὢν ἄρχων ὁμοιούσθω τοῖς λοιποῖς* SPECTABILίοις. *μέμνησο τῆς κη' νεαρᾶς. ἐξεφωνήθη μηνὶ αὐγούστῳ τῆς ὑπατείας βελισαρίου.*

Novella XXIX.

De praetore Paphlagoniae.

Paphlagonum gentem.

1. Paphlagoniae praetor dux nominetur, et praesit Honoriadi et Paphlagoniae aliud nomen accipientibus, ita tamen ut circa metropolium iura nihil innovetur. Urbes autem Paphlagoniae sunt: Honorias, Prusias, Cratea, Hadrianopolis, Heraclea, urbs prope Gangram, Pompeiopolis, Dadybra, Sora, Amastris, Iunopolis.

2. Praeter Paphlagoniae magistratum gerat secundum ea, quae dicta sunt in moderatore Helenoponti, huiusque annonas habeat, et spectabilis magistratus sit, ita ut reliquis spectabilibus aequiparandus sit. Memineris Nov. XXVIII. *Data mense Augusto Belisario Consule.*

Νεαρὰ λ'.

Περὶ τοῦ ἀνθυπάτου καππαδοκίας.

Τῶν καππαδόκων ὄνομα [1]).

Ὁ καππαδοκίας ἀνθύπατος καὶ πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς καὶ ταμιακὸς ἄρχων νοεῖται, ἑκάστης τάξεως τὰ προσήκοντα αὐτῇ πραττούσης.

Novella XXX.

De proconsule Cappadociae.

Cappadocum nomen.

1. Cappadociae Proconsul tum civilis tum militaris tum aerarius magistratus esse intelligitur, et unumquodque officium eius peragit, quae ei competunt.

---

4) Codex hanc §. a praecedenti non separat.

5) Codex verba *μὴ συγχωρείτω* praecedenti §. adiungit, et a verbis *ὁ μοδεράτωρ* novam lineam inchoat.

6) Cod. *ἐπί*.

7) Et haec §. praecedenti in Codice non interrupto lineae tenore additur.

1) Deest in Codice.

2) Cod. *μετακληθέντων*.

3) Cod. *καινιζόμενον*.

4) Cod. *ἀδριανουπόλεως*, quod, quum ferri omnino non posset, emendavi. Similiter mox pro *πομπιουπόλεως*, quod in Codice scriptum erat, *πομπηϊούπολις* reposui. Reliqua autem, licet vitiis scatere videantur, intacta reliqui.

5) In Nov. XXIX cap. 1 duodecim urbes numerantur *προυσίας, κρατεία, ἀδριανούπολις, τῖος, κλαυδιούπολις, ἡρακλεία, γερμανικόπολις, πομπηϊούπολις, δάδυβρα, σῶρα, ἄμαστρις, ἰωνόπολις.* Sed ibidem etiam *Honorias* (in textu Authenticorum) et *urbs prope Gangram* (in textu Haloandri et Basilicorum) laudari videtur.

6) Cod. *αὐτῶν*.

1) Nov. XXX incipit: *Πόσον ἐστὶ τὸ καππαδόκων ὄνομα.*

Οἱ δεκατρεῖς πράκτορες διδότωσαν τοῖς μαγίστορσιν[2]) *ἀνὰ ν΄ νομισμάτων.*

Εἰσπραττέσθωσαν[3]) *αἱ συνήθειαι τῶν ταξεωτῶν καὶ τὰ δημόσια καππαδοκίας κατὰ τοὺς τύπους νικήτου*[4]).

Ὁ ἀνθύπατος καππαδοκίας φροντιζέτω καὶ τῶν ταμειακῶν, καὶ ν΄ λίτρας χρυσίου ἐτησίας εἰσφερέτω τῇ δεσποίνῃ· σίτησιν δὲ ἐχέτω λίτρας κ΄, καὶ ὁ σύνεδρος αὐτοῦ λίτρας β΄, ἡ δὲ τάξις αὐτοῦ τὰς ἰδίας λαμβανέτω συνηθείας. ἐκδικείτω δὲ τὰ ταμειακὰ χωρία [οὐ][5]) *διὰ τοποτηρητῶν, ἀλλὰ τοῖς ἐκδίκοις καὶ τοῖς προσφόροις ὑπουργοῖς προσταττέτω τοῦτο ποιῆσαι.*

Ἐὰν ὁ ἀνθύπατος καππαδοκίας συγχωρήσῃ τίτλους ἐπιτιθέναι τινὶ πράγματι, ζώνης καὶ περιουσίας ἀφαιρεῖται. μέμνησο τῆς κη΄ νεαρᾶς. ἀνάγνωθι βι. β΄ τοῦ κώδ. τί. ιε΄ διάτ. β΄.

Ἡ τοῦ ἀνθυπάτου καππαδοκίας ἀρχὴ περίβλεπτός ἐστιν. ἀνάγνωθι τὴν ργ΄ νεαράν. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἀπριλίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.

Ὁ τῆς ἀφρικῆς ἡγούμενος τάξιν ἐπάρχων ἐπέχει. ἀνάγνωθι τὴν λς΄ νεαράν[6]).

2. **Tredecim exactores magistris quinquaginta solidos solvant.**

3. **Consuetudines officialium et tributa Cappadociae exigantur secundum formas Nicetae.**

4. **Proconsul Cappadociae etiam fiscalium rerum curam gerat, et quinquaginta libras auri annuas imperatrici inferat; habeat autem annonam libras XX, et assessor eius libras II, et officium eius proprias consuetudines accipiat. Fiscalia autem praedia non per vicarios vindicet, sed defensores et competentes adiutores hoc facere iubeat.**

5. **Proconsul Cappadociae, si cui permiserit titulos alicui rei imponere, cingulo et substantia privatur. Memineris Nov. XXVIII. Legas lib. II Cod. tit. 15 const. 2.**

6. **Magistratus, quo proconsul Cappadociae fungitur, spectabilis est. Lege Nov. CIII.** ***Data mense Aprili post consulatum Belisarii.***

7. **Qui Africae praeest, vicem praefectorum sustinet. Lege Nov. XXXVI.**

Νεαρὰ λα΄.

Περὶ ἀρχόντων ἀρμενίας.

Τὰ μάτην κείμενα.

Τῆς πρώτης ἀρμενίας ἡγείσθω ὁ[1]) *ἀνθύπατος. μητρόπολίς ἐστι πρώτης ἀρμενίας ἰουστινιανούπολις ἤτοι βαζάνη, ἣ καὶ λεοντόπολις, ἥτις ἔχει θεοδοσιούπολιν, σάταλαν, νικόπολιν*[2]), *κολώνιαν, τραπεζοῦντα, κερασοῦντα.*

Τῆς δευτέρας ἀρμενίας ἡγεῖται ἡγεμονικός. ἔχει πόλεις ταύτας· σεβάστιαν, σεβαστιανούπολιν, κόμαναν, ζήλαν, βέρισσαν[3]).

Τῆς τρίτης ἀρμενίας κόμης εἴη[4]) *ἰουστινιανός,* SPECTABILιος. *ἔχει δὲ πόλεις ταύτας· μελιτινήν, ἄρκαν, ἀραβισὸν, ἀριαρωθείαν, κώμαναν τὴν καὶ χρυσὶν*[5]), *κουακουσόν. ἰστέον δέ, ὅτι ὁ τούτων ἄρχων ἔχει σιτήσεις νομίσματα τ΄, καὶ ὁ σύνεδρος αὐτοῦ ἔχει νομίσματα οβ΄, ἡ δὲ τάξις αὐτοῦ νομίσματα ξ΄.*

Τῆς τετάρτης ἀρμενίας ἡγείσθω ὑπατικός. ἔστι δὲ αὕτη ἡ ἀρμενία ἐν ἔθνεσιν, καὶ πόλεις ἔχει ζ΄· τοφαινίνιν[6]), *βιτίνιν, ἀνζητίνιν, ζοφάνιν, ἀσιανίνην, βαλαμιτίνιν, μαρτυρόπολιν, κιθαριζόν.*

Novella XXXI.

De praesidibus Armeniae.

Ea, quae frustra posita sunt.

1. **Primae Armeniae proconsul praesit. Metropolis primae Armeniae est Iustinianopolis sive Bazane, quae etiam Leontopolis vocatur, quae comprehendit Theodosiopolin, Satalam, Nicopolin, Coloniam, Trapezuntem, Cerasuntem.**

2. **Secundae Armeniae corrector praeest. Habet urbes has: Sebastiam, Sebastianopolin, Comanam, Zelam, Berissam.**

3. **Tertiae Armeniae comes Iustinianus praesit, spectabilis. Habet autem urbes has: Melitenam, Arcam, Arabisum, Ariarothiam, Comanam, quae etiam Chrysis dicitur, Quacusum. Sciendum autem est, harum urbium praesidem accipere pro annonis solidos CCC, et assessorem eius solidos LXXII, et officium eius solidos LX.**

4. **Quartae Armeniae consularis praesit. Constat autem haec Armenia ex gentibus [barbaris], et habet urbes VII: Tophanenem, Vitenem, Anzetenem, Zophanem, Asianenem, Balamitenem, Martyropolin, Citharizum.**

---

2) Cod. *μαγίστορσι* MAGTISIN, ubi a recentiore manu superscriptum est: MAGISTORSIN.
3) Cod. *εἰςπραττέτωσαν*.
4) Cod. *νικητ* (with ς written above).
5) Cod. *τὰ τῷ ταμιακὰ* (sic) *χωρία*. Videntur quaedam excidisse; fortassis Theodorus haec scripsit: *ἐκδικείτω δὲ τὰ τῷ ταμείῳ ἀνήκοντα. Μὴ ἐπιβλεπέτω τὰ ταμειακὰ χωρία διὰ τοποτηρητῶν κ. τ. λ.* Cf. *Athanasium* tit. IV const. 10 (*Heimbach Ἀνέκδ.* I p. 56). Quum tamen haec coniectura nimis audax esse videretur, leviorem emendationem praetuli, quo sensus procederet.
6) Haec §. aut ex margine in textum irrepsit, aut a librario per errorem transposita est.
1) Articulus *ὁ* delendus esse videtur.
2) Codex: *σαταλανικόπολιν*.
3) Haec urbium nomina mutare nolui, licet nonnulla vitiosa esse videantur. Vide textum Nov. XXXI et supra Nov. XXVIII §. 1.
4) Legendum crediderim: *ἡγεῖται*.
5) Cod. *τὴν κεχρυσὶν*. Reliqua intacta reliqui.
6) Cod. *τὸ φαινίνιν*. Reliqua non mutavi. Sed mox legendum: *ἀνζητήνην ἣν καὶ ζοφάνην*, ne VIII urbes evadant.

Ὁ ἀνθύπατος πρώτης ἀρμενίας δεχέσθω τὰς ἕως φ' νομισμάτων ἐγκλήτους τῆς δευτέρας ἀρμενιας.

Ὁ κόμης τῆς τρίτης ἀρμενίας κρινέτω τὰς ἐγκλήτους τῆς τετάρτης ἀρμενίας.

[Μητροπολιτῶν] 7) ἱερατικὴ τάξις κατὰ μηδένα τρόπον καινιζέσθω.

Ὁ κόμης τρίτης ἀρμενίας καὶ στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχέτω, καὶ πρὸς ὀνόματα καλείτω τοὺς κατὰ χώραν στρατιώτας. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἀπριλίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.

5. Proconsul primae Armeniae recipiat appellationes usque ad D solidos ex secunda Armenia.

6. Comes tertiae Armeniae iudicet de appellationibus quartae Armeniae.

7. [Metropolitarum] in sacerdotio ordo nullo modo innovetur.

8. Comes tertiae Armeniae tam militaris quam civilis magistratus sit, et milites, qui in provincia sunt, ad nomina vocet. *Data mense Aprili post consulatum Belisarii.*

Νεαρὰ λβ'.

Περὶ τῶν δανειζόντων γεωργοῖς.

Πρᾶγμα δεινόν 1).

Ὁ δανείζων γεωργῷ μὴ λαμβανέτω εἰς ὑποθήκην τὴν γῆν αὐτοῦ. τόκον δὲ ἀπαιτείτω αὐτὸν ἐπὶ μὲν καρποῖς 2) ὀγδόην μοίραν 3), ἐπὶ δὲ χρυσίῳ 4) κατὰ νόμισμα ἕνα κεράτιν 5), καὶ ἐὰν λάβῃ τὸν τοιοῦτον τόκον, ἀναγκαζέσθω ἀποδιδόναι 6) ὅσα ἔσχεν ἐνέχυρα παρ' αὐτοῦ, κἂν γῆ 7) κἂν βοσκήματα κἂν ἀνδράποδα εἴη. ὁ γὰρ παρὰ τὰ εἰρημένα γεωργῷ 8) δανείζων καὶ τοῦ χρέους ἐκπίπτει. ἀνάγνωθι βι. η' τοῦ κώδ. τί. κ' 9) διάτ. η', οὐ μὴν ἀλλὰ ὁμοίως ἀνάγνωθι καὶ τὸν μη' τί. τοῦ ια' βι. τοῦ κώδικος, μάλιστα τὴν ιθ' 10) διάτ. τοῦ αὐτοῦ τί. καὶ βιβλίου, ὅπως μάθῃς τὰ περὶ τῶν γεωργῶν. μὴ λάθῃ σε δὲ ἡ ι' 11) διάτ. τοῦ ι' τί. τοῦ δ' βι. τοῦ κώδικος, ἥτις φησίν, ὅτι COLONος, κἂν παρουσίᾳ τοῦ οἰκείου 12) δεσπότου δανείσηται, οὐ ποιεῖ αὐτὸν ἔνοχον. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουλίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.

Novella XXXII.

De his, qui mutuum dant agricolis.

Rem duram.

1. Qui agricolae mutuum dat, terram eius hypothecae non accipiat. Usuras vero exigat, si fructus dederit, octavam partem, sin aurum, pro solido unam siliquam. Et si huiusmodi usuras acceperit, cogatur reddere, quae ab illo pignora detinuit, sive terra sive pecora sive mancipia sint. Qui enim adversus dicta agricolae mutuum dat, etiam credito excidit. Lege lib. VIII Cod. tit. 20 [16?] const. 8, nec non similiter tit. 48 lib. XI Cod. et maxime const. 19 eius tit. et libri, ut discas, quae ad agricolas pertinent. Nec te lateat const. 10 (11?) tit. 10 lib. IV Codicis, quae dicit, colonum, licet praesente domino suo mutuum acceperit, eum non obligare. *Data mense Iulio post consulatum Belisarii.*

---

7) Codex: *Πὰν τίτλον.* Quod aperte depravatum est. Ex Nov. XXXI cap. 2: „*τῶν προτέρων μητροπολιτῶν ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν μενόντων τάξεως, ὥστε μηδὲν τό γε ἐπ' αὐτοῖς καινισθῆναι*“ emendandum putavi: *μητροπολιτῶν*, quod quum in Cod. MSS. *μ̄ροπολιτῶν* scribatur, librarium facile in errorem inducere potuit. Quamquam *μητροπολιτῶν ἱερατικὴ τάξις* inusitatius dictum est; et Codicis scriptura potius emendationem „*παράτιτλον*“ indicare videtur. Quae quomodo defendi possit, infra videbis not. 2 ad Nov. XXXVIII.

1) Cod. *Ἐμιμοῦντο πρᾶγμα δεινόν.* Nempe adhaesit aliquid ex inscriptione, qua Nov. XXXII Agerochio praesidi *Λἰμιμόντου* data esse dicitur.

2) Basil. *ἐπὶ μὲν τῶν καρπῶν.*

3) Basil. addunt *τοῦ μοδίου.*

4) Cod. *χρυσίον.* Basil. *χρυσοῦ.*

5) Basil. *κατὰ νόμισμα α' κεράτιον α'.* — Videsis Delineationem hist. iuris GR. quam edidi Heidelb. 1839. 8. p. 106 lin. 5.

6) Basil. *ἀποδοῦναι.*

7) Basil. *γῇ.* Codex: *γῆν.*

8) Basil. *γεωργοῖς.*

9) Basil. *ιζ'.* Significari videtur c. 8 C. quae res pignori. VIII, 16 (in vulgatis editionibus VIII, 17).

10) Basil. *κ'.*

11) Basil. *ια'.* In vulgatis editionibus sane est const. 11. Sed videndum, ne hic correxerit nonnulla *Fabrotus.*

12) *Heimbach* (*Ἀνέκδ.* I p. 238 not 12b) notat: „Hoc loco Fabrotus, stellula adiecta, ad marginem notavit *διοικητοῦ*. Videtur voluisse, vocem *διοικητοῦ* ante verba *τοῦ οἰκείου δεσπότου* excidisse. Sic certe in latina versione expressit: *licet praesente actore domini sui mutuam pecuniam acceperit.* Recte, ni fallor. Cod. IV, 10, 11: *nec ad eum obligandum actorum ipsius adiuvat te praesentia.*“ Sed conferas Basil. XXIV, 3, 15 (ed. Fabrot. III p. 531) et scholium *Theodori* (ibid. p. 537 schol. y), unde patet, nil hoc loco esse mutandum.

Νεαρὰ λγ'.

Περὶ τῶν δανειζόντων γεωργοῖς.

Καταπιστευομένων[1]).

Ἡ παροῦσα διάταξις ὅμοια[2]) *τῇ πρὸ αὐτῆς λβ' φησὶν*[3]), *παρακελευομένη, μήτε στρατιώτην δύνασθαι δανείζειν γεωργῷ*[4]) *παρὰ τὰ λεχθέντα. ἐξεφωνήθη καὶ αὐτὴ μηνὶ ἰουλίῳ ὑπατείᾳ βελισαρίου.*

Novella XXXIII.

De his, qui mutuum dant agricolis.

[*Propter avaritiam creditorum.*]

1. Praesens constitutio eadem quae praecedens XXXII dicit, sanciens, ne militem quidem agricolae praeter dicta mutuum dare posse. *Etiam haec data est mense Iulio post consulatum Belisarii.*

Νεαρὰ λδ'.

Περὶ τῶν δανειζόντων γεωργοῖς.

Πρᾶγμα διπλασιάζων[1]).

Καὶ ἡ προκειμένη λδ' διάταξις τὰ αὐτὰ λέγει τῆς[2]) *πρὸ αὐτῆς λβ'*[3]) *καὶ λγ' νεαρᾶς διατάξεως*[4]), *διαγορεύουσα τὸν δανείζοντα γεωργοῖς παρὰ τὰ εἰρημένα*[5]) *ὑποκεῖσθαι ταῖς προκειμέναις διατάξεσι, μήτε δυνάμενον τῷ οἱῳδήποτε χρήσασθαι προνομίῳ. ἐξεφωνήθη δὲ ὡσαύτως μηνὶ ἰουλίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.*

Novella XXXIV.

De his, qui mutuum dant agricolis.

[*Rem duram.*]

1. Etiam praesens XXXIV constitutio eadem dicit, quae praecedens novella constitutio XXXII et XXXIII, statuens, eum, qui praeter dicta agricolis mutuum dederit, his constitutionibus obnoxium fieri, nec quoquam privilegio uti posse. *Data similiter mense Iulio post consulatum Belisarii.*

Νεαρὰ λε'.

Περὶ τῶν βοηθῶν τοῦ QUAESTORος.

Μεταξὺ τῶν ζώντων[1]).

Ἡ προκειμένη διάταξις δηλοῖ, ὡς τινες τῶν MEMORIALίων *δύνανται βοηθοὺς ποιεῖν εἰς ἴδιον τόπον. εἰσὶ δὲ βοηθοὶ κϛ', ὧν καὶ οἱ κληρονόμοι τὴν αὐτὴν δικαιοδοσίαν ἔχουσιν. ἀνάγνωθι τὴν ρδ' νεαρὰν καὶ ριδ'. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουλίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.*

Novella XXXV.

De adiutoribus Quaestoris.

[*Inter viros.*]

1. Praesens constitutio significat, quod quidam ex memorialibus in locum suum adiutores constituere possint. Sunt autem adiutores XXVI, quorum etiam heredes eandem iurisdictionem habent. Lege Nov. CIV et CXIV. *Data mense Iulio post consulatum Belisarii.*

---

1) Hal. verba initialia latine exhibet, sic: PRAE AVARICIA. — Verum Nov. XXXIII incipit a verbis: *Propter avaritiam creditorum.* Quae verba corrupta fuisse videntur in prototypo, quo usus est, qui verba initialia latina graece vertit; isque „*Procrastinatorum*" vel simile quid legisse videtur, quod graece reddidit: *Καταπιστευομένων*.
2) Cod. *ὅμοία*. Hal. *ὁμοία*.
3) Hal. *φύσει*.
4) Hal. *γεωργόν*.
1) Hal. verba initialia latine exhibet: REM DURAM. Ille autem, qui eiusmodi verba initialia graece vertit, „*rem duplam*" legisse, et graece „*πρᾶγμα διπλασιάζον*" reddidisse videtur.
2) Hal. *ταῖς*.
3) Hal. *τῇ λβ'*,
4) Hal. *νεαραῖς διατάξεσιν*.
5) Hal. *προειρημένα*.
1) Codex: *Περὶ τῶν βοηθούντων τοῦ* CUAESTOROS. — *Κυαίστωρι μεταξὺ τῶν ζώντων*. — *Haloander: Περὶ τῶν βοηθῶν τοῦ κοιαίστωρος*. — INTER PRUDENTES. Cf. *Biener Gesch. d. Nov. S. 560.* — Sed Nov. XXXV incipit a verbis: *Inter viros.* Iam ille, qui verba initialia latina graece vertit, „Inter *vivos*" legit, eaque verba graece reddidit: *μεταξὺ τῶν ζώντων*. Verbum *Κυαίστωρι*, quod in Codice praeponitur, ad inscriptionem pertinet, et continet explicationem verbi „Quaestoris", quod latinis literis exaratum erat. Caeterum rubrica etiam sic emendari potest: *περὶ τῶν βοηθούντων τῷ* QUAESTORI (*Κυαίστωρι*).

Νεαρὰ λϛ'.

Περὶ τῶν ἐν ἀφρικῇ διαδόχων.[1]

Οἱ[2] *ἄφροι ἐκδικείτωσαν τὰ ἀφαιρεθέντα ἐξ αὐτῶν ἐν τοῖς βανδήλων*[3] *καιροῖς εἴσω ε' ἐνιαυτῶν, εἴτε αὐτῶν εἴησαν εἴτε τῶν ἰδίων γονέων ἢ πάππων ἑκατέρας φύσεως, εἴτε τῶν ἐκ πλαγίων*[4] *ὦσιν ἄχρι γ' βαθμοῦ, εἰ μὴ ἄρα νομίμοις*[5] *παραγραφαῖς ἀποκλείονται.*

Ἐπὶ[6] *πίστεως γένους ἄμφω τὰ μέρη προφέρουσιν ἀποδείξεις. σημείωσαι αὐτό*[7].

Πάντες[8] *οἱ ἄφροι τοῖς ῥωμαίων*[9] *νόμοις ὑπόκεινται. ὅμοιον ἔγνως ἐν τῇ κα' νεαρᾷ περὶ ἀρμενίων. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰαννουαρίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.*

Novella XXXVI.

De successoribus in Africa.

[*Omne infinitum.*]

1. Afri res Vandalorum temporibus ipsis ereptas intra quinque annos vindicent, sive ipsorum fuerint, sive propriorum parentum vel avorum utriusque sexus, sive ex transverso cognatorum usque ad tertium gradum, nisi forte legitimis praescriptionibus excludantur.

2. Ad fidem generis faciendam ambae partes probationes proferunt.

3. Omnes Afri Romanorum legibus subiecti sunt. Idem didicisti in Nov. XXI de Armeniis. *Data mense Ianuario post consulatum Belisarii.*

Νεαρὰ λζ'.

Περὶ τῶν ἐν ἀφρικῇ ἐκκλησιῶν.

Τῶ σεμνοτάτω ἐκκλησιῶν.[1]

Ἀφρικῆς αἱ ἐκκλησίαι[2] *κομιζέσθωσαν*[3] *τὰ παρὰ τῶν ἀρειανῶν ἀφαιρεθέντα, δημόσια μέντοιγε ὑπὲρ αὐτῶν συντελοῦσαι, τῶν ἀκινήτων ἐξ αὐτῶν ὑπὸ μηδενὸς χρόνου*[4] *βλαπτομένων.*

Αἱρετικὸς μὴ βαπτιζέτω, μήτε πολιτευέσθω, μήτε[5] *μετελθέτω οἱονδήποτε πολιτικὸν ὀφφίκιον. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. ε' διάτ. ιβ' καὶ ιδ' καὶ ιη' καὶ τί. θ' διάτ. ιη'.*

Ὁ ἀναβαπτισθεὶς στρατείας μόνης κωλυέτω[6]. *ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. ϛ' διάτ. β' καὶ γ'.*

Ἰουδαῖος χριστιανὸν ἀνδράποδον μὴ ἐχέτω, μήτε κατηχούμενον περιτεμνέτω. ἀνάγνωθι τὸ μὲν περὶ τοῦ κτᾶσθαι ἀνδράποδον βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. νδ' καὶ τί. ε' διάτ. κα'[7] *καὶ τί. ϛ' διάτ. γ' καὶ τί. ι' διάτ. α'. κεῖται δὲ περὶ τοῦ μὴ περιτέμνειν βι. α' τί. θ' διάτ. ιϛ' καὶ τί. ιδ'*[8] *διάτ. α'.*

Μὴ ἐχέτω οἱαδήποτε αἵρεσις οἶκον ἢ τόπον προσευχῆς. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. β' καὶ τί. ε' διάτ. γ' καὶ ε' καὶ ιδ' καὶ κ', καὶ νεαρὰν νη' καὶ ρλα'.

Novella XXXVII.

De ecclesiis in Africa.

[*Venerabilem ecclesiam.*]

1. Africae ecclesiae capiant, quae ab Arianis ablata sunt, ut tamen publica super iis conferant, et ita, ut in immobilibus nulla praescriptione detrimentum patiantur.

2. Haereticus non baptizet, et nihil publicum gerat, neque quodcunque publicum officium suscipiat. Lege lib. I Cod. tit. 5 const. 12 et 14 et 18, et tit. 9 const. 18.

3. Rebaptizatus militia sola arceatur. Lege lib. I Cod. tit. 6 const. 2 et 3.

4. Iudaeus christianum mancipium ne habeat, nec catechumenum circumcidat. Lege, quod ad hoc pertinet, ne mancipium acquirat, lib. I Cod. tit. 3 const. 54 et tit. 5 const. 21 (20?) et tit. 6 const. 3 et tit. 10 const. 1. De hoc, ne circumcidat, dictum est lib. I tit. 9 const. 16 et tit. 14 (10?) const. 1.

5. Nulla omnino haeresis domum aut locum orationis habeat. Lege lib. I Cod. tit. 1 const. 2 et tit. 5 const. 3 et 5 et 14 et 20, et Nov. LVIII et CXXXI.

---

1) Verba initialia, quippe latina, desunt in nostro, sed reperiuntur apud Hal.
2) Hal. *ὅτι οἱ.*
3) Hal. *οὐανδίλων.* Basil. *βανδίλων.*
4) Hal. *πλαγίου.* Sic et Basil.
5) Hal. *νομίμων.*
6) Haec Cod. uno tenore addit; Hal. novam §. facit, addito numero *β'*.
7) Haec verba: *σημείωσαι αὐτό*, apud Hal. et in Basil. desunt, et ex margine irrepsisse videntur.
8) Hal. vocat §. *γ'*.
9) Hal. *ῥωμαίοις.*

1) Sic Codex: h. e. *τῶν σεμνοτάτων ἐκκλησιῶν.* Nempe, qui latina graece reddidit, *venerabilium ecclesiarum* legisse videtur. Hal. *Venerabilem ecclesiam* habet.
2) Hal. *Αἱ ἀφρικῆς ἐκκλ.*
3) Hal. *κομιζέτωσαν.*
4) Verbum *χρόνου* apud Hal. deest.
5) Quae sequuntur, usque ad verba *μήτε κατηχούμενον* (§. 4) apud Hal. desiderantur.
6) Basil. *κωλύεται.*
7) Nobis est const. 20.
8) Tit. 10 significari videtur.

Ἡ ἐκκλησία καρταγένης[9]) *ἐχέτω τὰ προειρημένα*[10]) *προνόμια περὶ ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν ἐν τῷ κώδικι, τουτέστιν ἐν τῷ α' βι. τί. β' διάτ. γ' καὶ ζ' καὶ ι' καὶ ια'*[11]).

Ὁ καταφεύγων ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν καρταγένης[12]) *ἐχέτω ἀσυλίαν, εἰ μὴ ἄρα φόνον ἢ ἁρπαγὴν παρθένου ἢ βίαν χριστιανῷ*[13]) *ποιήσει. ἀνάγνωθι δὲ τὴν ξε' νεαράν*[14]).

Τὰ δοθέντα ἔκ τινος ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ[15]) *σωτηρίας ταῖς ἐκκλησίαις ἀφρικῆς μὴ ἀφαιρείσθω ὑπὸ τοῦ οἱουδήποτε. τοῦτο δέ συ γενικῶς δέξαι ἐπὶ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. ἐξεφωνήθη μηνὶ αὐγούστῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.*

6. Ecclesia Carthaginensis privilegia habeat, quae de omnibus ecclesiis in Codice dicta sunt, h. e. lib. I tit. 2 const. 3 et 7 et 10 et 11.

7. Qui ad ecclesiam Carthaginensem confugit, asylum habeat, nisi forte homicidium vel raptum virginis aut vim in Christianum commiserit. Lege Nov. LXV.

8. Quae ab aliquo pro sua ipsius salute ecclesiis Africae donata sunt, a nemine auferantur. Hoc autem generaliter de omnibus ecclesiis accipias. *Data mense Augusto post consulatum Belisarii.*

Νεαρὰ λη'.

Περὶ βουλευτῶν.

Οἱ τὴν πολιτείαν ἡμῶν[1]).

Πᾶσα προγάμου δωρεὰ συνάλλαγμα νοεῖται· αἱ γὰρ ἄλλαι δωρεαὶ οὐκ εἰσὶ συναλλάγματα. ὁμοίως φησὶ περὶ τῆς προγάμου δωρεᾶς ἡ ριθ' νεαρά[2]).

Ὁ βουλευτής, εἰ μὲν ἄπαις ἐστίν, εἰς τὸ δ' μέρος τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας δύναται διατίθεσθαι· εἰ δὲ νόθους μόνον παῖδας ἔχῃ[3]), *καλῶς καταλιμπάνει αὐτοῖς*[4]) *πᾶσαν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ*[5]), *ἤ, ἐὰν τοῦτο οὐ θέλει*[6]), *ἔστω αὐτοῖς ἐνναούγκιον*[7]), *εἰ βούλεται*[8]), *ἵνα μέντοιγε βουλεύσωσιν. εἰ γάρ τινες ἐξ αὐτῶν μὴ θελήσωσι*[9]) *βουλεῦσαι, προστίθεται τὸ μέρος αὐτῶν τοῖς βουλεύουσιν· ἐὰν δὲ πάντες μὴ ἀνάσχωνται βουλεῦσαι, λαμβάνουσι γ' οὐγκίας μόνον. ἀνάγνωθι βι. ι' τοῦ κώδ. τί. λβ' α' καὶ β' διάτ. ζ'*[10]) *καὶ τί. λε' διάτ. β' καὶ γ' καὶ δ' καὶ νεαρὰν ιη' καὶ πθ'.*

Ἐὰν βουλευτὴς ἀδιάθετος τελευτήσῃ ἐπὶ νόθοις μόνον[11]) *παισί, λαμβάνει ἡ βουλὴ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ θ' οὐγκίας, τὰς δὲ ἄλλας οἱ ἐξ ἀδιαθέτου αὐτοῦ κληρονομοῦσιν*[12]). *ἰστέον γάρ, ὅτι οἱ τοῦ βουλευτοῦ νόθοι παῖδες, εἰ μὴ βουλεύσωσιν*[13]), *οὐ κληρονομοῦσιν αὐτὸν κατ' οὐδὲν ἐξ ἀδιαθέτου. εἰ*[14]) *δὲ θελήσωσι πάντες ἢ τινες ἐξ αὐτῶν βουλεῦσαι, λαμβάνουσι τὸ τῇ βουλῇ ἁρμόζον μέρος, του-*

Novella XXXVIII.

De curialibus.

Qui rempublicam nostram.

1. Omnis antenuptialis donatio contractus esse intelligitur: reliquae scilicet donationes non sunt contractus. Similiter de antenuptiali donatione statuit Nov. CXIX.

2. Curialis, si liberos non habeat, de quarta parte substantiae suae testari potest: sin naturales solum liberos habeat, recte iis relinquit omnem suam substantiam, aut, si hoc nolit, cedat iis dodrans, si velit, ita tamen ut curiales sint. Quodsi quidam ex iis curiales fieri noluerint, portio eorum iis accrescit, qui curiales sunt: sin autem omnes curialem conditionem repudiaverint, tantum tres uncias accipiunt. Lege lib. X Cod. tit. 32. 1 et 2 const. 7 (tit. 31 et 32 const. 7?) et tit. 35 const. 2 et 3 et 4 et Nov. XVIII et LXXXIX.

3. Si curialis intestatus defunctus sit, naturales tantum liberos habens, curia ex eius substantia novem uncias capit, in reliquas autem tres uncias succedunt, qui ei ab intestato heredes sunt. Sciendum enim est, naturales curialis liberos, nisi curiales fiant, ei ab intestato omnino non succedere. Si tamen omnes aut nonnulli eorum curiales fieri vo-

---

9) Hal. *Καρχηδόνος.*
10) Hal. *τὰ εἰρημένα.*
11) Vitia in constitutionum numeros irrepsisse suspicor. Privilegia enim, quae const. 7 et 10 et 11 afferuntur, odiosa potius sunt: favorabilia autem const. 3 et 5 et 12 continentur.
12) Hal. *Καρχηδόνος.*
13) Hal. *χριστιανοῦ.*
14) Haec verba: *ἀνάγνωθι δὲ τὴν ξε' νεαράν*, quomodo huc pertineant, non video. Fortassis inferius collocanda erant, post verba *ἐπὶ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν.* — Vide supra Nov. XVII §. 12.
15) Hal. *ἑαυτῶν.*
1) Sic et Bodlei. — Apud Hal. et Scrimg. Nov. XXXVIII inc. *Οἱ τὴν πολιτείαν ἡμῖν.*
2) Bodlei. addit:] *σημείωσαι δὲ παράτιτλον.*] Quid hoc? utrum §. 1 ad instar paratitli in margine scriptam fuisse, an contineri ea aliquid, quod extra propositum Novellae sit? Cf. Nov. XXXI not. 7.
3) Bodl. *ἔχοι.*
4) Deest in Bodlei.
5) Bodl. *αὐτοῦ.*
6) Bodl. *θέλῃ.*
7) Cod. *θ' οὐγκίας.*
8) Bodl. *βούληται.*
9) Bodl. *θέλωσι.*
10) Bodl. *βι. ι' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. ζ'.* Fortasse legendum: *τί. λα' καὶ λβ' διάτ. ζ'.* Interim tamen nihil muto, quum editiones vulgatae in his titulis corruptissimae sint.
11) Bodl. *μόνοις.*
12) Bodl. *κληρονόμοι.*
13) Idem: *βουλεύωσιν.*
14) Codex novam §. facit.

τέστι τὰς θ΄ οὐγκίας. τὰ αὐτὰ δὲ κἂν ἐκ δούλης σχῇ[15]) παῖδας ὁ βουλευτής, καὶ οὗτοι ἐπιδώσουσιν[16]) αὑτοὺς τῇ βουλῇ μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτήν· καὶ αὐτοὶ γὰρ βουλεύοντες τὸ ἁρμόζον τῇ βουλῇ μέρος λήψονται. σημείωσαι, ὅτι ἀδιαθέτου[17]) τελευτῶντος τοῦ πατρὸς οἱ νόθοι, εἰ ἐπιδῶσιν[18]) ἑαυτοὺς τῇ βουλῇ, γνήσιοι γίνονται· εἰ γὰρ διάθηται εἰς αὐτοὺς ὁ πατὴρ αὐτῶν, οὐδὲ[19]) ἐπιδόσεως δέονται, ἀλλὰ γνήσιοι γίνονται[20]) ἐκ τῆς γραφῆς τῆς διαθήκης. ὁμοίως φησὶν ἡ πθ΄ νεαρά. ἀνάγνωθι τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τῷ λε΄ τί. τοῦ ι΄[21]) βι. τοῦ κώδικος.

Ἐὰν βουλευτὴς τελευτῶν ἔχῃ ἄῤῥενας παῖδας γνησίους ἢ ἐγγόνους, καταλιμπανέτω αὐτοῖς θ΄ οὐγκίας τῆς αὐτοῦ περιουσίας, ὡς θέλει αὐτὰς[22]) διανέμων, τῶν περὶ τῆς DE INOFFICIOSO[23]) φυλαττομένων αὐτοῖς[24]) νομίμων· τουτέστιν ἵνα τυχὸν μὴ ἐάσῃ αὐτοῖς ἧττον τοῦ νομίμου μέρους, (ἐξ αὐτῶν[25]) τῶν θ΄ οὐγκιῶν[26]) μόνον[27]) μέντοιγε, τὰς γὰρ[28]) γ΄ οὐγκίας ὡς θέλει διατυποῖ,) εἰ μὴ ἄρα ὕπεστι[29]) τρόπος[30]) ἀχαριστίας. ἰστέον δέ, ὅτι πρὸς ὃ κληρονομοῦσιν οἱ παῖδες τοῦ βουλευτοῦ, πρὸς τοῦτο καὶ βουλεύουσιν[31]). ἀνάγνωθι βι. ι΄ τοῦ κώδ. τί. λε΄ διάτ. α΄ καὶ β΄. ἡ γὰρ γ΄ διάταξις τοῦ αὐτοῦ[32]) τί. καὶ βι. ἀνῄρηται[33]). ἀνάγνωθι[34]) τὴν ιη΄ καὶ πθ΄ νεαράν.

Τὰ εἰρημένα ἐπὶ ἀῤῥένων παίδων τῶν βουλευτῶν κρατεῖ καὶ ἐπὶ θηλειῶν βουλευταῖς γεγαμημένων· ὡς[35]) ἐὰν[36]) τινες ἐξ αὐτῶν βουλευταῖς μὴ[37]) συνοικήσωσιν, αἱ μὲν γαμούμεναι βουλευταῖς θ΄ οὐγκίας λαμβάνουσιν, κἂν εἰσὶν ἄλλης πόλεως, αἱ δὲ μὴ συναφθεῖσαι τοῖς τοιούτοις τὰς ἄλλας γ΄ οὐγκίας λήψονται, ὡς ἂν ὁ πατὴρ αὐτῶν διανείμῃ[38]), σωζομένης μέντοιγε ὅλης τῆς νομίμης μοίρας· τουτέστι διαιρεῖν ἀναγκάζεται ὁ πατὴρ τὰς γ΄ οὐγκίας εἰς αὐτὰς κατὰ τοὺς νόμους. καὶ μὴ νομίσῃς, ὅτι ἀναγκάζεται ἐᾶσαι αὐταῖς τὸ νόμιμον μέρος ἐκ πάσης τῆς οὐσίας αὐτοῦ· μόνον γὰρ ἐκ[39]) τοῦ ἁρμόζοντος αὐτῷ[40]) δ΄ μέρους τὸ ἀναλογοῦν αὐταῖς δίδωσι, καὶ ἐνναούγκιον[41]) τῇ βουλῇ προσκυροῦται. ἀνάγνωθι βι. ι΄ τοῦ κώδ. τί. λθ΄ διάτ. β΄ καὶ ε΄. μέμνησο[42]) τῆς ιη΄ νεαρᾶς καὶ[43]) ἀνάγνωθι τὴν πθ΄ ὁμοίως[44]) νεαράν.

Ἐὰν βουλευτὴς τελευτῶν ἐάσῃ ἄῤῥενας καὶ θηλείας παῖδας[45]), γνησίους δηλονότι, οἱ μὲν ἄῤῥενες βουλεύοντες θ΄ λαμβάνουσιν οὐγκίας, αἱ δὲ θήλειαι τὰς ἄλλας γ΄ οὐγκίας λήψονται, εἰ μὴ ἄρα βουλευταῖς ὦσι γαμηθεῖσαι· τότε γὰρ οὐγκίας ς΄ λήψονται. σὺ δὲ ἴσθι, ὅτι τὸ ῥητὸν τῆς διατάξεως λέγει αὐτοὺς ἀνὰ ἥμισυ

luerint, portionem curiae competentem accipiunt, hoc est novem uncias. Eadem obtinent, et si ex ancilla curialis liberos habuerit, et hi curiae sese obtulerint post obitum patris: nam hi quoque, si curiales fiant, portionem curiae competentem capient. Nota, naturales, si pater intestatus obierit, legitimos fieri, si curiae se obtulerint; quodsi pater eos heredes scripserit, oblatione ne indigent quidem, sed scriptura testamenti legitimi fiunt. Similiter loquitur Nov. LXXXIX. Lege constitutiones, quae subsunt tit. 35 lib. X Codicis.

4. Si curialis, quum moriatur, liberos masculos legitimos vel nepotes habeat, relinquat iis novem uncias substantiae suae, dividens eas, quemadmodum voluerit, ita tamen ut iura de inofficioso querelae iis custodiantur: hoc est ita, ut non minus legitima portione relinquat, (scilicet ex solis novem unciis: nam de tribus unciis disponit, quemadmodum vult,) nisi forte causa ingratitudinis subsit. Sciendum autem est, liberos, in quantum heredes curiali existunt, in tantum etiam curialia munera subire. Lege lib. X Cod. tit. 35 const. 1 et 2. Nam const. 3 eiusdem tit. et lib. sublata est. Lege Nov. XVIII et LXXXIX.

5. Quae de masculis curialium liberis dicta sunt, valent etiam in feminis, quae curialibus nuptae sunt; hoc modo, ut, si quae earum curialibus non sint coniunctae, eae, quae curialibus nuptae sunt, novem uncias accipiant, licet alienae civitatis sint, eae vero, quae non sunt eiusmodi viris coniunctae, reliquas tres uncias accipiant, prout eas pater earum distribuerit, ita tamen, ut legitima portio integra servetur; hoc est, pater tres uncias inter illas secundum leges distribuere cogitur. Et ne credas, eum cogi, ut ex omni substantia sua legitimam portionem relinquat; solum enim ex quarta parte ipsi competente ratam iis relinquit, et dodrans curiae adiudicatur. Legas lib. X Cod. tit. 39 const. 2 et 5. Memineris Nov. XVIII, et legas similiter Nov. LXXXIX.

6. Si curialis, quum moriatur, liberos masculos et feminas, legitimos scilicet, reliquerit, masculi quidem, si curiales sint, novem uncias accipiunt, feminae autem reliquas tres uncias capient, nisi forte curialibus nuptae sint: tunc enim sex uncias capiunt. Tu vero scias, textum constitutionis di-

15) Cod. κἂν ἐκ δ. ἐὰν σχῇ.
16) Bodl. ἐπιδῶσιν ἑαυτούς.
17) Cod. ἐξ ἀδιαθέτου.
18) Sic Bodl. — Codex: ἐπιδίδωσιν, quod certe in ἐπιδιδῶσιν mutandum erat.
19) Bodl. οὐδέν.
20) Bodl. verba ἀλλὰ γνήσιοι γίνονται non habet.
21) Cod. et Bodl. ιβ΄, quod tamen aperte falsum est.
22) Cod.: ὡς θέλων αὐτάς. Bodl.: ὡς θέλει αὐτοῖς.
23) Bodl. διννοφφικιόσον.
24) Bodl. αὐτοῖς φυλ.
25) Deest in Bodl.
26) Cod.: θ΄ Γο οὐγκίων.
27) Bodl. μόνων.
28) Deest in Bodl.
29) Cod.: ὑπέστι. Bodl.: ὕπεισι.
30) Bodl. τρόποι.
31) Cod. βουλεύωσιν.
32) Cod. αὐτοῦ τοῦ.
33) Bodl. εἴρηται.
34) Bodl. ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὴν κ. τ. λ.
35) Deest in Bodl.
36) Cod. ὡς ἐὰν δέ τινες.
37) Deest in Bodl.
38) Bodl. διανείσῃ.
39) Deest in Cod.
40) Bodl. αὐτῶ.
41) Cod. θ΄ Γο, pro quo male scribit Bodl.: θ΄ οὐγκίαι.
42) Bodl. καὶ μέμν.
43) Bodl. ἀνάγνωθι καί.
44) Deest in Bodl.
45) Bodl. ἄῤῥενας παῖδας καὶ θηλείας.

λαβεῖν[46]). *οὐ γὰρ ἐνναουγκίου, οὐδὲ τριουγκίου*[47]) *μνήμην ποιεῖται, ἀλλ' ἐγὼ διὰ τὸ εὐδιαίρετον καὶ τὸ προβαῖνον*[48]) *νόμιμον οὕτω*[49]) *διεῖλον. τὰ δὲ*[50]) *λεχθέντα προβαίνει ἐπὶ πάσης τῆς οὐσίας τοῦ τελευτῶντος βουλευτοῦ, εἰ μὴ ἄρα εἰς ἐξωτικοὺς τὰς γ' οὐγκίας διετύπωσεν· τότε γὰρ ἀνὰ διούγκιον λαμβάνουσιν οἱ ἄῤῥενές τε*[51]) *καὶ αἱ θήλειαι αὐτοῦ παῖδες. ἀνάγνωθι τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τῷ λε' τί. τοῦ ι'*[52]) *βι. τοῦ κώδ. καὶ τὴν πθ' ὁμοίως*[53]) *νεαράν.*

Ὁ βουλευτής, κἂν ἐπιδῷ αὐτὸν[54]) *ἄλλῃ τύχῃ, οὐκ ἐλευθεροῦται τῆς βουλῆς. ἀνάγνωθι βι. ι' τοῦ κώδ. τί. λβ' διάτ. ιβ' καὶ ιδ' καὶ ιθ' καὶ κζ' καὶ λς', ἐξ ὧν γνώσει*[55]), *ὅτι ἐκ ποίων αἰτιῶν οὐκ ἀλλοτριοῦται τῆς ἰδίας τύχης ὁ βουλευτής.*

Οἱ καταγόμενοι ἀπὸ πατέρων βουλευτῶν τῇ βουλῇ ὑποκείσθωσαν, κἂν ἡ μήτηρ αὐτῶν κογχυλευτικῇ ἢ ταμειακῇ[56]) *ἢ ἄλλῃ τύχῃ ὑπόκειται. σημείωσαι*[57]) *τοῦτο τὸ νόμιμον· ξένον γὰρ*[58]) *καὶ νέον*[59]). *ἀνάγνωθι βι. ι' τοῦ κώδ. τί. λβ' διάτ. κθ' καὶ βι. ια' τί. ξη'*[60]) *διάτ. δ'. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαρτίῳ ἰνδ. ια' μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.*

cere, semissem eos capere. Non enim dodrantis vel quadrantis mentionem facit, sed ego ob faciliorem divisionem, et ut lex procedat, sic distinxi. Quae dicta sunt, de tota substantia curialis defuncti valent, nisi forte extraneos in tres uncias heredes scripserit: tunc enim sextantem liberi eius tam masculi quam feminae accipiunt. Lege constitutiones, quae subsunt tit. 35 lib. X Cod. et similiter Nov. LXXXIX.

7. Curialis, etiamsi alii conditioni se obtulerit, curia non liberatur. Lege lib. X Cod. tit. 32 const. 12 et 14 et 19 et 27 et 36, ex quibus disces, quae causae sint, ex quibus curialis conditione sua non liberatur.

8. Qui a patribus curialibus descendunt, curiae obnoxii sint, licet mater eorum murilegulae vel tamiacae vel alii conditioni subiaceat. Nota hoc ius: est enim singulare et novum. Lege lib. X Cod. tit. 32 const. 29 et lib. XI tit. 68 const. 4. *Data mense Martio Ind. XI post consulatum Belisarii.*

Νεαρὰ λθ'.

Περὶ ἀποκαταστάσεως καὶ περὶ τῆς τεκούσης ἐν τῷ ια' μηνί.

Τὸ ῥευστὸν καὶ πεποικιλμένον[1]).

Ὁ ἀξιώσας τινὰ τὴν ἑαυτοῦ κληρονομίαν[2]) *ἄλλῳ ἀποκαταστῆσαι φυλαττέτω ἐξ αὐτῆς τοῖς ἰδίοις*[3]) *παισὶν τὸ νόμιμον ποστημόριον. ἀνάγνωθι τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τῷ*[4]) *κη' τί. τοῦ γ'. βι. τοῦ κώδ. καὶ τὴν γ' καὶ δ' καὶ ς' καὶ ζ' καὶ η' διάτ. τοῦ μθ' τί. βι. ς'*[5]) *τοῦ κώδικος.*

Ὁ ἀξιωθεὶς ἀποκαταστῆσαι κληρονομίαν δύναται ὑπεξαίρειν[6]) *ἐξ αὐτῆς τὰ γαμικὰ συναλλάγματα τοῦ ἀξιώσαντος αὐτὸν ἀποκαταστῆσαι*[7]), *οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἃ χρεωστεῖται ἀπὸ προγάμου δωρεᾶς ἢ ἀπὸ προικὸς ἐκ τοῦ ἀξιώσαντος αὐτὸν ἀποκαταστῆσαι ὑπεξαίρει*[8]), *μὴ δυνάμενος μέντοιγε αὔξειν αὐτὰ πρὸς περιγραφὴν τῆς ἀποκαταστάσεως. ἀνάγνωθι τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τῷ μθ' τί. τοῦ ς' βι. τοῦ κώδ. καὶ τὴν ρη'*[9]) *νεαράν.*

Novella XXXIX.

De restitutione et de ea, quae undecimo mense parit.

Fluxus et varietas.

1. Qui aliquem rogavit, ut hereditatem suam alii restituat, ex ea liberis suis legitimam portionem servet. Lege constitutiones, quae subsunt tit. 28 lib. III Cod. et const. 3 et 4 et 6 et 7 et 8 tit. 49 lib. VI Codicis.

2. Qui rogatus est, ut hereditatem restituat, ex ea deducere potest contractus nuptiales ab eo initos, qui restituere ipsum rogavit, quin etiam ea, quae ex antenuptiali donatione vel dote ab eo, qui ipsum restituere rogavit, debentur, deducit: ita tamen, ut ea in fraudem restitutionis augere non possit. Lege constitutiones, quae subsunt tit. 49 lib. VI Cod. et Nov. CVIII.

---

46) Bodl. *οὐ λέγει πόσας οὐγκίας λαμβάνουσιν.*
47) Bodl. *οὔτε γὰρ θ' ουγκίου οὔτε γ' ουγκίου.*
48) Verba *καὶ τὸ προβ.* in Bodl. desunt. — *Τὸ προβ. νόμ.* potest etiam verti: „praecedens legis caput"
49) Bodl. *οὕτως.*
50) Deest in Bodl.
51) Deest in Bodl.
52) Bodl. *ιβ'.*
53) Deest in Bodl.
54) Bodl. *ἑαυτόν.*
55) Idem: *γνώσῃ.*
56) Cod. *κογχυλευτικὴν καὶ ταμιακήν.*
57) Deest in Bodl.
58) Ibidem et haec particula deest.
59) Bodl. *νεαρόν.*
60) Idem: *λη'.*

1) Cod. *πεποικιλημένον.*
2) Basil. *τοῖς ἑαυτοῦ κληρονόμοις.*
3) Basil. *οἰκείοις.*
4) Basil. *ἐν τῷ.* Bodl. *τοῦ.*
5) Basil. *τοῦ ς' βι.* — In Bodl. verba „*τοῦ κώδ. — μθ' τί.*" desunt.
6) Basil. et Bodl. *ὑπεξαιρεῖν.* — Codex: *ὑφεξαίρειν.*
7) Haec verba: *τοῦ ἀξ. αὐτὸν ἀποκ.* in Bas. Fabrot. desunt.
8) Cod. *ὑφεξαίρει.* Basil. Fabrot. (omissis verbis *ἐκ τοῦ ἀξ. αὐτὸν ἀποκ.*) et Bodl. *ὑπεξαιρεῖ.*
9) Bodl. *ριη'.* Fabrotus in textu *ρη'*, in versione 118.

Μετὰ τὴν προῖκα καὶ τὰ ἕδνα[10]) *ὁ* FALCIDIOS *τρακταΐζεται. ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. ν' διάτ. ς' καὶ ιδ'.*

Ὁ ἀξιωθεὶς ἀποκαταστῆσαι κληρονομίαν δύναται γαμικὰς ἐπιδόσεις ποιεῖσθαι[11]) *ἐκ τῶν ἀποκαταστατέων*[12]) *πραγμάτων. ἀνάγνωθι τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τῷ μθ' τί. τοῦ ς' βι. τοῦ κώδικος.*

Ἡ ἐν τῷ ια' μηνὶ τῆς τελευτῆς τοῦ ἰδίου[13]) *ἀνδρὸς τεκοῦσα* STUPRON *ἁμαρτάνει, καὶ ἐκπίπτει τῆς χρήσεως τῶν ἕδνων, καὶ ἐὰν παῖδας ἔσχεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀνδρός, ὑπόκειται ἐπιτιμίοις*[14]), *οἷς τιμωρεῖται καὶ ἡ γάμον συναλλάττουσα πρὸ τοῦ πενθίμου καιροῦ. ἀνάγνωθι βι. θ' τοῦ κώδ. τί. θ'. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαρτίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.*

3. Post dotem et ante nuptias donationem Falcidia tractatur. Lege lib. VI Cod. tit. 50 const. 6 et 14.

4. Qui rogatus est, ut hereditatem restituat, nuptiales donationes ex rebus restituendis facere potest. Lege constitutiones, quae subsunt tit. 49 lib. VI Codicis.

5. Quae undecimo mense post mortem mariti parit, stuprum committit, et excidit usufructu antenuptialis donationis, et si liberos ex viro illo habuerit, poenis obnoxia est, quibus etiam ea, quae ante tempus luctus nuptias contraxit, punitur. Lege lib. IX Cod. tit. 9. *Data mense Martio post consulatum Belisarii.*

Νεαρὰ μ.

Περὶ τοῦ τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν ἐκποιεῖν οἴκημα[1]).

Ἤδη μὲν τὰ περὶ τῆς κωλύσεως.

Ἱεροσολύμων ἐκκλησία τὰ πολιτικὰ αὐτῆς οἰκήματα εἰς ν' ἔτη πιπρασκέτω, DECRETOU *πραττομένου παρὰ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ προχωρηθῇ ἡ τιμὴ αὐτῶν ἐπὶ διαλύσει τῶν δανεισθέντων χρημάτων εἰς*[2]) *ἀγορασίαν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. ὁμοίως φησὶν ἡ ρκ' νεαρά. ἀνάγνωθι δὲ βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ιδ' καὶ ιζ' καὶ με'*[3]), *καὶ μέμνησο τῆς ζ' νεαρᾶς. καὶ μὴ ἐναντωθῇ σοι· ἡ γὰρ παροῦσα διάταξις τοπική ἐστιν. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.*

Novella XL.

Ut S. Resurrectionis [ecclesia] aedificia alienare possit.

Iam quidem ea, quae de prohibitione.

1. Hierosolymorum ecclesia aedificia, quae in civitatibus habet, ad quinquaginta annos vendat, ita ut decretum apud archiepiscopum fiat, et pretium eorum proficiat ad solutionem pecuniarum, quae ob emtionem rerum ecclesiasticarum creditae sunt. Similiter loquitur Nov. CXX. Legas autem lib. I Cod. tit. 2. const. 14 et 17 et 45 (25?), et memineris Nov. VII. Nec tibi videatur contraria: praesens enim constitutio localis est. *Data mense Iunio post consulatum Belisarii.*

Νεαρὰ μα'.

Περὶ τῆς ἐπαρχότητος τῶν ε' ἐπαρχιῶν.

Ἴσμεν πρῴην θείαν πεποιημένοι.

Ἡ κύπρος καὶ ἡ ῥόδος, ἤγουν αἱ κυκλάδες νῆσοι πᾶσαι, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ καρία καὶ ἡ μυσία καὶ σκυθία,

Novella XLI.

De praefectura quinque provinciarum.

Scimus pridem sacram fecisse.

1. Cyprus et Rhodus, sive Cyclades insulae omnes, nec non Caria et Mysia et Scythia, specia-

---

10) Bodl. et Basil. *ἔδνα*. Sic plerumque.
11) Bodl. *ἐκποιεῖσθαι*.
12) Codex *ὑποκαταστάτων*. Bodl. *ἀποκατασταθέντων*. Basil. *ὑποκαταστάντων*, quod *Fabrotus* vertit „ex rebus restitutioni obnoxiis," *Heimbachius* vero reddere maluit „ex iis, quae supersunt, rebus." — Sed corrigendum omnino: *ἀποκαταστατέων*.
13) Deest in Basil. Fabroti.
14) Basil. *τοῖς ἐπιτ.*
1) In indice rectius scribitur: *οἰκήματα*.
2) *Athanasius* tit. II const. 7: *εἰς ἐπίλυσιν τῶν δανεισθέντων αὐτῇ χρημάτων εἰς ἀγορασίαν προσόδων καὶ εἰς ἑτέρας εὐθαλεῖς καὶ ὠφελιμωτέρας κτήσεις*, quod *Heimbachius* (*Ἀνέκδ.* I p. 39) sic reddit: „ad solutionem creditarum ipsi pecuniarum, ad reditus comparandos et ad alias florentes et utiliores possessiones emendas." Unde quis coniicere posset, apud nostrum legendum esse: *καὶ εἰς ἀγορασίαν κ. τ. λ.* Sed nihil mutandum est. *Heimbachius* enim vertere debuit: „ad solutionem pecuniarum, quae ipsi ad reditus comparandos et ad alias florentes et utiliores possessiones emendas creditae sunt." Quod probat textus Nov. XL cap. 1 circa finem: *εἰς διάλυσιν τῶν χρεῶν, ἅπερ οἱ δανεισταὶ δεδώκασιν ἐπὶ τῇ τῆς εἰρημένου προσόδου κτήσει.*
3) Sic Codex. Verba *καὶ με* aut delenda sunt, (nam ex sequentibus *καὶ μέμνησο* per iterationem facile poterant oriri,) aut in: *καὶ κε'* mutanda. Nam *κ* et *μ* in Codicibus MSS saepe confunduntur. Sed an const. 25 (tit. 2 lib. I Cod.), cuius epitomen tantum habemus, huc possit trahi, de eo dubitare licet.

ἰδικὴν ἐχέτωσαν διοίκησιν ὑπὸ τὸν ἰουστινιανὸν οὖσαι κοιέστωρα EXERCITου, ἔχοντα[1]) τάξιν ἐπάρχου, καθεζόμενον[2]) ἐν ὀδύσσῳ[3]), καὶ ἄρχοντα τῶν ἐν ταῖς εἰρημέναις ἐπαρχίαις στρατιωτῶν.

Ὁ ἔπαρχος τῶν νήσων τὰς ἐγκλήτους αὐτῶν δεχέσθω. ὁμοίως φησὶν ἡ ν' νεαρά. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.

lem habeant administrationem, constitutae sub Iustiniano quaestore exercitus, qui praefecti locum obtinet, et Odessi sedem suam habet, et militibus praeest, qui in dictis provinciis degunt.

2. Praefectus insularum appellationes ex illis factas recipiat. Similiter loquitur Nov. L. *Data mense Iunio post consulatum Belisarii.*

Νεαρὰ μβ'.

Περὶ ἐπισκόπων ἀναθεματισθέντων.

Πρᾶγμα οὐκ ἄηθες τῇ βασιλείᾳ[1]).

Ὑπὸ ἀνάθημά εἰσιν ἄνθημος καὶ σέυηρος καὶ ζωορᾶς καὶ πέτρος.

Οὐδεὶς αἱρετικὸς ὀφείλει διδάξαι τὰ ἴδια δόγματα, οὔτε παραβάπτισμα ποιῆσαι, οὔτε κοινωνίαν ἐπιτελεῖν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. β' καὶ γ' καὶ [τί. ε' διάτ.][2]) ιδ' καὶ κ' καὶ νεαρὰν λζ' καὶ ρθ' καὶ ρλα' καὶ ρλβ'.

Οἱ εἰρημένοι ἐπίσκοποι καὶ οἱ δεχόμενοι αὐτοὺς τιμωρείσθωσαν· οἱ δὲ οἶκοι καὶ τὰ χωρία, ἐν οἷς λειτουργοῦσιν ἢ ἐξ ὧν ἀποτρέφονται, τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυροῦνται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. ιε', ἔνθα φησίν, ὅτι δημεύονται πάντες οἱ τόποι, ἐν οἷς γίνονται συνάξεις. ἀνάγνωθι δὲ τὴν νη' νεαράν. ἐξεφωνήθη μηνὶ αὐγούστῳ τῆς ὑπατείας βελισαρίου.

Novella XLII.

De episcopis anathematizatis.

Rem non insolitam imperio.

1. Sub anathemate sunt Anthimus et Severus et Zooras et Petrus.

2. Nullus haereticus dogmata sua docere debet, nec pravum baptisma facere, nec communionem celebrare. Lege lib. I Cod. tit. 1 const. 2 et 3 et tit. 5 const. 14 et 20 et Nov. XXXVII et CIX et CXXXI et CXXXII.

3. Dicti episcopi, et qui eos recipiunt, puniantur: aedes autem et loca, in quibus liturgiam peragunt vel ex quibus aluntur, ecclesiae vindicantur. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 15, ubi dicit, confiscari omnia loca, in quibus conventicula celebrantur. Lege autem Nov. LVIII. *Data mense Augusto Belisario Consule.*

Νεαρὰ μγ'.

Περὶ τῶν ἐργαστηρίων τῆς ἐκκλησίας κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπειδὴ μέλει[1]) τῷ ἡμετέρῳ κράτει.

Χίλια ἑκατὸν ἐργαστήρια τῆς μεγάλης ἐκκλησίας κωνσταντινουπόλεως EXCUSATευέσθωσαν χάριν τῆς τῶν τελευτώντων ἐκφορᾶς[2]), ἐφ' ᾧ ὀκτακόσια μὲν σώματα λειτουργεῖν περὶ τας ἐκκομιδάς, τ' δὲ ἐν ἀπαργυρισμῷ καθιστάναι. ἄλλο δὲ ἐργαστήριον, εἰ μὴ τὰ εἰρημένα, μὴ ἐξκουσατευέσθω, ἐπεὶ προσκυροῦται τῷ συστήματι τῶν τοιούτων. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ιη' καὶ νεαρὰν νθ'. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.

Novella XLIII.

De officinis ecclesiae Constantinopolitanae.

Quoniam curae est potentiae nostrae.

1. Mille centum officinae magnae ecclesiae Constantinopolitanae excusentur propter exsequias defunctorum, ita ut octingenta corpora exsequiarum munera subeant, trecenta vero pecuniam solvant. Alia autem officina praeter dictas ne excusetur: alioquin collegio earum vindicatur. Lege lib. I Cod. tit. 2 const. 18 et Nov. LIX. *Data mense Iunio post consulatum Belisarii.*

---

1) Cod. ἔχοντα exercitu.
2) Cod. καθεζομένου.
3) Cod. οδυσω (sic).

1) Cod. Πρᾶγμα οὐκ ἀνθεστη βασιλεῖα.
2) Cod. καὶ ιε' καὶ ιδ'. Quod ferri non poterat: nam et hoc praeter morem Theodori est, const. 14 post const. 15 laudari, et tit. 1 lib. 1 Cod. non habet ultra 8 constitutiones. Lege: καὶ τί. ε' διάτ. ιδ'.

1) Cod. μέλλει.
2) Cod. ἐκφθορᾶς.

Νεαρὰ μδ'.

Περὶ συμβολαιογράφων καὶ περὶ συμβολαίων καὶ περὶ τοῦ ἐᾶσαι τὰ πρωτόκολλα ἐν τοῖς συμβολαίοις.

Δίκης μικρὸν ἔμπροσθεν ἠκροασάμεθα.

Οἱ συμβολαιογράφοι δι' ἑαυτῶν ἐπιταττέσθωσαν καὶ παρόντων αὐτῶν ἀπολυέσθω τὸ συμβόλαιον, καὶ οὕτω συνταττέσθωσαν αὐτό. χρὴ δὲ εἰδέναι αὐτοὺς[1]) καὶ τὰ ἐν ταῖς χάρταις ἐμπεριεχόμενα, ὥστε καὶ ἐρωτωμένους ἀποκρίνασθαι[2]). ἰστέον δέ[3]), ὅτι, ἐὰν παρὰ τὰ εἰρημένα[4]) ποιήσωσί τι, ἐκπίπτουσι τῆς στατίονος[5]), καὶ ἀντεισάγεται ἄλλος ἀντὶ τοῦ ὑπουργήσαντος τῷ παρανόμῳ τρόπῳ ἐπιτήδειος[6]), καὶ οὔτε ζημιοῦταί τι[7]) ἐκ τούτου ὁ πρῶτος τῆς στατίονος, ἀλλὰ καὶ τὰς συνηθείας αὐτοῦ λαμβάνει, καὶ οὔτε ἀκυροῦται τὸ οὕτω γενόμενον συμβόλαιον. καὶ σημείωσαι, ὅτι τὰ σπανίως γενόμενα[8]) τοῖς καθ' ὅλον καὶ γενικοῖς οὐ λυμαίνεται.

Ἐνταγέσθωσαν[9]), μᾶλλον δὲ ἐαθῶσιν[10]) ἐν τοῖς συμβολαίοις τὰ πρωτόκολλα, δηλοῦντα ἤτοι ἔχοντα τὸν χρόνον καὶ τὴν προσηγορίαν τοῦ κόμητος τῶν LARGITIONUM. *τοῦτο δὲ νόει γινόμενον ἐπὶ μόνων τῶν ἐν κωνσταντινουπόλει προβαινόντων συμβολαίων. ἐξεφωνήθη μηνὶ σεπτεμβρίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.*

Novella XLIV.

De tabellionibus et de instrumentis et ut protocolla in instrumentis relinquantur.

Litem paulo ante audivimus.

1. Tabelliones ipsi per se instrumentum ordinent, et praesentibus ipsis instrumentum absolvatur, et hoc modo illud componant. Oportet vero eos scire etiam, quae chartis continentur, ut de his respondeant, si interrogentur. Sciendum autem est, eos, si quid adversus dicta fecerint, statione excidere, et alium idoneum in locum eius, qui non legitimo modo ministerium praebuit, introduci: neque tamen damnum ex hoc sentit, qui primus stationis est, sed et consuetudines suas accipit, et ne irritum quidem fit instrumentum sic confectum. Et nota, haec, quae raro contingunt, universis et generalibus non vitiari.

2. Imponant, vel potius relinquant in instrumentis protocolla, quae declarant vel continent tempus et nomen comitis largitionum. Hoc autem intelligas fieri in iis tantum instrumentis, quae Constantinopoli conficiuntur. ***Data mense Septembri post consulatum Belisarii.***

Νεαρὰ με'.

Περὶ αἱρετικῶν βουλευτῶν, οἵτινες κατὰ ὀρθοδόξων δύνανται μαρτυρεῖν, ὅτι τύχῃ ὑπόκεινται.

Ῥῆμά τι πρὸς ἡμᾶς ἔναγχος.

Οἱ αἱρετικοὶ βουλευταὶ ὑποκείσθωσαν τῇ ἰδίᾳ τύχῃ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἱ αἱρετικοὶ ταξεῶται, μὴ ἀπολαύοντες προνομίων ἐν τῷ μὴ τύπτεσθαι ἢ μὴ παρίστασθαι ἢ μὴ διάγεσθαι, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς βουλευτικοῖς προνομίοις. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. ε' διάτ. ζ' καὶ ιβ' καὶ τί. θ' διάτ. [ε'][1]) καὶ βι. ι' τί. λβ' διάτ. μθ', ἔνθα εὑρήσεις περὶ βουλευτῶν. καὶ σημείωσαι τὸ περὶ ταξεωτῶν ἐνταῦθα λεχθέν, ὅτι καὶ αἱρετικοὶ δύνανται εἶναι. εἴρηται γαρ βι. α' τοῦ κώδ. τί. δ' διατ. κ', ὅτι κοινωνικὸς εἰ μὴ εὑρεθῇ ταξεώτης, ἐκπίπτει τῆς στρατείας καὶ ι' χρυσίου λίτρας προστιμᾶται, κἂν ἔτυχε θείας προβατορίας κατὰ τὸ κείμενον ἐν τῷ ιβ' βι. τί. νθ' διάτ. θ'.

Novella XLV.

De haereticis curialibus, qui contra orthodoxos testimonium dicere possunt, quod [curiali] fortunae subiaceant.

Verbum quoddam ad nos nuper.

1. Haeretici curiales propriae fortunae subiaceant, nec non haeretici officiales, ita tamen ut privilegiis non fruantur ad hoc, ne caedantur, aut exhibeantur aut [ad aliam provinciam] ducantur, et [reliquis] similiter curialium privilegiis. Lege lib. I Cod. tit. 5 const. 7 et 12 et tit. 9 const. 5 et lib. X tit. 32 const. 49, ubi invenies, quae ad curiales spectant. Et nota, quod hic de officialibus dictum est, posse eos etiam haereticos esse. Nam lib. I Cod. tit. 4 const. 20 dicitur, officialem, qui extra communionem inventus fuerit, militia excidere et X libris auri mulctari, licet sacram probatoriam acceperit secundum id, quod dictum est lib. XII tit. 59 const. 3.

---

1) Basil. *αὐτοὺς εἰδέναι.*
2) Basil. *ἀποκρίνεσθαι.*
3) Deest in Basil.
4) Basil. *παρὰ τὰ εἰρ. ἐαν.*
5) Basil. *τῆς στατίωνος ἤτοι τοῦ ἀριθμοῦ.*
6) Cod. *ἐπιτηδείως.*
7) In Basil. deest.
8) Basil. *τὸ σπανίως γινόμενον.*
9) Basil. *ἐνταττέσθωσαν.*
10) Basil. *ἐάσθωσαν.* Sed nil mutandum: cf. supra Nov. XL: „— *πιπρασκέτω — προχωρηθῇ* —," et Nov. XVIII not. 29.

1) Deest in Cod.

Δύναται καὶ αἱρετικος βουλευτης μαρτυρεῖν κατα ὀρθοδόξου, δεικνύων αὐτὸν ὑποκείμενον βουλευτικῇ τύχῃ. καὶ σημείωσαι τοῦτο ἰδικὸν ὄν, ἵνα μὴ ἐναντιωθῇ σοι τὸ γενικῶς εἰρημένον ἐν τῷ α' βι. τοῦ κώδ. τί. ε' διάτ. κα'. ἐξεφωνήθη μηνὶ σεπτεμβρίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.

2. Potest etiam haereticus curialis testimonium dicere contra orthodoxum, ut eum curiali fortunae subiacere ostendat. Et nota hoc, quippe singulare, ne tibi adversetur, quod generaliter dictum est lib. I Cod. tit. 5 const. 21. *Data mense Septembri post consulatum Belisarii.*

Νεαρὰ μς'.

Περὶ ἐκποιήσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἀκινήτων.

Καὶ τὰ περὶ τοὺς νόμους σπουδάσματα.

Ἐὰν προφάσει δημοσίων ἢ ἄλλης ἀναγκαίας χρείας εὐαγὴς τόπος δανείσηται καὶ μὴ δυνηθῇ πληρῶσαι τὸν δανειστὴν διὰ κινητῶν πραγμάτων χωρὶς ἱερῶν σκευῶν, καλῶς δίδωσι κτήσεις ἀντὶ τοῦ χρέους. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ιδ' καὶ ιζ', καὶ μέμνησο τῆς ζ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ρκ' ὁμοίως νεαράν.

Οἱ εὐαγεῖς τόποι μὴ εὐποροῦντες ἀλλαχόθεν πληροῦν τὰ δημόσια, καλῶς πωλοῦσι καὶ κτήσεις, δηλονότι ἐξεταζομένης[1]) τῆς ἐκποιήσεως παρὰ τῷ μητροπολίτῃ συνόντων τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν κληρικῶν, προκειμένων τῶν θείων λογίων· καὶ εἰ μὴ δειχθῇ ἄλλος πόρος, ἐξ οὗ δοῦναι τὰ δημόσια δυνηθῶσι, βεβαιούσθω τῶν ἀκινήτων ἡ πρᾶσις ἐπὶ DECRETου[2])*, καὶ διδόσθω τῷ δημοσίῳ τὸ τίμημα τῶν πραθέντων, καὶ ἀπόδειξις τῶν καταβληθέντων ληφθῇ[3]) καὶ ἐμφανισθῇ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ καταθῶνται καὶ οἱ ποιήσαντες τὴν ἀποχήν, ὡς αὐτοὶ πεποιήκασιν αὐτήν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ιδ' καὶ ιζ', καὶ [νεαρὰν] ξζ' καὶ ρκ'. σημείωσαι δέ, ὅτι οὐ δύναταί τις πλάττειν καὶ λέγειν, ὡς χρεωστεῖ δημόσια ἡ ἐκκλησία, ἵνα πωλήσῃ τι ἀκίνητον πρᾶγμα.*

Ἐὰν ἰδιώτης χρεωστῆται παρά τινος ἐκκλησίας, ἀναγκάζεται λαβεῖν ἀντὶ τοῦ χρέους καὶ[4]) ἀκίνητον πρᾶγμα. ὁμοίως φησὶν ἡ νδ' νεαρά· ἀνάγνωθι καὶ τὴν ρκ' ὁμοίως νεαράν[5]).

Ἡ ἐκκλησία κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ περιοίκησις αὐτῆς ὑφεξῄρηται τῶν εἰρημένων ἐν τῇ προκειμένῃ διατάξει. ἀνάγνωθι τὸ τέλος τῆς νε' καὶ τὴν ρκ' νεαράν. ἐξεφωνήθη μηνὶ σεπτεμβρίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.

Novella XLVI.

De alienatione ecclesiasticarum rerum immobilium.

Et circa leges studia.

1. Si ob causam publicorum vel alius necessarii usus venerabilis locus mutuam pecuniam sumserit, nec potuerit satisfacere creditori ex rebus mobilibus praeter sacra vasa, recte dat possessiones pro debito. Legas lib. I Cod. tit. 2 const. 14 et 17, et memineris Nov. VII, et legas similiter Nov. CXX.

2. Venerabilia loca, si aliunde publica implere nequeant, recte etiam possessiones vendunt, dum scilicet alienatio examinetur a metropolita praesentibus episcopis et clericis, et propositis sacris oraculis: et si non alius reditus appareat, unde publica persolvi possint, confirmetur venditio rerum immobilium decreto, et fisco pretium rerum venditarum detur, et probatio solutionis accipiatur et insinuetur, nec non deponant qui apocham fecerunt, ipsos eam fecisse. Lege lib. I Cod. tit. 2 const. 14 et 17, et Nov. LXVII et CXX. Nota vero, quod nemo potest fingere et dicere, ecclesiam publica debere, ut rem immobilem vendat.

3. Si privato debeatur ab aliqua ecclesia, cogitur accipere pro debito etiam rem immobilem. Similiter loquitur Nov. LIV; et legas similiter Nov. CXX.

4. Ecclesia Constantinopolitana et confinia eius excipiuntur ab iis, quae in praesenti constitutione dicta sunt. Legas Nov. LV circa finem et Nov. CXX. *Data mense Septembri post consulatum Belisarii.*

Νεαρὰ μζ'.

Περὶ τοῦ προτάττεσθαι τὸ τοῦ βασιλέως ὄνομα ἐν τοῖς συμβολαίοις, τῶν χρόνων προγραφομένων[1]) διὰ ῥωμαϊκῶν.

Ἐκεῖνο πάντων εἶναι σεμνότατον.

Ἐν πᾶσι τοῖς ὁπωσοῦν πραττομένοις οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς συμβολαίοις προταττέσθω [τὸ τοῦ βασιλέως

Novella XLVII.

Ut imperatoris nomen instrumentis praeponatur, et ut tempora latinis [literis] praescribantur.

Illud omnium esse honestissimum.

1. In omnibus qualitercunque conficiendis actis et in instrumentis quoque praeponatur imperatoris

---

1) Cod. ἐξεταζομένου.
2) Bodlei. ἐπὶ σεκρέτῳ.
3) Verba ληφθῇ et quae sequuntur in Bodl. desunt. Similiter in Proch. Basilii XV, 2.
4) Bodl. καὶ ἀντὶ χρέους.
5) Bodl. ὥς φησιν ἡ μζ' νεαρα ρν'.
1) In Indice supra est παραγραφομένων.

ὄνομα καὶ] ὁ [2]) χρόνος τῆς βασιλείας καὶ ὁ τυχὼν ὕπατος [3]) καὶ ἡ ἴνδικτος καὶ τὸ τῆς πόλεως ἔτος ἢ ἄλλο ἔθος. καὶ εἰ [4]) διὰ ῥωμαϊκῶν γραμμάτων χαραχθῶσι, σαφῶς γραφέσθωσαν καὶ δῆλα εἴη τὰ τοῦ χρόνου. ἀνάγνωθι τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τῷ κα΄ [5]) τί. τοῦ δ΄ βι. τοῦ κώδικος, καὶ τὴν ογ΄ νεαράν, καὶ μαθήσῃ [6]) τελείως τὰ περὶ τῶν συμβολαίων. ἐξεφωνήθη πρὸ μιᾶς καλάνδων μηνὶ σεπτεμβρίῳ ἔτει [7]) ια΄ τῆς βασιλείας μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.

nomen et annus imperii et qui consul est et indictio et annus urbis vel alia consuetudo. Et si literis latinis exarentur, clare scribantur, ut tempora manifesta sint. Legas constitutiones, quae subsunt tit. 21 lib. IV Codicis, et Nov. LXXIII, et plene disces, quae ad instrumenta spectant. ***Data pridie Calendas mense Septembri anno XI imperii post consulatum Belisarii.***

Νεαρὰ μη΄.

Περὶ τοῦ ἐν τελευτῇ [1]) ὀμνύοντος [2]) χάριν τῆς ἰδίας ὑποστάσεως.

Ἀεὶ τοῦτον ἕνα [3]) πεποιήμεθα σκοπόν.

Ἐὰν ὁ τεστάτωρ ἀπογραφὴν τῆς ἰδίας οὐσίας ποιησάμενος [4]) ὀμόσῃ, μηδὲν ἄλλο ὑπεῖναι αὐτῷ, οὐ δύνανται οἱ αὐτοῦ κληρονόμοι πλέον τὶ ζητεῖν, ἐπεὶ καὶ τῶν ἐαθέντων [5]) αὐτοῖς ἐκπίπτουσιν. καὶ τοῦτο μὲν περὶ [6]) κληρονόμων. οἱ γὰρ δανεισταὶ οὐ προκριματίζονται ἐκ τούτου, ἀλλ ἔξεστιν αὐτοῖς διὰ πάσης νομίμης ἐρεύνης ἐλθεῖν [7]) καὶ μετὰ τὸ ὀμόσαι τὸν TESTATO*ρα [8]). ἀνάγνωθι βι. ς΄ τοῦ κώδ. τί. κ΄ διάτ. κβ΄ [9]). ἐξεφωνήθη μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.*

Novella XLVIII.

De eo, qui tempore mortis de substantia sua iurat.

Semper hanc unam habuimus intentionem.

1. Si testator descriptione substantiae suae facta iuraverit, nihil praeterea sibi in bonis esse, non possunt eius heredes amplius quaerere; alioquin etiam iis excidunt, quae ipsis relicta sunt. Atque hoc quidem de heredibus dicitur; nam creditoribus exinde non fit praeiudicium, sed licet iis omni legitimo modo inquisitionem facere etiam post iuramentum a testatore praestitum. Lege lib. VI Cod. tit. 20 const. 22. ***Data post consulatum Belisarii.***

Νεαρὰ μθ΄.

Περὶ ἐγκλήτου, καὶ περὶ ἰδιοχείρων, καὶ περὶ ὅρκου ὑπερθέσεως.

Τὸ ῥευστὸν τοῦτο καὶ ἀνθρώπινον.

Ὁ ἐγκλήτῳ χρησάμενος ἐὰν [μὴ] [1]) παραγένηται εἴσω β ἐτῶν, δίδωσι χώραν κλήσει κατ' αὐτοῦ, καὶ μονομερῶς κρίνεται ἡ ὑπόθεσις· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ δαπανήματα τῶν μετὰ τὴν [2]) ἔφεσιν εἰσόδων δίδωσι τῷ δια-

Novella XLIX.

De appellatione, et de privatis scripturis, et de iureiurando dilationis.

Volubile hoc et humanum.

1. Qui appellatione usus est, si non occurrat intra biennium, locum facit implorationi contra se ipsum, et per unam partem causa iudicatur; verum expensas ingressus post appellationem adversario suo

---

2) Cod. *πραττέσθω ὁ χρόνος* omissis verbis, quae uncis inclusi. Sed Basil. Fabr. rectius: *προταττέσθωσαν τὸ τοῦ βασιλέως ὄνομα καὶ ὁ χρ.* —, quamquam sint Basil. Codices, qui cum nostro Codice hoc loco conspirent. Vide *Heimbach* *Ἀνέκδ.* I p. 240 not. 48.

3) Basil. *ἐνιαυτὸς* pro *ὕπατος* habent, pro more *τῶν ἐξελληνιζόντων*.

4) Cod. *ἤ*.

5) Basil. Fabr. *κδ΄*. Sed in Cod. Vatic. Basil. recte est *κα΄ Heimbachio* teste.

6) Basil. Fabr. *μαθήσεις*.

7) Cod. *ἔτη*.

1) Cod. *τελευτῆς* aperto vitio, quod tamen in Indice similiter obviam fit.

2) Cod. *ὀμνυόντων*.

3) Bodl. *πρῶτον*.

4) Bodl. *αὐτὸς ὀμόσῃ*.

5) Basil. *ἐπελευθέντων*, quod *Heimbachius* in *ἐπελθόντων* mutare voluit.

6) Bodl. *ἐπί*.

7) Bas. *ἐξελθεῖν*.

8) Basil. addunt: *τὸ ἐναντίον δὲ βι. γ΄ τοῦ κώδ. τί. λϛ΄ διατ. ι΄ καὶ βι. δ΄ τί. ιθ΄ διατ. ς΄ καὶ τῷ λε΄ βι. τί. β΄ διγ. ιε΄ ἐν τέλει. ὁμοίως φησὶν ἰνστιτούτων α΄ τί. ς.*

9) Theodorus, qui ad tit. Codicis de collationibus nos ablegat, hoc indicare videtur, Iustiniani Novellam ad controversias propter collationem faciendam oriundas spectare. Sed in vulgatis editionibus non reperitur in eo titulo const. 22, quum 21 tantum constitutiones habeat.

1) Deest in Cod.

2) Cod. *τῶν*.

δίκῳ αὐτοῦ, κἂν ἐνίκησεν. ἀνάγνωθι βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. ξβ' διάτ. γ' καὶ ε'[3]) καὶ λθ' καὶ τί. ξγ'[4]) διάτ. α' καὶ ε' καὶ νεαρὰν πβ' καὶ ριθ' καὶ ρκς'.

Τοῦ ἐνάγοντος καὶ τοῦ ἐναγομένου ἀπολιμπανομένου, δηλονότι μετὰ β' ἔτη καὶ μεθ' ὃ ἐδόθη ἀφ' ἑνὸς ἐξ αὐτῶν[5]) ἡ ἔγκλητος, ἡ πρώτη ψῆφος κρατεῖ. ἀνάγνωθι βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. ξβ' διάτ. ς', ἔνθα φησίν, ὅτι οὐκ ἀναγκάζεται ὁ ἐγκαλούμενος γυμνάσαι τὴν ἔκκλητον ἄκων. καὶ μὴ λάθῃ σε ἡ ρκς'[6]) νεαρά, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν διέλθῃ.

Ὁ ἐνάγων τινὶ ἐξ ἰδιοχείρου, τοῦ διαδίκου αὐτοῦ τῆς αὐτῆς χειρὸς γράμματα προκομίζοντος[7]), εἰ εἴπῃ δεῖν ἐκ τῶν προκεκομισμένων[8]) γραμμάτων γενέσθαι τὴν σύγκρισιν, ἀκουσθήσεται, ὀμνυόντων δηλονότι τῶν συγκρινόντων. καὶ σημείωσαι, ὅτι ἃ φέρει τις ὑπὲρ ἑαυτοῦ οὐ δύναται παραγράφεσθαι καιρῷ ποτε φερόμενα[9]) κατ' αὐτοῦ, κἂν συμβόλαιά εἰσιν[10]). ὁμοίως[11]) βι. δ' τοῦ κώδ. τί. κ' διατ. ιζ' εἴρηται καὶ ἐπὶ μαρτύρων. ἀνάγνωθι τὴν ις'[12]) καὶ τὴν κ' διάτ. τοῦ κα' τί. τοῦ αὐτοῦ δ'[13]) βιβλίου, καὶ μαθήσῃ τὰ περὶ συγκρίσεως συμβολαίων. μὴ λάθῃ δέ σε καὶ[14]) ιη' νεαρά[15]), ἀλλὰ μέμνησο καὶ αὐτῆς.

Καὶ ἐξ ἀποδείξεως τῶν ἐπάρχων τραπέζης[16]) γίνεται σύγκρισις. σημείωσαι δέ, ὅτι καὶ δημοσίων χαρτῶν γίνεται σύγκρισις. ἀνάγνωθι βι. β' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. β' καὶ ς' καὶ βι. δ' τί. κα' διάτ. δ', καὶ γνώσῃ ἄλλα[17]) περὶ δημοσίων χαρτῶν καὶ λόγων.

Τὸν περὶ τῶν ἀποδείξεων ὅρκον ἐν προοιμίοις ὀμνύντες οἱ δικαζόμενοι μηκέτι περὶ τούτου ὀμνῦναι ἀναγκασθῶσιν. ἀνάγνωθι βι. β' τοῦ κώδ. τί. νη' διάτ. α'[18]) καὶ νεαρὰν ρκδ'[19]). ἐξεφωνήθη μηνὶ σεπτεμβρίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.

praestat, etiamsi vicerit. Lege lib. VII Cod. tit. 62 const. 3 et 5 et 39 et tit. 63 const. 1 et 5, et Nov. LXXXII et CXIX et CXXVI.

2. Si actor et reus absint, scilicet post biennium et postquam ab altero eorum appellatio oblata est, prior sententia valet. Legas lib. VII Cod. tit. 62 const. 6, ubi dicit, eum, qui appellavit, ad appellationem exercendam invitum non cogi. Nec lateat te Nov. CXXVI, sed et hanc perlustres.

3. Qui aliquem convenit ex chirographo, quum adversarius eiusdem manus scripturam proferat, si ex prolatis scripturis comparationem fieri desideret, audietur, scilicet his, qui comparationem instituunt, iusiurandum praebentibus. Ac nota, non posse quemquam contra ea, quae pro se offert, excipere, si post tempus forte contra ipsum proferantur, etiamsi instrumenta sint. Similiter lib. IV Cod. tit. 20 const. 17 dictum est etiam de testibus. Lege const. 16 et 20 tit. 21 eiusdem IV libri, et disces quae ad comparationem instrumentorum spectant. Neque vero te lateat Nov. XVIII, sed etiam huius memento.

4. Etiam ex apocha mensae praefectorum praetorio comparatio fit. Nota vero, quod etiam publicarum chartarum comparatio fit. Legas lib. II Cod. tit. 1 const. 2 et 6 et lib. IV tit. 21 const. 4, et disces alia de publicis chartis et rationibus.

5. Propter probationes iuramentum si in principio litigatores praestiterint, non amplius de eodem iurare cogantur. Legas lib. II Cod. tit. 58 const. 1 et Nov. CXXIV. *Data mense Septembri post consulatum Belisarii.*

Νεαρὰ ν'.

Περὶ τῶν ἐγκλήτων τῶν ε' ἐπάρχων.

Ἴσμεν πρῴην θείαν πεποιημένοι.

Τὰς ἐγκλήτους μυσίας καὶ σκυθίας ὁ ἔπαρχος αὐτῶν, τὰς δὲ κύπρου καὶ ῥόδου καὶ καρίας πάλιν ἢ

Novella L.

De appellationibus quinque praesidum.

Scimus pridem sacram facientes.

1. Appellationes Mysiae et Scythiae praefectus earum, Cypri vero et Rhodi et Cariae aut idem

---

3) Cod. καὶ διάτ. γ' καὶ ε'. Illud καὶ manifeste vitiosum est. Const. 3 et 5 cur allegentur, non satis intelligo.

4) Cod. ξβ'.

5) Cod. αὐτῶ.

6) Cod. ρνς'.

7) Basil. προκομίζοντι, ut ad τινὶ referatur. *Fabrotus* tamen et *Heimbachius* vertunt, quasi προκομίζοντος scriptum sit, quod ad διαδίκου pertineat.

8) Cod. προκεκοσμημένων, quod facili coniectura in προκεκομισμένων mutatur. — Basil.: εἰ εἴπῃ δεῖνα ἐκ τῶν προκομιζομένων. Notat *Heimbachius:* „Corrige ex V. Clar. *Pomnitzi* coniectura: εἰ εἴπῃ δεῖν ἑκατέρων τῶν προκομιζομένων." Quod et durius est et cum textu Novellae non satis convenit.

9) Basil. φερόμενον.

10) Basil. addunt: εἴτε ἄκτωρ ἐστὶν εἴτε ῥέος. καὶ ἐνταῦθα οἶμαι ἁρμόζειν τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, ὃ δίκαιόν τις εἴπῃ κατά τινος τῷ αὐτῷ καὶ αὐτὸς ὑπόκειται. κεῖται δὲ ὁ κανὼν βι. ζ' τί. γ' κεφ. κγ'. (Cf. Basil. ed. *Heimbach* I p. 263). Haec non sunt Theodori, qui nec Digesta, ex quibus illa regula in Basilica transiit, unquam in hac Novellarum Breviario laudaverit, nec Basilica laudare potuerit.

11) Basil. ὅμοιον.

12) Bas. ζ'.

13) Cod. α', vitio scribae, quod ex verbis τοῦ αὐτοῦ κ. τ. λ. apparet.

14) Bas. ἡ pro καί, quod praestare crediderim. Etiam alterum καί, quod mox sequitur, Bas. non habent.

15) Bas. addunt: κεφ. η'.

16) Cod. τραπέζις. Bas.: τῆς τραπέζης. Malim: τῆς τῶν ἐπάρχων τραπέζης.

17) Cod. ἀλλά.

18) Cod. διάτ. α' ἢ δ'. Quod aperte vitiosum est: quatuor constitutiones, (— ut legas καὶ δ', —) in nostris certe editionibus hic titulus non habet.

19) Cod. κδ'.

αὐτὸς ὁ ἔπαρχος ἐν κωνσταντινουπόλει ἅμα τῷ QUAESTORι[1]) δεχέσθω, ἢ ὁ τοποτηρητὴς αὐτοῦ, κἂν ὁ πρωτότυπος δέδωκε τὸν δικαστήν, κἂν προκατήρχθη παρ' αὐτῷ ἡ ὑπόθεσις ἐν κωνσταντινουπόλει καὶ ὕστερον ἀναγκαίως ἐξεδήμησεν, δηλονότι πανταχοῦ συνόντος αὐτῷ[2]) τοῦ QUAESTOROς[3]). μέμνησο τῆς μα' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. ξβ' καὶ ξς' διάτ. λβ'[4]) καὶ μαθήσῃ τὰ [περὶ][5]) τῶν ἐγκλήτων γενικῶς τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἐπάρχων καὶ τὰ περὶ τοῦ QUAESTOROς[6]) συνακροωμένου εἰρημένα.

Ἐὰν ἀπό τινων ἐπαρχιῶν αἱ ἐφέσεις παραπεμφθῶσιν ἑτέρῳ δικαστῇ, κρατείτω ἐπ' αὐταῖς ἡ συνήθεια. ἀνάγνωθι τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τῷ ξβ' καὶ τῷ ξγ' τί. τοῦ ζ' βι. τοῦ κώδικος, καὶ μέμνησο τῆς[7]) περὶ τῶν πραιτόρων καὶ MODERATORων καὶ ἀνθυπάτων εἰρημένα. ἐξεφωνήθη μηνὶ σεπτεμβρίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου ἔτους β'.

rursus praefectus Constantinopoli cum quaestore recipiat, aut vicarius eius, licet ipse principalis iudicem dederit, vel lis apud eum Constantinopoli inchoata fuerit, et postea ob necessariam causam peregre abierit, ita tamen ut semper ei adsit quaestor. Memineris Nov. XLI, et legas lib. VII Cod. tit. 62 const. 32, et disces, quae generaliter de appellationibus tam a praesidibus quam a praefectis et de quaestore simul iudicante dicta sunt.

2. Si a quibusdam provinciis appellationes ad alium iudicem transmittantur, in his consuetudo obtineat. Legas constitutiones, quae subsunt tit. 62 et 63 lib. VII Codicis et memineris ....., quae de praetoribus et moderatoribus et proconsulibus dicta sunt. *Data mense Septembri post consulatum Belisarii anno II.*

Νεαρὰ να'.

Περὶ τῶν ἐπὶ σκηνῆς.

Ἴσμεν πρῶτον πεποιηκέναι[1]) νόμον.

Ἡ ἐπὶ σκηνῆς οὖσα γυνὴ κἂν ὀμόσῃ κἂν ἐγγύας δώσῃ μὴ ἀναχωρεῖν τῆς πορνείας, ἀκινδύνως ἀφίσταται, καὶ εἰ ἀπαιτήσει τὶς τὰς τοιαύτας ἐγγύας, ὑπόκειται τῷ τῆς ἐπιορκίας ἐγκλήματι, μετὰ τοῦτο καὶ προστιμᾶται ι' λίτρας χρυσίου. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. λγ' καὶ βι. ε' τί. δ' διάτ. κθ' καὶ βι. ια' τί. μα' διάτ. ζ'. ἐξεφωνήθη μηνὶ σεπτεμβρίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.

Novella LI.

De his, quae in scenam prodeunt.

Scimus primum fecisse legem.

1. Scenica mulier, etiamsi iuraverit vel cautiones dederit, quod a fornicatione non sit discessura, impune recedere potest, et si quis huiusmodi cautiones exegerit, periurii crimini obnoxius fit et praeterea X libris auri mulctatur. Legas lib. I Cod. tit. 4 const. 33 et lib. V tit. 4 const. 29 et lib. XI tit. 41 const. 7. *Data mense Septembri post consulatum Belisarii.*

Νεαρὰ νβ'.

Περὶ τοῦ μήτινα ὑπὲρ ἄλλου ἐνεχυριάζεσθαι, καὶ περὶ τοῦ τὰς ἀπὸ βασιλέων [ἢ][1]) εἰς βασιλεῖς γινομένας δωρεὰς μὴ δεῖσθαι πράξεως ὑπομνημάτων.

Τοὺς ἀνελευθέρους ἐνεχυριασμούς.

Μηδεὶς ἄλλον[2]) ἀντ' ἄλλου ἐνεχυριαζέτω[3]) μήτε στρεβλούτω, ἐπεὶ[4]) δίδωσιν ἐν τετραπλῷ ὃ ἔλαβεν, καὶ

Novella LII.

Ut ne quis pro alio pignoretur, et ut donationes a principibus factae vel in principes collatae actorum insinuatione non egeant.

Inhonestas pignorationes.

1. Ne quis alium pro alio pignori accipiat neve torqueat: alioquin quadruplum reddit, quod accepit,

---

1) Cod.: CUAESTORI.
2) Cod. αὐτοῦ.
3) Cod. GUESTOROS.
4) Delenda videntur verba καὶ ξς', quum διάτ. λβ', quae laudatur, aperte sit tit. 62.
5) Deest in Codice.
6) Cod. GVAESTOROS.
7) Aut scribendum est τῶν — εἰρημένων, aut, quod mihi probabilius videtur, nonnulla exciderunt; puta: καὶ μέμνησο τῆς κδ' καὶ κε' καὶ κς' καὶ κζ' καὶ κη' καὶ κθ' καὶ λ' νεαρᾶς, καὶ μαθήσῃ τὰ περὶ τῶν κ. τ. λ.

1) Nov. πρώην πεποιημένοι, consentiente *Athanasio* apud *Heimbach* Ἀνέκδ. I p. 143.

1) Deest in Cod. (Addidi ex c. 2.)
2) Bas. μήτε εἰς ἄλλος.
3) Bas. ἐνεχυραζέτω.
4) Bas. ἐπειδή.

ἐκπίπτει τῆς αὐτοῦ ἀγωγῆς καὶ σωματικῶς τιμωρεῖται. εἰ δέ τις ἄρχων ῥαθυμήσει περὶ[5]*) τῶν εἰρημένων, ὑπομένει βασιλικὴν ἀγανάκτησιν. ἀνάγνωθι β. η' τοῦ κώδ. τί. ις'*[6]*) διάτ. ς' καὶ ζ' καὶ η'. ὁμοίως*[7]*) δέ φησιν ἡ ρλδ' νεαρά*[8]*).*

Ἡ παρὰ βασιλέων ἢ εἰς βασιλεῖς[9]*) γινομένη δωρεὰ οὐ χρήζει πράξεως ὑπομνημάτων, κἂν ὑπερβαίνῃ τὴν ὡρισμένην τῷ νόμῳ ποσότητα. ἀνάγνωθι βι. η' τοῦ κώδ. τί. νγ' διάτ. λδ'. ἐξεφωνήθη μηνὶ σεπτεμβρίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου.*

et actione sua excidit et corporaliter punitur. Si vero magistratus circa ea, quae dicta sunt, negligenter se gesserit, imperatoris indignationem sustinet. Legas lib. VIII Cod. tit. 16 const. 6 et 7 et 8; similiter loquitur Nov. CXXXIV.

2. Donatio a principibus facta vel in principes collata actorum insinuatione non eget, licet excedat quantitatem lege definitam. Legas lib. VIII Cod. tit. 53 const. 34. *Data mense Septembri post consulatum Belisarii.*

Νεαρὰ νγ'.

Περὶ παραστασίμων, καὶ περὶ τοῦ προσάγεσθαι τοὺς αἰτιωμένους μετὰ κ' ἡμέρας, καὶ περὶ τῶν ἐξομνυμένων, καὶ περὶ τῶν ἐκ τοῦ κάσου ὑποθηκῶν, καὶ περὶ ἀπροίκων γάμων.

Πολλοὶ προσιόντες ἡμῖν διδάσκουσιν.

Ἐὰν ὁ παριστάμενος παραγένηται ἐντὸς τῶν ὁρισθεισῶν ἡμερῶν, καὶ εἴσω ι' ἡμερῶν μὴ παραγένηται ὁ ἐνάγων, ἀφείσθω ὁ ἐναγόμενος, καὶ ὅσα ὀμόσῃ δαπανᾶν, μετὰ ταξατίονος μέντοιγε, λαμβανέτω ἀναλώματα, κἂν ὑπερβαίνει αὐτὰ τὰ δαπανήματα τὴν ποσότητα τῆς περὶ τῆς ἐπεξελεύσεως ἐγγύης[1]*), κομίσηται καὶ τὸ περιττόν. τὸ δὲ λεχθὲν νόει ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων διὰ τὴν Ϟς' νεαράν. ἀνάγνωθι δὲ βι. γ' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. δ'*[2]*).*

Δεῖ τοὺς περὶ τῶν παραστασίμων ἢ διαξίμων διαγορεύοντας τύπους ἐπιτρέπειν, ὥστε ἀπαιτεῖσθαι ἐγγύας τὸν ἐνάγοντα πρῶτον ῥητῆς ποσότητος, ὡς εἰ μὴ ἐπεξέλθῃ ἢ μὴ νικήσῃ[3]*) ὑποκείσεται τῇ ἐγγύῃ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπὲρ τὴν ἐγγύην ποσότητα, ἐὰν τὰ δαπανήματα ὑπερβαίνωσι τὴν ἐγγύην. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο γενήσεται, οὐδὲ παρίσταται ὁ* REος. *καὶ ἀνάγνωθι τὴν ξθ' καὶ τὴν ριβ' νεαράν, καὶ μὴ λάθῃ σε τὰ εἰρημένα ἐν τῷ θ' βι. τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. γ' καὶ τί. β' διάτ. ιζ' καὶ τί. γ' διάτ. β'.*

Μετὰ τὴν ὑπόμνησιν ἐπιδιδόσθω εὐθέως ὁ LIBELLος, *καὶ ἐχέτω ὁ ἐναγόμενος κ' ἡμέρας προθεσμίαν, ὧν ἐντὸς ἢ παραιτήσηται τὸν δικαστὴν ἢ ἐκ προσελεύσεως αἰτήσει συνδικαστήν, παρέχων μέντοιγε προσώπου ἐγγύην καὶ δηλῶν δι' οἰκείας ἐπιγραφῆς ἐν τῷ ἀντιβίβλῳ*[4]*) τὸν χρόνον τῆς τοῦ βιβλίου ἐπιδόσεως. ἀνάγνωθι βι. γ' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. ιβ'*[5]*), καὶ νεαρὰν Ϟς' καὶ ριβ' καὶ ριε'.*

Συνιὼν ὁ REος *παρὰ τῷ δικαστῇ ἐρωτάσθω, εἰ*

Novella LIII.

De exhibendis reis, et ut rei post XX dies iudicio sistantur, et de his, qui iuratoriam cautionem praestant, et de hypothecis ex casu, et de indotatis nuptiis.

Multi nos adeuntes docent.

1. Si qui exhiberi debet intra praestitutas dies occurrerit, et intra X dies non occurrat actor, reus dimittatur, et quantas se fecisse iuraverit, cum taxatione scilicet, expensas recipiat, et si hae expensae quantitatem cautionis de prosequenda lite superent, etiam quod excedit accipiat. Quod autem dictum est, intelligas de accusationibus propter Nov. XCVI. Legas etiam lib. III Cod. tit. 2 const. 4.

2. Formae, quae de exhibendis vel ducendis [reis] proponuntur, mandare debent, ut ab actore primum cautiones exigantur certae quantitatis, qua cautione teneatur, si vel litem prosequutus non fuerit vel non vicerit, nec non ultra cautionem quantitas, siquidem expensae cautionem superent. Quod si non fuerit factum, reus non exhibetur. Et legas Nov. LXIX et CXII, nec lateant te, quae dicta sunt lib. IX Cod. tit. 1 const. 3 et tit. 2 const. 17 et tit. 3 const. 2.

3. Post citationem statim libellus detur, et reus viginti dierum spatium habeat, intra quos vel iudicem recuset vel alium cum eo iudicem implorans petat, ita tamen ut personalem cautionem praestet, et ut in libello reponsionis tempus, quo libellus ei datus est, propria inscriptione significet. Lege lib. III Cod. tit. 1 const. 12, et Nov. XCVI et CXII et CXV.

4. Reus, quum conveniat apud iudicem, inter-

---

5) Bas. *π ρί τι τῶν εἰρ.*
6) Cod. *ιη'*, quod ex Basil. emendavi.
7) Bas. *ὅμοιον.*
8) Bas. addunt: *κεφ. ζ'.*
9) Bas. *παρὰ βασιλέως ἢ εἰς βασιλέα.*
1) Cod. *ἐγγυῆς*. Tantum non semper librarius *ἐγγυὴ* pro *ἐγγύη* scribit, quod utique correxi. Vide tamen librum meum: *Ὁ πρόχειρος νόμος* p. 331. Etiam in Athanasii Codice Parisiensi *ἐγγυή* scribitur. Cf. *Heimbach Ἀνέκδ.* I p. 74 not. 98.
2) Fortassis legendum: *α'*. Nam prima potius quam quarta eius tituli constitutio huc facit.
3) Cod. *κινήσῃ*. Idem paulo antea: *τῶν ἐνάγοντα.*
4) Sic et *Athanasius*. *Heimbach Ἀνέκδ.* I p. 74 lin. 8.
5) Cod. *τί. α' ἢ ιβ' διάτ. α' ἢ ιβ'* etc. Haec ultima ex praecedentibus repetita esse videntur.

παρῆλθον αἱ κ' ἡμέραι τῆς διασκέψεως, καὶ τὸ ἀληθὲς λεγέτω.

Δυνατὸν πρὸ κατάρξεως παραιτεῖσθαι τὸν δικαστὴν καὶ συνδικαστὴν αἰτῆσαι ἢ φιλικῶς διαλύσασθαι ἀζημίως· εἰ γάρ τι παρὰ τὰ εἰρημένα γένηται, ἀνίσχυρον νοεῖται. ἀνάγνωθι βι. γ' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. ιβ' καὶ βι. ζ' τί. ο' διάτ. α'.

Ὁ ἐκ παραιτήσεως λαβὼν ἄλλον δικαστὴν οὐ δύναται παραιτεῖσθαι τὸν δεύτερον δικαστήν, ὃν ἐπελέξατο.

Ὁ ἐναγόμενος εἰ γένηται ἀφανὴς μετὰ διωμοσίαν, πέμπεται μετὰ ὁριζομένην τινὰ προθεσμίαν ὁ ἐνάγων ἐπὶ νομῆς τῶν πραγμάτων αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀφίσταται αὐτῶν, ἕως ὅτε φανῇ ὁ ἐναγόμενος, καὶ διδώσει[6]*) αὐτῷ ἃ ἐζημιώθη καὶ ἐγγύην ὅτι ὑποδέχεται τὰς κατ' αὐτοῦ ἀγωγὰς ὥστε παραγενέσθαι*[7]*). ταῦτα δὲ σὺ νόει, ἐὰν πρὸ προκατάρξεως ἀφανὴς γέγονεν ὁ ἐναγόμενος· εἰ γὰρ μετὰ προκάταρξιν ζητηθῇ καὶ μὴ φανῇ, καταδικάζεται κατὰ τὴν ξε' νεαράν, δηλονότι κακὸν πρᾶγμα ἔχων. ἀνάγνωθι βι. γ' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. ιγ' καὶ βι. ζ' τί. μγ' διάτ. α' καὶ η' καὶ ια'. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἐναγομένου. εἰ γὰρ ὁ ἐνάγων ζητηθεὶς ἀπολειφθῇ καὶ μὴ ὑπακούσῃ, ἀπολύεται ὁ ἐναγόμενος, λαμβάνων ὅσα ἐδαπάνησεν. ἀνάγνωθι γὰρ τὴν ξε' νεαράν, καὶ τὴν ξθ' καὶ τὴν ριβ' νεαράν, καὶ τὰς εἰρημένας διατάξεις τοῦ τρίτου*[8]*) καὶ ζ' βι. τοῦ κώδικος.*

Τὰ ἐκ τοῦ CASOU[9]) *τῆς στρατείας τῶν στρατιωτῶν ἀνηκέτω τοῖς παισὶν ἢ τῇ γαμετῇ αὐτῶν ἢ τοῖς δανείσασιν αὐτοῖς ἐπὶ τὸ στρατεύσασθαι· εἰ δὲ μηδεὶς τῶν λεχθέντων ὑπέστι, περιελθέτω εἰς τοὺς λοιποὺς δανειστὰς αὐτῶν. ἀνάγνωθι βι. η' τοῦ κώδ. τί. ιγ' διάτ. κη'*[10]*) καὶ τί. ιζ' διάτ. ζ'*[11]*) καὶ νεαρὰν ϟζ' καὶ ρλς'.*

Πᾶσα στρατεία[12]*) δημοσία καὶ βασιλικὴ φιλοτιμία νοεῖται, καὶ οὐχ ὑπόκειται ἄλλῳ δανειστῇ, εἰ μὴ τῷ δανείσαντι*[13]*) εἰς αὐτήν. ἀνάγνωθι, περὶ μὲν τοῦ εἶναι τὴν στρατείαν φιλοτιμίαν βασιλικήν, βι. ς' τοῦ κώδ. τί. ξς'*[14]*) διάτ. ς', καὶ μὴ λάθῃ σὲ ἡ διαλεγομένη κ' διάταξις τοῦ κ' τί. τοῦ ς' βι. περὶ συνεισφορᾶς στρατείας· περὶ γὰρ τοῦ ὑποκεῖσθαι ἢ μὴ ὑποκεῖσθαι τὰς στρατείας ἀνάγνωθι βι. η' τί. ιγ' διάτ. κη', καὶ γνώσῃ.*

Τὰ τῶν σιλεντιαρίων προνόμια ἐῤῥώσθω. ἀνάγνωθι βι. ιβ' τοῦ κώδ. τί. ις' ἢ καὶ κ' διάτ. α' καὶ β' καὶ ε'.

Ἡ ἄπροικος γαμετὴ παίδων ὑπόντων ἐὰν ἀπορῇ, διαδεχέσθω τὸ δ' μέρος τῆς οὐσίας[15]*) τοῦ ἰδίου ἀνδρός. εἰ δὲ λεγάτον αὐτῇ καταλειφθῇ*[16]*) ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀνδρός, ἀναπληρούσθω πάλιν τὸ δ' μέρος, λογιζομένη ἑαυτῇ τὰ ἀπὸ τοῦ λεγάτου εἰς αὐτό*[17]*). τὸ δὲ λεχθὲν κρατεῖ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς ἕδνα μὴ ὁμολογήσαντος· καὶ αὐτὸς γὰρ ἀπορῶν λήψεται τὸ δ' ἐκ τῆς οὐσίας*[18]*) τῆς γυναικός. ἀλλ' ἴσθι, ὅτι λαμβάνει ἡ ἄπορος*[19]*) γυνὴ πρὸς τῷ δ'*

rogetur, an praeterierint viginti dies ad deliberandum dati, et quod verum est respondeat.

5. Ante litis contestationem iudex recusari potest et alius cum eo iudex peti, vel amicabilis transactio fieri sine damno: nam si quid adversus dicta fiat, pro invalido habetur. Lege lib. III Cod. tit. 1 const. 12 et lib. VII tit. 70 const. 1.

6. Qui ex recusatione alium iudicem accepit, non potest recusare secundum iudicem, quem elegit.

7. Si post iusiurandum praestitum reus disparuerit, actor post tempus a iudice definitum in possessionem rerum eius mittitur, nec eas reddit, donec reus apparuerit, et resarciverit, quod ille damnum sensit, et caverit de suscipiendis actionibus et iudicio sisti. Hoc autem sic intellige, si ante litis contestationem reus disparuit: nam si post litis contestationem quaesitus sit et non apparuerit, condemnatur secundum Nov. LXV, scilicet si malam causam habeat. Lege lib. III Cod. tit. 1 const. 13 et lib. VII tit. 43 const. 1 et 8 et 11. Et haec quidem circa reum obtinent. Quodsi actor, postquam requisitus est, cessaverit nec audiens fuerit [citationi], reus relaxatur et recipit quantascunque fecit expensas. Legas enim Nov. LXV, et Nov. LXIX et CXII, et constitutiones ex libro III et VII Codicis laudatas.

8. Quae ex casu militiae sunt, ad liberos militum pertineant vel ad uxorem eorum vel ad eos, qui ipsis ad militiam crediderunt: si vero nemo ex praedictis sit, ad alios eorum creditores perveniant. Lege lib. VIII Cod. tit. 13 const. 28 et tit. 17 const. 7 et Nov. XCVII et CXXXVI.

9. Omnis publica militia etiam pro imperiali liberalitate habetur, nec obnoxia est alii creditori, quam ei, qui ad eam credidit. Legas, de eo quod militia sit imperialis liberalitas, lib. VI Cod. tit. 66 const. 6 (?), nec te lateat const. 20 tit. 20 lib. VI, quae de collatione militiae loquitur: de eo vero, quatenus militiae creditoribus teneantur vel non teneantur, legas lib. VIII tit. 13 const. 28, et disces.

10. Silentiariorum privilegia valida sunto. Lege lib. XII Cod. tit. 16 et 20 const. 1 et 2 et 5.

11. Indotata uxor, si liberi subsint et ipsa pauper sit, in quartam partem substantiae mariti sui succedat. Si vero legatum ei a marito relictum fuerit, quarta pars expleatur, ita tamen ut in hanc id, quod ex legato habet, sibi computet. Quod dictum est, obtinet etiam in marito, qui propter nuptias donationem non constituit: nam et hic, si pauper sit, quartam partem ex substantia mulieris

---

6) Ita Codex. Quae lectio quamquam defendi possit, tamen a Theodoro vix profecta est: malim *δώσῃ*.

7) Cod. *ὥστε μὴ παραγενέσθαι*, quod sensum non habet.

8) Cod. *τῶ τρίτω*. Forte *ἐν τῷ τρίτῳ* legendum est.

9) Cod. ECTUCASU. — Cf. *Hombergk* ad Nov. 53 c. 5 not. 43.

10) Eandem constitutionem tanquam 28 *Theodorus* mox iterum laudat. In nostris editionibus est const. 27; deesse constitutionem in illis, probabile videtur.

11) Cod. *καὶ διάτ. ζ'*.

12) Cod. *στρατεία καὶ δημοσία*, sed ita ut verbum *καὶ* linea ex transverso ducta deletum sit.

13) Transposui, quae in Cod. sic erant scripta: *εἰς αὐτὴν εἰ μὴ τῷ δανείσαντι*.

14) Lib. VI Codicis in nostris editionibus non habet praeter 62 titulos. Numeri in nostro corrupti esse videntur.

15) Verba *τῆς οὐσίας* in Bodlei. desunt.

16) Bodl. *κατελείφθη*.

17) Cod. *αὐτόν*. Bodlei: *λογιζομένης αὐτῇ τὸ ἀπὸ τῶν λεγάτων*.

18) Bodl. *περιουσίας*.

19) Bodl. *ἄπροικος*.

μέρει[20]) καὶ τὰ ἴδια ἐξώπροικα. ταῦτα δὲ νόει προβαίνειν[21]), ὅτε τελευτῇ ὁ γάμος λύεται. καὶ σημείωσαι, ὅτι ἀπόρων μέμνηται ἡ διάταξις· εἰ γὰρ εὐπορῇ ὁ ἀνὴρ ἢ ἡ γυνή, οὐ λήψονται τὸ εἰρημένον δ', ἀλλ' ἐὰν εἷς ἐξ αὐτῶν τίποτε τῷ ἄλλῳ κατέλειψεν ἐν λεγάτῳ ἢ ἐνστάσει, τὸ ἐαθὲν μόνον λαμβάνουσιν. μέμνησο γοῦν τῆς κβ' νεαρᾶς λεγούσης τὰ ὅμοια γίνεσθαι καὶ ῥεπουδίῳ ἀλόγως λυομένου τοῦ γάμου. ἀνάγνωθι δὲ βι. ε' τοῦ κώδ. τι. ιζ διάτ. ια'. πλὴν μὴ λάθῃ σε ἡ ριζ' ὁμοίως νεαρά, ἀλλὰ ἀνάγνωθι αὐτήν· καινίζει γὰρ τὸ περὶ τοῦ ἀνδρὸς θεσπισθὲν ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ κβ' νεαρᾷ. ἐξεφωνήθη μηνὶ ὀκτωβρίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου ἔτους β'.

capiet. Sed scias, quod pauper mulier praeter quartam partem etiam parapherna sua accipit. Haec autem procedere intelligas, quum morte matrimonium dissolvatur. Et notes, pauperum in constitutione mentionem fieri; nam si locupletes sint vir vel uxor, non accipient dictam quartam, sed si quid alter eorum alteri titulo legati vel institutionis reliquerit, id tantum, quod relictum est, accipiunt. Memineris igitur Nov. XXII, quae eadem fieri praecipit, si sine causa repudio matrimonium solvatur. Legas lib. V Cod. tit. 17 const. 11; neque vero te lateat similiter Nov. CXVII, sed legas eam; innovat enim, quod de viro hic et in Nov. XXII constitutum est. *Data mense Octobri post consulatum Belisarii anno II.*

Νεαρὰ νδ'.

Περὶ τοῦ τὰ εὐκτήρια ἀνταλλάσσειν ἀλλήλοις ἀκινητα, καὶ περὶ τῶν ἐξ ἐλευθέρας τεχθέντων γεωργῶν.

Ἔν τινι τῶν ἡμετέρων διατάξεων.

Τὰ τικτόμενα ἀπὸ ἐναπογράφου πατρὸς καὶ ἐλευθέρας γυναικὸς τῇ μητρῴᾳ τύχῃ ἀκολουθεῖ, δηλονότι μετὰ τὴν διάταξιν. ἀνάγνωθι βι. ια' τοῦ κώδ. τι. μη' διάτ. κδ' καὶ νεαρὰν ρνς' καὶ ρξβ'.

Χωρὶς τῆς ἐκκλησίας κωνσταντινουπόλεως δύνανται οἱ εὐαγεῖς οἶκοι ἀνταμείψασθαι ἀκίνητα, ἐπὶ συμφέροντι μέντοιγε, DECRETου πραττομένου καὶ ὅρκου διδομένου παρὰ τῶν διοικητῶν, ὡς λυσιτελεῖ τὸ συνάλλαγμα αὐτοῖς τοῖς εὐαγέσι τόποις. πρὸς δὲ τούτοις χρὴ τὸν τῶν τόπων μητροπολίτην σκοπεῖν τὸ γινόμενον. ἡ γὰρ τῶν ἀκινήτων πραγμάτων τῶν σεβασμίων [τόπων][1]) προερχομένη ἀντάμειψις ἀπαραφυλάκτως οὐκ ἔρρωται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τι. β' διάτ. ιδ' καὶ ιζ' καὶ κδ', καὶ νεαρὰν νε'.

Οἱ εὐαγεῖς τόποι δύνανται ποιεῖσθαι ἀκινήτων πραγμάτων ἀντάμειψιν πρὸς τὸν βασιλέα. ἀνάγνωθι τὴν νε' νεαρὰν ὁμοίως. ἐξεφωνήθη μηνὶ σεπτεμβρίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου ἔτους β'.

Novella LIV.

Ut oratoria invicem immobilia commutare possint, et de agricolis ex libera natis.

In quadam nostrarum constitutionum.

1. Qui nascuntur ex adscriptitio patre et libera muliere, matris conditionem sequuntur, scilicet post hanc constitutionem. Legas lib. XI Cod. tit. 48 const. 24 et Nov. CLVI et CLXII.

2. Praeter ecclesiam Constantinopolitanam venerabiles domus immobilia commutare possunt, si quidem utile sit, ita ut decretum interponatur et iusiurandum ab administratoribus detur, quod eiusmodi contractus venerabilibus locis prosit. Insuper locorum metropolita hoc factum considerare debet. Nam commutatio rerum immobilium, quae venerandorum locorum sunt, si non custodita hac observatione fiat, non valet. Legas lib. I Cod. tit. 2 const. 14 et 17 et 24, et Nov. LV.

3. Venerabiles loci rerum immobilium permutationem cum principe facere possunt. Legas similiter Nov. LV. *Data mense Septembri post consulatum Belisarii anno II.*

Νεαρὰ νε'.

Περὶ τοῦ μόνῳ βασιλεῖ ἀνταλλάσσειν τοὺς εὐαγεῖς τόπους, καὶ περὶ τοῦ διηνεκῶς ἐμφυτεύειν ἀλλήλοις τὰ εὐκτήρια.

Νόμον ἐγράψαμεν ἤδη.

Τὰ ἀνήκοντα μὲν πράγματα εὐαγεῖ τόπῳ, περιελθόντα δὲ εἰς βασιλέα, ἐξ ἀμείψεως οὐ μεταβαίνει εἰς

Novella LV.

Ut cum solo principe venerabiles loci permutationes facere, et ut oratoria perpetuas emphyteuses invicem contrahere possint.

Legem scripsimus dudum.

1. Res, quae ad venerabilem locum pertinent, si ad principem pervenerunt, permutatione ad alium

---

20) Bodl. πρὸς τὸ τέταρτον μέρος.
21) Bodl. πλὴν τὰ εἰρημένα νόει προβαίνοντα.

1) Deest in Codice. Sed hoc verbum vel simile quoddam, veluti οἴκων, supplendum erat.

ἄλλον τινὰ καθ' οἱονδήποτε τρόπον, ἐπεὶ ἐκδικεῖται παρὰ τῶν οἰκονόμων μὴ ἀντικειμένης χρόνου παραγραφῆς. μέμνησο τῆς ζ' καὶ τῆς νδ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ρκ' νεαράν.

Καλῶς ἐμφυτεύουσιν ἀλλήλοις διηνεκῶς οἱ εὐαγεῖς οἶκοι χωρὶς τῆς ἐκκλησίας κωνσταντινουπόλεως, DECRETον μέντοιγε πραττομένου, καὶ ἐφ' ᾧ μὴ περιελθεῖν τὰ ἐμφυτευθέντα εἰς ἰδιώτην. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. κδ', καὶ νεαρὰν ρκ'. ἐξεφωνήθη μηνὶ νοεμβρίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου ἔτους β'.

quempiam nullo modo transeunt: nam vindicantur ab oeconomis, non obstante temporis praescriptione. Memineris Nov. VII et LIV, et legas Nov. CXX.

2. Recte sibi invicem perpetuas emphyteuses constituunt venerabiles domus praeter ecclesiam Constantinopolitanam, sic tamen, ut decretum interponatur, nec possint res in emphyteusin datae ad privatum pervenire. Legas lib. I Cod. tit. 2 const. 24 et Nov. CXX. *Data mense Novembri post consulatum Belisarii anno II.*

Νεαρὰ νς'.

Ὥστε ἐπὶ μόνης τῆς μεγάλης ἐκκλησίας κωνσταντινουπόλεως δίδοσθαι ἐμφανιστικά.

Παρὰ πολλῶν ἐλεύσεις δεχόμενοι.

Οἱ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ κωνσταντινουπόλεως μόνοι χειροτονούμενοι διδότωσαν τὰς συνηθείας ἤτοι τὰ ἐμφανιστικά· ὁ γὰρ ἀπ' ἄλλων κληρικῶν λαμβάνων ἐμφανιστικά, ἐκπίπτει τῆς ἱερωσύνης, ἀντεισαγομένου τοῦ σταλέντος. σημείωσαι οὖν, ὅτι τοπική ἐστιν ἡ παροῦσα διάταξις. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. λ' καὶ μα'.

Οἱ ἐκκλησιέκδικοι μὴ φυλάττοντες τὰ λεχθέντα ι' λίτρας χρυσίου προστιμῶνται. ἐξεφωνήθη μηνὶ νοεμβρίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου τὸ β' ἰνδ. ια'.

Novella LVI.

Ut in sola magna ecclesia Constantinopoleos insinuativa praebeantur.

A multis aditiones suscipientes.

1. Soli, qui in magna ecclesia Constantinopoleos ordinantur, consuetudines praestent sive insinuativa; qui enim ab aliis clericis insinuativa accipit, sacerdotio excidit, et in locum eius is sufficitur, qui missus est. Nota igitur, praesentem constitutionem localem esse. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 30 et 41.

2. Ecclesiarum defensores si praedicta non custodiant, X libris auri mulctantur. *Data mense Novembri post consulatum Belisarii anno II Ind. 11.*

Νεαρὰ νζ'.

Περὶ τῶν ἀντεισαγομένων κληρικῶν, καὶ περὶ τοῦ τοὺς[1]) κτίζοντας εὐκτήρια δοκιμασίᾳ τοῦ πατριάρχου χειροτονεῖν.

Πολλοὶ πολλάκις.

Ἐὰν κληρικοὶ παραλείψωσιν[2]) ἐν εὐκτηρίοις, ὧντινων ἰδιῶται ποιοῦνται τὴν χορηγίαν, ἕτεροι ἀντ' αὐτῶν εἰσαγέσθωσαν, καὶ μὴ προσδεχέσθωσαν οἱ ἀναχωρήσαντες, κἂν μεταμελήθησαν.

Οἱ τὰ διάρια χορηγοῦντες εἰ κερδάνωσί τι ἐκ τῆς τῶν κληρικῶν μειώσεως, ἀφορισθῇ πρόσοδος ἀπὸ τῆς τούτων οὐσίας τοῖς PRIBάτοις εἰς χορηγίαν τῶν διαρίων.

Ὁ κτίζων εὐκτήριον καὶ ὁ δαπάνην εὐκτηρίων χορηγῶν κρίσει τοῦ πατριάρχου κωνσταντινουπόλεως τοὺς κληρικοὺς αὐτοῦ τοῦ τόπου προβαλλέσθω. ἀνάγνωθι

Novella LVII.

De subrogandis clericis, et ut, qui oratoria aedificant, auctoritate patriarchae [clericos] in iis ordinent.

Multi saepe.

1. Si clerici discedant ab oratoriis, quibus a privatis sumtus suppeditantur, alii in locum eorum subrogentur, nec recipiantur, qui discesserunt, licet eos poenituerit.

2. Qui diaria praebent si quid lucri faciant propter imminutionem clericorum, reditus ex earum substantia Privatis assignetur, ex quibus diaria erogentur.

3. Qui oratorium aedificat et qui sumtus oratoriorum praestat, iudicio patriarchae Constantinopoleos clericos eius loci nominet. Legas Nov. LXVII et

---

1) Cod. τοῦ.

2) Cod. παραλήψωσιν.

νεαρὰν ξζ' καὶ ρλα' διάταξιν, καὶ μὴ λάθῃ σὲ ἡ ιε' διάτ. τοῦ α' βι. τοῦ κώδ. τί. β'. ἐξεφωνήθη μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου βασιλείας ια'.

CXXXI constitutionem, nec lateat te const. 15 lib. I Cod. tit. 2. *Data post consulatum Belisarii imperii XI.*

Νεαρὰ νη'.

Ὥστε μὴ γίνεσθαι οἴκοις λειτουργίαν.

Καὶ τοῖς πάλαι διηγόρευται νόμοις.

Ἐν οἴκῳ μὴ γινέσθω ἱερὰ λειτουργία χωρὶς τῶν κληρικῶν τοῦ τόπου. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. β' καὶ τί. ε' διάτ. γ' καὶ ε' καὶ ιδ' καὶ νεαρὰν ρλα' [1]).

Οἱ ἔπαρχοι συγχωροῦντες γίνεσθαι τὰς οἰκειακὰς λειτουργίας ν' χρυσίου λίτρας προστιμῶνται καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπίπτουσιν, καὶ ἡ τάξις αὐτῶν τὴν ἴσην ζημίαν ὑφίσταται. ἐξεφωνήθη μηνὶ σεπτεμβρίῳ ἔτει ια' τῆς βασιλείας μετὰ ὑπατείαν βελισαρίου ἔτους β' ἰνδ. α'.

Novella LVIII.

Ne in [privatis] domibus liturgia celebretur.

Et priscis sancitum est legibus.

1. In domo [privata] ne fiat sacra liturgia nisi per clericos loci. Legas lib. I Cod. tit. 1 const. 2 et tit. 5 const. 3 et 5 et 14, et Nov. CXXXI.

2. Praefecti, qui domesticas liturgias fieri permittunt, L libris auri mulctantur et magistratu excidunt, et officium eorum eandem poenam sustinet. *Data mense Septembri anno XI imperii post consulatum Belisarii anno II ind. 1.*

Νεαρὰ νθ'.

Περὶ δαπάνης τῶν ἐκκομιδῶν.

Ἕκαστον τῶν ἀγαθῶν ἔργων.

Ἡ παροῦσα διάταξις διατυποῖ τὰ διδόμενα περὶ τὰς κηδείας τῶν τελευτώντων ἐν κωνσταντινουπόλει. ὡς τοπικὴν οὖν αὐτὴν παρέλειψα. μέμνησο τῆς μγ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ιη'. ἐξεφωνήθη μηνὶ νοεμβρίῳ βασιλείας ἔτει ια' μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου τὸ β' ἰνδ. ια'.

Ὁ ἐν ἰδίῳ οἴκῳ συγχωρῶν γενέσθαι ἱερὰν λειτουργίαν ὑπὸ βασιλικὴν ἀγανάκτησιν γίνεται, καὶ ὁ οἶκος ἐκεῖνος δημεύεται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. ιε' καὶ νεαρὰν ρλα' [1]).

Novella LIX.

De sumtu exequiarum.

Singula bonorum operum.

1. Praesens constitutio definit, quae erogentur in funera eorum, qui Constantinopoli moriuntur. Utpote localem igitur eam praetermisi. Memineris Nov. XLIII, et legas lib. I Cod. tit. 2 const. 18. *Data mense Novembri imperii anno XI post consulatum Belisarii anno II ind. 11.*

2. Qui in domo sua sacram liturgiam fieri permittit, in indignationem principis incurrit, et domus illa publicatur. Legas lib. I Cod. tit. 3 const. 15 et Nov. CXXXI.

Νεαρὰ ξ'.

Περὶ τοῦ μὴ [1]) *ἐνυβρίζεσθαι τὰ τῶν χρεωστῶν λείψανα παρὰ τῶν δανειστῶν, καὶ περὶ τοῦ τοὺς* [2]) *παρέδρους* [3]) *μὴ δέχεσθαι διάγνωσιν.*

Οἱ τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων ἐστοχασμένοι.

Μὴ στρεμματιζέτω [4]) *δανειστὴς τὸν χρεώστην αὐτοῦ τελευτῶντα, μηδὲ* [5]) *τοὺς παῖδας μήτε* [6]) *τὴν γαμετὴν*

Novella LX.

Ut ne debitorum reliquiae a creditoribus iniurientur, et ne assessores [causarum] cognitionem suscipiant.

Qui veritatem rerum animadvertunt.

1. Ne vexet creditor debitorem suum morientem, nec liberos nec uxorem eius, neve imponat signa

---

1) Excidit hoc loco caput aliquod, quod adiicitur in fine Novellae LIX.

1) Hoc caput per errorem huc transcriptum est; medium inter c. 1 et 2 Nov. LVIII locum obtinere debet.

1) In Cod. deest. Addidi ex Bodl.

2) Sic Bodl. — Cod: *τοῦ*.

3) Bodl. *προέδρους*.

4) Bodl. *στραματιζέσθω*.

5) Bodl. *μήτε*.

6) Basil. *μηδέ*.

αὐτοῦ, μήτε σφραγίσῃ[7]) τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ παραφυλαττέσθω[8]) μὴ κωλύειν αὐτὸν ταφῆναι μήτε ὑβρίζειν τὸ λείψανον αὐτοῦ. ποιῶν γάρ τι τῶν εἰρημένων ἐκπίπτει τῆς ἰδίας ἀγωγῆς, καὶ ἀπαιτεῖται ἄλλο τοσοῦτον, ὅσον χρεωστεῖται, καὶ δημεύεται εἰς τὸ τρίτον τῆς αὐτοῦ περιουσίας, καὶ ἀτιμοῦται. ταῦτα δὲ εἰ μὴ φυλάξωσιν[9]) οἱ ἄρχοντες, ἐν μὲν κωνσταντινουπόλει[10]) προστιμῶνται ἅμα ταῖς αὐτῶν τάξεσιν ν' λίτρας χρυσίου[11]), ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις ζημιοῦνται ἅμα ταῖς τάξεσιν αὐτῶν ἀνὰ ε' λιτρῶν[12]) χρυσίου. ἀνάγνωθι βι. θ' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. ς', καὶ τὸ τέλος τῆς ριε' νεαρᾶς, καὶ τὴν ρλδ' νεαρὰν ὁμοίως.

Αἱ προκατάρξεις παρὰ τοῖς ἄρχουσι γινέσθωσαν, καὶ μὴ παρὰ τοῖς συνέδροις αὐτῶν, καὶ ἡ πρώτη δὲ διάγνωσις λεγέσθω παρ' αὐτοῖς· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ τελευταία διάγνωσις, ἥτις καὶ τὴν αὐτοτελῆ[13]) ἔχει ἀπόφασιν, παρ' αὐτοῖς τοῖς ἄρχουσιν ὀφείλει προέρχεσθαι. ὅθεν. καὶ τὰς ἐφέσεις καὶ τὰς ἐφεσίμους δέχονται ὧν παραπέμπουσι δικῶν[14]). εἰ γάρ τι παρὰ τὰ εἰρημένα ποιήσωσιν, αὐτοὶ μὲν ζημιοῦνται ν' λίτρας χρυσίου, οἱ δὲ σύνεδροι αὐτῶν, εἰ μὲν συνήγοροί εἰσιν, ἐξημευέσθωσαν[15]), εἰ δὲ μὴ ὦσι συνήγοροι, ἐκπιπτέτωσαν τῆς ἰδίας ζώνης καὶ ι' λίτρας χρυσίου προστιμάσθωσαν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. να' διάτ. β' καὶ ιγ'.

Οἱ μὴ ὄντες μὲν ἄρχοντες, δικάζοντες δὲ ὅμως, ἀκροάσθωσαν δι' ἑαυτῶν πάσης τῆς κινουμένης παρ' αὐτοῖς ὑποθέσεως· ἐπεὶ αὐτοὶ μὲν ἐκπίπτουσι τῆς ἀξίας αὐτῶν καὶ προστιμῶνται κ' λίτρας χρυσίου, οἱ δὲ σύνεδροι αὐτῶν ὁμοίως τὰς αὐτὰς κ' λίτρας ζημιοῦνται καὶ ἀτιμούμενοι τῆς πόλεως ἐξελαύνονται. τοῦτο δὲ νόει, εἰ μὴ ἄρα θεῖοι δικασταί εἰσιν οἱ δικάζοντες κατὰ τὴν ε' διάτ. τοῦ α' [καὶ να'] τί. τοῦ [α' καὶ][16]) γ' βι. τοῦ κώδικος, ἣν καὶ ἀνάγνωθι. ἐξεφωνήθη μηνὶ δεκεμβρίῳ μετὰ ὑπατείαν βελισαρίου τὸ β'.

aedibus eius, sed et observet ne funeri eius impedimento sit neve reliquias eius iniuria afficiat. Nam si quid horum fecerit, actione sua excidit, et exigitur ab eo alterum tantum, quantum ei debetur, et tertia pars substantiae eius confiscatur, et infamia notatur. Quae si non observaverint magistratus, Constantinopoli quidem cum officiis suis L libris auri mulctantur, in provinciis vero cum officiis suis V libris auri puniuntur. Legas lib. IX Cod. tit. 9 const. 6, et finem Nov. CXV, et similiter Nov. CXXXIV.

2. Litis contestationes apud magistratus fiant, non autem apud assessores eorum, atque etiam prima cognitio apud illos recitetur: nec non ultima cognitio, quae definitivam sententiam continet, apud ipsos magistratus procedere debet. Unde etiam appellationes et provocationes recipiunt causarum, quas delegant. Nam si quid adversus dicta fecerint, ipsi quidem L libris auri puniuntur, assessores vero eorum, si advocati sint, eximantur, si vero non sint advocati, cingulo suo excidant et X libris auri mulctentur. Lege lib. I Cod. tit. 51 const. 2 et 13.

3. Ii, qui magistratus quidem non sunt, sed tamen iudicant, ipsi per se totam causam apud ipsos motam audiant; alioquin ipsi dignitate sua excidunt et XX libris auri mulctantur, assessores vero eorum similiter iisdem XX libris auri puniuntur et infamia notati ex urbe expelluntur. Hoc intelligas, si non sint sacri iudices, qui iudicant, secundum const. 5 tit. 1 lib. III Codicis, quam legas. *Data mense Decembri post consulatum Belisarii anno II.*

Νεαρὰ ξα'.

Ὥστε τὰ ἀκίνητα τῶν ἕδνων ἢ τῆς προικος μηδὲ συναινούσης τῆς γυναικὸς ἐκποιεῖσθαι μήτε ὑποτίθεσθαι.

Πρᾶγμα ἐλεεινὸν μαθόντες.

Τὰ[1]) τῶν ἕδνων καὶ τῆς προικός, δηλονότι τῆς ἀδιατιμήτου, ἀκίνητα πράγματα οὔτε συναινούσης τῆς γυναικὸς ἐκποιεῖται[2]) οὔτε ἐνεχυριάζεται, εἰ μὴ δευτέραν ποιήσηται συναίνεσιν ἐπ' αὐτοῖς ἡ γυνὴ μετὰ τὴν διετίαν, κατὰ τὸ τῶν INTERCESSIόνων σχῆμα· ἔνθα μέντοιγε δυ-

Novella LXI.

Ut immobilia propter nuptias donationis vel dotis ne consentiente quidem muliere alienentur vel obligentur.

Causam miserandam cognoscentes.

1. Quae ad antenuptialem donationem vel ad dotem, non aestimatam nimirum, pertinent res immobiles, ne consentiente quidem muliere alienantur neque obligantur, nisi mulier iteratum iis rebus consensum praebeat post biennium, ad instar inter-

7) Basil. σφραγιζέτω. Non opus.
8) Basil. περιφυλ.
9) Basil. φυλάξουσιν.
10) Basil. τῇ κωνστ.
11) Basil. ἀνὰ ν' λιτρ. χρυσίου. Bodl. ἀνὰ ν' λιτρῶν χρυσοῦ. — *Heimbach* Ἀνέκδ. I p. 241 not. 66 ex contextu Novellae et ex Athanasio κ' pro ν' poni vult. Sed Theodorum ν' scripsisse, post laudata Codicum testimonia dubitari vix potest.
12) Basil. ἀνὰ ν' τιτλ.
13) Cod. αὐτοτελεῖ.
14) Cod. δίκαιον, quod necessario mutandum erat.
15) Ἐξημευέσθωσαν, eximantur, sc. ex catalogo advocatorum.
16) Quae uncis inclusi, male intrusa esse videntur.
1) Bodlei., qui hunc locum ex Prochiro Basilii IX, 13 sumsisse videtur, non genuinas, sed Prochiri lectiones suppeditat.
2) Cod. ἐκποήται.

νατόν ἐστι τὸ ἱκανὸν αὐτῇ γενέσθαι ἐξ ἑτέρων πραγμάτων. τὰ δὲ εἰρημένα κρατεῖ καὶ ἐπὶ τῶν προικιμαίων πραγμάτων· καὶ ἰστέον, ὅτι ὁ παρὰ τὴν λεχθεῖσαν παρατήρησιν ἀγοράζων τὰ τοιαῦτα πράγματα, τὴν μὲν γυναῖκα οὐ προκριματίζει, ἀλλ' ὑπόκειται αὐτῇ, τὸν δε ἄνδρα αὐτῆς πλὴν ὁμοίως εὐθύνει. ἀνάγνωθι βι. δ' τοῦ κώδ. τί. κθ' διάτ. κβ' καὶ τί. να' διάτ. β'. ἐξεφωνήθη μηνὶ δεκεμβρίῳ μετὰ ὑπατείαν βελισαρίου τὸ β' ἰνδ. ια'.

cessionum; si tamen ei satisfieri possit ex aliis rebus. Quae dicta sunt, obtinent etiam circa res dotales: et sciendum est, quod qui citra dictam observationem eiusmodi res emit, mulieri non praeiudicat, sed ei tenetur, maritum tamen eius similiter convenit. Legas lib. IV Cod. tit. 29 const. 22 et tit. 51 const. 2. *Data mense Decembri post consulatum Belisarii anno II ind. 11.*

Νεαρὰ ξβ' [1]).

Περὶ συγκλήτων [2]).

Ταῖς πάλαι καιροῖς [3]).

Ἐπὶ ταῖς CONSULTAT*ίοσι* [4]) *εὑρεθῶσι καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ ἡ σύγκλητος, καὶ προκείσθω τὰ ἅγια εὐαγγέλια, καὶ ἀναφερέσθω βασιλεῖ ἡ ὑπόθεσις. ἀνάγνωθι βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. ξβ' διάτ. λζ'* [5]), *ἔνθα φησὶ τὰς παρὰ βασιλέων γινομένας* CONSULTATION*ας μὴ ἀναψηλαφᾶσθαι. μὴ λάθῃ σὲ δὲ ἡ γ' καὶ δ' διάτ. τοῦ ξγ' τί. τοῦ αὐτοῦ βι. ζ' τοῦ κώδικος, διαλεγομένη ἄλλα περὶ* CONSULTATION*ων.*

Ἐπὶ ἱπποδρομίᾳ καὶ κομβέντῳ συναγέσθω ἡ σύγκλητος [6]).

Οἱ ἔπαρχοι προκαθεζέσθωσαν [7]) *ὅλων καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ συγκλητικοί* [8]). *ἀνάγνωθι τὸν κζ' τί. τοῦ ζ' βι. τοῦ κώδικος* [9]), *καὶ μαθήσει τὰ περὶ τῶν ἐπάρχων. ἀνάγνωθι δὲ βι. ιβ' τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. α'*

Οἱ ORDINAR*ιοι ὕπατοι* [10]) *τῶν* HONORAR*ίων προτιμῶνται. ἀνάγνωθι τὴν περὶ ὑπάτων ρε' νεαράν. ἀνάγνωθι δὲ καὶ βι. ιβ' τί. δ'* [11]).

Οἱ ἀπὸ ἀρχόντων [12]) *οὐκ ἐκπίπτουσι τῆς ἀξίας. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μθ' διάτ. α', ἔνθα φησὶν τοὺς διαδεχθέντας ἄρχοντας μὴ ὑβρίζεσθαι. τὸ δὲ εἰρη-*

Novella LXII.

De senatibus.

Antiquis temporibus.

1. In consultationibus conveniant tum magistratus tum senatus, et proponantur sancta evangelia, et causa referatur imperatori. Legas lib. VII Cod. tit. 62 const. 37 (?), ubi dicit, consultationes ab imperatoribus factas non retractari: nec te lateat const. 3 et 4 tit. 63 eiusdem lib. VII Codicis, quae alia tradit de consultationibus.

2. In hippodromia et conventu senatus conveniat.

3. Praefecti prae omnibus sedeant et post eos senatores. Lege tit. 27 lib. VII Codicis (?), et disces, quae circa praefectos obtinent. Lege etiam lib. XII Cod. tit. 4 const. 1.

4. Ordinarii consules honorariis praeferuntur. Legas Nov. CV de consulibus, et legas etiam lib. XII tit. 4.

5. Qui ex magistratibus sunt, non excidunt dignitate. Legas lib. I Cod. tit. 49 const. 1, ubi dicitur, magistratus, quibus successor datus sit, non

---

1) Cf. *Biener Gesch. d. Novellen S. 452. 561. Berger* Pselli de Iustiniani Nov. lib. Lips. 1836. 8. p. 27. — In Cod. Florentino Novellarum Iustiniani loco Novellae LXII, quae latine scripta esset, exhibetur Theodori nostri Epitome. Similiter in Bononiensi Codice, qui ex Florentino descriptus est. *Haloander*, quum Novellas ex Bononiensi exemplari ederet, ad hunc locum notavit: „Sequi debet epitome constit. 62 *περὶ συγκλητικῶν*, quae latine fuit edita. Incepit autem in hunc modum: ANTE DE IIS IPSIS etc. Eius constitutionis sententiam, quantum ex loco a vermibus comesto et exeso potuimus colligere, expressimus in latinis." Graeca *Haloander* non dedit. Primus ea edidit *Bienerus* l. c., qui apographum eius loci beneficio *Blumii* accepisset. Quae *Bienerus* edidit, retractavit *Bergerus* l. c. (vel *Tanneberg*, cuius ex literis libellum supra citatum se edidisse Bergerus profitetur.) Quae in sequentibus de lectione Codicis Florentini („Flor.") notabo, partim illinc sumsi, partim ex schedis b. *C. I. C. Maieri*, quae mihi *Tafelii*, philologi Tubingensis, beneficio obvenerunt; ex iisdem schedis etiam Codicis Bononiensis lectionem („Bon."), quam *Haloander* ob oculos habuit, communicabo.

2) Flor. et Bon. *συγκλητικῶν*. Sed *συγκλήτων* praestare videtur: latine enim rubrica audit: *De consultationibus*.

3) In Flor. et Bon. corrupte erat scriptum: ANTIQUISSIMIS, non, quod *Haloander* voluit, *Ante de iis ipsis*. — Hinc colligitur, quod et aliunde probabile est, in Theodori Breviario verba initialia Novellarum olim latine fuisse exscripta, ubi textus Novellae originarius latinus esset.

4) Flor. et Bon.: *σιννεκτατίοσιν*.

5) Non quadrat hic numerus.

6) Flor. et Bon.: *Ἐπὶ τὴν ἱπποδρόμιαν* conventa *συναγέσθω ἢ σύγκλησις*.

7) Flor. et Bon. (teste *Maiero*): *προκαθεστῶσαν*. Eodem teste mox *ὅλων καί*, uti in nostro.

8) Flor. et Bon. hoc loco corruptela laborant: *Bergerus (Tanneberg)* coniecit: *πάντες οἱ συγκλητικοί*. — Caeterum male nonnulli hoc caput pro const. 6 tit. 26 lib. I Codicis habuerunt, v. c. *Beckius* in editione Codicis.

9) Quemnam titulum intelligat noster, dubium est. Num scribendum *τοῦ α' βιβλίου*;

10) Sic et in Flor. testè *Maiero*.

11) Lib. XII Cod. tit. 3?

12) Flor. et Bon. *ἀπ' ἀρχ*.

μένον ἐνταῦθα νόει, ὅτε οὐκ ἔκλεψαν· κεῖται γὰρ βι. ιβ' τοῦ κώδ. τί. α' διατ. ιβ', ὅτι ὁ κλέπτων ἄρχων καὶ τῆς ἑαυτοῦ ἀξίας ἐκπίπτει.

Δύνανται οἱ ἰλλούστριοι[13]) *γίνεσθαι*[14]) *πατρίκιοι. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰανουαρίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου τὸ β'.*

affici iniuria. Quod autem hic dictum est, sic intellige, si non furtum fecerint: etenim lib. XII Cod. tit. 1 const. 12 statutum est, magistratum, qui furtum commiserit, etiam dignitate excidere.

6. Illustres possunt fieri patricii. ***Data mense Ianuario post consulatum Belisarii anno II.***

Νεαρὰ ξγ'.

Περὶ ἀπόψεως θαλάσσης.

Πρᾶγμα δολερῶς γινόμενον.

Ἐντὸς ρ' ποδῶν μηδεὶς ἀφαιρείσθω θαλάσσης ἄποψιν, ἀλλὰ μετὰ τὸ εἰρημένον μέτρον κτιζέτω ὁ θέλων ἐν κωνσταντινουπόλει. ἐὰν δέ τις παραπέτασμα ποιήσας καὶ ἀφελόμενος τὴν ἄποψιν βουληθῇ κτίσαι ἐντὸς τῶν ρ' ποδῶν, κωλυέσθω καθαιρουμένου τοῦ κτισθέντος, καὶ ι' λίτρας χρυσίου ζημιούσθω. καὶ ταῦτα μὲν περὶ ἀπόψεως θαλάσσης. εἰ δὲ βούλῃ γνῶναι, ἕως πόσους πόδας ὀφείλουσιν ἀπέχειν ἀλλήλων οἱ μὴ ἐγγίζοντες θαλάσσῃ οἶκοι, ἀνάγνωθι βι. η' τοῦ κώδ. τί. ι' καὶ ια'[1]) *διατ. θ' καὶ ια' καὶ ιβ', καὶ γνώσῃ. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαρτίῳ βασιλείας ια' ἔτους ἰωάννου ὑπατείᾳ.*

Novella LXIII.

De prospectu maris.

Causam, quae dolose fit.

1. Intra centum pedes nemini auferatur prospectus maris, sed post dictam mensuram qui volet Constantinopoli aedificet. Si quis vero velo facto prospectum ademerit et intra C pedes aedificare voluerit, inhibeatur destruendo eo, quod aedificatum est, et X libris auri mulctetur. Et haec quidem de prospectu maris. Si vero scire vis, quot pedes a se invicem distare debent aedificia, quae mari non sunt vicina, legas lib. VIII Cod. tit. 10 et 11 const. 9 et 11 et 12, et disces. ***Data mense Martio imperii anno XI Ioanne Consule.***

Νεαρὰ ξδ'.

Περὶ κηπουρῶν.

Πολλὰ[1]) *πανταχόθεν.*

Ὁ κηπουρὸς ὡς ἐξέλαβε τὸν κῆπον παραδιδότω αὐτόν, πάντων τῶν ἐν αὐτῷ διατιμωμένων ὑπὸ ἄλλων κηπουρῶν καὶ σουμαρίων[2]), *προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων. ἀνάγνωθι βι. δ' τοῦ κώδ. τί. ξε' διάτ. κη', ἔνθα φησίν, τὸν μισθούμενον ἀεὶ δόλον καὶ κουστωδίαν*[3]) *χρεωστεῖν.*

Ὁ ἐξημερῶν[4]) *χέρσον τινὰ τόπον λαμβάνει καὶ τὸν μισθὸν τῆς καλλιεργείας καὶ τὴν διατίμησιν τῶν ἐν τῷ κήπῳ.*

Ὁ ποιῶν παρὰ τὰ εἰρημένα ὑπόκειται ποινῇ ε' λίτρας[5]) *χρυσίου. ἐξεφωνήθη μηνὶ φεβρουαρίῳ τοῦ ια' ἔτους τῆς βασιλείας ὑπατείᾳ ἰωάννου.*

Novella LXIV.

De hortulanis.

Multae undique.

1. Hortulanus, quemadmodum conduxit hortum, ita eum restituat, omnium, quae in eo sunt, aestimatione facienda ab aliis hortulanis et summariis, propositis sanctis evangeliis. Legas lib. IV Cod. tit. 65 const. 28, ubi dicitur, a conductore semper dolum et custodiam praestari.

2. Qui incultam terram colit, tam mercedem operae accipit, quam aestimationem eorum, quae in horto sunt.

3. Qui adversus dicta facit, obnoxius fit poenae V librarum auri. ***Data mense Februario anno XI imperii Consule Ioanne.***

---

13) Flor. et Bon. *καὶ οἱ ἰλούστιοι.*
14) Cod. *γενέσθαι*, quod ex Flor. et Bon. emendavi.
1) Codex: *ιδ'.*
1) Textus Novellae: *Πολλαὶ πανταχόθεν ἡμῖν μέμψεις.*
2) Cod. *σουμανίων.*
3) Cod. *καστωδίαν.*
4) Cod. *ἐξ ἡμερῶν.*
5) Malim: *λιτρῶν.*

Νεαρὰ ξε'.

Περὶ τῶν καταλελειμμένων τῇ ἐκκλησίᾳ μυσίας, καὶ περὶ ῥέου[1]).

Τὰ[2]) καταλελειμμένα τῇ ἐκκλησίᾳ μυσίας εἰς λύτρωσιν τῶν[3]) αἰχμαλώτων ἢ ἀποτροφὴν τῶν[3]) πενήτων πιπρασκέσθωσαν[4]), [ἐὰν][5]) ἐν οἴκῳ ἢ ἐν ἀμπελῶνι ὄντι μακρὰν διάγωσιν[6]), ἔνθα καὶ ὁ καταλιπὼν ἐπέτρεψεν[7]) γίνεσθαι τὴν χορηγίαν ἀπὸ τῆς πράσεως τῶν ἐαθέντων. ἀνάγνωθι τὴν ρλα' νεαρὰν καὶ βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. κδ' καὶ κη'.

Ὁ ῥεος[8]), εἰ ἀπολειφθῇ, καταδικαζέσθω, δηλονότι κακὸν πρᾶγμα ἔχων καὶ προκαταρξάμενος καὶ κληθεὶς νομίμως καὶ μὴ ὑπακούσας. ἀνάγνωθι βι. γ' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. ιγ' καὶ βι. ζ' τί. μγ' διάτ. β' καὶ νεαρὰν ριβ'. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἀπριλίῳ τοῦ ια'[9]) ἔτους τῆς βασιλείας ὑπατείᾳ[10]) ἰωάννου.

Novella LXV.

De relictis ecclesiae Mysiae, et de reo.

[*Scimus antea legem.*]

1. Relicta ecclesiae Mysiae ad redemtionem captivorum et sustentationem pauperum vendantur, si in aedificio vel in vinea, quae longius abest, consistant, siquidem, qui ea reliquit, erogationem ex venditione relictorum fieri iussit. Leges Nov. CXXXI et lib. I Cod. tit. 3 const. 24 et 28.

2. Reus, si contumax fuerit, condemnetur, scilicet si malam causam habeat et litem contestatus sit et legitime citatus sit et non obtemperaverit. Lege lib. III Cod. tit. 1 const. 13 et lib. VII tit. 43 const. 2 et Nov. CXII. *Data mense Aprili anno XI imperii Consule Ioanne.*

Νεαρὰ ξς'.

Περὶ διαδόχων.

Ἀεὶ τῶν νόμων ἡμῖν ἀφορμαί.

Πᾶς νόμος περὶ διαδόχων ἐκφωνούμενος κρατείτω μετὰ β' μῆνας τῆς κατὰ τόπον αὐτοῦ ἐμφανείας. ἀνάγνωθι ἀπὸ τοῦ θ' ἕως τοῦ κ' τί. τοῦ ς' βι. τοῦ κώδικος, καὶ γνώσῃ τὰ περὶ διακατοχῶν[1])· πλὴν ἰστέον, ὅτι οὐ χρεία σήμερον τῆς ἐπὶ ταῖς διακατοχαῖς αἰτήσεως κατὰ τὴν η' διάτ. τοῦ εἰρημένου θ' τί. τοῦ ς' βι. τοῦ κώδικος.

Οἰκείᾳ χειρὶ ὀφείλει γράφειν ὁ διατιθέμενος τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα. ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. κγ' διάτ. κθ' καὶ λα' καὶ μαθήσει τὰ περὶ τούτου· πλὴν ἴσθι, ὅτι ἀναιρεῖ ἡ ριθ' νεαρὰ τὸ ἐνταῦθα λεχθέν. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαΐῳ ἔτει ιβ' τῆς βασιλείας ὑπατείᾳ ἰωάννου.

Novella LXVI.

De successoribus.

Semper legum nobis occasiones.

1. Quaelibet lex de successoribus lata post II menses, ex quo in aliquo loco fuerit insinuata, valeat. Legas tit. 9 usque ad tit. 20 lib. VI Codicis, et disces, quae circa bonorum possessiones obtinent; sciendum tamen, hodie non opus esse petitione in bonorum possessionibus secundum const. 8 dicti tit. 9 lib. VI Codicis.

2. Propria manu heredis nomen scribere testatorem oportet. Legas lib. VI Cod. tit. 23 const. 29 et 31, et disces, quae huc spectant; scias tamen, quod hic dictum est, sublatum esse per Nov. CXIX. *Data mense Maio anno XII imperii Consule Ioanne.*

Νεαρὰ ξζ'.

Περὶ τῶν κτιζόντων εὐκτήρια, καὶ περὶ τοῦ [μὴ][1]) ἀπολιμπάνεσθαι τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ περὶ ἐκποιήσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἀκινήτων.

Περὶ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν.

Μη κτιζέτω τὶς εὐκτήριον χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἀφοριζέτω πρῶτον τῷ κτιζομένῳ οἴκῳ

Novella LXVII.

De his, qui oratoria aedificant, et ne episcopi ecclesiis [suis] desint, et de alienatione rerum ecclesiasticarum immobilium.

De sanctissimis ecclesiis.

1. Ne quis oratorium aedificet absque auctoritate episcopi urbis, sed et prius aedi exstruendae

---

1) Verba rubricae „καὶ περὶ ῥέου“ apud *Holoandrum* (Nov. LXV), qui *Theodori* Epitomen exhibet ex Cod. Bononiensi, desiderantur. *Haloander* tamen verba initialia Novellae praestat, quae in latina versione expressimus: in Codice, utpote latina, desunt.

2) Hal. λέγει δὲ ὡς τὰ καταλ.

3) Utrumque τῶν apud Hal. deest.

4) Hal. πιπρασκέτωσαν.

5) Deest in Codice: suppeditavit *Haloander*.

6) Verti cum *Haloandro* „consistant“. Haec sane sententia Novellae est: quamquam διάγειν proprie sit: *degere, vivere*, quod ad verb. πενήτων referri possit.

7) Cod. ἐπέστρεψεν.

8) Hal. ἐναγόμενος.

9) Hal. ιδ'.

10) Hal. ὑπό.

1) Cod. διακατόχων.

1) Addidi ex indice.

τὰ ἀρκοῦντα αὐτῷ δαπανήματα. μέμνησο τῆς νζ' καὶ ἀνάγνωθι τὴν ρλα' νεαράν, καὶ ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ιε'.

Δύναται ὁ θέλων γνώμῃ τοῦ ἐπισκόπου ἀνανεοῦν τὸ ἠμελημένον εὐκτήριον, κἂν μὴ ἀφορίσῃ τὶ περὶ τὴν ἄλλην αὐτοῦ δαπάνην.

Ἐπίσκοπος ἐπὶ πολὺ μὴ ἀπολιμπανέσθω τῆς ἰδίας ἐκκλησίας, ἐπεὶ[2]) οὐδὲ δαπάνην χορηγεῖται, ἀλλὰ καὶ ὑπόκειται ταῖς εἰρημέναις καὶ[3]) ἐγκειμέναις ποιναῖς ταῖς προλεχθεῖσι διατάξεσιν. μέμνησο γὰρ τῆς ς' νεαρᾶς.

Τὰ ἐπὶ ἐκποιήσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων πραγμάτων DECRETA *πραττέσθωσαν παρόντων β' ἐπισκόπων, ἔνθα δηλονότι μητροπολίτης ἐστὶν ὁ πράττων. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ιδ' καὶ ιζ', καὶ μέμνησο τῆς ζ' καὶ τῆς μς' νεαρᾶς. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαΐῳ ἔτους ιβ' τῆς βασιλείας ὑπατείᾳ ἰωάννου.*

necessarios sumtus ministret. Memineris Nov. LVII legasque Nov. CXXXI, et legas lib. I Cod. tit. 2 const. 15.

2. Quicunque volet, ex sententia episcopi oratorium neglectum instaurare potest, etiamsi ad reliquos eius sumtus nil destinet.

3. Episcopus ne longo tempore ecclesiae suae desit; alioquin nec sumtus ei suppeditantur, atque etiam poenis subiacet, quae in supradictis constitutionibus statutae sunt et continentur. Memineris scilicet Nov. VI.

4. Decreta de alienatione rerum ecclesiasticarum immobilium coram duobus episcopis procedant, si quidem, qui illud facit, metropolita sit. Legas lib. I Cod. tit. 2 const. 14 et 17, et memineris Nov. VII et XLVI. *Data mense Maio anno XII imperii Consule Ioanne.*

Νεαρὰ ξη'.

Περὶ τῆς διατάξεως τῶν διαδόχων.

Ἴσμεν τὴν λέοντος.

Ἡ περὶ τῶν δευτερογαμούντων λέοντος διάταξις καὶ ἡ τοῦ νῦν βασιλέως κατὰ τοὺς ἑαυτῶν χρόνους κρατείτωσαν. μέμνησο τῆς β' καὶ κβ' καὶ ἀνάγνωθι ρκζ' νεαράν· καὶ μὴ λάθωσίν σε αἱ ὑποκείμεναι διατάξεις τῷ θ' τί. τοῦ ε' βι. τοῦ κώδικος. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ ὑπατείᾳ ἰωάννου.

Novella LXVIII.

De constitutione successorum.

Scimus Leonis.

1. De his, qui secundas nuptias contrahunt, constitutio Leonis et eius, qui hoc tempore imperator est, secundum suum quaeque tempus valeat. Memineris Nov. II et XXII, et legas Nov. CXXVII; nec te lateant constitutiones, quae insunt tit. 9 lib. V Codicis. *Data mense Iunio Consule Ioanne.*

Νεαρὰ ξθ'.

Περὶ τοῦ πάντας[1]) ὑπακούειν τοῖς ἄρχουσιν.

Μίαν εἶναι πᾶσι[2]) τελειοτάτην.

Ὑποκείσθωσαν πάντες τοῖς ἄρχουσιν ἐπὶ χρήμασι καὶ ἐπὶ ἐγκλήμασι, καὶ ἔνθα πλημμελοῦσι κρινέσθωσαν, κἂν ὑπὸ ἄλλους ἄρχοντάς εἰσι, κατὰ τὴν η' νεαράν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. ιζ' καὶ βι. γ' τί. ιε' διάτ. α' καὶ τί. κ' διάτ. β' καὶ βι. ιβ' τί. κε' διάτ. δ', καὶ μὴ λάθῃ σε ἡ β' διάτ. τοῦ α' τί. τοῦ η' βι. τοῦ κώδικος.

Ὁ αἰτιαθεὶς ὑπέρ τινος αὐτῷ προσήκοντος, οἷον διοικητὴς ἢ μισθωτὸς[3]) ἀπόντος, ἐχέτω δ' μηνῶν προθεσμίαν εἰς μήνυσιν ἐκείνου, ἐὰν δύο μόνον[4]) ἐπαρχίας ἀφέστηκεν· εἰ γὰρ πλέον ἀφέστηκεν, λαμβανέτω ς' μηνῶν προθεσμίαν· εἰ δὲ πάνυ πολὺ ἀφέστηκεν, η' μηνῶν

Novella LXIX.

Ut omnes praesidibus pareant.

Unam esse omnium perfectissimam.

1. Omnes subiaceant praesidibus tam in civilibus quam in criminalibus causis, et ubi deliquerunt iudicium subeant, licet sub aliis praesidibus degant, secundum Nov. VIII. Legas lib. I Cod. tit. 40 const. 17 et lib. III tit. 15 const. 1 et tit. 20 const. 2 et lib. XII tit. 25 const. 4, nec te lateat const. 2 tit. 1 lib. VIII Codicis.

2. Si quis pro alio, qui ad eum pertineat, conveniatur, veluti administrator vel conductor absentis, quatuor mensium tempus habeat, ut illi nuntiet, si quidem duas tantum provincias absit: sin longius absit, sex mensium tempus accipiat: sin valde longe

---

2) Cod. *ἐπεὶ δέ.* Fortassis legendum *ἐπειδή.*
3) Cod. *καὶ μη.* Hoc *μη* sine dubio erroneum est; sed etiam eiecto *μη* corruptela quadam hic locus laborare videtur.

1) Cod. *ταπάντας.* Forte: *τοὺς πάντας.*
2) Textus Novellae: *πασῶν.*
3) Cod. *διοικητοῦ ἢ μισθωτοῦ.*
4) Cod. *μόνων.*

ἐχέτω· εἰ δὲ πλέον τοῦ πλείονος ἀπῴκισται[5]), θ΄ μηνῶν λαμβανέτω, ἐφ' ᾧ ἢ σταλῆναί τινα ὑπ' ἐκείνου ἢ κελευσθῆναι αὐτὸν τὸν αἰτιαθέντα τὴν ἐναγωγὴν ὑποδέξασθαι. εἰ δὲ μήτε πέμψῃ μήτε ἐπιστρέψῃ ὁ ἀπών, ἵνα ἀποκρίνηται[6]) ὁ πρωτότυπος καὶ τμηθῇ τὰ τῆς δίκης, τότε μονομερῶς τὸ πρᾶγμα ζητεῖται, παρόντος τοῦ αἰτιαθέντος, ὅστις τῷ ἀπόντι δηλοῖ τὰ ψηφισθέντα. ἀνάγνωθι βι. γ΄ τοῦ κώδ. τί. α΄ διάτ. ιγ΄ καὶ τί. ια΄ διάτ. ζ΄ καὶ τί. ιθ΄ διάτ. β΄.

absit, octo mensium habeat: si vero plus quam valde longe [a reo] domicilium habeat, novem mensium accipiat, intra quod aut aliquis ab illo mittatur aut ipse, qui conventus est, iudicium suscipere iubeatur. Quodsi neque mittat [aliquem] absens neque redeat, ut principalis respondeat et lis decidatur, tunc secundum unam partem causa cognoscitur, eo, qui conventus est, praesente, qui absenti sententiam nuntiat. Legas lib. III Cod. tit. 1 const. 13 et tit. 11 const. 7 et tit. 19 const. 2.

Ἐὰν ὁ ʀᴇος ἀπέστι, καὶ οὐκ ἔχει τὸν ὀφείλοντα ὑπὲρ αὐτοῦ αἰτιαθῆναι, τότε καλεῖται κατὰ τοὺς νόμους, καὶ εἰ μὴ ὑπακούσῃ καταδικάζεται, δηλονότι μετὰ προκάταρξιν.

3. Si reus absit nec quemquam habeat, qui pro eo conveniri debeat, tunc secundum leges citatur, et si non pareat, condemnatur, scilicet post litis contestationem.

Ὁ γὰρ κατὰ προπέτειαν ἀπολειφθεὶς ἀντὶ παρόντος νοεῖται. μέμνησο τῆς νγ΄ καὶ τῆς ξε΄, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ριβ΄ νεαράν, ἔνθα φησὶ τὸν ῥέον ἐντὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐπανερχόμενον δύνασθαι δικάζεσθαι, παρέχοντα μέντοιγε τὰ τῆς πρώτης εἰσόδου ἀναλώματα. ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὴν ρλδ΄ ὁμοίως νεαράν, καὶ μὴ λάθῃ σὲ ιγ΄ διάτ. τοῦ α΄ τί. τοῦ γ΄ βι. τοῦ κώδ. καὶ ἡ α΄ καὶ β΄ καὶ ἡ γ΄ καὶ ἡ η΄ καὶ ἡ ια΄ διάτ. τοῦ μγ΄ τί. τοῦ ζ΄ βι. ὁμοίως τοῦ κώδικος.

4. Qui temeritate iudicium deserit, pro praesente habetur. Memineris Nov. LIII et LXV, et legas Nov. CXII, quae dicit, reum, si intra annum redierit, posse iudicium accipere, si tamen prioris iudicii expensas praestiterit. Legas etiam Nov. CXXXIV similiter, nec lateat te const. 13 tit. 1 lib. III Cod. et const. 1 et 2 et 3 et 8 et 11 tit. 43 lib. VII Cod. similiter.

Ἐὰν ἀφανὴς γένηται ὁ αἰτιασάμενος ἀπολύεται ὁ αἰτιαθείς, καὶ ἃ ζημιοῦται λαμβάνει, ὡς ἐν ἐρημοδικίῳ[7]), δηλονότι μετὰ τὰς ι΄ ἡμέρας. μέμνησο γὰρ τῆς νγ΄ καὶ ἀνάγνωθι τὴν ριβ΄ νεαρὰν καὶ βι. γ΄ τοῦ κώδ. τί. α΄ διάτ. ιγ΄.

5. Si disparuerit qui alterum convenit, is, qui conventus est, absolvitur, et recipit quae ei damna data sunt, quasi in eremodicio, scilicet post X dies. Memineris enim Nov. LIII et legas Nov. CXII et lib. III Cod. tit. 1 const. 13.

Πᾶς ἄνθρωπος, κἂν εὐαγοῦς οἴκου εἴη κἂν δεσποτικός[8]) ἐστιν κἂν προνόμιον ἔχῃ, ὑπόκειται τῷ ἄρχοντι, εἰ μὴ ἄρα ἐκ θείας κελεύσεως ἢ ἀπὸ νόμου τινὸς ὑπεξαιρηθῇ χάριν δημοσίας τινὸς αἰτίας, ἵνα ἀγώγιμος[9]) γένηται ἐν κωνσταντινουπόλει καὶ ἐκεῖ τὸ κατ' αὐτὸν κριθῇ. καὶ ἰστέον, ὅτι πραγματικὸς θεῖος τύπος ἐπιτρέπων τὶ παρὰ τὰ εἰρημένα οὐκ ἔῤῥωται. ἀνάγνωθι βι. α΄ τοῦ κώδ. τί. μ΄ διάτ. β΄ καὶ δ΄, καὶ μὴ ἐναντιωθῇ σοι ἡ ιζ΄ διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου. συνᾴδει γὰρ τοῖς εἰρημένοις[10]). ὁμοίως δέ φησιν καὶ ἡ ιζ΄ νεαρά.

6. Quaelibet persona, sive ad venerabilem domum pertineat, sive imperatoris sit, sive privilegium habeat, praesidi subiacet, nisi forte per sacram iussionem vel legem aliquam propter publicam causam excepta sit, ita ut Constantinopoli duci et ibi iudicium subire debeat. Et sciendum est, quod sacra pragmatica forma, si quid praeter dicta iubeat, non valet. Legas lib. I Cod. tit. 40 const. 2 et 4, nec contraria tibi videatur const. 17 eiusdem tituli et libri: nam cum iis, quae dicta sunt, consentit. Similiter etiam loquitur Nov. XVII.

Ἄρχων περιφρονῶν τὰ λεχθέντα ἢ προσδεχόμενος προνόμιον, ἐκπίπτει τῆς ἀρχῆς καὶ ι΄ λίτρας χρυσίου προστιμᾶται. τοῦτο δὲ νόει ἐπὶ μόνον τοῦ ὑποκεῖσθαι τοῖς ἄρχουσιν· φησὶ γὰρ ἡ λε΄ διάτ. τοῦ γ΄ τί. τοῦ α΄ βι. τοῦ κώδικος, μὴ δύνασθαι τὸν οἱονδήποτε μηδὲ ἀπὸ θείας κελεύσεως τὰ οἱαδήποτε τύπου ἀφαιρεῖσθαι προνόμια. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ ιβ΄ ἔτους τῆς βασιλείας ὑπατείᾳ ἰωάννου.

7. Praeses, si, quae dicta sunt, non observet vel privilegium recipiat, praesidatu excidit et X libris auri mulctatur. Hoc autem de eo tantum intelligas, quod omnes praesidibus subiacere debeant; dicit enim const. 35 tit. 3 lib. I Codicis, non posse quemquam ne sacra quidem iussione quaequam formae auferre privilegia. *Data mense Iunio anno XII imperii Consule Ioanne.*

---

5) Cod. τοῦ πλίονος ἀποίκισται.
6) Cod. ἀποκρίνεται.
7) Cod. ἐρημοδοκίῳ.
8) *Heimbach* Ἀνέκδ. I p. 58 ad Athanasium vocem δεσποτικός vertit „qui in aliqua potestate constituti sunt," ut iidem sint, qui in textu Nov. LXIX c. 4 §. 1 vocantur ἐν δυνάμεσιν ὄντες. — Male; δεσποτικοί vel βασιλικοὶ ἄνθρωποι Graecis vel hodie audiunt, qui ad domum imperatoris vel regis, qui ad aliquem τῶν αὐτῆς τῆς βασιλείας οἴκων (cf. Nov. l. c.) pertinent.
9) Cod. ἀγώγημ√ (with ο above). Paulo ante idem, ut assolet, ὑφεξαιρ.
10) Cod. addit: φησίν. Fortassis legendum: συνᾴδοντα γὰρ τοῖς εἰρ. φησίν.

Νεαρὰ ο'.

Περὶ ἐλευθερίας βουλευτῶν.

Πολλὰ τὰ τῶν ἤδη νομοθετηθέντων.

Ἡ ἔμπρακτος ἐπαρχότης καὶ ἡ στρατηλασία τὸν τυχόντα αὐτῶν ἐλευθεροῦσι βουλῆς. ἀνάγνωθι βι. ι' τοῦ κώδ. τί. λβ' διάτ. ξβ' καὶ ξγ' καὶ ξς' καὶ ξη' καὶ τὸ τέλος τῆς πα' νεαρᾶς. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ [ιβ'][1]) ἔτους τῆς βασιλείας ὑπατείᾳ ἰωάννου.

Novella LXX.

De liberatione curialium.

Plurima horum, quae olim sancita sunt.

1. Ordinariam praefecturam et magisterium militum qui accepit, liberatur a curia. Legas lib. X Cod. tit. 32 const. 62 et 63 et 66 et 68, et finem Nov. LXXXI. *Data mense Iunio anno* [*XII*] *imperii Consule Ioanne.*

Νεαρὰ οα'.

Περὶ ἀξιωματικῶν δικαζομένων.

Ὁπόσα προίασιν.

Οἱ ἄχρι ἰλλουστρίων ἀξιωματικοὶ δι' ἐντολέως πάντως ὀφείλουσι δικάζεσθαι τὰς χρηματικὰς δίκας καὶ τὴν INIURIARUM· *οἱ δὲ λοιποὶ καὶ δι' ἑαυτῶν καὶ δι' ἐντολέων ὅλας τὰς δίκας δύνανται γυμνάσαι. ἀνάγνωθι βι. β' τοῦ κώδ. τί. ιβ' διάτ. κε' καὶ κς', καὶ βι. γ' τοῦ κώδ. τί. κδ' διάτ. α' καὶ β' καὶ γ', βι. ζ' τί. ιζ' διάτ. α', βι. θ' τί. β'. διάτ. ιε', βι. ιβ' τί. κε' διάτ. δ' καὶ ς'[1]). ἐξεφωνήθη τῷ ιβ' ἔτει τῆς βασιλείας ὑπατείᾳ ἰωάννου.*

Novella LXXI.

De litibus eorum, qui in dignitatibus sunt.

Quaecunque procedunt.

1. Qui in dignitatibus sunt usque ad illustres omnino per procuratorem in civilibus causis et iniuriarum actione litigare debent: ceteri tam per semet ipsos quam per procuratores quaslibet lites possunt exercere. Legas lib. II Cod. tit. 12 const. 25 et 26, et lib. III Cod. tit. 24 const. 1 et 2 et 3, lib. VII tit. 17 const. 1, lib. IX tit. 2 const. 15, lib. XII tit. 25 const. 4 et 6. *Data anno XII imperii Consule Ioanne.*

Νεαρὰ οβ'.

Περὶ ἐπιτρόπων.

Πάντα μὲν ἤδη τῷ νομοθέτῃ.

Μήτε ἐπίτροπος μήτε κουράτωρ ἐκχωρείσθωσαν ἀγωγὴν[1])· κατὰ τῶν κηδεμονευομένων[2]) ὑπ' αὐτῶν. ἀνάγνωθι βι. ε'[3]) τοῦ κώδ. τί. λα' διάτ. α' καὶ δ'.

Ὁ χρεωστῶν τοῖς ὀρφανοῖς ἢ χρεωστούμενος ὑπ' αὐτῶν καθ' οἱονδήποτε τρόπον οὐ δύναται εἶναι αὐτῶν ἐπίτροπος ἢ κουράτωρ, εἰ μὴ ἄρα δηλονότι μήτηρ εἴη, κατὰ τὴν ϙδ' νεαράν· ἰστέον γάρ, ὅτι ἀνῄρηται ἡ [η'][4]) διάτ. τοῦ λδ' τί. τοῦ ε' βι. τοῦ κώδικος.

Ἐὰν ὁ ἐπίτροπος κτήσηται ἀγωγὴν κατὰ τοῦ ὀρφανοῦ, μὴ διοικείτω τὰ αὐτοῦ μόνος, ἀλλὰ σὺν ἄλλῳ ἐπιτρόπῳ ἢ κουράτορι, ὀμνύοντι ἀπρόδοτον φυλάττειν[5]) τὸν ὀρφανόν. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. λς' διάτ. γ' καὶ ε'.

Ἐάν τις ἐπίτροπος ἢ κουράτωρ προβληθεὶς παραιτήσηται, λέγων ἔχειν τὸν ὀρφανὸν ὑπεύθυνον, τοῦτο δει-

Novella LXXII.

De tutoribus.

Omnia quidem iam legislatori.

1. Neque tutori neque curatori actio cedatur adversus eos, quorum curam habent. Legas lib. V Cod. tit. 31 const. 1 et 4.

2. Qui pupillis aliquid debet vel is cui quid ab iis debetur quocunque modo, non potest esse eorum tutor vel curator, nisi forte mater sit, secundum Nov. XCIV: sciendum enim est, const. 8 tit. 34 lib. V Codicis sublatam esse.

3. Si tutor actionem adversus pupillum acquirat, ne solus res eius administret, sed cum alio tutore vel curatore, qui iuret pupillum indemnem servare. Legas lib. V Cod. tit. 36 const. 3 et 5.

4. Si quis, quum tutor vel curator datus esset, sese excusaverit dicens, pupillum sibi obligatum esse,

---

1) Numerus excidit in Cod.

1) Lib. XII Cod. tit. 25 in nostris editionibus nonnisi *quatuor* constitutiones habet.

1) Bodl. *ἀγωγάς*.

2) Bodl. *κηδευομένων*. — *Κηδεμονεύω* insolitum est.

3) Bodl. *β'*. — Non satis intelligo, quem in finem hae constitutiones allegentur.

4) Excidit numerus in Codice. — Invenies eandem const. mox c. 4 laudatam.

5) Bodl. *ὀμνύων ὅτι ἀπροδότως φυλάττει*.

κνύτω ἢ ὀμνύτω[6]). *εἰ γὰρ σιωπήσας γένηται κηδεμών, ἐκπίπτει τῆς ἰδίας ἀγωγῆς. ἐὰν δὲ αὐτὸς ὑπεύθυνος ὢν τῷ νέῳ σιωπήσῃ, οὐ δύναται ἑαυτὸν ἐλευθερῶσαι τοῦ χρέους, ἐφ' ὅσον διοικεῖ τὰ ἐκείνου πράγματα. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. λδ' διάτ. η', καὶ μὴ ἐναντιωθῇ σοι· κεκαίνισται γάρ, ὡς καὶ εἶπον.*

Οὐκ ἀδικεῖ τὸν ὀρφανὸν ὁ κηδεμὼν ἐπιτηδεύων ἔχειν αὐτὸν ἔνοχον· κἂν[7]) *γὰρ καὶ μετὰ τὴν κηδεμονίαν ἐκχωρισθῇ τι κατ' αὐτοῦ, οὐ δύναται αὐτὸν ἀπαιτῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκχωρισθὲν πρᾶγμα*[8]) *προσκυροῦται αὐτῷ τῷ νέῳ.*

Οὐκ ἀναγκάζεται ὁ κηδεμὼν δανείζειν τὰ τοῦ ὀρφανοῦ[9]) *χρήματα, εἰ μὴ ἄρα ἡ περιουσία*[10]) *αὐτοῦ ἐν νομίσμασιν ἐστι*[11]) *καὶ δεῖται δανεισθῆναι πρὸς χορηγίαν τῶν ἀναγκαίων δαπανημάτων. πλὴν ἴσθι, ὅτι ἐὰν θέλων δανείσῃ ὁ κηδεμὼν*[12]) *τὰ τοῦ νέου νομίσματα, ἀναγκάζεται τὸν κίνδυνον αὐτῶν ἀναδέξασθαι, ἔχων κατ' ἐνιαυτὸν δύο μῆνας ἐνδοσίμους*[13]). *ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. λζ' διάτ. ιγ' καὶ ις' καὶ ιζ' καὶ ιη' καὶ κδ' καὶ κε' καὶ κζ'.*

Ἐὰν προσόδους ἔχῃ ὁ ὀρφανός, δαπανάτω αὐτὰς ὁ κηδεμὼν εἰς τὰς δαπάνας[14]) *αὐτοῦ, τὸ*[15]) *περιττεῦον ἐξ αὐτῶν ἀποτιθέμενος ἢ ἀγοράζων ἐξ αὐτῶν*[16]) *καλλίστην πρόσοδον. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. λζ' διάτ. ιγ' καὶ κδ' καὶ τί. ν'*[17]) *διάτ. α' καὶ β'.*

Ὁ προβαλλόμενος ἐπίτροπος ἢ κουράτωρ ὀμνύτω πάντα πράττειν πρὸς ὠφέλειαν τοῦ ὀρφανοῦ. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. λζ' διάτ. κδ'[18]), *ἔνθα φησίν, ὅτι καὶ ἰνβέντον ποιεῖν ἀναγκάζεται. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ ιβ' ἔτους τῆς βασιλείας ὑπατείᾳ ἰωάννου.*

hoc probet vel iusiurandum praestet. Nam si tacuerit et tutor curatorve factus sit, actione sua excidit. Si vero ipse minori obligatus sit et tacuerit, non potest semet ipsum liberare a debito, donec res illius administrat. Legas lib. V Cod. tit. 34 const. 8, nec tibi contraria videatur: est enim innovata, sicuti iam dixi.

5. Nullum damnum pupillo affert tutor vel curator, si eum obligatum sibi habere studeat; nam licet ei vel post tutelam curationemve aliquid contra illum cedatur, non potest hoc ab eo exigere, sed potius, quod cessum est, minori adiudicatur.

6. Tutor curatorve non cogitur pupilli pecuniam in foenore collocare, nisi forte substantia eius in numis consistat et in foenore collocari debeat, ut necessarii sumtus erogari possint. Scias tamen, tutorem vel curatorem, si minoris pecuniam in foenore sponte collocaverit, cogi, ut periculum eorum suscipiat, ita tamen, ut quolibet anno duo menses induciarum habeat. Legas lib. V Cod. tit. 37 const. 13 et 16 et 17 et 18 et 24 et 25 et 27.

7. Si reditus habeat pupillus, eos tutor curatorve in sumtus eius expendat: quod superest ex iis, reponat aut praestantem reditum ex iis comparet. Legas lib. V Cod. tit. 37 const. 13 et 24 et tit. 50 const. 1 et 2.

8. Qui tutor vel curator datus est, iuret, se omnia ad utilitatem pupilli gesturum esse. Legas lib. V Cod. tit. 37 const. 24, ubi dicit, eum etiam inventarium facere oportere. *Data mense Iunio anno XII imperii Consule Ioanne.*

Νεαρὰ ογ'.

Περὶ συμβολαίων.

Ἴσμεν τοὺς ἡμετέρους νόμους.

Ὁ παρατιθέμενος[1]) *πράγματα ἀσφαλιζέσθω αὐτά, καὶ δεικνύτω γ' μάρτυσιν, ὃ παρατίθεται*[2]). *ἀνάγνωθι τὰς ὑποκειμένας*[3]) *διατάξεις τῷ λδ' τί. βι. δ'*[4]) *τοῦ κώδικος καὶ τὴν πη' νεαράν.*

Ἀκούονται καὶ πιστεύονται οἱ λέγοντες, ὅτι παρόντων αὐτῶν ὑπέγραψε τῇ παραθηκαρίᾳ[5]) *ὁ τὴν παρα-*

Novella LXXIII.

De instrumentis.

Novimus nostras leges.

1. Qui res deponit, caveat super iis, et monstret tribus testibus, quod deponit. Legas constitutiones, quae insunt tit. 34 lib. IV Codicis et Nov. LXXXVIII.

2. Audiuntur et fidem habent, qui dicunt coram ipsis depositarium depositioni subscripsisse, sci-

---

6) Bodl. *ἀποδεικνύτω ἢ ὀμνυέτω.*
7) Cod. *καί.* — Bodl.: *καὶ γὰρ εἰ καὶ — ἐξεχωρίσθη.*
8) Bodl. *τῶν ἐκχωρισθέντων.* — Quamquam in scriptura *ἐκχωρίζειν* etiam Bodl. cum nostro Codice faciat, tamen *ἐκχωρέω* (— *ἐκχωρηθῇ, ἐκχωρηθέν,* —) scribendum esse crediderim.
9) Bodl. *τοῦ νέου.*
10) Sic Bodl. — Cod. *ὑπερουσία.*
11) Bodl. *ἐστι καὶ μόνον.* Non male.
12) Bodl. *ἐὰν θέλῃ ὁ κηδεμὼν δανεῖσαι.*
13) Bodl. *ἐνδημοσίμους.*
14) Bodl. *εἰς τὰ δαπανήματα.*
15) Bodl. *τό τε.*
16) Verba *ἐξ αὐτῶν* desunt in Bodl.
17) Cod. *η'.*
18) Cod. addit: *καὶ τί. η' διάτ. α' καὶ β'*, et deinde totum hoc caput (*Ὁ προβ.*) repetit. Nimirum librarius a verbis — *διάτ. κδ'* aberraverat ad eadem verba in praecedenti capite obvia.

1) Bas. *παραθέμενος.*
2) Bas. *ὅτι παρατέθεικεν.*
3) Bas. *προκειμένας τοῦ* etc.
4) Sic Bas. Cod.: *ζ'.*
5) Bas. *παραθήκῃ.* — *Παραθηκαρία* insolita vox est: aut reiicienda est, aut, quum de *actione* depositi (ad analogiam *τῆς ὑποθηκαρίας ἀγωγῆς*) cogitari non possit, sic intelligenda, quasi pro depositionis instrumento usurpetur.

θήκην δεξάμενος, ἐὰν δηλονότι γ' εἰσιν. τὸ δὲ λεχθὲν κρατεῖ οὐ μόνον ἐπὶ παραθηκῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἰδιοχείρων δανειακῶν καὶ ἐπὶ παντὸς συναλλάγματος γενομένου[6]) ἐγγράφως· πάντως γὰρ οἱ λέγοντες, ὅτι ὑπέγραψαν αὐτοὶ ἢ ὑπὸ ἄλλων ὑπεγράφησάν τινα ἰδιόχειρα, ἐπὶ αὐτῶν πιστεύονται. ἀνάγνωθι βι. δ' τοῦ κώδ. τί. κα'[7]) διάτ. ιε' καὶ κα'[8]) καὶ νεαρὰν πη'[9]), καὶ μὴ λάθῃ σε τὸ εἰρημένον ἐν τῇ ϟ'[10]) ὁμοίως νεαρᾷ.

Ἐὰν παραθέσεως γραμμάτων[11]) γενομένης εὑρεθῇ[12]) ἡ τῶν μαρτύρων φωνὴ ἐναντιουμένη αὐτῇ τῇ παραθέσει[13]), δεκτέα μᾶλλόν ἐστι καὶ βεβαία μένει ἡ τῶν μαρτύρων φωνή, ἐὰν μέντοιγε μὴ καταλάβῃ τι ὁ δικαστὴς ἀληθέστερον. ἀνάγνωθι βι. δ' τοῦ κώδ. τί. κα' διάτ. ιε' καὶ κ' καὶ νεαρὰν μθ'[14]).

Ἐὰν ἀρνηθῇ τὸ ἀμάρτυρον ἰδιόχειρον[15]) ὁ γράψας αὐτὸ[16]) ὀφείλει ὀμόσαι, ὅτι οὐκ ἔστιν αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὁ προφέρων αὐτό· δηλονότι ἀποδείξεως μὴ οὔσης. μέμνησο γὰρ τῆς ιη' νεαρᾶς. ἀνάγνωθι δὲ βι. δ' τοῦ κώδ. τί. κ'[17]) διάτ. ιε'.

Τὰ ἀγοραῖα συμβόλαια ἐχέτωσαν ὅλας τὰς ὑπογραφὰς τῶν μαρτύρων πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ πληρώματος αὐτῶν. σημείωσαι δέ, ὅτι τὰ ἐν τοῖς συμβολαίοις σημεῖα ζητεῖ καὶ δέχεται ὁ δικάζων.

Ἐν ἀπορίᾳ πάσης ἀποδείξεως τῆς τοῦ συμβολαίου πίστεως[18]) γενέσθω ἡ τῶν γραμμάτων τοῦ συμβολαιογράφου παράθεσις, ὀμνύοντος τοῦ προκομίζοντος τὸ συμβόλαιον περὶ τῆς παραποιήσεως[19]). ἀνάγνωθι βι. δ' τοῦ κώδ. τί. κα' διάτ. κ'[20]). σημείωσαι δέ, ὅτι βεβαιοῦται τὰ συμβόλαια τῇ καταθέσει τοῦ συμβολαιογράφου καὶ τοῦ ἀριθμητοῦ, καὶ ὅτι γίνεται ἀντεξέτασις τῶν γραμμάτων τῶν ὑπογραψάντων, ἐὰν οὐ ζῶσιν ἢ οὐ πάρεισιν· τὸ δὲ αὐτὸ[21]) κρατεῖ καὶ ἐπὶ τῶν γραμμάτων τοῦ συμβολαιογράφου. ἀνάγνωθι τὴν ϟ'[22]) νεαρὰν καὶ μέμνησο τῆς ιη' ὁμοίως νεαρᾶς.

Ὁ αἰτῶν γενέσθαι παράθεσιν γραμμάτων ὀμνύτω, ὅτι καλῇ πίστει[23]) αἰτεῖ τὴν παράθεσιν, καὶ ὅτι οὐ πέπραχέ τι δολερὸν περὶ τὸ ἰδιόχειρον ἢ τὸ συμβόλαιον[24]). ἀνάγνωθι βι. δ' τοῦ κώδ. τί. κα' διάτ. κ' καὶ μέμνησο τῆς ιη' νεαρᾶς.

Συναινούντων τῶν μερῶν δυνατὸν κατατίθεσθαι ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων τὴν τοῦ συναλλάγματος ποίησιν, καὶ λοιπὸν ἀπαλλάσσονται τῶν εἰρημένων· τὰ γὰρ κατατεθέντα συμβόλαια ἀρνεῖσθαι ἀδύνατον.

Ἐν τοῖς παρὰ ἀγραμμάτοις ἢ ὀλιγογραμμάτοις γινομένοις[25]) συμβολαίοις ὁ ταβουλάριος καὶ ε' μάρτυ-

licet si tres sint. Quod dictum est, obtinet non solum in depositis, sed etiam in idiochiris acceptae mutuae pecuniae et in quolibet contractu, qui in scriptis celebratur: semper enim qui dicunt, se ipsos subscripsisse vel ab aliis idiochira quaedam subscripta esse, in his fidem habent. Legas lib. IV Cod. tit. 21 const. 15 et 21 et Nov. LXXXVIII, nec te lateat, quod in Nov. XC similiter dictum est.

3. Si comparatione literarum instituta vox testium comparationi contraria inveniatur, potius recipitur et valet vox testium, nisi forte verius quid iudex deprehenderit. Legas lib. IV Cod. tit. 21 const. 15 et 20 et Nov. XLIX.

4. Si idiographum sine testibus factum negetur, is, qui id scripsit, iurare debet, suum non esse, non qui id profert: scilicet si nulla probatio sit. Memineris enim Nov. XVIII, et legas lib. IV Cod. tit. 20 const. 15.

5. Forensia instrumenta omnes testium subscriptiones habeant, antequam completio inseratur. Nota autem, quod in instrumentis iudex notas quaerit et admittit.

6. Si inopia omnis probationis de fide instrumenti sit, literarum tabellionis comparatio fiat, iureiurando ab eo, qui instrumentum profert, praestito de eo, quod non sit falsum. Lege lib. IV Cod. tit. 21 const. 20. Nota autem, quod instrumenta confirmantur depositione tabellionis et numeratoris, et quod fit comparatio literarum eorum, qui subscripserunt, si non vivant vel non sint praesentes: idemque etiam obtinet circa literas tabellionis. Legas Nov. XC et memineris similiter Nov. XVIII.

7. Qui petit, ut comparatio literarum fiat, iusiurandum praestet, se bona fide comparationem expetere, nec quidquam dolo fecisse circa idiochirum vel instrumentum. Legas lib. IV Cod. tit. 21 const. 20 et memineris Nov. XVIII.

8. Consentientibus partibus in acta conficienda contractus, qui initus est, insinuari potest, et tunc liberantur a supra dictis: instrumenta enim, quae insinuata sunt, infitiari nemo potest.

9. In instrumentis, quae ab iis fiunt, qui literas vel omnino nesciunt vel parum sciunt, tabellio

---

6) Cod. γεναμένου.
7) Sic Bas. — Cod.: κδ'.
8) Verba καὶ κα' desunt in Bas.
9) Basil. κη'.
10) Sic Basil. — Cod.: ϟθ'.
11) Bas. παραθήκης ἐγγράφως. — Fortassis is, qui Basilicorum lectionem interpolavit, legerat „παραθέσεως διὰ γραμμάτων" et sic eius error natus est.
12) Bas. εὑρεθείη.
13) Bas. τῇ αὐτῇ παραθήκῃ.
14) Additur in Cod. per erroneam repetitionem διάτ. ιθ' καὶ ἡ κ' καὶ νεαρὰν μθ'.
15) Bas. ἰδιόγραφον.
16) Deest in Bas.
17) Bas. α'.
18) Verba ἐν ἀπορίᾳ — πίστεως ad praecedens caput Fabrotus trahit, et novum caput a verbis γενέσθω ἡ τῶν κ. τ. λ. incipit.
19) Haec verba περὶ τῆς παραποιήσεως Fabrotus ad sequentia (ἀνάγνωθι κ. τ. λ.) traxit, fortassis propterea, quod intelligeret, de veritate non de falsitate iurandum esse. Sed Theodorus contractiori dicendi genere utens, non sic intelligendus est, quasi iuramentum de falsitate exigi dicat, sed ita, uti in versione explicavi.
20) Bas. β'. Non ineptum.
21) Bas. αὐτὸ δὲ τοῦτο.
22) Bas. κη'.
23) Sic Bas. — Cod. καλῆς πίστεως.
24) Bas. ἰδιόγραφον ἢ συμβ.
25) Bas. ὑπὲρ τοῦ ἀγραμμάτου ἢ ὀλιγογραμμάτου γινομένοις.

ρες ὑπογραφέτωσαν. ἀνάγνωθι βι. δ' τοῦ κώδ. τί. κ' διάτ. ιε'.

Ἐπὶ ἀγράφων συναλλαγμάτων ὁ μὲν ACTOR[26]) ἤτοι ὁ ἐνάγων[27]) παραγέτω τοὺς μάρτυρας· εἰ δὲ μὴ δείξῃ, τότε ὁ ῥέος ὀμνύτω ἢ ἀντεπαγέτω τὸν ὅρκον[28]) τῷ ἄκτορι, θέλων δηλονότι. ἀνάγνωθι βι. δ' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ιζ'.

Ἡ εἰρημένη παρατήρησις φυλάττεται ἐπὶ μόνων τῶν ὑπὲρ τὴν μίαν λίτραν τοῦ χρυσίου συναλλαγμάτων. ἐὰν γὰρ μὴ εὑρεθῇ τὸ περὶ τῶν τοιούτων συναλλαγμάτων ἰδιόχειρον ἔχον[29]) γ' μαρτύρων ὑπογραφὰς ἢ ὁμολογίας ὡς παρ' αὐτῶν[30]) γέγονεν ἢ ἠριθμήθη ἡ καταβολή, οὐκ ἔστι δεκτέον[31]), ἐὰν δηλονότι ἀρνεῖται[32]) ὁ γράψας αὐτὸ τὸ ἰδιόχειρον. ἐπεὶ μὴ νομίσῃς, ὅτι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἀσύστατόν ἐστι τὸ συνάλλαγμα, κἂν ὁμολογῇ ὁ ποιήσας τὸ ἰδιόχειρον, λέγει δέ, ὅτι παράνομόν ἐστιν ὡς μὴ ἔχον τὰς εἰρημένας ὑπογραφὰς τῶν μαρτύρων. ἐὰν γὰρ ἀρνεῖται καθόλου [ὁ][33]) γράψας αὐτὸ μὴ ποιῆσαι αὐτό, τότε ἐπιφέρει αὐτῷ ὁ ἐνάγων ὅρκον κατὰ [τὰ][34]) λεχθέντα, εἴπερ οὐκ εὐπορῇ[35]) ἀποδείξεων.

Τὰ ἐπιχώρια συμβόλαια κατὰ τὸ ἔθος τῆς χώρας πολιτευέσθωσαν. οὐ γὰρ δέονται τῆς εἰρημένης παραφυλακῆς[36]), κἂν περὶ διαθηκῶν εἰσιν[37]). ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. κγ'[38]) διάτ. λα'. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ τῆς βασιλείας ιβ' ἔτει ὑπατείας ἰωάννου ἰνδ. α'.

et quinque testes subscribant. Lege lib. IV Cod. tit. 20 const. 15.

10. In contractibus, qui sine scriptis facti sunt, actor testes producat; quodsi non probaverit, tunc reus vel iuret vel iuramentum referat actori, si velit. Lege lib. IV Cod. tit. 2 const. 17.

11. Praedicta observatio solum in his contractibus observatur, qui supra unam libram auri sunt. Nam si idiochirum, quod super huiusmodi contractibus factum est, non inveniatur habere trium testium subscriptiones aut confessiones, quod coram ipsis factum aut pecunia numerata sit, recipi non debet, scilicet si idiochirum is, qui id scripsit, infitiatur. Nimirum ne credas, contractum ipsum per se non consistere, licet is, qui idiochirum fecit [illud verum esse] confiteatur, dicat autem contra leges esse, quum non habeat praedictas subscriptiones testium. Nam si omnino is, qui scripsit, illud se fecisse neget, tunc secundum dicta actor ei iuramentum defert, siquidem probationum copiam non habeat.

12. Instrumenta, quae rurl fiunt, secundum morem regionis peragantur. Non enim indigent praedicta observatione, licet de testamentis conficiantur. Legas lib. VI Cod. tit. 23 const. 31. *Data mense Iunio imperii. anno XII Consule Ioanne ind. I.*

Νεαρὰ οδ'.

Περὶ γνησιότητος παίδων καὶ περὶ γάμων.

Ὀρθῶς εἴρηται τοῖς πρὸ ἡμῶν.

Ὁ ἔχων νόθους μὲν[1]) παῖδας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τελευτησάσης ἢ ἁμαρτησάσης καὶ ἐκβληθείσης ἢ οὐ φαινομένης εἶναι νόμιμος[2]), ἐὰν δεηθῇ βασιλέως, γνησίους καὶ ὑπεξουσίους αὐτοὺς ποιεῖ, ἢ ἐὰν ἐν τῇ διαθήκῃ τοῦτο εἴπῃ καὶ οἱ παῖδες αὐτοὶ δεηθῶσι βασιλέως περὶ τούτου. σημείωσαι δέ, ὅτι τὰ εἰρημένα οὐ κρατεῖ γνησίων ὑπόντων παίδων. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. κα'[3]) καὶ κζ' διάτ. α' καὶ ς' καὶ η' καὶ νεαρὰν πθ'.

Ὁ μὴ ὢν γνήσιος υἱὸς οὐ προσπορίζει τῷ ἰδίῳ πατρὶ τὸν USUFRUCTον τῶν μητρῴων πραγμάτων. σημείωσαι

Novella LXXIV.

De legitimis liberis et de nuptiis.

Recte dictum est a praedecessoribus nostris.

1. Qui liberos naturales [tantum] habet, si mulier eius mortua sit, vel propter delictum ab eo reiecta sit, vel legitima uxor esse non possit, si imperatorem precibus adierit, legitimos eos facit et sub potestatem redigit, vel si in testamento hoc dixerit et liberi ipsi imperatorem super hoc precibus adierint. Nota vero, quae dicta sunt, non valere, si legitimi subsint liberi. Lege lib. V Cod. tit. 21 (?) et 27 const. 1 et 6 et 8 et Nov. LXXXIX.

2. Qui non est legitimus filius, patri non acquirit usumfructum maternorum bonorum. Hoc igitur

---

26) Cod. ἄcτωR.
27) Verba ἤτοι ὁ ἐνάγων in Bas. desunt. Glossema esse videtur.
28) Verba τὸν ὅρκον Bas. non habent.
29) In Bas. haec verba: ἐὰν γὰρ μὴ — συναλλαγμάτων desunt, sed additur μὴ ante ἔχον.
30) Bas. ἐπὶ τῶν αὐτῶν. Rectius: sed nil mutandum esse putavi, quia et nostri Codicis lectio quodammodo defendi potest. Fortassis *Theodorus* scripsit: παρόντων αὐτῶν.
31) Bas. δεκτόν.
32) Bas. οὐκ ἀρνεῖται ὁ γράψας αὐτό, λέγει δὲ ὅτι παράνομον. Reliqua enim, quae Codex noster in medio habet, temere omissa sunt, unde negationis interpolatio necessaria fuit.
33) Ex Bas. supplevi, ubi melius sic scriptum est: ἐὰν γὰρ ἀρνῆται καθόλου μὴ ποιῆσαι αὐτὸ ὁ γράψας.
34) Ex Bas. addidi.
35) Bas. ἀπορεῖ, unde *Fabrotus* negationem (οὐκ) delendam esse iudicavit.
36) Bas. φυλακῆς.
37) Bas. ὦσιν.
38) Sic Bas. — Cod. κς'.
1) Malim μόνον pro μέν.
2) Cod. νόμιμον. — Textus Novellae: ἢ οὐ φαινομένην ἔχοι ἢ κατά τι νόμιμον πρὸς τὸ συνοικέσιον ἐμποδιζομένην. Unde conicio, in Codice nostro aliquid excidisse; puta: ἢ οὐ φαινομένης ἢ μὴ δυναμένης εἶναι νόμιμος.
3) Non quadrat: fortassis κς' legendum est.

οὖν, καὶ οὕτω νόει διαστίζων τὰ εἰρημένα ἐν τῷ ς' βι. τοῦ κώδ. τί. νθ' διατ. ια' καὶ τί. ξ' διατ. β' καὶ τί. ξα' διατ. α' καὶ ς'.

Γνησίων παίδων μὴ ὑπόντων ἡ ποίησις μὲν τῶν προικῴων τοὺς νόθους ποιεῖ γνησίους· ἰστέον δέ, ὅτι φησὶν ἡ πθ' νεαρά, ὡς καὶ ἡ τῆς βουλῆς ἐπίδοσις τοῦτο ποιεῖ. ἀνάγνωθι δὲ καὶ ε' βι. τοῦ κώδ. τί. κζ' διάτ. ι' καὶ ια'.

Οὐχ υἱοθετεῖταί τις τοὺς νόθους αὐτοῦ παῖδας. ἀνάγνωθι δὲ ὁμοίως βι. η' τοῦ κώδ. τί. μζ' διάτ. γ' περὶ ἀπελευθέρου, καὶ μὴ λάθῃ σὲ ἡ α' διάτ. τοῦ νη' τί. τοῦ αὐτοῦ η' βιβλίου.

Οἱ μέχρι ἰλλουστρίων συγκλητικοὶ μὴ γαμείτωσαν ἀγράφως, ἀλλ' ἐπὶ προικῴοις συμβολαίοις. ὁμοίως φησὶν ἡ ριζ' νεαρά. ἀνάγνωθι δὲ βι. ε' τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. θ' καὶ ιγ' καὶ κβ', καὶ νόει αὐτὰς προβαινούσας κατὰ τὴν κειμένην ἐνταῦθα διάταξιν ἐπὶ τῶν ἀξιωμάτων.

Οἱ ἐν στρατείαις ἢ σεμνοῖς ἐπιτηδεύμασιν ὄντες ἢ ἐγγράφως γαμείτωσαν ἢ συνιόντες παρὰ τοῖς ἐκκλησιεκδίκοις καὶ ἄλλοις γ' κληρικοῖς γραφέτωσαν τὴν γαμικὴν αὐτῶν συνάφειαν καὶ οὕτως συναπτέσθωσαν· ἐπεὶ οὐ νοεῖται νόμιμος ὁ αὐτῶν γάμος, εἰ μὴ ἄρα δειχθῇ προφανῶς ἡ τούτων συναίνεσις. ἀνάγνωθι τὴν πθ' νεαράν· καὶ πλὴν ἴσθι, ὅτι φησὶν ἡ ριζ' νεαρά, μὴ χρείαν εἶναι τῶν λεχθέντων, ἀλλὰ μετὰ συναινέσεως ἐπὶ τὸν γάμον....[4]) μὴ ὄντων δηλονότι συγκλητικῶν. μέμνησο δὲ τῆς ιγ' διατ. τοῦ δ' τί. τοῦ ε' βι. τοῦ κώδικος.

Οἱ εὐτελεῖς καὶ οἱ ἔνοπλοι στρατιῶται καὶ οἱ γεωργοὶ κἂν ἐγγράφως κἂν ἀγράφως γαμήσωσιν, ἔῤῥωται ἡ αὐτῶν συνάφεια· εἰ μὴ ἄρα πρὸς ἀπελευθέραν συναλλάξωσι, κατὰ τὴν οη' νεαράν, ἥτις κελεύει τὸν ἀγαγόμενον ἀπελευθέραν προικῷον πάντως ποεῖν. ἰστέον δέ, ὅτι φησὶν ἡ κα'[5]) διάτ. τοῦ δ' τί. τοῦ ε' βι. τοῦ κώδ. γαμεῖν τοὺς στρατιώτας καὶ παρὰ τὴν συνήθειαν τῶν γάμων.

Ὁ ἐν τάξει γαμετῆς ἀγαγόμενος γυναῖκα μετὰ ὅρκου δόσεως, προικὸς μὴ παρακολουθησάσης, ἐὰν ἀλόγως αὐτὴν ἐξωθήσῃ, διδότω αὐτῇ το τέταρτον τῆς ἰδίας περιουσίας, οἷα δὴ αἰτίαν[6]) REPUDίου διδούς· ὃν τρόπον καὶ τελευτῶν ἀναγκάζεται αὐτῇ καταλιπεῖν τὸ αὐτὸ τέταρτον, πρὸς τὸ[7]) καὶ ἔχειν γνησίους παῖδας τοὺς ἐξ αὐτῆς τεχθέντας. τοῦτο δὲ νόει, ἐὰν γ' παῖδας μόνον ἔχει ὁ ἀνὴρ εἴτε ἐξ αὐτῆς τεχθέντας εἴτε ἐξ ἄλλης γυναικός· ἀνάγνωθι γὰρ τὴν ριζ' καὶ μέμνησο τῆς κβ' καὶ νγ' νεαρᾶς. ἀνάγνωθι καὶ βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ιζ' διάτ. ια', καὶ ἴσθι, ὅτι τὰ εἰρημένα οὐ κρατεῖ ἐπὶ συγκλητικῶν.

Καὶ ἐπὶ ἀπροίκου γυναικὸς χρεία ῥεπουδίου. ὁμοίως φησὶν κβ' νεαρά.

Οἱ μὴ ἐκ τῶν εἰρημένων γάμων τικτόμενοι παῖδες νόθοι νοοῦνται, πλὴν ἔχουσί τινα διαδοχήν. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. κζ' διάτ. β' καὶ η' καὶ ιβ', καὶ νεαρὰν πθ'.

nota et sic distinguendo intellige, quae dicta sunt in lib. VI Cod. tit. 59 const. 11 et tit. 60 const. 2 et tit. 61 const. 1 et 6.

3. Si legitimi liberi non subsint, confectio dotalium instrumentorum naturales facit legitimos. Sciendum tamen, quod Nov. LXXXIX dicit, etiam curiae oblationem hoc efficere. Legas etiam lib. V Cod. tit. 27 const. 10 et 11.

4. Nemo adoptat naturales liberos. Legas similiter lib. VIII Cod. tit. 47 const. 3 de liberto, nec te lateat const. 1 tit. 58 eiusdem VIII libri.

5. Senatores usque ad illustres ne matrimonium contrahant sine scriptura, sed factis dotalibus instrumentis. Similiter loquitur Nov. CXVII. Legas etiam lib. V Cod. tit. 4 const. 9 et 13 et 22, et noveris eas valere secundum praesentem constitutionem de dignitatibus.

6. Qui in militiis vel honestis curationibus sunt, aut cum scriptura nuptias celebrent, aut convenientes apud ecclesiarum defensores et alios tres clericos nuptialem coniunctionem inscribant et sic copulentur; alioquin non pro legitimo habetur matrimonium eorum, nisi consensus eorum manifesto demonstretur. Legas Nov. LXXXIX; et scias etiam, quod Nov. CXVII dicit, praedictis non esse opus, sed consensu nuptias [perfici], scilicet si non sint senatores. Memineris etiam const. 13 tit. 4 lib. V Codicis.

7. Viles personae et armati milites et rustici sive cum scriptura sive sine scripto nuptias contrahant, matrimonium eorum valet; nisi id forte cum liberta contrahant, secundum Nov. LXXVIII, quae iubet eum, qui libertam ducit, omnino facere dotale instrumentum. Et sciendum est, quod dicit const. 21 tit. 4 lib. V Codicis, milites etiam praeter consuetudinem nuptiarum celebrandarum contrahere matrimonium.

8. Qui in uxoris locum ducit aliquam mulierem iureiurando praestito, dote autem nulla interveniente, si absque causa eam eiecerit, praestet ei quartam propriae substantiae partem, utpote qui causam repudii dederit; eodem modo, quum morietur, cogitur ei relinquere eandem quartam, et insuper liberos ex ea natos legitimos habet. Hoc autem ita accipias, si tres tantum liberos maritus habeat sive ex illa natos sive ex alia muliere; legas enim Nov. CXVII et memineris Nov. XXII et LIII. Legas etiam lib. V Cod. tit. 17 const. 11, et scias ea, quae dicta sunt, non valere in senatoribus.

9. Vel in indotatis nuptiis repudio opus est. Similiter loquitur Nov. XXII.

10. Liberi, qui non ex supradictis nuptiis procreati sunt, pro naturalibus habentur, sed habent quoddam ius succedendi. Legas lib. V Cod. tit. 27 const. 2 et 8 et 12, et Nov. LXXXIX.

4) Excidit aliquid, veluti ἐλθεῖν. Lacunae tamen signum in Codice non apparet.
5) Cod. κδ'.
6) Cod. οἷα δι' αἰτίαν.
7) Malim πρὸς τῷ.

Οἱ ἀπὸ κεκωλυμένων γάμων γινόμενοι[8]) *οὔτε*[9]) *τῆς τῶν νόθων προσηγορίας ἀξιοῦνται οὔτε*[10]) *διαδέχονται κατά τι τὸν ἴδιον πατέρα. ὁμοίως φησιν ἡ πθ' νεαρά. μέμνησο δὲ τῆς ιβ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. δ', καὶ γνώσῃ ποῖοί εἰσιν οἱ κεκωλυμένοι γάμοι, καὶ μὴ λάθῃ σὲ ἡ δ' καὶ ς' διάτ. τοῦ ε' τί. τοῦ αὐτοῦ ε' βιβλίου. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ ἔτει ιβ' τῆς βασιλείας ὑπατείᾳ ἰωάννου.*

11. **Qui ex prohibitis nuptiis fiunt, ne naturalium quidem nomine digni habentur nec patri suo quoquam modo succedunt. Similiter loquitur Nov. LXXXIX; memineris etiam Nov. XII, et legas lib. V Cod. tit. 4, et disces, quae nuptiae sint prohibitae, nec lateat te const. 4 et 6 tit. 5 eiusdem V libri. *Data mense Iunio anno XII imperii Consule Ioanne.***

Νεαρὰ οε'.

Περὶ ἐγκλήτων σικελίας[1]).

Τὰς σικελίας[2]) *ἐγκλήτους δεχέσθω*[3]) *ὁ κυαίστωρ*[4]) *καὶ τὰ τῶν ἐκδίκων καὶ πατέρων*[5]) *αὐτῆς πραττέτω ψηφίσματα. μέμνησο τῆς λε' νεαρᾶς. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ ἔτει ιβ' τῆς βασιλείας ὑπατείᾳ ἰωάννου.*

Novella LXXV.

De appellationibus Siciliae.

1. Provocationes ex Sicilia recipiat quaestor, idemque defensorum et patrum [civitatium] in ea faciat decreta. Memineris Nov. XXXV. *Data mense Iunio anno XII imperii Consule Ioanne.*

Νεαρὰ ος'.

Περὶ μοναχῶν.

Πρᾶγμα τοιοῦτον εἰς ἡμᾶς ἀφίκετο.

Ὁ εἰρημένος νόμος, ὥστε τοὺς μονάζοντας διατίθεσθαι τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἅμα τῇ αὐτῶν εἰσόδῳ, ἐπεὶ προσκυροῦται τῷ μοναστηρίῳ, οὐ περιεργάζεται τοὺς μονάσαντας πρὸ τῆς παρούσης διατάξεως, ἀλλὰ μόνον τοὺς μετὰ τὴν διάταξιν ἐρευνᾷ. μέμνησο τῆς ε' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ρκγ' νεαρὰν ὁμοίως καὶ τὴν ρλγ' νεαράν. ἀνάγνωθι δὲ καὶ βι. α'[1]) *τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. λη'. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ ὑπατείᾳ ἰωάννου ἰνδ. α'.*

Novella LXXVI.

De monachis.

Causa talis ad nos pervenit.

1. Memorata constitutio, ut, qui monachi fiunt, de rebus suis testentur, simul atque [in monasterium] ingrediantur, alioquin [res eorum] monasterio adiudicentur, non pertinet ad eos, qui ante hanc constitutionem, sed tantum eos, qui post hanc constitutionem monachi facti sunt, adstringit. Memineris Nov. V, et legas similiter Nov. CXXIII et Nov. CXXXIII; legas etiam lib. I Cod. tit. 3 const. 38. *Data mense Iunio Consule Ioanne ind. I.*

Νεαρὰ οζ'.

Περὶ ὀμνυόντων[1]).

Ὁ ἀσελγαίνων ἢ βλασφημῶν ἢ αἰσχρῶς ὀμνύων κατὰ τοῦ θείου κολαζέσθω. ἀνάγνωθι βι. δ' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. β', ἔνθα φησίν, μὴ κινδυνεύειν ἀνθρωπίνως τὸν κατὰ τοῦ θείου ὀμνύοντα· νόει γὰρ κρατεῖν τὸ ἐκεῖσε λεχθέν, εἰ μὴ ἄρα τὶς αἰσχρῶς ὀμόσῃ, ὡς ἔγνως ἐνταῦθα. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ ὑπατείᾳ βελισαρίου.

Novella LXXVII.

De iurantibus.

1. Qui luxuriatur vel blasphemat vel turpiter iurat per deum, puniatur. Legas lib. IV Cod. tit. 1 const. 2, quae dicit, ei, qui per deum iuret, ab hominibus periculum non imminere; noveris enim, quod ibi dictum est, valere, nisi forte quis turpiter iuraverit, sicuti hic didicisti. *Data mense Iunio Consule Belisario.*

---

8) Bodl. *τικτόμενοι.*
9) 10) Bodl. *οὐδέ.*
1) Verba initialia huius Novellae, utpote latina, desunt in Codice. Vide Nov. CIV.
2) Bas. *Fabrot.* *τῆς σικελίας.*

3) Cod. *δέχεσθαι.*
4) Bas. *κοιαίστωρ* scribunt.
5) Bas. *τῶν πατέρων.*
1) Cod. *ε'.*
1) Verba initialia Novellae, quantumvis graeca, in Cod. desunt.

Νεαρὰ οη'.

Περὶ προικῴων, καὶ περὶ ἀπελευθέρας.

Τελείων[1]) ἡμῖν ἀπάντων.

Πᾶς[2]) ἐλευθερούμενος ῥωμαῖος νοεῖται, καὶ δίκαιον ἔχει χρυσοῦ δακτυλίου καὶ παλιγγενεσίας, πλὴν ὑπόκειται τοῖς πατρωνικοῖς δικαίοις, εἰ μὴ ἄρα ῥητῶς αὐτῷ συνεχωρήθη ἐκ τοῦ ἐλευθερώσαντος. ὁ γὰρ θέλων πάτρων συγχωρεῖ τῷ[3]) ἐλευθερουμένῳ τὰ πατρωνικὰ δίκαια, ὥς[4]) φησιν ἡ γ' καὶ ἡ δ' διάτ. τοῦ δ' τί. τοῦ ς' βι. τοῦ κώδικος. εἰ δὲ βούλῃ γνῶναι τὰ περὶ τῶν πατρωνικῶν δικαίων καὶ διαδόχων[5]), ἀνάγνωθι τὸν εἰρημένον ς' τί.[6]) τοῦ αὐτοῦ ς' βιβλίου, καὶ γνώσῃ· εἰ δὲ περὶ[7]) ἐλευθεριῶν θέλεις μαθεῖν, ἀνάγνωθι τὸν ιε' καὶ ις' καὶ ιζ' καὶ ιη'[8]) καὶ κ' καὶ κα' καὶ κβ' καὶ τὸν κγ' τί. τοῦ ζ' βι. τοῦ κώδικος, καὶ μαθήσῃ.

Οἱ περὶ τοὺς πάτρωνας καὶ περὶ τοὺς αὐτῶν παῖδας ἀχάριστοι γενόμενοι καταδουλοῦνται· τιμάτωσαν γοῦν αὐτοὺς καὶ αἰδείσθωσαν καὶ ὀψηκευέτωσαν καὶ REVERENTίαν αὐτοῖς παρεχέτωσαν, καὶ μὴ τυπτέτωσαν αὐτοὺς μηδὲ ὑβριζέτωσαν μήτε ἐπιβουλευέτωσαν αὐτοῖς. ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. ιβ' καὶ τί. ς' διάτ. ε' καὶ [τί.][9]) ζ' διάτ. γ' καὶ βι. ζ' τί. ις' διάτ. α'.

Ὁ ἀπελευθέραν γαμῶν ποιείτω αὐτῇ προικῷα. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. ιε' καὶ ις' καὶ κς', ἔνθα φησίν, ὅτι καλῶς τις τὴν ἰδίαν ἀπελευθέραν γαμεῖ, κἂν συγκλητικός ἐστιν, κατὰ τὴν κη' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου.

Ὁ γαμῶν δούλην ἰδίαν εἰ ἐκθῆται πρὸς αὐτὴν προικῷα, ἐλευθέραν αὐτὴν ποιεῖ καὶ νόμιμον γαμετὴν καὶ τοὺς προτεχθέντας αὐτῷ ἐξ αὐτῆς παῖδας[10]). ἀνάγνωθι βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. ιε' διάτ. γ' καὶ τί. ις' διάτ. κθ'.

Ἐὰν στρατιώτης ἐάσῃ λεγάτον[11]) τῷ ἰδίῳ δούλῳ ἐλεύθερον αὐτὸν ποιεῖ. καὶ σημείωσαι θαυμαστὸν παρὰ τὰ πανταχοῦ εἰρημένα· ἀνάγνωθι γὰρ βι. ς' τοῦ κώδ. τί. κζ' διάτ. ε' καὶ τί. λζ' διάτ. δ' καὶ τί. μβ' διάτ. κη'· καὶ δέξαι τοῦτο ἰδικὸν[12]) ἐπὶ στρατιώτου. ἐξεφωνήθη μηνὶ φεβρουαρίῳ βασιλείας ἔτει ιβ' ὑπατείᾳ τοῦ ὑπερφυεστάτου ἀπίονος.

Novella LXXVIII.

De dotalibus instrumentis, et de liberta.

Perfectis nobis omnibus.

1. Quilibet manumissus pro cive Romano habetur, et ius habet aurei annuli et restitutionis natalium, sed iuribus patronatus subiacet, nisi forte ei expresse remissa sint a manumissore. Nam patronus, si velit, liberto iura patronatus remittit, sicuti dicit const. 3 et 4 tit. 4 lib. VI Codicis. Quodsi scire velis, quae de iuribus patronatus et [patronis] successoribus obtinent, legas dictum tit. 6 eiusdem lib. VI, et cognosces; sin de manumissionibus discere velis, legas tit. 15 et 16 et 17 et 18 et 20 et 21 et 22 et 23 lib. VII Codicis, et disces.

2. Qui adversus patronos vel adversus eorum liberos ingrati sunt, in servitutem rediguntur; igitur iis honorem et verecundiam monstrent et obsequium et reverentiam praestent, neve eos verberent vel iniuria afficiant, neve iis insidias struant. Lege lib. VI Cod. tit. 3 const. 12 et tit. 6 const. 5 et tit. 7 const. 3 et lib. VII tit. 16 const. 1.

3. Qui libertam uxorem ducit, dotalia instrumenta cum ea conficiat. Lege lib. V Cod. tit. 4 const. 15 et 16 et 26, ubi dictum est, recte aliquem libertam suam ducere, licet senator sit, secundum const. 28 eiusdem tituli et libri.

4. Qui ancillam suam ducit, si ei instrumenta dotalia ediderit, liberam eam facit et legitimam uxorem et liberos, quos antea ex illa suscepit, [legitimos]. Legas lib. VII Cod. tit. 15 const. 3 et tit. 16 const. 29.

5. Si miles servo suo legatum reliquerit, liberum eum facit. Nota mirabile hoc, quod sit omnino contra alibi dicta: legas enim lib. VI Cod. tit. 27 const. 5 et tit. 37 const. 4 et tit. 42 const. 28; ideoque intelligas hoc singulare esse in milite. *Data mense Februario imperii anno XII Consule Apione viro clarissimo.*

Νεαρὰ οθ'.

Περὶ μοναχῶν δικαζομένων.

Πρᾶγμα μαθόντες.

Οἱ μοναχοὶ καὶ αἱ μονάστριαι παρὰ μόνῳ τῷ ἐπισκόπῳ ἐνάγονται. εἰ γὰρ ἄρχων ἐκβιβάσει τὰ εἰρημένα

Novella LXXIX.

De monachis litigantibus.

Rem cognoscentes.

1. Monachi et monachae solum apud episcopum conveniuntur. Quodsi praeses dictas personas exse-

---

1) Cod. τίλειων. — Vide *Heimbach* Ἀνέκδ. I p. 164 not. 24.
2) Bas. πῶς.
3) Cod. συγχωρείτω.
4) Deest in Basil.
5) Sic et *Fabrot.* *Heimbachius* coniecit: διαδοχῶν.
6) Bas. addunt: καὶ τὸν ζ' τί.
7) Bas. τὰ περί.
8) Bas. addunt: καὶ τὸν ιθ'.
9) Deest in Cod.
10) Aliquid excidisse videtur, veluti verbum γνησίους.
11) Bodl. ληγάτα.
12) Bodl. ἰδικῶς ἐπὶ στρατιώτου, ἐπὶ δὲ ἰδιώτου οὐχ οὕτως.

πρόσωπα, ἐκπίπτει τῆς ἀρχῆς καὶ ι' χρυσίου λίτρας προστιμᾶται ἅμα τῇ αὐτοῦ τάξει. εἰ δὲ καὶ ὑπομνήσῃ τις αὐτὰ τὰ εὐλαβῆ πρόσωπα, ἀσφαλίζεται καὶ τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπόυ, μηδὲ ἄλλον ἔτι ἐκβιβάσαι δυνάμενος. ἀνάγνωθι τὴν πγ' καὶ τὴν ρκγ' νεαράν. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαρτίῳ ὑπατείᾳ ἀπίονος.

quatur, praesidatu excidit et X auri libris cum officio suo mulctatur. Sin quis illas venerabiles personas commonuerit, vincitur et punitur ab episcopo, neque quemquam alium amplius exsequi potest. Lege Nov. LXXXIII et CXXIII. *Data mense Martio Consule Apione.*

Νεαρὰ π'.

Περὶ τοῦ QUAESITOROς[1].

Ἀεὶ μετὰ[2] *τῆς ἐκ τοῦ θεοῦ βοηθείας.*

Τῷ QUAESITORι[3]) *ἤτοι τῷ ἐρευνητῇ ὑπόκεινται οἱ ἐνδημοῦντες κωνσταντινουπόλει ξένοι καὶ οἱ πλαστογράφοι.*

Ὁ QUAESITOR[4]) *ἔχει ι' λίτρας χρυσίου ἀνόναν· ὁ δὲ σύνεδρος αὐτοῦ νομίσματα ρ', ἡ τάξις αὐτοῦ νομίσματα τλ'.*

Δύναται ὁ QUAESITOR *καὶ δημοσίοις χρήσασθαι γράμμασι πρὸς τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας καὶ πρὸς τοὺς ὄντας ἐν τοῖς πέρασιν*[5]), *ἵνα σχῇ ταξεώτας ἐκεῖσε. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαρτίῳ ὑπατείᾳ ἀπίονος καὶ βασιλείας ιβ' ἔτει.*

Novella LXXX.

De Quaesitore.

Semper cum dei auxilio.

1. **Quaesitori subiacent peregrini, qui Constantinopoli degunt, et falsarii.**

2. **Quaesitor habet X libras auri annonam: assessor eius aureos C, officium eius aureos CCCXXX.**

3. **Potest quaesitor etiam publicis uti literis ad provinciarum praesides et ad eos, qui sunt in transmarinis partibus, ut ibi cohortales habeat. *Data mense Martio Consule Apione et imperii anno XII.***

Νεαρὰ πα'.

Περὶ λύσεως ὑπεξουσιότητος.

Εἴτι[1]) *πρὸς ὠφέλειαν καὶ κόσμον.*

Δοῦλος στρατευόμενος εἰδήσει τοῦ οἰκείου[2]) *δεσπότου ἐλευθεροῦται. ἀνάγνωθι βι. ς' τί. δ' διάτ. δ' καὶ βι. ιβ' τί. λγ' διάτ ς' καὶ ζ'.*

Πᾶσα ἀξία ἢ ἀρχὴ βουλῆς ἐλευθεροῦσα πάντως λύει καὶ τὴν ὑπεξουσιότητα, καὶ χαρίζεται τοῖς γενομένοις αὐτεξουσίοις τὸ αὐτῶν πεκούλιον. εἰσὶ δὲ καὶ αἱ βουλῆς καὶ ὑπεξουσιότητος ἀπαλλάττουσαι ἀξίαι αὗται· πατρικιότης ὀρδιναρία[3]) *καὶ ὑπατεία* HONORARIA *ὑπὸ ὀρδιναρίαν*[4]), *καὶ ἡ ἔμπρακτος ἐπαρχότης, καὶ ἡ στρατηγία, καὶ ἡ ἐπισκοπή. ἰστέον δέ, ὅτι οὐ μόνον βουλῆς καὶ ὑπεξουσιότητος ἐλευθεροῖ ἡ ἐπισκοπή, ἀλλὰ καὶ τύχης δουλικῆς καὶ ἐναπογραφικῆς ἀπαλλάττει τὸν αὐτῆς*

Novella LXXXI.

De emancipatione.

Quidquid ad utilitatem et ornatum.

1. **Servus sciente domino suo militans liber fit. Lege lib. VI [Cod.] tit. 4 const. 4 et lib. XII tit. 33 const. 6 et 7.**

2. **Quaelibet dignitas vel magistratus, qui a curia liberat, omnino etiam patriam potestatem solvit, et iis, qui sui iuris inde fiunt, peculium eorum largitur. Dignitates vero, quae tam a curia quam a patria potestate liberant, hae sunt: patriciatus ordinarius, et consulatus honorarius post ordinarium, et ordinaria praefectura, et magisterium militare, et episcopatus. Sciendum autem est, quod non solum a curia et patria potestate liberat episcopatus, sed etiam eum, qui eo dignus habitus est, a servili vel**

---

1) Cod.: ЧЧASTITOROS.
2) Cod. *μὲν τά.*
3) Cod.: QUAESTORI.
4) Cod. ЧЧAESTHTωR.
5) Verti, secundum quod vult textus Novellae: „in transmarinis partibus." *Πέρας* proprie audit *finis*, *terminus*. *Athanasius* (*Heimb*. *Ἀν.* I p. 58) pro *ἐν πέρασι* habet *ἐν τοῖς περάμασιν Κωνσταντινουπόλεως*, nisi forte legendum sit: *ἐν τοῖς πέραν οὖσι κωνστ.* (Vide *Heimb*. l. c. not. 64.)
1) Cod. *ἔτι.*
2) Bodl. *ἰδίου.*

3) In Cod. est: *πατρικιότης ὀρδιναρία.*
4) Cod. *ὀ*NARARια *ὑπὸ ὀρδιναρία.* — *Theodoro* patriciatus ordinarius consulum ordinariorum; consulatus honorarius post ordinarium consulum suffectorum esse videtur. Nov. 81 praef. „*ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάτων, οἵπερ τὸ οἰκεῖον ὄνομα τῷ χρόνῳ μετὰ τὴν βασιλείαν διδόασι, καὶ τῶν γε μόνοις τοῖς ὑπατικοῖς συμβόλοις τετιμημένων,*" et c. 1 „*τούς τε ὀρδιναρίους ὑπάτους... καὶ πρόσγε τοῖς τιμωμένοις παρὰ τῆς βασιλείας ὑπατικοῖς συμβόλοις.*" *Athanasius* (*Heimbach Ἀνέκδ.* I p. 164): „*ὁ ἀπὸ ὑπάτων*" et (l. l. p. 184): „*ὁ ἔμπρακτος ὕπατος... καὶ ὁ ἀξίαν ἔχων ἀπὸ ὑπάτων.*"

ἀξιούμενον, ὥς φησιν ἡ ρκγ' νεαρά. μέμνησο δὲ καὶ λη' νεαρᾶς καὶ ἀνάγνωθι βι. ϛ' τοῦ κώδ. τί. κ' διάτ. ιε' καὶ βι. ι' τί. λβ' διατ. ξβ' καὶ ξγ' καὶ ξη'.

Ὁ γενόμενος αὐτεξούσιος δι' ἑνὸς τῶν εἰρημένων τρόπων, οἷον διὰ τὸ εἶναι πατρίκιος ἢ ὕπατος καὶ τῶν λοιπῶν, ἐὰν παῖδας ἔχει, ὑπεξουσίους αὐτοὺς τότε κτᾶται, ὅτε τελευτήσωσιν οἱ αὐτοῦ γονεῖς, τουτέστιν οἱ πάπποι ἐκείνων, καὶ οὐδὲ βλάπτεται αὐτὸς[5]) κατά τι περὶ τὰ λεγίτιμα δίκαια. ἀνάγνωθι βι. ϛ' τοῦ κώδ. τί. νη' διάτ. ια' καὶ βι. η' τί. μη' διάτ. ϛ'.

Τοῦτο δὲ δέξαι, ὡς εἶπον, ἐπὶ τῶν γενομένων αὐτεξουσίων δι' ἑνὸς τῶν κειμένων ἐνταῦθα τρόπων. εἰ γάρ τις γένηται δι' ἐμαγκιπατίονος αὐτεξούσιος ἔχων παῖδας, οὐδὲ μετὰ τελευτὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τουτέστι τοῦ πάππου κτᾶται ὑπεξουσίους, οὓς ἔσχε παῖδας πρὸ τῆς αὐτεξουσιότητος· ἀλλὰ τοὺς μετὰ τὴν αὐτεξουσιότητα γενομένους ἔχουσιν[6]) ὑπεξουσίους. σημείωσαι οὖν θαυμαστὸν καὶ ξένον. ἀνάγνωθι δὲ βι. η' τοῦ κώδ. τί. μή[7]) καὶ μαθήσῃ τὰ περὶ τῶν ἐμαγκιπατιόνων. ἐξεφωνήθη ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ὑπατείας ἀπίονος.

adscriptitia conditione liberum facit, sicuti dicit Nov. CXXIII. Memineris etiam Nov. XXXVIII et legas lib. VI Cod. tit. 20 const. 15 (?) et lib. X tit. 32 const. 62 et 63 et 68.

3. Qui sui iuris fit propter unam ex memoratis causis, veluti quod est patricius vel consul et caetera, si liberos habeat, sub potestatem suam eos tunc redigit, quum parentes eius, id est avi illorum, moriantur, nec ipse ullo modo circa legitima iura damnum sentit. Legas lib. VI Cod. tit. 58 const. 11 et lib. VIII tit. 48 const. 6.

4. Hoc autem accipe, sicuti dixi, de iis, qui propter unam ex memoratis hoc loco causis sui iuris facti sunt. Nam si quis, qui liberos habeat, emancipatione sui iuris factus sit, ne post obitum quidem patris sui, id est avi, sub potestatem liberos redigit, quos ante emancipationem habuit: sed eos, qui post emancipationem nascuntur, sub potestate habent. Nota igitur mirabile hoc et inauditum. Legas vero lib. VIII Cod. tit. 48, et disces, quae circa emancipationes obtinent. *Data tempore consulatus Apionis.*

Νεαρὰ πβ'.

Περὶ θείων δικαστῶν.

Ζήνωνι τῷ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως γέγραπται νόμος[1]).

Εἰσί τινες ἐν κωνσταντινουπόλει θεῖοι δικασταὶ καλούμενοι, οἵστισιν οἱ ἐν αὐτῇ κωνσταντινουπόλει ἄρχοντες ἐκείνας τὰς δίκας παραπέμπουσιν, ἅστινας οὐ κρίνουσι διὰ τῶν ἰδίων συνέδρων, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες δοκιμάζουσι τὰς ἐφέσεις αὐτῶν. τοιούτων δικῶν[2]), ἐὰν ἐκ τῆς βασιλείας παραπεμφθῶσιν, ἡ κονσουλτατίων κρινεῖ αὐτὰς πρὸς τὸ ποσὸν δηλονότι τῆς ὑποθέσεως· τί γάρ; ὅτι ὑπὲρ τὰς ι' λίτρας χρυσίου εἰσὶν αὗται αἱ δίκαι, καὶ δέονται κονσουλτατίονος αἱ αὐτῶν ἔγκλητοι κατὰ τὴν κγ' νεαράν. ἐὰν γὰρ μὴ ἀπὸ τῆς βασιλείας, ἀλλ' ἔκ τινος τῶν ἀρχόντων αὐτοῖς παρεπέμφθησαν, τότε μόνον τῶν μέχρι τ' νομισμάτων δικῶν ἀκροῶνται αὐτοὶ οἱ θεῖοι δικασταὶ κατὰ παρασημείωσιν καὶ ἐγγράφως ὁρίζονται· τῆς ἐφέσεως κἀνταῦθα ἁρμοζούσης πρὸς τὰ λεχθέντα. σημείωσαι δέ, ὅτι καὶ δειλινῇ[3]) ἀκροᾶσθαι ὑποθέσεως δυνατόν, καὶ ὅτι ἡ ἔγκλητος ἡ κατὰ τοῦ[4]) δοθέντος δικαστοῦ ἀνατρέχει ἐπὶ τὸν δεδωκότα αὐτόν, καὶ ὅτι κατὰ παρασημείωσιν δίκης ἀκροώμενος ὀφείλει ἐγγράφως ψηφίσασθαι. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. η' καὶ βι. γ' τί. α' διάτ. ιη' καὶ τί. δ' διάτ. α' καὶ βι. ζ' τί. ξβ' διάτ. ϛ' καὶ μαθήσῃ. μὴ λάθῃ

Novella LXXXII.

De sacris iudicibus.

A Zenone piae memoriae scripta est lex.

1. Sunt quidam Constantinopoli, qui vocantur sacri iudices, ad quos magistratus Constantinopoleos eas lites transmittunt, quas ipsi cum assessoribus suis non decidunt, sed de quarum appellationibus etiam ipsi gloriosissimi magistratus cognoscunt. Eiusmodi lites, si ab imperatore commissae sint, consultatio decidet, scilicet secundum quantitatem causae; nimirum si supra X libras auri hae lites sint et appellationes ab iis consultatione opus habeant secundum Nov. XXIII. Sin non ab imperatore, sed ab aliquo magistratu iis commissae sint, tunc solum de iis litibus, quae usque ad CCC aureos sunt, iudicant ipsi sacri illi iudices secundum annotationem et in scriptis sententiam dant: appellatione etiam hic secundum supra dicta competente. Nota vero, quod etiam pomeridiano tempore causa cognosci potest, et quod appellatio a iudice delegato ad eum remeat, qui illum delegavit, et quod in scriptis sententiam proferre debet, qui per annotationem de lite cognoscit. Legas lib. I Cod. tit. 9 const. 8 et lib. III tit. 1 const. 18 et tit. 4 const.

---

5) Cod. *βλάπτει αὐτοῦ*, quod corrigamus necesse est. Aut legendum *βλάπτει αὐτούς*, quae facilior emendatio est, aut *βλάπτεται αὐτός*, quod textui Novellae magis convenit.

6) *Ἀνακόλουθον.*

7) Cod. *μ'*.

1) Cod. *νομω.* — Novella: *διάταξις.*

2) Aut corruptela hic locus laborat aut *ἀνακόλουθος* est.

3) Cod. *δειληνῇ.*

4) Cod. *καὶ αὐτοῦ.*

σὲ καὶ ἡ πς΄ νεαρά, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἀνάγνωθι, καὶ γνώσῃ περὶ τοῦ κατὰ παρασημείωσιν κρίνοντος.

Τρίτον τὶς οὐ δύναται ἐγκαλεῖσθαι. ἔγνως γὰρ ἐν τῷ ς΄ βι. τοῦ κώδ. τί. ο΄ διάτ. α΄, ὅτι καλῶς τις δεύτερον ἐγκαλεῖται περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος.

Ὁ κοντούμαξ οὐκ ἐγκαλεῖται. μέμνησο τῆς ξε΄ νεαρᾶς καὶ ἀνάγνωθι βι. γ΄ τοῦ κώδ. τί. α΄ διάτ. ιγ΄ καὶ βι. ζ΄ τί. ξε΄ διάτ. α΄.

Αἱ ἐφέσεις τῶν ἐν κωνσταντινουπόλει θείων δικαστῶν μετὰ δύο μῆνας ἔχουσι τὴν κυρίαν, μὴ ἁρμοζούσης ἐπ᾽ αὐταῖς REPARATίονος[5]). ἀνάγνωθι βι. ζ΄ τοῦ κώδ. τί. ξγ΄ διάτ. β΄ καὶ ε΄.

Αἱ τῶν θείων δικαστῶν ἔγκλητοι τοῖς παραπέμψασιν αὐτοῖς τὰς δίκας κρίνονται ἐντὸς β΄ μηνῶν. ἀνάγνωθι βι. γ΄ τοῦ κώδ. τί. α΄ διάτ. ιη΄.

Οἱ θεῖοι δικασταὶ δικάζοντες λαμβανέτωσαν ὑπὲρ καθεδρικῶν καὶ ὅρου ἀνὰ β΄ νομισμάτων ἐπὶ τῶν [ὑπὲρ ρ΄ νομισμάτων δικῶν· εἰ γὰρ][6]) μέχρι ρ΄ νομισμάτων εἰσὶν αἱ δίκαι, μηδὲν λαμβανέτωσαν. ἀνάγνωθι βι. γ΄ τοῦ κώδ. τί. β΄ διάτ. ε΄, καὶ μαθήσῃ τὰ περὶ τῶν σπουρτούλων καὶ μισθῶν· ταῦτα δὲ διατυποῖ καὶ νεαρὰ [ρκδ΄][7]).

Ἐχέτωσαν οἱ θεῖοι δικασταὶ β΄ ἐκσκέπτορας καὶ β΄ ἐκβιβαστάς, καὶ λαμβανέτωσαν β΄ λίτρας χρυσοῦ ὑπὲρ σιτήσεως.

Ὁ δικαστὴς ὅρκον ἐπάγων μετὰ ταξατίονος τῷ νενικηκότι περὶ τῶν δαπανημάτων λόγω...[8]) καὶ μὴ λάθῃ σὲ ἡ ριβ΄ νεαρά. εἰ δὲ θέλεις μαθεῖν τὰ περὶ ὅρκου ἐπιφερομένου παρὰ δικαστοῦ, ἀνάγνωθι βι. ζ΄ τί. με΄ διάτ. ια΄· περὶ δὲ δαπανημάτων ἀνάγνωθι βι. γ΄ τοῦ κώδ. τί. α΄ διάτ. ιγ΄ καὶ βι. ζ΄ τί. να΄ διάτ. δ΄ καὶ ε΄.

Μηδεὶς ὀμνύετω ἐμμένειν τῷ δικαστῇ ἢ αἱρεῖσθαι αἱρετὸν χωρὶς ποινῆς, ἀλλὰ πάντως ποινὴν ὁριζέτω, καί, εἰ μὴ ἐμμείνῃ τοῖς κριθεῖσι, τὴν ποινὴν διδότω ἄνωθεν δικαζόμενος[9]). ἀνάγνωθι βι. β΄ τοῦ κώδ. τί. νε΄ διάτ. δ΄, ἥτις ἐκαινοτομήθη. γνῶθι δέ, ὅτι καὶ ἡ ε΄ διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου οὐ προβαίνει σήμερον[10]), λέγουσα δύνασθαι ἀκινδύνως ἐντὸς ι΄ ἡμερῶν τὸν μὴ θέλοντα ἐμμεῖναι ἀναχωρεῖν τῆς ψήφου τοῦ αἱρετοῦ· κατὰ γὰρ τὸ ἐνταῦθα λεχθὲν χρεία πάντως ποινῆς καὶ ἐπὶ αἱρετοῦ.

Πάντες οἱ ἄρχοντες δεξάσθωσαν τὰς κατ᾽ αὐτῶν ἐγκλήτους. ἀνάγνωθι βι. ζ΄ τοῦ κώδ. τί. ξβ΄ διάτ. β΄ καὶ ιε΄ καὶ κα΄ καὶ κδ΄ καὶ λα΄.

Ἡ τῶν ἐπάρχων ψῆφος ἐγκλήτῳ οὐχ ὑπόκειται, πλὴν ἀναψηλαφᾶται. ἀνάγνωθι βι. α΄ τοῦ κώδ. τί. δ΄ διάτ. η΄ καὶ τί. ιθ΄ διάτ. δ΄ καὶ ε΄, βι. ζ΄ τί. μβ΄ διάτ. α΄

1 et lib. VII tit. 62 const. 6, et disces. Nec te lateat Nov. LXXXVI, sed et hanc legas et disces de eo, qui per annotationem iudicat.

2. Tertio appellare nemo potest; didicisti scilicet lib. VII Cod. tit. 70 const. 1, recte aliquem secundo in eadem causa appellare.

3. Contumax non appellat. Memineris Nov. LXV et legas lib. III Cod. tit. 3 const. 13 et lib. VII tit. 65 const. 1.

4. Appellationes a sacris iudicibus, qui Constantinopoli sunt, post duo menses fatalem habent, nulla super iis reparatione competente. Lege lib. VII Cod. tit. 63 const. 2 et 5.

5. Appellationes a sacris iudicibus ab iis, qui illis lites commiserunt, intra II menses deciduntur. Lege lib. III Cod. tit. 1 const. 18.

6. Sacri iudices, si cognoscunt, binos aureos accipiunt, pro consessu et pro sententia in litibus, quae super C aureos sunt; si vero lites usque ad C aureos sint, nihil accipiant. Legas lib. III Cod. tit. 2 const. 5, et disces de sportulis et mercedibus: haec vero disponit etiam Nov. CXXIV.

7. Sacri iudices habeant II exceptores et II exsecutores, et accipiant II libras auri pro annona.

8. Iudex, si victori iuramentum de expensis cum taxatione detulerit,....nec te lateat Nov. CXII. Si vero de iuramento a iudice deferendo discere vis, legas lib. VII tit 45 const. 11; de expensis autem legas lib. III Cod. tit. 1 const. 13 et lib. VII tit. 51 const. 4 et 5.

9. Nemo iuret, sese iudice contentum fore vel arbitrum sumere, poena non adiecta, sed omnino poenam definiat, et, si iudicato non fuerit contentus, poenam praestet, de novo litigans. Legas lib. II Cod. tit. 55 const. 4, quae innovata est. Scias etiam const. 5 eiusdem tituli ac libri hodie non procedere, quae dicat, posse sine periculo intra X dies eum, qui contentus esse nolit, a sententia arbitri recedere; nam secundum quod hic dictum est, omnino poenae conventione opus est etiam in arbitro.

10. Omnes magistratus recipiant appellationes, quae adversus eos porriguntur. Lege lib. VII Cod. tit. 62 const. 2 et 15 et 21 et 24 et 31.

11. Praefectorum sententia appellationi non est obnoxia, sed retractatur. Legas lib. I Cod. tit. 4 const. 8 et tit. 19 const. 4 et 5, lib. VII tit. 42

5) Cod. REPARATATίονος.

6) Inclusa desunt in Codice, sed necessario erant supplenda.

7) Numerum Codex non habet.

8) In Cod. non est lacunae signum: sed complura exciderunt. Novella 82 c. 10: „εἴπερ ὅρκον ἐπαγάγοι περὶ τῶν δαπανημάτων ὁ δικαστὴς τῷ νενικηκότι, δηλαδὴ μετὰ τῆς φαινομένης αὐτῷ ὀρθῶς ἔχειν ποσότητος, ἣν δὴ ταξατίωνα καλοῦσιν οἱ νόμοι, εἶτα ἐκεῖνος ἐπομόσοιτο, μὴ ἔχειν ἄδειαν τὸν δικαστὴν εἰς ἐλάττονα τῶν ὀμωμοσμένων καταδικάζειν .... εἰ μέντοι συνείδοι μὴ δεῖν μηδέτερον τῶν μερῶν τῷ τῶν δαπανημάτων ὑποθεῖναι λόγῳ διὰ το τῆς ὑποθέσεως ἴσως ποικίλον, αὐτὸ τοῦτο διορίζεσθαι ψήφῳ.“ Athanasius (Heimbach Ἀνέκδ. I p. 58 sq. p. 78): „ἐὰν περὶ δαπανημάτων ὅρκον ὁ δικαστὴς ἐπαγάγῃ τῷ λιτιγάτορι, δύναται τὴν διὰ τοῦ ὅρκου δηλωθεῖσαν ἀπομειοῦν ποσότητα, ἀναιρεῖν δὲ τοῖς δικαζομένοις τὸν περὶ ζημιωμάτων καὶ ἀναλωμάτων λόγον οὐ κωλύεται.“ Hinc lacuna, quae in Codice est, suppleri debebit: praeterea vero ante verba: καὶ μὴ λάθῃ σέ allegationes quaedam locorum similium desunt, veluti: ἀνάγνωθι βι. γ΄ τοῦ κώδ. τί. α΄ διάτ. ιε΄.

9) Cod. δικαζομένω. — Verti „de novo litigans“: sed et sic intelligi potest: „a deo poenam exspectans.“

10) Cod. σημεῖον.

καὶ τί. ξβ' διάτ. ιθ' καὶ τί. ο' διάτ. α'· μέμνησο δὲ τῆς κγ' νεαρᾶς καὶ ἀνάγνωθι τὴν ριγ' νεαράν.

Πᾶς δικαστὴς ἀκολουθείτω τοῖς νόμοις, κἂν ἐναντίαν δέξηται κέλευσιν. ἀνάγνωθι βι. γ' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. ια' καὶ ιβ' καὶ νεαρὰν ριγ'.

Οἱ δικασταὶ περὶ νόμου ἀμφιβάλλοντες μηνυέτωσαν βασιλεῖ. ὅμοιόν φησιν ἡ ριγ' νεαρά. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἀπριλίῳ τῆς ὑπατείας ἀπίονος ἔτει ιβ' τῆς βασιλείας ἰουστινιανοῦ.

const. 1 et tit. 62 const. 19 et tit. 70 const. 1; memineris etiam Nov. XXIII, et legas Nov. CXIII.

12. Quilibet iudex leges sequatur, licet contrariam accipiat iussionem. Lege lib III Cod. tit. 1 const. 11 et 12 et Nov. CXIII.

13. Iudices, si de lege dubitent, ad imperatorem referant. Simile quid dicit Nov. CXIII. *Data mense Aprili Consule Apione anno XII imperii Iustiniani.*

Νεαρὰ πγ'.

Περὶ κληρικῶν δικαζομένων.

Πολλοὺς ἱεροὺς γεγραφότες νόμους.

Οἱ κληρικοὶ παρὰ τοῖς ἰδίοις ἐπισκόποις ἐναγέσθωσαν, ἢ παρὰ τοῖς ἄρχουσιν, ἔνθα μέντοιγε οὐ δύνανται οἱ ἐπίσκοποι τεμεῖν τὴν ὑπόθεσιν, ἀπολαύοντες ὅμως τῶν δεδομένων αὐτοῖς προνομίων. ἰστέον γάρ, ὅτι ὁ ἔχων δίκην πρὸς κληρικὸν ὀφείλει πρῶτον τῷ ἐπισκόπῳ αὐτοῦ προσελθεῖν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. λβ' καὶ λς' καὶ νεαρὰν ρκγ'.

Ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων ὑποκείσθωσαν τοῖς ἄρχουσι καὶ οἱ κληρικοί, πρότερον γυμνούμενοι τῆς ἱερατείας [παρὰ][1]) τοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν, καὶ οὕτως, εἰ δεήσοι, τιμωρηθῶσι, δῆλον δὲ ὅτι ἐξεταζομένης τῆς ὑποθέσεως ἐντὸς β' μηνῶν παρὰ τοῖς ἄρχουσι. πλὴν ἴσθι, ὅτι ἐὰν ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ ἁμάρτημα, μόνος ὁ ἐπίσκοπος ἐξετάζει αὐτὸ τὸν δέοντα σωφρονισμὸν ἐπάγων. ἀνάγνωθι βι. α' τί. γ' διάτ. λβ' καὶ λς' καὶ τί. δ' διάτ. κθ' καὶ νεαρὰν ρκγ'. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ τῆς βασιλείας ἔτει ιγ' ὑπατείᾳ ἀπίονος.

Novella LXXXIII.

De clericis litigantibus.

Plurimas sacras scribentes leges.

1. Clerici apud episcopos suos conveniantur, vel apud magistratus, siquidem episcopi causam decidere nequeant, ita tamen, ut privilegiis, quae ipsis data sunt, gaudeant. Sciendum enim est, eum, qui litem cum clerico habet, primum ad episcopum eius accedere debere. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 32 et 36 et Nov. CXXIII.

2. In criminibus magistratibus subiaceant etiam clerici, prius sacerdotio privati per episcopum suum, et ita, si conveniat, puniantur, causa videlicet intra duo menses a magistratibus inquirenda. Sed scias, si ecclesiasticum sit delictum, solum episcopum in id inquirere et convenientem castigationem inducere. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 32 et 36 et tit. 4 const. 29 et Nov. CXXIII. *Data mense Iunio imperii anno XII Consule Apione.*

Νεαρὰ πδ'.

Περὶ ἀδελφοπαίδων.

Πολλοῖς πανταχόθεν.

Προτιμῶνται οἱ ἐκ τῶν αὐτῶν γονέων φύντες ἀδελφοὶ τῶν καταγομένων ἐκ διαφόρων γονέων περὶ τὴν διαδοχὴν τῶν ἀδελφῶν. ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. νη' διάτ. ιε' καὶ τί. νθ' διάτ. α' καὶ νεαρὰν ριη'.

Οἱ ἐκ τῶν αὐτῶν γονέων τεχθέντες προτιμητέοι εἰσὶ τοῦ ἰδίου πατρὸς εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ αὐτῶν ἀδελφοῦ. ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. νς' διάτ. ζ', ἀλλ' ἴσθι, ὅτι τοῦτο ἀναιρεῖ ἡ ριη' νεαρά, καὶ ἀνάγνωθι αὐτήν.

Ἐὰν ἀδελφῷ τελευτῶντι οὐχ ὕπεισιν ἀδελφοὶ ὁμοπάτριοι καὶ ὁμομήτριοι ὄντες, κρατείτωσαν οἱ παλαιοὶ νόμοι ἐπὶ τῆς διαδοχῆς αὐτοῦ. ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. νθ' διάτ. α' καὶ νεαρὰν ριη'. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουλίῳ βασιλείας ἔτει ιγ' ὑπατείᾳ ἀπίονος.

Novella LXXXIV.

De fratrum liberis.

Multis undique.

1. Praeferuntur fratres ex iisdem parentibus nati in successione fratrum suorum iis, qui ex diversis parentibus descendunt. Lege lib. VI Cod. tit. 58 const. 15 et tit. 59 const. 1 et Nov. CXVIII.

2. Qui ex iisdem parentibus nati sunt, praeferendi sunt patri suo in successione fratris sui. Legas lib. VI Cod. tit. 56 const. 7, sed scias hoc tolli Nov. CXVIII, et legas eam.

3. Si frater moriens non habeat fratres ex eodem patre et eadem matre natos, antiquae leges obtineant in successione eius. Lege lib. VI Cod. tit. 59 const. 1 et Nov. CXVIII. *Data mense Iulio imperii anno XIII Consule Apione.*

---

1) Deest in Codice: ex contextu Novellae supplevi.

Νεαρὰ πε'.

Περὶ ὅπλων.

Τὸν μέγαν θεὸν καὶ σωτῆρα ἡμῶν.

Οἱ φαβρικένσιοι μόνον τὰ ὅπλα κατασκευαζέτωσαν, καὶ τῷ ἀρμαμέντῳ αὐτὰ εἰσφερέτωσαν. ἀνάγνωθι βι. ια' τί. ι' διάτ. α' καὶ β' καὶ ε' καὶ ς', καὶ μαθήσῃ τὰ περὶ τῶν φαβρικενσίων.

Οἱ δεπουτάτοι φροντιζέτωσαν τῆς τῶν ὅπλων ἐπιμελείας.

Οἱ βαλλιστάριοι ἑκάστου ἀριθμοῦ τὰ γινόμενα ὅπλα τῷ δημοσίῳ εἰσφερέτωσαν κινδύνῳ τῶν πατέρων τῶν πόλεων, [ἐπεὶ] [1]) ποιναῖς ὑποβάλλονται. μέμνησο τοῦ τέλους τῆς ιζ' νεαρᾶς. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ τῆς βασιλείας ἔτει ιγ' ὑπατείᾳ ἀπίονος.

Novella LXXXV.

De armis.

Magnum deum et salvatorem nostrum.

1. Solum fabricenses arma fabricent, eaque armamento inferant. Lege lib. XI [Cod.] tit. 10 const. 1 et 2 et 5 et 6, et disces, quae ad fabricenses spectant.

2. Deputati prospiciant armorum procurationi.

3. Ballistarii cuiusvis numeri arma, quae facta sunt, fisco inferant periculo patrum civitatium; alioquin poenis subiiciuntur. Memineris Nov. XVII circa finem. *Data mense Iunio imperii anno XIII Consule Apione.*

Νεαρὰ πς'.

Περὶ τοῦ συνακροᾶσθαι ὑπόπτῳ ὄντι ἄρχοντι τὸν ἐπίσκοπον.

Ἐξ οὗπερ ἡμᾶς.

Πᾶς ἔχων ἀμφισβήτησιν χάριν ἐγκληματικῆς ἢ χρηματικῆς αἰτίας προσίτω τῷ ἄρχοντι, καὶ εἰ ῥαθυμήσῃ, προσέλθῃ τῷ ἐπισκόπῳ, ὅπως ἀναγκάσῃ τὸν ἄρχοντα δι' ἄλλου ἢ δι' ἑαυτοῦ σὺν τῷ δικαίῳ τεμεῖν τὸ ἀμφισβητούμενον· εἰ δὲ ὑπερθῆται ὁ ἄρχων ἢ ἀδίκως ψηφίσηται, τότε μηνυέτω ὁ ἐπίσκοπος τῷ βασιλεῖ.

Τῷ ὑπόπτῳ ἄρχοντι συνακροάσθω ὁ ἐπίσκοπος. καὶ σημείωσαι, ἢ φιλικῶς ἢ κατὰ παρασημείωσιν [1]) ἢ διαγνωστικῶς, νομίμως μέντοι, τεμνέτωσαν τὴν ὑπόθεσιν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. ζ', ἔνθα εἴρηται, ὡς τοῖς θέλουσι καλῶς δικάζει ὁ ἐπίσκοπος. τὸ δὲ ἐνταῦθα κείμενον περὶ ὑπόπτου νόει περὶ μόνου ἄρχοντος καὶ μὴ ἐπὶ παντὸς δικαστοῦ· μάλιστα τοῦ διδομένου παρὰ βασιλέως δικαστοῦ ὄντος ὑπόπτου [2]) αἱρετὸν ἀναγκάζεται [3]) δέξασθαι, ὡς κεῖται βι. γ' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. ις' [4]).

Ἐάν τις μὴ προσελθὼν πρῶτον τῷ ἄρχοντι [ἀδικηθῇ, προσίτω] [5]) τῷ ἐπισκόπῳ τῶν τόπων, ὅστις κρινέτω καὶ ἐκβιβαζέτω τὰ τῆς ὑποθέσεως· εἰ δὲ ὁ ἄρχων τὴν ἔννομον κρίσιν τοῦ ἐπισκόπου παραιτήσηται, ποιναῖς ὑποκείσθω· κεῖται γὰρ βι. α' τοῦ κώδ. τί. δ' διατ. η', ὡς ἡ τῶν ἐπισκόπων ψῆφος ἔγκλητον οὐ δέχεται. πλὴν ἀνάγνωθι τὴν ρκγ' νεαράν, ἔνθα φησίν, ὅτι ἀναψηλαφᾶται ἡ τῶν ἐπισκόπων ψῆφος.

Novella LXXXVI.

Ut cum suspecto praeside simul episcopus iudicet.

Ex quo nos.

1. Quilibet, qui propter criminalem vel civilem causam controversiam habet, praesidem adeat, et, si negligens fuerit, ad episcopum accedat, ut is praesidem cogat, per alium aut per semet ipsum, secundum quod iustum est, controversiam decidere; sin autem moram fecerit praeses aut iniustam sententiam tulerit, tunc episcopus hoc referat imperatori.

2. Cum suspecto praeside simul episcopus iudicet. Et nota, vel amicabiliter vel per annotationem vel cognitionaliter, legitime tamen, causam decidant. Legas lib. I Cod. tit. 4 const. 7, ubi dictum est, volentibus episcopum recte iudicare. Quod autem hic de suspecto dictum est, de praeside tantum accipe, non de quolibet iudice; maxime si, qui ab imperatore datus est iudex, suspectus fuerit, arbitrum eligere cogitur, sicuti statutum est lib. III Cod. tit. 1 const. 16.

3. Si quis, qui primum non adiit praesidem, ab eo laedatur, ad episcopum locorum accedat, qui causam diiudicare et exsequi debet; quodsi praeses legitimam episcopi decisionem recusaverit, poenis subiaceat: dicitur enim lib. I Cod. tit. 4 const. 8, episcoporum sententiam appellationem non recipere. Sed legas Nov. CXXIII, ubi dicitur, retractari episcoporum sententiam.

---

1) Deerat in Codice: sed aliquid huiusmodi supplendum erat.

1) Cf. supra Nov. LXXXII, et quae adnotavit *Heimbachius* ad Basil. tom. I p. 243 not. x.

2) Codex corrupte: *μάλιστα τοῦ διδομένου παρὰ βασιλέως δικαστὴν ὡς ὕποπτον.*

3) Sc. qui eum recusavit.

4) In Cod. qui numerus esset perscriptus, dubius fui: sed videtur significari const. 16.

5) Cod. corrupte: *Ἐάν τις μὴ προσελθὼν πρῶτον τῷ ἄρχοντι ἢ τῷ ἐπισκόπῳ κ. τ. λ.* Nov. 86 c. 4: „*εἰ — συμβῇ τινα τῶν — ὑπηκόων παρ' αὐτοῦ τοῦ — ἄρχοντος ἀδικηθῆναι, κελεύομεν αὐτὸν προσελθεῖν τῷ — ἐπισκόπῳ.*"

Οἱ τοῖς ἄρχουσιν ὑπουργοῦντες ἀπαλλαττέτωσαν τοὺς προσερχομένους, καί, εἰ λάβωσί τι πλέον τῶν ὡρισμένων τοῖς νόμοις, τιμωρείσθωσαν. ἀνάγνωθι βι. γ' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ε'.

Ὁ ἐπίσκοπος παραβλέπων τὸ δίκαιον πρὸς τὸ κεχαρισμένον τινί, κανονικῷ ἐπιτιμίῳ ὑποβαλλέσθω.

Ἄρχοντος μὴ ὄντος ἐν τοῖς τόποις, κρινέτω ὁ ἔκδικος ἅμα τῷ ἐπισκόπῳ τὰ ἐμπίπτοντα. ἔγνως δὲ ἐν τῇ ιε' νεαρᾷ, ὅτι τὸν ἀπόντα ἄρχοντα τοποτηρεῖ ὁ ἔκδικος. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. κα', ἔνθα φησίν, ὅτι πολιτικοῦ ἄρχοντος μὴ ὑπόντος κρίνει ὁ στρατιωτικὸς τὸ ἀνακύπτον.

Μήτε μοναχὸς μήτε κληρικὸς μήτε ἐπίσκοπος ἀνέλθῃ ἐν κωνσταντινουπόλει χωρὶς γραμμάτων τοῦ ἐπισκόπου, τουτέστι τοῦ μητροπολίτου, ἐπεὶ ἐκπίπτει τοῦ σχήματος. ὁμοίως φησὶν ἡ ρκγ' νεαρά.

Ἀνατρεπέτω ὁ ἄρχων ἰδίῳ κινδύνῳ τοὺς πλείονας σπούρτουλα λαμβάνοντας καὶ σωφρονιζέτω αὐτούς· εἰ γὰρ ἀμελήσῃ τοῦτο ποιῆσαι, μηνυέτω τῷ βασιλεῖ ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ὁ μὲν ἁμαρτήσας ἐκπίπτει ἀξίας καὶ στρατείας τιμωρούμενος, ὁ δὲ ἄρχων αὐτὸς ποιναῖς καὶ τιμωρίαις ὑποβαλλέσθω. ὁμοίως φησὶν ἡ ιζ' 6) *νεαρά. ἐξεφωνήθη ἔτει ιγ' τῆς βασιλείας ὑπατείᾳ ἀπίονος.*

4. Officiales praesidum eos, qui accedunt, dimittant, et, si quid ultra, quam legibus definitum est, acceperint, puniantur. Lege lib. III Cod. tit. 2 const. 5.

5. Episcopus, qui ius contemnit in gratiam alicuius, canonicae poenae subiiciatur.

6. In quibus locis praeses non commoratur, defensor una cum episcopo, quae inciderint, diiudicet. Didicisti enim in Nov. XV, absentis praesidis vicem sustinere defensorem. Legas lib. I Cod. tit. 4 const. 21, quae dicit, si civilis magistratus non sit, militarem decidere, quod emerserit.

7. Neque monachus neque clericus neque episcopus Constantinopolin adeat, absque literis episcopi sive metropolitae; alioquin schemate excidit. Similiter loquitur Nov. CXXIII.

8. Praeses suo periculo rescindat, si qui nimias sportulas exegerint, eosque castiget; quodsi hoc facere neglexerit, episcopus ad imperatorem referat, et sic, qui deliquit, dignitate et militia excidit et punitur, praeses vero ipse mulctis et poenis subiiciatur. Similiter loquitur Nov. XVII. ***Data anno XIII imperii Consule Apione.***

Νεαρὰ πζ'.

Περὶ δωρεῶν εἰς βουλευτὰς γινομένων.

Τὰς τῶν βουλευτῶν κακουργίας.

Ἡ μόρτις καῦσα δωρεὰ λεγάτον ἐστίν, καὶ δύναται ὁ θέλων ἐν αὐτῇ ἀποτάξασθαι τοῦ ὅρου 1) *τῆς ἀνακλήσεως. ἀνάγνωθι βι. η' τί. νς'* 2)*, καὶ μαθήσῃ τὰ περὶ τῶν μόρτις καῦσα δωρεῶν.*

Ἡ μόρτις καῦσα δωρεὰ οὐ δεῖται πράξεως ὑπομνημάτων. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. λη' καὶ βι. ε' τί. ιβ' διάτ. λα' καὶ τί. ις' διάτ. κε' καὶ βι. η' τί. νε' διάτ. δ' καὶ ς' καὶ λδ' καὶ λς' 3)*, καὶ μέμνησο τῆς νβ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ριθ' καὶ ρκζ', ὅπως γνώσῃ, ποῖαί εἰσιν ἄλλαι δωρεαὶ μὴ δεόμεναι* 4) *πράξεως ὑπομνημάτων.*

Οὐδὲ μόρτις καῦσα δωρεὰς οἱ βουλευταὶ δύνανται ποιεῖν εἴς τινας, ἀλλὰ μόνον παρέχουσιν 5) *ἕδνων ἐπιδόσεις ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τῶν οἰκείων παίδων ἢ προικῶν* 6) *ἐπιδόσεις ὑπὲρ τῶν θυγατέρων αὐτῶν, κατὰ τὸ συγκεχωρημένον* 7) *αὐτοῖς μέντοιγε μέτρον, τουτέστι τὰς γ' οὐγκίας. ἀνάγνωθι τὴν ρα' νεαρὸν καὶ βι. ι' τί. λδ' διάτ. δ', ἔνθα μαθήσῃ ἄλλα* 8) *περὶ τούτου.*

Novella LXXXVII.

De donationibus in curiales collatis.

Curialium malignitates.

1. Mortis causa donatio legatum est, et potest, qui vult, in ea renuntiare revocationi. Legas lib. VIII Cod. tit. 56, et disces, quae ad mortis causa donationes pertinent.

2. Mortis causa donatio actorum insinuatione non indiget. Legas lib. I Cod. tit. 3 const. 38 et lib. V tit. 12 const. 31 et tit. 16 const. 25 et lib. VIII tit. 55 const. 4 et 6 et 34 et 36 (?), et memineris Nov. LII, et legas Nov. CXIX et CXXVII, ut discas, quae sint praeterea donationes, quae actorum confectione non indigeant.

3. Ne mortis quidem causa donationes curiales in alios conferre possunt, sed solum propter nuptias donationes pro semet ipsis filiisve suis vel dotes pro filiabus suis constituunt, scilicet secundum modum iis permissum, hoc est ad tres uncias. Legas Nov. CI et lib. X tit. 34 const. 4, ubi alia de hoc disces.

---

6) Codicis scriptura dubia est: *ιη'* legere mihi sum visus. Qui numerus quum non quadraret, *ιζ'* scripsi: quamquam magis etiam aptus sit numerus *ρκδ'*.

1) Bas. *τοὺς ὅρους*.

2) Sic Bas. Cod.: *ς'*.

3) Verba *καὶ λδ' καὶ λς'* in Basilicis desunt, nec habet tit. 55 ultra decem constitutiones; sed const. 34 et 36, quae laudantur, sunt tituli 53 (*de donationibus*). Unde forte legendum: *τί. νγ' διάτ. δ' καὶ ς' καὶ λδ' καὶ λς'*. licet et in Bas. *τί. νε'* allegetur.

4) Bodl. *αἱ ἄλλαι δωρεαὶ αἱ μὴ δεόμ.*

5) Deest in Bodl.

6) Bodl. *προικώων*.

7) Cod. *συγκεχωρισμένον*.

8) Bodl. *τά*.

Ὁ βουλευτης καλῶς πωλεῖ[9]) κατὰ τὴν παρατήρησιν τῶν νόμων. ἀνάγνωθι βι. ι΄[10]) τί. λδ΄ διάτ. α΄, γ΄, ε΄ καὶ τί. λε΄ διάτ. δ΄[11]).

Ὁ μὴ ὢν βουλευτὴς οὐ κωλύεται ποιεῖσθαι[12]) μόρτις καῦσα δωρεάς. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ ἔτει ιγ΄ βασιλείας ὑπατείᾳ ἀπίονος[13]).

4. Curialis recte vendit secundum legum observantiam. Lege lib. X Cod. tit. 34 const. 1, 3, 5 et tit. 35 const. 4.

5. Qui non est curialis, non prohibetur mortis causa donationes facere. *Data mense Iunio anno XIII imperii Consule Apione.*

Νεαρὰ πη΄.

Περὶ παραθήκης, καὶ διαμαρτυρίας ἐνοίκων, καὶ περὶ ἀναρτήσεως χορηγίας ἄρτων.

Δίκης ἔναγχος.

Ὁ παραθήκην δεξάμενος ἐπί τισιν ὅροις πληρουμένων τῶν δοξάντων ἀποκαθιστάτω αὐτήν, μὴ κωλυόμενος ἀφ᾿ οἱουδήποτε ὥστε αὐτὴν διδόναι, ἀλλὰ καὶ ὁ παραγγέλλων αὐτῷ μὴ ἀποκαταστῆσαι ὑποκείσθω τοῖς συμβησομένοις κατὰ τύχην τῷ παρατεθέντι πράγματι[1]), καὶ ἀπαιτείσθω τοὺς ἀπὸ τρίτου[2]) ἑκατοστῆς τόκους, κἂν μὴ χρυσίον εἴη τὸ παρατεθέν. ἀνάγνωθι βι. δ΄ τοῦ κώδ. τί. λδ΄ διάτ. ε΄ καὶ ς΄ περὶ[3]) τῶν δοξάντων ἐπὶ ταῖς παραθήκαις, καὶ διάτ. ια΄ τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου περὶ τῶν γενομένων παραγγελιῶν ἀλόγως[4]) ἐπ᾿ αὐταῖς πάλιν ταῖς παραθήκαις[5])· μέμνησο δὲ καὶ τῆς ογ΄ νεαρᾶς.

Μηδεὶς ὑπεύθυνον εἶναι[6]) νομίζων τινὰ κωλυέτω τὴν[7]) τῶν πολιτικῶν ἄρτων ἢ τὴν τῶν ἐνοικίων χορηγίαν αὐτοῦ· ἐπεὶ[8]) κινδυνεύει εἰς τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν καὶ τρίτον[9]) ἑκατοστῆς τόκον παρέχει τῶν ἀπολλυμένων[10]). ἀνάγνωθι βι. α΄ τοῦ κώδ. τί. μδ΄ διάτ. α΄ καὶ β΄ περὶ ἄρτων καὶ ἀννόνων, καὶ βι. δ΄ [τί. λδ΄] διάτ. ια΄[11]) περὶ παρακατασχέσεως.

Πᾶσα δεφενσίων μετὰ ἀσφαλείας ἐγγυητοῦ γενέσθω. ἐξεφωνήθη μηνὶ σεπτεμβρίῳ ἔτει τῆς βασιλείας ιγ΄ ὑπατείᾳ ἀπίονος.

Novella LXXXVIII.

De deposito, et denuntiatione inquilinorum, et de suspensione erogationis panum.

Litem nuper.

1. Qui depositum accepit sub quibusdam conditionibus, his, quae placuerunt, impletis, id restituat, nec a quoquam prohibeatur, quominus id reddat: sed et qui ei denuntiat, ne restituat, rei depositae periculum subeat, et trientes usuras praestet, licet aurum non sit, quod depositum est. Legas lib. IV Cod. tit. 34 const. 5 et 6 de his, quae in depositis placuerunt, et const. 11 eiusdem tituli et libri de denuntiationibus, quae sine causa similiter in depositis fiunt; memineris etiam Nov. LXXIII.

2. Nemo, si quem sibi obnoxium esse credit, impediat, quominus ei panes civiles vel aedium pensiones erogentur; alioquin periculum interitus eorum subit, et trientes usuras praestat pro iis, quae interierunt. Lege lib. I Cod. tit. 44 const. 1 et 2 de panibus et annonis, et lib. IV tit. 34 const. 11 (?) de retentione.

3. Omnis defensio sub fideiussoria cautione procedat. *Data mense Septembri anno imperii XIII Consule Apione.*

---

9) Bodl. ποιεῖ.
10) Sic Bodl. — Cod. γ΄.
11) Sic Bodl. — In Codice literarum ductus dubii sunt: quamquam ε΄ mihi legere visus sum. In nostris editionibus hic titulus (35 *Quando et quibus*) tres tantummodo constitutiones habet: quartam et fortassis etiam quintam deesse voluit *Biener Revision des just. Codex.* Berl. 1838 S. 185. Contra sentit *Witte* die leges restitutae S. 240.
12) Bodl. ποιῆσαι
13) Bodl. ἀππίωνος.
1) *Fabrotus* male: τῶν παρατεθέντων πραγμάτων.
2) Bas. τρίτης.
3) Cod. καὶ περί.
4) Basil. *Fabroti:* ἀλόγων παραγγελιῶν.
5) Bas. ἐν ταῖς παραθήκαις vel παρακαταθήκαις.
6) Bas. ὄντα.
7) Sic et Basil. *Fabroti*. Cod. Coislin. Basilicorum τὰ habet, quod nescio quomodo *Heimbachius* senior in editione Basilicorum recipere potuerit.
8) Bas. ἐπειδή.
9) Bas. τρίτης.
10) Basil. *Fabroti:* τῷ ἀπολυμένῳ. (*Heimbachius* iunior in Ἀνεκδ. I p. 243 ἀπολυομένῳ scribit.) Cod. Coislin. Basil. τῷ ἀπολλυμένῳ.

11) Cod. βι. δ΄ διάτ. α΄. — *Heimbachius* senior in editione Basil. II p. 65: „ἀνάγνωθι βιβ. ια΄ τοῦ κώδ. τιτ. μδ΄ διατ. α΄. β΄. περὶ ἄρτων καὶ ἀννόνων, καὶ βιβ. δ΄ τιτ. α΄ περὶ κατασχέσεως,“ addens in not. u: „Fabr. ita: ἀνάγνωθι βιβλίον ια΄ τοῦ κώδικος τιτ. κε΄ καὶ τιτ. κη΄ διατ. ια΄. Nihilosecius in translatione latina: *Lege librum 11 Codicis tit. 25 et 28 constitut. 2 de panibus et annonis et lib. 4 tit. 34 constit. 11.* Unde patet Fabrotum in textu huius scholii constituendo negligenter esse versatum et plura in versione, quam in textu exhibuisse. Cod. Coisl. ut in textu.“ — *Heimbachius* iunior in Ἀνεκδ. tom. I p. 243 in textu Fabroti lectionem exhibet, in notis autem lectionem Codicis Coisliniani profert, et ad Fabrotum haec notat: „Ergo unus versus, qui in Graecis deest, excidisse videtur, fortasse incuria Fabroti (?). Ego, ut in versione posui, legendum esse censeo.“ (Ponit autem in versione: Lege librum 11 Codicis tit. 25 const. 1 et 2 de panibus et annonis et lib. 4 tit. 34 const. 11 de retentione.) „De tit. 25, qui in nostris edit. 24 est, vide Wittium in libro: *die leges restitutae des Iustin. Codex* p. 80, Bienerum in libro: *Revision des Iustin. Codex* p. 70.“ — Quid? quod Theodorus sic scripsisse videtur: ἀνάγνωθι βι. α΄ τοῦ κώδ. τί. μδ΄ διάτ. α΄ καὶ β΄ καὶ βι. ια΄ τί. κε΄ καὶ κη΄ διάτ. α΄ καὶ β΄ περὶ ἄρτων καὶ ἀννόνων, καὶ βι. δ΄ τί. λδ΄ διάτ. ια΄ περὶ παρακατασχέσεως.

Νεαρὰ πθ'.

Περὶ νόθων.

Τὸ τῶν νόθων ὄνομα.

Προικφῶν ὑπόντων καὶ μὴ ὑπόντων γνησίους ποιεῖ τοὺς παῖδας ἡ πρὸς τὴν αὐτῶν μητέρα ἐλευθέραν[1]) οὖσαν γαμικὴ διάθεσις γενομένη παρὰ τοῦ οἰκείου πατρός. ἀνάγνωθι τὴν ριζ' νεαρὰν καὶ βι. ε' τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. θ' καὶ ιγ' καὶ κβ' καὶ τί. κζ' διάτ. ε'.

Νόθοι εἰσὶν οἱ ἐξ ἐλευθέρας γενόμενοι παῖδες, πρὸς ἣν οὐκ εἶχεν ὁ πατὴρ αὐτῶν γαμικὴν διάθεσιν. τὸ αὐτὸ δέ ἐστιν ἐπὶ τῶν ἀπὸ δούλης τεχθέντων καὶ ἐλευθερωθέντων· κἀκεῖνοι γὰρ νόθοι νοοῦνται ἤτοι φυσικοί. μέμνησο τῆς λη' καὶ οδ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τῷ κζ' τί. τοῦ ε' βι. τοῦ κώδικος.

Ὁ ἐπιδοὺς τῇ βουλῇ τοὺς νόθους αὐτοῦ παῖδας, κἂν μὴ βουλευτής ἐστι, γνησίους αὐτοὺς ποιεῖ, καὶ ὑπόντων[2]) αὐτῷ γνησίων παίδων· τὸ αὐτὸ δέ ἐστιν κἂν ἐν διαθήκῃ εἴπῃ βούλεσθαι εἶναι αὐτοὺς βουλευτάς. μέμνησο τῆς οδ'[3]) νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. κζ' διάτ. γ'[4]) καὶ δ' καὶ θ'. σημείωσαι δέ, ὅτι καὶ οἱ ἰλλούστριοι ὀφείλουσιν ἐπιδοῦναι τῇ βουλῇ τοὺς νόθους αὐτῶν παῖδας πρὸς τὸ εἶναι αὐτοὺς γνησίους.

Οἱ νόθοι, γνησίων μὴ ὑπόντων παίδων, καὶ μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτῶν τελευτὴν εἰ ἐπιδώσουσιν ἑαυτοὺς τῇ βουλῇ, γνήσιοι γίνονται· ὑπόντων δὲ γνησίων οὐ δύνανται τοῦτο ποιῆσαι, κἂν ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἐπιδίδονται τῇ βουλῇ, ὡς ἑξῆς μαθήσῃ[5]). καὶ σημείωσαι τὴν διαφοράν, καὶ μέμνησο τῆς οδ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. κζ' διάτ. δ'. ἰστέον δὲ ἐκ τῆς παρούσης πθ' νεαρᾶς, ὡς ἐπιδίδοταί τις τῇ βουλῇ ἢ ἐν θέᾳ ἢ ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων ἢ ἐν διαθήκῃ, καὶ ὅτι οὐκ ἔῤῥωται ἡ ἐπίδοσις, εἰ μὴ καταδέξηται αὐτὴν ὁ ἐπιδιδόμενος παῖς.

Ἐὰν βυζάντιος ἢ ῥωμαῖος εἴη[6]), τῇ βουλῇ ἐκείνης τῆς πόλεως δίδοται, ἐξ ἧς[7]) καὶ ὥρμηται[8]) ἢ ὑφ' ἣν διατελεῖ.

Τὰ εἰρημένα ἐπὶ ἄῤῥενος υἱοῦ διδομένου τῇ βουλῇ κρατεῖ καὶ ἐπὶ θυγατρὸς διδομένης, ἐὰν ὁ ἀνὴρ αὐτῆς βουλευτής ἐστιν ἢ ἐπιδίδοται καὶ αὐτὸς τῇ βουλῇ. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί.[9]) κζ' διάτ. γ' καὶ δ'.

Οἱ ἐκ δούλης παῖδες ἐλευθερούμενοι, εἰ τῇ βουλῇ [ἐπιδίδονται][10]), γνήσιοι γίνονται, γνησίων μέντοι μὴ ὑπόντων. πλὴν ἴσθι, ὅτι οἱ τοιοῦτοι παῖδες, εἰ ἐλευθερωθῶσι, δύνανται ἑαυτοὺς [τῇ βουλῇ ἐπιδιδόναι][10]), γνησίας πάλιν μὴ ὑπούσης γονῆς.

Ὁ ἐξ ἐπιδόσεως νόθος παῖς γνήσιος γενόμενος οὐ λαμβάνει ἐκ τῶν πατρῴων πραγμάτων πλέον ἑνὸς υἱοῦ γνησίου, τοῦ καὶ εἰς ἐλάχιστον μέρος γραφέντος κληρονόμου ὑπὸ τοῦ πατρός, τουτέστι τοῦ νομίμου ποστημορίου. σημείωσαι δέ, ὅτι οὐκ εἶπε τοῦτο κρατεῖν ἐπὶ

Novella LXXXIX.

De naturalibus [liberis].

Naturalium nomen.

1. Sive facta sint dotalia instrumenta sive non sint facta, liberi legitimi fiunt, si erga matrem eorum, quae quidem libera sit, nuptialem affectum pater habuerit. Lege Nov. CXVII et lib. V Cod. tit. 4 const. 9 et 13 et 22 et tit. 27 const. 5.

2. Naturales sunt liberi, qui ex libera muliere fiunt, erga quam pater eorum non habuit nuptialem affectum. Idem est in iis, qui ab ancilla nati et manumissi sunt: nam et hi *νόθοι* sive naturales esse intelliguntur. Memineris Nov. XXXVIII et LXXIV, et legas constitutiones, quae subsunt tit. 27 lib. V Codicis.

3. Qui filios suos naturales curiae offert, licet ipse non sit curialis, legitimos eos facit, quamvis ei legitimi liberi sint; idem est et si in testamento dixerit se velle, ut illi curiales sint. Memineris Nov. LXXIV, et legas lib. V Cod. tit. 27 const. 3 et 4 et 9. Nota vero, quod etiam illustres curiae offerre debent filios suos naturales, ut legitimi fiant.

4. Naturales, si legitimi liberi non sint, etiam post patris sui obitum si se curiae obtulerint, legitimi fiunt; sin legitimi subsint, facere hoc non possunt, licet a patre suo curiae offerri possint, sicuti mox disces. Et notes differentiam, et memineris Nov. LXXIV, et legas lib. V Cod. tit. 27 const. 4. Sciendum autem est secundum praesentem Nov. LXXXIX, quod aliquis curiae offertur vel in spectaculo vel sub actorum confectione vel testamento, et quod non valet oblatio, nisi ei accesserit filius, qui offertur.

5. Si Byzantius vel Romanus sit, curiae eius urbis offeratur, ex qua oriundus est vel cui subiectus est.

6. Quae de filio curiae oblato dicta sunt, valent etiam in filia oblata, scilicet si maritus eius curialis sit vel et ipse curiae offeratur. Lege lib. V Cod. tit. 27 const. 3 et 4.

7. Qui ex ancilla nati et manumissi sunt, si curiae offeruntur, legitimi fiunt, siquidem legitimi non subsint. Sed scias, eiusmodi liberos, si manumissi fuerint, posse semet ipsos curiae offerre, siquidem et hic legitima soboles non subsit.

8. Naturalis filius, qui ex oblatione legitimus factus est, non accipit ex paternis rebus plus quam unus ex legitimis, qui in minimam partem a patre heres scriptus sit, hoc est plus quam legitimam portionem. Nota vero, quod hoc non dixit valere in iis, qui

---

1) Cod. ἐλευθεροῦσαν.

2) Cod. ὑπὸ τῶν.

3) Cod. οη'.

4) Cod. γιγ'.

5) Haec corrupta esse crediderim: certe illud ἑξῆς non est apte positum, quum iam c. 3 de patre offerente dictum sit.

6) Hic forte nonnulla exciderunt. Vide Nov. 89 c. 2 §. 2. 3.

7) Cod. ἐξῆς.

8) Cod. ὅρμηται.

9) Cod. τῆς pro τί.

10) Inclusa utroque loco in Cod. desunt.

τῶν γενομένων γνησίων τῇ ποιήσει τῶν προικῴων συμβολαίων. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. κζ' διάτ. β' καὶ ς' καὶ η', καὶ μέμνησο τῆς λη' καὶ οη' νεαρᾶς, διερχόμενος καὶ πᾶσαν τὴν παροῦσαν πθ' νεαράν.

Εἴτε υἱὸς εἴτε θυγάτηρ καταδέξονται τὴν τῆς βουλῆς ἐπίδοσιν, οὐ δύνανται ἀποστῆναι τῆς πατρῴας οὐσίας, ἀλλὰ καί, εἴ τι λάβωσιν ἐξ αὐτῆς, ἐνέχονται εἰς αὐτὸ μηδὲν ἧττον βουλεύοντες. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. κζ' διάτ. δ'.

Ὁ νόθος παῖς γενόμενος γνήσιος μόνου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γίνεται γνήσιος, οὐκέτι δὲ καὶ τῶν κατιόντων ἢ τῶν ἀνιόντων ἢ τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν τοῦ πατρὸς γίνεται γνήσιος. οὐ γὰρ κληρονομεῖ αὐτοὺς οὔτε κληρονομεῖται ἐξ αὐτῶν χωρὶς διαθήκης. καὶ σημείωσαι ξένον νόμιμον.

Βουλευτὴς εἰ μὲν ἔχει γνησίους παῖδας, μὴ ὄντας δὲ βουλευτάς, καλῶς κληρονομεῖται εἰς μέρος ὑπ' αὐτῶν· εἰς δὲ τὸ ἄλλο μέρος κληρονομεῖται ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δημοσίου. εἰ δὲ ὅλως παῖδας οὐκ ἔχῃ, λαμβάνει ἡ βουλὴ καὶ ὁ δημόσιος θ' οὐγκίας τῶν πραγμάτων αὐτοῦ ἐκ διαθήκης καὶ ἐξ ἀδιαθέτου, τὰς δὲ λοιπὰς γ' οὐγκίας οἱ ἐξ ἀδιαθέτου αὐτοῦ ἢ οἱ γεγραμμένοι ὑπ' αὐτοῦ κληρονόμοι λήψονται. μέμνησο τῆς λη' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. ι'. τοῦ κώδ. τί. λε' διάτ. β' καὶ γ' καὶ δ' καὶ ε'[11]).

Ὁ τοῦ βουλευτοῦ διάδοχος δύναται διὰ προσελεύσεως ἐπιδοὺς ἑαυτὸν τῇ βουλῇ καὶ τὸ ἁρμόζον αὐτῇ μέρος ἀναλαβεῖν. τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ μὴ ὄντος διαδόχου βουλευτοῦ κρατεῖ. ἀνάγνωθι βι. ι' τοῦ κώδ. τί. λε' διάτ. α' καὶ β'.

Ὁ βουλευτὴς νόθους παῖδας ἔχων, γνησίων αὐτῷ μὴ ὑπόντων, δύναται αὐτοὺς ἐπιδοῦναι τῇ βουλῇ· καὶ τότε γὰρ καλῶς γράφει αὐτοὺς κληρονόμους εἰς τὸ πᾶν ἢ εἰς τὰς θ' οὐγκίας ὡς βουλευτάς. ἐὰν δέ τινες ἐξ αὐτῶν μὴ θελήσωσι βουλεύειν, προσαύξεται τὸ μέρος αὐτῶν τοῖς μὴ παραιτουμένοις· καὶ εἰ πάντες παραιτήσονται, τότε ἡ βουλὴ καὶ τὸ δημόσιον τὰς θ' οὐγκίας λαμβάνει, τὰς δὲ ἄλλας γ' οὐγκίας αὐτοὶ λήψονται, ἐπειδὴ γνήσιοι ὤφθησαν τῇ ἐπιδόσει ἢ τῇ γραφῇ. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. κζ διάτ. β' καὶ η', καὶ μέμνησο τῆς λη' νεαρᾶς.

Τοῦ βουλευτοῦ τελευτῶντος χωρὶς διαθήκης, λαμβάνουσιν οἱ ἐξ ἀδιαθέτου αὐτοῦ γ' οὐγκίας, γνησίων μὴ ὑπόντων παίδων, οἱ δὲ νόθοι αὐτοῦ παῖδες τὰς ἄλλας θ' οὐγκίας λήψονται, ἐὰν τῇ βουλῇ ἑαυτοὺς ἐπιδώσωσιν· εἰ γὰρ μὴ ἐπιδώσωσιν ἑαυτοὺς τῇ βουλῇ, οὐ γίνονται γνήσιοι οὐδὲ τὰς θ'[12]) οὐγκίας λήψονται, ἀλλὰ προτιμῶνται αὐτῶν οἱ ἐξ ἀδιαθέτου [τοῦ][13]) πατρός. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. κζ' διάτ. β' καὶ η', καὶ μέμνησο τῆς λη' νεαρᾶς.

Τὰ δὲ εἰρημένα κρατεῖ καὶ ἐπὶ τῶν τεχθέντων ἐκ δούλης τῷ βουλευτῇ καὶ ἐλευθερουμένων, δηλονότι ἐὰν ἐπιδοθῶσι τῇ βουλῇ, γνησίας πάλιν γονῆς μὴ ὑπούσης· εἰ γὰρ μὴ θελήσωσι βουλεῦσαι, τότε τὰς θ' οὐγκίας ἡ βουλὴ καὶ τὸ δημόσιον λαμβάνουσιν.

Ἡ τῶν προικῴων ποίησις γνησίους ποιεῖ οὐ μόνον τοὺς ὄντας παῖδας, ἀλλὰ καὶ τοὺς τεχθησομένους. ὁμοίως

confectione dotalium instrumentorum legitimi facti sunt. Lege lib. V Cod. tit. 27 const. 2 et 6 et 8, et memineris Nov. XXXIV et LXXVIII, et percurras praesentem Nov. LXXXIX totam.

9. Sive filius sive filia in curiae oblationem consenserint, non possunt se a paternis bonis abstinere, sed et, si quid inde acceperint, ad hoc obligati sunt et nihilosecius curiae munera subeunt. Lege lib. V Cod. tit. 27 const. 4.

10. Naturalis filius, qui legitimus fit, solum patri suo legitimus efficitur, non autem descendentibus vel ascendentibus vel collateralibus patris legitimus efficitur; neque enim iis heres est neque illi ipsi heredes sunt absque testamento. Et nota hanc legem utpote singularem.

11. Curialis, si legitimos liberos habeat, qui curiales non sint, recte eos ex parte heredes habet: in alteram vero partem curia et fiscus succedunt. Sin omnino liberos non habeat, curia et fiscus IX uncias ex bonis eius sive ex testamento sive ab intestato accipiunt, reliquas vero III uncias iis, qui ipsi ab intestato sunt vel qui in testamento ab eo scripti sunt, heredes accipient. Memineris Nov. XXXVIII, et legas lib. X Cod. tit. 35 const. 2 et 3 et 4 et 5.

12. Decurionis successor potest imperatorem adire et ita semet curiae offerre et partem, quae huic competit, recipere. Quod etiam in eo obtinet, qui non est decurionis successor. Lege lib. X Cod. tit. 35 const. 1 et 2.

13. Curialis qui naturales liberos habet, quum ei non sint legitimi, potest illos curiae offerre; tunc enim recte eos tanquam decuriones ex asse vel ex novem unciis heredes scribit. Quodsi quidam ex his curiales fieri noluerint, eorum pars accrescit iis, qui non recusant; sin omnes recusent, tunc curia et fiscus novem uncias accipit, reliquas vero tres uncias ipsi accipient, quippe propter oblationem sive testamentum pro legitimis habendi. Lege lib. V Cod. tit. 27 const. 2 et 8, et memineris Nov. XXXVIII.

14. Si curialis sine testamento moriatur, qui ab intestato eius heredes sunt, tres uncias accipient, si legitimi liberi non subsint, naturales vero liberi eius reliquas novem uncias accipient, si se curiae obtulerint: quodsi semet curiae non obtulerint, non fiunt legitimi nec novem istas uncias accipient, sed iis praeferuntur illi, qui patri ab intestato heredes sunt. Lege lib. V Cod. tit. 27 const. 2 et 8, et memineris Nov. XXXVIII.

15. Quae dicta sunt, obtinent etiam in iis, qui decurioni ex ancilla nati et manumissi sunt, scilicet si curiae oblati sint et legitima soboles non subsit; quodsi curiales fieri noluerint, tunc novem uncias curia et fiscus accipiunt.

16. Dotalium instrumentorum confectio legitimos facit non solum liberos iam existentes, sed et eos,

11) Vide supra Nov. LXXXVII not. 11.
12) Cod. γ'.

13) In Cod. deest.

φησὶν ἡ ιθ' καὶ ἡ οδ' νεαρά. ἀνάγνωθι βι. ε'[14]) *τοῦ κώδ. τί. κζ' διάτ. ε' καὶ ς' καὶ ζ' καὶ ι'.*

Τὸ τικτόμενον ἀκολουθεῖ πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῷ, τουτέστιν ἢ τῷ καιρῷ τῆς συλλήψεως ἢ τῷ χρόνῳ τοῦ τοκετοῦ.

Ὁ ἔχων μόνον νόθους παῖδας δύναται, καὶ μὴ ποιήσας προικῷα τῇ μητρὶ αὐτῶν ἔκ τινος περιστάσεως, διὰ τῆς ἰδίας διαθήκης ἢ δι' ἀντιγραφῆς βασιλέως γνησίους αὐτοὺς ποιεῖν. μέμνησο τῆς οδ' καὶ ἀνάγνωθι τὴν ριζ' νεαρὰν καὶ βι. ε' τί. κζ' διάτ. ε' καὶ ς'. σημείωσαι δέ, ὅτι οὐδεὶς τρόπος τῶν περὶ γνησιότητος ἀναιρεῖται, καὶ ὅτι οὐ συνιστᾷ ὑπεξουσιότητα ὁ πατὴρ μὴ θελόντων τῶν παίδων. ἀνάγνωθι βι. η' τοῦ κώδ. τί. μη' διάτ. γ' καὶ δ'.

Καὶ γνησίων παίδων ὑπόντων[15]) *δύνανται οἱ νόθοι γνήσιοι εἶναι ἢ διὰ βουλευτικῆς ἐπιδόσεως ἢ διὰ προικῴων ποιήσεως. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. κζ' διάτ. ε' καὶ ς', καὶ μέμνησο τῆς λη' νεαρᾶς.*

Ὁ ἔχων νόθους παῖδας, εἴπερ ἔχει καὶ γνησίους, οὐ δύναται ἐᾶσαι αὐτοῖς τοῖς νόθοις ἐν διαθήκῃ περαιτέρω μιᾶς οὐγκίας ἅμα τῇ μητρὶ αὐτῶν· εἰ δὲ οὐκ ἔχει νόθους παῖδας, ἀλλὰ παλλακὴν μόνον, τότε ἥμισυ οὐγκιον[16]) *καταλιμπάνει αὐτῇ τῇ παλλακῇ. ἐὰν δὲ γνησίους παῖδας οὐκ ἔχει, ἀλλὰ νόθους μόνον, τότε καλῶς γράφει αὐτοὺς καὶ εἰς πᾶσαν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ κληρονόμους ἐν τῇ ἰδίᾳ διαθήκῃ, ἐὰν μέντοιγε μὴ ἔχῃ*[17]) *ἀνιόντας· τούτοις γὰρ ὀφείλει φυλάξαι τὸ νόμιμον ποστημόριον, τὸ δὲ λοιπὸν τῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως δύναται καταλιπεῖν αὐτοῖς τοῖς νόθοις αὐτοῦ υἱοῖς. καὶ σημείωσαι· τὰ γὰρ ἄνω ῥηθέντα περὶ παίδων βουλευτῶν κρατεῖ, ἐφ' ὧν καὶ ἐλέχθη. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἔχοντος νόθους παῖδας καὶ διατιθεμένου. εἰ γὰρ ἐξ ἀδιαθέτου τελευτήσει τὶς ἔχων νόθους υἱούς, εἰ μὲν οὐκ ἔχει γνησίους παῖδας οὐδὲ γαμετήν, καλῶς λαμβάνουσιν οἱ νόθοι σὺν τῇ ἰδίᾳ*[18]) *μητρὶ β' οὐγκίας· εἰ δὲ γνησίαν σπορὰν ἔχῃ ἢ γυναῖκα νομίμην, οὐδὲν λήψονται ἐξ ἀδιαθέτου οἱ νόθοι αὐτοῦ παῖδες, ὅσον κατὰ τὴν διαστολὴν τῆς προκειμένης πθ' διατάξεως*[19]), *οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν παρατήρησιν τῆς ιη' ὁμοίως νεαρᾶς· πλὴν ὀφείλουσιν λαβεῖν*[20]) *ἅμα τῇ οἰκείᾳ μητρὶ κατὰ φιλανθρωπίαν μίαν μόνον οὐγκίαν, ἥντινα καὶ ἐκ διαθήκης συγχωροῦνται λαβεῖν*[21]) *καὶ γνησίων υἱῶν ὑπόντων*[22]) *κατὰ τὰ εἰρημένα ἀνωτέρω καὶ κατὰ τὴν ιη' νεαράν. πλὴν σὺ ἴσθι τὸ λεχθὲν περὶ τῶν μὴ ὄντων ἀπὸ βουλευτῶν νόθων παίδων· ἐκεῖνοι γὰρ οἱ τῶν βουλευτῶν τούτων νόθοι παῖδες οὐ κληρονομοῦσι τοὺς ἰδίους γονεῖς, ὡς ἔγνως ἐν τῇ λη' νεαρᾷ. ἀνάγνωθι βι. ε' τί. κζ' διάτ. ζ' καὶ η' καὶ ιβ', καὶ μέμνησο τῆς ιη' νεαρᾶς.*

Οἱ ἐκ διαφόρων παλλακῶν παῖδες οὐ κληρονομοῦσι τὸν ἴδιον πατέρα, ὑπόντων γνησίων παίδων ἢ γαμετῆς ἢ ἄλλων διαδόχων αὐτοῦ· ἀλλὰ μόνον[23]),

qui nascituri sunt. Similiter loquitur Nov. XIX et LXXIV. Lege lib. V Cod. tit. 27 const. 5 et 6 et 7 et 10.

17. Qui nascitur, meliorem conditionem sequitur, hoc est vel eam, quae fuit tempore conceptionis, vel eam, quae est tempore partus.

18. Qui solum naturales liberos habet, etiamsi cum matre eorum non fecerit dotalia instrumenta propter aliquam causam, potest eos testamento suo vel per rescriptum principis legitimos facere. Memineris Nov. LXXIV et legas Nov. CXVII et lib. V tit. 27 const. 5 et 6. Nota vero, quod nullus modus legitimationis sublatus est, et quod pater invitos liberos sub potestatem redigere non potest. Lege lib. VIII Cod tit. 48 const. 3 et 4.

19. Et si legitimi liberi subsint, naturales legitimi fieri possunt vel per curiae oblationem vel per confectionem dotalium instrumentorum. Legas lib. V Cod. tit. 27 const. 5 et 6, et memineris Nov. XXXVIII.

20. Qui naturales liberos habet, si etiam legitimos habeat, non potest naturalibus testamento plus relinquere quam unam unciam una cum matre eorum; sin naturales liberos non habeat, sed concubinam tantum, tunc dimidiam unciam concubinae relinquit. Quodsi legitimos liberos non habeat, sed naturales tantum, tunc recte eos vel in omnem substantiam suam heredes in testamento suo scribit, siquidem ascendentes non habeat; his enim legitimam portionem servare debet, reliquam autem substantiam filiis naturalibus relinquere potest. Et nota hoc; nam. quae supra dicta sunt de liberis decurionum, in his solum obtinent, de quibus dicta sunt. Et haec quidem de eo, qui naturales liberos habet, et testamentum facit. Nam si intestatus quis moriatur filios naturales habens, si quidem legitimos liberos vel uxorem non habeat, naturales cum matre eorum recte II uncias accipiunt; si vero legitimam sobolem habeat vel uxorem legitimam, liberi eius naturales ab intestato nihil accipient, quantum ad distinctionem praesentis Nov. LXXXIX atque etiam similiter ad observantiam Nov. XVIII attinet: sed humanitatis ratione una cum matre ipsorum unam duntaxat unciam accipere debent, quam etiam, si legitimi liberi subsint, ex testamento capere iis permissum est secundum supra dicta et secundum Nov. XVIII. Praeterea quod dictum est de liberis naturalibus accipe, qui non ex decurionibus descendunt; nam decurionum naturales liberi parentibus suis non fiunt heredes, sicuti didicisti in Nov. XXXVIII. Legas lib. V Cod. tit. 27 const. 7 et 8 et 12, et memineris Nov. XVIII.

21. Liberi, qui ex diversis concubinis procreati sunt, patri suo non succedunt, si is legitimos liberos vel uxorem vel alios successores habeat: sed

---

14) Cod. *βι. β' καὶ ε'.*
15) Cod. *μὴ ὑπόντων.* — Sed cf. Nov. 89 c. 11 §. 1: „*ὅλως γὰρ γνησίων ὑπόντων, εἶτα νόθων ἐπιγενομένων ἢ προγενομένων, οὐκ ἂν ἡ γνησιότης αὐτοῖς προστεθείη, εἰ μὴ πάντως ἢ διὰ τῆς βουλῆς ἢ διὰ τῶν ἡμετέρων διατάξεων, αἵπερ τὸν τῶν προικῴων συμβολαίων εἰσηγήσαντο τρόπον.*"
16) Cod. *ἥμισυ ἕν.*
17) Cod. corrupte: *ἐὰν τῇ ἰδίᾳ διαθήκῃ μέντοιγε εἰ μὴ ἔχῃ.*
18) Bodl. *οἰκείᾳ.*
19) Bodl. *νεαρᾶς.*
20) Bodl. *λαμβάνειν.*
21) Cod. *μὴ ὑπόντων*, quod ex Bodl. correxi.
22) Cod. *μᾶλλον.* Sed Bodl. *μόνον τρέφονται.*
23) Bodl. *ἐὰν οὐ διέθετο.*

ἀποτρέφονται ἐκ τῶν κληρονομούντων τὸν πατέρα αὐτῶν, ἔνθα μὴ διέθετο μέντοιγε[24]). *ὁμοίως φησὶν ἡ ιη' νεαρα.*

Τὰ εἰρημένα περὶ φυσικῶν ἢ νόθων υἱῶν κρατεῖ καὶ [ἐπὶ] ἐγγόνων.

Ὥσπερ κληρονομοῦνται οἱ ἀνιόντες ὑπὸ τῶν φυσικῶν αὐτῶν κατιόντων, οὕτω καὶ κληρονομοῦσιν αὐτούς ὁμοίως. ἀνάγνωθι βι. ϛ' τοῦ κώδ. τί. νε' διάτ. ε'[25]).

Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ πατρὸς καταλελειμμένα τοῖς φυσικοῖς παισὶ δυνατὸν καὶ ἐπίτροπον ἐαθῆναι κομφιρματευόμενον. ἔξεστι δὲ καὶ τὴν αὐτῶν μητέρα καταλιπεῖν ἐπίτροπον. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. κθ' διάτ. δ'.

Οἱ ἀπὸ κεκωλυμένων γαμων τικτόμενοι παῖδες οὐδὲ τῆς τῶν νόθων ἀξιοῦνται προσηγορίας. ὁμοίως φησὶν ἡ οδ' νεαρά. ἐξεφωνήθη μηνὶ σεπτεμβρίῳ ἔτει τῆς βασιλείας ιγ' ὑπατείᾳ ἀπίονος.

solum alimenta ab iis accipiunt, qui patri ipsorum heredes exstiterunt, scilicet si is non sit testatus. Similiter loquitur Nov. XVIII.

22. Quae de naturalibus vel nothis filiis dicta sunt, etiam in nepotibus obtinent.

23. Quemadmodum naturales descendentes ascendentibus succedunt, ita etiam hi illis succedunt. Lege similiter lib. VI Cod. tit. 55 const. 5.

24. In ea, quae naturalibus liberis a patre relicta sunt, potest iis etiam tutor dari, qui confirmari debet: et licet [patri] etiam matrem eorum tutricem relinquere. Lege lib. V Cod. tit. 29 const. 4.

25. Qui ex prohibitis nuptiis nascuntur, ne naturalium quidem nomine digni habentur. Similiter loquitur Nov. LXXIV. *Data mense Septembri anno imperii XIII Consule Apione.*

Νεαρὰ ϟ.

Περὶ μαρτύρων.

Ἡ τῶν μαρτύρων πρὸς τὰς ἀποδείξεις χρεία[1]).

Ἀξιόπιστοι ἔστωσαν οἱ μάρτυρες. ἀνάγνωθι βι. δ' τοῦ κώδ. τί. κ' διάτ. θ', ἔνθα φησίν, ὅτι χρὴ τὸν δικάζοντα προσέχειν τοῖς τιμιωτέροις[2]) *τῶν μαρτύρων.*

Οἱ ἄγνωστοι τῶν μαρτύρων καὶ βασανιζέσθωσαν, εἰ δεήσοι[3]), *ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἢ ὑπὸ τοῦ* PRAETORος *τοῦ δήμου*[4]), *ἢ ὑπὸ τοῦ ἐκδίκου, ἡνίκα μὴ ἄρχων ἐστὶν ὁ δικάζων καὶ οὐ δύναται τοῦτο ποιῆσαι. ἀνάγνωθι βι. δ' τοῦ κώδ. τί. κ' διάτ. ιγ' καὶ ιε', ἔνθα φησὶ τοὺς ψευδομαρτυροῦντας τιμωρεῖσθαι παρὰ τοῖς δικασταῖς.*

Οἱ μαρτυροῦντες περὶ χρεῶν ἐγγράφων εἰπάτωσαν, [ὡς ἂν][5]) *τῇ καταβολῇ παρῆσαν ἐπὶ τούτου καὶ μόνον*[6]) *προσκληθέντες, δηλονότι ἐὰν εἰσιν*[7]) *ε' τὸν ἀριθμὸν κατὰ*[8]) *τὴν ιη' διάταξιν τοῦ κ' τί. τοῦ δ' βι. τοῦ κώδικος. τὸ γὰρ εἰρημένον ἐν τῇ α' διατάξει τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου ὡς κατὰ ἐγγράφων ἄγραφος μαρτυρία οὐ φέρεται*[9]), *μὴ δέξῃ ἐπὶ χρεῶν· ὑφεξῄρηται γὰρ τὸ περὶ αὐτῶν ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖσε νομοθετηθέν*[10]).

Οὐκ εἰσὶ δεκτέοι οἱ λέγοντες, ὅτι ἤκουσαν τόνδε[11]) *χρεωστεῖν τῷδε ἢ τόνδε*[12]) *καταβάλλειν τῷδε*[12]) *χρυσίον ἢ τόνδε λαβεῖν χρυσίον παρὰ τοῦδε, κἂν ταβουλάριοί εἰσιν*[13]) *οἱ ταῦτα μαρτυροῦντες. καὶ σημείωσαι· ἔγνωμεν γὰρ πολλάκις, ὅτι ἀκοήν τις οὐ μαρτυρεῖ.*

Οὐ πιστεύονται οἱ ταβουλάριοι λέγοντες ἐν ἐκμαρτυρίῳ καταθέσθαι[14]) *καὶ ὁμολογεῖν τινα χρεωστεῖν, ἐὰν*

Novella XC.

De testibus.

Testium propter probationes utilitas.

1. Testes fide digni sunto. Legas lib. IV Cod. tit. 20 const. 9, ubi dicitur, iudicantem honestioribus testibus fidem adhibere debere.

2. Ignoti testes etiam torqueantur, si opus sit, a magistratibus vel a praetore plebis, vel a defensore, si magistratus non sit, qui cogniturus est, neque possit illud facere. Lege lib. IV Cod. tit. 20 const. 13 et 15, ubi dicitur, eos, qui falsum testimonium dicant, a iudicibus coerceri.

3. Qui testimonium perhibent de debitis scriptis, dicant se solutioni interfuisse ad hoc solum evocati, scilicet si quinque fuerint numero secundum const. 18 tit. 20 lib. IV Codicis. Nam quod dictum est in const. 1 eiusdem tituli et libri, adversus instrumenta testimonia non scripta non proferri, ne accipias de debitis: nam excipitur, quod hic et illic super iis constitutum est.

4. Non admittendi sunt, qui dicunt, se audivisse illum illi debitorem esse, vel illum illi aurum solvisse, vel illum ab illo aurum accepisse, quamvis tabelliones sint, qui hoc testimonium ferant. Et nota hoc: saepius enim didicimus, de auditu neminem testem esse.

5. Non creditur tabellionibus dicentibus in testatione, deposuisse aliquem et professum esse se

---

24) Bodl. *ἐὰν οὐ διέθετο.*
25) Non quadrat.
1) Cod. *χρίαν.*
2) Bas. *μᾶλλον τοῖς ἐπιτιμιωτέροις.*
3) Bas. *εἰ εὐτελεῖς εἰσιν.*
4) Cod. *τῶν δημοσίων.* — Bas.: *ὑπὸ τοῦ πραίτωρος τοῦ δήμου ἢ τῶν ἀρχόντων.*
5) In Cod. haec exciderunt propter — *ωσαν* praecedens. — Bodl. *ὡς.* Basil. *ὡς κἂν.*
6) Bas. *ἐπὶ τούτῳ καὶ μόνῳ.* Bodl.: *ἐπὶ τούτῳ μόνῳ.*
7) Bodl. et Bas. *ὦσι.*
8) Sic Bas. — Cod. *καί.*
9) Bas. *προσφέρεται.*
10) Bas.: *εἴρηται γαρ τὸ περὶ αὐτῶν ἐκεῖσε νομοθετηθέντων.*
11) Bas. *τοῦδε.*
12) Cod. utroque loco: *τόδε.* Male.
13) Bas. *ὦσιν.*
14) Sic Bas. — Cod.: *τεθέσθαι.*

ἐκεῖνος οἶδε γράμματα, καὶ οὐχ ὑπέγραψε δηλονότι ἢ ἰδιόχειρον οὐκ ἐξέθετο, εἰ μη ἄρα ἐπὶ μαρτύρων νομίμως[15] *κατέθετο. και σημειωσαι*[16], *ὅτι, ἐὰν ὁ*[17] *λέγων χρεωστεῖν ὑπέγραψε τῷ*[18] *ἐκμαρτυρίῳ ἢ ἰδιόχειρον ἐποίησεν*[19] *ἢ ὡμολόγησεν ἐπὶ μαρτύρων, κατέχεται, κἂν*[20] *γράμματα οἶδεν· ἐὰν γὰρ ἀγράμματός ἐστιν, ἔῤῥωται τὸ παρὰ τοῦ ταβουλαρίου γινόμενον ἐκμαρτυριον κατὰ τὴν ἐνταῦθα*[21] *λεχθεῖσαν ἀντιδιαστολήν, ἐαν μεντοιγε*[22] *ἔχη τὸ ἐκμαρτύριον γ΄ μαρτύρων ὑπογραφας κατὰ τὰ ἑξῆς λεχθησόμενα.*

Δεκτέα εἴησαν[23] *τὰ ἐκμαρτύρια, ἐὰν ἔχωσι κατάθεσιν*[24] *καὶ ὑπογραφὰς γ΄ μαρτύρων. σημείωσαι οὖν διὰ τὸ ἀδιαστίκτως εἰρημένον ἐν τῷ δ΄ βι. τοῦ κώδ. τί. κ΄ διάτ. δ΄, ὅτι οὐκ ἔστι δεκτὰ*[25] *τὰ ἐκμαρτύρια καθ' ἑαυτά.*

Ὅτε[26] *οἱ μάρτυρες ἑαυτοῖς*[27] *ἐναντιοῦνται*[28] *η ἄλλοις μάρτυσιν, τότε δεχέσθω*[29] *ὁ δικαστὴς τοὺς ἐξ αὐτῶν ἀξιοπιστοτέρους καὶ κολαζέτω τοὺς ὑπόπτους, [εἴπερ ἐξεπίτηδες φανεῖεν κακουργοῦντες]*[30]*. ἀνάγνωθι βι. δ΄ τοῦ κώδ. τί. κ΄ διάτ. θ΄ καὶ ιγ΄ καὶ ιδ΄ καὶ ιε΄.*

Ὁ τρίτον παραγαγὼν μάρτυρας[31] *οὐκ ἔτι παραφέρει*[32] *μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν παραγραφῶν. ἐὰν δὲ μὴ ἐξέλαβε*[33]*, μήτε*[34] *ἐνέτυχεν δι'*[35] *ἑαυτοῦ, ἢ διὰ τοῦ ἰδίου συνηγόρου ταῖς μαρτυρίαις, τότε δύναται πρὸ ἐκδόσεως τῶν παραγραφῶν καὶ τετάρτην μαρτυρίαν προσαγαγεῖν*[36]*, ὀμνύων, ὅτι οὐ κατὰ δόλον ζητεῖ*[37] *την τῶν μαρτύρων παραγωγήν· τοῦτο γὰρ*[38] *ποιῶν καλῶς*[39] *παράγει καὶ χωρὶς βασιλικῆς κελεύσεως.*

Ὁ ἅπαξ ἢ δὶς παραγαγὼν μάρτυρας, ἐὰν ἀποτάξηται καὶ[40] *διασκέψηται διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν [παραγραφῶν τῶν] μαρτύρων*[41] *καὶ μάθη τὰς μαρτυρίας, οὐ δύναται οὐδὲ διὰ βασιλικῆς ἀντιγραφῆς ἄλλους παράγειν*[42] *μάρτυρας.*

Δυνατὸν καὶ[43] *ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἐκ διαλαλιᾶς δικαστικῆς σταλῆναι*[44] *τὰς μαρτυρίας, πραττομένων μέντοιγε κατὰ νόμους ἐν μὲν ταῖς ἐπαρχίαις παρὰ τῷ ἐκδίκῳ ἢ*[45] *παρὰ τῷ ἄρχοντι, ἐν [δὲ τῇ]*[46] *κωνσταντινουπόλει παρὰ τοῖς θείοις δικασταῖς. καὶ σημείωσαι, ὅτι αἱ πραττόμεναι μαρτυρίαι ὀφείλουσιν ἔχειν τὶ*[47] *σημεῖον ἐκείνου, παρ' ᾧ καὶ ἐπράχθησαν. ἀνάγνωθι βι. δ΄ τοῦ κώδ. τί. κ΄ διάτ. ις΄ καὶ τί. κα΄ διάτ. ιη΄.*

Ἐπὶ τῶν ἐγκληματικῶν[48] *ἀνάγκη πάντως παραχθῆ-*

debere, si is literas sciat, et non subscripserit vel idiochirum non exposuerit, nisi forte coram testibus hoc legitime deposuerit. Et nota: qui dicit se debere, si testationi subscripserit vel idiochirum fecerit vel coram testibus confessus sit, tenetur, siquidem literas novit; sin literas nesciat, valet a tabellione facta testatio secundum contradistinctionem hoc loco factam, siquidem testatio habeat trium testium subscriptiones secundum ea, quae infra dicentur.

6. Testationes recipiantur, si habeant depositionem et subscriptiones trium testium. Nota hoc propterea, quod indistincte dicitur in lib. IV Cod. tit. 20 const. 4, testationes per se non recipi.

7. Quando testes sibimet ipsis adversantur aut aliis testibus, tunc iudex ex iis fide digniores eligat, et suspectos castiget, si consulto malitiose agere videantur. Lege lib. IV Cod. tit. 20 const. 9 et 13 et 14 et 15.

8. Qui tertium testes produxit, non amplius adducit post editionem exceptionum. Sin autem non excepit, neque ipse per se aut per advocatum suum testimoniis interfuit, tunc ante editionem exceptionum et quartum testimonia adducere potest, iurans se sine dolo testium productionem petere. Hoc enim si fecerit, recte eos producit etiam sine principali iussione.

9. Qui semel aut bis produxit testes, si renuntiaverit atque editionem exceptionum contra testes examinaverit et testimonia cognoverit, is neque per rescriptum principis alios producere potest testes.

10. Possunt etiam ex urbe in urbem per interlocutionem iudicialem testimonia mitti, dummodo secundum leges apud acta fiant, in provinciis quidem coram defensore vel praeside, Constantinopoli autem coram sacris iudicibus. Et nota, quod testimonia in acta relata aliquod signum eius habere debent, apud quem confecta sunt. Lege lib. IV Cod. tit. 20 const. 16 et tit. 21 const. 18.

11. In criminalibus causis omnino necesse est,

---

15) Bas. *νομίμων.*
16) Bas. addunt: *αὐτό.*
17) Cod. *ὁ μὴ λέγων.*
18) Bas. *ἐν τῷ.*
19) Bas. *ἐξέθετο.*
20) Bas. *ἐάν.* Mox *Fabrotus* *εἶδεν*, quod iam uterque *Heimbachius* reiecit.
21) Bas. *ἐντεῦθεν.*
22) Bas. *μέντοι.*
23) Bas. *εἰσδεκτέα ἐστι.*
24) Bas. *καταθέσεις.*
25) Bas. *δεκτέα.*
26) Bodl. *ὅταν.*
27) Bodl. *ἢ ἐν αὐτοῖς.*
28) Bas. *ἐναντιοῦσιν.*
29) Bas. *ἐχέτω.* *Fabrotus* *δεχέτω*, *Heimbachii* *δεχέσθω* coniecerunt
30) Inclusa in Cod. desunt: addidi ex Bas. et Bodl.
31) Bas. *Ὁ τρίτην παραγαγων μαρτυρίαν.* *Athanasio* hunc locum Basilicorum scholia per errorem tribuunt. Cf. *Heimbach Ἀνέκδ.* I p. 244 not. 97.
32) Bas. *προφέρει.* Bodl. *προσφέρει.*
33) Bas. *ἐξελάβετο.* Bodl. *ἐξέβαλε.*
34) Bodl. *μηδέ.*
35) Bodl. *ἢ δι'.*
36) Bas. et Bodl. *παραγαγεῖν.*
37) Bas. *αἰτεῖ.*
38) Bas. *δέ.*
39) In Bas. deest.
40) Bodl. *ἢ καί.*
41) Sic Bodl. — Bas.: *τῶν μαρτυριῶν καὶ τῶν παραγραφῶν.* — Inclusa in Cod. desunt.
42) Bodl. et Bas. *παραγαγεῖν.*
43) Deest in Bas.
44) Bodl. *στεῖλαι.* Bas. *τοὺς μάρτυρας σταλῆναι.*
45) Verba *παρὰ τῷ ἐκδ. ἢ* in Bodl. desunt.
46) Supplevi ex Bodl. — Bas. *δέ* non habent, quod tamen iam *Heimbachius* senior supplendum esse viderat.
47) Deest in Bas.
48) Bas. *ἐγκλημάτων.*

ναι[49]) *τοὺς μάρτυρας, καὶ μὴ τὰς φωνὰς αὐτῶν. σημείωσαι ἰδικὸν τοῦτο.*

Ἐὰν ὁ μάρτυς λέγεται δοῦλος εἶναι, ἑαυτὸν δὲ φωνεῖ[50]) *ἐλεύθερον, εἰ μὲν ἐκ γενετῆς*[51]) *ἐστι δοῦλος καὶ μαρτυρήσει, ἐκβάλλεται διὰ παραγραφῆς· εἰ δὲ ἀπελεύθερος εἴη, δεικνύτω τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ, ἢ ὀμνύτω, ὡς οὐκ ἔχει αὐτὴν ἐν ἑτοίμῳ, καὶ εἰ μαρτυρήσας μὴ δείξῃ μετὰ ταῦτα τὴν ἐλευθερίαν, οὐκ ἔστι*[52]) *λοιπὸν προσδεκτέος. σημείωσαι, ὅτι καθόλου δοῦλος οὐ μαρτυρεῖ. [ἔγνως γὰρ ἐν τῷ δ' βι. τοῦ κώδ. τί. κ' διάτ. η', ὡς οὔτε ὑπὲρ δεσπότου μαρτυρεῖ, οὔτε κατὰ δεσπότου]*[53]). *ἀνάγνωθι δὲ καὶ*[54]) *βι. ς' τοῦ κώδ. τί. κγ' διάτ. α' ἔνθα φησίν, ὅτι ὁ μὴ ἐναχθεὶς περὶ τῆς ἰδίας καταστάσεως, καλῶς μαρτυρεῖ ἐν διαθήκῃ*[55]).

Ὁ ἐγκληματικῶς τινος κατηγορήσας οὐ δύναται μαρτυρεῖν κατ' αὐτοῦ· ὁ γὰρ χρηματικῶς τινα αἰτιασάμενος οὐ κωλύεται μὲν[56]) *μαρτυρεῖν κατ' αὐτοῦ*[57]), *πλὴν ὑπούσης εὐλόγου αἰτίας ἐκβάλλεται διὰ παραγραφῆς*[58]).

Ὁ μεσάσας τισὶν ἐν πράγματι οὐ μαρτυρεῖ αὐτοῖς ἐν τῇ αὐτῇ ὑποθέσει, δηλονότι παρ' ἄλλῳ δικαστῇ, εἰ μὴ ἄρα συναινέσωσι[59]) *τὰ β' μέρη τῇ μαρτυρίᾳ αὐτοῦ. σημείωσαι οὖν διὰ τὸ ἀδιαστίκως κείμενον*[60]) *ἐν τῷ δ' βι. τοῦ κώδ. τί. κ' διάτ. ις'.*

Ἐάν τις προτραπῇ ὑπὸ τοῦ συνιστῶντος κατ' αὐτοῦ μαρτυρίαν[61]) *παραγενέσθαι καὶ ἀκροάσασθαι τῶν κατατιθεμένων*[62]), *καὶ μὴ παραγένηται, ἔῤῥωνται αἱ πραττόμεναι κατ' αὐτοῦ μαρτυρίαι, κἂν κατὰ μίαν μοῖραν [συνέστησαν· καὶ οὐ δύναται αὐτὰς παραγράφεσθαι, ἀλλ' εἴπερ ἑτέραν ἔχει παραγραφὴν χωρὶς τοῦ λέγειν, ὡς κατὰ μίαν μοῖραν]*[63]) *ἐγένοντο, οὐ κωλύεται αὐτῇ*[64]) *χρήσασθαι. μέμνησο τῆς ις' διατ. τοῦ κ' τί. τοῦ δ' βι. τοῦ κώδικος. ἐξεφωνήθη μηνὶ ὀκτωβρίῳ τῆς βασιλείας ἔτει ιγ' ὑπατείᾳ ἀπίονος.*

ut testes producantur, et non eorum voces. Nota hoc, quod singulare sit.

12. Si testis dicatur esse servus, ille autem sese liberum esse clamet, si quidem a nativitate servus sit et testimonium dederit, per exceptionem summovetur; sin libertinus sit, ostendat manumissionem suam, aut iuret se eam non habere in promtu, et si post datum testimonium manumissionem non ostenderit, de reliquo non est admittendus. Nota, servum omnino non dicere testimonium. [Didicisti enim lib. IV Cod. tit. 20 const. 8, eum nec pro domino testem esse, neque contra dominum.] Legas vero etiam lib. VI Cod. tit. 23 const. 1, qua dicitur, eum, cui de statu suo controversia mota non sit, recte testem esse in testamento.

13. Qui quem criminaliter accusavit, adversus eum testari nequit. Si quis autem civiliter quem convenit, non quidem prohibetur testari adversus eum, sed, si iusta causa subsit, per exceptionem summovetur.

14. Qui arbiter inter aliquos de certa causa fuit, in eadem causa iis testimonium perhibere nequit, nimirum apud alium iudicem, nisi forte utraque pars in testimonium eius consentiat. Nota hoc propter id, quod indistincte dicitur in lib. IV Cod. tit. 20 const. 16.

15. Si quis ab eo, qui contra eum testes produxit, admonitus fuerit, ut adesset et audiret, quae deponerentur, nec apparuerit, testimonia contra ipsum in acta relata valent, licet una parte absente constiterint; nec potest adversus ea excipere, sed tamen, si aliam exceptionem habeat praeter hanc, quod una tantum parte praesente facta sint, non prohibetur ea uti. Memineris const. 16 tit. 20 lib. IV Codicis. *Data mense Octobri imperii anno XIII Consule Apione.*

---

49) Bodl. *παραφυλαχθῆναι.*

50) Bas. *φησίν.*

51) Cod. *ἐγγεννητῆς.*

52) Praecedentia (a verbis *τὴν ἐλευθερίαν κ. τ. λ.*) prae situ in Codice legi vix poterant. Restituere ea conatus sum ex Basilicorum scholiis, ubi tamen legitur: *ὡς οὐκ ἔστιν αὐτὴ ἐν ἑτοίμῳ.* Codex non solum in hac lectione variasse, sed etiam particulam *εἰ* ante *μαρτυρήσας* non habuisse videtur, denique *οὐκέτι λοιπόν* pro *οὐκ ἔστι λοιπόν* legit.

53) Inclusa desunt in Codice: sed aliquid excidisse, monstrat, quod sequitur, *ἀνάγνωθι δὲ καί.* Lacunam ex Basilicorum scholiis supplevi.

54) Deest in Bas.

55) Bas. *καταθηκῃ*, quod iam correxit *Heimbachius.* — Caeterum vide, quae ad hunc *Theodori* locum adnotavit Nomophylax, scholiastes Basilicorum, Basil. ed. *Heimbach* II p. 424.

56) Deest in Bodl.

57) Verba *ὁ γὰρ χρηματικῶς* usque ad *κατ' αὐτοῦ* in Basil. desunt. Mox *Fabrotus εἰπούσης* pro *ὑπούσης*, quod *Heimbach* correxit.

58) Bas. *παραγραφῇ.* Bodl. pro his *ἐκβ. διὰ παρ.* simpliciter habet *κωλύεται.*

59) Bas. *συναινέσουσι.*

60) Verba *διὰ — κείμ.* in Bas. desunt.

61) Bas. *ὑπὸ τοῦ συνεστῶτος κατ' αὐτοῦ μάρτυρος.*

62) Bas. *παρατιθεμένων*, quod iam *Heimbachius* senior in *κατατιθ.* mutandum esse viderat.

63) Librarius, verborum similitudine (*κατὰ μίαν μοῖραν*) deceptus, haec omisit. Ego supplevi ex Basilicorum scholiis.

64) Cod. *αὐταῖς*, quod ex Basil. emendavi.

Νεαρὰ ϟα'.

[*Περὶ*][1]) *δύο προικῶν χρεωστουμένων, καὶ περὶ τοῦ μὴ βουλομένου τὴν προῖκα δέξασθαι.*

Πρῴην δικαζόντων ἡμῶν.

Δύο προικῶν[2]) *ὑπό τινος χρεωστουμένων τὰ μὲν ἐξ αὐτῶν φαινόμενα πράγματα ἐκδικεῖται ὑπὸ τῶν τεχθέντων ἀπὸ*[3]) *τοῦ αὐτοῦ γάμου, κἂν τῆς δευτέρας εἶεν*[4]) *προικός· εἰς δὲ τὰ μὴ φαινόμενα ἔχει προγενεσίαν ἡ πρώτη προῖξ ἀπαιτουμένη ὑπό τε τῆς γυναικὸς καὶ ὑπὸ τῶν κατιόντων αὐτῆς ἑκατέρας φύσεως*[5]). *ἀνάγνωθι βι. η' τοῦ κώδ. τί. ιζ'*[6]) *διάτ. ιβ', καὶ σημείωσαι, ὅτι τὰ ἐπὶ* [*τῇ*][7]) *προικὶ διδόμενα προνόμια τῇ μητρὶ καὶ εἰς τοὺς παῖδας αὐτῆς παραπέμπεται· οὕτως οὖν νοεῖν χρὴ καὶ τὸ λεχθὲν ἐν τῷ ζ' βι. τοῦ κώδ. τί. οδ' διατ. α'.*

Δύο χρεῶν δημοσίων ὑπόντων προτιμᾶται τὸ προγενέστερον. ἀνάγνωθι βι. δ' τοῦ κώδ. τί. μϛ' διάτ. α', ἔνθα εἴρηται, ὅτι παντὸς δανειστοῦ προτιμᾶται τὸ δημόσιον. [*φησὶ γὰρ ἡ α' διάτ. τοῦ ιδ' τί. τοῦ η' βιβλίου, ὅτι τὸ δημόσιον*][8]) *σιωπηρὰν ἔχει ὑποθήκην κατὰ τῶν πραγμάτων τοῦ συντελεστοῦ.*

Ἐὰν οἱ τοῦ μέρους τῆς γυναικὸς θέλωσι τὴν ἐπαγγελθεῖσαν προῖκα παρασχεῖν, μὴ θελήσῃ δὲ ὁ ἀνὴρ δέξασθαι καὶ πληρωθῆναι, ὑπόκειται[9]) *τοῖς* CASOIS *τῶν ἕδνων*[10]), *ὡς ἵνα ἐπληρώθη τὴν προῖκα. τούτου δὲ*[11]) *ἐκ τοῦ ἐναντίου κεῖται βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ιβ' διάτ. λα'*[12]), *ὅτι ἐὰν τὰ ἐπαγγελθέντα ὑπὲρ προικὸς μὴ δοθῶσι τῷ ἀνδρὶ ἐντὸς β'*[13]) *ἐτῶν, ἀπαιτεῖ καὶ τόκους αὐτῶν ἀπὸ τρίτου*[14]) *ἑκατοστῆς.*

Γυνὴ μὴ ἐπιδοῦσα[15]) *ἣν ὑπέσχετο προῖκα, οὐκ ἀπαιτεῖ τὰ ἕδνα*[16]). *τοῦτο νόει, ἐὰν παντελῶς οὐδὲν ἔδωκεν· ὡς γὰρ ἔγνως* [*ἐκ τῆς β' νεαρᾶς, ἀπαιτεῖ πρὸς ἃ κατέβαλεν*][17]). *ἐξεφωνήθη μηνὶ ὀκτωβρίῳ ιγ'*[18]) *ἔτει τῆς βασιλείας ὑπατείᾳ ἀπίονος.*

Novella XCI.

De duabus dotibus debitis, et de eo, qui dotem non vult accipere.

Dudum iudicantibus nobis.

1. Si quis duas debeat dotes, res ex illis exstantes vindicantur ab iis, qui ex eodem matrimonio nati sunt, etiamsi sint secundae dotis; in non exstantibus praelationem habet dos prior, quae ab uxore eiusque descendentibus utriusque sexus petitur. Lege lib. VIII Cod. tit. 17 const. 12, et nota, privilegia super dote matri concessa etiam ad liberos eius transmitti; sic igitur intelligi debet etiam id, quod dictum est in lib. VII Cod. tit. 74 const. 1.

2. Si duo sint fiscalia debita, praefertur antiquius. Lege lib. IV Cod. tit. 46 const. 1, ubi dicitur, omni creditori fiscum praeferri; dicit enim const. 1 tit. 14 lib. VIII. fisco tacitam hypothecam competere in bonis tributarii.

3. Si pars mulieris promissam dotem praestare voluerit, maritus autem eam accipere et solvi noluerit, obnoxius est casibus propter nuptias donationis, perinde ac si dos ei soluta fuisset. Cui ex contrario dictum est lib. V Cod. tit. 12 const. 31, quod, si, quae dotis nomine promissa sunt, non praestentur marito intra biennium, etiam exigit trientes usuras.

4. Mulier, quae non praestitit quam promiserat dotem, non petit propter nuptias donationem. Hoc intelligas, si nihil omnino dederit: nam sicuti didicisti in Nov. II, petit quatenus solvit. ***Data mense Octobri XIII anno imperii Consule Apione.***

Νεαρὰ ϟβ'.

Περὶ ἀμέτρων δωρεῶν γινομένων εἰς παῖδας.

Ἤδη τὰ περὶ τοῦ FALCIDIου.

Οὐδὲ διὰ τῆς[1]) *γενομένης εἴς τινα τῶν παίδων ἀμέτρου δωρεᾶς παρὰ τοῦ γονέως αὐτοῦ*[2]) *μειοῦται ὁ* FAL-

Novella XCII.

De immensis donationibus collatis in liberos.

Dudum de Falcidia.

1. Neque donatione immodica in unum ex liberis a parente collata Falcidia reliquis liberis minuitur,

---

1) Excidit in Cod.
2) Bodl. et Bas. *προικώων*. Vide librum meum *Ὁ πρόχειρος νόμος*. p. 66 not. 82.
3) Bodl. *ἐκ*.
4) Bodl. *εἰσί*.
5) Bodl. addit: *εἰ μὴ ἄρα ἀπορῇ*.
6) Basil. *βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. ιη'*. Sed Bodl. cum nostro facit.
7) Ex Basil. et Bodl. addidi.
8) Inclusa librarius omisit, deceptus verborum (*τὸ δημόσιον*) similitudine. Supplevi ex Bas.
9) Cod. *ὑποκεινται*.
10) Bas. *ἐθνῶν*, quod *Fabrotus* in *ἑδνῶν* mutare voluit.
11) Bas. *τὸ δέ*. — Paulo ante pro *ἵνα* malim *ἔνθα*.
12) Sic Bas. — Cod. *λδ'*.
13) Bas. *ἐντὸς τῶν δύο ἐτῶν*.
14) Bas. *τρίτης*.
15) Bas. *ἐπιδιδοῦσα*.
16) Bas. *ἀπαιτεῖται ἕδνα*.
17) Ex Bas. supplevi, quae inclusa sunt.
18) Verba *ἐξεφωνήθη μηνὶ ὀκτωβρίῳ* Codex non habet: pro *ιγ'* autem scriptum ibi est: *ἐν*.

1) Bas. *οὐδὲν τῆς*.
2) Bas. *αὐτῶν*.

CIDιως τοῖς λοιπο ς παισίν, εἰ μὴ[3]) ἀχάριστοί εἰσιν· ὀφείλει γὰρ ἐαθῆναι αὐτοῖς τὸ νόμιμον μέρος πρὸς τὴν ουσαν ὑπόστασιν τῷ τελευτῶντι γονεῖ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου αὐτοῦ. ἀνάγνωθι[4]) τὴν ιη' καὶ ριε'[5]) νεαράν, καὶ γνώσῃ τὰ περὶ τοῦ νομίμου μέρους· περὶ γὰρ τῶν ἀμέτρων δωρεῶν ἀνάγνωθι βι. γ'[6]) τοῦ κώδ. τί. κθ' διάτ. α' καὶ ς'· περὶ δὲ τῶν μειούντων τὸν FALCIDιον ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. [τί. ν' διάτ. θ' καὶ ια' καὶ ιη' καὶ βι. η'][7]) τί. νς' διάτ. β'. ἐξεφωνήθη μηνὶ ὀκτωβρίῳ ὑπατείᾳ ἀπίονος.

nisi ingrati sint: debet enim iis legitima portio relinqui ex substantia, quam parens defunctus habuit tempore mortis. Legas Nov. XVIII et CXV, et disces de portione legitima; de immodicis donationibus autem legas lib. III Cod. tit. 29 const. 1 et 6, et de his, qui Falcidiam minuunt, legas lib. VI Cod. tit. 50 const. 9 et 11 et 18 et lib. VIII tit. 56 const. 2. *Data mense Octobri Consule Apione.*

Νεαρα ϙγ'

Περὶ ἐφέσεων.

Αἱ τῶν ὑπηκόων.

Ἐὰν κινουμένης δίκης παρὰ τῷ ἐφετῇ[1]) ἀκροάσονται τῆς ὑποθέσεως κατὰ συναίνεσιν τῶν μερῶν αἱρετοί τινες, καὶ μετὰ β' ἔτη ἔκ τινος CASου περιέλθῃ ἡ ἀκρόασις εἰς τὸν αὐτὸν ἐφετήν, τοῖς μὲν ἄλλοις οἰκείοις δικαίοις καλῶς κέχρηται ἕκαστος αὐτῶν τῶν δικαζομένων, τῇ δὲ δικαιολογίᾳ περὶ τοῦ δύνασθαι[2]) τὸν ἐφετὴν δευτέρας συνόδου μετὰ διετίαν ἀκροάσασθαι οὐδεὶς αὐτῶν κέχρηται, εἰ μὴ ἄρα καὶ μετὰ τὴν δευτέραν σύνοδον ἄλλος διετὴς χρόνος παρῆλθεν. ἀνάγνωθι βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. ξβ' καὶ μαθήσει τὰ περὶ τῶν ἐφέσεων. ἐξεφωνήθη μηνὶ ὀκτωβρίῳ ὑπατείᾳ ἀπίονος.

Novella XCIII.

De appellationibus.

Subiectorum.

1. Si, quum apud iudicem appellationis lis exerceretur, ex consensu partium arbitris quibusdam causa commissa fuerit, et post duo annos ex casu aliquo cognitio ad eundem iudicem appellationis redierit, reliquis quidem iuribus suis alteruter litigantium recte utitur, hoc vero, quod non possit iudex appellationis ex secunda aditione post biennium cognoscere, neuter opponit, nisi forte a secunda quoque aditione aliud biennium praeterierit. Legas lib. VII Cod. tit. 62 et disces, quae ad appellationes pertinent. *Data mense Octobri Consule Apione.*

Νεαρὰ ϙδ'.

Περὶ ἐπιτρόπων.

Ἔναγχος ἐγράψαμεν νόμον.

Αἱ μητέρες ἐπιτροπευέσθωσαν τοὺς οἰκείους παῖδας ἤτοι τοὺς ἰδίους, κἂν γνήσιοι κἂν φυσικοί εἰσιν, κἂν ὑπευθύνους αὐτοὺς ἔχουσιν κἂν[1]) αὗται ὑπεύθυνοι ὦσιν αὐτοῖς, ἀποταττόμεναι τῷ βελιανίῳ δόγματι καὶ ὑποτιθέμεναι τὰ ἑαυτῶν πράγματα· μήτε ὅρκον παρέχουσι περὶ δευτερογαμίας, τῷ γὰρ γῆμαι αὐτὰς ἐκπίπτουσι τῆς ἐπιτροπῆς. ἀνάγνωθι τὴν ριη' καὶ τὴν ρνε' νεαράν, καὶ βι. ε' τοῦ κώδ. τί. λε' διάτ. β' καὶ γ' καὶ βι. ς' τί. νς' διάτ. ς'. τὸ γὰρ λεχθὲν ἐν τῇ α' διατάξει τοῦ λε' τίτλου τοῦ εἰρημένου ε' βιβλίου ἐπὶ ἐξωτικῆς γυναικὸς νόει, καὶ μὴ ἐπὶ μητρός.

Novella XCIV.

De tutoribus.

Nuper scripsimus legem.

1. Matres liberorum suorum tutelam gerant, sive ii legitimi sive naturales sint, sive obligatos eos habeant sive ipsae iis obligatae sint, renuntiantes Velleiano Senatusconsulto et oppignerantes bona sua; neque iuramentum de secundis nuptiis [non contrahendis] praestant, nam simulatque eas contraxerint, tutela excidunt. Lege Nov. CXVIII et CLV et lib. V Cod. tit. 35 const. 2 et 3 et lib. VI tit. 56 const. 6. Quod enim dictum est in const. 1 tit. 35 dicti libri V, de extranea muliere accipias, non de matre.

---

3) Bas. εἰ μὴ ἄρα, quod forsan praestat.

4) Bas. ἀνάγν. γάρ.

5) Bas. ριη'.

6) Sic Bas. — Cod. ς'.

7) Inclusa in Cod. desunt; supplevi partim ex Basil., ubi haec habentur: ἀνάγνωθι βιβ. ς' τοῦ κώδικος τίτλῳ μθ' διατ. θ'. ια'. ιη' καὶ βιβ. η' τοῦ κώδ. τι. νζ' διάτ. β'. Sed fortassis plenius etiam sic scribendum: ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τι. μθ' διάτ. ς' καὶ τι. ν' διάτ. θ' κ. τ. λ.

1) Codex ἐφετῆς scribit. Sic etiam Athanasii Codex Parisiensis. Cf. *Heimbach* Ἀνέκδ. I. p. 85 not. 53.

2) Conieceram: περὶ τοῦ μὴ δύνασθαι. Sed non opus est. Sic in Novella sequenti περὶ δευτερογαμίας pro hoc: περὶ τοῦ μὴ δευτερογαμεῖν.

1) Cod. καί.

Φροντιζέτω τῆς[2] *ἱκανοδοσίας τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῆς ἀπογραφῆς τῆς οὐσίας τῶν ὀρφανῶν ὁ* PRAETωρ *παρόντος τοῦ σκρίβα. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τι. οε' διάτ. ς', ἔνθα φησίν, ὅτι ὁ* SCRIBας *κατέχεται*[3] *τῷ ὀρφανῷ μὴ καλῶς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἀπογραψάμενος ἢ*[4] *μὴ ἱκανὴν ἐγγύην λαβών. φησὶ δὲ κδ' διάτ. τοῦ λζ' τι. τοῦ ε' βιβλίου, ὅτι* INVENTον *ὀφείλει ποιῆσαι ὁ ἐπίτροπος τῶν τοῦ πουπίλλου πραγμάτων. ἐξεφωνήθη μηνὶ ὀκτωβρίῳ ἔτει τῆς βασιλείας ιδ' ὑπατείᾳ ἀπίονος.*

2. Satisdationem tutorum et descriptionem substantiae pupilli praetor procuret praesente scriba. Legas lib. V Cod. tit. 75 const. 6, ubi dicitur, scribam pupillo teneri, si substantiam eius non recte descripserit aut non idoneam fideiussionem acceperit. Dicit autem const. 24 tit. 37 lib. V, inventarium rerum pupilli tutorem facere oportere. *Data mense Octobri anno imperii XIV Consule Apione.*

Νεαρὰ ϟε'.

Περὶ ἀρχόντων.

Ἤδη μὲν ἴσμεν κείμενον νόμον.

Ὁ ἄρχων μὴ ἀπολιμπανέτω τῆς χώρας ἧς ἄρχει, δηλονότι χωρὶς θείας κελεύσεως. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τι. μ' διάτ. θ', ἔνθα φησίν, ὅτι ὁ καταλιπὼν ἄρχων ἣν ἰθύνει ἐπαρχίαν ἐκτὸς θείας ἀντιγραφῆς, ἀγανακτεῖται ὑπὸ τοῦ βασιλέως.

Ὁ διαδεχθεὶς ἄρχων μὴ ἀναχωρείτω ἧς ἦρξε χώρας πρὸ τῶν ν' ἡμερῶν, ἀλλὰ δημοσιευέτω ἐπὶ αὐτὰς τὰς εἰρημένας ν' ἡμέρας, καὶ μετὰ ταῦτα συνιστάτω πρᾶξιν ὑπομ·ημάτων δηλοῦσαν, ὡς διέτριψεν ἐκεῖσε αὐτὰς τὰς λεχθείσας ν' ἡμέρας· εἰ γὰρ πρὸ συμπληρώσεως τῶν ν' ἡμερῶν ἀναχωρήσῃ, χωρὶς μέντοιγε θείας κελεύσεως, καθοσιώσει ὑπόκειται, καὶ πάλιν ἐπανάγεται τοῖς εὐθύνουσιν αὐτὸν ἀπολογησάμενος. ὁμοίως φησὶν ἡ η' καὶ ἡ ρκη' νεαρά. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τι. μθ' διάτ. α' καὶ β'.

Τὰς ἑαυτοῦ σιτήσεις λαμβανέτω ὁ ἄρχων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μενέτω διοικῶν ἕως τῆς φιλικῆς ἐπιστολῆς, ἥτις πέμπεται πρὸ β' ἡμερῶν τῆς ἐπιστασίας τοῦ μέλλοντος ἄρχειν. σημείωσαι δέ, ὅτι διαταγματάριον οὐ χρὴ προπέμπειν. ἐξεφωνήθη μηνὶ νοεμβρίῳ βασιλείας ἔτει ιγ' ὑπατείᾳ ἀπίονος.

Novella XCV.

De praesidibus.

Iam quidem novimus positam legem.

1. Praeses provinciam non relinquat, cui praeest, nimirum absque divina iussione. Legas lib. I Cod. tit. 40 const. 9, ubi dicitur, praesidem, qui provinciam, quam regit, citra divinum rescriptum reliquerit, sub indignationem imperatoris cadere.

2. Praeses, cui successor datus est, ne recedat a provincia, cui praeest, ante L dies, sed in publico moretur per dictas L dies, et postea acta confici curet, quae demonstrent, eum ibi per memoratas L dies commoratum esse; nam si ante completas L dies recesserit, scilicet absque divina iussione, maiestatis crimini subiicitur, et rursus reducitur, ut satisfaciat iis, qui eum conveniunt. Similiter loquitur Nov. VIII et CXXVIII. Lege lib. I Cod. tit. 49 const. 1 et 2.

3. Annonas competentes accipiat praeses, et sic etiam maneat in administratione usque ad amicabilem epistolam, quae mittitur ante duo dies, quam is, qui praeses futurus est, advenerit. Nota vero, quod diatagmatarius praemitti non debeat. *Data mense Novembri imperii anno XIII Consule Apione.*

Νεαρὰ ϟς'.

Περὶ ἐκβιβαστῶν καὶ περὶ αἰτιαθέντων.

Ἐπειδὴ τὰς συκοφαντίας μισοῦμεν.

Διδότω ὁ ἐνάγων ἀσφάλειαν πρὸ τῆς τοῦ βιβλίου πομπῆς, ὡς ἐντὸς β' μηνῶν κατάρχεται τῆς δίκης, ἐπεὶ διπλᾶ παρέχει τῷ ἐναγομένῳ τὰ δαπανήματα, συντελοῦντα μέντοιγε εἰς λς' νομίσματα καὶ μόνον. ἀνάγνωθι τὴν ριβ' νεαρὰν καὶ τὴν ριε', καὶ τὸ λεχθὲν δέξαι ἐπὶ

Novella XCVI.

De executoribus, et de iis, qui conveniuntur.

Quoniam calumnias odimus.

1. Actor ante libelli missionem cautionem de eo praestet, quod intra duos menses litem contestaturus sit; alioquin in duplum reo expensas reddit, ita tamen ut intra XXXVI aureos tantum consistant. Lege Nov. CXII et CXV, et, quod dictum est, acci-

---

2) Bodl. τάς.
3) Bodl. καταδέχεται.

4) Cod. εἰ.

τῶν ἐναγόντων ἢ ἐναγομένων χρηματικῶς· εἰ γὰρ ἐγκληματικῶς παραστάσιμος ἢ διάξιμός τις γένηται, ἀπολύεται ἐντὸς ι' ἡμερῶν μὴ φαινομένου τοῦ ἐνάγοντος αὐτόν, καὶ ὅρκῳ αὐτοῦ τέμνεται τὰ περὶ τῶν δαπανημάτων κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῇ νγ' ὁμοίως νεαρᾷ. ἀνάγνωθι καὶ βι. θ' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ιζ' καὶ τί. γ' διάτ. β'.

Ἐὰν ὁ ἐναγόμενος νομίσῃ ἔχειν ὑπεύθυνον τὸν ἐνάγοντα, αἰτιάσθω αὐτὸν παρὰ τῷ αὐτῷ δικαστῇ, καὶ εἰ μὴ δέξηται αὐτὸν ἀντενάγοντα ὁ δικάζων, παραιτείσθω αὐτὸν ἐντὸς τῶν κ' ἡμερῶν τῆς τοῦ βιβλίου πομπῆς, μεθ' ἃς χρὴ καὶ προκατάρχεσθαι 1) τῆς δίκης, καὶ λοιπὸν ἄλλον δικαστὴν αἱρείσθω, ὅστις κρινέτω τὰς δύο ὑποθέσεις· πλήν, ἐὰν θέλῃ, αὐτὸς ὁ ἐναγόμενος δικαζέσθω πρῶτον παρ' ᾧ ἐνήχθη δικαστῇ, καὶ μετὰ τὴν πρώτην ἀπόφασιν ποιήσηται τὴν ἰδίαν ἐναγωγὴν παρ' ἑτέρῳ δικαστῇ. μέμνησο τῆς νγ' νεαρᾶς καὶ ἀνάγνωθι την ριβ' καὶ τὴν ριε' νεαράν. ἐξεφωνήθη μηνὶ νοεμβρίῳ ὑπατείᾳ ἀπίονος.

pe de iis, qui civiliter agunt vel conveniuntur: nam si quis ob criminalem [accusationem] exhibitus vel ductus sit, absolvitur, si intra decendium non apparuerit, qui eum accusavit, et expensarum ratio iuramento eius deciditur secundum id, quod dictum est similiter in Nov. LIII. Lege etiam lib. IX Cod. tit. 2 const. 17 et tit. 3 const. 2.

2. Si reus actorem sibi obligatum esse credat, conveniat eum apud eundem iudicem, et, si reconventionem eius iudex non admiserit, recuset eum intra viginti dies a missione libelli, intra quas etiam litem contestari oportet, et deinde alium iudicem eligat, qui de utraque causa cognoscat; caeterum, si voluerit, reus primum apud iudicem, apud quem conventus est, iudicium accipiat, et post primam sententiam actionem suam apud alium iudicem intendat. Memineris Nov. LIII et legas Nov. CXII et CXV. *Data mense Novembri Consule Apione.*

Νεαρὰ ϞΖ'.

Περὶ δικαίων προικός.

Ἐπειδὴ τὰ πολλά.

Ἴσα ἔστωσαν τῇ προικὶ τὰ ἕδνα περὶ τὸ ποσὸν καὶ περὶ τοὺς CASUS. ὁμοίως φησὶν ἡ κβ' νεαρά. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. κ' καὶ τί. ιδ' διάτ. θ' καὶ ι'.

Ἡ γυνὴ προτιμάσθω περὶ τὴν προῖκα τῶν προτέρων δανειστῶν τοῦ ἀνδρός. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ιβ' διάτ. θ' καὶ κθ' καὶ λ' καὶ βι. η' τί. ιζ' διάτ. ιβ'.

Αἱ ἐπαυξήσεις τῶν προικῶν καὶ τῶν ἕδνων ἴσαι ὀφείλουσιν 1) εἶναι. πλὴν ἰστέον, ὅτι, ἐὰν ἡ ἐπαύξησις γένηται ἐν κινητοῖς πράγμασιν, οὐκ ἔχει ἐπ' αὐτῇ τὰ αὐτὰ προνόμια ἡ γυνή, ἃ ἔχει ἐπὶ τῇ πρώτῃ ποσότητι· εἰ δὲ ἐν ἀκινήτοις εἴη ἡ ἐπαύξησις τῆς προικός, ἔχει τὰ αὐτὰ δίκαια ἡ γυνὴ καὶ ἐπὶ ταύτῃ 2) τῇ προσαυξήσει, κἂν ὕπεισιν ἄλλοι τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς 3) δανεισταί. καὶ σημείωσαι τὴν διάστιξιν. ξένον γάρ ἐστι τὸ νόμιμον. ὅθεν ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. ιθ' καὶ κ'.

Ἡ προῖξ προτιμᾶται καὶ τῶν δανειζόντων ἐπὶ ἀγορασίᾳ τινὸς πράγματος, κἂν προνόμιον ἔχωσιν. ἀνάγνωθι βι. η' τοῦ κώδ. τί. ιζ' διάτ. ιβ'.

Οὐ προτιμᾶται ἡ γυνὴ τῶν προτέρων δανειστῶν περὶ τὴν προγάμου δωρεάν. ἰστέον γὰρ 4), ὅτι κεῖται βι. η' τοῦ κώδ. τί. ιζ' διάτ. ιβ', ὅτι οὐκ ἔχει ἡ γυνὴ [ὑποθήκην] 5) ἐπὶ τῇ προγάμου δωρεᾷ 6).

Εἰ καὶ χρεωστουμένη γυνὴ προῖκα 7) προτιμᾶται ὅλων

Novella XCVII.

De iuribus dotis.

Quoniam multas.

1. Aequalis sit doti propter nuptias donatio, quod ad quantitatem et quod ad casus attinet. Similiter loquitur Nov. XXII. Lege lib. V Cod. tit. 3 const. 20 et tit. 14 const. 9 et 10.

2. Mulier praeferatur in dote prioribus mariti creditoribus. Lege lib. V Cod. tit. 12 const. 9 et 29 et 30 et lib. VIII tit. 17 const. 12.

3. Augmenta dotium et propter nuptias donationum aequalia esse debent. Sed scias, si in rebus mobilibus augmentum consistat, non habere in eo mulierem eadem privilegia, quae habet in prima quantitate; si vero in immobilibus consistat augmentum dotis, eadem iura mulier habet etiam in hoc augmento, licet subsint alii creditores mariti eius. Et notes distinctionem; est enim ius inauditum. Itaque legas lib. V Cod. tit. 3 const. 19 et 20.

4. Dos praefertur etiam iis, qui credunt ad emendam rem aliquam, licet privilegium habeant. Lege lib. VIII Cod. tit. 17 const. 12.

5. Non praefertur mulier prioribus creditoribus in antenuptiali donatione. Sciendum enim est, quod dictum est lib. VIII Cod. tit. 17 const. 12, mulierem non habere hypothecam in antenuptiali donatione.

6. Licet mulier, cui dos debetur, praeferatur omni-

---

1) Cod. προκαταρχᾶσθαι.

1) Sic Basilica, quorum textum latine versum dedit *Fabrotus* ex *Herveto*, graecum autem primus edidit *Heimbach* Ἀνέκδ. I p. 246 ex Cod. Florentino. — Cod. ὀφείλωσιν.

2) Bas. ἐπ' αὐτῇ.

3) Deest in Bas.

4) Bas. δέ.

5) Ex Bas. — In Cod. deest.

6) Cod. δωρεά.

7) Cod. et Bodl. ἡ κεχρεωστουμένη προῖξ. Quod ferri non potest, tum quid αὐτῆς, quod sequitur, non habet, quo referatur, tum quia κεχρεωστημένη scribendum fuisset. Itaque ex Bas. correxi.

τῶν δανειστῶν τοῦ ἀνδρός, ὅμως ἐάν τις δανείσῃ ἐπὶ τὸ [8]) τὸν ἄνδρα ἢ τοὺς παῖδας αὐτῆς στρατευθῆναι, καὶ συνεφώνησεν [9]) ἐγγράφως [10]), ὥστε κυριώτερον αὐτὸν εἶναι τῆς προικός, CASου τινὸς συμβαίνοντος [11]), προτιμᾶται ὁ τοιοῦτος τῆς προικός. πλὴν [12]) ἴσθι, ὅτι οὐ δυνατὸν τοιοῦτόν τι συμφωνεῖσθαι μὴ προκειμένης στρατείας. μέμνησο τῆς νγ' καὶ ἀνάγνωθι τὴν ρλϛ' νεαράν.

Ὁ ἐπιδόσας προῖκα ὑπὲρ θυγατρὸς ἀναγκάζεται τὴν αὐτὴν ἐπιδοῦναι αὐτῇ διγαμούσῃ, εἰ μὴ ἄρα ἀπορήσῃ· δῆλον δὲ ὅτι τῶν ἕδνων ἁρμοζόντων αὐτῇ τῇ θυγατρί, ὧν ἔχει τὴν χρῆσιν ὁ πατὴρ μέχρι τελευτῆς. ἔγνως γὰρ ἐκ τῆς κβ' νεαρᾶς, ὅτι τὸν USUFRUCTον ἔχει ὁ πατὴρ ὅλων τῶν προσκτηθέντων [13]) τοῖς ἰδίοις παισὶ χωρὶς τοῦ CASTRENSίου PECULίου. ἀνάγνωθι δὲ βι. ϛ' του κώδ. τί. ξα' διάτ. α'.

Ἐὰν εὐλαβῆται ἡ γυνὴ τὸν ἄνδρα τυχὸν [14]) ἵνα μὴ ἀπορήσῃ, δύναται καὶ ἐν συνεστῶτι τῷ γάμῳ φροντίσαι τῆς ἀσφαλείας τῆς προικὸς καὶ τῶν ἕδνων. ἰστέον γάρ, ὅτι ἔχει παρακατάσχεσιν, ὡς κεῖται βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ιβ' διάτ. κθ'· μέμνησο δὲ καὶ τῆς κβ' νεαρᾶς.

Ἐὰν ἀποροῦντος τοῦ ἀνδρὸς ἡ γυνὴ ἀπορήσῃ καὶ [οὐ] [15]) συνεισενέγκῃ τὴν ἑαυτῆς προῖκα, οὐ κληρονομεῖ τὸν ἴδιον πατέρα, ἐὰν δηλονότι αὐτεξουσία ἦν· ὑπεξουσίας γὰρ αὐτῆς οὔσης ὁ πατὴρ ὀφείλει προνοεῖσθαι. εἰ γὰρ ἐκεῖνος τότε μὴ ἀπαιτήσει τὴν προῖκα αὐτῆς, μόνον τὴν περὶ τῆς προικὸς ἀγωγὴν ἀναγκάζεται συνεισφέρειν ἡ ὑπεξουσία θυγάτηρ, ὁρῶντος τοὺς συγκληρονόμους αὐτῆς τοῦ ἀποτελέσματος [16]). ταῦτα δὲ νόει, ἐὰν ὁ πατήρ ἐστιν ὁ ἐπιδοὺς [17]) τὴν προῖκα· εἰ γὰρ ἄλλος ἐπέδωκεν [18]), δύναται καὶ [19]) ἡ κόρη καὶ ἀπειθοῦντος τοῦ πατρὸς κινεῖν κατὰ τοῦ ἰδίου ἀνδρὸς καὶ ἀπαιτεῖν τὴν προῖκα, ἵνα συνεισενέγκῃ αὐτήν, ἐπειδὴ αὐτὴν ὁρᾷ ὁ κίνδυνος. σημείωσαι δέ, ὅτι ἀνάγκη τὴν θέλουσαν θυγατέρα κληρονομεῖν τὸν ἴδιον πατέρα συνεισενεγκεῖν καὶ [20]) τὴν παρὰ ἐξωτικῶν [21]) δοθεῖσαν ὑπὲρ αὐτῆς προῖκα. εἰ δὲ βούλῃ τὰ περὶ συνεισφορᾶς προικὸς μαθεῖν, ἀνάγνωθι βι. ϛ' τοῦ κώδ. τί. κ' διάτ. β' καὶ γ' καὶ ια' καὶ ιβ' καὶ ιζ' καὶ ιθ' καὶ κ'.

Εἰς ὅσον μόνον εὐπορεῖ ὁ ἀνὴρ καταδικάζεται τῇ ἰδίᾳ γυναικί. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ιγ' διάτ. α'. σημείωσαι ἔνθα διάστιξιν, ὅτι εἰ μὴ ἄρα δόλον [22]) ποιήσῃ. τὸ αὐτὸ δὲ εἴρηται καὶ ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἐν τῷ αὐτῷ ε' βι. τί. ιβ' διατ. κ'. ἐξεφωνήθη μηνὶ δεκεμβρίῳ ὑπατείᾳ ἀπίονος.

bus creditoribus mariti tamen, si quis ad hoc crediderit, ut maritus vel liberi eius militiam nanciscerentur, et in scriptis convenerit, ut ipse potior dote sit, casu aliquo interveniente, is doti praefertur. Sed scias, eiusmodi pactionem non posse fieri, nisi militia adsit. Memineris Nov. LIII et legas Nov. CXXXVI.

7. Qui pro filia dotem dedit, eandem ei, si secundo nubat, dare cogitur, nisi forte interim pauper factus sit: caeterum propter nuptias donatio ad filiam pertinebit, dum pater usque ad mortem usumfructum eius habet. Didicisti enim in Nov. XXII, patrem omnium, quae liberis eius acquirantur, usumfructum habere excepto castrensi peculio. Lege lib. VI Cod. tit. 61 const. 1.

8. Si mulier forte vereatur, ne maritus pauper fiat, potest etiam constante matrimonio prospicere securitati dotis et propter nuptias donationis. Sciendum enim est, eam retentionem habere, sicuti dictum est lib. V Cod. tit. 12 const. 29; memineris etiam Nov. XXII.

9. Si viro ad inopiam deducto mulier pauper facta sit, et dotem suam non contulerit, patri suo non succedit, nimirum si emancipata fuerit; nam si in potestate sit, pater eius prospicere debet. Qui si tum dotem non exegerit, solam actionem de dote filia sub potestate constituta conferre cogitur, exitu actionis ad eius coheredes spectante. Hoc autem ita intelligas, si pater sit, qui dotem dederit; nam si alius eam dederit, potest etiam filia vel invito patre adversus maritum suum agere dotemque exigere, ut eam conferat, quoniam et eius periculo est. Nota vero, filiam, quae patri suo succedere velit, etiam dotem conferre debere, quae ab extraneis pro ipsa data sit. Quodsi discere vis, quae ad collationem dotis spectant, legas lib. VI Cod. tit. 20 const. 2 et 3 et 11 et 12 et 17 et 19 et 20.

10. Solum, in quantum facere potest, vir uxori suae condemnatur. Legas lib. V Cod. tit. 13 const. 1. Notes ibi distinctionem, nisi forte dolum admiserit. Idem dictum est in muliere in eodem lib. V tit. 12 const. 20. *Data mense Decembri Consule Apione.*

8) Bas. τῷ. In Bodl. deest.
9) Bas. συμφωνήσῃ.
10) Bodl. ἀγράφως.
11) Bodl. συμβάντος τουτέστιν ἀτυχήματος. Bas. προβαίνοντος.
12) Pro iis, quae sequuntur, Bodl. haec habet: ἐὰν ὅλως πρόσκειται καὶ ἡ στρατεία εἰς τὸν οἶκον. κατὰ τὴν ϟζ' νεαράν.
13) Cod. προκτηθ.
14) Deest in Bas.
15) Ex Bas. supplevi. Deest in Cod.
16) Cod. εἰ γὰρ ἐκεῖνος τότε μὴ ἀπαιτήσαι τὴν προῖκα αὐτῆς καὶ συνενέγκειν μόνον γὰρ την — τοῦ συγκληρονόμου αὐτῆς τοῦ ἀποτ. — Bas.: εἰ γὰρ ἐκεῖνος τότε μὴ ἀπαιτήσει, οὐδὲ ἧττον κληρονομεῖ αὐτὸν ἡ ἰδία θυγάτηρ, ὁρῶντος τοὺς συγκληρονόμους αὐτῆς τοῦ ἀποτελέσματος.
17) Bas. ἐπιδιδούς.
18) Bas. ἐπιδέδωκε.
19) In Bas. deest.
20) Deest in Bas.
21) Bas. ἐξωτικοῦ.
22) Cod. δῆλον.

Νεαρὰ ϟη΄.
Περὶ γαμικῶν κερδῶν.
Τὰ μὲν ἀεὶ καὶ ὡσαύτως ἔχοντα.

Πᾶν γαμικὸν κέρδος ἐξ οἱασδήποτε λύσεως τοῖς παισὶν ἁρμόζει κατὰ δεσποτείαν, κἂν μὴ[1]) δευτερογαμήσωσιν οἱ γονεῖς αὐτῶν, οἵτινες τὴν χρῆσιν τῶν τοιούτων κερδῶν ἔχουσι τρέφοντες αὐτοὺς τοὺς παῖδας. σημειωτέον δέ σοι πρὸ πάντων τὸ· ἐξ οἱασδήποτε λύσεως γάμου ἐνταῦθα κείμενον διὰ τὸ εἰρημένον σοι ἐν τῇ κβ΄ νεαρᾷ· λέγει γὰρ ἡ παροῦσα διάταξις, κρατεῖν τὰ λεχθέντα καὶ ἐπὶ τῶν βοναγρατία διαλύσεων. καὶ ἴσθι πρὸς τοῦτο, ὅτι φησὶν ἡ ρκζ΄ νεαρά, ὡς οὐ μόνον τὴν χρῆσιν ἔχουσι τῶν γαμικῶν κερδῶν οἱ μὴ δευτερογαμοῦντες γονεῖς, ἀλλὰ καὶ μέρος ἑνὸς παιδὸς κατὰ δεσποτείαν λαμβάνουσιν. ἀνάγνωθι βι. ε΄ τοῦ κώδ. τί. θ΄ διάτ. γ΄ καὶ δ΄ καὶ βι. ς΄ τί. ξ΄ διάτ. α΄ καὶ νεαρὰν ρκζ΄[2]).

Ἡ αὐτὴ διαδοχὴ κρατεῖ ἐπὶ τῶν ἁρμοζόντων γαμικῶν κερδῶν τοῖς γονεῦσιν, ἥτις εἴρηται καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ δευτερογαμίας κερδῶν. μέμνησο τῆς β΄ καὶ κβ΄ νεαρᾶς καὶ ἀνάγνωθι βι. ε΄ τοῦ κωδ. τί. θ΄ διάτ. γ΄ καὶ δ΄ καὶ ε΄ καὶ θ΄ καὶ βι. ς΄ τί. νθ΄ διάτ. ια΄ καὶ τί. ξ΄ διάτ. β΄ καὶ τί. ξα΄ διάτ. α΄, καὶ νεαρὰν ρκζ΄, ἔνθα φησί, τὰ γαμικὰ κέρδη τοῖς παισὶ δεῖ φυλάττεσθαι[3]).

Novella XCVIII.
De nuptialibus lucris.
Ea quidem, quae semper et eodem modo se habent.

1. Omne nuptiale lucrum matrimoniis quolibet modo solutis liberis competit, quantum ad proprietatem attinet, licet secundas nuptias non ineant parentes eorum, qui quidem usumfructum horum lucrorum habent, alimenta liberis praestantes. Notandum vero tibi est ante omnia, quod hoc loco statutum est de matrimoniis quolibet modo solutis, propter id, quod tibi dictum est in Nov. XXII; dicit enim praesens constitutio, quae memorata sunt, valere etiam, si bona gratia matrimonium solutum sit. Et scias ad hoc, Nov. CXXVII dicere, parentes, si secundas nuptias non contraxerint, non solum habere usumfructum nuptialium lucrorum, sed etiam unius filii portionem iure dominii capere. Legas lib. V Cod. tit. 9 const. 3 et 4 et lib. VI tit. 60 const. 1 et Nov. CXXVII.

2. Eadem successio valet in nuptialibus lucris, quae parentibus competunt, quae in lucris ob secundas nuptias statuta est. Memineris Nov. II et XXII et legas lib. V Cod. tit. 9 const. 3 et 4 et 5 et 9 et lib. VI tit. 59 const. 11 et tit. 60 const. 2 et tit. 61 const. 1, et Nov. CXXVII, ubi dicit: nuptialia lucra liberis servari oportet.

Νεαρὰ ϟθ΄.
Περὶ ἀλληλεγγύων.
Ἴσμεν πρῴην τεθεικότες νόμον.

Οἱ ἀλληλεγγύως δανειζόμενοι ἐὰν μὴ ὁμολογήσωσιν, ὥστε ἕνα ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ πᾶν ἐνέχεσθαι[1]), πάντες ἐξ ἴσου ὑπόκεινται, καὶ ἄλλος ὑπὲρ[2]) ἄλλου οὐκ ἐνέχεται. ἐὰν δὲ ὡμολόγησαν, τότε[3]) εἷς ἕκαστος καὶ ὑπὲρ τῶν ἀπόντων[4]), οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀπορούντων ἐξ αὐτῶν ἐνέχεται. ἐὰν δὲ πάντες πάρεισι καὶ εὐποροῦσιν, ὅλοι ἐνάγονται κοινῶς καὶ καταδικάζονται, καὶ οὐ δίδωσι μόνος τὸ πᾶν ὁ εἷς ἕκαστος αὐτῶν[5]), κἂν τοῦτο ἔδοξεν, ἀλλ' οὐδὲ μόνος ἐνάγεται εἰς τὸ ὅλον, εἰ μὴ ἄρα οἱ λοιποὶ ἀποροῦσιν ἢ ἄπεισιν. ἀνάγνωθι βι. β΄ τοῦ κώδ. τί. γ΄ διάτ. ιη΄ καὶ βι. η΄ τί. λθ΄ διάτ. α΄ καὶ β΄ καὶ τὸ περὶ τὸ τέλος τῆς ριε΄ νεαρᾶς.

Τὰ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ δανειστοῦ γινόμενα σύμφωνα μεταξὺ τῶν ἐγγυητῶν οὐ βλάπτει αὐτὸν τὸν δανειστήν. ὁμοίως βι. β΄ τοῦ κώδ. τί. γ΄ διάτ. κε΄ καὶ βι. γ΄ τί. λς΄ διάτ. κγ΄ ἔγνως περὶ χρεωστῶν. **ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰανουαρίῳ ἔτει ιγ΄ βασιλείας ὑπατείᾳ ἀπίονος**[6]).

Novella XCIX.
De reis promittendi.
Novimus pridem ponentes legem.

1. Plures rei debendi si non promiserint, ut unusquisque in solidum teneatur, omnes ex aequis partibus obligantur, et alter pro altero non tenetur. Si vero promiserint, tunc unusquisque eorum tam pro absentibus quam pro iis, qui pauperes facti sunt, tenetur. Quodsi omnes praesto sint et locupletes, omnes simul conveniuntur et condemnantur, nec unusquisque ex iis solidum praestat, licet hoc placuerit, nec solus in solidum convenitur, nisi scilicet reliqui pauperes facti sint aut absint. Lege lib. II Cod. tit. 3 const. 18 et lib. VIII tit. 39 const. 1 et 2 et Nov. CXV circa finem.

2. Pacta, quae ignorante creditore inter fideiussores fiunt, creditori non nocent. Similiter lib. II Cod. tit. 3 const. 25 et lib. III tit. 36 const. 23 didicisti de debitoribus. *Data mense Ianuario anno XIII imperii Consule Apione.*

---

1) Deesse videtur in Cod.; quamquam literarum ductus hoc loco dubii sunt.

2) A correctoria manu superscriptum est: ιζ, quae fortassis Nov. ριζ΄ significare voluit.

3) Subscriptio deest.

1) Bodl ἔχεσθαι.

2) Idem: ἀντ' pro ὑπέρ.

3) Idem: ὡς pro τότε.

4) Cod. ἀπάντων.

5) Bodl. ἐξ αὐτῶν.

6) Bodl. ἐτ... ιγ΄ υπατίας ἀππίονος.

Νεαρὰ ρ΄.

Περὶ ἀναργυρίας προικός.

Καὶ τὰς ἀναργυρίας.

Ἐὰν ἐντὸς β΄ ἐτῶν ὁ γάμος λυθῇ οἱῳδήποτε τρόπῳ, τότε ἡ ἐπὶ [τῇ][1] τῆς προικὸς δόσει ἀναργυρία ἁρμόζει τῷ ἀνδρὶ καὶ τοῖς αὐτοῦ κληρονόμοις εἴσω γ΄ ἐτῶν, τουτέστιν[2] ἐφ᾽ ὅσον ὁ γάμος συνίσταται εἰς αὐτὰ τὰ δύο ἔτη, καὶ λοιπὸν μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου δίδοται ἐπὶ ἄλλον ἐνιαυτόν. ἐὰν δὲ πλέον μὲν τῆς διετίας, ἧττον δὲ τῆς δεκαετίας ἐπεκταθεὶς ὁ γάμος μετὰ ταῦτα λυθῇ, τότε ἁρμόζει ἐντὸς ι΄ ἐνιαυτῶν ἡ εἰρημένη παραγραφὴ τῷ ἀνδρί, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῷ κληρονόμῳ[3] αὐτοῦ δίδοται ἐκ[4] παραπομπῆς, ἐντὸς μέντοιγε γ΄ μηνῶν, ἐνδαψιλευομένων τῶν ι΄ ἐτῶν δηλονότι. εἰ δὲ συσταθῇ ὁ γάμος ὑπὲρ τὰ ι΄ ἔτη, καὶ μὴ γένηται ζήτησις περὶ τῆς ἀπαριθμήσεως τῆς προικός, ἀναιρεῖται παντελῶς ἡ τῆς ἀναργυρίας παραγραφή, μηδὲ τοῖς κληρονόμοις τοῦ ἀνδρὸς παρεχομένη. ἀνάγνωθι βι. δ΄ τοῦ κώδ. τί. λ΄ διάτ. ιε΄ καὶ βι. ε΄ τί. ιε΄ διάτ. γ΄, καὶ ἴσθι, ὅτι τὰ εἰρημένα ἐκεῖσε ἀναιρεῖται[5] ὑπὸ τῆς προκειμένης νεαρᾶς διατάξεως.

Ἐπὶ ἀφήλικος ἀνδρὸς ἁρμόζει ἡ τῆς προικὸς ἀναργυρία ἐντὸς ιβ΄ ἐτῶν, ἀριθμουμένων ἀπὸ τοῦ καιροῦ[6] τῶν γάμων καὶ οὐ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου[7]. ἰστέον δέ, ὅτι καὶ μετὰ ιβ΄ [ἔτη][8] δίδοται ἡ αὐτὴ παραγραφὴ τῷ κληρονόμῳ αὐτοῦ ἐπὶ ἄλλον ἐνιαυτόν, ἔνθα αὐτὸς ὁ ἀνὴρ εἴσω τῶν ιβ΄ ἐνιαυτῶν τοῦ γάμου[9] ἐτελεύτησεν καὶ οὐδὲ ὁ κληρονόμος αὐτοῦ[10] ἀφῆλιξ ἦν· εἰ γὰρ εὑρεθῇ ἥττων ὁ κληρονόμος, τότε ἔχῃ[11] πρὸς τοῖς ιβ΄ ἐνιαυτοῖς τοῦ τεστάτορος καὶ ἄλλα ε΄ ἔτη, κἂν ὁ τελευτήσας τελείας ὑπῆρχεν ἡλικίας. σημείωσαι τὴν περὶ τῶν ἡττόνων διαφοράν, καὶ πρόσχες[12], ὅτι ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῶν γάμων καὶ οὐ μετὰ λύσιν οἱ χρόνοι τῆς ἐπὶ τῇ προικὶ ἀναργυρίας ψηφίζονται· καίτοι εἴρηται ἐν τῷ ε΄ βι. τοῦ κώδ. τί. ιβ΄ διατ. [λ΄] καὶ τί. ιε΄ διάτ. γ΄ καὶ βι. ζ΄ τί. λθ΄ διατ. ζ΄[13], ὅτι οἱ χρόνοι τῆς ἐπὶ τῇ προικὶ ἀγωγῆς οὐκ ἀπὸ τῆς συστάσεως ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς λύσεως τῶν γάμων[14] ἀριθμοῦνται.

Τὰ εἰρημένα γ΄ ἔτη[15] ἐπὶ τῶν μελλόντων γάμων κρατεῖ· ἐπὶ γὰρ τῶν συνεστώτων συνοικεσίων[16], εἰ μὲν ὑπόλοιπός ἐστιν ἡ δεκαετία, τότε ἔχῃ[17] ὁ ἀνὴρ οὐχ ἧττον τῆς διετίας[18] τὸν χρόνον[19] ἐπὶ τῇ ἀναργυρίᾳ, ἥτις καὶ κληρονόμοις παραπέμπεται· εἰ δὲ ἥττων χρόνος τῆς διετίας ἀπολιμπάνεται, ἢ ἐὰν καὶ τὰ ι΄ ἔτη παρῆλθον, ὁ μὲν ἀνὴρ τὸ τηνικαῦτα ἄλλην διετίαν ἔχει, οἱ δὲ κληρονόμοι αὐτοῦ λαμβάνουσι γ΄ μόνον[20] μῆνας μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰανουαρίῳ ὑπατείᾳ ἀπίονος.

Novella C.

De non numerata dote.

Etiam non numeratae pecuniae querelas.

1. Si intra biennium matrimonium quovis modo solutum sit, tunc non numeratae dotis exceptio competit marito eiusque heredibus intra tres annos; hoc est in biennio, in quo matrimonium constitit, et deinde post solutum matrimonium in alio anno datur. Si vero plus quidem biennio, minus autem decennio matrimonium constiterit, et postea solutum fuerit, tunc intra decennium dicta exceptio marito competit, atque etiam heredi eius ex transmissione datur, et quidem intra tres menses, si adhuc suppetat tempus decennii. Sin autem ultra decem annos matrimonium constiterit, et querela de numeratione dotis non fuerit instituta, tollitur omnino non numeratae dotis exceptio, nec heredibus mariti conceditur. Legas lib. IV Cod. tit. 30 const. 15 et lib. V tit. 15 const. 3, et scias, quae ibi dicta sint, per praesentem novellam constitutionem tolli.

2. Si maritus imperfectae aetatis sit, non numeratae dotis querela competit intra duodecim annos, qui numerantur a tempore nuptiarum et non post solutionem matrimonii. Sciendum autem est, quod etiam post XII annos exceptio illa heredi eius intra alium annum datur, si vir ipse intra XII annos matrimonii decesserit et heres non fuerit minor; nam si minor esse heres inveniatur, tunc praeter XII annos testatoris etiam aliud quinquennium habet, licet defunctus perfectae aetatis fuerit. Notes distinctionem circa minores, et animadvertas, non a tempore nuptiarum sed a solutione computari tempora querelae dotis non numeratae; quamquam dicitur in lib. V Cod. tit. 12 const. 30 et tit. 15 const. 3 et lib. VII tit. 39 const. 7, tempora actionis de dote non a constitutione, sed a solutione matrimonii computari.

3. Memoratum triennium in futuris nuptiis obtinet; in iis matrimoniis autem, quae constant, siquidem residuum est decennium, tunc vir non minus biennio tempus habeat in non numerata dote, quod etiam heredibus transmittat; si vero minus biennio tempus reliquum est, aut etiam decem anni praeterierunt, tunc quidem vir aliud biennium habet, heredes autem eius solum tres menses accipiunt post solutionem matrimonii. *Data mense Ianuario Consule Apione.*

---

1) Ex Bas. supplevi.
2) Deest in Bas.
3) Bas. τοῖς κληρονόμοις.
4) Bas. ὡς.
5) Bas. ἀνήρηται.
6) Bas. ἐν τῷ καιρῷ.
7) Bas. συνοικεσίου.
8) Bas. κ΄ ἔτη.
9) Bas. τῶν ἐτῶν τοῦ γάμου.
10) Bas. ὁ αὐτοῦ.
11) Bas. ἔχει.
12) *Heimbach:* πρόσεχε.
13) Codex sic: ἐν τῷ ε΄ βι. τοῦ κώδ. τί. ιβ΄ διατ. καὶ τί. ιε΄ διατ. γ΄ καὶ βι. ζ΄ τί. λθ΄ διατ. ς΄. — Basil.: ἐν τῷ ε΄ βι. τοῦ κώδ. τί. ιβ΄ διατ. α΄ καὶ βι. ζ΄ τί. θ΄ διατ. ζ΄.
14) Bas. τοῦ γάμου.
15) Bas. τὰ εἰρημένα κρατεῖ ἐπὶ τῶν μελλ. γάμων.
16) Deest in Bas.
17) Bas. ἔχει.
18) Bas. ἱετίας, quod *Heimbachius* legit δεκαετίας.
19) Cod. τῶν χρόνων.
20) Bas. μόνους.

Νεαρὰ ρα'.
Περὶ βουλευτῶν[1]).

Δύναται ὁ βουλευτὴς οὐ μόνον βουλευτὰς ἀλλὰ καὶ ἐλευθέρους βουλευτικῆς τύχης γράφειν κληρονόμους ἢ εἰς τὸ πᾶν ἢ εἰς τὰς θ' οὐγκίας, ὥστε αὐτοὺς βουλεύειν σὺν τῇ ἰδίᾳ γονῇ. ἀνάγνωθι βι. ι' τοῦ κώδ. τί. λε' διάτ. α' καὶ β', καὶ μέμνησο τῆς λη' νεαρᾶς.

Ἐὰν ὁ καλούμενος ἐξ ἀδιαθέτου πρὸς τὸν κλῆρον τοῦ βουλευτοῦ οὐκ ἔστι βουλευτής, δύναται εἴσω ς' μηνῶν ἐπιδοῦναι ἑαυτὸν σὺν τῇ ἰδίᾳ γονῇ τῇ βουλῇ καὶ λαβεῖν πᾶσαν τὴν ἐκείνου οὐσίαν. τὰ αὐτὰ δὲ κρατεῖ καὶ ὅτε βουλευτὴς δωρεῖταί τινι, ἔνθα ἡ οὖσα καὶ ἡ ἐσομένη οὐσία καὶ ἡ γονὴ συνεπάγεται, τῆς ἐπιδόσεως μόνον[2]) τῶν προικῶν καὶ τῶν ἕδνων μεταφερούσης τὴν δεσποτείαν τοῦ διδομένου ἐπὶ τὸν λαμβάνοντα. ἰστέον δέ, ὅτι, ἐὰν ἐν ὑποθέσει ἐστὶν τὰ τῆς ἐπιδόσεως, τότε ἐκδικεῖ τὸ δοθὲν ἡ βουλὴ ἕως μέντοιγε θ' οὐγκιῶν, ἔνθα παρεδόθησαν τὰ πράγματα τῷ δεδωκότι[3]) ἑαυτὸν τῇ βουλῇ. ἀνάγνωθι βι. ι' τοῦ κώδ. τί. λε' διάτ. α' καὶ β', καὶ μέμνησο τῆς λη' καὶ τῆς πζ' καὶ τῆς πθ' νεαρᾶς.

Ὁ καλούμενος εἴτε ἐκ διαθήκης εἴτε ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὸν κλῆρον τοῦ βουλευτοῦ μὴ ὢν βουλευτής, εἰ μὲν θελήσῃ ἐπιδοῦναι ἑαυτὸν σὺν τῇ οἰκείᾳ περιουσίᾳ καὶ γονῇ τῇ βουλῇ, λαμβάνει πᾶσαν τὴν κληρονομίαν ἐκείνου· εἰ δὲ μὴ θελήσει βουλεῦσαι, γ' οὐγκίας μόνον λαμβάνει, καὶ προσκυροῦνται τῇ βουλῇ αἱ λοιπαὶ θ' οὐγκίαι. ἐὰν δὲ πολλοί εἰσιν οἱ καλούμενοι εἰς τὸν τοῦ βουλευτοῦ κλῆρον, καί τινες μὲν ἐξ αὐτῶν θελήσωσι βουλεῦσαι, τινὲς δὲ μὴ βουλεύσωσι, τότε οἱ μὲν βουλεύοντες λήψονται θ' οὐγκίας, οἱ δὲ μὴ βουλεύοντες τὰς ἄλλας γ' οὐγκίας λαμβάνουσιν. ἀνάγνωθι βι. ι' τοῦ κώδ. τί. λε' διάτ. α' καὶ β', καὶ μέμνησο τῆς ιη' καὶ τῆς λη' καὶ πθ' ὁμοίως νεαρᾶς.

Ἐὰν θυγάτηρ βουλευτοῦ γαμηθῇ τῷ ὄντι βουλευτῇ ἢ τῷ γενομένῳ δι' ἐπιδόσεως, κληρονομεῖ πᾶσαν τὴν οὐσίαν τοῦ οἰκείου πατρὸς τελευτῶντος, εἰ μὴ ἄρα ὁ πατὴρ αὐτῆς ἔτι ζῶν παρέπεμψεν ᾧ ἠθέλησε τὰς γ' οὐγκίας. εἰ δὲ πολλαί εἰσι θυγατέρες τῷ βουλευτῇ τελευτῶντι, αἱ μὲν ἐξ αὐτῶν βουλευταῖς ἢ τοῖς ἐπιδεδωκόσιν ἑαυτοὺς τῇ βουλῇ συναπτόμεναι τὰς θ' οὐγκίας λαμβάνουσι, τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν πληρούντων τὰς λειτουργίας· αἱ δὲ λοιπαὶ τὰς λοιπὰς γ' οὐγκίας λήψονται. ἀνάγνωθι βι. ι' τοῦ κώδ. τί. λε' διάτ. β' καὶ ε', καὶ μέμνησο τῆς λη' καὶ πθ' νεαρᾶς.

Ἐὰν ἔγγονοι βουλευτῶν ἄῤῥενές τε καὶ θήλειαι ὕπεισιν, αἱ μὲν θήλειαι τὰς γ' οὐγκίας λαμβάνουσιν, εἰ μὴ ἄρα βουλευταῖς εἰσι γεγαμημέναι· οἱ δὲ ἄῤῥενες τὰς θ' οὐγκίας λήψονται. ἀλλὰ σημείωσαι ἐκ τῆς ἀντιδιαστολῆς, ὅτι αἱ θήλειαι, ἐὰν βουλευτὰς ἄνδρας λήψονται, τότε τὸ ἥμισυ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς αὐτῶν λαμβάνουσιν, καλούμεναι μετὰ τῶν οἰκείων ἀῤῥένων ἀδελφῶν. μέμνησο γὰρ τοῦ πρὸ[4]) τέλους θέματος τῆς λη' νεαρᾶς.

Novella CI.
De curialibus.

1. **Curialis non solum curiales sed et eos, qui a curali conditione liberi sunt, heredes scribere potest sive ex asse sive ex novem unciis, ut curialia munera subeant cum prole sua. Legas lib. X Cod. tit. 35 const. 1 et 2, et memineris Nov. XXXVIII.**

2. **Si, qui ab intestato ad hereditatem decurionis vocatur, non sit curialis, intra VI menses se cum prole sua curiae offerre potest et sic universam illius substantiam capere. Idem obtinet, si quid curialis alicui donaverit, ubi omnis tam praesens quam futura substantia et progenies offertur, quum oblatio tantum dotium et propter nuptias donationum proprietatem a dante ad accipientem transferat. Sciendum autem est, si oblatio in suspenso sit, curiam evincere id, quod datum sit, scilicet usque ad novem uncias, si res traditae sint, ei, qui se [nondum] curiae tradidit. Legas lib. X Cod. tit. 35 const. 1 et 2, et memineris Nov. XXXVIII et LXXXVII et LXXXIX.**

3. **Qui ad hereditatem curialis vocatur, sive ex testamento sive ab intestato, dum non est curialis, siquidem semet ipsum cum substantia sua et progenie curiae offerre voluerit, totam hereditatem illius accipit; si vero curialis fieri noluerit, tres tantum uncias accipit, et reliquae novem unciae curiae addicuntur. Quodsi plures sint, qui ad hereditatem curialis vocentur, et nonnulli quidem curiales fieri voluerint, alii autem non fiant, tunc, qui curiales fiunt, novem uncias capient, qui autem non fiunt curiales, reliquas tres uncias accipiunt. Legas lib. X Cod. tit. 35 const. 1 et 2, et memineris Nov. XVIII et XXXVIII et LXXXIX similiter.**

4. **Si filia decurionis nupta sit ei, qui curialis est vel per oblationem fit, in omnem substantiam patris sui defuncti succedit, nisi forte pater, dum viveret, alii, cui voluerit, [statutas] tres uncias transmiserit. Quodsi plures filiae sint curiali defuncto, eae quidem, quae coniunctae sunt cum curialibus vel iis, qui se curiae obtulerunt, novem uncias accipiunt, viris earum munera subeuntibus; reliquae vero reliquas tres uncias accipient. Legas lib. X Cod. tit. 35 const. 2 et 5, et memineris Nov. XXXVIII et LXXXIX.**

5. **Si nepotes curialium sint masculi atque feminae, feminae quidem tres uncias accipiunt, nisi forte curialibus nuptae sint: mares autem novem uncias accipient. Notes vero ex contradistinctione, feminas, si curialibus nupserint, tunc dimidium substantiae patris sui accipere, ut cum masculis fratribus suis vocentur. Memineris enim penultimi capitis Nov. XXXVIII.**

---

1) Verba initialia huius Novellae Codex non habet.
2) Cod. *μόνων*.
3) Legendum videtur: *τῷ μήπω δεδωκότι*.
4) Cod. *α'*, quae abbreviatio *πρό* significat.

Ἡ γεγαμημένη κόρη βουλευτῇ κἂν ἄπαις τελευτήσει, οὐδὲν ἧττον μένει βουλεύων ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, μέχρι θανάτου ἔχων τὸν USUFRUCTOV *τῶν ταύτης πραγμάτων· μετὰ γὰρ τελευτὴν αὐτοῦ ἐπανατρέχει τὰ πράγματα εἰς τὴν βουλήν. ἐὰν δὲ ὁ αὐτὸς ἀνὴρ διγαμήσας σχοίη παῖδας, τότε καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ τικτόμενοι ἀναγκάζονται βουλεύειν, λαμβάνοντες μέντοιγε τὰ πράγματα αὐτοῦ καὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ γαμετῆς. εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸ διγαμῆσαι ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ ἄπαις, τὸ τηνικαῦτα λαμβάνει ἡ βουλὴ πάντα τὰ πράγματα. ἀνάγνωθι βι. ι' τοῦ κώδ. τί. λε' διάτ. α' καὶ β' καὶ ε', καὶ μέμνησο τῆς ιη' καὶ λη' καὶ πθ' νεαρᾶς. ἐξεφωνήθη μηνὶ αὐγούστῳ ἔτει ιβ' βασιλείας ὑπατείᾳ ἀπίονος*[5]).

6. Licet filia curiali nupta sine liberis decesserit, maritus eius curialis manet, et habet ad mortem usque usumfructum bonorum eius: post mortem autem eius bona ad curiam redeunt. Si vero vir ille secundis nuptiis contractis liberos susceperit, tunc etiam hi, qui ab eo procreati sunt, curiales fieri coguntur, accipientes tamen tum ipsius tum prioris uxoris bona. Si vero etiam post contractas secundas nuptias sine liberis vir decesserit, tunc curia omnia bona accipit. Legas lib. X Cod. tit. 35 const. 1 et 2 et 5, et memineris Nov. XVIII et XXXVIII et LXXXIX. *Data mense Augusto anno XII imperii Consule Apione.*

Νεαρὰ ρβ'.
Περὶ τοῦ μοδεράτορος ἀραβίας.
Ἐπειδὴ δὲ ἡμᾶς[1]).

Ὁ MODERAT*ωρ* ARAB*ίας* SPECTABILI*ός ἐστιν ἄρχων, καὶ εἰσπράττει τὰ δημόσια, τάξιν ἐπέχων δουκός· κωλύει δὲ αὐτὸν τὸν δοῦκα καὶ τὸν φύλαρχον καὶ τὸν θεῖον οἶκον ἀδικοῦντα· δέχεται γὰρ ἅμα τοῖς συμβόλοις*[2]) *καὶ βασιλικὰ παραγγέλματα, ὀφείλων τοῦ δήμου φροντίζειν. μέμνησο τῆς κη' νεαρᾶς.*

Ὑπακούουσι τῷ ἀραβίας MODERAT*ορι οἱ προσταχθέντες ἀπὸ βασιλέως τὴν ὑπουργίαν αὐτοῦ πληρῶσαι στρατιῶται.*

Ὁ MODERAT*ωρ ἀραβίας, ὅμοιος ὢν τῷ μοδεράτορι πόντου, ὁμοίως αὐτὸς δέχεται τὰς ἐγκλήτους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπόλοιπα πράγματα διοικεῖ. μέμνησο τῆς κη' νεαρᾶς.*

Ἐχέτω ὁ μοδεράτωρ ἀραβίας ιε' χρυσίου λίτρας ἀνόναν[3]), *ὁ δὲ σύνεδρος αὐτοῦ καὶ ἡ τάξις ἀνὰ β' λιτρῶν χρυσοῦ λαμβανέτω.*

Μὴ ἐμβαλλέτω ὁ δοῦξ ἑαυτὸν ἰδιωτικοῖς πράγμασι, μηδὲ ἐπικοινωνείτω[4]) *τοῖς τοῦ* MODERATOR*ος στρατιώταις, ἀλλὰ κομιζέσθω τὰς ἰδίας σιτήσεις, ὅθεν δ' ἂν ἐκτάξει αὐτῷ ὁ* MODERAT*ωρ. ὁμοίως φησὶν ἡ η' νεαρὰ περὶ τοῦ μὴ ἐμβαλεῖν ἑαυτὸν τὸν δοῦκα ἰδιωτικοῖς πράγμασιν. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν ἀπίονος.*

Novella CII.
De moderatore Arabiae.
Quoniam nos.

1. Moderator Arabiae spectabilis magistratus est, et tributa colligit, vicem sustinens ducis; prohibet autem ipsum ducem et phylarchum et sacram domum, quominus iniurias committant: accipit enim una cum codicillis etiam mandata principis, quo plebi prospiciat. Memineris Nov. XXVIII.

2. Arabiae moderatori obediunt milites, qui ab imperatore iussi sunt mandata eius exsequi.

3. Moderator Arabiae, qui similis est moderatori Ponti, similiter ipse appellationes recipit, atque etiam reliquas res administrat. Memineris Nov. XXVIII.

4. Moderator Arabiae XV auri libras annonam habeat, eiusque assessor et officium ad II libras auri accipiat.

5. Ne ingerat se dux civilibus rebus, nec communicet cum militibus moderatoris, sed proprias percipiat annonas, unde [eas] illi assignabit moderator. Similiter dicit Nov. VIII, ne se dux civilibus rebus ingerat. *Data mense Iunio post consulatum Apionis.*

---

5) Cod. *ἀπείονος*.

1) Novella de moderatore Arabiae tam in collectione 168 Novellarum, quam Athanasio teste (IV, 19) incipit: *Πολλὰς μὲν καὶ ἑτέρας ἀρχάς*. Sic et liber Authenticorum (const. XXXII): „Multas quidem et alias administrationes." Cur tamen apud Theodorum alia huius Novellae verba initialia exhibeantur, et similiter, cur alia eiusdem subscriptio sit, non satis expedire potui.

2) Cod. *συμβούλοις*, hoc est consiliariis.

3) Cod. *ἀνόνα*.

4) Cod. *ἐκοινωνείτω*.

Νεαρὰ ργ'.

Περὶ τοῦ ἀνθυπάτου παλαιστίνης.

Ἤδη μὲν καὶ ἄλλας.

Ὁ παλαιστίνης ἀνθύπατος περίβλεπτός ἐστιν ἄρχων, καὶ ἀκροᾶται τῶν μέχρι ι' λιτρῶν ἐφέσεων. μέμνησο τῆς λ' νεαρᾶς.

Φορείτω ὁ παλαιστίνης ἀνθύπατος τὴν βένετον[1]*, τὴν περιπόρφυρον στολήν, καὶ στρατιωτῶν ἀρχὴν ἔχει.*

Ὁ παλαιστίνης ἀνθύπατος ἐχέτω ἀνόνας κβ' λίτρας χρυσίου, διαιρουμένας εἰς αὐτὸν καὶ τὸν οἰκεῖον σύνεδρον καὶ τὴν οἰκείαν τάξιν κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ, μηνύων τὴν διανομήν, ἐκ πραγματικοῦ τύπου κυρωθησομένην. μέμνησο τῆς λ' νεαρᾶς.

Οὐκ ἐπικοινωνεῖ ὁ δοῦξ ταῖς πολιτικαῖς χρείαις. ὁμοίως ἡ η' καὶ ρβ' νεαρά.

Ὁ ἀνθύπατος παλαιστίνης τὰ δημόσια ἀπαιτεῖ, καὶ τῶν πολιτικῶν φροντίζει, καὶ τὰς ἐν δευτέρᾳ παλαιστίνῃ στάσεις καθίστησι γινόμενος ἐν τοῖς τόποις, καί, ἐὰν δεηθῇ στρατιωτῶν, λαμβάνει ἀπὸ τῶν κατὰ χώραν, οὓς δ' ἂν ὁ βασιλεὺς ὁρίσῃ, καὶ οὐ δύναται ὁ δοῦξ οὐδὲ ὁ ἑῴας στρατηγὸς ἀποκινῆσαι αὐτόν[2]*.*

Προφάσει τῶν δημοσίων καὶ τῶν στάσεων ὑπόκεινται πάντες τῷ ἀνθυπάτῳ παλαιστίνης. ὁμοίως φησὶν ἡ η' νεαρὰ περὶ ἀρχόντων. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουλίῳ μετὰ ὑπατείαν βελισαρίου.

Novella CIII.

De proconsule Palaestinae.

Iam quidem et alias.

1. Palaestinae proconsul spectabilis magistratus est, et de appellationibus usque ad X libras cognoscit. Memineris Nov. XXX.

2. Palaestinae proconsul Venetam induat, purpuream stolam, et milites regat.

3. Palaestinae proconsul annonam habeat XXII libras auri, dividendas inter ipsum et assessorem eius et officium secundum quod ipsi placuerit, ita tamen ut de distributione referat, eaque per pragmaticam sanctionem confirmari debeat. Memineris Nov. XXX.

4. Nil commune habet dux cum civilibus causis. Similiter Nov. VIII et CII.

5. Proconsul Palaestinae publica exigit, et civilium rerum curam gerit, et, qui in Palaestina secunda fiunt, tumultus componit eo profectus, et, si militibus opus habeat, ex his, qui in provincia sunt, sumat, quos imperator definiverit, nec dux vel magister militum Orientis eum removere potest.

6. Quod ad publica et ad seditiones pertinet, omnes proconsuli Palaestinae subiacent. Similiter loquitur Nov. VIII de praesidibus. *Data mense Iulio post consulatum Belisarii.*

Νεαρὰ ρδ'.

Περὶ τοῦ PRAETOROς SICELIας.

Ἡ σὴ γνώσῃ ὑπεροχή[1]*.*

Ἐχέτω ἡ σικελία πραίτορα πράττοντα[2]*τὰ πολιτικά, καὶ φροντίζοντα τῆς στρατιωτικῆς δαπάνης. μέμνησο τῆς κε' καὶ κς' καὶ κθ' νεαρᾶς.*

Τὰ δημόσια σικελίας[3]*οὐκ εἰσὶν ὑπὸ τὸν πραίτορα, ἀλλ' ὑπὸ τὸν κόμητα τοῦ πατριμονίου τῆς ἰταλίας τελοῦσιν.*

Τὰς ἐγκλήτους καὶ τὰ ψηφίσματα τῶν ἐκδίκων καὶ τῶν πατέρων τῶν πόλεων[4]*σικελίας ὁ QUAESTωρ*[5]*πράττει. μέμνησο τῆς ιγ' καὶ κδ' καὶ ν' καὶ οε' νεαρᾶς. ἐξεφωνήθη μηνὶ δεκεμβρίῳ μετα ὑπατείαν βελισαρίου*[6]*.*

Novella CIV.

De praetore Siciliae.

Tua cognoscet sublimitas.

1. Sicilia praetorem habeat, qui civilia curet, et militum expensis prospiciat. Memineris Nov. XXV et XXVI et XXIX.

2. Publica Siciliae non pertinent ad praetorem, sed sub comite patrimonii Italiae censentur.

3. Appellationes et decreta defensorum et patrum civitatum Siciliae quaestor tractat. Memineris Nov. XIII et XXIV et L et LXXV. *Data mense Decembri post consulatum Belisarii.*

---

1) Textus Novellae: *τηβέννῳ, φαμὲν δὲ τῇ περιπορφύρῳ στολῇ.*

2) Si textum Novellae sequaris, vel Athanasium (IV, 20), legendum erit: *αὐτούς.*

1) Haec verba versionem continent verborum initialium huius Novellae, quae latine scripta fuit. Cf. Nov. LXXV. — Legendum videtur *γνώσει* pro *γνώσῃ*, quod Codex habet.

2) Cod. *πράττον.*

3) Hal. *τῆς σικ.*

4) Hal. *τῆς πόλεως.*

5) Hal. *τῆς σικελίας κοιαίστωρ.*

6) Hal. *ἐξ. μετὰ τὴν ὑπ. τοῦ βελισαρίου.*

λειος ὢν δεσπότης. πλὴν ἴσθι, ὅτι δύναται καὶ τὸν FALCIDIον αὐτὸν μειῶσαι τῇ τῆς προικὸς ἐπιδόσει ἢ τῷ χαρίσματι τῶν ἕδνων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῇ λυτρώσει τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῇ ἀναγκαίᾳ ἑαυτοῦ τροφῇ, ἐὰν οὐκ εἶχεν ἄλλον τρόπον, ἐξ οὗ τὰ εἰρημένα ἠδύνατο ἀποπληροῦν. εἰ γὰρ παρὰ τὰ λεχθέντα μειώσῃ ἀλόγως τὸν FALCIDIον, χωρεῖ ὁ FIDEICOMMISSARιος[2]) κατὰ τῶν οἰκείων αὐτοῦ πραγμάτων, καὶ [εἰ][3]) μὴ δυνηθῇ ἐξ αὐτῶν τὸ ἀνῆκον αὐτῷ μέρος περιποιῆσαι, διεκδικεῖ τὰ ἐκποιηθέντα ἐξ ἐκείνου. ὁμοίως ἡ λθ' νεαρά· ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὴν ρνθ' νεαρὰν καὶ βι. ς' τοῦ κώδ. τί. ν' διάτ. ε' καὶ ιη', καὶ βι. η' τί. νς' διάτ. β', ἔνθα φησίν, ὅτι τὰς MORTIS CAUSA δωρεὰς μειοῖ ὁ FALCIDιος· καί φησι δὲ ἡ ιβ' διάτ. τοῦ εἰρημένου τί. τοῦ ς' βιβλίου, ὅτι καὶ τὰς βεβαιωθείσας δωρεὰς μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς μειοῖ ὁ FALCIDιος· ἔγνως δὲ καὶ ἐκ τῆς ϙβ' νεαρᾶς, ὅτι καὶ τὰς εἰς τοὺς παῖδας γινομένας[4]) ἀμέτρους δωρεὰς μειοῖ ὁ FALCIDιος. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτου· ἰστέον δέ, ὅτι τὰ ἐνταῦθα λεχθέντα οὐ προβαίνει ἐπὶ τοῦ παραχρῆμα ἀξιωθέντος ἀποκαταστῆσαι κληρονομίαν τινά, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρακληθέντος μετὰ τὴν οἰκείαν τελευτὴν ἄλλῳ ἀποδοῦναι κληρονομίαν. ἀμέλει θεματίζει αὐτὸν τὸν SCRIPTον ἡ παροῦσα διάταξις δύνασθαι τὰ γ' μέρη παρακρατεῖν καὶ τὸν FALCIDIον ἀποσῶσαι τῷ FIDEICOMMISSARίῳ· καίτοιγε πανταχοῦ ἔγνωμεν, ὅτι ὁ SCRIPTος ἀεὶ μόνον τὸν FALCIDIον παρακρατεῖ καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἀποκαθίστησι τῷ FIDEICOMMISSARίῳ· τοῦτο δὲ καὶ βι. ς' τοῦ κώδ. τί. μθ' διατ. γ' καὶ ς' καὶ η' εἴρηται. σημείωσαι οὖν[5]) τὴν διαφοράν.

Ὁ ἀξιωθεὶς ἀποκαταστῆσαί τινι κληρονομίαν ἀναγκάζεται δοῦναι ἀσφάλειαν, κἂν υἱός ἐστιν κἂν ἐξωτικός, ὡς[6]) οὐ δαπανᾷ πᾶσαν αὐτήν, ἀλλὰ ἀμείωτον ἀποκαθιστᾷ τὸ τέταρτον τῷ μετ' αὐτὸν κληρονόμῳ[6])· εἰ μὴ ἄρα εἴπῃ ὁ διαθέμενος, ἵνα μὴ δώσῃ τὴν τοιαύτην ἀσφάλειαν. [ὁμοίως][8]) φησὶν ἡ ρνθ' νεαρά. ἐξεφωνήθη μηνὶ φεβρουαρίῳ ὑπατείᾳ βελισαρίου ἔτει ιδ' τῆς βασιλείας.

quippe qui pleno iure dominus sit. Sed scias, quod et ipsam Falcidiam minuere possit dotis datione vel propter nuptias donationis largitione, atque etiam ad redemtionem captivorum et necessariam sui ipsius sustentationem, si alium reditum non habeat, unde memorata implere possit. Quodsi praeter dicta temere Falcidiam minuerit, fideicommissarius proprias eius res aggreditur, et si ex his partem sibi competentem conficere non potuerit, res ab illo alienatas vindicat. Similiter Nov. XXXIX; et legas etiam Nov. CLIX et lib. VI Cod. tit. 50 const. 5 et 18, et lib. VIII tit. 56 const. 2, ubi dictum est, mortis causa donationes Falcidia minui: et dicit etiam const. 12 dicti tituli lib. VI, etiam donationes inter virum et uxorem, quae confirmatae sint, Falcidia minui: et didicisti etiam ex Nov. XCII, etiam in liberos collatas immodicas donationes Falcidia minui. Et haec quidem de hoc; sciendum autem est, ea, quae hoc loco dicta sint, non obtinere in eo, qui confestim hereditatem alicui restituere rogatus sit, sed in eo, qui rogatus sit post mortem suam alii hereditatem reddere. Nimirum sancit praesens constitutio, scriptum heredem posse tres partes erogare et sic Falcidiam fideicommissario salvam relinquere; quamquam ubique didicimus, scriptum heredem semper dumtaxat Falcidiam habere et reliquum fideicommissario restituere: quod etiam lib. VI Cod. tit. 49 const. 3 et 6 et 8 dictum est. Nota igitur differentiam.

2. Qui rogatus est hereditatem alicui reddere, cautionem praestare cogitur, sive filius sit sive extraneus, quod eam non consumet integram, sed quartam non imminutam ei restituet, qui post ipsum heres futurus est: nisi forte testator dixerit, eum huiusmodi cautionem praestare non debere. Similiter loquitur Nov. CLIX. *Data mense Februario Consule Belisario anno XIV imperii.*

Νεαρὰ ρθ'.
Περὶ αἱρετικῶν.
Ἴσμεν ἐκ μηνύσεως[1]).

Οἱ μὴ κοινωνοῦντες τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ αἱρετικοὶ νοοῦνται. μέμνησο τῆς λζ' νεαρᾶς καὶ ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. α' καὶ τί. ε' διάτ. β' καὶ νεαρὰν ρλβ'.

Novella CIX.
De haereticis.
[*Unum nobis esse auxilium.*]

1. Qui non communicant catholicae ecclesiae, haeretici esse intelliguntur. Memineris Nov. XXXVII et legas lib. I Cod. tit. 1 const. 1 et tit. 5 const. 2 et Nov. CXXXII.

---

2) Deest in Cod.
3) In Cod. scribitur *fidicommissarios*, *fideicomissarios* etc.
4) Cod. γινομένους.
5) Cod. οὐ.
6) Cod. ὅς.
7) Cod. τῶν μετ' αὐτῶν κληρονόμων.
8) In Cod. deest.

1) Verba initialia huius Novellae in collectione 168 Novellarum sunt: „*Μίαν ἡμῖν εἶναι βοήθειαν.*“ Similiter liber Authenticorum const. 104: „Unum nobis esse auxilium.“ Similiter quoque *Athanasius* III, 1. — Igitur corruptela quaedam in nostro Codice esse videtur: librarius, ni fallor, verba initialia Novellae sequentis per errorem huc traxit.

Αἱρετικαὶ γυναῖκες οὐδενὸς προνομίου ἀπολαύουσιν. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαΐῳ ὑπατείᾳ βελισαρίου ἔτει ιε' τῆς βασιλείας.

2. Haereticae mulieres nullo privilegio fruuntur. *Data mense Maio Consule Belisario anno XV imperii.*

Νεαρὰ ρι.
Περὶ ναυτικῶν τόκων.

Ἴσμεν ἐκ μηνύσεως.

Ἡ παροῦσα διάταξις ἀναιρεῖ τὰ προνενομοθετημένα ἐν τῇ ρς' ὁμοίως νεαρᾷ περὶ τῶν ναυτικῶν τόκων· κελεύει γὰρ τὰ παλαιὰ κρατῆσαι τὰ περὶ τῶν τοιούτων τόκων νόμιμα καὶ νῦν καὶ ἐπὶ τὸ διηνεκὲς πολιτεύεσθαι. Εἰ δὲ βούλῃ τὰ περὶ τούτων μαθεῖν, ἀνάγνωθι τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τῷ λγ' τί. τοῦ δ' [1]) *βι. τοῦ κώδικος, καὶ πλατέως γινώσκεις. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαΐῳ ἔτει ιε' βασιλείας ὑπατείᾳ* [2]).

Novella CX.
De nauticis usuris.

Novimus ex denuntiatione.

1. Praesens constitutio tollit, quae antea in Nov. CVI de nauticis usuris sancita sunt; iubet enim antiqua super hisce usuris iura et nunc obtinere et in perpetuum observari. Si vero scire velis, quae de his obtineant, legas constitutiones, quae subsunt tit. 33 lib. IV Codicis, et fuse cognosces. *Data mense Maio anno XV imperii Consule* [*Basilio*].

Νεαρὰ ρια'.
Περὶ τοῦ χρόνου τῶν ἁρμοζουσῶν ἀγωγῶν τοῖς εὐαγέσι τόποις.

Ἅτινα δόγματα [1]).

Πᾶσα ἀγωγὴ προσήκουσα σεπτῷ οἴκῳ, εἴτε PERSONAL*ία* [2]) *εἴτε ὑποθηκαρία ἐστίν, οὐχ ὑπερβαίνει τὰ μ' ἔτη· τῶν ἁρμοζουσῶν ἑκάστῳ τοιούτῳ εὐαγεῖ* [*οἴκῳ*] [3]) *προσκαίρων παραγραφῶν φυλαττουσῶν μέντοιγε τοὺς* [4]) *οἰκείους χρόνους. ὁμοίως φησὶν ἡ ρλα' νεαρά. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. κγ', ἔνθα φησίν, ρ' ἔτεσι μόνον* [5]) *φθείρεσθαι τὰς ἀνηκούσας τοιούτοις σεπτοῖς τόποις ἀγωγάς, ὁμοίως καὶ* [*τὰς*] [6]) *ἐπὶ τοῖς ἐαθεῖσιν* [7]) *εἰς λύτρωσιν αἰχμαλώτων. πλὴν σημείωσαι* [8]), *ὅτι ἡ προκειμένη διάταξις* [9]) *οὐκ ἐμνημόνευσε τῶν ἐπὶ αἰχμαλωσίᾳ* [10]) *ἐαθέντων* [11]) *ἀγωγῶν. ὥστε οὖν νομίζω, ὅτι μέχρι τοῦ νῦν μόνον* [12]) *τῇ ἑκατονταετίᾳ καὶ οὐχὶ τῇ τεσσαρακονταετίᾳ φθείρονται. μέμνησο τῆς μ' νεαρᾶς. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ* [13]) *ἔτει ιε' τῆς βασιλείας ὑπατείᾳ* [*βασιλείου*] [14]).

Novella CXI.
De tempore actionum sacris locis competentium.

Quae senatus consulta (?).

1. Omnis actio venerandae domui competens, sive personalis sit sive hypothecaria, quadraginta annos non excedit: verumenimvero temporales exceptiones cuique tali venerabili domui competentes propria servant tempora. Similiter loquitur Nov. CXXXI; legas lib. I Cod. tit. 2 const. 23, ubi dicitur, C solummodo annis actiones huiusmodi venerabilibus locis competentes extingui, et similiter actiones de his, quae ad redemtionem captivorum relicta sunt. Sed nota, praesentem constitutionem mentionem non fecisse actionum de his, quae propter captivitatem relicta sunt: unde existimo, eas vel hodie nonnisi centum annis, non autem quadraginta annis extingui. Memineris Nov. XL. *Data mense Iunio anno XV imperii Consule* [*Basilio*].

---

1) Cod. *ϛ'*.
2) Deest Consulis nomen. Est autem Basilius, cuius nomen fortassis deest ob confusionem cum praecedente *βασιλείας*. Cf. Nov. CXI not. 14.
1) Nov. 111 in collectione 168 Novellarum incipit: *Ὅπερ τὰ φάρμακα.* Liber Authenticorum const. 106: „Quod medicamenta", consentiente *Athanasio* II, 5.
2) Bodl. Bas. et Scrimg. *προσωπική.*
3) Deest in Cod. — Intercalavi hoc loco auctore Bodl. et Scrimgero; reliqui: *ἑκάστῳ οἴκῳ τοιούτῳ εὐαγεῖ.*
4) Abest a Bodl.
5) Hal. et Scrimg. *μόνοις.*
6) Addidi ex Hal. et Scrimg.
7) Hal. *ἐκθεῖσιν.*
8) Hal. et Scrimg. *συμαίνει* vel *σημαίνει* scribunt: nempe male intellecta abbreviatione *σῆ*.
9) Deest apud Hal. et Scrimg.
10) Hal. et Scrimg. *ἐπὶ αἰχμαλωσίαν.*
11) Hal. *ἐκθέντων. Heimbach* coniicit: *τῶν ἐπὶ αἰχμαλώτων λύτρωσιν.* Si quid mutandum, malim: *τῶν περὶ ἐπὶ αἰχμ.*
12) Hal. et Scrimg. *μόνῃ.*
13) Hal. *ἰουλίῳ.*
14) Hal. et Scrimg.: *ἔτει ιε' αυτοκράτωρος* (Scrimg. *αὐτοκράτορος*) *ἰουστινιανοῦ ἐπὶ ὑπατείας βασιλείου.* In Cod. *βασιλείου* deest.

Νεαρὰ ριβ'.

Περὶ LITIGIOSων, καὶ περὶ ACTORος καὶ REου, ἤγουν περὶ αἰτιωμένων καὶ περὶ ἐνάγοντος καὶ ἐναγομένου ἤτοι τοῦ ὑπευθύνου[1]).

Πολλὰ μὲν περὶ LITIGIOSων[2]).

LITIGIOSA εἰσὶν ἐκεῖνα, ὧν ἡ δεσποτεία φιλονεικεῖται. ἀνάγνωθι τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τῷ λς' τί. τοῦ η' βι. τοῦ κώδικος.

Ἐὰν διαμάχηταί τις περὶ πράγματος ὡς LITIGIOSου, δηλούτω τῷ ἰδίῳ ἀντιδίκῳ καὶ τότε γινέσθω ἡ δεσποτεία αὐτοῦ τοῦ πράγματος φανερά, πῇ μὲν δι' ἀρχαῆς ὑπομνήσεως πῇ δὲ διὰ δεήσεων, ᾧτινι διαφέρει. ἀνάγνωθι βι. η' τοῦ κώδ. τί. λς' διάτ. β', ἔνθα φησίν, ὅτι τὸ κατασχεθὲν εἰς δικαστήριον ὡς LITIGIOSον οὐκ ἐκποιεῖται πρὸ ἀποφάσεως· ἀλλὰ καί, εἰ ἐκποιηθῇ, ἀναδίδοται, ὡς δηλοῖ ἡ ε' διάτ. τοῦ εἰρημένου τίτλου καὶ βιβλίου.

Τὰ LITIGIOSα πράγματα καλῶς μερίζονται ὡς κληρονομιαῖα πράγματα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ LEGATεύονται, καὶ ἀπαιτοῦνται, ἐὰν ὁ κληρονόμος δειχθῇ αὐτῶν δεσπότης· εἰ γὰρ ἡττηθῇ, ἐκδικοῦνται, καὶ οὐδὲ δύναται ὁ LEGATARιος ἀπαιτεῖν τὸν κληρονόμον ἄλλα ἀντὶ αὐτῶν· πλὴν δύναται δικάσασθαι τῷ ἐκδικοῦντι αὐτά. μὴ λάθῃ σὲ δὲ ἡ γ' διάτ. τοῦ λς' τί. τοῦ η' βι. τοῦ κώδικος, λέγουσα· LITIGIOSου πράγματος ἐαθέντος τινὶ κατὰ τελευταίαν βούλησιν, ἡ διατίμησις ἀπαιτεῖται καὶ οὐκ αὐτὸ τὸ καταλειφθέν. πλὴν ὅσον ἐκ τῶν εἰρημένων ἐνταῦθα τοῦτο σήμερον οὐ κρατεῖ.

Οὐ περιέχονται τὰ ὑποτεθέντα πράγματα τοῖς LITIGIOSοις. ὅθεν καὶ πωλεῖ ὁ ὑποθέμενος αὐτά, κἂν φησιν αὐτὰ εἶναι ἐπίδικα ὁ δανειστής. πλὴν ἴσθι, ὅτι ἐπὶ τὸ μόνον ποιῆσαι τὸ ἱκανὸν τῷ δανειστῇ πωλεῖ τὰ τοιαῦτα πράγματα ὁ χρεώστης· εἰ γὰρ ἐφ' ἑτέρᾳ αἰτίᾳ ἐκποιήσει αὐτά, διεκδικοῦνται ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ. ἀνάγνωθι βι. η' τοῦ κώδ. τί. κζ' διάτ. β' καὶ τί. λς' διάτ. α', καὶ μὴ λάθῃ σὲ ἡ γ' διάτ. τοῦ ις' τί. τοῦ αὐτοῦ η' βιβλίου, λέγουσα, ὅτι οὐδὲ ὑποτίθεται τὸ LITIGIOSον.

Οὐ καλῶς τις ἑτέρῳ ὑποτίθεται τὸ προϋποτεθὲν ἄλλῳ ἤδη. ἀνάγνωθι βι. η' τοῦ κώδ. τί. ιζ' διάτ. ζ' καὶ θ' καὶ ι' καὶ ια'.

Ὁ αἰτιαθεὶς οὐ συνέχεται πρὸ τῆς πομπῆς τοῦ βιβλίου οὐδὲ σπούρτουλα δίδωσι, [εἰ μὴ] πρότερον ὑπογράψει ὁ ἐνάγων[3]) τῷ βιβλίῳ τῆς αἰτήσεως δι' ἑαυτοῦ ἢ διὰ ταβουλαρίου καὶ δώσει ἐγγυὰς προσεδρίας καὶ τῆς δεκατομοιρίας διὰ τὰ δαπανήματα τῆς δίκης, μή πως εὑρεθῇ κακῶς κινῶν. ἐὰν δὲ αὐτὸς ὁ ἐνάγων ἀπορῇ ἐγγυῶν, ὀμνύτω, ὁμολογῶν ἐνομώτως παρὰ τῷ δικαστῇ ποιεῖν πάντα τὰ λεχθέντα. εἰ γάρ τις ἀνάσχηται ὥστε μὴ προβῆναι τὰ περὶ τούτων εἰρημένα, εἰ μὲν δικαστής ἐστι, προστιμᾶται ἅμα τῇ ἑαυτοῦ τάξει χρυσίου λίτρας κ', εἰ δὲ καὶ ἐκβιβαστὴς εἴη, δημεύεται καὶ ἐπὶ ε' ἔτη ἐξορίζεται, καὶ ὁ ἐναχθεὶς ἀναλόγως[4]) λαμβάνει παρὰ τοῦ ACTORος ὅσα ἐζημιώθη κινδύνῳ τοῦ δικαστοῦ, δηλο-

Novella CXII.

De litigiosis, et de actore et reo, sive de his, de quibus agitur, et de agente et eo, qui convenitur sive qui iudicio obnoxius est.

Multa quidem de litigiosis.

1. Litigiosa sunt, de quorum dominio contenditur. Lege constitutiones, quae subsunt tit. 36 lib. VIII Codicis.

2. Si quis de re tamquam litigiosa certet, de eo adversarium suum certiorem faciat, et tunc dominium eius rei, cuius sit, aut per citationem magistratus aut per precum oblationem manifestetur. Lege lib. VIII Cod. tit. 36 const. 2, ubi dicitur, rem, quae tanquam litigiosa in iudicium deducta sit, non alienari ante sententiam: sed et si alienata sit, redditur, sicuti declarat const. 5 eiusdem tituli et libri.

3. Res litigiosae recte dividuntur tamquam res hereditariae, sed et legari possunt et (a legatario) peti, si heres earum dominus esse apparuerit: si tamen victus sit, evincuntur, nec legatarius alia pro iis ab herede exigere potest: enimvero experiri potest cum eo, qui illa evicit. Ne vero lateat te const. 3 tit. 36 lib. VIII Codicis, qua dicitur: Si cui res litigiosa per ultimam voluntatem relicta sit, aestimatio praestatur, non ipsa res, quae relicta est. Sed hoc secundum ea, quae hic dicta sunt, hodie non valet.

4. Res suppositae litigiosis non comprehenduntur. Unde vendit eas, qui oppigneravit, licet creditor eas litigiosas esse dicat. Sed scias, ad hoc solum, ut creditori satisfaciat, debitorem eiusmodi res vendere: nam si ob aliam causam eas vendat, a creditore evinci possunt. Legas lib. VIII Cod. tit. 27 const. 2 et tit. 36 const. 1, nec te lateat const. 3 tit. 16 eiusdem lib. VIII, qua dicitur, nec supponi posse rem litigiosam.

5. Non recte quis alteri obligat quod iam alteri antea obligatum est. Lege lib. VIII Cod. tit. 17 const. 7 et 9 et 10 et 11.

6. Reus non continetur ante libelli missionem nec sportulas dat, antequam actor libello conventionis per se aut per tabularium subscripserit et fideiussores dederit, quod usque ad finem litis permaneat, et de decima parte propter expensas litis, ne forte calumniose agere reperiatur. Sin autem actor fideiussorum copiam non habeat, per sacramentum hoc affirmet, et apud iudicem iuratoria cautione omnia supradicta facere promittat. Quod si quis ea, quae dicta sunt, non procedere passus sit, si iudex sit, una cum officio suo XX libris auri mulctatur; sin vero exsecutor sit, confiscationi subiicitur et in quinque annos relegatur: et reo ab actore periculo iudi-

---

1) Haec verba: *ἤγουν περὶ αἰτιωμένων κ. τ. λ.* pro explicatione vocum latinarum, quae praecedunt, accipienda sunt.

2) Cod. *litigionos.*

3) Cod. *δίδωσι πρὸ τοῦ ὑπογράψει ὁ ἐνάγων.* Ex textu Novellae correxi.

4) Cod. *ἀλόγως.*

νότι πρὸς οἷς ἐδαπάνησεν. ἰστέον δέ, ὅτι ὑπεξήρηνται τῶν εἰρημένων πάντων οἱ παρὰ αἱρετοῖς δοκιμαζόμενοι, ἐπειδὴ βουλήσει καὶ οὐκ ἀνάγκῃ πρὸς ἀλλήλους λέγουσι καὶ ἀκούουσιν. ἀνάγνωθι βι. γ΄ τοῦ κώδ. τί. α΄ διάτ. ιγ΄ καὶ ιε΄ καὶ τί. β΄ διάτ. δ΄, καὶ μέμνησο τῆς νγ΄ καὶ οα΄ καὶ ϟς΄ νεαρᾶς. ἀνάγνωθι καὶ βι. θ΄ τοῦ κώδ. τί. α΄ διάτ. γ΄ καὶ τί. β΄ διάτ. ιζ΄ καὶ τί. γ΄ διάτ. β΄ ὁμοίως περὶ ἐνάγοντος καὶ ἐναγομένου ἐγκληματικῶς.

Ἐὰν ὁ ACτωρ *ἀποστῇ μετὰ προκάταρξιν τῆς δίκης*[5]*), ὑπομιμνησκέτω αὐτὸν ὁ* ORDIKAΡιος *δικαστής, καὶ ἀπειθοῦντα καλείτω γ΄ διατάγμασιν, ἑκάστου αὐτῶν ἐντὸς λ΄ ἡμερῶν*[6]*). τὰ δὲ εἰρημένα κρατεῖ*[7]*) καὶ ἐπὶ θείου δικαστοῦ. ἴσθι δέ, ὅτι ἐὰν οὕτω κληθεὶς μὴ ὑπακούσῃ ἐντὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐκπίπτει τῆς ἰδίας δίκης κατὰ τὸ ἐφεξῆς λεχθησόμενον ἐνταῦθα. ἀνάγνωθι βι. γ΄ τοῦ κώδ. τί. α΄ διάτ. ιγ΄ καὶ βι. ζ΄ τί. να΄ διάτ. δ΄ καὶ τί. ξε΄ διάτ. α΄, καὶ μέμνησο τῆς ξε΄ νεαρᾶς.*

Ὁ βιβλίον αἰτιάσεως δεξάμενος ὑπομνησθεὶς μόνον καὶ χωρὶς δίκης προοιμίου, ἢ ἐκ θείας κελεύσεως εὐθυνθείς, ἐὰν φυγοδικήσει, χώραν δίδωσι τῷ προτεθῆναι κατ᾽ αὐτοῦ τὰ διατάγματα· καὶ εἰ μὲν ἐπὶ ἐνιαυτὸν μείνῃ ἀπών, κρίνεται ἡ ὑπόθεσις χωρὶς αὐτοῦ, εἰ δὲ πρὸ ἐνιαυτοῦ παραγένηται, ἀναγκάζεται δοῦναι τῷ ἰδίῳ διαδίκῳ, ὅσα πρὸ τῆς εἰσόδου ἐδαπάνησεν, καὶ ἀσφαλίζεται αὐτὸν περὶ τῆς προσεδρίας, καὶ τότε ἄνωθεν αὐτῷ δικάζεται. μετὰ γὰρ τὸν ἐνιαυτὸν οὐκέτι ἀναψηλαφᾶται τὰ γινόμενα χωρὶς αὐτοῦ, κἂν ἐπανέλθῃ· οὐδὲ γὰρ ἔχει ἔγκλητον ὡς CONTUMAX. *εἰ δὲ ῥέος μὴ εἴη, ἀλλ᾽ ἄκτωρ ἐστὶν ὁ ἀπολειφθεὶς καὶ μὴ ἐπανελθὼν ὁμοίως πρὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐκπίπτει τῆς ἰδίας ἀγωγῆς, μηκέτι ταύτην κινῆσαι δυνάμενος. ἀνάγνωθι βι. γ΄ τοῦ κώδ. τί. α΄ διάτ. ιγ΄ καὶ μέμνησο τῆς ξθ΄ καὶ οα΄ νεαρᾶς. ἐξεφωνήθη μηνὶ σεπτεμβρίῳ ιε΄ ἔτει τῆς βασιλείας ὑπατείᾳ βασιλείου.*

eis omne damnum, quod perpessus fuerit, convenienter resarcitur, nempe quatenus expensas fecit. Sciendum autem est, a supradictis omnibus exceptos esse eos, qui apud arbitros litigant, quoniam sponte et non coacti invicem verba faciunt et audiunt. Legas lib. III Cod. tit. 1 const. 13 et 15 et tit. 2 const. 4, et memineris Nov. LIII et LXXI et XCVI. Legas etiam lib. IX Cod. tit. 1 const. 3 et tit. 2 const. 17 et tit. 3 const. 2 similiter de eo, qui criminaliter agit et convenitur

7. Si actor deseruerit post litis contestationem, iudex ordinarius eum admoneat, et, si non obtemperaverit, evocet eum tribus edictis, unoquoque eorum XXX diebus circumscribendo. Quae dicta sunt, etiam in sacro iudice obtinent. Scias autem, eum, qui ita vocatus non obtemperaverit intra annum, causa cadere secundum ea, quae deinceps hoc loco dicentur. Legas lib. III Cod. tit. 1 const. 13 et lib. VII tit. 51 const. 4 et tit. 65 const. 1, et memineris Nov. LXV.

8. Qui librum conventionis accepit, si citatus tantum necdum lis inchoata sit, vel qui ex divina iussione iudicium subit, si iudicium deseruerit, locum facit edictis adversus eum proferendis: et si anno abfuerit, causa absente eo iudicatur, sin autem intra annum apparuerit, adversario expensas resarcire cogitur, quas ante initium litis fecerit, eique cavet de lite prosequenda, et tunc de novo cum illo litigat. Post annum nimirum, quae absque eo gesta sunt, non amplius retractantur, licet redierit; nec habet appellationem, utpote contumax. Sin vero non sit reus, sed actor est, qui iudicium deseruit nec rursus intra annum apparuit, actione sua excidit, nec eam amplius instituere potest. Legas lib. III Cod. tit. 1 const. 13, et memineris Nov. LXIX et LXXI. *Data mense Septembri anno XV imperii Consule Basilio.*

Ν ε α ρ ὰ ρ ι γ΄.

Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι θείους τύπους ἐν μέσῳ δίκης.

Πάντα κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους.

Μηδεὶς δικαστὴς δεχέσθω τὴν οἱανδήποτε θείαν κέλευσιν τυποῦσαν τὴν παρ᾽ αὐτῷ ἐξεταζομένην δίκην, ἀλλὰ νομίμως κρινέτω μὴ ὑφορώμενος ποινήν· ἐὰν γὰρ δικάσῃ προσέχων τῷ θείῳ τύπῳ, ἐκβάλλεται ἡ ψῆφος αὐτοῦ ὡς παράνομος. ἀνάγνωθι βι. α΄ τί. α΄ διάτ. β΄ καὶ βι. ζ΄ τί. η΄ διάτ. γ΄, καὶ μέμνησο [τῆς][1]*) πβ΄, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ριθ΄ νεαράν.*

Novella CXIII.

Ne fiant sacrae formae in medio litis.

Omnia secundum nostras leges.

1. Nullus iudex sacram iussionem recipiat, quae litem apud eum motam decidat, sed legitime iudicet neque poenam metuat: quodsi tamen respectu sacrae formae iudicaverit, sententia eius tanquam contra leges facta summovetur. Legas lib. I [Cod.] tit. 1 const. 2 et lib. VII tit. 8 const. 3, et memineris Nov. LXXXII et legas Nov. CXIX.

---

5) Bas. *μετα προκάταρξιν δίκης ἀποστῇ.*
6) Cod.: *διάταγμα.* Bas.: *αὐτον τρισὶ διατάγμασιν ἑκάστου ὄντος λ΄ ἡμερῶν.*

7) Deest in Basil.
1) Deest in Cod.

Ἡ παρὰ βασιλέως ἐγγράφως κρινομένη ὑπόθεσις οὐ παραπέμπεται δικαστῇ.

Δικαστὴς περὶ νόμων ἀμφιβάλλων μηνυέτω τῷ βασιλεῖ καὶ κρινέτω κατὰ τὴν σαφήνειαν. ἀνάγνωθι τὸν ιδ' [2]) *τί. τοῦ α' βι. τοῦ κώδ. ἰστέον δέ, ὅτι πᾶσα θεία κέλευσις κατεπείγουσα τὸν δικαστὴν ψηφίσασθαι δηλονότι κατὰ νόμους ἢ ἐκδοῦναι τὰ πεπραγμένα ἢ κελεύουσα δίδοσθαι συνδικαστὴν κατὰ νόμους ὁμοίως δεχέσθω. ἀνάγνωθι περὶ μὲν τῆς ἐκδόσεως τῶν πεπραγμένων βι. α' τοῦ κώδ. τί. κα' διάτ. β', περὶ δὲ συνδικαστοῦ βι. γ' τί. α' διάτ. ιβ'.*

Ἐγγραφέσθω τοῖς κεκινημένοις παρὰ τῷ δικάζοντι πάντως ἡ παροῦσα διάταξις πρὸ τῆς τῶν προσώπων βεβαιώσεως. ἐξεφωνήθη μηνὶ δεκεμβρίῳ ἔτει ιε' βασιλείας ὑπατείᾳ βασιλείου.

2. Causa, quae ab imperatore in scriptis decisa est, non transmittitur ad iudicem.

3. Iudex, qui de legibus ambigit, ad imperatorem referat et iudicet secundum eius interpretationem. Lege tit. 14 lib. I Codicis. Sciendum autem est, quod omnis sacra iussio, quae iudicem secundum leges iudicare vel acta edere hortatur, vel collegam similiter secundum leges dari iubet, recipi debeat. Legas de actorum editione lib. I Cod. tit. 21 const. 2, de collega autem lib. III tit. 1 const. 12.

4. Actis apud iudicem semper inscribatur praesens constitutio ante personarum confirmationem. *Data mense Decembri anno XV imperii Consule Basilio.*

Νεαρα ριδ'.

Περὶ θειων κελεύσεων.

Ἡ ἡμετέρα μεριμνότης.

Πᾶσα θεία [1]) *κέλευσις ὑπογραφὴν ἐχέτω τοῦ* QUAESTOROς, *καὶ δηλούτω περὶ τίνων ἐξεφωνήθη, καὶ ὅτι ποῖον δίδωσι δικαστήν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. κγ' διάτ. ς', καὶ μὴ ἐναντιωθῇ σοι, κἂν κελεύει* [2]) *πᾶν* RESCRIPTον [3]) *ὀφείλειν* [4]) *πάντως χειρὶ τοῦ βασιλέως ὑπογράφεσθαι· ἡ γὰρ παροῦσα διάταξις οὐκ ἀναιρεῖ τὸ λεχθὲν ἐν τῷ κώδικι, ἀλλὰ προστίθησι τὸ ἐνταῦθα θεσπισθέν* [5]). *ἐξεφωνήθη μηνὶ σεπτεμβρίῳ ἔτει ιε' βασιλείας ὑπατείᾳ βασιλείου.*

Novella CXIV.

De sacris iussionibus.

Nostra sollicitudo.

1. Omnis sacra iussio subscriptionem habeat quaestoris, et declaret, de quibus data sit, et qualem iudicem det. Legas lib. I Cod. tit. 23 const. 6, nec tibi contraria videatur, licet omne omnino rescriptum manu imperatoris subscribi iubeat; etenim praesens constitutio non tollit, quod in Codice dictum est, sed addit, quod hic constitutum est. *Data mense Septembri anno XV imperii Consule Basilio.*

Νεαρὰ ριε'.

Περὶ ἐγκλήτων, καὶ περὶ δικαζομένων, καὶ περὶ EXHEREDATIONος, *καὶ περὶ πενθούντων, καὶ περὶ ἀντιφωνήσεως.*

Ἦλθεν εἰς γνῶσιν τῆς ἡμετέρας γαληνότητος.

Ἐγκλήτου παρακολουθησάσης κατὰ τοὺς κρατοῦντας νόμους ἐν καιρῷ τῆς αὐτοτελοῦς ἡ ὑπόθεσις ἐξετάζεται. τοῦτο δὲ νόει, ἐὰν ἡ ἔγκλητος γέγονεν εἴσω τῶν ι' ἡμερῶν μετα τὴν ἀπόφασιν κατὰ τὴν κγ' νεαράν. ἀνάγνωθι τὸν ξβ' καὶ ξγ' καὶ ξε' καὶ ξς' καὶ ξζ' καὶ ξη' καὶ ξθ' καὶ ο' τί. τοῦ ζ' βι. τοῦ κώδικος, καὶ μαθήσει τα περὶ ἐγκλήτων. .

Ἐὰν ἓν μέρος ἀποτάξηται τῶν οἰκείων δικαιολογιῶν, το δὲ ἕτερον πονηρῶς ὑπερθῆται, ἀναγκάζεται καὶ ὁ

Novella CXV.

De appellationibus, et de litigantibus, et de exheredatione, et de lugentibus, et de constituta pecunia.

Pervenit ad scientiam nostrae serenitatis.

1. Si appellatio subsequuta sit, secundum leges, quae tempore sententiae definitivae obtinuerunt, causa examinatur. Hoc ita, si appellatio intra X dies a sententia facta sit, secundum Nov. XXIII. Lege tit. 62 et 63 et 65 et 66 et 67 et 68 et 69 et 70 lib. VII Codicis, et disces quae circa appellationes obtinent.

2. Si una pars renuntiaverit allegationibus suis, altera vero dolo moram fecerit, hic quoque, qui in

---

2) Cod. *ιη'*.
1) Deest in Basil.
2) Scrimg. et Bas.: *κελεύῃ*. Hal.: *κελευοι*.
3) Scrimg. *πᾶσα βασιλέως ἀντιγραφή*. Similiter Basil.
4) Cod. et Scrimg. *οφείλει*.
5) Scrimg. addit: *δηλονότι τὰς μη ὀφειλούσας ὑπογραφεσθαι υπο τοῦ βασιλέως*. Similiter etiam Basilica.

ὑπερτιθέμενος ἀποτάξασθαι τῶν ἑαυτοῦ δικαιωμάτων ἐντὸς λ' ἢ ξ' ἢ ϟ' ἡμερῶν πάντως· ἐπεὶ μονομερῶς καλῶς ψηφίζεται ὁ δικάζων ἢ ἀναφορᾷ κέχρηται. τοῦτο νόει, ἐὰν ἡ τριετία ἐπὶ χρηματικῶν ἢ διετία ἐπὶ ἐγκληματικῶν ἐπληρώθη. ἀνάγνωθι γὰρ βι. γ' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. ιγ' καὶ τὴν ρκ' καὶ τὴν ρλ' νεαράν.

Πᾶς ἀνιὼν οὐκ ὀφείλει τοὺς κατιόντας αὐτοῦ EXHEREDAT*ους ἢ* PRAETERIT*ους ποιῆσαι, κἂν ἐν λεγάτῳ ἢ ἐν προικὶ ἢ δωρεᾷ ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ δέδωκεν αὐτοῖς τὸ νόμιμον ποστημόριον, ἀλλὰ δηλονότι ἀναγκάζεται ἐνιστᾶν αὐτοὺς κληρονόμους εἰς τὴν νόμιμον μοῖραν, εἰ μὴ ἄρα ἀχάριστοι εἴησαν. τοὺς γὰρ ἀχαρίστους καλῶς καταλιμπάνει* PRAETERIT*ους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ποιεῖ* EXHEREDAT*ους, προστιθέμενος μέντοιγε τῇ ἰδίᾳ διαθήκῃ τὰς αὐτῶν ἀχαριστίας ῥητῶς. μέμνησο τῆς ιη' καὶ ἀνάγνωθι τὴν ριζ' νεαράν, καὶ μὴ λάθῃ σε ὁ κη' τί. τοῦ γ' βι. τοῦ κώδικος.*

Τῆς περὶ τοὺς παῖδας ἀχαριστίας τρόποι εἰσὶν οὗτοι· τὸ τύπτειν τοὺς γονεῖς, τὸ βαρέως ὑβρίζειν, τὸ ἐγκληματικῶς κατηγορῆσαι τῶν γονέων χωρὶς βασιλικῆς ἢ πολιτείας ἐπιβουλῆς, τὸ φαρμάκοις ὡς φαρμάκους[1] *συνεῖναι, τὸ ἐπιβουλεῦσαι τῇ ζωῇ τῶν γονέων καθ' οἱονδήποτε τρόπον, τὸ μιγῆναι τῇ μητρυιᾷ ἢ τῇ παλλακῇ τοῦ πατρός, τὸ συκοφαντῆσαι τοὺς γονεῖς κἀντεῦθεν ζημιωθῆναι βαρέως, τὸ ἐγκεκλεισμένους τοὺς γονεῖς μὴ ἐγγυήσασθαι τοὺς ἄῤῥενας παῖδας προτραπέντας, τὸ παρὰ γνώμην τῶν γονέων συναριθμηθῆναι κυνηγοῖς ἢ μίμοις ἔνθα μή εἰσιν αὐτοὶ οἱ γονεῖς τοιοῦτοι, τὸ μὴ βουληθῆναι τὰς θυγατέρας νομίμως γαμηθῆναι ἀλλὰ πορνεῦσαι, τὸ μεμηνότος τοῦ γονέως μὴ ἐπιμελεῖσθαι τοὺς παῖδας. ἐνταῦθα γὰρ καὶ ἐξωτικὸς δύναται πέμπειν αὐτοῖς διαμαρτυρίαν περιφρονοῦσι, καὶ ἐὰν μὴ ἐπιμελήσωνται αὐτοῦ οἱ παῖδες, καλῶς κληρονομεῖ αὐτὸν ὁ ἐξωτικὸς ἐξ ἀδιαθέτου, ἐπειδὴ οἱ ἐξ ἀδιαθέτου καλούμενοι ἀποκλείονται μὴ ἐπιμελησάμενοι τοῦ τελευτήσαντος· ἐὰν δὲ καὶ διέθετο, ἀκυροῦται ἡ ἔνστασις τοῦ ἀμελήσαντος αὐτοῦ. τὸ μὴ ῥύσασθαι τοὺς παῖδας τὸν ἴδιον γονέα αἰχμάλωτον ὄντα ἀχαριστίας πάλιν τρόπος ἐστίν, ἐὰν δηλονότι εἴησαν μείζονες τῶν ιη' ἐτῶν· τότε γὰρ τὰ τοῦ γονέως αὐτῶν πράγματα καὶ τελευτῶντος παρὰ πολεμίοις ἡ ἐκκλησία διαδέχεται, καὶ δαπανᾷ αὐτὰ εἰς ἀνάῤῥυσιν αἰχμαλώτων. μέμνησο τῆς κβ' καὶ ἀνάγνωθι τὴν ριζ' νεαράν. ἀνάγνωθι δὲ καὶ βι. ϛ' τοῦ κώδ. τί. κη' καὶ κθ'.*

Δύναται ἡ θυγάτηρ κε' ἐτῶν οὖσα, μη ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς εἰς γάμον, ἑαυτὴν ὡς θέλει ἐκδιδόναι· δηλονότι ἐάν ἐστιν αὐτεξουσία. μέμνησο γὰρ τῆς κ' διάτ. τοῦ δ' τί. τοῦ ε' βι. τοῦ κώδικος, ἵνα μὴ ἐναντιωθῇ σοι ἡ ζ' καὶ ιϛ' καὶ ιη' διάτ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου.

Ἐὰν τις EXHERIDAT*εύσει ἢ* PRAETERIT*εύσει τοὺς ἑαυτοῦ κατιόντας καὶ ἐνθήσει τινὰς τῶν λεχθεισῶν αἰτιῶν, αὐτὰς μόνον τὰς ἐντεθείσας καὶ οὐκ ἄλλας αἰτίας ὀφείλει δεῖξαι ὁ κληρονόμος αὐτοῦ, ὅπως ἐκ τούτων φανερωθῇ, ὅτι ἀχάριστοί εἰσιν οἱ παραλειφθέντες ἢ*

mora est, intra XXX vel LX vel XC dies omnino allegationibus suis renuntiare compellitur: alioquin iudex recte secundum unam partem sententiam fert vel relatione utitur. Quod sic accipe, si triennium in civilibus vel biennium in criminalibus causis impletum sit. Lege enim lib. III Cod. tit. 1 const. 13 et Nov. CXX et CXXX.

3. Nullus ascendens descendentes suos exheredatos vel praeteritos facere debet, licet in legato vel in dote vel donatione vel alio quocumque modo legitimam portionem iis dederit, sed cogitur eos ex legitima portione heredes instituere, nisi forte ingrati sint. Ingratos enim recte praeteritos relinquit atque etiam exheredes scribit, ita tamen, ut ingratitudines eorum nominatim testamento suo adiiciat. Memineris Nov. XVIII, et legas Nov. CXVII, nec te lateat tit. 28 lib. III Codicis.

4. Quod ad liberos attinet: ingratitudinis modi hi sunt: si parentes verberaverint; si gravi iniuria eos affecerint; si criminis parentes accusaverint, quod non sit adversus imperatorem vel rempublicam; si cum veneficis tanquam venefici versati sint; si vitae parentum quocunque modo insidias struxerint; si cum noverca vel concubina patris sese miscuerint; si parentes calumniati sint ita, ut inde gravia damna passi sint; si parentes in carcerem coniectos masculi liberi, qui hoc iussi sunt, fideiubendo non liberaverint; si invitis parentibus inter bestiarios vel mimos connumerati sint, siquidem parentes tales non sint; si filiae secundum leges nubere noluerint, sed stuprum pati maluerint; si furiosum parentem liberi neglexerint. Hoc casu enim etiam extraneus negligentibus illis denuntiationem mittere potest, et si liberi eius curam non habuerint, extraneus ei rite ab intestato succedit, quoniam, qui ab intestato vocantur, si defuncti curam non habuerint, excluduntur: et si vel testamentum fecerit, institutio negligentis irrita est. Et si liberi non redemerint parentem ab hostibus captum, hic demum ingratitudinis modus est, siquidem maiores XVIII annis sint; tunc enim in bona parentis eorum, si apud hostes moriatur, ecclesia succedit, et ex iis ad redemtionem captivorum sumtus facit. Memineris Nov. XXII et legas Nov. CXVII. Legas quoque lib. VI Cod. tit. 28 et 29.

5. Filia XXV annorum, si eam pater in matrimonio non collocaverit, cui volet nubere potest: nimirum si sui iuris sit. Memineris enim const. 20 tit. 4 lib. V Codicis, ne tibi contraria videatur const. 7 et 16 et 18 eiusdem libri et tituli.

6. Si quis exheredaverit vel praeterierit descendentes suos et aliquas ex memoratis causis expresserit, hae solum causae non aliae ab eius herede probari debent, ut ex his appareat, praeteritos vel exheredatos ingratos fuisse. Et nota hoc; singulare

---

1) Alibi *φαρμακός* scribitur. Vide tamen *Heimbach Ἀνέκδ.* I p. 87 not. 25. — Caeterum hoc loco omittit noster quasdam ingratitudinis causas, quas textus Novellae 115 et *Athan.* VII, 7 habent. Vide tamen infra huius Novellae cap. 7. 8.

ἀποκληρονόμοι γενόμενοι. καὶ σημείωσαι· τοῦτο γὰρ ξένον ἐστίν, ὅτι ὁ κληρονόμος βαρεῖται τῇ τῆς ἀχαριστίας ἀποδείξει, κατὰ μηδὲν ἀλλάξας ὧν εἶπεν ὁ διαθέμενος.

Ὅσαι ἐλέχθησαν αἰτίαι περὶ τῶν εἰς τοὺς γονεῖς παρὰ τῶν παίδων ἀχαριστιῶν, τοσαῦται κρατοῦσι καὶ ἐπὶ τῶν παρὰ τῶν γονέων γενομένων εἰς τοὺς παῖδας ἀχαριστιῶν. σημείωσαι δὲ ὡς ἐν προσθήκης τάξει, ὅτι αἰτία ἀχαριστίας ἐστίν, ἐαν κωλύσωσιν οἱ γονεῖς διαθέσθαι τοὺς παῖδας, δηλονότι αὐτεξουσίους ὄντας. ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. λδ' διάτ. β' καὶ δ', καὶ γνώσῃ, ὅτι ὁ κωλύων τινὰ διαθέσθαι καὶ ἐξωτικὸς ὢν τί ὑπομένει.

Αἰτία EXHEREDATIONός ἐστιν, ἐὰν οἱ γονεῖς μόνοι[2]) ὀρθόδοξοί εἰσιν, οἱ δὲ παῖδες ὦσιν αἱρετικοί, ἢ τὸ ἐναντίον, ἐὰν εἰσὶν οἱ παῖδες ὀρθόδοξοι, οἱ δὲ γονεῖς αἱρετικοί. τοῦτο γὰρ ἐπάγει παρακάτω ἡ παροῦσα διάταξις.

Τοὺς νεστοριανοὺς ἢ ἀκεφάλους γονεῖς μόνοι οἱ ὀρθόδοξοι αὐτῶν παῖδες ἢ συγγενεῖς κληρονομοῦσιν. ἐὰν δὲ παῖδας ἢ συγγενεῖς ὀρθοδόξους οὐκ ἔχουσιν οἱ τοιοῦτοι, εἰ μὲν κληρικοί εἰσιν, κληρονομοῦνται ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, εἰ δὲ λαϊκοὶ ὦσιν, ὑπὸ τοῦ FISCου κληρονομοῦνται. εἰ δὲ παῖδας ἔχωσί τινας μὲν ὀρθοδόξους ἄλλους δὲ αἱρετικούς, ὑπὸ μόνων τῶν ἐξ αὐτῶν ὀρθοδόξων κληρονομοῦνται· πλὴν ἐὰν μετὰ ταῦτα γένωνται ὀρθόδοξοι οἱ ὄντες ἀπὸ τῶν παίδων αἱρετικοί, καὶ αὐτοὶ λαμβάνουσι τὸ ἐπιλαγχάνον αὐτοῖς μέρος, χωρὶς μέντοιγε τῆς γενομένης ἐπαυξήσεως ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. ε' διάτ. ιβ' καὶ ιγ' καὶ ιε' καὶ ιζ' καὶ ιη' καὶ ιθ'.

EXHEREDATIONος ἢ PRAETERITIONος ἀλόγως γενομένης καὶ [μὴ][3]) δειχθείσης, μόνη ἡ ἔνστασις τῶν κληρονόμων ἀνατρέπεται· τὰ γὰρ λεγάτα καὶ ἐλευθερίαι, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ ἐγκείμενα, οὐκ ἀναιροῦνται, εἰ μὴ ἄρα νόμῳ τινὶ ἢ τῇ προκειμένῃ διατάξει προφανῶς ἀντιμάχεται. ἀνάγνωθι βι. γ' τοῦ κώδ. τί. λς' διάτ. κς' καὶ βι. ς' τί. κγ' διάτ. ιδ' καὶ κα'[4]) τί. λε' διάτ. δ' καὶ τί. λς' διάτ. β' καὶ τί. μβ' διάτ. κβ'.

Ὁ γραφεὶς κληρονόμος, καὶ κελευσθεὶς ἀρκεσθῆναι ῥητοῖς πράγμασιν, καλῶς ἀναπληροῦται τῷ λεῖπον τῷ FALCIDίῳ, δηλονότι ἐὰν οὐκ ἐπαρκοῦσιν[5]) αὐτῷ τὰ ἐαθέντα πρὸς τὸ δ' ἤγουν τὸ νόμιμον μέρος[6]). ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. ν' διάτ. ια', καὶ μὴ λάθῃ σὲ ἡ α' διάτ. τοῦ γ' τί. τοῦ η'[7]) βι. τοῦ κώδικος· πλὴν τὸ λεχθὲν δέξαι, ἐὰν οὐκ εἶπεν ὁ TESTATωρ μὴ παρακρατεῖσθαι FALCIDιον κατὰ τὴν α' νεαράν. μέμνησο καὶ τῆς ιη' ὁμοίως νεαρᾶς.

Οὔτε[8]) τὸ σῶμα τοῦ τελευτήσαντος οὔτε εἷς τῶν πενθούντων οὔτε ἐγγυητὴς αὐτῶν πρὸ τῶν θ' ἡμερῶν τοῦ πένθους ἐνάγεται οὐδὲ ἐνοχλεῖται. ἀλλὰ καὶ ἐὰν εἷς τῶν εἰρημένων ἀναγκαζόμενός τι ποιήσῃ, ἐκ περιστάσεως[9]) οὐ προκριματίζεται· οὐδὲ γὰρ τὸ πραττόμενον ἔῤῥωται. πλὴν ἰστέον, ὅτι οὐδὲ τῷ ἄκτωρι ποιοῦσι πρόκριμα καθ' οἱονδήποτε τρόπον αἱ θ' ἡμέραι τοῦ πένθους. μέμνησο τῆς ξ' καὶ ἀνάγνωθι τὴν ρλδ' νεαράν.

enim est, quod heres probatione ingratitudinis oneratur, qui nihil mutavit ex iis, quae testator dixit.

7. Quot dictae sunt causae ingratitudinis liberorum adversus parentes, tot etiam obtinent circa parentum adversus liberos ingratitudines. Nota vero per adiectionem, ingratitudinis causam esse, si parentes liberos, sui nimirum iuris constitutos, testari prohibuerint. Lege lib. VI Cod. tit. 34 const. 2 et 4, et disces, cui obnoxius fiat, qui aliquem testari prohibuerit, etiamsi extraneus sit.

8. Causa exheredationis est, si parentes soli orthodoxi sint, liberi autem haeretici, et ex contrario, si liberi orthodoxi sint, parentes vero haeretici. Hoc enim infra addit praesens constitutio.

9. Nestorianis vel Acephalis parentibus solum orthodoxi liberi vel cognati succedunt. Sin illi liberos vel cognatos orthodoxos non habeant, si clerici sint, ecclesia iis heres existit, si vero laici sint, fiscus heres existit. Quodsi liberos habeant alios orthodoxos alios haereticos, solum ii, qui orthodoxi sunt, illis succedunt: caeterum si haeretici liberi postea orthodoxi fiant, hi quoque partem iis competentem accipiunt, absque tamen incremento, quod medio tempore cepit. Lege lib. I. Cod. tit. 5 const. 12 et 13 et 15 et 17 et 18 et 19.

10. Si exheredatio vel praeteritio iniuste facta et non probata fuerit, sola institutio heredum rescinditur; legata scilicet et libertates, nec non reliqua in testamento perscripta, non tolluntur, nisi forte legi alicui vel praesenti constitutioni aperte contraria sint. Lege lib. III Cod. tit. 36. const. 26 et lib. VI tit. 23 const. 14 et tit. 35 const. 4 et tit. 36 const. 2 et tit. 42 const. 22.

11. Heres scriptus, qui iussus est certis rebus contentus esse, recte quod Falcidiae deest replet, nimirum, si quae ei relicta sunt, non sufficiant ad quartam, id est ad legitimam portionem. Legas lib. VI Cod. tit. 50 const. 11, nec lateat te const. 1 tit. 8 lib. VIII Codicis; caeterum quod dictum est sic accipe, si testator non dixerit, Falcidiam retineri non debere, secundum Nov. I. Memineris etiam similiter Nov. XVIII.

12. Neque corpus defuncti, neque quisquam eorum, qui lugent, neque fideiussor eorum ante novem dies luctus convenitur vel inquietatur. Sed et si quis ex praedictis ad aliquid faciendum compellatur, ex afflictione sua nullum praeiudicium patitur: neque enim valet, quod actum est. Sed sciendum est, neque actori ullum praeiudicium fieri propter IX dies luctus. Memineris Nov. LX et legas Nov. CXXXIV.

---

2) Cod. μονοι οἱ.
3) Deest in Cod.
4) Hic numerus delendus esse videtur; scribendum: καὶ τί. λε'.
5) Bas. ἐπαρκῶσιν αὐτοῖς.
6) Haec verba ἤγουν τὸ νόμ. μέρος in Basil. desunt.

7) Bas. νβ'.
8) Hoc caput *Thalelaeo Fabrotus* tribuit. *Theodori* esse, recte suspicatus est *Heimbach* Ἀνέκδ. I p. 251.
9) *Fabrotus* et *Heimbach* l. l. vertunt: „*ex rei eventu.*“ Male.

Περὶ ἀντιφωνητῶν.

Ὁ λέγων ἐν ἀντιφωνήσει ὅτι τὸ ἱκανόν σοι ποιῶ, εὐθύνεται· εἰ δὲ εἴπῃ, τὸ ἱκανόν σοι ἔσται, εἰς οὐδὲν καθέξεται. ὁ γὰρ λέγων ὅτι τὸ ἱκανόν σοι γίνεται παρ' ἐμοῦ, τοῦδε καὶ τοῦδε, αὐτὸς μὲν ἐνάγεται εἰς τὸ ἁρμόζον αὐτῷ μέρος, τοὺς δὲ ἄλλους οὓς εἶπεν οὐ προκριματίζει· εἰ δὲ ἔφη, ὅτι τὸ ἱκανόν σοι γένηται παρ' ἐμοῦ ἢ παρὰ τοῦδε ἢ τοῦδε, τότε εἰς τὸ πᾶν μὲν αὐτὸς ἐνέχεται, οἱ δὲ λοιποὶ ὧν ἐμνήσθη οὐκ ἐνέχονται. ἀνάγνωθι βι. δ' τοῦ κώδ. τί. ιη' διάτ. [α'][10]), καὶ μέμνησο τῆς δ' νεαρᾶς. ἐξεφωνήθη μηνὶ φεβρουαρίῳ ἔτει ιε' τῆς βασιλείας ὑπατεύοντος βασιλείου.

De pecuniae constitutae reis.

13. Qui dicit in pecunia constituenda: „satis tibi facio", convenitur; sin dicat: „satis tibi fiet", nullatenus tenebitur. Sin autem dixerit: „satis tibi fiet a me, illo et illo", ipse quidem convenitur ex parte ad eum pertinente, reliquis autem ab eo nominatis praeiudicium non fit; si vero dixerit: „satis tibi fiet a me aut ab illo aut illo", tunc quidem ipse in solidum tenetur, reliqui autem ab eo nominati non tenentur. Legas lib. IV Cod. tit. 18 const. 1, et memineris Nov. IV. *Data mense Februario anno XV imperii Consule Basilio.*

Νεαρὰ ρις'.

Περὶ στρατιωτῶν.

Μετὰ τὴν τοῦ δεσπότου θεοῦ εὐμένειαν.

Στρατιώτης μηδὲ κατὰ θείαν κέλευσιν προσκαρτερείτω ἰδιωτικαῖς χρείαις, ἐπεὶ αὐτὸς μὲν ἐκπίπτει τῆς ζώνης καὶ ἐσχάτως τιμωρεῖται, ὁ δὲ ἔχων εἰς ὑπουργίαν ἢ εἰς ὑπηρεσίαν δημεύεται ἀξίας καὶ ζώνης γυμνούμενος· καὶ οἱ ἄρχοντες δὲ παρορῶντες τὸ τοιοῦτον γινόμενον ι' λίτρας χρυσίου ζημιοῦνται καὶ ἐξορίζονται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μς' διάτ. α' καὶ βι. δ' τί. ξε'[1]) διάτ. λε' καὶ βι. ιβ' τί. μβ' διάτ. γ'. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἀπριλίῳ ἔτει ιε' βασιλείας μετὰ ὑπατείαν βασιλείου.

Novella CXVI.

De militibus.

Post domini Dei benevolentiam.

1. Ne quidem ex sacra iussione miles privatis usibus inserviat; alioquin ipse cingulo excidit et extremo supplicio afficitur, is autem, cui adiutorium vel ministerium praebet, publicatur et dignitate cinguloque privatur; et praesides quoque, qui huiusmodi factum neglexerint, X libris auri mulctantur et relegantur. Lege lib. I Cod. tit. 46 const. 1 et lib. IV tit. 65 const. 35 et lib. XII tit. 42 const. 3. *Data mense Aprili anno XV imperii post consulatum Basilii.*

Νεαρὰ ριζ'.

Περὶ REPUDίων καὶ περὶ ἄλλων κεφαλαίων.

Διαφόρων κεφαλαίων.

Πᾶς ἀνιὼν καταλιπὼν τὸ νόμιμον μέρος τοῖς κατιοῦσιν αὐτοῦ[1]) δύναται ἑνὶ ἐξ αὐτῶν τὰ λοιπὰ τῆς οἰκείας οὐσίας[2]) προσκυρῶσαι ἀπροσπόριστα καὶ κατὰ χρῆσιν, τουτέστιν ἵνα μηδὲ προσπορίσῃ τὸν USUFRUCTον τῶν ἐαθέντων πραγμάτων τῷ[3]) ἔχοντι τὸν παῖδα αὐτὸν ὑπεξούσιον· ἀλλ' ὁ παῖς αὐτὰ ἔχων διοικήσει ὡς θέλει, ἐὰν τέλειός ἐστιν. εἰ δὲ ἥττων εἴη, τότε ὁ καταλιμπανόμενος κηδεμὼν παρὰ τοῦ γονέως αὐτοῦ ὀφείλει καὶ τῶν τοιούτων πραγμάτων φροντίσαι· ἐὰν δὲ μὴ[4]) ἐαθῇ αὐτῷ κηδεμών, δέον ἐστὶ τὸν ἄρχοντα προβάλλεσθαι αὐτῷ κουράτωρα ἢ ἐπίτροπον. τὰ δὲ εἰρημένα κρατεῖ, κἂν μή ἐστι γονεὺς ὁ διαθέμενος ἀλλ' ἐξωτικός, καὶ ἐάσῃ

Novella CXVII.

De repudiis et de aliis capitulis.

Diversis capitulis.

1. Omnis ascendens, si descendentibus suis legitimam portionem relinquat, uni ex iis reliqua substantiae suae dare potest ita, ut nec alii ea acquirat et usumfructum habeat, hoc est, ut usumfructum rerum relictarum non acquirat ei, qui filium illum sub potestate habet. Sed filius ea habebit et administrabit, quemadmodum velit, si legitimae aetatis sit. Si vero minor sit, tunc tutor curatorve a parente relictus etiam harum rerum curam gerere debet; et si tutor curatorve ei non sit relictus, a praeside curatorem vel tutorem dari oportet. Quae autem dicta sunt, obtinent, licet non sit parens, qui testamen-

---

10) Pro numero in Cod. parva lacuna est.
1) Cod. ξ'.
1) Basil. *αὐτῷ.*

2) Bas. *τῆς οὐσίας αὐτοῦ.*
3) Pro his verbis: *τῶν — τῷ* Bas. habent: *αὐτῷ.*
4) Bas. *οὐκ.*

τινὶ ἃ δ' ἂν θελήσει πράγματα[5]). *σημείωσαι οὖν, ὅτι ἀναγκάζεται πᾶς ἀνιὼν ἤτοι ἀνιοῦσα ἐᾶσαι τοῖς κατιοῦσιν τὸ νόμιμον μέρος*[6]), *δηλονότι ἐν ἐνστάσει κληρονόμου*[7]) *κατὰ τὴν ριε' νεαράν· καὶ γὰρ πᾶς κατιὼν ἀναγκάζεται καταλιπεῖν τοῖς ἑαυτοῦ*[8]) *ἀνιοῦσι τὴν νόμιμον μοῖραν, ὡς ἔγνως ἐπὶ υἱοῦ ὅτι καταλιμπάνειν ὀφείλει τῇ μητρὶ ἐν τῇ β' ὁμοίως νεαρᾷ*[9]).

Ἰστέον δέ, ὅτι τὸ νόμιμον ποστημόριον ἄχρι μὲν δ' παίδων τετραούγκιόν ἐστιν, ἀπὸ δὲ δ' ἄνω παίδων ἑξαούγκιόν ἐστι κατὰ τὰ εἰρημένα ἐν τῇ ιη' ὁμοίως νεαρᾷ. πρόσεχε δὲ τῷ ῥητῷ τῆς προκειμένης[10]) *διατάξεως, καὶ μάθε, ὅτι οὐκ ἀναγκάζεται περαιτέρω τοῦ νομίμου μέρους ὁ γονεὺς ἐᾶσαι τοῖς τέκνοις. τοῦτο δὲ ἔγνως καὶ ἐκ τοῦ τέλους τῆς κβ' νεαρᾶς, ὅτι καὶ ἐξωτικῷ*[11]) *τὰ περιλιμπανόμενα*[12]) *μετὰ τὴν νόμιμον μοῖραν καλῶς παραπέμπει. ἀνάγνωθι βι. γ' τοῦ κώδ. τί. κη' διάτ. ς' καὶ η'. σημείωσαι ὅτι καὶ μήτηρ καὶ μάμμη καλῶς τοῖς ἑαυτῶν κατιοῦσι καταλιμπάνουσι κηδεμόνας. ἀνάγνωθι βι. η' τοῦ κώδ. τί. μς' διάτ. α', καὶ μὴ ἐναντιωθῇ σοι ἡ δ' διάτ. τοῦ κη' τί. καὶ ἡ α' διάτ. τοῦ κθ' τί. ε' βι. ὁμοίως τοῦ κώδικος.*

Ὁ φυσικοὺς παῖδας ἔχων ἐὰν [*ἐν*][13]) *διαθήκῃ ἢ ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων*[14]) *τινὰ αὐτῶν ἀποκαλέσῃ υἱόν, γνησίους πάντας αὐτῶν ποιεῖ καὶ τὸν γάμον νόμιμον δηλοῖ τῆς μητρὸς αὐτῶν, μηδεμίαν ἄλλην ἀπόδειξιν ἀπαιτούμενος περὶ τούτων. ὁμοίως φησὶν ἡ οδ' καὶ πθ' νεαρά.*

Ἐξίσου κληρονομοῦσι τὸν ἴδιον κοινὸν πατέρα οἱ ἐκ προικοφόρου τεχθέντες καὶ οἱ ἐξ ἀπροίκου γεννηθέντες γαμετῆς παῖδες. σημείωσαι, καὶ μέμνησο τῆς οδ' νεαρᾶς.

Οἱ ἀξιωματικοὶ μέχρι τῶν ἰλλουστρίων οὐ δύνανται γαμετὰς ἀπροίκους λαμβάνειν, εἰ μὴ ἄρα πρὸ τῆς ἀξίας ἠγάγοντο· οἱ δὲ μὴ ὄντες ἀξιωματικοὶ ῥωμαῖοι, καὶ ὑποτελεῖς βάρβαροι κἂν ἀξιωματικοί εἰσιν, ὡς θέλωσιν ἀγάγονται ἀπροίκους γυναῖκας, μηδὲ χρείαν ἔχοντες τῆς παρὰ τοῖς ἐκκλησιεκδίκοις γενομένης παρατηρήσεως. μέμνησο τῆς οδ' νεαρᾶς.

Οἱ ἐξ ἐλευθέρας τεχθέντες παῖδες, πρὸς ἣν γαμικὴν διάθεσιν εἶχεν ὁ πατὴρ αὐτῶν χωρὶς προικῴων, ὡς γνήσιοι κληρονομοῦσιν αὐτὸν τὸν[15]) *πατέρα. μέμνησο τοῦ πρὸ ἑνὸς θέματος εἰρημένου, καὶ σημείωσαι, ὅτι ἐλευθέραν εἶπεν καὶ οὐκ ἀπελευθέραν, διὰ τὴν οη' νεαρὰν εἰποῦσαν· δεῖ γενέσθαι*[16]) *ἐπὶ τῆς ἀπελευθέρας προικῷα πάντως συμβόλαια.*

Περὶ ἀπροίκου γυναικός.

Η ἄπροικος γυνη το δ' τῆς οὐσίας τοῦ ἀνδρος κερδαίνει, ἐὰν αὐτὸς ὁ ἀνὴρ ἔχει εἴτε ἐξ αὐτῆς εἴτε ἐξ ἄλλης γυναικὸς ἄχρι μέντοιγε γ' παίδων. εἰ γὰρ πλείονας υἱοὺς ἔχει ὁθενδήποτε ὁ ἀνήρ, οὐ λαμβάνει ἡ γυνὴ ἐκ

tum fecerit, sed extraneus, qui alicui quascunque voluerit res reliquerit. Nota igitur, quemlibet vel quamlibet ascendentem descendentibus legitimam portionem relinquere debere, scilicet titulo institutionis secundum Nov. CXV; enimvero etiam quilibet descendens ascendentibus suis legitimam portionem relinquere debet, sicuti de filio, qui matri relinquere eam debeat, didicisti in Nov. II similiter.

2. Sciendum autem est, legitimam portionem usque ad IV liberos trientem esse, ultra IV liberos semissem, secundum ea, quae in Nov. XVIII similiter dicta sunt. Adverte autem ad textum praesentis constitutionis, et disce, parentem non cogi ultra legitimam portionem liberis suis relinquere. Hoc idem didicisti in fine Nov. XXII, etiam extraneo recte dare, quae post relictam legitimam portionem supersunt. Lege lib. III. Cod. tit. 28 const. 6 et 8. Nota, matrem quoque et aviam descendentibus suis tutores curatoresve relinquere posse. Legas lib. VIII Cod. tit. 46 const. 1, nec adversetur tibi const. 4 tit. 28 et const. 1 tit. 29 lib. V Codicis similiter.

3. Qui naturales liberos habet, si quem eorum in testamento vel sub actorum confectione filium appellaverit, omnes legitimos facit, et consuetudinem, quam cum matre eorum habuit, legitimum matrimonium esse significat, nec alia super his ab eo probatio exigitur. Similiter loquitur Nov. LXXIV et LXXXIX.

4. Ex aequis partibus patri suo communi succedunt liberi, qui ex dotata et qui ex indotata uxore nati sunt. Notes hoc, et memineris Nov. LXXIV.

5. In dignitatibus constituti usque ad illustres uxores sine dotibus habere non possunt, nisi forte eas ante dignitatem duxerint; sed Romani, qui non sunt in dignitate constituti, vel Barbari tributarii, licet in dignitatibus sint, sine dote uxores quemadmodum voluerint ducunt, nec indigent observatione, quae fit apud ecclesiarum defensores. Memineris Nov. LXXIV.

6. Liberi ex muliere ingenua procreati, erga quam pater eorum absque dotalibus instrumentis nuptialem affectum habuit, tamquam legitimi patri succedunt. Memineris eius, quod cap. 4 dictum est, et notes, quod *ingenuam* dixit non *libertinam*, propter Nov. LXXVIII, quae dicit: in libertina dotalia instrumenta omnino oportet fieri.

De indotata muliere.

7. Indotata mulier quartam substantiae mariti sui lucratur, si maritus aut ex ipsa aut ex alia muliere non ultra III liberos susceperit. Quodsi plures filios maritus ex quibuscunque nuptiis habeat, mulier

---

5) Haec verba: *καὶ ἐάσῃ κ. τ. λ.* in Bas. desunt.
6) Bas. *ποστημόριον.*
7) Bas. *δηλονότι ὅτι ἐν ἐνστ. κληρονομήσῃ.*
8) Bas. *αὐτοῖ.*
9) Bas. *ἐπὶ υἱοῦ μητρὶ καταλ. οφείλοντος ἐν τῇ διατ. δ'.*
10) Bas. *εἰρημένης.*
11) Bas. *ἐξωτικοῖς.*
12) Cod.: *καταλιμπ.* Basil.: *παραλ.*, quod facili emendatione in *περιλ.* mutatur.
13) Ex Bas. addidi.
14) Bas. *ἐπὶ τῶν προικῴων ποιήσει.*
15) Bas. *αὐτῶν τὸν οἰκεῖον πατ.*
16) Bas. *δεῖν γίνεσθαι.*

τῆς αὐτοῦ περιουσίας εἰ μὴ μόνον τὸ ἀνῆκον μέρος ἑνὶ τῶν παίδων κατὰ χρῆσιν· τὴν γὰρ δεσποτείαν φυλάττει τοῖς παισὶν αὐτῆς ἡ μήτηρ ἢ ἑαυτῇ, ἐὰν τύχῃ προτελευτῆσαι αὐτῆς τοὺς παῖδας. ταῦτα δὲ προβαίνει, ἐὰν τῇ τελευτῇ τοῦ ἀνδρὸς ἐλύθη ὁ αὐτῆς γάμος. εἰ γὰρ ὑπ' αὐτοῦ ζῶντος ἀλόγως ἐξεβλήθη, τότε ἀδιστάκτως, τουτέστι καὶ πολλῶν παίδων αὐτῷ ὑπόντων, λαμβάνει τὸ δ' τῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως, ἐκ τῶν ἐναντίων ἐκείνου τὸ παράπαν μηδὲν ἐξ αὐτῆς κερδαίνοντος. μέμνησο τῆς κβ' καὶ νγ' νεαρᾶς, ἄλλο γάρ φησι, καὶ μὴ λάθῃ σὲ τὰ εἰρημένα περὶ τούτου ἐν τῇ οδ' ὁμοίως νεαρᾷ. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ιζ' διάτ. ια'. σημείωσαι, ὅτι καὶ ἡ ἄπροικος γυνὴ φυλάττει τοῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ γάμου παισίν, ὅσα κερδαίνει ἐξ αὐτοῦ, μόνην τὴν χρῆσιν ἔχουσα· ἐὰν δὲ παῖδας οὐκ ἔσχεν, ἢ ἔσχεν καὶ προετελεύτησαν, καὶ κατὰ δεσποτείαν ἕξει αὐτά. μέμνησο τῶν εἰρημένων ἐν τῇ β' καὶ κβ' νεαρᾷ περὶ τῶν κερδαινομένων ταῖς γυναιξί, καὶ ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. θ' καὶ τί. ιζ' διάτ. η'.

Οἱ ἀξιωματικοὶ δύνανται ἀγάγεσθαι καὶ τὰς εὐτελεῖς, μετὰ προικῴων μέντοιγε· οἱ δὲ ὑπόλοιποι καὶ χωρὶς προικῴων ταῖς τοιαύταις συνάπτονται, ἐὰν δηλονότι ἐλεύθεραί εἰσιν καὶ οὐ κωλύονται νόμῳ τισὶν ἐκδίδοσθαι[17]. *ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. δ'*[18] *διάτ. λγ' καὶ βι. ε' τί. δ' διάτ. κη', καὶ μὴ λάθῃ σὲ τὰ εἰρημένα περὶ προικῴων ἐν τῇ ε' καὶ ιγ' καὶ κβ' διατάξει τοῦ αὐτοῦ δ' τί. τοῦ λεχθέντος ε' βιβλίου· μέμνησο δὲ καὶ τῆς οδ' νεαρᾶς.*

Περὶ REPUD*ίου.*

Οὔτε ῥεπούδιον οὔτε οἱαδήποτε λύσις γάμου γενικῶς βλάπτει τοὺς παῖδας περὶ τὴν διαδοχὴν τῶν ἰδίων γονέων.

Ἐὰν ὁ γάμος διαλυθῇ ῥεπουδίῳ, ὀφείλουσιν οἱ ὑπόντες παῖδες μεῖναι παρὰ τῷ μὴ δεδωκότι τὴν αἰτίαν τῆς λύσεως τοῦ συνοικεσίου, μὴ ἐλθόντι μέντοιγε εἰς δεύτερον γάμον. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. κδ' διάτ. α', καὶ ἴσθι, ὅτι κεκαίνισται ἐκ τῆς προκειμένης διατάξεως.

Τοῦ γάμου λυομένου ῥεπουδίῳ ἀποτρεφέσθωσαν οἱ ὑπόντες παῖδες ἀπὸ τοῦ εὐποροῦντος γονέως, κἂν ἄῤῥενες κἂν θήλειαι εἴησαν. μέμνησο τῆς κβ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. ις' καὶ τί. κε' διάτ. δ' καὶ βι. ς' τί. ξα' διάτ. η' [καὶ βι. η'][19] *τί. μς' διάτ. θ'.*

Αἱ τῶν CAS*ων δεσποτεῖαι τοῖς παισὶ φυλάττονται. μέμνησο τῆς ϛη' νεαρᾶς, καὶ οὕτω νόει τὰ λεχθέντα ἐν τῇ β' καὶ κβ' νεαρᾷ. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. γ' καὶ ε' καὶ θ'.*

Εὔλογος αἰτία ῥεπουδίου ἐστίν· τὸ συνειδέναι τὴν γυναῖκα ἐπιβουλὴν κατὰ τῆς βασιλείας[20] *καὶ [μὴ]*[21] *μηνύσαι τῷ ἀνδρί, καὶ τὸ τὸν ἄνδρα γνόντα σιωπῆσαι*[22], *δυναμένης τῆς γυναικὸς καὶ δι' ἑτέρου*[23] *μηνύσαι.*

17) Cod. *ἐκδιδόσθαι.*

18) Cod. *λ'.*

19) Inclusa desunt in Codice.

20) Basil. *Fabroti: τοῦ βασιλέως.*

ex eius substantia non plus accipit, quam unius filii portionem ad usumfructum; proprietatem enim mater filiis suis servat vel sibi ipsi, si forte liberi ante ipsam moriantur. Hoc autem sic procedit, si matrimonium eius morte mariti solutum fuerit. Nam si a vivo marito sine causa dimissa fuerit, tunc indistincte, i. e. etsi plurimos liberos habeat, quartam substantiae eius accipit, ex contrario autem ille nihil omnino ex ea lucratur. Memineris Nov. XXII et LIII, quae aliud dicit, nec te lateant, quae de hoc dicta sunt similiter in Nov. LXXIV. Legas lib. V Cod. tit. 17 const. 11. Nota, quod etiam indotata mulier liberis ex eodem matrimonio procreatis servet, quaecunque ex eo lucretur, ipsa autem solum usumfructum habeat; si vero liberos non habuerit, vel habuerit quidem sed praemortui sint, etiam proprietatem habebit. Memineris eorum, quae in Nov. II et XXII de lucris mulierum dicta sunt, et legas lib. V Cod. tit. 9 const. 9 et tit. 17 const. 8.

8. In dignitatibus constituti etiam viles uxores ducere possunt, scilicet compositis dotalibus instrumentis: caeteri autem etiam sine dotalibus instrumentis eiusmodi mulieribus copulantur, nempe si ingenuae sint nec lege prohibeantur, quominus quibus in matrimonio collocentur. Legas lib. I Cod. tit. 4 const. 33 et lib. V Cod. tit. 4 const. 28, nec te lateant, quae dicta sunt de dotalibus instrumentis in const. 5 et 13 et 22 eiusdem tit. 4 dicti lib. V; memineris etiam Nov. LXXIV.

De repudio.

9. Neque repudium neque alia quaecunque matrimonii solutio in genere liberos circa successionem parentum suorum detrimento afficit.

10. Si matrimonium repudio solvatur, liberi ex eo procreati apud illum remanere debent, qui causam solutionis matrimonii non dedit, si quidem ad secundas nuptias non transeat. Legas lib. V Cod. tit. 24 const. 1, et scias, praesenti constitutione eam innovatam esse.

11. Si matrimonium repudio solvatur, liberi ex eo procreati a locuplete parente alantur, sive masculi sive feminae sint. Memineris Nov. XXII, et legas lib. V Cod. tit. 4 const. 16 et tit. 25 const. 4 et lib. VI tit. 61 const. 8 et lib. VIII tit. 46 const. 9.

12. Casuum proprietates liberis servantur. Memineris Nov. XCVIII, et sic accipias, quae dicta sunt in Nov. II et XXII. Legas lib. V Cod. tit. 9 const. 3 et 5 et 9.

13. Iusta causa repudii est: si mulier molitiones adversus imperatoriam maiestatem cognoverit et ad maritum non detulerit, et si maritus cognito eo tacuerit, quo casu mulier etiam per alium id deferre potest.

21) Excidit in Cod. propter sequens *μηνύσαι.* In Basil. habetur. Caeterum *Heimbach μηνῦσαι* scribi vult.

22) Cod. *σκοπῆσαι*, quod, licet non omni sensu careat, tamen ex Basil. emendandum esse putavi.

23) *Fabrot. ἕτερον.*

Τὸ μοιχευθῆναι τὴν γυναῖκα, εἴπερ ὁ ἀνὴρ γραψάμενος νικήσῃ· τότε γὰρ πρὸς τῇ προικὶ[24] *καὶ ἐκ τῆς ἄλλης οὐσίας τῆς γυναικὸς λαμβάνει ὁ ἀνήρ, ὅσον ποιεῖ τὸ τρίτον μέρος τῆς προικός, παίδων μὴ ὑπόντων· εἰ γὰρ ὕπεισι παῖδες, αὐτοὶ λήψονται τὴν προῖκα καὶ πᾶσαν τὴν περιουσίαν τῆς μητρὸς αὐτῶν τιμωρουμένης. ἐὰν δὲ κατηγορήσας ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ*[25] *μοιχείαν μὴ δείξῃ ἀλλ' ἡττηθῇ, αἰτίαν ῥεπουδίου καθ' ἑαυτοῦ εἰσάγει ἐκ τούτου*[26]. *ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ιζ' διάτ. η' καὶ θ' καὶ ια'*[27]*, βι. θ' τοῦ κώδ. [τί. θ']*[28] *διάτ. ιβ' καὶ ιδ'*[29] *καὶ κζ' καὶ λδ', καὶ μέμνησο τῆς κβ' καὶ ἀνάγνωθι τὴν ρλδ'*[30] *νεαράν.*

Ὁ μοιχεύσας τιμωρεῖται· ἡ δὲ γαμετὴ αὐτοῦ πρὸς τῇ προικὶ αὐτῆς λαμβάνει καὶ[31] *τὴν χρῆσιν τῶν ἕδνων*[32] *φυλαχθησομένην μέντοιγε*[33] *τοῖς ἰδίοις παισίν, οἷστισιν προσκυροῦται καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα οὐσία τοῦ ἀνδρός, τουτέστι τοῦ μοιχεύσαντος πατρὸς αὐτῶν. εἰ γὰρ παῖδες οὐχ ὕπεισιν αὐτῷ, καὶ κατὰ δεσποτείαν λαμβάνει τὰ ἕδνα*[34] *ἡ γυνὴ αὐτοῦ, ἡ δὲ λοιπὴ αὐτοῦ περιουσία* FISC*οῦται. ἀνάγνωθι βι. θ' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. δ' καὶ ε' καὶ κς'*[35] *καὶ νεαρὰν ρλδ'*[36]*.*

Αἰτία πάλιν ῥεπουδίου ἐστίν· τὸ οἱῳδήποτε τρόπῳ ἐπιβουλεῦσαι τὴν γυναῖκα τῇ ζωῇ τοῦ ἀνδρὸς ἢ συνειδυῖαν αὐτὴν ἄλλοις μὴ φανερῶσαι, τὸ ἄκοντος τοῦ ἀνδρὸς ἐξωτικοῖς συμπίνειν τὴν γυναῖκα ἢ συλλούεσθαι ἀνδράσιν, ἢ ἔξω καθεύδειν χωρὶς γονέων, ἢ θεωρῆσαι κωλύοντος ἢ ἀγνοοῦντος τοῦ ἀνδρός. μέμνησο τῆς κβ' νεαρᾶς.

Ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἀλόγως τὴν γυναῖκα αὐτοῦ διώξῃ, ἡ δὲ ἀπoροῦσα ἀπόκοιτος γένηται, οὐ ζημιοῖ αὐτήν.

REPUD*ίου αἰτία ἐστίν· τὸ βουλεύσασθαι τὸν ἄνδρα κατὰ βασιλέως ἢ συνειδότα μὴ μηνῦσαι, τὸ οἱῳδήποτε τρόπῳ ἐπιβουλεῦσαι τῇ ζωῇ τῆς γυναικὸς ἢ συνειδότα μὴ δηλῶσαι αὐτῇ ἢ καταφρονῆσαι τῆς ἐκδικήσεως αὐτῆς, τὸ τὸν ἄνδρα προδοῦναι τὴν γυναῖκα ἵνα μοιχευθῇ, τὸ μοιχείαν αὐτὸν κατηγορήσαντα αὐτῆς ἡττηθῆναι. τότε γὰρ ἡ γυνή, ἄπαις μὲν οὖσα, λαμβάνει πρὸς τοῖς ἕδνοις καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἀνδρός, ὅσον εἶχε τὸ γ' μέρος τῶν ἕδνων· εἰ γαρ παῖδας ἔχει, λαμβάνουσι πᾶσαν τὴν τοῦ ἀνδρὸς περιουσίαν, τουτέστι τοῦ ἰδίου πατρός, ὅστις καὶ τιμωρεῖται, ὥσπερ ἡ γυνὴ ἐτιμωρεῖτο τῆς μοιχείας ἐλεγχομένης. μέμνησο τῆς κβ' καὶ ριε', καὶ ἀνάγνωθι τὴν ρλδ' νεαράν.*

Ὁμοίως αἰτία ῥεπουδίου ἐστί· τὸ τὸν ἄνδρα συνοικεῖν ἄλλῃ γυναικὶ ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ ἢ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ μετὰ β' ἢ γ' παραγγελίας μὴ ἀποσχέσθαι[37] *αὐτὸν ἐκείνης. τότε γὰρ λαμβάνει ἡ γυνὴ πρὸς τοῖς ἕδνοις καὶ ὅσον ἔχει τὸ γ' τῶν ἕδνων ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ*

14. [Deinde] si mulier adulterium commiserit, siquidem vir eam accusaverit et vicerit; tunc scilicet praeter dotem etiam ex reliqua substantia mulieris vir accipit, quantum facit tertia pars dotis, si liberi non subsint: sin autem subsint liberi, ii dotem accipient et totam substantiam matris poenam subiturae. Si vero vir post accusationem adulterium uxoris suae non probaverit, sed victus sit, causam repudii ex hoc adversus semet ipsum praebet. Legas lib. V Cod. tit. 17 const. 8 et 9 et 11, lib. IX tit. 9 const. 12 et 14 et 27 et 34, et memineris Nov. XXII et legas Nov. CXXXIV.

15. Adulter punitur; uxor autem eius praeter dotem suam accipit etiam usumfructum propter nuptias donationis liberis eius conservandae, quibus etiam addicitur omnis reliqua substantia mariti, id est patris eorum adulteri. Sin autem liberi ei non subsint, etiam proprietatem propter nuptias donationis uxor eius accipit, reliqua autem eius substantia fisco vindicatur. Lege lib. IX Cod. tit. 9 const. 4 et 5 et 26 et Nov. CXXXIV.

16. Rursus causa repudii est: si quocunque modo uxor vitae mariti insidiata fuerit, aut aliis hoc agentibus conscia non indicaverit; si invito marito mulier cum extraneis potest vel lavetur; si extra domum dormiat, praeterquam si apud parentes; vel si prohibente vel nesciente viro spectaculis interfuerit. Memineris Nov. XXII.

17. Si vir sine causa uxorem suam persequutus sit, eaque nescia, quid faceret, foris pernoctaverit, non nocet ei.

18. Repudii causa est: si vir adversus imperatorem quid moliatur vel aliis conscius non detulerit; si quocunque modo vitae uxoris insidiatus fuerit, vel aliis conscius non indicaverit ei aut defensionem eius neglexerit; si vir uxorem adulterandam prostituerit; si eam adulterii ream fecerit et victus sit. Tunc scilicet mulier, si liberos non habeat, praeter propter nuptias donationem etiam ex substantia mariti tantum accipit, quantum facit tertia pars propter nuptias donationis: sin autem liberos habeat, ii totam viri i. e. patris sui substantiam accipiunt, isque punitur, sicuti et mulier puniebatur, si adulterium probatum est. Memineris Nov. XXII et CXV, et legas Nov. CXXXIV.

19. Similiter causa repudii est: si vir cum alia muliere cohabitet in eadem domo vel in eadem urbe, et post II vel III denuntiationes ab ea non abstinuerit. Tunc scilicet uxor praeter propter nuptias donationem tantum, quantum facit tertia pars propter

---

24) Idem: *τὴν προῖκα.* Quod sequitur *καί*, in Basil. deest.
25) Deest in Bas.
26) Bas.: *ἐκ τοῦ αὐτοῦ.*
27) Verba *καὶ θ' καὶ ια'* in Bas. desunt.
28) Ex Basil. supplevi.
29) Cod. *λδ'.*
30) Cod.: *ρλ'.* Basil.: *ρμ'.*
31) Deest in Bas.
32) Basil. *Fabroti* addunt: *καὶ τὸ τρίτον μέρος τῆς τοῦ ἀνδρὸς περιουσίας, τῆς δεσποτείας μέντοι φυλαττομένης κ. τ. λ.* Quae in Cod. Florentino Basil. non habentur.
33) Deest in Basil.
34) Basil. *Fabroti: τὸ τρίτον μέρος καὶ τὰ ἕδνα λαμβάνει.* Cod. Flor. Basil. cum nostro facit.
35) Bas. *ς'.*
36) Cod. *ρλ'.* Basil.: *ριθ'.* Cf. not. 30.
37) Cod. *ἀποχέσθαι.*

τοῦ ἀνδρός· παίδων δὲ ὑπόντων κατὰ μόνην μέντοιγε τὴν χρῆσιν. μέμνησο τῆς κβ' νεαρᾶς.

Συναινέσει γάμος οὐ λύεται, εἰ μὴ ἐπὶ σωφροσύνῃ· εἰ γὰρ παρὰ τοῦτό [38]) *τι γένηται, ἡ προῖξ καὶ τὰ ἕδνα τοῖς παισὶ φυλάττεται. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ιζ' διάτ. θ'. ἴσθι δέ, ὅτι κελεύει ἡ ρμ' νεαρὰ καὶ συναινέσει* [39]) *τὸν γάμον λύεσθαι.*

Ἐάν τις τῶν διὰ σωφροσύνην λυσάντων τὸν γάμον γήμῃ ἢ πορνεύσῃ, λαμβάνουσιν οἱ παῖδες αὐτοῦ τὰς γαμικὰς ἐπιδόσεις πρὸς τῇ λοιπῇ περιουσίᾳ τοῦ πλημμελήσαντος, καὶ παρὰ τῷ σωφρονοῦντι τῶν γονέων ἀτελεῖς ὄντες ἀνατρέφονται. εἰ δὲ ὁ πατὴρ αὐτῶν καὶ ἡ μήτηρ ὁμοῦ ἥμαρτον, τότε ὁ προβληθεὶς διοικητὴς τῶν πραγμάτων ἀνατρέφει τοὺς παῖδας αὐτούς. ἰστέον δέ, ὅτι ἐὰν οἱ λύσαντες τὸν γάμον διὰ σωφροσύνην ἁμάρτωσιν παῖδας μὴ ἔχοντες, δημεύονται καὶ τιμωροῦνται. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. κδ' διάτ. α', ἔνθα εἴρηται τὸ [40]) *παρὰ ποίῳ τῶν γονέων ὀφείλουσιν οἱ παῖδες ἀνάγεσθαι* [41]).

Τοῦ στρατιώτου γυνὴ μὴ γαμείτω, κἂν μὴ δέξηται ἀπόκρισιν παρὰ τοῦ ἰδίου ἀνδρός. εἰ δὲ μάθῃ αὐτὸν τελευτᾶν, παραγινέσθω πρὸς τοὺς PRIORας *καὶ χαρτουλαρίους καὶ τριβούνους τοῦ ἀριθμοῦ καὶ ἐρωτάτω αὐτούς, κἀκεῖνοι προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων κατατιθέσθωσαν, εἰ ἐτελεύτησεν, καὶ τότε μετὰ ἐνιαυτὸν τῆς καταθέσεως γαμείτω. εἰ δὲ παρὰ ταῦτα γήμῃ, ὡς μοιχὰς τιμωρεῖται ἅμα τῷ γήμαντι αὐτήν. ἰστέον δέ, ὅτι ἐὰν οἱ κατατιθέμενοι ἐψεύσαντο, ἐκπίπτουσι τῆς στρατείας καὶ ι' λίτρας χρυσοῦ παρέχουσι τῷ ἀνδρὶ τῆς εἰρημένης γυναικὸς ὑποστρέφοντι, ὅστις καὶ ἄδειαν ἔχει τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα λαμβάνειν. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ιζ' διάτ. ζ', καὶ μέμνησο τῆς κβ' νεαρᾶς.*

Λύσεις [42]) *γάμου ἀτιμώρητοί εἰσι· τὸ μὴ δύνασθαι τὸν ἄνδρα μιγῆναι τῇ γυναικί, τὸ αἰχμαλωτισθῆναι, τὸ μονάσαι· ἐφ' ὧν θεμάτων τὰ εἰρημένα ἤδη κρατεῖ. ἴσθι* [43]) *γάρ σου ἔξωθεν, ὅτι οἱ ἀπὸ τελευτῆς* CASOι *τρακταΐζονται ἐπὶ αὐτῶν* [44]). *ἀνάγνωθι περὶ τοῦ μὴ δύνασθαι μιγῆναι βί. ε' τοῦ κώδ. τί. ιζ' διάτ. ι'* [45]) *καὶ νεαρὰν κβ', περὶ δὲ τοῦ μονάσαι ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. νβ' καὶ νεαρὰν ρκγ'· περὶ γὰρ τοῦ αἰχμαλωτισθῆναι ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. ια', ἣ καὶ περὶ μνηστῆς διαλέγεται* [46])· *πλὴν μέμνησο πάλιν τῆς κβ' νεαρᾶς.*

Ἐὰν γυνὴ χωρὶς εὐλόγου αἰτίας πέμψῃ REPUDιον *πορνεύειν θέλουσα, καὶ τοῦτο δέξηται ὁ ἀνήρ, ἡ μὲν προῖξ αὐτῆς τοῖς ἰδίοις παισὶ φυλάττεται τῷ ἀνδρὶ διδομένη, εἰ δὲ παῖδας οὐκ ἔχῃ, τότε τῷ ἀνδρὶ τελείως ἁρμόζει, αὐτὴ δὲ ἡ γυνὴ κινδύνῳ τοῦ δικάζοντος τῇ τοιαύτῃ ὑποθέσει παραδίδοται τῷ ἐπισκόπῳ ἐπὶ τὸ βλη-*

nuptias donationis, ex substantia mariti accipit; sed, si liberi subsint, usumfructum tantum habet. Memineris Nov. XXII.

20. Consensu matrimonium non solvitur, nisi castitatis causa: nam si quid praeter hoc factum sit, dos et propter nuptias donatio liberis servatur. Legas lib. V Cod. tit. 17 const. 9, et scias, Nov. CXL constitutum esse, etiam consensu matrimonium solvi.

21. Si quis eorum, qui castitatis causa matrimonium dissolverunt, nuptias contraxerit vel fornicatus sit, liberi lucra nuptialia et praeterea reliquam substantiam eius, qui deliquit, accipiunt, et, si nondum perfectae aetatis sint, apud castum parentem aluntur. Si vero pater eorum et mater simul deliquerint, tunc administrator bonorum constituendus est, qui liberos illos alat. Sciendum est autem, eos, qui matrimonium castitatis causa dissolverint, si, cum deliquerint, liberos non habeant, publicari et puniri. Lege lib. V Cod. tit. 24 const. 1, ubi dictum est, apud quem parentem liberi educari debeant.

22. Militis uxor ne nubat, etiamsi responsum non tulerit a marito suo. Sed si obiisse eum audiverit, adeat priores et chartularios et tribunos numeri et eos interroget, iique propositis sanctis evangeliis deponant, an mortuus sit, et tunc post annum a depositione facta nubat. Quodsi praeter haec nupserit, tanquam adultera punitur cum illo, qui eam duxit. Sciendum est autem, quod qui deposuerunt, si mentiti sint, militia excidunt et decem libras auri solvunt marito dictae mulieris quum redierit: qui etiam licentiam habet uxorem suam recipiendi. Legas lib. V Cod. tit. 17 const. 7, et memineris Nov. XXII.

23. Causae, propter quas matrimonium impune solvitur, hae sunt: si vir uxori misceri non possit, si alteruter ab hostibus captus sit, si monachus fiat: quibus casibus ea obtinent, quae iam dicta sunt. Scias enim extrinsecus, casus mortis etiam in his tractari. Legas de eo, qui misceri non potest, lib. V Cod. tit. 17 const. 10 et Nov. XXII; de iis vero, qui monachi fiunt, legas lib. I Cod. tit. 3 const. 52 et Nov. CXXIII; et de iis, qui ab hostibus capiuntur, legas lib. V Cod. tit. 3 const. 11, quae etiam de sponsa loquitur; caeterum memineris etiam Nov. XXII.

24. Si mulier absque iusta causa repudium miserit, ut scortaretur, idque vir acceperit, dos eius viro datur, ut liberis illius servetur, vel, si liberos non habeat, perfecte viri fiat. Ipsa autem mulier periculo eius, qui de hac causa iudicaturus sit, episcopo traditur, ut in monasterium coniiciatur; et si

---

38) *Theodorus* vapulat. Videsis textum Novellae c. 10 et *Athanas*. X, 9 (*Heimbach* *'Ανέκδ.* I p. 128).

39) Cod. *συνίσει*, quae est commutatio vocum similium librariis non inusitata.

40) Cod. *τῷ*.

41) Cod. addit: *τρόπῳ*, quod omnino delendum est, nisi forte scribendum credas: *καὶ ποίῳ τρόπῳ*.

42) Basil. *Fabroti*: *Αἱ λύσεις*.

43) Sic Basil. Cod.: *κρατεῖ ἤδη ἴσθυ*.

44) Basil. *Fabroti*: *ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ*.

45) Basil. *Fabroti* hic addunt: *λέγει γάρ, ὅτι, ἐὰν ἀδυνατήσῃ ὁ ἀνὴρ ἐπὶ διετίᾳ τῇ οἰκείᾳ μιγῆναι γυναικί, ἔξεστι γυναικὶ τὸν γάμον διαλύεσθαι ἀκινδύνως, οὐ λαμβάνειν δὲ τὴν προγαμιαίαν δωρεάν, ἀλλὰ μόνην προῖκα.* Codex autem Florentin. Basil. addit: *φησὶ ἡ τοιαύτη διάταξις, ὅτι, ἐὰν ἐπὶ γ' ἔτη μὴ δυνηθῇ ὁ ἀνὴρ συγγενέσθαι τῇ γαμετῇ αὐτοῦ, ἔξεστιν ταύτην διαλύειν τὸ συνοικέσιον ἀζημίως πλὴν μὴ λαμβάνειν τὴν προγαμιαίαν δωρεάν, ἀλλὰ μόνην τὴν προῖκα, ἃ [κε]καινοτόμηται.*

46) Haec verba *ἢ — διαλέγεται* desunt in Basilicis.

θῆναι εἰς μοναστήριον· καὶ εἰ μὲν παῖδας ἔχῃ, λαμβάνουσι τὸ δίμοιρον τῆς ἄλλης αὐτῆς περιουσίας, καὶ τὸ ὑπόλοιπον γ΄ μέρος δίδοται τῷ μοναστηρίῳ, ἔνθα βάλλεται· ἐὰν δὲ παῖδας οὐκ ἔχῃ, τὸ μὲν δίμοιρον προσκυροῦται τῷ μοναστηρίῳ, τὸ δὲ γ΄ τοῖς γονεῦσιν αὐτῆς παρέχεται, εἰ μὴ ἄρα καὶ αὐτοὶ συνήνεσαν αὐτῇ ὑπεξουσίᾳ οὔσῃ ἐπὶ τῇ πομπῇ τοῦ ΒΕΡΟΥΔ*ίου· εἰ δὲ παῖδας οὐκ ἔχῃ οὐδὲ γονεῖς, πᾶσα ἡ ὑπόστασις αὐτῆς τῷ μοναστηρίῳ δίδοται. ἰστέον δέ, ὅτι ἐὰν ῥαθυμήσῃ ὁ δικάζων περὶ τῶν εἰρημένων, εἰ μὲν ἄρχων ἐστὶ κωνσταντινουπόλεως, κ΄ λίτρας χρυσίου προστιμᾶται, ἡ δὲ τάξις αὐτοῦ ι΄ λίτρας χρυσίου ζημιοῦται, [εἰ δὲ κατὰ χώραν ἐστὶν ἄρχων, ι΄ λίτρων χρυσίου ποινὴν κατατίθησι,]*[47] *καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ ε΄ λίτρας χρυσίου δίδωσιν, ἐὰν δὲ χαμαιδικαστής ἐστιν, ε΄ λίτρας χρυσίου ζημιοῦται.*

quidem liberos habeat, ii bessem reliquae eius substantiae accipiunt, et reliquus triens monasterio datur, in quod coniicitur: si vero liberos non habeat, bes quidem monasterio addicitur, triens autem parentibus eius datur, nisi forte et hi, quum in eorum potestate illa esset, consenserint in repudii missione: quodsi liberos non habeat nec parentes, omnis substantia eius monasterio datur. Sciendum est autem, quod si iudex de his cognoscens negligens fuerit, siquidem Constantinopoli magistratus sit, XX libris auri mulctatur et officium eius X libris auri, [sin provinciae sit praeses, X librarum auri poenam solvit] et officium eius V libras auri dat, si vero pedaneus iudex sit, V libris auri mulctatur.

Ὁ ἀνὴρ ἀλόγως λύων τὸν γάμον ζημιοῦται πρὸς τοῖς ἔδνοις καὶ ὅσον ἔχει τὸ γ΄ μέρος τῶν ἔδνων ἐκ τῆς ἄλλης αὐτοῦ[48] *περιουσίας, καὶ ταῦτα λαμβάνει ἡ γυνὴ κατὰ δεσποτείαν παῖδας μὴ ἔχουσα, εἰ δὲ παῖδας ἔχῃ, μόνης τῆς χρήσεως αὐτῶν ἀπολαύει. σημείωσαι, ὅτι τοῦτο τρακταΐζει ἡ παροῦσα διάταξις κατὰ μόνου τοῦ μέρους τοῦ ἀνδρός, οὐκέτι μὴν καὶ κατὰ τῆς γυναικὸς ἀλόγως λυούσης τὸν γάμον. πλὴν ἰστέον, ὅτι τοῦτο ἀνῄρηται· κελεύει γὰρ ἡ ρκζ΄ νεαρά, ἴσα εἶναι τὰ ἐπιτίμια κατά τε ἀνδρὸς καὶ κατὰ γυναικός. εἰ δὲ θέλῃς εὐδιαίρετον εἰπεῖν, δέξαι τὸ λεχθὲν ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ λύοντος ἀλόγως τὸν γάμον ἀνδρος διὰ τὸ πόρναις συμμίγνυσθαι. ἔγνως γὰρ ἐκ τοῦ προλαβόντος θέματος μονομερὲς ἐπιτίμιον κατὰ τῆς λυούσης ἀλόγως τὸν γάμον γυναικὸς διὰ τὸ πορνεῦσαι· καίτοι ἀνδρὸς μνήμη οὐκ εἴρηται.*

25. Vir, qui sine iusta causa matrimonium solvit, mulctatur propter nuptias donatione et ex reliqua eius substantia tanto, quantum facit tertia pars propter nuptias donationis, eaque propria accipit mulier, si liberos non habeat; si vero liberos habeat, solo usufructu eorum gaudet. Nota, in praesenti constitutione hoc solum, quantum ad partem viri attinet, tractari, non etiam quantum ad partem mulieris, quae sine iusta causa matrimonium solvit. Sed scias, hoc sublatum esse; iubet enim Nov. CXXVII, aequales esse poenas viri et mulieris. Aut si melius distinguendo loqui velis, accipe quod hic dictum est de viro, qui absque iusta causa matrimonium solvit, ut scortis misceatur. Didicisti enim in praecedenti capite ex una parte poenam mulieri impositam, quae absque iusta causa matrimonium solverit, ut scortaretur; neque tamen ibi viri mentio facta est.

Ὁ ξύλοις ἢ μάστιξι τύπτων τὴν ἰδίαν γυναῖκα χωρὶς αἰτίας λυούσης τὸν γάμον οὐχ ὑπόκειται μὲν λύσει γάμου, δίδωσι δὲ αὐτῇ τὸ γ΄ μέρος τῶν ἔδνων.

26. Qui fustibus aut flagellis uxorem suam ceciderit absque causa ad solutionem matrimonii idonea, non quidem ideo solutioni matrimonii obnoxius fit, sed illi tertiam partem propter nuptias donationis dat.

Σημείωσαι, ὅτι[49] *ὁ μετὰ γ΄ ἐγγράφους διαμαρτυρίας τὸν μοιχὸν καταλαμβάνων ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἢ ἐν τῷ τῆς γυναικὸς ἢ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ*[50] *τοῦ μοιχοῦ ἢ ἐν προαστείοις, μετὰ τῆς αὐτοῦ γαμετῆς δηλονότι, ἀκινδύνως αὐτὸν ἀναιρεῖ· εἰ γὰρ ἔξω τῶν εἰρημένων τόπων καταλάβῃ αὐτὸν παρόντων τριῶν μαρτύρων, παραδιδότω αὐτὸν τῷ ἄρχοντι. ἴσθι δέ, ὅτι ἐὰν ὁ ἀνὴρ τὰς γ΄ διαμαρτυρίας ἔστειλε τῷ μοιχῷ*[51] *ἐγγράφως, δύναται ὁ θέλων καὶ*[52] *κατηγορεῖν τῆς γυναικός, μὴ ἀπαιτούμενος ἄλλην ἀπόδειξιν*[53]*. ἀνάγνωθι περὶ μὲν τοῦ ἀνελεῖν*[54] *τὸν μοιχὸν βι. θ΄ τί. θ΄ διάτ. δ΄*[55]*, ἔνθα φησί, καὶ τοὺς παῖδας δύνασθαι τοῦτο ποιῆσαι· περὶ δὲ τοῦ κατηγορεῖν τῆς μοιχευθείσης ἀνάγνωθι βι. πάλιν θ΄ τοῦ κώδ. τί. θ΄ διάτ. ϛ΄ καὶ ζ΄ καὶ ια΄*[56] *καὶ ιδ΄ καὶ ιε΄ καὶ ιθ΄ καὶ κα΄.*

27. Nota, quod is, qui post tres scriptas denuntiationes adulterum in domo sua vel uxoris, vel in ipsius adulteri domo, vel in popinis, vel in suburbiis, nimirum cum uxore sua, deprehenderit, impune eum interficit; si tamen alibi quam in dictis locis eum deprehenderit praesentibus tribus testibus, praesidi eum tradat. Scias autem, quod vir post tres denuntiationes adultero in scriptis missas etiam uxorem, si velit, accusare potest nec ab eo alia probatio exigitur. Legas de eo, quod adulter interfici possit, lib. IX Cod. tit. 9 const. 4, ubi dicitur, etiam liberos hoc facere posse: de accusanda autem adultera legas rursus lib. IX Cod. tit. 9 const. 6 et 7 et 11 et 14 et 15 et 19 et 21.

---

47) Inclusa desunt in Codice. Textus Novellae cap. 13: „*εἰ δὲ κατὰ χώραν εἴη ὁ τοιοῦτος ἄρχων, καὶ μὴ πράξῃ τὰ ἡμῖν ἐπὶ τούτῳ παραστάντα, ι΄ χρυσίου λιτρῶν καταθήσει ποινήν, καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ ἑτέρων ε΄.*“ *Athanas.* X, 9 (*Heimb. Ἀν.* I p. 129): „*ὁ δὲ ἐν ἐπαρχίᾳ ἄρχων ι΄ χρυσίου λιτρῶν καταθήσει ποινήν, καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ ε΄.*“

48) Cod. *αὐτῆς*.

49) Haec verba: *Σημείωσαι, ὅτι* in Basil. merito desunt. Scribae adnotatio est.

50) Deest in Basil.

51) Cod. *τὸν μοιχόν*, quod ex Bas. emendavi.

52) A Basil. abest.

53) Bas. *ἀπόδοσιν*, quod tamen Fabrotus per verbum „probatio“ reddit.

54) Bas. *ἀναιρεῖν*.

55) Cod. addit: *καὶ ζ΄ καὶ ιβ΄ καὶ ιδ΄ καὶ ιε΄ καὶ ιθ΄ καὶ κα΄*, quae, quum ex inferiori loco male huc tracta esse videantur, Basilicorum auctoritatem sequutus omisi.

56) Sic Bas. Cod.: *ιβ΄*.

Ο ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ καταλαμβανόμενος μετὰ ἀλλοτρίας γυναικὸς διὰ τῶν ἐκκλησιεκδίκων καὶ τοῦ ἐπισκόπου παραδίδοται τῷ ἄρχοντι, κἂν ὑπόνοια μόνη ὑπέστη κατ' αὐτοῦ, καὶ ὡς μοιχὸς τιμωρεῖται μηδενὸς ἄλλου ζητουμένου. ἀνάγνωθι βι. θ' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. ς', ἔνθα φησίν, ὅτι καὶ γυνὴ ἐξ ὑπονοίας κατηγορεῖται μοιχείας. τὰ εἰρημένα κρατεῖ καὶ ἐπὶ θυγατέρων καὶ ἐγγόνων καὶ νυμφῶν. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰανουαρίῳ ἔτει ις' βασιλείας μετὰ τὴν ὑπατείαν βασιλείου ἰνδ. ς'.

28. Qui in oratorio cum aliena uxore deprehenditur, ab ecclesiae defensoribus et episcopo praesidi traditur, si vel in suspicionem tantum incurrerit, et tanquam adulter punitur nullo alio exquirendo. Lege lib. IX Cod. tit. 9 const. 6, ubi dicitur, etiam mulierem ex suspicione accusari. Quae dicta sunt, obtinent etiam in filiabus et neptibus et sponsis. *Data mense Ianuario anno XVI imperii post consulatum Basilii ind. 6.*

Νεαρὰ ριη'.

Περὶ ἰσότητος ἀγνατικῶν καὶ COGNATIC*ῶν δικαίων.*

Πολλοὺς καὶ διαφόρους νόμους.

Οἱ κατιόντες, κἂν ἄῤῥενες κἂν θήλειαί εἰσι[1]*, προτιμῶνται τῶν ἀνιόντων καὶ τῶν ἐκ πλαγίου. ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. νε' διάτ. β' καὶ*[2]*) ια' καὶ ιβ'.*

Ἐὰν εἷς τῶν παίδων κληρονομήσῃ τοῦ ἰδίου γονέως, προσπορίζει τῷ ἑαυτοῦ πάππῳ τὸν USUFRUCT*ον τῶν ἀπροσπορίστων*[3]*. τὰ γὰρ περὶ τῆς χρήσεως τῶν ἀπροσπορίστων παλαιὰ*[4] *νόμιμα οὐ κεκαίνισται*[5]*. ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. νθ' διάτ. ια' καὶ τί. ξ' διάτ. α' καὶ τί. ξα' διάτ. γ' καὶ δ' καὶ ς'. πλὴν ἴσθι, ὅτι κληρονομῶν*[6] *ὁ ἀδελφὸς τὸν ἴδιον ἀδελφὸν οὐ προσπορίζει τῷ ἑαυτοῦ πατρὶ* USUFRUCT*ον*[7]*, ὡς ἐπάγει ἡ παροῦσα ριη' νεαρά.*

Ἐὰν πάππος τελευτήσῃ ἐπὶ υἱῷ καὶ ἐγγόνοις ἀπ'[8] *ἄλλου παιδός, οἱ ἔγγονοι ὑπεισέρχονται τὸ πρόσωπον τοῦ ἰδίου γονέως, καὶ ἅμα τῷ υἱῷ, τουτέστι τῷ ἰδίῳ θείῳ, κληρονομοῦσιν αὐτὸν* IN STIRP*ες, κἂν ἄῤῥενες κἂν θήλειαι ὦσιν, εἴτε ὑπεξούσιοί εἰσιν εἴτε αὐτεξούσιοι*[9]*. ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. ιε' διάτ. γ' καὶ τί. νε' διάτ. γ'.*

Οἱ κατιόντες προτιμῶνται τῶν ἀνιόντων, ὡς εἴρηται. κατιόντων δὲ μὴ ὑπόντων προκαλοῦνται[10] *οἱ ἀνιόντες τῶν ἐκ πλαγίου πάντων χωρὶς τῶν ἐκ τῶν αὐτῶν*[11] *γονέων φύντων ἀδελφῶν. ἰστέον [δὲ]*[12]*, ὅτι ἐπὶ τῶν ἀνιόντων προτιμᾶται ὁ ἐγγύτερος τῷ βαθμῷ τοῦ [μὴ]*[13] *πλησιάζοντος, κἂν θῆλυ πρόσωπον εἴη. εἰ γάρ εἰσι πάντες τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, ὁμοῦ καλοῦνται εἰς τὴν κληρονομίαν. ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. νς' διάτ. β' καὶ τί. νζ' διάτ. δ'.*

Οἱ ἀμφιθαλεῖς ἀδελφοὶ καὶ αἱ[14] *ἀδελφαὶ καὶ οἱ ἀνιόντες ὁμοῦ καλοῦνται* IN CAPITA[15]*, καὶ οὐδὲ προσ-*

Novella CXVIII.

De aequalitate agnaticorum et cognaticorum iurium.

Multas et diversas leges.

1. Descendentes, sive masculi sive feminae sint, praeferuntur ascendentibus et ex latere venientibus. Lege lib. VI Cod. tit. 55 const. 2 et 11 et 12.

2. Si quis liberorum parenti suo heres exstiterit, avo suo usumfructum eorum, quae acquisitionem effugiunt, acquirit. Etenim de his, quae acquisitionem effugiunt, antiquae leges non sunt innovatae. Legas lib. VI Cod. tit. 59 const. 11 et tit. 60 const. 1 et tit. 61 const. 3 et 4 et 6. Caeterum scias, quod frater fratri suo succedens patri suo usumfructum non acquirit, sicuti infra statuit praesens Nov. CXVIII.

3. Si avus moriatur relicto filio et nepotibus ex alio filio, nepotes in parentis sui locum succedunt, et una cum filio, i. e. proprio thio, succedunt illi in stirpes, sive masculi sive feminae sint, sive in potestate constituti sive sui iuris sint. Lege lib. VI Cod. tit. 15 const. 3 et tit. 55 const. 3.

4. Descendentes praeferuntur ascendentibus, sicuti dictum est. Descendentibus vero non extantibus vocantur ascendentes prae omnibus ex latere cognatis praeter fratres ex iisdem parentibus natos. Sciendum vero, in ascendentibus proximiorem gradu praeferri ei, qui non aeque propinquus est, etiamsi femina sit; quodsi omnes eiusdem gradus sunt, simul vocantur ad hereditatem. Lege lib. VI Cod. tit. 56 const. 2 et tit 57 const. 4.

5. Fratres et sorores ex utroque parente coniuncti et ascendentes simul vocantur in capita, nec

---

1) Bodl. *ὦσιν.*
2) Verba *β' καὶ* in Bas. rectius desunt.
3) Vide, quae notavi ad Prochir. Basilii tit. 30 §. 8 not. 8.
4) Bas. *τὰ παλαιά.*
5) Bas. *οὐκ ἐκαινίσθησαν.* Vide *Heimb.* *Ἀνέκδ.* I p. 253 not. 33. 41.
6) Cod. *ὁ κληρονομῶν.*
7) Bas. *τὸν οὐσούφρ.*
8) Bodl. et Bas. *ἀπό.*
9) Bodl. et Bas. *εἴτε αὐτεξ. εἰσιν εἴτε ὑπεξ.*
10) Bodl. *προσκαλ.*
11) Deest in Bodl.
12) In Cod. deest, sed habent Bodl. et Bas.
13) In Cod. deest. Supplevi ex Bas. et Bodl.
14) Deest in Bodl., sicut et mox *οἱ* deest.
15) Bodl. *ἐξίσης*, hic ut alias, quod tamen ubique adnotare nolui, latina graece reddens.

πορίζουσι τοῖς γονεῦσιν αὐτῶν οἱ ἀδελφοὶ τὸν USUFRUCTον τοῦ ἁρμόζοντος[16] αὐτοῖς μέρους ἐκ[17] τῆς κληρονομίας τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ, κἂν αὐτεξούσιος κἂν ὑπεξούσιος ἦν[18]. ἀνάγνωθι βι. ϛ' τοῦ κώδ. τί. νϛ' διάτ. ζ' καὶ τί. νη' διάτ. α' καὶ ιε' καὶ τί. νθ' διάτ. α'.

Οἱ ἐκ τῶν αὐτῶν[19] γονέων φύντες ἀδελφοὶ πρώτην ἔχουσι τάξιν εἰς τὸ κληρονομῆσαι τὸν ἴδιον ἀδελφὸν ἄλλων ἀδελφῶν προκειμένων μὴ ὄντων[20] ἀμφιθαλῶν. πλὴν εἰ ὕπεισι[21] παῖδες ἑτέρου ἀδελφοῦ αὐτῶν ὁμοπατρίου καὶ ὁμομητρίου[22], κἀκεῖνοι[23] ὁμοῦ καλοῦνται, τουτέστιν οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ παῖδες τοῦ ἀμφιθαλοῦς ἀδελφοῦ[24], εἰς τὰ τοῦ τελευτήσαντος[25] αὐτῶν μὲν ἀδελφοῦ, ἐκείνων δὲ θείου· εἰ δὲ μὴ ὕπεισιν ἀμφιθαλεῖς ἀδελφοὶ ἢ παῖδες ἀδελφῶν τοιούτων δηλονότι, τότε οἱ ἐκ διαφόρων φύντες γονέων ἀδελφοὶ κληρονομοῦσι τὸν ἀποθανόντα ἀδελφόν[26]. ἀνάγνωθι βι. ϛ' τοῦ κώδ. τί. νη' διάτ. α' καὶ γ', καὶ μέμνησο τῆς πδ' νεαρᾶς.

Ἐάν τις τελευτήσῃ ἐπ'[27] ἀδελφῷ ἐκ διαφόρων γονέων ὑπάρχοντι καὶ ἐπὶ υἱοῖς ἀδελφοῦ ὁμοπατρίου καὶ[28] ὁμομητρίου οἱ τεκνάδελφοι προτιμῶνται τοῦ ἀδελφοῦ[29] εἰς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ· καὶ γὰρ οἱ ἀπὸ τῶν αὐτῶν γονέων θεῖοι προτιμῶνται τῶν ἐκ διαφόρων ὄντων γονέων ἀδελφοπαίδων. ἰστέον δέ, ὅτι ἀδελφῶν ἀμφιθαλῶν ἢ[30] παίδων τοιούτων ἀδελφῶν μὴ ὑπόντων τότε οἱ ἐκ διαφόρων γονέων ἀδελφοὶ[31] κληρονομοῦσι τὸν ἐξ ἑνὸς γονέως ὄντα ἀδελφὸν αὐτῶν. μέμνησο τῆς πθ' καὶ ἀνάγνωθι τὴν ρκζ' νεαράν.

Ἀνιόντων καὶ ἀδελφῶν καὶ ἀδελφοπαίδων ὑπόντων ἀποκλείονται οἱ ἀδελφόπαιδες· οἱ γὰρ ἀνιόντες προτιμῶνται ὅλων τῶν ἐκ πλαγίου χωρὶς τῶν ἀδελφῶν, τῶν ἀμφιθαλῶν δηλονότι, ὡς ἀνωτέρω προείρηται. καὶ σημείωσαι τὴν διαφοράν, ὅτι[32] ἀδελφῶν μόνων ὑπόντων καλοῦνται μετ' αὐτῶν οἱ ἀδελφόπαιδες, ὡς προέγνωμεν· εἰ δὲ ὑπάρχουσι ἀνιόντες σὺν τοῖς ἀδελφοῖς, τότε οὐ καλοῦνται[33] οἱ ἀδελφόπαιδες κατὰ τὸ[34] νῦν εἰρημένον. πλὴν ἴσθι, ὅτι σήμερον κατὰ τὴν ρκζ' νεαράν, ἣν καὶ πάντως ἀνάγνωθι, οἱ ἀδελφόπαιδες καλοῦνται μετὰ τῶν ἀνιόντων καὶ ἀδελφῶν.

Οἱ ἀδελφόπαιδες προτιμῶνται τῶν θείων, κἂν τρίτου εἰσὶ βαθμοῦ καὶ αὐτοί[35], ἐπειδὴ καὶ ὁ πατὴρ αὐτῶν, τουτέστιν ὁ ἀδελφός, προετιμᾶτο τῶν θείων. ὁ μὲν γὰρ ἀδελφὸς β' βαθμοῦ ἐστιν, ὁ δὲ θεῖος γ'. καὶ λοιπὸν οἱ παῖδες τοῦ ἀδελφοῦ ἐπαναβαίνουσιν εἰς τὸν τόπον τοῦ οἰκείου[36] πατρός, ὡς ἤδη προέγνωμεν. ἀνάγνωθι δὲ τὴν ρκζ' ὁμοίως νεαράν.

Ἀδελφοῦ μὴ ὑπόντος μηδὲ ἀδελφόπαιδος οἱ λοιποὶ ἐκ πλαγίου συγγενεῖς καλοῦνται, οἱ τῷ βαθμῷ μέντοιγε πρὸς τὴν κληρονομίαν[37] ὄντες ἐγγύτεροι, καὶ εἰ εὑρε-

parentibus suis fratres acquirunt usumfructum portionis ex hereditate fratris sui sibi competentis, sive is sui iuris sive in potestate fuerit. Lege lib. VI Cod. tit. 56 const. 7 et tit. 58 const. 1 et 15 et tit. 59 const. 1.

6. Fratres ex iisdem parentibus nati primum habent ordinem in successione, si alii fratres extent non ex utroque parente coniuncti. Si tamen subsint liberi alius fratris eorum eodem patre et matre nati, etiam hi simul vocantur, h. e. fratres et liberi fratris ex utroque parente coniuncti, in bona defuncti, illorum quidem fratris, horum vero thii; quodsi neque fratres ex utroque parente coniuncti subsint neque liberi talium fratrum, tunc fratres ex diversis parentibus nati defuncto fratri succedunt. Legas lib. VI Cod. tit. 58 const. 1 et 3, et memineris Nov. LXXXIV.

7. Si quis moriatur relicto fratre ex diversis parentibus nato et filiis fratris eodem patre ac matre nati, fratris filii praeferuntur fratri in illius hereditate: nam thii ex iisdem parentibus praeferuntur liberis fratrum ex diversis parentibus natorum. Sciendum autem, si non extent fratres ex utroque parente coniuncti vel liberi talium fratrum, tunc fratres ex diversis parentibus succedere fratri ex uno parente ipsis coniuncto. Memineris Nov. LXXXIV et legas Nov. CXXVII.

8. Si ascendentes et fratres et fratrum liberi subsint, fratrum liberi excluduntur; ascendentes enim omnibus ex latere cognatis praeferuntur exceptis fratribus, ex utroque scilicet parente coniunctis, sicuti superius dictum est. Et notes differentiam, quod, si soli fratres subsint, cum iis vocantur fratrum liberi, sicuti antea didicimus: sin autem ascendentes praeter fratres extent, tunc non vocantur fratrum liberi secundum id, quod hic dictum est. Sed scias, hodie secundum Nov. CXXVII, quam omnino legas, fratrum liberos cum ascendentibus et fratribus vocari.

9. Fratrum liberi thiis praeferuntur, licet et ipsi tertio gradu sint, quoniam et pater eorum, i. e. frater, thiis praeferebatur. Nam frater secundo gradu est, thius autem tertio. Igitur liberi fratris succedunt in locum patris sui, sicuti iam didicimus. Lege autem Nov. CXXVII similiter.

10. Fratre non extante neque fratris filio, reliqui ex latere cognati vocantur, scilicet qui gradu

16) Bodl. ἁρμόσαντος.
17) Deest in Basil.
18) Basil. omittunt ἦν, et verba αυτ. et ὑπεξ. transponunt. Contra Bodl.: κἂν ὑπεξούσιοι κἂν αὐτεξούσιοί εἰσιν.
19) Deest in Basil.
20) Bas. ὑπόντων.
21) Bas. εἰ μὴ ὕπεισι. Cf. not. 23.
22) Bodl. et Basil. ὁμομητρ. καὶ ὁμοπατρ.
23) Bas. κἀκεῖνοι γάρ. Nempe sic quadrat lectio Basilicorum not. 21 relata, si ante κἀκεῖνοι maior interpunctio ponatur.
24) Cod. addit: οἱ παῖδες ἀδελφῶν, suppositis tamen punctis, quae haec verba delenda esse significant.
25) Bas. τελευτῶντος.
26) Bodl. ἑτεροθαλῆ ἀδελφόν.
27) Bodl. et Bas.: ἐπί.
28) Verba ὁμοπ. καὶ in Bas. desunt.
29) Bas. τῶν ἀδελφῶν.
30) Bodl. καί.
31) Bas. τοτε οἱ ἐκ διαφόρων ἀδελφῶν κληρ.
32) Cod. ὅτι οἱ ἀδελφῶν κ. τ. λ. Illud οἱ aperte vitiosum ideoque delendum est.
33) Cod. οἱ καλοῦντες.
34) Cod. τόν.
35) Verba καὶ αὐτοὶ in Bas. desunt.
36) Bas. ἰδίου.
37) Cod.: πρὸς τοὺς (?) τῶν κληρονόμων. In Basil. et Bodl. haec verba desunt, et sunt aperte vitiosa. Quare aliquid

θῶσι πολλοὶ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ ὑπάρχοντες, IN CAPITA *κληρονομοῦσιν.*

Ἴση ἐστὶν ἡ τάξις τῶν ἀῤῥένων καὶ τῶν θηλειῶν συγγενῶν, κἂν EMANCIPATOι *εἰσὶν, ὅσον μέντοιγε πρὸς τοὺς τῶν κληρονόμων βαθμοὺς καὶ πρὸς τὰς ἐπιτροπάς. ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. νη'* [38]) *διάτ. ιδ' καὶ ιε' καὶ τί. νθ' διάτ. α', καὶ μέμνησο τῆς ιη' νεαρᾶς.*

Προτιμῶνται τῶν θηλειῶν οἱ ἄῤῥενες εἰς τὰς ἐπιτροπάς, τελείας ἡλικίας ὑπάρχοντες μέντοιγε [39]), *εἰ μὴ ἄρα μήτηρ ἢ μάμμη πρόκειται* [40]). *αὐταὶ γὰρ προκαλοῦνται* [41]) *εἰς τὸ ἐπιτροπεύειν, προτιμώμεναι παντὸς ἐπιτροπεύειν ὀφείλοντος ὑφεξῃρημένων* [42]) *μόνων τῶν* TESTAMENTA*ρίων* [43]), *ἐὰν δηλονότι ἀποτάξωνται τῇ δευτερογαμίᾳ καὶ τῷ* BELLIAN*ίῳ δόγματι. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. β' καὶ γ' καὶ δ' καὶ ε'* [44]), *καὶ μέμνησο τῆς ϟθ' νεαρᾶς.*

Ὁ PUPILLο*ς ἔχει σιωπηρὰν ὑποθήκην. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. λδ' διάτ. β' καὶ γ' καὶ δ' καὶ ε'* [45]), *καὶ μέμνησο τῆς ϟθ' νεαρᾶς.*

Πολλῶν ὄντων τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ ὀφειλόντων ἐπιτροπεύειν ἐπιλεχθῶσί τινες ἐξ αὐτῶν καὶ διοικείτωσαν κινδύνῳ τῶν ὑπολοίπων. ἐξεφωνήθη μηνὶ αὐγούστῳ ἔτει τῆς βασιλείας ιζ' μετὰ τὴν ὑπατείαν βασιλείου ἰνδ. ς'.

ad heredidatem proximiores sunt, et si plures eiusdem gradus inventi fuerint, in capita succedunt.

11. Aequalem locum obtinent per masculos et per feminas cognati, etiamsi emancipati sint, quantum quidem ad gradus heredum et ad tutelas attinet. Legas lib. VI Cod. tit. 58 const. 14 et 15 et tit. 59 const. 1, et memineris Nov. XVIII.

12. Praeferuntur in tutelis masculi, si quidem perfectae aetatis sint, feminis, nisi forte mater sit vel avia: eae enim ad tutelam vocantur et cuique, qui tutor esse deberet, exceptis solis testamentariis praeferuntur, si nimirum secundis nuptiis et Velleiano Senatusconsulto renuntiaverint. Legas lib. V Cod. tit. 3 const. 2 et 3 et 4 et 5 (?), et memineris Nov. LXIV.

13. Pupillus tacitam hypothecam habet. Legas lib. V Cod. tit. 34 const. 2 et 3 et 4 et 5 (?) et memineris Nov. XCIV.

14. Si plures eiusdem gradus sint, qui tutores fieri debeant, nonnulli ex iis eligantur et administrent periculo reliquorum. *Data mense Augusto anno imperii XVII post consulatum Basilii ind. 6.*

Ν ε α ρ ὰ ρ ι θ'.

Περὶ προγάμου δωρεᾶς καὶ περὶ ἄλλων κεφαλαίων.

Τὴν διὰ τοὺς γάμους δωρεάν.

Ἰδικόν ἐστι συνάλλαγμα ἡ προγάμου δωρέα. καὶ σημείωσαι, ὅτι συνάλλαγμα εἶδεν ὁ νόμος τὴν τοιαύτην δωρεάν [1]).

Ὁσησδήποτε ποσότητος εἴη ἡ προγάμου δωρεά, ἔῤῥωται, κἂν μὴ πραχθῇ. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ τί. γ' διάτ. ιζ'. τὸ δὲ λεχθὲν ἐνταῦθα νόει ἐπὶ μόνου τοῦ μέρους τῆς γυναικός. ὅσον γὰρ πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἀνδρός, ἀναιρεῖ αὐτὸ ἡ ρκζ' [2]). *πλὴν μέμνησο τῆς κβ' νεαρᾶς, εἰπούσης, τετρακοσίων λιτρῶν εἶναι τὴν προῖκα· ἔγνως δὲ πολλαχοῦ, ὅτι αἱ προῖκες καὶ αἱ προγάμου δωρεαὶ ἴσαι ὀφείλουσι γίνεσθαι.*

Οἱ δυνάμενοι νέοι διατίθεσθαι καὶ [3]) *ἐλευθερίας καλῶς καταλιμπάνουσιν. ἀνάγνωθι βι. ς'* [4]) *τοῦ κώδ. τί.*

Novella CXIX.

De ante nuptias donatione et de aliis capitulis.

Propter nuptias donationem.

1. Ante nuptias donatio specialis contractus est. Et nota, quod lex eiusmodi donationem pro contractu habuit.

2. Quantaecunque quantitatis ante nuptias donatio sit, valet, licet acta non conficiantur. Lege lib. V Cod. tit. 3 const. 17. Quod autem hic dictum est, accipe de sola parte mulieris; nam quod ad partem mariti attinet, tollit hoc Nov. CXXVII. Ceterum memineris Nov. XXII, quae dicit, dotem quadringentarum librarum esse; didicisti enim saepius, dotes et ante nuptias donationes aequales esse debere.

3. Minores, qui testari possunt, etiam libertates recte relinquunt. Lege lib. VI Cod. tit. 22 const. 4,

---

saltem mutandum erat: quamquam nec ea, quae emendavi, omnino placent. Quid? si vel transponamus illa *πρὸς τὴν κληρονομίαν*, ut ea post verbum *καλοῦνται* collocemus, (cf. textum Novellae 118 c. 3 §. 1), vel plane reiciamus tamquam per errorem intrusa et interpolata ex cap. 11?

38) Bas. *να'*.

39) Deest in Bodl.

40) Bodl. *πρόσκειται.*

41) Bodl. *αὗται γὰρ ἐπικαλοῦνται.*

42) Bodl. *ἐξῃρ.*

43) Bodl. *τῶν κατὰ διαθήκας ἐαθέντων.*

44) Numeri corrupti sunt. Videtur intelligere lib. V Cod. tit. 35, qui tamen nonnisi tres constitutiones in nostris editionibus habet.

45) Nec hic quadrant, quae laudantur, Codicis constitutiones. Imo quae hoc loco habentur, ex fine praecedentis capitis per errorem huc transscriptae esse videntur.

1) Bas. *ὁ νόμος οἶδε τὴν πρὸ γάμου δωρεάν.*

2) Bas. *ρκζ'*.

3) Deest in Basil.

4) Bas. *ζ'*.

κβ' [5]) διάτ. δ', ἔνθα εἴρηται, ὅτι ὁ μείζων τῶν ιδ' ἐτῶν καὶ οὐχ ἧττον [6]) καλῶς διατίθεται.

Ὁ συνιστῶν συμβόλαιον, κἂν [7]) μνημονεύσει [8]) ἐν αὐτῷ ἄλλου συμβολαίου, οὐ προκριματίζει τὴν ἀλήθειαν. ἀνάγνωθι βι. δ' τοῦ κώδ. τί. κβ' διάτ. α', ἔνθα εἴρηται, ὅτι σκοπητέα μᾶλλόν ἐστιν ἡ ἀλήθεια καὶ οὐ [9]) τὰ γράμματα.

Ὁ τῆς ἐγκλήτου δικαστὴς ἐντὸς τῶν ὡρισμένων ἡμερῶν δεχόμενος τὸν ἑαυτὸν ἐμφανίζοντα πληρούτω τὴν ἐξέτασιν, ἄλλο αὐτῆς μὴ προκρίνων. ἀνάγνωθι βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. ξβ' διάτ. γ' καὶ θ' καὶ ι'.

Καὶ ἡ τῶν ἐπάρχων ψῆφος ἀναψηλαφᾶται. πᾶς γὰρ δικαζόμενος παρ' αὐτοῖς δύναται ἐντὸς ι' ἡμερῶν μετὰ τὴν ἀπόφασιν διδασκαλικὸν ἐπιδοῦναι, μεμφόμενος τὴν ψῆφον αὐτῶν τῶν ἐπάρχων. τούτου δὲ γινομένου δίδωσιν ὁ νικήσας ἐγγυὰς πρὸς τὴν ποσότητα τῆς καταδίκης πρὸ τοῦ ἐκβιβασμοῦ τῆς ψήφου, ὡς, ἐὰν ἀναψηλαφήσεως νομίμου γενομένης ἀνατραπῇ ἡ ψῆφος, παρέχῃ τὰ πράγματα μετὰ τῶν ἐπαυξήσεων. εἰ δὲ μετὰ τὰς ι' ἡμέρας ἐπιδοθῇ [10]) ὁ LIBELLOς, τότε ὁ ἐκβιβασμὸς χωρὶς ἐγγυῆς γίνεται, τῆς ἀναψηλαφήσεως πάλιν γινομένης ἤτοι φυλαττομένης. μέμνησο τῆς πβ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. κθ' καὶ τί. ιθ' διάτ. ε' καὶ βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. μβ' διάτ. α' καὶ τί. ξβ' διάτ. ιθ' καὶ τί. ξγ' διάτ. α' καὶ τί. ο' διάτ. α'.

Αἰτουμένης [11]) ἀποκαταστάσεως κληρονομίας παρὰ νέων, παρέστωσαν οἱ [HE]REDITARιοι [12]) δανεισταί· εἰ δὲ ἄπεισι, καλείσθωσαν κηρύγμασι, καὶ ἐὰν μὴ παραγένωνται ἐντὸς γ' μηνῶν, γινέσθω ἡ ἀποκατάστασις, τῶν κληρονομιαίων πραγμάτων φυλαττομένων προνοίᾳ τοῦ ἄρχοντος, ἀναγραφῆς μέντοιγε γενομένης. ἀνάγνωθι βι. β' τοῦ κώδ. τί. λη' διάτ. α' καὶ βι. ε' τί. να' διάτ. δ' καὶ βι. ς' τί. λδ' διάτ. α' καὶ β' καὶ βι. ζ' τί. β' διάτ. γ'.

Ὁ λαβὼν πρᾶγμα παρὰ τοῦ MALA FIDE νομέως καὶ μὴ διαμαρτυρηθείς, USUCAPITεύει αὐτὸ ἐπὶ μὲν παρόντων δεκαετίᾳ, ἐπὶ δὲ ἀπόντων εἰκοσαετίᾳ, ἐὰν δηλονότι ᾔδει ὁ δεσπότης τοῦ πράγματος τὴν ἐκποίησιν. εἰ γὰρ ἠγνόει, ὅτι αὐτῷ ἀνήκει τὸ πραθὲν ἢ ὅτι ὅλως ἐπράθη, οὐκ USUCAPITεύει [13]) ὁ ἀγοράσας, εἰ μὴ παρέλθῃ λ' ἔτη καὶ BONA FIDE ἐνέμετο. ἰστέον δέ, ὅτι ἐὰν κατά τινας καιροὺς εὐλόγως ἀπολειφθῇ ὁ ἔχων τὴν τῆς δεκαετίας παραγραφήν, δίδοται αὐτῷ ἄλλος τοσοῦτος χρόνος, εἰς ὅσον ἀπελείφθη. ἀνάγνωθι βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. λ' διάτ. γ' καὶ τί. λα' διάτ. α' καὶ τί. λγ' διάτ. ιβ' καὶ τί. λε' διάτ. α' καὶ βι. η' τί. δ' διάτ. α' καὶ β' καὶ ια'.

Κἂν μὴ γράψῃ ὁ TESTάτωρ δι' ἑαυτοῦ ἀλλὰ δι' ἄλλου τὸ ὄνομα τοῦ κληρονόμου, ἔῤῥωται ἡ διαθήκη αὐτοῦ. μέμνησο τῆς ρζ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. κγ' διάτ. κα' καὶ κθ' καὶ λα'.

Τὰ ἀπὸ εὐαγοῦς τόπου εἰς δεσποτικὸν οἶκον περιερχόμενα καλῶς ἐκποιοῦνται. ἀνάγνωθι τὰς περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων νεαράς.

ubi dictum est, eum, qui maior XIV annis, non qui minor sit, recte testamentum facere.

4. Qui instrumentum conficit, licet in eo alterius instrumenti mentionem faciat, non tamen praeiudicat veritati. Lege lib. IV Cod. tit. 22 const. 1, ubi dictum est, magis veritatem spectandam esse, non autem scripturam.

5. Appellationis iudex intra statutos dies eum, qui se manifestat, admittat et cognitionem ad finem perducat, et nihil aliud prae illa diiudicet. Lege lib. VII Cod. tit. 62 const. 3 et 9 et 10.

6. Etiam praefectorum sententia retractatur. Quicunque enim apud eos iudicium accepit, intra decendium post sententiam libellum offerre potest, quo de sententia praefectorum conqueratur. Quod si factum fuerit, victor ante executionem sententiae fideiussores pro quantitate condemnationis dat, ut, si retractatione legitime facta sententia subvertatur, res cum accessionibus reddat. Si vero post decem dies libellus oblatus fuerit, executio absque fideiussione procedit, ita tamen ut retractatio rursus instituatur vel observetur. Memineris Nov. LXXXII, et legas lib. I Cod. tit. 4 const. 29 et tit. 19 const. 5 et lib. VII tit. 42 const. 1 et tit. 62 const. 19 et tit. 63 const. 1 et tit. 70 const. 1.

7. Si in integrum restitutio adversus hereditatem a minoribus postuletur, hereditarii creditores praesentes sunto; si vero absint, edictis vocentur, et si non apparuerint intra tres menses, restitutio procedat, hereditariis rebus officio praesidis custodiendis, post factam nimirum descriptionem. Lege lib. II Cod. tit. 38 const. 1 et lib. V tit. 51 const. 4 et lib. VI tit. 34 const. 1 et 2 et lib. VII tit. 2 const. 3.

8. Qui rem accepit a malae fidei possessore, si non fuerit interpellatus, eam usucapit inter praesentes quidem decem annis, inter absentes vero viginti annis, siquidem dominus rei alienationem cognitam habuit. Sin autem nescierit, rem venditam ad se pertinere vel omnino venditam esse, emtor non usucapit, nisi XXX anni praeterierint et bona fide possederit. Sciendum autem, si, qui habet viginti annorum praescriptionem, per aliquot annos ex iusta causa abfuerit, dari ei tot alios annos, quot abfuerit. Lege lib. VII Cod. tit. 30 const. 3 et tit. 31 const. 1 et tit. 33 const. 12 et tit. 35 const. 1 et lib. VIII tit. 4 const. 1 et 2 et 11.

9. Licet testator non ipse per se, sed per alium nomen heredis scripserit, testamentum eius valet. Memineris Nov. CVII, et legas lib. VI Cod. tit. 23 const. 21 et 29 et 31.

10. Quae a venerabili loco ad imperialem domum perveniunt, recte alienantur. Lege Novellas de rebus ecclesiasticis.

---

5) Bas. κδ'.
6) Bas. ὁ ἧττον.
7) Cod. καί. Legendum aut κἂν (cum Basil.) aut μνημονεύσας.
8) Bas. μνημονεύῃ.
9) Bas. ἢ τὰ γρ.
10) Cod. μὴ ἐπιδοθῇ. Quod corrigendum erat.
11) Cod. Αἰτουμένου, quod non habet, quo referatur.
12) Cod. REDITARιοι.
13) Pro οὐκ US Codex habet: UNS.

Τὸ λεγατευόμενον ξένῳ ἐφ' ᾧ μὴ πραθῆναι[14]*) οὐχ ὑπόκειται τῷ* FALCIDί*ῳ. καὶ σημείωσαι ξένον· καίτοι εἴρηται ἐν τῷ ς' βι. τοῦ κώδ. τί. ν' διάτ. β', ὅτι ἀπὸ παντὸς λεγάτου παρακρατεῖται ὁ φαλκίδιος. ἐξεφωνήθη μηνὶ φεβρουαρίῳ ἔτει ιζ' μετὰ τὴν ὑπατείαν βασιλείου τὸ γ'.*

11. Quod extraneo legatum est sub hac conditione, ne vendatur, Falcidiae non est obnoxium. Et nota hoc singulare esse: nam lib. VI Cod. tit. 50 const. 2 dicitur, ab omni legato retineri Falcidiam. *Data mense Februario anno XVII post consulatum Basilii anno III.*

Νεαρὰ ρκ'.

Περὶ ἐκκλησιαστικῶν συναλλαγμάτων.

Πολλῶν καὶ διαφόρων νόμων.

Μηδεὶς εὐαγὴς οἶκος κωνσταντινουπόλεως[1]*) ἢ τῆς ἐνορίας αὐτῆς, χωρὶς τῶν μοναστηρίων, ἐκποιείτω ἀκίνητον πρᾶγμα ἢ ἀνταλλασσέτω*[2]*), μήτε πολιτικὴν σίτησιν μήτε γεωργικὸν ἀνδράποδον, μήτε διδότω ἐπὶ ἀντιδωρήματι*[3]*) ἢ*[4]*) ἐπὶ ἀνταλλαγῇ, εἰ μὴ μόνον βασιλεῖ*[5]*), μήτε μὴν παρεχέτω ἐπὶ παροικικῷ δικαίῳ. μέμνησο τῆς ζ' καὶ τῆς νε' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ιδ' καὶ ιζ'.*

Ἐμφυτευέτωσαν[6]*) καὶ οἱ σεπτοὶ οἶκοι*[7]*) κωνσταντινουπόλεως τὰ ἀκίνητα αὐτῶν πράγματα ἐπὶ ζωῇ γ' μόνον*[8]*) προσώπων ἐκ διαδοχῆς, τὸ ἕκτον μέρος*[9]*) τοῦ κανόνος*[10]*) κουφίζοντες. καὶ τὰ προάστεια*[11]*), πρόσοδον μὲν ἔχοντα, ἀμειώτως*[12]*) ἐμφυτευέτωσαν, ἀπρόσοδα δὲ ὑπάρχοντα, διδότωσαν αὐτὰ ἐπὶ ῥητῇ τινι ποσότητι. ὅμοιόν φησιν ἡ ζ' νεαρά.*

Ἐὰν τὸ ἐμφυτευθὲν ἐκκλησιαστικὸν πρᾶγμα εἰς βασιλικὸν[13]*) οἶκον ἢ εἰς τὸ*[14]*) ταμεῖον ἢ εἰς βουλευτήριον ἢ εἰς εὐαγῆ οἶκον περιέλθῃ, δύνανται οἱ ἐμφυτεύσαντες ἐντὸς β' ἐτῶν ἢ ἐμμεῖναι τῇ ἐμφυτεύσει ἢ λύσαι αὐτήν. μέμνησο τῆς ζ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. κδ'.*

Τὰ ἐρείπια[15]*) τῆς ἐκκλησίας κωνσταντινουπόλεως*[16]*) διηνεκῶς ἐμφυτευέσθωσαν ἐπὶ τῇ γ' μοίρᾳ τῶν πρὸ τῆς πτώσεως*[17]*) ἐνοικίων ἢ ἐπὶ τῷ ἡμίσει*[18]*) τῶν μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἐμφυτευτοῦ γενομένην ἐπανόρθωσιν ἐνοικίων*[19]*).*

Δύνανται δοῦναι οἱ εὐαγεῖς οἶκοι κωνσταντινουπόλεως καὶ USUFRUCT*ον ἀκινήτου πράγματος, ἕτερον πρᾶγμα ἰσότιμον κατὰ δεσποτείαν λαμβάνοντες.*

Αἱ μισθώσεις τῶν εὐαγῶν τόπων μὴ ὑπερβαινέτωσαν τὰ λ' ἔτη. καὶ σημείωσαι· μέμνησο δὲ τῆς ιζ' διατ. τοῦ β' τί. τοῦ α' βι. τοῦ κώδικος.

Novella CXX.

De ecclesiasticis contractibus.

Multis et diversis legibus.

1. Nulla venerabilis domus Constantinopoli vel in regione eius sita, exceptis monasteriis, rem immobilem vendat, aut annonam civilem aut mancipium rusticum, neque remunerationis aut permutationis causa det, nisi imperatori dumtaxat, neque etiam colonario iure det. Memineris Nov. VII et LV, et legas lib. I Cod. tit. 2 const. 14 et 17.

2. Venerabiles domus Constantinopoleos res suas immobiles ad vitam trium personarum sibi succedentium in emphyteusin dent, sextam partem canonis remittentes. Et suburbana, quae quidem reditum habeant, sine aliqua imminutione in emphyteusin dent, sin autem reditum non habeant, sub certa quadam quantitate concedant. Similiter loquitur Nov. VII.

3. Si res ecclesiastica in emphyteusin data ad imperatoriam domum vel ad fiscum vel ad civitatem vel ad curiam vel ad venerabilem domum pervenerit, ii, qui emphyteusin concesserunt, intra biennium aut stare emphyteusi aut solvere eam possunt. Memineris Nov. VII, et legas lib. I Cod. tit. 2 const. 24.

4. Collapsa aedificia ecclesiae Constantinopolitanae in perpetuam emphyteusin dentur pro tertia parte pensionis, quae ante ruinam solvebatur, aut pro dimidia parte pensionis, quae post reparationem ab emphyteuta factam solvebatur.

5. Venerabiles domus Constantinopoleos possunt etiam usumfructum rei immobilis concedere, si proprietatem alius rei, quae eiusdem pretii sit, acceperint.

6. Locationes venerabilium locorum XXX annos ne excedant. Nota hoc: memineris enim const. 17 tit. 2 lib. I Codicis.

---

14) Bodl. *παρακρατηθῆναι.*
1) Bas. *τῆς κωνστ.*
2) Haec verba *η ἀντ.* in Bas. desunt. Merito: namque turbant verborum consequutionem, et de permutatione mox sermo redit.
3) Bas. *ἐπ' ἀντιδώρῳ.*
4) Bas. *μήτε.*
5) Bas. *βασιλείῳ οἴκῳ.*
6) Cod. *ἐμφυτευέσθωσαν.*
7) Bas. *σεμνοὶ τόποι.*
8) Bas. *μόνων.*
9) Cod. *τῷ ἕκτῳ μέρει*, quod ex Basil. correxi.
10) Bas. *αὐτῶν* addunt.
11) Bas. *αὐτῶν* addunt.
12) Bas. *ἀμειώτατα.*
13) Bas. *βασίλειον.*
14) In Bas. *τὸ* deest.
15) Bodl. *ἐρίπια.*
16) Verbum *κωνστ.* in Bas. deest: e contrario Bodl. post *κωνστ.* addit *καὶ τῶν ἐν ἄστει μοναστηρίων.*
17) Cod.: *τῶν πρὸ τῶν τῆς πτ.* Bodl.: *τῶν ἐῤῥωμένων τῆς κτίσεως.*
18) Cod. *τὸ ἥμισυ.*
19) Cod. et Bodl. *τῶν ἐνοικίων*, quod ex Bas. correxi.

Χρεῶν ὑπόντων πωλοῦνται τὰ περιττὰ ἱερὰ[51]) *σκεύη, ἐὰν μέντοιγε κινητὰ πράγματα οὐχ ὕπεισιν. ἰστέον δέ, ὅτι τὰ ἱερὰ σκεύη πωλοῦνται ἑτέρῳ εὐαγεῖ οἴκῳ πάντως*[52]), *ἢ χωνεύονται καὶ τότε πιπράσκονται καὶ ἰδιώτῃ κατὰ τὴν λεχθεῖσαν παρατήρησιν τῶν ἐκποιήσεων. μέμνησο τῆς μς´ νεαρᾶς.*

Ἐὰν παρὰ τὰ εἰρημένα πραθῇ ἢ ἄλλως ἐκποιηθῇ πρᾶγμα ἐκκλησιαστικόν, ἀναδίδοται μετὰ τῶν καρπῶν αὐτοῦ, καί, εἴ τι ἐδόθη διὰ τὸ συνάλλαγμα, μένει παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ. μέμνησο τῆς ζ´ νεαρᾶς.

Ἐὰν ἐμφυτευθῇ τι παρὰ τὰ λεχθέντα ἐκκλησιαστικόν[53]), *ἀναδιδότω*[54]) *μὲν τὸ ἐμφυτευθὲν τῇ ἐκκλησίᾳ, μένει δὲ ὁ ἐμφυτευσάμενος οὐδὲν ἧττον τελῶν ὅπερ ἔδοξε πάκτον. μέμνησο τῆς ζ´ νεαρᾶς.*

Ἐὰν δωρηθῇ τινι παρὰ τὰ εἰρημένα ἐκκλησιαστικὸν[55]) *πρᾶγμα, αὐτὸ μὲν ἀναδίδοται τὸ δωρηθέν, οἱ δὲ καρποὶ αὐτοῦ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀποκαθίστανται.*

Ἐὰν ὑποτεθῇ τινι[56]) *ἐκκλησιαστικὸν πρᾶγμα παρὰ τὰ λεχθέντα, τὸ μὲν ὑποτεθὲν ἀναδίδοται*[57]) *τῇ ἐκκλησίᾳ, τὸ δὲ χρέος αὐτοῦ ὁ δανειστὴς ζημιοῦται.*

Νομικὸς ὑπουργῶν τοῖς παρὰ τὴν προκειμένην διάταξιν γινομένοις συμβολαίοις διηνεκῶς ἐξορίζεται. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουλίῳ ἰνδ. ζ´ μετὰ τὴν ὑπατείαν βασιλείου τὸ γ´.

23. Si debitis [ecclesia] sit obnoxia, superflua sacra vasa venduntur, nimirum si res mobiles non subsint. Sciendum autem, quod sacra vasa aut alii omnino venerabili domui venduntur, aut conflantur et sic vel privato venduntur secundum praedictam alienationum observantiam. Memineris Nov. XLVI.

24. Si adversus dicta res ecclesiastica vendita fuerit vel alio modo alienata, cum fructibus eius redditur, et, si quid ob contractum datum sit, hoc apud ecclesiam manet. Memineris Nov. VII.

25. Si adversus dicta res ecclesiastica in emphyteusin data fuerit, emphyteusis quidem ecclesiae restituitur, emphyteuta vero nihilo minus pacto, de quo convenit, obstrictus manet. Memineris Nov. VII.

26. Si cui adversus dicta res ecclesiastica donata fuerit, id, quod donatum est, redditur, et fructus eius ecclesiae restituuntur.

27. Si cui adversus dicta res ecclesiastica obligata fuerit, pignus ecclesiastica obligata fuerit, pignus ecclesiae redditur, et creditor, quod ipsi debetur, amittit.

28. Tabellio, qui instrumentis adversus hanc constitutionem conficiendis ministerium praebet, in perpetuum relegatur. *Data mense Iulio ind. 7 post consulatum Basilii anno III.*

Νεαρὰ ρκα´.

Περὶ τόκων.

Βουλευτὰς δεομένους.

Οἱ κατὰ μικρὸν[1]) *καταβαλλόμενοι τόκοι [εἰς]*[2]) *τὸ διπλοῦν συμψηφίζονται, κἂν μὴ καθάπαξ ὑφ᾽ ἓν κατεβλήθησαν. ἀνάγνωθι βι. δ´*[3]) *τοῦ κώδ. τί. λβ´ διατ. ι´*[4]) *καὶ βι. η´ τί. μ´ διατ. κθ´, καὶ μὴ λάθῃ σὲ ἡ ρλη´ νεαρά.*

Novella CXXI.

De usuris.

Decuriones petentes.

1. Usurae per tempora solutae in duplum computantur, etiamsi non universae simul solutae sint. Legas lib. IV Cod. tit. 32 const. 10 et lib. VIII tit. 40 const. 29, nec te lateat Nov. CXXXVIII.

Νεαρὰ ρκβ´.

Ἴδικτον περὶ διατυπώσεως τεχνιτῶν.

Πᾶς τεχνίτης καὶ μισθωτὴς[1]) *καὶ ἔμπορος κατὰ τὴν παλαιὰν*[2]) *διατύπωσιν μισθούτω καὶ πωλείτω· εἰ γάρ τι περιττὸν λάβῃ, ὑποκείσθω*[3]) *τῇ τοῦ τριπλασίονος ποινῇ. ἀνάγνωθι βι. η´ τοῦ κώδ. τί. δ´ καὶ ι´ διάτ. ιβ´.*

Novella CXXII.

Edictum de constitutione artificum.

1. Omnis artifex et conductor et mercator secundum antiquam constitutionem conducat vel vendat; quod si quid amplius acceperit, tripli poenae subiaceat. Lege lib. VIII Cod. tit. 4 et 10 const. 12.

---

51) Deest in Bas.
52) Bas. transpositis verbis: *πάντως ἑτ. εὐαγ. οἴκῳ.*
53) Bas.: *τι ἐκκλ. παρὰ τὰ λεχθ.*
54) Bas. *ἀναδίδοται.*
55) Bas. *Ἐὰν δὲ δωρηθῇ ἐκκλ.*
56) Bas. *τι*, voce *πρᾶγμα* mox omissa.
57) Cod. ex superiori capite per errorem hic repetit verba: *τὸ δωρηθέν*, quae in Bas. merito desunt.

1) Bas. *μέρος.*
2) Deest in Cod. — Bas. *ἐν τῷ διπλῷ.*
3) Cod. *βι. δ´ καὶ ι´.* Ex Bas. correxi.
4) Bas. *κζ´.*

1) Hal. *μισθωτός.*
2) Pro *παλ.* Hal. habet *πράσεως.*
3) Hal. *ὑπόκειται.*

Νεαρὰ ρκγ'.

Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.

Περὶ διοικήσεως καὶ προνομίων.

Πᾶς ἐπίσκοπος γενέσθω κατὰ ψήφισμα, δηλοῦν, ὡς γράμματα οἶδε καὶ ἄπαις ἐστὶ καὶ ἄγαμος, καὶ ὡς οὐκ ἔχει πολλακὴν οὐδὲ φυσικοὺς παῖδας, καὶ ὡς, εἰ ἔσχε γαμετήν, παρθένον καὶ μίαν μόνην νομίμως τε καὶ ἐπιτετραμμένην τοῖς θείοις κανόσιν ἠγάγετο. ὁμοίως φησὶν ἡ ϛ' νεαρά. ἀνάγνωθι δὲ καὶ βι. α' τοῦ κώδ. τί. δ' καὶ γ' διάτ. μα' καὶ μζ'.

Ὁ βευλευτὴς ἢ ταξεώτης μὴ γενέσθω ἐπίσκοπος, εἰ μὴ ἄρα πρῶτον ἐμόνασεν ἐπὶ ιε' ἔτη· παρὰ γὰρ τοῦτο εἰ γένηται, ἀποδιδότω τῇ οἰκείᾳ τύχῃ. ὁμοίως φησὶν ἡ ϛ' νεαρά. ἀνάγνωθι δὲ βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. κα' καὶ νβ'.

Ὁ ἥττων τῶν λε' ἐτῶν οὐ γίνεται ἐπίσκοπος. τοῦτο ἀναιρεῖ ἡ ρλζ' νεαρά, λέγουσα δύνασθαι εἶναι ἐπίσκοπον τὸν ὄντα λ' ἐτῶν.

Βουλευτὴς ἢ ταξεώτης ἐλευθεροῦται τῆς ἰδίας τύχης, δηλονότι ἐὰν τὰς θ' οὐγκίας τῆς ἰδίας περιουσίας ἔδωκε τῇ βουλῇ ἢ τῷ δημοσίῳ. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τι. γ' διάτ. δ' καὶ κζ' καὶ νβ'.

Καὶ λαϊκὸς δύναται ψηφισθῆναι ἐπίσκοπος, κληρούμενος μέντοιγε πρῶτον καὶ ποιῶν γ' μῆνας διδασκόμενος τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν. μέμνησο τῆς ϛ' νεαρᾶς.

Ἐὰν μὴ ἐντὸς ϛ' μηνῶν γένηται τοῦ ἐπισκόπου ψήφισμα ὑπὸ τῶν κληρικῶν, οὓς[1]*) θέλῃ ποιεῖ ὁ ὀφείλων χειροτονεῖν κινδύνῳ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. καὶ σημείωσαι.*

Ὁ παρὰ τὰ λεχθέντα χειροτονούμενος ἐκπίπτει τῆς χειροτονίας· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ χειροτονῶν παρὰ ταῦτα χωρίζεται τῆς λειτουργίας καὶ προσκυροῦται τῇ ἐκκλησίᾳ ἡ οὐσία αὐτοῦ.

Ἐὰν ὁ μέλλων γενέσθαι ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς κατηγορηθῇ, μὴ χειροτονείσθω πρὸ τῆς ἐξετάσεως· ἀλλ' ἐὰν ἐξετασθῇ τὸ κατ' αὐτόν, καὶ ἡττηθῇ ὁ κατήγορος ἢ ἀπολειφθῇ ἐπὶ γ' μῆνας, ἐξορίζεται, τῶν παραβαινόντων ἐπισκόπων ὑποκειμένων τοῖς αὐτῶν[2]*) ἐπιτιμίοις. μέμνησο τῆς ϛ' νεαρᾶς.*

Οἱ ἐπίσκοποι προῖκα γινέσθωσαν. ἐὰν γὰρ δοθῇ τι διὰ τὴν χειροτονίαν, καὶ ὁ λαβὼν καὶ ὁ δεδωκὼς καὶ ὁ μεσιτεύσας ἐκπίπτει τῆς ἱερωσύνης, καὶ τὸ δοθὲν τῇ ἐκκλησίᾳ ἁρμόζει, ἐὰν μέντοιγε ὑπὸ χειροτονίαν ἐστίν· εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη ὁ δεδωκώς τι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ αἰτίᾳ, διπλᾶ διδότω· πάσης ἀσφαλείας ἀργούσης προφάσει τῆς χειροτονίας, καὶ ἑτέρου τοσούτου τῇ ἐκκλησίᾳ παρεχομένου, ὅσον ἡ ὁμολογία περιέχει τοῦ εἰληφότος αὐτήν. ὁμοίως φησὶν ἡ ϛ' νεαρά. ἀνάγνωθι δὲ καὶ βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. λα' καὶ μα'.

Μόνας τὰς περιεχομένας συνηθείας τῇ παρούσῃ διατάξει παρεχέτωσαν οἱ ἐπίσκοποι· εἰ γὰρ πλεῖόν τις λάβῃ, ἐν τριπλῷ ἀπαιτεῖται αὐτό.

Ἡ ἐπισκοπὴ λύει ὑπεξουσιότητα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δουλικὴν καὶ ἐναπογραφικὴν τύχην. ὁμοίως φησὶν ἡ πα'

---

1) Malim: ὅν. Sed consentit Bodl.

Novella CXXIII.

De episcopis et clericis.

De gubernatione et privilegiis.

1. Omnis episcopus per decretum fiat, quod significet, literarum eum esse peritum et liberos vel uxorem non habere, nec concubinam naturalesve liberos, et, si habuerit uxorem, hanc virginem duxisse et solam et quam legibus et sacris canonibus ducere liceret. Similiter loquitur Nov. VI. Lege etiam lib. I Cod. tit. 4 (?) et 3 const. 41 et 47.

2. Curialis vel officialis ne fiat episcopus, nisi forte prius quindecim annos inter monachos fuerit: sin praeter haec factus sit, conditioni suae reddatur. Similiter loquitur Nov. VI. Lege autem lib. I Cod. tit. 2 const. 21 et 52.

3. Minor XXXV annis non fit episcopus. Hoc tollit Nov. CXXXI, quae dicit, episcopum esse posse, qui XXX annorum sit.

4. Curialis vel officialis conditione sua liberatur, siquidem novem uncias substantiae suae curiae vel fisco dederit. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 4 et 27 et 52.

5. Etiam laicus episcopus creari potest, ita tamen, ut primum clericus fiat et per tres menses constitutionem ecclesiasticam discat. Memineris Nov. VI.

6. Nisi intra VI menses decretum de episcopo a clericis factum sit, is, qui ordinare debet, quem volet, ordinat periculo animae suae. Et nota hoc.

7. Qui adversus dicta ordinatur, ordinatione excidit; similiter etiam is, qui adversus dicta ordinat, a liturgia removetur eiusque substantia ecclesiae addicitur.

8. Si, qui episcopus vel clericus fieri debet, accusetur, ante examinationem non ordinetur; sed si accusatio eius examinata fuerit, et accusator victus sit vel per tres menses non apparuerit, exilio puuitur, episcopis, qui hoc transgressi fuerint, suis poenis subiiciendis. Memineris Nov. VI.

9. Episcopi gratis fiant. Quodsi quid datum sit ob ordinationem, tam qui accepit quam qui dedit vel intercessit, sacerdotio excidit, et quod datum est, ecclesiae cedit, siquidem is sub ordinatione sit: si vero laicus sit, qui ob huiusmodi causam aliquid dederit, duplum praestet: et omnis cautio ordinationis gratia irrita sit, et alterum tantum eius, quod complectitur promissio ordinati, ecclesiae detur. Similiter loquitur Nov. VI. Lege etiam lib. I Cod. tit. 3 const. 31 et 41.

10. Solum eas consuetudines, quae praesenti constitutione continentur, episcopi praestent: quodsi quis plus acceperit, triplum ab eo exigitur.

11. Episcopatus patriam potestatem solvit, nec non servilem et adscriptitiam conditionem. Similiter

---

2) Malim: αὐτοῖς. Cf. *Athanas.* I, 2. (*Heimbach* Ἀνέκδ. I p. 5 lin. 6.)

νεαρά· προστίθεμεν δὲ ἡμεῖς, ὅτι καὶ βουλῆς ἐλευθεροῖ[3]).

Ἐὰν πρὸ τῆς διατάξεως ἐγένετο ἐπίσκοπος ὁ βουλευτὴς ἢ ὁ ταξεώτης, τῶν μὲν πρῴην αὐτοῦ πραγμάτων θ' οὐγκίας λαμβάνει ἡ βουλὴ ἢ τὸ δημόσιον, ἐπειδὴ ἐλευθεροῦται τῆς ἑαυτοῦ τύχης. τὰ δὲ κτηθέντα αὐτῷ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐπισκοπῆς τῇ ἐκκλησίᾳ ἁρμόζει πρὸς ταῖς ἄλλαις γ' οὐγκίαις. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. νβ'.

Οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ μοναχοὶ μὴ γινέσθωσαν ἐπίτροποι ἢ κουράτωρες, κἂν[4]) θέλωσιν· οἱ δὲ κληρικοὶ δύνανται εἶναι, εἰ βούλονται, μόνον μέντοιγε τῶν ἰδίων συγγενῶν, μὴ προκριματιζόμενοι περὶ ἄλλας κηδεμονίας. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. να'.

Κληρικὸς μὴ γενέσθω ἐκλήπτωρ μήτε ἀπαιτητὴς δημοσίων μήτε μισθωτὴς μήτε κουράτωρ οἴκου μήτε ἐντολεὺς μήτε ἐγγυητής, ἀλλὰ μόνον τὰ διαφέροντα πράγματα ταῖς ἐκκλησίαις ἢ ἄλλῳ ἑτέρῳ οἴκῳ σεπτῷ ἐκλαμβανέτω ἢ κατὰ μίσθωσιν ἢ κατὰ ἐμφύτευσιν, δηλουμένης αἰτίας ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων. ἀνάγνωθι βι. [α'][5]) τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. β' καὶ ς' καὶ ιζ' καὶ λβ'.

Ὁ παρὰ τὰ εἰρημένα ποιῶν, εἰ μὲν ἐπίσκοπός ἐστιν, προσκυροῦται πᾶσα ἡ οὐσία αὐτοῦ τῇ ἐκκλησίᾳ, εἰ δὲ κληρικὸς εἴη, ποινὴν δίδωσιν, ἣν ἂν ὁρίσῃ ὁ τούτου ἐπίσκοπος.

Αἱ ἐκκλησίαι καὶ οἱ λοιποὶ σεπτοὶ οἶκοι καλῶς μισθοῦσι καὶ ἐμφυτεύουσιν ἀλλήλοις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἰδίοις κληρικοῖς χωρὶς τῶν κεκωλυμένων ἐξ αὐτῶν τοῦτο ποιεῖν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ιδ' καὶ ιζ'.

Οἱ πιστεύσαντες κληρικοῖς ἐκλήψεις[6]) οὐκ εὐθύνουσιν οὔτε αὐτοὺς οὔτε τὰς αὐτῶν οὐσίας.

Οἱ ἐπίσκοποι καλῶς μαρτυροῦσιν ἐν τῷ ἰδίῳ ἐπισκοπείῳ παρόντων δημοσίων προσώπων καὶ προκειμένων τῶν θείων λογίων. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. ζ', καὶ μὴ ἐναντιωθῇ σοι τὸ ἐκεῖσε εἰρημένον· φησὶ γάρ[7]), ὅτι οὐχ ἕλκονται εἰς μαρτυρίαν ἄκοντες οἱ ἐπίσκοποι.

Χωρὶς θείας κελεύσεως οὐ παρίσταται οὐδὲ διάγεται[8]) ἐπίσκοπος, κἂν χρηματικὴ [κἂν ἐγκληματικὴ][9]) εἴη αἰτία· καὶ ἐὰν ἄρχων τοῦτο ποιήσῃ, ἐκπίπτει τῆς ζώνης αὐτοῦ καὶ κ' χρυσίου λίτρας παρέχει τῇ ἐκκλησίᾳ, ἧς ὁ ἐπίσκοπος ὑβρίσθη, οἱ δὲ ἐκβιβασταὶ ὁμοίως καὶ αὐτοὶ τῆς ζώνης ἐκπίπτουσιν καὶ βασανιζόμενοι ἐξορίζονται[10]). τοῦτο νόει, ὅτε περὶ ἰδικοῦ πράγματος ἐνάγεται· περὶ γὰρ τῶν ἐκκλησιαστικῶν οὐ κατέχεται παντελῶς, ἀλλὰ ὁ οἰκονόμος αὐτοῦ εὐθύνεται, ὡς ὑποκατιοῦσά φησιν ἡ παροῦσα διάταξις. ἀνάγνωθι δὲ βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. λβ' καὶ λς' καὶ τί. δ'.

Ἐπίσκοπος οὐκ ἀποδημεῖ χωρὶς ἐπιτροπῆς τοῦ ἰδίου πατριάρχου ἢ μητροπολίτου ἢ ἐκτὸς θείας κελεύσεως· ἀλλὰ καὶ εἰ κατὰ[11]) τὰ εἰρημένα ἐκδημήσει, οὐ δύναται

loquitur Nov. LXXXI; nos autem addimus, [episcopatum] etiam a curia liberare [?].

12. Si curialis vel officialis ante hanc constitutionem episcopus factus sit, rerum, quas antea habuit, novem uncias curia vel fiscus accipit, quoniam a conditione sua liberatur: quae vero tempore episcopatus acquisivit, una cum reliquis tribus unciis ecclesiae competunt. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 52.

13. Episcopi et monachi ne fiant tutores vel curatores, quamvis voluerint: clerici autem fieri possunt, si voluerint. sed tantum cognatorum suorum, nec inde praeiudicantur circa alias tutelas vel curas. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 51.

14. Clericus ne fiat susceptor nec exactor publicorum nec conductor nec curator domus nec procurator nec fideiussor, sed tantum res, quae ad ecclesias vel ad aliam venerabilem domum pertinent, conducat vel in emphyteusin sumat, causa sub actorum confectione declaranda. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 2 et 6 et 17 et 32.

15. Qui adversus dicta committit, siquidem episcopus sit, omnis eius substantia ecclesiae addicitur, si vero clericus sit, poenam solvit, quam episcopus eius statuerit.

16. Ecclesiae et reliquae venerabiles domus recte sibi invicem locant et emphyteuses constituunt, atque etiam clericis suis, exceptis iis, qui hoc facere prohibentur. Lege lib. I Cod. tit. 2 const. 14 et 17.

17. Qui clericis susceptiones crediderunt, nec ipsos nec substantias eorum conveniunt.

18. Episcopi recte testimonium dicunt in aedibus episcopalibus praesentibus publicis personis et propositis sacris oraculis. Legas lib. I Cod. tit. 3 const. 7, nec tibi contrarium videatur, quod ibi dictum est: scilicet dicitur, ad testimonium dicendum invitos episcopos non trahi.

19. Absque divina iussione neque exhibetur neque ducitur episcopus, sive civilis sive criminalis causa sit; et si praeses hoc fecerit, cingulo suo excidit et XX libras auri ecclesiae, cuius episcopus iniuria affectus est, solvit, et executores quoque similiter cingulo excidunt et tormenta passi relegantur. Hoc intellige, quum ob privatam causam convenitur: de ecclesiasticis enim omnino non tenetur, sed oeconomus eius rationes reddit, sicuti in sequentibus praesens constitutio dicit. Lege vero lib. I Cod. tit. 3 const. 32 et 36 et tit. 4.

20. Episcopus non peregre proficiscitur sine permissione patriarchae sui metropolitaeve vel sine divina iussione; sed et si secundum dicta peregre profe-

3) Haec verba: προστίθεμεν κ. τ. λ. an *Theodori* sint, valde dubito. Certe secundum Nov. 123 c. 4 dicendum erat, ὅτι βουλῆς οὐκ ἐλευθεροῖ.

4) Cod. ἐάν.

5) Deest in Cod.

6) Cod. ἐκλίψεις.

7) Haec verba: φησὶ γάρ in Bodl. desunt.

8) Bodl. διαδέχεται.

9) Inclusa in Cod. desunt; addidi ex Bodl.

10) Cod.: ὁ δὲ ἐκβιβαστὴς ὁμοίως καὶ αὐτὸς μετὰ τῆς ζώνης ἐκπίπτουσιν καὶ βασανιζόμενοι ἐξορίζονται. Bodl. τὸ αὐτὸ καὶ οἱ ἐκβιβασταὶ καὶ βασανισθέντες ἐξορίζονται. Utrumque vitiosum est. Nov. 123 cap. 8: „καὶ τοῦ ἐκβιβαστοῦ ὁμοίως μετὰ τὴν τῆς ζώνης ἀφαίρεσιν καὶ βασάνοις ὑποβαλλομένου καὶ ἐν ἐξορίᾳ πεμπομένου."

11) Cod. παρά, quod falsum esse tam textus Novellae quam quod in nostro sequitur caput demonstrant.

περαιτέρω τοῦ ἐνιαυτοῦ ποιεῖν ἔξωθεν τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, καὶ εἰ καλούμενος ἀπειθήσει, ἐξωθείσθω. μέμνησο τῆς ς' νεαρᾶς.

Οἱ παρὰ τὰ λεχθέντα ἀποδημοῦντες ἢ βραδύνοντες ἐπὶ ξένης μήτε δαπάνας χορηγείσθωσαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ὑπόμνησιν ἐκείνου, ὑφ' ὃν τελοῦσι, καλοῦνται ἐμπροθέσμως, ἐφ' ᾧ[12] *και οὕτως ἀπειθοῦντας αὐτοὺς ἐκπεσεῖν τῆς ἐπισκοπῆς καὶ ἄλλους γίνεσθαι ἀντ' αὐτῶν. τὰ δὲ εἰρημένα κρατεῖ καὶ ἐπὶ κληρικῶν. μέμνησο τῆς ς' νεαρᾶς.*

Οἱ ἀνιόντες ἐν κωνσταντινουπόλει ἐπίσκοποι μηνυέτωσαν τῷ βασιλεῖ διὰ τοῦ πατριάρχου κωνσταντινουπόλεως. μέμνησο τῆς ς' νεαρᾶς.

Κληρικὸς μὴ ταυλιζέτω[13] *μήτε κοινωνείτω ταυλιστῇ μήτε θεωρείτω τοὺς ταυλίζοντας μήτε μὴν ἄλλην θέαν, ἐπεὶ ἐμβάλλεται ἐπὶ γ' ἔτη εἰς μοναστήριον*[14]. *ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. λδ'.*

Ἐπίσκοπος ἐξ ἀνάγκης μὴ ἀπολυέτω κληρικόν.

Μηδεὶς ἀκοινώνητος γενέσθω ἐπίσκοπος. εἰ γὰρ γενόμενος γνωσθῇ[15], *ὑποβάλλεται τῇ αὐτῇ*[16] *ποινῇ αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονῶν αὐτόν.*

Ἐπίσκοπος μηδένα τυπτέτω ἰδίαις χερσίν.

Ὁ καθαιρεθεὶς ἐπίσκοπος μὴ ἐπιβαινέτω τῇ πόλει ἀφ' ἧς ἐξέπεσεν.

Ὁ ἐμβληθεὶς ἐν τόπῳ κατὰ ἀφορισμὸν ἐπίσκοπος, εἰ ἐξέλθῃ αὐτοῦ, βάλλεται εἰς τὸ μοναστήριον ἄλλης ἐπαρχίας.

Οἱ κληρικοὶ γράμματα γινωσκέτωσαν, καὶ μήτε παλλακὴν μήτε φυσικοὺς παῖδας ἐχέτωσαν, καί, ἐὰν ἤδη ἔσχον, μίαν δὲ μόνην νόμιμον[16b] *γαμετὴν καὶ αὐτὴν ἐκ παρθενίας ἐχέτωσαν. μέμνησο τῆς ς' νεαρᾶς.*

Πρεσβύτερος ἥττων τῶν λε'[17] *ἐτῶν μὴ γενέσθω τίς, διάκονος δὲ ἢ ὑποδιάκονος μὴ εἴη ἥττων κε' ἐτῶν, ἀναγνώστης μέντοι ιη'*[18] *ἐνιαυτῶν εἶναι ὀφείλει, ἡ δὲ*[19] *διακόνισσα μ' ἐτῶν γενέσθω. ἀνάγνωθι τὴν ρλζ' νεαράν, λέγουσαν, ὅτι λ' ἐτῶν ὀφείλει εἶναι ὁ πρεσβύτερος.*

Ὅσα εἴρηται ἀνωτέρω περὶ τῶν κατηγορούντων κληρικοῦ χειροτονουμένου, ταῦτα κρατεῖ καὶ ἐπὶ τῶν καταλεγόντων ἐπισκόπων[20].

Οὐ γίνεταί τις διάκονος, εἰ μὴ ὁμολογήσῃ, ὅτι δύναται ἄγαμος μεῖναι· ᾧτινι χειροτονουμένῳ οὐδὲ φυλαχθῆναι δύναται ὁ γάμος, ἀλλὰ καὶ εἰ φυλάξει αὐτῷ ὁ ἐπίσκοπος τὸν τοιοῦτον γάμον, ἐκπίπτει τῆς ἐπισκοπῆς.

Ἀναγνώστης μὴ δευτερογαμείτω. ὁ[21] *μὴ ὡς εἴρηται γαμῶν οὐ προκόπτει. μέμνησο τῆς ς' νεαρᾶς.*

Κἂν κληρωθῇ βουλευτὴς ἢ ταξεώτης, ἀποδίδοται τῇ οἰκείᾳ τύχῃ, εἰ μὴ ἄρα τὸν προειρημένον χρόνον ἐμόνασεν· ὃς οὐδὲ γαμεῖν δύναται, κἂν γένηται ἀναγνώστης.

ctus sit, non potest ultra annum extra ecclesiam suam facere, et, si citatus non obtemperaverit, eiicitur. Memineris Nov. VI.

21. Qui adversus dicta peregre proficiscuntur vel longius in extera regione commorantur, iis nec sumtus suppeditantur, et per citationem eius, cui subsunt, intra statutum tempus evocantur, ita ut, si vel sic non obtemperaverint, episcopatu excidant, et alii in eorum locum sufficiantur. Quae dicta sunt, etiam in clericis obtinent. Memineris Nov. VI.

22. Episcopi, qui Constantinopolin veniunt, imperatori sese indicent per patriarcham Constantinopoleos. Memineris Nov. VI.

23. Clericus ne ludat tabula, nec commercium habeat cum eo, qui tabula ludit, nec spectatum eat tabula ludentes vel aliud spectaculum; alioquin in triennium in monasterium coniicitur. Lege lib. I Cod. tit. 4 const. 34.

24. Episcopus coactus ne dimittat clericum.

25. Excommunicatus ne fiat episcopus. Etenim si ita factus esse intelligatur, ipse et is, qui eum ordinavit, eidem poenae subiicitur.

26. Episcopus neminem pulset propriis manibus.

27. Episcopus deiectus ne ingrediatur urbem, ex qua pulsus est.

28. Episcopus, qui exilii causa in aliquem locum coniectus est, si ab eo recedet, in monasterium alius provinciae coniicitur.

29. Clerici literas cognoscant, nec concubinam vel naturales liberos habeant, et, si iam habuerint uxorem, unam tantum et legitimam et hanc ex virginitate copulatam habeant. Memineris Nov. VI.

30. Presbyter ne fiat, qui minor est XXXV annis, nec diaconus vel subdiaconus minor XXV annis sit, lector autem XVIII annorum esse debet, denique diaconissa fiat, quae XL annorum est. Lege Nov. CXXXVII, quae dicit, presbyterum XXX annorum esse debere.

31. Quae supra dicta sunt de iis, qui episcopos accusant, haec etiam obtineant in his, qui clericum ordinandum accusant. (?)

32. Non fit diaconus, nisi qui se promiserit sine uxore vivere posse: nec potest ei, si ordinatus fuerit, matrimonium reservari, sed si matrimonium ei episcopus reservaverit, episcopatu excidit.

33. Lector secundas nuptias ne contrahat. Qui nuptias non ita, sicuti dictum est, contraxerit, ad superiorem gradum non ascendit. Memineris Nov. VI.

34. Licet in clerum allectus sit decurio vel cohortalis, tamen conditioni suae redditur, nisi forte supra memoratum tempus monachus vixerit: is tamen

12) Cod. *ἀφ' ὠ.*
13) Bodlei. *ταβλίζειν* scribit. Eadem scripturae varietas est apud *Athanasium* (*Heimb. Ἀν.* I p. 7 not. 59 sqq.) et passim.
14) Bodl. *ἐν μοναστηρίῳ.*
15) Bodl. *ὁ γὰρ γενόμενος.*
16) Verba *τῇ αὐτῇ* in Bodl. desunt. — Caeterum totum hoc caput aut insigniter corruptum esse puto, aut nescio, quomodo hunc sensum ex Nov. 123 cap. 11 elicere *Theodorus* potuerit.
16b) Cod. *νομίμην.*
17) Textus Novellae *τριάκοντα* habet. Sic et *Athanasius* I, 2 (*Heimbach Ἀν.* I p. 8).
18) Vide *Heimbach Ἀν.* I p. 8 not. 93.
19) Cod. *εἰ δὲ ἡ.*
20) Haec, ni fallor, corrupta sunt. Legendum videtur: *Ὅσα εἴρηται ἀνωτέρω ἐπὶ τῶν καταλεγόντων* (quod et ipsum vix recte habet) *ἐπισκόπων ταῦτα κρατεῖ καὶ περὶ τῶν κατηγ. κληρ. χειρ.*
21) Cod. *εἰ.*

ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. ιβ' καὶ ιζ' καὶ κα' καὶ νβ'.

Κληρικός, εἰ γένηται λαϊκός, τῇ βουλῇ δίδοται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. γ' καὶ δ' [22]).

Οἱ χειροτονηθέντες βουλευταὶ πρὸ τῆς διατάξεως λειτουργείτωσαν χρηματικῶς διὰ ὑποκαταστάτων [23]). ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. ιβ' καὶ κα'.

Οἱ χειροτονούμενοι μηδὲν διδότωσαν εἰς συνήθειαν ὑπερβαίνουσαν τὰ διάρια αὐτῶν ἑνὸς ἐνιαυτοῦ. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. γ' καὶ μα'.

Πᾶς κληρικὸς παραμενέτω τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ.

Ὁ μετιὼν εὐαγῆ φροντίδα μηδὲν ὑπὲρ αὐτῆς ἀπαιτείσθω [24]), ἀλλὰ καὶ εἰ λάβῃ τὶς παρ' αὐτοῦ διὰ τοῦτο τίποτε, ὑπόκειται ταῖς προειρημέναις ποιναῖς.

Δοῦλος εἰδήσει καὶ σιωπῇ τοῦ δεσπότου χειροτονούμενος, ἐλευθεροῦται· πλὴν εἰ γένηται κοσμικός, καταδουλοῦται. ἐὰν δὲ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ δεσπότου χειροτονηθῇ, ἕλκεται εἰς δουλείαν, ἐντὸς ἐνιαυτοῦ μέντοιγε. καὶ σημείωσαι, ὅτι κληρικοῦ ἐμνήσθη μόνον· εἰ γὰρ μονάσῃ ὁ δοῦλος, ἐντὸς γ' ἐτῶν ἕλκεται εἰς τὴν ἰδίαν τύχην. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. λϛ' καὶ λζ'.

Ὁ ἐναπόγραφος [25]) καλῶς χειροτονεῖται ἐν τῷ ἰδίῳ χωρίῳ καὶ παραγνώμην τοῦ δεσπότου αὐτοῦ· πλὴν ὑπόκειται τῇ γεωργίᾳ. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. ιϛ'.

Ὁ εὐκτήριον [26]) κτίσας δύναται καὶ κληρικοὺς αὐτοῦ [27]) προβαλλεσθαι, ἐπιτηδείους μέντοιγε· εἰ γὰρ ἀνεπιτηδείους ὁρίσει [28]), ἀλλάσσει αὐτοὺς ὁ ἐπίσκοπος. μέμνησο τῆς νζ' νεαρᾶς.

Οἱ κληρικοὶ παραμενέτωσαν ταῖς ἐκκλησίαις τὰς τούτων θείας λειτουργίας πληροῦντες.

Πᾶς χειροτονηθεὶς ἄχρι τῶν ψαλτῶν κληρικὸς νοεῖται, καὶ εἰ κτήσεταί τι, ὡς CASTERSιον PECULιον αὐτὸ ἔχει. ὅθεν καὶ διατίθεται ἐπ' αὐτῷ, κἂν ὑπεξούσιός ἐστιν· εἰ γὸρ ἀδιάθετος τελευτήσῃ, οἱ ἀνιόντες καὶ οἱ κατιόντες διαδέχονται αὐτόν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. λγ'.

Ἐὰν πρεσβύτερος ἢ διάκονος ψευδομαρτυρήσῃ, εἰ μὲν χρηματική ἐστιν ἡ αἰτία, χωρίζεται ἐπὶ γ' ἔτη τῆς λειτουργίας καὶ εἰς μοναστήριον βάλλεται, εἰ δὲ ἐγκληματικὴ εἴη, γυμνοῦται τοῦ ἀξιώματος τοῦ κλήρου καὶ νομίμως τιμωρεῖται. τὰ δὲ αὐτὰ κρατεῖ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν κληρικῶν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. η'.

Ὁ ἔχων τὶ κατὰ κληρικοῦ ἢ μοναχοῦ διδασκέτω τὸν ἐπίσκοπον αὐτῶν καὶ τὸ πρᾶγμα ἐξεταζέτω. καὶ εἰ κρίνῃ τὰ ἀρέσκοντα τοῖς μέρεσιν ὁ ἐπίσκοπος, ὀφείλει ὁ ἄρχων ἐκβιβάσαι τὰ ἀπὸ τῆς καταδίκης· εἰ δὲ ἓν τῶν μερῶν ἀντείπῃ τῇ κρίσει τοῦ ἐπισκόπου ἐντὸς τῶν ὡρισμένων τῇ διατάξει ι' ἡμερῶν, ἀναψηλαφάτω αὐτὴν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος, καὶ εἰ μὲν κυριώσῃ αὐτήν, ἰσχυέτω καὶ μὴ ὑποκείσθω ἐγκλήτῳ, εἰ δὲ μέμψεται αὐτήν, ψηφίσεται αὐτὸς ὁ ἄρχων ὡς ἂν νομίσοι, εἰδὼς ὅμως, ὅτι ἡ

22) Cod. βι. γ' τοῦ κώδ. τί. γ' καὶ — (sic!)

23) Cod. ὑποκαταστῶν.

24) *Athanus.*: προῖκα τοῦτο πραττέτω. Quod *Heimbach* Ἀν. I p. 9 sic vertit: „*gratis hoc facito.*“ Male: nam φρόντισμα προῖκα πράττειν est „*munus suscipere, ut nihil pro eo solvat.*“

uxorem ducere non potest, licet lector fiat. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 12 et 17 et 21 et 52.

35. Clericus, si laicus fiat, curiae traditur. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 3 et 4.

36. Curiales, qui ante hanc constitutionem ordinati sunt, munera pecuniaria per substitutos obeant. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 12 et 21.

37. Qui ordinantur, ne praebeant consuetudinem, quae excedat eorum diaria unius anni. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 3 et 41.

38. Omnis clericus apud ecclesiam suam maneat.

39. Ab eo, qui religiosam curam ambit, nihil ob eam exigatur, et si quis propterea aliquid ab illo acceperit, supradictis poenis subiacet.

40. Servus, qui sciente et tacente domino ordinatur, liber fit: sed si saecularis factus sit, in servitutem revocatur. Si vero ignorante domino ordinatus fuerit, in servitutem vindicatur, scilicet intra annum. Et nota, quod clerici tantum mentio facta sit; nam si monachus factus sit servus, intra triennium ad fortunam suam retrahitur. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 36 et 37.

41. Adscriptitius recte ordinatur in praedio suo vel invito domino: sed agro colendo obnoxius manet. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 16.

42. Qui oratorium aedificavit, potest etiam clericos eius creare, idoneos nimirum: nam si non idoneos delegerit, episcopus eos mutat. Memineris Nov. LVII.

43. Clerici apud ecclesias maneant et sacras earum liturgias peragant.

44. Quilibet ordinatus usque ad psaltas clericus esse intelligitur, et si quid acquisiverit, hoc tamquam castrense peculium habet. Unde etiam de eo testatur, licet sub potestate sit: si tamen intestatus moriatur, ascendentes et descendentes ei succedunt. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 33.

45. Si presbyter vel diaconus falsum testimonium dixerit, si quidem civilis causa sit, ad tres annos a liturgia removetur et in monasterium conicitur; sin criminalis sit, clericali dignitate privatur et legitime punitur. Eadem obtinent etiam in reliquis clericis. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 8.

46. Qui aliquid adversus clericum vel monachum habet, episcopum eorum de ea re certiorem faciat, isque rem examinet. Et si placuerint partibus, quae episcopus iudicavit, praeses sententiam exsequi debet; si vero una pars iudicio episcopi contradixerit intra decendium a constitutione praefinitum, provinciae praeses eam retractet: et si eam confirmaverit, valeat illa et appellationi non subiaceat; sin autem vituperaverit eam, ipse praeses sententiam feret, quae

25) Cod. ἐναπογράφος.

26) Bodl. εὐκτήριον οἶκον.

27) Bodl. αὐτῷ.

28) Bodl. ἐπιτηδείους· μήτοιγε ἀνεπιτηδείως ὁρίσοιτο. τούτους ἀλλ. ὁ αὐτοῦ ἐπίσκ.

ψῆφος αὐτοῦ ἐγκλήτῳ ὑπόκειται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. λβ' καὶ λς', καὶ τί. δ' διάτ. η' καὶ κθ', καὶ μέμνησο τῆς οθ' καὶ πγ' νεαρᾶς.

Ἡ κατὰ τῆς ψήφου τοῦ ἐκ βασιλικῆς ἢ δικαστικῆς κελεύσεως ἐπισκόπου δικάζοντος διδομένη ἔγκλητος τῷ παραπέμψαντι αὐτὴν ἀνάγεται. ἀνάγνωθι βι. γ' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. ιη', ἔνθα γενικῶς εἴρηται, ὅτι ἡ ἔγκλητος ἐπὶ τὸν δεδωκότα τὸν δικαστὴν ἀνατρέχει.

Εἰ κληρικὸς ἐγκληματικῶς ἐνάγεται ὑπὸ ἐπισκόπου καὶ ἐλεγχθῇ, καθαιρεῖται, καὶ τότε τιμωρεῖται παρὰ τῷ προσφόρῳ δικαστῇ· εἰ δὲ ὁ ἄρχων ἐξ ἀρχῆς ἐξετάσας εὕρῃ αὐτὸν ἔνοχον, δηλούτω τῷ ἐπισκόπῳ αὐτοῦ τὰ πεπραγμένα, καὶ εἰ συναινέσῃ ὁ ἐπίσκοπος, τιμωρείσθω αὐτὸν ὁ ἄρχων μετὰ καθαίρεσιν, εἰ δὲ ἀντείπῃ ὁ ἐπίσκοπος, δηλούτω τῷ βασιλεῖ ὁ ἄρχων ἅμα αὐτῷ, ἀσφαλιζομένου τοῦ κληρικοῦ νομίμως δηλονότι. μέμνησο τῆς πγ' νεαρᾶς.

Ἐὰν χρηματικῇ αἰτίᾳ ὑπόκειται κληρικὸς καὶ ὑπερτίθεται ὁ ἐπίσκοπος δικάσαι αὐτῷ, ἐναγέσθω παρὰ τῷ ἄρχοντι ἐκτιθέμενος ὁμολογίαν ἐνυπόθηκον ἄνευ ὅρκου· εἰ δὲ ἐγκληματικῶς κατηγορεῖται, ὑπὸ τὴν νομίμην ἀσφάλειαν γένηται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. β' καὶ τί. δ'[29]) διάτ. η' καὶ θ' καὶ μέμνησο τῆς πγ' νεαρᾶς.

Ἐπὶ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὑποθέσεσιν ὁ ἐπίσκοπος μόνος κρινέτω. ὁμοίως φησὶν ἡ πγ'[30]) νεαρά.

Ἐπίσκοποι πρὸς ἀλλήλους τι ἔχοντες δικαζέσθωσαν παρὰ τῷ μητροπολίτῃ, καὶ ἐὰν μὴ ἐμμείνωσι τῇ κρίσει αὐτοῦ, δικάζονται παρὰ τῷ πατριάρχῃ, καθ' οὗ ἔγκλητος οὐκ ἐπιδίδοται. τὰ αὐτὰ δὲ κρατεῖ, κἂν κληρικὸς ἐπισκόπῳ ἢ μητροπολίτῃ ἐνάγει. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. λβ' καὶ λς'.

Οὔτε μητροπολίτης οὔτε ἐπίσκοπος ἀπαιτεῖται ἐγγύην οὐδὲ ὁμολογίαν ὑπὲρ τῆς δίκης, κἂν ἐνάγεται.

Ὁ λογοθέτης τῶν εὐαγῶν τόπων ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου λογοθετεῖται, καὶ δίδωσιν ἃ χρεωστεῖ εὐθέως· εἰ δὲ μετὰ τὴν καταβολὴν νομίσει ἀδικεῖσθαι ἑαυτόν, ἐπικαλείσθω μείζονα ἐπίσκοπον. τὰ δὲ εἰρημένα περὶ αὐτοῦ κρατεῖ καὶ ἐπὶ τοῦ κληρονόμου[31]) αὐτοῦ.

Ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς εὑρισκόμενος ἐν τῷ βυζαντίῳ παρὰ μόνοις τοῖς ἐπάρχοις ἢ τοῖς θείοις δικασταῖς ἐνάγεται, εἰ μὴ ἄρα προκάταρξις γέγονε κατ' αὐτοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει. ἀνάγνωθι βι. α' τί. γ' διάτ. κε' καὶ λβ'.

Ὅπου ἡ προκάταρξις γέγονεν[32]), ἐκεῖ καὶ τὸ πέρας τῆς δίκης γυμνάζεται. ὁμοίως φησὶ βι. γ' τοῦ κώδ. τί. ιγ' διάτ. δ'.

Οἱ ἀποκρισιάριοι οὐκ ἐνάγονται ὑπὲρ τῶν πεμψάντων αὐτούς, εἰ μὴ ἄρα ἀπὸ μόνου τοῦ ἐναγομένου παρ' αὐτῶν κατὰ τὸ ἔνταλμα τοῦ στείλαντος αὐτοὺς ἢ ἐξ ὧν αἰτιῶν συνήλλαξαν. τοῦτο δὲ κρατεῖ καὶ ἐπὶ τῶν πρεσβευόντων ἐπισκόπων, τῶν χρονίων παραγραφῶν μὴ βλαπτομένων ἐκ τῆς τοιαύτης ἀποδημίας.

Οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ μοναχοὶ καὶ δι' ἑαυτῶν [καὶ δι'

ei placuerit, sciturus tamen, sententiam eius appellationi subiacere. Legas lib. I Cod. tit. 3 const. 32 et 36 et tit. 4 const. 8 et 29, et memineris Nov. LXXIX et LXXXIII.

47. Appellatio adversus sententiam episcopi oblata, qui ex iussu imperatoris vel iudicis iudicavit, ad eum refertur, qui causam illi mandavit. Lege lib. III Cod. tit. 1 const. 18, ubi generaliter dicitur, appellationem ad eum redire, qui iudicem dederit.

48. Si clericus criminaliter conveniatur apud episcopum et crimen probatum sit, deponitur, et tunc a competente iudice punitur. Quodsi praeses ab initio causam examinaverit illumque crimini obnoxium invenerit, episcopo eius acta communicet, et, si consenserit episcopus, praeses puniat illum post depositionem, sin contradixerit episcopus, praeses cum eo ad imperatorem referat, clerico scilicet legitimae cautioni subiiciendo. Memineris Nov. LXXXIII.

49. Si pecuniariae liti clericus obnoxius est et episcopus iudicium ferre differt, apud praesidem conveniatur et cautionem pigneraticiam absque iureiurando exponat; si vero criminaliter accusatur, sub legitima cautione fiat. Legas lib. I Cod. tit. 3 const. 2 et tit. 4 const. 8 et 9, et memineris Nov. LXXXIII.

50. In ecclesiasticis causis episcopus solus iudicet. Similiter loquitur Nov. LXXXIII.

51. Episcopi, qui secum invicem litem habent, coram metropolita iudicium subeant, et si sententiae eius non voluerint stare, a patriarcha iudicium ferunt, adversus quem non datur appellatio. Idem obtinet et si clericus episcopum vel metropolitam conveniat. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 32 et 36.

52. Neque a metropolita neque ab episcopo fideiussio vel cautio pro lite exigitur, licet conveniatur.

53. Rationalis venerabilium locorum episcopo suo rationes reddit, et confestim dat, quae debet; quodsi post numerationem sese iniuriam passum esse putet, ad maiorem episcopum provocet. Quod de ipso dictum est, etiam in herede eius obtinet.

54. Episcopus vel clericus, qui Byzantii reperitur, solum apud praefectos vel sacros iudices convenitur, nisi forte lis cum eo in urbe sua contestata est. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 25 et 32.

55. Ubi lis contestata est, ibi etiam finis liti imponendus est. Similiter loquitur lib. III Cod. tit. 13 const. 4.

56. Apocrisiarii non conveniuntur eorum nomine, qui eos miserunt, nisi forte ab hoc tantum, qui secundum mandatum eius, qui illos misit, ab iis conventus est, vel eorum nomine, quae contraxerunt. Hoc obtinet etiam in episcopis legatis; temporalibus praescriptionibus ex eorum absentia nullum praeiudicium patientibus.

57. Clerici et monachi sive per se sive per pro-

29) Cod. α', quod omnino corrigendum erat. Sed et reliquis numeris corruptela quaedam inesse videtur.

30) Cod. γ'.

31) Cod. κλήρου, quod ferri vix poterat.

32) Bodl. ὅπου γὰρ ἡ προκ. γέγ. κατ' ἐκείνου, ἐκεῖ κ. τ. λ. Idem hacc praecedenti capiti adiungit.

ἐντολέων] ἐνάγονται[33]*), ἀνυβρίστως ὑπομνησκόμενοι δηλονότι παρὰ τοῖς ἐπισκόποις. καὶ μέμνησο τῆς οθ' καὶ πγ' νεαρᾶς.*

Ὁ παραβαίνων τὴν προκειμένην διάταξιν δικαστὴς ἢ ἐκβιβαστὴς τῆς ζώνης αὐτοῦ γυμνοῦται ζημιούμενος ε' λίτρας χρυσίου, καὶ βασανιζόμενος ἐξορίζεται· εἰ δὲ ὁ ἄρχων ῥαθυμήσῃ τὰς εἰρημένας ποινὰς ἐπαγαγεῖν, μηνυέτω βασιλεῖ ὁ ἐπίσκοπος.

Πᾶς κληρικὸς ὑπὲρ οἱασδήποτε αἰτίας ἐναγόμενος διδότω σπόρτουλα δ' κεράτια, [ἢ νόμισμα,] ἔνθα[34]*) παρηκολούθησε κέλευσις. σημείωσαι, ὅτι πολλῶν αἰτιαθέντων καὶ ὑπομνησθέντων ὑπὲρ μιᾶς αἰτίας ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μόνον σπόρτουλον δίδοται.*

Οὐκ ἐνάγεται ἐπίσκοπος ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ οἰκονόμος κατέχεται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. λβ'.

Ἐπίσκοπος ὑπομνησκόμενος ὑπὲρ οἰκείου πράγματος σπόρτουλα[35]*) δίδωσιν*[36]*).*

Ὁ πλείονας τῶν εἰρημένων σπορτούλων ἀπαιτῶν εἰς διπλᾶ εὐθύνεται, καὶ ἐκπίπτει τῆς ἀξίας αὐτοῦ.

Οἱ κληρικοὶ μόνον τῇ ἰδίᾳ μητρὶ ἢ θυγατρὶ ἢ ἀδελφῇ συνοικείτωσαν· ὁμοίως καὶ ταῖς ἄλλαις γυναιξὶ μὴ εἰσαγούσαις μέντοιγε ὑποψίαν αἰσχράν. εἰ δὲ παρὰ τὰς λεχθείσας τινὶ συνοικήσωσι καὶ προτραπέντες μὴ ἀποστῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἐλεγχθῶσιν αὐτῇ συναφθέντες, τῇ βουλῇ ἀποδίδονται.

Ἐπίσκοπος μὴ συνοικείτω γυναικὶ οἱᾳδήποτε.

Διακόνισσα γυνὴ μὴ συνοικείτω ἀνδρί.

Ἐὰν μονάσῃ γυνὴ καὶ γένηται διακόνισσα[37]*), μεριζέσθω τὰ ἴδια πράγματα μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς* IN CAPITA*, καὶ διδότω τῷ μοναστηρίῳ τὸ ἁρμόζον αὐτῇ μέρος, ἵνα ἀποτραφῇ ἐξ αὐτοῦ. εἰ δὲ τύχῃ αὐτὴν τελευτῆσαι ἄπαιδα, ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ μοναστηρίου κληρονομεῖται, δηλονότι εἰ μὴ διαθῆται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. νβ'.*

Ὁ ὑβρίζων ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν ἐν ἁγίᾳ λειτουργίᾳ ἢ ἐν λιτῇ βασανίζεται καὶ ἐξορίζεται· ὁ δὲ ταράσσων τὰς θείας λειτουργίας ἢ τὰς ἁγίας λιτὰς καὶ κωλύων αὐτὰς μὴ γενέσθαι κεφαλικῶς τιμωρεῖται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. ι' καὶ βι. θ' τί. κθ' διάτ. α'.

Οἱ τῶν τιμίων λιτῶν σταυροὶ ἀποτιθέσθωσαν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. κϛ' καὶ βι. θ'[38]*) διάτ. α'.*

Πᾶς ἡγούμενος ψηφιζέσθω ὑπὸ τῶν τοῦ ἰδίου μοναστηρίου, οὐ πάντως κατὰ βαθμὸν ἀλλὰ κατὰ πράξεις. ʽμοίως βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. μϛ'.

curatores lites suscipiunt, absque iniuria citati nimirum ab episcopis. Memineris Nov. LXXIX et LXXXIII.

58. Iudex vel executor, qui praesentem constitutionem transgreditur, cingulo suo privatur et V libris auri mulctatur, et tormentis subiicitur et relegatur; et si praeses dictas poenas infligere neglexerit, ad imperatorem de eo episcopus referat.

59. Quilibet clericus de quacunque causa conventus sportularum nomine praestet quatuor siliquas, vel solidum, si iussio processerit. Nota, si multi conventi vel citati fuerint ob eandem causam, unum idemque sportularum nomine dari.

60. Non convenitur episcopus nomine ecclesiae suae, sed oeconomus tenetur. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 32.

61. Episcopus, qui ob propriam causam citatus fuerit, sportulas dat.

62. Qui plus quam dictas sportulas exigit, duplum reddit et dignitate sua excidit.

63. Clerici solum cum matre sua vel filia vel sorore cohabitent: sed similiter quoque aliis mulieribus, siquidem non admittant turpem suspicionem. Si cui vero praeter dictas mulieres cohabitaverint et admoniti non destiterint, sed etiam cum ea concubuisse probati fuerint, curiae traduntur.

64. Episcopus cum nulla omnino femina cohabitet.

65. Diaconissa cum viro ne cohabitet.

66. Si mulier, quae diaconissa sit, monacha fiat, (?) bona sua cum liberis suis in capita dividat, et partem sibi competentem monasterio tradat, ut ex ea alatur. Si vero sine liberis forte decesserit, ecclesiam et monasterium heredes habet, scilicet si testamentum non fecerit. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 52.

67. Qui episcopum vel clericum in sacra liturgia vel litania contumelia afficit, tormentis subiicitur et exilio punitur; qui vero sanctas liturgias vel sacras litanias perturbat et fieri impedit, capite punitur. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 10 et lib. IX tit. 29 const. 1.

68. Venerandarum litaniarum cruces in ecclesiis deponantur. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 26 et tit. 8 (?) const. 1.

69. Omnis abbas a monachis monasterii sui eligatur, non omnino secundum gradum, sed secundum facta. Similiter lib. I Cod. tit. 3 const. 46.

---

33) Inclusa Cod. non habet, et *ἀνάγ.* pro *ἐνάγ.* legit.

34) Cod. *διδότω τοῦ* $\overset{o}{\nu}$ (quod *νόμισμα* significat) *σπόρτουλα δ' κερατια ἔνθα κ. τ. λ.* Quod omnino corrigendum erat. Vide Nov. 123 c. 28 „*Σπορτούλων δὲ ὀνόματι πᾶν πρόσωπον ἐν οἱῳδήποτε ἐκκλησιαστικῇ τάξει καταλεγόμενον — — οὐ πλέον δ' κερατίων διδόναι συγχωροῦμεν. εἰ δέ τις ἐξ ἡμετέρας κελεύσεως — — σταλεὶς ἐκβιβαστὴς — ὑπόμνησιν προσαγάγοι — μὴ περαιτέρω ἑνὸς νομίσματος κομιζέσθω.*“ Unde meam qualemcunque emendationem confeci.

35) Cod. *σποί ρτουλα.*

36) Nov. 123 c. 28: „*σπόρτουλα δὲ μηδὲ εἰ ὑπὲρ τῶν ἰδικῶν πραγμάτων ὑπομνησθείη ἀπαιτείσθω.*“ Unde negatio apud nostrum supplenda esse videtur. Sed *Athanasius* I, 2 (*Heimb. Ἀν.* I p. 12): „*ἐπίσκοπος δὲ αἰτιαθεὶς ὑπὲρ ἰδίας αἰτίας διδότω σπόρτουλα*“, ubi tamen similiter negationem deesse, iudicium est *Heimbachii* l. l. not. 87.

37) Nov. 123 c. 30: „*εἰ δὲ τοῦτο ὑπέρθηται πρᾶξαι* (i. e. si a viro, quo cum cohabitat, admonita non destiterit,) — *ἐν μοναστηρίῳ παραδιδόσθω — τῶν πραγμάτων αὐτῆς διαιρουμένων κ. τ. λ.*“ Igitur inepta sunt, quae *Theodorus* habet, ni corrupta sint.

38) Lege: *τί. η'.* Nempe librario in mentem venerat illud *βι. θ' κ. τ. λ.* quod praecedens caput claudit, et sic error natus est.

Ὁ μονάσαι θέλων, ἐὰν οὐχ ὑπόκειται τύχῃ, ὅτε δόξῃ τῷ ἡγουμένῳ λαμβάνει τὸ σχῆμα· εἰ δὲ ἀγνοεῖται ὡς ὑπόκειται τύχῃ, τότε μετὰ τρία ἔτη τὸ σχῆμα λαμβάνει καὶ ἐλευθεροῦται τῆς τύχης, καί, ἐὰν ᾖ δοῦλος, τὰ πράγματα μόνον ἀποδίδωσι τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ. πλὴν ἰστέον, εἰ γένηται κοσμικός, καταδουλοῦται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. λς' καὶ λζ'.

Πάντες οἱ μοναχοὶ ἐν τοῖς κοινοβίοις καθευδέτωσαν ἑνὶ τόπῳ κεχωρισμένως[39]*, ἐκτὸς τῶν ἀναχωρητῶν καὶ ἀσθενῶν. μέμνησο τῆς ε' νεαρᾶς καὶ ἀνάγνωθι τὴν ρλγ' νεαράν.*

Οἱ μοναχοὶ καὶ αἱ μονάστριαι ἐπιλεγέσθωσαν ἑαυτοῖς ἀποκρισιάριον κληρούμενον[40] *καὶ χειροτονούμενον ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου. ἀνάγνωθι τὴν ρλγ' νεαράν· καὶ ἴσθι, ὅτι κεῖται βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. κθ', ὡς μόνος ὁ ἀποκρισιάριος ἐξέρχεται τοῦ μοναστηρίου.*

Ἐὰν ἐδόθη τινὶ πράγματά τινα ἐπὶ αἱρέσει[41] *γάμου ἢ παιδοποιΐας, καὶ μονάσῃ ἢ χειροτονηθῇ, λύεται ἡ ἀποκατάστασις καὶ εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας δαπανᾶται τὰ ἐαθέντα τῷ μοναστηρίῳ. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. νβ'.*

Τὰ εἰς λύτρωσιν αἰχμαλώτων ἢ ἀποτροφὴν πενήτων καταλιμπανόμενα οὐ περιγράφονται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. με', ἔνθα εἴρηται, ὡς ὑπὸ παντὸς ἀνθρώπου ἀπαιτοῦνται.

Ἡ οὐσία τοῦ ἄπαιδος μοναχοῦ τῷ μοναστηρίῳ αὐτοῦ διαφέρει. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. λη' καὶ μέμνησο τῆς ε' καὶ ος' νεαρᾶς.

Ὁ ἐπὶ παισὶ μονάσας δύναται καὶ μετὰ τὸ μονάσαι διελεῖν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ τοῖς ἰδίοις παισί, φυλάττων ἑαυτῷ ἓν μέρος, ὃ καὶ τῷ μοναστηρίῳ ἁρμόζει. ἐὰν δὲ ἀδιάθετος τελευτήσῃ, τότε οἱ παῖδες αὐτοῦ λήψονται τὸ ἐξ ἀδιαθέτου[42]*, καὶ τὸ λοιπὸν δίδοται τῷ μοναστηρίῳ. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. ιη' καὶ μέμνησο τῆς ε' καὶ ος' νεαρᾶς.*

Ὁ μονάσας ἀζημίως λύει ἣν ἐποιήσατο μνηστείαν· εἰ δὲ γαμήσας ἐμόνασεν, ὑπόκειται τῷ ἀπὸ τελευτῆς CASῳ*· ἐὰν δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ μονάσωσιν, ἀζημίως λύεται ὁ αὐτῶν γάμος. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. νβ' καὶ νδ', καὶ μέμνησο τῆς κβ' καὶ ριζ' νεαρᾶς.*

Αἰτία ἐξερεδατίονος οὐκ ἔστι τὸ μονάσαι, ἀλλὰ καὶ οὐδὲ οἱ γονεῖς τοὺς παῖδας οὐδὲ οἱ παῖδες τοὺς γονεῖς δύνανται ἀποκληρονόμους ποιῆσαι διὰ τοῦτο. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. νδ'.

Ὁ μετιὼν ἀπὸ μοναστηρίου εἰς ἄλλο μοναστήριον τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ ἀναγκάζεται δοῦναι ἃ εἶχεν [ἐν] τῷ πρώτῳ πράγματα[43]*. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. λη' καὶ μέμνησο τῆς ε' νεαρᾶς.*

Οἱ μοναχοὶ ποιείτωσαν τὰ ἴδια πράγματα διὰ ἀποκρισιαρίων. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. κθ'.

Ἐὰν μοναχὸς κοσμικὸς γένηται, μοναστηρίῳ ἐμβάλλεται καὶ προσκυροῦται ἐκείνῳ τῷ μοναστηρίῳ ἃ ἐπεκτήσατο· εἰ δὲ καὶ τοῦ δευτέρου μοναστηρίου ἐξέλθῃ καὶ

70. Qui monachus fieri vult, si conditioni non subiaceat, quando placuerit abbati, habitum accipiat; si vero ignoretur, an conditioni subiaceat, tunc post tres annos habitum accipit et conditione liberatur, et, si servus sit, res tantum domino suo reddit. Sed sciendum, si saecularis factus sit, revocari eum in servitutem. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 36 et 37.

71. Omnes monachi in coenobiis in uno loco separatim dormiant, praeter anochoretas et infirmos. Memineris Nov. V et legas Nov. CXXXIII.

72. Monachi et monastriae sibi eligant apocrisiarium, qui clericus fieri et ordinari debet ab episcopo. Legas Nov. CXXXIII; et scias, quod lib. I Cod. tit. 3 const. 29 dictum sit, solum apocrisiarium e monasterio egredi.

73. Si cui res relictae sint sub conditione, si nuptias contraxerit vel liberos procreaverit, isque monachus fiat vel ordinatus sit, restitutio exstinguitur et, quae relicta sunt, a monasterio in pias causas erogantur. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 52.

74. Quae ad redemtionem captivorum vel alituram pauperum relicta sunt, non laeduntur. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 45, ubi dictum est, illa a quolibet exigi.

75. Substantia monachi, qui liberos non habet, ad monasterium eius pertinet. Legas lib. I Cod. tit. 3 const. 38 et memineris Nov. V et LXXVI.

76. Qui liberos habens monasterium ingreditur, potest etiam post ingressum liberis suis patrimonium dividere, reservans sibi unam partem, quae monasterio competit. Sed si intestatus moritur, tunc liberi partem ab intestato debitam capient, et residuum datur monasterio. Legas lib. I Cod. tit. 3 const. 18 (?) et memineris Nov. V et LXXVI.

77. Qui monachus fit, sponsalia, quae contraxit, impune solvit: qui vero post matrimonium contractum monachus fit, casui mortis subiacet: denique si vir et uxor monachi fiant, impune eorum matrimonium solvitur. Legas lib. I Cod. tit. 3 const. 52 et 54, et memineris Nov. XXII et CXVII.

78. Causa exheredationis non est, si quis monachus factus sit, nec parentes liberos vel liberi parentes propterea exheredes facere possunt. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 34.

79. Qui a monasterio ad aliud monasterium transit, priori monasterio res dare cogitur, quas in eo habuit. Legas lib. I Cod. tit. 3 const. 38 et memineris Nov. V.

80. Monachi res suas peragant per apocrisiarios. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 29.

81. Si monachus saecularis factus sit, in monasterium coniicitur, et huic monasterio adiudicantur, quae acquisivit: et si ex secundo quoque

---

39) Cod. *κεχωρισμένῳ*. Sed Nov. 123 c. 36: *κεχωρισμένως*, et *Athanas.* (*Heimb.* *Ἀν.* I p. 18): *κεχωρισμένοι*.

40) Hinc corrige, quod apud *Athanasium* l. l. legitur: *κυρούμενον*.

41) Cod. *διαιρέσει*.

42) Bodl. addit: *τουτέστι τὸν φαλκίδιον*. Mox lege: *διάτ. λη'*.

43) Cod. *ἃ εἶχε τῷ πρώτῳ πράγματι*. Quod aperte vitiosum est. Fortasse legendum *ἃ εἶχε τὸ πρῶτον πράγματα*, vel simpliciter *ἃ εἶχε πράγματα*, ut haec verba „*τῷ πρώτῳ*“ ex antecedentibus repetita esse videantur.

γένηται κοσμικός, τότε τῇ τάξει δίδοται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. νβ'.

Ὁ εὐλαβῆ γυναῖκα ἁρπάζων ἢ ὑπονοθεύων ἢ ὑποφθείρων, ἢ συμπράττων τῷ ποιοῦντι ἓν τῶν τοιούτων, κεφαλικῶς τιμωρεῖται, καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ προσκυροῦται τῷ τόπῳ, ἐξ οὗ ἦν ἡ γυνή, ἥτις δίδοται τῷ μοναστηρίῳ ἐν ᾧ ἀσφαλέστερον δύναται φυλάττεσθαι σὺν τοῖς πράγμασιν αὐτῆς, τῶν ἰδίων τέκνων λαμβανόντων τὸ νόμιμον μέρος. ἰστέον δέ, ὅτι [ἐὰν][44]) ἐντὸς ἐνιαυτοῦ τὰ πράγματα τῆς τοιαύτης γυναικὸς μὴ ἐκδικήσῃ ὁ εὐαγὴς οἶκος, τῷ FISC*ῳ προσκυροῦται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. ε' καὶ νγ' καὶ βι. θ' τί. ιγ' διάτ. α'*[45]) *καὶ νεαρὰν ρμγ' καὶ ρν'.*

Μὴ μιμείσθω μηδὲ ἐμπαιζέτω λαϊκὸς τὰ εὐλαβῆ σχήματα, ἐπεὶ τιμωρούμενος ἐξορίζεται. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαΐῳ ἔτει ιη' μετὰ τὴν ὑπατείαν βασιλείου τὸ ε'.

monasterio recesserit et saecularis factus sit, tunc curiae traditur. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 52.

82. Qui religiosam feminam rapit vel sollicitat vel stuprat, vel ei, qui huiusmodi quid conatur, socius est, capitaliter punitur et substantia eius ei loco adiudicatur, ex quo femina oriunda erat: haec autem monasterio, in quo tutius custodiri possit, traditur cum rebus suis, liberis eius legitimam partem accipientibus. Sciendum est autem, res huiusmodi feminae, nisi eas intra annum venerabilis domus vindicaverit, fisco adiudicari. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 5 et 53 et lib. IX tit. 13 const. 1 et Nov. CXLIII et CL.

83. Laicus ne imitetur vel ludibrio habeat religiosos habitus: alioquin punitur et relegatur. ***Data mense Maio anno XVIII post consulatum Basilii anno V.***

Νεαρὰ ρκδ'.

Περὶ δικαζομένων.

Τὸν παρόντα νόμον.

Τῶν δικαζομένων οἱ πρωτότυποι ἢ ἐκεῖνοι[1]), εἰς οὓς ἴσως[2]) ἡ δίκη ἐν τῷ μεταξὺ μετῆλθεν, τουτέστιν ἐντολεῖς ἢ κληρονόμοι[3]), ὀμνύτωσαν παρόντες πρὸς τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, ὡς οὐδὲν τοῖς δικασταῖς ἢ ἄλλῳ τινὶ κατά τινα τρόπον πρὸς διαφθορὰν τῆς δίκης δεδώκασιν οὐδὲ ὑπέσχοντο[4]) δοῦναι, χωρὶς τῶν συνηγορικῶν καὶ τῶν ἐξ ἔθους διδομένων. ἐὰν δὲ οὐ δύνανται παρεῖναι οἱ δικαζόμενοι, ὀμνύτωσαν καὶ ἀπόντες τὸν αὐτὸν ὅρκον πεμπομένων[5]) αὐτοῖς τινῶν ἐκ τῆς τάξεως καὶ παρόντων σὺν τῷ ἀντιδίκῳ αὐτῶν. εἰ δὲ γυνή ἐστιν ἡ δικαζομένη, ὀμνύτω τοῖς[6]) ἀπὸ τῆς τάξεως μόνον οὐκέτι μὴν καὶ τῷ ἰδίῳ ἀντιδίκῳ. ἐὰν δὲ ὡς εἰκὸς εἶεν ἐν ξένοις οἱ δικαζόμενοι, ὀμώσωσιν παρὰ τῷ ἄρχοντι ἢ παρὰ τῷ ἐκδίκῳ τῆς ἐπαρχίας, ἔνθα διάγωσιν, ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων. ἰστέον δέ, ὅτι τὰ εἰρημένα κρατεῖ ἐπὶ πάσης δίκης καὶ ἐπὶ CONSULTATIONOς. *ἀνάγνωθι βι. β' τοῦ κώδ. τί. νη' διάτ. β' καὶ βι. γ' τί. α' διάτ. ιδ', καὶ μέμνησο τῆς μθ' καὶ ριε' νεαρᾶς.*

Ὁ παραιτούμενος τὸν ὅρκον, εἰ μὲν ACT*ωρ*[7]) *ἐστίν, ἐκπίπτει τῆς ἰδίας ἐναγωγῆς, εἰ δὲ* REOς *εἴη, καταδικάζεται. ὁμοίως βι. β' τοῦ κώδ. τι. νη' διάτ. β'.*

Ὁ δεδωκὼς τίποτε ἐπὶ ἐκβάσει τῆς δίκης ἢ ὑποσχεθείς, ἐὰν ἐλεγχθῇ, ἐπὶ μὲν χρηματικοῦ δίδωσι τὸ ἤδη[8]) δοθὲν ἐν τριπλῷ καὶ τὸ ὑποσχεθὲν ἐν διπλῷ τῷ COMIT*ι τῶν* PRIBAT*ων, ἐκπίπτων τῆς ἀρχῆς καὶ ἀξίας αὐτοῦ· ἐπὶ δὲ ἐγκλήματος δημεύεται καὶ ἐξορίζεται. ἰστέον δέ, ὅτι ὁ κατηγορηθεὶς ἐπὶ τοιούτῳ* FACT*ῳ, ἐὰν μὴ ἐλεγχθῇ,*

Novella CXXIV.

De litigantibus.

Praesentem legem.

1. Principales litigantium personae vel ii, ad quos forte lis interim transiit, hoc est, mandatarii vel heredes, praesentes ad sancta evangelia iurent, se nihil iudicibus vel alii cuiquam ullo modo in corruptionem litis dedisse vel daturos promisisse, exceptis his, quae pro advocatione vel ex consuetudine dantur. Si vero non possint adesse litigatores, etiam absentes hoc iuramentum praestent, missis quibusdam ex officio, qui cum adversario adesse debeant. Si vero mulier sit, quae litiget, officialibus tantum, non etiam adversario suo iuramentum praestet. Quodsi forte litigatores in aliis provinciis sint, iurent apud praesidem vel apud defensorem provinciae, in qua degunt, actis super hoc conficiendis. Sciendum est autem, quod dicta in omni lite et in consultatione obtineant. Legas lib. II Cod. tit. 58 const. 2 et lib. III tit. 1 const. 14, et memineris Nov. XLIX et CXV.

2. Qui iuramentum recusat, si actor sit, actione sua excidit, sin reus sit, condemnatur. Similiter lib. II Cod. tit. 58 const. 2.

3. Qui aliquid dedit ob eventum litis vel promisit, si convictus sit, si quidem civilis causa sit, triplum eius, quod iam dedit, et duplum eius, quod promisit, comiti rerum privatarum praestat, et magistratu et dignitate sua excidit; sin criminalis sit, publicatur et relegatur. Sciendum est autem, eum,

---

44) Deest in Codice.

45) Cod.: *διάτ. ε' καὶ βι. θ' τί. ιγ' διάτ. α' καὶ νγ'.* **Haec ultima transponenda esse duxi.**

1) Cod. *ἐκείνους.*

2) Cod. *ἴσους.*

3) Cod. *κληρονόμους.*

4) Cod. *ὑπέσχονται.*

5) Cod. *πεμπόμενοι.*

6) Cod. *τούς.*

7) Cod. ACT*ωρες.*

8) Cod. *εἴδη.* **An:** *εἴδει,* **i. e.** ***in specie?***

ὀμνύων ἀπολύεται· ὁ δὲ κατηγορήσας, εἰ μὴ ἀποδείξῃ, ὃ εἶπεν, εἰσκομίζει τὴν διατίμησιν τῆς δίκης τῷ COMITι *τῶν* PRIBATων, *καὶ ἐὰν ἐγκληματικὴ εἴη ἡ αἰτία, δημεύεται, καὶ μετὰ ταῦτα πληροῦται τὰ τῆς δίκης· εἰ δὲ ὁ κατηγορηθεὶς μὴ θελήσῃ ὀμόσαι*[9]*), ὑπόκειται ταῖς εἰρημέναις ποιναῖς. ἀνάγνωθι βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. μθ' διάτ. α' καὶ β' καὶ βι. θ' τί. β' διάτ. ι' καὶ τί. κζ' διάτ. γ'.*

Ἐὰν εἷς τῶν δικαζομένων ὀμόσας μηδὲν δεδωκέναι ἐπὶ διαφθορᾷ τῆς δίκης ὀφθῇ[10]*) ἐντὸς δ' μηνῶν δεδωκώς τι ἢ ἐπαγγειλάμενος, ὑπόκειται ταῖς λεχθείσαις ποιναῖς σὺν τῷ λαβόντι. ἀνάγνωθι βι. θ' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ι'.*

Οἱ ἐπίτροποι καὶ οἱ κουράτωρες ὀμνύοντες τὸν εἰρημένον ὅρκον ὑπὲρ τῶν κηδομένων[11]*) ὑπ' αὐτῶν, εἰ ὑποπέσωσιν, αὐτοὶ ὑπόκεινται ταῖς εἰρημέναις ποιναῖς καὶ οὐχὶ οἱ ὀρφανοί.*

Μὴ συγχωρήσῃ ὁ οἱοσδήποτε ἄρχων τοῖς ἐκβιβασταῖς λαβεῖν σπόρτουλα[12]*) πλέον τῶν ὡρισμένων τοῖς νόμοις, κἂν θείαν ἐπιφέρωνται κέλευσιν· καὶ εἰ μὴ πεισθῶσιν αὐτῷ, δύναται συνέχειν αὐτοὺς καὶ ἐγκλείειν, καὶ τὸ τετραπλοῦν ἀπαιτεῖν, ἐξ οὗ τὸ μὲν ἁπλοῦν δίδοται*[13]*) τῷ ζημιωθέντι, τὸ δὲ τριπλοῦν τῷ* FISCῳ *εἰσκομίζεται. πλὴν ἐὰν μαθὼν ἀμελήσει, αὐτὸς ὁ ἄρχων τὰς λεχθείσας ποινὰς ὑφίσταται, καὶ ἑπομένως καὶ ὁ* COMIς *τῶν* PRIBATων *ἀπαιτεῖται τὰ εἰρημένα προστιμήματα*[13a]*). σημείωσαι δέ, ὅτι ἐὰν παρίδῃ ὁ ἄρχων μαθών, ὡς ἀπαιτοῦνταί τινες περιττὰ*[14]*) σπόρτουλα, δύνανται οἱ ἀπαιτούμενοι ἀνθίστασθαι καὶ μὴ διδόναι τὸ περιττόν. ἀνάγνωθι βι. γ' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ε'.*

Οἱ δικασταὶ μὴ προστιθέσθωσαν τίποτε ταῖς οἰκείαις ψήφοις, κἂν ἐκελεύσθησαν ἐκ βασιλικοῦ γράμματος, ἀγράφως δηλονότι προσενεχθέντος, διαγαγεῖν ἢ παραστῆσαί τινα. ἀνάγνωθι βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. η' διάτ. α' καὶ τί. ξδ' διάτ. α' καὶ βι. θ' τί. μζ' διάτ. ιε'.

Οἱ REFERENDARιοι *φανερούτωσαν τὰς θείας κελεύσεις, καὶ μήτε δι' ἑαυτῶν μήτε δι' ἄλλων συνεχέτωσάν τινα, μήτε ἀπαιτείτωσαν ἐγγυάς, μήτε ἀναγκαζέτωσαν διαλύσασθαι ἢ συμφωνεῖν τι πρὸς τοὺς ἀντιδίκους αὐτῶν ἐπὶ ταῖς αἰτίαις, ἃς βασιλεῖ ἀναφέρουσιν, μήτε μὴν ἐμμιγνυέτωσαν ἑαυτοὺς ὅλως τοιούτοις πράγμασι· μόνον γὰρ δύνανται τὰς θείας κελεύσεις δηλοῦσαι τοῖς προσφόροις δικασταῖς. εἰ δέ τι ἐναντίον τῶν λεχθέντων ποιήσωσιν, οὐ προκριματίζεται ὁ περιγραφείς, ἀλλ' ἣν*[15]*) ὑπέστη ζημίαν λήψεται διὰ τοῦ δικαστοῦ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τοῦ περιγράψαντος αὐτόν, ὃς*[16]*) ζώνης καὶ ἀξίας ἐκπίπτει. ἐξεφωνήθη ἐν ἔτει ιη' τῆς βασιλείας ὑπατείᾳ βασιλείου τὸ γ'. ἀνακλᾶται δὲ ἐν τοῖς ἀτμήτοις* FACTOις[17]).

qui ob eiusmodi factum accusatus est, si non convincatur, iureiurando praestito absolvi: accusatorem autem, si non probaverit, quae dixerit, aestimationem litis comiti rerum privatarum inferre debere, et, si criminalis causa sit, publicari, et postea litem ad finem perduci: accusatum autem, si iurare noluerit, subiacere memoratis poenis. Lege lib. VII Cod. tit. 49 const. 1 et 2 et lib. IX tit. 2 const. 10 et tit. 27 const. 3.

4. Si unus ex litigatoribus iuraverit se nihil dedisse in corruptionem litis et intra IV menses aliquid dare vel promittere visus fuerit, memoratis poenis una cum accipiente subiacet. Lege lib. IX Cod. tit. 2 const. 10.

5. Tutores et curatores, qui dictum iusiurandum pro his, qui sub eorum tutela vel cura sunt, praestiterunt, si obnoxii fiant, ipsi dictis poenis subiacent, non autem pupilli.

6. Ne concedat quisquam praeses executoribus, ultra quam legibus definitae sunt, sportulas exigere, licet divinam iussionem adferant; et, si ei non obtemperaverint, potest eos continere et includere, et quadruplum exigere, ex quo simplum quidem laeso datur, triplum autem fisco infertur. Caeterum si comperto hoc negligens fuerit, ipse praeses dictas poenas sustinet et consequenter etiam a comite rerum privatarum dictae mulctae exiguntur. Notes autem, si praeses negligens fuerit, quum cognoverit, nimias sportulas a nonnullis exigi, posse eos, a quibus exiguntur, resistere et recusare, quod nimium est. Lege lib. III Cod. tit. 2 const. 5.

7. Iudices nihil adiiciant sententiis suis, licet iussi fuerint per imperatoris mandata, sine scriptis nimirum ad eos perlata, ut quem ducerent vel sisterent. Lege lib. VII Cod. tit. 8 const. 1 et tit. 64 const. 1 et lib. IX tit. 47 const. 15.

8. Referendarii divinas iussiones insinuent, neque vero vel ipsi vel per alios aliquem cohibeant, nec fideiussores ab eo exigant, nec cogant transigere vel pacisci aliquid cum adversariis suis propter caussas, de quibus ad imperatorem referunt, neque omnino se huiusmodi rebus immisceant: solum enim divinas iussiones competentibus iudicibus insinuare possunt. Si quid vero contra dicta fecerint, non praeiudicatur, qui circumscriptus est, sed damnum, quod passus est, recipiet officio iudicis ex substantia eius, qui eum circumscripsit, qui etiam cingulo et dignitate excidit. *Data anno XVIII imperii Consule Basilio III.* Retrotrahitur autem ad res nondum decisas.

---

9) Cod. *ὁμώσαι.*
10) Cod. *καὶ ὀφθῇ.* Sed aut delendum erat hoc *καί*, aut superius legendum: *ὀμόσῃ.*
11) Cod. *κηδεμομένων.* Aut *κηδομένων* aut *κηδεμονευομένων* legendum.
12) Cod. *σπούρτουλα*, hic et saepius.
13) Cod. *δίδωται.*
13a) Codex: *πλὴν ἐὰν μαθὼν ὁ αὐτὸς (?) ὁ ἄρχων ἀμελήσει τας λ. π. ὑφ. καὶ ὑπομένει καὶ — προστίματα.* Emendavi, utut potui.
14) Cod. *περὶ τά.*
15) Cod. *ἦν.*
16) Cod. *ὡς.*
17) Cf. Nov. XXII cap. 51 (supra p. 42), ubi sic est: *ἡ προκειμένη διάταξις οὐκ ἀνακλᾶται εἰς τοὺς πρὸ αὐτῆς χρόνους.*

Νεαρὰ ρκε'.

Περὶ δικαστῶν.

Ἐπειδή τινες τῶν δικαστῶν.

Πάντες οἱ δικασταὶ κατὰ τὸ φαινόμενον αὐτοῖς δίκαιον τὰς ὑποθέσεις τεμνέτωσαν, μηδὲν μηνύοντες περὶ αὐτῶν. ἀνάγνωθι βι. β' τοῦ κώδ. τί. ιβ' διάτ. ιβ' καὶ βι. γ' τί. α' διάτ. η' καὶ μέμνησο τῆς πβ' νεαρᾶς.

Ὁ νομίζων τῶν LITIGATOR*ων*[1]) *βεβλάφθαι ἀπὸ τῆς ψήφου τῶν δικαστῶν ἐκκαλείσθω. ἀνάγνωθι βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. ξβ' διάτ. ιδ'.*

Ἐὰν οἱ διαγνώμονες δύο ἢ πλείονες ὄντες διαφωνήσωσι πρὸς ἑαυτούς, ἀποφαινέσθωσαν κεχωρισμένοι. ἀνάγνωθι βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. ξϛ' διάτ. λδ' καὶ λζ'. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰανουαρίῳ ὑπατείᾳ βασιλείου τὸ β' ἐπὶ πέτρου ὑπάρχου.

Novella CXXV.

De iudicibus.

Quoniam quidam iudicantium.

1. Omnes iudices secundum id, quod iis iustum visum fuerit, causas dirimant, nec de iis referant. Legas lib. II Cod. tit. 12 const. 12 et lib. III tit. 1 const. 8 et memineris Nov. LXXXII.

2. Si quis ex litigatoribus sese sententia iudicum gravatum esse putaverit, appellato. Lege lib. VII Cod. tit. 62 const. 14.

3. Si duo pluresve sint, qui de lite cognoscant, et inter se dissenserint, separatim sententiam ferant. Lege lib. VII Cod. tit. 62 const. 34 et 37. *Data mense Ianuario Consule Basilio II sub Petro praefecto.*

Νεαρὰ ρκϛ'.

Ἴσον θείου νόμου περὶ ἐγκλήτων[1]).

Θεοδόσιος καὶ βαλεντινιανός.

Ὁ QUAEST*ωρ καὶ ὁ ὕπαρχος τῶν πραιτωρίων ἀκροώμενοι ἐγκλήτου, ἐφ' ὧν ἔδει αὐτοὺς ἀκοῦσαι, δικαζέτωσαν νομίμως ὡς ἐξ ἰδίου προσώπου καὶ μὴ ἀπὸ τοῦ βασιλέως τὴν ψῆφον ἐπάγοντες. ἀνάγνωθι βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. ξβ' διάτ. λβ' καὶ λδ' καὶ λζ'.*

Ἐὰν τὰ δύο μέρη ἐντὸς τοῦ ὡρισμένου χρόνου ταῖς ἐγκλήτοις τὰς κυρίας φυλάξωσι καὶ μὴ ἀπολειφθῶσιν, ὀφείλει ὁ δικαστὴς ἑκάστης γυμνάσαι τὴν ἔγκλητον ἀνυπερθέτως. εἰ δὲ ἓν τῶν μερῶν ἀπολειφθῇ, τότε ἐπὶ μὲν τοῦ ἐγκαλουμένου παρόντος μετὰ τὴν τελευτὴν κυρίαν, ἐπὶ δὲ τοῦ νικήσαντος μετὰ μῆνας γ' τῆς REPARATION*ος*[2]) *μετὰ τὴν κυρίαν γυμναζομένης*[3]) *ζητεῖ μονομερῶς τὰ πεπραγμένα καὶ τὰ κριθέντα, καὶ ψηφίζεται λοιπόν, ὅπερ βούλεται. οὐ γὰρ τῇ παραδρομῇ*[4]) *τοῦ χρόνου τῆς ἐγκλήτου, τουτέστι τῇ διετίᾳ, βεβαιοῦται ἡ πρώτη ψῆφος χωρὶς κρίσεως τοῦ δικαστοῦ τῆς ἐγκλήτου. ἀνάγνωθι βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. ξγ' διάτ. β' καὶ ε', καὶ μέμνησο τῆς μθ'*[5]) *νεαρᾶς.*

Πᾶς δικαστὴς δεχέσθω τὴν κατ' αὐτοῦ ἔγκλητον, ἐὰν ἐντὸς τοῦ νομίμου χρόνου ἐπιδοθῇ αὐτῷ, καὶ εἴσω λ' ἡμερῶν διδότω τὰ πεπραγμένα τοῖς μέρεσι μετὰ ἰδίας ὑπογραφῆς· ἐπεὶ ἡ μὲν ψῆφος αὐτοῦ βεβαιοῦται τῇ παραδρομῇ τῆς διετίας, αὐτὸς δὲ τὸ ἱκανὸν ποιεῖ τῷ ἐγκαλεσαμένῳ καὶ μὴ δεχθέντι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δίδωσι τῷ φίσκῳ ι' λίτρας χρυσίου, καὶ τοσαύτας ἡ τάξις αὐτοῦ παρεχέτω. ὁμοίως ἀνάγνωθι βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. ξβ' διάτ. κα' καὶ κδ', καὶ μέμνησο τῆς πβ' νεαρᾶς. ἐξεφωνήθη τῷ κ' ἔτει τῆς βασιλείας ἰουστινιανοῦ μετὰ ὑπατείαν βασιλείου.

Novella CXXVI.

Exemplum sacrae legis de appellationibus.

Theodosius et Valentinianus.

1. Quaestor et praefectus praetorio, si de appellatione cognoscant, de qua oportebat eos cognoscere, legitime iudicent, utpote ex propria persona non autem ex persona imperatoris sententiam proferentes. Lege lib. VII Cod. tit. 62 const. 32 et 34 et 37.

2. Si utraque pars intra tempus appellationibus praefinitum fatales observaverit nec deseruerit, iudex utriusque appellationem sine mora exercere debet. Si vero una pars deseruerit, tunc, si appellans adsit, post ultimam fatalem, sin victor, post tres menses reparationis post fatalem introductae altera parte absente acta et iudicata examinat, et sententiam deinde fert, quam volet. Non enim lapsu temporis appellationis, hoc est biennio, confirmatur prior sententia absque iudicio iudicis appellationis. Legas lib. VII Cod. tit. 63 const. 2 et 5, et memineris Nov. XLIX.

3. Quilibet iudex appellationem adversus semet ipsum recipiat, si intra legitimum tempus ei oblata sit, et intra XXX dies acta cum propria subscriptione partibus exhibeat; alioquin sententia quidem eius biennio praeterlapso confirmatur, ipse autem satisfacit ei, qui appellavit nec receptus est, et insuper fisco X libras auri praestat, et totidem etiam officium eius praestet. Similiter legas lib. VII Cod. tit. 62 const. 21 et 24, et memineris Nov. LXXXII. *Data anno XX imperii Iustiniani post consulatum Basilii.*

---

1) Cod.: *LIGATORίων*.

1) Librarius haec verba: *περὶ ἐγκλήτων* perperam sequenti lineae i. e. verbis initialibus Novellae praeposuit. Etenim pertinent ad rubricam; videsis Indicem Novellarum.

2) Cod. *REPATIONος*.

3) Cod. *γυμναζουμένης*.

4) Cod. *προδρομῇ*.

5) Cod. *με'*.

Νεαρὰ ρκζ'.

Περὶ διαδόχων ἀδελφοπαίδων, καὶ περὶ ἐμφανείας ἕδνων.

Τοὺς ἡμετέρους νόμους.

Ἀνιόντων ὑπόντων τῷ τελευτήσαντι καὶ ἀδελφῶν γνησίων καὶ παίδων ἀδελφοῦ ἀμφιθαλοῦς προτελευτήσαντος, πάντες καλοῦνται εἰς τὴν αὐτοῦ διαδοχήν, κἂν θήλειαι κἂν ἄῤῥενες ὦσιν, δῆλον δὲ ὅτι IN STIRPες[1]). οἱ γὰρ ἀδελφόπαιδες ὑπεισέρχονται τὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς πρόσωπον. σημείωσαι· διὰ τὴν ριη' [νεαρὰν][2]), καὶ ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τί. νε' διάτ. γ'.

Οἱ ἄνδρες ὑπὲρ ἑαυτῶν ἢ ἕτεροι ὑπὲρ τούτων ἕδνα καταγράφοντες ἐμφανιζέτωσαν αὐτά, ἐὰν ὑπὲρ τὰ φ' νομίσματά εἰσιν, ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων. ἴσθι δέ, ὅτι ἐὰν ταῖς γυναιξὶν ἁρμόσῃ ὁ CASος, λαμβάνουσιν αὐτόν, κἂν ὑπὲρ τὰ φ' νομίσματά εἰσι τὰ ἕδνα καὶ οὐκ ἐνεφανίσθησαν· εἰ γὰρ τοῖς ἀνδράσιν ἁρμόσῃ ὁ CASος, οὐδὲν λήψονται ἐμφανείας μὴ γινομένης, δηλονότι περαιτέρω τῆς ἀναλογίας τῶν φ' νομισμάτων. μέμνησο τῆς ριθ' νεαρᾶς.

Περὶ δευτερογαμίας.

Ἡ μὴ δευτερογαμοῦσα μήτηρ καὶ πᾶς ἀνιὼν μὴ δευτερογαμῶν λαμβάνει πρὸς τῇ χρήσει τῶν γαμικῶν κερδῶν καὶ μέρος κατὰ δεσποτείαν ἑνὸς παιδός. ἴσθι δὲ πρὸ πάντων, ὅτι τοῦτο[3]) προβαίνει ἐπὶ τῶν τελευτῇ καὶ οὐ REPUDίῳ λυομένων γάμων. μὴ νομίσῃς δέ, ὅτι ἡ προκειμένη διάταξις ἀναιρεῖ τὴν ϟη' νεαράν· οὐ γάρ φησιν ὡς οὐ κερδαίνουσιν οἱ μὴ δευτερογαμοῦντες τὴν χρῆσιν τῶν γαμικῶν κερδῶν, ἀλλὰ προστίθησιν, ὅτι πρὸς τῇ χρήσει τῶν τοιούτων πραγμάτων ἔχουσι κατὰ δεσποτείαν ἑνὸς παιδὸς μέρος. ἐν τούτῳ γὰρ τῶν δευτερογαμούντων διαφέρουσιν[4]), ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνοι τὴν χρῆσιν ἔχουσιν τῶν γαμικῶν κερδῶν κατὰ τὴν β' καὶ κβ' νεαράν, οὗτοι δὲ πρὸς τῇ χρήσει κατὰ τὰ εἰρημένα ἐνταῦθα ἔχουσι καὶ κατὰ δεσποτείαν μέρος ἑνὸς παιδός. πλὴν σὺ γνῶθι, ὅτι οὐ δύνανται[5]) τὸ τοιοῦτον μέρος ἐκποιεῖν. τὸ γὰρ μεῖζόν φησιν ἡ κβ' νεαρά, ὡς παίδων ὑπόντων οὐδὲ τὴν χρῆσιν ἐκποιοῦσι διὰ τὸ γενικῶς εἰρημένον, ὅτι[6]) τὰ κερδανθέντα τοῖς παισὶ φυλάττεται. μὴ οὖν ἐναντιωθῇ σοι τὸ λεχθὲν ἐν τῇ αὐτῇ κβ' νεαρᾷ, ὅτι οἱ μὴ δευτερογαμοῦντες ἐκποιοῦσι τὰ κερδανθέντα. λέγει γὰρ ἐκεῖσε αὐτοὺς πᾶσαν ἔχειν τὴν δεσποτείαν τῶν γαμικῶν κερδῶν. τοῦτο δὲ ἀναιρεῖ ἡ ϟη' νεαρά, [ἥτινι συνᾴδει ἡ β' καὶ ἡ παροῦσα ρκζ' νεαρά,][7]) τὴν χρῆσιν ἔχειν αὐτοὺς παρακελευομένη τῶν γαμικῶν κερδῶν καὶ μέρος ἑνὸς παιδὸς κατὰ δεσποτείαν.

Εἴτε ὁ ἀνὴρ εἴτε ἡ γυνὴ λύσῃ REPUDίῳ τὸν γάμον, δηλονότι ἀλόγως, ἐξίσου ὑπόκεινται τοῖς περὶ τούτου ἐπι-

Novella CXXVII.

De fratrum filiis successoribus, et de insinuatione propter nuptias donationis.

Nostras leges.

1. Si ascendentes defunctus habeat et fratres germanos et liberos fratris ex utroque parente praedefuncti, omnes vocantur ad successionem eius, sive feminae sive masculi sint, scilicet in stirpes. Fratrum enim liberi in patris sui locum succedunt. Nota hoc propter Nov. CXVIII, et lege lib. VI Cod. tit. 55 const. 3.

2. Si viri pro se vel alii pro iis propter nuptias donationem promittant, sub actorum confectione eam insinuent, siquidem supra D solidos sit. Scias autem mulieres, si casus ipsis competat, eum capere, licet supra D solidos sit propter nuptias donatio et non sit insinuata; sin autem viris casus competat, nihil capient, si insinuatio non sit facta, scilicet praeter ratam partem D solidorum. Memineris Nov. CXIX.

De secundis nuptiis.

3. Mulier secundo non nubens et omnis ascendens secundas nuptias non contrahens praeter lucrorum nuptialium usumfructum etiam unius filii portionem iure dominii accipit. Scias autem ante omnia, hoc obtinere, si matrimonium morte, non si repudio dissolutum sit. Ne vero credas, praesenti constitutione Nov. XCVIII tolli; non enim dicit, eos, qui secundas nuptias non contrahant, non lucrari usumfructum lucrorum nuptialium, sed addit, praeter usumfructum harum rerum habere eos dominii iure unius filii portionem. Hoc enim ab [aliis] secundas nuptias contrahentibus differunt, quandoquidem illi quoque usumfructum lucrorum nuptialium habent secundum Nov. II et XXII, hi vero praeter usumfructum secundum ea, quae hoc loco dicta sunt, habent etiam dominii iure unius filii portionem. Caeterum scias, eos hanc portionem alienare non posse. Nam quod maius est, dicit Nov. XXII, liberis extantibus eos ne usumfructum quidem alienare posse propter id quod generaliter dictum est, lucra liberis servari. Ne igitur contrarium tibi videatur, quod in eadem Nov. XXII dictum est, eos, qui secundas nuptias non contrahant, lucra alienare posse. Illic enim dicit eos totum dominium lucrorum nuptialium habere. Hoc autem tollit Nov. XCVIII, cui consentit Nov. II et praesens CXXVII, quae iubet eos habere usumfructum lucrorum nuptialium et portionem unius filii iure dominii.

4. Sive vir sive uxor matrimonium repudio solverit, sine iusta causa nimirum, aequaliter poenis

---

1) Haec verba Bodl. non habet, sed addit in fine: *καὶ λαμβάνουσιν εἴ τι ἔμελλε λαμβάνειν εἰ περιῆν ὁ πατὴρ αὐτῶν.*

2) Incuria librarii omissum est.

3) Cod. *τούτων.*

4) Bas. *διαφέρει τῶν δευτερογ.*

5) Cod. *δύναται.*

6) Deest in Basil.

7) Uncis inclusa addidi ex Basil.

τιμίοις, τουτέστιν οὐ ζημιοῦται ὁ ἀνὴρ περαιτέρω τῶν ἔδνων κατὰ τὴν ριζ' νεαράν· μέμνησο δὲ καὶ τῆς κβ' ὁμοίως νεαρᾶς. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰανουαρίῳ ἔτει κβ' τῆς βασιλείας ὑπατείᾳ βασιλείου τὸ ζ' ἰνδ. α'.

propterea statutis subiacent, hoc est, non mulctatur vir ultra propter nuptias donationem secundum Nov. CXVII; memineris vero etiam Nov. XXII similiter. *Data mense Ianuario anno XXII imperii Consule Basilio VII ind. 1.*

Νεαρα ρκη'.

Περὶ τοῦ DELEGAT*ου καὶ περὶ ἀρχόντων*[1]).

Ὅσα πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἡμετέρων συντελεστῶν.

Ἐν ἀρχῇ ἑκάστου ἔτους ἰουλίῳ ἢ αὐγούστῳ μηνὶ προτιθέσθω τὸ δελεγάτον, ἐπεὶ οἱ αἴτιοι τοῦ μὴ προτεθῆναι αὐτό, εἰ μὲν ὕπαρχοί εἰσι, ζημιοῦνται λ' λίτρας χρυσίου, ἐὰν δὲ ἄρχοντές εἰσιν, ι' λίτρας χρυσίου διδοῦσιν[2]) *καὶ ἐκπίπτουσιν τῆς ἀρχῆς πρὸς τὸ καὶ δοῦναι τὴν αὐτῶν τάξιν ε' λίτρας χρυσίου. ἀνάγνωθι βι. ι' τοῦ κώδ. τί. ις' διάτ. γ'.*

Ἡ τῶν εἰδῶν συντέλεια διδόσθω ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους, ἡ δὲ χρυσικὴ συντέλεια διδόσθω κατὰ προθεσμίαν. ἀνάγνωθι βι. ια' τοῦ κώδ. τί. ξε' διάτ. δ'.

Ἐχέτωσαν αἱ ἀποχαὶ τῶν δημοσίων τὴν IUGAT*ίονα καὶ το ποσὸν τῶν νομισμάτων καὶ τὰ ὀνόματα τῶν κτήσεων*[3]). *ὁ γὰρ ποιῶν ἄλλως ἀποχὰς ι' λίτρας χρυσίου ζημιοῦται καὶ βασανίζεται, καὶ ἐὰν ἄρχων ῥαθυμήσει περὶ τῶν εἰρημένων, ε' λίτρας χρυσίου προστιμᾶται. μέμνησο τῆς ιζ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. ι' τοῦ κώδ. τί. κβ' διάτ. α' καὶ δ' καὶ τί. οβ' διάτ. ϛ'.*

Ὁ ἀμφιβάλλων περὶ δημόσια ἀναγκαζέτω τοὺς κηνσοφύλακας[4]) *διὰ τοῦ ἄρχοντος ἢ διὰ τοῦ ἐπισκόπου δηλοῦν αὐτῷ τὰ δημόσια καὶ οὕτως συντελείτω. μέμνησο τῆς ιζ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. η'*[5]) *τοῦ κώδ. τί. με' διάτ. β' καὶ ζ' καὶ η' καὶ βι. ι' τί. ις' διάτ. β' καὶ γ'.*

Οἱ κτήτορες μὴ ἀναγκαζέσθωσαν[6]) *ὀνομάζειν τοὺς ὑποδέκτας τοῦ χρυσίου. ἀνάγνωθι β. ι' τοῦ κώδ. τί. οβ' διάτ. β' καὶ η'.*

Ἐξσπηλευτὴς[7]) *μὴ ἔστω ἐν ταῖς ἀπαιτήσεσι τῶν δημοσίων, ἀλλὰ κανωνικάριος.*

Ὁ ἐπιβολὴν[8]) *κτημάτων κατεχόμενος, συντελείτω ἀφ' οὗ αὐτῷ παρεδόθησαν. ἀνάγνωθι τὰς ὑποκειμένας διατάξεις τῷ θ' τί. τοῦ ια' βι. τοῦ κώδικος καὶ μάλιστα τὴν ιδ'.*

Ἐγκαλεῖται ὁ θέλων κατ' ἐπιβολῆς χωρίων, καὶ τὴν τοιαύτην ἔγκλητον ζητοῦσιν οἱ ὕπαρχοι ἀνάγνωθι βι. ια' τοῦ κώδ. τί. νη' διάτ. ε', ἔνθα φησίν, ὅτι ἐντὸς ἐνιαυτοῦ δύναται μέμψασθαι ἕκαστος τὴν γενομένην αὐτῷ ἐξίσωσιν.

Novella CXXVIII.

De delegato et de praesidibus.

Quaecunque ad utilitatem nostrorum collatorum.

1. Initio cuiusvis anni Iulio vel Augusto mense proponatur delegatum, alioquin ii, per quos stetit, quominus proponeretur, siquidem praefecti sunt, XXX libris auri mulctantur, si vero praesides sunt, X libras auri solvunt et praesidatu excidunt eorumque officium insuper V libras auri solvit. Lege lib. X Cod. tit. 16 const. 3.

2. Specierum collatio initio anni fiat, auri vero collatio secundum definita tempora. Lege lib. XI tit. 65 const. 4.

3. Securitates publicorum iugationem et quantitatem solidorum et nomina possessionum comprehendant. Qui enim aliter apochas confecerit, X libris auri mulctatur et tormentis subiicitur, et si praeses circa haec negligens fuerit, V libris auri mulctatur. Memineris Nov. XVII et legas lib. X Cod. tit. 22 const. 1 et 4 et tit 72 const. 6.

4. Si quis circa tributa dubitationem habeat, cogat censuales per praesidem vel per episcopum, ut publica ei indicent, et sic collationem faciat. Memineris Nov. XVII et legas lib. VIII Cod. tit. 45 const. 2 et 7 et 8 et lib. X tit. 16 const. 2 et 3.

5. Possessores ne cogantur susceptores auri nominare. Lege lib. X Cod. tit. 72 const. 2 et 8.

6. Ne sit expelleuta, qui tributa exigat, sed canonicarius.

7. Qui adiectionem praediorum recepit, tributa persolvat, ex quo ei tradita fuerint. Lege constitutiones, quae sunt in tit. 9 lib. XI Codicis et praesertim const. 14.

8. Qui volet, adversus adiectionem locorum appellat, et appellationem huiusmodi examinant praefecti. Lege lib. XI Cod. tit. 58 const. 5, ubi dicitur, intra annum quemlibet de peraequatione ipsi facta conqueri posse.

---

1) Haec verba: *καὶ περὶ ἀρχόντων*, quae ad rubricam pertinent, librarius perperam in sequenti linea post verba initialia Novellae adiecit. Idem factum est in Indice; cf. ibi not. 17.
2) Cod. *δίδωσιν*.
3) Cod. *κτίσεων*.
4) Cod. *κινσοφ*.
5) Numerus dubius est. An *δ'*?
6) Cod. *ἀναγκαζέτωσαν*.
7) Sic Codex. Vide etiam *Heimbach* *'Αν.* I p. 171 not. 38. — Vulgo *ἐξπελλευτὴς* scribitur.
8) Cod. *ἐπιβολλήν*.

Χρὴ τὴν ἐπιβολὴν ψήφῳ τοῦ ἄρχοντος γίνεσθαι.

Ὑπερτιθεμένης[9]) *τῆς ἐπιβολῆς*[10]) *δι' ἀπορίαν προσώπου, δηλούσθω διὰ πράξεως ἡ ποσότης τῆς οὐσίας καὶ διοικείσθω ὑπὸ τῶν δημοσιευτῶν, ἕως ὅτε φανῇ ὁ τῇ*[11]) *ἐπιβολῇ ὑποκείμενος, ὅστις ἀμείωτον ὀφείλει λαβεῖν τὴν ἐπιβληθεῖσαν οὐσίαν. ἀνάγνωθι βι. ια' τοῦ κώδ. τί. νθ' διάτ. α'.*

Οἱ συντελεσταὶ μὴ παρεχέτωσαν παραπομπικὰ ὑπὲρ τῶν κατὰ χώραν δαπανωμένων· ὑπὲρ γὰρ τῶν ἐκπεμπομένων διδότωσαν κατὰ τὸ ἔθος παραπομπικά.

Ἰδιωτικὴ ἢ δημοσία χρεία πρὸ ἐμφανείας μὴ ἐκβιβαζέσθω. ἀνάγνωθι βι. γ' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ δ'.

Ὁ δημόσια ἀπαιτῶν οὐκ ἐκβιβάζει δημοσίαν[12]) *χρείαν· τοῦτο γὰρ ποιῶν στρατείας ἐκπίπτει καὶ ἐξορίζεται, ὡς κεῖται βι. ιβ' τί. ξ' διάτ. ϛ'.*

Ὁ χρεωστῶν δημόσια, εἰ μὴ ἀπορεῖ, οὐ DELEGAT*εύει τὸν ἴδιον χρεώστην, ἀλλὰ καὶ πρῶτον τὸ χρέος ζητεῖται παρὰ τῷ ἄρχοντι, εἰ ὅλως ἐῤῥωται. ἐὰν οὖν ἐκβιβάσει τις παρὰ τὰ εἰρημένα, ἀποστρατεύεται καὶ δημοσιευόμενος ἐξορίζεται, ζημιουμένου τοῦ ἐπιτρέψαντος*[13]) *ἄρχοντος τοῦτο γενέσθαι ιε' λίτρας χρυσίου καὶ τῆς τάξεως αὐτοῦ ὁμοίως τὸ αὐτὸ ποσὸν παρεχούσης. ἀνάγνωθι βι. δ' τοῦ κώδ. τί. μϛ' διάτ. α' καὶ βι. ι' τί. θ' διάτ. β'.*

Ὁ διοικῶν δημόσια, βλάπτων τινὰ περὶ συντέλειαν, οὐ κέχρηται λόγῳ ἀσυλίας· ἀνάγνωθι τὴν ρξα' νεαράν. ἀλλὰ καὶ τὸ διπλοῦν ἀπαιτεῖται περισσοπρακτῶν, ὡς βι. β' τοῦ κώδ. τί. ια' διάτ. β' καὶ βι. ι' τί. κ' διάτ. α'. ὁ δὲ ἄρχων καὶ τετραπλοῦν μεθοδεύεται, ὡς εἴρηται[14]) *βι. θ' τί. κζ' διάτ. α' καὶ βι. ι' τί. μη' διάτ. η'.*

Μηδεὶς ἀπαιτείσθω δημόσια ὑπὲρ ἧς οὐ νέμεται κτήσεως, μήτε μὴν ὑπὲρ τῶν ἰδιοκτήτων ἰδίων γεωργῶν. ὁμοίως φησὶν ἡ ιζ' νεαρά· ἀνάγνωθι δὲ καὶ βι. ι' τοῦ κώδ. τί. ιγ' διάτ. α' καὶ β' καὶ βι. ιβ' τοῦ κώδ. τί. ξ' διάτ. δ'.

Τὰ δημόσια μέτρα καὶ τὰ σταθμία[15]) *ἀποκείσθωσαν ἐν τῇ ἑκάστης πόλεως ἐκκλησίᾳ καὶ πρὸς αὐτὰ συντελείτωσαν οἱ ὀφείλοντες. ἀνάγνωθι βι. ι' τοῦ κώδ. τί. οβ' διάτ. ιε' καὶ τί. ογ' διάτ. α'.*

Οἱ διοικοῦντες δημόσια καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ταξεῶται μὴ παρεμβαλλέτωσαν ἑαυτοὺς πολιτικοῖς χρήμασιν, ἐπεὶ οἱ δημοσιεύοντες ἀμειώτως αὐτὰ παρέχουσιν, καὶ οὔτε οἱ κτήτορες νοσφίζονταί τι ἐξ αὐτῶν οὔτε ὑπὲρ διαγραφῶν παρέχουσιν. ἀνάγνωθι βι. ια' τοῦ κώδ. τί. λα'.

Ὁ νοσφιζόμενος πολιτικὰ χρήματα ἐν διπλῷ αὐτὰ μεθοδεύεται. ἀνάγνωθι τὸ τέλος τῆς ρξ' νεαρᾶς.

Τοὺς τὰ πολιτικὰ διοικοῦντας προβάλλονται οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ πρωτεύοντες λογοθετοῦντες αὐτούς. εἰ εὕρωσιν, ὅτι ἀνεπιτήδειοί εἰσιν, ἀποκινοῦσιν αὐτούς. μέμνησο τῆς κδ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. κϛ' καὶ βι. η' τί. ιβ' διάτ. α'.

9. Oportet adiectionem sententia praesidis fieri.

10. Si adiectio differatur propterea quod persona deficiat, in actis quantitas substantiae designetur, eaque ab exactoribus administretur, donec apparuerit, qui adiectioni obnoxius est, qui substantiam adiectam imminutam accipere debet. Lege lib. XI Cod. tit. 59 const. 1.

11. Collatores parapompica ne praestent super his, quae in terra expenduntur: super his autem, quae emittuntur, parapompica praestent secundum consuetudinem.

12. Privatae vel publicae exactionis executio ne fiat ante insinuationem. Lege lib. III Cod. tit. 2 const 4.

13. Publicorum exactor non exsequitur privatam (?) exactionem: nam si fecerit hoc, militia excidit et relegatur, sicuti dictum est lib. XII tit. 60 const. 6.

14. Qui publica debet, si non fuerit non solvendo, non delegat debitorem suum: verum etiam prius apud praesidem quaeritur, an debitum omnino valeat. Si quis igitur adversus dicta exactionem fecerit, a militia removetur et publicatus relegatur, praeside, qui hoc fieri permiserit, XV libris auri mulctando et officio eius similiter eandem quantitatem praestante. Lege lib. IV Cod. tit. 46 const. 1 et lib. X tit. 9 const. 2.

15. Qui publica administrat, si quem circa collationem laeserit, non utitur iure asyli: lege Nov. CLXI. Sed et duplum ab eo repetitur, si nimium exegerit, ut lib. II Cod. tit. 11 const. 2 et lib. X tit. 20 const. 1; a praeside vero vel quadruplum petitur, ut dictum est lib. IX tit. 27 const. 1 et lib. X tit. 48 const. 8.

16. A nemine exigantur publica pro possessione, quam non possidet, neque vero etiam pro colonis eius adscriptitiis. Similiter loquitur Nov. XVII; lege vero etiam lib. X Cod. tit. 13 const. 1 et 2 et lib. XII Cod. tit. 60 const. 4.

17. Publicae mensurae et pondera in cuiusvis urbis ecclesia conserventur, et secundum illa tributarii collationem faciant. Lege lib. X Cod. tit. 72 const. 15 et tit. 73 const. 1.

18. Qui publica administrant, et praesides et officiales ne se immisceant civilibus pecuniis, sed exactores eas sine diminutione praebeant, et possessores nec auferunt quicquam ex iis nec super descriptionibus praebent. Lege lib. XI Cod. tit. 31.

19. Qui civiles pecunias abstrahit, duplum reddere compellitur. Lege finem Nov. CLX.

20. Publicorum administratores episcopi et primores creant et rationes ab iis exigunt. Si minus idoneos esse repererint, removent eos. Memineris Nov. XXIV, et legas lib. I Cod. tit. 4 const. 26 et lib. VIII tit. 12 const. 1.

---

9) Cod. *ὑπερτιθέμενος.*

10) Cod. *ἐπιβουλῆς.*

11) Cod. *ὅτι.*

12) Omnino legendum: *ἰδιωτικήν.* Coll. Nov. 128 c. 11; *Athanas.* XX, 1 (*Heimbach* '*Αν.* I p. 172 circa not. 69); *Iulian.* cap. 551.

13) Cod. *ἐπιστρέψ.*

14) Cod. *ὡς εἴρηται ὁ δὲ ἄρχων — μεθοδεύεται ὡς βι. κ. τ. λ.*

15) Cod. *στάθμια.*

Μηδεὶς στρατευόμενος μήτε σκρινιάριος τῶν ἔργων [τῶν] 16) *ἐπάρχων γενέσθω λογοθέτης τῶν πολιτικῶν, κἂν θείαν ἐπιφέρεται κέλευσιν· ἀλλ' ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρωτεύοντες ἀποθήσωνται* 17) *αὐτὸν καὶ μηνύσωσι τῷ βασιλεῖ, ἵνα ὁ ζημιώσας τὴν πόλιν* 18) *θεραπεύσῃ αὐτὴν ἐξ ἰδίων καὶ ἀγανακτηθῇ ὑπὸ τῶν δεσποτῶν. μέμνησο τῆς κδ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. ι' τοῦ κώδ. τί. λ' διάτ. δ' καὶ ε'.*

Γινέσθω ὁ λογοθέτης τῶν πολιτικῶν ἐπιλογῇ βασιλικῇ, καὶ τοῦτο ῥητῶς ἐπιτρεπέσθω ἐκ θείας κελεύσεως 19) *δηλούσης τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ καὶ τὰς αἰτίας καὶ τοὺς χρόνους τοῦ λογοθεσίου. ὁμοίως φησὶν ἡ κδ' νεαρά. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. κς' καὶ βι. ι' τί. λ' διάτ. δ'.*

Μηδεὶς γενέσθω τοποτηρητὴς ἐπάρχων εἰ μὴ ἐξ ἡμετέρας κελεύσεως ἐν EXPEDI*τῳ, ἐπεὶ ὁ μὲν γινόμενος ι' λίτρας χρυσίου δίδωσιν ἐκπίπτων τῆς ἀξίας καὶ στρατείας, ὁ δὲ ποιήσας αὐτὸν λ' λίτρας χρυσίου ζημιοῦται καὶ ἀποκαθιστᾷ τὰς ἐκ τούτου συμβάσας ἑκάστῳ ζημίας. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. κς' καὶ μαθήσῃ τὰ περὶ ἐπάρχων.*

Ὁ ὢν ἄρχων ἐν ᾗ ἄρχει ἐπαρχίᾳ μὴ ποιείτω τοποτηρητὴν ἑαυτῷ, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς καὶ ὁ γενόμενος ἀνὰ ε' λίτρας χρυσίου ζημιοῦται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. ν' 19 b) *διάτ. α' καὶ β', ἔνθα εἴρηται, ὅτι καὶ τοποτηρητὴν δύναται ἔχειν ὁ ἄρχων, ἀλλὰ δηλονότι ἀπόντος αὐτοῦ· φησὶ καὶ ρλδ' νεαρά.*

Οὐκ ἐπιτέτραπται τοποτηρηταῖς κόψαι μέλος ἀνθρώπου οὐδὲ τιμωρεῖσθαί τινα ἐσχάτως.

Πᾶς ἄρχων φυλαττέσθω δι' ἑαυτοῦ τὴν χώραν ἧς ἄρχει, καὶ μὴ λαμβανέτω ὑπὲρ τούτου τίποτε, μηδὲ προβαλλέσθω 20) *ληστοδιώκτην ἢ τριβοῦνον ἢ ἄλλον τοιοῦτον, ἐπεὶ αὐτὸς μὲν ἐκπίπτει τῆς ἀρχῆς καὶ ι' λίτρας χρυσίου ζημιοῦται, ὁ δὲ ἀνασχεθεὶς προβληθῆναι βασανίζεται καὶ δημευόμενος ἐξορίζεται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μ' καὶ μαθήσῃ τὰ περὶ τῶν ἀρχόντων. ἀνάγνωθι καὶ τὴν ρλδ' νεαράν.*

Οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ταξεῶται μὴ ἀγγαρευέτωσάν τινα, ἀλλὰ καὶ οἴκοθεν δαπανάτωσαν.

Διαδεχθέντες οἱ ἄρχοντες ν' ἡμέρας ποιείτωσαν ἐν ᾗ ἦρξαν ἐπαρχίᾳ πρὸς ὑποδοχὴν τῶν κατ' αὐτῶν ἐναγωγῶν. αὐτῶν γὰρ μὴ μενόντων ὀμνύουσιν οἱ ζημιωθέντες ἐπὶ τοῦ ἐπισκόπου, τί ἠδικήθησαν, καὶ πάσχουσι τὸ ἀζήμιον· ἐκ τῶν πραγμάτων τῶν φυγόντων ἀρχόντων κινδύνῳ τῶν ἐπάρχων καὶ τῶν τρακτευτῶν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μθ' διάτ. α' καὶ νεαρὰν ρλδ'· μέμνησο δὲ καὶ τῆς η' νεαρᾶς.

Ὁ ἄρχων REVOCATO*ρίαν δεξάμενος καταλιμπανέτω ἐν ᾗ ἦρξε χώρᾳ ἐντολέα πρὸς τὸ ἀπολογεῖσθαι τοῖς αὐτῷ ἐνάγουσιν· τοῦτο γὰρ αὐτοῦ μὴ ποιοῦντος πάσχουσι τὸ ἱκανὸν οἱ ἀδικηθέντες ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ. ἀνάγνωθι τὴν ρξα' νεαράν. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ ἔτει ιη' τῆς βασιλείας μετὰ τὴν ὑπατείαν βασιλείου τὸ δ'.*

21. Nullus officialis nec scriniarius operum praefectorum ratiocinator civilium fiat, licet divinam iussionem protulerit; sed episcopus et primores deponant eum et nuntient imperatori, ut ille damnum, quod urbi intulit, ex propriis restituat et in indignationem principum incidat. Memineris Nov. XXIV, et legas lib. X Cod. tit. 30 const. 4 et 5.

22. Ratiocinator civilium electione imperatoris constituatur, et expresse per divinam iussionem destinetur, quae significet nomen et dignitatem eius et causas et tempora, quorum rationes ei mandatae sint. Similiter loquitur Nov. XXIV. Lege lib. I Cod. tit. 4 const. 26 et lib. X tit. 30 const. 4.

23. Nemo fiat vicarius praefectorum nisi ex nostra iussione in expeditione, alioquin ipse X libras auri persolvit et dignitate militiaque excidit, is autem, qui eum fecit [vicarium], XXX libris auri mulctatur et restituit damna, quae ex hoc alicui contigerunt. Lege lib. I Cod. tit. 26 et disces, quae ad praefectos pertinent.

24. Praeses in provincia, cui praeest, vicarium sibi ne constituat: alioquin ille et hic V libris auri mulctatur. Lege lib. I Cod. tit. 50 const. 1 et 2, ubi dictum est, praesidem etiam vicarium habere posse, scilicet si ipse absit; [idem] dicit etiam Nov. CXXXIV.

25. Vicariis non est permissum abscidere membrum hominis vel aliquem ultimo supplicio subiicere.

26. Omnis praeses ipse provinciam, cui praeest, custodiat nec quicquam propter hoc percipiat, neque latronum persecutorem vel tribunum vel alium similem designet; alioquin ipse praesidatu excidit et X libris auri mulctatur, is autem, qui se designari passus est, tormentis subiicitur et publicatus relegatur. Lege lib. I Cod. tit. 40 et disces, quae ad praesides pertinent; lege etiam Nov. CXXXIV.

27. Praesides et officiales a nemine angarias exigant, sed ex propriis sumtus faciant.

28. Praesides, quibus successores dati sunt, L dies faciant in provincia, cui praefuerunt, ut actiones adversus se suscipiant. Nam si non remanserint, qui laesi sunt, apud episcopum iurant, in quantum laesi sint, et satisfit iis ex bonis fugientium praesidum periculo praefectorum et tractatorum. Legas lib. I Cod. tit. 49 const. 1 et Nov. CXXXIV; memineris vero etiam Nov. VIII.

29. Praeses, qui revocatoriam accepit, in provincia, cui praefuit, procuratorem relinquat, qui responsurus sit convenientibus eum. Quod si non fecerit, iis, qui laesi sunt, ex substantia eius satisfit. Lege Nov. CLXI. *Data mense Iunio anno XVIII imperii post consulatum Basilii anno IV.*

---

16) Deest in Codice.
17) Fortasse legendum: *ἀπωθήσονται.*
18) Cod. *πόλην.*
19) Post *κελεύσεως* Cod. haec verba addit: *ἐν* EXPEDI*τῳ ἐπεὶ ὁ μὲν γινόμενος*, sed uncinis includit, utpote delenda. Nimirum ex sequenti capite male intrusa erant.
19 b) Cod. *νδ'.*
20) Cod. *προβάλλεσθαι.*

Νεαρὰ ρκθ'.

Περὶ σαμαρειτῶν.

Οὐδὲν οὕτω μέγα.

Οἱ σαμαρεῖται διατιθέσθωσαν καὶ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομείσθωσαν καὶ δωρείσθωσαν καὶ λεγατευέτωσαν, ὅσα βούλονται, καὶ πάντα κατὰ νόμους πραττέτωσαν. ἀνάγνωθι τὴν ρμδ' νεαράν, λέγουσαν, τοὺς σαμαρείτας μὴ κληρονομεῖν μήτε λεγάτα λαμβάνειν.

Διαδεχέσθω ὁ χριστιανὸς τὸν σαμαρείτην ἐξ ἀδιαθέτου, προτιμώμενος τοῦ σαμαρείτου, ἐν ᾧ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ εἰσιν. πλὴν εἰ γένηται ὁ σαμαρείτης χριστιανός, καλῶς συγκληρονομεῖ τῷ χριστιανῷ, ζημιούμενος μέντοιγε τοὺς ἐν τῷ μέσῳ καρπούς. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. κβ' καὶ νεαρὰν ρμδ'.

Ἀνιόντων καὶ κατιόντων χριστιανῶν καὶ σαμαρειτῶν ὑπόντων τῷ τελευτήσαντι οἱ σαμαρεῖται γράφονται εἰς β' οὐγκίας μόνον κληρονόμοι, καὶ τὰ ὑπόλοιπα οἱ χριστιανοὶ λαμβάνουσιν, εἰ μὴ ἄρα ἐαθῇ ἐξ αὐτῶν πρεσβεῖόν τινι χριστιανῷ· πλὴν ἴσθι πάλιν κἀνταῦθα, ὡς εἰ γένωνται χριστιανοὶ οἱ σαμαρεῖται, τὴν ἴσην τάξιν τοῖς χριστιανοῖς δύνανται ἔξειν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. ε' διάτ. ιγ' καὶ ιη' καὶ ιθ'.

Ἐὰν χριστιανοὶ ἀδικηθῶσι περὶ διανομὴν οὐσίας ὑπόντων σαμαρειτῶν δύνανται ἔχειν τὴν DE INOFFICIOSO.

Δωρείσθωσαν ἀλλήλοις οἱ σαμαρεῖται καὶ λεγατευέτωσαν καὶ ἐλευθερούτωσαν τοὺς οἰκείους δούλους, τοῦ δημοσίου μηδεμίαν ἔχοντος μετουσίαν περὶ τὰς αὐτῶν ὑποστάσεις. τοῦτο νόει, ἐὰν χριστιανοῖς δωρήσονται. ἀνάγνωθι τὴν ρμδ' νεαράν. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουλίῳ ἔτει κβ' τῆς βασιλείας μετὰ τὴν ὑπατείαν βασιλείου τὸ ι'.

Novella CXXIX.

De Samaritis.

Nullum tam magnum.

1. Samaritae testamenta faciant et ab intestato heredes habeant et donent et legent, quae voluerint, et omnia secundum leges peragant. Lege Nov. CXLIV, quae dicit, Samaritas neque succedere neque legata capere.

2. Christianus ab intestato Samaritae succedat, et praeferatur Samaritae, si eiusdem gradus sint. Sed si Samarita Christianus fiat, recte cum Christiano succedit, ita tamen ut circa fructus interim perceptos damnum sentiat. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 22 et Nov. CXLIV.

3. Si ascendentes et descendentes Christiani et Samaritae defuncto subsint, Samaritae solum ex II unciis heredes scribuntur, et reliqua Christiani accipiunt, nisi forte legatum ex his Christiano alicui relictum sit; sed scias etiam hic, Samaritas, si Christiani fiant, aequalem cum Christianis ordinem habituros esse. Lege lib. I Cod. tit. 5 const. 13 et 18 et 19.

4. Si Christiani laedantur circa divisionem substantiae, ubi Samaritae subsunt, de inofficioso agere possunt.

5. Donent sibi invicem Samaritae et legent et manumittant servos suos, nec fiscus potestatem aliquam in eorum substantiam habeat. Hoc accipe, si Christianis donaverint. Lege Nov. CXLIV. *Data mense Iulio anno XXII imperii post consulatum Basilii anno X.*

Νεαρὰ ρλ'.

Περὶ παρόδου στρατιωτῶν.

Πρώτην καὶ μεγίστην.

Ἐπέσθωσαν[1]) *τοῖς στρατεύμασι* DELEGATORες, *φροντίζοντες τῆς αὐτῶν ἀποτροφῆς εὐτρεπιζομένης ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, καὶ ῥογευόμενοι διὰ τῶν ὀπτιόνων, οἵτινες ιε' μέρος εἰς παραμυθίαν τῶν δαπανωμένων ἔχωσιν, ὧν* RECAUTA *γινέσθω.*

Μηδεὶς προῖκα δαπανάτω τὴν ἀποτροφὴν τῶν στρατιωτῶν.

Κεκώλυνται τὰ INTROITA. *ἀνάγνωθι βι. ιβ' τοῦ κώδ. τί. μα' διάτ. α', ἔνθα εἴρηται, ὅτι ἐπαρχεώτης μὴ θέλων οὐ δίδωσι ξύλα ἐλαιῶν οὐδὲ τυλάρια στρατιώταις.*

Τὰ κατὰ χώραν εὑρισκόμενα εἴδη ῥογευέτωσαν οἱ στρατιῶται.

Novella CXXX.

De transitu militum.

Primum et maximum.

1. Exercitus sequantur delegatores, qui curam gerant alimentorum a praesidibus parandorum et erogationes faciant per optiones, XV partem in solatium sumtuum retinentes, et recauta facientes.

2. Nemo gratis suppeditet alimenta militum.

3. Introita prohibita sunt. Lege lib. XII Cod. tit. 41 const. 1, ubi dictum est, provincialem invitum non praebere militibus ligna olearum nec culcitras.

4. Species, quae per terram inveniuntur, milites pro annonis exigant.

---

1) Cod. *ἐπέστησαν*. Sed vide *Athanasium* XX, 2.

Λογιζέσθω τοῖς συντελεσταῖς εἰς τὰ δημόσια αὐτῶν ἡ τοῖς RECAUT*οις περιεχομένη ποσότης.*

Ἐν διόδῳ ἀπαργυρισμὸς μὴ διδότω.

RECAUT*ων μὴ γινομένων δηλούσθω ἡ δαπάνη διὰ πράξεως συνισταμένη*[2]*) παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ ἄρχοντι, καὶ λογιζέσθωσαν τοῖς ἀναλώσασιν.*

Προμητάτορες πεμπέσθωσαν τῶν στρατιωτῶν, εὐτρεπίζοντες τὰ χρειώδη[3]*), καὶ μηδὲν ἀπαργυρίζοντες. ἀνάγνωθι βι. ιβ' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. θ'.*

Ἡ γινομένη πρᾶξις δηλούτω τὴν ζημίαν λογισθησομένην τοῖς ἀδικηθεῖσι, τῶν ἐξάρχων καὶ διασωστῶν διπλᾶ παρεχόντων καὶ τῶν προμητατόρων ἐξοριζομένων.

Οἱ ἄρχοντες μὴ προευτρεπίζοντες τὰ πρὸς τὴν χρείαν τῶν στρατιωτῶν ἀποκινοῦνται καὶ δημευόμενοι ἐξορίζονται μετὰ τῶν ἰδίων ταξεωτῶν καὶ εἶθ' οὕτως τὸ ἀζήμιον ποιοῦσι τοῖς συντελεσταῖς.

Μὴ μητατευέσθω αὐθεντικὸς οἶκος, ἐν ᾧ ὁ μητάτωρ μένει. ἀνάγνωθι βι. ιβ' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. δ' καὶ ε' καὶ η' καὶ ι' καὶ ια', καὶ μαθήσῃ, ποῖοι οἶκοι οὐ μητατεύονται. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαρτίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βασιλείου τὸ δ'.

5. Computetur collatoribus ad tributa eorum quantitas, quae recautis continetur.

6. In transitu ne flat pecuniae numeratio.

7. Si recauta non fiant, sumtus declarentur actis apud episcopum et praesidem conficiendis, iique computentur collatoribus.

8. Prometatores ante milites mittantur, qui necessaria parent, nec tamen pecuniam exigant. Lege lib. XII Cod. tit. 40 const. 9.

9. Acta, quae conficiuntur, detrimentum declarent, quod laesis computandum sit, et exarchi diasostaeque duplum restituant et prometatores relegentur.

10. Praesides, si non paraverint quae militibus necessaria sunt, removentur et publicati relegantur cum officialibus suis et sic deinde collatoribus satisfaciunt.

11. Metata non praestet domini habitatio, in qua metator degit. Lege lib. XII Cod. tit. 40 const. 4 et 5 et 8 et 10 et 11, et disces, quaenam domus metatorum vacationem habeant. *Data mense Martio post consulatum Basilii anno IV.*

Νεαρὰ ρλα'.

Περὶ ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ πραγμάτων ἀποκαταστάσεως καὶ ὀρφανοτρόφων[1]*). Ἴσον θείου τύπου*[2]*).*

Περὶ ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ προνομίων καὶ ἄλλων κεφαλαίων[3]*).*

Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες τάξιν νόμων ἐχέτωσαν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ιβ'.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος ῥώμης πρώτην ἔχει τάξιν ἀπὸ ὅλων τῶν ἐπισκόπων καὶ ἀρχιεπισκόπων, ὁ δὲ κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπίσκοπος δευτέραν ἐχέτω τάξιν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ις', ἔνθα φησίν, ὅτι ὁ κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπίσκοπος πρὸ ὅλων κάθηται· πλὴν ἀνήρηται.

Ὁ PRIM*ας* IUSTINIAN*ῆς ἐπίσκοπος ἀρχιεπισκόπου τάξιν ἔχει καὶ ὑπὸ τῆς οἰκείας συνόδου χειροτονεῖται, ἔχων ὑπ' αὐτὸν τοὺς ἐπισκόπους δακίας* MEDITERANE*ας [καὶ]*[4]*)* RIPENSI*ας καὶ* PREBALE*ος καὶ δαρδανίας καὶ μυσίας ἀνωτέρας καὶ παννωνίας· τὴν γὰρ τάξιν τοῦ ἐπισκόπου ῥώμης ἔχει*[5]*) ἐν ταῖς ὑπ' αὐτὸν ἐπαρχίαις. μέμνησο τῆς ια' νεαρᾶς.*

Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ κτήσεις οὐχ' ὑπόκεινται ῥυπαραῖς λειτουργίαις, οὐδὲ EXTRAORDINARI*ως διαγράφονται, ἀλλ'*

Novella CXXXI.

De ecclesiasticis canonibus et rerum restitutione et orphanotrophis. Exemplum sacrae formae.

De ecclesiasticis canonibus et privilegiis et aliis capitibus.

1. Ecclesiastici canones vicem legum obtineant. Lege lib. I Cod. tit. 2 const. 12.

2. Archiepiscopus Romae primum locum obtinet inter omnes episcopos et archiepiscopos, Constantinopolis autem archiepiscopus secundum obtineat locum. Lege lib. I Cod. tit. 2 const. 16, ubi dicitur, Constantinopolis archiepiscopum omnibus praesidere; haec tamen abrogata est.

3. Primae Iustinianae episcopus archiepiscopi locum obtinet et a propria synodo ordinatur, habens subiectos episcopos Daciae Mediterraneae et Ripensis et Praevalitanae et Dardaniae et Mysiae superioris et Pannoniae; scilicet vicem episcopi Romani in eparchiis, quae ei subsunt, habet. Memineris Nov. XI.

4. Ecclesiasticae possessiones non subiacent sordidis functionibus nec extraordinariis descriptionibus,

---

2) Malim: *συνισταμένης.*
3) Cod. *χρεώδη.*
1) Cod. *ὀρφανοτρόφου*, quod ex Indice correxi.
2) Haec verba: *Ἴσον θ. τ.* novam lineam in Codice constituunt, quasi sint verba initialia Novellae. Sed ad rubricam pertinent, cui aut anteponenda sunt aut addenda.
3) Haec verba initialia Novellae secunda manus in margine Codicis adscripsit.

4) Deest in Cod. — Caeterum quod ad provinciarum nomina, quae hoc loco proferuntur, attinet, nihil omnino mutare volui. Vide *Hombergkii* et *Spangenbergii* ad Nov. 131 cap. 3 notas, et *Heimbach* *Ἀν.* I p. 34 not. 91 — 93. De provincia Praevalitana cf. *Böcking* Notitia dignitatum. Bonnae 1839. Tom. I p. 153 not. 158.
5) Cod. *ἔχειν.* Mox idem: *ὑπ' αὐτῶν.*

ἐντάσσονται εἰς μόνας[6]) *τὰς ὁδοστρωσίας*[7]) *καὶ ἐπιμελείας τῶν γεφύρων. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ε' καὶ ζ' καὶ ια'.*

Τὰ ἀπὸ βουλευτῶν περιερχόμενα εἰς εὐαγῆ οἶκον τῇ τῶν LUCRATI*βων διαγραφῇ ὑπόκεινται*[8]). *σημείωσαι οὖν διὰ τὴν κβ' διάτ. τοῦ β' τί. τοῦ α' βι. τοῦ κώδικος.*

Ἡ τῶν μ' ἐτῶν παραγραφὴ ἀντίκειται ταῖς ἐκκλησίαις. ὅμοιόν φησιν ἡ ρια' νεαρά.

Ἐὰν κτίζεται σεβάσμιος οἶκος, εὐχὴ γενέσθω ἐπ' αὐτῷ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου τῶν τόπων καὶ ὁ τίμιος σταυρὸς πηγνύσθω, καὶ οὕτως πληρούσθω τὸ κτίσμα. οὕτως γὰρ ἔγνως ἐκ τῆς ξζ'[9]) *νεαρᾶς. ἀφορίζεται ὁ παρὰ ταῦτα κτίζων.*

Ἐν ἰδιωτικῷ οἴκῳ ἱερὰ λειτουργία μὴ γινέσθω χωρὶς κληρικοῦ τῶν τόπων, ἐπεὶ ὁ οἶκος προσκυροῦται τῇ ἐκκλησίᾳ. ἐὰν δέ τις μισθωσάμενος οἶκον δώσει αὐτὸν εἰς ἱερὰν λειτουργίαν, ἐκπίπτει αὐτοῦ καὶ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ πράγματα προσκυροῦνται τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ οὐ ζημιοῦται ὁ δεσπότης τοῦ οἴκου, ἐὰν ἠγνόησε μέντοιγε τὸ γινόμενον. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. β' καὶ τί. γ' διάτ. ιε' καὶ τί. ε' διάτ. γ' καὶ ε', καὶ μέμνησο τῆς νη' νεαρᾶς.

Ὁ καταλιμπάνων τι τῷ δεσπότῃ θεῷ[10]) *καὶ χριστῷ δοκεῖ καταλιπεῖν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἐστίν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. κε'.*

Ὁ ἐάσας τι ἑνὶ τῶν ἁγίων μὴ προσθεὶς τὸν τόπον, πολλῶν ὄντων εὐκτηρίων τοῦ αὐτοῦ ἁγίου, [δοκεῖ καταλιπεῖν τῷ πενεστέρῳ, ἢ ἔνθα συνείθιζεν. ἐὰν δὲ οὐκ ἔστιν εὐκτήριον τοῦ ἁγίου][11]) *ἐν ἐκείνῳ [τῷ]*[11]) *τόπῳ, διδόσθω τὰ ἐαθέντα τῷ ὄντι οἴκῳ τοῦ ἁγίου ἐν τῇ ἐνορίᾳ ἐκείνῃ· ἐν ἀπορίᾳ δὲ πάντων προσκυροῦται τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ τόπου. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. κε'.*

Τὸ ἐπιτραπὲν κτισθῆναι εὐκτήριον πληρούσθω ἐντὸς ε' ἐτῶν ὑπὸ τοῦ κληρονόμου τοῦ κελεύσαντος. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. ιε'.

Τοὺς εὐαγεῖς τόπους κτιζέτωσαν εἴσω ἐνιαυτοῦ οἱ ἐπιτραπέντες ὑπὸ[12]) *τοῦ τεστάτορος· καὶ εἰ μὴ τελειώσωσι*[13]) *τὴν οἰκοδομήν, ἀναγκάζονται ἐν τῷ μεταξὺ οἶκον ἀγοράσαι ἢ μισθώσασθαι καὶ τὸ εὐσεβῶς προσταχθὲν πέρατι παραδοῦναι*[14]). *τοὺς δὲ ὀφείλοντας προνοεῖν τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἴκων κατὰ τὴν τοῦ τεστάτωρος γνώμην ἐπιλεγέσθω ὁ κληρονόμος, ἄδειαν ἔχοντος τοῦ ἐπισκόπου ἐποπτεύειν τὴν αὐτῶν διοίκησιν, καὶ εἰ φανῶσιν ἀνεπιτήδειοι, ἀμειφθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἄλλους ἀντικαθιστάτω κατ' αὐτῶν*[15]).

Τὰ εἰς ἀποτροφὴν πενήτων καταλιμπανόμενα διανεμέτω ὁ ἐπιτραπεὶς ὑπὸ τοῦ ἐάσαντος αὐτὰ ἢ ὁ ἐπίσκοπος τῶν τόπων ἐκείνων, ὥσπερ καὶ τὰ ἐαθέντα εἰς λύτρωσιν αἰχμαλώτων. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. κη'.

Τὰς εὐσεβεῖς δαπάνας ἐφοράτωσαν οἱ ἐπίσκοποι, κἂν

sed solum ob viarum structuras et pontium curam censentur. Lege lib. I Cod. tit. 2 const. 5 et 7 et 11.

5. Quae a curialibus ad religiosam domum perveniunt, lucrativorum inscriptioni obnoxia sunt. Nota hoc propter const. 22 tit. 2 lib. I Codicis.

6. Quadraginta annorum praescriptio ecclesiis obstat. Similiter loquitur Nov. CXI.

7. Si venerabilis domus aedificetur, preces ibi fundantur ab episcopo locorum et veneranda crux defigatur, et sic aedificium exstruatur. Sic enim didicisti ex Nov. LXVII. Excommunicatur, qui adversus haec aedificaverit.

8. In privata domo sacra liturgia ne fiat absque clerico locorum: alioquin domus ecclesiae adiudicatur. Sin qui domum conduxit, eam ad sacram liturgiam concesserit, is ea excidit et reliqua eius bona ecclesiae adiudicantur, dominus autem domus damnum non patitur, si quidem ignoraverit, quod factum est. Legas lib. I Cod. tit. 1 const. 2 et tit. 3 const. 15 et tit. 5 const. 3 et 5, et memineris Nov. LVIII.

9. Qui aliquid domino Deo et Christo relinquit, videtur id ecclesiae loci, in quo est, relinquere. Lege lib. I Cod. tit. 2 const. 25.

10. Qui aliquid uni sanctorum relinquit, nec locum adiicit, siquidem multa oratoria eiusdem sancti sint, pauperiori vel ei, quod adire consueverat, id reliquisse videtur. Si vero non sit oratorium eius sancti in illo loco, quae relicta sunt, domui sancti, quae in illo territorio est, dentur; sin nulla omnino reperiatur, ecclesiae loci adiudicantur. Lege lib. I Cod. tit. 2 const. 25.

11. Oratorium aedificari iussum intra quinquennium ab herede iubentis perficiatur. Lege lib. I Cod. tit. 2 const. 15.

12. Venerabiles locos intra annum aedificent, qui a testatore iussi sunt; et si aedificium non perfecerint, coguntur interim aedificium emere vel conducere et quod pie iussum est ad finem perducere. Eos autem, qui illas venerabiles domos administrare debent, heres secundum voluntatem testatoris eligat, ita tamen ut licentiam habeat episcopus, administrationem eorum inspicere, et si minus idonei esse videantur, ab episcopo mutentur isque alios in locum eorum constituat.

13. Alimenta pauperibus relicta distribuat is, qui a relinquente iussus est, vel episcopus illorum locorum, et ita quoque, quae ad redemtionem captivorum relicta sunt. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 28.

14. Erogationes in pias causas episcopi invigi-

---

6) Cod. *μονάσας*.
7) Cod. *ὁδωστρ.*
8) Negationem (*οὐχ ὑπόκεινται*) addendam esse, suadet contextus Nov. 131 cap. 5: „*εἴ τινα — περιέλθωσιν, ἐλεύθερα εἶναι ταῦτα θεσπίζομεν τῆς τῶν* LUCRATIV*ων διαγραφῆς.*" Sed nihil mutavi; nam *Theodorus* c. 22 C. *de SS. ecclesiis* tamquam contrariam laudare, ideoque aliam lectionem sequutus esse videtur.

9) Cod. *ξγ'*.
10) Litterae *εῷ* in Codice vix legi possunt.
11) Inclusa in Codice desunt, nec lacuna ibi indicata est. Supplevi ex Basil.
12) Bas. *παρά*.
13) Bas. *τελειώσουσι*.
14) Bas. *δοῦναι*.
15) Bas. *καὶ εἰ μὴ φανῶσιν ἐπιτήδειοι, ἄλλους ἀντικαθιστᾶν*.

ῥητῶς ἐκωλύθησαν, ἅστινας ἀναζητείτω ὁ θέλων. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. με'.

Οἱ ἐπιτραπέντες τὶ χρηστὸν ποιεῖν ὑπὸ τοῦ τεστάτορος, εἰ ὑπερθῶνται καὶ ὑπομνησθῶσι δεύτερον ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ οἰκονόμου διὰ δημοσίων προσώπων καὶ εἰ μὴ πληρώσουσι τὸ προσταχθέν, ἐκπίπτουσι τοῦ ἁρμόζοντος αὐτοῖς κληρονομιαίου μέρους, καὶ λοιπὸν λαμβάνει αὐτὸ μετὰ τῶν ἐπαυξήσεων ὁ ἐπίσκοπος καὶ πληροῖ τὸ ἐπιτραπέν. εἰ δὲ οἱ κληρονόμοι εἴπωσι μὴ ἀρκεῖν τὴν οὐσίαν εἰς τὸ προσταχθέν, τότε λαμβάνουσι τὸν FALCIDιον καὶ [ἡ][16]) ὑπόλοιπος πᾶσα οὐσία δαπανᾶται εἰς τὸ κελευσθέν.

Τὸ ἐαθὲν λεγάτον ἀπαιτεῖται ἐντὸς ἓξ μηνῶν μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ· εἰ δὲ ὑπερτεθῇ, μεθοδεύει ὁ λεγατάριος καὶ τὴν ἐπαύξησιν αὐτοῦ τὴν ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ τεστάτορος.

Τὸ ἀνναλίως[17]) λεγατευθὲν σεβασμίῳ τόπῳ διδόσθω ἀνυπερθέτως. εἰ δὲ πόῤῥω ἔστι τὸ ἐαθὲν πρᾶγμα ἢ ὁ διδούς, [τηνικαῦτα ἐκεῖνος, ᾧ τοῦτο καταλέλειπται, εἰ καὶ τὸ ἐνεχόμενον μέρος συναινεῖ,] αὐτὸ ἀμειβέσθω[18]) μετὰ προσθήκης τετάρτου μέρους, ἐπεὶ πιπρασκέσθω[19]) εἰς λε' ἔτη. μέμνησο τῆς ξε' νεαρᾶς.

Δύναται πᾶς ἐπίσκοπος ἐκποιεῖν δι' εὐσεβεῖς μόνον αἰτίας εἴτι μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν ἐκτήσατο, καὶ εἰ ὑπολειφθῇ τινα ἐξ αὐτῶν, προσκυροῦται τῇ ἐκκλησίᾳ. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. μα' καὶ μη'.

Οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ τῶν εὐαγῶν τόπων διοικηταὶ ἐξουσιαζέτωσαν εἰς ἐκεῖνα καὶ μόνον τὰ πράγματα[20]), ἃ ἔσχον πρὸ τῆς προβολῆς, καὶ ἃ μετὰ τὴν προβολὴν ἐκτήσαντο ἐκ διαδοχῆς τῶν οἰκείων[21]) συγγενῶν ἄχρι δ' βαθμοῦ. μέμνησο τῆς ρκγ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. μδ'.

Πᾶς ἐπίσκοπος ἢ διάκονος ἢ ἁπλῶς κληρικὸς ἀδιάθετος τελευτῶν, μὴ ἔχων νομίμους κληρονόμους, διαδεχέσθω ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας.

Ἐὰν αἱρετικὸς λάβῃ ἀκίνητον πρᾶγμα εὐαγοῦς οἴκου, ἀναδίδωσιν αὐτό, ἀπόλλων ὃ δέδωκεν ὑπὲρ αὐτοῦ· εἰ δὲ ἐξεποίησεν αὐτό, ἐκδικεῖται ἀπὸ τοῦ λαβόντος· καὶ ὁ δεδωκὼς αὐτὸ διοικητὴς ἐκβάλλεται τοῦ εὐαγοῦς οἴκου καὶ ἐμβάλλεται εἰς μοναστήριον, κωλυόμενος ἐπὶ ἐνιαυτὸν κοινωνεῖν.

Μὴ διδότω ὀρθόδοξος αἱρετικῷ[22]) ἀκίνητόν τι ἔχον[23]) ἐκκλησίαν ὀρθόδοξον, ἐπεὶ ἐκπίπτει τῆς δεσποτείας αὐτοῦ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυροῦται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. ε' διάτ. ι'.

Αἱρετικοὶ μὴ ἐχέτωσαν σπήλαιον[24]).

Οἱ ἰουδαῖοι μὴ κτιζέτωσαν νέαν συναγωγήν, ἐπεὶ τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυροῦται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. ιη'.

Ὁ ἐν εἰδήσει διδοὺς αἱρετικῷ ἀκίνητον κτῆσιν εὐαγοῦς τόπου, προσκυροῦται τῷ τόπῳ καὶ τοὺς τῷ καιρῷ τῆς ἐκδόσεως καρπούς[25]). εἰ γὰρ ἀγνοῶν τοῦτο ποιήσῃ,

lent, licet expresse hoc iis vetitum sit, et, quicunque voluerit, de iis quaestionem moveat. Lege lib. I Cod. tit. 8 const. 45.

15. Qui pium quid facere iussi sunt a testatore, si moram fecerint et bis ab episcopo et oeconomo per publicas personas admoniti sint et si iussa non impleverint, hereditaria portione sibi competente excidunt, et tum episcopus eam cum accessionibus accipit et iussa implet. Si vero heredes dicant, substantiam ad implendum id, quod mandatum est, non sufficere, tunc Falcidiam accipiunt (?) et reliqua omnis substantia impenditur in id, quod iussum est.

16. Legatum relictum intra sex menses post intimationem eius exigitur; si mora fiat, legatarius etiam incrementum petit, quod a morte testatoris cepit.

17. Legatum annuum venerabili loco sine mora solvatur. Si vero res relicta, vel, qui eam dare debet, longe absit, tunc is, cui illa relicta est, si etiam oneratus consentiat, eam permutet cum accessione quartae partis, alioquin vendatur in XXXV annos. Memineris Nov. LXV.

18. Si quis episcopus post episcopatum aliquid acquisiverit, potest hoc alienare dumtaxat ob pias causas, et si qua exinde superfuerint, ecclesiae adiciuntur. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 41 et 48.

19. Episcopi et religiosorum locorum administratores earum tantum rerum dispositionem habeant, quas habuerunt ante creationem, vel quas post creationem acquisiverunt succedendo cognatis suis usque ad quartum gradum. Memineris Nov. CXXIII, et legas lib. I Cod. tit. 3 const. 44.

20. Omni episcopo vel diacono vel simpliciter clerico, qui intestatus moritur, si legitimos heredes non habeat, ecclesia succedat.

21. Si haereticus rem immobilem religiosae domus acceperit, reddit eam, et amittit, quod pro ea dedit; si vero eam alienaverit, ab accipiente vindicatur; et administrator, qui eam dedit, e venerabili domo eiicitur et in monasterium coniicitur, in annum a communicatione prohibendus.

22. Orthodoxus ne tradat haeretico rem immobilem, in qua sita sit orthodoxa ecclesia: alioquin dominium amittit idque ecclesiae adiudicatur. Lege lib. I Cod. tit. 5 const. 10.

23. Haeretici ne habeant speluncam.

24. Iudaei novam synagogen ne exstruant: alioquin ecclesiae adiudicatur. Lege lib. I Cod. tit. 9 const. 18.

25. Qui sciens dedit haeretico rem immobilem religiosi loci, adiudicatur loco et fructus tempore traditionis..(?); quodsi ignorans id fecerit, nullum

16) Deest in Cod. — Totus hic locus aut corruptus est, aut *Theodorus* in Nov. 131 cap. 12 verba: „*παντὸς τοῦ ἐκ τοῦ φαλκιδίου κέρδους σχολάζοντος,*" vel male intellexit vel aliter legit.

17) Cod. *ἀναλίως*.

18) Cod. *ἠδὲ διδοὺς αὐτῷ ἀμηβίεσθω*, inclusa autem non habet. Ego emendavi e Basil.

19) Cod.: *ἐπει πρασκέσθω*. Bas.: *ἢ πιπρασκέτω*.

20) Bas. *ἐξουσ. μόνων ἐκείνων, ἃ ἔσχον πράγματα πρὸ τῆς πρ.*

21) Bas. *ἰδίων*.

22) Bas. *ἢ ἄλλῳ κακοδόξῳ* addunt.

23) Cod. *ἔχων*. — Haec verba *ἔχον ἐκκλ. ὀρθ.* in Basil. desunt.

24) Cod. *σπείλαιον*.

25) Haec omnino corrupta esse crediderim, quamquam Basil. similiter legant (scil. *εὐαγοῦς οἴκου, προσκυρούτω τῷ*

οὐδὲν ζημιοῦται, πλὴν ὁ λαβὼν αἱρετικὸς τὴν κτῆσιν ἐκβάλλεται αὐτῆς, κἂν ᾔδει[26]) κἂν ἠγνόει.

Οἱ ὀρφανοτρόφοι τάξιν ἔχουσι κουρατόρων καὶ ἐπιτρόπων, καὶ ἐνάγουσι καὶ ἐνάγονται ὑπὲρ τῶν ὀρφανῶν χωρὶς ἱκανοδοσίας· ὅθεν καὶ τὰ πράγματα αὐτῶν δημοσίᾳ παραλαμβάνουσιν ἀλογοθετήτως καὶ ἀζημίως.

Τὰ ὀρφανοτροφεῖα κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ ξενὼν τοῦ σαμψῶ[27]) ἔχουσι τὰ αὐτὰ προνόμια τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἀπριλίῳ ἔτει ιη' μετὰ τὴν ὑπατείαν βελισαρίου ἰνδ. η'.

damnum sustinet, sed haereticus, qui possessionem accepit, ea eiicitur, sive sciverit sive ignoraverit.

26. Orphanotrophi vicem sustinent curatorum et tutorum, et agunt et conveniuntur eorum nomine absque satisdatione. Ita etiam res eorum publice accipiunt, et rationibus reddendis non sunt obnoxii nec periculum suscipiunt.

27. Orphanotrophia Constantinopoleos et xenon Sampsonis eadem privilegia habent, quae magna ecclesia. *Data mense Aprili anno XVIII post consulatum Belisarii ind. 8.*

Νεαρὰ ρλβ'.

Ἴδικτον περὶ αἱρετικῶν.

Πρῶτον εἶναι καὶ μέγιστον ἀγαθόν.

Οἱ αἱρετικοὶ μὴ ποιείτωσαν παρασυνάξεις ἢ παραβαπτίσματα, ἐπεὶ οἱ οἶκοι, ἔνθα τοῦτο ποιοῦσι, προσκυροῦνται τῇ ἐκκλησίᾳ. μέμνησο τῆς λζ' νεαρᾶς καὶ νη'[1]) καὶ ρθ' ὁμοίως νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. β' καὶ τί. γ' διάτ. ιε' καὶ τί. ε' διάτ. γ' καὶ ε'. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαΐῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν βασιλείου τὸ δ'.

Novella CXXXII.

Edictum de haereticis.

Primum esse et maximum bonum.

1. Haeretici ne faciant clandestina conventicula et falsa baptismata: alioquin domus, in quibus hoc faciunt, ecclesiae adiudicantur. Memineris Nov. XXXVII et similiter Nov. LVIII et CIX, et legas lib. I Cod. tit. 1 const. 2 et tit. 3 const. 15 et tit. 5 const. 3 et 5. *Data mense Maio post consulatum Basilii anno IV.*

Νεαρὰ ρλγ'.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ βιοῦν τοὺς μοναχούς.

Ὁ μονήρης βίος.

Μοναχὸς μη ἐχέτω ἰδιάζον κελλίον εἰ μὴ μόνος εἴη ἑνὶ ἢ δευτέρῳ χρώμενος λειτουργῷ τέλειον διαζήσων[1]) βίον. μέμνησο τῆς ε' καὶ ρκγ' νεαρᾶς.

Οἱ ἐν κοινοβίῳ ὄντες κοινῶς διαιτάσθωσαν, καὶ καθευδέτωσαν ἐν ἑνὶ ἢ δύο οἴκοις πρὸς τὸ πλῆθος αὐτῶν.

Οἱ ἰδιάζοντες οἶκοι καθαιρείσθωσαν. μέμνησο τῆς ρκγ' νεαρᾶς.

Μίαν ἢ δευτέραν εἴσοδον ἐχέτωσαν τὰ μοναστήρια.

Οἱ θυρωροὶ τοῦ μοναστηρίου γέροντες ἔστωσαν καὶ μεμαρτυρημένοι, καὶ μηδενὶ συγχωρήσωσιν[2]) ἐξελθεῖν χωρὶς τοῦ ἡγουμένου, οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ εἰσελθεῖν ἐν νυκτὶ ἢ ἐν ἡμέρᾳ ἐάτωσαν.

Παράθυρα[3]) τὰ μοναστήρια μὴ ἐχέτωσαν.

Ἐὰν ἐκκλησίαν οὐκ ἔχει τὸ μοναστήριον, ἀπίτωσαν οἱ μοναχοὶ ἅμα τῷ ἡγουμένῳ ἢ τοῖς πρωτεύουσι καὶ γε-

Novella CXXXIII.

Quomodo vivere oporteat monachos.

Singularis vita.

1. Monachus ne habeat separatam cellam, nisi forte solus sit cum uno vel duobus ministris, ut perfectam vitam vivat. Memineris Nov. V et CXXIII.

2. Qui in coenobio sunt, communiter vivant, et dormiant in uno vel duobus aedificiis secundum multitudinem eorum.

3. Separata aedificia tollantur. Memineris Nov. CXXIII.

4. Unum vel duo introitus monasteria habeant.

5. Ostiarii monasterii senes sunto et bona testimonia habentes, nec quemquam exire concedant praeter abbatem, neque vero etiam ingredi noctu aut die sinant.

6. Postica monasteria ne habeant.

7. Si ecclesiam non habeat monasterium, monachi una cum abbate vel primoribus et senioribus

---

τόπῳ τοὺς τοῦ καιροῦ τῆς ἐκδ. καρπούς). Sed quae iis medela adhibenda sit, non satis explicare potui.

26) Sic Bas. Cod. *εἴδη*.

27) Bas. *Σαμψών*. — Malim *σαμψών·* sed videsis *Heimbach* *Ἀν*. I p. 37 not. 98.

1) Cod. *νγ'*.

1) Cod. *διαζήσειν*.

2) Bas. *συγχωρείτωσαν*.

3) Bas. *παράθυρον*.

γηρακόσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐν τῷ καιρῷ τῆς λειτουργίας, καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ἀναχωρείτωσαν πάλιν κοινῶς.

Ἡ τῶν μοναστηρίων ἐκκλησία ἐχέτω δ' ἢ ε' μοναχοὺς γέροντας πολιτείαν ἀσκοῦντας, ὑπὸ χειροτονίαν ὄντας δηλονότι.

Μήτε ἀνὴρ εἰς γυναικῶν μοναστήριον μήτε γυνὴ εἰς ἀνδρῶν μοναστήριον εἰσίτω ζῶσα, μήτε τελευτῶσα θαπτέσθω.

Μοναζούσης ἀποθανούσης ἡ θυρωρὸς καὶ ἡγουμένη παρέστωσαν μόνον τῇ ταφῇ αὐτῆς, ἐὰν θέλωσιν. ἴσθι δέ, ὅτι μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τοῦ λειψάνου ἀναχωρεῖν ὀφείλουσιν τοῦ μοναστηρίου οἱ προκομίζοντες· τὰς γὰρ μνήμας τῶν τελευτουσῶν γυναικῶν αἱ γυναῖκες ποιεῖν ὀφείλουσιν.

Ὁ ἡγούμενος ἐποπτευέτω καὶ ἀνορθούτω[4]*) τὰ ἐν τῷ μοναστηρίῳ γενόμενα. καὶ ὁ ἔξαρχος δὲ τῶν μοναχῶν καὶ ὁ ἐπίσκοπος τῶν τόπων*[5]*) ἐπισκέψασθαι*[6]*) ὀφείλει διὰ τῶν ἐκκλησιεκδίκων τὰ μοναστήρια.*

Οἱ τῶν μοναστηρίων ἀποκρισιάριοι γέροντες καὶ ἀπαθεῖς ἔστωσαν.

Αἱ γυναῖκες ἐχέτωσαν τοὺς ἀποκρισιαρίους αὐτῶν[7]*) εὐνούχους ἢ ἄνδρας περὶ πάντα ὄντας τελείους, οἵτινες τὰς ἀποκρίσεις ποιείτωσαν*[8]*). κἂν περὶ μίαν τῶν μοναστριῶν*[9]*) ἀνήκουσι, τῇ ἡγουμένῃ ἀνάγουσι διὰ*[10]*) τῶν θυρωρῶν. μέμνησο τῆς ρκγ' νεαρᾶς.*

Ὁ μέτρια πταίων μοναχὸς νουθετείσθω καὶ καθειργνύσθω[11]*) πρὸς μετάνοιαν· ὁ δὲ*[12]*) ἀδιόρθωτα πταίων ἐκβαλλέσθω τοῦ μοναστηρίου.*

Ὁ εἰς καπηλεῖον εἰσιὼν μοναχὸς τῷ ἐκδίκῳ παραδοθεὶς ἢ τοῖς ἐξάρχοις[13]*) σωφρονιζέσθω καὶ ἐκβαλλέσθω τοῦ μοναστηρίου.*

Τὰ εἰρημένα ἐν τῇ παρούσῃ διατάξει φυλαττέτωσαν οἱ τῶν τόπων ἄρχοντες καὶ οἱ τῶν πραιτωρίων ἔπαρχοι. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαρτίῳ ὑπατείᾳ ἀπίονος.

ad ecclesiam tempore liturgiae abeant, et post absolutionem rursus communiter redeant.

8. Monasteriorum ecclesia IV vel V monachos habeat, senes continenter viventes, qui scilicet ordinati sint.

9. Neque vir in mulierum monasterium vel mulier in virorum monasterium viva ingrediatur, neque mortua ibi sepeliatur.

10. Si monacha mortua sit, ostiaria solum et abbatissa sepulturae eius, si voluerint, adsint. Scias autem, post depositionem cadaveris eos, qui id portaverunt, e monasterio exire debere; memorias enim mulierum mortuarum mulieres celebrare debent.

11. Abbas invigilet et corrigat, quae in monasterio fiunt. Et exarchus quoque monachorum et episcopus locorum per ecclesiarum defensores monasteria inspicere debet.

12. Monasteriorum apocrisiarii senes et ab affectibus alieni sunto.

13. Mulieres apocrisiarios habeant eunuchos vel viros per omnia perfectos, qui responsa faciant. Et si propter unam ex monastriis venerint, abbatissae per ostiarias nuntium mittunt. Memineris Nov. CXXIII.

14. Monachus, qui leviter delinquit, admoneatur et recludatur ad poenitentiam; qui vero ita delinquit, ut corrigi non possit, e monasterio eiiciatur.

15. Monachus, qui cauponam ingreditur, defensori traditus vel exarchis puniatur et e monasterio eiiciatur.

16. Quae dicta sunt in praesenti constitutione praesides locorum et praefecti praetorio custodiant. ***Data mense Martio Consule Apione.***

Νεαρὰ ρλδ'.

Περὶ ἀρχόντων, καὶ περὶ μοιχείας, καὶ περὶ τιμωριῶν, καὶ περὶ δανειστῶν.

Τὰ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων.

Τοποτηρητὰς μηδεὶς ἄρχων ἐκπεμπέτω μήτε ἐχέτω ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἐν αἷς ἄρχει. ὁμοίως φησὶν ἡ η' καὶ ιζ' καὶ πς' νεαρά· πλὴν μὴ ἐναντιωθῇ σοι ἡ ριε' νεαρά.

Τὰ κακῶς ἐπινοηθέντα οὔτε χρόνος οὔτε συνήθεια βεβαιοῖ.

Μόνη ἡ ὀσροηνὴ[1]*) καὶ ἡ μεσοποταμία ἐχέτωσαν τοποτηρητὰς τῆς ἐπαρχότητος. ἰστέον, ὅτι δυνατὸν εἶναι*

Novella CXXXIV.

De praesidibus, et de adulterio, et de poenis, et de creditoribus.

Quae ad utilitatem nostrorum subiectorum.

1. Vicarios ne quis praeses mittat vel habeat in provinciis, quibus praeest. Similiter loquitur Nov. VIII et XVII et LXXXVI; nec tibi contraria videatur Nov. CXV.

2. Male excogitata neque tempus neque consuetudo confirmat.

3. Solum Osroëna et Mesopotamia vicarios praefecturae habeant. Sciendum, vicarium praefectorum

---

4) Bas. *ἐπανορθ.*
5) Bas. *τοῦ τόπου.*
6) Bas. *ἐπισκέπτεσθαι.*
7) Deest in Basil.
8) Bas. *οἳ καὶ τὰς ἀποκρίσεις ποιήσαιεν καὶ τὴν ἄῤῥητον αὐταῖς διαδώσουσι κοινωνίαν, ἡνίκα τούτου καιρός.* Nempe ex textu Nov. 133 c. 5 haec addita sunt.
9) Cod. *μοναστηρίων.*
10) Bas. *ἀνάξουσι περί.*
11) Bas. *καθειργνύσθω.* Cod. *κατηρτείσθω.*
12) Deest in Bas.
13) Cod. *ἐπάρχοις.*
1) Cod.: *ἠσροϊνή.*

τοποτηρητὴν τῶν ἐπάρχων καὶ ἐν ἄλλῳ τόπῳ χάριν τῆς ἀποτροφῆς τοῦ στρατεύματος, κατὰ θείαν μέντοι κέλευσιν. ὁμοίως φησὶν ἡ πς' νεαρά.

Μήτε οἱ στρατιωτικοὶ ἄρχοντες ἐχέτωσαν τοποτηρητὰς μήτε βιοκωλύτας[2]*) μήτε ληστοδιώκτας. πλὴν ἴσθι, ὅτι ἐκ θείας κελεύσεως δύναταί τις τῶν εἰρημένων γίνεσθαι ἐν ἄλλοις τόποις. μέμνησο τῆς η' καὶ ρκη' νεαρᾶς.*

Τοῦ ἀπόντος ἄρχοντος δύναται τοποτηρητὴς ἐμβληθῆναι· δηλονότι ὁ ἔκδικος μόνος, κατὰ τὴν ιε' νεαράν. μέμνησο τῆς πς' ὁμοίως νεαρᾶς.

Μηδὲ ἐκ θείας κελεύσεως περινοστείτω [ὁ] ἄρχων[3]*) τὴν ἐπαρχίαν, εἰς ἣν ἄρχει, χωρὶς ἀναγκαίας αἰτίας. τότε γὰρ καλῶς ἐκδημεῖ, δαπανῶν οἴκοθεν αὐτός τε καὶ οἱ περὶ αὐτόν, μὴ ἀγγαρεύοντες μήτε ζημίαν ἢ συνήθειαν ἐπινοοῦντες. ὁμοίως φησὶν ἡ ιζ' νεαρά.*

Ὁ ποιῶν τοποτηρητὴν παρὰ τὰ εἰρημένα κ' λίτρας χρυσίου προστιμᾶται ἐκπίπτων τῆς αὐτοῦ ζώνης· ὁ δὲ γενόμενος στερεῖται τῆς αὐτοῦ περιουσίας ἐξοριζόμενος. ὁμοίως φησὶν ἡ η' νεαρά. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τι. ν' διάτ. α'. μέμνησο τῆς ρκη' νεαρᾶς.

Βιοκωλύτην ἢ ληστοδιώκτην μὴ δεχέσθωσαν οἱ ἐπίσκοποι ἢ οἱ ἄρχοντες ἢ οἱ κτήτορες, δηλονότι χωρὶς θείας κελεύσεως κατὰ τὸ ἄνω λεχθέν· καὶ μέμνησο τῆς ρκη' νεαρᾶς.

Μὴ ἐχέτω ὄνομα τοποτηρητοῦ οἱοσδήποτε πεμπόμενος ἐν ἐπαρχίᾳ διὰ δημόσια ἢ ἄλλο πρᾶγμα, ἀλλὰ πληρούτω ἀζημίως τὴν χρείαν, δι' ἣν ἐπέμφθη, [ἀμύνοντος αὐτῷ][4]*) τοῦ ἄρχοντος ἢ τῆς τάξεως, κἂν κατὰ τοῦ ἄρχοντος ἐπιφέρεται κέλευσιν.*

Ἀνυέτω ὁ ἄρχων τὰ δημόσια καὶ φροντιζέτω τῆς καταστάσεως τῶν τόπων καὶ πᾶσαν ἀδικίαν ἐκκοπτέτω. ὅμοιόν φησιν ἡ η' νεαρά. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τι. μ' διάτ. ζ' καὶ ι'.

[Μὴ][5]*) ἐναντιούσθωσαν οἱ ἄρχοντες τοῖς* VINDIξι *περὶ τὰς τῶν δημοσίων εἰσπράξεις.*

Ἐξεταζέτωσαν οἱ ἄρχοντες τὰς ὀφειλούσας παρ' αὐτοῖς γυμνάζεσθαι δίκας χρηματικάς τε καὶ ἐγκληματικάς.

Κινδυνευέτω ὁ ἄρχων περὶ τὴν ἀπαίτησιν τῶν ἀνηκόντων δημοσίων τῆς ἐπαρχίας[6]*) καὶ τοῖς λαργιτιῶσι καὶ τῷ κόμητι τῶν πριβάτων, καὶ καταστησάτω περὶ αὐτῶν ἀσφάλειαν ὡς ὑπόκειται ἐν τῇ ι' διατάξει*[7]*), ἐὰν ἄλλοι περὶ αὐτῶν οὐ κινδυνεύουσιν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τι. μ' διάτ. ι' καὶ βι. ι' τι. κγ' διάτ. β', καὶ μέμνησο τῆς η' νεαρᾶς.*

Ἐάν τις πολιτικὸς ἢ στρατιωτικὸς ἄρχων ἢ οἱοσδήποτε τῆς τάξεως αὐτῶν κωλύσῃ διαθήκην γενέσθαι ἢ ἐμφανισθῆναι ἢ γάμον προελθεῖν ἢ γαμικὰς δωρεὰς πραχθῆναι ἢ τοὺς τελευτῶντας ταφῆναι, ἢ ἄλλο τοιοῦτον ἐμποδίσει γενέσθαι, ἢ ὑπουργήσει τῷ ταῦτα τολ-

etiam in alio loco constitui posse propter victum militum, scilicet ex divina iussione. Similiter loquitur Nov. LXXXVI.

4. Ne militares quidem magistratus vicarios habeant vel biocolytas vel latronum persecutores. Sed scias, ex divina iussione posse aliquem ex praedictis in aliis locis constitui. Memineris Nov. VIII et CXXVIII.

5. Praesidis absentis vicarius constitui potest: scilicet defensor tantum, secundum Nov. XV. Memineris Nov. LXXXVI similiter.

6. Ne ex sacra quidem iussione praeses circumeat provinciam, cui praeest, absque necessaria causa. Tunc enim recte peregre proficiscitur, sed ita ut ex propriis ipse et, qui circa eum sunt, sumtus faciant, nec angarias exigant vel damnum consuetudinemve imponant. Similiter loquitur Nov. XVII.

7. Qui adversus dicta vicarium constituit, XX libris auri mulctatur et cingulo suo privatur; qui autem constitutus est, substantia sua privatur et relegatur. Similiter loquitur Nov. VIII. Lege lib. I Cod. tit. 50 const. 1. Memineris Nov. CXXVIII.

8. Biocolytam aut latronum persecutorem ne recipiant episcopi vel praesides vel possessores, nimirum absque divina iussione secundum id, quod supra dictum est; memineris Nov. CXXVIII.

9. Ne habeat nomen vicarii, quicunque in provinciam mittitur propter publica vel aliam causam, sed absque cuiusquam dispendio negotium, propter quod missus est, impleat, auxilium ei ferente praeside aut officio, si vel adversus praesidem iussionem afferat.

10. Praeses publica exigat, et tranquillitatis locorum curam gerat, omnemque iniuriam reprimat. Simile dicit Nov. VIII. Lege lib. I Cod. tit. 40 const. 7 et 10.

11. Praesides ne adversentur vindicibus in publicorum exactionibus.

12. Praesides causas tam civiles quam criminales examinent, quae apud ipsos exerceri debent.

13. Praeses periclitetur circa exactionem tributorum provinciae, quae tum largitionibus tum comiti rerum privatarum competunt, et cautionem propter ea exponat, sicuti subiectum est in const. X, si quidem alii circa illa non periclitantur. Legas lib. I Cod. tit. 40 const. 10 et lib. X tit. 23 const. 2, et memineris Nov VIII.

14. Si quis civilis vel militaris magistratus vel quis ex officio eorum testamentum fieri vel insinuari prohibuerit vel nuptias celebrari vel nuptiales donationes confici vel mortuos sepeliri, vel aliud huiusmodi fieri impediverit, vel ei, qui haec conatus fuerit,

---

2) Cod. *βιοσκωλύτας*. Certe *βιασκ.* scribendum erat.

3) Cod. *περινοστεύτῶ ἄρχον*.

4) Quae uncis inclusa sunt, ex *Athanasii* IV, 22 (*Heimb. Ἀν.* I p. 62) desumsi. Codex enim *μηνύοντος αὐτὸν* habet, quod ferri nequaquam poterat.

5) In Codice est *Ἐναντιούσθωσαν* sine negatione. Perperam: nam in Nov. 134 cap. 2 sic est: „*εἰ δὲ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἢ βίνδικες ἢ ἐκλήπτορές εἰσι τῶν δημοσίων καὶ δεηθῶσί τινος βοηθείας, κελεύομεν τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὰς τάξεις αὐτῶν πᾶσαν συνάρμοσιν καὶ σπουδὴν αὐτοῖς συνεισάγειν*;“ et *Athanasius* l. l. „*ἀμυνέτω τοῖς πράττουσι τὰ δημόσια.*“

6) Legendum videtur: *τῇ ἐπαρχότητι*. Coll. Nov. 134 cap. 2 „*τῇ τε ἐπαρχότησι καὶ ταῖς ἡμετέραις λαργιτίωσιν ἤγουν ὑπεροχαῖςφκαὶ τῷ κόμητι τῶν πριβάτων*,“ et *Athanasio* l. l.

7) Quem locum et cur hunc locum afferat *Theodorus*, non satis expedire potui.

μῶντι, τῆς ζώνης ἐκπίπτει καὶ ἐξορίζεται, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν διπλῷ δίδωσι τὰς ζημίας τοῖς ἀδικηθεῖσιν. κωλυέτωσαν γοῦν οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ πρωτεύοντες τὰ τοιαῦτα καὶ μηνυέτωσαν περὶ αὐτῶν βασιλεῖ. ἀνάγνωθι περὶ μὲν τοῦ ἐμποδίσαι διαθήκην βι. ϛ΄ τοῦ κώδ. τί. λδ΄ διάτ. α΄ καὶ δ΄, περὶ δὲ τοῦ μὴ ταφῆναι τοὺς τελευτῶντας ἀνάγνωθι βι. θ΄ τοῦ κώδ. τί. ιθ΄ διάτ. α΄ καὶ δ΄ καὶ διάτ. τελευταίαν[8]) [*καὶ*] *νεαρὰν ριε΄, καὶ μέμνησο τῆς ξ΄ ὁμοίως νεαρᾶς.*

Πᾶς ἄρχων δεχέσθω τὰς ἐγκλήτους καὶ ἐκδιδότω τὰ πεπραγμένα τοῖς μέρεσιν, καὶ μὴ ἐπαγέτω ἤτοι ἀπαιτείτω ἐκβιβασμόν, μήτε πεμπέτω τινὰ ἐπὶ νομῆς μέχρι κρίσεως τῆς ἐγκλήτου. ἀνάγνωθι βι. ζ΄ τοῦ κώδ. τί. ξβ΄ διάτ. γ΄ καὶ ϛ΄ καὶ ιθ΄ καὶ κδ΄, καὶ μέμνησο τῆς πβ΄ νεαρᾶς.

Ἐγκλήματος πλημμεληθέντος μὴ κατεχέσθω ἄλλος ἀντὶ ἄλλου ἢ ἐνεχυριαζέσθω ἢ ζημιούσθω, ἀλλ᾽ ὁ ἁμαρτήσας τιμωρείσθω· καὶ μὴ διαλυέσθω δόσει χρημάτων τὸ ἔγκλημα, μηδὲ λαμβανέτω ὁ ἄρχων πράγματα τοῦ κατηγορουμένου ἢ ἄλλου τινὸς[9]) *τῶν διαφερόντων αὐτῷ· ἐπεὶ ὁ μὲν ἄρχων τούτων ἀνεχόμενος καὶ ὁ σύνεδρος αὐτοῦ συναινέσας ἐγγράφως αὐτῷ ἐπιγνώσονται πᾶσαν τὴν ζημίαν τοῖς ἠδικημένοις καὶ ἐξορίζονται τιμωρούμενοι, οἱ δὲ ἐκ τῆς τάξεως ἢ ἄλλοι διὰ κέρδος ὑπουργήσαντες ταῖς εἰρημέναις ποιναῖς ὑπόκεινται. ἀνάγνωθι βι. θ΄ τοῦ κώδ. τί. μζ΄ διάτ. κβ΄, καὶ μέμνησο τῆς νβ΄ καὶ ϟζ΄ νεαρᾶς.*

Ἐὰν ὁ ἐγκληματικῶς ἐνεχόμενος φυγὼν κληθῇ διατάγματι καὶ μὴ ὑπακούσῃ, καταδικάζεται· εἰ δὲ ἐν ἄλλῃ ἐπαρχίᾳ διάγῃ, γινέσθω δημοσία ἐπιστολὴ καὶ πεμπέσθω ἔνθα ἐστίν. εἰ δὲ μὴ παραπεμφθῇ, ἔνθα ἐστί, κατὰ προδοσίαν ἢ ῥαθυμίαν τοῦ ἄρχοντος ἢ τῆς τάξεως, ἀνὰ γ΄ λιτρῶν χρυσίου ζημιοῦνται πρὸς τὸ καὶ τὸν ἄρχοντα ἐκπίπτειν τῆς ἰδίας ζώνης καὶ ἐξορίζεσθαι. ἀνάγνωθι βι. θ΄ τοῦ κώδ. τί. β΄ διάτ. ϛ΄ καὶ τί. μ΄ διάτ. α΄, καὶ μέμνησο τῆς νγ΄ καὶ ξε΄ καὶ ξθ΄ νεαρᾶς.

Ἐὰν ὁ ἄρχων δεξάμενος θείας κελεύσεις διαδεχθῇ πρὸ τοῦ πληρῶσαι[10]) *αὐτάς, ὁ μετ᾽ αὐτὸν ἄρχων πληρούτω αὐτάς. εἰ δὲ βλάπτωσι τὸν δημόσιον, μηνύσει καὶ ἀναμεινάτω δευτέραν κέλευσιν. ἐπὶ δὲ προστάξεων δεῖ παρατηρεῖσθαι τὸ τῶν διαδόχων, καὶ μὴ προσδέχεσθαι τὰς παρανόμους ἢ βλαπτούσας τὸν δημόσιον κελεύσεις. ἀνάγνωθι βι. α΄ τοῦ κώδ. τί. κβ΄ διάτ. ϛ΄, καὶ σημείωσαι ἐκ τῆς προκειμένης νεαρᾶς, ὅτι τὰ παρανόμως γινόμενα ἀντὶ μὴ γενομένων εἰσίν.*

Ἐάν τις τῶν δανειστῶν[11]) *κατασχῇ*[12]) *τὰ τέκνα τῶν ἰδίων χρεωστῶν εἰς ἐνέχυρον ἢ εἰς*[13]) *δουλικὴν ὑπηρεσίαν, ἐκπιπτέτω τοῦ ἡμίσεως*[14]) *ἢ καὶ παντὸς τοῦ χρέους καὶ καταδικαζέσθω ἄλλην τοσαύτην ποσότητα ἐκείνῳ, ὃν κρατεῖ*[15]), *ἢ τοῖς γονεῦσιν αὐτοῦ*[16]) *καὶ σωματικῶς τιμωρείσθω. ἀνάγνωθι βι. δ΄ τοῦ κώδ. τί.*

opem tulerit, cingulo privatur et relegatur, nec non in duplo damnum resarcit iis, qui iniuriam passi sunt. Episcopi igitur et primores haec impediant et ad imperatorem de iis referant. Legas de eo, qui testamentum fieri prohibeat, lib. VI Cod. tit. 34 const. 1 et 4, et de eo, qui mortuos sepeliri prohibeat, legas lib. IX Cod. tit. 19 const. 1 et 4 et const. ultimam et Nov. CXV, et memineris similiter Nov. LX.

15. Omnis praeses appellationes recipiat et acta partibus edat, nec executionem inducat sive faciat, nec in possessionem aliquem mittat, donec appellatio diiudicata fuerit. Legas lib. VII Cod. tit. 62 const. 3 et 6 et 19 et 24, et memineris Nov. LXXXII.

16. Si crimen commissum sit, alius pro alio ne detineatur vel pignora dare cogatur vel mulctetur, sed puniatur, qui deliquerit; neve remittatur crimen data pecunia, neve res accusati vel alicuius ex propinquis eius praeses accipiat: alioquin praeses, qui haec fieri passus sit, et assessor eius, qui illi in scriptis consenserit, omne damnum, quod laesis obvenit, resarcient, et puniti relegantur, officiales vero vel alii propter lucrum opem ferentes poenis statutis subiacent. Legas lib. IX Cod. tit. 47 const. 22, et memineris Nov. LII et XCVII.

17. Si, qui crimini obnoxius est, fugerit, et edicto vocatus non obtemperaverit, condemnatur; quodsi in alia provincia degat, publica epistola scribatur et mittatur [in provinciam], ubi degit. Si vero illinc, ubi degit, non fuerit transmissus proditione vel negligentia praesidis vel officii, III libris auri mulctantur, et praeses cingulo suo excidit et relegatur. Legas lib. IX Cod. tit. 2 const. 6 et tit. 40 const. 1, et memineris Nov. LIII et LXV et LXIX.

18. Si praeses acceptis divinis iussionibus successorem habuerit antequam illas implere potuerit, qui post eum praeses fit, illas impleat. Si vero fiscum laedant, ad imperatorem referat, et exspectet secundam iussionem. In mandatis etiam successionem observari oportet, neque tamen recipi mandata contra leges facta vel fisco nocentia. Lege lib. I Cod. tit. 22 const. 6, et nota ex praesenti Novella, ea, quae contra leges fiant, pro non factis haberi.

19. Si quis creditorum liberos debitorum suorum tanquam pignus detinuerit vel ad servile ministerium, dimidia parte vel etiam integro debito excidat, et condemnetur in alterum tantum ei, quem detinet, vel parentibus eius, et corporaliter puniatur. Legas

---

8) Codex haec sic effert: *ἀνάγν. περὶ μὲν τοῦ ἐμπ. διαθήκην βι. ϛ΄ τοῦ κώδ. τί. λδ΄ διάτ. α΄ καὶ δ΄, καὶ βι. θ΄ τοῦ κώδ. τί. ιθ΄ διάτ. α΄ καὶ δ΄ καὶ βι. θ΄ διάτ. τελευταίαν, περὶ δὲ τοῦ μὴ ταφ. τοὺς τελ. ἀνάγνωθι νεαράν ριε΄ κ. τ. λ.* Omnino corrupte; ego an recte emendaverim, tu ipse videas.

9) Malim: *ἢ ἄλλος τις τῶν διαφερόντων αὐτῷ*, scil. *τῷ ἄρχοντι*. Nov. 134 cap. 4: „*κέρδος ἐκ τούτου τοῖς ἄρχουσιν ἢ τοῖς αὐτῶν ἀνθρώποις ἤγουν τάξεσι γίνεσθαι οὐδαμῶς συγχωροῦμεν.* — Apud *Athanasium* IV, 22 haec desunt: nempe integrum folium in Codice Parisiensi, ex quo *Athanasius* editus est, hoc loco excidisse videtur.

10) Cod. *πληρώσει.*

11) Bas. *ἐὰν δανειστής.*

12) Bodl. *κατέχῃ.*

13) Deest in Bodl.

14) Bas. *ἡμίσους.*

15) Bodl. *ἐκείνοις οἷς κρατεῖ.*

16) Bodl. *αὐτῶν.*

ι' διάτ. ιβ' καὶ τί. μγ' διάτ. α' καὶ βι. η' τί. ις' διάτ. ς', καὶ μέμνησο τῆς β' νεαρᾶς.

Συναινοῦσα γυνὴ δανειζομένου τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς[17]) καὶ ὑποτιθεμένη τὰ ἴδια οὐ κατέχεται, κἂν πολλάκις τοῦτο ποιήσῃ ἐπὶ τῷ αὐτῷ συναλλάγματι, εἰ μὴ ἄρα δειχθῇ τὰ δανεισθέντα προχωρήσαντα[18]) εἰς πρᾶγμα[19]) αὐτῆς. ἀνάγνωθι βι. δ' τοῦ κώδ. τί. ιβ' διάτ. α' καὶ τί. ξε' διάτ. κδ'.

Γυνη μη ἐγκλειέσθω μηδὲ φυλαττέσθω ἐπὶ οἱᾳδήποτε αἰτίᾳ χρηματικῇ, ἀλλὰ νομίμως ἀποκρινέσθω δι' οἵου δ' ἂν βουληθῇ. εἰ δὲ παρὰ ταῦτα γένηται, ὁ μὲν μείζων ἄρχων κ' λίτρας χρυσίου προστιμᾶται, ὁ δὲ ἥττων ι' λίτρας διδότω, καὶ οἱ ὑπουργοῦντες αὐτοῖς ἐκπίπτουσι τῆς ζώνης αὐτῶν ὑποκείμενοι ἐξορίᾳ καὶ βασάνοις. εἰ δὲ ἡ γυνὴ μὴ προβάλλεται ἐντολέα, εἰ καὶ καταδικασθῇ, μηδὲ οὕτως ἐγκλειέσθω μηδὲ φυλαττέσθω, ἀλλὰ προϊέτω τὰ νόμιμα ἐπὶ τοῖς πράγμασιν αὐτῆς. ἐὰν δὲ ἐγκληματικῶς ἐνάγεται, διδότω ἐγγυὰς προσώπου, ἢ ὀμνύουσα μὴ εὐπορεῖν ἐγγυῶν ποιείτω ἐξωμοσίαν περὶ τῆς προσεδρείας· εἰ δὲ βαρύτατον εἴη τὸ ἔγκλημα, παραδιδόσθω γυναιξὶ πρὸς φυλακὴν ἢ ἀσκητηρίῳ ἢ μοναστηρίῳ μέχρι τῆς τοῦ πράγματος ἀποκαλύψεως, καὶ προβαινέτω ἐπ' αὐτῇ τὰ τοῖς νόμοις δοκοῦντα. οὐδεμίαν γὰρ γυναῖκα ὑπὲρ χρηματικῆς αἰτίας ἢ ὑπὲρ ἐγκληματικῆς οἱασδήποτε εἰς φρουρὰν βάλλεσθαι συγχωροῦμεν.

Μονάστρια ἢ ἀσκήτρια μὴ ἀφελκέσθω τῶν ἰδίων τόπων ἐπὶ οἱᾳδήποτε αἰτίᾳ.

Μοιχείας ἀποδειχθείσης ὁ μὲν μοιχὸς καὶ ὁ ὑπουργήσας αὐτῷ ὑφιστάσθωσαν τὰς νομίμους ποινάς, καὶ ἐὰν ἔχῃ ὁ μοιχὸς γαμετήν, περισωζέσθω αὐτῇ ἐκ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ ἡ προῖξ καὶ τὰ ἕδνα, εἰ δὲ ἄπροικος εἴη, λαμβανέτω τὸ δ' τῆς οὐσίας αὐτοῦ, καὶ τὰ ὑπόλοιπα πράγματα διαιρείσθω εἰς τοὺς κατιόντας καὶ ἀνιόντας αὐτοῦ ἕως γ' βαθμοῦ, εἰ δὲ οὐκ ἔχει τινά, προσκυρούσθω τῷ FISCῳ. μέμνησο τῆς ριζ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. θ' τοῦ κώδ. τί. θ'.

Ἐὰν μοιχευθῇ γυνή, σωφρονιζέσθω καὶ ἐμβαλλέσθω εἰς μοναστήριον. πλὴν ἐξέστω τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, εἰ βούλοιτο, εἴσω β' ἐτῶν ἀναλαβεῖν αὐτήν· μετὰ γὰρ τὰ β' ἔτη κουρεύεται αὐτὴ ἡ γυνὴ καὶ μένει μέχρι τελευτῆς εἰς τὸ μοναστήριον· καὶ οἱ μὲν κατιόντες τὸ δίμοιρον τῆς οὐσίας αὐτῆς λαμβάνουσι, τὸ δὲ ἄλλο τρίτον προσκυροῦται τῷ μοναστηρίῳ.

Εἰ δὲ κατιόντας οὐκ ἔχει ἀλλὰ μόνον ἀνιόντας, λαμβανέτωσαν γ' μέρος τῆς οὐσίας αὐτῆς· εἰ μὴ ἄρα συνῄνεσαν καὶ αὐτοὶ τῷ πλημμεληθέντι. τότε γὰρ πᾶσα οὐσία αὐτῆς δίδοται τῷ μοναστηρίῳ, φυλαττομένων μέντοιγε τῶν ἐν ταῖς προιξὶ συμφώνων. σημείωσαι οὖν τὴν διαφοράν. ὅτι οὐ κερδαίνει πᾶσαν τὴν προῖκα ὁ ἀνὴρ μοιχευθείσης τῆς γυναικός· καίτοι ἔγνωμεν πρὸ ὀλίγου, ὅτι μοιχοῦ δεικνυμένου τοῦ ἀνδρός, κερδαίνει ἡ γυνὴ πάντα τὰ ἕδνα.

Ἐαν REPUDιον γένηται ἐπί[20]) *τινι αἰτίᾳ μὴ φερομένη ταῖς διαταγαῖς*[21]), κακῶς μὲν γίνεται, πλὴν ἔῤῥωται· ἀλλὰ δηλονότι ἀπόλλυσι τὰ ἐπιδοθέντα ὁ ἀλόγως

lib. IV Cod. tit. 10 const. 12 et tit. 43 const. 1 et lib. VIII tit. 16 const. 6, et memineris Nov. II.

20. Si mulier, quum vir eius mutuam pecuniam sumat, consentiat et bona sua obliget, non tenetur, licet id saepius in eodem contractu fecerit, nisi forte probetur, pecuniam creditam in rem eius versam esse. Lege lib. IV Cod. tit. 12 const. 1 et tit. 65 const. 24.

21. Mulier ne includatur vel custodiatur in quaquam pecuniaria causa, sed legitime defendatur, per quem voluerit. Si quid adversus haec fiat, maior quidem magistratus XX libris auri mulctatur, minor autem X libras persolvit, et qui iis ministerium praebent, cingulo suo excidunt et relegationi tormentisque subiacent. Sin autem mulier defensorem non exhibuerit, si vel condemnetur, neque sic includatur neque custodiatur, sed legitima executio in bona eius procedat. Si vero criminaliter conveniatur, fideiussores det, vel, si iuraverit copiam fideiussorum sibi non esse, iuratoriam cautionem iudicio sisti exponat; si tamen gravissimum sit crimen, mulieribus ad custodiam tradatur vel asceterio vel monasterio usque ad rei manifestationem, et procedant super ipsa legum praecepta. Nullam enim feminam ob pecuniariam vel criminalem quamlibet causam in carcerem coniici permittimus.

22. Monacha vel ascetria ne abstrahatur a locis suis ob quamcunque causam.

23. Si adulterium probatum fuerit, adulter et, qui ei opem tulit, legitimas poenas subeant, et, si adulter uxorem habeat, servetur illi ex substantia eius dos et propter nuptias donatio: si vero indotata sit, quartam partem substantiae eius accipiat, et reliqua bona inter descendentes et ascendentes eius usque ad tertium gradum dividantur; si vero nullos habeat, fisco adiudicentur. Memineris Nov. CXVII, et legas lib. IX Cod. tit. 9.

24. Si mulier adulterium commiserit, castigetur et in monasterium coniiciatur. Sed liceat marito eius, si voluerit, intra biennium eam recipere: post II annos enim haec mulier tondetur et usque ad mortem in monasterio manet; et descendentes quidem bessem substantiae eius accipiunt, triens autem monasterio addicitur.

25. Quodsi descendentes non habeat, sed ascendentes tantum, tertiam partem substantiae eius accipiant; nisi forte et ipsi in crimen consenserint. Tunc enim omnis substantia monasterio datur, servandis tamen his, quae circa dotem convenerint. Nota igitur differentiam: virum non lucrari universam dotem, si mulier adulterium commiserit, quamquam paulo ante cognovimus, mulierem, si vir adulter esse probatus fuerit, integram propter nuptias donationem lucrari.

26. Si repudium factum sit ob causam constitutionibus non comprehensam, perperam quidem fit, attamen valet: sed amittit scilicet, quae data sunt,

---

17) Bas. *δανειζομένῳ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς.*
18) Bas. *προχωρηθῆναι.*
19) Bas. *πράγματα.*

20) Cod. *ἐν.* Ego Basil. sequi malui.
21) Bas. rectius fortasse: *μὴ εἰρημένη ταῖς διαταξεσι.*

REPUDIATευσας. μέμνησο γὰρ[22]) τῶν εἰρημένων ἐν τῷ ιζ' τί. τοῦ ε' βι. τοῦ κώδικος καὶ τῶν ἐν τῇ κβ' καὶ τῇ ριζ' νεαρᾷ.

Κατὰ συναίνεσιν γάμος οὐ λύεται. τοῦτο ἀναιρεῖ ἡ ρμ' νεαρά.

Οὔτε ἀνὴρ οὔτε γυνὴ δύνανται παραχωρεῖν ἀλλήλοις τὰ ἁμαρτήματα.

Ὁ συναινέσει λύων τὸν[23]) γάμον παραχωρείτω τὴν ἰδίαν οὐσίαν τοῖς κατιοῦσιν αὐτοῦ, καὶ βληθῇ[24]) εἰς μοναστήριον αὐτός τε καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἕως τελευτῆς[25]), καὶ διδόσθω τὸ γ' τῆς οὐσίας[26]) ἑκάστου αὐτῶν τοῖς μοναστηρίοις, καὶ μὴ ἐχέτω ὁ ἀνὴρ τὴν χρῆσιν τοῦ διδομένου[27]) τοῖς παισίν. εἰ δὲ κατιόντας οὐκ ἔχει, ἀλλὰ μόνον ἀνιόντας, αὐτοὶ μὲν[28]) τὸ γ'[29]) τῆς οὐσίας αὐτοῦ λαμβανέτωσαν, εἰ μὴ ἄρα καὶ αὐτοὶ τῇ λύσει[30]) τοῦ γάμου συνῄνεσαν, τὸ δὲ ἄλλο δίμοιρον τῷ μοναστηρίῳ[31]) διδόσθω.

Ἐὰν δὲ μὴ ὕπεισι κατιόντες ἢ ἀνιόντες, ἢ ἐὰν μὲν εἰσὶν ἀνιόντες, συνῄνεσαν δὲ τῇ λύσει τοῦ γάμου[32]), τότε προσκυρούσθω τῷ μοναστηρίῳ πᾶσα ἡ οὐσία τοῦ λύσαντος τὸν γάμον, καὶ οἱ ὑπουργοῦντες τῇ τοιαύτῃ τοῦ γάμου λύσει[33]), κἂν συμβολαιογράφοι εἰσί[34]), σωματικῶς τιμωροῦνται καὶ ἐξορίζονται[35]). πλὴν ἴσθι, ὡς δύνανται[36]) οἱ συναινέσει τὸν γάμον λύσαντες συνάπτεσθαι ἀλλήλοις ἐκ μεταμέλου πρὸ τοῦ βληθῆναι[37]) εἰς τὰ μοναστήρια, καὶ οὐδὲ ποινὴν ὑφίστανται[38]).

Ἐὰν δὲ ὁ εἷς[39]) συναινέσῃ τῇ ἀνακλήσει[40]) τοῦ γάμου, ὁ δὲ ἄλλος μὴ συναινέσῃ, τότε ὁ μὴ συναινέσας ὑπόκειται ταῖς εἰρημέναις ποιναῖς. ἰστέον δέ, ὅτι εἰ μὴ φυλάξωσι τὰ λεχθέντα[41]) οἱ ἄρχοντες καὶ αἱ τάξεις αὐτῶν[42]), ἐξορίᾳ καὶ δημεύσει ὑπόκεινται· προνοίᾳ δὲ τῶν ἐπισκόπων τὰ τοιαῦτα πρόσωπα διδόσθωσαν τοῖς μοναστηρίοις μετὰ τοῦ ὁρισθέντος ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν ποσοῦ. μέμνησο τῆς ριζ' νεαρᾶς[43]), καὶ ἴσθι, ὅτι τὰ εἰρημένα ἅπαντα ταῦτα[44]) σήμερον οὐ προβαίνει· ὡς γὰρ προεῖπόν σοι[45]), κελεύει ἡ ρμ' νεαρά, ἀζημίως καὶ[46]) συναινέσει τοὺς γάμους λύεσθαι.

Ὁ κατηγορηθεὶς ἐπὶ μοιχείᾳ εἰ δυνηθῇ φυγεῖν τὰς κατὰ τῶν μοιχῶν ποινάς, καὶ μετὰ ταῦτα συνευρεθῇ πάλιν τῇ μοιχευθείσῃ ἢ λάβῃ αὐτὴν εἰς γάμον, κἂν ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἐτελεύτησεν, συνέχεται ὑπὸ παντὸς δικαστοῦ καὶ ἐσχάτως τιμωρεῖται, μὴ γινομένης χρείας ἑτέρας κατηγορίας ἢ ἀποδείξεως· ἡ δὲ γυνὴ κρατηθεῖσα βάλλεται εἰς μοναστήριον μέχρι τελευτῆς, καὶ ἡ οὐσία τῶν δύο διαιρεῖται κατὰ τὰ ἄνω λεχθέντα κινδύνῳ τοῦ κόμιτος τῶν PRIBATων καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων. σημείωσαι δέ, ὅτι τὸ γενόμενον συνοικέσιον μεταξὺ τοιούτων οὐ

is, qui sine causa repudium misit. Memineris eorum, quae dicta sunt in tit. 17 lib. V Codicis et in Nov. XXII et CXVII.

27. Consensu matrimonium non solvitur. Hoc tollit Nov. CXL.

28. Neque vir neque uxor delicta sibi invicem remittere possunt.

29. Qui consensu matrimonium solvit, substantiam suam descendentibus suis cedat, et in monasterium ipse cum uxore sua ad mortem usque coniiciatur, et tertia pars substantiae uniuscuiusque eorum monasteriis detur, nec vir usumfructum eius, quod liberis datur, habeat. Si vero descendentes non habeat, sed ascendentes tantum, hi quidem tertiam partem substantiae eius accipiant, nisi forte et ipsi solutioni matrimonii consenserint, reliquus vero bes monasterio detur.

30. Si vero non subsint descendentes vel ascendentes, vel sint quidem ascendentes, sed solutioni matrimonii consenserint, tunc monasterio adiudicetur omnis substantia eius, qui matrimonium solvit, et qui eiusmodi solutioni matrimonii auxilium tulerunt, si vel tabelliones sint, corporaliter puniuntur et relegantur. Sed scias, eos, qui matrimonium consensu solverunt, sibi invicem copulari posse ex poenitentia antequam in monasteria coniiciantur, nec poenam sustinere.

31. Sin autem alter consenserit revocationi matrimonii, alter vero non consenserit, tunc is, qui non consensit, dictis poenis subiacet. Sciendum autem est, praesides eorumque cohortes, si haec non observaverint, relegationi et publicationi subiacere; cura autem episcoporum eiusmodi personae monasteriis tradantur cum definita quantitate ex substantia eorum. Memineris Nov. CXVII, et scias, haec omnia, quae dicta sunt, hodie non obtinere; nam, sicuti antea tibi dixi, Nov. CXL sancit, etiam consensu matrimonia impune dissolvi.

32. Qui ob adulterium accusatus est, si potuerit effugere poenas in adulteros statutas, et postea rursus inventus sit cum adultera vel eam uxorem duxerit, licet vir eius defunctus sit, a quolibet iudice continetur et ultimo supplicio afficitur, ut nulla alia accusatione vel probatione opus sit; mulier autem comprehensa in monasterium coniicitur usque ad mortem, et substantia utriusque secundum supradicta dividitur periculo comitis rerum privatarum et reliquorum magistratuum. Nota vero, coniunctionem inter

---

22) Deest in Basil.
23) Deest in Basil.
24) Bas. *βληθείτω.*
25) Bas. addunt: *αὐτῶν.*
26) Bas.: *καὶ ἀφοριζέσθωσαν τέσσαρες οὐγκίαι ἐκ τῆς οὐσίας.*
27) Bas. *τῶν διδομένων.*
28) Haec verba „*αὐτοὶ μὲν*" in Bas. desunt.
29) Bas. *τὸ τρίτον μέρος.*
30) Bas. *τὴν λύσιν.*
31) Bas. *τῷ δημοσίῳ.* Male.
32) Pro his, quae hactenus habentur, Bas. legunt: *εἰ δὲ μήτε ἀνιόντες μήτε κατιόντες εἶεν.*
33) Bas. *λύσει τοῦ γάμου.*
34) Bas. *καὶ οἱ συμβολ.*
35) Bas. *ταῖς εἰς σῶμα ποιναῖς ὑποβαλλέσθωσαν καὶ εἰς ἐξορίαν πεμπέσθωσαν.*
36) Pro his „*πλὴν — δύνανται*" Bas. sic legunt: *δύνανται δέ.*
37) Cod. *βληθῶσιν*, quod correxi e Basil.
38) Bas. *εἰς τὸ μοναστήριον καὶ οὐδὲ ποιναῖς ὑπόκεινται.*
39) Bas. *εἰ δὲ εἷς μέν.*
40) Bas. *εἰς ἀνάκλησιν.*
41) Bas. *εἰρημένα.*
42) Bas. *οἱ ἐν ἐπαρχίᾳ ὄντες δικασταὶ καὶ ταξεῶται αὐτῶν.*
43) Haec verba: *μέμνησο τῆς ριζ' νεαρᾶς* in Bas. desunt.
44) Bas. *πάντα τὰ εἰρ.*
45) Bas. *ἔμπροσθεν εἶπον.*
46) Bas. *τῇ.*

νοεῖται γάμος. ἀνάγνωθι βι. θ΄ τοῦ κώδ. τί. θ΄ διάτ. θ΄ καὶ ιβ΄ καὶ κς΄.

Μὴ τεμνέσθωσάν τινος αἱ δύο χεῖρες ἢ δύο πόδες διὰ οἱονδήποτε ἁμάρτημα, μήτε μὴν διαλυέσθωσαν τὰ ἄρθρα αὐτῶν. ἀλλ᾽ ἐὰν τὸ ἔγκλημα ἀπαιτεῖ μέλους ἀποκοπήν, μία μόνον χεὶρ ἢ εἷς ποῦς τοῦ πλημμελήσαντος ἀποτεμνέσθω.

Ὁ κλέπτης μήτε μέλους ἀποκοπὴν ὑφιστάσθω μήτε ἀποθνησκέτω. κλέπτης δὲ νοεῖται ὁ λάθρα καὶ χωρὶς ὅπλων ἁμαρτάνων. ὁ γὰρ βίᾳ πλημμελῶν μετὰ ὅπλων ἢ καὶ χωρὶς ὅπλων ἐν οἱφδήποτε τόπῳ τὰς ἀπὸ τῶν νόμων ὑπομενέτω ποινάς.

Ἡ περιουσία τῶν ὑποκειμένων θανάτῳ ἢ δημεύσει διὰ ἔγκλημα τοῖς κατιοῦσιν αὐτῶν[47]*) ἢ τοῖς ἀνιοῦσιν ἁρμόζει μέχρι γ΄ βαθμοῦ. αἱ γὰρ γαμεταὶ αὐτῶν τὰς ἰδίας προῖκας καὶ τὰς προγάμου δωρεὰς λαμβάνουσιν· εἰ δὲ ἄπροικοι ὦσιν, λήψονται τὸ δ΄ τῆς οὐσίας αὐτῶν. ἐὰν δὲ μηδεὶς τῶν εἰρημένων αὐτοῖς ὑπέστη*[48]*), τότε τῷ* FISC*ῳ προσκυροῦται ἡ οὐσία αὐτῶν. ἀνάγνωθι βι. θ΄ τοῦ κώδ. τί. η΄ διάτ. ε΄ καὶ τί. μθ΄ διάτ. η΄, καὶ ἴσθι, ὅτι ἐκαινοτομήθη τὰ ἐκεῖσε λεχθέντα.*

Οἱ ἐπὶ καθοσιώσει κρινόμενοι τοῖς παλαιοῖς ὑποκείσθωσαν νόμοις. τοὺς γὰρ τοιούτους οὐδὲ οἱ παῖδες κληρονομοῦσιν, ἀλλὰ πᾶσα ἡ οὐσία δημεύεται. ἀνάγνωθι βι. θ΄ τοῦ κώδ. τί. η΄ διάτ. ε΄ καὶ τί. μθ΄ διάτ. ι΄. ἐξεφωνήθη μετὰ τὴν ὑπατείαν βασιλείου ις΄ ἔτει τῆς βασιλείας.

huiusmodi personas initam non haberi pro matrimonio. Lege lib. IX Cod. tit. 9 const. 9 et 12 et 26.

33. Ne cui abscindantur ambae manus vel ambo pedes ob quodcunque delictum, neve articuli eorum solvantur; sed si crimen exigat membri abscissionem, una tantum manus vel unus pes delinquentis abscindatur.

34. Fur neque membri abscissionem patiatur neque occidatur. Fur autem esse intelligitur, qui clam et sine armis delictum committit; qui enim vi delictum committit cum armis vel sine armis in quocunque loco, poenas legibus statutas patiatur.

35. Substantia eorum, qui propter crimen morti vel publicationi subiacent, descendentibus eorum vel ascendentibus usque ad tertium gradum competit. Uxores vero eorum dotes suas et antenuptiales donationes accipiunt: quodsi indotatae sint, quartam partem substantiae eorum accipient. Sin autem nemo ex praedictis subsit iis, tunc fisco substantia eorum adiudicatur. Legas lib. IX Cod. tit. 8 const. 5 et tit. 49 const. 8, et scias, innovata esse, quae ibi dicta sunt.

36. Qui maiestatis damnantur, antiquis legibus subiaceant. His enim ne liberi quidem succedunt, sed omnis substantia publicatur. Lege lib. IX Cod. tit. 8 const. 5 et tit. 49 const. 10. *Data post consulatum Basilii XVI anno imperii.*

Νεαρὰ ρλε΄.

Περὶ τοῦ μὴ ἀναγκάζεσθαί τινα ἐξίστασθαι.

Ὅσα[1]*) τὸ θεῖον.*

Οὔτε διὰ ἰδιωτικὸν οὔτε διὰ δημόσιον χρέος ἀναγκάζεταί τις ἐξίστασθαι, ἀλλ᾽ οὐδὲ μὴν αἰκίζεται. ἀλλ᾽ ἐὰν λέγῃ ἀπορεῖν, ὀμνύτω πρὸς τῶν ἁγίων λογίων, ὡς οὐ δύναται ὁποθενδήποτε ἀποπληροῦν τοὺς ἰδίους δανειστάς, καὶ τότε οἱ δανεισταὶ ἐκβιβαζέτωσαν εἰς πρόσωπον αὐτῶν[2]*) τὰς ἁρμοζούσας ἐκείνῳ ἀγωγὰς χωρὶς τῶν πραγμάτων τῆς γαμετῆς αὐτοῦ. τοὺς*[3]*) δὲ μέχρι ψιλῆς ἐννοίας παρασαλεύειν τολμῶντας τὰ νομοθετηθέντα ὑποβάλλει ποινῇ ι΄ χρυσίου λιτρῶν καὶ τοῖς εἰς σωτηρίαν κινδύνοις ἡ παροῦσα διάταξις. ἀνάγνωθι βι. ζ΄ τοῦ κώδ. τί. ζ΄ διάτ. α΄ καὶ β΄ καὶ γ΄ καὶ δ΄ καὶ η΄ καὶ τί. οβ΄ διάτ. γ΄. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαρτίῳ ἔτει τῆς*[4]*) βασιλείας ἰουστινιανοῦ.*

Novella CXXXV.

Ne quis cogatur bonis cedere.

Quae Deum.

1. Neque ob privatum neque ob publicum debitum quisquam cogitur bonis cedere, neque vero etiam verberatur. Sed si dicat se inopem esse, super sanctis oraculis iusiurandum praestet, quod omnino non habeat, unde creditoribus suis solvat, et tunc creditores ex persona eius actiones ei competentes exsequantur, exceptis tamen rebus uxoris eius. Eos autem, qui vel nudo consilio haec, quae sancita sunt, violare ausi fuerint, mulctae X auri librarum et vitae periculis praesens constitutio subiicit. Lege lib. VII Cod. tit. 7 const. 1 et 2 et 3 et 4 et 8 et tit. 72 const. 3. *Data mense Martio anno .. imperii Iustiniani.*

---

47) Cod. *αὐτοῦ.*

48) Malim *ὑπέστι.* Sed consentit *Athanasius* IV, 22 in f.

1) Cod. *Ὅσοι.*

2) Legendum videtur *αὐτοῦ.* Nov. 135 cap. 1: „*εἰς πρόσωπον τοῦ ποτε τῶν δικαίων κυρίου.*“ *Athanas.* XVI, 4: „*ἐκ προσώπου τῶν ὀφειλετῶν.*“ Vide etiam *Heimbach* *Ἀν.* I p. 265 lin. 9: „*ἐκ προσώπου αὐτοῦ.*“

3) Cod. *τῆς.*

4) Cod. *λῆς.* Num: *λ΄ τῆς;*

Νεαρὰ ρλϛʹ.

Περὶ τῶν ἀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων.

Οἱ ἐκ τοῦ συστήματος.

Ἐὰν ἀργυροπράτης ἐγγυητήν τινα λάβῃ ἢ μανδάτορα ἢ ἀντιφωνητήν, εἰ μὲν μηδὲν συμφωνηθῇ [1]), *χώραν ἔχει ἡ διάταξις ἡ λέγουσα, ὥστε τοὺς πρωτοτύπους παρόντας καὶ εὐποροῦντας ἐνέχεσθαι· ἐὰν δὲ συμφωνηθῇ ὥστε χωρεῖν αὐτὸν κατὰ* [2]) *τοῦ ἐγγυητοῦ πρῶτον* [3]), *ἔῤῥωται τὸ πάκτον, καὶ εἴ τις παρὰ τὰ εἰρημένα ποιήσει, προστιμᾶται ιʹ χρυσίου* [4]) *λίτρας κινδυνεύων καὶ εἰς τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ. μέμνησο τῆς δʹ νεαρᾶς καὶ ἀνάγνωθι βι. ηʹ τοῦ κώδ. τί. μʹ διάτ. κγʹ καὶ κηʹ* [5]).

Ἔξεστιν ἑκάστῳ καταφρονεῖν τῶν ἰδίων δικαίων. ἀνάγνωθι βι. βʹ τοῦ κώδ. τί. γʹ διάτ. κθʹ.

Ἐάν τις τῶν ἀργυροπρατῶν στρατεύσηται ἢ τοὺς παῖδας αὐτοῦ στρατεύσῃ [6]), *δοκεῖ κατὰ πρόληψιν ἐξ ἀλλοτρίων ποιεῖσθαι τὰς στρατείας· ὅθεν ὑπόκεινται σιωπηρῶς εἰς ἃ χρεωστοῦσιν, εἰ μὴ ἄρα δειχθῶσιν ὅτι ἐκ τῶν οὐσιῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῆς μητρῴας οὐσίας τῶν παίδων ἢ ἀπὸ βασιλικῆς φιλοτιμίας εἰσὶν αὗται αἱ στρατεῖαι. ἰστέον γάρ* [7]), *ὅτι ἐάν τινες χρεωστῶσιν τοῖς ἀργυροπράταις, ἀναγκάζονται ἀποροῦντες* [8]) *περὶ τοῦ* [9]) *πληρῶσαι τὸ χρέος τὰς ἰδίας στρατείας* [10]) *δοῦναι καὶ συναγαγεῖν* [11]). *μέμνησο τῆς νγʹ καὶ ϟζʹ νεαρᾶς* [12]).

Ἐὰν ἀργυροπράτης δανείσῃ ἐπὶ ἀγορασίᾳ [13]) *πράγματος, ἔχει προγενεσίαν ὑποθήκης ἐπὶ τῷ ἀγορασθέντι, δεικνύων μέντοιγε* [14]) *ὅτι ἐκ τῶν χρημάτων αὐτοῦ ἠγοράσθη, εἴπερ μνήμη γένηται ὑποθήκης ἐν τῷ συναλλάγματι· εἰ δὲ ἀγράφως δώσῃ ἐν δανείῳ δηλονότι κόσμια ἢ ἄργυρον ἢ ἄλλα τινὰ τοιούτῳ τρόπῳ* [15]) *πράγματα, ἐκδικεῖ αὐτά, κἂν ὑποθήκην οὐκ ἔχῃ ἐπ᾿ αὐτοῖς, προτιμώμενος ὅλων τῶν ἐχόντων ὑποθήκην* [16]). *ἀνάγνωθι βι. ηʹ τοῦ κώδ. τί. ιγʹ διάτ. ιζʹ καὶ κζʹ* [17]).

Καὶ ἀγράφως συναλλάσσοντες οἱ ἀργυροπράται δύνανται ἀπαιτεῖν ἀνεπερώτητον δίμοιρον [18]) *τόκον. σημείωσαι τοῦτο ἰδικὸν ἐπὶ ἀργυροπρατῶν· ἀνεπερώτητος γὰρ τόκος οὐκ* [19]) *ἔστιν, κἂν συμφωνηθῇ, ὡς κεῖται βι. δʹ τοῦ κώδ. τί. λβʹ διάτ. γʹ.*

Ἐὰν ἐν ἀγοραίῳ συμβολαίῳ [20]) *ἢ ἐν ἰδιοχείρῳ ἢ ἐν ὑπογραφῇ ἀργυροπρατικῶν* [21]) *λογοθεσίων καταθῆταί* [22]) *τις χρεωστεῖν, ἐνέχεται καὶ αὐτὸς* [23]) *καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ ταῖς PERSONALίαις ἀγωγαῖς· ταῖς γὰρ ὑποθηκαρίαις οὐ κατέχεται, εἰ μὴ ἄρα καὶ τοῦτο ἔδοξεν* [24]).

Novella CXXXVI.

De argentariorum contractibus.

Qui ex corpore.

1. Si argentarius fideiussorem acceperit vel mandatorem vel pecuniae constitutae reum, si quidem nihil convenerit, locum habet constitutio, quae dicit, reos principales, si adsint et solvendo sint, teneri; si vero convenerit, ut prius adversus fideiussorem agat, valet pactum, et si quis adversus dicta fecerit, X libris auri mulctatur et vitae periculum sustinet. Memineris Nov. IV et legas lib. VIII Cod. tit. 40 const. 23 et 28.

2. Cuilibet licet propria iura contemnere. Lege lib. II Cod. tit. 3 const. 29.

3. Si quis ex argentariis militet aut liberos suos militare fecerit, secundum praesumtionem ex alienis pecuniis militias comparasse videtur; ideoque tacite obligatae sunt pro his, quae debent, nisi forte militiae illae ex ipsorum substantia vel ex maternis liberorum bonis vel ex principali liberalitate ad eos pervenisse ostendantur. Sciendum scilicet, si qui argentariis debitores sint, et non habeant unde debitum persolvant, cogi eos, ut militias suas dent ac conferant. Memineris Nov. LIII et XCVII.

4. Si argentarius pecuniam crediderit ad rem aliquam emendam, potiorem habet hypothecam in re emta, si probaverit eam pecuniis suis comparatam esse, scilicet si hypothecae mentio facta sit in contractu; sin autem sine scripto crediderit et ornamenta aut pecuniam aut argentum aut alias res hoc modo dederit, vindicat eas, licet hypothecam non habeat, et omnibus, qui hypothecam habent, praefertur. Lege lib. VIII Cod. tit. 13 const. 17 et 27.

5. Argentarii, licet sine scripto contractum ineant, besses usuras citra stipulationem exigere possunt. Notes hoc, quod singulare sit in argentariis; citra stipulationem enim usurae non dantur, licet pacto convenerit, sicuti dictum est lib. IV Cod. tit. 32 const. 3.

6. Si quis in publico instrumento vel in idiochiro vel rationibus argentariorum subscribendo debere se confessus sit, tam ipse quam heredes eius personalibus actionibus cunveniuntur; hypothecariis autem non convenitur, nisi et hoc placuerit. Caete-

---

1) Bas. *συνεφωνήθη.*
2) Bas. *καὶ κατά.*
3) In Bas. *πρῶτον* deest.
4) Deest in Basil.
5) Bas. *τί. μαʹ διάτ. καʹ. κγʹ.*
6) Bas. *καὶ στρατεύσῃ τοὺς παῖδας αὐτοῦ.*
7) Bas. *δέ.*
8) Bas. *οὐκ ἀναγκάζονται εὐποροῦντες.*
9) Bas. *τό.*
10) Bas. *τοὺς χρεώστας διὰ στρ.*
11) Verba *καὶ συναγαγεῖν* in Basil. desunt.
12) Basilica huic capiti commentariolum *Theodori* nomine insignitum praemittunt, quem etiam, quasi *Theodori* sit, *Heimbachius* *Ἀν.* I p. 257 inter fragmenta *Theodori* recepit. Verum enimvero et interpretandi et dicendi ratio in commentariolo illo observata a *Theodoro* aliena, imo alienissima est. Ego illum alius interpretis, puta *Philoxeni*, esse crediderim; scholia nempe et nomina auctorum iis indita nonnunquam in Basilicis conturbata sunt. Vide *Heimbach* l. l. p. 244 not. 97.
13) Bas. *ἀγοραστοῦ.*
14) Bas. *μέντοι.*
15) Bas. *τοιουτότροπα.*
16) Bas. *ὑποθήκας.*
17) Sic Bas. Cod.: *νζʹ.*
18) Bas. *διμοιραῖον.*
19) Negationem eiiciendam esse censuit *Fabrotus.* Male.
20) Deest in Basil.
21) Bas. *ἀργυροπρατῶν.*
22) Bas. *κατάθηται.*
23) Bas. *οὗτος.*
24) Bas. *συνέδοξεν.*

πλὴν δίμοιρον[25]) τόκον ἀπαιτεῖται, κἂν μὴ ὥρισε τὸ ποσόν, μνήμην μόνον ἐνθεὶς[26]) ἐν τῷ ἐγγράφῳ περὶ τόκων.

Ἐάν τις ἐν ἀργυροπρατικῷ συμβολαίῳ ἢ ἐν λογοποιΐᾳ[27]) τὴν αἰτίαν ἐγγράφει[28]) τοῦ δανείσματος[29]), οὐ δύναται[29b]) ἀπαιτεῖν τὸν δανείσαντα τὰς τῶν αἰτιῶν ἀποδείξεις, ἀλλὰ μόνον ὅρκον αὐτῷ ἐπάγει πρὸ[30]) συμπληρώσεως τῶν χρόνων τῆς ἀναργυρίας. ἀνάγνωθι βι. δ' τοῦ κώδ. τί. λ' διάτ. ιγ' καὶ βι. η' τί. λθ' διάτ. γ' περὶ τῆς αἰτίας· περὶ δὲ τοῦ ὅρκου τὸ ἐναντίον φησὶν ἡ ιδ' διάταξις τοῦ [αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου. ἐξεφωνήθη] μηνὶ μαρτίῳ[31]) μετὰ τὴν ὑπατείαν βασιλείου τὸ ις'.

rum besses usurae ab eo exiguntur, licet quantitatem earum non definiverit, sed solum mentionem usurarum in scriptura fecerit.

7. Si quis in instrumento argentariorum vel in rationibus causam crediti inscribat, a creditore causarum probationes exigere non potest, sed tantum iusiurandum ei deferre potest ante impletum tempus exceptionis non numeratae pecuniae. Lege lib. IV Cod. tit. 30 const. 13 et lib. VIII tit. 39 const. 3 de causa [debendi]: de iureiurando autem contrarium dicit const. 14 [eiusdem libri et tituli. *Data*] *mense Martio post consulatum Basilii anno XVI.*

Νεαρὰ ρλζ'.

Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.

Εἰ[1]) τοὺς πολιτικοὺς νόμους.

Οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ πρῶτοι τῆς πόλεως προκειμένων τῶν θείων[2]) εὐαγγελίων ἐπὶ γ' προσώπων τὸ ψήφισμα ποιείτωσαν τῶν ἐπισκόπων, ὀμνύοντες[3]) ὡς οὐ διὰ δόσιν οὐδὲ δι' ἄλλην τινὰ προσπάθειαν ἐπελέξαντο[4]) αὐτούς, ἀλλ' ὡς εἰδότες[5]) αὐτοὺς ὄντας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ σεμνοῦ βίου καὶ ὑπὲρ τὰ λ' ἔτη, καὶ ὡς οὐδὲ γαμετὴν οὐδὲ[6]) παῖδας ἔσχον, ἀλλ' ὅτι καί, εἰ[7]) ἔσχον γαμετήν, μίαν μόνον[8]) ἐκ παρθενίας οἴδασι καὶ οὐ χήραν οὐδὲ διαζευχθεῖσαν ἀνδρός, ἀλλὰ καὶ τοῖς κανόσιν ἤτοι τοῖς νόμοις μὴ ἀπηγορευμένην, καὶ ὅτι οὐ ταξεωτικῆς οὔτε βουλευτικῆς τύχης εἰσίν, εἰ μὴ ἄρα τὰ ιε' ἔτη ἀνελλιπῶς ἐποίησαν εἰς τὸ μοναστήριον[9]). καὶ τότε, εἰ σχῇ ὅλα ταῦτα τὸ[10]) ἐπὶ τῶν ἐπιλεγόντων τριῶν ἀνδρῶν ψήφισμα, γενέσθω εἷς ἐξ αὐτῶν ἐπίσκοπος, ὃν ἂν ἐπιλέξηται ὁ χειροτονῶν αὐτόν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. μα' καὶ μζ'· μέμνησο δὲ τῆς ς' καὶ ρκγ'[11]) νεαρᾶς.

Ὁ χειροτονούμενος ἐπίσκοπος λίβελλον πρῶτον[12]) διδότω τῆς ἰδίας πίστεως, καὶ ἐπαγγελλέτω[13]) τὰς εὐχάς, καὶ ὀμνύτω[14]) μηδὲν δοῦναι μήτε μὴν ἐπαγγείλασθαι παρασχεῖν τινι[15]) ὑπὲρ τῆς χειροτονίας.

Ἐάν τι[16]) παρὰ τὰ εἰρημένα γένηται, τότε καὶ ὁ γενόμενος ἐπίσκοπος καὶ ὁ χειροτονήσας αὐτὸν ἐκβάλλονται τῆς ἐκκλησίας.

Novella CXXXVII.

De episcopis et clericis.

Si civiles leges.

1. Clerici et primi civitatis praepositis sanctis evangeliis in tribus personis suffragia ferant de episcopis, iurantes se neque ob donum aut aliam affectionem eos elegisse, sed quod scirent, eos esse catholicae ecclesiae et sanctae vitae annisque XXX maiores, neque aut uxorem aut liberos habuisse, vel etiam, si uxorem habuerint, unam tantum a virginitate eos novisse, nec viduam aut a marito separatam, neque canonibus aut legibus prohibitam, neque cohortalis vel curialis fortunae eos esse, nisi forte XV annos continuos in monasterio fecerint; et tunc, si haec omnia contineat decretum, quod de electis tribus viris factum est, unus ex iis episcopus fiat, quem elegerit qui eum ordinat. Legas lib. I Cod. tit. 3 const. 41 et 47; memineris vero Nov. VI et CXXIII.

2. Ordinandus episcopus primum libellum suae fidei exhibeat, precesque adnuntiet, et iuret se nihil dedisse aut cuiquam promisisse daturum pro electione.

3. Si quid praeter dicta factum fuerit, tunc et qui episcopus factus est, et qui eum ordinavit, ecclesia eiiciuntur.

---

25) Cod. διμοίριον.
26) Cod. ἐνθείσας.
27) Cod. λοποιΐᾳ. Basil.: Ἐάν τις ἀργυροπράτης συμβόλῳ ἢ ἐν λογοπ.
28) Bas. ἔγραφεν.
29) Bas. δανείου.
29b) Cod. δύνανται.
30) Bas. ἐπάγειν περί.
31) Cod. ἡ ιδ' διάταξις τοῦ μηνὸς μαρτίου. Excidisse quaedam plus quam manifestum est: ea num recte suppleverim, tu ipse videas.
1) Cod. εἰς.
2) Bodl. ἁγίων.
3) Bodl. ὀμνῦντες.
4) Cod. ἐπιλέξαντο.
5) Bodl. ἰδόντες.
6) Bodl. οὔτε — οὔτε.
7) Bodl. εἰ καί.
8) Bodl. μόνην.
9) Bodl. εἰς μοναστήρια.
10) Cod. τω.
11) Cod. κγ'.
12) Bodl. πρότερον.
13) Bodl. ἀπαγγ.
14) Bodl. ὀμνυέτω.
15) Bodl. μηδὲν δοῦναι ἢ παρασχεῖν τί τινι.
16) Deest in Bodl.

Ἐὰν κατηγορηθῇ ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι ὡς ἀνεπιτήδειος, ἀναβαλλέσθω τέως ἡ χειροτονία, καὶ προβαινέτω ἡ ἐξέτασις παρόντος τοῦ ἀντιδίκου ἢ ἀπόντος ἐντὸς γ΄ μηνῶν, καὶ κωλυέσθω ἡ χειροτονία. καὶ ἐὰν [17] εὑρεθῇ ὁ χειροτονούμενος ὑπαίτιος κατὰ νόμους ἢ κανόνας, κωλυέσθω· εἰ γὰρ ἀνεύθυνος εὑρεθῇ, χειροτονεῖται· εἰ δὲ χειροτονηθῇ παρὰ τὰ εἰρημένα, καὶ αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονῶν αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλονται. ἐὰν δὲ ὁ κατήγορος παρὼν μὴ δείξῃ, ἃ διεβεβαιώσατο, ἢ καὶ [18] ἀπολειφθῇ, εἰ μὲν κληρικός ἐστιν, τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλεται, εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη [19]), δεόντως σωφρονίζεται [20]). μέμνησο τῆς ς΄ καὶ ρκγ΄ νεαρᾶς.

Μία γενέσθω σύνοδος κατ᾽ ἔτος ἢ τῷ ἰουνίῳ ἢ τῷ σεπτεμβρίῳ μηνί, καὶ ζητείσθω τὰ κανονικά. τοῦτο δὲ καὶ διὰ παντὸς καλόν ἐστι κατερευνᾶν. μέμνησο τῆς ρκγ΄ νεαρᾶς.

Τὰς εὐχὰς ἐκβοάτω ὁ ἱερεὺς ἔμπροσθεν παντὸς τοῦ λαοῦ.

Ἐφίεται καὶ τοῖς ἄρχουσιν ἐκβιβάζειν τὰ εἰρημένα καὶ μηνύειν, ἐπεὶ τιμωροῦνται ἐσχάτως μετὰ τῆς τάξεως αὐτῶν.

Ἡ παροῦσα διάταξις βεβαιοῖ τὰς πρὸ αὐτῆς διατάξεις. ἐξεφωνήθη μετὰ τὴν ὑπατείαν βασιλείου τὸ ις΄.

4. Si ordinandus accusatus fuerit tanquam non idoneus, ordinatio interim differatur, et inquisitio procedat praesente adversario vel absente intra tres menses, atque ordinatio inhibeatur. Et si ordinandus inveniatur obnoxius secundum leges vel canones, prohibeatur; sin innoxius inveniatur, ordinatur; si vero praeter dicta ordinatus fuerit, et ipse et qui eum ordinavit ecclesia eiiciuntur. Sed si accusator praesens non probaverit, quae affirmavit, vel non apparuerit, siquidem clericus sit, ecclesia eiicitur, si vero laicus sit, competenter castigatur. Memineris Nov. VI et CXXIII.

5. Una celebretur synodus in quoque anno vel Iunio vel Septembri mense, et [ibi] examinentur canonicae causae. Hoc tamen omni tempore examinare bonum est. Memineris Nov. CXXIII.

6. Preces pronuntiet sacerdos coram universo populo.

7. Permittitur etiam praesidibus dicta exsequi et de iis referre; alioquin ultimo supplicio afficiuntur cum officio suo.

8. Praesens constitutio confirmat constitutiones ante ipsam datas. *Data post consulatum Basilii anno XVI.*

Νεαρὰ ρλη΄.

Περὶ βασιλικῆς ἑρμηνείας, καὶ περὶ [τοῦ] [1]) τοὺς καταβαλλομένους τόκους κατα μέρος τὸ διπλοῦν μὴ ὑπερβαίνειν.

Βασιλικὴ κρίσις περὶ τοῦ εἰς τὸ διπλοῦν ῥέοντος τόκου [2]).

Ἡ παροῦσα διάταξις δηλοῖ, ὅτι καὶ [3]) οἱ κατὰ μέρος καταβαλλόμενοι τόκοι τὸ διπλοῦν τοῦ χρέους οὐχ ὑπερβαίνουσιν. μέμνησο τῆς ρκα΄ νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. δ΄ τοῦ κώδ. τί. λβ΄ διάτ. κζ΄· ὑφεξήρηται [4]) δὲ τὸ κείμενον ἐν τῇ ρξ΄ νεαρᾷ περὶ τῶν τόκων τῶν πολιτικῶν χρημάτων.

Πᾶσα θεία καὶ [5]) βασιλικη ἑρμηνεία ἰσχὺν ἔχει νόμου. ἀνάγνωθι βι. α΄ τοῦ κώδ. τί. ιδ΄ διάτ. α΄ καὶ θ΄ καὶ ια΄ καὶ ιβ΄.

Novella CXXXVIII.

De principali interpretatione, et ut usurae, quae per partes solvuntur, duplum non excedant.

Sententia principalis de usuris ad duplum cumulatis.

1. Praesens constitutio significat, usuras, quae per partes solvuntur, duplum debiti non excedere. Memineris Nov. CXXI, et legas lib. IV Cod. tit. 32 const. 27; exceptum autem est, quod in Nov. CLX dictum est de usuris pecuniarum publicarum.

2. Omnis sacra et principalis interpretatio vim legis habet. Lege lib. I Cod. tit. 14 const. 1 et 9 et 11 et 12.

---

17) Bodl. εἰ.
18) Deest in Bodl.
19) Bodl. ἐστι.
20) Bodl. addit: καὶ ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἐξορίζεται.

1) Deest in Cod. tam hic quam supra in indice.
2) Haec verba aut secundam inscriptionem continere videntur, aut verborum initialium huius Novellae, quae latina est, satis corruptam versionem. *Haloander* nihil eiusmodi habet.
3) Deest in Basil.
4) Basil. ὑπεξῄρηται.
5) Deest in Basil.

Νεαρὰ ρλθ'.

Περὶ συγχωρήσεως ἀθεμιτογαμιῶν.

Ἀπὸ δεήσεως συνεχωρήθη τοῖς σιδωνίοις καὶ τοῖς ἑβραίοις τύρου ἡ ἤδη προϋπάρξασα αὐτοῖς ἀθεμιτογαμία, ὥστε μηδὲ τὸν γάμον λυθῆναι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὄντας αὐτοῖς ἢ ἐσομένους παῖδας γνησίους εἶναι, παρεχομένων μέντοιγε ὑπὲρ τῆς τοιαύτης συγχωρήσεως ἀνὰ ι' λιτρῶν χρυσίου. πλὴν τοῦ λοιποῦ ἀπηγόρευται ἄλλοις τισὶν αἰτῆσαι τὰ παραπλήσια πώποτε [1]). ὁ γὰρ ἔτι συγχώρησιν ἀθεμιτογαμίας αἰτῶν ἐκπίπτει τῆς ἰδίας οὐσίας καὶ σωματικὰς ὑφέξει ποινὰς διηνεκῶς ἐξοριζόμενος. μέμνησο τῆς ιβ' νεαρᾶς, καὶ ἴσθι, ὅτι ἡ παροῦσα διάταξις τοπική ἐστιν.

Novella CXXXIX.

De remissione incestarum nuptiarum.

1. **Ob supplicationem remissae sunt Sidonensibus et Hebraeis Tyri, quas iam ante contraxerant, incestae nuptiae, ita ut nec solvatur matrimonium et liberi, quos habent vel habituri sunt, legitimi sint, datis pro hac remissione X libris auri. Sed de caetero aliis vetitum est, similia unquam petere; qui enim adhuc remissionem incestarum nuptiarum petierit, substantia sua excidit et corporales poenas sustinebit in perpetuum relegandus. Memineris Nov. XII, et scias, hanc constitutionem localem esse.**

Νεαρὰ ρμ'.

Περὶ τοῦ κατα συναίνεσιν λύειν τὸν γάμον, ὅτι ἐκ συναινέσεως γάμος λύεται [1]).

Γάμου σεμνότερον [2]).

Δυνατὸν καὶ ἐκ συναινέσεως γάμον λύεσθαι, τῶν ἠπειλημμένων ποινῶν ἀνῃρημένων. πλὴν χρεία πρὸς τῇ συναινέσει καὶ ῥεπουδίου. μέμνησο τῆς ριζ' καὶ τῆς ρλδ' νεαρᾶς.

Ἡ παροῦσα διάταξις ἐπικυροῖ τὰς ἐγκειμένας αἱρέσεις καὶ τοὺς ἐμφερομένους ἄλλους τρόπους ἐν τῇ διατάξει τῇ κα' [3]) περὶ ῥεπουδίου διαλεγομένῃ. ἐξεφωνήθη ἐπὶ τοῦ πρώτου ἔτους ἰουστινιανοῦ [4]) τοῦ εὐσεβεστάτου.

Novella CXL.

De solutione matrimonii, quae consensu fit, [ut consensu matrimonium solvi possit.]

Nuptiis decentius.

1. **Potest etiam consensu matrimonium solvi, poenis indictis abrogatis. Sed praeter consensum etiam repudio opus est. Memineris Nov. CXVII et CXXXIV.**

2. **Praesens constitutio confirmat conditiones et reliquos modos, qui in constitutione XXI (?) de repudio tractante relati sunt.** ***Data primo anno Iustiniani piissimi.***

Νεαρὰ ρμα'.

Περὶ STUPROυ.

Τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας.

Οἱ μὴ κατὰ μετάνοιαν καὶ προσαγγελίαν ἑαυτοὺς ἀποστήσαντες τῶν ἀσέμνων ἀσελγειῶν πικρότερον τιμωροῦνται. ἀνάγνωθι βι. θ' τοῦ κώδ. τί. θ' διάτ. λ'.

Novella CXLI.

De stupro.

Dei humanitate.

1. **Qui non poenitentes et denuntiantes se desistunt ab impia lascivia, gravius puniuntur. Lege lib. IX Cod. tit. 9 const. 30.**

Νεαρὰ ρμβ'.

Περὶ τῶν εὐνουχιζόντων.

Αἱ παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκότων.

Ὁ εὐνουχίζων τινὰ πρὸς ταῖς περιεχομέναις [1]) τοῖς νόμοις [2]) ποιναῖς, εἰ μὲν ἄῤῥην ἐστί [3]), δημεύεται [4]) καὶ

Novella CXLII.

De his, qui eunuchos faciunt.

Qüae ab his, qui ante nos imperatores fuerunt.

1. **Qui aliquem eunuchum facit, praeter poenas legibus comprehensas, si quidem vir est, publicatur**

---

1) Cod. *πόποτε.*

1) Haec verba: *ὅτι ἐκ συν. κ. τ. λ.* male a margine in textum irrepsisse crediderim. Etenim *σημείωσιν* i. e. notam marginalem sapiunt.

2) Cod. *σεμνότερος.*

3) Emendatione hic locus indiget. Sed quomodo emendem, dubius sum. Fortassis legendum *κβ'*, fortassis legendum *πα*, quod significat *παλαιᾷ.*

4) Legendum: *ἰουστίνου.* Idem *σφάλμα* infra recurrit in rubrica Nov. CLXIV.

1) Cod. *τοῖς περιερχομ.*

2) Cod. *τοῖς νό* (sic). — Bas.: *τῷ νόμῳ.*

3) Haec verba: *εἰ — ἐστὶ* in Basil. collocata sunt ante illá: *πρὸς ταῖς κ. τ. λ.*

4) Bas. *καὶ δημ.*

εἰς γύψον[5]) διηνεκῶς ἐξορίζεται· εἰ δὲ γυνὴ εἴη, τιμωρεῖται καὶ διηνεκῶς ἐξορίζεται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μβ' διάτ. α' καὶ β'.

Οἱ εὐνουχισθέντες ἐλευθεροῦνται, καὶ οὐ καταδουλοῦνται κατά τινα τρόπον οὔτε ἀπὸ συμβολαίου οὔτε ἐξ ἀνακρίσεως.

Ὁ ὑπάρχων[6]) τῷ εὐνουχίζοντι ὁμοίως αὐτῷ τιμωρεῖται.

Δοῦλος εὐνουχισθεὶς διὰ πάθος ἐλεύθερος ἔστω, καὶ εἰ κατασχῇ τις αὐτὸν ἢ δουλαγωγήσῃ, προνοίᾳ βασιλικῇ ἢ ταξεωτικῇ ἐκδικεῖται.

Ἡ παροῦσα διάταξις κρατεῖ ἀπὸ τῆς νέας ι' ἰνδικτιῶνος. ἐξεφωνήθη μηνὶ δεκεμβρίῳ ἔτει λβ' τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ μετὰ ὑπατείαν Βασιλείου τὸ ιζ'.

et Gypsum in perpetuum deportatur: si vero femina sit, punitur et in perpetuum relegatur. Lege lib. I. Cod. tit. 42 const. 1 et 2.

2. Qui castrati sunt, liberi fiunt, nec in servitutem revocantur aliquo modo neque ex instrumento neque ex anacrisi.

3. Qui castranti auxilium fert, perinde punitur.

4. Servus, qui ob morbum castratus est, liber sit, et si quis eum detinuerit vel in servitutem traxerit, providentia imperatoris vel officii vindicatur.

5. Praesens constitutio valet a nova X indictione. *Data mense Decembri anno XXXII imperii Iustiniani post consulatum Basilii anno XVII.*

Νεαρὰ ρμγ'.

Περὶ γυναικὸς ἁρπαγείσης.

Νόμου ἑρμηνείαν.

Ὁ ἁρπάζων γυναῖκα μνηστευθεῖσαν[1]) ἢ ὕπανδρον ἢ τὴν μὴ τοιαύτην ἢ χήραν κεφαλικῶς[2]) τιμωρεῖται μετὰ τῶν συνοδευσάντων[3]) αὐτῷ ἐν τῇ ἐφόδῳ. ἀνάγνωθι βι. θ' τοῦ κώδ. τί. ιγ' διάτ. α'.

Τὴν ἁρπαγὴν τῆς βιασθείσης ἐκδικοῦσιν οἱ γονεῖς καὶ οἱ ὁμαίμονες[4]) καὶ οἱ ἐπίτροποι καὶ οἱ κουράτωρες αὐτῆς, μάλιστα εἰ γεγάμηται ἢ μεμνήστευται[5])· τότε γὰρ οὐ μόνον ἁρπαγή, ἀλλὰ καὶ μοιχεία πλημμελεῖται. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. νγ', καὶ σημείωσαι ὅτι μοιχεία καὶ ἐπὶ μνήστης[6]) τρακταΐζεται.

Ἐκδικείτωσαν αἱ ἁρπαγεῖσαι γυναῖκες[7]) τὰ πράγματα τῶν ἁρπαζόντων[8]) αὐτάς, τῆς[9]) προικὸς μέντοιγε τῷ ἀνδρὶ παρεχομένης. ἀνάγνωθι τὴν ρν' νεαράν.

Μὴ γαμείσθω ἡ ἁρπαγεῖσα τῷ ἁρπάσαντι[10]) αὐτήν, ἀλλὰ καὶ εἰ συναινέσωσι[11]) τῷ τοιούτῳ συνοικεσίῳ οἱ γονεῖς αὐτῆς, δεπορτατεύονται. ἀνάγνωθι βι. θ' τοῦ κώδ. τί. ιγ' διάτ. α' καὶ νεαρὰν ρν'.

Ἐὰν ἡ ἁρπαγεῖσα ἀσπάσηται[13]) τὸν τοῦ ἁρπάσαντος[14]) αὐτὴν γάμον, κἂν οἱασδήποτε αἱρέσεως ἢ ἡλικίας εἴη, μὴ συναινούντων τῶν γονέων αὐτῆς παραχρῆμα, οὐ λαμβάνει τὶ[15]) τῶν τοῦ ἀνδρὸς πραγμάτων, ἀλλ' ὁ μὴ συναινέσας γονεύς, κἂν μήτηρ εἴη, λαμβάνει αὐτά· NEFARIOς[16]) γάρ ἐστιν ὁ τοιοῦτος γάμος. εἰ δὲ οἱ γονεῖς αὐτῆς ἐτελεύτησαν ἢ μετὰ ταῦτα συνήνεσαν, τότε FISCOῦται[17]) ἡ οὐσία τοῦ ἁρπάσαντος αὐτήν, οὐ μὴν ἀλλὰ

Novella CXLIII.

De muliere raptum passa.

Legis interpretationem.

1. Qui feminam, desponsatam vel maritatam vel non huiusmodi feminam vel viduam rapit, capitaliter punitur cum his, qui eum in aggressione comitati sunt. Lege lib. IX Cod. tit. 13 const. 1.

2. Raptum eius, quae vim passa est, parentes vindicant, et qui eiusdem sanguinis sunt, et tutores curatoresve eius, maxime si maritata vel desponsata sit; tunc enim non tantum raptus, sed etiam adulterium committitur. Lege lib. I Cod. tit. 3 const. 53, et nota, adulterium etiam in sponsa tractari.

3. Raptae mulieres bona raptorum vindicent, dote scilicet marito praestanda. Lege Nov. CL.

4. Rapta ne nubat raptori suo: sed et si consenserint huiusmodi nuptiis parentes eius, deportantur. Lege lib. IX Cod. tit. 13 const. 1 et Nov. CL.

5. Si rapta amplectatur raptoris sui nuptias, cuiuscunque conditionis vel aetatis sit, parentibus non confestim consentientibus, nihil capit ex viri bonis, sed parens, qui non consensit, licet mater sit, ea accipit: nefariae enim sunt huiusmodi nuptiae. Si vero parentes eius mortui sint vel postea consenserint, tunc publicatur substantia raptoris eius

---

5) Cod. γῆψον.
6) An ὑπουργῶν;
1) Hal. μνησθεῖσαν.
2) Hal. νομίμως.
3) Hal. addit: ἢ βοηθησάντων.
4) Cod. ὁμαίμοι. Sed aut ὅμαιμοι scribendum fuit, aut recipienda Basilicorum lectio ὁμαίμονες.
5) Sic Bas. — Cod.: εἰ μνήστευται. Sed fortasse legendum est: εἰ μεμνήστευται.
6) Bas. μνηστῆς.

7) Deest apud Hal. et in Bas.
8) Hal. ἁρπασάντων.
9) Apud Hal. deest.
10) Hal. et Bas. ἁρπάζοντι.
11) Hal. et Bas συναινέσουσι.
12) Hal. ἐξορίζονται. Bas. περιορίζονται.
13) Hal. ἁρπάσηται.
14) Hal. et Bas. ἁρπάζοντος.
15) Deest apud Hal.
16) Hal. et Bas. ἀθέμιτος.
17) Hal. et Bas. εἰσκομίζεται.

καὶ τὰ αὐτῆς[18] πράγματα[19]. μέμνησο τοῦ τέλους τῆς ρκγ΄ νεαρᾶς, καὶ ἀναγνωθι βι. θ΄ τοῦ κώδ. τί. ιγ΄ διάτ. α΄. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ βασιλείας ἔτει λς΄ μετὰ τὴν ὑπατείαν βασιλείου τὸ ιβ΄.

nec non ipsius mulieris bona. Memineris Nov. CXXIII in fine, et legas lib. IX Cod. tit. 13 const. 1. *Data mense Iunio imperii anno XXXVI post consulatum Basilii anno XII.*

Νεαρὰ ρμδ΄.

Περὶ σαμαρειτῶν.

Οἱ σαμαρεῖται οὐ κληρονομοῦσιν ἐκ διαθήκης οὔτε ἐξ ἀδιαθέτου, οὐ μὴν ἀλλ᾽ οὔτε λεγάτα λαμβάνουσιν οὔτε δωρεάς, ὥσπερ οὔτε οἱ ἄλλοι αἱρετικοί, κἂν προσποιοῦνται εἶναι χριστιανοί. ἀνάγνωθι βι. α΄ τοῦ κώδ. τί. ε΄ διάτ. ζ΄, καὶ μέμνησο τῆς ρκθ΄ νεαρᾶς· ἀνήρηται γάρ.

Ἔφειται τοῖς σαμαρείταις διδόναι ὅσα θέλουσι κατὰ διαθήκας καὶ ληγατεύειν καὶ δωρεῖσθαι τοῖς οὖσι πίστει καὶ ἔργῳ χριστιανοῖς. εἰ δὲ μὴ ὑπείη αὐτοῖς διάδοχος χριστιανός, δημεύεται ἡ οὐσία αὐτῶν μετὰ τελευτήν. ἡ γὰρ παροῦσα διάταξις ἀναιρεῖ τὴν πρὸ αὐτῆς διάταξιν. μέμνησο τῆς ρκθ΄ [νεαρᾶς][1] καὶ ἀνάγνωθι βι. α΄ τοῦ κώδ. τί. ε΄ διάτ. ιγ΄ καὶ ιη΄ καὶ ιθ΄.

Οἱ γεωργοί, κἂν σαμαρεῖταί εἰσιν, διατίθενται καὶ λεγατεύουσι τοῖς ἀνιοῦσι καὶ κατιοῦσι καὶ τοῖς ἐκ πλαγίου αὐτῶν, κἂν σαμαρεῖται εἰσίν, καὶ αὐτοὶ μέντοιγε εἰ γεωργοὶ ὦσιν καὶ ὑπὸ δεσποτείαν τελοῦσιν. ὅθεν καὶ ἐξ ἀδιαθέτου ἀλλήλους διαδέχονται· εἰ δὲ τελευτήσωσιν οἱ τοιοῦτοι μὴ ἔχοντες διάδοχον, λαμβάνει τὴν οὐσίαν αὐτῶν ὁ ἴδιος δεσπότης.

Μὴ στρατευέσθω σαμαρείτης μήτε μετερχέσθω πολιτικὸν φρόντισμα, οὐ μὴν ἀλλα μηδὲ συνηγορείτω μήτε συνεδρευέτω μήτε συνιστάσθω[2] μήτε παιδευέτω. εἰ δὲ ἐν προσχήματι χριστιανοῦ τις γένηται τῶν εἰρημένων καὶ μετὰ ταῦτα φανῇ τὰ αὐτὰ θρησκεύων, δημεύεται καὶ διηνεκῶς ἐξορίζεται. ἰστέον δέ, ὅτι ταῖς ποιναῖς ὑπόκεινται καὶ οἱ προϊστάμενοι τῶν τοιούτων κατὰ χριστιανῶν. ἀνάγνωθι βι. α΄ τοῦ κώδ. τί. ε΄ διάτ. ιβ΄. καὶ ιδ΄ καὶ ιη΄ καὶ κα΄[3].

Οἱ σαμαρεῖται γενόμενοι χριστιανοὶ δύο ἔτη κατηχείσθωσαν· εἰ δὲ νέοι εἰσίν, οὐ δέονται τῆς παραφυλακῆς ταύτης. ἐξεφωνήθη ἐπὶ τοῦ ζ΄ ἔτους βασιλείας ἰουστινιανοῦ.

Novella CXLIV.

De Samaritis.

1. Samaritae non succedunt ex testamento neque ab intestato, neque etiam legata accipiunt neque donationes, quemadmodum nec reliqui haeretici, licet se christianos praedicaverint. Legas lib. I Cod. tit. 5 const. 7, et memineris Nov. CXXIX: haec scilicet abrogata est.

2. Permissum est Samaritis quae voluerint testamento relinquere vel legare vel donare iis, qui fide et actu Christiani sunt. Sin autem successorem Christianum non habeant, substantia eorum post mortem publicatur. Scilicet praesens constitutio eam, quae ante data est, tollit. Memineris Nov. CXXIX, et legas lib. I Cod. tit. 5 const. 13 et 18 et 19.

3. Agricolae, licet Samaritae sint, heredes relinquunt vel legatarios ascendentes suos et descendentes et ex latere venientes, si vel Samaritae sint, si tamen et hi agricolae sint et domino subsint. Ideoque etiam ab intestato sibi invicem succedunt; sin autem eiusmodi personae sine successore decesserint, substantiam eorum dominus capit.

4. Samarita ne militet neve civilem curam suscipiat, neve etiam advocatus fiat vel assessor vel [inter rhetores] referatur vel [adolescentes] instituat. Si quis tamen Christianum se esse simulans huiusmodi quid factus sit et postea visus fuerit in priori cultu remanere, publicatur et in perpetuum relegatur. Sciendum est autem, quod iisdem poenis subiacent etiam ii, qui eiusmodi personis adversus Christianos patrocinium praestant. Lege lib. I Cod. tit. 5 const. 12 et 14 et 18 et 21.

5. Samaritae, qui Christiani fiunt, per biennium catechumeni esse debent: si vero iuvenes sint, hac observatione non indigent. *Data VII anno imperii Iustiniani.*

Νεαρὰ ρμε΄.

Περὶ τοῦ δουκὸς ἢ βιοκωλύτου[1] λυκαονίας καὶ λυδίας.

Τοῖς ἀεὶ παρεμπίπτουσιν.

Ἐξῄρηται ἑκατέρα φρυγία καὶ πισσιδία τῆς τοῦ δουκὸς ἤγουν βιοκωλύτου δικαιοδοσίας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ταξεωτῶν αὐτῶν, ποινῆς ἐπικειμένης λ΄ λιτρῶν χρυσίου.

Novella CXLV.

De duce sive biocolyta Lycaoniae et Lydiae.

His quae semper incidunt.

1. Utraque Phrygia et Pisidia exemta est a iurisdictione ducis sive biocolytae nec non officialium eorum, sub poena XXX librarum auri.

---

18) Cod. *αὐτῆς*.
19) Hal. addit: *τῷ δημοσίῳ*.
1) Deest in Cod.

2) Hoc certe brevius dictum est pro „*ἐν ῥήτορσι συνιστάσθω*."
3) Cod. *καὶ κβ΄ καὶ κα΄*.
1) Cod. *βιοκολύτου*.

Ἄρχει ἕκαστος ἐπαρχειώτης ἄρχων λυκαονίας καὶ λυδίας καὶ μόνον μία χρυσίου λίτρα[2]).

Τοῖς πολιτικοῖς ἄρχουσιν αἱ τρεῖς ἐπαρχίαι ὑπόκεινται καὶ εἰς τὰ ἐγκλήματα. οἱ γὰρ πολιτικοὶ ἄρχοντες μὴ ἐπεξιόντες[3]) *τοῖς λησταῖς καὶ ἅρπαξι, παρέξουσι τὰς ζημίας τοῖς ἀδικηθεῖσιν οἴκοθεν, κἂν ἔτι ἄρχουσι κἂν τῆς ἀρχῆς ἤδη ἐπαύσαντο.*

Ὁ βιοκωλύτης μὴ κωλύσῃ τὶ τῶν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου γινομένων, ἐπεὶ εἴργων αὐτὸν λ΄ λίτρας χρυσίου προστιμᾶται μετὰ τῶν ὑπουργησάντων αὐτῷ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπίπτει κινδυνεύων περὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ. ἐξεφωνήθη μηνὶ φεβρουαρίῳ ἔτει λε΄ τῆς βασιλείας ὑπατείᾳ βασιλείου τὸ ιγ΄.

2. [Dux sive biocolyta] solum Lycaoniae et Lydiae praeest. (?)

3. Dictae tres provinciae civilibus praesidibus subsunt etiam quod ad crimina attinet. Civiles enim praesides, si non persequantur latrones et raptores, ex propriis damna iniuriam passis resarcient, sive adhuc praesides sint sive praesidatum deposuerint.

4. Biocolyta ne quid inhibeat, quod ab episcopo fit; alioquin si eum impediat, XXX libris auri mulctatur cum officialibus suis, et magistratu excidit et circa substantiam suam periclitatur. *Data mense Februario anno XXXV imperii Consule Basilio XIII.*

Νεαρὰ ρμϛ΄.

Περὶ τοῦ ἀναγινώσκειν τοὺς ἑβραίους τὰς γραφὰς ἑλληνιστὶ καὶ ἑβραϊστί, καὶ περὶ ἀναιρέσεως τῆς δευτερώσεως, καὶ περὶ τῶν μὴ ὁμολογούντων κρίσιν ἢ ἀνάστασιν ἢ τοὺς ἀγγέλους κτίσμα θεοῦ εἶναι.

Ἐχρῆν μὲν ἑβραίους.

Οἱ ἑβραιοῖ μὴ μόνον τῇ ἑβραΐδι φωνῇ ἀλλὰ καὶ τῇ ἐπιχωρίῳ τῶν τόπων ἀναγινωσκέτωσαν τὰς γραφὰς ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ἄλλοις τόποις ἢ συνόδοις· πλὴν ἐὰν ἑλληνιστὶ[1]) *ἀναγνῶσι, κεχρήσθωσαν μόνῃ τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν ἑβδομήκοντα οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀκύλα*[2]).

Ἀναιρείσθω ἡ δευτέρωσις.

Δεῖ τοὺς ἑβραίους ἀναγινώσκειν τὰς βίβλους ἀναπτύσσοντας καὶ μὴ ἀλλοκοτωτάτους[3]) *πράττεσθαι γραφάς.*

Οὐδεὶς ἑβραῖος οὕτω χρώμενος ζημιοῦταί τι οὐδὲ κωλύεται ὑπό τινος τῶν διδασκάλων ἢ ....[4]) *ποινῆς ὑποκειμένης αὐτοῖς σωματικῆς οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀφαιρέσεως οὐσίας.*

Ὁ μὴ ὁμολογῶν ἑβραῖος κρίσιν ἢ ἀνάστασιν ἢ ποίημα[5]) *θεοῦ τοὺς τιμίους ἀγγέλους ἀπελαυνέσθω παντὸς τόπου καὶ εἰς σῶμα τιμωρείσθω. ἐξεφωνήθη μηνὶ φεβρουαρίῳ ἔτει κϛ΄ μετὰ ὑπατείαν βελισαρίου τὸ ιβ΄.*

Novella CXLVI.

Ut Hebraei legant scripturas graece et hebraice, et de abrogatione deuteroseos, et de his, qui non credunt iudicium aut resurrectionem aut angelos opus Dei esse.

Necessarium quidem erat Hebraeos.

1. Hebraei non solum hebraica lingua, verum etiam ea, quae in locis illis consueta sit, scripturas legant in synagogis et in aliis locis vel conventibus; sed si graece legant, sola utantur translatione septuaginta interpretum vel etiam Aquilae.

2. Deuterosis tollatur.

3. Hebraei legere debent ipsos libros evolventes nec absurdas scripturas recipiant.

4. Nullus Hebraeus, qui ita [scripturis] utitur, iniuriam aliquam patitur aut a magistris vel [presbyteris] prohibetur, qui alioquin corporali poenae nec non bonorum confiscationi subiacent.

5. Hebraeus, qui non credit iudicium aut resurrectionem aut opus Dei esse venerandos angelos, ab omni loco expellatur et in corpus puniatur. ***Data mense Februario anno XXVI post consulatum Belisarii anno XII.***

Νεαρὰ ρμζ΄.

Περὶ συγχωρήσεως λοιπάδων δημοσίων.

Εἰ[1]) *καὶ δαπάνης νῦν πολλῆς.*

Συγχώρησιν λοιπάδων κβ΄ ἐτῶν ἀπὸ α΄ μέχρι ζ΄ ἐπινεμήσεως εἰσάγει ἡ παροῦσα διάταξις, καὶ εἰ κτητο-

Novella CXLVII.

De indulgentia reliquorum publicorum.

Etsi expensam multam nunc.

1. Indulgentiam reliquorum XXII annorum a prima usque ad septimam indictionem praesens constitutio

---

2) Haec omnino corrupta sunt. Legendum crediderim: *Ἄρχει ὁ δοὺξ ἢ βιοκωλύτης λυκαονίας καὶ λυδίας καὶ μόνον.*

3) Cod. *ἐπαξ.*

1) Cod. *ἑλληνιστεῖ.*

2) Nov. 146 c. 1 §. 1: *Ἀκύλου.*

3) Cod. *ἀλλωκοτάτους.* Scribendum est *ἀλλοκότους* vel *ἀλλοκοτωτάτας* vel *ἀλογωτάτας.*

4) In Cod. nullum lacunae vestigium apparet. Sed aut delendum est hoc *ἢ*, aut excidit aliquid. Nov. 146 cap. 1 §. 1 „*οἱ παρ᾽ αὐτοῖς ἀρχιφερεκῖται ἢ πρεσβύτεροι τυχὸν ἢ διδάσκαλοι.*“

5) Cod. *ποιήμα.* An *ποιήματα;*

1) Cod. *ἡ.*

ρικὸν χρυσίον ἢ ἄλλο τὶ εἴη τὸ συντελούμενον πᾶσι τοῖς ἐπάρχοις ἢ τῷ κόμητι τῶν θησαυρῶν ἢ τοῖς ἐκταγαρίοις συγκεχώρηται, καὶ πρὸς τὸ δημόσιόν ἐστιν, κἂν γεωργοὶ ἢ μισθωτοὶ ἢ ἐμφυτευταὶ χρεωστοῦσιν αὐτὸ τῷ κόμητι τῶν πατριμονίων. ἀνάγνωθι τὴν ἑξῆς ρμη' καὶ τὴν ρξγ' νεαράν.

Ὅσα βουλευταῖς ἢ ἐκλήπτορσιν... ἀπαιτοῦνται, κἂν ὑποδέκται κἂν τρακτευταὶ αὐτὰ ἔχωσιν... ὡμολόγησαν ἢ ἀντιφώνησαν ἢ σκρινιάριοι ἢ ἀρκάριοι συγκεχώρηται, δηλονότι ἀπὸ τῆς α' ἰνδικτιῶνος[2]).

Οἱ λαβόντες FOEDERATIC*ὰ ἢ στρατιωτικὰ ἢ πολιτικὰ καὶ οἱ τῶν ἔργων* DISCURSOR*ες ἀπαιτοῦνται καὶ οὐ συγχωροῦνται. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαΐῳ ἔτει ιε' μετὰ τὴν ὑπατείαν βασιλείου τὸ ιβ'.*

introducit, et, sive sit aurum a possessoribus solvendum vel aliud quid quibuslibet praefectis vel comiti thesaurorum vel delegatis conferendum, remissum est et publico simile est, licet agricolae vel conductores vel emphyteutae id debeant comiti patrimonii. Lege sequentem Nov. CXLVIII et CLXIII.

2. Quae curialibus vel exceptoribus... exiguntur, sive susceptores sive tractatores ea habeant... caverint vel fideiusserint vel scriniarii vel arcarii ... remissa sunt, scilicet a prima indictione.

3. Ab iis, qui foederaticia et militaria et civilia accipiunt, et ab operum discussoribus exiguntur nec remittuntur iis. *Data mense Maio anno XV post consulatum Basilii anno XII.*

Νεαρὰ ρμη'.

Περὶ λοιπάδων.

Ὅσα[1]) *περὶ τὰ κοινά.*

Ἡ παροῦσα διάταξις κελεύει συγχωρεῖσθαι τὰς λοιπάδας τῶν συντελεστῶν πάντων[2]) *ἕως η' ἰνδικτιῶνος. ἀνάγνωθι τὴν ρξγ' νεαράν.*

Ὑφεξῄρηνται τῆς προκειμένης διατάξεως αἱ FOEDERATIC*αὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀνόναι καὶ τὰ παρὰ τοῖς ὑποδέκταις ἢ ἀπαιτηταῖς ὄντα· ταῦτα γὰρ οὐ συγχωροῦνται. μέμνησο τῆς προλαβούσης ρμζ' νεαρᾶς.*

Τὸ κατὰ περιγραφὴν γινόμενον κατὰ τῶν συντελεστῶν ἄχρηστόν ἐστι καὶ οὐκ ἔῤῥωται. ἐξεφωνήθη ἐν τοῖς χρόνοις βασιλείας ἰουστινιανοῦ.

Novella CXLVIII.

De reliquis.

Quanta circa communes.

1. Praesens constitutio iubet remitti reliqua omnium collatorum usque ad VIII indictionem. Lege Nov. CLXIII.

2. Excipiuntur a praesenti constitutione foederaticiae et militares annonae et quae penes susceptores vel exactores sunt; haec enim non remittuntur. Memineris praecedentis Nov. CXLVII.

3. Quod in fraudem collatorum fit, inutile est et non valet. *Data tempore imperii Iustiniani.*

Νεαρὰ ρμθ'.

Περὶ τοῦ προῖκα γίνεσθαι τοὺς ἄρχοντας ὀνομασίᾳ τῶν κτητόρων ἀσφαλιζομένους τὸ δημόσιον [καὶ][1]) *μὴ δυναμένους τοῦτο ποιῆσαι προσιέναι βασιλεῖ διὰ τὴν τῶν δημοσίων εἴσπραξιν.*

Τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ.

Ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ κτήτορες αἰτείτωσαν ὃν δ' ἂν θέλωσιν ἄρχοντα, ἐφ' ᾧ αὐτὸν ἀρκεσθῆναι μόνον ταῖς οἰκείαις σιτήσεσιν. μέμνησο τῶν περὶ ἀρχόντων εἰρημένων νεαρῶν.

Ἐάν τις τῶν περὶ τοὺς ἄρχοντας ζημιώσει τινά, ἐκπιπτέτω τῆς ἰδίας οὐσίας καὶ τιμωρείσθω μέγιστα. μέ-

Novella CXLIX.

Ut gratis fiant praesides nominatione possessorum fisco cautionem praestantes, et ne hi, quum hoc facere possint, imperatorem propter tributorum exactionem adeant.

A Deo.

1. Episcopus et possessores quem voluerint petant praesidem, ut is annonis suis contentus sit. Memineris Novellarum supra relatarum de praesidibus.

2. Si quis eorum, qui circa praesides sunt, aliquem iniuria affecerit, substantia sua excidat et

---

2) Hoc caput valde corruptum est. Codex sic: *Ὅσα βούλεται ἢ ἐκλήπτορσιν ἀπαιτοῦνται κἂν ὑπόδεκται — ἔχωσι.. ὡμολ. κ. τ. λ.* — Nov. 147 cap. 1: „*εἰ γάρ τι φθάσαντες ἐκεῖνοι δεδώκασι, καὶ τοῦτο παρὰ βουλευταῖς τυχὸν ἢ ταξιώταις ἢ ὑποδέκταις ἢ ἐκλήπτορσιν ἢ καὶ παρὰ τοῖς τὰς ἐπαρχίας τρακτεύουσιν ἔμεινε, τοῦτο....ἀποσωθήσεται τῷ δημοσίῳ.*

1) Novella a verbo: *Ὅσην* incipit.

2) Cod. *συντελῶν πάκτων.*

1) Cod. *ἀσφαλιζομένων τὸ δημόσιον μὴ δυναμένους κ. τ. λ.* Vide Indicem Novv. not. 25.

μνησο τῆς η' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. ις' καὶ νεαρὰν ρξα'.

Ἐὰν ἀναβάλλονται οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ κτήτορες αἰτῆσαι ὃν θέλουσιν ἄρχοντα, μὴ προσιέτωσαν βασιλεῖ χάριν τῶν γινομένων εἰς αὐτοὺς προφάσει τῆς τῶν δημοσίων ἀνύσεως.

Δεῖ τοὺς διὰ δεήσεως ὀνομαζομένους ἄρχοντας ἀσφαλίζεσθαι τὸ δημόσιον. ἐξεφωνήθη μηνὶ φεβρουαρίῳ ἔτει δ' τῆς βασιλείας ἰουστινιανοῦ[2]) *μετὰ τὴν ὑπατείαν αὐτοῦ τὸ β'.*

summis poenis afficiatur. Memineris Nov. VIII, et legas lib. I Cod. tit. 40 const. 16 et Nov. CLXI.

3. Episcopi et possessores si differant petere quem voluerint praesidem, imperatorem ne adeant ob ea, quae circa eos fiunt ob tributorum exactionem.

4. Praesides per preces nominati fisco cautionem praestare debeat. *Data mense Februario anno IV imperii Iustiniani post consulatum eius anno II.*

Νεαρὰ ρν'.

Περὶ τῆς γαμηθείσης τῷ ἁρπάσαντι αὐτήν.

Ἡ παροῦσα διάταξις βεβαιοῖ τὰς προειρημένας ποινὰς ἐν τῇ πρὸ αὐτῆς διατάξει. κελεύει γάρ, ἵνα μὴ ἡ ἁρπαγεῖσα κόρη γαμηθῇ[1]) *τῷ ἁρπάσαντι αὐτήν*[2]). *εἰ δὲ τοῦτο ποιήσῃ, οὐ διαδέχεται αὐτόν, κἂν*[3]) *οἱασδήποτε αἱρέσεως ἢ ἡλικίας εἴη. ἐὰν γὰρ μὴ συναφθῇ αὐτῷ, λήψεται τὴν οὐσίαν αὐτοῦ. μέμνησο τῆς ρμγ' νεαρᾶς.*

Ἐὰν ὁ[4]) *γονεὺς συναινέσει τῇ ἁρπαγείσῃ αὐτοῦ*[5]) *κόρῃ ἵνα συναφθῇ τῷ ἁρπάσαντι αὐτήν, δεπορτατεύεται*[6]) *ἤγουν ἐξορίζεται*[7]). *εἰ δὲ ἐτελεύτησεν μὴ συναινέσας, τότε φισκοῦται*[8]) *τὰ τοῦ ἅρπαγος*[9]) *πράγματα, δηλονότι συναφθείσης αὐτῷ*[10]) *τῆς κόρης· ὁ γὰρ*[11]) *τοιοῦτος γάμος ἄδεκτός*[12]) *ἐστιν. μέμνησο τῆς ρμγ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. νγ' καὶ βι. θ' τί. ιγ' διάτ. α'. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ ἔτει λζ' μετὰ ὑπατείαν βασιλείου τὸ κβ'.*

Novella CL.

De ea, quae raptori suo nubit.

1. Praesens constitutio confirmat poenas in anteriori constitutione statutas. Iubet enim, ne rapta puella nubat raptori suo: vel si id fecerit, ut ne ei succedat, cuiuscunque conditionis vel aetatis sit. Etenim si ei non nubat, substantiam eius capiet. Memineris Nov. CXLIII.

2. Si parens consenserit filiae suae raptae ut raptori suo copuletur, deportatur sive relegatur. Sed si decesserit nec consenserit, tunc raptoris bona publicantur, nimirum si puella ei copulata sit: nam eiusmodi nuptiae non admittuntur. Memineris Nov. CXLIII, et legas lib. I Cod. tit. 3 const. 53 et lib. IX tit. 13 const. 1. *Data mense Iunio anno XXXVII post consulatum Basilii anno XXII.*

Νεαρὰ ρνα'.

Περὶ τοῦ μη παρίστασθαι βουλευτην ἢ ταξεώτην χωρὶς βασιλικῆς κελεύσεως ἐμφανιζομένης[1]) *τοῖς ἐπάρχοις.*

Πᾶσαν ἀγωγὴν καὶ παράστασιν ἀποστρέφεται[2]) *ἡ βασιλεία· καὶ σημείωσαι.*

Μήτε βουλευτὴς μήτε ταξεώτης ἀγώγιμος γενέσθω ἐν κωνσταντινουπόλει χωρὶς βασιλικῆς κελεύσεως κυρουμένης ψήφῳ τῶν ἐπάρχων. ἀνάγνωθι βι. θ' τί. μζ' διάτ. ιβ' καὶ βι. ι' τοῦ κώδ. τί. ιβ' διάτ. δ' καὶ λβ'

Novella CLI.

Ne iudicio sistatur curialis vel cohortalis sine iussione principali praefectis insinuata.

1. Omnem deductionem et exhibitionem imperator adversatur: quod notes.

2. Neque curialis neque cohortalis Constantinopolin deducatur absque principali iussione, quae sententia praefectorum confirmata sit. Legas lib. IX tit. 47 const. 12 et lib. X Cod. tit. 12 const. 4 et

---

2) *Iustini* scribendum fuerat.
1) Bas. *γαμήσῃ*.
2) Hal.: *τῷ τὴν αὐτὴν ἁρπάσαντι.* Bas.: *τῷ αὐτὴν ἁρπ.*
3) Deest in Basil.
4) Deest apud Hal. et in Basil. Rectius, ni fallor.
5) Sic Hal. Cod.: *αὐτοῦ*. — In Bas. deest.
6) Cod. *δεπορτατεύονται*. Caeterum haec verba „*δεπ. ἤγουν*" nec Hal. nec Bas. agnoscunt.
7) Bas. *περιορίζεται*.
8) Bas. *εἰσκομίζεται*.
9) Sic Hal. Bas.: *ἁρπάσαντος*. Cod. *ἄρχοντος*.
10) Bas. *πάλιν αὐτῷ*. Hal. *πάλιν αὐτῆς*.
11) Hal. et Bas. verbum *γὰρ* non habent.
12) Hal. et Bas. *ἀθέμιτος*.
1) Cod. *ἐμφανιζομένην*. Vide supra Indicem not. 26.
2) Cod. *ἀποτρέφ*.

καὶ μα' καὶ βι. ια' τί. ι' διάτ. β' περὶ βουλευτῶν· περὶ δὲ ταξεωτῶν ἀνάγνωθι βι. ιβ' τί. νζ' καὶ νθ', καὶ μέμνησο τῆς νγ' νεαρᾶς περὶ παραστασίμων γενικῶς διαλεγομένην.

32 et 41 et lib. XI tit. 10 const. 2 de curialibus: de cohortalibus autem legas lib. XII tit. 57 et 59, et memineris Nov. LIII, quae de exhibendis generaliter loquitur.

Νεαρὰ ρνβ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐῤῥῶσθαι τὰς περὶ δημοσίων θείας κελεύσεις χωρὶς κυρώσεως τῶν ἐπάρχων.

Σπουδάζοντες μετὰ τῆς τοῦ θεοῦ βοηθείας.

Αἱ μὲν περὶ ἰδιωτικῶν κεφαλαίων θεῖαι κελεύσεις ἐμφανιζόμεναι τοῖς ἐπάρχοις κυρούσθωσαν, αἱ δὲ κελεύουσαι περὶ δημοσίων ἐμφανιζέσθωσαν μὲν τοῖς ἐπάρχοις, ἀναγέσθωσαν δὲ βασιλεῖ πρὸ κυρώσεως· ἐπεὶ οὐκ ἔῤῥωται [1]). μέμνησο τῆς ριδ' νεαρᾶς. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ ὑπατείᾳ...

Novella CLII.

Ne sacrae iussiones de publicis [causis] valeant sine confirmatione praefectorum.

Studentes cum Dei auxilio.

1. De privatis causis sacrae iussiones praefectis insinuentur et confirmentur, de publicis autem causis iussiones praefectis quidem insinuentur, sed ante confirmationem ad imperatorem referantur; alioquin non valent. Memineris Nov. CXIV. *Data mense Iunio Consule...*

Νεαρὰ ργ'.

Περὶ χαμευρετῶν.

Ἔγκλημα τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως.

Οἱ ὁπουδήποτε [1]) ἐκριφέντες ἐλεύθεροι παῖδες, κἂν δειχθῶσιν ἀπὸ δούλων τεχθέντες, οὐ καταδουλοῦνται τῷ ἀναθρέψαντι [2]) αὐτούς, προνοίᾳ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἀρχόντων. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. κδ', καὶ μὴ ἐναντιωθῇ σοι ἡ β' διάτ. τοῦ να' τί. τοῦ η' [3]) βι. τοῦ κώδικος.

Ὁ καταδουλῶν ἐλεύθερον ταῖς τῶν φονέων ποιναῖς ὑπόκειται.

Ὁ παραβαίνων ἢ παραβῆναι συγχωρῶν τὸν παρόντα νόμον ε' λίτρας προστιμᾶται.

Ὁ καταλιμπάνων τὸν ἴδιον οἰκέτην [4]) νοσοῦντα ἀφρόντιστον ἐκπίπτει τῆς ἐπ' αὐτῷ δεσποτείας· ἐλευθεροῦται γὰρ ὁ τοιοῦτος. ἀνάγνωθι βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. ς' διάτ. α' καὶ τί. λδ' διάτ. ε'. ἐξεφωνήθη μηνὶ δεκεμβρίῳ ἔτει ιε' ὑπατείᾳ βασιλείου.

Novella CLIII.

De [infantibus] expositis.

Crimen a ratione humana.

1. Infantes alicubi expositi liberi sunt, et, si vel a servis procreati esse ostendantur, non addicuntur in servitutem ei, qui eos [non] nutrivit: cui rei providebunt episcopi et praesides. Legas lib. I Cod. tit. 4 const. 24, nec tibi contraria videatur const. 2 tit. 51 lib. VIII Codicis.

2. Qui liberum in servitutem trahit, homicidarum poenis subiacet.

3. Qui praesentem legem transgreditur vel transgredi aliquem patitur, V libris mulctatur.

4. Qui servum suum aegrotantem relinquit nec curat, dominio eius excidit; is enim liber fit. Lege lib. VII Cod. tit. 6 const. 1 et tit. 34 const. 5. *Data mense Decembri anno XV Consule Basilio.*

Νεαρὰ ρνδ'.

Περὶ τῶν ἐν ὀσροηνῇ [1]) ἀθεμιτογαμιῶν.

Παραδόξως ἦλθεν εἰς ἡμᾶς.

Οἱ μέχρι τῶν χρόνων τῆς παρούσης διατάξεως ἀθεμιτογαμήσαντες ἀνεύθυνοί εἰσιν. εἰ δέ τις μετὰ τὸν

Novella CLIV.

De incestis nuptiis in Osroëna contractis.

Nec opinato pervenit ad nos.

1. Qui usque ad tempora praesentis constitutionis incestas nuptias contraxerunt, rei non fiunt.

1) Malim: ἔῤῥωνται.

1) Bodl. οἱωσδήποτε.

2) Lege: τῷ μὴ ἀναθρ. quamvis et Bodl. negationem omittat. Novella enim non loquitur de infantibus expositis nutritori non addicendis in servitutem, sed de dominis partus ancillarum, quos exposuerunt, vindicantibus.

3) Cod. ν'.

4) Bodl. δοῦλον.

1) Cod. ὀσρωΐνῇ.

προκείμενον νόμον ἀθεμιτογαμήσῃ, κεφαλικῶς τιμωρεῖται σὺν τοῖς τικτομένοις ἐκ τοῦ τοιούτου γάμου παισίν, ἐκπίπτων τῆς ἰδίας περιουσίας, ἐσθότε δὲ καὶ εἰς μέρος τοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τιμωρεῖται πρὸς τὴν ποιότητα τῆς ἀθεμιτογαμίας. μέμνησο τῆς ιβ' νεαρᾶς· πλὴν ἴσθι, ὅτι τοπική ἐστιν ἡ παροῦσα διάταξις.

Ἐὰν οἱ ἄρχοντες ῥαθυμήσωσι περὶ τὰς εἰρημένας ποινὰς κατὰ τῶν ἐν ὀσροηνῇ[2]) ἀθεμιτογαμησάντων, ἐκπιπτέτωσαν ἀρχῆς καὶ περιουσίας ποιναῖς ἐσχάταις ὑποβαλλόμενοι.

Si quis vero post praesentem legem incestas nuptias contraxerit, capitaliter punitur cum liberis ex huiusmodi nuptiis procreatis et substantia sua excidit, et nunc membro corporis nunc vita punitur secundum qualitatem incestarum nuptiarum. Memineris Nov. XII; caeterum scias, hanc constitutionem localem esse.

2. Si praesides negligentes fuerint circa dictas poenas infligendas iis, qui in Osroëna incestas nuptias contraxerunt, praesidatu et substantia excidant et ultimo supplicio afficiantur.

Νεαρὰ ρνε'.

Περὶ τοῦ ὑποκεῖσθαι τὰς μητέρας ἐπιτροπικοῖς λογισμοῖς.

Ἱκετηρίαν ἀνέτεινεν ἡμῖν μάρθα ἡ λαμπροτάτη.

Καλῶς οἱ ἐπιτροπευθέντες παῖδες ὑπὸ τῆς ἰδίας μητρὸς αἰτοῦσι παρ' αὐτῆς ἀποκατάστασιν, ἐμπροθέσμως μέντοιγε. σημείωσαι οὖν αὐτὸ ἰδικόν, ἵνα μὴ ἐναντιωθῇ σοι ἡ β' διάτ. τοῦ μα' τί. τοῦ β' βι. τοῦ κώδικος, κελεύουσα μὴ αἰτεῖν ἀποκατάστασιν ἀπὸ γονέων τοὺς παῖδας.

Γινομένη ἡ μήτηρ ἐπίτροπος κατατιθέσθω μὴ καταλιμπάνειν τὸν παῖδα αὐτῆς ἀDEFENDEUTον. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. λζ' διάτ. κη' καὶ τί. μδ' διάτ. α' καὶ ε', καὶ μέμνησο τῆς ρι' νεαρᾶς.

Ἡ ἐπιτροπεύουσα τῶν οἰκείων παίδων μήτηρ ὑποκείσθω τοῖς ἐπιτροπικοῖς λογισμοῖς.

Ἡ γενομένη μήτηρ ἐπίτροπος εἰ θελήσῃ ἄλλον ἐπίτροπον προβάλλεσθαι τοῖς ἰδίοις τέκνοις, τοῦτο ποιείτω κινδυνεύουσα μέντοιγε ὑπὲρ τοῦ προβαλλομένου. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. μζ' διάτ. κβ'[1]) καὶ τί. να' διάτ. θ'. ἐξεφωνήθη ἐπὶ τῇ ὑπατείᾳ ἰουστινιανοῦ.

Novella CLV.

Ut matres tutelae rationibus obnoxiae sint.

Supplicationem obtulit nobis Martha clarissima.

1. Liberi, qui sub tutela matris suae sunt, recte adversus eam in integrum restitui postulant, nimirum intra statuta tempora. Notes hoc singulare esse, ne tibi adversari videatur const. 2 tit. 41 lib. II Codicis, quae iubet, ut ne adversus parentes in integrum restitutionem liberi postulent.

2. Mater, si tutelam suscipiat, promittat se filium suum non esse relicturam indefensum. Legas lib. V Cod. tit. 37 const. 28 et tit. 44 const. 1 et 5, et memineris Nov. CXVIII.

3. Mater, quae liberorum suorum tutelam gerit, tutelae rationibus obnoxia sit.

4. Mater, quae tutrix facta est, si alium tutorem liberis suis petere voluerit, hoc facere potest, sed pro eo, qui datus fuerit, periclitatur. Lege lib. V Cod. tit. 47 const. 22 et tit. 51 const. 9. *Data Consule Iustiniano.*

Νεαρὰ ρνς'.

Περὶ τῆς μεριζομένης γονῆς τῶν γεωργῶν.

Οἱ τὰ πράγματα πράττοντες τῆς κατὰ ἀπάμειαν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας.

Ἀπὸ δεήσεως τῶν ἐν ἀπαμείᾳ ἐκκλησιαστικῶν νενομοθέτηται, ὥστε, εἰ ἐλεύθερος μιχθῇ ἐναπογράφῳ γυναικί, ἀκολουθεῖν τῇ μητρὶ τὰ τικτόμενα, ἔνθα εἰς ἐλευθερίαν οὐκ ἔρχονται. εἰ δὲ ἐναπόγραφος μιχθῇ ἐναπογράφῳ γυναικὶ ἄλλης οὔσῃ[1]) δεσποτείας δηλονότι, εἰ

Novella CLVI.

De prole agricolarum dividenda.

Qui res sanctissimae Apamiensis ecclesiae administrant.

1. Ad supplicationem ecclesiasticorum Apamiensium sancitum est, ut, si liber cum adscriptitia muliere misceatur, nati matrem sequantur, sicubi ad libertatem non perveniant; si vero adscriptitius misceatur cum adscriptitia muliere, quae scilicet in alius dominio sit, si quidem paria sint natorum, aequali-

---

2) Cod. *ὀσρωΐνῃ*.
1) Numeri corrupti sunt. Lib. V Cod. tit. 46 const. 1 et 2 intelligi videtur.

1) Cod. *οὔσῃς*.

μὲν ζυγά εἰσι τὰ τεχθέντα, ἐξίσου μερίζεσθαι αὐτὰ τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρί, ἐχούσης μέντοιγε τῆς μητρὸς τὴν ἐπιλογήν· εἰ δὲ εἷς μόνον ἐστὶν ὁ γεννηθείς, τῇ μητρὶ καὶ μόνον ἁρμόζει· εἰ δέ γε τρεῖς ἢ πέντε, τότε πάλιν τὸ πλέον μέρος διδόσθω[2]) *τῇ μητρί, ἵνα τυχὸν λάβῃ δύο τοῦ πατρὸς ἕνα μόνον λαμβάνοντος ἐπὶ τῶν γ', ἢ ἐπὶ τῶν ε' λάβῃ γ' ἡ μήτηρ καὶ β' ὁ πατήρ, καὶ οὕτως ἐφεξῆς. ἴσθι δέ, ὅτι ἡ παροῦσα διάταξις τοπική ἐστιν. ἀνάγνωθι βι. ια' τοῦ κώδ. τί. μη' διάτ. ιγ' καὶ ις' καὶ κα' καὶ κδ', καὶ μὴ λάθῃ σὲ ἡ ρξβ' νεαρά.*

ter dividantur inter patrem et matrem, matre scilicet electionem habente; si vero unus tantum natus sit, matri solum competat; sin etiam tres vel quinque, tunc rursus maior pars matri detur, ita ut duo forte accipiat ex tribus, patre unum solum accipiente, vel ex quinque tres accipiat mater et duo pater, et sic deinceps. Scias autem praesentem constitutionem localem esse. Legas lib. XI Cod. tit. 48 const. 13 et 16 et 21 et 24, nec te lateat Nov. CLXII.

Νεαρὰ ρνζ'.

Περὶ γεωργῶν ἐπ' ἀλλοτρίοις γημάντων χωρίοις ἐν μεσοποταμίᾳ καὶ ἐν ὀσροηνῇ[1]).

Ἐκ τῶν εἰς ἡμᾶς διαφόρως ἀνηνεγμένων.

Οἱ τῶν κτημάτων δεσπόται μὴ συγχωρείτωσαν τοὺς ἰδίους γεωργοὺς γαμεῖν ἐν ἀλλοτρίοις χωρίοις δηλονότι μετὰ τὴν προκειμένην διάταξιν. οἱ γὰρ πρὸ τῆς διατάξεως συμβάντες οὕτω γάμοι μὴ διαλυέσθωσαν, μήτε οἱ ἐξ αὐτῶν τεχθέντες παῖδες ἀφελκέσθωσαν, ἀλλὰ καὶ ἀποσπασθέντες ἀποδιδούσθωσαν καὶ οἱ διαλυθέντες γάμοι συναπτέσθωσαν. εἰ δέ τις μετὰ τὸν παρόντα νόμον ἀνασχῆται, ἵνα ἐν ἰδίῳ χωρίῳ ἀλλότριοι γεωργοὶ γαμήσωσιν, ἐκπίπτει τοῦ χωρίου, ἔνθα τοῦτο γέγονεν [ἢ][2]) *προέβη, καὶ ὁ ἄρχων δὲ τῆς ἐπαρχίας καὶ πᾶς παραβαίνων τὸν προκείμενον νόμον προστιμᾶται γ' λίτρας χρυσίου. πλὴν ἴσθι, ὅτι τοπική ἐστιν ἡ παροῦσα διάταξις. ἐξεφωνήθη μηνὶ μαΐῳ ἔτει η' βασιλείας ουστινιανοῦ.*

Novella CLVII.

De agricolis, qui in alienis praediis nuptias contraxerunt in Mesopotamia et Osroëna.

Ex iis, quae varie ad nos relata sunt.

1. Praediorum domini ne colonis suis permittant in alienis praediis nuptias contrahere, scilicet post praesentem constitutionem. Nam nuptiae ante hanc constitutionem eo modo contractae non dissolvantur, nec liberi ex iis procreati abstrahantur, imo restituantur, qui abstracti sunt, et matrimonia, quae dissoluta sunt, iterum iungantur. Si quis vero post praesentem legem alienos colonos in praedio suo nuptias contrahere passus sit, praedio excidit, in quo hoc factum est vel processit, et praeses provinciae et, quicunque hanc legem transgreditur, III libris auri mulctatur. Caeterum scias, hanc constitutionem localem esse. *Data mense Maio anno VIII imperii Iustiniani.*

Νεαρὰ ρνη'.

Περὶ τοῦ παραπέμπεσθαι τὸ τῆς διασκέψεως δίκαιον καὶ περὶ[1]) *ἀνήβων παίδων.*

Δέησις ἡμῖν ἀνεγνώσθη.

Μητρὸς τελευτησάσης ἐπὶ ἀνήβῳ θυγατρὶ εἰ ἀποθάνῃ μετὰ ις' ἡμέρας ἡ κόρη, παραπέμπεται ἐπὶ τοὺς κληρονόμους αὐτῆς τὸ τῆς διασκέψεως δίκαιον. σημείωσαι δέ, ὅτι ἡ μὲν θεοδοσίου[2]) *διάταξις ἐπὶ παρελθούσης διασκέψεως διελέγετο, ἡ δὲ παροῦσα διάταξις περὶ μελλούσας*[3]) *διαλαλεῖ. ἀνάγνωθι βι. ς' τί. α'*[4]) *διάτ. ς' καὶ ζ' καὶ τί. να'*[5]) *διάτ. α'. ἐξεφωνήθη [μηνὶ]*[6]) *ἰουλίῳ ἔτει ιη' μετὰ ὑπατείαν βασιλείου.*

Novella CLVIII.

Ut ius deliberandi transmittatur et de liberis impuberibus.

Supplicatio nobis lecta est.

1. Si mater defuncta sit relicta filia impubere, et puella post XVI dies moriatur, ad heredes eius transmittitur ius deliberandi. Notes autem Theodosii quidem constitutionem de praeterita deliberatione locutam esse, praesentem vero constitutionem de futuris loqui. Lege lib. VI Cod. tit. 1 (?) const. 6 et 7 et tit. 51 (?) const. 1. *Data [mense] Iulio anno XVIII post consulatum Basilii.*

---

2) Cod. *διδόσθαι.*
1) Cod. *ὀσρωινῇ.*
2) Deest in Cod.
1) Index habet *ἐπί.* Non male.
2) Cod. *θεοδωσίου.*

3) Legendum videtur: *μελλούσης.*
4) Numerus corruptus est.
5) Legendum videtur: *νβ'.*
6) Deest in Codice.

Νεαρὰ ρνθ'

Περὶ ὑποκαταστάσεως γενομένης εἰς τὴν φαμιλίαν τοῦ τελευτήσαντος, καὶ περὶ τοῦ μέχρι πόστου[1]) βαθμοῦ δεῖ κρατεῖν.

Τοσοῦτον ἡμῖν φιλανθρωπίας.

Ἐὰν ὁ TESTATωρ *ἀφορίσας ἑκάστῳ τῶν ἑαυτοῦ κληρονόμων τινὰ πράγματα κελεύσῃ, μὴ δύνασθαι αὐτοὺς καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐκποιεῖν τι τῶν ἐαθέντων αὐτοῖς παρ' αὐτοῦ, ἀλλ' εἰ μὲν ἐπὶ κατιοῦσι γνησίοις τε καὶ φυσικοῖς τελευτήσωσιν, αὐτοῖς καταλιμπάνειν αὐτά, εἰ δὲ μὴ σχῶσι κατιόντας, ἵνα τοῖς περιλειφθεῖσιν ἢ τῷ περιλειφθέντι ἐξ αὐτῶν τῶν κληρονόμων ἀποκαταστήσωσιν· εἶτα μετὰ ταῦτα ἐπάγει, ὥστε ἐαθῆναι ἑνὶ τῶν παίδων ἑνὸς τῶν κληρονόμων αὐτοῦ τινά, ὧν ἀφῆκεν τῷ τούτου πατρί, ἐπὶ τῷ πάλιν μὴ ἐκποιηθῆναι αὐτὰ μήτε ἐξ αὐτοῦ τοῦ παιδὸς μήτε ἐκ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ· δοκεῖ ὁ οὕτως διαθέμενος θέλων χώραν ἔχειν τὴν ὑποκατάστασιν ἐκ παντελοῦς ἀπαιδίας τῶν κληρονόμων, οὐκέτι μήν, καὶ [εἰ][2]) προσάπαξ παῖδες αὐτοὺς διεδέξαντο, ἤθελε κρατεῖν τὴν ὑποκατάστασιν, ἀλλὰ λελύσθαι αὐτήν. ὅθεν ἐάν τινες ἐξ αὐτῶν τελευτήσωσιν ἐπὶ παισίν, ἕτεροι δὲ ἀποθάνωσιν ἄπαιδες, οὐδὲ τότε χώραν ἔχει ἡ ὑποκατάστασις, ὡς μὴ ὑπὸ πάντων περαιωθεῖσα. εἴγε ὅλοι τελευτήσωσιν δὲ ἄπαιδες, τότε ὁ κλῆρος τοῦ διατιθεμένου οὕτως εἰς τοὺς ἐξωτικοὺς περιελεύσεται ὡς χώραν λοιπὸν τῆς ὑποκαταστάσεως [ἐχούσης][3]). ἀνάγνωθι βι. β' τοῦ κώδ. τί. γ' διάτ. ις' καὶ τί. μβ' διάτ. κα' καὶ λ'[4]), καὶ μέμνησο τῆς λθ' νεαρᾶς καὶ τῆς ρη' ὁμοίως νεαρᾶς.*

Δύναται ἕκαστος καὶ μετὰ διατύπωσιν τῆς ἰδίας διαθήκης καὶ μετὰ τὴν ἔνστασιν τῶν αὐτοῦ κληρονόμων CODICELLOν *ποιῆσαι, καὶ ἀφαιρεῖσθαί τινα ἐξ ὧν ἐάσαι[5]) τοῖς κληρονόμοις, καὶ λεγατεύειν αὐτά, καὶ ὑποκαθιστᾶν οὐ μόνον ἐξωτικοῖς ἀλλὰ καὶ πᾶσι τῶν ἐαθέντων ὑπ' αὐτοῦ κληρονόμων. σημείωσαι ὅτι καὶ ἐν* CODICELLOις *δίδοται ὑποκατάστασις· ἀνῄρηται γὰρ ἡ ζ' διάτ. τοῦ λς' τί. τοῦ ς' βι. τοῦ κώδικος. σημείωσαι, ὅτι δύναται ὁ τεστάτωρ συγχωρεῖν τοῖς ἰδίοις κληρονόμοις τὴν περὶ τοῦ* FIDEICOMMISSου[6]) *ἀσφάλειαν, ὡς ἔγνως ἐν τῇ ρη' νεαρᾷ. ἐξεφωνήθη μηνὶ Ἰουνίῳ ἔτει κθ' τῆς βασιλείας ἰνδ. γ'.*

Novella CLIX.

De substitutione facta in familiam defuncti, et ad quotum usque gradum valere debeat.

Tanta nobis humanitatis.

1. Si testator unicuique ex heredibus suis aliquas res destinaverit, et deinde iusserit, ut ne quis eorum quicquam ex rebus sibi ab ipso datis quocunque modo alienare posset, sed ut, si quidem descendentibus legitimis et naturalibus relictis decesserint, his eas relinquerent, aut si descendentes non habuerint, iis, qui ex heredibus superstites fuerint, vel superstiti restituerent, et deinde adiecerit, ut uni ex liberis unius heredum res quaedam, quas patri eius dedisset, relinquerentur, rursus sub conditione, ne eae alienentur neque ab ipso filio neque ab heredibus eius; is, qui ita testatus est, hoc voluisse videtur, ut substitutio locum habeat, si heredes omnino sine liberis decessissent, non autem, si semel liberi iis successerunt, substitutionem valere, sed potius cessare voluit. Unde ne tunc quidem, si nonnulli liberis relictis decesserint, alii autem sine liberis mortui sint, substitutio locum habet, quippe quae non in omnibus perfecta sit. Si tamen omnes sine liberis decesserint, tunc hereditas testatoris sic ad extraneos veniet, ut de caetero substitutio locum habeat. Legas lib. II Cod. tit. 3 const. 16 et tit. 42 const. 21 et 30 (?), et memineris Nov. XXXIX et Nov. CVIII similiter.

2. Quilibet post confectionem testamenti sui et post institutionem heredum suorum codicillos facere potest, et auferre aliquid ex his, quae heredibus reliquit, eaque legare, et substituere non tantum extraneis sed omnibus ab ipso scriptis heredibus. Nota, etiam in codicillis substitutionem fieri posse; nam sublata est const. 7 tit. 36 lib. VI Codicis. Nota, testatorem heredibus suis remittere posse cautionem fideicommissi causa praestandam, sicuti didicisti in Nov. CVIII. *Data mense Iunio anno XXIX imperii ind. 3.*

Νεαρὰ ρξ'.

Περὶ πολιτικῶν χρημάτων καὶ τόκων.

Ἀριστοκράτης ἐλλογιμώτατος[1]).

Ἐὰν κτήτορες πολιτικὰ[2]) δανείσωσι[3]) χρήματα ἐφ' ᾧ συντελεῖν ὑπὲρ αὐτῶν[4]) ἑκάστου ἔτους τῇ πόλει, δεῖ

Novella CLX.

De civitatum pecuniis et usuris.

Aristocrates facundissimus.

1. Si possessores civitatum pecunias mutuo dederint, ut collatio pro iis civitati quotannis fiat, id,

1) Cod. *ποστοῦ.*

2) Cod. *ἡ.*

3) Deest in Codice; sed huiusmodi quid necessario supplendum erat.

4) His locis: *τί. μβ' διάτ. κα' καὶ λ'*, corruptela aliqua inest.

5) Vitium huic loco inest. Aut excidit aliquid aut legendum: *εἴασε* vel etiam *ἐάσῃ.*

6) Cod. FIDICOMMUS.

1) Nov.: *ὁ ἔλλογ.*

2) Bas. *πολιτικοί.*

3) Bas. *εἴλωνται*, quod *Heimbach* in *ἕλωνται* mutat.

4) Bas. *συντελεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν.*

χορηγεῖσθαι[5]) *τὸ δόξαν ἕως οὗ μένει τὸ χρυσίον παρὰ τῷ λαβόντι αὐτό, κἂν ὑπερβαίνει τὸ διπλοῦν ἡ κατὰ μέρος [τοῦ] τόκου*[6]) *καταβολή. οὐδὲ*[7]) *γαρ ἐπὶ τούτου κρατοῦσιν αἱ προλεχθεῖσαι διατάξεις, ἐπειδὴ οὐκ ἔστι κυρίως τόκος. μέμνησο τῆς ρκα' καὶ ρλη' νεαρᾶς καὶ τῆς κζ' διατ. τοῦ λβ' τί. τοῦ δ' βι. τοῦ κώδικος, καὶ ἀνάγνωθι ια' βι. τί. λθ' διάτ. α'.*

Ὁ ἀποστερῶν πόλιν τὸ χρεωστούμενον αὐτῇ ἐκ τῆς χορηγίας, ἀποδιδότω αὐτῇ διπλοῦν καὶ ἐν κεφαλαίῳ μόνον[8]). *εἴρηται περὶ τὰ μέσα τῆς ρκη' νεαρᾶς. ἀνάγνωθι βι. ια' τοῦ κώδ. τί. μ' διατ. α'.*

de quo convenit, praestari debet, donec aurum apud eum maneat, qui id accepit, licet particularis usurarum solutio duplum excedat. Neque enim hac in re constitutiones supra relatae valent, quoniam proprie non sunt usurae. Memineris Nov. CXXI et CXXXVIII, et const. 27 tit. 32 lib. IV Codicis, et legas lib. XI tit. 39 const. 1.

2. Qui civitatem eo, quod ex hac praestatione illi debetur, privat, duplum ei reddat etiam sortis. Idem dictum est in Nov. CXXVIII circa medium. Lege lib. XI Cod. tit. 40 const. 1.

Νεαρὰ ρξα'.

Περὶ ἀρχόντων[1]).

Τίμιοι ἔστωσαν οἱ ἄρχοντες, καὶ χειροτονείσθωσαν ἐκτὸς τῆς οἱασδήποτε δόσεως, καὶ σχολαζέτωσαν περὶ τὰ δημόσια τοὺς ἐπαρχεώτας ἀζημίους φυλάττοντες· καὶ γὰρ ἐν τετραπλῷ ἀπαιτοῦνται αὐτοὶ ἢ οἱ περὶ αὐτοὺς ἄνθρωποι, ἐὰν ζημιοῦσι τοὺς ὑποτελεῖς. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μ' διάτ. ιγ' καὶ ις' καὶ βι. θ' τί. κζ' διάτ. α' καὶ βι. ιβ' τί. α' διάτ. ιβ', καὶ μέμνησο τῶν περὶ ἀρχόντων νεαρῶν.

Δημοσιευέτωσαν ἑαυτοὺς οἱ ἄρχοντες τὰς ν' ἡμέρας μετὰ διαδοχὴν ἑκάστῳ ἀπολογούμενοι, λόγον ἀσυλίας μὴ ἔχοντες· εἰ γὰρ φύγωσι, διαιρεῖται ἡ οὐσία αὐτῶν τοῖς ὑπ' αὐτῶν ἀδικηθεῖσιν. ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τί. μθ' διάτ. α', καὶ μέμνησο τῆς η'[2]) *νεαρᾶς.*

Τὰ εἰσενεχθέντα ὑπὸ τῶν ὑποτελῶν διαμενέτωσαν βέβαια[3]).

SUFFRAGιον[4]) *μὴ ἀπαιτείσθω τι σήμερον. ἐξεφωνήθη μηνὶ δεκεμβρίῳ ἰνδ. η' ἐπὶ τῆς βασιλείας τιβερίου.*

Novella CLXI.

De praesidibus.

1. Praesides honesti sint, et absque aliqua datione nominentur, et publicis invigilent et provinciales indemnes servent; quadruplum enim ab ipsis vel, qui circa eos sunt, hominibus exigitur, si subditos damno affecerint. Legas lib. I Cod. tit. 40 const. 13 et 16 et lib. IX tit. 27 const. 1 et lib. XII tit. 1 const. 12, et memineris Novellarum, quae de praesidibus tractant.

2. Praesides L dies post successionem in publico commorentur cuilibet responsuri, et ius asyli nequaquam habentes; si vero fugerint, substantia eorum inter illos dividitur, qui ab iis iniuriam passi sunt. Legas lib. I Cod. tit. 49 const. 1, et memineris Nov. VIII.

3. Quae a subditis illata sunt, firma maneant. (?)

4. Ne quod suffragium hodie exigatur. *Data mense Decembri ind. 8 imperante Tiberio.*

Νεαρὰ ρξβ'.

Θεῖος τύπος περὶ γεωργῶν καὶ δωρεῶν.

Ἐπύθετο ἡ[1]) *σὴ ἐνδοξότης.*

Ἐὰν ἐTRADIτεύθη *τῇ γυναικὶ τὰ δωρηθέντα αὐτῇ παρὰ τοῦ ἰδίου ἀνδρός, καλῶς αὐτὰ παρακρατεῖ· εἰ δὲ μόνον ἐπερωτηθῇ ἢ ἐπαγγελθῇ αὐτῇ, τότε διὰ τῆς* EX LEGE[2]) CONDICTIκίου[3]), *ἐὰν δηλονότι τῇ αὐτῇ βουλήσει ἐπιμείνας ὁ ἀνὴρ ἐτελεύτησεν. σημείωσαι δέ, ὅτι ἡ ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων γενομένη δωρεὰ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὴν γυναῖκα βεβαιοῦται τῇ σιωπῇ αὐτοῦ. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ις' διάτ. κε'.*

Novella CLXII.

Sacra forma de agricolis et donationibus.

Interrogavit gloria tua.

1. Si mulieri tradita fuerint, quae ipsi a marito suo donata sunt, recte ea retinet; si vero tantum promissa sint, tunc ex lege condictione [exiguntur], scilicet si vir in eadem voluntate perseveraverit et sic mortuus sit. Nota donationem sub actorum confectione a marito in uxorem collatam silentio eius confirmari. Lege lib. V Cod. tit. 16 const. 25.

---

5) Bas. *χορηγείσθω.*
6) Sic Bas. Codex vero: *ἡ διάταξις κατα μέρος τόκου.*
7) Bas. *οὐ.*
8) Haec aperte corrupta sunt. Pro *μόνον* legendum crediderim *ὁμοίως*, quod ad *εἴρηται* referendum sit.
1) Index addit: *θεῖος τύπος.*
2) Cod. *ν'.*

3) Nov. 161 cap. 1: „*τα εἰσαχθέντα ὑπὲρ τῶν ὑποτελῶν διαμενέτω βέβαια*“, i. e. *quae pro subditis introducta sunt, firma maneant.*
4) Cod. *SUFFRUCON.*
1) Nov. 162 incipit: *Ἐπύθετο ἡμῶν ἡ σὴ κ. τ. λ.*
2) Cod. *EXELEUR.*
3) Deesse aliquid videtur: puta verbum *ἀπαιτεῖται.*

Ὁ ἀπ' ἐλευθέρας μητρὸς καὶ ἐξ ἀπογράφου πατρὸς τικτόμενος ἐλεύθερός ἐστιν, καὶ εἴ τι ἔχει, οὐ νοεῖται PECULIOν, ἀλλὰ μένει δεσπόζων αὐτοῦ. πλὴν οὐ δύναται ἀποστῆσαι[4]) τοῦ χωρίου, ἔνθα ἐτέχθη, εἰ μὴ ἄρα ἰδικὰ ἔχῃ γήδια καὶ θέλῃ αὐτοὺς[5]) σχολάσαι.

Οἱ ἀπὸ μητρὸς καὶ πατρὸς[6]) ἐναπογράφου γινόμενοι[7]) ἐναπόγραφοί εἰσι καὶ τῷ πατρὶ ἀκολουθοῦσιν, εἰ μὴ ἄρα διαφόρων δεσποτῶν εἴησαν οἱ γονεῖς αὐτῶν. τότε γὰρ τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ μερίζονται, τῆς μητρὸς ἐχούσης τὴν ἐπιλογὴν καὶ τὸ πλέον[8]) μέρος ἐπὶ αὐτοῖς τοῖς παισίν[9]). μέμνησο τῆς ρνς' νεαρᾶς καὶ ἀνάγνωθι βι. α' τοῦ κώδ. τι. μη' διάτ. κγ'. ἐξεφωνήθη μετὰ τὴν ὑπατείαν ἀπίωνος ἐπὶ τῆς βασιλείας ἰουστινιανοῦ.

2. Qui matre libera et patre adscriptitio nascitur, liber est, et si quid habeat, hoc non peculium esse intelligitur, sed dominus eius manet. Caeterum non potest discedere a praedio, ubi natus est, nisi forte proprias terras habeat easque colere velit.

3. Qui matre et patre adscriptitio nascuntur, adscriptitii sunt et patrem sequuntur, nisi forte diversorum dominorum sint parentes eorum. Tunc enim inter patrem et matrem dividuntur, matre electionem et maiorem partem ex liberis habente. Memineris Nov. CLVI et legas lib. I Cod. tit. 48 const. 23. *Data post consulatum Apionis imperante Iustiniano.*

Νεαρὰ ρξγ'.

Περὶ κουφισμοῦ δημοσίων.

Μέγιστα τὰ τῶν ἐν ἀνθρώποις.

Ἡ παροῦσα διάταξις συγχωρεῖ τὴν γενομένην[1]) τεταρτομοιρίαν ἀπὸ θ' ἰνδικτιῶνος μέχρι ιβ'· συγχωρεῖ δὲ καὶ τὰς ὡρισμένας συνηθείας. μέμνησο τῆς ρμη' νεαρᾶς, καὶ ρμζ' ὁμοίως νεαρᾶς. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἀπριλλίῳ ἰνδ. η' ἐπὶ τῆς βασιλείας τιβερίου.

Novella CLXIII.

De relevatione tributorum.

Maxima inter homines.

1. Praesens constitutio concedit, quartam partem tributorum a IX indictione usque ad XII; concedit etiam consuetudines definitas. Memineris Nov. CXLVIII et similiter Nov. CXLVII. *Data mense Aprili ind. 8 imperante Tiberio.*

Νεαρὰ ρξδ'.

Περὶ κληρονομιῶν ἰουστίνου καὶ τιβερίου.

Θεοῦ τε καὶ δικαιοσύνης[1]).

Πᾶς τελευτῶν διατυπούτω[2]) τὰ καθ' ἑαυτὸν ὡς βούλεται κατὰ νόμους, καὶ μὴ κωλυέσθω ὑπό τινος, μήτε σφραγῖδες ἐπιτιθέσθωσαν[3]) τοῖς πράγμασιν αὐτοῦ. εἰ δὲ μὴ[4]) θελήσῃ διαθέσθαι, κληρονομείσθω ὑπὸ τῶν ἰδίων συγγενῶν ἐξ ἀδιαθέτου καλουμένων[5]) κατὰ τὰς νομίμους τάξεις τε καὶ κλήσεις, τοῦ φισκοῦ [μὴ][6]) δυναμένου τίποτε τῶν αὐτοῦ οἰκειοποιεῖσθαι παντάπασιν. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τι. ζ' διάτ. ιζ καὶ βι. ς' τοῦ κώδ. τι. κβ' διάτ. α' καὶ τι. κγ' διάτ. κ' περὶ τοῦ δύνασθαι ἕκαστον νομίμως εἰς τὰ ἑαυτοῦ διατίθεσθαι, καὶ μέμνησο τῆς ἀρχῆς τῆς κβ' νεαρᾶς· περὶ δὲ τοῦ φίσκου ἀνάγνωθι βι. ς' τοῦ κώδ. τι. ιη'

Novella CLXIV.

De hereditatibus Iustini et Tiberii.

Deo et iustitia.

1. Quilibet moriturus de bonis suis, quemadmodum voluerit, secundum leges disponat, nec a quoquam prohibeatur, nec signa rebus eius imponantur. Quodsi non voluerit testari, cognatos suos ab intestato heredes habeat secundum legitimos ordines et classes vocandos, fisco nihil omnino ex eius rebus sibi vindicare valente. Legas lib. V Cod. tit. 7 const. 17 et lib. VI Cod. tit. 22 const. 1 et tit. 23 const. 20 de eo, quod quilibet de rebus suis legitime testari possit, et memineris initii Nov. XXII;

---

4) In Codice legere mihi sum visus: ἀποστιζ..
5) Num αὐτοῖς;
6) Bas. πατρὸς καὶ μητρός.
7) Bas. γεννώμενοι.
8) Bas. πλεῖον.
9) Bas. ἐπ' αὐτῶν τῶν παίδων.
1) Cod. γεναμένην.
1) Cod. corrupte: περὶ κληρονομιῶν θείου τε καὶ δικαιοσύνης ἰουστινιανοῦ (a secunda manu correctum in ἰουστίνου) καὶ τιβερίου. Nempe haec ex inscriptione Novellae et initialibus eius verbis male conficta sunt. Videas etiam Indicem not. 32.
2) Bas. διατυπώσεται.
3) Bas. ἐπιτεθῶσι.
4) Bas. καὶ εἰ μή.
5) Cod. καλούμενοι.
6) Deest in Cod.

διάτ. α' καὶ νεαρὰν α'. ἐξεφωνήθη μηνὶ δεκεμβρίῳ ἰνδ. η' ἐπὶ τῆς βασιλείας ἰουστίνου τιβερίου καίσαρος.

de fisco autem legas lib. VI Cod. tit. 18 const. 1 et Nov. I. *Data mense Decembri ind. 8 imperante Iustino Tiberio Caesare.*

Νεαρὰ ρξε'.

Γενικὸς τύπος περὶ ἀπόψεως θαλάσσης γραφεὶς δομνίκῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ 1).

Ἐδίδαξεν ἡμᾶς δημήτριος 2).

Ἡ ἐπὶ θάλασσαν 3) *ἐντὸς τῶν* 4) *ρ' ποδῶν οὖσα ἄποψις οὐ μόνον κατ' εὐθείας* 5) *ἀλλὰ καὶ ἐκ πλαγίου* 6) *ὀφείλει εἶναι ἀκαινοτόμητος* 7). *τοῦτο γὰρ προστίθησιν ὁ παρὼν τύπος φυλάττων τὴν ζήνωνος διάταξιν καὶ τὴν νεαρὰν ἑρμηνεύων. ἀνάγνωθι βι. η' τοῦ κώδ. τί. ι' διάτ. ιη' καὶ μέμνησο τῆς ξγ' νεαρᾶς.*

Novella CLXV.

Generalis forma de prospectu maris scripta Domnico gloriosissimo.

Docuit nos Demetrius.

1. Prospectus in mare, qui intra C pedes est, non solum per directum, verum etiam per transversum opere novo impediri non debet. Hoc enim addit praesens forma, Zenonis constitutionem custodiens et Novellam interpretans. Legas lib. VIII Cod. tit. 10 const. 18 et memineris Nov. LXIII.

Νεαρὰ ρξς'.

Γενικὸς τύπος περὶ ἀπόρων ἐπιβολῆς 1) *γραφεὶς δημοσθένει τῶν ἐνδοξοτάτῳ.*

Ἐπειδὴ χρὴ τὰ τοῖς τῶν χρόνων 2).

Novella CLXVI.

Generalis forma de sterilium adiectione scripta Demostheni gloriosissimo.

Quum oporteat...

Reliqua desiderantur.

---

1) Hal. *τῷ Δομινικῷ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν πραιτωρίων.*
2) Hal. edidit *ἡ μήτηρ.* Male: nam in ipso Novellarum Codice Bononiensi, unde sua habet *Haloander*, scriptum est *δημήτριος.*
3) Hal. *θαλάσσης.*
4) Articulum Hal. et Bas. non habent.
5) Hal. et Bas. *εὐθεῖαν.*
6) Hal. *πλαγίας.*
7) Cod. *ἀκαινοτομήτως.*

1) Cod. *ἐπιβουλῆς.*
2) Integra forma ab *Heimbachio* nuper (*Zeitschr. f. gesch. Rechtswiss. VIII p. 347*) edita sic incipit: *Ἐπειδὴ χρὴ τὰ τοῖς νόμοις καὶ τοῖς τύποις τῶν ἡμετέρων θρόνων.* Hinc corrigenda sunt, quae Codex corrupte habet.

REGULAE INSTITUTIONUM.

EX COD. PARIS. REG. GR. 1366.

PROLEGOMENA.

§. I. *Origo atque indoles regularum iuris.*

Ius privatum Romanorum antiquioribus certe temporibus non tam legibus quam potius magistratuum edictis et interpretatione prudentum excultum esse constat. Et iuris quidem peritorum sive prudentum interpretatio [1] etiam ad hoc profuit, ut regulae iuris i. e. axiomata vel principia generalia constituerentur [2], quae modo sola prudentum interpretatione nitebantur, modo summam legum conficiebant et enarrabant [3]. Regulas autem istas auditores ICtorum avide excipiebant, utpote quae memoria facile retineri et in definiendis iuris quaestionibus pro norma esse possent. Et ita regulae iuris antiqui posteritati traditae sunt, a qua deinceps excultae et expolitae, et novis insuper regulis locupletatae sunt.

Antiquissima, de cuius origine constet, regula *Catonis* est, quam etiam definitionem vocavit Celsus l. 1. D. *de regula Catoniana* (34, 7), quamquam et ante Catonem alias eiusmodi regulas excogitatas et in usu fuisse probabile est. Plurimum autem regularis Romanorum iurisprudentia debuit Q. *Mucio Scaevolae*, qui primus in libro singulari ὅρων sive definitionum tum veteres definitiones collegisse tum regulas noviter efformatas composuisse videtur; nec non iis, qui post *Mucium* libros regularum sive definitionum conscripserunt, veluti *Neratio Prisco*, *Pomponio*, *Cervidio Scaevolae*, *Gajo*, *Papiniano*, *Ulpiano*, *Paulo*, *Marciano*, *Licinio Rufino*, *Modestino* [4]. Ex quorum libris etiam hoc intelligitur, usum et studium regularum iuris apud Romanos his temporibus maxime frequentatum esse.

§. II. *Differentia inter regulas iuris et paroemias iuris Germanici.*

Regulae iuris, quae ICtis Romanis in usu fuerunt, plurimum differunt a paroemiis iuris Germanici, quas vocant, nec satis recte fecit vir celeberrimus, *G. Hugo*, qui his illas in Historia iuris (edit. XI p. 464.) comparare voluerit. Illae enim, quod §. I ostendimus, ab ICtis excogitatae et efformatae sunt, hae vero magis ex ipso populo enatae [5]; atque hinc etiam illae ICtis tantum usitabantur et ab aliis auctoribus vix excitatae sunt, hae contra in popularium ore circumferebantur et a scriptoribus iuris minus peritis passim laudantur.

Discrimen, quod inter regulas iuris Romani et paroemias iuris Germanici intercedere modo statuimus, etiam in aliis nonnullis aperte se prodit. Ita v. c. ipse cel. *Hugo* l. c. observavit: „*Diese Deutschen Regeln zeichnen sich freylich auch durch etwas Sinnliches, Dichterisches, man könnte sagen Räthselhaftes aus, da die Römischen so ganz trocken sind*"; — nempe

---

1) Auctorum saec. XVI. communis quasi opinio est, regulas iuris antiqui potissimum ex disputatione fori deducendas esse. Sed disputatio fori cuius indolis fuerit, nimis obscurum est, quam ut illud pro certo affirmari possit. Cf. *Sanio* diss. de antiquis reg. iuris. Regimont. 1833 p. 16 sqq.

2) *Gothofred.* ad l. 8 C. Theod. de divers. rescriptis (1, 2). ed. *Ritter*. tom. I p. 24.

3) Cf. l. 1 D. de R. I. — Gai. IV §. 204. (Dissentit *Raevardus* de auctorit. prud. c. 14.)

4) Cf. *Brunquell*. P. I c. X §. 15. *Heinecc*. praef. ad *Uhlii* opusc. p. XLV. *Otto* Papinian. c. XII §. 4. *Schulting* Iurispr. Anteiustin. ed. *Ayrer* p. 560 not. 1. *Conradi* Orat. de iurispr. regulari Rom. Viteb. 1728. *Sanio* l. l. p. 21 sqq.

5) Hoc enim in universum verius esse videtur, quam quod paroemiographi nonnulli romanizantes (sit venia verbo) statuerunt, (cf. *Kind* de iurispr. German. paroemiaca. §. 3—5), scilicet paroemias iuris Germanici scabinis deberi, qui prudentes sive periti apud Germanos fuerint.

quia illae ex vivo populi ingenio quasi sponte profectae, hae vero arte a prudentibus elaboratae sunt. Deinde paroemias iuris Germanici, quas dixi, a plerisque eodem plane modo et iisdem verbis tam olim exhibitas esse, quam etiam nostris temporibus efferri constat: quia scilicet hoc proverbiorum quasi peculiare est, ut lingua et usus dicendi, sicuti alias dictiones communes et verborum compositiones, ita haec quoque violare eorumve verba mutare vel transponere non patiantur. Quod autem ad regulas iuris Romani attinet, eae quidem non semper iisdem verbis exprimuntur: sed ICti, qui eas exhibent, alii aliis verbis utuntur, de qua re *Hugonem Schillingius* admonuit in libro, qui inscribitur: *Bemerkungen über Röm. Rechtsgeschichte*, p. 130 sqq.

Idem *Schillingius* in hanc sententiam inclinare videtur, ut regulas iuris Romani duplicis indolis esse credat, et partim vera proverbia et paroemias vulgo usurpatas esse arbitretur, partim vero „*herrschend gewordene Meinungen der Rechtsverständigen oder gewöhnlich aufgestellte Behauptungen.*“ Cuius sententiae etiam *Schweppium* esse video in libro: *Röm. Rechtsgesch. u. Rechtsalterthümer*. ed. *Gründler* p. 153[6]). Sed donec ex scriptoribus latinis, qui quidem iuris scientiae dediti haud fuerunt, exemplis allatis probetur, regulas istas, si non omnes, tamen nonnullas proverbiorum instar vulgo usurpatas esse, equidem illas neutiquam crediderim proverbiis sive paroemiis aequiparari posse. Nam et hoc in regulis istis a natura proverbii abhorret, quod aliquando, veluti in regula Catoniana aliisque[7]), memoria originis earum extet: quum tamen paroemiae a natione aliqua usurpatae eadem fere originis obscuritate, qua ipsa linguae eius initia, insignes esse soleant. Hoc tamen concedo, regularum iuris Romani varia genera esse. Aliae enim antiquiores sunt, aliae a recentioribus demum excogitatae: et hae quidem modo consensu utentium minus comprobatae modo omnium approbatione et auctoritate receptae. Ita fit, ut alias quasi in omnium ICtorum ore versari deprehendamus, alias vero nonnisi semel aut bis relatas esse videamus.

§. III. *ICti Romani in libris suis ad regulas iuris passim provocant.*

ICtos Romanos non tantum regularum libros conscripsisse, sed etiam in respondendo et iudicando, nec non in aliis, quos composuerunt, libris regulas iuris usurpasse inprimis observaverunt cell. *Hugo* et *Schillingius* §. II laudati. Nimirum in fragmentis, quae ex libris eorum in Digesta Iustiniani translata sunt, saepenumero regulae iuris laudantur his fere verbis indicatae: *regulariter constitutum est, sic definierunt veteres, vulgo dicitur, vulgo iactatur, in iure civili receptum est, vulgo respondetur, apud veteres scriptum est, traditum est, per manus traditum est, talem habemus regulam traditam*, etc. Unde facile quis compendium iurisprudentiae regularis Romanorum ex Digestis compilare posset, et *Hugo* et *Schillingius* citt. exempla regularum nonnulla protulerunt.

Maxime autem in respondendo utebantur regulis iuris. Etenim responsa eorum et sententiae et opiniones et epistolae brevem plerumque decisionem quaestionis propositae continebant, cui ratio decidendi paucissimis subiiciebatur. Et haec quidem ratio potius ex regulis iuris quam ex legum, SCtorum, edicti constitutionumve verbis sumebatur.

§. IV. *Rescripta principum plerumque regulis iuris nituntur.*

Verumenimvero, quod ab *Hugone* et *Schillingio* haud ita observatum est, non solum in ICtorum Romanorum libris eiusmodi regulae occurrunt, verum etiam in constitutionibus principum. Et in rescriptis quidem ratio iuris, qua imperatoris decisio nititur, perinde atque in responsis ICtorum, per regulam iuris exprimi solet: unde vel maxime intelligi potest, quantus usus et quanta auctoritas regularum istarum in causis decidendis fuerit. Sed et in edictalibus legibus imperatores nonnunquam commendandae constitutionis causa ad regulas iuris antiqui provocarunt[8]).

6) Videatur etiam *Sanio* l. l. p. 8 sq.

7) Cf. Gai. IV §. 114. *Hugo Rechtsgesch.* ed. XI p. 852. Pleraeque regulae a *veteribus* constitutae esse dicuntur. Veteres autem qui sint intelligendi, docuit *Dirksen Beiträge S.* 159 sqq.

8) Cf. c. 29. 30. C. de pactis (2, 3). c. 20. 21 C. de furtis (6, 2). c. 5 C. de necessar. servis hered. (6, 27).

Ad rescripta quod attinet, ante omnia hoc tenendum est, in Codicem Gregorianum Hermogenianumque et eum, quem Iustinianus anno 534 edidit, saepenumero non integra rescripta, sed omissis, quae ad speciem propositam pertinerent, ea tantum rescripti verba relata esse, quae generalem enuntiationem continerent[9]. Ita nonnunquam in his Codicibus nonnisi generalis decidendi ratio, i. e. ipsa illa regula iuris, ad quam imperator decidendo provocaverat, ex rescripto excepta repraesentatur. Regulam autem iuris esse, quae exhibeatur, aliquando ex sola brevitate et reliqua indole sententiae propositae colligere vel suspicari est; sicuti haec rescripta: — c. 6. C. Greg. de pactis (ed. *Haenel* p. 4) c. 1 C. Greg. si maior fuerit probatus (ed. *Haenel* p. 12), c. 3. C. Herm. de donatt. inter V. et U. (ed. *Haenel* p. 72), c. 5. 7. 10. C. de iuris et facti ignor. (1, 18), c. 12. 20. 25 C. de pactis (2, 3), c. 9. C. qui petant tutores (5. 31), c. 4 C. de his quibus ut indignis (6, 35), c. 2 C. de codicillis (6, 36), c. 3. C. de usucap. pro donato (7, 27), c. 4 C. de acq. et retin. poss. (7, 32), c. 2. 3 C. de inutilib. stipulatt. (8, 38), — regulas iuris continere crediderim. Aliquando tamen regulae iuris in rescriptis illis certis quibusdam verbis et formulis indicantur, non iisdem quibus hoc ab ICtis fieri supra §. III vidimus, sed potius his: *placuit*[10], *certum est*[11], *non dubium est*[12], *certi iuris est*[13], *non dubii iuris est*[14], *incognitum non est*[15], *incerti iuris non est*[16], *manifesti atque evidentis iuris est*[17], *indubitati iuris est*[18], *certissimi iuris est*[19], *explorati iuris est*[20], *notissimi iuris est*[21], *non est opinionis incertae*[22].

Secundum ea igitur, quae hactenus dixi, facile intelligitur, quemadmodum ex Codicibus Gregoriano et Hermogeniano et potissimum eo, quem Iustinianus edidit, etiam earum regularum iuris, quae sub imperatoribus recentioribus in usu fuerunt, collectio quaedam institui possit.

§. V. *Collectiones regularum iuris.*

Usus et auctoritas regularum iuris quanta apud Romanos fuerit, hactenus demonstratum est. Vidimus etiam regularum libros extitisse, ex quibus earum notitia hauriri potuerit. Verumenimvero eiusmodi libri non solum eas regulas continebant, quae omnium ICtorum usu et approbatione receptae essent, sed etiam alias quamplurimas ab auctoribus noviter efformatas, quae non semper forensibus aeque placerent. Praeterea deerant regulae in eiusmodi libris, quae in aliis ICtorum scriptis deprehenderentur, et quae in constitutionibus principum usurpatae atque his quasi confirmatae essent. Itaque fieri non potuit, quin iuris studiosi et advocati novas regularum collectiones desiderarent, quae tum delectum e libris regularum tum supplementum ex aliis libris et constitutionibus principum continerent. Eiusmodi collectionem, quae Theodosii II temporibus extiterit sub titulo: *Breviarium advocatorum sive rotundiores iuris regulae*, alicubi commemoratam inveni. Postea autem Iustinianus iuris studiosis et advocatis idem praestare voluisse videtur, qui in Digestorum lib. L tit. 17, *de diversis regulis iuris antiqui* inscripto, magnam partem regularum iuris in antiquiorum ICtorum libris sparsarum uno quasi tractatu comprehenderit.

§. VI. *Fata iurisprudentiae regularis in Occidente post Iustinianum.*

Non minor, quam apud antiquos, apud recentiores in Occidente ICtos regularum iuris auctoritas fuit. Ita in Glossa Taurinensi ad Institutiones (ed. *Savinii Gesch. des Röm. Rechts*

9) Cf. c. 2 C. Greg. de pactis (ed. *Haenel* p. 3.) c. 2 C. Greg. de his quae vi metusve cau. (ibid. p. 9). c. 1. 2. C. Greg. de dolo malo. (ibid. p. 9. 10). etc.

10) c. 1 C. Greg. de petit. heredit. (ed. *Haenel* p. 15).

11) c. 5 C. de adoptt. (8, 47.)

12) c. 1 C. Greg. si adv. donationes (ed. *Haenel* p. 10).

13) c. 1 C. Herm. de deposito (ed. *Haenel* p. 74). c. 8 C. de periculo. (4, 48).

14) c. 13 C. de transactt. (2, 4).

15) c. 1 C. Greg. de rei vind. (ed. *Haenel* p. 15).

16) c. 8 C. de interdictis (8, 1).

17) c. 4 C. Herm. de pactis (ed. *Haenel* p. 68).

18) c. 2 C. Greg. de his quae vi metusve cau. (ed. *Haenel* p. 9). c. 2. C. Greg. de famil. hercisc. (ed. *Haenel* p. 20).

19) c. 2 C. Greg. de rei vind. (ed. *Haenel* p. 16). c. 1 C. Herm. ex delictis defunctor. (ed. *Haenel* p. 66).

20) c. 3 C. Greg. de rei vind. (ed. *Haenel* p. 16). c. 1 C. Greg. si cum eo qui in aliena (ed. *Haenel* p. 23).

21) c. 1. C. Herm. de iure fisci (ed. *Haenel* p. 67). c. 26 C. de transactt. (2, 4).

22) c. 3 C. Greg. de transactt. (ed. *Haenel* p. 6).

im Mittelalter tom. II p. 429 sqq. nro. 8. 31. 35. 38 etc. et praesertim nro. 184 et 222) regulae iuris excitantur, et similiter in Glossa ordinaria, quam vocant, et apud eos, qui post Glossatores scripserunt, regulas iuris passim laudari constat. Imo Glossatores et, qui eos sequuti sunt, novis regulis iuris efformandis operam dederunt, quae nomen *Brocardicorum* sortitae sunt, adeoque in libros singulares collectae supersunt[23]. Denique ICti occidentales non tantum in lecturis super Digesto novo et commentariis ad illud titulum Digestorum *de regulis iuris* pertractarunt, sed etiam scholae peculiares de hoc titulo habitae et commentarii speciales in eum conscripti sunt. Nimirum in academiis antiquioribus professores titulorum *de Verborum Significatione* et *de Regulis Iuris* seorsim constituti erant, qui tam praelectionibus quam libris titulos istos illustrarent[24]. Observatio autem illa saec. XVIII in desuetudinem abiit, et ita effectum est, ut novissimis temporibus iurisprudentia regularis plus aequo neglecta iaceat.

§. VII. *Fata iurisprudentiae regularis in Oriente post Iustinianum.*

Sicuti in Occidente ita etiam in Oriente ICti regulis iuris plurimum auctoritatis tribuisse videntur. Etenim saepenumero ICti Graeci lectorum vel auditorum suorum animos ad regulas iuris, quas *κανόνας* sive *γενικοὺς κανόνας* vocant, adverterunt, ut adnotarent: *σημείωσαι τὸν κανόνα*, vel *σημείωσαι ὡραῖον*, aliisque id genus indicationibus uterentur[25]. Iidem in expositionibus dogmaticis vel in causis decidendis ad regulas iuris provocarunt, *διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα κ. τ. λ.* sic vel sic statuendum esse dicentes[26]. Deinde ad titulum Digestorum *de diversis regulis iuris antiqui* qui commentarentur, fuerunt et antiquiores et recentiores ICti, ex quorum observationibus fragmenta habentur in scholiis Basilicorum (lib. II tit. 3) et in scholiis Harmenopuli. (*Constantinus Harmenopulus* nimirum, saeculi XIV ICtus, manuali iuris sive Hexabiblo a se compositae delectum ex titulo Basilicorum de regulis iuris appendicis loco adiecit.) Denique fuerunt ICti Graeci, qui etiam novas collectiones regularum iuris instituerent. Ita *Michael Psellus* in Synopsi v. 198—364 varias regulas iuris et deinde v. 365—435 *κανόνας τῶν νεαρῶν*, i. e. regulas iuris e Novellis Iustiniani exceptas proposuit. Similis regularum iuris e Novellis collectio habetur in *Brevi divisione Novellarum Iustiniani*, quam edidit *Heimbachius* *'Ανεκδότ.* tom. II p. 236 sq.

§. VIII. *Collectio regularum iuris a Graeco ICto ex Institutionibus facta, quae in Cod. Paris. gr. 1366 servata est et nunc primum editur.*

Collectionibus regularum graecis, de quibus modo dixi, connumeranda etiam est collectio hactenus inedita et incognita, quam ex Institutionibus fecit et locorum similium allegationibus ex Digestis et Codice locupletavit ICtus Graecus, quem pro genere dicendi, quo utitur, et pro ratione allegandi Digestorum et Codicis leges Iustiniano supparem fuisse crediderim. Extat haec collectio in Codice Paris. reg. gr. 1366, qui Codex membranaceus in forma quartą maiori saec. XII exaratus, et olim numeris DCLVII, 711, 2518 insignitus, Theophili Institutiones et in calce *Regulas Institutionum* continet. Unde suspicio alicui in mentem venire posset, has regulas ex Theophilo exceptas esse: quamquam in aliis auctor regularum tam parum cum Theophilo consentit, ut certe praeter Theophilum etiam alias versiones graecas imo authenticum Institutionum textum adhibuisse videatur.

Iam vero regulas istas Institutionum ex Codice laudato, versione latina et adnotationibus illustratas, hoc libro *'Ανεκδότων* inserendas esse putavi. Sunt enim per se non iniucundae ad perlegendum, et ad crisin Institutionum, Digestorum et Codicis nonnihil utilitatis habent. Quae omnia ex ipsis hisce regulis et adnotationibus a me subiectis apertius intelligentur.

Igitur Codex Paris. reg. gr. 1366 fol. 325 recto et sequentibus haec habet:

---

23) *v. Savigny Gesch. des RRs. im Mittelalter* tom. III (ed. 2) p. 552. 567 sqq. tom. V p. 35. 70. 150. 219. tom. VI p. 9. 31. 80. 283. 291. — Tituli de regulis iuris habentur quoque X. 5, 41, et in VIto, 5, 12.

24) *Cramer* ad tit. de V. S. p. IX sq. *Spangenberg Einleit. in das C. J.* p. 260 (ubi laudatur: *Rechenbergii* pr. de origine et historia professionis de V. S. et R. I Lips. 1715. 4. *Nettelbladt Hall. Beyträge* II p. 27—37) et p. 301 sq. — *v. Savigny* l. l. tom. III p. 566. tom. IV p. 94 99. 107. 125. 241. tom. V p. 218. tom. VI p. 341.

25) E. g. cf. Basil. ed. *Heimbach* tom. I p. 736. 777. 790.

26) E g. cf. Basil. ed. *Heimbach* tom. I p. 736. 770. 771.

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΩΝ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΩΝ.[1]

REGULAE INSTITUTIONUM.

Ἰνστιτ. α' τί. δ'. — Ἡ συμφορα τῆς μητρος οὐ καταβλάπτει τὸν ἐν γαστρὶ ὄντα. ὁμοίως βι. α' τῶν διγεστῶν[2]*) τί. ε' διγ. ιε'* TRYPHONINU[3]) *ῥητῷ.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. δ'. — Τοῖς ἐξ ἀρχῆς εὐγενέσιν οὐκ ἀντίκειται ἡ MANUMISSIO*ν. συνᾴδει δὲ τούτῳ τὸ κείμενον βι. ιβ' τί. δ' διγ. γ'*[4]*) καὶ βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. α' διατ. β'.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. ς'. — Ἡ αἰτία τῆς ἐλευθερίας ἅπαξ δοκιμασθεῖσα, εἴτε ἀληθὴς εἴτε ψευδὴς εἴη, οὐκ ἀναψηλαφᾶται. ὁμοίως βι. α'[5]*) τῶν πρώτων τί. ε' διγ. κδ'*[6]*) καὶ βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. α' διάτ. α'.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. θ'[7]*). — Ὧν τὰς θυγατέρας λαβεῖν οὐ δυνάμεθα, τούτων οὐδὲ τὴν ἐγγόνην.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Οὐδεὶς κατὰ ταὐτὸν δύο γυναῖκας δύναται λαβεῖν· οὔτε ἡ αὐτὴ δύο ἀνδράσι δύναται κατὰ ταὐτὸν μίγνυσθαι. συνᾴδει τούτῳ τῷ κανόνι τὸ κείμενον ὁμοίως βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ε' διάτ. β'.

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. η'. — Εἴ τι δήποτε διὰ τῶν οἰκετῶν προσπορίζεται, τοῦτο τοῖς δεσπόταις ἀνήκει. ὁμοίως ἐν τῷ ε' βι. τί. θ' βι.[8]*)*

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. ιε'. — Τὰ τικτόμενα τὴν τοῦ πατρὸς καὶ οὐ τὴν τῆς μητρὸς φαμιλίαν διώκουσιν. τὴν δὲ διάστιξιν τοῦ κανόνος εὑρήσεις βι. α' τῶν πρώτων τί. ε' διγ. ιθ' CELSU.

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. ιζ'. — Ὅπου τὸ κέρδος τῆς κληρονομίας, ἐκεῖ καὶ τὸ βάρος τῆς ἐπιτροπῆς. ἀνάγνωθι βι. κς' τί. δ' διγ. ε' καὶ πρῶτον.

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. κα'. — Ὁ πούπιλλος δύναται καὶ χωρὶς αὐθεντείας τοῦ ἐπιτρόπου κρείττονα τὴν οἰκείαν αἵρεσιν ποιεῖν, οὐ μέντοιγε χείρονα. ὁμοίως φησὶν ὁ Γάϊος ἐν τῷ β' βι. τῶν πρώτων τί. ιδ' διγ. κη'. ἀνάγνωθι βι. ε' τοῦ κώδ. τί. νθ' διάτ. α' καὶ γ', καὶ βι. η' τί. λη'[9]*) διάτ. α'.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Ὁ ἐπίτροπος αὐθεντεῖν εἰς πρᾶγμα οἰκεῖον [οὐ][10]*) δύναται. ὁμοίως βι. κς' τί. η' διγ. α'* ULPIANU *ῥητῷ.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. κγ'. — Ἐν διαθήκῃ κουράτωρ οὐ δίδοται. ἔχεις δὲ ὑπαίρεσιν τοῦ κανόνος βι. α' τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. κζ', ἧς ἡ ἀρχή· DE CREATIONIBUS.

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Τῷ ἔχοντι ἐπίτροπον ἐπίτροπος οὐ δοθήσεται. ὁμοίως ἔχεις βι. κς'[11]*) τί. β'*

1. Instit. I tit. 4 [pr.] — Calamitas matris non nocet ei, qui in utero est. Similiter lib. I digestorum tit. 5 dig. 15 *Tryphonini.*

2. Lib. eodem tit. 4 [§. 1.] — Ingenuis natis non obstat *manumissio.* Concinit huic regulae lib... tit. .. dig. .. et lib. VII Cod. tit. 1 const. 2.

3. Lib. eodem tit. 6 [§. 6.] — Causa libertatis semel adprobata, sive vera sive falsa sit, non retractatur. Similiter lib. I protorum tit. 5 dig. [25] et lib. VII Cod. tit. 1 const. 1.

4. Lib. eod. tit. [10 §. 3]. — Quorum filias ducere non possumus, eorum neque neptem.

5. Lib. eodem ac tit. [§. 6. 7]. — Nemo eodem tempore duas uxores ducere potest: neque eadem duobus viris eodem tempore iungi potest. Concinit huic regulae quod similiter habetur lib. V Cod tit. 5 const. 2.

6. Lib. eodem tit. 8 [§. 1.] — Quodcunque per servos acquiritur, id dominis acquiritur. Similiter.........

7. Lib. eodem tit. 15 [§. 1]. — Qui nascuntur, patris non matris familiam sequuntur. Sed distinctionem regulae invenies lib. I protorum tit. 5 dig. 19 *Celsi.*

8. Lib. eod. tit. 17. — Ubi emolumentum successionis, ibi etiam onus tutelae. Confer lib. XXVI tit. 4 dig. 5 [pr.] et primum [pr.]

9. Lib. eod. tit. 21 [pr.] — Pupillus potest etiam sine tutoris auctoritate meliorem suam conditionem facere, non autem deteriorem. Similiter loquitur Gaius lib. II protorum tit. 14 dig. 28 [pr.] Confer lib. V Cod. tit. 59 const. 1 et 3, et lib. VIII tit. 38 const. 1.

10. Lib. eodem ac tit. [§. 3.] — Tutor in rem suam auctor esse [non] potest. Similiter lib. XXVI tit. 8 dig. 1 *Ulpiani.*

11. Lib. eodem ac tit. 23 [§. 1.]. — Testamento curator non datur. Habes autem exceptionem regulae lib. I Cod. tit. 4 const. 27, cuius initium: *De creationibus.*

12. Lib. eodem ac tit. [§. 5.] — Habenti tutorem tutor non dabitur. Similiter habes lib. XXVI

---

1) Addit Codex aliam inscriptionem: *κα ωρ* DERREGULIS UMNbLIb.. Lego: *Κανόνες ὡραῖοι.* (Cf. not. 16 et Regulas IV Inst. §. 2.) *DE REGULIS UTILIBUS*, vel: *De regulis Institutionum liber*, vel: *De regulis iuris liber?*

2) Cod. semper: *τὰ διγεστά*, et similiter: *τὸ διγεστόν.*

3) Cod. TARHONINU. Videtur significari dig. 15 *de statu hominum*, quod Tryphonini sane est, neque tamen hoc loco quadrat. Potius excitanda erat l. 5 §. 2 eod.

4) Non invenio.

5) Cod. *δ'*.

6) In nostris est: *κε'*. Cf. Regulas III Inst. §. 4.

7) Lege *ι'*. Quamquam Graeci, ubi libri I titulos laudant, saepius Theophili Codices sequuntur, in quibus tit. 1 desideratur.

8) Num: *ἐν τῷ ἑξῆς βι. τί. θ'*; (Inst. II, 9.) Cf. Regulas II Inst. §. 1. 12.

9) In vulgatis Codicis editionibus est tit. 39.

10) Hoc verbum deest in Cod.

11) Cod.: *βι. κ' ς' βι.*

διγ. κζ', καὶ βι. ε' τοῦ κώδ. τί. λα' διάτ. θ' καὶ τί. λς' διάτ. δ'.

Βι. τοῦ αὐτοῦ...[12] — *Ὁ ἐν διαθήκῃ δοθεὶς ἐπίτροπος ἱκανὰ*[13] *διδόναι οὐκ ἀναγκάζεται. ἀνάγνωθι βι. κς' καὶ τί. β' διγ. ιθ', καὶ βι. [α']*[14] *τοῦ κώδ. τί. δ' διάτ. κζ', καὶ βι. ε' τοῦ κώδ. τί. μβ'*[15] *διάτ. δ'.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. κε'. — Ὁ ἑτέρου πρὸς ἐπιμέλειαν τῶν οἰκείων δεόμενος οὐ δύναται ἑτέρου ἐπιμελεῖσθαι. σημείωσαι[16]......

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Οὐδεὶς ἀναγκάζεται τοῦ αὐτοῦ κουρατωρεύειν, οὗπερ καὶ ἐπετρόπευσεν. ὁμοίως βι. ε' τοῦ κώδ. τί. ξβ' διάτ. κ', οὗ[17] *ἡ ἀρχή· CUR.*

tit. 2 dig. 27 [pr.], et lib. V Cod. tit. 31 const. 9 et tit. 36 const. 4.

13. Lib. eodem [tit. 24 pr.] — Testamento datus tutor satisdare non cogitur. Confer lib. XXVI et tit. 2 dig. 19 [pr.], et lib. [I] Cod. tit. 4 const. 27, et lib. V Cod. tit. 42 const. 4.

14. Lib. eodem tit. 25 [§. 13]. — Qui alieno auxilio in rebus suis administrandis eget, non potest alius curam subire. Nota......

15. Lib. eodem ac tit. [§. 18]. — Nemo cogitur eius curator fieri, cuius iam tutor fuit. Similiter lib. V Cod. tit. 62 const. 20, cuius initium: *Cur[ator]*.

Κανόνες τῆς β' ἰνστιτουτίωνος.

Ἰνστιτουτ. βι. β' τί. α'. — Τὰ θείου ὄντα δικαίου, ταῦτα ὑπ' οὐδενὸς δεσπόζεται. ἀνάγνωθι τὸν ιθ' τί. τοῦ ἑξῆς βι., καὶ βι. α' τῶν πρώτων τί. η' διγ. θ'[18].

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Τὰ οὐδενὸς ὄντα πρότερον, ταῦτα τοῦ προκαταλαμβάνοντος γίνεται. ἀνάγνωθι τὸ ε' διγ... ....[19]

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Τὰ συνήθειαν ἔχοντα τοῦ ἀπελθεῖν καὶ ὑποστρέφειν, ἡμέτερα μένουσιν, ἕως οὗ λογισμὸν ἔχουσι τοῦ ὑποστρέφειν.

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Ἡ ἐπίκλυσις οὐκ ἐναλλάσσει τοῦ[20] *ἀγροῦ σχῆμα. ὁμοίως φησὶν ὁ* ULPIANUS[21] *βι. ζ' τῶν διγεστῶν*[22] *τί. δ' διγ. κδ'. κεῖται δὲ καὶ βί. ι' τί. α' διγ. ε' καὶ ζ'*[23].

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Τὰ ἀποσβεσθέντα πράγματα, εἰ καὶ μὴ δύναται ἐκδικεῖσθαι διὰ τῆς IN REM, CONDICTI*κεύεσθαι δύναται. σημείωσαι οὐδαμοῦ ἀνέγνωτον κανόνα.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Πᾶν ἐπικείμενον εἴκει[24] *τῷ ὑποκειμένῳ. τὸν αὐτὸν δὲ ἔχεις κανόνα βι. η' τί. δ' διγ. ιζ', καὶ βι. θ' τί. β' διγ. ν', καὶ βι. η' τοῦ κώδ. τί. ι' διατ. ε', ἧς ἡ ἀρχή·* SI IS.

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Ὁ τοκετὸς τῆς θεραπαίνης οὐκ ἔστιν ἐν καρπῷ. ὁμοίως βι. ε' τί. γ' διγ. κζ', καὶ βι. ζ' τί. α' διγ. ξη', καὶ βι. κγ' τί. γ' διγ. ι', καὶ βι. κβ' τί. α' διγ. κη' CAIU *ῥητῷ.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. γ'. — Οὐδεὶς δύναται δουλεύειν ἢ δουλεύεσθαι, εἰ μὴ ὁ ἔχων URBAN*ὸν*[25] PRAEDIO*ν. ὁμοίως βι. η' τί. δ' διγ. α', καὶ βι. ιθ' τί. α' διγ. ς'.* PAULUS[26].

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. ς'. — Ὁ ἀλλότριον πρᾶγμα ἐκποιῶν ἐν εἰδήσει, ἢ ἄλλως τραδιτεύων, κλοπὴν ἁμαρτά-

Regulae secundae Institutionis.

1. Institut. lib. II tit. 1 [§. 7]. — Quae divini iuris sunt, ea in nullius bonis sunt. Confer tit. 19 sequentis libri [§. 2], et lib. I protorum tit. 8 dig. 9.

2. Lib. eodem et tit. [§. 12]. — Quae nullius antea fuerunt, ea occupantis fiunt. Confer dig. 5........

3. Lib. eodem ac tit. [§. 15]. — Quae consuetudinem habent abeundi et redeundi, nostra manent, donec animum revertendi habeant.

4. Lib. eodem ac tit. [§. 24]. — Inundatio non commutat speciem fundi. Similiter loquitur *Ulpianus* lib. VII Digestorum tit. 4 dig. 24. Habetur etiam lib. X tit. 1 dig. 5 et 7.

5. Lib. eodem ac tit. [§. 26]. — Extinctae res, licet non possint vindicari *in rem* actione, *condici* possunt. Nota regulam, quae nusquam reperitur.

6. Lib. eodem ac tit. [§. 29]. — Omne impositum cedit supposito. Eandem regulam habes lib. VIII tit. 4 dig. 17, et lib. IX tit. 2 dig. 50, et lib. VIII Cod. tit. 10 const. 5, cuius initium: *Si is.*

7. Lib. eodem ac tit. [§. 37]. — Partus ancillae non est in fructu. Similiter lib. V tit. 3 dig. 27, et lib. VII tit. 1 dig. 68, et lib. XXIII tit. 3 dig. 10 [§. 2], et lib. XXII tit. 1 dig. 28 [§. 1] *Caii.*

8. Lib. eodem tit. 3 [§. 3]. — Nemo potest servitutem debere vel acquirere, nisi qui habet *urbanum* [vel rusticum] *praedium*. Similiter lib. VIII tit. 4 dig. 1, et lib. XIX tit. 1 dig. 6 [§. 5] *Pauli.*

9. Lib. eodem tit. 6 [§. 3]. — Qui alienam rem sciens vendit, vel ex alia causa tradit, furtum

---

12) Adde: *τί. κδ'.*
13) Cod. *ἱκάνα.*
14) Deest in Codice.
15) Cod. *μζ'* legere videtur.
16) Cod. *ση ωρ κα* N. (*σημείωσαι ὡραῖον κανόνα* vel *σημείωσαι ὡραῖον καὶ νέον*, vel *σημείωσαι· ὡραῖος κανών.*) Cf. Regulas IV Inst. §. 2.
17) Potius: *ἧς*, uti Noster §. 11 supra et saepius. Sed et vertere possumus: *ubi.*
18) An: *διγ. α'*;
19) Cod. *τὸ ε' διγ. τῆς* ἰ*ΟMMODAT τοῦ χρ' σύνταγμα.* Quod videtur esse: *τὸ ε' διγ. τῆς* commodati *τοῦ* de rebus *συντάγματος* (cf. infra §. 13). Sed non quadrat.
20) Lege: *τὸ τοῦ.*
21) Cod. ULP'. Sed dig. 24 ex *Iavoleno lib. III Posteriorum Labeonis* est.
22) Codex post *διγεστῶν* addit notam: C'.
23) Videtur esse legendum: *διγ. η'.*
24) Cod. *ἥκει.*
25) Adde: *ἢ* RUSTIC*όν.*
26) Ita in Codice legitur: in Codice autem π. Florentino dig. 6 ait. *Pomponii* esse dicitur.

νει. ὁμοίως βι. ς' τοῦ κώδ. καὶ τί. β' διάτ. ς', κα βι. ζ' τί. κς'[27]) διάτ. α'.

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Κλοπὴ ἄνευ κλεπτικῆς διαθέσεως οὐ πλημμελεῖται. ὁμοίως ἔχεις ἰνστιτουτ. δ' τί. α'[28]), καὶ βι. θ' τί. β' διγ. μα'.

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Ἡ πλάνη τῆς.......[29]) αἰτίας οὐ ποιεῖ USUCAPIOνα. ὁμοίως εὑρήσεις βι. ζ' τοῦ κώδ. τί. κζ' διάτ. γ'.

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. θ'. — Εἴ τι δήποτε τῷ οἰκέτῃ προσγένηται, τοῦτο καὶ ἄκουσι καὶ ἀγνοοῦσιν[30]) ἡμῖν προσπορίζεται. ὁμοίως ἰνστιτ. βι.[31]) α' τί. η', καὶ βι. ε' τί. γ' διγ. λε' KAIU.

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Οὐδὲν ἡμῖν προσπορίζεται δι' ἐλευθέρου[32]) προσώπου. ὁμοίως ἔχεις ἐν τῷ ια' διγεστῷ τῆς PIGNERATIκίας, καὶ βι. δ'[33]) τοῦ κώδ. τί. κζ' διατ. α'.

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. ι'. — Οὐκ ἐστὶ δεκτὴ ἡ οἰκειακὴ μαρτυρία. ἀνάγνωθι βι. κη' τί. α' διγ. κ', καὶ βι. κβ' τί. ε' διγ. ι'.

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. ιδ'[34]). — Οὐδεὶς ἐν μέρει δύναται ἀδιάθετος τελευτᾶν. ἔχεις ὑπεξαίρεσιν τοῦ κανονος βι. ε' τί. β' διγ. ιε'.

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. ις'. — Οὐδεὶς δύναται τῷ παιδὶ PUPILLARίως ὑποκαθιστᾶν, εἰ μὴ καὶ εἰς αὐτὸν ποιήσει διαθήκην. ταὐτὸν κεῖται βι. κη' τί. ς' διγ. β'.

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. ιη'. — Ὁ δυνάμενος ἀλλαχόθεν βοηθεῖσθαι οὐ κινεῖ DE INOFFICIOSO. ὁμοίως βι. ς' τοῦ κώδ. τί. κη' διάτ. δ', ἧς ἡ ἀρχή· MAXIMUM[35]).

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. ιθ'. — Ἡ γυνὴ υἱὸν ὑπεξούσιον ἔχειν οὐ δύναται. ὁμοίως ἰνστιτουτ. α' τί, θ', καὶ βι. η' τοῦ κώδ. τί. μζ'[36]) διάτ. ε'.

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. κ'. — Ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀποδεικνύειν ἐπίκειται τῷ ἄκτωρι. ὁμοίως φησὶν ὁ MARCIANUS[37]) βι. κβ' τί. γ' διγ. κα'[38]).

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — ....[39]) ἐπικερδῶν αἰτιῶν οὐδεὶς δύναται τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἔχειν. τὸν δὲ κανόνα καὶ τὰς αὐτοῦ διαστίξεις[40]) φησὶν ὁ IULIANUS βι. λ'[41]) DIG. πα'[42]).

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Τό τινος ὑπάρχον ἐπὶ πλεῖον αὐτοῦ εἶναι οὐ δύναται. ὁμοίως ἔχεις ἰνστιτουτ. δ'[43]) τί. ς'.

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Πλέον ἔῤῥωται τὸ ἐν ἀληθείᾳ ὄν, ἤπερ τὸ ἐν τῇ ὑπονοίᾳ. ὁμοίως φησὶν ὁ PAULUS[44]) καὶ βι. κβ' τί. ς' διγεστ. θ'.

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Ἡ πλαστὴ DEMONSTRATIO[45]) οὐ καταβλάπτει τὸ λεγάτον. ὁμοίως ἔχεις βι. κη' τί. ε' διγεστὸν τελευταῖον, καὶ βι. λ' διγ. οε', καὶ βι. ς' τοῦ κώδ. τί. μδ'[46]) διάτ. β'. ἔοικε δὲ τούτῳ τῷ

committit. Similiter lib. VI Cod. et tit. 2 const. 6, et lib. VII tit. 26 const. 1.

10. Lib. eodem ac tit. [§. 5.] — Furtum sine affectu furandi non committitur. Similiter Institut. IV tit. 1 [§. 7], et lib. IX tit. 2 dig. 41 [§. 1.]

11. Lib. eodem ac tit. [§. 11]. — Error falsae causae non parit *usucapionem*. Similiter invenies lib. VII Cod. tit. 27 const. 3.

12. Lib. eodem tit. 9 [§. 3]. — Quodcunque servo obvenit, id et invitis et ignorantibus nobis acquiritur. Similiter Instit. lib. I tit. 8, et lib. V tit. 3 dig. 35 *Kaii*.

13. Lib. eodem ac tit. [§. 5]. — Nihil nobis acquiritur per liberam personam. Similiter habes in 11 digesto [§. 6] *de pigneraticia actione* [XIII, 7], et lib. IV Cod. tit. 27 const. 1.

14. Lib. eodem tit. 10 [§. 9]. — Non est accipiendum domesticum testimonium. Confer lib. XXVIII tit. 1 dig. 20 [§. 3], et lib. XXII tit. 5 dig. 10.

15. Lib. eodem tit. 14 [§. 5]. — Nemo ex parte potest intestatus decedere. Habes exceptionem a regula lib. V tit. 2 dig. 15.

16. Lib. eodem tit. 16 [§. 5]. — Nemo potest filio *pupillariter* substituere, nisi et sibi faciat testamentum. Idem est lib. XXVIII tit. 6 dig. 2 [§. 1.].

17. Lib. eodem tit. 18 [§. 2]. — Qui aliunde auxilium habet, non agit *de inofficioso*. Similiter lib. VI Cod. tit. 28 const. 4, cuius initium: *Maximum*.

18. Lib. eodem tit. 19 [§. 3]. — Femina filium sub potestate habere non potest. Similiter Instit. I tit. 9, et lib. VIII Cod. tit. 47 const. 5.

19. Lib. eodem tit. 20 [§. 4.] — Necessitas probandi incumbit actori. Similiter loquitur *Marcianus* lib. XXII tit. 3 dig. 21.

20. Lib. eodem et tit. [§. 6]. — [Ex duabus] lucrativis causis nemo potest eandem rem consequi. Regulam autem hanc eiusque distinctiones proponit *Iulianus* lib. XXX *dig.* [82].

21. Lib. eodem ac tit. [§. 10]. — Quod alicuius est, amplius eius fieri non potest. Similiter habes Institut. IV tit. 6 [§ 14.]

22. Lib. eodem ac tit. [§. 11]. — Plus valet, quod in veritate est, quam quod in opinione. Similiter loquitur *Paulus* etiam lib. XXII tit. 6 dig. 9 [§. 4.]

23. Lib. eodem ac tit. [§. 30]. — Falsa *demons ratio* non perimit legatum. Similiter habes lib. XXVIII tit. 5 digestum ultimum, et lib. XXX dig. 75 [§. 1], et lib. VI Cod. tit. 44 const. 2.

---

27) Cod. τί. κε'. Cf. tamen §. 11 infra.
28) Cf. infra Regulas IV Inst. §. 3.
29) Cod. τῆς πλάνης αἰτίας. Theophil. τῆς ψευδοῦς αἰτίας. Sed praetulerim: τῆς φάλσης vel τῆς πλαστῆς αἰτίας. Cf. infra §. 23.
30) In Cod. videtur esse: εὔνοοῦσι.
31) Cod. τί.
32) An: ἐξτρανέου;
33) Cod. α' habere videtur.
34) Cod. ια' habere videtur.
35) Cod.: MAXAIM.
36) In vulgatis editionibus est tit. 48.
37) Cod.: MAP (vel ρ) u (vel CI).
38) Codex κδ' legere videtur.
39) Scilicet exciderunt quaedam hoc loco. Num: Ἐκ δυοῖν;
40) Cod.: διατάξεις.
41) Codex habere videtur: α'.
42) Dig. 82 intelligitur.
43) In Codice videtur esse: α'. Cf. infra Regulas IV Instit. §. 7.
44) Cod.: RAML.
45) Cod deMINSTRaTioNI.
46) In Codice μα' esse videtur.

κανόνι ὁ λέγων κανών· FALSA CAUSA NIHIL NOCET[47]). εἴρηται[48]) δὲ οὕτως βι. α' τοῦ κώδ. τί. ιη' διατ. ε'[49]).

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Τὸ ἀχρήστως γενόμενον λεγάτον εἰ παραυτίκα ἐτελεύτησεν ὁ τεστάτωρ, τοῦτο[49a]) οὐκ ἰσχυροποιεῖται ζήσαντος αὐτοῦ ἐπὶ χρόνους. τούτῳ δὲ συνᾴδει ὁ κανὼν ὁ λέγων· τὰ εἰς τοῦτο τὸ θέμα περιστάντα, ἐξ οὗ τὴν ἀρχὴν συστῆναι οὐκ ἠδύνατο, ἄχρηστά ἐστιν. εἴρηται δὲ οὕτως ἰνστιτουτ. γ'. ιθ'[50]), καὶ βι. η' τί. α' διγ. ια' MODESTINU[51]).

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. κε'. – Ἐν κωδικίλλοις κληρονομία οὔτε δίδοσθαι οὔτε ἀφαιρεῖσθαι δύναται. ὁμοίως ἔχεις βι. κη' τί. ε' διγ. ος'[52]) καὶ τί. ζ' διγ. κζ' MODESTINU[53]), καὶ βι. ς' τοῦ κώδ. τί. κζ'[54]) διάτ. ε', καὶ τί. λε', καὶ τί. λς' διάτ. β'.

Similis est huic regulae regula, quae dicit: *Falsa causa nihil nocet.* Hoc vero dicitur lib. I Cod. tit. 18 const. 5.

24. Lib. eodem ac tit. [§. 32]. — Quod inutile foret legatum, si statim decessisset testator, hoc non fit validum, si is diutius vixerit. Huic concinit regula, quae dicit: Quae in eum casum deducuntur, unde ab initio consistere non potuerunt, inutilia sunt. Hoc vero dicitur Instit. III [tit.] 19 [§. 2] et lib. VIII tit. 1 dig. 11 *Modestini*.

25. Lib. eodem tit. 25 [§. 2]. — Codicillis hereditas neque dari neque adimi potest. Similiter habes lib. XXVIII tit. 5 dig. [77], et tit. 7 dig. 27 [§. 1] *Modestini*, et lib. VI Cod. tit. 27 const. 5 [§. 1], et tit. 35 [const. 4], et tit. 36 const. 2.

Κανόνες τῆς γ' ἰνστιτουτίονος.

Ἰνστιτ. γ' [τί. α']. — Ἐξ ὧν αἰτιῶν καὶ ἀγνοοῦσιν ἡμῖν προσπορίζεται,..........[55]) ὁμοίως ἔχεις βι. ιβ' τί. α' διγ. ιβ' POMPONIU, καὶ βι. κη' τί. α' διγεστὸν ις' τοῦ αὐτοῦ.

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Τὰ πολιτικὰ δίκαια ὁ πολιτικὸς ἀναιρεῖ λογισμός· τὰ δὲ φυσικὰ οὐκ ἀναιρεῖ. ὁμοίως ἔχεις ἰνστιτ. α' τί. ιε', καὶ βι. δ' τῶν πρώτων τί. ε' διγεστὸν η' CAIOU.

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. δ'. — Τὰς ὑπὸ καινοτομίας εἰσενεγκαμένας διαδοχὰς οὐ φθείρει ἡ μικρὰ καπίτις δεμινούτιων[56]). σημείωσαι τὸν κανόνα ἐπὶ ῥητοῦ.

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. ια'. — Ἡ ἐλευθερία ἅπαξ ἁρμόσασα οὐκ ἀναψηλαφᾶται. ὁμοίως ἰνστιτ. α' τί. ς'[57]) καὶ βι. δ' τῶν πρώτων τί. γ' διγεστὸν κα'[58]), καὶ βι. ζ' τοῦ. κώδ. τί. α' διάτ. α'.

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. ιζ'. — Ὁ μὴ δυνάμενος[59]) ἑνὶ τῶν δεσποτῶν προσπορίζεσθαι, τῷ ἑτέρῳ εἰς ὁλόκληρον προσπορίζεται. ὁμοίως βι. κς' τί. η' διγεστὸν ιβ', ἐν ᾧ καὶ τὸ ἐναντίον[60]) εἴρηται, ὅτι τὸ μὴ δυνάμενον πᾶσι τοῖς δεσπόταις προσπορίζεσθαι, τοῦτο ἐξ ὁλοκλήρου τῷ ἑνὶ προσπορίζεται.

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. ιθ'. — Πᾶν τὸ τῇ ἡμετέρᾳ ὑποβεβλημένον δεσποτείᾳ, τοῦτο εἰς ἐπερώτησιν κατάγεσθαι δύναται.

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Οὐδεὶς τὸ πρᾶγμα τὸ ὑπὸ αἵρεσιν αὐτοῦ ἐσόμενον δύναται ὑπὸ τὴν αὐτὴν αἵρεσιν ἐπερωτᾶν.

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Οὐδεὶς δύναταί τινι ἐπερωτᾶν μὴ ὢν αὐτοῦ ὑπεξούσιος. ὁμοίως ἔχεις βι. η' τοῦ κώδ. τί. λη'[61]) διάτ. γ'.

Regulae tertiae Institutionis.

1. Instit. III [tit. 1 §. 3]. — Quibus ex causis etiam ignorantibus nobis acquiritur, [ex his causis et furiosis acquiri potest]. Similiter habes lib. XII tit. 1 dig. 12 *Pomponii*, et lib. XXVIII tit. 1 digestum 16 eiusdem.

2. Lib. eodem ac tit. [§. 11]. — Civilia iura civilis corrumpit ratio: naturalia autem non perimit. Similiter habes Instit. I tit. 15 [§. 3], et lib. IV protorum tit. 5 digestum 8 *Caii*.

3. Lib. eodem tit. 4 [§. 2]. — Novis legibus introductas hereditates non perimit minima *capitis deminutio*. Nota regulam in textu.

4. Lib. eodem tit. 11 [§. 5]. — Libertas, quae semel competiit, non revocatur. Similiter Instit. I tit. 6 [§. 6], et lib. [1] protorum tit. [5] digestum [25], et lib. VII Cod. tit. 1 const. 1.

5. Lib. eodem tit. 17 [§. 3.] — Quod alteri ex dominis acquiri non potest, alteri in solidum acquiritur. Similiter lib. XXVI tit. 8 digestum 12, in quo etiam e contrario dicitur: Quodcunque omnibus dominis non potest acquiri, id in solidum uni acquiritur.

6. Lib. eodem tit. 19 [pr.] — Omnis res, quae dominio nostro subiecta est, in stipulationem deduci potest.

7. Lib. eodem ac tit. [§. 22.]. — Nemo rem sub conditione suam futuram sub eadem conditione stipulari potest.

8. Lib. eodem ac tit. [§. 4.] — Nemo alteri stipulari potest, cuius iuri non est subiectus. Similiter habes lib. VIII Cod. tit. 38 const. 3.

---

47) Cod.: FALSASAM καὶ ἀ NIHIL N°ET.
48) Cod.: ἐῤῥωται. Cf. §. 24.
49) Cod.: ιε'.
49a) Cod.: ταῦτα.
50) Ita Codex; an: ἰνστιτ. δ' τί θ'. — Cf. Regulas IV Inst. §. 10.
51 Cod. ΜΟδ.
52) Nobis est διγ. οζ'.
53) Cf. not. 51.
54) Cod.: κγ' habere videtur.
55) Librarius secundam periodum huius regulae omisit, forte verborum similitudine deceptus, quum legeretur: ἐκ τούτων καὶ ἄνουσι προσπορίζεται. Cf. infra §. 15, et Regulas IV Instit. §. 5.
56) Operae pretium foret examinare, num quas in accentu latinis vocabulis imponendo certas atque convenientes regulas Graeci observaverint.
57) Cf supra Regulas I Instit. §. 8.
58) Ita Codex: sed legendum videtur: βι. α' τῶν πρώτων τί. ε' διγεστὸν κδ'. Cf. §. 3 supra cit., et notas 5 et 6.
59) Legendum censui: Τὸ μὴ δυνάμενον et ita verti.
60) Verti: *e contrario*. Quamquam hic magis varietatem quam contrarietatem significat.
61) In vulgatis editionibus est tit. 39.

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. κ'.—Πλέον τοῦ πρωτοτύπου πράγματος οὐ δύναται ACCESSIO[62]). *τὸ ἐναντίον εἴρηται βι. ιη' τί. α' διγ. λδ'.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. κγ'. — Ὁ ἀῤῥαβὼν ἔλεγχός ἐστι τοῦ συναλλάγματος, καὶ οὐ σύστασις. ὁμοίως βι. ηʹ τί. α' διγ. ς' ULPIANU[63]).

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Πᾶν τὸ συμβαῖνον[64]) *μετὰ τὸ τῆς πράσεως σύμφωνον, εἴτε ζημίας εἴτε κέρδους, χωρὶς δόλου τοῦ πράτου, τὸν ἀγοραστὴν ὁρᾷ. ὁμοίως ἔχεις βι. κα' τί. β' διγ. ια', καὶ βι. κβ' τί. α' διγ. ιη', καὶ βι. [δ']*[65]) *τοῦ κώδ. τί. μη' διάτ. γ'.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Ἐκείνου ἐστὶ τὸ κέρδος, οὗ ἐστι καὶ ἡ ζημία. ὁμοίως βι. ς' τοῦ κώδ. τί. β' διάτ. κβ' MANIFESTISSIMI[66]). *ἔστι δὲ καὶ ἐναντίος*[67]) *κανὼν ὁ λέγων· ἐξ οὗ τις οὐ ζημιοῦται πράγματος, οὐδὲ κερδαίνειν ὤφελεν. φησὶ δὲ τὸν*[68]) *κανόνα ὁ* POMPONIUS *ἐν τῷ ιγ' βι. τί. ς' διγ. ιγ'.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Ὁ πράτης μὴ τραδιτεύσας τὸ πρᾶγμα τῷ ἀγοραστῇ δεσπόζει. ὁμοίως φησὶν ὁ CALLISTRATUS *βι. ς' τί. α' διγ. ν', καὶ βι. γ' τοῦ κώδ. τί. λβ' διάτ. παρατέλευτος.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. κς'. — Οὐδεὶς ἀπὸ συμβουλῆς τῇ μανδάτι κατέχεται. ἀνάγνωθι βι. ιζ' τί. α' διγ. ς', ι' καὶ λβ'.

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Κανονικῶς ἐφ' ὧν θεμάτων μισθοῦ μὴ ὁρισθέντος τίκτεται.........[69]) LOCATI *καὶ* CONDUCTI, *μὴ ὁρισθέντος δὲ ἀλλὰ συμφωνηθέντος τίκτεται* PRAESCRIPTIS VERBIS. *ὁμοίως ἔχεις βι. ιθ' τί. ε' διγ. κβ'.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ τί. κζ'. — Ἐφ' ὧν θεμάτων ἐξ ἀρνήσεως διπλασιάζεται ἀγωγή, ἐπὶ τῶν αὐτῶν καὶ τὰ INDEBITE[70]) *καταβληθέντα οὐ* REPETIT*εύεται. ὁμοίως ἔχεις βι. δ' τοῦ κώδ. τί. ε' διάτ. δ'.*

9. Lib. eodem tit. 20 [§. 5]. — Plus, quam in principali re, in *accessione* esse non potest. Contrarium dicitur lib. XVIII tit. 1 dig. 34.

10. Lib. eodem tit. 23 [pr.] — Arrha argumentum est contractus, non perfectio. Similiter lib. XVIII tit. 1 dig.... *Ulpiani.*

11. Lib. eodem ac tit. [§. 3]. — Si quid contingit post venditionem contractam, sive damnum sive lucrum, absque dolo venditoris, emtorem spectat. Similiter dicitur lib. XXI tit. 2 dig. 11, et lib. XXII tit. 1 dig. 18, et lib. [IV] Cod. tit. 48 const. 3.

12. Lib. eodem ac tit. [§. 3]. — Eius est commodum, cuius etiam est periculum. Similiter lib. VI Cod. tit. 2 const. 22 [§. 3] *Manifestissimi.* Est etiam contraria regula, quae dicit: Quae res non est periculo alicuius, nec quaestui esse oportet. Profert autem hanc regulam *Pomponius* lib. XIII tit. 6 dig. 13.

13. Lib. eodem ac tit. [§. 3]. — Venditor, qui rem emtori non *tradidit*, dominus est. Similiter loquitur *Callistratus* lib. VI tit. 1 dig. 50, et lib. III Cod. tit. 32 const. penultima.

14. Lib. eodem tit. 26 [§. 6]. — Nemo ex consilio *mandati* obligatur. Confer lib. XVII tit. 1 dig. 6 [§. 5], 10 [§. 7] et 32.

15. Lib. eodem ac tit. [§. 13]. — Generaliter quibus casibus mercede non constituta nascitur [mandati actio, his casibus constituta mercede nascitur] *locati* et *conducti*, non constituta autem sed promissa nascitur *praescriptis verbis* actio. Similiter habes lib. XIX tit. 5 dig. 22.

16. Lib. eodem tit. 27 [§. 7]. — Ex quibus causis infitiando lis duplatur, ex his causis *indebite* soluta non *repetuntur*. Similiter habes lib. IV Cod. tit. 5 const. 4.

Κανόνες τῆς δ' ἰνστιτουτίονος.

Ἰνστιτ. δ' τί. α'. — Κανονικῶς ὁσάκις τὶς ἀλλότριον πρᾶγμα ψηλαφᾷ παραγνώμην δεσπότου, κλέπτης ἐστίν. ὁμοίως εὑρήσεις βι. ς' τοῦ κώδ. τί. β' διατ. κ', καὶ βι. η' τοῦ αὐτοῦ συντάγματος τί. δ' διάτ. ια'.

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Συμφέρει τινὶ ἔχειν IN REM *ἢ περσοναλίαν ἀγωγὴν κινεῖν. σημείωσαι· ὡραῖός ἐστιν ὁ κανών.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Ἡ κλοπὴ ἄνευ κλεπτικῆς διαθέσεως οὐ πλημμελεῖται. ὁμοίως ἔχεις ἰνστιτ. [β'][71]) *τί. ς', καὶ βι. θ'*[72]) *τί. β' διγ. μα'* ULPIANU *ῥητῷ.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τί. — Οὐδὲ ἀπὸ κλοπῆς συνίσταται δικαστήριον μεταξὺ πατρὸς καὶ ὑπεξουσίου. ἀνάγνωθι βι. ε' τί. α' διγ. δ'.

62) Cod. *NECÉSSIŨ.* — Addendum videtur verbum: *ἔχειν.*
63) Cod. *ULP.* Intelligi videtur aut dig. 2 §. 1, quod est *Ulpiani*, aut dig. 35 pr., quod est *Gaii.*
64) Cod.: *σημαῖνον.*
65) Deest in Codice.
66) Cod. *MIFESTISSIMI.*
67) Cod.: *διὰ τόν.*
68) Cf. supra not. 61.

Regulae quartae Institutionis.

1. Instit. IV tit. 1 [§. 6]. — Generaliter quoties quis alienam rem contrectat invito domino, fur est. Similiter invenies lib. VI Cod. tit. 2 const. 20, et lib. VIII eiusdem syntagmatis tit. 4 const. 11.

2. Lib. eodem ac tit. [§. 14]. — Magis expedit *in rem* actionem habere, quam *personalem* actionem intendere. Nota: utilis est regula.

3. Lib. eodem ac tit. [§. 7]. — Furtum sine affectu furandi non committitur. Similiter habes Instit. [II] tit. 6 [§. 5], et lib. IX tit. 2 dig. 41 [§. 1] *Ulpiani.*

4. Lib. eodem ac tit. [§. 12]. — Ne furti quidem iudicium consistit inter patrem et filium familias. Confer lib. V tit. 1 dig. 4.

69) Lacuna hoc loco esse videtur, quam sic expleo: *MANDATI, ἐπὶ τῶν αὐτῶν μισθοῦ ὁρισθέντος τίκτεται.* Haec enim verba propter similitudinem librarius facile omittere poterat. Cf. supra §. 1, et infra §. 16, et Regulas IV Inst. §. 5.
70) Cod. *ἰνδEUIT'.* An: *NON DEBITA*?
71) Deest in Codice. Videsis Regulas II Inst. §. 10.
78) Cod.: *βι. θ' τί. θ' τί. β'.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ τι. β'. — Ἐφ' ὧν θεμάτων λαθραίως τινὸς γενομένου[73] MANIFESTI FURTI *ἁρμόζει,.......*[74] *VI*[75] BONORUM RAPTORUM.

Βι. τοῦ αὐτοῦ τι. ς'. — Οὐδεὶς δύναται τὸ ἴδιον διὰ περσοναλίας ἀπαιτεῖν ἀγωγῆς. ὁμοίως ἔχεις βι. ζ' τι. θ' διγεστῷ παρατελευταίῳ[76]*, καὶ βι. ιγ' τι. γ' διγ. α'.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τι. — Οὐ δύναταί τις ἐπὶ πλέον γενέσθαι τοῦ οἰκείου δεσπότης. ὁμοίως ἔχεις ἰνστιτ. β' τι. κ'[77] *καὶ ἰνστιτ. γ' τι. ιθ'.*

Βι τοῦ αὐτοῦ τι. η'. — Ἡ NOXA CAPUT SEQUITUR[78]*. ἔχεις τὸν κανόνα καὶ βι. θ' τι. δ' διγ. α'*[79]*, καὶ βι. δ' τοῦ κώδ. τι. ιδ' διατ. δ'. ἔχεις δὲ τὴν διάστιξιν τοῦ κανόνος βι. γ' τοῦ κώδ. τι. μα' διατ. α'.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τι. — Μεταξὺ δεσπότου καὶ οἰκέτου οὐδὲν συνίσταται. καὶ βι. δ' τοῦ αὐτοῦ συντάγματος[80] *τί. ιδ' διάτ. ς.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τι. — Τὰ εἰς τοῦτο περιστάντα[81] *θέματος*[82]*, ἐξ οὗ τὴν ἀρχὴν συστῆναι οὐκ ἠδύνατο, ἄχρηστα*[83] *γίνεται. τὸν δὲ κανόνα φησὶ καὶ ὁ*[84] POMPONIUS[85] *ἐν τῷ δ' βι. τοῦ....*[86] *συντάγματος τι. α' διγ. ια'.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ τι. θ' πρὸς τῷ τέλει. — Οὐδέποτε δύο ποεναλίαι ἀγωγαὶ[87] *περὶ τοῦ αὐτοῦ συντάγματος συντρέχουσαι ἀναιροῦσιν ἀλλήλας. ἀνάγνωθι βι. θ' τι. β' διγ. ε', καὶ βι. ια' τι. γ' διγεστὸν ια'.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ τι. ια'. — Οὐδεὶς νοεῖται ἀλλοτρίου πράγματος δεφένσορ ἐπιτήδειος, εἰ μὴ μετὰ ἱκανοδοσίας. τὸν κανόνα φησὶ καὶ ὁ GAI*ος βι. γ' τῶν πρώτων τι. γ' διγεστὸν μς'.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ τι. ε'. — Συμφέρει νέμεσθαι μᾶλλον, ἤπερ κινεῖν.

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τι. — Ἡνίκα ἴσα καὶ ἀμαυρά ἐστι τὰ ἑκατέρου μέρους δίκαια, ὁ νεμόμενος κρείττων ἐστίν. συνᾴδει τούτῳ καὶ ὁ κανὼν ὁ λέγων· IN PARI CAUSA MELIOR EST POSSIDENTIS CONDICIO. *εὑρήσεις βι. ζ' τι. ς' διγεστὸν ε'* ULPIANU, *καὶ βι. β' τῶν πρώτων τι. ζ' διγ. β', καὶ βι. ιβ' τι. ε' διγ. η'.*

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τι. — Οὐδεὶς ψιλῇ γνώμῃ δύναται δράττεσθαι νομῆς. ὁμοίως ἔχεις βι. ζ' τοῦ κώδ. τι. λβ' διάτ. δ'.

Βι. τοῦ αὐτοῦ καὶ τι. — Πρῶτον δεῖ τὸν περὶ νομῆς λόγον, καὶ οὕτως τὸν περὶ δοσποτείας τέμνεσθαι. ὁμοίως ἔχεις βι. γ' τοῦ κώδ. τι. λβ' διάτ. ιγ', ἧς ἡ ἀρχή· ὀρδιναρίι, καὶ βι. η' ταὐτοῦ συντάγματος τι. α' διάτ. γ'.

5. Lib. eodem tit. 2 [§. 2]. — Ex quibus causis in re clam facta *manifesti furti* [actio] competit, [ex iisdem competit] *vi bonorum raptorum.*

6. Lib. eodem tit. 6 [§. 14]. — Nemo potest rem suam *personali* petere actione. Similiter habes lib. VII tit. 9 digesto penultimo et lib. XIII tit. 3 dig. 1 [§. 1].

7. Lib. eodem ac tit. [§. 14]. — Non potest aliquis magis suae rei fieri dominus. Similiter habes I st. II tit. 20 [§. 10], et Inst. III tit. 19 [§. 2].

8. Lib. eodem tit. 8 [§. 5]. — *Noxa caput sequitur.* Habes regulam etiam lib. IX tit. 4 dig. 1, c lib. IV Cod. tit. 14 const. 4. Habes autem distinctionem regulae lib. III Cod. tit. 41 const. 1.

9. Lib. eodem ac tit. [§. 6]. — Inter dominum e servum nihil consistit. Etiam lib. IV eiusdem syntagmatis tit. 14 const. 6.

10. Lib. eodem ac tit. [§. 6]. — Quae in eum casum deducta sunt, a quo ab initio consistere non potuerunt, inutilia fiunt. Regulam autem proponit etiam *Pomponius* in lib. IV syntagmatis [de iudiciis] ti. 1 dig. 11.

11. Lib. eodem tit. 9 [§. 1] in fine. — Nunquam duae *poenales* actiones de eadem re concurrentes invicem se consumunt. Confer lib. IX tit. 2 dig. 5 [§. 2], et lib. XI tit. 3 dig. 11 [§. 2].

12. Lib. eodem tit. 11 [§. 1]. — Nemo intelligitur in aliena re *defensor* idoneus nisi cum satisdatione. Regulam proponit etiam *Gaius* lib. III protorum tit. 3 dig. 46 [§. 2].

13. Lib. eodem tit. 5 [§. 4]. — Commodius est possidere, quam petere.

14. Lib. eodem ac tit. [§. 4]. — Cum paria atque obscura sunt utriusque partis iura, possidens in meliori conditione est. Cui concinit regula, quae dicit: *in pari causa melior est possidentis conditio.* Invenies lib. VII tit. 6 digestum 5 [pr.] *Ulpiani,* et lib. II protorum tit. 7 dig. 2 [§. 1], et lib. XII tit. 5 dig. 8.

15. Lib. eodem ac tit. [§. 5]. — Nemo solo animo possessionem adipisci potest. Similiter habes lib. VII Cod. tit. 32 const. 4.

16. Lib. eodem ac tit. [§ 4]. — Primum oportet possessionis, et sic dominii quaestionem decidi. Similiter habes lib. III Cod. tit. 32 const. 13, cuius initium: *Ordinarii,* et lib. VIII eiusdem syntagmatis tit. 1 const. 3.

---

73) Cod.: *γενομένης.* Fortassis excidit verbum substantivum: *αἰτίας,* vel tale quid.

74) Nempe lacuna hoc loco est, orta ex eo, quod bis *ἁρμόζει* legeretur (cf. supra Regulas III Instit. §. 1. 15. 16); quae sic videtur esse explenda: *ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἁρμόζει.*

75) Cod.: *'Η.*

76) Nobis est dig. ultimum.

77) Cf. supra Regulas II Inst. §. 21.

78) Cod.: NOXASA RUIT URSEE UUR. (*Noxa sequitur servum?*)

79) Non satis quadrat.

80) I. e. *τοῦ κώδικος.*

81) Codex videtur habere: *παραστάντα.*

82) Cod.: *θέματ.* Num: *θέμα;*

83) Cod.: *ἄχτηστο.*

84) Cod.: *κ/.*

85) Cod.: POMPO. Sed digestum, quod significari videtur, *Modestini* est in vulgatis editionibus: et ita noster supra Regul. II Inst. §. 24.

86) Nempe excidit: DE IUDICIIS. Alioquin secundum §. 8. 9 sub voce *συντάγματος* Codex intelligendus foret.

87) Cod. *ποεναθίαι ἀγορά.*

CODICIS PER STEPHANUM ANTECESSOREM *ΚΑΤ' ΕΠΙΤΟΜΗΝ* GRAECE CONVERSI FRAGMENTA

EX COD. BODLEIANO 3399.

Accedit

APPENDIX ECLOGAE EX COD. PARIS. REG. GR. 1384, CUM ALIIS CODD. MSS. TAM PARISIENSIBUS QUAM BIENERIANO, BODLEIANIS ET VINDOBONENSIBUS COLLATA.

PROLEGOMENA.

§. 1.

Breviarii cuiusdam Codicis, quod a Stephano Antecessore confectum esse dicitur, vestigia habentur sive fragmenta extant [1]:

1. in *Codice Bodleiano 3399* sive Selden. 11 et in Codice Marciano 579 [2]), qui continent Epitomen ad Prochiron mutatam et ex variis libris locupletatam.

2. in *Appendice Eclogae* [3]). Nimirum Eclogae Leonis et Constantini in Codicibus MSS [4]) plerumque appendices additae esse deprehenduntur, quae varia fragmenta potissimum ex iuris Iustinianei libris excerpta nec non legum militarium, navalium et rusticarum collectiones [5]) complectuntur. Appendices in his Codicibus invicem sibi ita similes sunt, ut omnes unius eiusdemque originis esse videantur, i. e. ut unam eandemque appendicem Eclogae a Graeculo quodam iuris studioso saeculo VIII vel IX additam omnibus his appendicibus pro fundamento fuisse credendum sit, licet alii deinceps Graeculi, qui Codices Eclogae sibi describerent, nunc omiserint quaedam, nunc adiecerint, nunc in alium ordinem transposuerint. Inter excerptorum farraginem istam habentur etiam fragmenta e libris, quorum alioquin vix ulla ad nos pervenit memoria, veluti *τοῦ ποιναλίου* Ioannis Cubidii Antecessoris et, quod nostra hoc loco magis interest, *τοῦ συντόμου κώδικος Stephani Antecessoris.*

3. Denique Breviarii nostri particulae quaedam inesse videntur Collectioni constitutionum ecclesiasticarum et Nomocanoni veteri titulorum XIV ab ignoto auctore post Heraclii tempora composito; de quo §§. 2 et 3 accuratius dicam.

---

1) In Codice Paris. gr. 1367 est farrago quaedam excerptorum ex variis libris et titulis Codicis, inter quae fortasse etiam nonnulla sunt e Codice Stephani, quamquam equidem nihil certi affirmaverim. In Basilicis eorumve scholiis nullum eius vestigium occurrit, nisi quod Stephani sententia de constitutione quadam Codicis a Theodoro Hermopolitano affertur. Basil. ed. *Heimbach* II p. 417.

2) Ὁ *πρόχειρος νόμος* p. 329 sqq. *Wiener Jahrbb. d. Lit. LXXXVI* p. 200. *Heimbach Ἀνέκδ.* tom. I p. LXX sqq.

3) Ὁ *πρόχειρος νόμος* p. XLVII. *Wiener Jahrbb. d. Lit. LXXXVII* p. 78 sq. Delineatio §. 21.

4) Pertinent huc Codices: 1) Bienerianus 4, et Laurentinianus IX, 8. Ille folia nonnulla ex hoc avulsa continet. 2) Vallicellanus F, 47. 3) Marcianus 181, et Palat. 55, qui apographum illius Codicis continet. 4) Codices duo alter *τῶν Ἰβήρων*, alter *τῆς Λαύρας* in monte Atho; 5) Vindobonenses iurid. gr. 2 et 7 et 8; 6) Parisienses gr. 1384 et 1391 et 1788; 7) Denique Bodlei. 715 (Laud. 73). Videas, quae de his Codicibus dixi tam in libro, Ὁ *πρόχειρος νόμος* p. CLXXXIX sqq. 324 sq. quam etiam supra p. XIV sqq. et de Cod. Vindob. 2 cf. *Heimbach Ἀνέκδ.* I p. LXXVIII. — Caeterum Appendix Eclogae etiam inest Eclogae ad Prochiron mutatae, cuius quasi partem efficit. Cf. Ὁ *πρόχειρ. νόμος* p. CLII.

5) Hoc, quod Appendix Eclogae leges militares, navales et rusticas continet, quas alii quidem temporibus Iustiniano antiquioribus, alii vero saeculo demum undecimo confictas esse putaverunt, aperto testimonio est, has leges certe saeculo nono compilatas esse; imo quum partem faciant illius Appendicis et ex hac demum in alios libros translatae sint, ab ipso Appendicis auctore etiam confectae esse videntur; id quod eo verisimilius est, quo magis materia earum ingenio saeculi VIII vel IX convenit.

§. 2.

Nimirum in Appendice Eclogae non tantum ii Codicis loci, qui ex Stephani Antecessoris Breviario expresse desumti esse dicuntur, Stephani esse videntur, sed et alii Codicis loci auctoris nomine non insigniti. Imo suspicari est, omnes Codicis locos in Appendice Eclogae obvios e Stephani Breviario exceptos esse, quandoquidem nihil est, quod auctori Appendicis alium commentarium Codicis praeter Breviarium illud ad manus fuisse vel leviter indicet.

Iam vero haec coniectura si placeat, dicendum erit, libri primi Codicis titulos I—XIII, qui parte prima Collectionis constitutionum ecclesiasticarum (editae in *Voelli* et *Iustelli* Bibl. II p. **1223** sqq.) continentur, e Stephani Breviario haustos esse[6]). Loci enim, quos ex libro I Codicis appendix Eclogae exhibet, omnes similiter in Collectione constitutionum ecclesiasticarum l. l. reperiuntur[7]): et non tam ex hac, quam potius ex Stephani Breviario in Appendicem illam translati esse videntur[8]). Quidni ergo statuamus, titulos quosdam integros ex Breviario Stephani in Collectione constitutionum ecclesiasticarum nobis servatos esse, praesertim quum titulos istos ex aliis Codicis commentariis, quorum quidem accuratior notitia ad nos pervenerit, minime desumtos esse sciamus[9])? Quamquam non negaverim, esse nonnulla, quae dubitationem movere possint. V. c. inter paratitla, quae titulis I—XIII libri I Codicis in Collectione constitutionum ecclesiasticarum adiecta sunt, habetur etiam brevis epitome l. **23** C. *de testamentis* (*Voelli* et *Iustelli* Bibl. II p. **1270**); eiusdem legis epitomen, qualem Stephanus libro VI titulo XXIII *de testamentis* exhibuit, praestant fragmenta e Codice Bodleiano inferius edenda; altera autem ab altera ita discrepat, ut vix videantur ab eodem auctore confectae esse. Sed hoc ita explicari potest, ut Stephanus tam illam quam hanc ex ipso constitutionis textu[10]), non alteram ex altera confecisse dicatur: ut proinde facile evenire potuerit, ut in epitomando Stephanus non per omnia sibi constiterit, vel certe aliis verbis uno, aliis altero loco sensum constitutionis expresserit[11]). Quae quum ita sint, coniectura nostra modo proposita certe aliquam veri speciem prae se ferre videtur.

§. 3.

Auctor Collectionis constitutionum ecclesiasticarum etiam Nomocanonem veterem titulis XIV constantem post Heraclii tempora conscripsit[12]): imo altera alteri ita arcte coniuncta est, ut quasi unum opus efficiant. Quapropter etiam, sicubi Codicis loci in Nomocanone illo laudantur, eos ab auctore, siquidem is Breviarium Stephani in Collectione constitutionum ecclesiasticarum sequutus est, ex eodem Breviario excitatos esse longe veri simillimum est, ut proinde et horum locorum in describendo et restituendo Breviario Stephani ratio habenda sit. Verumenimvero Nomocanon ille an ea forma, qua ab auctore primum compilatus est, hodienum omnino supersit, dubitare est[13]): illud quidem certum est, in plerisque Codicibus MSS hunc Nomocanonem non contineri integrum, sed a Photio Patriarcha CP. saec. IX exeunte interpolatum et expolitum. Photium autem, qui veteri illi Nomocanoni canones recentiores et aliquot Novellarum locos addiderit[14]), eundem etiam Codicis locos ex aliis fontibus petitos his, quos e Breviario Stephani auctor olim receperat, adiecisse probabile est. Ita fit, ut loci Codicis, qui in Photiano Nomocanone habentur, utrum Stephano tribuendi sint nec ne, haud semper diiudicari possit.

---

6) Delineatio §. 22, 7, a, α.

7) Quod infra in notis ad hos locos accuratius indicabo.

8) In nonnullis sane huius Appendicis Codicibus vestigia quaedam collectionis constitutionum ecolesiasticarum superesse videntur: (veluti in Cod. Bieneriano, qui fol. 11 b in media Appendice Eclogae titulum περὶ θυσιῶν καὶ ἀστρολόγων κ. τ. λ. ex parte I Collectionis illius (Voelli et Iustelli bibl. II p. 1311) integrum exhibet; sed, quod probe notandum est, hoc non de omnibus Codicibus Appendicis nostrae dici potest.

9) *Heimbach in Richter's Jahrbb.* 1839. II p. 984.

10) Unde etiam explicatur, cur constitutiones in Paratitlis διατάξεις appellet, quum epitomas constitutionum κεφάλαια nuncupaverit.

11) Vide, quae similiter de Athanasii Epitomis et Paratitlis dixi in *Wiener Jahrbb. d. Lit. LXXXVI* p. 226. — Sic etiam in ipsa Collectione constitutionum ecclesiasticarum epitomae constitutionum, quae partim in Summa tituli alicuius partim inter paratitla alius tituli habentur, neutiquam inter se conveniunt. Cf. epitomen l. 24 C. *de episcopis* apud Voell. et Iustell. II p. 1264 et 1296 et 1301.

12) Delineatio §. 22, 6. *Heidelberger Jahrbb. 1811 S. 533*

13) Delineatio §. 22, 6, b.

14) *Heimbach* Ἀνέκδ. tom. I p. L et in *Richter's Jahrbb.* 1839. II p. 983.

§. 4.

Secundum fragmenta Codicis per Stephanum Antecessorem *κατ' ἐπιτομήν* graece conversi, quae nobis in Codicibus MSS sive libris hactenus recensitis servata sunt, indoles eius, qualis fuerit, satis accurate describi potest.

Titulum habuisse videtur *τοῦ συντόμου κώδικος*, quippe quo titulo in Appendice Eclogae laudetur. Ordine plane eodem compositus erat, quem Iustinianeus Codex sequitur. Rubricas titulorum Codicis latinas exhibuisse videtur, adiecta fortasse versione graeca: nam in Codice Bodleiano 3399 rubrica tituli 30 libri VI Codicis latine effertur, in Appendice Eclogae autem nec non in Collectione constitutionnm ecclesiasticarum rubricae graece versae reperiuntur. Quivis titulus fere duabus partibus constabat. Prima pars singularum [15]) deinceps constitutionum epitomas sive summas continebat, quae tum brevitatis tum vocum latinarum, quae quasi technicae essent, retinendarum studio conspicuae essent. Altera pars *παράτιτλα* [16]) complectebatur, i. e. collectionem omnium locorum ad materiam eius tituli pertinentium, qui deinceps in aliis Codicis titulis et in Novellis Iustiniani constitutionibus reperiri potuissent. Constitutiones Codicis, ex quibus ea *παράτιτλα* desumta sunt, accurate allegantur numero libri, tituli et constitutionis laudato et additis insuper verbis initialibus cuiusvis constitutionis. Novellae autem ita allegantur, ut rubrica earum et numerus referantur, quibus in collectione, qua Stephanus utebatur, distinctae essent; quae collectio Stephani a Collectione CLXVIII Novellarum non multum diversa fuisse videtur. Digestorum loci in hisce Paratitlis nusquam excitantur: cuius rei ratio haec fuit, quod, quae olim obtinuisset legum et iurium separatim tractandorum ratio, etiam a Iustinianeis ICtis retenta est.

Quae quum ita sint, *ὁ σύντομος κῶδιξ στεφάνου ἀντικήνσορος* etiam sic describi posse videtur, ut Index Codicis Iustinianei cum paratitlis fuisse dicatur, cuiusmodi illustrationis genus ipse Iustinianus certe Digestis interpretandis adhibere permiserat. *Indices* enim sunt indicationes argumenti, quod lege aliqua continetur, qui indices modo partem efficiebant latiorum commentariorum, modo in unum collecti quasi *Summas* [17]) repraesentabant; et Indicis sive Summae nomen quantopere Breviario Codicis, de quo agimus, conveniat, nemo est, quin videat.

§. 5.

Quae in Collectione constitutionum ecclesiasticarum et in Nomocanone XIV titulis constante fragmenta Codicis a Stephano Antecessore in epitomen redacti habentur, siquidem ad *τὸν σύντομον κώδικα* Stephani revera pertinent, saepius edita sunt et a viris doctis in castigando et restituendo Codice Iustinianeo dudum adhibita [18]). Ea veró, quae reliqui fontes supra indicati praestant, necdum lucem viderunt; quo certius autem e Stephani Antecessoris Codice derivata sunt, eo magis digna esse videntur, quae publici iuris fiant. Itaque edam deinceps:

1. Fragmenta Codicis Stephani, quae in Codice Bodleiano 3399 (et similiter in Codice Marciano 579) habentur.

2. Appendicem Eclogae tantum non integram. Nimirum quum multa excerpta notatu digna contineret, potius integram, (exceptis tamen his, quae dudum typis edita essent et quae indicasse sufficeret,), quam sola fragmenta Codicis, quae Stephani nomine inscripta essent vel cum aliqua veri specie Stephano tribui posse viderentur, ex ea collecta edere constitui. In quo sequutus sum Codicem Parisiensem Regium graecum, numero 1384 insignitum, quippe qui, licet corruptissimo scribendi genere utatur, tamen Appendicem Eclogae prae aliis locupletem exhiberet [19]). Sed, quod officium editoris erat, vitia et corruptelas eius Codicis tum coniecturis sanare tum ex aliorum Codicum collatione emendare studui.

---

15) Hoc differt Breviarium Stephani a Breviario Theodori.

16) Cf. Delineatio §. 15, 1, a, β. *Wiener Jahrbb. d. Lit. LXXXVI* p. 225.

17) Indices Graecorum per omnia similes erant Summis Glossatorum, de quibus conferenda sunt, quae habet *Savinius* in opere eximio: *Gesch. d. RRs. im Mittelalter* tom. III p. 552 et 556. — De Indicibus vide etiam Delineationem hist. IGR. §. 15, 1, a, γ. *Heimbach 'Ανέκδ.* tom. II p. XLVII sqq. *Heidelberger Jahrbücher* 1841 p. 534 sq.

18) *Biener Revision des Iustin. Codex* p. 26 sqq. *Witte* leges restitutae p. 24 sqq.

19) Accuratam huius Codicis descriptionem dedi in dissertatione, quae Heidelbergae prodiit anno 1835 hoc titulo: *Fragmenta versionis graecae legum Rotharis, Longobardorum regis. Ex Codice Paris. gr. 1384.*

§. 6.

Reliquum est, ut de auctore Breviarii, cuius fragmenta infra dabo, h. e. de Stephano Antecessore, paucis exponam. In quo, ne longus sim, non tam aliorum sententias et coniecturas[20]) examinare et aut confirmare aut refutare in animo est, quam potius ea breviter enarrare, quae mihi vera esse videantur.

Stephanum quendam Digesta *εἰς πλάτος* edidisse refert *Matthaeus Blastares* in praefatione ad Syntagma canonum. Eius commentarii fragmenta plurima in Basilicorum scholiis et alibi[21]) supersunt, ex quibus indoles eius, qualis fuerit, optime diiudicari potest. Nimirum Stephanus commentatus est ad ipsum Digestorum textum, et quidem ita, ut cuiuslibet legis indicem[22]) i. e. summam primo daret, deinde eiusdem legis *ἑρμηνείαν εἰς πλάτος*[23]) i. e. latiorem interpretationem, denique *παραγραφάς* i. e. adnotationes ad textum adderet, quibus vel difficiliora verba textus latini specialiter explicaret[24]) vel ad insigniores definitiones et regulas in textu obvias lectorum animos dirigeret[25]). Aliquando etiam quaestiones, quas Glossatores dixerunt[25a]), (*ἀπορίας* sive *ἐρωτήσεις* et *λύσεις*) commentario suo intexuit[26]). Caeterum hic Stephanus antecessoris munere functus est. Hoc enim licet nusquam expresse traditum sit, tamen ex eo concludi potest, tum quod a posteris certe *διδάσκαλος*, i. e. magister sive expositor iuris vocatur[27]), tum quod in Digestorum commentario illo dicendi et scribendi genere utitur, quod antiquioribus antecessoribus quasi peculiare est. Sic frequentes hae dictiones occurrunt: *μανθάνεις*, *ἔγνως κ. τ. λ.*[28]), et Digestorum leges secundum partes (*συντάγματα*), quae in scholis recitabantur, vel secundum libros singulares (*μονοβιβλία*), quos in scholis legi Iustinianus iusserat[29]), semper ubique excitantur.

Idem Stephanus, qui ad Digesta commentatus est, etiam Institutiones tractavit. Ipse enim in Digestorum commentario nonnunquam provocat ad ea, quae in Institutionibus docuerat[30]), et praeterea commentarium Stephani ad Institutiones extitisse significat scholiastes ad Basilica[30a]) et testimonium Codicis Paris. gr. 1367, quod in libro: *Ὁ πρόχειρος νόμος* p. XII not. 3 attuli. Quo quidem testimonio etiam hoc probatur, Stephanum, Institutionum interpretem, antecessorem fuisse.

Iam vero hunc Stephanum Antecessorem, qui ad Digesta et Institutiones commentatus sit, equidem haud diversum esse crediderim ab eo, qui Codicem in epitomen contractum cum paratitlis edidit, quandoquidem nulla idonea ratio apparet, cur duos eiusdem nominis antecessores eodem circiter tempore extitisse putemus. Quo fit, ut, quaecunque de vita Stephani, qui ad Digesta commentatus sit, dici possint, eadem etiam in Stephanum Codicis interpretem cadant.

§. 7.

Igitur Stephanus, quem variis scriptis[31]) claruisse hactenus vidimus, Antecessoris munere functus est, et omnino non confundendus est cum Stephano, qui Triboniani socius fuit in Digestis compilandis. Is enim hoc tempore patronus causarum fuit apud maximam sedem praefecturae, et anno 539 inter sacros iudices allectus est[32]): nec iuri docendo operam dedisse nec memoriam sui in scriptis reliquisse videtur. Noster Stephanus paulo iunior est; nam ipse magistrum (Theophilo, uti videtur iuniorem, aut certe aequalem) habuisse sese testatur, quem Digesta interpretantem audiverit[33]), ut proinde pro compilatore Digestorum haberi neutiquam possit.

---

20) De quibus vide *Heimbach* de Basil. p. 28 ibique citatos. *Biener Gesch. d. Novell.* p. 56 not. 36, p. 66 not. 72, p. 122 not. 4 et 5. *Heimbach* *Ἀν.* tom. I p. 203. 221.

21) E. g. conferas, quae de Codice Bodleiano 173 dixi in libro: *Ὁ πρόχειρος νόμος* p. 283. Codici Bodleiano 173 in hoc similis est Cod. Laurent. LVI, 13.

22) Hi sunt indices Stephani, qui in Basilicorum scholiis aliquando laudantur: unde etiam Stephanus *ἰνδικεύειν* dicitur et *ἰνδικευτής* appellatur.

23) Cf. Basil. ed. *Heimbach* I p. 823 sqq. passim.

24) Cf. Basil. ed. *Heimbach* II p. 105. 113. passim.

25) Cf. Basil. ed. *Heimbach* I p. 420 passim.

25a) *v. Savigny Gesch. des RRs. im Mittelalter.* III p. 552.

26) Cf. Basil. ed. *Heimbach* I p. 378 ed. *Fabrot.* V p. 223 et passim.

27) *Leunclav.* IGR. II p. 192. Bas. ed. *Heimbach* II p. 576. 641.

28) V. c. cf. Basil. ed. *Heimbach* II p. 527. 542.

29) Basil. ed. *Heimbach* II p. 3 passim.

30) V. c. cf. Basil. ed. *Heimbach* I p. 370. II p. 593.

30a) Basil. ed. *Heimbach* II p. 397.

31) Quod autem *Reitzius* post Theophil. p. 1243 Stephanum nostrum ad Novellas scripsisse auctor est, id omni idoneo fundamento destitutum est. Cf. *Biener Gesch. d. Novell.* p. 69.

32) Delineatio §. 14 (2, o et 4).

33) Basil. ed. *Heimbach* II p. 627.

Floruit autem Stephanus Antecessor post Theophilum, Dorotheum et Thalelaeum, ad quos una cum aliis antecessoribus const. *Omnem reipublicae* Iustinianus anno 533 direxit. Stephanus enim illos passim[34]) laudat addito ubique epitheto *τοῦ μακαρίτου*, quod nuper defunctum significat[35]). Sed vivo adhuc Iustiniano iuri docendo operam dedisse videtur; nam et a Blastare, de cuius testimonio supra diximus, ad Iustiniani aevum refertur, et Iustinianum nomine eius non adiecto simpliciter *τὸν δεσπότην* eiusque constitutiones *εὐσεβεῖς διατάξεις* vocat[36]). Denique Constantinopoli scholas habuisse et scripsisse videtur, quandoquidem hoc tempore, quo vixit, i. e. sub finem imperii Iustiniani, Beryto terrae motu eversa, aliae urbes praeter Constantinopolin antecessores non habuerunt[37]). Insuper hoc etiam domicilium Constantinopolitanum indicare videtur, quod collectione Novellarum utitur[38]) simillima illi CLXVIII Novellarum, quam Constantinopoli in usu fuisse inter omnes constat[39]).

Doctrina et eruditione plurimum excelluit, quod e fragmentis commentarii eius ad Digesta luce clarius patet. Ibi enim saepe multumque aliorum antiquiorum ICtorum sententias laudat et castigat[40]): et ipse semet interpretem iuris et latinae linguae peritissimum ostendit. Ita factum est, ut et disciputi doctissimi ex eius scholis prodierint, inter quos Iulianum Novellarum epitomatorem et Theodorum Scholasticum Hermopolitanum nominabo[41]), et auctoritas Stephani apud posteros adeo magna fuerit, ut et *σοφώτατος τῷ ὄντι*[42]) et *μέγιστος καὶ διασημότατος διδάσκαλος καὶ νομοθέτης* et *περιβόητος τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος* appellari meruerit[43]).

---

34) Basil. ed. *Heimbach* I p. 763. II p. 534. 579. 608.

35) *Reitz* ad Theophil. p. 1241.

36) Basil. ed. *Heimbach* II p. 527. — Cf. etiam Basil. ed. *Fabrot.* tom. V p. 225 schol. g et p. 238 schol. g, quae scholia sine dubio Stephano tribuenda sunt.

37) Delineatio §. 13.

38) Novellarum collectio, qua Stephanus utitur, cognoscitur tum ex collectione constitutionum ecclesiasticarum (§. 4) tum ex scholiis quibusdam Basilicorum e Stephani commentario ad digesta excerptis. Videsis Basil. ed. *Heimb.* II p. 527. 528. 565. ed. *Fabrot.* III p. 512, V p. 225. 238. 255. 257.

39) *Biener Gesch. d. Novell.* p. 89.

40) Basil. ed. *Heimbach* I p. 583. II p. 14. 542. 601.

41) De Theodoro discipulo Stephani dixi in Prolegomenis ad Theodori Breviarium: de Iuliano vero dicam infra in Prolegomenis ad fragmenta epitomae graecae Novellarum §. 13.

42) Basil. ed. *Heimbach* II p. 641.

43) *Leunclav.* IGR. II p. 192. 195. — *Νομοθέτης* Graecis audit, qui latine appellatur „*iuris conditor.*" Quod nomen non solum his datum esse constat, qui legum ferendarum potestatem haberent, sed etiam ICtis, quorum sententiae et opiniones in foro auctoritatem obtinerent. Quae significatio vocis *νομοθέτης* optime comprobabitur testimonio fragmenti cuiusdam, quod, quum ad crisin l. 2 D. *de origine iuris* nonnihil faciat, hac occasione data, publici iuris faciam. Exstat in Codice Bieneriano Synopseos, ubi inter alia scholia ad marginem adscripta haec habentur fol. 246 verso: *Πόθεν νόμος; παρὰ τὸ νέμειν ἑκάστῳ τὸ ἴδιον. — Ὤφειλεν ὁ νόμος. ἀπὸ τοῦ νέμω ὠνομάσθαι· καὶ φαμέν, ὅτι ἴυυς παρὰ ῥωμαίοις λέγεται ἡ δικαιοσύνη καὶ τὸ νόμιμον. πρὸς ἐκείνους δὲ ἀναφέρων τὸν λόγον ὁ νομοθέτης οὕτω φησίν: — Σημείωσαι ὅτι δώδεκα σοφοὶ νομοθέται, πάλαι ἀπὸ ῥώμης ἐπέμφθησαν. κατά τε τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας, καὶ κατὰ τὴν τῶν ἀθηνῶν. καὶ ἐνομοθέτουν τὰ γοῦν τούτων νομικὰ ποιήματα, ἐκαλοῦντο δυοδεκάδελτος: — Τὰ δὲ ὀνόματα τῶν νομοθετῶν τῆς δυοδεκαδέλτου, εἰσὶ ταῦτα· γάϊος, πομπώνιος, ἄπριος, κλαύδιος, σέξστος, ἀέλιος, θαλέλκιος, παῦλος, στέφανος καὶ οὐλπιανός: — Δυοδεκάδελτος εἴρηται, τοῦτον τὸν τρόπον. μετὰ τὸ ἐξελάσαι τοὺς ῥῆγας, οἱ ῥωμαῖοι, νόμον ἔθεντο, ὥστε τοὺς νόμους αὐτῶν μὴ πολιτεύεσθαι, καὶ τοῦτο ἐκράτει κ' ἔτη, ἐλθόντες οὖν πρὸς ἀθηναίους, καὶ λακεδαιμονίους, οἱ ἄνδρες, ἔλαβον τοὺς ἐκεῖθεν νόμους, εἶτα νοήσαντες τούτους ἐλλείπειν, εἶσαν γὰρ ἐν δέκα δέλτοις ἐλεφαντίοις γραφέντες, ἑτέρους προστεθήκασι δύο. καὶ οὕτως ἐκλήθη δυοδεκάδελτος.* — Ita Codex: quae emendari debeant, quivis intelligit. Observes *κ' ἔτη* (*viginti annos*) scribi, quum in praefatione Epitomes legum (Cf. *Ὁ πρόχειρος νόμος* p. 289) legatur *ἐπὶ πεντήκοντα ἐνιαυτούς*.

I. FRAGMENTA *ΤΟΥ ΣΥΝΤΟΜΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΑΝΤΙΚΗΝΣΟΡΟΣ*

EX CODICE BODLEIANO 3399.

Στεφάνου[1] *ἀντικινσορος τοῦ κώδικος.*

Κεφ. ιη'. — Αἱ διαθῆκαι καὶ ὅσα ἕτερα παρὰ τῷ μαγίστρῳ τῶν κίνσων ἐμφανίζεται, παρ' αὐτῷ ἀποκείσθωσαν. καὶ γὰρ ὁ παραβὰς ἄχρηστον ποιείτω τὴν τοῦ TESTATORος[2] *βούλησιν.*

ιθ'. — Τὸ ἀσφαλὲς ἐχέτω ἡ ἐπιδοθεῖσα ἐν δεήσει διατύπωσις, ὥσπερ κἂν εἴ τις ἐν ὑπομνήμασι παρ' οἱῳδήποτε δικαστῇ ἢ τοῖς στρατηγοῖς τὰ οἰκεῖα διατυπώσῃ, καὶ μὴ ἀδικείτω τὶ τὸ μὴ ἀντιγραφῆναι πρὸς τὰς δεήσεις. ἔξεστι γὰρ αὐτῷ ἕτερον ἐκ μεταμελείας κληρονόμον ἐνίστασθαι. καὶ ὁ ἐν τῇ δεήσει γραφεὶς κληρονόμος μὴ χρείαν ἐχέτω διακατοχῆς, μόνῃ τῇ ADITIONι *ἀρκούμενος.*

κ'. — Ὁ τολμήσας εἰπεῖν ἀγράφως τὸν βασιλέα ἢ δυνατὸν πρόσωπον καταλειφθῆναι κληρονόμον παρά τινος, διαθήκης ὑπούσης τελείας ἢ ἐξ ἀδιαθέτου καλουμένου τινός, ὡς πλαστογράφος τιμωρείσθω, κἂν ἰδιώτης ἐστὶ κἂν στρατεύηται. τί γὰρ τοιαῦτα ἐψεύδετο;

κα'. — Ἐξέστω τῷ βουλομένῳ λανθάνειν τα ἐν διαθήκῃ δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἑτέρου γράφειν αὐτήν, καὶ οὕτως εἱλιγμένην δεικνύναι τοῖς μάρτυσι καὶ λέγειν διαθήκην αὐτοῦ εἶναι, καὶ ὑπογράφειν ἢ ποιεῖν ἕτερον ὑπογράφειν, ἔνθα μὴ ἐπίσταται γράμματα· καὶ οὕτως ὑπογραφόντων τῶν ζ' μαρτύρων ἢ ε', καὶ ἀγροίκων ὄντων ὑπογραφόντων καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἑτέρων, ἐῤῥωμένη ἔσται, κἂν ἠγνόηται τὰ ἐν αὐτῇ τοῖς μάρτυσιν. ἡ[3] *γὰρ μὴ ὑπογραφεῖσα καὶ σφραγισθεῖσα ἄχρηστος ἔστω, εἰ μὴ ἄρα τῶν κατιόντων εἰσὶν οἱ γραφέντες. εἰ δὲ ἐξωτικοὶ εἰσι μετ' αὐτῶν κληρονόμοι, τὸ τούτων μέρος προσαυξανέσθω τοῖς κατιοῦσιν. ὁ δὲ ἀγράφως διαθέμενος ζ' παρόντων μαρτύρων λεγέτω, τίνος*[4] *αὐτοὺς μετεστείλατο χάριν, καὶ τὴν οἰκείαν οὕτω βούλησιν ἐκφαινέτω. εἰ δέ τις προτέραν διαθήκην ποιήσας ἑτέραν ποιήσῃ τελείαν, ἀνατρεπέσθω ἡ πρώτη. ἀτελοῦς δὲ τῆς δευτέρας οὔσης, ἰσχυέτω ἡ πρώτη, εἰ μὴ ἄρα ἐξωτικοὺς φέρῃ τοὺς ἐν αὐτῇ κληρονόμους, τῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ δυναμένων καὶ ἐξ ἀδιαθέτου κληθῆναι. τότε γὰρ ὡς ἄγραφος βούλησις ἡ δευτέρα κρατείτω, ε' μαρτύρων ἐνομότως περὶ αὐτῆς κατατιθεμένων. ἐξέστω δὲ καὶ ἑλληνιστὶ διατίθεσθαι.*

κβ'. — Ὁ τὰ τελευταῖα διατυπῶν καταλιμπανέτω LEGATA[5] *ἢ* FIDEICOMMISSA[6] *οἷς βούλεται, καὶ κατὰ*

1) Ex Cod. Bodlei. 3399. fol. 102 sq.
2) Cod.: TTRος.
3) Codex *εἰ.*

Ex Stephani antecessoris Codice.

[lib. VI tit. 23.]

Cap. 18. — Testamenta caeteraque, quae apud magistrum census publicantur, apud eundem remaneant. Alioquin qui hoc praeterierit, irritam reddat *testatoris* voluntatem.

19. — Ratum sit testamentum in precibus oblatum, sicuti etiam tum, quum quis in actis apud quemcunque iudicem vel municipes de suis rebus testatus fuerit: nec noceat quidquam, si nihil ad eas preces rescriptum sit. Liceat autem ei alium, quum poenituerit, heredem instituere. Et qui oblatis precibus heres scriptus est, non opus habeat bonorum possessionis agnitione, sed sola *aditio* ei sufficiat.

20. — Quicunque ausus fuerit dicere, sine scripto imperatorem vel potentem personam relictam esse ab aliquo heredem, quum perfectum testamentum existat vel ab intestato quis vocetur, tanquam falsarius puniatur, sive privatus sit sive militet. Cur enim talia mentitus est?

21. — Liceat ei, qui latere vult, quae in testamento scripta sunt, sua vel alterius manu id conscribere, et ita involutum testibus monstrare et dicere, suum testamentum esse, et subscribere aut alium subscriptorem adhibere, si non calleat literas. Et ita si VII vel etiam V testes subscripserint, vel etiam alii pro iis, si rustici sint, subscripserint, valebit, licet testes nesciant, quae in eo scripta sunt. Non subscriptum autem nec signatum irritum esto, nisi forte scripti heredes ex descendentibus sint. Si vero extraneae personae cum illis institutae sint, earum portio descendentibus accrescito. Qui vero sine scriptura testamentum facit, praesentibus VII testibus dicito, cuius gratia eos convocavit, et sic suam voluntatem declarato. Si quis autem priori testamento condito aliud fecerit perfectum, prius infirmator. Quodsi posterius imperfectum est, prius valeto, nisi forte hoc extraneos habeat scriptos heredes, dum, qui in secundo instituti sunt, etiam ab intestato venire possint. Tunc enim quasi nuncupativa voluntas secundum testamentum valeat, si quidem V testes iurati de eo deponant. Liceat vero etiam graece testari.

22. — Qui ultimam voluntatem condit, relinquat *legata* vel *fideicommissa* quibuscunque volet, tum ob

4) Cod. *τίνα.*
5) Cod. LEGG.
6) Cod. FICSA.

ἄλλον οἱονδήποτε νόμιμον τίτλον, καὶ αὐτοῖς δέ, εἰ βούλεται, τοῖς τῇ βουλήσει μαρτυροῦσιν.

κγ'. — Αἱ διαθῆκαι παρα μονῳ τῷ μαγίστρῳ τῶν κίνσων ἐμφανιζέσθωσαν, μηδενὸς δαπανωμένου ἢ μισθοῦ χάριν διδομένου ὑπὲρ τῆς ἄχρι ρ' νομισμάτων κληρονομίας· μηδέ τις ἕτερος ἢ δικαστὴς ἢ ἐκκλησιέκδικος πραττέτω διαθήκης ἐμφάνειαν.

alium quemlibet legitimum *titulum* tum ipsis quoque, si volet, qui voluntati testimonium praebent.

23. — Testamenta apud solum magistrum census aperiantur, nullo sumtu faciendo nec mercede praestanda pro hereditate, quae C aureos non excedit: nec alius quisquam aut iudex aut defensor ecclesiae testamenti publicationem faciat.

Τοῦ αὐτοῦ κεφ. κζ' 7). — *Ὁ διαθήκην ἄγραφον ποιῶν σημαινέτω μόνον* 8) *ἐπὶ τῶν ζ' μαρτύρων, ἃ βούλεται, καὶ μὴ προλεγέτω αὐτοῖς τὸ διὰ τοῦτο αὐτοὺς προσκαλέσασθαι.*

κη' 9). — *Μὴ* 10) *ἀναιρείσθω τῇ τῆς δεκαετίας παραδρομῇ διαθήκη, εἰ μὴ ἄρα τελείας γενομένης ἑτέρας, ἢ ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ* TESTATOROS 11) *μὴ ἐῤῥῶσθαι αὐτὴν εἰρηκότος, ἢ ἄλλως μὴ κρατεῖν αὐτὴν σημάναντος, ὅπερ διὰ γ' δείκνυται μαρτύρων ἢ διὰ πράξεως ὑπομνημάτων, εἶτα καὶ ἡ δεκαετία παρέδραμεν.*

κθ' 12). — *Ἐάν τι συμβῇ τῷ* TESTATORI *ἢ ἑνὶ τῶν μαρτύρων ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ πληροῦσθαι τὴν διαθήκην, ὡς τὸ τραφῆναι αὐτὸν ἢ ἰατρευθῆναι ἢ πρὸς χρείας ἀπελθεῖν, εἰ μὲν οὐ χρεία ἐπὶ πολὺ διαστῆναι, ὁ αὐτὸς πάλιν παραλαμβανέσθω μάρτυρας ἀντ' αὐτοῦ προσλαμβανέσθω* 13). *ἔνθα δέ τις δι' ἑαυτοῦ γράφει τὴν διαθήκην, μὴ χρεία ἔστω τὸν αὐτὸν ὑπογράφειν, μήτε ἕτερον ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον τοῦ* 14) *ἐφεξῆς.*

Eiusdem cap. **27.** — Quis testamentum sine scripto facit, manifestato solum coram septem testibus, quae vult, et non praedicito, ideo eos convocatos esse.

28. — Non tollatur per decennii transcursionem testamentum, nisi aliud perfectum conditum sit: aut interim *testator* dixerit, se non velle illud stare, vel aliter illud non valere significaverit, quod per tres testes vel per actorum confectionem probatur, si quidem et decennium fuerit emensum.

29. — Si quid acciderit *testatori* vel uni ex testibus medio tempore, quo testamentum perficitur, veluti victus oblatio aut medicaminis datio aut recessus propter necessitates, si quidem longo intervallo non est opus, idem iterum adhibeatur [vel alius] testis in eius locum subrogetur. Si quis sua manu testamentum scribit, non opus esto ipsius subscriptione neque alius pro eo, sed solum reliqua observatione.

Στεφάνου ἀντικίνσορος κεφ. λα' 15). — *Ἄγροικοι νόμον ἀγνοοῦντες συγγινώσκονται ἐπὶ τοσοῦτον, ὅτι καὶ ἐν τοῖς τόποις, καθ' οὓς οὐχ εὑρίσκονται εὐχερῶς γράμματα εἰδότες, ζ' μάρτυρας ὁ διατιθέμενος ἄγροικος παραλαμβανέτω ἀγράφως μαρτυροῦντας· εἰ δὲ μὴ εὑρίσκονται ζ', ε' πάντως. εἰ δέ τινες ἐπίστανται γράμματα, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀγνοούντων ὑπογραφέτωσαν, παρόντων μέντοι καὶ ἀκουόντων τὴν βούλησιν, καὶ μάλιστα τίνες καταλιμπάνονται κληρονόμοι, καὶ πάντες ἐνομότως τὰς μαρτυρίας κατατιθέσθωσαν.*

Stephani antecessoris cap. **31.** — Rusticis ius ignorantibus in tantum ignoscitur, ut etiam in locis, in quibus non facile inveniuntur literarum periti, rusticus testator septem testes adhibere possit sine scriptura tesimonium praebentes: sin autem non inveniuntur septem, quinque omnibus modis. Si vero quidam literas callent, ii pro ignorantibus subscribant, sic tamen, ut hi praesentes sint et audiant voluntatem [testatoris], et maxime qui relinquantur heredes, et omnes iurati testimonia deponant.

Ἐκ 16) τοῦ κε' τί. τοῦ κώδικος 17) τὰ τελευταῖα κεφάλαια β'.

Οὕτω 18) *τὶς εἰπών· ὁ δεῖνά μου ἔστω κληρονόμος κατὰ* 19) *τὰς ὑποκειμένας αἱρέσεις, εἰ μὲν οὐδεμίαν προ-*

Ex tit. 25 Cod. [lib. VI] ultima duo capita.

Si quis ita dixerit: Ille mihi heres esto secundum conditiones infra scriptas, siquidem nullam ad-

---

7) Haec tria quae sequuntur capita sunt ex eodem Cod. Bodlei. 3399 fol. 93. Ibi subiiciuntur cap. 31 huius tituli, cui inscribitur: *στεφάνου ἀντικίνσορος*, ut proinde haec verba: *Τοῦ αὐτοῦ* Stephanum significent. Caeterum, quae hoc loco dicuntur esse capp. 27. 28. 29, nobis sunt constitutiones 26. 27. 28.

8) Codex *μόνος*.

9) Sic Cod. Marcian. 579. In Bodlei. numerus deest.

10) Deest hoc *μή* in Codice.

11) Codex: TTROS.

12) Sic Marc. In Bodl. numerus deest.

13) In Cod. Bodl. verbum *προσλ.* deest, relicto spatio vacuo. Supplevi illud ex Cod. Marciano 579. Sed nec sic hic locus sanatur. Legerim: *ἢ ἄλλος μάρτυς ἀντ' αὐτοῦ προσλ.*

14) Codex *τόν*. Fortasse legendum *τοὺς* [*μάρτυρας*] *ἐφεξῆς*.

15) Cod. Bodlei. 3399 fol. 93.

16) Ex Cod. Bodlei. 3399. fol. 102. — Haec ut Stephani esse credam, movet me, quod in Codice statim subiunguntur Stephani fragmenta, quae supra edidi (cf. not. 1), et quod constitutiones Codicis vocantur *κεφάλαια*.

17) Codex post *κώδικος* lacunam habet, quae tamen in Cod. Marc. 579 non apparet. Fortasse addendum: *τοῦ ς' βι.*

18) Sic Cod. Marc. — Bodl. *Ὄτω* habet.

19) Sic Marc. — Bodl. *καί*.

σέθηκεν αἵρεσιν, PURως[20]) δοκείτω γεγραφέναι τὴν ἔνστασιν, καὶ ἐῤῥώσθω, ὥσπερ κἂν εἴ τις καταλείψῃ[21]) ἀγροὺς κατὰ FIDEICOMMISSOν[22]) δήλους ἔχοντας ὅρους, ὑποσχόμενος[23]) τοὺς ὅρους καὶ τὰς προσόδους αὐτῶν λέγειν, εἶτα μηδὲν εἴποι. εἰ μέντοι ἐν οἱῳδήποτε μέρει τῆς διαθήκης αἱρέσεις ὑπέταξεν, δοκείτωσαν αὗται μετ' αὐτῆς ἐγγραφῆναι τῆς ἐνστάσεως.

Ἐάν τις, ἐγκύμονα γαμετὴν ἔχων, αὐτὴν μὲν εἰς μέρος γράψῃ κληρονόμον, τὸν δὲ ἐξ αὐτῆς POSTUMOν εἰς τὸ ὑπόλοιπον, ἐπαγαγών· εἰ δὲ μὴ τεχθῇ ὁ POSTUMOς, ὁ δεῖνα ἔστω κληρονόμος· εἰ μὲν μὴ ἐτέχθη, χώρα ἔστω τῇ ὑποκαταστάσει· εἰ δὲ ἐτέχθη μέν, ἄνηβος δὲ ἐτελεύτησεν, αὐτὴ καὶ εἰς τὸ τούτου μέρος καλείσθω· μη περιούσης δέ, πάλιν ὁ SUBSTITUTOς ἐρχέσθω.

iecit conditionem, puram institutionem scripsisse videatur, et valeat, sicuti etiam quum quis agros per fideicommissum reliquerit, qui certos fines haberent, et promiserit fines et reditus eorum declarare, postea autem nihil dixerit. Sin autem in quavis parte testamenti conditiones posuit, tunc hae cum ipsa institutione scriptae esse videantur.

Si quis, quum praegnantem uxorem haberet, ipsam quidem ex parte heredem scripserit, postumum vero ex ipsa in reliquam partem, et adiecerit: si non natus fuerit postumus, ille heres esto; si quidem natus non fuerit, locus esto substitutoni: sin autem natus fuerit, sed impubes decesserit, illa etiam ad huius partem vocetur: ipsa tamen non superstite, rursus substitutus admittatur.

DE IURE DELIBERANDI ET ADEUNDA VEL ADQUIRENDA HEREDITATE[24]).

α. Ἡ ἐμαγκιπάτα μὴ αἰτοῦσα διακατοχὴν ἐπὶ τῇ πατρῴᾳ κληρονομίᾳ μὴ ἔστω αὐτῇ ἔνοχος, κἂν μὴ κατὰ νόμον HEREDITARIOν οἰκέτην ἐλευθερώσῃ ἢ πράγματα διαπωλήσῃ ὑπὲρ ὧν περὶ τὴν ταφὴν τοῦ πατρὸς ἐδαπάνησεν.

β'. Ὁ καταβαλὼν HEREDITARIOν χρέος δοκείτω τὴν κληρονομίαν ἐπιγινώσκειν.

γ'. Ὁ ὑπεξούσιος κληρονόμος γραφεὶς καὶ κεκλειμένης[25]) τῆς διαθήκης ἀναφαινέσθω· κἂν μετ' ὀλίγον οὖν τελευτήσῃ, ἀποκλειέσθω ὁ μετ' αὐτόν. εἰ μέντοι αὐτεξούσιος ὢν πρὸ ADITIOνος τελευτήσῃ, καλείσθω ὁ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀδελφός, καὶ ἀδιτεύων ἐκεῖνος ἢ διακατοχὴν αἰτῶν ἐκδικείτω τὰ πράγματα.

δ'. Τὴν κατενεχθεῖσαν ὑπεξουσίῳ κληρονομίαν PRO HEREDE GERITεύσας[26]) ὁ πατὴρ κατὰ γνώμην αὐτοῦ, τὸ ἱκανὸν τῷ νόμῳ ποιείτω.

ε'. Τὴν κατενεχθεῖσαν αὐτῷ κληρονομίαν CUM TABULA PRO HEREDE GERITεῦσεν[27]). καθ' ἑαυτὸν γὰρ ὁ ἐπίτροπος μηδὲν ποιείτω, μηδὲ πορίζέτω ἀγνοοῦντι PUPILLῳ[28]) τὴν κληρονομίαν.

ς'. Ὁ παρὰ τῆς μητρὸς εἰς μέρος κληρονόμος γραφεὶς καὶ μόνῳ λογισμῷ κληρονόμος γινέσθω, καὶ παραπεμπέτω τὴν τοῦ μέρους ἀπαίτησιν.

ζ'[29]). —

η'. Εἰ ἐν ἀγνοίᾳ ὢν ὁ SUOS τῆς πατρῴας κληρονομίας....., μὴ ἐκβαλλέσθω χρόνῳ[30]) παραμεθοδεύων αὐτήν.

θ'. Ὁ γραφεὶς κληρονόμος ἐκ τοῦ ποτε CURATOROς ἢ LEGITIμως[31]) καλούμενος μὴ κωλυέσθω μὲν ADITεῦσαι,

[Lib. VI Codicis tit. 30.] De iure deliberandi et adeunda vel adquirenda hereditate.

1. Emancipata, quae in hereditate paterna bonorum possessionem non agnovit, ei non esto obligata, licet nullo iure hereditarium servum manumiserit vel res distraxerit propter funeris patris impensas.

2. Qui hereditarium debitum solvit, agnoscere hereditatem videatur.

3. Filius sub potestate constitutus, si heres institutus sit, etiam clausis tabulis heres existat: et si post paucos dies mortuus sit, excludatur, qui post eum heres est. Si vero sui iuris sit et ante aditionem mortuus sit, patris eius frater vocetur, et, si adierit vel bonorum possessionem petierit, res [hereditarias] vindicet.

4. Filiofamilias delata hereditate, si pater pro herede voluntate eius gessit, legi satisfecisse intelligatur.

5. Delatam sibi hereditatem [potest pupillus tutore auctore] pro herede gerendo consequi. Per se scilicet tutor nihil agat, nec ignoranti pupillo hereditatem acquirat.

6. Qui a matre ex parte heres scriptus est, etiam ex sola animi destinatione heres existat, et persecutionem eius partis transmittat.

7. —

8. Si ignorans, hereditatem paternam sibi delatam esse, suus [sese abstinuerit], tempore non excludatur, quum eam petet.

9. Qui ab eo, qui quondam curator fuit, heres institutus est, vel legitimo iure vocatus non prohi-

---

20) Codex: *PUROS*.
21) Codex: *καταλίψῃ*.
22) Cod. *FCSOν*.
23) Cod. *ὑποσχομένου*.
24) Ita Codex Bodlei. 3399 [fol. 103. 104], nisi quod: *DELIVERANBI* habet. Caeterum haec Stephani esse inde colligo, quod in illo Codice uno tenore subiiciuntur fragmentis Stephani supra (cf. not. 1) editis.
25) Cod. *κεκλιμένης τῆς τῆς διαθ.* (sic) Fortasse: *ἔτι τῆς διαθ.*
26) Codex: *GRITεύσας*.

27) Sic Codex. Pro verbis: *CUM TABULA*, in promtu est coniectura: *CUM TUTORE*. Sed nec sic huic loco medela affertur. Fortasse legendum: *δύναται TA* (i. e. tutore auctore) *PUP* (i. e. pupillus) *PRO HEREDE GERITεῦσαι*.
28) Cod. *PUP*.
29) In Codice Bodlei. et Marc. lacuna est duarum vel trium linearum: in margine adscribitur: *ζήτει* (*quaere*).
30) Codex sine lacunae nota sic: *κληρονομίας μὴ βαλλέσθω χρόνον*.
31) Codex: *CUROSCO ....TIμος*.

εἰ μὴ ἰδικῶς παρῃτήσατο, ἐρωτάσθω δὲ παρὰ τοῦ ἄρχοντος[32]), εἰ ἐστὶ κληρονόμος, καὶ εἰ αἰτήσῃ διάσκεψιν, μετρίαν[33]) διδόσθω.

ι'. Ὁ ἐν μείζονι ἡλικίᾳ τοῖς πατρῴοις ἐμμίξας πράγμασι[34]) κατεχέσθω τοῖς HEREDITARIοις δανεισταῖς, μηδὲν ἐκ τῆς ἀπορίας τοῦ πατρός, ἢ ἐξ ὧν ὁ ἀδελφὸς αὐτὸν βιάζεται, ὠφελούμενος[35]).

ια'. Μηδὲν ἀδικείτω τὸν ὑπεξούσιον παῖδα τὸ REPUDIATεῦσαι[36]) τὸν πατέρα τὴν κατενεχθεῖσαν αὐτῷ κληρονομίαν. εἰ δὲ ἐλευθερώσῃ HEREDITARIους[37]) οἰκέτας ὁ πατήρ, μηδὲν ποιείτω.

ιβ'. Ὁ ἔφηβος τὴν διακατοχὴν ἐπιγνοὺς κατ' αὐτὸ τοῦτο PRO HEREDE GERITεύειν δοκείτω.

ιγ'. Ὁ SUOS διακατοχῆς ἐκτὸς τὴν πατρῴαν ἐχέτω διαδοχήν.

ιδ'. Ὁ κατὰ τὸ πολιτικὸν ἢ τὸν PRAETORα τὴν ἀδελφὴν διαδεξάμενος καὶ μὴ κατασχὼν τὰ πράγματα κληρονόμος ἔστω κατὰ τῶν αὐτὰ νεμομένων.

ιε'. Τὴν κατενεχθεῖσαν ἐν ὑπεξουσιότητι κληρονομίαν μὴ ADITεύσας κατὰ κέλευσιν τοῦ πατρὸς ὁ παῖς αὐτεξούσιος[38])......

beatur quidem [hereditatem] adire, nisi specialiter eam repudiaverit, sed interrogetur a praeside, an heres sit, et, si tempus ad deliberandum petierit, modicum praeses concedat.

10. Qui maior constitutus paternis sese bonis immiscuit, hereditariis creditoribus obligatus sit, nec quicquam inopia patris vel eo, quod frater eum coegerit, adiuvetur.

11. Filius sub potestate constitutus nullum damnum sentiat ex eo, quod pater hereditatem ipsi delatam repudiavit. Et si hereditarios servos pater manumiserit, nihil agat.

12. Pubes, qui bonorum possessionem agnovit, hoc ipso pro herede gerere videatur.

13. Suus omissa bonorum possessione paternam hereditatem obtineat.

14. Qui civili vel praetorio iure sorori successit, nec res detinuit, heres sit adversus hos, qui eas possident.

15. Hereditatem sibi delatam, dum sub potestate esset, si iussu patris non adierit, filius suae potestatis [factus adeat].

II. APPENDIX ECLOGAE

EX CODICE PARIS. REG. GR. 1384 FOL. 106[b] sqq.

Περὶ τῆς τῶν βαθμῶν συγγενείας ἐκ τοῦ τρίτου βιβλίου τῶν ἰνστιτούτων[1]). — Ἡ συγγένεια γενικὸν ἐστιν ὄνομα. διαιρεῖται δὲ εἰς τάξεις τρεῖς, εἰς ἀνιόντας τουτέστιν εἰς τοὺς ἡμᾶς πεποιηκότας, εἰς κατιόντας τουτέστιν εἰς τοὺς ἐξ ἡμῶν γεννηθέντας, εἰς τοὺς ἐκ λοξότητος ἤγουν ἐκ πλαγίου, τουτέστιν εἰς τους ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς ἀδελφοὺς ἡμῶν, θείους τε καὶ θείας, καὶ ἀκολούθως τὴν τούτων γονην.

I. *De graduum cognatione e libro tertio Institutionum.* 1. Cognatio generale nomen est, Dividitur autem in ordines tres, in ascendentes i. e. eos, qui nos genuerunt, in descendentes i. e. eos, qui ex nobis geniti sunt, in eos, qui ex transverso sive ex latere veniunt; i. e. fratres a patre et matre, thios et thias, et deinceps eorum sobolem.

32) Codex: ἔχοντος.
33) Cod.: μεμ... Sic et Marcianus.
34) Cod.: πράγματα.
35) Cod.: ὠφελούμενον.
36) Cod.: REPUDATεῖσαι.
37) Cod.: HEREDITARIUS.
38) Ita Codex explicit; adde: γενόμενος ADITεύτω. — — Caeterum idem Codex fol. 61 haec ad marginem habet adscripta: Τοῦ κώδικος τῶν διγέστων στεφάνου ἀντικίνσορος. Ἐάν τις δανείσῃ τινὶ καὶ μέχρι δεκαετίας ἀσάλευτον τοῦτον ἐάσῃ καὶ ἀνενόχλητον, μὴ ἔχειν αὐτὸν ἐξουσίαν μετὰ παραδρομὴν τῶν ι' ἐνιαυτῶν λαβεῖν παρ' αὐτοῦ τὸ εἰτιοῦν. Quae licet titulum Codicis *Si adversus creditorem praescriptio opponatur* (VII, 36) sapiant, tamen tum ob argumentum, tum ob inscriptionem corruptam, tum ob stylum, (— nam Stephanus pro μὴ ἔχειν αὐτὸν ἐξουσίαν, profecto scripsisset: μὴ ἐχέτω ἐξουσίαν, —) pro genuinis Stephani verbis haberi non possunt.

1) Hic tractatus de gradibus cognationis sive, quod Graecis magis placet, de graduum cognatione, non tantum in Eclogae Appendice, sed etiam in plurimis aliis Codicibus adiecto plerumque schemate cognationum, quod in nostro deest, reperitur: v. c. in Cod. Bodlei. 3399 et in Codicibus, qui Matthaei Blastaris syntagma continent. *Schrader* (Prodromus p. 333) liberam versionem lib. III tit. 6 pr. — §. 9 Institutionum, a Theophilina plane diversam, esse putavit. Sed dubitari potest, utrum auctor eius tractatus ipsum Institutionum textum ob oculos habuerit, an potius Theophili vel alius ICti paraphrasin. — Eundem vel certe similem tractatum nuper (a. 1839?) ex Codice Guelferbyt. No. 92 a viro cl. *Pernice* editum esse, in ephemeridibus literariis, quae Halae prodeunt, legere me memini: fragmentum versionis graecae Institutionum Gaii sive editor sive editionis censor sibi invenisse visus erat.

Πρώτου μὲν βαθμοῦ ἐστὶ ἐπὶ τῶν ανιοντων πατὴρ καὶ μήτηρ, ἐπὶ τῶν κατιόντων υἱὸς καὶ θυγάτηρ.

Δευτέρου ἐστὶ βαθμοῦ ἐπὶ μὲν τῶν ἀνιόντων πάππος καὶ μάμμη, ἐπὶ δὲ τῶν κατιόντων ἔγγονος ἐγγόνη, ἐπὶ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου ἀδελφὸς ἀδελφὴ ἔκ τε πατρὸς καὶ μητρός.

Τρίτου ἐστὶ βαθμοῦ ἐπὶ τῶν ἀνιόντων πρόπαππος καὶ προμάμμη, ἐπὶ δὲ τῶν κατιόντων προέγγονος καὶ προεγγόνη, ἐπὶ τῶν ἐκ πλαγίου τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς υἱὸς καὶ θυγάτηρ, καὶ ἀκολούθως ὁ πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς θεῖος καὶ θεία.

Τετάρτου ἐστὶ βαθμοῦ ἐπὶ τῶν ἀνιόντων ἀπόπαππος καὶ ἀπομάμμη [2]), ἐπὶ τῶν κατιόντων ἀπέγγονος καὶ ἀπεγγόνη [3]), ἐπὶ τῶν ἐκ πλαγίου τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς ἑκατέρας φύσεως ἔγγονος ἐγγόνη, καὶ ἀκολούθως μέγας θεῖος καὶ μεγάλη θεία πρὸς πατρὸς καὶ μητρός, τουτέστι τοῦ πάππου καὶ τῆς μάμμης ἀδελφὸς καὶ ἀδελφή, ὁ ἐξάδελφος καὶ ἡ ἐξαδέλφη, ὅστις καὶ ἥτις ἐκ δύο ἀδελφῶν τῶν ἑκατέρας φύσεως τίκτονται.

Πέμπτου ἐστὶ βαθμοῦ ἐπὶ τῶν ἀνιόντων δίσπαππος καὶ δισμάμμη, ἐπὶ τῶν κατιόντων δισέγγονος δισεγγόνη, ἐπὶ τῶν ἐκ πλαγίου τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς προέγγονος προεγγόνη, καὶ ἀκολούθως μείζων θεῖος καὶ θεία πρὸς πατρὸς καὶ μητρός, τουτέστι τοῦ προπάππου καὶ προμάμμης ἀδελφὸς ἀδελφή..... τουτέστι θείου [4]) μεγάλου ἢ θείας μεγάλης υἱὸς καὶ θυγάτηρ, πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς θείου τε καὶ θείας ἔγγονος ἐγγόνη.

Ἕκτου ἐστὶ βαθμοῦ ἐπὶ μὲν τῶν ἀνιόντων τρίσπαππος τρισμάμμη, ἐπὶ δὲ τῶν κατιόντων τρισέγγονος τρισεγγόνη, ἐπὶ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς ἀπέγγονος ἀπεγγόνη, καὶ ἀκολούθως θεῖος μέγιστος καὶ θεία πρὸς πατρὸς καὶ μητρός, τουτέστι τοῦ ἀποπάππου καὶ τῆς ἀπομάμμης ἀδελφὸς ἢ ἀδελφή, τοῦ ἕκτου εἰσὶ βαθμοῦ· καὶ οἱ ἐκ δύο ἐξαδέλφων [5]) τικτόμενοι, οἵτινες καὶ αἵτινες....... τουτέστι [6]) θείου μείζονος καὶ θείας υἱὸς καὶ θυγάτηρ, θείου μεγάλου καὶ θείας ἔγγονος καὶ ἐγγόνη, θείου καὶ θείας πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς προέγγονος καὶ προεγγόνη.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ θέα μᾶλλον ἀκοῆς ἀκριβεστέρα ὑπάρχει, μετὰ τὴν ἀφήγησιν τῶν βαθμῶν καὶ αὐτοὺς ἰδικῶς τοὺς βαθμοὺς ἀνεγράψαμεν ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ, ἵνα οἱ ἐντυγχάνοντες καὶ τῇ ἀκοῇ καὶ τῇ θέᾳ τελειοτάτης τῶν βαθμῶν τύχωσι διδασκαλίας. ἔστι δὲ αὕτη τῶν βαθμῶν ἡ καταγραφή. τρεῖς τάξεις καὶ συγγένειαι [7]) εἰσὶ διαιρούμεναι εἰς ἀνιόντας, εἰς κατιόντας, εἰς τοὺς ἐκ λοξότητος ἤγουν ἐκ πλαγίου. ἀνωτέρα [δὲ συγγένεια ἐστὶ τῶν γονέων, κατωτέρα] [8]) τῶν παίδων, ἐκ πλαγίου τῶν ἀδελφῶν ἑκατέρας φύσεως, καὶ τούτων ὅστις καὶ ἥτις [κατάγεται] [9]), καὶ ἀκολούθως οἱ πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς θεῖοι καὶ θεῖαι, καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν τικτόμενοι, κατὰ τὸ παρὸν τῆς καταγραφῆς σχῆμα [10]).

2. Primo gradu inter ascendentes est pater et mater, in descendentibus filius et filia.

3. Secundo gradu est inter ascendentes avus et avia, inter descendentes nepos neptis, ex latere frater soror tam a patre quam a matre.

4. Tertio gradu est inter ascendentes proavus et proavia, inter descendentes pronepos et proneptis, ex latere fratris sororisque filius et filia, et convenienter thius et thia a patre et matre.

5. Quarto gradu est inter ascendentes abavus et abavia, inter descendentes abnepos et abneptis, ex latere fratris sororisque per utrumque sexum nepos et neptis, et convenienter magnus thius et magna thia a patre et matre i. e. avi et aviae frater et soror, consobrinus et consobrina, qui quaeve ex duobus fratribus utriusque sexus nati sunt.

6. Quinto gradu est inter ascendentes atavus et atavia, inter descendentes adnepos adneptis, ex latere fratris et sororis pronepos proneptis, et convenienter maior thius et thia a patre et matre, i. e. proavi et proaviae frater soror, ... i. e. thii magni et thiae magnae filius et filia, thii et thiae a patre et matre nepos neptis.

7. Sexto gradu est inter ascendentes triavus triavia, inter descendentes trinepos trineptis, ex latere fratris et sororis a patre et matre abnepos abneptis, et convenienter thius maximus et thia a patre et matre, i. e. abavi et abaviae frater vel soror, sexto gradu sunt: et qui ex duobus consobrinis nati sunt, qui quaeve ...... i. e. thii maioris et thiae filius et filia, thii magni et thiae nepos et neptis, thii et thiae a patre et matre pronepos et proneptis.

8. Sed quoniam adspectus accuratior est quam auditus, ideo post narrationem graduum ipsos etiam gradus specialiter praesenti libro inscripsimus, ut, qui eum legerent, tam auribus quam oculis perfectissimam graduum doctrinam adipiscerentur. Est autem graduum descriptio haec: tres ordines et cognationes distinctae sunt, ascendentium, descendentium, ex tranverso sive ex latere venientium. Superior cognatio parentum est, inferior liberorum, ex latere fratrum utriusque sexus, et eius, qui ex his descendit, et convenienter thiorum et thiarum a patre et matre, et eorum, qui ex his nascuntur, secundum propositum descriptionis schema.

---

2) Cod. ἔκπαππος ἐκμάμμη habere videtur.

3) Cod. προέγγονος καὶ προεγγόνη, quod ex Cod. Bodlei. 3399 correxi.

4) Neque in nostro Codice neque in Bodlei. 3399 lacunae signum est.

5) Codex ἀδελφῶν. Emendavi ex Cod. Bodlei. 3399.

6) Lacunam, quae in nostro non apparet, etiam Bodlei. 3399 non explet. Fortasse hic et supra (not. 4) verba latina quaedam exciderunt.

7) Bodlei. 3399: τῆς συγγενείας.

8) Haec addo ex Bodlei. 3399.

9) Hoc verbum ego supplevi. In Codice nostro et Bodlei. 3399 deest.

10) Debebat sequi stemma cognationis, quod etiam praestat Bodlei. 3399.

Περὶ παίδων φυσικῶν, νόθων καὶ γνησίων. τῆς ρις' [11]) *τῶν νεαρῶν διατάξεων* [12]). — *Οἱ ἐκ διαφόρων γάμων τικτόμενοι παῖδες, κἂν ὁ εἷς γάμος ἄπροικος ἐστὶν* [13]), *ὁμοίως τὸν πατέρα διαδεχέσθωσαν. καὶ μετὰ ῥεπούδιον δὲ οἱ παῖδες κληρονομείτωσαν τοὺς γονεῖς, τρεφόμενοι καὶ μένοντες παρὰ τῷ πατρὶ τὴν αἰτίαν τῆς λύσεως μὴ δεδωκότι. εἰ δὲ ἐξ αὐτοῦ ἡ αἰτία τῆς λύσεως γέγονεν, μένουσι μὲν παρὰ τῇ μητρὶ μὴ* [14]) *δευτερογαμησάσῃ, τρεφόμενοι δὲ παρὰ τοῦ πατρός· ἀποροῦντος δέ, καὶ μένουσι παρὰ τῇ μητρὶ καὶ τρέφονται.*

Τῆς ιη' τῶν νεαρῶν διατάξεων τῶν ἀπελευθέρων [15]). — *Ὁ ἐξ ἐλευθέρας ἔχων παῖδας, καὶ ποιήσας* [16]) *προικῷον συμβόλαιον, γνησίους αὐτοὺς ποιεῖ, κἂν προετέχθησαν. καὶ ὁ ἐκ δούλης δὲ ἐσχηκὼς παῖδας, καὶ ταύτην ὕστερον ἅμα τοῖς παισὶν ἐλευθερώσας καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα προικῷα* [16a]) *ποιήσας, ταύτην μὲν νόμιμον ποιήσει* [17]) *γαμετήν, καὶ τοὺς παῖδας γνησίους.*

Τῆς πζ' [18]) *τῶν νεαρῶν διατάξεων.* — *Ὁ τελευτῶν ἐπὶ παλλακῇ καὶ νόθοις παισίν, γνησίας μὲν ὑπούσης γονῆς, γαμετῆς δὲ χωρίς, ἄχρις μιᾶς οὐγκίας καὶ μόνον καταλιμπανέτω· τῇ δὲ παλλακῇ μὴ ἐχούσῃ παῖδας, ἥμισυ οὐγκίας δωρείσθω* [19]) *καὶ μόνον· εἰ δέ τις περισσὸν δῷ, οἱ γνήσιοι παῖδες τοῦτο ἐκδικείσθωσαν. γνησίων δὲ μὴ ὑπόντων παίδων, ἢ ἀνιόντων, τὸ πᾶν αὐτοῖς, εἰ* [20]) *βούλεται, διδότω. εἰ δὲ περίεισιν ἀνιόντες, τὸ νόμιμον αὐτοῖς καταλιμπάνων τὸ λοιπὸν διαιρεῖται* [21]), *ὡς βούλεται.*

Ἀδιαθέτου δέ τινος τελευτῶντος ἐπὶ νόθοις παισίν, ὑπόντων δὲ καὶ γνησίων ἢ καὶ γαμετῆς, μηδὲν οἱ νόθοι λαμβανέτωσαν. ἀποτρεφέσθωσαν δὲ ὑπὸ τῶν κληρονόμων· τούτων δὲ μὴ ὑπόντων, τὸ διούγκιον καὶ μόνον μετὰ τῆς μητρός, ἢ καὶ αὐτῆς μὴ οὔσης, αὐτοὶ μόνοι οἱ νόθοι λαμβανέτωσαν [22]), *τοῦ λοιποῦ τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου ἢ καὶ τούτων μὴ ὄντων τῷ δημοσίῳ παρεχομένου.*

Ὁ δὲ ἔχων γαμετήν, οὐ δύναται ἔχειν παλλακήν. οὔτε δὲ οἱ ἐκ διαφόρων παλλακῶν παῖδες δύνανται κληρονομεῖν τον πατέρα. οἱ γὰρ ἐξ ἀθεμιτογαμίας οὔτε νόθοι εἰσίν, οὔτε κληρονομοῦσι τοῦ πατρός τι, οὔτε τρέφονται ἐξ αὐτοῦ [23]).

Τοῦ ε' τίτλου τοῦ α' βιβλίου τῶν διγέστων [24]). — *Οἱ ἐκ πορνείας καὶ συγκεχυμένης σπορᾶς τικτόμενοι παῖδες λέγονται σπούριοι. οὗτοι δὲ τῇ μητρὶ ἕπονται, οἱ δὲ νόμιμοι παῖδες τῷ πατρί.*

Τοῦ ε' βιβλίου τοῦ κώδικος ἐκ τοῦ τίτλου [25]) *περὶ τοῦ μὴ ἔχειν τοὺς ἐμφανεῖς γυναῖκα ἀπόβλητον.* — *Οἱ συγκλητικοὶ μὴ ἀγαγέσθωσαν*

II. ***De liberis naturalibus, nothis et legitimis. Ex Novella constitutione CXV.*** — Liberi ex diversis nuptiis procreati, licet alterum matrimonium indotatum fuerit, aequaliter patri succedant. Et post repudium liberi parentibus succedant, et alantur et maneant apud patrem, si quidem causam solutionis non praebuerit. Sin autem ex ipso causa solutionis venerit, manent quidem apud matrem ad secundas nuptias non transeuntem, sed a patre aluntur; qui si inops fuerit, et manent apud matrem et aluntur.

III *Ex Novella constitutione XVIII.* ..... — Qui ex ingenua liberos suscepit, si dotale instrumentum composuerit, illos legitimos reddit, licet antea nati sint. Imo qui ex ancilla liberos habuit, si illam postea una cum liberis manumiserit et mulieri dotalia instrumenta exposuerit, hanc quidem legitimam uxorem reddet, et liberos legitimos.

IV. *Ex Novella constitutione LXXXVII.* — 1. Qui moritur concubina et naturalibus liberis relictis, siquidem legitima soboles subsit, non autem uxor, dumtaxat unam unciam illis relinquat: concubinae autem, quae liberos non habeat, semiunciam tantum donet: si quid autem amplius dederit, legitimi liberi hoc vindicent. Sin autem legitimi liberi vel ascendentes non subsint, totum, si velit, iis donet. Quodsi ascendentes supersint, legitimam iis relinquat, reliquum vero distribuat, quemadmodum voluerit.

2. Si quis autem intestatus decedat naturalibus liberis relictis, siquidem legitimi vel etiam uxor subsint, naturales nihil accipiant, sed ab heredibus alantur: illis autem non extantibus sextantem dumtaxat cum matre, vel, si ea non vivat, soli accipiant, reliquo [dextante] heredibus ab intestato vel his deficientibus fisco deferendo.

3. Qui autem uxorem habet, non potest habere concubinam. Nec liberi ex diversis concubinis nati patri succedere possunt. Nam qui ex nefariis nuptiis procreantur, nec naturales sunt, nec patri ex aliqua parte succedunt, nec aluntur ab eo.

V. *Ex titulo 5 libri* I *Digestorum.* — Liberi, qui ex stupro et seminis confusione nascuntur, spurii vocantur. Hi autem matrem sequuntur, legitimi vero liberi patrem.

VI. ***Ex libro V Codicis ex titulo, ne illustres humiles uxores habeant.*** — Senatores ne ducant abiectas uxores, veluti ancillam eiusve filiam, simi-

11) Cod. Vindob. 7: *ιε'*. — Nobis est Nov. CXVII cap. 3 et 7.

12) Novellarum epitomae, quae sub no. II sqq. habentur, fortasse ex Paratitlis *τοῦ συντόμου κώδικος στεφάνου ἀντικίνσορος* derivata sunt.

13) Cod. Bieneri: *ἦν*.

14) Supplevi particulam *μὴ* ex Cod. Bieneriano.

15) Est ex Nov. XVIII cap. 11. — Haec verba: *τῶν ἀπελευθέρων* in aliis Codicibus desunt, nec, quid sibi velint, satis intelligo. Forte: *περὶ τῶν ἀπ' ἐλευθέρας*.

16) Codex: *ποιήσει*.

16a) Cod. Bieneri: *προῖκα*.

17) Cod. Bieneri: *ποιήτω* (l. *ποιείτω*).

18) Codex: *ιζ'*. Sed plerique alii Codicis huius Appendicis *πζ'* habent, quem numerum praetulerim. — Est autem ex Nov. LXXXIX cap. 12.

19) Codex: *δωρεῖσθαι*. Cod. Bieneri: *διδότω*.

20) Codex: *ὅπου αὐτὸς βούλ.* Consentit Cod. Vindob. 2. Sed Cod. Bieneri: *τὸ παρ' αὐτοῖς εἰ βούλ.* Unde cum Cod. Bodlei. 3399 emendavi: *τὸ πᾶν αὐτοῖς εἰ βούλεται.*

21) Cod. Bieneri: *διαιρείτω*.

22) Haec verba: *ἀποτρεφέσθωσαν — λαμβανέτωσαν* Cod. Bieneri non habet. Sed habent ea Codd. Paris. 1391 et Vindob. 2.

23) Idem, quod nota 22 diximus, accidit in his verbis: *οἱ γὰρ — ἐξ αὐτοῦ*.

24) Videntur l. 23. 24 D. *de statu hominum* 1, 5.

25) Paris. 1391: *τίτλου ις'*. Bienerianus: *τί. λς'*. — Est ex l. 7 C. *de incestis nuptiis*. 5, 5.

ἀπεῤῥιμένας γυναῖκας, οἷον δούλην ἢ θυγατέρα ταύτης, ὁμοίως ἀπελευθέραν ἢ ταύτης παῖδα, ἢ σκηνικὴν[26]*) ἢ ἐργαστηριάρχισσαν ἢ θυγατέρα τούτων, ἢ πορνοβοσκοῦ ἢ ἀρεναρίου θυγατέρα*[27]).

Μηδεὶς[28]*) τὴν τοῦ ἀδελφοῦ γαμετὴν ἀγέσθω, κἂν παρθένος*[29]*) ἐστίν· οὐδὲ γὰρ τῇ συναφείᾳ γάμος ἀλλὰ τῇ διαθέσει συνίσταται· οὐδὲ παῖδες οἱ ἐντεῦθεν τικτόμενοι, ὑφεξαιρουμένων τῶν αἰγυπτίων τῶν ἤδη τοῦτο ποιησάντων.*

Μηδεὶς[30]*) ἀπὸ φιλοτιμίας βασιλικῆς ἀθέμιτον συναλλασσέτω γάμον, οἷον πρὸς θυγατέρα ἀδελφῆς ἢ γυναῖκα ἀδελφοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰ γεγονότα ἀνατραπήσεται.*

Βιβλίον θ'[31]*) τοῦ κώδικος τίτλος ια'*[32]). — *Ἐὰν γυνὴ*[33]*) μιγῇ κατ' ἐπιθυμίαν τῷ ἰδίῳ δούλῳ, αὐτὴ μὲν ἀποτεμνέσθω, ὁ δὲ οἰκέτης καιέσθω. μηνυέτω δὲ τὸ τοιοῦτο καὶ ἡ τάξις, καὶ δοῦλος ἐλευθερίᾳ τιμώμενος. οἱ μέντοι ἐξ αὐτῶν παῖδες μήτε ἀξιώματος μήτε ἄλλης τιμῆς μεταλαμβανέτωσαν· ἀρκεῖ γὰρ αὐτοὺς ἐλευθέρους εἶναι. μηδὲν ἐχέτωσαν ἀπὸ τῆς μητρὸς ἢ ἐξ ἀδιαθέτου ἢ ἐκ διαθήκης· ἀλλ' εἰ μὲν παῖδες ὕπεισιν αὐτῇ γνήσιοι ἢ συγγενεῖς, αὐτοὶ κληρονομείτωσαν αὐτήν, λαμβάνοντες καὶ τὰ καταλελειμμένα ἢ τῷ ἐραστῇ αὐτῆς ἢ τοῖς ἐξ αὐτοῦ παισίν.*

Ἐκ τοῦ παλαιοῦ νόμου. περὶ μαρτύρων ἐκ τοῦ[34]*) κώδικος τοῦ τίτλου κ' διάταξις θ'.* — *Ὀμνυέτωσαν πρὸ τῆς μαρτυρίας οἱ μάρτυρες, καὶ μάλιστα οἱ τιμιώτεροι προσδεχέσθωσαν. ὁ δὲ μόνος μαρτυρῶν ἐκβαλλέσθω, κἂν τύχῃ ὢν βουλευτής.*

Ἐκ τοῦ βιβλίου[35]*) τοῦ κώδικος ἰουστινιανοῦ στεφάνου ἀντικίνσορος. περὶ κληρονόμων ἐνδιαθέτων τὸ ποῖα*[36]*) κληρονομεῖν δύνανται ἢ μὴ δύνανται*[37]). — *Ἡ γραφεῖσα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς κληρονόμος μηδὲν ἀδικείσθω διὰ τὸ μὴ κληθῆναι γαμετὴν ἐν τῇ διαθήκῃ, ἀλλὰ ἀγχιστὴν ἤτοι μνηστήν.*

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος περὶ λεγαταρίων[38]*). τίτλος λζ'*[39]*) κεφ. ιθ'. Κἂν δύο τὶς μῆνας συνοικήσῃ τῇ γαμετῇ κἂν ἥττονα χρόνον, μὴ διὰ τοῦτο ἀδικείσθω γράφεσθαι κληρονόμος ἢ λεγάτοις τιμᾶσθαι καὶ δωρεαῖς*[40]).

Τοῦ αὐτοῦ τί. λη'[41]*) κεφ. δ'.* — *Ἐάν τις εἴπῃ*[42]*) ὁ δεῖνα " ὁ δεῖνα ἔστω μοι κληρονόμος, καὶ*

liter libertam eiusve filiam, vel scenicam vel tabernariam earumve filiam, vel lenonis aut arenarii filiam.

VII. Nemo uxorem fratris ducat, licet virgo sit: neque enim concubitu sed affectu nuptiae consistunt: nec liberi sint, qui inde nascuntur: exceptis Aegyptiis, qui hoc iam fecerunt.

VIII. Nemo ex dispensatione imperatoris nefarias nuptias contrahat, veluti cum filia sororis vel cum uxore fratris: sed et, quae initae sunt, rescindentur.

IX. *Lib. IX. Codicis tit. 11.* — Si mulier propter cupidinem proprio servo se iunxerit, ipsa quidem capite puniatur, servus autem concremetur. Verum etiam officium hoc nuntiet, et servus, qui libertate condecorabitur. Liberi vero ex illis nati neque dignitatis neque alius honoris participes fiant: nam sufficit eos liberos esse. Nihil a matre capiant neque ab intestato neque ex testamento: sed si liberos legitimos habeat vel cognatos, hi succedant illi, et accipiant etiam ea, quae vel amatori suo vel liberis ex eo susceptis reliquit.

X. *Ex antiqua lege. De testibus ex Codice [lib. IV.] tit. 20 const. 9.* — Iusiurandum praestent testes, antequam testimonium dicant, et potius honestiores admittantur. Unius testimonium reiiciatur, licet curialis forte sit.

XI. *Ex libro Codicis Iustinianei auctore Stephano Antecessore. De heredibus instituendis et qui heredes institui possunt vel non possunt.* — Quae a marito heres scripta est, non iniuria afficiatur propterea, quod non uxor in testamento vocata est, sed affinis sive sponsa.

XII. *Ex eodem Codice de legatis tit. 37 cap. 19.* — Licet duos tantum menses quis uxori cohabitaverit vel etiam minus tempus, non ideo minus recte scribatur heres vel legatis et donationibus honoretur.

XIII. *Eiusdem tit. 38 cap. 4.* — Si quis dicat: ille aut ille mihi heres esto, et illi aut illi lego,

---

26) Codex addit: *ὀρχήστριαν θυγατέρα.* Codex autem Bieneri rectius haec omittit: prius enim verbum glossemati, hoc errori librarii tribuendum est.

27) Codex Bieneri: *ἀρεναρίου ἢ αὐτῶν θυγατέρα.* — Noster addit in fine *ἢ ἀρκοπαίκτου*, quae verba in aliis Codicibus rectius desunt. Scilicet continent ineptam interpretationem verbi *ἀρεναρίου. Ἀρκοπαίκτης* enim est, qui cum ursis ludit.

28) Est ex l. 8 C. *de incestis nuptiis.* 5, 5.

29) Cod. Bieneri: *εἰ καὶ παρθένος ἔτι.*

30) Est ex l. 2 C. *si nuptiae ex rescripto petantur.* 5, 8.

31) Paris. 1391: *β'*.

32) Codex: *α'*. Cod. Bieneri: *μδ'*. — Est ex l. un. C. *de mulieribus, quae se propriis servis iunxerunt.* 9, 11.

33) Cod. Bieneri in margine adscriptum habet: *δῆλον* (l. *δηλονότι*) *ἄνδρα ἔχουσα.*

34) Lege *ἐκ τοῦ δ' βι. τοῦ κώδ.* etc. Est enim ex l. 9 C. *de testibus* 4, 20.

35) In Cod. Vindob. 2 legitur: *ἐκ τοῦ β' βι.* Est autem ex l. 5 C. *de heredibus instituendis* 6, 24. — Caeterum idem Codex praemittit §. hanc: *ἐκ τοῦ πρώτου βι. ἰουστινιανοῦ τί. κεφ. περὶ γυναικὸς ἐνοχοποιούσης ἑαυτὴν ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός. Κεφ. α'. Ἐὰν πολλάκις συναινέσῃ γυνὴ δανειζομένῳ τῷ ἀνδρὶ ἢ ὑποθῆται ἑαυτὴν καὶ τὰ οἰκεῖα πράγματα ὑπὲρ αὐτοῦ, οὐ κατέχεται, πλὴν εἰ μὴ δειχθῇ σαφῶς ἡ τοῦ δανείου προχώρησις εἰς πράγματα αὐτῆς γενέσθαι.* Qui locus est ex *Athanasio* IV, 22 (*Heimbach Ἀνέκδ.* I p. 63).

36) Lege: *ποῖοι.*

37) Vindob. 2 addit: *Κεφ. α'.*

38) Lege: *λεγάτων.*

39) Vindob. 2 legit: *ιζ'*. Male. Est enim ex l. 19 C. *de legatis* 6, 37.

40) Omnes, quotquot contulerim, Codices cum nostro Codice legunt: *ἢ λεγατάριος* [nonnulli addunt: *τις*] *τιμαῖς τε καὶ δωρεαῖς.* Quod omnino corrigendum erat.

41) Vindob. 2: *ιη'*. Male. Est enim ex l. 4 C. *de verborum et rerum significatione* 6, 38.

42) Idem: *οὕτως εἴπῃ.*

τῷδε ἢ τῷδε λεγατεύω[43]), ὁ δεῖνα ἢ ὁ δεῖνα ἐλεύθερος ἔστω, ἢ ἐπίτροπος· ἑκάτερος ἐπὶ τὴν κληρονομίαν, ἐπὶ τὸ λεγάτον, ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν, ἐπὶ τὴν ἐπιτροπὴν καλείσθω. εἰ δὲ ἓν μὲν ἐστὶ πρόσωπον, πράγματα δὲ δύο, τόδε ἢ τόδε, τὰ παλαιὰ δίχα καινοτομίας κρατείτω. ταῦτα καὶ ἐπὶ συναλλάγμασιν εἰρήσθω.

Ἐκ τοῦ ζ' βιβλίου. περὶ δικαιολογίας παντὸς δικαστοῦ[44]). — Μὴ ἀποφαινέσθω ὁ ἄρχων περὶ ὧν ἔτυχεν ὁ πρὸ αὐτοῦ κατὰ νόμους τεμών· ἀλλὰ μηδὲ ἡ περὶ τῆς νομῆς ἀπόφασις προκριματιζέτω τὰ περὶ τῆς δεσποτείας, μήτε ἰντερλοκουτιόνες[45]) ἀναιρείτωσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰς δίκας[46]).

Περὶ δικαίου προικός[47]). — Ὁ ἀνὴρ τοὺς καρποὺς τῆς προικὸς λαμβάνει διὰ τὰ βάρη τοῦ γάμου. οἱ μέντοι πρὸ γάμου ληφθέντες[48]) καρποὶ τῆς προικὸς γίνονται, εἰ μὴ τὸ ἐναντίον συμφωνηθῇ.

Ἐκ τοῦ η' βιβλίου τοῦ συντόμου κώδικος στεφάνου ἀντικίνσορος. κεφ. ια'[49]). — Ὁ βίας ἐκτὸς τὴν σχολάζουσαν νομὴν τοῦ καταλιμπανομένου κατεσχηκὼς γενικῇ κατεχέσθω δικαιολογίᾳ, μόνῃ τριακονταετίας παραδρομῇ βοηθούμενος.

Τοῦ αὐτοῦ βιβλίου η' τοῦ κώδικος στεφάνου ἀντικίνσορος, περὶ ἐὰν βίᾳ ἢ ἑτέρῳ τρόπῳ τοῦ ἀπολιμπανομένου διαρπαγῇ ἡ ὑπόστασις, κεφ. α'[50]). — Οἱουδήποτε συγγενοῦς ἢ φίλου ἢ μισθωτοῦ ἢ οἰκέτου νεμομένου ὑπὲρ τοῦ καθ' οἱανδήποτε ἀπολιμπανομένου αἰτίαν, ἀσάλευτον ὁ ἄρχων τὴν νομὴν φυλαττέτω, τὸ πρόσωπον ἀναλαμβάνων τοῦ ἀπολιμπανομένου. μὴ ἐκβαλλέτω τὸ διωχθὲν[51]) πρόσωπον τῆς νομῆς βουλόμενον κινῆσαι, κἂν μὴ ἔχῃ μανδάτον, κἂν οἰκέτης ἐστίν, κἂν ὁ περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς νομῆς ὡρισμένος παρέλθῃ χρόνος. εἰ δὲ καὶ τὰ εἰρημένα ῥαθυμήσωσι[52]) πρόσωπα, μὴ ἀντικείσθω τῷ δεσπότῃ ἐπανιόντι ἡ τοῦ χρόνου παραδρομή, ἀλλὰ ἀποδιδόσθω ἡ νομή, φυλαττομένου τοῦ περὶ τῆς δεσποτείας ἀγῶνος.

Ἐκ[53]) τοῦ βιβλίου τοῦ συντόμου κώδικος ἰουστινιανοῦ. περὶ ἐλευθεριῶν οἰκετῶν καὶ δανειστῶν[54]) τῶν μετὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν θάνατον[55]) τοῦ διατιθεμένου εὑρισκομένων. κεφ. ιε'. — Ἐάν τις διαθέμενος ἢ ἐξ ἀδιαθέτου τελευτήσας ἐλευθερίας καταλείψῃ, καὶ διὰ τὸ τῆς οὐσίας ἄπορον μηδεὶς τὴν κληρονομίαν ζητήσῃ[56]), ἐξέστω ἑνὶ τῶν ἐλευθερίᾳ τιμηθέντων ἢ καὶ τῷ ἐξωτικῷ ἐλευθέρῳ[57]) καταδέξασθαι τὸν κλῆρον, πρότερον ἱκανὰ[58]) παρέχοντι περὶ τοῦ καὶ τοὺς δανειστὰς ἐκπληροῦν καὶ τοῖς οἰκέταις τὴν δεδομένην ἐλευθερίαν παρασχεῖν· εἰ δὲ ἔτυχεν διάπρασιν γενέσθαι τῶν βερεδιταρίων πραγμάτων, ἐξέστω καὶ οὕτως τοῖς εἰρημένοις εἴσω ἐνιαυτοῦ, παρέ-

ille aut ille liber esto, aut tutor, uterque ad hereditatem, ad legatum, ad libertatem, ad tutelam vocetur. Sin autem una persona sit, res autem duae, illa aut illa, antiqua iura absque innovatione valeant. Haec etiam de contractibus dicta sunto.

XIV. *Ex lib. VII. De sententia cuiuslibet iudicis.* — Ne iudicet magistratus de his, quae, qui ante eum magistratus fuit, secundum leges decidit; nec sententia de possessione lata praeiudicet proprietati, neque interlocutiones plerumque litem perimant.

XV. *De iure dotis.* — Maritus fructus dotis percipit propter onera matrimonii; fructus autem ante nuptias percepti dotis fiunt, nisi de contrario convenerit.

XVI. *Ex libro VIII Breviarii Codicis Stephani Antecessoris. cap. 11.* — Qui absque vi vacuam possessionem absentis detinuit, generali teneatur iurisdictione et solo triginta annorum decursu adiuvetur.

XVII. *Eiusdem libri VIII Codicis Stephani Antecessoris, si per vim vel alio modo absentis perturbata sit possessio, cap. 11.* — Si quis propinquus vel amicus vel colonus vel servus pro eo, qui ob quamcunque causam abest, detineat, iudex possessionem incorruptam tueatur personam absentis suscipiens. Neve removeatur persona, quae a possessione deiecta est, si experiri voluerit, licet non habeat mandatum, licet servus sit, et licet spatium recuperandae possessioni statutum elapsum sit. Sed et si dictae personae negligentes fuerint, domino temporis decursus non obiiciatur, sed restituatur possessio, lite de proprietate reservanda.

XVIII. *Ex libro Breviarii Codicis Iustinianei. De servis manumissis et de creditoribus post manumissionem et mortem testatoris apparentibus. cap. 15.* — 1. Si quis testamento condito vel intestato decedens libertates reliquerit, et propterea, quod substantia suspecta esset, nemo hereditatem petierit, liceat uni ex his, qui libertate donati sunt, vel etiam extraneo libero hereditatem adire, ita tamen ut prius satisdet, quod et creditoribus satisfaciet et servis libertatem donatam imponet. Quodsi forte venditio facta sit rerum hereditariarum, liceat etiam tunc dictis personis intra annum, si ob debita et libertates satisdederint, ab emtoribus res recuperare. Et si

43) Codex: τόδε καὶ τόδε λεγάτον. Vindob. 2: τῷδε ἢ τῷδε λεγατάριος.

44) Noster et Vind. 2: δικαίου. Est ex l. 9 C. *de sentent. et interlocut.* 7, 45.

45) Codex: λεγάτα κατιόντες. Vindob. 2: λεγάτω κατιόνες.

46) Vindob. 2, qui §. XV omittit, haec hoc loco subiicit: Ἐκ τοῦ η' βι. περὶ ἐνεχύρων κεφ. κζ'. Λελύσθω τῆς ὑποθήκης ὁ ἀγρὸς ἐκ τῶν καρπῶν αὐτοῦ πληρωθέντος τοῦ χρέους, καὶ διὰ τοῦτο μὴ ἐκποιείσθω παρὰ τοῦ δανειστοῦ ὁ ἀγρός. Videtur esse epitome l. 1 C. *de distract. pign.* 8, 27 ex Stephani Breviario. Cf. *Wiener Jahrbücher* LXXXVI p. 207 sq.

47) L. 7 §. 1 D. *de iure dotium.* 23, 3. Videtur esse ex Anonymi versione Digestorum: nam Basilica (ed. *Fabrot.* IV p. 506), quae fere Anonymum sequuntur, eundem locum habent.

48) Codex: προβληθέντες. Bodlei. 3399: κληθέντες.

49) Est ex l. 11 C. *unde vi.* 8, 4.

50) Est ex l. 1 C. *si per vim vel alio modo* 8, 5.

51) Cod. Vindob. 2. διαχθέν.

52) Alii: ἀθεμίσωσιν.

53) Est ex l. 15 C. *de testamentaria manumissione* 7, 2.

54) Codex: δανείων.

55) Codex: τῷ θανάτῳ.

56) Codex: τῇ κληρονομίᾳ ζητείτω.

57) Codex: ἐξωτικῶν ἐλευθέρων.

58) Codex pro ἱκανά, quod ego ex coniectura reposui, ἡνίκα habet.

χουσιν ἱκανὰ περὶ τῶν χρεῶν καὶ τῶν ἐλευθεριῶν, ἀναλαβεῖν ἐκ τῶν ἀγορασάντων τὰ πράγματα[59]). εἰ δὲ μὴ εἰς τέλειον φασὶν ἐγκρίνεσθαι τοῖς δανεισταῖς, καὶ δέχονται τὸ τοιοῦτον σύμφωνον ἐκεῖνοι, ἔστωσαν καὶ οὕτως δεκτοί.

Εἰ δέ τινες τῶν ἐλευθερίᾳ τιμηθέντων παραιτοῦνται αὐτήν, μόνον ἐλευθερούσθωσαν οἱ βουλόμενοι. μὴ ἀρκούσης δὲ τῆς οὐσίας τὰς πάσας παρέχειν ἐλευθερίας, δεκτὸς[60]) ἔστω καὶ μέρος ἀπὸ τῶν συπροσιῶν[61]) ὑπισχνούμενος ἐλευθεροῦν. πολλῶν δὲ ἅμα προσιόντων ἅμα πάντες δεχέσθωσαν τὴν ἱκανοδοσίαν παρέχοντες· ἐν διαφόροις δὲ προϊόντες καιροῖς, ὁ πρῶτος προϊὼν τὴν ἱκανοδοσίαν οὐ δίδωσιν, ὁ δὲ μετ' αὐτὸν ἕτοιμος παρέχειν ἔστω. οὕτω[62]) μέχρις ἔστω ἐνιαυτοῦ.

Εἰ δὲ ὁ μὲν ἓν μέρος παρασχεῖν τῶν ἐλευθεριῶν ἐπαγγέλλεται, ὁ δὲ δύο, ὁ πάσας διδοὺς καὶ τοὺς δανειστὰς πληρῶν αὐτὸς προτιμάσθω. ἐξέστω δὲ τοῦτο βερεδιταρίῳ ποιεῖν οἰκέτῃ, κἂν[63]) μὴ ἐλευθερίᾳ τιμηθεὶς ἔοικεν. ἐν ᾧ δὲ τοῦ πρώτου ἤδη παραλαβόντος τὰ πράγματα καὶ τινὰς ἐλευθερίας[64]) παρασχόντος ὁ δεύτερος ἀναφέρεται πλείονα ὑποσχόμενος, ἀφαιρείσθω[65]) μὲν τοῦ πρώτου τὰ πράγματα, μείνῃ [δὲ][66]) ἐλευθερία, καὶ τοῦτο πάλιν εἴσω ἐνιαυτοῦ [τοῦ] αἰτῆσαι [τὸν] πρῶτον[67]). ὅτι[68]) οὐδενὶ ἔξεστι τῶν οἰκετῶν παραιτήσασθαι τὴν ῥωμαϊκὴν πολιτείαν δίχα τοῦ παρόντος θέματος.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου[69]). περὶ τοῦ ἑαυτὸν γράφοντος οἰκέτην. κεφ. ϛ'. Ἐὰν ἑκὼν γράψῃ τις ἑαυτὸν οἰκέτην, μηδὲν ἀδικείσθω, πολλῷ δὲ μᾶλλον εἰ ἄκων.

Βιβλίον[70]) α' τοῦ κώδικος τι. ι'. περὶ τοῦ χριστιανὸν ἀνδράποδον μὴ ἔχειν αἱρετικὸν ἢ ἰουδαῖον ἢ ἕλληνα ἢ νέμεσθαι ἢ περιτέμνειν. — Ἰουδαῖος χριστιανὸν ἀνδράποδον ἢ ἄλλης αἱρέσεως ἢ ἔθνους καθ' οἱονδήποτε τρόπον μὴ ἐχέτω. εἰ δὲ ἔχει καὶ περιτέμῃ αὐτό, τὸ μὲν ἀνδράποδον ἐλευθεροῦται, αὐτὸς δὲ κεφαλικῶς τιμωρεῖται. ἕλλην καὶ ἰουδαῖος καὶ σαμαρείτης καὶ πᾶς μὴ ὢν ὀρθόδοξος οὐ δύναται χριστιανὸν ἀνδράποδον ἔχειν· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἐλευθεροῦται καὶ ὁ κτησάμενος δίδωσι τοῖς πριβάτοις τριάκοντα τοῦ χρυσίου λίτρας.

Ἄλλο ἐκ τῶν παρατίτλων. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου τίτλου γ' διάταξις δ'[71]). — Μηδεὶς ἰουδαῖος ἢ ἕλλην ἢ αἱρετικὸς ἀνδράποδον ἐχέτω χριστιανόν· εἰ δέ τις τοιοῦτος εὑρεθῇ, εὐθέως ὁ δοῦλος εἰς ἐλευθερίαν ἁρπαζέσθω.

vel non in solidum creditoribus se responsuros esse dixerint, hi tamen illud pactum admiserint, etiam sic admittantur.

2. Sin vero quidam ex his, quibus libertas donata est, eam repudiaverint, volentes tantum liberi fiant. Sin autem substantia non sufficiat ad omnes libertates praestandas, admittatur etiam is, qui partem ex ..... pollicetur manumittere. Quodsi plures simul venerint, simul omnes admittantur, si satisdederint; si vero diversis temporibus venerint, is, qui prius venit, satisdationem non praestat, is autem, qui post eum venit, paratus sit eam praestare; et hoc intra annum observetur.

3. Si vero alter unam partem libertatum praestare promittat, alter duas, is, qui omnes dat et creditoribus solvit, praeferatur. Liceat autem hoc etiam hereditario facere servo, si vel non sit libertate honoratus. Sin autem eo tempore, quo prior res iam accepit, et nonnullas libertates praestitit, secundus apparuerit, qui plura promittat, res a priore abstrahantur, maneat autem libertas: et hoc etiam intra annum fiat, ex quo prior petierit. — Nemini servorum licet recusare romanam civitatem excepto hoc casu.

XIX. *Ex eodem libro. De eo, qui semet ipsum servum esse scribit. cap. 6.* — Si quis volens semet servum scripserit, nullum praeiudicium patiatur, et multo magis, si invitus hoc fecerit.

XX. *Liber I Codicis tit. 10. Ne Christianum mancipium haereticus vel Iudaeus vel paganus habeat, vel possideat vel circumcidat.* — **1.** Iudaeus Christianum mancipium vel alius sectae vel nationis nullo modo habeat. Sin habeat et circum ciderit, mancipium libertatem consequitur, ipse autem capite punitur. — **2.** Paganus et Iudaeus et Samarita, et quicumque non est orthodoxus, Christianum servum habere non potest: alioquin is libertatem consequitur et dominus triginta auri libras privatis largitionibus solvit.

XXI. *Aliud ex paratitlis. Eiusdem libri tit. 3 const.* [54]. — Nullus Iudaeus aut paganus aut haereticus servum habeat Christianum; si quis autem talis repertus sit, confestim servus in libertatem abripiatur.

---

59) Codex omisso articulo *πραγμάτων* legit.
60) Codex: *δικός.*
61) Sic Codex. Legendum *οἰκετῶν*, vel simile quid.
62) Codex: *παρέχεται τῷ οὕτω.* Emendavi *παρέχειν ἔστω*, utpote quae levissima mutatio esset. Quamquam vel sic hic locus pro corrupto habendus est, vel dicendum, l. 15 §. 4 C. *de test. manum.* 7, 2 male a Stephano (quem auctorem huius epitomes esse crediderim) intellectam esse. Ibi enim ita scriptum est: „qui primus venit habeat praerogativam, si etiam satisdationem praestare potest. Illo autem cessante hoc facere, alii gradatim secundum tempora petitionis succedant."
63) Codex: *τοῦτον βερεδιτάριον ποιεῖν οἰκέτας ἐάν.*
64) Codex: *ἐλευθεριῶν.*
65) Codex: *ἀναφαιρείσθω.*
66) Codex: *μὴ μείνῃ*, omissa particula *δέ.*
67) Codex: *εἴσω ἐνιαυτοῦ αἰτῆσαι πρῶτον.*
68) Sequentia continent *σημείωσιν* ex §. 2 huius legis.
69) Est ex l. 6 C. *de liberali causa.* 7. 16.
70) Summa lib. I tit. 10 Codicis, quae iisdem plane verbis habetur in collectione const. ecclesiastt. apud *Voellum* et *Iustellum* II p. 1296.
71) Lege: *νδ'.* — Est enim epitome l. 54 C. *de episcopis* 1, 3. qualis habetur in paratitlis ad Cod. lib. I tit. 10 in Coll. constt. eccless. l. l.

Ἄλλο ἐκ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου τῆς τρίτης διατάξεως κεφ. νδ' [72]) — *Ὁ δοῦλος ἕλληνι ἢ ἰουδαίῳ ἢ αἱρετικῷ δουλεύων, εἰ καὶ μὴ ἐστὶ χριστιανός, βούλεται δὲ γενέσθαι, ἅμα τῷ σφραγισθῆναι εἰς ἐλευθερίαν ἁρπάζεται, μὴ δυναμένου τοῦ δεσπότου αὐτοῦ τοῦτον ἀναδουλοῦν, εἰ καὶ αὐτὸς μετὰ ταῦτα χριστιανὸς γέγονεν.*

Ἄλλο ἐκ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου διάταξις θ' [73]) *τί. ζ'.* — *Ὁ δοῦλον βιαζόμενος ἢ πείθων τὸν χριστιανὸν εἰς ἀθέμιτον αἵρεσιν μετελθεῖν, δημευθεὶς ἀποτεμνέσθω.*

Ἐκ τοῦ ζ' βιβλίου κεφ. τοῦ κώδικος περὶ δικαστῶν καὶ τῶν ἀποταξαμένων ταῖς ἰδίαις δικαιολογίαις, καὶ μέχρι πόσου χρόνου ἄδειαν ἔχουσι ζητεῖν ἅπερ ἠδικάσθη. — *Ὁ νομίζων τὰ πράγματα προσήκειν αὐτῷ, τοῦτο γινώσκων ἐντὸς δέκα ἐνιαυτῶν κ. τ. λ.* [74]).

Κεφ. βιβ. τοῦ κώδικος τίτλου ις' διάταξις α'. — *Ἡ ἄπροικος γαμετή, παίδων ὑπόντων κ.τ.λ.* [75])

Ἐκ τῶν νεαρῶν διατάξεων Ἰουστινιανοῦ περὶ ἀθεμιτογαμίας. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς φλόρῳ κόμητι πριβάτων. — *Τοὺς ὑπὲρ τῶν ἀθεμίτων κ. τ. λ.* [76])

Περὶ ἐγγυῶν καὶ ἀντιφωνήσεων τοῦ ε' τί. βίβλου [77]) *τῶν παρατίτλων* [78]). — *Ὁ ἐγγυώμενος ἢ ἀντιφωνῶν ὑπέρ τινος καὶ αὐτὸς μὲν γίνεται ἔνοχος, κἀκεῖνον δὲ οὐκ ἐλευθεροῖ.*

Τοῦ ἕκτου καὶ εἰκοστοῦ ὀγδόου τίτλου τῶν διγέστων [79]). — *Πάντες δὲ οἱ συγγενεῖς καὶ προσγενεῖς δεκτοί εἰσιν· κἂν τε καὶ ἄποροι τυγχάνουσιν, κἂν πένητας δὲ λάβῃ τὶς ἐγγυητάς, οὐκ ἀπαιτεῖ ἑτέρους, εἰ μὴ ὁ ἐγγυητὴς ἀπέθανεν ἢ τυχηρῶς τὴν οὐσίαν ἀπώλεσεν.*

Τῆς ργ' [80]) *τῶν νεαρῶν διατάξεων.* — *Ὁ ἀντιφωνῶν καὶ λέγων· τὸ ἱκανόν σοι ποιῶ, ἐνέχεται. εἰ δὲ εἴπῃ· ἐγὼ καὶ ὁ δεῖνα, μὴ γινομένου τῷ ἄλλῳ προκρίματος κατέχεται. εἰ δὲ εἴπῃ· ἐγὼ ὁ δεῖνα [ἢ ὁ δεῖνα]* [81]), *εἰς ὁλόκληρον ἐνέχεται. εἰ δὲ εἴπῃ· τὸ ἱκανόν σοι γενήσεται, οὐδὲν πέπρακται.*

Τοῦ μ' τι. τοῦ η' βι. τοῦ κώδικος [82]). — *Ὁ ἐγγυησάμενός τινα παριστᾶν εἴσω ῥητοῦ χρόνου, ἢ καὶ ἀντιφωνήσας φανερὰν καταβάλλεσθαι ποσότητα, μὴ ἀπαιτείσθω μετὰ παραδρομὴν εὐθέως τοῦ χρόνου, κἂν ἢ ἑξάμηνος ἢ πλείονος χρόνου εἴη ἡ προθεσμία, ἀλλ' ἐχέτω ἑτέρων ἓξ μηνῶν χρόνον. παραδραμούσης δὲ καὶ τῆς δευτέρας προθεσμίας, μηκέτι τὸν ἐγγυηθέντα παρεχέτω, ἀλλὰ τὴν ποινὴν ἀπαιτείσθω.*

XXII. *Aliud ex eodem libro constitut. 3. cap. 54.* — Servus, qui pagano vel Iudaeo vel haeretico servit, licet non sit Christianus, si tamen fieri vult, simulatque sigillum baptismi acceperit, in libertatem abripitur, nec dominus eum in servitutem revocare potest, si vel ipse postea Christianus factus sit.

XXIII. *Aliud ex eodem libro const.* [5] *tit. 7.* — Qui servum cogit vel persuadet ei, ut a Christianis ad nefandam haeresin transeat, publicetur et capite plectatur.

XXIV. *Ex libro VII cap. Codicis de iudicibus, et de his, qui iustificationi suae renuntiant, et ad quod tempus usque licentiam habent retractare ea, in quibus damnum passi sunt.* — Qui res ad se pertinere putat et hoc cognoscens intra decem annos etc.

XXV. *Cap. lib. Codicis tit. 16 const. 1.* — Indotata mulier, si liberi subsint, etc.

XXVI. *Ex Novellis constitutionibus Iustiniani de incestis nuptiis.* Idem Imperator Floro comiti rerum privatarum. — Quae de incestis nuptiis etc.

XXVII. *De fideiussionibus et pecunia constituta ex tit. 5 lib.* [*XIII*] *paratitlorum.* — Qui pro aliquo fideiubet vel constituit, ipse quidem obligatur, neque tamen illum liberat.

XXVIII. *Tit. 6 et* [*8*] *Digestorum.* — Omnes cognati et affines idonei sunt: et sive non sint locupletes, sive inopes quis fideiussores acceperit, alios non exigit, nisi fideiussor decesserit vel fortuito casu substantiam suam amiserit.

XXIX. *Novellarum constitutionum CIII.* — Qui pecuniam constituit et dicit: „satis tibi facio", tenetur. Sin dixerit: „ego et ille", tenetur nullo praeiudicio alteri oriundo. Sin dixerit: „ego aut ille," in solidum tenetur. Sin autem dixerit: „satis tibi fiet," nihil actum est.

XXX. *Ex tit. 40 lib. VIII Codicis.* — Si quis aliquem iudicio sisti spoponderit vel certam pecuniam constituerit, non statim post tempus emensum eam inferre cogatur, licet vel sex menses fuerint vel longioris temporis dilatio, sed habeat alios sex menses. Sin autem et secunda dilatio excesserit, non amplius reum exhibendi copiam habeat sed poenam persolvat.

---

72) Est ex l. 54 C. *de episcopis* I, 3. Similiter habetur in Coll. constit. eccl. l. l. p. 1301.

73) Lege: *ε'*. — Est enim epitome l. 5 C. *de apostatis* I, 5, qualis habetur in paratitlis ad Cod. lib. 1 tit. 10 in Collect. cit. p. 1297.

74) Quae sequuntur, continent Novellae CXIX capita 7 et 8 integra. Unde non satis intelligo, quomodo rubrica, quam Codex exhibet, iis inscribi potuerit.

75) Haec, quae hoc loco leguntur, sunt ex Breviario Theodori Nov. LIII. Rubrica quid sibi velit, non intelligo.

76) Sequitur textus Nov. XII integer, nisi quod desinit cap. 4 medio, verbis: *ἀκόλουθον ἔχει συνήθειαν* (in textu Novellae est: *συνέχειαν*).

77) Paris. 1391 et 1788 et Laurent. IX, 8 legunt: *τοῦ ιγ' βιβλίου.*

78) Haec verba *τῶν παρατιτλ.* Paris. 1788 non habet. — Est autem l. 28 D. *de pecunia constituta* 13, 5.

79) Similiter Codd. Paris. 1788 et Vindob. 2. — Paris. 1391 legit: *ἄλλο τοῦ ς' βι. τῶν διγέστων.* — Legerim: *τοῦ ς' καὶ η' τί. βι. β' τῶν διγέστων.* Est enim ex l. 1—3 D. *in ius vocati ut eant* 2, 6 et l. 2. 10 D. *qui satisdare cogantur* 2, 8.

80) Paris. 1391: *ιγ'*. — Est ex Nov. 115 cap. ult.

81) Haec necessario supplenda erant, licet tum in nostro Codice tum in Vindob. 2 desint.

82) Est l. 26 C. *de fideiussoribus* 8, 40. — Cf. *Αἱ ῥοπαί* p. 246.

Τῆς δ' τῶν νεαρῶν διατάξεων[83]). — Ὁ καθ' οἱονδήποτε τρόπον χρεωστούμενος κινείτω πρῶτον κατὰ τοῦ πρωτοτύπου, ἐκείνου δὲ ἀποροῦντος ἢ ἀπόντος, κινείτω κατὰ τοῦ ἐγγυητοῦ· εἰ δὲ μηδὲ οὕτως πληρωθῇ τὸ χρέος, τότε κινείτω κατὰ τοῦ νεμομένου τὰ πράγματα τοῦ πρωτοτύπου, ὕστερον δὲ καὶ κατὰ τοῦ τὸ πρᾶγμα ξτοῦ ἐγγυητοῦ νεμομένου ἢ τῶν χρεωστούντων αὐτῷ[84]).

Περὶ[85]) *στρατιωτικῶν ἐπιτιμίων ἐκ τοῦ ῥούφου καὶ τῶν τακτικῶν*[86]) κ. τ. λ.

Βίβλ. τῶν διγ. μη' κεφ. η' διάταξις γ'[87]). — Τῷ περὶ φονέων καὶ γοήτων κατέχεται ὁ ποιήσας φάρμακα ἐπὶ ἀναιρέσει ἀνθρώπων ἢ ἐσχηκὼς ἢ πωλήσας, καὶ ὁ δημοσίως δηλητήρια ἀναιρετικὰ πιπράσκων ἢ ἔχων ἐπὶ ἀναιρέσει ἀνθρώπων. εἰσὶ δὲ καὶ καλὰ φάρμακα· τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ φαρμάκου τῶν μέσων ἐστί, καὶ περιλαμβάνει καὶ τὰ προς ὑγείαν κατεσκευασμένα φέρμακα καὶ τὰ πρὸς ἀναίρεσιν, ἔτι μὴν καὶ τὰ ἐρωτικὰ ἤτοι φίλτρα γενόμενα[88]). ἐπινένεκται δὲ τῷ νόμῳ ὁ ἐπὶ ἀναιρέσει ἀνθρώπων ἐσχηκὼς τοιοῦτον φάρμακον. ἀπὸ δὲ δογμάτων συγκλητικῶν ἐξορισθῆναι ἐκελεύσθη ἡ γυνή, μὴ κακῇ μὲν προαιρέσει, κακῷ δὲ ὑποδείγματι παρεσχηκυῖα φάρμακον.

Τοῦ αὐτοῦ[89]). Ὁ μοιχὸς καὶ οἱ μέσοι καὶ οἱ ὑπουργοὶ τῷ τοιούτῳ ἀσεβήματι γεγονότες κεφαλικῇ ὑποβάλλονται τιμωρίᾳ.

Ἐὰν[90]) οἱῳδήποτε τρόπῳ ἡ γυνὴ τῇ ζωῇ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιβουλεύσει, ἢ τοῖς τοῦτο πράξασι συνειδυῖα μὴ ἐφανέρωσε τῷ ἀνδρί, ἢ ἐὰν παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἀνδρὸς ἀνδράσιν ἐξωτικοῖς συμποσιάσει ἢ συλλούηται, ἢ ἐὰν μὴ βουλομένου τοῦ ἀνδρὸς ἐξώκοιτος γένηται χωρὶς τῶν ἰδίων γονέων, χωρίζεται.

Ἐκ τοῦ ποιναλίου[91]) *ἰωάννου κουβιδίου*[92]) *ἀντικίνσορος*. — Οἱ[93]) εἰς βλάβην ἀνθρώπων δαίμονας ἐπικαλούμενοι, θηρίοις παραδιδόσθωσαν.

Ὁ[94]) μοιχεύων τὴν ὑπὸ πολλῶν διὰ κέρδος ἀφανιζομένην οὐ κατέχεται τῷ περὶ μοιχείας ἐγκλήματι, ὡς οὐδὲ ὁ μοιχεύων τὴν ἐν ἐργαστηρίῳ ὑπηρετοῦσαν[95]).

Βιβλίον α' τοῦ κώδικος διάταξις α'[96]). — Οἱ ἀποστάται καὶ θυσίας καὶ ναοὺς ποιοῦντες κατηγορείσθωσαν ἀπὸ παντὸς ἀνθρώπου. καὶ εἰ μὲν ἀπὸ

XXXI. *Ex novella constitutione IV.* — Is, cui ob quamlibet causam aliquid debetur, conveniat primum debitorem principalem: qui si inops vel absens sit, fideiussorem conveniat. Et si nec sic debitum exsolvatur, tunc conveniat eum, qui res debitoris principalis possidet, et postea etiam eum, qui rem fideiussoris possidet, vel debitores eius.

XXXII. *De militaribus poenis ex Rufo et Tacticis* etc.

XXXIII. *Lib. Digestorum XLVIII cap. 8 const. 3.* — Lege de sicariis et veneficis obnoxius est etiam is, qui venena necandorum hominum causa fecerit vel habuerit vel vendiderit, et qui in publicum mala medicamenta vendiderit vel hominum necandorum causa habuerit. Sunt autem etiam bona venena. Veneni enim nomen medium est, et continet tam venena, quae ad sanandum parata sunt, quam quae ad occidendum, sed et amatoria, quae philtra dicuntur. Relatus autem est in lege is, qui necandorum hominum causa eiusmodi venenum habuerit. Sed ex senatus consultis relegari iussa est mulier, quae non quidem malo animo, sed malo exemplo medicamentum praebuit.

XXXIV. *Eiusdem.* — Adulter et internuntii, et qui administri fuerunt in hoc scelere, capitali poenae subiiciuntur.

XXXV. Si quocumque modo mulier vitae mariti insidias struxerit aut conscia iis, qui hoc facerent, marito non manifestaverit, aut si contra voluntatem mariti sui una cum viris extraneis convivetur aut lavetur, aut si invito marito foris pernoctaverit praeterquam apud parentes, separatur.

XXXVI. *Ex libro de poenis Ioannis Cubidii Antecessoris.* — 1. Qui in noxiam hominum daemonas invocant, feris bestiis tradantur.

2. Qui adulterio cognoscit eam, quam plures corrupere quaestus causa, non tenetur crimine adulterii, sicuti nec is, qui cum tabernae ministra adulteratur.

XXXVII. *Liber I Codicis const. 1.* — Apostatae, qui sacrificia et templa faciunt, a quovis ho-

83) Est ex Nov. 4.

84) Vindob. 2 addit fragmentum hoc: *ἐκ τοῦ ζ' βι. τοῦ κώδικος ἰουστινιανοῦ. περὶ ἐλευθεριῶν.* — Οἱ δεσποτικοὶ δοῦλοι ἤγουν οἱ κολωνοὶ καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν, ἀποφυγόντες καὶ στρατευσάμενοι ἢ ἀξίας κατὰ συναρπαγὴν τυχόντες, ἀποδιδόσθωσαν τῷ πάτρωνι τῆς ζώνης ἀναιρεθέντες. „*Ex lib. VII Codicis Iustinianei. De libertatibus.* Servi sive coloni eorumque liberi, si aufugerint et militaverint sive dignitatem per subreptionem adepti sint, patrono reddantur cingulo privati.“ Cf. l. 11 C. *de liberali causa* 7, 16.

85) In Paris. 1391 et Vindob. 8 praecedit fragmentum hoc: *Διάτ. ρκδ' καὶ ιδ'.* Οἱ ἄρχοντες πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ δι' ἑαυτῶν ζητείτωσαν τὰς ἁρπαγάς.

86) Sequuntur leges militares, quae vocantur, editae saepius.

87) Cod. Bieneri: *ἐκ τοῦ μθ' βι. τῶν διγ. κεφ. η' διάτ. γ' περὶ φονέων καὶ γοήτων.* — Est l. 3 pr. — §. 2. D. *de sicariis* 48, 8.

88) Malim *λεγόμενα*.

89) Cf. *Biener Revision des justin. Codex* p. 178.

90) In Codice Bieneri rubrica est: *παρὰ ἀθανασίου σχολαστικοῦ ἐκ τῶν διγ. καὶ τοῦ θ' βι. τοῦ κώδικος.* Est enim hic locus ex Athanasii Epitome X, 9. Cf. *Wiener Jahrbb. der Lit. LXXXVI* p. 205 sq.

91) Codex Bieneri: *τῶν ποιναλίων*. Sed cf. Basil. ed. *Heimbach* I p. 572.

92) Codex: *κοβιδίου*. Codex Bieneri: *κουβιδίου*. Paris. 1391: *κομιδίου*.

93) Est epitome l. 6 C. *de maleficis* 9, 18.

94) Est ex *Theodori* summa ad l. 22 C. *ad l. Iul. de adulter.* 9, 9. Cf. Basil. ed. Fabrot. VII p. 670 schol. l. An Cubidius haec mutuatus sit a Theodoro, quaeri potest.

95) In aliis Codicibus (veluti Bieneriano) fragmenta duo ex Digestis hic adduntur: cf. Delineatio §. 20, 6.

96) Codex Bieneri: ζ'. — Cf. l. 4 C. *de apostatis* 1, 7 et l. 11 C. *de paganis* 1, 11.

ἑλλήνων χριστιανοὶ ἐγένοντο καὶ ἐβαπτίσθησαν, τῇ ἐσχάτῃ ὑπόκειται τιμωρίᾳ.

Ἄλλο ἐκ τοῦ αὐτοῦ[97]). — *Οἱ μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα τῇ πλάνῃ τῶν ἑλλήνων*[98]) *ἐπιμένοντες ἐσχάτως τιμωροῦνται. οἱ δὲ μήπω βαπτισθέντες, ἑαυτοὺς καὶ παῖδας καὶ γαμετὰς καὶ πάντας τοὺς ἑαυτῶν προσαγαγέτωσαν ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις. καὶ τὰ μὲν αὐτῶν τέκνα μικρὰ ὄντα χωρὶς ἀναβολῆς βαπτίζονται· οἱ δὲ τέλειοι πρότερον τὰς γραφὰς κατὰ*[99]) *τοὺς κανόνας διδάσκονται. εἰ δὲ δια τὸ τυχεῖν στρατείας ἢ ἀξίας ἢ οὐσίαν ἔχειν σχηματίσονται βαπτίζεσθαι, καὶ τοὺς παῖδας ἢ τὰς γαμετὰς αὐτῶν ἢ τοὺς ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν ἐπὶ τῆς πλάνης ἐάσωσιν καὶ τοὺς αὐτοῖς προσήκοντας, δημεύονται καὶ δεόντως τιμωροῦνται καὶ τῆς πολιτείας οὐ μετέχουσιν. εἰ δὲ μὴ βαπτισθῶσιν, οὐ μετέχουσί τινος τῆς πολιτείας, οὔτε κυριεύσωσιν οὐσίας κινητῆς ἢ ἀκινήτου, ἀλλὰ τὸ δημόσιον αὐτὰ ἐκδικεῖ, καὶ ἁρμοδίως τιμωροῦνται καὶ ἐξορίζονται. εἰ δὲ φανῶσι θυσιάζοντες ἢ εἰδωλολατροῦντες, ἐσχάτως ὡς μανιχαῖοι τιμωροῦνται.*

Ὁ[100]) *σαμαρείτης ἢ ἰουδαῖος τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως ἀποστῆσαι τινὰς πειραθείς, καὶ δημεύσει ὑποβάλλεται, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται.*

Οἱ[101]) *αἱρετικοὶ μὴ διδασκέτωσαν ἢ ἐμφανιζέτωσαν τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, μήτε ποιείτωσαν κληρικούς. αἱρετικὸς δὲ ἐστίν, καὶ τοῖς κατὰ τῶν αἱρετικῶν ὑπόκειται νόμοις, [ὁ μικρὸν γοῦν ἐκκλίνων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.]*[102]).

Οἱ[103]) *τὸν οὐρανὸν θρησκεύοντες τοῖς κατὰ τῶν αἱρετικῶν ὑπόκεινται νόμοις, καὶ τὰ συνακτήρια αὐτῶν, ἡ ἐκκλησία λαμβάνει. τὸ γαρ ἀπᾷδον τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐναντίον αὐτῇ ἐστιν.*

Οἱ[104]) *ἀρειανοί, καὶ οἱ μακεδονιανοὶ πνευματομάχοι, καὶ ἀπολιναρισταί, νοβατιανοί, εὐνομιανοί, τετραδῖται ἤγουν τέσσαρες καὶ δεκαδῖται, βαλεντινιανοί, παπιανισταί, ἤγουν*[105]) *φρύγες ἤγουν πεπουζῖται, βορβοριανοί, μεσσαλιανοί, εὐτυχῖται ἤγουν ἐνθουσιασταί, δονατισταί, αὐδιανοί, ὑδροπαραστάται, καὶ ἀσκοδροῦγοι, βαθρακισταί, ἀποτακτῖται, σακκοφόροι, καὶ οἱ πάντων χείρονες μανιχαῖοι οὐ δύνανται συνάγεσθαι ἢ εὔχεσθαι. οἱ μανιχαῖοι τῶν πόλεων ἐκβάλλονται καὶ ἐσχάτως τιμωροῦνται.*

Τοῦ αὐτοῦ[106]). — *Οἱ αἱρετικοὶ συνακτήρια ποιεῖν οὐ δύνανται ἢ παρασυνάξεις ἢ συνόδους ἢ χειροτονίας ἢ βαπτίσματα, ἢ ἐξάρχους ἔχειν, ἢ πατερίας ἢ ἐκδικίας ἐγχειρίζεσθαι ἢ φροντίζειν, ἢ διοικεῖν χωρία δι' ἑαυτῶν ἢ διὰ παρενθέτων προσώπων, ἤ τι τῶν ἀπηγορευμένων ποιεῖν. ὁ δὲ παραβαίνων ἐσχάτως κινδυνεύει.*

mine accusentur. Et si ex paganis christiani facti et baptizati fuerint, ultimo supplicio subiacent.

XXXVIII. *Aliud ex eodem.* — Qui post sanctum baptisma in errore paganorum manent, ultimo supplicio puniuntur. Qui vero necdum baptizati sunt, semet ipsos et liberos et uxores cum omnibus suis ad sanctissimas ecclesias adducant. Et liberi quidem, qui parvi sunt, absque dilatione baptizantur: adulti vero prius scripturas secundum canones docentur. Si vero propterea, quod militiam vel dignitatem adipisci vel bona acquirere velint, simulatione baptismum petierint, liberos autem et uxores suas aut domesticos et necessarios in errore reliquerint, publicantur et competenter puniuntur et republica non fruuntur. Quodsi plane baptizati non fuerint, nullius in republica beneficii participes sunt, neque bona mobilia vel immobilia habeant, sed fiscus ea vindicet, et competenter puniuntur et relegantur. Quodsi eos sacrificia facere vel simulacra colere apparuerit, capitaliter sicut Manichaei puniuntur.

XXXIX. Samarita vel Iudaeus, qui ex religione Christiana quosdam abducere tentaverit, tum publicationi subiicitur, tum capite plectitur.

XL. Haeretici non doceant vel insinuent infidelitatem suam, nec clericos faciant. Haereticus autem est, et legibus adversus haereticos latis subiacet, qui vel paululum ab orthodoxa fide declinat.

XLI. Qui coelum colunt, legibus adversus haereticos latis obnoxii sunt, et conventicula eorum ecclesia vindicat. Nam quod christianae fidei non consentit, ei contrarium est.

XLII. Ariani et Macedoniani Pneumatomachi, Apollinaristae, Novatiani, Eunomiani, Tetraditae sive Tessarescaedecaditae, Valentiniani, Papinianistae,... sive Phryges sive Pepuzitae, Borboriani, Messaliani, Eutychitae sive Enthusiastae, Donatistae, Audiani, Hydroparastatae, et Ascodrugi, Bathracistae, Apotactitae, Saccophori, et omnium pessimi Manichaei non possunt conventicula habere et orare. Manichaei ex urbibus eiiciuntur et capitaliter puniuntur.

XLIII. *Eiusdem.* — Haeretici non possunt conventicula facere vel parasynaxes vel synodos vel baptismata, aut exarchos habere, aut officia patrum vel defensorum suscipere aut gerere, aut administrare praedia per semet ipsos vel per interpositas personas aut quicquam ipsis prohibitum facere. Qui haec transgreditur, de capite periclitatur.

---

97) Est Summa l. 10 C. *de paganis* 1, 11, quae habetur in Collectione constt. eccless. apud *Voell.* et *Iustell.* II p. 1298.

98) Codex Bieneri: *εἰδώλων*.

99) Codex Bieneri: *καί*.

100) Codex Bieneri huic fragmento inscribit: *ἐκ τοῦ αὐτοῦ*. — Est autem ex l. 18 C. *de Iudaeis* 1, 9. Cf. Coll. constt. eccll. l. c. p. 1293.

101) Summa l. 2 C. *de haereticis* 1, 5, quae extat in Coll. constt. eccll. l. c. p. 1284.

102) Inclusa, quae in Codice deerant, supplevi ex Cod. Bieneri. — Caeterum in Bieneri Codice ab hac summa incipit series excerptorum ex lib. I Codicis titulis prioribus, quae multis fragmentis locupletior est, quam ea, quam noster Codex exhibet. Codex Bieneri praemittit rubricam: *Ποινάλιος κατὰ αἱρετικῶν, μανιχαίων καὶ τῶν λοιπῶν αἱρέσεων κ. τ. λ.*

103) In Codice Bieneri inscriptionem: *ἐκ τοῦ αὐτοῦ* prae se fert. — Est summa l. 12 C. *de Iudaeis* 1, 9, quae similiter extat in Coll. constt. eccl. l. c. p. 1294.

104) Est pars summae l. 5 C. *de haereticis* 1, 5, quae habetur in Coll. constt. eccll. l. c. p. 1285.

105) Hoc *ἤγουν* non est referendum ad Papinianistas, sed potius exciderunt nonnulla.

106) Summa l. 14 C. *de haereticis* 1, 5, quae est in Coll. constt. eccll. l. c. p. 1287.

Ὁ[107]) *ἀπὸ μανιχαίων γενόμενος ὀρθόδοξος, ἐὰν εὑρεθῇ τὰ τῆς πλάνης ποιῶν ἢ ψιλῶς συνδιάγων ἢ ὁμιλῶν μανιχαίοις καὶ μὴ παραχρῆμα παραδιδοὺς αὐτοὺς νομίμῳ δικαστῇ, ἐσχάτως τιμωρεῖται. καὶ οἱ ἐν ἀξίαις καὶ στρατείαις ὄντες ἐπιμελῶς τοὺς ἐν αὐτοῖς τοιούτους ὄντας ἀναζητείτωσαν καὶ παραδιδότωσαν. ἐπισυλλαμβανόμενος ὁ μανιχαῖος, ἐὰν εἴπῃ γινώσκεσθαι παρά τινων, ἁρμοδίως τιμωροῦνται, ὡς τὰ αὐτὰ ἁμαρτάνοντες, κἂν μὴ ἦσαν τοιοῦτοι· τὸ γὰρ αὐτὸ ἁμαρτάνειν δοκοῦσιν οἱ γινώσκοντες μὲν τὸν ἁμαρτάνοντα μὴ ποιοῦντες δὲ τοῦτον κατάδηλον. ὁ ἔχων βιβλία μανιχαϊκὰ καὶ μὴ φανερῶν αὐτὰ ἐπὶ τῷ καυθῆναι τιμωρεῖται.*

Τὰ[108]) *ἱερὰ κλειέσθω καὶ μηδεὶς θυέτω. εἰ δέ τις ἁμαρτήσει τοῦτο, ἀποκεφαλίζεται καὶ δημεύεται, καὶ μὴ ἐπεξελθὼν ὁ ἄρχων ὁμοίως τιμωρεῖται.*

Αἱ[109]) *τῶν σαμαρειτῶν συναγωγαὶ καθαιροῦνται, καὶ ἐὰν ἄλλας ἐπιχειρήσωσι ποιῆσαι, τιμωροῦνται.*

Οἱ[110]) *αἱρετικοὶ κοινωνοῦντες ἢ συνάξεις ἢ βάπτισμα ποιοῦντες, τιμωροῦνται ὡς οἱ τοὺς νόμους παραβαίνοντες.*

Ὁ[111]) *ὀρθόδοξος κληρικὸς ἢ μοναχός, θρησκεύων τὰ εὐτυχοῦς ἢ ἀπολλιναρίου, ὑπόκειται τοῖς κατὰ αἱρετικῶν νόμοις, καὶ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐξωθεῖται πολιτείας κατὰ τὰ περὶ μανιχαίων νομοθετηθέντα.*

Περὶ ἐρ.....[112]). — *Ὁ ἐπίσκοπος δεύτερον τὸν αὐτὸν βαπτίζων καθαιρεῖται.*

Τοῦ αὐτοῦ[113]). — *Μανιχαῖοι βαπτίζονται, φρύγες βαπτίζονται, εὐνομιανοὶ χρίονται, παυλιανίσται βαπτίζονται, φωτιανοὶ βαπτίζονται, ναυατιανοὶ χρίονται, ἀπολλιναριασταὶ ἀπαγγέλλουσιν τὴν ἐν Νικαίᾳ ἐκτεθεῖσαν πίστιν.*

Κεφ. α'. Περὶ δικαιοσύνης καὶ νόμου, τοῦ α' καὶ β' τί. τοῦ α' βιβλ. τῶν ἰνστιτούτων. — *Δικαιοσύνη ἐστὶ σταθηρὰ καὶ διηνεκὴς βούλησις τοῦ ἀπονέμειν ἑκάστῳ τὸ ἴδιον δίκαιον. σοφία δὲ [νόμου] ἐστὶν ἡ γνῶσις τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, τουτέστι δικαίου καὶ ἀδίκου. παραγγέλματα δὲ νόμου εἰσὶ τὸ εὐσχημόνως ζῆν καὶ ἄλλον μὴ βλάπτειν.*

Κεφ. β'. Περὶ δικαίου θείου καὶ ἀνθρωπίνου, τί. η' τοῦ α' [βι.] τῶν διγέστων. — *Τῶν πραγμάτων τὰ μὲν εἰσὶ θείου δικαίου, τὰ δὲ ἀνθρωπίνου· καὶ τὰ μὲν θείου δικαίου οὐδενὸς εἰσὶν ἐν οὐσίᾳ, [τὰ δὲ ἀνθρωπίνου ἐν οὐσίᾳ]*[112]) *τινός εἰσι. Καὶ τὰ μὲν σωματικά, ὅσα ἁφῇ ὑποπίπτει, τὰ δὲ ἀσώματα, ὡς κληρονομία, χρῆσις, ἐνοχή, δουλεία. καὶ τινὰ μὲν φυσικῷ δικαίῳ πάντων εἰσί, τινὰ δὲ ὁμάδος, τινὰ δὲ οὐδενός, καὶ τινὰ τῶν καθ' ἕκαστον. φυσικῶς πάντων ἐστὶν ὁ ἀήρ, τὸ ἀένναον ὕδωρ, ἡ θάλασσα καὶ ὁ αἰγιαλός. οἱ γὰρ ποταμοὶ καὶ οἱ λιμένες πουβλίκου εἰσὶ*

XLIV. Qui ex Manichaeis orthodoxus fit, si, quae illius erroris sint, facere deprehensus fuerit, vel simpliciter cum Manichaeis vivat vel conversetur, nec confestim eos legitimo iudici tradat, capitaliter punitur. Et qui in dignitatibus et militiis constituti sunt, diligenter, qui inter ipsos tales sunt, requirant et tradant. Manichaeus comprehensus si nonnullis se cognitum esse dicat, ii competenter puniantur, quasi qui eadem deliquerint, licet non sint eiusmodi: idem enim delinquere videntur, qui delinquentem norunt, sed non detulerunt. Qui libros Manichaicos habet, si eos non manifestet ut comburantur, punitur.

XLV. Templa clauduntor nec quisquam sacrificato. Si quis autem hoc perpetraverit, capite plectitur et publicatur, et magistratus, qui hoc non exsequitur, similiter punitur.

XLVI. Samaritarum synagogae abolentur, et si alias facere conati fuerint, puniuntur.

XLVII. Haeretici communicantes vel synaxes vel baptismata celebrantes, puniuntur sicuti ii, qui leges transgrediuntur.

XLVIII. Orthodoxus clericus vel monachus, qui Eutychis vel Apollinaris superstitionem sequitur, legibus adversus haereticos latis subiacet, et Romana civitate expellitur secundum leges de Manichaeis latas.

XLIX. *De....* — Episcopus, qui secundo eundem baptizat, loco movetur.

L. *Ex eodem.* — Manichaei baptizantur, Phryges baptizantur, Eunomiani unguntur, Paulianistae baptizantur, Photiani baptizantur, Nabatiani unguntur, Apollinariastae fidem Nicaeae expositam praedicant.

LI. *Cap. 1. De iustitia et iure ex tit. 1 et 2 lib. I Institutionum.* — Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi. Iurisprudentia autem est divinarum atque humanarum rerum notitia, i. e. iusti atque iniusti scientia. Iuris praecepta sunt: honeste vivere et alterum non laedere.

Cap. 2. De iure divino et humano ex tit. 8 lib. I Digestorum. — Aliae res divini iuris sunt, aliae humani; et res quidem divini iuris nullius in bonis sunt, res autem humani iuris alicuius in bonis sunt. Et aliae sunt corporales, quae tangi possunt, aliae incorporales, veluti hereditas, ususfructus, obligatio, servitus. Et quaedam naturali iure omnium sunt, quaedam universitatis, quaedam nullius, et quaedam singulorum. Naturaliter communis est aer, aqua perennis, mare et litus maris. Sed flumina et portus publici iuris sunt. Universitatis sunt theatra,

---

107) Codex Bieneri praescribit: *ἐκ τοῦ αὐτοῦ.* — Est summa l. 16 C. *de haereticis* 1, 5, qualis habetur in Coll. constt. eccll. l. c. p. 1288.

108) Summa l. 1 C. *de paganis* 1, 11, quae extat in Coll. constt. eccll. l. c. p. 1297.

109) In Cod. Bieneri praecedit inscriptio: *ἐκ τοῦ αὐτοῦ.* Est ex summa l. 17 C. *de haereticis* 1, 5, qualem etiam praestat Coll. constt. eccl. l. c. p. 1288.

110) Pars summae l. 20 C. eod., quae habetur in Coll. cit. p. 1289.

111) Summa l. 6 C. *de apostatis* 1, 7, quae extat in Coll. cit. p.. 1293.

112) In Cod. Bieneri inscriptio est: *Ἐκ τῶν κανόνων κς'.* Intelligit SS. Apostolorum can. 46. Sed est potius summa l. 1 C. *ne sanctum baptisma* 1, 6, qualis habetur in Coll. constt. ecll. l. c. p. 1292.

δικαίου. τῆς ὁμάδος εἰσὶ τὰ θέατρα, τὰ στάδια καὶ τὰ ὅμοια. σάνκτα ἐστὶ τὰ τείχη, ἤγουν ἅγια, ἐν οἷς κεκώλυται τινὰ πλημμελεῖν· σάκρον ἐστὶν τὸ δημοσίᾳ ἀφιερωθέν, εἴτε ἐν πόλει, εἴτε ἐν ἀγρῷ.

Περὶ νόμου ἐθνικοῦ καὶ πολιτικοῦ, πρώτου τί. α' βι. τῶν διγέστων. — Τὸ νόμιμον διαιρεῖται εἰς πούβλικον καὶ πριβάτον. πούβλικον ἐστὶ νόμιμον τὸ εἰς σύστασιν τῆς πολιτείας συντεῖνον. ἔστι δὲ ἐν ἱεροῖς, ἐν ἱερεῦσιν, ἐν ἄρχουσιν. τὸ δὲ πριβάτον διαιρεῖται εἰς φυσικόν, εἰς ἐθνικόν, εἰς πολιτικόν. φυσικὸν νόμιμον ἐστὶ τὸ πάντων τῶν ζώων κοινόν, οἷον ἡ μίξις, ὁ τοκετός, ἡ ἀνατροφὴ καὶ τὰ ὅμοια. ἐθνικὸν δὲ νόμιμόν ἐστι τὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων κοινόν, οἷον φυσικὸς λογισμός, ἡ περὶ θεοῦ θρησκεία, τὸ γονεῦσι καὶ πατρίδι πείθεσθαι, ἡ δουλεία καὶ πάντα τὰ συναλλάγματα, τὸ βίαν ἢ ἀδικίαν ἀποθέσθαι· ἑκάστῳ γὰρ ἐφεῖται ποιεῖν τὰ πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ ἰδίου σώματος. Τοῦ αὐτοῦ δὲ νόμου ἐστὶ καὶ ἡ ἐλευθερία, ὃς εἰσάγων τὴν δουλείαν τρία γένη ἀνθρώπων ἐποίησεν, ἐλευθέρους, δούλους, καὶ ἀπελευθέρους. ἐντεῦθεν πολέμου δάκρυα, κρίσεις ἐθνῶν, βασιλεῖς, κτήσεις, ὅροι ἀγρῶν, δίκαιον πράσεως καὶ ἀγορασίας καὶ πάσης ἐνοχῆς, ὑφεξηρημένων τινῶν, ἃς τὸ πολιτικὸν εἰσήγαγεν. τὸ πολιτικὸν νόμιμόν ἐστιν τὸ εἰδικὸν ἑκάστης πολιτείας. διαιρεῖται δὲ εἰς ἔγγραφον καὶ ἄγραφον· ὡς αἱ τοῦ παντὸς δήμου διατάξεις καὶ τὰ ἰδικτά. καὶ ὅσα βασιλεὺς ὁρίσῃ ἢ ψηφίσηται ἢ δι' ἐδίκτου καταγγείλῃ, νόμος ἐστίν. ἀμείβεται δὲ ἢ ἀχρησίᾳ ἢ διὰ θέσεως ἑτέρου νόμου. καὶ πᾶς μὲν δῆμος πῇ μὲν ἐθνικῷ, πῇ δὲ πολιτικῷ κέχρηται νόμῳ. πᾶς δὲ νόμος εἰς πρόσωπα ἢ ἀγωγὰς φέρεται.

Τῶν ἀνθρώπων οἱ μέν εἰσι ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δοῦλοι. καὶ ἢ γεννῶνται οἱ δοῦλοι ἢ γίνονται κατά τε τὸν ἐθνικὸν ἢ πολιτικὸν νόμον. κατὰ μὲν τὸν ἐθνικόν, ὡς οἱ αἰχμάλωτοι, κατὰ δὲ τὸν πολιτικόν, ὡς ὁ πραθείς. οἱ δοῦλοι μιᾶς εἰσὶν αἱρέσεως, οἱ δὲ ἐλεύθεροι διαφόρου· οἱ μὲν γάρ εἰσὶν εὐγενεῖς, οἱ δὲ ἀπελεύθεροι.

Νόμος ῥοδίων ναυτικός[115]) κ. τ. λ.

Ἐκλογὴ τοῦ παρὰ τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ μωϋσεως δοθέντος νόμου τοῖς ἰσραηλίταις[116]) κ. τ. λ.

Κεφάλαια τοῦ νόμου τοῦ κατ' ἐκλογὴν τοῦ γεωργικοῦ ἐκ τοῦ ἰουστινιανοῦ βιβλίου[117]) κ. τ. λ.

stadia et his similia. Sanctae res sunt muri, in quos aliquem committere prohibitum est: sacrum est, quod publice dedicatum est, sive in civitate sit sive in agro.

De iure gentium et civili ex tit. 1 lib. 1 Digestorum. — Ius dividitur in publicum et privatum. Publicum ius est, quod ad statum reipublicae spectat. Consistit autem in sacris, in sacerdotibus, in magistratibus. Ius autem privatum dividitur in naturale, gentium, civile. Ius naturale est, quod omnium animalium commune est, veluti coniunctio, procreatio, educatio et his similia. Ius gentium est, quod omnibus hominibus commune est, veluti naturalis ratio, erga Deum religio, ut parentibus et patriae pareamus, servitus et omnes contractus, ut vim et iniuriam propulsemus: cuilibet enim permissum est ea facere, quae ad tutelam corporis sui pertinent. Eiusdem iuris manumissiones quoque sunt: quod, postquam servitutem introduxit, tria genera hominum constituit, liberos, servos et libertos. Hinc bellorum lacrimae, gentium iudicia, regna, dominia, agrorum termini, emtionis et venditionis et obligationum ius, exceptis quibusdam, quas ius civile introduxit. Ius civile est, quod cuiusque civitatis proprium est. Dividitur autem in scriptum et non scriptum: veluti totius populi scita et edicta. Et quodcunque imperator statuit vel decrevit vel edicto praecepit, lex est. Mutatur autem aut desuetudine aut alia lege lata. Et omnes quidem populi partim gentium partim civili iure utuntur. Omne ius autem ad personas vel actiones spectat.

Homines aut liberi sunt aut servi. Servi aut nascuntur aut fiunt tum iure gentium tum civili. Iure gentium, veluti captivi; iure civili, veluti is, qui venditus est. Et servi quidem unius conditionis sunt, liberi autem diversae: sunt enim quidam ingenui, quidam libertini.

LII. *Lex Rhodiorum navalis* etc.

LIII. *Ecloga legis, quae a Deo per Moysen Israelitis data est.* etc.

LIV. *Capita legis georgicae delecta ex Iustiniano libro* etc.

113) In Paris. 1391 inscriptio est: *περὶ βαπτιζομένων*. In Cod. Bienerl: *τῆς ἐν νικαίᾳ συνόδου.*

114) Haec necessario supplenda erant.

115) Sunt leges Rhodiorum navales, quas primus *Schardius*, et alii deinceps permulti ediderunt.

116) Est Ecloga legis Mosaicae, quam publici iuris fecit *Io. Bapt. Cotelerius* in Ecclesiae graecae monumentis tom. I Lutet. Paris. 1677. 4. p. 1—27.

117) Sequuntur leges rusticae, quas ediderunt *Schardius*, *Leunclavius*, alii.

Nota. Hactenus Appendix Eclogae in plerisque Codicibus MSS similiter porrigitur; nisi quod alii plura, alii pauciora fragmenta continent, et alii haec eodem, quo Codex Paris. gr. 1384, alii alio ordine disposita exhibent. Codex autem Parisiensis modo dictus multa insuper addit, quae partem Appendicis Eclogae in aliis Codicibus non efficiunt. (Vide: Fragmm. versionis gr. l gum Rotharis §. 5 et 6.) Ex his nonnulla hoc loco subiiciam, et quidem

I. *fragmenta, quae Stephani Antecessoris esse dicuntur.* Codex fol. 172ᵇ haec habet:

Στεφάνου ἀντικίνσορος. Ἀδελφοί τινες ὄντες ἀμφιθαλεῖς ἐτέκνωσαν καὶ ἀπέθανον ἔχοντες ἄλλους ἀδελφοὺς ἀποβεβιωκότα αὖθις ἄτεκνον καὶ ἀδιάθετον κληρονομοῦσι πάντες οἱ ἀδελφόπαιδες καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν εἰ τεθνήκασί τινες τῶν ἀδελφοπαίδων εἰσερχομένων εἰς τὸν τόπον τῶν ἰδίων γονέων.

Τοῦ αὐτοῦ περὶ συνεισφορᾶς. *Τῶν ἀξιωμάτων καὶ ὅσα ὁ πατὴρ χρεωστεῖ ὑπὲρ ἀξιώματος τοῦ παιδὸς οἱ συγκληρονόμοι ἀποδιδόασιν.* (Fragmentum, quod secundo loco positum est, similiter etiam, sed sine inscriptione, in Bodlei. 3399 legitur: ibi tamen additur: *σῆ. τὸ ἀξίωμα βάρος νομίζεται ἔχειν καὶ διὰ τὴν ἐπαχθείαν ταύτην οὐ συνεισφέρουσι τοῖς ἀδελφοῖς οἱ ἀξιωματικοί.* — Cf. Basil. ed. *Fabrot.* V p. 523 schol. m. Fortasse illis: *τῶν ἀξιωμάτων* verba textus indicantur, ad quae sequentia *παραγραφήν* contineant.)

II. Addam *Novellarum ab incertis Imperatoribus ante Basilium*, uti videtur, *latarum fragmenta*, quae indicavi in Delineatione mea historiae iuris GR. §. 9 (3, g). Alterum horum fragmentorum publici iuris feci in *Wiener Jahrbb. der Lit. LXXXVI* p. 208 sq. Reliqua in Codice fol. 175 b sq. sic habent:

Περὶ ἐκλογῆς τῶν δευτερογαμούντων. Τὴν δευτέραν διάταξιν, ἣν ἐν τῇ νεαρᾷ ἐξέθετο ὁ μακάριος Ἰουστινιανὸς περὶ ἐκλογῆς τῶν δευτερογαμουσῶν, ὡς καινοπρεπῆ τινα περιέχουσαν καὶ τῆς ἐπισταμένης συνηθείας ἀλλότρια περιφέρουσαν, ἡ ἡμετέρα εὐσεβὴς βασιλεία καὶ φιλόχριστος τῇ τε διατάξει τῇ τε συνηθείᾳ ὅσον κατὰ τὸ εἰκὸς συνεβάλετο, τῆς μὲν διατάξεως τὸ αὐστηρὸν γλυκάνασα, τῆς δὲ συνηθείας τὸ ἀπρεπὲς καὶ συγκεχυμένον διασαφήσασα. οὕτως γὰρ τοὺς νόμους κοσμεῖσθαι γινώσκομεν, διὰ μὲν τῆς σαφηνείας τὸ εὐπαράδεκτον ἔχοντες, διὰ δὲ τῆς συμμετρίας τὸ ὑπήκοον θεραπεύοντες. δευτερογαμοῦσα γυνὴ λαμβανέτω ἀπεντεῦθεν ἤδη τὴν ἡμίσειαν μοῖραν τῆς τε προικὸς καὶ τοῦ ὑποβόλου αὐτῆς κατὰ τὴν δεσποτείαν, τὴν δ' ἑτέραν ἡμίσειαν καταλιμπανέτω τοῖς ἐκ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς τεχθεῖσιν αὐτῇ παισίν. εἰ δὲ καὶ συμβῇ τινὰ τελευτῆσαι τῶν ἐκ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς παίδων, θεσπίζομεν καὶ αὐτὴν ὑπεισέρχεσθαι ἀδελφὴν (?) μετὰ τῶν αὐτῆς παίδων εἰς τὴν τοῦ τελευτήσαντος περιουσίαν. εἰ δὲ καὶ κατὰ τάξιν τινὰ τελευτήσωσιν οἱ τοῦ ἀνδρὸς τεχθέντες παῖδες, περιέλθῃ δὲ ἡ τούτων περιουσία εἰς ἕνα τῶν ἀδελφῶν, τύχῃ δὲ τοῦτον τελευτῆσαι ἄπαιδα καὶ ἀδιάθετον, κληρονομείτω καὶ τούτων καὶ αὕτη ἡ μήτηρ. εἰ δὲ γε τύχῃ τὴν μητέρα προτελευτῆσαι τῶν παίδων, μὴ ἔχειν ἄδειαν αὐτὴν προτελευτῶσαν καὶ διατιθεμένην κατώτερον τοῦ φαλκιδίου τούτους ἐκ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς τεχθέντας παῖδας καταδικάζειν. εἰ δὲ γε βούλοιτο ὑπεράνω τοῦ φαλκιδίου παρέχειν αὐτοῖς, ἄδειαν αὐτῇ δίδωσιν ὁ νόμος τοῦτο ποιῆσαι.

Τοῦ αὐτοῦ. Ὅτι ἀνὴρ δευτερογαμῶν μηκέτι κατὰ τὸν πρότερον νόμον τῆς χρήσεως ἀπολάβῃ τῆς τε προικὸς καὶ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς, ἀλλὰ παρευθὺ τῆς μὲν χρήσεως καὶ τῆς δεσποτείας ἐκπιπτέτω, τὸ δὲ τρίτον τῆς προγάμου δωρεᾶς οὐ μετὰ χρόνον ἀλλὰ παρευθὺ κερδανέτω. καὶ τοῦτο ὁ ἡμέτερος ἐφιλανθρωπεύσατο νόμος τοῦ μὴ παντελῶς τοὺς πατέρας τῶν γαμικῶν κερδῶν ἐκπίπτειν, καὶ τὰ δεύτερα τῶν μητέρων ἐν τοῖς ἰδίοις τέκνοις ἔχειν. μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν ὑπεισέρχονται οἱ ἐκ τοῦ πρώτου συνοικεσίου τεχθέντες παῖδες σὺν τοῖς ἐκ δευτέρου συνοικεσίου τεχθεῖσι παισὶν εἰς τὴν ἅπασαν αὐτοῦ περιουσίαν ἀδελφικῶς. μὴ ἔχοντος ἄδειαν τοῦ πατρὸς περαιτέρω τοῦ φαλκιδίου καταδικάζειν τοὺς ἐκ τοῦ πρώτου συνοικεσίου παῖδας αὐτοῦ· εἰ δὲ γε βούλοιτο τούτους φιλοτιμεῖσθαι, ἄδειαν ἐχέτω. ὅτι πάντων τῶν παίδων προτελευτησάντων τῆς δευτερογαμησάσης μητρός, ἀναγραφὴ γίνεται ἡ τούτων περιουσία (?). καὶ εἰ μὲν τύχωσι τῶν ἀνιόντων τινές, τουτέστι πάππων ἢ προπάππων, τοῦ ἐναντίου λέγω μέρους, καὶ μάλιστα ἀναθρεψάμενος, συμμεριζέσθω μετὰ τῆς μητρὸς τῶν παίδων ἐξίσης καὶ ἐπίσης μοίρας τῇ τῶν προτελευτησάντων παίδων μητρί. εἰ δὲ γε τῶν ἐκ πλαγίου τύχῃ ἀναθρεψάμενος, τουτέστιν ἀδελφὸς καὶ ἀνεψιός, θεῖος καὶ ἐξάδελφος, λαμβανέτω τὸ τρίτον μέρος τῆς περιουσίας τοῦ τελευτήσαντος οὗτος, τὸ δὲ καταλιμπανόμενον ἡ μήτηρ κληρονομείτω· τοῦτο δὲ σημείωσαι, ὅταν οὐκ ὦσι παῖδες τῶν παίδων καὶ μὴ διάθηται ὁ παῖς ὁ τελευτήσας. εἰ δὲ τῆς ἐντελοῦς τύχωσιν ἡλικίας οἱ παῖδες καὶ βούλωνται διαθέσθαι, μὴ κωλυέσθωσαν διαθήκας ποιεῖν, καθὼς καὶ αὐτοῖς δίδωσιν ἄδειαν ὁ νόμος.

Ὁ αὐτὸς εὐσεβὴς λέων βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων περὶ τῶν ἐπιγαμικῶν συμφωνιῶν. Εἴτις τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν ἀποβάλῃ, παρακρατείτω τὰ ἑαυτοῦ, ἤτοι τὴν πρὸ γάμου δωρεάν. καὶ εἰ μὲν παῖδας ἔχει ἐξ αὐτοῦ τοῦ συνοικεσίου, ἐχέτω κατὰ δεσποτείαν ἐκ τῆς προικὸς κατὰ ἀναλογίαν ἑνὸς παιδὸς εἰς κλῆρον δηλονότι μὴ προδευτερογαμήσας ὁ τούτων γονεύς.

Ἡ δευτέρα γυνὴ ἢ τὰ γεγραμμένα αὐτῇ λαμβάνει, ἢ μοῖραν ἑνὸς παιδὸς τῶν προγόνων αὐτῆς· τὸ δὲ χρέος πρῶτον ἀποδίδοται, καὶ οὕτως λαμβάνει ἡ γυνὴ ἢ τὰ γεγραμμένα ἢ καθὼς ἔλαβον οἱ παῖδες καὶ τὸ βρῶμα αὐτῆς ἕως ἐνιαυτοῦ.

I. FRAGMENTA EPITOMAE GRAECAE NOVELLARUM IUSTINIANI

EX CODICE BODLEIANO 3399,

QUAE AB ANONYMO I. E. IULIANO ANTECESSORE CONSTANTINOPOLITANO CONFECTA ESSE VIDETUR.

II. FRAGMENTA NOVELLARUM IUSTINIANI VARIA EX VARIORUM COMMENTARIIS EXCEPTA.

EX COD. BODLEI. 3399.

I. DE GRAECA NOVELLARUM IUSTINIANI EPITOME,

CUIUS FRAGMENTA EXTANT IN CODICE BODLEIANO 3399 ET MARCIANO 579.

Insunt observationes de Anonymo, Enantiophane, et de Iuliano Antecessore Constantinopolitano.

§. 1.

Anonymus, quem Graeci κατ' ἐξοχὴν vocant, sicubi in adnotationibus ad Digesta, quarum partem nobis servarunt scholia Basilicorum, Novellas Iustiniani laudat, allegando ad aliquam minus cognitam Novellarum istarum collectionem et compositionem respicit. De his allegationibus *Bienerus* in libro, cui inscriptum est: *Geschichte der Novellen Iustinian's*, p. 65 hoc iudicium tulit: „*Es ist also zu glauben, dass hier dieselbe Sammlung citirt ist, welche Julians Novellenauszug zum Grunde gelegen hat,....das wäre wohl möglich, dass der Anonymus und Julian, der Novellenepilomator, dieselbe Person wäre.*“ 1) (Ad hoc tamen addit p. 74: „*Weder.... noch unter den Basilikenscholiasten kommt ein Julian vor.*“) Quodsi quaeras, unde haec coniectura, Anonymum ac Iulianum pro uno eodemque ICto habendos esse, *Bienero* in mentem venerit, ratiocinatio eius haec fuisse videtur: Coniectura est fortasse probabilis, ipsam Iuliani Epitomen ab Anonymo in laudandis Iustiniani Novellis adhibitam esse. Hanc si sequaris, mox quaerendum erit, quomodo ICtus Graecus Epitomen Novellarum latine scriptam ideoque Graecis vix cognitam vel usitatam laudare potuerit. Iam ad hanc dubitationem aliter responderi non potest, quam si statuas eundem ICtum etiam huius Epitomes auctorem fuisse: nam auctores fere libros a se conscriptos prae aliis laudare amant, etiamsi allegationes minus aptae commodaeve lectoribus fiant. Ita ex illa priori coniectura hanc alteram: Iulianum eundem esse atque Anonymum, sponte fluere *Bienerus* iudicavit.

Ego vero iam demonstrabo Novellarum allegationes ab Anonymo factas omnino non esse explicandas ex Epitome Iuliani latine scripta, sed ex Epitome quadam Graeca, quae Anonymum auctorem habere videatur; nihilominus tamen probabile esse, Iulianum Antecessorem esse, qui Graecis Anonymus audiat. In quo ita versabor ut

---

1) In indice ad *Bachii* histor. iurispr. Rom. ed. V p. 693 Iulianus idem esse dicitur, qui in Basilicis Anonymus et ἐναντιοφανής sit. Sed hoc temere per eum factum est, qui indicem compilavit, quum *Bachius* de hoc ne somniaverit quidem.

cap. I. recensum instituam locorum, in quibus Anonymus Novellas laudasse deprehenditur;

cap. II. ostendam, Anonymum Novellas laudasse ex *Epitome graeca, cuius etiamnum fragmenta quaedam in Cod. Bodlei. 3399 et Marciano 579 supersint,* et cuius ipse auctor fuisse videatur;

cap. III. comparationem faciam inter hanc graecam Novellarum Epitomen et latinam Iuliani;

cap. IV. denique probabile reddam, hunc ipsum *Iulianum* esse, cuius nomen Graeci ignoraverint et quem ideo Anonymum *κατ' ἐξοχήν* vocaverint.

§. 2.

Antequam vero ad id, quod primo loco exponendum est, accedam, breviter dicendum est de Novellarum allegationibus in fragmentis libri singularis *τῶν ἐναντιοφανῶν*, quae inter Basilicorum scholia habentur. Nimirum *Enantiophanes*, quem vocant, et Anonymus unus idemque ICtus est. Nam uterque se auctorem libri singularis de legatis et mortis causa donationibus esse praedicat [2]), uterque eodem plane dicendi disputandique genere utitur: denique auctor Nomocanonis antiqui titulis XIV constantis, qui, quantum ad Digesta attinet, sola Anonymi versione usus esse videtur [3]), fragmentum huius versionis nobis servavit [4]), in quo auctor (i. e. Anonymus) lectorem ad librum singularem *περὶ ἐναντιοφανιῶν* a se conscriptum ablegat. Iam vero si Anonymus et Enantiophanes pro uno eodemque ICto habendi sunt, credat aliquis, etiam ab Enantiophane Novellas eodem modo laudatas esse, quo ab Anonymo laudatae sint. Et sic requirat recensum eorum quoque locorum, in quibus Enantiophanes Novellas laudasse deprehendatur.

Verumenimvero ubicunque Novellae allegantur in fragmentis ex libro *περὶ ἐναντιοφανιῶν* inter Basilicorum scholia obviis, certe numerus iis adiectus ad vulgatam CLXVIII Novellarum collectionem spectat, et omnino non convenit cum numeris, quibus Anonymus Novellas indicat.

Hoc sane ita explicari potest, ut dicamus, Anonymum, quum librum *περὶ ἐναντιοφανιῶν* conscriberet, CLXVIII Novellarum collectione usum esse; postea vero, quum Digestorum versionem conficeret [5]), aliam compositionem, quae interim prodiisset, adhibuisse. Sed hanc interpretationem quominus comprobemus, impedimento est potissimum hoc, quod *rubricae* Novellarum, quas Enantiophanes affert, ut plurimum congruunt cum iis, quas Anonymus exhibet, non autem cum iis, quibus in vulgata CLXVIII Novellarum collectione Novellae inscribuntur.

Itaque praestabit dicere, librum *περὶ ἐναντιοφανιῶν*, quantum ad Novellarum allegationes attinet, interpolatum esse, sive tum temporis, quum fragmenta eius illustrationis causa ad textum Basilicorum adiicerentur, sive iam antea, quam hoc fieret. Hoc enim libris veterum ICtorum, qui sub Iustiniano vel paulo post vixerunt, fere recentioribus temporibus accidisse, per se satis est probabile et post Reitzium [6]) a Bienero [7]) egregrie observatum. Et Enantiophanem quoque in Basilicorum scholiis interpolatum exhiberi, multa sunt argumento [8]). Ubi enim Enantiophanes Digestorum vel Codicis locum laudaverat, conveniens Basilicorum locus adscriptus [9]), imo aliquando Novellarum recentiorum, puta Leonis Sapientis [10]), vel Prochiri Basiliani [11]) notitia adiecta est. Similiter si quando Enantiophanes numerum Novellae alicuius ex sua Novellarum collectione sive epitome laudasset, numerus mutatus est, ita, ut vel ex collectione CLXVIII Novellarum, quae etiam seNioribus temporibus in usu fuit, conveniens numerus appositus sit, (v. c. *νεαρὰ περὶ ἀῤῥε-*

2) Basil. ed. *Fabrot.* VI p. 251 schol. d et p. 260 schol. t.

3) Delineat. p. 84.

4) *Voelli* et *Iustelli* Bibl. II p. 909. Auctoritate huius loci, quem a Photio profectum esse putabat, commotus post *Cuiacium C. W. E. Heimbach* de Basil. orig. p. 76 sq. librum *τῶν ἐναντιοφανῶν* Photio perperam vindicavit, eumque nuper temere sequutus est *Böcking Institutionen*. Bonn. 1841. p. 108 lin. 14—17. Equidem *Heimbachii* errorem notaveram iam in libro: *Αἱ ῥοπαί* p. 71 not. 19.

5) Hanc enim post illum librum compositam esse, docet locus not. 4 excitatus.

6) Memorabilia ex schol. Basil. post Theophil. p. 1282 sq.

7) *Geschichte der Novellen S. 149 ff.*

8) Etiam loci ex Anonymi versione Digestorum in Basilicorum scholia recepti passim interpolationibus foedati sunt. (Cf. v. g. Basil. ed. *Fabrot.* IV p. 272 schol. z et *Reitz* Theophil. p. 1233.)

9) Cf. *Reitz* Theophil. p. 1233.

10) Basil. ed. *Heimbach* II p. p. 399.

11) Basil. ed. *Fabrot.* tom. IV p. 336.

νογονίας ἤτοι ριη', [12]) vel locus significetur, quo in Basilicis ea Novella quaerenda sit, (v. c. ἡ νεαρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κειμένη ἐν βι. κϛ' [13]).

Quae quum ita sint, ex scholiis Basilicorum, quibus Enantiophanis nomen inscriptum est, omnino demonstrari non potest, quanam Novellarum sive collectione sive epitome Anonymus usus sit. Proinde rectius me facturum esse putavi, si Enantiophanis locos, in quibus Novellae laudantur, in hoc tractatu plane omitterem et praeterirem.

CAPUT I.

Recensus locorum, in quibus Anonymus Novellas laudasse deprehenditur.

§. 3.

Fragmenta ex versione Digestorum ab Anonymo confecta, quae inter Basilicorum scholia recepta sunt, regulariter praeposito auctoris nomine (τοῦ ἀνωνύμου) Anonymi esse declarantur. Multis tamen locis incuria et negligentia librariorum effectum est, ut Anonymi nomen et inscriptio desideretur: et hi quidem loci, an sint Anonymi vel alius ICti, coniecturis tantum definiri potest. Igitur ne quid accurationis huic tractatui desit, primum recensebo locos Novellarum allegationes continentes, quos Anonymi esse scholia Basilicorum expresse testantur, deinde dicam de locis, quos ego Anonymo tribuendos esse crediderim.

Ad primam classem pertinent:

1. Basil. ed. *Heimbach* Tom. I p. 327, ubi citatur ab Anonymo „περὶ δικαστῶν ἑβδομηκοστῇ ἕκτῃ νεαρᾷ," *de iudicibus* Nov. 76, quae nobis est Nov. 82.
2. Ibid. p. 395. „Τοῦ ἀνωνύμου. Πίστεως γράμματα οὐδαμῶς μέμνηται ἐν τοῖς διγέστοις ἢ ἐν τοῖς Ἰνστιτούτοις, εἰ μὴ ἐνταῦθα καὶ βι. κβ' τί. γ' διγ. κθ' καὶ βι. λα' διγ. ϥ'. πλατέως δὲ περὶ πιστώσεως διαλαμβάνει βι. δ' τοῦ κώδ. τί. κα' διάτ. ιη' καὶ κ' καὶ ἐν τῇ ξη' νεαρᾷ θέματι σκ' καὶ ἐν τῇ περὶ ἐκκλήτων με' θέματι ρος'." Nov. 68 them. 220, quam laudat, nobis est Nov. 73; Nov. *de appellationibus* 45 them. 176 nobis est Nov. 49.
3. Ibid. p. 786: „ἡ μετὰ τὸν κώδικα περὶ ἰσότητος προικὸς καὶ πρὸ γάμου δωρεᾶς πθ' νεαρά." Novella post Codicem edita 89 *de aequalitate dotis et ante nuptias donationis*, quae nobis est Nov. 97.
4. Ibid. tom. II p. 388: „ἐν τῇ περὶ μαρτύρων νεαρᾷ." Novella *de testibus*, quae nobis est Nov. 90.
5. Ibid. p. 390: „τὴν περὶ μαρτύρων νεαράν." Novella *de testibus*, quae nobis est Nov. 90.
6. Ibid. p. 398: „ἡ περὶ μαρτύρων νεαρά." Novella *de testibus*, quae nobis est Nov. 90.
7. Ibid. p. 435: „τὴν περὶ πορνοβοσκῶν νεαράν." Novella *de lenonibus*, quae nobis est Nov. 14.
8. Ibid. p. 480: „ἡ τὴν τῶν ἑκατὸν ἐνιαυτῶν παραγραφὴν τῶν εὐαγῶν οἴκων ἀναιροῦσα νεαρά [14])." Novella, *quae tollit praescriptionem centum annorum, quae sacris domibus competebat*; nobis est Nov. 111.
9. Basil. ed. *Fabrot.* tom. IV p. 263 schol. n: „περὶ τῶν ἐξνερεδάτων νεαρά." Novella *de exheredatis*, quae nobis est Nov. 115.
10. Ibid. p. 272 schol. a: „ἡ περὶ ἀθεμίτων νεαρά." Novella *de incestis*, quae nobis est Nov. 12.
11. Ibid. p. 273 schol. b: „τὴν περὶ ἀθεμίτων γάμων νεαράν." Novella *de incestis nuptiis*, — nobis Nov. 12.
12. Ibid. p. 335 schol. e: „τὴν περὶ γάμων νεαράν [15])." Novella *de nuptiis*, — nobis Nov. 22.

12) Basil. ed. *Heimb.* p. 82.

13) Basil. ed. *Heimb.* I p. 767.

14) Apud *Fabrotum* et *Heimb.* scribitur ρια', quod aperte falsum est. Nam desideratur substantivum νεαρα, quod ibi ex glossemate in ρια' transiisse videtur, quum, quae hoc loco laudatur, in collectione 168 Novellarum Nov. 111 sit.

15) Apud *Fabrotum* additur: κβ' καὶ ρϛ'. Qui numeri

13. Ibid. p. 337 schol. k: „τῇ περὶ ῥεπουδίου νεαρᾷ." Novella *de repudio*, — nobis Nov. 117.
14. Ibid. p. 620 schol. r: „ἐν τῇ περὶ ἐξνερεδατίονος νεαρᾷ [16])." Novella *de exheredatione*, nobis Nov. 115.
15. Ibid. p. 701 schol. o: „τὴν περὶ ἰσότητος προικὸς πθ' νεαράν." Novella 89 *de aequalitate dotis*, — nobis Nov. 97.
16. Ibid. tom. V. p. 30 schol. g: „ἀπὸ δὲ τῆς νεαρᾶς οὐδεὶς οἱανοῦν ἔχων προς τὸν ὀρφανον δίκην κηδεμονεύει, πλὴν μητρὸς καὶ μάμμης." „Ex Novella nullus qualemcunque litem habens cum pupillo eius curam gerit, nisi mater et avia." — Nobis est Nov. 72.
17. Ibid. tom. VI p. 98 schol. b: „ἀπὸ νεαρᾶς." Novella, quae nobis est Nov. 118.
18. Ibid. p. 146 schol. i: „Ἀνωνύμου. Ἀνάγνωθι.......καὶ τὴν περὶ τῶν συμβολαιογράφων μα' [17]) νεαράν θέμ. ρξη', ὅτι, ἐὰν παρὰ τὴν εἰρημένην αὐτῇ παρατήρησιν ὑπουργήσωσι, τὸ μὲν συνάλλαγμα ἰσχύει, αὐτοὶ δὲ ποιναῖς ὑποβάλλονται," i. e. et de tabellionibus Novellam 41 them. 168, quo dicitur, si adversus statutam ab ea observationem fecerint, contractum quidem valere, ipsos autem poenis subiici. — Novella *de tabellionibus* nobis est 44.
19. Ibid. p. 151 schol. l: „ἐν τῇ περὶ νόθων νεαρᾷ." Novella *de naturalibus liberis*, — nobis Nov. 89.
20. Ibid.: „ἐν τῇ περὶ τρόπων γνησιότητος νεαρᾷ." Novella *de eo, quibus modis legitimi fiant*, — nobis Nov. 74.
21. Ibid. p. 170 schol. t: „τῆς νεαρᾶς." Novella, quae nobis est Nov. 120.
22. Ibid. p. 207 schol. d: „ἡ περὶ τοῦ τετραουγκίου καὶ ἑξαουγκίου νεαρά." Novella *de triente et semisse*, — nobis Nov. 18.
23. Ibid. schol. e: „ἡ μετὰ τὸν κώδικα νεαρά." Novella post Codicem, quae nobis est Nov. 117.
24. Ibid. p. 252 schol. h: „Περὶ τῶν παρὰ βουλευτῶν γινομένων μόρτις καῦσα δωρεῶν διαλεγομένη ἡ πζ' [18]) νεαρά. *Quae de mortis causa donationibus a curialibus factis* loquitur Novella, — nobis Nov. 87.

§. 4.

Locorum, quos §. 3 recensui, Anonymus auctor esse dicitur, Anonymi nomine in ipsis Basilicorum scholiis addito. Sed reperiuntur inter Basilicorum scholia et alii loci Novellarum allegationes continentes, quos non immerito aliquis eidem Anonymo tribuerit. Eos nunc recensebo, in notis dicturus de causis, cur eos Anonymo vindicaverim. Sunt autem hi praesertim:

1. Basil. ed. *Heimbach* tom. II p. 480: [19]) „Ἐν τοῖς διγέστοις μέμνηται πίστεως γραμμάτων βι. γ' τί. γ' διγ. ξε' [ἤτοι βι. η' τί. β' κεφ. ξγ'] καὶ βι. ιγ' τί. ε' διγ. κς' [ἤτοι βι. κς' τί. β' κεφ. κς'] καὶ βι. ιζ' τί. α' διγ. ξ' [ἤτοι βι. ιδ' τί. α' κεφ. ξ'] καὶ βι. κδ' τί. α' διγ. νζ' [ἤτοι βι. λ' τί. α' κεφ. νζ'] καὶ βι. λα' διγ. οζ' θέ. κζ [ἤτοι βι. μδ' τί. β' κεφ. οζ']. πλατέως δὲ διαλαμβάνει περὶ πίστεως βι. δ' τοῦ κώδ. τί. κα' διατ. ιη'

non Anonymo, sed Graeculo cuidam posteriori debentur. Alioquin enim Anonymo dicendum fuisset: τὰς περὶ γάμων νεαρὰς κβ' καὶ ριζ', vel: τὴν περὶ γ. νεαρὰν κβ' καὶ τὴν ριζ', vel τὴν π. γ. ν. κβ' καὶ τὴν περὶ ῥεπουδίου ριζ'.

16) Apud *Fabrotum*: ρια' ν·αρὰ (sic) κεφ. γ', quae non dubito, quin pro interpolatione sive glossemate habenda sint.

17) Fabrotus legit: μδ', quem numerum habet Novella de tabellionibus in collectione CLXVIII Novellarum. Sed emendatione opus est, quicquid contradicat *G. E. Heimbachius* in *Richter Jahrbb.* 1839 II p. 972. Anonymus enim loco supra (sub 2) allato laudavit Novellae 45 *thema 176*, hic autem laudat *thema 168* Novellae de tabellionibus, ut proinde inter hanc et illam Novellam *aliarum* Novellarum themata interiecta fuisse appareat, nec Novellam de tabellionibus, quasi quadragesimam *quartam*, excipere statim potuerit Nov. 45. Denique quum in Codd. MSS saepenumero a librariis permutentur literae α et δ, in promtu est emendatio: μα' pro μδ'.

18) Hunc numerum aut corruptum aut interpolatum esse censeo.

19) Hunc locum Anonymi esse, demonstrat similitudo quae eum inter et locum §. 3 no. 2 allatum intercedit.

καὶ κ' [καὶ ἐν τῇ ογ' καὶ ἐν τῇ μθ'][19]) *καὶ ἐν τῇ ξε' νεαρᾷ θέ. σκ' καὶ ἐν τῇ περὶ ἐγκλημάτων*[20]) *με' θέ. ρος*.

2. Basil. ed. *Fabrot.* tom. V p. 83 schol. l.[21]): „*ἡ μετὰ τὸν κώδικα ρς' νεαρὰ ἐπιγεγραμμένη περὶ προγαμαίας δωρεᾶς καὶ ἄλλων κεφαλαίων.*" Novella post Codicem 106, cui inscribitur: *De antenuptiali donatione et aliis capitulis.* — Nobis est Nov. 119.
3. Ibid. p. 148 schol. f.[22]): „*ἡ ρθ' νεαρὰ θέμα τοζ'*[23])." Novella 109 thema 377, — nobis Nov. 120.
4. Ibid.[24]): „*τῆς γ' νεαρᾶς.*" Novella 3, — nobis Nov. 4.
5. Ibid. p. 293 schol. t.[25]): „*ἐν τῇ περὶ τῆς πίστεως τῶν συμβολαίων ξη' νεαρᾷ.*" Novella 68 *de fide instrumentorum*, quae nobis est Nov. 73.
6. Ibid. p. 311 sq. schol. d[26]): „*ἐν τῇ οε' νεαρᾷ.*" Nov. 75, — nobis Nov. 81.

CAPUT II.

Anonymus Novellas laudavit ex Epitome graeca, cuius etiamnum fragmenta quaedam in Cod. Bodlei. 3399 supersunt, et cuius ipse auctor fuisse videtur.

§. 5.

Ex recensu locorum, quibus Anonymus Novellas laudasse deprehenditur, quatuor sunt, quae deduci possunt.

1. In Novellarum compositione, qua Anonymus usus sit, singulas Novellas paulo alio ordine digestas fuisse, quam in collectione CLXVIII Novellarum digestae sint. Nonnullis locis numerus ab Anonymo excitatus idem est, quem habet Novella in hac collectione: nimirum locis §. 3 no. 8. 12. 14. 24 et §. 4 no. 1 laudatis; ita tamen, ut numerus, quo Novella ab Anonymo designatur, sicuti in notis ad hos locos indicavimus, aut corruptus sit aut interpolatus. Compluribus autem aliis locis, nimirum iis, qui §. 3 no. 1. 2. 3. 15. et §. 4 excitati sunt, numeri Novellis inditi ab iis omnino diversi sunt, quos habent in collectione CLXVIII Novellarum.

2. Novellae, quas continebat compositio Anonymo usurpata, in themata (*θέματα*) divisae erant, id quod ostendunt loci §. 3 no. 2. 18 et §. 4 no. 1. 3 adducti. Et themata quidem ista numeris insignita erant; non autem ita, ut primo cuiusque Novellae themati primarius numerus inscriptus esset, sed ita, ut numeri thematum per totum librum, si vel nova aliqua constitutio inchoaretur, continuati essent. Etenim, ut hoc exemplo utar, Novellae de tabellionibus, quae nobis est 44, thema *centesimum sexagesimum octavum* (§. 3 no. 18.) ab Anonymo laudatur. Hic intelligitur, numeros thematum, in quae haec Novella divisa fuerit, a primario neutiquam incepisse; nemo enim, licet summo artificio usus, Novellam laudatam in 168 themata dividere poterit.

---

20) Quae uncinis inclusi, Anonymi verbis per interpolationem sunt addita; indicant, ubi locus ab Anonymo excitatus in Basilicis quaerendus sit: haec autem verba „*καὶ ἐν τῇ ογ' καὶ ἐν τῇ μθ'*" indicant locum, quo Novellae ab Anonymo laudatae in collectione CLXVIII collocatae sint. Quod utique miror quemadmodum *G. E. Heimbachii* sagacitatem (cf *Richter Jahrbb.* 1839 II p. 971) effugere potuerit.

21) Legendum: *ἐγκλήτων* ex loco supra §. 3 no. 2 allato.

22) Schol. l, quod habetur apud *Fabrotum* l. l., antiqui ICti est. Iam quum ibi scholia antiqua aut Stephani aut Anonymi aut Cyrilli sint, scholium laudatum ab altero horum ICtorum profectum esse debet. Ac primum quidem Stephani neutiquam esse videtur, quippe qui Digestorum partes citare soleat: in scholio laudato est: *ὡς βι. θ' [τί. δ'] διγ. κδ' Παύλου*, ubi Stephanus dixisset: *ὡς βι δ' τῶν πρώτων κ. τ. λ.* Deinde non potest esse Cyrilli, quippe qui ad Novellas in commentariis Digestorum omnino non respexerit. Ergo, quod unum restat, Anonymi est.

23) Schol. f, quod habetur apud *Fabrotum* l. l., propterea Anonymo vindicaverim, quod praeter illum nullus sit inter antiquos ICtos Graecos, qui themata Novellarum laudaverit.

24) *Fabrotus* scribit: *τὸ ζ'.*

25) Schol. t apud *Fabrotum* tom. V p. 293 ob easdem rationes Anonymo tribuerim, ob quas supra not. 22 aliud scholium eiusdem esse contendi. Praeterea autem Anonymum sapit etiam hoc, quod Novella, quae nobis est 73, sexagesima octava esse dicatur; nam hoc numero Novellam illam Anonymus indicare solet. Cf. §. 3 no. 2 et huius §. no. 1.

26) Hunc locum Anonymo tribuere noluit *G. E. Heimbach* in *Richter Jahrbb.* 1839. II p. 972.

3. Porro compositio Novellarum, quam Anonymus sequutus est, graeca erat. Hoc quum iam per se probabile sit, comprobatur etiam rubricis Novellarum, quas graece semper Anonymus effert.

4. Denique Novellarum compositio, qua Anonymus usus est, non constabat integro ipsarum constitutionum textu, sed epitomas tantum Novellarum continebat. Nimirum haec verba: *ἐὰν παρὰ τὴν εἰρημένην παρατήρησιν ὑπουργήσωσι, τὸ μὲν συνάλλαγμα ἰσχύει, αὐτοὶ δὲ ποιναῖς ὑποβάλλονται*, ipsissima verba thematis 168, quod laudat Anonymus loco §. 3 no. 18 allato, effecisse videntur, utpote quibus praeposita sit particula *ὅτι*, quae ipsa verba loci laudati citari significat[27]. Verba autem ista nonnisi epitomen continent Nov. 44 cap. 1 §. 4, ut proinde Anonymum epitomas tantum ante oculos habuisse appareat.

§. 6.

Illud quidem iam *Bienerus* (§. 1) suspicatus erat, non tam integras Novellas, quam potius Epitomen ab Anonymo allegari: non autem de graeca aliqua Epitome, sed de latina Iuliani Antecessoris cogitaverat. Cuius rei causam hanc *Bienero* fuisse crediderim, quod graecae Epitomae, quae ab Anonymo tractari potuisset, ne levissimum quidem vestigium extare videret. Mihi autem postmodum contigit, *in Codicibus Bodleiano* 3399 (Selden. 11) et *Marciano* 579 reperire fragmenta Epitomae graecae Novellarum Iustiniani, quae, quantum ad oeconomiam et indolem attinet, omnino similis est Epitomae Anonymi: ut iam dubitari amplius non possit, quin Anonymus graeca Epitome usus sit.

De Codicibus Bodleiano et Marciano modo laudatis alias pluribus egi, eaque hoc loco repetere nolo[28]. Continent Epitomen ad Prochiron mutatam et multis additionibus locupletatam. Inter has reperiuntur, sicuti diximus, fragmenta Epitomae graecae Novellarum Iustiniani, quae in paragraphos (*διατάξεις*) continuis numeris insignitas divisa erat. Ac nonnullos quidem locos ex eiusmodi Epitome decerptos esse, Codices supra laudati expresse significant: alias autem Novellarum epitomas ex eadem Epitome haustas esse, non sine ratione coniicere est. Ego vero, qui haec fragmenta edere constitui, illos ab his separandos esse duxi, ne genuina et indubitata Epitomae illius fragmenta cum spuriis et dubiis, certa cum incertis miscerentur. Illos igitur statim huic tractatui subnectam; has autem epitomas, cum aliis nonnullis fragmentis e variorum et incertorum auctorum commentariis Novellarum, quae ex variis Codicibus MSS. collegi, appendicis loco adiiciam.

Epitome Novellarum, cuius fragmenta in Codicibus istis servata sunt, eadem esse videtur atque illa, ad quam passim Anonymus provocat. Nam et haec et illa eo conspicua est, quod singula, quibus constat, capita numeris per totum librum continuatis designata sint. Epitomas autem graecas hac oeconomia insignes duas pluresve extitisse omnino non est verisimile. Et obiici vix, potest, quod singulae epitomae, quae in Codicibus Bodleiano et Marciano modo *διατάξεις* modo *κεφάλαια* audiunt, ab Anonymo *θέματα* vocentur. In Epitome ipsa nimirum singulis paragraphis sive capitibus simpliciter numerus inscriptus appositusve fuisse videtur: ut proinde liberum esset cuique, utrum *θέματα* an *διατάξεις* an vero etiam *κεφάλαια* mallet illa vocare. Quae quum ita sint, plus quam probabile esse existimaverim, Epitomen Novellarum Iustiniani, quam Anonymus allegare soleat, haud diversam esse ab illa, cuius fragmenta in Codicibus laudatis habentur. Nec movet me iudicium, quod de hac mea coniectura *G. E. Heimbachius* tulit his verbis: „*So unverkennbar die Aehnlichkeit ist, welche zwischen den Novellencitaten des Anonymus und denen stattfindet, welche aus der alten Epitome der Novellen in* Cod. Bodlei. 3399 *beigebracht werden, so unsicher scheint doch die Vermuthung, dass beide auf dieselbe Novellenbearbeitung zu beziehen seien.*“ (*Richter Jahrbb.* 1839. II p. 972.) Utinam coniecturae, quae a viris doctis proferri solent, semper adeo possent dici probabiles!

---

27) *Ducange* glossar. s. v. *ὅτι*.

28) Cf. *Ὁ πρόχειρος νόμος* p. 329—331. *Wiener Jahrbb. der Lit.* LXXXVI p. 200. — *Heimbach Ἀνεκδ.* I p. LXXII sqq.

§. 7.

Postquam ostendimus, quanam Novellarum compositione Anonymus usus sit, et quae eius vestigia hodie supersint, reliquum esse videtur, ut, quem auctorem habuerit, inquiramus.

Ego vero ipsum Anonymum Epitomae, de qua hactenus dixi, auctorem esse coniecerim. — Primum enim praeter Anonymum nemo est inter ICtos Graecos, qui Epitomen illam laudasse deprehendatur. — Deinde Anonymus simpliciter ad hanc Epitomen provocat, auctoris nomine non laudato. Iam vero idem Anonymus, sicubi ad aliorum ICtorum commentarios respicit, nomen ICti, de cuius interpretatione agit, tantum non semper adducit[29], ut proinde etiam Epitomae auctorem nominare debuisset, si non ab ipso sed ab alio auctore conscripta esset. — Denique ex iis ICtis, qui ante Anonymum floruerunt vel aequales fuerunt Anonymo, qui quidem libros ediderint et memoriam sui reliquerint, vix quisquam pro auctore Epitomae nostrae haberi potest. Theophilus quidem iam anno 537 diem supremum obiisse videtur, antequam Novellae, quas Anonymi Epitome complectitur, omnes a Iustiniano editae essent[30]. Similiter Dorotheum, Isidorum et Anatolium in commentariis, quorum fragmenta in Basilicorum scholiis nobis servata sunt, nullam Novellarum Iustiniani rationem habuisse deprehendimus. Thalelaeus autem et Stephanus Novellarum collectione utuntur, quae cum Epitome Anonymi nihil commune habet. Itaque quum praeter Anonymum nemo inveniatur, cui Epitome nostra cum aliqua veri specie tribui possit, et quum nonnulla sint, quae Anonymum eius auctorem esse directo indicent, haud temere mihi videor coniecisse, Epitomen illam ab ipso Anonymo compositam esse.

CAPUT III.

Comparatio inter graecam Anonymi Epitomen et latinam Iuliani.

§. 8.

Extat Epitome Novellarum latina, quae olim *κατ' ἐξοχήν Novellarum* nomine appellata, et magna in Occidente auctoritate gavisa est[31]; reperitur MS in variis Codicibus, eademque saepius edita est[32]. Continet CXXIV (vel CXXV) Novellas Iustiniani, quas resectis praefationibus et epilogis aliisque nihil ad rem facientibus in epitomen contractas exhibet. Novellae istae alio ordine dispositae sunt, quam factum est tum in collectione CLXVIII Novellarum tum in libro Authenticorum. Cuiusvis Novellae epitome fere in plura capita divisa est; quae capita numeris per totum librum continuatis insignita sunt, ita ut 564 capita vel amplius contineat. In nonnullis Codicibus MSS et editionibus Epitome in duas partes dividitur, quarum prior Novv. I—LXII, altera reliquas complectitur.

Libri MSS et editi auctoris nomen non semper habent. Ex his, qui habent, alii auctorem esse dicunt „*Ioannem civem Constantinopolitanum,*" alii vero „*Iulianum virum eloquentissimum antecessorem civitatis Constantinopolitanae,*" vel „*Iulianum virum eloquentissimum civitatis Constantinopolitanae,*" vel „*Iulianum virum eloquentissimum censorem civitatis Constantinopolitanae,*" vel „*illustrem* (l. Iulianum) *virum eloquentissimum Constant. civitatis civem.*" Et Iulianum quidem auctorem Epitomae esse etiam capitulis excerptis Ingelheimensibus de anno 826[33]) probatur, ubi hoc nomine Iulianus laudatur. Quod autem Iulianum alii[34]) apostatam et monachum,

---

29) Sic *Enantiophanes*, qui idem ICtus est, Theophilum et Dorotheum laudat in Basil. ed. *Heimbach* II p. 129, Stephanum in Basil. ed. *Fabrot.* IV p. 431; ipse *Anonymus* Dorotheum ibid. tom. V p. 39. 144. 260 et VI p. 49. 259.

30) Delineatio p. 27 not. 22.

31) Cf. *Suaresii* Not. Basil. ed. *Pohl.* p. 83—85. *Struvii* hist. iuris. cap. III §. XI. *Brunquell* hist. iur. P. II cap. 12 §. 1—8. *Heineccii* hist. iur. lib. I §. 408. *Eiusdem* Synt. Antiq. Prooem. § 32. *Hoffmann* hist. iuris lib. II c. 12 §. 13. *Bach* hist. iurispr. Rom. lib. IV cap. I §. 18. 19. *v. Savigny Gesch. des RRs. im Mittelalter* locis tom. VI p. 523 sq. citatis et tom. VI p. 742 sq. *Biener Gesch. d. Novv.* p. 70 sqq. 232 sqq. 604 sqq.

32) Cf. *Zeitschrift für gesch. Rechtsw.* IV p. 133 sqq. 491 sqq. V p. 338 sqq. VIII p. 136 sqq. 357 sqq. X p. 300.

33) *Pertz* Monumenta tom. III.

34) *Huguccio* apud *v. Savigny Gesch. des RRs. im Mittelalter* tom. III p. 498 not. e.

alii Consulem, alii Patricium et ex Consule fecerunt, id fabulis aut coniecturis omnino reiiciendis nititur. Nam secundum Codicum MSS testimonia antecessoris munere functus est, id quod etiam dicendi genere, quo utitur, haud obscure significatur. Ubi et quando Iulianus vixerit, magis incertum est. *Bienerus* quidem eum Constantinopoli ius exposuisse, ibique circa annum 556 Epitomen composuisse statuit; illud propterea, quod antecessor civitatis Constantinopolitanae vocetur, et in Epitome sua urbem Constantinopolin verbis: „*haec regia urbs*" indicet: hoc propterea, quod Epitome Iuliani eas tantum Novellas complectatur, quae ante annum 556 vel ipso hoc anno editae sint, recentiores autem hoc tempore nullas.

§. 9.

Inter Iuliani Epitomen Novellarum latinam et graecam illam Anonymi, de qua capite secundo disputavimus, insignis quaedam similitudo intercedit.

I. Primum enim utrique similis quaedam Novellarum collectio pro fundamento est, ab aliis Novellarum Iustiniani collectionibus, quae quidem innotuerint, aliquantum diversa; et in utraque singularum Novellarum epitomae simili ratione per totum opus continuis numeris designantur. Quod ita optime demonstrari potest, si comparatio inter allegationes (cap. I) fragmentaque (cap. II) Epitomae Anonymi et inter Epitomen Iuliani in tabula ob oculos ponatur. Comparatione igitur instituta videbis, quod

ab Anonymo laudatur:	*quae Iuliano*[36]) *est:*
[*Νεαρὰ γ'*][35])	Const. 3.
Νεαρὰ περὶ πορνοβοσκῶν	Const. 31.
Νεαρὰ περὶ ἀθεμίτων γάμων	Const. 32.
Νεαρὰ περὶ τετραουγκίου καὶ ἑξαουγκίου	Const. 34.
Νεαρὰ περὶ γάμων	Const. 36.
Νεαρὰ μα' περὶ συμβολαιογράφων (θέμα ρξη')	Const. 40 (cap. 170).
Νεαρὰ με' περὶ ἐκκλήτων (θέμα ρος')	Const. 44 (cap. 177).
Νεαρὰ	Const. 65.
Νεαρὰ ξη' περὶ τῆς πίστεως τῶν συμβολαίων (θέμα σκ')	Const. 66 (cap. 234).
Νεαρὰ περὶ τρόπων γνησιότητος	Const. 67.
[*Νεαρὰ οε'*]	Const. 75.
Νεαρὰ ος' περὶ δικαστῶν	Const. 76.
Νεαρὰ περὶ τῶν παρὰ βουλευτῶν γινομένων μόρτις καῦσα δωρεῶν	Const. 80.
Νεαρὰ περὶ νόθων	Const. 82.
Νεαρὰ περὶ μαρτύρων	Const. 83.
Νεαρὰ πθ' περὶ ἰσότητος προικὸς καὶ πρὸ γαμου δωρεᾶς	Const. 90.
Νεαρὰ ἡ τὴν τῶν ρ' ἐνιαυτῶν παραγραφὴν τῶν εὐαγῶν οἴκων ἀναιροῦσα	Const. 104.
Νεαρὰ περὶ ἐξνερεδατίονος	Const. 107.
Νεαρὰ περὶ ῥεπουδίου (διάτ. τμα' (?) — τμε')	Const. 108 (cap. 379—382).
Νεαρὰ (διάτ. τν' (?) — τνδ')	Const. 109 (cap. 394—397).
[*Νεαρὰ ρς' περὶ προγαμιαίας δωρεᾶς καὶ ἄλλων κεφαλαίων*] (*διάτ. τξς'*)	Const. 110 (cap. 408).
[*Νεαρὰ ρθ' (θέμα τοζ' (?)*]	Const. 111 (cap. 410).
Νεαρὰ (κεφ. υμε' — υμζ')	Const. 114 (cap. 424—426).
Νεαρὰ (διάτ. υπβ' — υπς')	Const. 115 (cap. 487—491).

35) Uncinis inclusi locos, de quibus dubitatio est, an ex Epitome Anonymi citentur. Cf. §. 4.

36) Sequor editionem L. *Miraei* repetitam Brugis 1565. 4

§. 10.

Tabula, quam §. 9 exhibuimus, cognationem aliquam et similitudinem inter Anonymi et Iuliani Epitomen Novellarum, quantum ad oeconomiam et Novellarum epitomarumve ordinem et consequentiam attinet, intercedere aperte demonstrat. Eadem tamen tabula hoc quoque ostendere videtur, in nonnullis alteram ab altera diversam fuisse. Ita v. c. Novellarum collectio, qua Anonymus usus est, initio statim una constitutione locupletior fuisse videtur, quum apud Anonymum sint constt. 41 et 45, quae apud Iulianum sunt 40 et 44; item inter const. 45 et 68, quas Anonymus laudat, alia constitutio est, qua caruisse videtur Iulianus, quippe cui 66 sit, quam Anonymus 68 vocat. E contrario post const. 68 ab Anonymi collectione constitutiones nonnullae afuisse videntur, quas exhibet Iulianus: nam quae Anonymo est 76, etiam Iuliano 76 est, imo const. 89 Anonymi Iuliano 90 est. Alia differentia in hoc est, quod *θεμάτων* sive *διατάξεων* sive *κεφαλαίων* numeri, qui ex Anonymi Epitome excitantur, ne semel quidem accurate conveniunt cum his, quibus Iuliani capita insignita sunt.

Verumenimvero hae differentiae inter Anonymi et Iuliani Epitomen, si accuratius rem examinaveris, non sunt adeo magnae. Nam et in numeris graecis ex Epitome Anonymi relatis corruptelas passim inesse probabile est, et, quod vel magis animadvertendum est, Codices MSS et editiones Epitomae Iuliani in numeris Novellarum epitomarumve definiendis sibi neutiquam invicem consentiunt. Itaque secundum ea, quae hactenus exposui, non dubito, quin omnes mecum iudicaturi sint, arctissimum esse et singulare plane cognationis vinculum, quo graeca Anonymi Epitome et latina Iuliani invicem coniunctae sint.

§. 11.

II. Minor quaedam inter Anonymi et Iuliani Epitomen cognatio atque similitudo intercedit, si internam utriusque indolem spectes. Anonymi quidem Epitome, perinde atque illa Iuliani, Novellas Iustiniani amputatis praefationibus et hyperbatis in epitomen contractas exhibet; sed epitomae Anonymi epitomis Iuliani longe breviores sunt et contractiores. Iulianus aliquando *μεταφραστικῶς* aliquando *κατὰ πόδας* Iustiniani Novellas reddit, et epitomas aliquando nimis diffusas praestat. Anonymus vero, quantum fieri potuit, brevitatis studiosus est: imo aliquando obscurus fit, dum brevis esse laborat. Ut breviter dicam, Anonymi Epitome est quasi Epitome Epitomae Iuliani. Hoc tamen non sic dictum accipe, quasi Anonymum Epitomen suam ex Epitome latina Iuliani fecisse existimem; quum inter utramque haec potius ratio intercedere videatur, ut neque haec ex illa neque illa ex hac confecta esse possit, sed utriusque auctor eadem Novellarum collectione tanquam fonte usus sit.

CAPUT IV.

Iulianus Antecessor idem esse videtur, quem Graeci κατ' ἐξοχὴν Anonymum vocant.

§. 12.

Postquam §. 11 vidimus, Anonymi Epitomen Novellarum graecam et latinam Iuliani Antecessoris alteram ex altera non deductam esse, et e contrario §. 9 et 10, alteram cum altera, quod ad formam operis externam attineat, arctissimo cognationis vinculo copulatam esse, quaerendum esse videtur, quomodo hoc cum illo conciliari possit.

Iam vero me quidem iudice hoc *ἐναντιοφανὲς* aliter explicari vix potest, quam ita, ut Anonymum et Iulianum unum eundemque esse statuamus. Indicaveram hanc coniecturam iam anno 1836 in libro *Αἱ ῥοπαί* p. 71 not. 19, et promiseram, aliquando me curatius de ea expositurum esse. *G. E. Heimbachius* vero, vir doctissimus, expositionem meam non exspectandam esse ratus, nuper (in *Richter Kritische Jahrbücher für deutsche Rechtsw.* 1839. II p. 970 et 972) coniecturam meam, quasi embryonem in utero, suffocare voluit. Ait enim: „*Doch finden wir bei näherer Betrachtung innere Widersprüche zwischen beiden* (i. e. inter Epitomen, cuius fragmenta in Cod. Bodleiano 3399 servata sunt, et Epitomen Iuliani), *so dass die Annahme, als*

sei Julian auch der Verfasser der griechischen Bearbeitung, unmöglich Geltung haben kann.“ *„Auch erscheint die wirkliche Uebereinstimmung der Novellencitate bei Anonymus mit den Zahlen der Constitutionen und Capitel bei Iulian viel zu gering, als dass man hinter der fingirten Person des Anonymus...... denselben Julian, welcher die lateinische Epitome der Novellen angefertigt hat, vermuthen sollte.“* Ego vero etiamnum coniecturae meae insistendum esse putavi, tum quod convenientia inter Anonymi et Iuliani Epitomen, quod ad formam externam attinet, longe maior sit, quam *Heimbachius* agnoscere voluerit, tum quod idem vir doctissimus, ἐναντιοφανιῶν nimis strenuus indagator, contrarietates invenire sibi visus sit, ubi re vera nullae sint[37]), denique quod vel nunc non intelligam, qua alia ratione singularis illa inter Anonymi et Iuliani Epitomen consonantia explicari possit.

§. 13.

Caeterum non tantum ideo, quod inter utriusque Epitomén cognatio quaedam intercedat, Anonymum et Iulianum unum eundemque ICtum esse coniecimus, sed etiam propter alia argumenta, quibus coniectura nostra admodum probabilis redditur.

Primum enim *Iulianus noster discipulus Stephani antecessoris fuisse videtur, eundemque etiam Anonymus magistrum habuit.* — Stephanus antecessor in commentario Digestorum, cuius fragmenta in Basilicorum scholiis habentur, interpretationis causa etiam responsiones exhibuit, quas in docendo ad quaestiones discipulorum suorum dederat. Eiusmodi responsio Stephani ad quaestionem Iuliani cuiusdam servata nobis est in Basil. ed. *Heimbach* II p. 180 sq. Iam suspicari est, hunc Iulianum eundem esse atque illum, qui postea antecessor fuerit et Epitomen Novellarum conscripserit, et sic Iulianus noster Stephani antecessoris discipulus efficitur, quod etiam *Heimbachio* §. 12 laudato placuit. — Eundem Stephanum etiam Anonymo nostro praeceptorem fuisse, probabile est. Certe Enantiophanes, qui idem est atque Anonymus (§. 2), Stephanum laudat in Basil. ed. *Fabrot.* IV p. 431 schol. a[38]).

Deinde *Iulianus*, utpote qui Iustiniani Novellas docte et satis eleganti dicendi genere κατ' ἐπιτομήν verterit, *linguae tam latinae quam graecae peritissimus fuit;* similiter autem *Anonymus inter reliquos ICtos Graecos linguae latinae perinde atque graecae peritia eminet.* Idem aliquando circa interpretationem textus latini Digestorum ita curiosus est, ut, sicubi dubitasset de verborum significatione, ipsa verba textus in adnotationibus suis laudasse conspiciatur. Sic ait: Τὸ ῥητὸν ἔχει· QUORUM CURAM GERUNT (Basil. ed. *Heimbach.* I p. 328), et alibi: PRONUNTIATUM ἔχει τὸ ῥητόν etc. (Basil. ed. *Heimbach* II p. 446), et alibi: EXULAT ἔχει τὸ ῥητόν· κυρίως δὲ τὸ EXILIUM δηλοῖ etc. (Basil. ed. *Fabrot.* VI p. 161 schol. u.)

Porro *Iulianum antecessorem fuisse* testimonio maioris partis Codicum MSS Epitomae Novellarum comprobatur. Cui *Bienerus*[39]) haec addidit: *„dass der Verfasser Rechtslehrer gewesen, beweisen mehrere bei den damaligen Professoren üblichen und aus den Basilikenscholien hinlänglich bekannten Redeformen: das* Didicimus *gleich im Anfange und in Const. 67; die Art, wie der* casus *formirt wird in Const. 81. 84; die Verweisung auf andere Stellen in cap. 163.“* — Iam vero haec *Bieneri* observatio similiter in *Anonymum* cadit, ut proinde et is *antecessor* fuisse videatur. Nam et is, ut ex multis nonnulla exempla proferam, his verbis: γινώσκεις, μανθάνεις, ἔγνως (i. e. discis, didicisti) utitur in adnotationibus, quae habentur in Basil. ed. *Heimbach* I p. 370. 381. 392. 422. 423 etc.

Tum inscriptio Epitomae Novellarum, qualis in Codicibus MSS extat (§. 8), *Iulianum in Constantinopolitana civitate ius docuisse* significat. Idem ex ipsius Epitomae locis quibusdam recte concludit *Bienerus,* veluti ex cap. 216 et 358, ubi Iulianus Constantinopolin verbis „haec

37) Divinare non possum, quamnam contrarietatem *Heimbachius* intelligat, nisi ea sit, de qua dixi not. 7 ad fragmenta infra edita.

38) Nolim provocare ad Basil. ed. *Heimbach* II p. 442. 448. et ed. *Fabrot.* IV p. 565 schol. d et p. 566 schol. f. His enim locis Stephanus nequaquam ab ipso Anonymo vel Enantiophane laudatur; sed aut additur huius adnotationi locus ex Stephani commentario, qui separari ab illa debuisset, aut Stephani allegatio per interpolationem a recentiore scholiasta factam adnotationi Anonymi vel Enantiophanis accessit.

39) *Gesch. der Novellen* p. 74 not. 106.

FRAGMENTA EPITOMAE GRAECAE NOVELLARUM IUSTINIANI

EX CODICE BODLEIANO 3399.

Ἰουστινιανοῦ τμα' [1]). — *Ὁ ἔχων παῖδας ἐξ ἐλευθέρας, ἣν ἀγαγέσθαι ἠδύνατο, ἐὰν ἐν ἀγοραίῳ συμβολαίῳ ἢ ἰδιοχείρῳ ὑπὸ τριῶν ἀξιοπίστων* [2]) *μαρτυρηθέντι ἢ ἐν διαθήκῃ ἢ ἐν ὑπομνήμασιν εἴπῃ αὐτοὺς ἤ τινα ἐξ αὐτῶν υἱόν, καὶ μὴ προσθήσῃ φυσικόν, πάντες ἐκ τούτου καὶ μόνον* [3]) *γίνονται γνήσιοι καὶ ἡ μήτηρ αὐτῶν γαμετή* [4]).

Οἱ ἐξ ἀγράφου συνοικεσίου παῖδες καὶ οἱ ἐκ προικοφόρου γαμετῆς ὁμοίως τοῦ πατρὸς κληρονομοῦσιν [5]).

Οἱ μεγάλοι ἀξιωματικοὶ μέχρις ἰλλουστρίων οὐ δύνανται χωρὶς προικῴων γαμεῖν. οἱ δὲ πρὸ τῆς ἀξίας γήμαντες ἀγράφως, μένουσι νομίμως συνοικοῦντες. οἱ δὲ βάρβαροι ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ μετὰ τοὺς ἰλλουστρίους καὶ οἱ στρατευόμενοι πάντες καὶ οἱ ἐν οἱᾳδήποτε ἐπιτηδεύσει ἄδειαν ἔχουσι γαμεῖν ἐγγράφως καὶ ἀγράφως [6]).

Οἱ παῖδες τῆς ἀπροίκου γαμετῆς κληρονομοῦσι τοῦ πατρός· αὐτὴ δὲ τελευτῶντος τοῦ ἀνδρὸς ἢ ἀλόγως ἐκβαλλομένη, εἰ μὲν μέχρι τριῶν εἰσὶ παῖδες ἐξ αὐτῆς ἢ ἐξ ἑτέρας, τὸ τέταρτον λαμβάνει, πλειόνων δὲ παίδων ὄντων ἑνὸς ἀναλογίαν λαμβάνει· καὶ τὴν δεσποτείαν φυλάττει τοῖς ἐξ αὐτῆς παισίν, ἢ τελείως αὐτὸ ἔχει μὴ ὄντων παίδων. ἡ δὲ ἀλόγως ἐκβαλλομένη ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῆς ἐκβολῆς τὸ εἰρημένον μέρος λαμβάνει. ὁ δὲ ἀνὴρ ἐξ οὐδενὸς τῶν β' θεμάτων λαμβάνει τὸ τέταρτον [7]). *ἡ λέοντος διάταξις κρατεῖ ἐπὶ τῶν μὴ περιεχομένων θεμάτων* [8]).

τμε'. — *Τὰς εὐτελεῖς γυναῖκας καὶ οἱ μεγάλοι ἀξιωματικοὶ γαμοῦσι, μετὰ μέντοι προικῴων, οἱ δὲ λοιποὶ καὶ ἀγράφως· ἐὰν δὲ καὶ ἐλεύθεραι ὦσι καὶ ἃς ἔξεστι γαμεῖν* [9]).

Iustiniani **341.** — Qui liberos habet ex ingenua, quam uxorem ducere potuit, si in instrumento publico, vel sua manu scripto, quod tres idoneos testes habeat, vel in testamento, vel in actis eos vel unum ex iis filium nominaverit, neque addiderit naturalem, omnes ex hoc solo fiunt legitimi et mater eorum [legitima] [4a]) uxor.

[342.] — Liberi ex nuptiis, quae sine dotalibus instrumentis celebratae sunt, nati et qui a dotata muliere nati sunt, similiter patri succedunt.

[343.] — Qui magnis dignitatibus ornati sunt usque ad illustres, non possunt sine dotalibus instrumentis matrimonia contrahere. Qui tamen ante dignitatem sine scriptis uxorem duxerunt, manent legitime copulati. Barbari autem dignitate decorati, et qui post illustres sunt, et qui militant omnes, et qui in quolibet studio sunt, licentiam habent nuptias faciendi cum et sine dotalibus instrumentis.

[344.] — Liberi ex indotata uxore nati patri succedunt; ipsa autem, mortuo viro vel sine causa repudiata, siquidem usque ad tres liberi subsint, ex ipsa vel ex alia nati, quartam accipit, sin autem plures liberi sint, unius portionem accipit: et proprietatem liberis ex ipsa natis conservat, vel perfecte eam portionem habet, si liberos non habeat. Ea autem, quae sine causa repudiata est, in ipso tempore repudii dictam portionem capit. Vir autem in neutro ex his duobus casibus quartam accipit. Leonis constitutio obtinet in casibus, qui [hac constitutione] non continentur.

345. — Viles mulieres etiam hi, qui magnis dignitatibus decorati sunt, uxores ducunt, dotalibus tamen instrumentis compositis, reliqui autem etiam sine scriptis: si modo liberae sunt et quarum matrimonium licitum est.

Ἰουστινιανοῦ διάτ. τν' [10]). *Πάντες οἱ κατιόντες, κἂν ἄρρενες κἂν θήλειαι ὦσιν, ἐξ ἀρρένων ἢ*

Iustiniani const. **350.** — Omnes descendentes, sive masculi sive feminae sint, sive ex masculis

---

1) Cap. 341 — 345 habetur in Cod. Bodl. fol. 83. — Caeterum Cod. Bodl. *τλα'* habet pro *τμα'*, quod tamen mutandum videtur coll. numero *τμε'*, qui infra occurrit.
2) Deesse aliquid videtur, veluti *μαρτύρων*, vel *προσώπων*.
3) Legendum videtur: *μόνου*.
4) Nov. 117 cap. 2, *Iuliano* (in editione *Miraei*) Const. 108 cap. 379.
4a) Quae uncinis inclusa sunt in versione latina, ex mea interpretatione accesserunt.
5) Nov. 117 cap. 3, *Iuliano* Const. 108 cap. 380.
6) Nov. 117 cap. 4, *Iuliano* Const. 108 cap. 381.
7) *Iulianus* in edit. *Miraei* (et similiter etiam in editione *Senneton* 1549 et *Hugo a Porta* 1558): „sed in talibus casibus (al. causis) *volumus* maritum quartam partem ex bonis uxoris suae sibi vindicare (al. vendicare)." Legendum: *nolumus*, quod tum indicat particula *sed*, tum textus Novellae, qui habet: *κωλύομεν*.
8) Nov. 117 cap. 5 et cap. 6 pr., *Iuliano* Const. 108 cap. 381 rel. et cap. 382 initio.
9) Nov. 117 cap. 6 rel., *Iuliano* Const. 108 cap. 382 rel.
10) Hoc caput habetur in Cod. Bodlei. fol. 118. Ibi (et in Cod. Marciano 579), legitur *τη'* pro *τν'*, id quod mutandum erat coll. numeris, qui sequuntur, siquidem ex eadem Epitome, ex qua sequentia capita hausta sunt, et

ἐκ θηλειῶν, ἐξ ἴσου κληρονομοῦσι τοὺς ἰδίους γονεῖς ἐξ ἀδιαθέτου[11].

Διάταξις[12] *τνα'*[13] *νεαρᾶς Ἰουστινιανοῦ.* — *Παίδων μὴ ὄντων οἱ ἀνιόντες καὶ*[14] *οἱ πλησιάζοντες τῷ τελευτήσαντι καλοῦνται, καὶ μετ' αὐτῶν μόνοι τῶν ἐκ πλαγίου ὁμοπάτριοι καὶ*[15] *ὁμομήτριοι ἀδελφοὶ τοῦ τελευτήσαντος. εἰ δὲ πολλοὶ ὦσι τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, ἐξ ἴσης*[16] *κληρονομοῦσι, τουτέστιν οἱ πρὸς πατρὸς τὸ ἥμισυ καὶ οἱ πρὸς τῇ μητρὶ τὸ ἥμισυ· καὶ οἱ ἐξ ἑκατέρου γονέως ἀδελφοὶ τοῦ τελευτήσαντος μετὰ τῶν πλησιαζόντων γονέων καλοῦνται ἰν κάπητα, τουτέστιν ἐξ ἴσου εἰς τὰ ὑπόντα πρόσωπα· μὴ δυναμένου τοῦ πατρός, ἔνθα μετὰ τῶν παίδων καλεῖται, χρῆσιν ἐπιζητεῖν τοῦ ἁρμόζοντος αὐτοῖς μέρους· ἀντὶ γὰρ τῆς χρήσεως μέρος λαμβάνει τῆς κληρονομίας*[17].

τνβ'[18]. *Ἐὰν μὴ ὦσι κατιόντες ἢ ἀνιόντες, οἱ ὁμοπάτριοι καὶ ὁμομήτριοι ἀδελφοὶ καλοῦνται, καὶ τούτων μὴ ὑπόντων οἱ ἐξ ἑνὸς γονέως ἀδελφοὶ τοῦ τελευτήσαντος. καλοῦνται δὲ οἱ ἀδελφόπαιδες μετὰ τῶν ἰδίων θείων, καὶ ὁσοιδήποτε ἂν ὦσι λαμβάνουσιν, ὅσον εἰ περιῆν ὁ πατὴρ αὐτῶν ἐλάμβανε. καὶ εἰ*[19] *μὲν οἱ περιόντες ἀδελφοὶ τοῦ τελευτήσαντος ὁμοπάτριοι καὶ ὁμομήτριοι αὐτοῦ ἦσαν, ὁ δὲ τελευτήσας ἐξ ἑνὸς μόνου γονέως, οἱ ἀδελφοὶ μόνοι κληρονομοῦσι τῶν ἀδελφοπαίδων ἀποκλειομένων. εἰ δὲ τοὐναντίον ὁ μὲν τελευτήσας ὁμοπάτριος καὶ ὁμομήτριος ἦν, οἱ δὲ περιόντες ἀδελφοὶ ἐξ ἑνὸς μόνου γονέως, οἱ ἀδελφόπαιδες κληρονομοῦσι τῶν ἀδελφῶν ἀποκλειομένων, κἂν οἱ μὲν εἰσὶ γ' βαθμοῦ, οἱ δὲ β'. μόνοι δὲ τῶν ἐκ πλαγίου ἀδελφόπαιδες ἀναβαίνουσιν εἰς τὴν τάξιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν. ἐὰν γὰρ ὦσι γονεῖς καὶ ἀδελφοὶ τοῦ τελευτήσαντος, ἀποκλείονται οἱ ἀδελφόπαιδες αὐτοῦ· μὴ ὑπόντων δὲ γονέων, οἱ ἀδελφόπαιδες κληρονομοῦσι μετὰ τῶν ἀδελφῶν τοῦ τελευτήσαντος, προτιμώμενοι τῶν θείων αὐτοῦ, κἂν οἱ θεῖοι τοῦ τελευτήσαντος καὶ οἱ ἀδελφόπαιδες γ' βαθμοῦ*[20] *εἰσιν*[21].

τνγ'. — *Τὰ εἰρημένα νόει περὶ τῶν τῆς καθολικῆς ὄντων πίστεως· περὶ γὰρ τῶν αἱρετικῶν τὰ ἤδη νομοθετηθέντα κρατεῖ*[22].

τνδ'[23]. — *Τούτων μὴ ὑπόντων οἱ μετὰ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφόπαιδας ἐκ πλαγίου καλοῦνται συγγενεῖς οἱ τῶν βαθμῶν*[24] *πλησιάζοντες, καὶ πρὸς τὸν*

sive ex feminis [descendant], aequaliter parentibus suis ab intestato succedunt.

Const. 351 *Novellae Iustiniani.* — Si liberi non sint, ascendentes, qui proximiore gradu cum defuncto coniuncti sunt, vocantur, et cum iis ex collateralibus soli fratres defuncti eodem patre eademque matre nati. Si vero multi eiusdem gradus sunt, aequaliter succedunt, hoc est, qui ex linea per patrem ascendunt, in dimidium, et qui per matrem, in [alterum] dimidium: et fratres defuncti utroque parente copulati cum proximis parentibus in capita vocantur, i. e. aequaliter secundum personarum numerum; patre, si cum liberis vocatur, usumfructum portionis eis competentis vindicare non valente, quum pro usufructu partem hereditatis accipiat.

352. — Si descendentes vel ascendentes non sint, fratres eodem patre eademque matre geniti vocantur, et si hi non sint, fratres defuncti ex uno parente copulati. Fratrum vero liberi cum thiis suis vocantur, et, quanticunque fuerint, tantum accipiunt, quantum, si vivus fuisset, pater eorum accepisset. Et si quidem superstites fratres defuncti tam ex patre quam ex matre ei coniuncti fuerunt, defunctus autem ex uno tantum parente, fratres soli succedunt fratrum liberis exclusis. Et e contrario si defunctus tam ex patre quam ex matre coniunctus fuit, superstites vero fratres ex uno tantum parente, fratrum liberi succedunt fratribus exclusis, licet hi sint tertii gradus, illi secundi. Soli autem inter collaterales fratrum liberi succedunt in locum patris sui. Si quidem parentes et fratres defuncti sint, excluduntur fratrum eius liberi; sin autem parentes non subsint, fratrum liberi succedunt cum fratribus defuncti, ita ut thiis eius praeponantur, licet tam thii defuncti quam fratrum liberi tertio gradu sint.

353. — Quae dicta sunt accipe de his, qui catholicae fidei sunt: in haereticis enim leges pridem positae obtinent.

354. — Quodsi hi non subsint, ex latere venientes, qui post fratres et fratrum liberos sunt, cognati vocantur, qui [quidem] gradu proximiores sunt, et

---

hoc desumtum est. Dubitationem enim movet, quod iisdem paene verbis hoc caput recurrit in *Theodori* Breviario Nov. XVIII, ut proinde, si *τη'* in *ιη'* mutes, coniicere possis, *Theodori* Breviarium hoc loco citari. Nihilominus tamen etiam hoc caput non ex *Theodori* Breviario, sed ex *Anonymi* Epitome desumtum esse crediderim, quandoquidem his verbis: *Ἰουστινιανοῦ διάταξις*, in Cod. Bodlei. et Marc. haec quasi constanter designatur. (Similiter Epitome Iuliani vocatur *Novella.*)

11) Videtur esse Nov. 118 cap. 1, *Iuliano* Const. 109 cap. 393.

12) Quae sequuntur capita 351—354, extant in Cod. Bodlei. fol 124 sq.

13) Cod. Bodl. et Marc.: *τῆς α'*. Sed omnino legendum est *τνα'*, coll. numero *τνβ'*, qui ad sequens caput in Cod. Marciano adscribitur. — Caeterum haec duo capita (351 et 352) ex apographo meo Codicis Bodlei. ediderat iam *Heimbach* *Ἀνεκδότ.* tom. I p. 266 sq.

14) Copulam *καὶ* delendam esse recte iudicavit *Heimbachius*.

15) *Heimb.* ex apographo meo edidit *ἢ*, quum tamen *καὶ* ibi scriptum sit. Idem *οἱ ὁμοπ. καὶ ὁμομ.* legendum esse coniecit: articulo autem carere nos posse crediderim. Cf. enim, quae infra cap. 352 leguntur: *μόνοι τῶν ἐκ πλ. ἀδελφόπαιδες.*

16) *Heimb.* *ἐξίσης*, qua coniectura minime opus est.

17) Nov. 118 cap. 2, *Iuliano* Const. 109 cap. 394.

18) Sic Marc. In Bodl. numerus deest. — *Heimbachius* haec cum praecedentibus coniunxit, quum tamen in apographo meo Codicis Bodl. a verbis *ἐὰν μὴ* nova linea inciperet.

19) Cod. Bodl. *οἱ*, quod recte correxit *Heimbachius*.

20) *Heimbach:* *βαθμοῦ εἰσίν*, et in nota: Codex *βαθμον.* Sed Codex (certe apographum meum) *βαθμοῦ* habet: et pro *εἰσίν*, quod *Heimbachii* est, habet *εισιν*, sine accentu.

21) Nov. 118 cap. 3 pr., *Iuliano* Const. 109 cap. 395.

22) Nov. 118 cap. 6, *Iuliano* Const. 109 cap. 397.

23) Cap. 354 capiti 353 necessario praeponendum est, ne tenor constitutionis interrumpatur. Etiam in Codicibus, qui *Iuliani* Epitomen continent, eiusmodi transpositiones observare est.

24) Legendum: *τῷ βαθμῷ.* Nimirum *ι*, quod in antiquioribus Codicibus adscribitur a librario in *ν* corruptum est.

ἀριθμὸν τῶν προσώπων μερίζονται, μὴ οὔσης διαφορᾶς, εἴτε ἐξ ἀῤῥενογονίας εἴτε ἐκ θηλυγονίας συνήπτοντο τῷ τελευτήσαντι. ἡ γὰρ διαφορὰ ἀνῄρηται τῶν [δικαίων][25] τῶν ADGNATICῶν ἢ COGNATIκῶν, εἴτε δι' ἐμαγκιπατίονα εἴτε διὰ θήλεα πρόσωπα, εἴτε δι' ἕτερον οἱονδήποτε τρόπον τοῖς ἑτέροις τρακταΐζεται νόμοις[26].

secundum numerum personarum [hereditatem] dividunt, nulla differentia habenda, sive agnatione sive cognatione defuncto coniuncti sint. Nam differentia iuris agnationis et cognationis sublata est, si qua sive ob emancipationem sive ob feminini sexus personas sive ob alias quascunque rationes aliis legibus continetur.

Διάτ. τξς'[27]. — Ἐάν τις ἀκίνητον ληγατεύσῃ τῇ ἰδίᾳ φαμηλίᾳ ἢ ἑτέρῳ τινί, ἐφ' ᾧ μηδέποτε ἐκποιηθῆναι, ἀλλ' εἶναι αὐτὸ πάντοτε παρὰ τοῖς διαδόχοις τοῦ ληγαταρίου, τοιοῦτον[28] ληγάτον οὐχ ὑπόκειται φαλκιδίῳ. αὐτὸς γὰρ ὁ διαθέμενος τὴν ἐκποίησιν αὐτοῦ ἐκώλυσεν[29].

Const. 366. — Si quis rem immobilem familiae suae legaverit vel alii cuipiam, hac conditione, ut nullo tempore alienetur, sed ut semper apud successores legatarii maneat, in huiusmodi legato Falcidia locum non habet; nam ipse, qui testatus est, alienationem eius prohibuit.

Ἰουστινιανοῦ κεφ. υμε'[30]. — Ἡ προγάμου δωρεὰ τὰ πεντακόσια νομίσματα ὑπερβαίνουσα ἐμφανιζέσθω, ἐπεὶ εἰς μὲν τὸ πρόσωπον γυναικὸς ἔῤῥωται ἡ ἀπαίτησις τῶν κάσων, ὁ δὲ ἀνὴρ οὐδεμίαν ἀγωγὴν ἔχει[31].

υμς'. — Ὁ μὴ δευτερογαμήσας γονεὺς ἔχει, ὡς πρῴην ἐνομοθετήθη[32], τὴν χρῆσιν καὶ κατὰ δεσποτείαν ἀναλογίαν ἑνὸς παιδὸς τῆς προικὸς καὶ τῆς δωρεᾶς[33].

υμζ'. — Ἴσαι εἰσὶν αἱ ποιναὶ κατὰ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀλόγως πεμπόντων REPUDIA. τοῖς γὰρ κατὰ γυναικῶν ὁρισθεῖσι καὶ οἱ ἄνδρες ὑπόκεινται[34].

Iustiniani cap. 445. — Antenuptialis donatio, quae quingentos solidos excedit, actis insinuetur: alioquin quantum ad personam uxoris attinet, exactio casuum valida est, vir autem nullam actionem habet.

446. — Parens, qui secundas nuptias non contrahit, sicuti pridem constitutum est, usumfructum habet et proprietatem, quantam unius filii portio fert, dotis et [propter nuptias] donationis

447. — Aequales poenae imminent maritis et mulieribus sine causa mittentibus repudia; nam his, quae mulieribus impositae sunt, etiam mariti subiacent.

Ἰουστινιανοῦ υπβ'[35]. — Καὶ ὁ γάμος ἐκ τοῦ λαβεῖν ἕνα τῶν συνοικούντων τὸ μοναχικὸν σχῆμα λύεται χωρὶς ῥεπουδίου, καὶ ἀναλαμβάνει ἡ γυνὴ τὴν προῖκα καὶ τὰ ἄλλα αὐτῆς πράγματα. τῷ δὲ μὴ μονάσαντι τὸ ἀπὸ τελευτῆς[36] συμφωνηθὲν ἁρμόζει. εἰ δὲ οἱ δύο ἀποτάξονται, οὐδεὶς αὐτῶν ἐκ τοῦ ἑτέρου κερδαίνει, εἰ μὴ ἑκὼν τις τῷ ἑτέρῳ δωρήσηται[37].

Ἰουστινιανοῦ νεαρά. διάταξις υπγ'[38]. — Οὔτε τοὺς παῖδας οἱ γονεῖς, οὔτε τοὺς γονεῖς οἱ παῖδες μονάζοντας δύνανται ἀποκληρονόμους ποιεῖν ὑπὲρ αἰτίας πρὸ τοῦ μοναχικοῦ βίου παρακολουθησάσης[39].

υπδ'[40]. — Οἱ γονεῖς οὐ δύνανται μονάζοντας τοὺς ἰδίους παῖδας ἀφέλκειν τῶν μοναστηρίων[41].

Iustiniani 482. — Etiam matrimonium, si alteruter coniugum monachicum habitum acceperit, nullo repudio misso dissolvitur, et mulier recipit dotem et reliquas res suas; ei autem, qui non fit monachus, competit id quod in casum mortis pactus est. Quodsi ambo recesserint, neuter eorum ex altero lucratur, nisi sponte alter alteri [quidpiam] donaverit.

Iustiniani Novella. Constitutio 483. — Neque parentes liberos neque liberi parentes monachos factos exheredes facere possunt propter causam [ingratitudinis], in quam ante monachicam vitam inciderint.

484. Parentes non possunt liberos suos ad solitariam vitam transeuntes de monasteriis abstrahere.

---

25) Supplevi, quum in Cod. deesset.
26) Nov. 118 cap. 3 §. 1 et cap. 4, *Iuliano* Const. 109 cap. 395 rel.
27) Quae sequuntur, habet Cod. Bodlei. fol. 115.
28) Cod.: τοσοῦτον.
29) Nov. 119 cap. 11, *Iuliano* Const. 110 cap. 408. — Caeterum Cod. Bodl. et Marc. addunt: „σχόλιον· Εἴρηται βι. ς' τί. λε' διατ. β' ὅτι οὔτε ἔνστασις οὔτε ἀποκατάστασις ἐν κωδικέλλῳ δίδοται. ἐν τούτῳ γὰρ ἡ διαθήκη διαφέρει αὐτοῦ, ὡς βι. ς' τί. λς'." Quod vix huc pertinet.
30) Tria capita, quae sequuntur, leguntur in Cod. Bodl. fol. 5.
31) Nov. 127 cap. 2, *Iuliano* Const. 114 cap. 424.
32) Cod. ἐνομοθέτη.
33) Nov. 127 cap. 3, *Iuliano* Const. 114 cap. 425.
34) Nov. 127 cap. 4, *Iuliano* Const. 114 cap. 426.
35) Hoc caput extat in Bodl. fol. 45.
36) Codex: τελετῆς.
37) Nov. 123 cap. 40, *Iuliano* Const. 115 cap. 487.
38) Hoc caput habetur in Cod. Bodl. fol. 140.
39) Nov. 123 cap. 41, *Iuliano* Const. 115 cap. 488.
40) Haec tria capita, quae sequuntur, in Cod. Bodl. sunt fol. 98. Ibi tamen inverso ordine leguntur, sic: Ἰουστινιανοῦ νεαρα διάτ. υπς'. — υπδ'. — υπε'. —
41) Nov. 123 cap. 41 rel., *Iuliano* Const. 115 cap. 489.

υπε'. — Μεθισταμένου μοναχοῦ εἰς ἄλλο μοναστήριον, ἅπερ ἔχει πράγματα ἐν τῷ ἐξιέναι, τῷ πρώτῳ διαφέρει μοναστηρίῳ[42]).

Ἰουστινιανοῦ νεαρά. διάτ. υπς'. — Προνοίᾳ τοῦ ἐπισκόπου μήτε μοναχὸς μήτε μονάστρια περιερχέσθωσαν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀποκρισιαρίων αὐτῶν τὰς αὐτῶν ἀποκρίσεις ποιείτωσαν μένοντες ἐν τοῖς μοναστηρίοις[43]).

485. — Si monachus ad aliud monasterium transierit, res, quas habet, quum egreditur, priori monasterio competunt.

Iustiniani Novella. Const. **486.** — Agat sollicitudinem episcopus, ut neque monachus neque monacha in civitatibus ambulet: sed per apocrisiarios suos actiones suas faciant in monasteriis permanentes.

II. FRAGMENTA NOVELLARUM IUSTINIANI E VARIORUM COMMENTARIIS EXCEPTA.

EX CODICE BODLEIANO 3399.

Praeter collectionem CLXVIII Novellarum etiam alias nonnullas collectiones sive compositiones Novellarum Graecis in usu fuisse constat[1]). Ex quibus Collectionem LXXXVII capitulorum, quam vocant, Athanasii Theodorique Epitomas integras habemus: quarundam compositionum, puta Philoxeni Symbatiique, denique Epitomae Anonymi, fragmenta novimus. Sed et alia eiusmodi commentariorum sive epitomarum vestigia passim occurrunt, quae quo pertineant, incertum est[2]). Sic in scholiis Basilicorum aliquando sive epitomae Novellarum[3]) sive *παραγραφαί* ad Novellas[4]) habentur, quas in Breviario Theodori Hermopolitani vel in Epitome Athanasii Emeseni, quantumvis Theodori Athanasiive nomine alicubi inscriptas, non inveni, et, nisi forte Philoxeni sint, quo referam, nescio. Verumenimvero longe plura huiusmodi fragmenta *ἀδέσποτα* reperiuntur in Epitome ad Prochiron mutata, quae continetur Codicibus MSS. Bodlei. **3399** et Marc. **579**[5]).

Auctor huius enchiridii ex Novellis Iustiniani in quovis titulo diligenter adnotavit, quae ad materiam hoc titulo illustrandam pertinerent. In quo non solum ex Prochiro Basilii et ex Epitome legum, quae sibi pro fundamento operis sumserat, hausit: sed etiam tum *ἐκ τοῦ πλάτους τῶν νεαρῶν* tum ex variorum epitomis Novellarum multa adscripsit, ut haud raro idem locus duplici vel triplici forma repraesentatus sit.

Libri autem, quibus praeter textum Novellarum ad hoc usus est, hi sunt:

1. *Collectio LXXXVII Novellarum*, ab *Heimbachio* nuper edita tomo II *Ἀνεκδότων* — coll. p. LIX;

2. *Anonymi Epitome Novellarum*, de qua antea dixi, et cuius fragmenta quaedam ex hac ipsa Epitome ad Prochiron mutata modo edidi;

3. *Athanasii Epitome Novellarum*, cuius locos ab auctore Epitomae ad Prochiron mutatae exceptos maximam partem[6]) excitavit editor Epitomae Athanasianae, *Heimbachius Ἀνεκδ.* tom. I p. LXXII sqq.;

4. *Theodori Breviarium Novellarum*, ex quo quot epitomas auctor mutuatus sit, docet tabula a nobis supra in fine prolegomen*ων* ad Theodorum proposita.

Praeterea vero etiam in Epitome ad Prochiron mutata, i. e. in Codicibus MSS. Bodlei. **3399** et Marc. **579**, Novellarum fragmenta ex aliis libris sive compositionibus desumta passim

42) Nov. 123 cap. 42, *Iuliano* Const. 115 cap. 490.
43) Nov. 123 cap. 42 rel., *Iuliano* Const. 115 cap. 491.
1) Delineatio §. 7. 19. 22.
2) *Wiener Jahrbb. d. Lit.* Tom. LXXXVI p. 232 sqq.
3) Veluti Basil. ed. *Heimb.* II p. 665. ed. *Fabr.* IV p. 758.
4) Veluti Basil. ed. *Heimb.* II p. 420. 511 sqq. 513. 730 sq., quas *παραγραφάς* alter *Heimbachius Ἀνεκδ.* tom. I p. 248. 239. 257 Theodoro Hermopolitano vindicare voluit.
5) Delineatio §. 42, f. — *Wiener Jahrbb.* l. c. p. 200.
6) *Wiener Jahrbb.* LXXXVII p. 81 not.

reperiuntur. Horum nonnulla forsitan ad Anonymi Epitomen pertinent, quamquam supra utpote originis minus certae a me praetermissa sunt; alia ex Epitome quadam ignoti auctoris hausta sunt, qui duas easque plane singulares Novellarum collectiones pro fundamento habuisse videtur, et pressius quam Athanasius vel Theodorus textum Novellarum sequutus est, ut non tam *κατ' ἐπιτομὴν* quam potius *κατὰ μέσην τάξιν* Novellas tractaverit; denique alia aliunde provenerunt. Philoxeni autem et Symbatii, quatenus hoc diiudicari potest, vix quicquam inest.

Ex his fragmentis incertae originis, quae Codice Bodleiano 3399 continerentur, nonnulla edidit *Heimbachius* *Ἀνεκδότων* tom. I p. 262—268 [7]). Ego vero operae pretium esse putavi, omnia ex hoc Codice in unum colligere, tam quae *Heimbachius* iam in lucem protulisset, quam quae praeterea indagari potuissent. Haec igitur nunc diligenter collecta et ad ordinem collectionis CLXVIII Novellarum disposita edam, coniecturas meas qualescunque de fontibus, unde hausta sint, in adnotationibus passim adiiciens.

I. Nov. I. — Cod. fol. 130.

Ἐκ τοῦ συντόμου κεφ. ι' [1]). — *Πᾶς κληρονόμος εἴτε ἐξ ἐγγράφου ἢ καὶ ἀγράφου διατυπώσεως παρασυρμὸν καὶ ὑπέρθεσιν μέχρις ἐνιαυτοῦ ποιῶν καὶ τὰ τῆς βουλήσεως μὴ πληρῶν, εἰ μὲν* [2]) *τέκνον ἢ ἔγγονον τοῦ τελευτήσαντος* [3]) *ὑπάρχοι, τὴν ἐποφειλομένην αὐτῷ* [4]) *νόμιμον καὶ μόνον κομίζεσθαι* [5]) *μοῖραν· ἡ δὲ νόμιμος μοῖρα ἕως δ' παίδων τὸ γ' μέρος τῆς ὑποστάσεως, ἀπὸ δὲ ε' ἕως τὰ ἄνω τὸ ἥμισυ· εἰ δὲ ἕτερός τις συγγενής ἐστι, τῆς τοῦ διατιθεμένου παντελῶς ἐκπιπτέτω περιουσίας, καὶ ταῦτα εἰς τοὺς ἐαθέντας αὐτῷ συγκληρονόμους ἢ λεγαταρίους ἢ καὶ ἑτέρους συγγενεῖς περιερχέσθω.*

Εἰ δὲ ξένον πρόσωπόν ἐστιν ὁ κληρονόμος ὁ τὰ τῆς τοιαύτης διατυπώσεως μὴ πληρῶν, τῆς ἁπάσης διακατοχῆς γινέσθω ἀλλότριος.

Ex breviario cap. 10. — Quicunque heres est sive ex scripto sive ex nuncupativo testamento, si moram et dilationem usque ad annum fecerit, et voluntatem defuncti non impleverit, siquidem filius vel nepos defuncti sit, solum portionem legitimam ipsi debitam accipiat; (est autem legitima portio usque ad quatuor liberos tertia pars substantiae, a quinque vero et ultra dimidia;) sin autem alius cognatus sit, bonis testatoris omnino excidat, eaque ad coheredes illi relictos vel legatarios vel ad alios cognatos deferatur.

Si vero extraneus sit heres, qui huiusmodi voluntatem non implet, a tota successione removeatur.

II. Nov. IV cap. 1. 2. — Cod. fol. 72.

Ὁ [6]) *καθ' οἱονδήποτε τρόπον χρεωστούμενος κινείτω πρῶτον κατὰ τοῦ πρωτοτύπου· ἐκείνου δὲ ἀποροῦντος ἢ ἀπόντος κινείτω κατὰ τοῦ ἐγγυητοῦ. εἰ δὲ μηδὲ οὕτω πληρωθῇ τὸ χρέος, τότε κινείτω κατὰ τοῦ νεμομένου τὰ τοῦ πρωτοτύπου, ὕστερον δὲ καὶ κατὰ τοῦ τὰ πράγματα τοῦ ἐγγυητοῦ νεμομένου ἢ τῶν χρεωστούντων αὐτῷ.*

Is, cui ob quamlibet causam aliquid debetur, conveniat primum debitorem principalem: qui si inops vel absens sit, fideiussorem conveniat. Et si nec sic debitum exsolvatur, tunc conveniat eum, qui res debitoris principalis possidet, et postea etiam eum, qui res fideiussoris possidet, vel debitores eius.

III. Nov. XVIII cap. 8. — Cod. fol. 74.

Ὁ [7]) *τὴν οἰκείαν ἐξ ἰδιοχείρου χρέους συγγραφὴν ἀρνούμενος ἢ καὶ τὰ οἰκεῖα μὲν γράμματα συντιθέμενος ἀρνεῖται* [8]) *δὲ τὴν καταβολὴν τῆς ποσότητος, ὡς ἔνθεν ἀναγκασθῆναι τὰς συστάσεις ποιεῖν τὸν ἐποφειλόμενον* [9]), *μετὰ ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας διπλῇ ποσότητι ὁ ἀρνησάμενος τὸ χρέος καταδικαζέσθω.*

Qui syngrapham debiti sua manu scriptam infitiatur, vel scripturam quidem suam agnoscit sed quantitatem numeratam esse negat, ut creditor probationes adducere coactus sit, post probationem veritatis is, qui debitum infitiatus est, in duplum condemnetur.

IV. Nov. XXII cap. 26. — Cod. fol. 5.

Τὰ γαμικὰ κέρδη καὶ μὴ κληρονομοῦντες τους γονεῖς οἱ παῖδες ἐχέτωσαν· ὅτι ὁ νόμος τῆς τῶν ἰδιωτῶν γνώ-

Lucra nuptialia liberi habeant, licet parentibus suis non existant heredes: quippe lex privatorum

7) Quae tamen ibi leguntur sub nro. II et VII, non sunt incertorum auctorum, sed illud Theodori, hoc Anonymi.

1) Fortasse indicatur Epitome Anonymi.

2) Cod. *μή*.

3) Ad marginem in Cod. adnotatum est: *τετελευτηκότος*.

4) Cod. *αὐτῶν*.

5) Malim: *κομιζέσθω*.

6) Hic locus extat etiam in Appendice Eclogae. Ibi quum interiectus sit constitutionibus Codicis, quae fortasse ex Stephani Codice sumtae sunt, probabile est, etiam ipsum ad Stephani paratitla ad Codicem pertinere.

7) Hic locus in Codice continuo subiectus est illi, quem infra dabimus no. V, ut proinde et hic ex paratitlis alicuius commentarii Codicis desumtus esse videatur.

8) *Ἀνακόλουθον*. Legerim: *ἀρνούμενος*. Sed cf. not. 11.

9) Cod. *τῶν ἐποφειλομένων*.

μης ἰσχυρότερός ἐστιν, ὅθεν τὸ ἐκ τοῦ νόμου διδόμενον κέρδος ἰδιώτης παντάπασιν ἀφαιρεῖσθαι οὐ δύναται.

voluntatibus fortior est, ut lucrum lege alicui datum privatus omnino auferre non possit.

V. Nov. XXXII. — Cod. fol. 74.

Ἐκ τῶν νεαρῶν ἰουστινιανοῦ ἐκ τῶν παρατίτλων κεφ. κα'. — Μὴ δεῖν τὸν δανείζοντα γεωργικῷ[10]) κρατεῖν τὴν ἐκείνου γῆν. λαμβάνειν δὲ τόκον διὰ παντὸς τοῦ ἔτους τοῦ νομίσματος κεράτιον ἕν· εἰ δὲ σῖτος τὸ δανεσθέν, η' μοῖραν μοδίου ἐφ' ἑκάστῳ μοδίῳ.

E Novellis Iustiniani ex paratitlis cap. 21. — Non debere eum, qui agricolae credit, terram eius [pignoris loco] tenere. Sed accipere usuras per annum pro solido siliquam unam: si vero frumentum sit, quod creditum est, octavam partem modii pro quolibet modio.

VI. Nov. XLVIII. — Cod. fol. 36.

Τοῦ τεστάτορος, τουτέστι τοῦ διατιθεμένου, ἀπογραφὴν ποιησαμένου τῆς ἰδίας οὐσίας, παρόντων τῶν σκρίπτων κληρονόμων ἢ ἐνίων, καὶ ὅρκον ὑποσχόντος ἐν αὐτῇ, ἢ κατὰ τὴν διαθήκην διομοσαμένου περὶ τοῦ μέτρου τῆς οὐσίας, τοῖς μὲν δανεισταῖς πρόκριμα μὴ γίνεσθαι[11])· οἱ δὲ κληρονόμοι στεργέτωσαν. οἱ δὲ πολυπραγμονεῖν μετὰ ταῦτα σπουδάζοντες τῶν ἐγκαταλελειμμένων ἐκπιπτέτωσαν. νεαρὰ μθ'.

Si testator inventarium fecerit substantiae suae praesentibus scriptis heredibus vel nonnullis eorum et illud iureiurando confirmaverit, vel in testamento de quantitate substantiae suae iuraverit, creditoribus quidem praeiudicium non fiat: heredes autem acquiescant. Qui vero postea controversias movere studuerint, his, quae ipsis in testamento relicta sunt, excidant. Nov. XLIX.

VII. Nov. LII cap. 1. — Cod. fol. 67.

Ὁ ἐνεχυριάζων ἢ στρεβλῶν ἢ ὑβρίζων τινὰ ἀντ' ἄλλου χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς ὑποθέσεως[12]), τετραπλάσιον ὧν ἔλαβε καταβαλλέτω τῷ βιασθέντι καὶ τῆς ἀγωγῆς ἐκπιπτέτω ἣν εἶχε κατ' ἐκείνου. ὡς νεαρὰ μα'.

Qui pro alio ab alio pignus capit vel alium torquet vel iniuria afficit propter civilem vel criminalem causam, quadruplum, quod accepit, restituat ei, cui vim intulit, et actione, quam habuit adversus illum, excidat. Ut Nov. XLI.

VIII. Nov. LX cap. 1. — Cod. fol. 67.

Ὁ πρὸ δικαστικῆς ψήφου σήμαντρα ἐπιθεὶς πρὸ τῶν θ' ἡμερῶν τοῦ πένθους ἢ ὄχλησιν ἐπάγων τῷ τελευτήσαντι ἢ γαμετῇ ἢ παισὶν αὐτοῦ τῆς τε δίκης ἐκπιπτέτω καὶ ἕτερον τοσοῦτον ἀπολλύτω.

Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ τὸ λείψανον ἐνυβρίζοντος, τῶν ὑπαρχόντων[13]) καὶ τῶν μαγίστρων μὴ φυλαττόντων[14]) ἀνὰ ι' λιτρῶν πρόστιμον ὑφορωμένων[15]). ὡς νεαρὰ νθ'.

Qui ante sententiam iudicialem titulos imponit ante novendium luctus vel molestationem infert defuncto vel uxori vel liberis eius, causa cadat et altero tanto mulctetur.

Idem in eo, qui reliquias iniuria afficit, obtinet: praefectis et magistris, si haec non custodierint, X librarum mulcta afficiendis. Ut Nov. LIX.

IX. Nov. LXVI. — Cod. fol. 89.

Εἴ τις οὖν μέχρι τῆς παρούσης διατάξεως τῇ οἰκείᾳ χειρὶ τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα οὐκ ἔγραψεν, ἀλλὰ τὸ τετραούγκιον μόνον τοῖς παισὶ κατέλιπεν, μὴ ἀκυρούσθω ἡ διαθήκη αὐτοῦ. νεαρὰ ξζ'.

Si quis igitur usque ad praesentem constitutionem propria manu heredis nomen non scripserit, sed trientem dumtaxat liberis reliquerit, testamentum eius non rescindatur. Nov. LXVII.

X. Nov. LXXVIII cap. 2. — Cod. fol. 183.

Ἐκ τῆς νεαρᾶς νομοθεσίας κεφ. γ'. — Οἱ ἀπελεύθεροι, κἂν στρατευόμενοι ὦσιν, ἐξ ἀχαριστιῶν τοιούτων καταδουλοῦνται. ἐὰν τοὺς κυρίους ἤγουν τοὺς ἐλευθερωτὰς αὐτῶν ἢ τοὺς αὐτῶν παῖδας τύψωσιν, ἢ ὑβρίσωσιν, ἢ ἔκ τινος ὑπερηφανίας κατ' αὐτῶν τραχηλιάσωσιν, ἢ ὅλως μικράν τινα προσκρούσεως αἰτίαν παράσχωσιν, ἢ ἐπιβουλεύσωσιν αὐτοῖς, καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν παρὰ ἄρχοντι ἢ δικαστῇ ἀποδειχθῇ, καταδουλούσθωσαν.

Ex novella constitutione cap. 3. — Liberti, quamvis militent, ex hisce causis in servitutem revocantur. Si dominos sive manumissores suos eorumve liberos verberaverint, vel iniuria affecerint, vel arrogantia in eos superbierint, vel omnino exiguam quandam offensionis causam praebuerint, vel insidias iis struxerint, et unum ex his apud praesidem vel iudicem probatum fuerit, in servitutem revocentur.

---

10) Malim: γεωργῷ.
11) Ἀνακόλουθον. Fortasse legendum: γινέσθω. Sed cf. not. 8.
12) Lege: χάριν ὑποθέσεως.
13) I. e. ὑπάρχων.
14) Fortasse addendum: αὐτά.
15) Cod. ὑφαιρουμένων.

XI. Nov. LXXXIX cap. 12. — Cod. fol. 16 in margine.

Ὁ[16]) τελευτῶν ἐπὶ παλλακῇ καὶ νόθοις παισί, γνησίας μὲν ὑπούσης γονῆς, γαμετῆς δὲ χωρίς, ἄχρι μιᾶς οὐγκίας καὶ μόνον καταλιμπανέτω· τῇ δὲ παλλακῇ μὴ ἐχούσῃ παῖδας ἥμισυ οὐγκίαν δωρείσθω καὶ μόνον· εἰ δέ τις περισσότερον δῷ, οἱ γνήσιοι παῖδες τοῦτο ἐκδικείσθωσαν. γνησίων δὲ μὴ ὑπόντων παίδων ἢ ἀνιόντων τὸ πᾶν αὐτοῖς, εἰ βούλεται, διδότω. εἰ δὲ περίεισιν ἀνιόντες, τὸ νόμιμον αὐτοῖς καταλιμπάνων τὸ λοιπὸν διαιρείτω ὡς βούλεται. ἀδιαθέτου δέ τινος τελευτῶντος ἐπὶ νόθοις παισίν, ὑπόντων δὲ γνησίων ἢ καὶ γαμετῆς, μηδὲν οἱ νόθοι λαμβανέτωσαν, ἀποτρεφέσθωσαν δὲ ὑπὸ τῶν κληρονόμων· τούτων δὲ μὴ ὑπόντων τὸ διούγκιον καὶ μόνον μετὰ τῆς μητρὸς αὐτῶν ἢ καὶ αὐτῆς μὴ οὔσης αὐτοὶ μόνοι οἱ νόθοι λαμβανέτωσαν, τοῦ λοιποῦ[17]) τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου ἢ καὶ τούτων μὴ ὑπόντων τῷ δημοσίῳ παρεχομένου. ἐκ τῆς πζ΄ τῶν νεαρῶν διατάξεων.

Qui moritur concubina et naturalibus liberis relictis, siquidem legitima soboles subsit, non autem uxor, dumtaxat unam unciam illis relinquat: concubinae autem, quae liberos non habeat, semiunciam tantum donet: si quid autem amplius dederit, legitimi liberi hoc vindicent. Sin autem legitimi liberi vel ascendentes non subsint, totum, si velit, iis donet. Quodsi ascendentes supersint, legitimam iis relinquat, reliquum vero distribuat, quemadmodum voluerit. Si quis autem intestatus decedat naturalibus liberis relictis, si quidem legitimi vel etiam uxor subsint, naturales nihil accipiant, sed ab heredibus alantur: illis autem non extantibus sextantem dumtaxat cum matre sua vel, si ea non vivat, soli accipiant, reliquo [dextante] heredibus ab intestato vel his deficientibus fisco deferendo. Ex LXXXVII novellarum constitutionum.

XII. Nov. XC. — A. Cap. 1. — Cod. fol. 110.

Ἔστω βέβαια τὰ προνομοθετηθέντα ἐπὶ κωλύσει μαρτύρων. δεῖ δὲ τοὺς μάρτυρας εὐυπολήπτους εἶναι καὶ κρείττους διαβολῆς, ἀξίᾳ ἢ στρατείᾳ ἢ εὐπορίᾳ ἢ ἐπιτηδεύσει σεμνυνομένους. οἱ[18]) δὲ μὴ τοιοῦτοι μαρτυρείσθωσαν γοῦν ὑφ' ἑτέρων ὡς ἀξιόπιστοι. καὶ μὴ ἐπιδίφριοι ἢ ἄσημοι μαρτυρείτωσαν, ἀλλ' ὧν ὁ βίος ῥαδίως ἀποδείκνυται ἐπιεικής τε καὶ ἄμεμπτος. εἰ δὲ ἄγνωστοι καὶ ἀφανεῖς ὄντες βουληθῶσι τὸ ἀληθὲς διαφθεῖραι, βασανίζονται ὑπὸ τῶν δικαστῶν, ἀρχόντων ὄντων· εἰ δὲ μὴ ὦσιν ἄρχοντες οἱ δικασταὶ ἐν μὲν Βυζαντίῳ τὸν πραίτωρα, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις τους ἐκδίκους προσλαμβάνονται, καὶ δι' αὐτῶν πρὸς ἀλήθειαν βασανίζονται.

Validae sunto leges antea latae de prohibitione testium. Oportet autem testes esse bonae existimationis et exceptione maiores, dignitate vel militia vel facultatibus vel officio venerabiles. Qui autem tales non sunt, eos alii fide dignos esse protestentur. Neque testimonium dicant sellularii vel obscuri, sed ii, qui absque reprehensione et moderate vivere facile possunt probari. Si vero ignoti sint et non conspicui, et voluerint veritatem corrumpere, a iudicibus, si quidem magistratus sint, torquentur; sin autem iudices non sint magistratus, Byzantii quidem praetorem, in provinciis autem defensores arcessunt, et per hos illi ad veritatem torquentur.

B. Cap. 2. — Cod. fol. 108.

Οἱ μάρτυρες ἀκοῇ μὴ μαρτυρείτωσαν, λέγοντες ὡς ἠκούσαμεν ἔκ τινος τὸν χρεώστην ἢ τόνδε καταβαλέσθαι, κἂν ταβουλάριοι ὦσιν οἱ ταῦτα μαρτυροῦντες.

Testes de auditu ne admittantur, dicentes se audivisse ab aliquo debitorem vel alium solvisse, licet tabelliones sint, qui haec attestentur.

C. Cap. 3. — Cod. fol. 107.

Ἐν ἐκμαρτυρίῳ μὴ πιστευέσθω ταβουλάριος, ἐὰν ὁ δανεισάμενος, γράμματα γινώσκων καὶ δυνατῶς ἔχων ἐν τῇ τοῦ χρέους ὁμολογίᾳ ὑπογράψαι, ἐξ ἰδιοχείρου μὴ ὑπογράψῃ.

Testimonio tabellionis ne credatur, si debitor, qui literas noverit et cautioni de debito subscribere potuerit, propria manu non subscripserit.

D. Cap. 4. — Cod. fol. 106.

Τετάρτην[19]) δὲ καὶ μόνον ποιείτω τὶς μαρτύρων παραγωγήν, ὀμνύων ὡς τὰς προτέρας γ΄ μαρτυρίας εἰς τὰς τούτων ἐκ τοῦ ἀντιδίκου παραγραφὰς οὐκ ἐξέλαβεν[20]) οὔτε ὁ συνήγορος αὐτοῦ οὔτε ἄλλος ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ὡς οὐ μετὰ δόλου τὴν τετάρτην αἰτεῖ παραγωγήν.

Quartam dumtaxat quis faciat testium productionem, iureiurando praestito, quod priores tres contestationes post exceptiones adversarii contra eas non acceperit, neque advocatus eius neque alius pro ipso, et quod non dolo quartam productionem petat.

---

16) Idem locus habetur in Appendice Eclogae. Videsis not. 6.
17) Cod. τὸ δὲ λοιπόν.
18) Cod. εἰ.
19) Cod. Τετάρτη.
20) Cod. ἐξέβαλεν.

E. Cap. 4. 5. — Cod. fol. 107.

Οἱ μάρτυρες, ὁσουδήποτε ἀριθμοῦ οὖσι, μέχρι δ' καὶ μόνον ταξειδίων ἀγαγέσθωσαν, ἑκάστης παραγωγῆς ἡμέραν μίαν λαμβανούσης, καὶ ἐὰν πρὸ τῆς τετάρτης παραγωγῆς ἀποτάξηται ὁ παράγων καὶ τὰ μεμαρτυρημένα ἐκδοθῶσιν, μετὰ τοῦτο μὴ παράγειν αὐτὸν ἕτερον μάρτυρα· ἀλλ' ἐμμένειν ταῖς τῶν παρενεχθέντων μαρτύρων φωναῖς.

Οἱ μακρὰν διάγοντες μάρτυρες ἐν ταῖς χρηματικαῖς ὑποθέσεσι κατὰ τὸν τόπον μὴ ἀναγκαζέσθωσαν παραγενέσθαι, ἀλλὰ δι' ἐντολέων πρὸς αὐτοὺς στελλομένων τὰ τῆς εἰδήσεως αὐτῶν μαρτυρείτωσαν.

Testes, quantocunque numero sint, quatuor tantum ordinibus producantur, cuilibet productioni una die concedenda, et si ante quartam productionem renuntiaverit producens et testimonia edita fuerint, postea non producat alium testem, sed productorum testium vocibus acquiescat.

Testes, qui longe absunt, in civilibus causis non cogantur in loco iudicii sisti, sed mandatariis ad eos missis, quae sciverint, attestentur.

F. Cap. 8. — Cod. fol. 109.

Ἐὰν ἑκάτερον μέρος συναινῇ πρὸς τὸ μαρτυρῆσαι τὸν γενόμενον αὐτοῖς μέσον καὶ φῇ συντίθεσθαι τοῖς παρ' αὐτοῦ, ἀναγκάζεται μαρτυρεῖν ὁ μέσος, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἀναγκάζονται ἐπὶ τῶν χρηματικῶν δικῶν.

Si utraque pars in hoc consenserit, ut, qui iis arbiter fuit, testimonium dicat, et in testimonium eius compromiserit, arbiter testimonium dicere cogitur, sicuti alii omnes in civilibus causis coguntur.

XIII. Nov. CXV cap. 6. — Cod. fol. 72 in margine.

Κεφ. ργ' τῶν νεαρῶν διατάξεων[21]). — *Ἐὰν οὕτως ὁμολογήσω· τὸ ἱκανόν σοι γενήσεται*[22]), *ἐκ τῆς τοιαύτης ἀπροσώπου ὁμολογίας οὐκ ἐνέχομαι. εἰ δὲ εἴπω· τὸ ἱκανόν σοι ἐξ ἐμοῦ τοῦδε*[23]) *καὶ τοῦδε γενήσεται, ἐκείνοις μὲν μὴ συναινέσασιν οὐ γίνεται πρόκριμα, ἐγὼ δὲ μόνην τὴν ἀναλογίαν τῶν ὀνομασθέντων ἐνέχομαι ἐκ τοῦ κατὰ νόμους ἀποδεικνυμένου χρέους. εἰ δὲ οὕτως εἴπω· γενήσεταί σοι τὸ ἱκανὸν ἐξ ἐμοῦ ἢ τοῦδε ἢ τοῦδε, ἐκεῖνοι μὲν μὴ συναινέσαντες οὐκ ἐνέχονται, ἐγὼ δὲ εἰς ὁλόκληρον ὑπόκειμαι, καὶ εἴ τινα λόγον ἔχω κατὰ τῶν μνημονευθέντων, τοῦτον ἐγγυμνάζομαι.*

***Cap. CIII novellarum constitutionum.* — Si ita dicam: *satis tibi fiet*, ex impersonalibus eiusmodi verbis non teneor. Sin autem dicam: *satis tibi fiet a me et illo et illo*, his quidem, si non consenserint, nullum praeiudicium fit, ego vero pro numero personarum nominatarum in ratam partem debiti secundum leges probati teneor. Si vero ita dicam: *satis tibi fiet a me vel illo vel illo*, hi quidem, si non consenserint, non tenentur, ego vero in solidum obligatus sum, et si quam actionem habeo adversus memoratas personas, hanc intendo.**

XIV. Nov. CXVII. — A. Cap. 2. — Cod. fol. 25.

Ὁ τὸν ἐξ ἐλευθέρας υἱὸν ἐν ἀγοραίῳ ἰδιοχείρως συμβολαίῳ ὑπὸ γ' ἀξιοπίστων μαρτύρων ἢ ἐν διαθήκῃ ἢ ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων υἱὸν ἀποκαλέσας, μὴ προσθεὶς φυσικόν, καὶ αὐτὸν ἅμα τοῖς ἄλλοις παισί, κἂν νόθοι εἶεν, γνήσιον καὶ τὸν γάμον νόμιμον ποιεῖ.

Si quis filium ex ingenua in instrumento publico [vel] idiochiro a tribus testibus fide dignis subscripto vel in testamento vel sub actorum confectione filium appellaverit, nec adiecerit naturalem, ipsum cum reliquis liberis, licet naturales sint, legitimum et matrimonium legitimum reddit.

B. Cap. 7. — Cod. fol. 40.

Τοῦ γάμου REPUDIIS *διαλυομένου οἱ παῖδες οὐ βλάπτονται, ἀλλὰ κληρονομοῦσι τῶν γονέων, καὶ παρὰ τοῦ πατρὸς τρέφονται μὴ παρέχοντος αἰτίαν* REPUDIου· *εἰ δὲ παρέσχεν, παρὰ τῇ μητρί. εἰ δὲ ἐστὶν ὁ πατὴρ εὔπορος, παρ' αὐτοῦ οἰκοῦσι καὶ τρέφονται, εἰ δὲ μή, ἡ μήτηρ ἀναγκάζεται τρέφειν αὐτοὺς εὐποροῦσα. πάντες γὰρ οἱ ἀνιόντες εὐποροῦντες τρέφουσι τοὺς κατιόντας. ὁμοίως καὶ οἱ κατιόντες τοὺς ἀνιόντας.*

Matrimonio repudiis soluto liberi damno non afficiuntur, sed parentibus succedunt, et apud patrem educantur, si is causam repudii non praebuerit; si vero praebuerit, apud matrem. S tamen pater locuples sit, apud eum habitant et aluntur, si non, mater eos alere cogitur, si locuples sit. Omnes enim ascendentes, si locupletes sint, descendentes alunt. Similiter etiam descendentes ascendentes suos.

C. Cap. 10. — Cod. fol. 39 sq.

Ἀπὸ συναινέσεως διαλύειν γάμον οὐδεὶς δύναται, εἰ μὴ ἐπὶ σωφροσύνῃ. προφάσει δὲ σωφροσύνης διαλυ-

Consensu matrimonium solvere nemo potest, nisi ob castitatem. Quodsi castitatis causa matrimonium

---

21) Similis locus extat in Appendice Eclogae, ubi inscribitur: *τῆς ργ' τῶν νεαρῶν διατάξεων.*

22) Cod. *γενησεται.*

23) Lege: *καὶ τοῦδε καὶ τοῦδε.*

24) Lege: *ἢ ἰδιοχείρῳ.*

μένου τοῦ γάμου, καὶ ἡ προῖξ καὶ ἡ δωρεὰ ἐπὶ τοῦ τοιούτου σχήματος τοῖς κοινοῖς φυλαχθήσονται παισίν. εἰ δέ τις τῶν διὰ σωφροσύνην λυσάντων τὸν γάμον[25]) ἄλλην ἀγάγηται γαμετὴν ἢ πορνεύσῃ, τὴν πᾶσαν αὐτοῦ περιουσίαν οἱ παῖδες λήψονται, καί, εἰ ἀτελοῦς εἰσιν ἡλικίας, διοικηθήσονται καὶ ἀνατραφήσονται παρὰ τοῦ μὴ πταίσαντος γονέως· ἀμφοτέρων δὲ πταισάντων οὐδὲν ἧττον τὰς τούτων ὑποστάσεις οἱ παῖδες διαδέξονται, κουράτορος τοῖς πράγμασιν ἐπὶ τῶν ἀφηλίκων[26]) διδομένου παρὰ τοῦ προσφόρου δικαστοῦ. εἰ δὲ μὴ ἔχωσι παῖδας οἱ πταίσαντες τὸ δημόσιον διαδέξεται τὴν τούτων οὐσίαν πρὸς τὸ καὶ τοὺς[27]) νομίμως τιμωρηθῆναι.

[Τότε[28]) γὰρ εἰ παῖδες ὦσι καὶ ἡ προῖξ καὶ ἡ γαμικὴ δωρεὰ αὐτοῖς φυλαχθήσεται, καὶ εἴπερ μετὰ ταῦτα ἁλῶσιν ἑκάτεροι ἢ ὁ εἷς γαμῶν, ἡ οὐσία τοῦ τοῦτο ποιοῦντος τοῖς παισὶ προσκυροῦται. ὡς νεαρὰ ριδ'. προβάλλεται διοικητὴς προνοίᾳ τοῦ ἁρμοδίου ἄρχοντος ἢ οἷς ἐκ νόμου ταῦτα ἐπιτέτραπται].

solutum sit, tam dos quam donatio hoc casu communibus liberis servantur. Si quis autem ex iis, qui ob castitatem matrimonium solverunt, aliam uxorem duxerit, vel fornicatus sit, omnem eius substantiam liberi accipient, et, si minoris aetatis sint, res eorum administrabuntur et ipsi educabuntur apud innocentem parentem: si vero uterque deliquerit, nihilominus eorum substantias liberi capient, curatore rebus minorum a competente iudice dando. Si autem, qui deliquerunt, liberos non habeant, fiscus in earum substantiam succedet et ipsi insuper legitimis poenis subiicientur.

[Tunc enim, si liberi subsint, et dos et nuptialis donatio iis servabitur, et si forte postea uterque vel unus eorum matrimonium contraxisse deprehendatur, substantia eius, qui hoc fecit, liberis addicitur. Ut Nov. CXIV. Datur curator officio competentis praesidis vel eorum, quibus hoc legibus permissum est.]

D. Cap. 13. — Cod. fol. 43.

Παρὰ ταύτας τὰς αἰτίας οὐκ ἔξεστι διαλύειν γάμους, οὐδὲ ἐξ αἰτίας τῆς πρὸ τούτου τοῦ νόμου εἰρημένης. εἰ δὲ γυνὴ παρὰ ταῦτα βουληθείη στεῖλαι, μὴ ἐξέστω αὐτῇ· στελλούσης δὲ αὐτῆς ἡ προῖξ καὶ ἡ δωρεὰ τῷ ἀνδρὶ δίδοται, κατὰ χρῆσιν παίδων ὑπόντων ἢ καὶ μὴ ὑπόντων κατὰ δεσποτείαν, καὶ ἡ γυνὴ κινδύνῳ τοῦ δικαστοῦ δίδοται τῷ ἐπισκόπῳ τῆς πόλεως, ἐν ᾗ ᾤκουν, καὶ δι' αὐτοῦ εἰς μοναστήριον βάλλεται πᾶσαν τὴν ζωὴν αὐτῆς· καὶ οἱ παῖδες αὐτῆς λαμβάνουσι τὸ δίμοιρον τῆς οὐσίας αὐτῆς, καὶ τὸ μοναστήριον εἰς δεσποτείαν τὸ τρίτον. εἰ δὲ παῖδας μὴ ἔχοι, ἀλλὰ ἀνιόντας, αὐτὸ[29]) τὸ τρίτον λαμβάνουσι καὶ τὸ μοναστήριον τὸ δίμοιρον. εἰ δὲ οἱ γονεῖς ἔχοντες αὐτὴν ὑπεξουσίαν συναινέσωσι τῷ REPUDIῳ, οὐδὲν αὐτοί, ἀλλὰ τὸ μοναστήριον πάντα λαμβάνει, ὥσπερ οὖν καὶ ὅτε μὴ ἔχοι παῖδας ἢ γονεῖς.

[Εἰ[30]) δὲ ὁ τὴν ὑπόθεσιν ἐξετάσας δικαστὴς μὴ παραδῷ αὐτὴν τῷ ἐπισκόπῳ, ἄρχων μὲν ὢν τοῦ Βυζαντίου κ' λίτρας προστιμᾶται καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ ι', εἰ δὲ ἐπιχώριος, ὁ ἄρχων αὐτὸς ι' λίτρας καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ ε', εἰ δὲ μὴ ἔστιν ἄρχων ὁ δικάσας, αὐτὸς ι' λίτρας καὶ οἱ ὑπουργοῦντες αὐτῷ ε', καὶ ἡ ποινὴ τῷ ταμείῳ ἁρμόζει.]

Καὶ ὁ ἀνὴρ ἐπιτηδεύων ἀλόγως διαλύειν τὸν γάμον καὶ στέλλων REPUDIον δίδωσι τὴν προῖκα καὶ τὴν δωρεὰν καὶ ἕτερον ὅσον τὸ τρίτον ποιεῖ τῆς δωρεᾶς κατὰ χρῆσιν καὶ δεσποτείαν παίδων ὑπόντων ἢ μὴ ὑπόντων.

Praeter has causas nuptias dissolvere non licet, ne quidem ex causa, quae ante hanc legem statuta sit. Si vero mulier praeter haec repudium mittere voluerit, non liceat ei: si tamen miserit, dos eius et donatio marito datur, ad usumfructum, si liberi subsint, vel, si non subsint, pleno iure, et mulier periculo iudicis episcopo urbis, in qua habitaverunt, traditur, et ab illo in monasterium coniicitur in omne vitae suae tempus: et liberi eius capient duas partes substantiae eius, et monasterium dominii iure tertiam. Si vero liberos non habeat, sed ascendentes, hi tertiam partem capiunt, et monasterium duas. Et si parentes, in quorum potestate fuit, repudio consenserint, hi nihil, sed monasterium omnia accipit, sicuti etiam, si nec liberos nec parentes habeat.

[Si vero iudex, qui de hac causa cognoscit, eam episcopo non tradiderit, si quidem magistratus est Byzantii, ipse XX libris mulctatur et officium eius X, si vero provincialis, ipse magistratus X libris et officium eius V, denique si non sit magistratus, qui iudicavit, ipse X libris et adiutores eius V, et mulcta fisco infertur.]

Et vir, qui sine causa matrimonium solvere studet et repudium mittit, dotem et donationem dat et praeterea, quantum tertiam partem donationis efficit, ususfructus et proprietatis iure, sive liberi subsint sive non subsint.

E. Cap. 13 in fine. — Cod. fol. 41.

Νεαρὰ ιε'. — Εἰ δὲ ὁ ἀνὴρ τὸν πρὸς τὴν γυναῖκα σπουδάσῃ διαλῦσαι γάμον ἀλόγως ὡς ῥεπούδιον πέμψαι, ἀποδιδότω μὲν ἣν ἐδέξατο προῖκα ἅμα τῇ προ-

Novella XV. — Si vero vir matrimonium cum uxore sine causa dissolvere studuerit, ita ut repudium miserit, reddat quam accepit dotem una cum

---

25) Cod. τῶν γάμων.
26) Lege: ἐπὶ τοῖς πράγμασι τῶν ἀφ.
27) Lege: αὐτοὺς vel καὶ αὐτους.
28) Hic locus in margine Codicis fol. 40 adscriptus est.
29) Malim αὐτοί.
30) Quod uncinis inclusum dedi, in margine Codicis adscriptum est.

γάμον δωρεᾷ, καὶ τοσοῦτον ἐκ τῆς ἄλλης αὐτοῦ περιουσίας παρεχέτω, ὅσον τὸ τρίτον μέρος τῆς προγάμου ποιεῖ δωρεᾶς, καὶ τούτων τὴν χρῆσιν ἢ καὶ τὴν δεσποτείαν ἡ γυνὴ καθέξει παίδων ὑπόντων ἢ μὴ ὑπόντων.

antenuptiali donatione, et tantum ex reliqua substantia sua, quantum tertiam partem antenuptialis donationis efficit, quorum usumfructum et dominium habebit, sive liberi subsint, sive non subsint.

F. Cap. 14. 15. — Cod. fol. 44.

Ὁ χωρὶς τοιαύτης αἰτίας μάστιξιν ἢ ξύλοις τύπτων τὴν ἑαυτοῦ γαμετήν, οὐ δίδωσι μὲν αἰτίαν REPUDIOυ, ἔτι δὲ συνεστῶτος τοῦ γάμου ζημιοῦται καὶ δίδωσι τῇ γαμετῇ ὅσον ποιεῖ τὸ τρίτον τῆς προγάμου δωρεᾶς.

Ὁ τινὰ ὑποπτεύων ἐπὶ τῇ σωφροσύνῃ τῆς αὐτοῦ γαμετῆς στελλέτω αὐτῷ τρεῖς ἐγγράφους διαμαρτυρίας ἐχούσας καὶ μαρτύρων ἀξιοπίστων ὑπογραφάς, καὶ εἰ εὕροι αὐτὸν μετὰ τὰς γ'[31]) αὐτῇ συντυγχάνοντα, εἰ μὲν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τοῦ ἀνδρὸς ἢ τῆς γυναικὸς ἢ τοῦ μοιχοῦ ἢ ἐν προαστείοις ἢ προπίναις, ἄδειαν ἔχειν χερσὶν οἰκείαις καὶ ἀκινδύνως αὐτὸν φονεύειν· εἰ δὲ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ, συγκαλείτω γ' μάρτυρας πρὸς ἀπόδειξιν καὶ παραδιδότω αὐτὸν τῷ τὰ ἐγκλήματα ἐξετάζοντι ἄρχοντι, καὶ δεικνυμένου, ὅτι μετὰ τὰς γ' διαμαρτυρίας συνέτυχεν αὐτῇ, ὡς μοιχὸς τιμωρεῖται μηδεμιᾶς ἑτέρας ἀποδείξεως ζητουμένης, καὶ ἄδειαν ἔχει ὁ ἀνὴρ νομίμως τῆς γυναικὸς κατηγορεῖν.

Ἐάν τις μετὰ γ' ἐγγράφους διαμαρτυρίας εὕρῃ τὸν διαμαρτυρηθέντα ἐν εὐαγέσιν οἴκοις συντυγχάνοντα τῇ αὐτοῦ γαμετῇ, ἄδειαν ἔχει τοῖς ἐκκλησιεκδίκοις ἢ ἑτέροις κληρικοῖς ἑκάτερον παραδιδόναι, ὥστε κινδύνῳ αὐτῶν κεχωρισμένως φυλάττεσθαι· καὶ διὰ τοῦ ἐπισκόπου τῷ ἄρχοντι παραδίδονται τιμωρηθησόμενοι κατὰ τοὺς νόμους, οἳ οὐ βούλονται τοὺς μοιχοὺς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν ἐκδικεῖσθαι, καὶ ἑτέρας ἀποδείξεις πλὴν γ' διαμαρτυριῶν οὐκ ἐπιζητεῖται.

Ὁ τὴν ἰδίαν γαμετὴν ἢ θυγατέρα ἢ ἐγγόνην ἢ νύμφην εὑρίσκων ἐν εὐαγέσι τόποις τισὶ διαλεγομένας καὶ ὑπονοήσει αὐτοὺς ἐπ' αἰσχρότητι παραδιδότω αὐτοὺς τοῖς ἐκκλησιεκδίκοις ἢ ἄλλοις κληρικοῖς τῆς ἐκκλησίας, ἐφ' ᾧ κινδύνῳ αὐτῶν κεχωρισμένως φυλάττεσθαι, ἕως οὗ λαβὼν αὐτοὺς ὁ ἄρχων τὸ πρᾶγμα νομίμως σκοπήσῃ.

Qui absque tali causa flagellis aut fustibus verberat uxorem suam, non quidem causam repudii praebet, sed constante adhuc matrimonio mulctatur et uxori dat quantum tertiam partem antenuptialis donationis efficit.

Si quis aliquem castitati uxoris suae insidiari suspicetur, mittat ei tres scriptas contestationes, quae etiam testium fide dignorum subscriptiones habeant, et si eum post istas tres contestationes cum illa conversantem invenerit, siquidem in aedibus ipsius viri vel mulieris vel adulteri vel in suburbiis vel popinis, licentiam habet propriis manibus et impune eum occidendi: sin autem in alio loco, tres testes convocet ad probationem eumque tradat magistratui, qui in crimina inquirit, et si probatum fuerit, eum post tres contestationes cum illa conversatum esse, tanquam adulter punitur nulla alia probatione requirenda, et licentiam habet vir legitime mulierem accusare.

Si quis post tres scriptas contestationes eum, cui contestatus est, in venerabilibus domibus cum uxore sua conversantem invenerit, licentiam habet ecclesiae defensoribus vel aliis clericis utrumque tradendi, ut periculo eorum separatim custodiantur: et ab episcopo magistratui traduntur puniendi secundum leges, quae adulteros ab ecclesiis vindicari nolunt, et aliae probationes praeter tres contestationes ab illo non requiruntur.

Si quis uxorem suam vel filiam vel neptem vel sponsam in venerabilibus locis cum aliquibus conversantes invenerit eosque turpis causae gratia hoc facere suspicetur, tradat eos ecclesiae defensoribus vel aliis clericis ecclesiae, ut periculo eorum separatim custodiantur, donec eos magistratus abduxerit et causam legitime cognoscat.

XV. Nov. CXVIII cap. 1. — Cod. fol. 118.

Περὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου. — Ἡ διάταξις, ἀκριβοῦσα[32]) πάντα τὰ προλαβόντα περὶ συγγενῶν ἐξ ἀδιαθέτου νόμιμα[33]), φησὶ πρώτην τάξιν εἶναι τῶν κατιόντων, καὶ αὐτοὺς προτιμᾶσθαι, εἴτε ἐξ ἀῤῥενογονίας εἴτε ἐκ θηλυγονίας, εἴτε ἄῤῥενες ὦσιν εἴτε θήλειαι οἱονδήποτε βαθμοῦ, εἴτε αὐτεξούσιοι εἴτε ὑπεξούσιοι, τῆς κατὰ νόμους ἁρμοζούσης χρήσεως τοῖς πατράσι φυλαττομένης αὐτοῖς.

Οἱ ἐκ προτελευτησάντων παίδων ἔκγονοι καλοῦνται μετὰ τῶν ἰδίων θείων καὶ λαμβάνουσιν ἐκ τῆς τοῦ πάππου αὐτῶν κληρονομίας ὅσον ὁ γονεὺς αὐτῶν, εἰ περιῆν, ἐλάμβανεν.

De [heredibus] ab intestato. — Haec constitutio omnes antiquiores leges de cognatis ab intestato succedentibus abrogat, et primum ordinem descendentium esse dicit, eosque praeferri, sive per virilis sive per feminini sexus personas descendant, sive mares sint sive feminae cuiuscunque gradus, sive emancipati sint sive sub potestate constituti, usufructu, qui patribus secundum leges competit, iis servando.

Nepotes ex filiis praedefunctis vocantur cum thiis suis et accipiunt ex avi hereditate, quantum parens eorum, si viveret, acciperet.

31) Supple διαμαρτυρίας.

32) Cod. Marcianus 579, rectius, ni fallor: ἀκυροῦσα, i. e. abrogans.

33) Cod. νομίμου.

XVI. Nov. CXIX. — A. Cap. 2. — Cod. fol. 92.

Νεαρὰ ρς'. — Οἱ νέοι, ἀφ' οὗ χρόνου διατίθενται, δύνανται τοὺς ἰδίους δούλους ἐν διαθήκαις ἐλευθεροῦν, σχολαζόντων τῶν περὶ τούτου παλαιῶν νόμων.

Novella CVI. — Minores, inde a quo tempore testamenti factionem habent, servos suos testamento manumittere possunt, antiquis super hoc legibus cessantibus.

B. Cap. 6. — Cod. fol. 124.

Νεαρὰ ρς'. — Νέου καταδεξαμένου κληρονομίαν καὶ θέλοντος αὐτῆς ἀποστῆναι, εἰ μὲν πάρεισιν οἱ δανεισταί, προσκαλεῖται[33a]*) αὐτοὺς ὁ δικαστὴς καὶ παρόντων αὐτῶν ποιεῖται τὴν ἀποκατάστασιν. εἰ δὲ μὴ πάρεισι πάντες ἢ τινες, κηρύγμασιν αὐτοὺς ὁ ἄρχων καλεῖ, καὶ μὴ φαινομένων αὐτῶν ἐπὶ γ' μῆνας ποιεῖ τὴν ἀποκατάστασιν, προνοῶν παρὰ τίνι τὰ τῆς κληρονομίας ὤφελον φυλάττεσθαι πράγματα τῆς αὐτῶν ποσότητος ἀναγραφομένης ἐν ὑπομνήμασιν.*

Novella CVI. — Si minor hereditatem adierit et ea abstinere velit, siquidem creditores praesentes sint, iudex eos convocat et praesentibus iis in integrum restitutionem dat. Sin autem omnes vel nonnulli non sint praesentes, edictis eos magistratus evocat, et, si non apparuerint intra tres menses, restitutionem dat, providens apud quem res hereditariae servari debeant, quantitate earum in actis conscribenda.

C. Cap. 9. — Cod. fol. 87 in margine.

Νεαρὰ ρζ'. — Ἄδειαν ἔχουσιν οἱ διατιθέμενοι μηκέτι κατὰ τὸ πρῴην νομοθετηθὲν οἰκείᾳ χειρὶ ἢ διὰ μαρτύρων τὰ ὀνόματα γράφειν τῶν κληρονόμων· καὶ τούτου γὰρ μὴ γενομένου ἔῤῥωται ἡ διαθήκη, ἐὰν τὴν λοιπὴν ἔχῃ παρατήρησιν.

Novella CVII. — Licentiam habent testatores non amplius secundum leges pridem latas propria manu vel per testes nomina heredum scribere: nam licet hoc non sit factum, testamentum valet, si secundum reliquam observantiam factum sit.

XVII. Nov. CXX cap. 8. — Cod. fol. 59.

Ἐάν τις ὁπωσδήποτε μισθώσηται ἢ ἐμφυτεύσηται εὐαγὲς καὶ χεῖρον αὐτὸ ποιήσῃ ἢ ἐπὶ διετίᾳ μὴ καταβάλῃ τὸ προσομολογηθέν, ἄδειαν ἔχει ὁ τοῦ οἴκου διοικητὴς ἢ ἐξεοῦν αὐτὸν καὶ τὰ [κε]χρεωστημένα μεθοδεύειν κατὰ τὴν ἀρχαίαν τοῦ πράγματος κατάστασιν, οὐ δυνάμενον περὶ ἐμπονημάτων ἔχειν κατὰ τοῦ εὐαγοῦς οἴκου[34]*), ἢ συγχωρεῖν συνεστᾶναι τὸ συνάλλαγμα μέχρι τῆς τοῦ χρόνου περαιώσεως. εἰ δὲ ἀποφεύγει, ἐκ τῶν αὐτοῦ*[35]*) πραγμάτων ὁ διοικητὴς τοῦ οἴκου τὸ ἀζήμιον περιποιείτω μὴ δυναμένου*[36]*) περὶ ἐμπονημάτων κινεῖν.*

Si quis quocunque modo conduxerit vel in emphyteusin acceperit rem sacram eamque deteriorem fecerit vel biennio, quod promisit, non solverit, licentiam habet administrator domus, aut expellere eum et exigere, quae debet secundum antiquum rei statum, non valente eo propter emponemata actionem adversus venerabilem domum movere: aut concedere, ut contractus consistat, donec tempus finiatur. Quodsi fugerit, administrator domus ex rebus eius indemnitatem servet, ita ut propter emponemata agere non possit.

XVIII. Nov. CXXIII. — A. Cap. 17. — Cod. fol. 181.

Ἐὰν δοῦλος εἰδότος καὶ οὐκ ἀντιλέγοντος τοῦ δεσπότου κληρωθῇ, ἐλεύθερος καὶ εὐγενὴς γίνεται. ἀγνοῶν δὲ ὁ δεσπότης τὴν τύχην εἴσω ἑνὸς ἐνιαυτοῦ λαμβάνει αὐτόν[37]*). εἰ δὲ πάλιν κοσμικὸν μετέλθοι βίον, ἀναδίδοται τῷ δεσπότῃ εἰς δουλείαν.*

Οἱ ἐναπόγραφοι καὶ παρὰ γνώμην τῶν δεσποτῶν αὐτῶν κληροῦνται ἐν ταῖς κτήσεσιν, ἐν αἷς εἰσιν ἐναπόγραφοι καὶ πληροῦσι τὴν γεωργίαν.

Si servus sciente et non contradicente domino in clerum recipiatur, liber et ingenuus fit. Si vero dominus conditionem eius ignoret, intra annum eum recipit. Quodsi rursus ad saecularem vitam transierit, domino in servitutem redditur.

Adscriptitii etiam praeter voluntatem dominorum suorum clerici fiunt in possessionibus, in quibus adscriptitii sunt et agriculturae vacant.

B. Cap. 19. — Cod. fol. 98.

Πάντες οἱ κληρικοί, τουτέστι πρεσβύτεροι, διάκονοι ἢ ὑποδιάκονοι, ἀναγνῶσται, ψάλται, τὰ ὅπως οὖν αὐ-

Omnes clerici, hoc est, presbyteri, diaconi vel subdiaconi, lectores, cantores, quae ipsis quocunque

---

33a) Legendum videtur *προσκαλείτω — ποιείτω —*.
34) Verbum *ἀγωγήν* deesse videtur.
35) Cod. *αὐτῶν*.
36) Cod. *δυνάμενος*.
37) Cod. *αὐτό*.

τοῖς κτώμενα [38]*), κἂν ὑπεξούσιοί εἰσιν, ἴδια ἔχουσι, καὶ δωροῦνται καὶ διατίθενται ἐπ᾽ αὐτοῖς· οὕτω μέντοι ὥστε τοὺς τούτων παῖδας, ἢ τούτων μὴ ὄντων τοὺς γονεῖς αὐτῶν, τὸ νόμιμον μέρος κομίζεσθαι.*

modo acquisita sunt, si vel sub potestate sint, propria habent, et donationes et testamenta super iis faciunt: ita tamen, ut eorum liberi, vel, si hi non sint, parentes eorum legitimam portionem accipiant.

C. Cap. 38. — Cod. fol. 95.

Τῶν εἰσιόντων ἐν μοναστηρίῳ μὴ ἐχόντων παῖδας τὰ πράγματα τῷ μοναστηρίῳ διαφέρει. εἰ δὲ παῖδας ἔχοι καὶ οὐ διετύπωσεν περὶ τῶν αὐτοῦ πραγμάτων πρὶν εἰσελθεῖν, ἄδειαν ἔχει καὶ μετὰ ταῦτα διατυποῦν· καὶ οὐ δύναται τὸ νόμιμον μέρος τῶν παίδων μειοῦν, καὶ ἑαυτῷ φυλάττει παιδὸς ἀναλογίαν ὀφεῖλον τῷ μοναστηρίῳ προσκυρωθῆναι. εἰ δὲ τελευτήσει ἐν τῷ μοναστηρίῳ διατυπώσας μηδέν, τὸ μὲν νόμιμον οἱ παῖδες λήψονται, τὰ δὲ λοιπὰ τὸ μοναστήριον.

Res eorum, qui monasterium ingrediuntur, si liberos non habeant, monasterio competunt. Si vero liberos habeat et testamentum de rebus suis ante introitum non fecerit, licentiam habet etiam postea testamentum facere: nec potest legitimam portionem liberorum minuere, et sibi filii portionem servat, quae monasterio vindicari debet. Quodsi in monasterio decesserit nullo testamento facto, legitimam portionem liberi accipient, reliqua vero monasterium.

XIX. Nov. CXXVII cap. 1. — Cod. fol. 118.

Οἱ [39]*) ἀδελφόπαιδες τοῦ τελευτήσαντος καὶ γονέων ὑπόντων καλοῦνται πρὸς τὸν αὐτοῦ* [40]*) κλῆρον, καὶ λαμβάνουσιν ὅσον, εἰ περιῆν, ὁ πατὴρ αὐτῶν ἐλάμβανεν, ἐν ᾗ συνήπτετο τῷ τελευτήσαντι ἐξ ἑκατέρων γονέων.*

Liberi fratrum defuncti, si vel ascendentes subsint, ad eius hereditatem vocantur, et accipiunt tantum, quantum pater eorum, si viveret, acciperet, si quidem ex utroque parente defuncto coniunctus fuit.

XX. Nov. CXXIX. — Cod. fol. 86.

Ἰουστινιανοῦ ρκβ′. ρκζ′ [41]*).*

Περὶ τοῦ τοὺς σαμαρείτας κληρονομεῖν καὶ κληρονομεῖσθαι καὶ τὰ ἄλλα ποιεῖν συναλλάγματα καθὼς τὸ πρότερον.

Οὐδὲν οὕτω μέγα τῶν ὑπηκόων.

Οἱ σαμαρεῖται καὶ διαθέσθαι δύνανται, καὶ ληγάτα διδόναι καὶ λαμβάνειν, καὶ δωρεὰς ποιεῖν καὶ λαμβάνειν, καὶ ἄλλως διοικεῖν τὰ περὶ τῶν οὐσιῶν αὐτῶν, καὶ ἐλευθεροῦσιν. ἐὰν ἀδιάθετος σαμαρείτης τελευτήσῃ, καταλιπὼν παῖδας ἢ συγγενεῖς τοὺς μὲν ὀρθοδόξους τοὺς δὲ σαμαρείτας, οἱ ὀρθόδοξοι προτιμῶνται, ἐὰν τοῦ αὐτοῦ εἰσι βαθμοῦ οὐ μὴν μακροτέρου· εἰ δέ γένοιντο ὀρθόδοξοι οἱ ἀποκλεισθέντες, τὸ μέρος τὸ ἴδιον λαμβάνουσι χωρὶς τῶν ἐν μέσῳ καρπῶν. ἐὰν ὁ διατιθέμενος σαμαρείτης τοὺς ἀνιόντας καὶ κατιόντας ἔχει σαμαρείτας, ὡς θέλει διατιθέσθω. εἰ δέ τινες αὐτῶν ὦσιν ὀρθόδοξοι, οὐ πλέον τῶν β′ οὐγκιῶν καταλείψει τοῖς σαμαρείταις, τὸ δὲ πλέον τοῖς ὀρθοδόξοις· ἔτι [42]*) δύναται δὲ ἐξ αὐτῶν ληγατεύειν ὀρθοδόξοις· ἐπιστρέφοντες δὲ ἐξισοῦνται τοῖς ὀρθοδόξοις, ὡς εἴρηται ἐπὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου* [43]*). ἁρμόζει κατιοῦσιν αὐτῶν καὶ ἀνιοῦσιν ὀρθοδόξοις* DE INOFFICIOSO *ἀδικηθεῖσιν ὡς εἰκὸς περὶ τὰς διανομὰς ἐν ταῖς διαθήκαις.*

Iustiniani [Nov.] *CXXII. CXXVII.*

Ut Samaritae heredes fiant et habeant, et reliquos contractus faciant, ut antea.

Nullum tam magnum subditorum.

Samaritae et testamenta facere possunt, et legata dare et capere, et donationes facere et capere, et alio modo bona sua administrare, atque etiam manumittunt. Si intestatus Samarita decesserit, liberis vel cognatis partim orthodoxis partim Samaritis relictis, orthodoxi praeferuutur, siquidem eiusdem non autem remotioris gradus sint: si tamen ii, qui exclusi sunt, orthodoxi fiant, portionem suam accipiunt absque fructibus interim perceptis. Si Samarita, qui testamentum facit, ascendentes et descendentes Samaritas habeat, ut velit, testamentum faciat. Sin autem nonnulli eorum orthodoxi sint, non ultra duas uncias Samaritis relinquat, id autem, quod plus est, orthodoxis: sed potest etiam legata ex his orthodoxis relinquere; [Samaritae] vero, qui reverterint [ad orthodoxam fidem], exaequantur orthodoxis, sicuti dictum est de succedentibus ab intestato. Descendentibus eorum et ascendentibus orthodoxis competit de inofficioso querela, si forte circa distributiones in testamentis factas iniuriam passi sint.

---

38) Cod. *κτώμεθα.*

39) Haec epitome in Codice cohaeret cum epitomis Nov. CXVIII, quas supra dedimus nro. XV, ut proinde haec et illae ex uno eodemque opere exceptae esse videantur.

40) Cod. *αὐτῶν.*

41) In Cod. Marc. 579 numerus *ρκζ′* deest: contra in margine is Codex adscriptum habet: *κεφ. γ′.* — Caeterum hanc epitomen edidit iam *Heimbachius* *Ἀνεκδ.* tom. I p. 265.

42) Cod. *ὀρθοδόξοις ἐπιδύναται.* — In textum recepi *Heimbachii* emendationem.

43) *Heimbachius* haec verba *ἐπὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου* ad se

XXI. Nov. CXXXIV. — A. Cap. 10. — Cod. fol. 41 sq.

Οἱ μοιχοὶ καὶ οἱ ὑπουργοὶ κατὰ τὸν κωνσταντίνου νόμον κολάζονται· καὶ ἐὰν ἔχοι γυναῖκα ὁ μοιχός, λαμβάνει ἐκ τῶν πραγμάτων τὴν προῖκα καὶ τὴν δωρεάν, τὰ δὲ λοιπὰ οἱ κατιόντες ἢ οἱ ἀνιόντες μέχρι τρίτου βαθμοῦ πρὸς τὴν τάξιν καὶ τὸν βαθμόν· εἰ δὲ μή ἐστιν[44]*), ὁ φίσκος. ἡ δὲ μοιχευθεῖσα ταῖς προσηκούσαις πληγαῖς ὑποβαλλομένη μοναστηρίῳ ἐμβάλλεται, καὶ ἄδειαν ἔχει ὁ ἀνὴρ εἴσω διετίας αὐτὴν ἀναλαβεῖν μὴ βλαπτομένου τοῦ γάμου ἐκ τῶν ἐν μέσῳ. εἰ δὲ παρέλθῃ*[45]*) ὁ χρόνος ἢ τελευτήσοι μὴ ἀναλαβὼν αὐτήν, τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαμβάνει, καί, εἰ μὲν ἔχοι παῖδας, λαμβάνουσιν η′ οὐγκίας τῆς οὐσίας αὐτῆς καὶ τὸ μοναστήριον τὰς δ′· εἰ δὲ μόνους ἀνιόντας ἔχοι μὴ συνεργήσαντας τῷ ἀτοπήματι, λαμβάνουσι τὰς*[46]*) τέσσαρας καὶ τὸ μοναστήριον τὰς ὀκτώ· εἰ δὲ συνήργησαν, ἢ μηδὲ ὅλως εἰσὶν ἀνιόντες ἢ κατιόντες, τὸ πᾶν τὸ μοναστήριον λαμβάνει, τῶν ἐν τοῖς προικῴοις συμφώνων ἐπὶ πάντων τῶν θεμάτων τῷ ἀνδρὶ φυλαττομένων.*

Adulteri eorumque adiutores secundum Constantini legem puniuntur; et si adulter uxorem habeat, haec ex bonis eius dotem et donationem recipit, reliqua vero descendentes et ascendentes usque ad tertium gradum secundum ordinem et gradum accipiunt: si veio non sint, fiscus. Adultera autem convenienter castigata in monasterium coniicitur, et vir licentiam habet eam intra biennium recipiendi, matrimonio ex his, quae interim acciderunt, non laedendo. Si vero tempus [statutum] praeterierit vel mortuus sit, antequam eam reciperet, monachicum habitum induit, et, siquidem liberos habeat, octo uncias substantiae eius capiunt, reliquas vero quatuor monasterium: sin autem ascendentes solos habeat, qui crimini auxilium non tulerint, ii quatuor capiunt, monasterium vero octo: sin autem auxilium tulerint, vel omnino non sint ascendentes vel descendentes, monasterium totum capit, his, quae ex pactis dotalibus veniunt, marito in omni casu servandis.

B. Cap. 11. — Cod. fol. 42.

Παρὰ τὰς τῷ νόμῳ διηγορευμένας αἰτίας οὐ δυνατὸν σταλῆναι REPUDIον*, οὔτε κατὰ συναίνεσιν τὸν γάμον λύειν συγχωρεῖν τε*[47]*) ἀλλήλοις τὸ ἁμάρτημα. ὁ δὲ τολμῶν εἴτε ἀνὴρ εἴτε γυνὴ διὰ τοῦ ἐπισκόπου βάλλεται εἰς μοναστήριον πᾶσαν τὴν αὐτοῦ ζωήν, καί, ἐὰν ἔχῃ κατιόντας, λαμβάνουσι τὰς η′ οὐγκίας τῆς οὐσίας τοῦ ἀνδρὸς μήτε χρῆσιν τούτων ἔχοντος*[48]*), τὸ δὲ μοναστήριον τὰς δ′. εἰ δὲ μὴ εἰσι παῖδες, ἀλλὰ ἀνιόντες μὴ συναινέσαντες τῇ λύσει, λαμβάνουσι τὰς δ′ καὶ τὸ μοναστήριον τὰς η′· εἰ δὲ μή εἰσιν ἢ ὄντες συνῄνεσαν, τὰ πάντα λαμβάνει τὸ μοναστήριον, καὶ οἱ ὑπουργοῦντες τῇ λύσει καὶ οἱ συμβολαιογράφοι βασανιζόμενοι ἐξορίζονται. ἄδειαν δὲ ἔχουσι τοῦ γάμου ἀνακαλέσασθαι πρὶν ἐμβληθῶσι μοναστηρίοις ὡς μηδενὸς ἁμαρτηθέντος· τοῦ ἑνὸς δὲ βουλομένου, ὁ ἕτερος μὴ συναινῶν ὑποπίπτει ταῖς ποιναῖς.*

Praeter causas lege enumeratas non potest mitti repudium, nec consensu matrimonium solvi et invicem delictum remitti. Qui autem hoc ausus fuerit facere, sive vir sit sive mulier, ab episcopo in monasterium coniicitur in omne vitae suae tempus, et, si descendentes habeat, ii octo uncias substantiae eius accipiunt, ita ut vir ne ususfructum quidem earum habeat, monasterium vero IV. Si autem liberi non extent, sed ascendentes, qui quidem solutioni non consenserint, ii IV uncias capiunt, monasterium vero VIII; et si nec hi extent vel extent quidem, sed consenserint, monasterium omnia accipit, et adiutores solutionis et tabelliones torquentur et in exilium mittuntur. Licentiam autem habent matrimonii revocandi, priusquam in monasterium coniiciantur, tamquam nihil commissum esset; si tamen alter velit, alter non consentiat, hic dictis poenis subiicitur.

C. Cap. 11. — Cod. fol. 5.

Ὁ πέμψας ἀλόγως ῥεπούδιον ἐπὶ αἰτίᾳ μὴ διηγορευμένῃ τῷ νόμῳ οὐ δύναται τὴν χρῆσιν ἐκδικεῖν τῶν εἰς τοὺς ὑπεξουσίους αὐτοῦ ἐκ τῆς εἰρημένης αἰτίας περιερχομένων[49]*) πραγμάτων.*

Qui iniuste repudium misit ob causam lege non expressam, non potest vindicare usumfructum rerum, quae ob eam causam ad liberos, quos sub potestate habet, perveniunt.

XXII. Nov. CXXXV. — Cod. fol. 75.

Νεαρὰ[50]*) ἰουστινιανοῦ ρμ′. ρζ′. περὶ ἐκστάσεων.*

Ὅσα τὸ θεῖον ἐξευμενίζεσθαι.

Προφάσει ἐκστασίου παρὰ τῶν ἀρχόντων οὐδεὶς τῶν χρεωστῶν αἰκίζεται, ἀλλ' ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων ὄμνυσι μὴ

Novella Iustiniani CXL. CVII. De bonorum cessionibus.

Quae ad Deum placandum.

Praetextu bonorum cessionis nemo debitorum a magistratibus vexatur, verum per evangelia iurat,

---

quentia traxit, eaque sic vertit: „circa portionem, quae ab intestato debetur etc.“ Male.

44) Lege *εἰσιν.*

45) Cod. *παρέλῃ.*

46) Cod. *τὰς τάς.*

47) Cod. *λύουσι συγχωρούντων*, quod omnino corrigendum erat.

48) Cod. *ἐχόντων.*

49) Cod. *περιεχομένων.*

50) Haec epitome edita est in *Heimbach* Ἀνεκδ. I p. 263.

εὐπορεῖν χρημάτων ἢ πραγμάτων, καὶ λοιπὸν οἱ δανεισταὶ τὰς αὐτῷ προσούσας [ἀγωγὰς][51]) οἰκειοῦνται καὶ ἐκ προσώπου αὐτοῦ κινοῦσιν αὐτὰς καὶ μεθοδεύουσι χωρὶς τῶν ταῖς ἀληθείαις τῇ αὐτοῦ γαμετῇ προσηκόντων.

sibi pecuniae vel rerum copiam non esse, et deinde creditores actiones ei competentes in rem suam vertunt et ex eius persona eas movent et intendunt exceptis his, quae re vera uxori eius competunt.

XXIII. Nov. CXXXVI. — Cod. fol. 76 sq.

ρλβʹ[52]). Περὶ συναλλαγμάτων ἀργυροπρατῶν.

Ἐκ τοῦ συστήματος τῶν ἀργοπρατῶν.

Ὁ μανδατορεύων ἢ ἀντιφωνῶν ἢ ἐγγυώμενος ἀργυροπράτην κωνσταντινουπόλεως δύναται διὰ τὸ τῶν ἀργυροπρατῶν περὶ τὰ κοινὰ χρήσιμον ἐγγράφως συμφωνεῖν, καὶ περὶ[53]) τῶν πρωτοτύπων ἐνάγεσθαι· ἑκάστῳ γαρ ἔξεστι τῶν ὑπὲρ ἑαυτοῦ περιφρονεῖν.

Τῶν χρεωστούντων τοῖς ἀργυροπράταις αἱ στρατεῖαι αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν ὑπόκεινται, εἰ τῶν πιπρασκομένων εἰσί, καὶ μὴ δείκνυται ἐκ μητρῴων ἢ βασιλικῆς φιλοτιμίας στρατεύεσθαι τοὺς παῖδας.

Εἰς τὰ χρήμασι[54]) τῶν ἀργυροπρατῶν ἀγορασθέντα καὶ ἐγγράφως αὐτοῖς ὑποτεθέντα μὴ γενομένου αὐτοῖς τοῦ ἱκανοῦ πάντων προτιμῶνται, προσκυρουμένων αὐτοῖς τῶν ἀγορασθέντων, ὡσανεὶ αὐτοὶ ἠγόρασαν αὐτά.

Εἰ δὲ ἄγραφόν ἐστι τὸ συνάλλαγμα καὶ χωρὶς τοῦ ὑποτεθῆναι ἐκδικοῦσιν αὐτά· καὶ ἐὰν δώσωσι πρᾶγμα καὶ μὴ λάβωσι τὸ τίμημα, ἐκδικοῦσι τὸ πρᾶγμα ὡς ἴδιον. λαμβάνουσι δὲ καὶ ἐξ ἀγράφων ἀνεπερώτητον διμοιραῖον τόκον.

Ἐὰν γράμματα ἢ λογοθέσια ποιήσωσιν ὁλόγραφα ἢ ἐνυπόγραφα ἄλλων γραψάντων, εἰ μὲν ῥητοῦ τόκου γέγονε μνήμη, τοῦτον ἀπαιτήτουσιν· εἰ δὲ ἀορίστως, δίμοιρον λαμβάνουσιν. ἐπὶ δὲ τοῖς πρὸ τῆς[55]) διατάξεως γενομένοις λογοθεσίοις, εἰ καὶ μνήμη μὴ γέγονε τόκου, διμοιραῖον ἀπαιτοῦσιν. ὑποθήκας[56]) ἐκ τούτων συμφώνων[57]) χωρὶς οὐκ ἔχουσιν.

Ἐάν τις γράψῃ πρὸς αὐτοὺς λογοθέσιον ἔχον κατὰ μέρος τὰς φάσεις, εἰς ἃς[58]) ἐδόθη τὸ χρυσίον, καὶ ὑπογράψῃ, ἢ γράψῃ γραμμάτιον ἐν σχήματι δανείου ἢ διαλύσεως ἢ ἄλλως, οὐκέτι δύναται τῶν κατὰ μέρος αἰτιῶν ἀποδείξεις ἀπαιτεῖν· εἴσω μέντοι τοῦ χρόνου τῆς ἀναργυρίας ὁρκοῖ[59]) αὐτὸν καὶ τὸν αὐτοῦ κληρονόμον.

Κατὰ[60]) τὸ κρατῆσαν ἔθος ἰσχύουσιν αἱ ὁμολογίαι καὶ τὰ πιττάκια καὶ τὰ ἀποδοσίματα τοῖς ἀργυροπράταις γινόμενα καὶ δίχα μαρτύρων ὑπογραφῆς. ὁ δὲ νόμον εἰδὼς καὶ περιφρονῶν αὐτὸν οὐ δύναται καταφεύγειν εἰς τὴν τούτου βοήθειαν.

CXXXII. De contractibus argentariorum.

Ex corpore argentariorum.

1. Qui mandato vel constituendo vel fideiubendo apud argentarium urbis Constantinopolitanae intercedit, propter argentariorum in commune utilitatem scriptura interveniente pascisci potest, ut etiam pro debitoribus principalibus conveniatur; quilibet enim pro se introductum contemnere potest.

2. Militiae eorum, qui argentariis debent, tam ipsorum quam liberorum suppositae sunt, si ex earum numero sint, quae vendi solent, et nisi demonstretur, ex materna substantia vel ex imperiali liberalitate liberis militiam obtigisse.

3. Argentarii in his, quae eorum pecunia comparata iisque scriptura interveniente obligata sunt, si ipsis non satisfactum sit, omnibus praeferuntur, rebus emtis ita illis adiudicandis, quasi ipsi eas emerint.

4. Si vero contractus sine scriptis celebratus sit, et absque obligatione, eas vindicant; et si rem dederint nec pretium acceperint, rem vindicant tamquam propriam. Accipiunt vero etiam sine scriptis et sine stipulatione besses usuras.

5. Si cautiones vel rationes confecerint sua manu conscriptas vel subscriptas, quum alii scripserint, siquidem certarum usurarum mentio facta est, hanc petent; si vero indefinite, besses accipiunt. In iis vero ratiociniis, quae ante hanc constitutionem confecta sunt, licet usurarum mentio non sit facta, besses exigunt. Hypothecas autem exinde citra conventionem non habent.

6. Si quis cum iis rationes scripserit, in quibus sigillatim expressum sit, ad quasnam causas aurum datum fuerit, et subscripserit, vel exposuerit cautionem quasi mutuatus sit vel quasi transegerit vel alio modo, non potest amplius singularum causarum probationes exigere: nisi quod intra tempus exceptionis non numeratae pecuniae ipsi heredibusve eius iusiurandum deferre potest.

7. Secundum obtinentem consuetudinem cautiones et schedulae et literae de reddendo, quae argentariis exponuntur, etiam absque subscriptione testium valent. Qui autem legem novit eamque contemnit, non potest ad eius auxilium confugere.

---

51) *Heimbach* recte supplevit hanc vocem, quum in Cod. deesset.

52) Nov. 136 etiam alibi 132 dicitur. Cf. *Heimb.* Ἀν. I p. 154 not. 30. Caeterum §. 1 sequentis Epitomae edita est ibid. p. 262.

53) *Hembachius* legi voluit: *πρό.* Non male.

54) Cod. *χρήσιμα.*

55) Cod. *τοῖς τῆς πρώτης.*

56) Inter *ἀπαιτοῦσιν* et *ὑποθήκας* in Codice parva lacuna est.

57) Cod. *συμφώνως.*

58) Malim: *εἰς ἅ.*

59) Cod. *ὁρκοῖ.*

60) Haec § in Codice praecedentibus ita coniungitur, ut partem huius epitomae efficere videatur. Ex Novella non est hausta.

XXIV. Nov. CXL. — Cod. fol. 39.

Νεαρα ρμη'. — *Κατα συναίνεσιν λύεται ὁ γάμος, πεμπομένων μέντοι διαζυγίων, ἐπειδὴ καὶ συναινέσει συνίσταται.*

Novella CXLVIII. — **Consensu dissolvitur matrimonium, misso nimirum repudio, quandoquidem etiam consensu contrahitur.**

XXV. Nov. CXLIII. — Cod. fol. 16.

Περὶ ἁρπαγείσης γυναικὸς καὶ γαμουμένης τῷ ἁρπάσαντι.

LEGIS INTERPRAET. ONES.

Γυνὴ γαμηθεῖσα τῷ ἁρπάσαντι αὐτὴν οὐ δύναται λαβεῖν τὰ πράγματα αὐτοῦ, οὔτε ἐκ τοῦ νόμου οὔτε ἐκ διαθήκης αὐτοῦ, οὔτε τῶν μετασχόντων τοῦ μίσους· ἀλλ' οἱ γονεῖς αὐτῆς λαμβάνουσιν αὐτά, εἰ μὴ ἰδικῶς τῷ γάμῳ συνήνεσαν. εἰ μη περίεισι, φισκοῦνται τὰ[61] *τοιαῦτα πράγματα.*

De muliere, quae raptum passa est et raptori nubit.

Legis interpretationem.

Mulier, quae raptori suo nupsit, non potest capere bona eius, neque ex lege neque ex testamento eius, neque eorum, qui sceleris participes fuerunt; sed parentes eius ea capiunt, nisi specialiter nuptiis consenserint. Si non extent, bona ista confiscantur.

XXVI. Nov. CLIII. — Cod. fol. 141.

Ἰουστινιανοῦ νεαρὰ ρμβ'[62]). — *Τὰ ἐκτιθέμενα βρέφη ἐλευθεροῦνται πρὸς μίμησιν τῶν ἐν νόσῳ ὑπὸ τῶν δεσποτῶν αὐτῶν καταφρονουμένων, καὶ οἱ ἐκθέμενοι αὐτὰ ὡς φονεῖς τιμωροῦνται.*

Iustiniani Novella CXLII. — **Infantes expositi liberi fiunt ad instar servorum, qui a dominis aegrotantes negliguntur, et qui eos exposuerunt tamquam homicidae puniuntur.**

XXVII. Nov. CLV. — Cod. fol. 129.

ρνε'[63]). *Περὶ τοῦ δύνασθαι τοὺς παῖδας κατὰ τῶν ἐπιτροπευόντων αὐτῶν γονέων ἀποκαθίστασθαι.*

Ἱκετηρίαν ἀνέτεινε Μάρθα τῷ ἡμετέρῳ κράτει.

Ἐὰν γυνὴ τῶν ἑαυτῆς ἐπιτροπεύουσα παίδων προβάληται τῆς δευτέρας αὐτῶν ἡλικίας κηδεμόνα καὶ παρασκευάσῃ πρὸς αὐτὴν διαλύσασθαι περὶ τῶν ἐπιτροπικῶν λόγων οὕτω τε δευτέροις προσομιλῆσαι[64]) *γάμοις, δύνανται οἱ παῖδες μήπω τῆς νομίμου ἡλικίας γενόμενοι κατ' αὐτῆς ἀποκαθίστασθαι. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ πατρώνων ἐπιτροπευόντων τῶν ἰδίων ἀπελευθέρων. χρὴ φυλάττεσθαι τοῖς γονεῦσι τὴν ὀφειλομένην παρὰ τῶν παίδων αἰδῶ τε καὶ θεραπείαν, ἐν ᾧ μὴ βλάβη παρ' αὐτῶν κατὰ τῶν παίδων γένηται. τῶν δὲ ἐκ τοῦ προτέρου γάμου παίδων περιορᾶν οὔτε ὅσιον, οὔτε προσῆκον τὰ ἐκ πατρῴας περιουσίας εἰς αὐτοὺς ἐρχόμενα τὰς μητέρας δύνασθαι κερδαίνειν ἢ τῶν δευτέρων ἀνδρῶν ἢ τῶν ἐξ αὐτῶν τεχθέντων ταῦτα ποιεῖσθαι. κατὰ μίμησιν δὲ τῶν ἄλλων ἐπιτρόπων ἐν τῷ καιρῷ τῆς προβολῆς ἀναγκάζεται κατατίθεσθαι μὴ ἐᾶν ἀδιφενδεύτους*[65]) *τοὺς παῖδας, καὶ τοῖς ἐπιτροπικοῖς ἐνέχεσθαι*[66]) *λογισμοῖς· καὶ εἴπερ ἕτερον βουληθείη τοῖς παισὶ προβάλλεσθαι κηδεμόνα, οἰκείῳ κινδύνῳ καὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῇ*[67]) *τοῦτο πράττειν ἀναγκάζεται.*

CLV. Ut liberi adversus parentes, qui tutelam eorum gerunt, restitui possint.

Supplicationem obtulit Martha nostrae dominationi.

Si mulier, quae liberorum suorum tutelam gerit, secundae eorum aetatis curatorem nominaverit, et voluerit secum transactionem fieri de tutelaribus rationibus et ita ad secundas nuptias transire, liberi necdum legitimam aetatem ingressi adversus eam in integrum restitui possunt. Idem obtinet etiam in patronis, qui libertorum suorum tutelam gerunt. Oportet servari parentibus debitam a liberis reverentiam et obsequium, nisi damnum liberis ab iis datum sit. Liberos autem, qui ex priori matrimonio nati sunt, negligere nec fas est, nec convenit matres lucrari, quae ex paterna substantia ad illos perveniunt, aut ad secundos viros vel liberos ab ipsis procreatos transferre. Ad instar reliquorum tutorum tempore nominationis deponere cogitur, se non indefensos relicturam esse liberos, et rationibus tutelaribus sese obligare; et si alium voluerit liberis dari tutorem curatoremve, hoc suo substantiaeque suae periculo facere cogitur.

---

61) Cod. *ἢ μὴ περίεισι, φισκοῦν τὰ κ. τ. λ.*

62) Etiam alias hoc numero laudatur, quae nobis est Nov. 153. Vide *Heimbach* *Ἀνεκδ.* I p. 167 not. 74.

63) Hunc locum tamquam ex incerti auctoris epitome desumtum iamiam edidit *Heimbachius* *Ἀνεκδ.* I p. 267, eiusque exemplum ego nunc sequor. Sed notas velim, persimilem hunc locum esse epitomae Athanasianae edit. *Heimbach* p. 146.

64) *Heimbachius* *προσομιλήσαι* legi vult. Male.

65) Idem scribit *ἀδεφενδ.*

66) Cod.: *ἐνδέχεται.* — *Heimbachius* probat *Pomnitzii* coniecturam *ἐνέχεται.*

67) *Heimbachius* emendat *αὐτῇ.* Male.

XXVIII. Nov. CLVIII. — Cod. fol. 129.

ρνγ'. Πότε ὁ μὴ ἀδιτεύων κληρονόμος το δίκαιον τῆς ἀδιτιόνου[68]) καὶ δύναται τοῖς ἰδίοις παραπέμπειν διαδόχοις.

Δέησις ἡμῖν ἀνεγνώσθη Θέκλης τῆς καὶ μάνου.

Ὁ Θεοδόσιος νόμος ὁ διαγορεύων τὸν οὔπω γενόμενον ἑπτὰ ἐτῶν μὴ δύνασθαι τὸν μητρῷον οἰκειοῦσθαι κλῆρον, εἰ μὴ ἐπίτροπον ἔχοι, ἀλλὰ τελευτήσαντος αὐτοῦ ἐπ' ἐκείνους φέρεσθαι τοῦτον, οἷς ἁρμόζειν ἤμελλεν, εἰ μὴ πρὸς τὸν κλῆρον ὁ τελευτήσας ἄνηβος ὑπὸ τῶν νόμων ἐκλήθη, τότε χώραν ἔχει, ἡνίκα παρῴχηκεν ἐνιαυτὸς καὶ οὐκ ἠδίτευσεν ὁ ἄνηβος. εἰ μέντοι ἐνιαυτοῦ γε δαψιλευομένου, πρὶν πληρωθῆναι τὸν χρόνον τῆς διασκέψεως, ὁ κληρονόμος ἐτελεύτησε, καλῶς κατὰ τὴν ἰουστινιανοῦ διάταξιν[69]) τὸ δίκαιον τῆς ἀδιτιόνος παραπέμπει τοῖς αὐτοῦ κληρονόμοις. *βασιλεύοντος ἰουστινιανοῦ ἔτους*[70]) *ιγ'.*

CLIII. Quando heres, qui hereditatem non adit, ius aditionis etiam ad heredes suos transmittere potest.

Supplicatio nobis recitata est Theclae, quae et Manno dicitur.

Theodosii lex, quae sancit, eum, qui nondum septem annorum sit, maternam hereditatem adire non posse, nisi tutorem habeat, sed hanc defuncto illo ad eos transmitti, quibus competeret, nisi defunctus pupillus ad hereditatem a legibus vocatus esset, tunc locum habet, quum annus praeterierit neque pupillus adierit. Quodsi anno adhuc suppetente, priusquam deliberandi tempus impletum sit, heres mortuus est, recte secundum Iustiniani constitutionem ius aditionis ad heredes suos transmittit. *Imperii Iustiniani anno XIII.*

XXIX. Nov. CLIX. — Cod. fol. 114 sq.

ρκδ'. ρκθ'[71]).

Ἰουστινιανοῦ περὶ τοῦ τὰς ἀποκαταστάσεις μέχρις ἑνὸς βαθμοῦ κρατεῖν.

Τοσοῦτον ἡμῖν φιλανθρωπίας.

Ἐάν τις διαθέμενος καταλείψῃ τοῖς αὐτοῦ παισὶ πράγματα καὶ ἐξ ἀπαιδίας ὑποκαταστήσῃ, καὶ τελευτήσῃ ὁ εἷς ἐπὶ παιδί, οὗτος δὲ ὁ τοῦ διατιθεμένου ἔγγονος ἄπαις τελευτήσει, οὐ δύνανται οἱ θεῖοι αὐτοῦ ἐκδικεῖν τὰ πράγματα. ἡ γὰρ τοιαύτη αἵρεσις περὶ τῶν πρώτων εἴρηται. εἰ δὲ καὶ εἴποι πρᾶγμα μὴ ἐξελθεῖν τῆς αὐτοῦ φαμηλίας καὶ μὴ ἐκποιηθῆναι, δύνανται οἱ παῖδες τὰ πράγματα καταλιπεῖν ταῖς ἑαυτῶν γαμεταῖς, κἂν ὁ πατὴρ αὐτῶν εἶπε μὴ ἐξελθεῖν αὐτὰ τῆς φαμιλίας αὐτοῦ· ἐπειδὴ καὶ ἡ νύμφη τῆς φαμηλίας αὐτοῦ ἐστι. καὶ ἐπὶ τῆς τοιαύτης δὲ κωλύσεως καὶ ἐξωτικὸς τὰ τοιαῦτα πράγματα καλῶς λαμβάνει, ὅτε πολλῶν παρελθουσῶν διαδοχῶν, αὐτὸς δὲ διὰ μέσου ἀνήβου γίνεται κληρονόμος. εἰ δὲ καὶ ἐκποίησιν κωλύει ὁ διαθέμενος, οὐ δύνανται οἱ προεκποιήσαντες ἐγκαλεῖν τοῖς μετ' αὐτοὺς ἐκποιοῦσιν. λέγει δέ, ὅτι ὁ τεστάτωρ συνεχώρησε τοῖς αὐτοῦ παισὶ τὴν UT LEGATORUM ἀσφάλειαν, ἐπαγαγών, ὡς, εἴ τις αὐτῶν ἐγχειρήσοι ἀπαιτῆσαι[72]), ἐκπίπτειν τοῦ ληγατευθέντος αὐτῷ

CXXIV. CXXIX.

Iustiniani [Novella], ut restitutiones usque ad unum gradum valeant.

Tantum nobis benignitatis.

Si quis testamento condito liberis suis res reliquerit et in casum, si sine liberis decesserint, substituerit, et unus filio relicto decesserit, hic autem, qui testatoris nepos est, sine liberis decesserit, thii eius non possunt res vindicare. Nam ista conditio prioribus dicta erat. Si vero etiam dixerit, rem de sua familia non exire nec alienari debere, liberi eas res uxoribus suis relinquere possunt, quamvis pater eorum eas de familia sua non exire dixerit: quandoquidem etiam aurus familiae eius est. Caeterum in tali prohibitione etiam extraneus eiusmodi res recte accipit, quum post complures successiones interpositas ipse per medium pupillum heres fit. Si vero etiam alienationem testator prohibeat, hi, qui antea eas res alienaverunt, eos, qui post ipsos alienant, convenire non possunt. Dicit autem, testatorem liberis suis satisdationem ut legatorum remisisse videri, si addiderit, ut is, qui eam exigere conatus sit, rebus ipsi legatis excidat.

XXX. Nov. CLXII. — A. Cap. 1. — Cod. fol. 39.

Ἰουστινιανοῦ ρλγ'. περὶ δωρεῶν μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός.

Ἐπύθετο ἡμῶν.

Ἐὰν ἀνὴρ δωρήσηται[73]) τῇ αὐτοῦ γαμετῇ καὶ ἐμφανίσῃ, ἐν ᾧ τὸ μέτρον ἀπαιτεῖ, καὶ μέχρι τελευτῆς

Iustiniani CXXXIII. De donationibus inter virum et uxorem.

Interrogavit nos.

Si vir donationem in uxorem contulerit eamque insinuaverit, siquidem quantitas hoc exegerit, et us-

---

68) *Heimbachius*, qui hunc locum edidit Ἀνεκδ. I p. 267 sq., in Codice ἀδιτιόνος scriptum esse auctor est. Minime vero: Codex ἀδιτιόνου habet, quod tamen in ἀδιτιόνος mutandum esse crediderim.

69) Hoc dicendi genus: κατὰ τὴν ἰουστινιανοῦ διάταξιν ostendit auctorem Epitomes Novellarum, ex qua hic locus et alii nonnulli (v. c. qui mox sequuntur) desumti sunt, Iustiniano aliquanto iuniorem fuisse. Auctores enim, qui mox post Iustinianum scripserunt, Iustinianum τὸν εὐσεβέστατον vel τὸν τῆς θείας λήξεως, et quae sunt eius generis alia, appellare consueverunt.

70) Cod. Marc. 579 ἔτος habet.

71) Sequentem epitomen edidit *Heimbach.* Ἀνεκδ. I p 266.

72) Ex coniectura *Heimbachii*. Cod. ἀπατῆσαι.

73) Cod. δηλώσηται.

ἐφησυχάσῃ, καλῶς ἡ γυνὴ ἀπαιτεῖ, κἂν περιὼν ὁ ἀνὴρ οὐ παραδέδωκε τὸ δωρηθέν, εἰ καὶ συμβῇ αὐτὸν τὸ πρᾶγμα μετὰ τὸ δωρήσασθαι ὑποθέσθαι ἢ ἐνεχυριάσαι. αἱ δὲ ἀνεμφάνιστοι μέχρι πεντακοσίων [νομισμάτων][74]) ἔῤῥωνται, καὶ τὸ περισσὸν ἀκυροῦται. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐφ' ὧν αἱ ἐν γάμῳ [δωρεαὶ][75]) κωλύονται.

que ad mortem conquieverit, uxor recte eam petit, licet maritus, donec viveret, rem donatam non tradiderit, etiamsi forte eam rem, postquam donavit, hypothecae vel pignori obligavit. Donationes vero non insinuatae usque ad quingentos [solidos] consistunt, reliquum autem infirmatur. Idem obtinet in reliquis personis, in quibus [donationes] constante matrimonio prohibitae sunt.

B. Cap. 2. 3. — Cod. fol. 193.

Ἐὰν ἐλεύθερος συναφθῇ ἐναπογράφῳ, τὰ τικτόμενα τῇ μητρὶ ἕπονται. εἰ δὲ οἱ συναφθέντες ἐναπόγραφοί εἰσι, τὰ τικτόμενα εἰς τοὺς γονεῖς μερίζονται, καὶ τὸ περιττὸν ἀνίσων αὐτῶν ὄντων ἡ μήτηρ λήψεται, ὥσπερ οὖν ἡνίκα καὶ εἷς μόνος τεχθῇ.

Si liber cum adscriptitio coniungatur, qui nascuntur, matrem sequuntur. Sin autem, qui copulati sunt, adscriptitii sint, qui nascuntur, inter parentes dividuntur, et, si numero inaequali sint, mater eum, qui superest, accipiet, et sic et eum, qui solus natus est.

XXXI. Edictum Iustiniani IX. — Cod. fol. 75.

ρξε'[76]). *Περὶ ἀργυροπρατῶν.*

Τὸ κοινόν.

Οἱ ἀργυροπράται[77]) οὐ δύνανται ὑπὲρ ἄλλων ἀντιφωνεῖν, εἰ μὴ ἔγγραφον λάβωσιν ἐπίταλμα, δηλοῦν σαφῶς ὅλον τὸ πρᾶγμα πῶς χρὴ πραχθῆναι. εἰ δὲ ἀγράφως ἐνταλθέντες ἀντιφωνήσωσιν ἄχρι ῥητοῦ χρόνου, κἀκεῖνος, ὑπὲρ οὗ γέγονεν ἡ ἀντιφώνησις, ἐφ' ὅλον τὸν ὁρισθέντα χρόνον καὶ ἄλλο δίμηνον μὴ μέμψηται, χρὴ τῷ ἀντιφωνήσαντι πάντως τὸ δεικνύμενον κατὰ γνώμην αὐτοῦ ἀντιπεφωνῆσθαι χρέος καταβάλλεσθαι, καὶ μὴ ἔχειν αὐτὸν ἢ κληρονόμους αὐτοῦ παραγραφὴν κατὰ τῶν ἀντιφωνησάντων ἢ ἐκχωρουμένων τὰς ἐντεῦθεν ἀγωγάς. χρὴ γὰρ τὸν δικάζοντα ἢ ἐγγράφου γινομένης ἐντολῆς ἀκολουθεῖν αὐτῇ ἢ ἀγράφου λεγομένης καὶ δεικνυμένης οὕτω κρίνειν. εἰ δὲ καί τι δειχθῇ[78]) διὰ γραμμάτων ἢ μαρτύρων, χρὴ τὸ συμφωνηθὲν ἀπαιτεῖσθαι αὐτούς, οὐδενὸς ἀντικειμένου νόμου ὡς ἐχρῆν[79]) ταῦτα πραχθῆναι.

Ἐὰν ἀργυροπράται λογισμοὺς ἀντισυγγράφους ἢ αὐτογράφους[80]) ποιήσωσιν ἢ[81]) πρὸς τοὺς συμβάλλοντας αὐτοῖς ἢ παρ' ἐκείνων λάβωσι, δηλοῦντας εἰσκομιδὴν χρημάτων ἢ δαπάνην, καὶ γράμματα φέροντας[82]) τοῦ ἀργυροπράτου ἢ τοῦ ὑπογραφέως αὐτοῦ ἢ τοῦ ἀρμαρίτου[83]) ἢ τῶν αὐτοῖς συναλλαξάντων ἢ ὁλογράφους ἢ ὑπογραφέντας, οὐ δύνανται οἱ συναλλάξαντες τὴν μὲν καταγραφομένην παρὰ τῶν ἀργυροπρατῶν ἐν τοῖς ἀντισυγγράφοις βρεβίοις εἴσοδον δέχεσθαι καὶ ἐντεῦθεν αὐτοὺς ἀπαιτεῖν, πρὸς δὲ τὴν καταγραφεῖσαν ἔξοδον ἀντιλέγειν ὡς οὐ γεγενημένην· οὔτε οἱ ἀργυροπράται δύνανται τὴν μὲν δαπάνην ἀπαιτεῖν, μὴ

CLXV. De argentariis.

Commune.

1. Argentarii pro aliis constituere non possunt, nisi mandatum in scriptis acceperint, quod clare totam rem explicet, quemadmodum peragi debeat. Sin autem mandato sine scriptis accepto usque ad certum tempus constituerint, et is, pro quo constitutum factum est, intra tempus definitum et alios duos menses querelam non moverit, omnino constituenti debitum, quod ex illius voluntate constitutum esse probetur, solvi oportet, nec habet ille heredesve eius exceptionem adversus constituentes eosve, quibus inde actiones cessae sunt. Oportet enim iudicem vel mandatum in scriptis factum sequi, aut, si sine scriptura factum esse dicatur et probetur, sic iudicare. Si vero etiam aliquid [promissum esse] per scripturam vel testes probatum sit, id, de quo convenit, ab illis exigi debet, nulla lege obstante, quasi id [gratis] fieri oporteret.

2. Si argentarii rationes antisyngraphas vel autographas exposuerint contrahentibus cum ipsis aut ab iis acceperint, quae declarent pecuniae illationem vel erogationem, et literas praeferant argentarii vel scribae eius vel institoris vel eorum, qui cum iis contraxerunt, ut vel integrae eorum manu scriptae vel subscriptae sint, contrahentes non possunt acceptum, quod ab argentariis in antisyngraphis brevibus descriptum est, agnoscere et hinc illos convenire, expenso autem, quod conscriptum est, tamquam non facto contradicere; neque argentarii expensum quidem repetere, acceptum vero non agnoscere pos-

---

74) In Codice hoc verbum excidit.

75) Hoc verbum addidi ex textu Novellae.

76) Epitome, quae sequitur, edita est ab *Heimbachio* *Ἀνεκδ.* I p. 263 sqq.

77) *Heimbach* *ἀργυροπρᾶται* scribi vult.

78) Excidisse videtur: *ὑποσχεθῆναι*, vel simile quid.

79) Verbum *προῖκα* excidisse crediderim. Cf. Ed. IX cap. 2 pr. ubi legendum: *ὡς ἐχρῆν προῖκα ταῦτα ἀλλὰ μὴ ἐπὶ δόσει τινὶ πραχθῆναι.* — *Heimbachius* nihil deesse ratus, sic vertit: „nulla lege prohibente, quominus haec, ut oportebat, fierent." Quae nec satis intelligo: nec, quomodo cum graecis conveniant, video.

80) Ex coniectura *Heimbachii*. Cod. *ἀντιγράφους*.

81) Particula *ἢ* delenda est.

82) Cod. *φέροντα*. *Heimbach* emendavit.

83) *Heimbachius* notat: „lege *Σαμαρείτου*." Nimirum Ed. IX cap. 2 §. 1 sic est: *οὓς Σαμαρείτας καλοῦσι*. Sed hoc potius corrigendum est, quum ineptum sit. *Ἀρμαρῖται* vel *ἁρμαρῆται* latine sunt institores. Cf. *Ducange* s. v.

δέχεσθαι δὲ τὴν εἴσοδον· ἀλλ' ἐκ τῶν ἑκατέρωθεν προκομιζομένων ἀντισυγγράφων λογοθεσίων ἢ αὐτογράφων, ἢ[84]) μαρτυρεῖται τὰ γράμματα τῆς εἰσόδου καὶ δαπάνης, ἑκάτερον πιστεύεται. οὐ γὰρ χρὴ τὸ μὲν κατ' αὐτῶν κρατεῖν, τὸ δὲ ὑπὲρ αὐτῶν ἄκυρον εἶναι, ἀλλ' ἀπαιτεῖσθαι δεῖ, ὅσα δεικνύει τὰ λογοθέσια, εἰ μὴ θάτερον μέρος πλάνην ψήφου ἢ περὶ τόκους[85]) λῆψιν παθεῖν προφανῶς δείξοι. τότε γὰρ νομίμως αὐτὸ χρὴ διορθοῦσθαι, ὥστε τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα ἐπ' ἀμφοτέρων κρατεῖν.

Ἐὰν ἀργυροπράτης ἀλληλεγγύους ἢ μανδάτορας λάβῃ εἰς χρέος, εἶτα τὸ πλεῖστον τοῦ χρέους λαβὼν παρ' ἑνὸς αὐτῶν τῶν δύο[86]) ἔξωθεν ὁμολογίαν λάβῃ δηλοῦσαν, ὡς ἐμπροθέσμως καταβάλλουσι, καὶ διαλύσηται πρὸς πάντας, συμβῇ δὲ τὸν λοιπασθέντα τελευτῆσαι, χρὴ τοὺς αὐτοῦ[87]) κληρονόμους τὸ ἐγγράφως ὁμολογηθὲν εἰσπράττεσθαι μετὰ τοῦ συμφωνηθέντος τόκου.

Ἐάν τινες παρὰ ἀργυροπρατῶν δανείσωνται δόντες ἐνέχυρα καὶ ἐπιτρέψωσιν ἐν ταῖς δανειακαῖς συγγραφαῖς, ἐκ διαπράσεως τῶν ἐνεχύρων πίστει αὐτῶν γινομένης λαβεῖν τὸ τίμημα καὶ λογίσασθαι εἰς τὸ χρέος, οὐ χρὴ πολυπραγμονεῖσθαι αὐτούς, ἀλλ' ὀμνύειν, πόσου ἐπώλησαν, καὶ πιστεύεσθαι.

Εἰ δέ τις ἐγγράφως δανειζόμενος ἐνέχυρα σφραγισθέντα ἢ ἀσφράγιστα δοίη, ἀναγκάζεται ἢ λαβεῖν αὐτὰ ἀῤῥαδιούργητα[88]) τὰς σφραγίδας[89]) ἐπιγινώσκων καὶ πληρῶν τὸ κεφάλαιον καὶ τὸν συμφωνηθέντα τόκον, ἢ μὴ ἔχων χρυσίον πρὸς τὴν ἀξίαν τιμὴν αὐτὰ τῷ δανειστῇ καταλιμπάνειν καὶ πληροῦν τὸ λοιπόν, μηδενὸς λέγειν[90]), ὡς χρὴ τὸν δανειστὴν ἀρκεῖσθαι τοῖς ἐνεχύροις κἂν ἥττονος ὦσι τιμῆς.

Εἰ δὲ δανείσηταί τις παρὰ ἀργυροπράτου ἐπὶ ἐνεχύρῳ σφραγισθέντι ἢ ἀσφραγίστῳ καὶ χρόνον ὁρίσῃ τῇ καταβολῇ, καὶ τὸ ἱκανὸν ἐμπροθέσμως μὴ ποιήσῃ, ἀλλ' ἕτερος τοσοῦτος παρέλθῃ χρόνος, χρὴ ἀκριβῶς ἐπὶ ταβουλαρίου καὶ τῶν θείων λογίων διατιμᾶσθαι καὶ λογίζεσθαι εἰς τὸ χρέος ἢ μέρος αὐτοῦ.

Ἡ διάταξις ἡ κωλύουσα τόκον ὑπὲρ διπλάσιον δίδοσθαι ἐπὶ μὲν τοῖς καταβληθεῖσιν αὐτοῖς ἀργεῖ, κἂν ὑπὲρ τὸ διπλοῦν ἐστιν, οὐκ ἀντίκειται δὲ ἐπὶ τοῖς ἀληθῶς ἀργοροπρατικοῖς συναλλάγμασιν· οὔτε αὐτοὶ ἀποχρήσασθαι δύνανται πρὸς τοὺς[91]) αὐτοῖς συναλλάξαντας, οὔτε λογίζεσθαι τοὺς καταβληθέντας τόκους εἰς τὸ διπλοῦν τοῦ τόκου [ἢ][92]) εἰς τὸ ἀρχαῖον ὄφλημα.

Καὶ μερικαὶ τῶν τόκων καταβολαὶ φθάσασαι τὸ διπλοῦν τοῦ χρέους σβεννύουσιν αὐτό.

Δύνανται οἱ ἀργυροπράται στρατεύεσθαι χωρὶς τῶν ἐνόπλων. τόκους δὲ ἀργυροπρατικοὺς τουτέστι διμοι-

sunt; sed ex rationibus antisyngraphis vel autographis utrimque prolatis, quatenus literae acceptorum et expensorum testimoniis confirmantur, utrumque fide dignum habetur. Non enim oportet alterum quidem adversus ipsos valere, alterum vero, quod pro iis facit, irritum esse, sed exigi debent, quaecunque rationes demonstrant, nisi altera utra pars errorem calculi vel circa usuras se captam esse manifesto probaverit. Tunc enim secundum leges id emendari debet, ut ius et aequitas utrimque observetur.

3. Si argentarius duo reos promittendi vel mandatores acceperit debiti nomine, deinde, quum maximam partem debiti accepisset, ab uno ex duobus illis extrinsecus cautionem acceperit, quae ipsos praestituto tempore soluturos esse declaret, et cum omnibus transactionem fecerit, is autem, qui reliquum solvere debebat, forte defunctus sit, heredes eius id, quod in scriptis promissum est, cum usuris conventis praestare debent.

4. Si qui ab argentariis mutuam pecuniam sumserint pignoribus datis, et in syngraphis de mutuo iis permiserint, ut ex distractione pignorum fide ipsorum facienda pretium acciperent et in debitum imputarent, non oportet molestari eos, sed iurare, quanti vendiderint, et sic fide gaudere.

5. Si quis scriptura interveniente mutuam pecuniam sumserit et pignora obsignata vel non obsignata dederit, aut recipere ea debet, si non sint deteriora facta, postquam sigilla recognovit et sortem cum usuris, de quibus convenit, solvit, aut, si aurum non habeat, iusto pretio ea creditori relinquere et residuum adimplere cogitur, nemine contendere [valente], quod creditor pignoribus, si vel minoris pretii sint, contentus esse debeat.

6. Si quis vero ab argentario mutuatus sit dato pignore obsignato vel non obsignato, et tempus solutioni praestituerit, ac tempore statuto non satisfecerit, sed alterum tantum tempus praeterlapsum sit, oportet id accurate coram tabellione et divinis scripturis aestimari et in debitum vel in partem eius imputari.

7. Constitutio, quae usuras ultra duplum dari prohibet, in his, quae iis iam soluta sunt, cessat, quamvis duplum excedant, nec obstat contractibus, qui re vera argentariorum sunt; sed nec ipsi ea abuti possunt adversus hos, qui cum ipsis contraxerunt, nec usuras, quas solverunt, in duplum usurarum vel in antiquum debitum imputare.

8. Etiam particulares usurarum solutiones, si duplum debiti attigerint, hoc extinguunt.

9. Argentarii militare possunt, exceptis militiis armatis. Usuras autem, quae argentariis concessae

---

84) *Heimbachius* εἰ pro ἢ legi vult.

85) Cod. *τόκον*. Quod admittit *Heimbachius* vertens: „vel circa usurarum capionem damni quidpiam se esse passam."

86) *Heimbach* ἢ τῶν δύο legendum esse censet.

87) Cod. *αὐτοῦ*.

88) Ita recte *Heimbachius*. Cod. *ἀραδηούργητα*.

89) *Heimbachius* scribi vult: *σφραγῖδας*.

90) *Heimbachius* post *λέγειν* vocem *τολμῶντος* excidisse suspicatus est. Equidem *δυναμένου* supplendum esse crediderim.

91) Fallitur *Heimbachius*, qui in Codice *τοῖς* legi auctor est, non *τούς*.

92) Supplevit *Heimbachius*.

ραίους λαμβάνουσιν ἐπὶ τοῖς ἀργυροπρατικοῖς συναλλάγμασιν[93]).

Οὐ δύναταί τις αἰτεῖν τὸ μὴ δεῖν παντελῶς δοῦναι κεφάλαιον ἢ τόκους, ἢ τοὺς καταβληθέντας νομίμους τόκους εἰς τὸ χρέος λογίζεσθαι.

Ἐὰν ἀργυροπράτου χρεώστης γαμετὴν καὶ ὑπευθύνους ἔχῃ, καὶ παρασκευάσῃ τοὺς ὑπευθύνους ἐπὶ τὴν γαμετὴν αὐτοῦ προφάσει προικὸς ἢ παραφέρνων[94]) *ἢ ἄλλων χρεῶν τὰ χρέη καταθεῖναι καὶ διαλύσεις ἢ ἀποδείξεις παρ᾽ αὐτῆς λαβεῖν, εἶτα τελευτήσει ἄπορος, ὁ δὲ ἀργυροπράτης ἔλθῃ ζητῶν τὰ ἴδια λαβεῖν, ἡ δὲ γαμετὴ τοῦ τελευτήσαντος ζητεῖ πάλιν ταῦτα κομίσασθαι, ἀναγκάζονται οἱ γεγονότες ὑπεύθυνοι τῷ ἀνδρὶ ἀβλαβῶς καὶ ἀζημίως προκομίζειν ἃς ἔλαβον διαλύσεις παρὰ τῆς γαμετῆς αὐτοῦ ἢ ἀποδείξεις καὶ ἀναλαβεῖν, ἵνα, εἴτε ἐντεῦθεν ὁ ἀργυροπράτης ὀφείληται ἢ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ, περιποιηθῇ τῷ ἀργυροπράτῃ.*

Ἐὰν ἀργυροπράται πρός τινας ἀντισυγγράφους ὁμολογίας ἢ διαλύσεις ἢ οἱασοῦν ἔθεντο συνθήκας ἢ ποιήσωνται, καὶ πάσας[95]) *κατὰ διαφόρους τρόπους ἀπολέσωσιν, ἀναγκάζονται οἱ ἔχοντες τὰ ἀντισύγγραφα προκομίζειν*[96]), *ἢ ἐν ὑπομνήμασιν ὀμνύειν, ὡς οὐκ ἔχουσιν ἢ οὐ δύνανται προκομίσαι καὶ ἀπολύονται.*

Παράνομα σπούρτουλα ἢ δικαστικὰ δαπανήματα οὐ χρὴ τοὺς ἀργυροπράτας ἀπαιτεῖσθαι, ἐπεὶ[97]) *χώρα ταῖς ὡρισμέναις ποιναῖς.*

Τηνικαῦτα κυέστωρ[98]) *τριβουνιανὸς ἀπενεμήθη τοῖς ἀργυροπράταις δικαστὴς ἐνάγουσι καὶ ἐναγομένοις. κυροῖ τὰ προνόμια αὐτῶν.*

sunt, hoc est, besses, in contractibus argyropraticis accipiunt.

10. Non potest quisquam petere, ut ne sors omnino dari debeat vel usurae, vel ut usurae legitimae, quae solutae sint, in debitum imputentur.

11. Si argentarii debitor uxorem et debitores habeat, et debitores quae debeant uxori suae praetextu dotis vel paraphernorum vel aliorum debitorum persolvere et ab illa liberationes vel apochas accipere procuraverit, deinde ipse inops mortuus sit, et argentarius quidem suas res recipere quaerat, uxor defuncti autem rursus haec capere velit, debitores quondam mariti sine laesione et damno liberationes et apochas, quas ab uxore eius acceperunt, proferre coguntur et recipere, ut, sive argentario aliquid inde debeatur sive heredibus eius, id argentario praestetur.

12. Si argentarii antisyngraphas professiones vel transactiones vel quaslibet conventiones cum quibusdam composuerunt vel facient, et omnes variis modis amiserint, qui antisyngraphas habent, eas edere coguntur aut ad acta iurare, se eas non habere vel edere non posse, et sic absolvuntur.

13. Illicitae sportulae vel expensae iudiciales ab argentariis exigi non debent: alioquin poenis statutis locus est.

14. Tunc quaestor Tribonianus argentariis iudex datus est, sive agerent sive convenirentur. Confirmat privilegia eorum.

---

93) Haec verba: *ἐπὶ τοῖς ἀργ. συναλλ.* ***Heimbachius*** ad sequentia traxit. Non opus.

94) Cod. *περὶ φερνῶν.*

95) Cod. *πάντας.*

96) Cod. *προσκομίζειν.*

97) Cod. *ἐπι.*

98) ***Heimbachius*** *κονίστωρ* scribere maluit.

EDICTA PRAEFECTORUM PRAETORIO

EX CODICIBUS MSS. BODLEIANIS, LAURENTIANIS, MARCIANIS, VINDOBONENSIBUS

NUNC PRIMUM EDITA.

PROLEGOMENA.

CAPUT I.

Historia Praefectorum Praetorio.

---

§. 1. *Historia Praefectorum Praetorio usque ad Diocletianum.*

Praefecti Praetorio non sunt ex antiquis magistratibus, qui populo Romano temporibus liberae reipublicae praeerant, sed novi magistratus, qui ab imperatoribus demum initium et auctoritatem habuerunt. Proinde initio saltem, (— nam sub Diocletiano et Constantino respublica Romana aliam veluti faciem induit, —) nec imperium eorum certis omnino finibus circumscriptum fuit, nec in certum tempus creati sunt, nec leges annales, deque magistratibus ordine capiendis et aliae de magistratibus populi Romani latae locum in iis habuerunt: sed in universum et qui creari possent, et potestas, quae iis concedenda esset, et tempus, ad quod constituerentur, in arbitrio principis fuit[1]).

Praefectos Praetorio primus creavit Augustus, cohortibus praetorianis, quas in custodiam sui allegerat, imperaturos. Itaque initio quidem Praefectura Praetorio nonnisi militaris potestas fuit. Sed vim eius, ut cum Tacito[2]) loquar, modicam antea Seianus intendit, dispersas per urbem cohortes unà in castra conducendo, ut simul imperia acciperent, numeroque et robore et visu inter se fiducia ipsis, in caeteros metus crederetur; eidemque Seiano a Tiberio plenior licentia ad disciplinae publicae emendationem data est, et immensi honores in eum collati sunt. Abhinc po-

---

1) Hoc enim omnibus novis magistratibus commune fuisse, recte observavit *Puchta Institut.* I p. 379. *Bethmann-Hollweg (Gerichtsverfass. des sinkenden röm. Reichs p. 57)* etiam novos magistratus, perinde ut olim magistratus populi Romani, exceptis tamen Praefectis Praetorio, annuos fuisse ex Cassiodori Variis VII, 2 adstruere studuit. (Addi debebat Cassiodori Edictum ad Iudices Provinciarum VII, 9, ubi haec habentur: „Sic agite, ut, quum iustitia probata quaeritur, *annus vester* brevis videatur“.) Sed testimonium Cassiodori non est necessario ad Orientem trahendum, atque etiam suspectum est, quoniam priscorum Romanorum instituta Cassiodorus scribendo subinde affectat. Quod ad imperium Orientis attinet, ibi nec codicillis, quos magistratus accipiebant, nec mandatis principum nec legibus quicquam de tempore expressum erat, quo praeterlapso magistratus regulariter deponendus esset. — Caeterum *Jacobus Gothofredus,* qui in Notitia dignitatum Codicis Theodosiani (ed. *Ritter* tom. VI parte II p. 6b) simpliciter dicit: „Praefecti Praetorio annuales erant,“ hoc paulo festinantius scripsisse videtur. Nam nec ullum suae opinionis argumentum afferre potuit, et ipse, quem contexuit, singulorum Praefectorum Praetorio catalogus contrarium evidentissime demonstrat. Videatur etiam *Drakenborch* de off. PP. cap. I in fine, et, qui cum *Gothofredo* faciat, *Ritter* hist. PP. cap. III in fine.

2) Annal. IV, 2.

tentia Praefectorum Praetorio, callidis ipsorum consiliis et favore imperatorum in dies aucta, in tantum crevit, ut Praefectus honorum omnium apex atque alter ab Augusto imperio esse videretur.

Caeterum Augustus duos Praefectos Praetorio instituerat. Imperatores autem, qui eum sequuti sunt, ut plurimum quidem unum tantum creaverunt[3]): aliquando tamen etiam duos, imo tres Praefectos Praetorio habuerunt.

§. 2. *A Diocletiano ad Iustinianum.*

Immoderata vis ac potentia Praefectorum Praetorio metum tandem atque invidiam imperatoribus movit, qui a Diocletiano inde potestatem eorum adeo minuerunt, ut sub Iustiniano imago tantum et umbra pristinae dignitatis superesset.

Diocletianus, imperio in quatuor partes diviso, singulas partes Caesaribus ab ipso creatis commisit, qui sibi singulos Praefectos Praetorio assumserunt[4]). Ita Praefecti Praetorio, quorum potestas antea per totum imperium extendebatur, dumtaxat partibus eius praesidere, atque partim etiam sine militari imperio esse coeperunt. Nam quum Romae tantum cohortes praetorianae essent, quas et ipsas ad minorem numerum Diocletianus redegerat[5]), nonnisi is Praefectus Praetorio, qui Italiae sive Romae praeesset, militibus imperitabat.

Diocletiani exemplum sequutus est Constantinus M. Is enim orbem Romanum similiter in quatuor tractus, Orientis nimirum, Illyrici, Italiae et Galliarum, partitus est, iisque Praefectos Praetorio praeposuit. Sublatis autem penitus cohortibus praetorianis[6]), et creatis magistris militum et magistro officiorum, quorum ille rei militaris, hic palatii curam susciperet, Praefectis solam in sua cuique praefectura civilium rerum administrationem reliquit[7]). Itaque Praefectura Praetorio, militaris olim potestas, a Constantino inde facta est mere civilis, quae tria potissimum in se contineret, nimirum 1) tributariae rei et annonariae functionis curam et dispositionem, 2) ius invigilandi magistratus provinciales et in universum rerum provincialium administrationem, 3) ius appellationes a iudicibus ordinariis recipiendi et vice sacra i. e. sine appellatione de iis cognoscendi[8]).

Caeterum saeculo V exeunte, quum barbari Occidentem invasissent, ex quatuor Praefectis Praetorio, quos Constantinus instituerat, duo sub imperatoribus Romanis esse desierunt, Italiae scilicet et Galliarum Praefecti; quamquam in regno Ostrogothorum, sicuti Variis Cassiodori[9]),

---

3) Sic sub Tiberio statim Seianus, deinde Macro soli Praetorio praefuerunt, et si, duce *Rittero* hist. Praefecto Praetorio cap. I, tempora computes, quibus unus Praefectus Praetorio fuit, et tempora, quibus duo vel tres fuerunt, invenies maiore parte temporis, quod inter Tiberium et Diocletianum intercessit, unum tantum Praefectum Praetorio fuisse. Unde mirari subit, quomodo *Burchardi Staats- und Rechtsgesch. der Römer* p. 189 not. 8 potuerit dicere: „*Ulpian war der erste absichtlich allein ernannte Präfect*, Dio Cass. LXXX, 1; Zosimus I, 11. *Zufällig* (!) *war aber auch vorher schon die eine Präfectur zuweilen unbesetzt*, Plutarch. in Galba c. 8.“

4) Sext. Aurel. Victor de Caesarib. c. 39.

5) Sext. Aurel. Victor de Caess. c. 39 in f.

6) Sext. Aurel. Victor de Caess. c. 40.

7) Conferatur Zosimus II, 32. 33, Notitia dignitatum passim, atque etiam Lyd. III, 40 sq.

8) Cf. *Bethmann-Hollweg* l. l. p. 75 sq.

9) Var. lib. XI praef. et cap. 1. — Formula, qua quis a Rege ad Praefecturam Praetorio promoveretur, a Cassiodoro VI, 3 servata, digna est, quam hic ex parte describamus, quippe quae vim atque potestatem Praefecturae Praetorio luculenter illustret. „Quaedam,“ Rex ait, „huic dignitati et nobiscum iura communia sunt. Exhibet enim sine praescriptione loginquos, magna quantitate mulctat errantes, fiscum pro sua deliberatione distribuit, evectiones simili potestate largitur, vacantia bona proscribit, delicta provinciarum iudicum punit, verbo sententiam dicit. Quid est, quod non habeat commissum, cuius est vel ipse sermo iudicium? Paene est, ut leges possit condere, quando eius reverentia potest negotia sine appellatione finire. Ingressus palatium nostra consuetudine frequenter adoratur, et tale officium morem videtur solvere, quod alios potuit accusare. Potestate igitur nulla dignitas est aequalis. Vice sacra ubique iudicat. Nullus ei miles de fori sui auctoritate praescribit, excepto officiali magistri militum: credo, ut vel illis aliquid antiquitas cederet, qui videbantur pro republica bella tractare. Curiales etiam verberat, qui appellati sunt legibus minor senatus. In officio suo ius retinet singulare, et talibus tantisque noscitur iubere, quos etiam provinciarum non audeant iudices in aliqua parte contemnere. Officium plane geniatum, efficax, instructum, et tota animi firmitate praevalidum: qui sic peragent iussa, ut nullis morentur dilationibus imperata. Militia perfunctis tribunorum et notariorum honorem tribuit, et milites suos illis exaequat, qui inter proceres mixti nostris conspectibus obsecundant. Gratanter implemus, quae ille constituit, cuius reverentia et nos ita constringimur, ut sine dubitatione faciamus, quae illum decrevisse cognoscimus; non immerito, quando palatium

qui et ipse sub Theodorico Praefectus Praetorio fuit, aperte docemur, dignitas Praefectorum Praetorio duravit.

§. 3. *Praefectura Praetorio sub Iustiniano.*

Iustiniano imperante, primo quidem duo Praefecti Praetorio fuerunt, Orientis alter, qui Constantinopoli, alter Illyrici, qui Thessalonicae sedem haberet[10]. Postea Iustinianus Africa a Vandalis erepta (a. 534), novum Praefectum Praetorio, Africae nimirum, creavit[11] et denique Italia a Gothis recuperata (post annum 536) Praefectum Praetorio Italiae in integrum restituit.

Potestas autem Praefectorum Praetorio hoc tempore in universum similis fuit ei, quam §. 2 descripsimus. Sed Iustinianus appellationes, quae olim e provinciis ad Praefectos Praetorio, et quidem Orientis potissimum, fierent, magna ex parte aliis magistratibus commisit[12], ut proinde iurisdictio illorum et numerus litium, quae apud eos ex appellatione peragendae essent, valde minueretur. Et de hoc quidem intelligendus est Ioannes Philadelphenus Lydus, illius aetatis scriptor, qui in libro de magistratibus reipublicae Romanae[13] de solitudine et silentio iudicii Praefecti Praetorio saepe multumque conqueritur. Nam licet penuriam litium in foro Praefecti Praetorio nimis inepte inopiae subditorum tribuat, non tamen idcirco hoc ipsum in dubium revocari oportet[14], aetate ista iudicium Praefecti Praetorio desertum paene fuisse.

§. 4. *Interitus Praefecturae Praetorio.*

Haec, quae hactenus de historia Praefectorum Praetorio breviter exposuimus, dicta sufficiant. Si quis plura desiderat, commentarios adeat virorum doctissimorum: *Petri Fabri*[15], *Berterii*[16], *Iac. Gothofredi*[17], *Perizonii*[18], *Drakenborchii*[19], *Ritteri*[20], *Ottonis*[21], *Creuzeri*[22], *Bethmann-Hollwegii*[23], *Walteri*[24], *Burchardii*[25], *Puchtae*[26] aliorumque[27], quorum scrinia compilare nec decet nec huius loci est. Caeterum historia Praefectorum Praetorio post Iustinianum, quantum equidem resciverim, a nemine adhuc tractata est, ideoque de fatis huius tam praeclari quondam magistratus post Iustinianum et de interitu eius nonnulla ὡς ἐν παρόδῳ addam.

---

sua provisione sustentat, servientibus nobis procurat annonas, humanitates quoque iudicibus ipsis facit, legatos gentium voraces explet ordinationibus suis. Et licet aliae dignitates habeant titulos praefinitos, ab ista totum paene geritur, quicquid in imperio nostro aequabili moderatione tractatur." Haec, quae hoc loco de Praefecto Praetorio apud Ostrogothos praedicantur, tantum non omnia etiam in Praefecto Praetorio Orientis obtinebant, antequam eius potestas ab Arcadio coarctaretur, de quo videatur Lyd. III, 23. 40 sq.

10) Praefecturam Orientis et Illyrici nonnunquam his temporibus uni eidemque commissam fuisse, nuper *Walter Gesch. des RRs.* p. 362 not. 23 ex inscriptionibus Novellarum colligere voluit. Sed in gravem errorem incidit vir alioquin doctissimus. Nam praefectus „orientalium praetoriorum" sive „τῶν ἱερῶν τῆς ἕω πραιτωρίων", qui in Novellarum inscriptionibus passim occurrit, neutiquam est Praefectus „*der beiden Präfecturen des Morgenlandes*", sed simpliciter Praefectus Praetorio Orientis: id quod et aliis argumentis et testimonio Ioannis Lydi (De magistratt. II, 6) luculenter demonstratur. — Caeterum cf. etiam *Schweppe Röm. Rechtsgesch.* ed. *Gründler* p. 367, ubi temere statuitur, Praefectum Praetoriorum vocatum esse, cui plures simul Praefecturae obtigissent.

11) Cf. Cod. I, 27 de officio Praefecti Praetorio Africae.

12) *Bethmann-Hollweg Gerichtsverf. des sinkenden röm. Reichs* p. 96.

13) Lyd. II, 16. 17. III, 9. 14. 66.

14) Sicuti hoc facere videtur *Dirksen Vermischte Schriften* I p. 74.

15) Semestr. lib. I c. 1—3.

16) Pithanon diatriba I c. 8 (*Otto* thes. tom. IV p. 836 sqq.)

17) Ad Cod. Theodosianum ex edit. *Ritteri* tom. VI P. II p. 4 sqq. et passim.

18) Disquis. cum *Ulr. Hubero* de Praetoriis eiusque Praefecto.

19) Diss. de Officio Praefectorum Praetorio. 1707, et in *Oelrichs* thesaur. diss. selectiss. in Academ. Belg. habitarum Vol. II tom. II p. 49 sqq.

20) Pr. Historia Praefecturae Praetorianae ab origine dignitatis ad Constantinum M. 1745 et in Coll. Diss. historico-antiquario-iurid. Germ. p. 1 sqq.

21) Papinianus ed. 2 p. 507 sqq.

22) *Abriss der röm. Antiquitäten* ed. II §. 166 p. 241.

23) *Gerichtsverfassung des sinkenden röm. Reichs* p. 10. 26. 37. 43 sqq. 57. 73 sqq.

24) *Geschichte des röm. Rechts* p. 294. 361.

25) *Staats- u. Rechtsgeschichte der Römer* p. 189. 281.

26) *Institutionen* I p. 379. 583.

27) Apud *Lipenium* laudatur dissertatio *Io. Fergii* de Praefecto Praetorio, Francof. 1611. 4 edita. — Consule etiam *Ruperti* animadv. ad Pomponii enchiridium in Opusco. ad hist. iuris pertinent, ed. *Uhlio* p. 113 sqq.

Ac primum quidem quod ad Italiam, Africam et Illyricum attinet, Praefecti Praetorii in his Praefecturis esse desierunt, postquam illa a Longobardis, haec a Saracenis, ac denique Illyricum a Slavis occupatum est. Per Italiam quidem et Africam imperium Graecorum in nonnullis urbibus aliquamdiu duravit, sed ita, ut per exarchos[28]) vel duces exerceretur. Urbs autem Thessalonica, quae sedes fuerat Praefecti Praetorio Illyrici, et a dominatione Slavorum libera mansit, usque ad saec. VIII magistratus habuisse videtur, qui Praefectorum Praetorio nomen retinerent[29]).

Praefecti Praetorio Orientis historia paulo obscurior est. Potestas eius adeo sensim imminuta esse videtur, ut praeter tributorum a collatoribus exigendorum et sumtuum erogandorum curam, in qua iam circa finem imperii Iustiniani administratio eius paene tota versabatur[30]), omnino nihil ei relinqueretur. Hinc teste *Ducangio* s. h. v. in Glossis MSS recentioribus sic legitur: „*Ἔπαρχος τοῦ πραιτωρίου, ὁ τῶν ἑῴων τῆς φορολογίας τὴν ἐπίστασιν ἔχων παρὰ ῥωμαίοις*,“ i. e. Praefectus Praetorio, qui tributis per partes Orientis colligendis praepositus est apud Romanos; et Theophylactus Simocatta, qui Heraclio imperante vixit, Constantinum quendam a Mauricio Praefectum Praetorio creatum fuisse narrat[31]) his verbis: *τὴν ἡγεμονίαν τῶν φόρων τῆς ἑῴας πρό τινος καιροῦ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἀπειλήφει, ὃν ἔπαρχον πραιτωρίων εἰώθασιν ὀνομάζειν ῥωμαῖοι*, i. e. praefecturam tributorum Orientis paulo ante ab imperatore accepit, quem Praefectum Praetoriorum solent nominare Romani. Sed quousque haec Praefectura Praetorio duraverit, si quaeras, sic poterit responderi. Historici quidem Praefectorum Praetorio Orientis etiam post Iustinianum passim mentionem faciunt: ultimi autem, quos equidem laudatos invenerim[32]), hi sunt, qui in Chronico Paschali[33]) sub imperio Heraclii efferuntur. Post haec tempora Praefecti Praetorio vestigia nondum reperi. In Epanagoge legum, quam imperatores Basilius, Leo et Alexander circa annum 885 promulgarunt[34]), inter magistratus, quibus tributorum exactio, provincialium rerum administratio et ius appellationes recipiendi conceditur, non Praefectus Praetorio, sed tantum *ὁ ἔπαρχος τῆς πόλεως* (Praefectus Urbi), *ὁ κοιαίστωρ* et *οἱ ἁπλῶς ἄρχοντες* (magistratus simpliciter tales) recensentur[35]). Constantinus Porphyrogenitus in libro de thematibus[36]) magistratus nonnullos, qui olim fuissent, enumerat et inter hos etiam Praefectos Praetorio refert his verbis: *ὕπαρχοι δὲ ἦσαν διττοί, ἕτεροι μὲν πραιτωρίων, ἕτεροι δὲ πόλεων κ. τ. λ.* Denique inter dignitates aulae Constantinopolitanae licet vel ultimis imperii Byzantini temporibus *Ἔπαρχος* aliquis occurrat, is tamen nec functionem ullam habuit, et potius a Praefecto Urbi, qui olim fuerat, quam a Praefecto Praetorio descendere videtur[37]). Quae quum ita sint, post Heraclii imperium et ante Basilium Macedonem Praefectura Praetorio omnino interiisse[38]) videtur, eo forsitan tempore, quod Constantinus Porphyrogenitus in libro de thematibus[39]) his verbis designavit: „*στενωθείσης τῆς ῥωμαίων ἀρχῆς.... καὶ ἀκρωτηριασθείσης κατά τε ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς Ἡρακλείου τοῦ Λίβυος, οἱ ἀπ' ἐκείνου κρατήσαντες, οὐκ ἔχοντες ὅποι καὶ ὅπως καταχρήσωνται τῇ αὐτῶν ἐξουσίᾳ, εἰς μικρά τινα μέρη κατέτεμον τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν καὶ τὰ τῶν στρατιωτῶν τάγματα, μάλιστα καὶ ἑλληνίζοντες καὶ*

---

28) Exarchi nomen sensim in locum Praefecti Praetorio substitutum esse videtur. Cf. *Savigny Gesch. des RRs im Mittelalter*. ed. II tom. I p. 374 not. g.

29) *Tafel* de Thessalonica eiusque agro. Berol. 1839. p. LXIX. 39 sq. 160 sqq.

30) Io. Lydus de magistr. III, 41: *ὡς μηδὲν ἕτερον ἔχειν τὸ λοιπὸν τὴν ἐπαρχότητα ἢ μόνον τὴν ἐπὶ ταῖς δαπάναις φροντίδα*, h. e. ut nihil aliud Praefectura habeat, nisi solam sumtuum administrationem.

31) Histor. VIII, 9 ed. Paris. p. 203. — Idem lib. VIII, 1 ed. Paris. p. 197: *ὁ αὐτοκράτωρ μαυρίκιος εἰς τὴν περσίδα ἐξέπεμψε πρέσβυν γεώργιον, ὃς τῆς τῶν ἑῴων πόλεων φορολογίας τὴν ἐπιστασίαν ἐκέκτητο· τοῦτον πραιτωρίου ἔπαρχον ἀποκαλοῦσι ῥωμαῖοι*, i. e. Imperator Mauricius in Persiam mittit legatum Georgium, qui tributis ex urbibus orientalibus cogendis Praefectus erat; hunc Romani Praefectum Praetorio vocant.

32) Nam qui passim a recentioribus laudatur *προεστὼς τοῦ πραιτωρίου*, non est confundendus cum Praefecto Praetorio, sed est praepositus carceris publici, cui nomen Praetorii Constantinopoli erat.

33) Chronicon Paschale. edit. Paris. p. 386. 391.

34) Cf. *Ὁ πρόχειρος νόμος* p. LXXXI sqq.

35) Tituli Epanagoges, qui huc spectant, editi sunt in *Leunclavii* IGR. tom. II p. 85 sqq.

36) Cf. *Bandurii* Imper. Orient. edit. Paris tom. I p. 4.

37) Cf. *Ducange* s. v. *Ἔπαρχος*. Codinus ex edit. *Goarii* Paris. p. 26. 74.

38) Fortasse ita interiit, ut cum Praefectura Urbis coalesceret. Cf. Scriptores post Theophan. ed. Paris. p. 294. B. Basil. ed. *Heimbach* tom. II p. XVI not. m

39) Cf. *Bandurii* Imp. Or. edit. Paris. tom. I p. 2. — Adnotaveram hunc locum iam olim in Delineatione histor. iuris GR. p. 5.

τὴν πάτριον καὶ ῥωμαϊκὴν γλῶτταν ἀποβαλόντες," i. e. quum Romanum imperium angustius esset factum, et extremis aliquot provinciis tam Orientem quam Occidentem versus mutilatum ab imperio Heraclii Libyci, qui post eum regnarunt, quum non haberent, ubi aut quomodo potentiam suam exercerent, in parvas aliquot partes imperium suum ac militum turmas secuerunt, et tunc maxime sermonem graecum affectarunt, patrium vero ac Romanum repudiarunt.

CAPUT II.

De iure edicendi Praefectorum Praetorio et edictis eorum in genere.

§. 5. *De iure edicendi Praefectorum Praetorio.*

Fuerunt olim, qui, edictum praetoris eiusque vim in constituendo iure civili ob oculos habentes, ius edicendi magistratuum Romanorum ius quoddam legum ferendarum fuisse sibi persuaderent, eaque praerogativa Romanorum tantum magistratus insignes fuisse putarent[40]. Verumenimvero edicere nihil aliud est, quam palam dicere vel notum aliquid facere, et *κατ' ἐξοχήν* de magistratibus usurpatur, qui, quod fieri iubent, edicere dicuntur[41]. Ius autem publice aliquid notum faciendi vel iussiones suas divulgandi magistratibus naturali ratione apud omnes gentes peraeque conceditur, ut apud nos quoque magistratus ius edicendi habeant. Ut exemplo utar, apud nos magistratus, quibus ius mulctae est, fere edicunt, quibus casibus delinquentes mulctaturi sint; qui iurisdictionem habent, edicta proponunt, quibus vel rei latitantes vel creditores rei obaerati evocentur; imo, quemadmodum apud Romanos olim sacerdotes, et qui exercitibus praeessent, edicta reddebant, ita apud nos quoque parochos ex suggestu de festis rite celebrandis et duces de militum disciplina edicere videmus. Denique ut is, cui imperium vel administratio vel iurisdictio obtigerit, de rebus, quarum cura ad eum pertineat, edicendi veniam habeat, dummodo ne quid contra leges imperet vel praecipiat vel simpliciter enuntiet, hoc naturae rei adeo consentaneum est, ut *hactenus omnes* Romanorum magistratus, ubi res ferret, ius edicendi habuisse quilibet sponte intelligat. Neque hoc solum liberae reipublicae temporibus ita fuit, sed etiam sub imperatoribus mansit[42], nec Edicto perpetuo per Salvium Iulianum et Servium Cornelium[43] composito sublatum est. Verumtamen non semper magistratuum edicta eandem vim in iure efformando et excolendo habuerunt, sed variae hac in re auctoritatis fuerunt pro potestate edicentium et pro statu iuris Romani; id quod maxime ex discrimine perspicuum fit, quod inter Praetorum aliorumque magistratuum edicta intercedit, sed et in ipso cernitur edicto Praetoris, quod dum floreret magistratus, et donec iniquitates iuris civilis emendandae vel lacunae eius explendae essent, viva vox iuris civilis fuit, postea autem, expolito iam satis iure civili, quum laberetur magistratus et principes ipsi ius civile novis legibus ac constitutionibus supplere vel corrigere coepissent,

40) *Heineccius* historia Edictorum lib. I cap. 3 §. 2.

41) Videantur lexicographi, inprimis *Brissonius, Calvinus* et *Dirksen* s. v. Edicere, Edictum.

42) Gai. I, 6.

43) Servium Cornelium Salvio Iuliano socium fuisse in Edicto componendo testatur insignis locus *Epitomae legum* graecae de anno 920 (cf. Delineatio §. 37), cui ut fidem denegemus, nulla omnino ratio suadet. Ibi nimirum in praefatione haec leguntur: *ἀδριανὸς ὁ βασιλεὺς ἐπιτρέπει ἰουλιανῷ τῷ νομικῷ μετὰ σερβίου κορνελίου συλλέξασθαι ἐπιμελῶς καὶ κατὰ τάξιν ὑποτιτλῶσαι τὰ νομικά. καὶ πρῶτος τὸ ἔδικτον ἐκτέθεικε κ. τ. λ.* h. e. „Adrianus rex iubet Iulianum ICtum cum Servio Cornelio curate colligere et certo ordine sub titulis collocare iura. Et primus Edictum composuit etc." — Primus ad hunc locum animum advertit *Klenze Lehrb. der Gesch. des RRs.* §. 41; deinde, postquam ego praefationem Epitomae in libro: *Ὁ πρόχειρος νόμος* p. 287 sqq. integram edidi, *Hugo in Gött. gel. Anz.* 1840 no. 44 p. 431; denique nuper *Burchardi Staats- u. Rechtsgesch. d. Römer* p. 258 sq. not. 10, qui tamen minus recte, quod pace viri clarissimi dixerim, locum illum vocat: „*Die ausführlichste bisher übersehene Nachricht.*"

novis clausulis augeri aut ab antiquatis purgari desiit, donec edicta perpetuae iurisdictionis causa quotannis a praetoribus proponenda plane in oblivionem inciderent.

Secundum haec, quae hactenus disputavimus, probatione amplius indigere non videtur, quod Praefectis Praetorio perinde atque aliis magistratibus edicta reddere licuerit. Sed et hoc sponte intelligitur, ius edicendi magistratu illo naturaliter comprehensum fuisse, et non ex speciali demum principis indulgentia Praefectis extrinsecus supervenisse. *Heineccius*[44]) quidem originem edictorum Praefectorum Praetorio altius repetendam esse putavit; sic enim ait: „Quum non alio consilio novi isti magistratus creati essent a principibus, quam ut veterum auctoritas et potentia tanto magis evilesceret: illis cum aliae praerogativae, tum inprimis ius reddendi edicta datum est, ut iura vetera ad statum monarchicum tanto facilius inflecterent, et civibus, quibus atrocior insideret priscae libertatis memoria, cogerent in ordinem, obsequioque, quale desiderat regnum, sensim adsuefacerent.“ Sed hos ingenii lusus, ne dicam nugas, esse, quis est quin videat?

§. 6. *De tempore, quo primum Praefecti Praetorio edicta proponere coeperint, et ad quod usque edicere consueverint.*

Quandoquidem igitur ius edicendi cum Praefectura Praetorio necessario coniunctum fuit, dubitari vix potest, quin Praefecti Praetorio, inde a quo ab Augusto constituti sunt et donec viguerunt, edicta passim reddiderint. Nam pro potestate atque auctoritate, qua semper gavisi sunt, ut nunquam occasio edicendi iis deesse potuit, ita subinde eos necessitate quadam ad edicendum coactos esse consentaneum est.

Non defuerunt quidem viri docti, qui, quo tempore primum Praefecti Praetorio edicta proponere coeperint, et quamdiu edicere consueverint, curiose circumspiciendum esse putarent, et variis modis ad hanc quaestionem responderent. *Burchardi*[45]) sic sibi persuasisse videtur, post conditum demum Edictum perpetuum edicta a Praefectis Praetorio proponi coepisse. Deinde *Hauboldus*, prima edictorum a Praefectis Praetorio propositorum vestigia anno 235 occurrere, in tabulis chronologicis ad hunc annum auctor est. Denique *Bachius*, ubi historiam iuris a Constantino usque ad Theodosium exponit[46]); „Praefectos Praetorio,“ inquit, „edicta promulgasse nunc quidem frequentius, maiorique auctoritate, reperimus. Nam etsi antea id quoque factum est, rarius tamen fuisse videtur.“ Contra *Heineccio*[47]) Praefecti Praetorio ius edicendi iam ante Constantinum adeo exercuisse videbantur, ut vel necessarium esse crederet, quaerere, an etiam sub Christianis imperatoribus salva iisdem fuerit edicta reddendi potestas. — Idem *Heineccius*[48]) olim putaverat, Praefectos Praetorio tantum ad Zenonis tempora edicta proponere consuevisse, quod Cassiodorus suo hoc tempore vivens edicta nova a Praefectis Praetorio proponi videretur negare, postea autem[49]) sententiam illam hactenus retractavit, ut in Oriente quidem saltim ad Iustiniani usque tempora edicta Praefectorum Praetorio maximam in foro auctoritatem obtinuisse, in Occidente autem, Gothorum armis fere oppresso, superstite licet Praefecto Praetorio, edicta praefectoria paulo citius in desuetudinem abiisse statueret. *Cramerus*[50]) autem utrumque in dubium revocavit: *Burchardi*[51]) contra de edictis Praefectorum Praetorio post Iustinianum propositis loquutus est.

44) In Historia Edictorum in Opp. tom. VIII p. 54 sq. — Caeterum *Heineccium* sequitur etiam *Buchaldus* (*Bouchaud*) in dissertatione „des édits Préfectoriens“ inserta Commentationibus Academiae Inscriptionum tom. XLV p. 446 sq. Caeterum hanc *Buchaldi* dissertationem semel hoc loco laudasse sufficiat: constat enim pura puta versione eorum, quae *Heineccius* cap. V Historiae Edictorum protulit. In quo non possum non notare audaciam et insolentiam Academici Parisiensis, qui, *Heineccio* vix ac ne vix quidem nominato, (—de *Heineccio* enim haec tantum habet l. l. tom. XXXIX p. 279: „Nous de dissimulerons pas que son travail ne nous soit d'un grand secours dans nos recherches,“ —) laudem *Heineccio* debitam sibi arripere ausus est, et Heineccіana Academiae Galliae et toti literarum orbi pro suis venditavit! Quae quum ita sint, reprehensione etiam dignus est *Bachius*, qui in loco, ubi de edictis Praefectorum Praetorio agit, (Hist. lib. III c. 3 s. 3 §. 1), ad „*Buchaldum*, ICtum celeberrimum,“ lectores ablegat, ad *Heineccium* non item. Scio equidem esse, qui extraneos auctores allegando quasi quandam elegentiae laudem acquirere studeant: ego vero malui minus elegans videri, quam Heineccio non tribuere, quod eius esset.

45) *Staats- und Rechtsgeschichte der Römer* §. 112.

46) Hist. iurispr. lib. III cap. 3 sect. 3 §. 1.

47) Hist. Edict. lib. I cap. 5 §. 4.

48) Observv. ad Spanhem. Orb. Rom. in Opp. tom. III p. 51.

49) Hist. Edict. lib. I cap. 5 §. 4.

50) *Hugo Civilist. Magazin* III p. 161.

51) *Staats- und Rechtsgesch. der Römer* §. 152.

Verumenimvero omnes hi viri non satis secum reputasse videntur, alia esse edicta, quibus simpliciter aliquid praecipitur, alia, quae perpetuae iurisdictionis causa proponuntur, et aliud esse edicta proponere, aliud ius civile privatum edictis propositis adiuvare, supplere vel corrigere. Scilicet dum generaliter et indistincte quaerunt, quibus temporibus Praefecti Praetorio edicta reddiderint, alias quaestiones, ab illa plane diversas, in animo habuisse videntur, veluti has: an Praefecti Praetorio edicta perpetua ad instar Praetorum proposuerint, et quae horum vis fuerit in iure privato efformando et expoliendo. Quae quum ita sint, virorum illorum sententiae minime impedimento sunt, quominus Praefectos Praetorio semper edixisse statuamus; quod autem reliquum est, ut ad quaestiones modo propositas respondeamus, id in sequentibus praestare studebimus.

§. 7. *De causis, de quibus Praefecti Praetorio edixerunt. A. Ab Augusto usque ad Diocletianum.*

Praefecti Praetorio de rebus, quarum cura ad eos pertineret, dummodo intra leges iussiones suas cohiberent, semper quidem ius edicendi habuerunt, sed potestas eorum deinceps adeo mutata est, quippe quae primo militaris, deinde plane indefinita, denique mere civilis fuerit, ut causas, de quibus edixerint, non semper easdem fuisse sponte intelligatur.

Initio scilicet, donec simpliciter cohortibus praetorianis praeerant, militibus tantum, ad instar eorum, qui exercitibus imperitabant [52]), iurisdictionis castrensis et imperii causa edicebant; quod licet nullis veterum auctorum testimoniis demonstrari possit, tamen vel sine teste credendum est.

Postea autem Praefectorum Praetorio potestate adeo aucta, ut *ἀρχὴ δευτέρα μετὰ τὰ σκῆπτρα* esset [53]), etiam alias subinde causas edictis ordinasse videntur. Nam quum pleraque negotia hoc tempore vice ac nomine principis peragerent [54]), de iisdem causis, de quibus imperatores edicere consueverant, Praefectos etiam edicta reddidisse dubitari non potest. Sic quum plerumque senatusconsulta edictis propositis ab imperatoribus divulgata sint, nonnunquam etiam Praefectos Praetorio hoc fecisse non est a vero dissimile [55]). Atque etiam de his, quae ad annonam militarem et ad provinciarum administrationem spectarent, edicta sive formae a Praefectis Praetorio propositae fuisse videntur: extat enim constitutio Alexandri (l. 2 C. *de officio PP. Orientis* 1, 26), quae de formis generalibus a Praefectis Praetorio emissis loquitur.

Sed quaeri potest, an etiam iurisdictionis causa edicta hoc tempore proposuerint. Ac plerique quidem constitutionem Alexandri modo laudatam, quae formas generales Praefectorum Praetorio servari iubet, de huiusmodi edictis interpretati sunt. Nam quum Praefectos Praetorio haud exiguam illo tempore iurisdictionem habuisse statuerent [56]), et fere viros iuris peritos, veluti Papinianum, Ulpianum et Paulum [57]), hac dignitate ornatos fuisse viderent, sic sibi persuaserunt, dubitandum non esse, quin etiam iurisdictionis perpetuae causa edicta proposuerint [58]). At enim multa sunt, quae contra facere videantur. Primum enim, constitutionem Alexandri ut de edictis iurisdictionis perpetuae causa propositis accipiamus, nulla idonea ratio suadet. Deinde Praefecti Praetorio ante Constantini tempora neutiquam propriam iurisdictionem habuisse, sed tantum vice imperatoris cognovisse videntur [59]): cui consequens est, ut non ipsorum, sed imperatorum fuerit [60]), edicta iurisdictionis causa proponere, id quod tamen vel ab ipsis imperatoribus ante Constantinum

52) *Heineccius* hist. Edict. lib. I cap. 1 §. 3.

53) Zosim. II, 32.

54) Quod maxime de Perenni, Plautiano et Ulpiano PP. prodiderunt Lampridius et Xiphilinus.

55) *Heineccius* hist. Ed. lib. I cap. 2 §. 10.

56) *Drakenborch* de off. PP. cap. 3. *Ritter* hist. PP. cap. 2.

57) Sub Caracalla etiam Macrinus PP. *τῶν ἐν ἀγορᾷ οὐκ ἀπείρως εἶχε καὶ μάλιστα νόμων ἐπιστήμης* i. e. rerum forensium non imperitus erat et maxime legum scientiae. Herodian. IV, 12.

58) *Burchardi Staats- und Rechtsgeschichte der Römer* p. 261 not. 1. — *Otto* Papinian. cap. XIV §. 4. *Heineccius* hist. Edict. lib. I c. 5 §. 2.

59) *Bethmann-Hollweg Gerichtsverfass. des sinkenden röm. Reichs* p. 11. 44.

60) Marcus Antoninus auctoritate et periculo PP. iura dictasse dicitur. Cf. *Ritter* hist. PP. in Coll. nova Diss. p. 17.

M. rarius factum esse constat[61]. Denique ex hoc, quod Papinianus, Ulpianus ac Paulus ICti Praefecti Praetorio fuerint, non statim sequitur, eos edictis ius civile vel correxisse vel adiuvisse vel supplevisse; imo id ipsum, quod in illorum perinde atque in recentiorum ICtorum scriptis nusquam edictorum praefectoriorum mentio facta esse reperitur, aperto indicio est, eiusmodi edicta nec ab illis nec ab aliis Praefectis Praetorio tum temporis esse proposita. Itaque licet de gravissimis causis, quaeque ad totius imperii administrationem pertinerent, Praefecti Praetorio ante Constantinum edixerint, tamen edicta eorum iurisdictionis formam attigisse neutiquam videntur.

§. 8. *B. A Constantino M. usque ad Zenonem.*

Ius militaris disciplinae causa edicta reddendi Praefectis Praetorio una cum militari potestate a Constantino M. ademtum est: reliquae autem causae, de quibus post novam imperii formam a Constantino introductam edixerunt, plenius et certius, quam de anteriori tempore licuit, possunt enumerari. Nimirum quum antea Praefecti Praetorio pleraque negotia vice Imperatoris et quasi ex persona eius gessissent, ut, quae iis quaeve imperatoribus acta tribuenda sint, non facile sit ad diiudicandum, nunc propriam quandam administrationem et iurisdictionem habere coeperunt, quae imperio longe inferior est, licet alios magistratus antecellat. Praeterea etiam in variis Codicis Theodosiani constitutionibus edictorum a Praefectis Praetorio reddendorum mentio facta est[62], ex quibus colligi potest, de quibus causis edicere consueverint.

Ac primum quidem imperatores constitutiones suas, non quidem omnes indistincte, sed eas, quae causas ad Praefectorum administrationem vel iurisdictionem spectantes attingerent, ad Praefectos Praetorio transmittere solebant, quas hi edictis in praefectura sua propositis iudicibus provinciarum intimabant, vel ad omnium notitiam pervenire faciebant[63]. Et interdum quidem Praefecti Praetorio constitutionis principalis mentione dumtaxat facta sententiam legis edicto intimabant[64]; plerumque autem constitutionum verbis praemissis sive antelatis[65] edictum subiiciebant, quo vel simpliciter significarent, haec esse, quae princeps constituerit, vel etiam statuta principalia firmarent[66]. Nam ut olim Praetores edictis suis ius civile adiuvabant, actiones etc.

---

61) *Puchta Institut.* I p. 517 sq.

62) Cf. *Jac. Gothofredus* ad Cod. Theod. ed. *Ritter* To. VI P. II p. 5 sq.

63) Vide l. 4 C. Th. de decur. et silent. 6, 23. l. 6 C. Th. de itin. mun. 15, 3. Nov. post Cod. Theod. lib. I tit. 15 nov. 2 §. 4. — *Jac. Gothofred.* ad Cod. Theod. l. l. et To. I p. 3 sq. — *Brissonius* de formulis lib. III cap. 69.

64) *Otto* Papinian. p. 512.

65) De legibus antelatis edicto insignis locus est *Jac. Gothofredi* ad Cod. Theod. XI, 18 (ed. *Ritter* Tom. IV. p. 107), quem describam: „Mos hic scilicet olim fuit, ut magistratus iuberentur constitutiones seu edicta principum publice sub edicto seu programmate proponere et proferre, imo et anteferre, *praeferre:* praeferre, inquam, sic, ut lex principis praecederet, sequeretur mox edictum magistratus, quod recte probavit *Sirmondus* 2 Propemptici cap. 2....... comprobatur ex Novellarum subscriptionibus: Novellae, inquam, Valentiniani *de testamentis, de sepulchris, de libertis:* ubi diserte eae dicuntur: ,,*Antelatae Edicto Praefecti Praetorio,*“ ubi perperam Vir Clariss. emendabat: Antelato Edicto. Comprobatur id quoque Edicto Praefectorum, quo lex Theodosii, promulgata de Nestorii libris, inter Acta Synodi Ephesinae Part. IV pag. 1718 Tom. I Concil. Harduin. ubi aiunt diserte Praefecti, *τὸν τοῦ θείου φωτὸς γέμοντα νόμον προλάμπειν προσετάξαμεν, legem divino lumine plenam praelucere iussimus*...... Et recte *Sirmondus*, qui ex ipsa decori specie id etiam adstruebat: cui enim verisimile fiat, principum leges iudicum edictis subiectas fuisse? Idem vero recte contrariam sententiam perperam fulciri demonstravit his verbis: *Lex proposita sub Edicto;* ut Novella Valent. de praescript. 30 ann. Haec enim verba non ordinem denotant, sed modum proponendi: *sub*, idem est, quod *per* Edictum. Idem denique ostendit et *προγράμματα* et *προθέματα* non ideo dici, quod praeponerentur, sed quo *palam* proponerentur.“

66) Cf. l. un. C. Th. si per obreptionem 11, 13. — Caeterum apprime huc faciunt, quae *Heineccius* hist. Edict. lib. I cap. 5 §. 2 habet: „Ut exemplo res fiat clarior, exstant apud *Baronium* ad ann. 418 n. 18 et 20 acta quaedam adversus Pelagium et Caelestium, haereticos, quae ex tribus codicibus MSC. multo emendatiora edidit *Steph. Baluzius* sub finem Notar. ad Salvianum et Vincent. Lirinensem pag. 374. In illis primum occurrit, Honorii et Theodosii augg. rescriptum ad Palladium, praefectum praetorio, *datum prid. Kalendas Maias Ravennae DD. NN. Honorio XII et Theodosio VIII augg. consulibus,* quo capita dogmatis exsecrandi, Caelestium ac Pelagium, urbe expelli, sectatores vero eorumdem ad tribunalia pertrahi, ac deportatione puniri iubent. Quum vero adiecissent principes: *iuvat autem per omne paene imperium nostrum, qua mundus extenditur, huiusmodi promulgata diffundi: ne scientiae forte dissimulatio pastum praestet errori, atque im-*

pro legum tenore se daturos esse polliciti, ita etiam Praefecti Praetorio principum constitutiones sese exsequuturos esse edicebant, poenas et mulctas[67]) minati iis, qui illas transgredi fuerint ausi. Unde etiam explicari debet, quod hactenus a viris doctis non satis intellectum esse video[68]), nimirum qui factum sit, ut inter constitutiones principales tot sint, quas imperfectas appellare licet; quandoquidem probabile est, leges eiusmodi perfectionem, ut ita dicam, edictis accepisse, quibus a Praefectis Praetorio vel aliis magistratibus ad omnium notitiam perferrentur.

Aliud genus edictorum, quae à Praefectis Praetorio reddebantur, ad rem tributariam et annonariam pertinebat. Indictio tributorum a principe facta edictis a Praefectis Praetorio publicabatur[69]): et aliquando etiam extraordinaria illatio a Praefectis Praetorio edictis propositis indicebatur[70]). Census etiam cura ad eosdem Praefectos pertinebat[71]), quem sicubi suo tempore[72]) renovare oporteret, per edicta hoc ipsi imperasse videntur. Denique exactores tributorum invigilare debebant, ùt passim praecepta ad eos transmittere eosve edictis admonere necesse haberent[73]).

Tertium genus edictorum Praefectorum Praetorio hoc erat, quod ad officiales spectabat. Nam eiusmodi quoque edictorum, quibus denuntiaverint, quos ex officio suo eiecerint diversisque iusserint inhaerere muneribus, mentionem factam reperimus[74]).

Quartum genus pertinebat ad provinciarum administrationem. Inspiciebant enim, ne cui a rectoribus provinciarum oppressio fieret, providebant, ut defensores idonei constituerentur, decurionibus imminebant, opera publica, vias, cursum publicum, metalla, spectacula curabant: deque his rebus omnibus provinciarum iudices nonnunquam edictis admonebant[75]).

Denique etiam iurisdictionis causa passim edicta reddidisse videntur. Quod licet non possit certis probari argumentis, tamen pro auctoritate iudicii Praefectorum Praetorio verisimile et vel ideo credendum est, quoniam Praefecti Praetorio, ut mox videbimus, certe Anastasii et insequentium imperatorum temporibus eiusmodi edicta proposuerunt.

§. 9. C. *Ab Anastasio usque ad Iustinianum.*

Tempus, quod inter Anastasium et Iustinianum intercedit, in historia edictorum Praefectorum Praetorio non ideo ab anteriori tempore separavi et hac paragrapho specialiter pertractandum seposui, quod Praefectos Praetorio de aliis plane causis ab Anastasio inde edixisse credam: sed propterea, quod complura edicta a Praefectis Praetorio Orientis hoc tempore proposita etiamnum extent, quorum pars edita est, pars autem nunc primum a nobis edetur[76]). Deinde etiam M. Aurelius Cassiodorus Senator, qui apud Ostrogothos Theodorico regnante Praefectus Praetorio Italiae fuit, edictorum, quae ipse reddidit, formulas in unum collectas posteritati tamquam docu-

---

pune se quisque putet audere, quod condemnatum vigore publico sese finxerit ignorare: Palladius, praefectus praetorio, una cum collegis in continenti hoc edictum proposuit: *Iunius Quartus Palladius, Monaxius et Agricola, iterum praefecti praetorio, dixerunt, contra Pelagium atque Caelestium, catholici dogmatis fidem nefandis tractatibus destruentes, sententia principis invaluit, ut, venerabili urbe summoti, bonorum concilio mulctarentur. Hoc ergo omnes admoneri oportet edicto, ne quis sinistrae persuasionis erroribus credulum praestet adsensum. Et si ille sit plebeius ac clericus, qui in caliginis huius obscoena reciderit, a quocumque tractus ad iudicem, sine accusatricis discretione personae, facultatum publicatione nudatus, irrevocabile patietur exsilium. Nam superna maiestas, ut non colligit exsecrandam ignorantiam, ita ineptae disputationis reiicit iniuriam. Propositum exemplum Edicti.*. Hactenus edictum praefectorium, quo principum constitutionem publicavit Palladius." — Cf. etiam *Haubold* Inst. literar. p. 269 sq.

67) Habebant enim Praefecti Praetorio ius mulctae dicendae usque ad quinquaginta aureos. l. 4 C. Iust. de modo mulctar. 1, 54.

68) Plerique enim unicum huic rei remedium paratum fuisse arbitrantur per Novellam Theodosii (Nov. post Cod. Theod. lib. I tit. 8) sive l. 6 C. Iust. de legibus 1, 14. Caeterum cf. *Brissonius* de formulis lib. III cap. 78.

69) Videatur l. 34 C. Th. de annona et tributis 11, 1 et *Jac. Gothofredus* in Paratitlo ad h. t.

70) Cf. l. 7. 8. C. Th. de extraordin. 11, 16.

71) L. ult. C. Th. de censu 13, 10.

72) *v. Savigny in Zeitschr. f. gesch. Rechtsw.* VI p. 375.

73) L. 178 C. Th. de decurionib. 12, 1.

74) L. 10. 16 in f. C. Th. de div. off. 8, 7.

75) L. 19 C. Th. de accus. 9, 1. l. 23 C. Th. de poenis. 9, 40. l. 1. 3 C. Th. de defensorib. 1, 11. l. 108 C. Th. de decurionib. 12, 1. l. 3. 34 C. Th. de operib. publ. 15, 1. l. 4 C. Th. de spectaculis 15, 5. l. 5. 22 C. Th. de cursu 8, 5.

76) Cf. cap. III.

mentum studii et administrationis suae reliquit[77]), atque ita edictorum, qualia tum temporis a Praefectis Praetorio Italiae proponebantur, fidelem imaginem repraesentavit, quae nobis, quum potestas Praefectorum Praetorio in Oriente atque Occidente similis fuerit, genera edictorum a Praefectis orientalibus emissorum quasi ob oculos ponit.

Iam vero Anastasii, Iustini Iustinianique temporibus Praefecti Praetorio fere de iisdem causis edixerunt, de quibus eos iam antea edixisse paragrapho superiori monuimus. Sanctiones imperatorum ad se transmissas propositis edictis vulgabant, quod Novellis Iustiniani ostenditur, quas passim Praefecti Praetorio *ἐδίκτων ἐν τοῖς συνήθεσι καὶ νομίμοις μόνον τόποις προτιθεμένων* vel *διὰ προγραμμάτων οἰκείων* vel *κατὰ τόν νενομισμένον τρόπον κηρύγμασι* publicare iubentur[78]). Praeterea de tributis et annonis edicta emittebant, nec non de aliis rebus ad provinciarum administrationem spectantibus, id quod non solum constitutionibus nonnullis Codicis Iustinianei, repetitis fere ex constitutionibus Codicis Theodosiani supra laudatis, et formulis Cassiodori[79]) probatur, sed etiam apparet ex Edictis Praefectorum Praetorio mox edendis, inter quae v. c. reperiuntur edicta *de adiectione* (Ed. I et XXIV), *de apochis publicorum tributorum* (Ed. III c. 1, Ed. VI c. 1, Ed. XXXII c. 1, Ed. XXXIII c. 5), *de ponderatoribus* (Ed. VII), *ut pro unoquoque iugo unum ceratium ultra particularem delegationem praestetur* (Ed. XIII), *de L diebus post successionem* (Ed. XXVII c. 2), *de secretariis in provinciis* (Ed. XVIII), *de decurionibus* (Ed. IX), *de aedilibus* (Ed. VIII). Atque etiam Nov. CLXVII ab *Heimbachio* nuper[80]) integrior edita, quae continet *τύπον* Bassi Praefecti Praetorio, varia edictorum genera a Praefectis Praetorio reddi solita recenset initio his verbis: *Τὰ μὲν ἄλλα ὅσα διετυπώθη παρὰ τῶν ἡμετέρων θρόνων καὶ ἐν κοινοῖς δηλοῦνται γράμμασιν ἢ καὶ ἄλλοις γενικοῖς τύποις τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς, ἢ περὶ τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων καὶ τάξεων καὶ ὅλως ἀπαιτητῶν διαλεγομένοις, καθ' ὃν αὐτοὺς δέοι τρόπον τοῖς ὑπηκόοις προσφέρεσθαι, ἢ περὶ τῆς τῶν ὑπηκόων αὐτῶν ἐν τοῖς συναλλάγμασιν ὀρθότητος, καὶ τῆς περὶ τὰς εὐσεβεῖς εἰσφορὰς εὐγνωμοσύνης, τὴν ἑαυτῶν ἔχειν ἰσχὺν βουλόμεθα κ. τ. λ.*, ut proinde videas, Praefectos Praetorio quaedam edixisse *de provinciarum praesidibus et officiis et simpliciter exactoribus*, quomodo eos oporteret cum subditis agere, *vel de bona fide a subditis ipsis in contractibus observanda, et de sacris illationibus devota mente inferendis.*

Caeterum *τύποι περὶ τῆς τῶν ὑπηκόων ἐν συναλλάγμασιν ὀρθότητος* (de bona fide a subditis in contractibus observanda), qui hoc loco laudantur, edicta indicant iurisdictionis causa proposita, quibus negotiis inter privatos agendis forma constituitur: cuiusmodi edicta, si non et antea, nunc tamen a Praefectis Praetorio reddita esse, nequaquam dubium est. Nam allegantur edicta Praefectorum Praetorio ad ius privatum spectantia vel ab ipso Iustiniano, veluti in l. 16 C. *de iudiciis* 3, 1, ubi dicitur generalibus formis Praefectorum Praetorio statutum esse, „*necessitatem imponi iudice recusato partibus ad eligendos arbitros venire et sub audientia eorum sua iura proponere,*“ et in l. 27 C. *de fideiussoribus* 8, 40, ubi is, qui confessus est coram tabulariis, quod in fide sua aliquem suscepit, secundum generalia edicta sublimissimae praetorianae sedis post duos menses liberari dicitur, quasi sine scriptis fideiussione facta. Denique inter Edicta Praefectorum Praetorio, quae mox edemus, plurima sunt, quae ad iurisdictionem spectent, veluti *de in possessionem missione* (Ed. II, Ed. V c. 3, Ed. XII. XXIX), *de probationibus* (Ed. III. XX. XXI.), *de dotis constitutione et solutione* (Ed. V c. 1. 2, Ed. XXIII), et quae sunt eius generis reliqua.

§. 10. *De edictis Praefectorum Praetorio ordinariis et extraordinariis, publice propositis et ad magistratus, qui sub dispositione eorum essent, directis.*

Magistratus olim duplex genus edictorum proposuisse constat: alterum ordinariorum, ut

77) Variarum lib. XI. XII.

78) *Brissonius* de formulis lib. III cap. 69. 70. 71. 72. — *Biener Gesch. der Novellen* p. 25. 27 sqq.

79) Variar. lib. XI cap. 7. 35. lib. XII cap. 2. — Lib. XI cap. 16, lib. XII cap. 16. — Apud eundem Cassiodorum Var. lib. XI cap. 17 sqq. habentur edicta, quae officiales spectant.

80) *Zeitschr. f. gesch. Rechtsw.* VIII p. 352 sqq.

cum *Bachio*[81]) loquar, sive perpetuorum, quibus statim initio magistratus sui palam edicerent, qua ratione per totum annum magistratum suum gesturi essent, alterum extraordinariorum, prouti res ratioque postularet. Videtur igitur quaerendum esse, an etiam Praefecti Praetorio utriusque generis edicta promulgaverint.

Praefectos Praetorio perpetuae iurisdictionis et administrationis causa initio magistratus sui edicta proposuisse, nonnulli arbitrati sunt, veluti *Otto*[82]) et *Heineccius*[83]), idque duobus argumentis adstruere studuerunt: primum hoc, quod generales formae sive generalia edicta Praefectorum Praetorio passim laudentur, quae pro edictis perpetuae iurisdictionis causa initio magistratus propositis accipienda sint, deinde loco Cassiodori, qui Var. lib. XI cap. 8 sub auspicia praefecturae suae ad provinciales edixit: „*Priscus mos fuit, nova iura decernere, ut succedenti populo aliquid, quod omissum videbatur, adiungerent. Nunc autem sufficiens laus conscientiae est, vetera decreta servare.*“ Sed cur generalia edicta interpretemur perpetua i. e. initio magistratus proposita, nulla idonea ratio est; et Cassiodorus nequaquam hoc dicit, Praefectos Praetorio ante se ipsum edicta perpetua proponere consuevisse[84]), sed ad edicta perpetua Praetorum respexisse, et hoc sibi velle videtur, *priscum* illum *Praetorum* morem a novis magistratibus et inprimis a Praefectis Praetorio non observari. Itaque hoc potius Cassiodori loco laudato probatur, edicta perpetua initio magistratus a Praefectis Praetorio nunquam proposita fuisse: id quod vel ex eo probabile fit, quod de *perpetuis* Praefectorum Praetorio formis sive edictis in fontibus historiae iuris prorsus nihil memoriae proditum est[85]).

Verumenimvero etsi Praefecti Praetorio edicta perpetuae iurisdictionis causa sub auspiciis magistratus sui proponere non consueverint, tamen ordinaria ratione statim initio edicta divulgasse videntur, quibus auspicarentur quasi magistratum, et, se Praefectos Praetorio constitutos esse, iudicibus et provincialibus tractus sui atque etiam episcopis notum facerent, et se quidem iustitiae cultores fore publice sponderent, illos autem ad legum observantiam hortarentur. Huiusmodi enim edicta[86]) magistratibus in suscipienda administratione recentioribus certe temporibus quasi solennia fuisse, in universum ostendunt constitutiones imperatorum[87]), et de Praefectis Praetorio in specie probant Edicta Cassiodori Praefecti Praetorio Italiae ad Senatum urbis Romae, ad Papam, ad episcopos, ad iudices provinciarum et ad provinciales auspicandi magistratus causa emissa[88]).

Et haec quidem de *ordinariis* edictis Praefectorum Praetorio. Reliqua edicta omnia *extraordinaria* fuerunt. Ex his nonnulla generalia praecepta continebant in futurum observanda, nonnulla singulis dumtaxat rebus, prouti incidissent, normam dabant ad alia non extendendam. Deinde alia, — res plane nova et antiquitati incognita, — iussu imperatorum, alia pro potestate sua a Praefectis Praetorio sponte proponebantur. Inter illa eminent edicta, quibus quotannis indictionem a principe factam publicabant, quae medium quodammodo locum inter ordinaria et extraordinaria edicta obtinent[89]).

Caeterum edicta Praefectorum Praetorio aliquando certis tantum personis intimabantur, veluti rectoribus provinciarum[90]); edicta enim, quibus generaliter aliquid imperaretur, per modum

---

81) Hist. iurispr. lib. II cap. 2 sect. 3 §. 2. 3.

82) In Papiniano cap. 14 §. 4.

83) Hist. Edictor. lib. I cap. 5 §. 2.

84) *Heineccio*, cui haec interpretatio placuisset, sese iam opposuit *Cramer* in *Hugo Civil. Magazin* tom. III p. 161.

85) Nec Gaius (I, 6), nec alii post Gaium scriptores eius rei mentionem faciunt. Deinde lex Cornelia, qua magistratus populi Romani, qui iurisdictionem sortiti erant, ad edicta perpetua proponenda obstricti erant, ad novos magistratus nec pertinuit nec translata est. Denique non idem his temporibus, qui olim post legem Aebutiam, edictorum perpetuorum usus fuit.

86) Possis dicere: *Antrittspatente*. Cf. *Cramer* l. l. p. 159.

87) Haec edicta, quantum ad rectores provinciarum attinet, proprio nomine vocabantur *διατάγματα*, et *διαταγματάριοι*, qui ea ad provincias perferebant, l. 2 C. *de sportulis* 3, 2. — Cf. Nov. XVII c. 16, Nov. XCV c. 1 §. 2.

88) Variar. lib. XI cap. 1. 2. 3. 7. 8.

89) Hic esse videtur, quem *annuum sermonem* vocavit Cassiodorus Var. lib. XII cap. 2, quo loco talis edicti formula habetur. Ibi primum iudices generaliter adhortatur, et deinde sic pergit: „*Haec nos annuo sermone convenit loqui.... Veniamus nunc ad consueta....quod feliciter dictum sit, te officiumque tuum...possessores praecipimus admonere, ut tributa Indictionis XIII devota mente persolvant etc.*“

90) Probatur hoc eo, quod nonnunquam dumtaxat iudicibus provinciarum sanctiones imperatorum insinuare iubebantur; cf. *Gothofred.* ad Cod. Theod. ed. *Ritter* tom. I p. 3. Probatur praeterea Cassiodori formulis, quae

(*sacrae* formae) audiunt, sic edicta Praefectorum Praetorio verbi causa vocantur „formae sublimissimae praetorianae sedis[6]“, *τύποι τῶν ἐπάρχων*[7]), *ὑπαρχικοί*[8]) sive *ἐπαρχικοὶ τύποι*[9]). Atque hinc orta est appellatio *Eparchicorum*, qua viri docti post *Cuiacium*[10]) edicta Praefectorum Praetorio fere significare solent. Nos ea abstinendum esse putavimus, tum quia nullis veterum auctorum testimoniis comprobatur, tum quia ambiguitatem quandam in se habere videtur, utpote quae praecepta *τῶν ἐπάρχων τῶν πραιτωρίων* et *τῶν ἐπάρχων τῆς πόλεως*, imo *τῶν ἁπλῶς ἀρχόντων* sive *ἐπαρχόντων*[11]) plane confundat[12]).

§. 12. *De auctoritate edictorum Praefectorum Praetorio.*

Supra observavimus, edicta Praefectorum Praetorio modo praecepta generalia in futurum observanda comprehendisse, modo singulis dumtaxat rebus, prouti incidissent, normam imposuisse ad alia non extendendam. Et his quidem edictis, sicubi competenter aliquid imperatum esset, id statim observatum esse, non est quod fuse demonstrem. Tantum generalia illa edicta quatenus obtinuerint, diligentiori tractatu indigere videtur, ideoque de iis solis in sequentibus sermo erit.

Iam vero inquirentibus nobis in vim atque auctoritatem edictorum Praefectorum Praetorio primo quidem obtutu non improbabile videbitur, eiusmodi edicta annua fuisse vel certe non ultra valuisse, quam is, qui ea proposuisset, Praefectura fungeretur, et proinde temporalem dumtaxat valorem habuisse, nisi forte a successoribus confirmarentur et sic tralatitia fierent. Nam antiquitus institutum fuerat, ut quodlibet edictum omnem vim atque auctoritatem amitteret, postquam is, qui id proposuisset, magistratu sese abdicasset, nisi forte a successore eius in novum edictum ab ipso proponendum verbotenus translatum vel simpliciter confirmatum esset. Idque etiam in edictis Praefectorum Praetorio obtinuisse, nonnulla sunt quae indicare videantur. Cassiodorus enim, Praefectus Praetorio sub Theodorico Ostrogothorum rege, edictum a se propositum Variar. lib. XII cap. 2 „*annuum sermonem*“ vocat. Idem Cassiodorus Variar. lib. XI cap. 8 his verbis: „— *sufficiens laus conscientiae est, vetera decreta servare*“, edicta Praefectorum Praetorio tralatitia se servaturum esse, promittere videtur. Et similiter Nov. CLXVII, quae est Forma Bassi Praefecti Praetorio, eo loco, quem §. 9 exscripsimus, atque etiam Forma Hephaesti, quae mox a nobis edetur, edictorum a praedecessoribus compositorum confirmationem continent.

At enim vero rem accuratius perscrutantibus coniectura illa non potest non erronea videri. Scilicet quum magistratus Praefectorum Praetorio haud fuerit annuus, ineptum est existimare, edicta eorum annua fuisse. Nec magis verisimile est, edicta eorum, donec magistratum gererent, non autem ultra valuisse: nam sic confusa profecto atque incerta cuncta fuissent, quum Praefecti Praetorio haud raro per dies vel menses mutati sint, et priusquam edictum Praefecti

---

rae etiam *μέγιστοι* dicuntur. Sed hoc epithetum, an semper et unice edicta Praefectorum Praetorio significet, affirmare non ausim: illud vero vel minus his edictis proprium est, utpote quod omnibus edictis tam imperatorum quam aliorum magistratuum, quae generaliter aliquid praecipiunt, competat.

6) Cf. l. 16 C. *de iudiciis* 3, 1.

7) Index Novellarum CLXVIII in Cod. Marc. 179 haec habet: *ἡ ρξϛ' ἐστὶ τύπος α' τῶν ἐπάρχων. ἡ δὲ ρξζ' ἐστὶ τύπος κδ' τῶν ἐπάρχων. ἡ δὲ ρξη' ἐστὶ τύπος τῶν ἐπάρχων β'.* Cf. *Biener Gesch. der Novellen* p. 618.

8) In Cod. Marc. 179 indici Edictorum Praefectorum Praetorio inscribitur: *'Αρχὴ τῶν ὑπαρχικῶν τύπων.* Videatur Delineatio p. 105, et *Biener* l. l. p. 619, qui perperam habet *ἐπαρχικῶν*.

9) Nov. 168 in Indice Reginae inscriptionem habet: *ἐπαρχικὸς τύπος περὶ ὁμοδούλων.* Videsis *Heimbach 'Ανέκδ.* tom. II p. 246.

10) *Cuiacius* Obss. VI, 10, qui edicta Praefectorum Praetorio *Eparchica* appellata esse tradit. Sumsit hoc *Cuiacius* ex Harmenopulo, qui se *Eparchicis* in Hexabiblo componenda usum esse in Protheoria professus est. Verum haec Eparchica ab Harmenopulo collata edicta Praefectorum Praetorio fuisse, perperam *Cuiacius* statuit, quandoquidem Harmenopulus ipse haec *ἐπαρχικὰ ἀπὸ τῶν τοῦ ἀσκαλωνίτου ἰουλιανοῦ τοῦ ἀρχιτέκτονος ἐκ τῶν νόμων ἤτοι ἐθῶν τῶν ἐν παλαιστίνῃ* esse dicit. Cf. Harm. II, 4, 12.

11) Etiam edicta Praefectorum Urbi *ἐπαρχικά* vocata esse *Cuiacius* ipse existimasse videtur: negat autem, edicta praesidum unquam sic appellata esse. Sed quidni? Certe Harmenopuli *ἐπαρχικά* provincialia sunt, quippe quae dicantur esse *ἐκ τῶν νόμων ἤτοι ἐθῶν τῶν ἐν παλαιστίνῃ*. Vide tamen *Bienerum Gesch. der Nov.* p. 99 not. 27 in alia omnia abeuntem.

12) Hinc corrigas velim, quae dixi in Delineat. §. 8. Ibi enim auctoritate *Cuiacii* deceptus vel ipse verbum *ἐπαρχικῶν* pro edictis Praefectorum Praetorio usurpavi.

alicuius per provincias divulgatum esset, successor ei ab imperatore datus sit. Denique certis argumentis demonstrari potest, Iustiniani certe temporibus edicta Praefectorum Praetorio perpetuum valorem habuisse. Primum enim Iustinianus in l. 27 C. *de fideiussoribus* 8. 40, quae ad Ioannem Praefectum Praetorio data est, in genere quasi valida allegavit „*generalia edicta sublimissimae praetorianae sedis*," nec adiecit „a te proposita" vel certe „tuae sedis"; ita ut etiam anteriorum Praefectorum Praetorio edicta comprehendere videatur; atque idem Iustinianus in Nov. XXX cap. 3 formas Nicetae antiquioris cuiusdam Praefecti Praetorio in suo robore manere iussit. Similiter etiam Theodorus ICtus Graecus, qui sub Tiberio vixit, formam a Leone Praefecto Praetorio multo ante emissam quasi obtinentem adhuc laudavit[13]). Quid? quod collectiones edictorum Praefectorum Praetorio, tam antiquiorum quam recentiorum, quae post Iustinianum in usu fuerunt, et trium formarum in Collectionem CLXVIII Novellarum receptio aperto testimonio sunt, edicta ista etiam posterioribus temporibus observata esse[14]).

Quas autem rationes supra attuli indicaturas, edicta Praefectorum Praetorio eatenus tantum valuisse, donec auctor eorum magistratum deponeret, eae speciosae magis quam verae sunt. Nam *sermo annuus* apud Cassiodorum non de edictis annuis Praefectorum Praetorio, sed secundum id, quod §. 10 not. 89 notavimus, de indictione quotannis a Praefecto Praetorio publicanda accipiendus est. Idem Cassiodorus, ubi sub auspiciis magistratus sui *vetera decreta* se servaturum esse edicto promittit, de antiquis iuribus et legibus in genere, non autem de edictis Praefectorum Praetorio tralatitiis cogitasse videtur; Praefecti autem Praetorio Orientis, qui edictis suis praedecessorum edicta confirmaverunt, usi sunt hac in re usitata quadam licet superflua dicendi formula, quam etiam in imperatorum constitutionibus saepenumero paene abundare deprehendimus[15]). Denique si quaeras, quomodo factum sit, ut antiqua ratio, secundum quam edicta magistratuum nonnisi annuum vel certe temporalem valorem habuerunt, in Praefectis Praetorio haud obtinuerit, non est difficilis ad hanc quaestionem responsio. Nonnulli[16]) quidem arbitrantur, hanc quasi praerogativam Praefectorum Praetorio fuisse, ut edicta eorum servata sint, postquam is, qui ea proposuisset, abiisset magistratu. Mihi vero universum illud edictorum annuorum sive temporalium institutum sensim sensimque in desuetudinem abiisse videtur. Etenim magistratus novi, qui ab imperatoribus creabantur, non semper ad certum tempus constituebantur, ut proinde edictorum, quae proposuissent, auctoritas circumscribi certo tempore vix potuerit. Imo quemadmodum acta imperatorum initio monarchiae confirmatione post certum tempus indigebant, postea autem in perpetuum valitura fiebant, ita etiam edictis magistratuum, qui potestatem ab imperatoribus accepissent, perpetuum robur tacite accomodatum esse videtur. Nempe quum olim pro constitutione liberae reipublicae persona ipsa, quae populi scito magistratum accepisset, imperare et edicere esset visa, postea non tam personae singulari magistratus, quum potius *τῷ ἀσωμάτῳ* et quasi *ἀθανάτῳ τῆς ἀρχῆς* imperium et iurisdictio et administratio cum iure edicendi adscribebatur, ita ut per successiones in magistratu factas gesta et edicta praedecessorum infirmari minime viderentur.

Quae quum ita sint, dubium esse non potest, quin a Praefectis Praetorio edicta in perpetuum valitura proposita sint. Plerique[17]) adeo historiae iuris auctores, ad l. 2 C. *de officio Praefecti Praetoriorum Orientis* 1, 26 provocantes[18]), quasi quoddam ius legum ferendarum Praefectis Praetorio tribuere voluerunt, eorumque edicta vim legis habuisse contendunt. Sed constitutio illa hoc tantum edicit, edicta Praefectorum Praetorio *servari* debere; verbum autem *servari* simpliciter positum nequaquam significat „pro lege custodiri" sive „legis vicem obtinere."

---

13) Basil. ed. *Fabrot.* tom. IV p. 414 schol. t.

14) Conferatur etiam Nov. 134 cap. 6.

15) Videatur exempli gratia l. 5 C. de legit. tutelis 5, 30. l. 3 C. de bonis libert. 6, 4.

16) Veluti *Puchta Instit.* I p. 617 not. c.

17) Gl. ad l. 2 C. cit. *Cuiac.* Obss. VI, 10. *Bethmann-Hollweg Gerichtsverfass. des sinkenden römischen Reichs* p. 75. *v. Savigny System* I p. 144. *Puchta Institutionen* I p. 616.

18) Nonnulli etiam provocant ad Cassiodor. Var. VI, 3, ubi haec de Praefecto Praetorio leguntur: „*Paene est, ut leges condere possit.*" Sed hoc ipsum, quod vocabulum *paene* usurpatur, satis aperte indicat, ne a Cassiodoro quidem Praefectum Praetorio quasi alterum legislatorem praedicari.

Itaque ius legum ferendarum Praefectis Praetorio perperam vindicatur, et edicta eorum a legibus probe distinguenda sunt. Discrimina autem inter leges, quae vere dicuntur [19]), et edicta Praefectorum Praetorio haec intercedunt. Primum: quum lex generalis universis totius imperii civibus imperet, edictum generale Praefecti Praetorio provincialibus tantum in tractu, cui praeest, praecipit. Alterum: edicta Praefectorum Praetorio ita demum valent, si legibus non sint contraria; lege scilicet lex abrogari potest, non autem edicto magistratus, cui hactenus tantum ius edicendi concessum est, quatenus nil contra leges fiat. Tertium: quum leges de qualibuscunque causis ac negotiis ferantur, edicta a Praefectis Praetorio solum de his rebus, quarum cura ad eos pertinet, possunt proponi. Denique quartum hoc est: lex magistratibus omnibus normam imperandi praescribit, edictum autem Praefecti Praetorio ne hos quidem magistratus, qui in praefectura eius constituti sunt, omnes obstringit, sed eos tantum, qui sub dispositione eius sunt [20]).

§. 13. *Interpretatio legis 2 Cod. de officio Praefecti Praetoriorum Orientis et Illyrici.*

De Praefectorum Praetorio edictis eorumque auctoritate insignis locus est l. 2 Cod. *de officio Praefecti Praetoriorum Orientis et Illyrici*, quam aliquoties iam laudavimus et nunc diligentius examinemus. Verba eius legis haec sunt:

> *Idem A. Restituto.* Formam [21]) a Praefecto Praetorio datam, etsi generalis sit, minime legibus vel constitutionibus contraria [22]), si nihil postea ex auctoritate mea innovatum est, servari aequum est. *Dat. Idib. Aug. Severo et Quintiano Conss.*

Eiusdem tituli lex prima, quae praecedit, inscribitur: *Imp. Alexander* etc. Itaque *Idem Augustus*, a quo l. 2, de qua agimus, profecta esse dicitur, Alexander est, sive, ut plenius dicam, M. Aurel. Severus Alexander. Is igitur Restituto cuidam, sive privato sive magistratui minori [23]), in verba illa rescripsisse dicitur: *Idibus Augustis Severo et Quintiano Consulibus*, qui

---

19) Leges, *νόμους abusive* aliquando vocant edicta magistratuum. Lydus de magistratib. II, 16, qui *νόμους τοῦ Καππαδόκος* laudat, aut de Edictis, aut, quod magis placet, de moribus Ioannis Cappadocis Praefecti Praetorio intelligendus est.

20) De hoc, quod ultimo loco posuimus, longe aliter iudicavit *Alciatus*, qui Paradox. II, 9 sic existimat: „si praefectus praetorio legem in sua provincia promulgaverit,....etiam caeteros, alioquin eius iudicio non subiectos, tamen lege illa teneri; cuius exemplum inter iudiciorum sanctiones hoc reperire est. Generali praefecti praetorio forma expressum fuerat, iudicem delegatum, si suspectus esse coepisset, recusari posse; dubitatum deinde est, num et idem in delegato principis esset, et idem esse, Iustinianus Caesar respondit: quod non tam ex eius lege locum habet, quam quod generalis haec praefecti forma etiam ad hos delegatos produci potest: et hanc interpretationem, quamvis reclamante *Iasone*, textui ipsi (l. 16 C. *de iudiciis* 3, 1) magis convenire, qui eum viderit, pronunciaturus est, scio.“ Sed argumentum, quo *Alciatus* utitur, quam infirmum sit, textus ipse luculenter ostendit; dicit enim Iustinianus: „*Apertissimi iuris est*, licere litigatoribus iudices delegatos ante, quam his inchoetur, recusare, quum *etiam* ex generalibus formis sublimissimae tuae sedis statutum sit, necessitatem imponi iudice recusato partibus ad eligendos arbitros venire etc.“ Caeterum poterit aliquis ad stabiliendam *Alciati* sententiam hoc adducere, quod in nonnullis edictis etiamnum extantibus Praefecti Praetorio praecipiant, quid in urbe regia fieri debeat, ubi tamen Praefecto Urbi iurisdictio competebat. Sed hoc vel sic explicari potest, ut Edicta illa a Praefectis Praetorio hactenus data esse intelligantur, quatenus ipsi in urbe iurisdictionem haberent, vel sic, ut ea a Praefectis Praetorio una cum Praefectis Urbi proposita esse dicantur, quandoquidem passim summi magistratus simul edixisse videntur. Cf. Concilior. collect. nova, ed. *Mansi* tom. V p. 415. 661.

21) *Accursius* in quibusdam exemplaribus „Normam“ legi auctor est. Nempe *norma* pro *forma* a librario parum docto emendatum esse videtur, et glossema ita sapit, ut nil supra.

22) Ita ut nunc hic locus legtur verba: *minime — contraria* per oppositionem ad *τὸ generalis* trahenda sunt, quamquam haec verborum structura perquam dura est. Variantes lectiones, quas libri MSS et editi suppeditant, nullius usus sunt. Nam quod in Codice Gottingensi legitur: *generalitas*, ut referatur ad verba: *legibus vel constitutionibus*, vel quod alii habent: *et si generalis sit, si minime* etc. nec sensum magis idoneum praebet, nec ferri potest. *Puchta* (*Instit.* I p. 616 not. a) haec verba: *minime legibus vel constitutionibus contraria*, emblema Triboniani esse censet: fortasse propterea, quod orationem quasi impediant, fortasse etiam propter usum vocis *minime*. Equidem non tam Tribonianismum hoc loco latere crediderim, quippe cui verborum: *legibus et constitutionibus* iuxta positio non satis conveniat, quam potius *contrariam*, ut ad *formam* referatur, pro *contraria* scribendum esse existimaverim.

23) Nam ubi nomini eius, ad quem rescribitur, magistra-

tes annus post Christum natum 235, non 236, ut in antiquioribus editionibus Codicis Iustinianei perperam positum est. Constat autem, Alexandrum his ipsis Consulibus et quidem iam die XIV Martii in Germania militum factione interfectum esse, ideoque aut inscriptionem aut subscriptionem mendosam esse plerique existimaverunt, quippe quae Alexandrum auctorem facerent legis post multos dies, quam diem supremum obiisset. *Pagius*[24]) *Idibus Februariis* legendum censuit, *Ritterus*[25]) *Idibus Ianuariis* legere maluit. Contra *Spangenbergius*[26]), cum quo *Hauboldus*[27]) facere videtur, Maximinum, qui Alexandro occiso statim ad imperii fastigium elatus est, auctorem nostrae legis esse statuit, et propterea inscriptionem eius sic emendare voluit: *Imp. Maximinus Restituto.* Sed communis et constans Codicum MSS lectio quodammodo defendi posse videtur. Dies nimirum et Consules non ipsa imperatoris manu rescriptis subscribebantur, sed alia manu sive post subscriptionem manu divina factam sive ad latus adiiciebantur, id quod tam aliis locis, quam his probatur, quos affert *Brissonius de formulis* lib. III cap. 78 et 82. Et haec quidem diei et Consulum adnotatio tunc facta esse videtur, quum rescriptum e scriniis imperialibus prodiret: ita ut plerumque dies posterior, quam quo princeps rescriptum dictasset, a scriniariis minus expeditis adnotaretur. Iam vero quum Alexander initio anni p. Chr. n. 235 in Galliam et Germaniam, imo Britanniam profectus esset, nec scrinia forte, utpote bello intentus, secum duxisset, facile evenire potuit, ut, quae rescripta in itinere dederat, post eius mortem demum e scriniis emitterentur et diem morte eius posteriorem in subscriptione prae se ferrent. Itaque standum lectioni vulgari, quae Alexandrum paulo ante, quam cum imperio vitam amitteret, rescriptum, de quo agimus, dedisse significat.

Transeamus nunc ad alterum disputationis nostrae caput, quaestionem nimirum de sententia, quae constitutioni Alexandri tribuenda sit. Qua quidem de re viri docti[28]) communiter quasi sic videntur sentire: Alexandrum Praefectis Praetorio primum hac constitutione ius formas generales dandi, i. e. edicta generalia perpetuae iurisdictionis causa proponendi, concessisse, et edictis huiusmodi vim legum sive robur constitutionum largitum esse[29]). Sed haec interpretandi ratio, si quid video, prorsus improbanda est. Primum enim vocabulo formae edictum perpetuae iurisdictionis causa propositum significari, nullis testimoniis comprobari potest, et secundum ea, quae §. 11 disputavimus, a genealogia eius verbi abhorret. Deinde propterea, quod servari ab Alexandro iubentur, formae Praefectorum Praetorio non statim vim legum habent: nam servandi vocabulum plane generale est, et nisi quid expresse *pro lege* servari iubeatur, legis vicem non semper habet.

---

tus nomen non est additum, non statim ille pro privato habendus est. Nomen magistratus, maxime si ex minoribus esset, in rescriptorum inscriptionibus aliquando ab iis, qui rescripta colligerent, aliquando a librariis per incuriam omissum esse videtur.

24) Crit. in Annal. *Baronii* ad annum 235.

25) Hist. PP. cap. 2 in fine.

26) In edit. Corp. Iuris Gotting. in notis ad l. 2 C. cit.

27) In tabb. chronologg. ad a. 235.

28) Videantur auctores not. 17 laudati. *Walter Rechtsgesch.* p. 295 cum cautione: „*Alexander Severus,*“ ait, „*gab ihm* (Praefecto Praetorio) *selbst das Recht, allgemeine Verordnungen zu erlassen.*“ *Burchardi* autem *Staats- und Rechtsgesch. der Römer* §. 112 haec habet: „*Alexander Sever bestimmte, dass die von den Präfecten des Prätoriums erlassenen Verordnungen,* Formae, *insofern sie weder den Volksschlüssen* (?) *noch den Constitutionen widersprächen, Gesetzeskraft haben sollten*“, et in nota addit: „l. 2 C. de offic. praef. praet. (1, 26.) *Der Schlüssel zu dieser Bestimmung möchte in der eigenthümlichen Stellung zu finden seyn, welche Ulpian als Präfect des Prätoriums einnahm, da er während der Jugend von Alex. Sever gewissermassen Reichsverweser war.*“ Verum Ulpianus, quod pace viri clarissimi dixerim, quantumvis ad augendam Praefectorum Praetorio potentiam contulerit, hoc tamen tempore, quo l. 2 C. cit. data est, e vita iam excesserat.

29) Interpretatio legis nostrae, quam *Alciatus* Paradox. lib. II cap. 9 proposuit, digna esse videtur, quae hoc loco integra describatur. Sic enim ille: „Quemadmodum id intelligendum sit, tractatum a maioribus video, at *Bartolus* aliique numero plures, facultatem habere praefectum praet. universalem legem condendi, ex ea constitutione putant. At alibi idem *Bartolus*, et quidam alii, *Othofredo* autore, id illi minime licere, nisi in his, quibus praeest provinciis, arbitrati sunt: verbumque illud generale extra eius territorii fines non accipiunt. In quam sententiam si accedamus, nihil magis praefecto praetorii competet, quam caeteris magistratibus, qui in sua administratione et ipsi iura statuere edicereque possunt. Quod omnino verisimile non est (?), tametsi alium ipse huiusce legis sensum existimem, ut si praefectus praetorio legem in sua provincia promulgaverit, et quidem generaliter, exempli causa: quicunque, vel omnis qui tale commiserit, plectatur: si imperatoriis constitutionibus non adversetur, etiam caeteros, alioquin eius iudicio non subiectos, tamen lege illa teneri etc.“

Denique quis est, qui sibi persuaderi patiatur, Praefectos Praetorio ἀκμὴν potentiae suae, facultatem leges condendi, *rescripto* ad privatum vel ad magistratum minorem dato consequutos esse?

Quae quum ita sint, opinione communi reiecta novam, age, interpretationem quaeramus.

Secundum id, quod supra §. 11 exposuimus, formae proprie sunt epistolae formales a principe ad magistratus sub dispositione eius constitutos directae, quales fere praecepta generalia continentes in causis gravioribus mitti solebant. Et haec quidem formarum ratio quemadmodum ab imperatoribus originem duxit, ita initio ius formas dandi imperatori soli competebat. Postea autem Praefecti Praetorio, quum ad summum potestatis suae fastigium pervenissent, vice imperatoris formas dare coeperunt: idque potissimum sub Alexandro factum esse probabile est, quippe qui iuvenis admodum regnum susceperit et imperii administrationem paene totam Praefectis Praetorio commiserit. Dubitatio autem esse poterat, an formae a Praefecto Praetorio iure darentur et a magistratibus custodiendae essent: nam magistratus, ad quos formales epistolas dirigeret, Praefectus Praetorio tum temporis nullos sub sua ipsius dispositione habebat, et antiqua observantia haec erat, ut ab imperatoribus tantum formae emanarent. Ita factum esse videtur, ut Restitutus quidam, magistratus puta, ad quem eiusmodi forma a Praefecto Praetorio data esset, ad Alexandrum de ea re referret. Alexander autem Restituto in haec verba rescripsit: Etiam formam generalem a Praefecto Praetorio datam, dummodo legibus vel constitutionibus non sit contraria, (— nam potestas Praefecti Praetorio adeo quidem non extenditur, ut quicquam contra leges imperare vel praecipere possit, —) servari aequum est, i. e. pro auctoritate, qua Praefectus Praetorio pollet, observari par est, si nihil postea ex auctoritate mea innovatum est, i. e. si formam ab illo datam quasi tacite comprobavero, et nec revocavero eam nec novam formam ipse dedero. — Ex hac igitur interpretatione legis 2 Cod. *de officio Praefecti Praetoriorum* non quidem nunc primum Praefecti Praetorio ius generales formas edendi ab Alexandro acceperunt, — id quod rescripto ad magistratum inferiorem effici haud poterat, — sed postquam aliquamdiu eiusmodi formas dare coepissent, et dubitatio exorta esset, an potestatem, quae soli imperatori competere videretur, iure sibi vindicassent, Imperator Alexander de ea re consultus formas eorum observandas esse rescripsit.

Verumenimvero interpretationi, quam modo exposuimus, hoc quodammodo obstare videtur, quod non est verisimile, magistratum aliquem inferiorem iussionibus Praefecti Praetorio illis temporibus renitendi habuisse audaciam, et quod Praefectos Praetorio, quippe qui pleraque vice principum agerent, etiam formas nemine contradicente probabilius sit edidisse. Itaque alteram potius interpretationem praetulerim, quam nunc proponam.

Nimirum Domitium Ulpianum, cui Praefecturam Praetorio Alexander dederat, et caetera, quae ad administrationem imperii pertinebant, dum adolesceret, permiserat, varias subinde formas dedisse credibile est. Is quum postea a militibus praetorianis necatus esset, quaestio enata esse videtur, an formae ab eo datae etiam post mortem eius obtinere deberent. Nam in haec ipsa tempora mutatio illa[30]) incidit, qua tandem effectum est, ut, sicuti constitutiones imperatorum, ita etiam edicta magistratuum perennia fierent[31]): unde facile evenire potuit, ut magistratus quis Imperatorem Alexandrum de hoc consuleret, an formae ab Ulpiano datae, postquam successorem accepisset, etiamnum observandae essent. Alexander autem ad eiusmodi consultationem in haec verba rescripsit: Formam generalem ab Ulpiano Praefecto Praetorio datam, si legibus vel constitutionibus non sit contraria, (— nam eiusmodi forma non consistit, quum Praefectus Praetorio legibus derogare non possit, —) servari aequum est, i. e. etiamnum in suo robore manere convenit, si nihil postea, i. e. postquam Ulpianus mortuus est et alius in eius locum suffectus est, ex auctoritate mea innovatum est[32]). — Secundum hanc interpretationem Imperator Alexander

---

30) Cf. supra §. 12.

31) Mutatio illa, quantum ad edicta magistratuum attinet, coepisse videtur ab Edicto perpetuo per Hadrianum confirmato. Sed quando perfecta fuerit, quaeri potest, quum quod maius est, vel post Hadrianum aliquatenus in ambiguo fuisse videatur, an constitutiones principales in perpetuum valerent. Quantumvis enim Gaius I, 5 nunquam dubitatum esse affirmet, quin constitutio principis legis vicem obtineret, tamen l. 2 C. *de diversis rescriptis* 1, 23 Claudii adeo temporibus dubitationes superfuisse ostendit.

32) Animadvertas, quaeso, quomodo singula verba legis, de qua agimus, alio hic, quam supra, sensu acceperim.

non quidem nunc primum in l. 2 C. *de officio Praef. Praet. Or.* constituit, ut formae Praefectorum Praetorio in perpetuum valerent, verum id confirmavit rescripto ad Restitutum quendam, qui fortassis propter hoc solum, quod Ulpianus a militibus praetorianis quasi damnatus et necatus esset, de eo addubitandum esse crediderat.

Habes iam duas interpretationes rescripti ab Alexandro dati, utramque ab ea, quae quasi communis virorum doctorum esse videtur, diversam; elige, quam sequi velis.

§. 14. *De vi, quam edicta Praefectorum Praetorio in iure civili excolendo et efformando habuerunt.*

Vidimus hactenus, Praefectos Praetorio summam potestatem habuisse longeque maiorem, quam olim praetores: vidimus etiam, edicta ab iis proposita esse non tantum iurisdictionis sed etiam administrationis causa, eaque non, ut praetorum edicta, annua fuisse sed in perpetuum obtinuisse, nisi quid postea novis edictis vel ex auctoritate principum innovatum esset. Iam vero licet hinc colligendum esse videatur, edicta Praefectorum Praetorio in iure privato et publico efformando plus valuisse, quam ipsa praetorum edicta, res tamen longe aliter cessit: in iure enim Iustinianeo paucissima tantum vestigia eorum reperiuntur.

Si autem quaeras, qui factum sit, ut edicta Praefectorum Praetorio minorem, quam edicta praetorum, vim in iure civili excolendo exercuerint, accuratius rem perpendens causas reperies hasce: Primum praetores olim, licet ipsi in iure parum versati essent, tamen viris iuris peritissimis tamquam consiliariis et assessoribus utebantur; Praefecti autem Praetorio nec ipsi ex prudentibus eligebantur, et officialibus utebantur, quorum quae fuerit scientia, ex tristi exemplo Ioannis Lydi nimis perspicuum fit. Deinde praetores unice iurisdictioni vacabant: Praefecti Praetorio plerumque aliis negotiis et potissimum pecuniis quaerendis intenti erant, et iurisdictionem magis pro onere habuisse et, quantum fieri posset, officialibus suis commisisse videntur. Denique, quod maxime animadvertendum est, postquam praetores opportunitatem edicendi post legem Aebutiam nacti sunt, edictum praetoris, dum ius civile minus expolitum esset, viva vox iuris civilis fuit; postea vero vel ipsius praetoris obmutuerunt oracula, et postquam principes potestatem iuris civilis adiuvandi, supplendi atque corrigendi quasi praecipuam sibi vindicaverunt, magistratibus etiam maioribus, puta Praefectis Praetorio, *sufficiens*, ut cum Cassiodoro [33]) loquar, *laus conscientiae fuit, vetera decreta servare.*

Illud quidem probabile est, ius, quod ad provinciarum administrationem et ad tributa spectat, magna ex parte edictis Praefectorum Praetorio formatum fuisse. Praefectis enim illa inprimis curae cordique erant, et ius circa ea constitutionibus imperatorum, quatenus nobis innotuerunt, introductum multis lacunis laborat, quas a Praefectis Praetorio edictis suppletas fuisse necesse est. Sed nec horum edictorum multa ad nos pervenerunt: nam ius, quod ad administrationem et tributa pertinet, ita varium et mutabile esse solet, ut normae illi datae plerumque cito in desuetudinem vel oblivionem cadant.

Quae quum ita sint, nec mirum est, neque vero etiam magnopere dolendum, quod edicta Praefectorum Praetorio pauca tantum supersint: quamquam vel sic spero fore, ut, qui diligentius de iis tractaverim eaque mox collecta editurus sim, non dicar oleum et operam perdidisse.

Quod imprimis observare est in verbis „postea“, „servari“, et „aequum est“.

33) Variar. lib. XI cap. 8.

CAPUT III.

De edictis Praefectorum Praetorio, quae supersunt.

---

§. 15. *Introductio.*

Servata nobis sunt edicta quaedam antiquiora Praefectorum Praetorio, ex quibus unum supra not. 66 (p. 234) descriptum exhibui, reliqua autem ab *Hauboldo* in Institutionibus iuris Rom. literariis p. 269 sq. enumerantur. Praeterea recentiorum edictorum vestigia habentur in constitutionibus Iustiniani, veluti in l. 16 C. *de iudiciis* 3, 1 et l. 27 C. *de fideiussoribus* 8, 40 et Nov. XXX cap. 3 supra laudatis. Has autem reliquias edictorum vel formarum Praefectorum Praetorio hoc loco simpliciter indicasse sufficiat: fusior enim tractatus, qui iam instituetur, ad alia edicta spectat.

Scilicet disputatio nostra tripartita erit. Primum dicetur de edictis Praefectorum Praetorio, quae partem faciunt collectionis CLXVIII Novellarum; deinde de collectione *τῶν ὑπαρχικῶν τύπων*, quae olim integra XXXIX edicta Praefectorum Praetorio continebat, cuius autem nunc nonnisi *πίναξ* superest; denique de alia collectione, quae paene eadem edicta, quamquam in breve contracta, comprehendit, quaeque nunc a nobis primum editur[34]).

Caeterum non possum non hoc statim loco errorem *Cuiacii* notare, in quem deinde omnes, *Cuiacium* sequuti, similiter inciderunt. *Cuiacius* Obss. VI, 10 „*Basilica*“, inquit, „libri sunt, qui continent leges ab imperatoribus promulgatas vel compositas. *Eparchica* libri sunt, qui continent generales formas sive edicta praefectorum praetorio.“ Sumsisse haec *Cuiacius* videtur ex Harmenopulo, qui *ἐπαρχικὰ ἀπὸ τῶν τοῦ ἀσκαλωνίτου ἰουλιανοῦ τοῦ ἀρχιτέκτονος ἐκ τῶν νόμων ἤτοι ἐθῶν τῶν ἐν παλαιστίνῃ* semet usurpasse profitetur. Verumenimvero haec *ἐπαρχικά*, quod supra monuimus[35]), nequaquam fuerunt edicta Praefectorum Praetorio, et titulus operis, quo Harmenopulus usus est et quod *ἐπαρχικά* illa continebat, non tam „*ἐπαρχικά*“, quam potius „*νόμοι ἤτοι ἔθη τῆς παλαιστίνης*“ audiisse videtur[36]). Si vel concedamus, edictum Praefecti Praetorio *ἐπαρχικόν* vocari potuisse, — quamquam hoc nusquam factum esse reperitur, — tamen pluralis *ἐπαρχικά* non magis collectionem edictorum sive formarum Praefectorum Praetorio indicabit, quam pluralis *νεαραί* collectionem Novellarum. Collectio Novellarum potest quidem *Νεαραί* inscribi; sed eiusmodi titulus non certam et absolutam collectionem, *συναγωγὴν τῶν νεαρῶν*, sed tantum complures Novellas ei titulo subiectas esse significat. Sic etiam apud Harmenopulum verbum *ἐπαρχικά* non collectionem Iuliani, sed singula excerpta ex opere Iuliani architectonis designat.

§. 16. I. *De collectione 168 Novellarum, quatenus edicta Praefectorum Praetorio continet.*

Redeo, unde digressus sum. In collectione CLXVIII Novellarum, de qua primo loco dicendum est, tria[37]) edicta Praefectorum Praetorio continentur, in fine sub numeris 166, 167

---

34) Noli cum *Heimbachio* (*Krit. Jahrbb. f. deutsche RW.* 1839. II p. 961) mirari, quod, quae *ἀλλότρια* ab edictis Praefectorum Praetorio esse videntur, plane non tetigerim. Quid enim nunc ad nos pertinent edicta Praefectorum Urbi, vel *τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ ἐπάρχου* (sc. *τῆς πόλεως*, non Praetoriorum, quod *Cuiacio* Obss. VI, 10 placuerat,) *περὶ συνηγόρων ἀνατασσόμενα*, ut habet Balsamon ad Photium VIII, 13, vel *τὸ ἐπαρχικὸν βιβλίον*, ex quo iusiurandum Iudaeorum extractum legitur in *Leunclav.* IGR. I p. 120, vel denique *ἐπαρχικά* Harmenopuli (cf. supra not. 10), quae ipsi *Heimbachio* provincialia fuisse videntur?

35) Cf. not. 10

36) Vidit hoc primus *Heimbachius* l. l.

37) Nov. 165 *Cuiacius*) formam Praefecti Praetorio esse arbitratus est (Obss. VI, 10). *Bienerus* contra (*Gesch. der Novv.* p. 99 sqq. formam Praefecti Urbi esse voluit. *Cuiacii* coniectura omnino improbanda est, uti iam satis a *Bienero* demonstratum est: orta esse videtur ex eo, quod *Haloander* rubricam eius Novellae exhiberet hanc: *Γενικὸς τύπος περὶ ἀπόψεως θαλάσσης, γραφεὶς τῷ Δομινικῷ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν πραιτωρίων.* Sed haec verba: *ὑπάρχῳ τῶν πραιτωρίων* ab Haloandro proprio Marte addita esse, quum in Codice MS, quo ille

et 168 disposita[38]), quorum particulae etiam in Basilica Leonis translatae sunt. Istius collectionis quatuor Codices MSS superesse constat, nimirum Marcianum 179 et Vaticano-Palatinum 387 ex eo descriptum, Laurentianum LXXX, 4 et Bononiensem (B, IV, 67) a Ludovico Bolognino ex Laurentiano descriptum. Praeterea etiam in Codice Paris. reg. gr. 1349 Index eius collectionis servatus est, quem Reginae appellare viri docti consueverunt[39]). — In hoc Indice, quem nuper integrum edidit *Heimbachius* Ἀνεκδότ. tom. II p. 237 sqq., non quidem Nov. 166, sed tamen Nov. 167 et 168 Forma Praefecti Praetorio esse dicitur, et ad rubricas Nov. 166—168 loci laudantur, quibus in Basilicis Leonis collocatae sint. — Codex Marcianus similiter indicem CLXVIII Novellarum habet, in quo Nov. 166—168 *τύποι τῶν ἐπάρχων* esse praedicantur: in textu autem collectionis CLXVIII Novellarum formae istae omittuntur, et lectores eas quaerere iubentur in peculiari collectione *τῶν ὑπαρχικῶν τύπων*, quae olim in fine Codicis Marciani posita erat, nunc autem ob defectum Codicis desideratur[40]). Codex Vaticano-Palatinus cum Marciano consentit nec supplet, quae ibi desiderantur, utpote ex eo descriptus, posteaquam aliquot foliis iam truncatus esset[41]). — Codex Laurentianus initio tabulam Novellarum exhibet, in cuius fine etiam Nov. 166—168 recensentur, sed ita, ut tantum Nov. 167 Forma Praefecti Praetorio esse expresse dicatur[42]). Ipsae Nov. 166—168 in Codice Laurentiano hodie non apparent, postquam inter annum 1542 et 1544 ultima folia eius Codicis sive fraude sublata sive casu quodam amissa sunt[43]). Sed Bononiensis ex eo descriptus est, antequam haec iactura fieret, atque ea saltem omnia habet, quae prototypo illo tum continebantur, quum Florentiam perveniret. Habet autem Bononiensis Nov. 166 et 167 integras: Nov. 167 excipit *Tractatus de peculiis*[44]) numero *ρπθ'* i. e. 189 insignitus: denique in fine Codicis, post alios tractatus et Novellas imperatorum Graecorum, extat fragmentum aliquod *περὶ ἐπιβολῶν* inscriptum[45]). Hoc fragmentum ad Nov. 168, quae suo loco in Codice desideratur, plerisque[46]) visum est pertinere. Nimirum *tractatui de peculiis* perperam numerum *ρπθ'* inscribi, eumque in *ρξθ'* (i. e. 169) mutandum esse putaverunt: quo facto apparere crediderunt, nihil praeter Nov. 168 in apographo Bononiensi deesse, quam librarius suo loco omiserit, sed in fine libri repetierit. De quo omnino audiendus est *Heimbachius*, qui sic disputavit: „*Man könnte an der Aechtheit des Stückes, welches ich als Eingang der Nov. 168 gebe, in so fern zweifeln, als es im* C. Bol. *nicht am rechten Orte steht. Doch ist ...bereits nachgewiesen worden, dass es dort nur zufällig ausgefallen sein kann; was war demnach natürlicher, als es am Ende der Handschrift nachzuholen? Dazu passt die Ueberschrift, welche auch im Titelverzeichnisse der Flor. Handschrift als die der Nov. 168 angegeben wird. Ferner kündigen sich die abgedruckten Worte von selbst als eine gesetzliche Verfügung an; diess zeigt der ganze Gedankengang; daraus erklärt sich der gesetzgeberische Plural, obschon nur Einer edicirt; darauf deutet endlich die materielle Aehnlichkeit mit den Eingängen von Nov. 166 und 167.*" Mihi vero, ut ingenue dicam, quod sentio[47]), numerus 189, quo inscri-

---

usus est, plane desint, *αὐτόπτης* nuper affirmavit *Heimbach* (*Zeitschr. f. gesch. RW.* VIII p. 330). *Bieneri* autem coniectura, Nov. 165 formam Praefecti Urbi contineri, an probanda sit, magnopere dubito. Nam *γενικὸς τύπος*, ut ea vocatur, etiam formam generalem a principe datam significare potest: et formas etiam a Praefecto Urbi datas esse nondum demonstratum est, imo cum his, quae supra de significatione vocis Formae dixi, vix convenit. Itaque equidem *Cramero* (*Hugo Civ. Mag.* III p. 158) accesserim existimanti, Nov. 165 esse rescriptum Iustiniani.

38) De causis, ob quas eiusmodi edicta in collectionem Novellarum recepta sint, videatur *Biener Gesch. der Novell.* p. 102. Quamquam mihi non tam consilio, quam potius casu hoc factum esse videtur.

39) Etiam Breviario Theodori, quod initio huius voluminis publici iuris fecimus, Collectio CLXVIII Novellarum egregie illustratur. Id etiam continebat summas Nov. 166—168, quae in Indice recensentur: hodie autem ob defectum Codicis desiderantur. — Athanasii Epitome Novellarum, ab *Heimbachio* nuper edita, ad collectionem CLXVIII non est composita, nec formas Praefectorum Praetorio comprehendit.

40) Videsis *Biener Gesch. der Novellen* p. 618 sqq. et infra §. 18.

41) *Heimbach* in *Zeitschr. f. gesch. RW.* VIII p. 330 sqq. et in *Kind* Summarium iurid. III p. 148 sqq.

42) *Biener* l. l. p. 558. 565 sq.

43) *Biener* l. l. p. 568.

44) Quem nuper edidit *Heimbach* Ἀνεκδ. II p. 247 sqq.

45) Cf. *Heimbach in Zeitschr. f. gesch. RW.* VIII p. 320 sqq. et in *Kind* Summar. III p. 141 sqq.

46) Haec iam *Augustini* sententia fuisse videtur, cui postea accesserunt *Gaupp*, *Biener* et *Heimbach*. Videsis *Bienerum* l. l. p. 563. 565 sq. et *Heimbachium* ll. ll.

47) Cf. *Heidelb. Jahrbb.* 1841 p. 7.

ptus *tractatus de peculiis* Novellae 167 in Codice Bononiensi statim subiicitur, minime vitiosus esse, sed potius Codex Laurentianus iam olim mutilus fuisse videtur, ut iam tum temporis, quum ex illo Codex Bononiensis describeretur, inter Nov. 167 et tractatum de peculiis tum Nov. 168 tum alia viginti capita excidissent. Fragmentum autem *περὶ ἐπιβολῶν* in fine apographi Bononiensis positum non tam edictum Praefecti Praetorio, quam potius, si quid est in me iudicii, tractatum ICti alicuius sapit. Denique particula Nov. 168, quam nobis servaverunt Basilica, cum fragmento Bononiensi *περὶ ἐπιβολῶν* nihil commune habet, ut vel ideo hoc fragmentum ad Nov. 168 pertinere non videatur.

In Basilica, sicuti pleraeque Iustiniani Novellae, prologis et epilogis quamquam omissis, ita etiam particulae Nov. 166—168 ex collectione CLXVIII Novellarum translatae sunt. Tipucito teste[48]) in libro LVI Basilicorum erat tit. 20 *περὶ ἐπιβολῶν καὶ τοῦ τίνας δεῖ ἔχειν τὰ ἄπορα χωρία αὐτῶν*, et tit. 21 *περὶ τοῦ πῶς δεῖ στέλλεσθαι ἐπὶ νομῆς*, et in illo Nov. 166 et 168, in hoc autem Nov. 167 positam fuisse, Index Reginae, quem vocant, demonstrat[49]). Is liber Basilicorum bodie non extat, sed olim in *Cuiacii* manibus fuit, qui particulas Nov. 166—168 eo comprehensas descripsit et edidit.

Quod ad historiam literariam formarum Praefectorum Praetorio, quae collectione CLXVIII Novellarum comprehensae sunt, attinet, *Bienerum*, si placet, audiamus, qui in Historia Novellarum p. 477 de ea re sic disseruit: „*Haloander kannte sie aus der Bologninschen Abschrift, und hat in der Vorrede*[50]) *ihre griech. Rubriken angegeben; doch hat er sie nicht herausgegeben, und seine Ausgabe schliesst mit Nov. 165. Scrimger*[51]) *konnte nichts weiter, als das betreffende Scholion*[52]) *bekannt machen. Augustin hatte sie aus der Flor. und Bologn. Handschrift abgeschrieben, und kannte auch aus eigner Ansicht die Venetianische Handschrift. Diess bemerkt er in seinen Paratitlen zu Julian 1567 und giebt die griechischen Rubriken etwas genauer, als Haloander. Cuiacius fand die Rubriken in dem* Index reginae, *und die Novellen in den Basiliken; die erstern hat er lateinisch, die letzten griechisch 1570 in seiner* expositio (sc. Novellarum) *bekannt gemacht, auch eine* expositio *dazu gegeben. Contius*[53]) *gab 1571, wie er auch ausdrücklich bemerkte, die griech. Rubriken nach Haloander und Augustin, den Text nach Cuiacius, und statt eine Uebersetzung zu machen, fügte er die* expositio *des Cuiacius bei. Die letzte hat auch bisher statt lateinischen Textes in allen Ausgaben*[54]) *gestanden. Doch haben Hombergk 1717*[55]) *und Federigi 1770*[56]) *den Text des Cuiacius übersetzt. Neuerdings hat Herr Dr. Gaupp in Bologna diese drei Novellen in der Bologn. HS. untersucht, und da er sie vollständiger als den Text des Cuiacius befand, abgeschrieben.*"

Ex quo *Bienerus* haec scripsit, i. e. post annum 1824, *Christ. Joh. C. Maier* Codicem Bononiensem tractavit et a Nov. 166 usque ad finem Codicis omnia descripsit; cuius schedas beneficio *Tafelii*, philologi Tubingensis, inspicere mihi contigit. Tandem *G. E. Heimbachius* non solum accuratam descriptionem Codicis Bononiensis dedit, sed simul etiam Nov. 166 et 167 ex hoc Codice primus edidit[57]); eumque sequuti sunt *Beckius* et *Osenbrüggen* in editione Novellarum, quorum ille cum Heimbachianis Cuiaciana et Hombergkiana non satis apte confudit, hic autem, licet *Beckio* duce utatur, tamen ineptias quasdam Beckianae editionis vitavit.

---

48) Cf. *Biener* l. l. p. 477. *Heimbach in Zeitschr.* l. l. p. 342.

49) *Heimbach* *'Ανέκδ.* II p. 246.

50) Ad editionem Novellarum, quae prodiit a. 1531.

51) Novellas edidit ex Cod. Vaticano a. 1558.

52) Sc. quod Cod. Vaticanus ex Cod. Marciano habet, et quo lectores Nov. 166—168 inter Formas Praefectorum quaerere iubentur.

53) In editione Novellarum, quae Lugd. 1571 prodiit.

54) Editio Gottingensis *Hombergkii* versionem continet.

55) In versione Novellarum, quae Marburgi 1717 prodiit.

56) In Diss. ad l. XII seu Zenonis Imp. const. de aedificiis privatis. Neap. 1770. 4.

57) *Heimbachii* dissertatio primum prodiit in *Zeitschr. f. gesch. RW.* VIII p. 317 sqq. Ibi quum *σφάλματα* complura commissa essent operarum vitio, iterum et quidem emendatior edita est in *Kind* Summarium. III p. 140 sqq. Quam editionem quod *Beckius* et *Osenbrüggen* non comparaverint, reprehensione dignum est.

§. 17. *Edicta Praefectorum Praetorio ex collectione CLXVIII Novellarum edita.*

Edam nunc edicta Praefectorum Praetorio, quae nobis in Collectione CLXVIII Novellarum servata sunt. Nov. **166** et **167** ex Codice Bononiensi[58]) dabo secundum *Heimbachii* editionem[59]) et *Maieri*[60]) schedas; addam variantes lectiones ex Basilicis secundum *Cuiacium*[61]), et lectiones ab *Hombergkio*, *Beckio*, *Osenbrüggenio*[62]) approbatas. Novellae **168**, quae integra nobis non superest, eam particulam dabo, quam *Cuiacius* ex Basilicis communicavit. Denique adiiciam versionem latinam post *Hombergkii*, *Heimbachii*, *Beckii* et *Osenbrüggenii* curas, quantum potero, accuratiorem, et adnotationes tam criticas quam etiam exegeticas, sicubi opus esse videbitur.

Igitur Nov. **166** sic audit:

ρξς'. Περὶ ἐπιβολῶν[63]).

Φλάβιος[64]) *θεόδωρος πέτρος δημοσθένης*[65]), *ὁ μεγαλοπρεπέστατος ὕπαρχος τῶν ἱερῶν πραιτωρίων*[66]) *καὶ ἀπὸ ὑπάρχων τῆς βασιλίδος πόλεως καὶ ἀπὸ ὑπάτων, φλάβιος φαῦστος καὶ φλάβιος στέφανος*[67]) *φλαβίῳ ὀορταλίνῳ*[68]) *τῷ λαμπροτάτῳ ὑπατικῷ λυδίας*[69]).

Ἐπειδὴ χρὴ τὰ τοῖς νόμοις καὶ τοῖς τύποις τῶν ἡμετέρων[70]) *θρόνων διατεταγμένα καλῶς, εἴπου δεήσειεν, τοῖς ὑποτελέσιν σαφέστερα καθιστᾶν*[71]), *πρὸς* [*τὸ*] *μηδεμίαν*[72]) *αὐτοῖς ἐγείρεσθαι ζήτησιν*

CLXVI. De adiectionibus.

Flavius Theodorus Petrus Demosthenes, magnificentissimus praefectus sacrorum praetoriorum et ex praefecto regiae urbis et ex consule, Flavius Faustus et Flavius Stephanus Flavio Oortalino, clarissimo consulari Lydiae.

Quum oporteat, quae legibus et formis nostrorum thronorum bene constituta sunt, si quando indigeant, subditis clariora reddere, ut nulla iis quaestio excitetur tum circa alia tum circa ste-

---

58) Qui in animadversionibus indicabitur nota *Cod.*

59) In animadversionibus, quae infra sequentur, significatur notis *Heimb.* H 1 (editio in *Zeitschr. f. gesch. RW.* tom. VIII). H 2 (editio in *Kind* Summarium tom. III.)

60) *Mai.*

61) Basilicorum lectionem hac nota „*Cúi.*“ designabo, sequutus editionem operum *Cuiacii*, cuius tom. IV prodiit Paris. apud Nivell. 1577; quae editio passim discrepat ab ea, qua *Hombergkius* et *Heimbachius* usi sunt.

62) *Hombergk. Beck. Os.*

63) Ita etiam Index Codicis Laurentiani. Index Reginae rubricam exhibet hanc: *περὶ ἀπόρων ἐπιβολῆς* (De sterilium adiectione). Theodori Breviar: *Γενικὸς τύπος περὶ ἀπόρων ἐπιβολῆς γραφεὶς δημοσθένει τῷ ἐνδοξοτάτῳ.* (Generalis forma de sterilium adiectione scripta Demostheni gloriosissimo.)

64) *Ducange* gloss. med. et inf. Latin. (Paris. 1733 fol.) tom. III p. 545: „Neque porro dumtaxat imperatores (*Flavii nomen*), sed proceres fere omnes, consules, praefecti praetorio, praesides et viri clarissimi et patricii illud sibi adscripsere, ut ex inscriptionibus Gruterianis passim colligitur.“ (Hunc locum *Heimbachius* excitavit).

65) *Heimbach:* „*Darf man als hinlänglich erwiesen voraussetzen, dass, wenn mehrere Namen Einer Person zusammen in diesen Zeiten angegeben werden, der letztere stets der ist, mit welchem man die Person kurzweg im Leben bezeichnete, und muss man den Demosthenes unter den* praef. pr. *dieses Zeitalters suchen, so ergiebt sich für Nov. 166 von selbst die Jahreszahl 521 n. Chr. Denn Demosthenes war zweimal* praefectus praetorio. (*S. Alemanni in den Noten zu Procop's Anekdota S. 96.*) *Es kann hier aber nur das erste Mal gemeint sein, weil wir wissen, dass die* pr. pr. iterum *die Wiederholung der Würde unter ihren Titeln anzugeben nie unterlassen haben.*“ Demosthenes Pr. Pr. fuit prima vice ab anno 521 usque ad annum 523, deinde iterum anno 529 et 530. Cf. *Alemannus* ad Procopii hist. arc. edit. Paris. p. 159 sq. *Hase* ad Lyd. p. VI.

66) Cod. *πραιτορίων.*

67) *Heimb.:* „*... Flavius Faustus und Flavius Stephanus, von denen man wohl voraussetzen muss, dass sie gleichzeitig mit Demosthenes* praef. praet. *gewesen.*“ Sed hoc falsum est vel propterea, quod a. 521, quo haec forma *Heimbachio* auctore data est, duo tantum Praefecti Praetorio fuerunt, alter Orientis, alter Illyrici. Faustus et Stephanus omnino non sunt magistratus, quippe quorum nominibus propriis semper etiam dignitatis administrationisve nomen apponatur: sed videntur potius esse principes sive primates officii Praefecti Praetorio Demosthenis. (Cf. *Bethmann-Hollweg Gerichtsverfass.* p. 174 sqq. l. 3 C. *de principibus* 12, 21.) Caeterum in Coll. conciliorum nova ed. *Mansi* tom. VIII p. 1261 legitur edictum Praefecti Praetorio, cui similiter inscribitur: *Felix Himelco* P. P. *Dioscorus, Aurelianus, Protadius* VV. CC. PP. DD.

68) Secundum *Mai.* Cod. legit: *φλ'*: ∼ *'Οορταλίνω.* — Caeterum H 1 habet: *Ὡρταλίνῳ*, quod sequuti sunt *Beck* et *Os.* Iidem in versione latina habent: *Ortalino.* H 2: *Hortalino.* Quid si vertamus: *Cohortalino?*

69) Cod. *λυδείας.*

70) Cod. secundum H 1 *ἡμετέραν*, secundum H 2 *ἡμετέρων.*

71) H 1 *καθιστᾷν.*

72) Cod. *προς μὴ δὲ μίαν.* H 2 *πρὸς μηδεμίαν.* *Beck: καὶ μηδεμίαν.* H 1 *πρὸς* [*τὸ?*] *μηδεμίαν*, quod etiam recepit *Os.* Recte.

ἔν τε[73]) τοῖς ἄλλοις ἔν τε ταῖς τῶν ἀπόρων ἐπιβολαῖς, τῶν μὲν τοῖς ἐκ τῆς αὐτῆς[74]) περιουσίας εὔπορα κτησαμένοις[75]) ἐγγυτέροις καὶ προσεχέσι[76]) ταύτας ἐπάγεσθαι δικαιούντων, τῶν δὲ πρὸς τά[77]) ἀνωτέρω καὶ παλαιοτέρας ὁμοδούλους κτήσεις ἀναβαίνειν βιαζομένων, τῶν δὲ ἐφ' ἅπαντας ἅμα τοὺς πρὶν κτησαμένους ἀδιακρίτως χωρούντων· ἐξ αὐτῶν ἡμεῖς κινηθέντες τῶν πραγμάτων ἐπὶ τὴν ὀρθὴν καὶ δικαίαν τούτων διάκρισιν ἐλθεῖν, ἐδοκιμάσαμεν[78]) σαφῆ ταῦτα καὶ εὐδιάκριτα τοῖς ὑποτελέσιν [καθιστῶν. εἴποτε[79]) τοίνυν τὶς κατά τινα τῷ νόμῳ γνώριμον αἰτίαν ἐκποιήσειεν][80]) ἀγρὸν ἢ χωρίον ἢ γήδια ἢ σύγκτησιν[81]) ὅλην, εἶτα τελευτήσας ὕστερον παραπέμψειεν[82]) τὴν αὐτοῦ[83]) περιουσίαν εἰς ἐξωτικοὺς ἢ παῖδας, κἀκεῖνοι[84]) τὸν ἴσον[85]) τρόπον ἐκποιήσειαν τῆς περιουσίας ἧς διεδέξαντο χωρία ἢ γήδια ἢ ἀγρὸν[86]) ἢ σύγκτησίν τινα[87]), καὶ τὸ παρὰ διαδόχων[88]) ἐκ-

rilium adiectiones, et quum alii ea vicinioribus et proximis ex his, qui ex eadem substantia fertilia possident, adiicienda esse censeant, alii vero retro ad antiquiores conservas possessiones redeundum esse urgeant, denique alii simul ad omnes priores possessores indistincte tendant: his ipsis nos rebus moti ad rectam iustamque earum diiudicationem venire, utile esse censuimus, perspicua haec et bene distincta subditis facere. Si quando igitur aliquis ex causa legi cognita alienaverit agrum vel praedium vel terras vel massam universam, deinde moriens postea transmiserit substantiam suam ad extraneos vel liberos, iique pari modo abalienaverint ex substantia, in quam successerant, praedia vel terras vel agrum vel massam aliquam, et id, quod a successoribus alienatum est, ad sterilita-

---

73) Cod. ἐντε.

74) Omnes αὐτοῦ ἐκ τῆς. *Heimb.* notat: *ἐκ τῆς steht nicht im Texte, aber mit einem Zeichen am gehörigen Orte wird es am Rande von der ersten Hand nachgetragen.*" Sed *Maiero* teste hoc signum non inter αὐτοῦ et περιουσίας, sed inter τοῖς et αὐτοῦ positum est, ut proinde secundum Cod. legendum sit ἐκ τῆς αὐτοῦ περ. Quum tamen verbum αὐτοῦ non habeat, quo referatur, omnino emendandum est αὐτῆς. Nimirum qui Cod. descripsit, abbreviationem αὐτ^{s}, quae in prototypo esset, male intellexisse videtur. (*Os.* αὐτοῦ adverbialiter positum esse existimavit, et vertit: *ibi*. Sed nec sic habet, quo referatur.)

75) Cod. et reliqui omnes κτησαμένων habent. Sed vitii quid inesse sensit H 1, ubi sic est: [τῶν?] κτησαμένων. Scilicet legendum est κτησαμένοις. Genitivus κτησαμένων referri debet ad δικαιούντων. Atqui sequentia ostendunt, non hoc dici, τοὺς εὔπορα κτησαμένους vicinis sterilia adiicienda esse praetendere, sed potius, esse nonnullos, qui sterilia tantum adiicienda esse dicant vicinioribus terrarum fertilium possessoribus. Igitur aut scribendum est: τῶν μὲν τοῖς τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς περ. κτησαμένων ἐγγυτέροις, quod nimis durum est, aut, quod mihi placet: τοῖς—κτησαμένοις ἐγγυτέροις. Haec emendatio eo magis probatur, quo facilius, abbreviatione male intellecta, κτησαμένων ex κτησαμένοις oriri poterat.

76) Cod. secundum *Mai.* habet προσέχεσι.

77) Ita Cod. *Heimb.*, quem *Beck* et *Os.* sequuntur, τάς. Non opus.

78) H 1. εὐδοκιμάσαμεν typothetae vitio, ut videtur.

79) Hinc incipit ea pars huius Novellae, quae in Basilica translata est, quamque *Cuiacius* ex Basilicis edidit.

80) Inclusa in Cod. desunt, nec ullum lacunae vestigium apparet. Supplevit *Heimb.* „καθιστάντες. εἴτις οὖν κατά τινα τοῖς νόμοις γνώριμον αἰτίαν ἐκποιήσειεν," vocem καθιστάντες ex coniectura, reliqua ex *Cuiacio* addens, secundum quem particula huius Novellae in Basilicis obvia incipiebat a verbis: Εἴποτε τοίνυν τις κατά τινα τῷ νόμῳ γνώριμον αἰτίαν ἐκποιήσειεν ἀγρόν κ. τ. λ. Sed cur idem *Heimb.* verba εἴποτε τοίνυν τις et τῷ νόμῳ, quae *Cuiacius* habet, mutaverit in εἴτις οὖν et τοῖς νόμοις, equidem non intelligo. Itaque cum *Beck* et *Os.* Cuiaciana pura puta restitui. Sed etiam καθιστάντες, quod *Beck* et *Os.* ab *Heimbachio* mutuati sunt, in καθιστῶν mutavi, ut ab ἐδοκιμάσαμεν pendeat, et ἐλθεῖν, quod praecedit, cum verbo κινηθέντες iungatur. Sic enim fore putavi, ut orationis tenor melius procederet.

81) Cod. σύνκτησιν. Ad vocem σύγκτησιν *Cui.* haec notat: „Σύγκτησιν ex glossis veteribus interpretatus sum Compossessionem, id est, Universam possessionem plurium praediorum, ut l. 34 §. Lucius ff. de leg. 2. l. alumnae §. Titia D. de ad. leg. Μετοχὴν appellat d. l. 34 §. ult. nec enim eo nomine participatio significatur, sed universitas praediorum uno clausa consepto, ut auctore Suda illo Davidis loco, ἧς ἡ μετοχὴ αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτό, id est, Cuius conseptum in semet revolvitur. Qua oratione summa coniunctio civium significatur. Glossae etiam veteres σύγκτησιν interpretantur massam ut in feudis docui: quod quidem massae nomen in ea significatione etiam imperatores, Leo et Anthemius, usurparunt in No. de bonis vacantibus. Ut communi, inquiunt, iure Cestiana massa; de qua quaeritur, praedictae dominae, illustri foeminae, restituatur." *Hombergk* addit: „σύγκτησιν multa praedia vicina esse notat Gothofr. ad dictam l. 34."

82) *Cui. Beck. Os.* παραπέμψειε.

83) Cod. αὐτῶν, unde *Heimb.* coniecit αὐτοῦ. *Cui. Beck. Os.* αὐτοῦ.

84) Cod. κακεῖνοι. *Cuj.* H 2. κἀκεῖνοι.

85) *Cui. Beck. Os.* ἴσον.

86) *Cui.* χωρίον ἢ ἀγρὸν ἢ γήδια, quae lectio confirmatur Edictis Praefectorum Praetorio infra edendis (Ed. I).

87) Cod. σύγκτησιν τινά. Quod retinuit *Heimb.*

88) Sic *Heimb.* Cod. διαδοχ', quod secundum vulgarem abbreviandi rationem non potest legi διαδόχων, sed quid significet, nescio. *Cui.* ut et Edicta a nobis infra edenda: παρὰ τῶν διαδόχων, quod fortassis praestat.

ποιηθὲν εἰς ἀπορίαν ἐλάσει[89]) *ὥστε χώραν*[90]) *γενέσθαι τῇ τῶν ἀπόρων ἐπιβολῇ, οὔτε ἅμα πᾶσι τοῖς προκτησαμένοις οὔτε παρὰ τὴν τῆς διαδοχῆς τάξιν ἐπάγεσθαι τὸ βάρος τῆς τῶν ὁμοδούλων ἀπορίας κελεύομεν, ἀλλὰ πρότερον μὲν τὸν παρὰ*[91]) *τῶν ἐκείνου παίδων ἢ διαδόχων ἐξωτικῶν τοῦτο κτησάμενον*[92]), *ὃ νῦν εἰς ἀπορίαν ἤλασε*[93]), *καὶ τὴν ἀκίνητον*[94]) *αὐτοῦ περιουσίαν τὴν ἐπιβολὴν δέχεσθαι· ἀπόρου δὲ τούτου φανέντος καὶ τῆς οὔσης αὐτῷ κτήσεως*[95]), *ἐπὶ τοὺς εἰς αὐτὸν παραπέμψαντας φέρεσθαι τὸ βάρος· εἰ δὲ μήτε αἱ τούτων κτήσεις πρὸς τὴν ἐπιφορὰν τῆς συντελείας ἀρκέσουσι*[96]), *τότε ταύτην ἐπὶ τὸν πρῶτον κύριον, τὸν εἰς τοὺς παῖδας*[97]) *ἢ τοὺς ἐξωτικοὺς τοῦτο παραπέμψαντα τὴν ἀρχήν, καὶ τὴν ἀκίνητον κτῆσιν, εἰ*[98]) *τοῦτο ἔχοιτο ἡ ἐκείνου περιουσία, ἐπανίεναι, οὕτω τὲ*[99]) *ἐκ τῆς τῶν*[100]) *ἁπάντων ἀπορίας εἰς τὸν παρὰ τοῦ πρώτου δεσπότου τὸ χωρίον ἢ τὸν ἀγρὸν ἢ τὰ γήδια ὠνησάμενον*[1]) *τὴν ἀρχὴν ἢ*[2]) *καθ' οἱανδήποτε*[3]) *νόμιμον αἰτίαν παρειληφότα. ταὐτὸν δ' ἂν*[4]) *εἴη λέγειν, κἂν εἰ πολλαὶ μεταξὺ τυγχάνοιεν διαδοχαὶ οὖσαι· ἕως γὰρ ἂν ὁ προσεχέστερος εὔπορος εἴη, οὐδὲν ἐνοχλεῖσθαι τοὺς ἐν πρεσβυτέροις χρόνοις τὰς κτήσεις ἐσχηκότας ἢ τὰς ἐκείνων οὐσίας προσήκει. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως διατετάχθω. τὰς δέ γε*[5]) *τῶν ἀπόρων ἐπιβολὰς τοῖς*[6]) *ὅλως*[7]) *ἐπαχθεῖσι*[8]), *πολλοῖς οὖσι καὶ τὴν αὐτὴν ἐπέχουσι τάξιν ἢ καὶ ὀλίγοις, ἀναλόγως τῆς οὔσης παρ' αὐτοῖς*[9]) *ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας εὐπόρου κτήσεως καθ' οἱονδήποτε τρόπον*[10])

tem redactum sit, ut locus fiat sterilium adiectioni, neque simul omnibus prioribus possessoribus neque secundum successionis ordinem imponi onus sterilitatis conservorum iubemus, sed prius quidem eum, qui ab illius liberis vel successoribus extraneis acquisiverit id, quod nunc ad sterilitatem redactum est, et immobilem eius substantiam adiectionem pati; sin autem is non idoneus esse apparuerit et quae ei est possessio, ad hos, qui eam illi transmiserint, onus transferri; si vero neque horum possessiones ad adiectionem collationis sufficiant, tunc eam ad primum dominum, qui ad liberos vel extraneos id transmiserit initio, immobilemque possessionem, si eam substantia eius contineat, redire, et sic in omnium istorum inopia ad eum, qui a primo domino praedium vel agrum vel terras comparaverit initio, vel ex qualibet legitima causa acceperit. Idem vero dicendum erit, etiamsi multae intercedant successiones; quamdiu enim proximior idoneus sit, non molestari eos, qui antiquioribus temporibus possessiones habuerunt, eorumve substantias convenit. Atque haec quidem ita sint constituta. Sterilium vero adiectiones his, quibus omnino imponi debent, sive multi sint eodem ordine constituti sive etiam pauci, pro portione fertilis possessionis, quae apud eos ex eadem substantia est quolibet modo, fieri [iubemus], et tunc collationum onus pro istis

---

89) *Cui. Beck. Os.* *ἐλάσῃ*.

90) Cod. *χῶραν*.

91) Cod. *τὸν περί*. *Cui.* (apud quem *τοῦ παρὰ* legi perperam auctor est *Heimb.*) et Edicta ex Cod. Bodlei. mox edenda: *τὸν παρά*, quod etiam habent *Heimb.* et *Os.* — *Hombergk* et *Beck.* *τὸ παρά*, pessime.

92) Cod. *κτησαμένων*.

93) Cod. *ἤλ^α*, quod *Heimb.* recte interpretatus est *ἤλασε*. *Cui.* et *Beck.* *ἤλασεν*.

94) Cod. *ἀκήνητον*. *Cui.* et *Hombergk* haec verba *καὶ τὴν ἀκίνητον αὐτοῦ περιουσίαν* a verbo *ἤλασε* regi credunt. Male.

95) *Κτῆσιν* *Heimb.* vertit *substantiam*. Male. Proprie enim non substantiae, sed possessionibus sterilia adiiciuntur.

96) H[2] *ἀρέσκουσι*. *Cui.* (cum quo conveniunt Edicta mox edenda) et *Beck.* *ἀρκέσωσι*.

97) Cod. *παίδας*.

98) Cod. *εἰς*. Ego interim cum *Cui. Heimb. Beck.* et *Os.* scripsi *εἰ*, quamquam hunc locum corruptela laborare credam. Nimirum *εἰ τοῦτο ἔχοιτο ἡ ἐκείνου περιουσία*, hoc sensu: *si eam substantia eius contineat*, ferri non potest; nam ut ita verti possit, legendum foret: *εἰ ταύτην ἔχοι ἡ ἐκείνου περιουσία*. Malim: *οἷς εἰς τοῦτο ἔχοιτο ἡ ἐκείνου περιουσία*. Nempe hoc dicitur, redeundum esse ad immobilem possessionem primi domini, i. e. *ad eos, a quibus hactenus possideatur eius substantia.*

99) *Cui. Beck. Os.* *τε*.

100) *Cui.* *τῶν* non habet. Quod ego praetulerim.

1) Cod. *ὠνησαμένων*.

2) Cod. *ἡ*.

3) *Heimbach* apud *Cui.* *οἱονδήποτε* legi auctor est, quamquam in mea editione aperte *οἱανδήποτε* scriptum est. Nimirum *οἱονδ.*, siquidem in quibusdam editionibus *Cuiacii* legitur, typothetae *σφάλμα* est, nec ullo modo defendi potest. Tamen *Beck* et *Os.* *οἱονδ.* receperunt. Nempe quandoque bonus dormitat Homerus!

4) *Cui.* *δὲ ἄν*. Ita etiam *Beck. Os.*

5) Cod. videtur simpliciter habere *δέ*.

6) *Cui.* *οἷς*, in mea editione *οἷς*. *Beck.* *οἷς*.

7) Verbum *ὅλως* *Hombergk* et *Beck* in versione omittunt. *Heimb.* male reddit: „in totum.“ *Os.* rectum vidit.

8) Cod. *ἐπαχθέσι*, *Cui.* *ὑπαχθεῖεν*, ut *Heimb.* auctor est, vel *ὑπάχθειεν*, ut in mea editione est. *Beck.* *ὑπαχθεῖεν*.

9) *Cui.* *αὐτῶν*. Ita etiam *Beck.*

10) Haec verba *καθ' οἱονδήποτε τρόπον* *Hombergk* et *Beck* vertunt *quocunque modo*, *Heimb.* et *Os.* *omnimodo*, omnes autem cum *γίνεσθαι* perperam coniungunt, quum ad *οὔσης* pertineat.

γίνεσθαι[11]), καὶ τηνικαῦτα τὸ τῶν συντελειῶν[12]) βάρος ὑπὲρ τούτων αὐτοῖς ἐπάγεσθαι, ἡνίκα καὶ τὴν[13]) ἄπορον αὐτοῖς[14]) κτῆσιν ἀναλόγως παραδοθῆναι συμβαίη[15]), ἢ ὅτε πρὸς τὸ παραλαβεῖν ταύτην αὐτοὺς ἀπαγορεύσειαν[16])· πρὸ τούτου[17]) οὐδὲ[18]) δίκαιόν ἐστίν[19]) τινα ταῖς ὑπὲρ τούτων συντελείαις βαρύνεσθαι. ὥστε πρόνοιαν τὴν σὴν λαμπρότητα ποιήσασθαι δεῖ ταῦτα κατὰ τοῦτον[20]) τὸν τρόπον ἐξετάζεσθαί τε καὶ προϊέναι. εἰ γὰρ μὴ ταῦτα παραφυλαχθείη, καθὰ[21]) διωρίσαμεν, ἴσθι ποινὴν ἅμα τῇ πειθομένῃ σοὶ[22]) τάξει ἀνὰ δέκα χρυσίου λίτρας[23]) καταθήσων[24]), ἢ[25]) ἑτέρᾳ, ὡς εἰκός, ἐπιτιμήσει μείζονι περιπεσούμενος, οὐδὲν ἧττον τῶν[26]) παρ' ἡμῶν[27]) διωρισμένων καὶ οὕτως[28]) κρατεῖν ὀφειλόντων. ταύτης γὰρ ἕνεκα τῆς αἰτίας καὶ νικομήδης ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀπέσταλται[29]) τάξεως[30]).

imponi iis, quum etiam sterilem possessionem iis pro parte competente tradi contigerit, vel quum, ut eam accipiant, ipsis renuntiatum sit: ante id tempus enim minime aequum est, aliquem collationibus pro istis onerari. Itaque prospicere claritas tua debet, ut illa hoc modo examinentur et procedant. Nam si haec non observata fuerint secundum ea, quae definivimus, mulctam una cum officio tibi subiecto decem auri librarum solves, vel alii, si par est, maiori poenae subiacebis, ita ut nihilominus haec, quae a nobis definita sunt, vel sic obtinere debeant. Et ob hanc quidem causam etiam Nicomedes ex nostro delegatus est officio.

---

11) Videtur aliquid excidisse, veluti *κελεύομεν*, vel *προστάττομεν*.

12) Cod. *συντελῶν*, quod ex *Cui.* recte emendavit *Heimb.*

13) *Cui.* *τόν*, quod incogitanter etiam recepit *Beck.*

14) *Cui.* *αὐτοῖς* secundum *Heimb.* Sed in editione, qua utor, est *αὐτοῖς*. *Beck* *αὐτοῖς*. — Caeterum nota hinc, non tantum onus collationum adiici, sed et ipsam terram, quae ad sterilitatem redacta est, iis, quibus adiicitur, tradi.

15) *Cui.* *συμβαίνει*, quod habet etiam *Beck.*

16) *Beck* totum hunc locum sic vertit: „et tunc ipsis tributorum onus pro illis imponatur, quoniam ipsis et sterilem possessionem secundum proportionem tradi contigit, qua eam accipere ipsos prohibuerunt.“ Quam versionem omni sensu carere nemo est, quin videat. — Verba: *ἢ ὅτε πρὸς τὸ παραλαβεῖν ταύτην αὐτοὺς ἀπαγορεύσειαν* *Hombergk* vertit: „vel (sc. quando) eam accipere ipsos prohibuerunt.“ Sed cur et quomodo prohiberi possint, quo minus sterilem possessionem accipiant, plane non intelligitur: et *ἀπαγορεύειν πρός τι* non potest significare: prohibere *ab* aliqua re. Itaque reiecta *Hombergkii* versione *Heimb.* (quem *Os.* sequitur) vertit: „aut quum se eam accepturos negaverint.“ Sed tunc scribi debuisset: *ὅτε παραλαβεῖν ταύτην αὐτοὶ ἀπαγορεύσειαν*, nec *ἀπαγορεύειν πρός τι* verti potest: repudiare aliquid. Quare novam interpretationem equidem proponere ausus sum. Nimirum verbum *ἀπαγορεύειν* non tantum interdicendi i. e. prohibendi, vel renuntiandi i. e. repudiandi significationem habet, sed quemadmodum *interdicere* et *renuntiare* aliquando apud latinos scriptores accipitur pro *edicere* et *enuntiare*, ita etiam graecum *ἀπαγορεύειν* hoc sensu renuntiare significat. Itaque verba illa sic vertenda sunt: „vel quum, ut eam accipiant, ipsis renuntiaverint,“ sc. peraequatores. Quamquam non diffiteor, *ἀπαγορεύειν πρός τι* proprie significare: defatigari, ut etiam sic verba illa accipi possint: „vel quum accipiendis sterilibus possessionibus defatigati sint, ut amplius eas accipere nolint.“ Utut vertas, sensus totius loci hic est: Qui adiectionem patiuntur, tributa solvunt, ex quo iis sterilis possessio *tradita vel certe oblata sit.*

17) H 1 *πρὸς τούτῳ*, H 2 *Cui.* et reliqui: *πρὸς τοῦτο.* Sed utrumque ineptum est: legendum *πρὸ τούτου*, quod etiam suadent Edicta, quae infra ex Cod. Bodleiano edam.

18) *Cui.* *οὐδέν.* Sic etiam *Beck.*

19) *Cui.* *ἐστι.* *Beck.* *Os.* *ἐστί.*

20) *Cui.* *τοῦτο* teste *Heimb.* Editio Nivelliana *τοῦτον* habet.

21) *Cui.* *Beck.* *καθ' ἅ.*

22) Cod. *σοι.*

23) *Cuj.* *Beck.* *Os.* *λιτρῶν.*

24) Cod. *καταθήσαν.* — *Ἴσθι καταθήσων ... περιπεσούμενος* equidem verti: *solves...subiacebis*, ita ut *ἴσθι* ab *εἰμί* derivarem. Reliqui *ἴσθι* ab *οἶδα* descendere putant, et vertunt: *Scito* etc.

25) *Cui.* *ἢ καί*, et sic etiam *Beck.* Non male.

26) *Cui.* *τῶν* non habet auctore *Heimb.* Sed in mea editione *τῶν* adest.

27) Cod. *ἡμῖν.*

28) Apud *Cui.* *ὅτως* scribi dicit *Heimb.* Editio, qua utor, habet *οὕτως.*

29) De inspectoribus etc. rei tributariae inspiciendae causa missis cf. *Gothofred.* ad. l. 31 C. Th. *de annona et tributis* 11, 1 et ad lib. XIII tit. 11 eiusdem Th. Codicis.

30) Subscriptio deest: quo tempore haec forma data sit, diximus supra not. 65. — Quod ad adiectiones attinet, de qua haec forma agit, consulendus est *Cuiacius* Obss. IV, 30 et in Exposit. Nov. 17 et 128, *Jac. Gothofredus* ad l. 2 C. Th. de senat. et de glebali 6, 2 (ed. *Ritter* tom. II p. 23) et ad l. 4 C. Th. de locat. fundi iur. emphyt. 10, 3 (ibid. tom. III p. 432) et ad l. 4. 31 C. Th. de annona et tribut. 11, 1 (ib. tom. IV p. 10. 43) et ad l. ult. C. Th. de censitorib. 13, 10 (ib. tom. V p. 153), *Alemannus* in notis ad Procopii Histor. arcanam ed. Paris. p. 163, *Ducange* s. v., et *Hombergkius* ad Nov. 128 cap. 7. — Caeterum adscribere visum est *Cuiacii* expositionem ad hanc Novellam, tum ob ipsam eius auctoritatem tum quod in antiquioribus editionibus Corporis iuris versionis instar fuit. Est autem haec: „Haec est *περὶ ἐπιβολῶν.* Si defunctus iusta ex causa fundum aut territorium aut compossessionem alienaverit et moriens

ρξζ'. *Γενικὸς μέγιστος τύπος περὶ τοῦ πῶς δεῖ στέλλεσθαι ἐπὶ νομῆς βάσσου τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπάρχου*[31]).

Φλάβιος κομίτας[32]) *θεόδωρος βάσσος*[33]) *ὁ μεγαλοπρεπέστατος ἔπαρχος τῶν ἱερῶν πραιτωρίων λέγει*[34]).

Τὰ μὲν ἄλλα ὅσα διετυπώθη παρὰ[35]) *τῶν ἡμετέρων θρόνων καὶ ἐν κοιναῖς δηλοῦνται*[36]) *γράμμασιν ἢ καὶ ἄλλοις γενικοῖς τύποις τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς, ἢ περὶ τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων καὶ τάξεων καὶ ὅλως ἀπαιτητῶν διαλεγομένοις, καθ' ὃν αὐτοὺς δέοι τρόπον τοῖς ὑπηκόοις προσφέρεσθαι, ἢ περὶ τῆς τῶν ὑπηκόων αὐτῶν ἐν τοῖς συναλλάγμασιν ὀρθότητος*[37]) *καὶ τῆς περὶ τὰς εὐσεβεῖς εἰσφορὰς εὐγνωμοσύνης, τὴν ἑαυτῶν ἔχειν ἰσχὺν*

CLXVII. Generalis maxima forma, quomodo debeat milli in possessionem, Bassi gloriosissimi Praefecti.

Flavius Comitas Theodorus Bassus magnificentissimus praefectus sacrorum praetoriorum dicit:

Caetera quidem, quae statuta sunt a nostris thronis et in communibus apparent literis aliisve generalibus formis nostri magistratus, quae vel de provincialibus magistratibus et cohortibus et simpliciter exactoribus tractant, quemadmodum eos oporteat cum subditis agere, vel de bona fide a subditis ipsis in contractibus observanda et de sacris illationibus devota mente inferendis, robur suum obtinere volumus etiam ex praesenti

---

residua bona liberis vel extraneis heredibus reliquerit, qui ex eis similiter praedia quaedam alienaverint, ex quibus possidente emptore aliquod forte postea defecerit, ita ut locus sit *ἐπιβολῇ*, quam praedia sustinent, quae sunt ex eadem substantia et origine. l. 10 et 12 C. de om. agro. deser. ut ne defecti vel deserti praedii onus irrogetur simul eiusdem substantiae praediis omnibus, sed caeteris primum praediis quae possidet is qui ea emit a liberis vel extraneis heredibus defuncti: vel, si hic idoneus non sit, heredibus defuncti, id est, praediis quae possident heredes defuncti ex eadem substantia: aut, si forte haec etiam non sufficiant publicae collationi, tum ut onus transferatur ad alia defuncti bona, quae ad alios quam ad heredes pervenerunt. Ad eum igitur, qui fundum aut compossessionem a defuncto emit, ut posuimus initio. Idemque dicendum est, si ea praedia per plures successiones transierint. Quamdiu enim proximiores sive posteriores possessores idonei sunt, *ἐπιβολή* antiquioribus non irrogatur, id est, defecta praedia, eorumque tributa antiquiores possessores non agnoscunt: quod si eiusdem gradus et ordinis plures sint possessores quibus iniungi *ἐπιβολήν* oporteat, ut inter eos oneris divisio non fiat ex aequo, sed pro rata fertilium bonorum quae possident ex eadem substantia. Haec est fere sententia huius constitutionis."

31) Inscriptio *Γενικός* (sive, ut in Cod. est: *ἑνικός*) — *ὑπάρχου* in Cod. ponitur post haec: *Φλάβιος — λέγουσιν*. Sed id per errorem factum esse, docet index Novellarum initio eiusdem Cod. neo non Codicis Laurentiani collocatus, ubi Nov. 167 recensetur tamquam *γενικὸς μέγιστος τύπος περὶ τοῦ πῶς δεῖ στέλλεσθαι ἐπὶ νομῆς βάσσου ἐνδοξοτάτου ἐπάρχου*. Index Novellarum, qui Theodori Breviario praemissus est, sic habet: *ρξζ'. Γενικὸς τύπος περὶ νομῆς γραφεὶς βάσσῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ*. — Index Reginae: *ρξζ'. γενικὸς τύπος περὶ νομῆς πῶς δεῖ στέλλεσθαι εἰς αὐτήν, βίσσου τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπ...* (*Heimbachio* teste post *ὑπ* lacuna est in Codice, qui solus Indicem Reginae continet. Quamquam *Cuiacius*, qui rubricam illam ex eodem Indice, — non ex Basilicis, quod *Bienerus Gesch. d. Novv.* p. 102 voluit, — cognitam habuit, ibi *ὑπάτου* legi auctor est.) Verba *βάσσου τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπάρχου* *Beckius*, Cuiaciana cum Heimbachianis miscens, inepte vertit: Bassi gloriosissimi *Consulis*.

32) *Heimb.* notat: „*Der Name* Comitas *ist mir verdächtig, weil er weder in der römischen, noch in der byzantinischen Geschichte vorkommt. Zudem hat die Handschrift statt des Jota das gewöhnliche Zeichen für εν in Handschriften. (?) Ich lese also Κομέντας. Der Name Κομεντίολος ist unter* Mauricius *sehr bekannt. Und dieser muss das Diminutiv eines andern kürzeren Namens sein...*" Sed non video, cur quicquam mutandum sit. *Κομητᾶς* poeta in Anthologia occurrit: cf. edit. *Jacobs* tom. XIII p. 873.

33) Cod. *κάσσος*, quod *Heimb.* in *βάσσος* mutandum esse vidit, propter inscriptionem et indicum rubricas not. 31 laudatas. Scilicet *κ* et *β*, quum per literam, quae latinae literae u similis est, in Codicibus MSS. fere scribantur, passim a librariis permutantur.

34) Cod.: *οἱ μεγαλοπρεπέστατοι ἔπαρχοι — λέγουσιν*. *Heimb.* ad haec notat: „*Ist* Bassus *nach den angegebenen Quellen* (cf. not. 31) *als alleiniger Verfasser anzuerkennen (wozu der nur einmal gebrauchte Name Flavius recht gut passt), so kann es keinem Zweifel unterliegen, dass die folgenden Worte: οἱ μεγαλοπρεπέστατοι — λέγουσιν, so zu emendiren sind: ὁ μεγαλοπρεπέστατος ἔπαρχος τῶν ἱερῶν πραιτωρίων λέγει. Ein Fehler, welcher gewiss nur durch falsche Auflösung von Abbreviaturen entstanden ist.*" *Heimbachii* coniecturam omnino probandam esse censeo, nisi quis credat scribendum esse: *ὁ μεγαλοπρεπέστατος ἔπαρχος τῶν ἱερῶν πραιτωρίων .... λέγουσιν*, i. e. nomina quaedam, fortasse principum officii, excidisse existimet. Quod autem *Beckio* placuit et ab *Os.* receptum est, nimirum ut scribatur *Φλάβιος κομίτας, θεόδωρος, βάσσος*, hoc falsum imo falsissimum esse, nemo est quin sentiat. — Caeterum *λέγει* verti: *dicit*, non *edicit*, quod *Heimbachio* placuit. Nam *dicere* his temporibus solenne est.

35) Cod. *περί*.

36) Sic in Cod. legitur teste *Mai*. — *Heimb.* *δοκοῦντα* habet, quod ferri nullo modo poterat.

37) Cod. *οἰθότητες*. — In his verbis vertendis sequutus sum dicendi rationem a Cassiodoro passim usurpatam.

βουλόμεθα καὶ ἐκ τῆς παρούσης ἡμῶν προστάξεως. ἐκεῖνο δὲ σαφέστερον ἔτι προσδιορίσασθαι δεῖν ἔγνωμεν[38]. *εἰ*[39] *γάρ τις ἀκινήτου τινὸς ἀντιλαβέσθαι σπουδάζων ἀρχικὰς ψήφους πορίσοιτο, ἐπὶ μὲν τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως ἀρκέσει τυχὸν ἡ τάξις τὴν σχολὴν μαρτυροῦσα τῆς τῶν πραγμάτων τούτων νομῆς*[40], *εἰ*[41] *καὶ τῶν γειτόνων*[42] *ἡ αὐτὴ τάξις λέγει*[43] *μαθεῖν, ὡς οὐδεὶς τῶν πραγμάτων τούτων*[44] *ἐπιλέληπται*[45]· *ἐπὶ δὲ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κειμένων ὑπὸ*[46] *τοῖς τῶν τόπων ἐκδίκοις ὑπομνήματα, ἃ παραπλησίως ταὐτὸ τοῦτο πράττονται*[47], *δεήσει*[48] *συνίστασθαι, μαρτυρίας*[49] *μὲν*[50] *ἔχοντα τῶν γειτόνων, τηνικαῦτα δὲ ἄδειαν παρεχόμενα τοῖς*[51] *τὰς ψήφους ᾐτηκόσι τὰ πράγματα κατασχεῖν. καὶ τοῖς μέλλουσι δὲ ἐκ συναλλαγμάτων τινῶν πρᾶγμα*[52] *λαμβάνειν καὶ νομὴν τοιαύτην ἢ δεσποτείαν ὑπὸ τὴν ἑαυτῶν ποιεῖσθαι κατοχήν, ἀναγκαίας τὰς τῶν ἐκδίκων*[53] *ἐν ταῖς ἐπαρχίαις μαρτυρίας νομίζομεν, ὥστε ὑπομνημάτων συνισταμένων ὑπ' αὐτοῖς δηλοῦσθαι τὴν παράδοσιν, εἴτε ἐπιστάλματα τύχοι γραφέντα φροντισταῖς*[54], *εἴτε ἐπισταλμάτων χωρὶς ἢ παρά-*

nostra praeceptione. Illud autem clarius iam definiri debere cognovimus. Nimirum si quis rem immobilem apprehendere cupiens decreta iudicis acceperit, in hac quidem felici civitate sufficiet testimonium forte officii, vacuam earum rerum possessionem esse dicentis, si etiam a vicinis officium sese dicat audivisse, neminem in earum rerum detentione esse; in his autem, quae in provinciis sitae sunt, sub defensoribus locorum acta, quae similiter id ipsum faciant, debebunt confici, ita ut quidem testimonia vicinorum contineant, tunc autem his, qui decreta impetraverunt, veniam rerum apprehendendarum concedant. Sed et his, qui ex contractibus quibusdam rem accipere et eiusmodi possessionem vel dominium in suam detentionem redigere volunt, necessaria defensorum in provinciis testimonia esse censemus, hoc modo, ut actorum sub iis confectione manifestetur traditio, sive forte mandata scripta sint ad curatores, sive absque man-

---

38) Cod. *ἔγνομεν*.

39) Hinc (*εἴ τις*) incipit ea pars huius Novellae, quam *Cui.* ex Basilicis edidit.

40) *Cui.* *νομῆς τούτων*.

41) Cod. et reliqui omnes *ἤ*. Sed *ἢ καὶ — λέγει* sensum non habet. Itaque legendum *εἰ* pro *ἤ*, ut etiam habent Edicta mox edenda.

42) Cod. *γετόνων*.

43) *Cui.* *λέγει*. Cod. *λει*, quae abbreviatio similiter *λέγει* significat. *Heimb. Os.* *λέγουσα* scribunt ex coniectura; id quod sane faciendum iis erat, quum paulo ante vitiosum *ἤ* servassent.

44) *Cui.* et *Beck* *τούτων* non habent.

45) *Cui.* et *Beck* *ἐπιλέλειπται*. Sed hoc quum non satis aptum sit, malui cum Cod. et *Heimb. Os.* *ἐπιλέληπται* ponere, quamquam insolitum sit, et potius scribendum fuisset: *ἐπείληπται*. Male autem *Heimb.* vertit: „neminem earum possessionem desiderasse."

46) *Hombergk* et *Beck* vertunt: *a defensoribus*. *Heimb.* et *Os.* ambiguo sermone utentes: *auctoritate defensorum*. Sed *ὑπὸ* cum dativo significat *sub:* itaque vertendum: *sub defensoribus*. Nec credas forte *παρὰ* pro *ὑπὸ* legendum esse: nam paulo post iterum occurrit *ὑπομνημάτων συνισταμένων ὑπ' αὐτοῖς*.

47) Cod. *πράττοντα*. *Heimb.* notat: „*Will man diess beibehalten, so lese man statt ἃ vielmehr τόν.*" Male: ut enim *πράττοντα* legi possit, vix alio opus est, quam ut *ἃ* deleatur. Sed *πράττονται* omnino praeferendum est.

48) *Cui.* *δεῖ*. Sic et *Beck*.

49) *Cui.* *Beck.* *μαρτυρίαν*.

50) Hoc *μέν*, quod tamen an in Cod. habeatur, dubitasse videtur *Heimb.*, firmatur lectione, quam *Cuj.* ex Basil. exhibuit et quam Edicta a nobis mox edenda praestant. Sed quod mox in Cod. et apud *Cuj.* *παρέχομεν* scriptum est, hoc emendatione indiget; haec enim verba: *μαρτυρίας μὲν ἔχοντα* et illa *τηνικαῦτα δὲ ἄδειαν κ. τ. λ.* invicem iungenda esse, usus particularum *μέν*, *δέ* significat. Itaque *παρεχόμενα* reposui ex Edictis infra a me edendis. Sensus hic est: Constantinopoli sufficit testimonium officii, in provinciis autem opus est testimonio non solum defensoris, sed etiam vicinorum.

51) Articulus *τοῖς* deest apud *Cui.* *Beck.* *Os.*

52) Edicta mox edenda *πράγματα* legunt: non male.

53) Verbum *ἐκδίκων* operarum vitio, ut videtur, apud *Beck.* deest: eius tamen vestigia pressit *Os.*

54) Sic *Cui.* et *Beck.* Cod. *γράμματα φροντιστεῖν*, *Heimb.*, quem *Os.* sequitur, coniecit: *γράμματα φροντιστῶν*, rationem addens: „*das zweite Substantiv ist Apposition des ersteren.*" Sed tunc verbum *τύχοι* vertendum esset: *adsit*, id quod nullo modo fieri potest. Itaque Basilicorum lectio recipienda est, quam etiam confirmant quodammodo Edicta inferius edenda. — Caeterum interpretes omnes totum hunc locum pessime tractaverunt: *ἐπιστάλματα γραφέντα φροντισταῖς* (sive *ἐπιστ. γράμματα φροντιστῶν*) interpretantur *epistolas sive mandata a curatoribus scripta:* verba autem *προσόντος ἐνταῦθα τοῦ κ. τ. λ.* sic vertunt: *addito ibi (?) hoc*, vel: *in quo et illud observetur*. Sed sensus, ut iam Cuiacius vidit, hic est: Si quis Constantinopoli degens possessionem in provinciis habeat, eamque mandatis ad colonos vel administratores directis alteri tradi iusserit, non solum acta super traditione apud defensorem loci conficienda sunt, sed etiam mandatis ipsis haec clausula inserenda est, ut coloni vel curatores sive administratores novum dominum agnoscant et hoc se iussu prioris domini facere apud

δοσις μέλλοι[55]) *γίνεσθαι, προσόντος ἐνταῦθα τοῦ καὶ τοὺς γεωργοὺς ἢ*[56]) *φροντιστὰς χρῆναι συνομολογεῖν ἐπὶ τῶν ὑπομνημάτων, ὡς τὸν ἕτερον*[57]) *εἰδοῖεν νομέα καὶ δεσπότην καὶ τῇ τοῦ παραδόντος ἀκολουθήσαιεν*[58]) *γνώμῃ τοῦτο αὐτοῖς*[59]) *ἐπιτρέψαντος. ἔνθα δὲ ἂν ἔκδικος μὴ παρῇ, τὸν λαμπρότατον τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντα τὰ τοιαῦτα συνιστᾶν*[60]) *ὑπομνήματα προστάττομεν, ἢ τὸν ὁσιώτατον*[61]) *τῆς πόλεως ἱερέα, ὑφ' ἣν ἡ κτῆσις ἐστὶν*[62]) *ὑπὲρ ἧς τὰ τοιαῦτα πράττεται, εἰ πολλῷ τυχὸν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος ἀπολίποιτο*[63]) *τῶν τόπων, ἐν οἷς ἡ παράδοσις γίνεται. ἐν δὲ*[64]) *τῇ βασιλίδι ταύτῃ πόλει καὶ τοὺς καλουμένους ἐκβιβασμοὺς καὶ τὰ ὑπὲρ τῶν παραδόσεων*[65]) *συνιστάμενα ἐκμαρτύρια*[66]) *ῥοπὴν ἱκανὴν διδόναι τοῖς παρειληφόσιν*[67]) *ἡγούμεθα. προστάττομεν*[68]) *τοίνυν τῇ σῇ μεγαλοπρεπείᾳ καὶ τῇ πειθομένῃ σοι τάξει καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν ἰθυνομένην ὑπὸ σοῦ χώραν διαιτωμένοις πάντων ἐφεξῆς*[69]) *ἐπιμελήσασθαι τῶν παρεγγυησαμένων*[70]) *ὁμοίως*[71]).

datis traditio facienda sit; illo casu (mandatis) adiiciendo, etiam colonos vel curatores debere apud acta confiteri, quod alterum agnoverint possessorem et dominum, et tradentis voluntati obtemperaverint, qui hoc ipsis permiserit. Sicubi vero defensor non sit praesens, clarissimum provinciae praesidem huiusmodi acta conficere praecipimus, vel sanctissimum sacerdotem civitatis, sub qua sita est possessio de qua haec acta conficiuntur, si forte provinciae praeses longe ab iis locis absit, ubi traditio celebratur. In hac vero regia urbe executiones, quae vocantur, et quae super traditionibus scribuntur testimonia, idoneam auctoritatem accipientibus praebere arbitramur. Praecipimus igitur magnificentiae tuae, et officio tibi subiecto et cunctis in provincia a te gubernata degentibus, omnium, quae imperata sunt, deinceps similiter curam habere.

ρξη'.[72]) —

Προστάττομεν κήνσῳ ἤγουν ἀπογραφῇ χωρία

CLXVIII.

Praecipimus, ut in censum sive descriptionem

acta profiteantur. Sin autem sine mandatis, i. e. a praesentibus, traditio celebretur, acta tamen apud defensorem cum vicinorum attestationibus conficienda sunt.

55) *Cui.* et *Beck.* *μέλλει.*

56) *Cui.* et *Beck.* *ἤτοι.* Legendum existimo: *ἢ τούς.*

57) *Cui.* et *Beck.* *νεώτερον.* Haud male: confirmatur etiam Edictis infra edendis.

58) Ita *Cui.* et *Beck.* et Edicta, quae mox edam. Cod. *ἀκολουθήσειε*, quod *Heimb.* in *ἀκολουθήσειαν* mutare voluit. *Os.*: *ἀκολουθήσαιαν* (sic).

59) *Cui. Beck.* *αὐτῷ.* Perperam.

60) *Cui.* H² *συνιστᾶν.*

61) Cod. *ὁσιώτ.*

62) *Cui. Beck.* *κτῆσίς ἐστιν.*

63) *Cui. Beck.* *ἀπολείποιτο.*

64) Cod. *ἐν τέ*, quod probant *Heimb.* et *Os.* Sed rectius *Cui.* et *Beck*: *ἐν δέ.* Opponitur enim urbs regia provinciis: ibi ambagibus, quibus in provinciis, minime opus est.

65) *Cuj. Beck.* *τῆς παραδόσεως.*

66) Cod. haec verba abbreviata habet (cf. H²), sed ita ut potius *συνισταμένην μαρτυρίαν*, quam cum *Cui.* *συνιστάμενα ἐκμαρτύρια*, legi posse videantur. Si illud praeferas, scribendum erit: *τὴν ὑπὲρ κ. τ. λ.*

67) Edicta mox edenda ex Cod. Bodleiano habent: *προλαβοῦσιν.* Itaque legendum fortasse hoc loco: *προειληφόσιν*, ut sensus sit, hos, qui ante hoc edictum alio modo possessionem accepissent, securos esse.

68) Haec verba *προστάττομεν — ὁμοίως* rursus apud *Cui.* desunt.

69) Cod. *ἐφ' ἑξῆς.*

70) *Heimbachio* (quem *Os.* sequitur) *οἱ παρεγγυησάμενοι* esse videntur, qui traditiones rerum peragunt (?). Sed non de personis *παρεγγυησαμένοις* hoc loco sermo est, sed magistratus, officia et subditi omnes *τὰ παρεγγυησάμενα*, i. e. adhortationes et praeceptiones, quas haec forma continet, observare iubentur.

71) Subscriptio desideratur. Tempus, quo haec forma data sit, *Heimb.* sic definit: „*Sie ist gewiss jünger, als* [*Nov.*] *166*.... Bassus, *ihr Verfasser, war* praef. pr. *nach dem ersten Jahrzehnte der Justinianischen Regierung.*" — *Cuiacii* Expositio Nov. 167: „Hoc quod vult, breviter ut dicam et summotenus, ex sententia iudicis non recte apprehenditur nisi possessio vacua, et quam in urbe quidem vacuam esse executorum testimonia adseverent, in provinciis acta defensorum plebis vicinorum testimonio confirmata. Et similiter ex contractu in provinciis quoties quis ingredi possessionem desiderat, acta apud defensores civitatum fieri debent traditae possessionis, simulac consentientium voluntati tradentis novoque domino colonorum vel actorum possessionis. Si non sit copia defensoris, apud praesidem: vel etiam, si hic longe absit ab eo loco quo traditio fit apud episcopum." — Caeterum conferantur, quae de gestis super traditione factis exponit *de Savigny Gesch. d. RRs. im Mittelalter* tom. I p. 110 et 344 sqq. (ed. II). Noli tamen *epistulas traditionis*, de quibus hoc loco sermo est, et *ἐπιστάλματα*, de quibus supra dixi, invicem confundere.

72) Rubricam sive inscriptionem huius Novellae index Codicis Laurent. et Bonon. simplic'ter sic efferunt: *περὶ ἐπιβολῶν.* Index Reginae autem habet: *ρξη'. ἐπαρχικὸς τύπος περὶ ὁμοδούλων.* Denique index Breviarii Theodori

φέρεσθαι μόνον οὐ μὲν[72a]) οἰκίας ἢ ἄλλα πράγματα. ἡ δὲ ἐπιφορὰ[73]) ὁμοκήνσοις γίνεται. φυλάξει δὲ τοῦτο ὁ τοῦ ἔθνους ἡγούμενος καὶ ἡ πειθομένη αὐτῷ τάξις καὶ οἱ πράκτορες τῶν δημοσίων εἰσφορῶν, ἀνὰ τριάκοντα χρυσίου λιτρῶν ὑφορώμενοι ποινήν. ταύτῃ τῇ ψήφῳ[74]) καὶ νῦν ἀκολουθοῦντες γενικοὺς ποιούμεθα τύπους, ὥστε μηδένα διδόναι ὑπὲρ ὁμοδούλων ἢ ὁμοκήνσων ἐπιβολὴν[75]) ἐπὶ οἰκίαις ἢ ἄρτοις πολιτικοῖς ἢ ἑτέρῳ τινὶ μὴ ἐγγεγραμμένῳ τῷ κήνσῳ. ταῦτα φυλαττέσθω, ταῦτα πέρατι παραδιδόσθω, τῶν παραβαινόντων αὐτὰ ποινὴν δέκα χρυσίου λιτρῶν καταтιθέντων, καὶ κατὰ τῆς ἑαυτῶν οὐσίας οὐ μετρίαν ἐπιφερόντων ζημίαν. οἱ γὰρ διὰ ταῦτα ἀδικούμενοι ἕξουσι κατὰ τῶν παραβαινόντων καὶ τῶν ἐκείνους κληρονομούντων καὶ πραγμάτων αὐτῶν ἀγωγὴν ὑπὲρ τοῦ παρὰ τὸν νόμον ὑπομεῖναι ζημίαν, τῶν λαμπροτάτων ἀρχόντων καὶ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτοῖς τάξεων καὶ τῶν ἁπανταχοῦ γῆς ἐκδίκων τὰ παρ᾽ ἡμῶν γενικῶς διατεταγμένα φυλαττόντων καὶ ὑφορωμένων τὰ ὡρισμένα κατὰ ταὐτὸν ἐπιτίμια[76]).

praedia referantur solum, non autem domus vel aliae res. Adiectio autem contributariis fit. Observabit hoc rector gentis et officium ei subiectum et exactores publicarum illationum, triginta librarum auri mulctam metuentes. Hanc sententiam etiam nunc sequuti generales facimus formas, ut nemo propter conserva vel contributaria adiectionem praestet nomine domuum vel panum civilium vel alius rei censui non inscriptae. Haec observentur, haec effectui tradantur, his, qui ea transgrediantur, poenam decem auri librarum soluturis, et substantiae suae non mediocre illaturis damnum. Nam qui ea re laesi sunt, adversus transgredientes et successores eorum et res eorum actionem habebunt propter hoc, quod praeter legem damnum passi sunt, clarissimis praesidibus et officiis, quae ipsis inserviunt, et defensoribus ubique terrarum constitutis, quae a nobis generaliter disposita sunt, observaturis et statutas simul poenas reformidaturis.

---

sic: ρξη'. ἐπαρχικὸς τύπος καταπεμφθεὶς περὶ ὁμοδούλων ἰωάννῃ τῷ λαμπροτάτῳ ἄρχοντι κύπρου. — Editiones Corporis iuris plerumque rubricam habent hanc: γενικὸς τύπος περὶ ὁμοδούλων, eamque a *Cui.* prolatam esse auctor est *Heimb.* Sed apud *Cui.* invenio quidem rubricam ex Indice Reginae desumtam (Obss. VI, 10), non autem hanc, quam ex editoribus Corporis iuris nescio quis proprio Marte effinxisse videtur. — Caeterum hoc, quod edimus fragmentum, non est integra Nov. 168, sed particula eius, quae in Basilica translata et ex Basilicis a *Cuiacio* eruta est. Exordium integrae Novellae viri docti sibi invenisse visi sunt in Cod. Bononiensi, qui continet fragmentum, cui inscribitur περὶ ἐπιβολῶν, in finem totius Codicis reiectum. Sed equidem supra §. 16 rationes exposui, propter quas haec coniectura improbanda esse videatur. Ne tamen quid deesse dicatur, fragmentum Bononiense περὶ ἐπιβολῶν hoc loco subiiciam, recensionem et versionem *Heimbachii*, primi editoris, sequuturus. Est autem hoc:

Περὶ ἐπιβολῶν.

Τὰς τῶν ὁμοδούλων ἐπιφορὰς ὁ νόμος οἶδε καὶ τῶν ὁμοκήνσων, καὶ τίς ἐστιν ἡ τούτου ἀρχὴ πολλάκις ἐν τοῖς δικαστηρίοις δεδήλωται, καὶ περὶ πραγμάτων ἃ γίνεται ἐν τοῖς κοινοῖς τὰς ἀπογραφας ἐχόντων οὐ μόνον τῶν ἀπογεγραμμένων ἢ ἀναγεγράφθαι δυναμένων. ἐπειδὴ τοίνυν τινὲς κατὰ διαφόρους χρόνους παρέβησαν τοῦτο ἀλλοιοτέροις τρόποις καὶ τοὺς ὑποτελεῖς ἐβάρυνον ἡμεῖς οὐ παρωλισθήσαμεν οὐδὲ τὸ δοκοῦν τῷ νόμῳ παρελύσαμεν.

De adiectionibus.

Conservorum adiectiones praediorum lex agnovit et contributariorum, quaeque sit huius rei ratio, saepenumero in iudiciis est manifestatum, et quid fiat de rebus, quae communem censum habent, non tantum de iis, quae iam in censum deductae sunt, vel certe accensitae esse debebant. Quum igitur quidam diversis temporibus hoc neglexissent variis modis, subditosque aggravarent, nos id non praeterivimus, neque, quod legi placet, iacere sivimus.

72a) Malim οὐ μήν.

73) *Hombergk* recte notat: „ἐπιφοράν puto idem esse, quod ἐπιβολή." Sed minus recte vertit: *illatio*.

74) Hinc colligendum esse videtur, verbis, quae praecedunt, ψῆφον quandam contineri aut anterioris Praefecti Praetorio aut ipsius imperatoris.

75) *Hombergk* (quem *Beck.* et *Os.* sequuntur) haec verba: διδόναι ἐπιβολήν vertit: *adiectionem imponere.* Sed significant dare sive praestare adiectionem, i. e. solvere tributa per adiectionem imposita.

76) *Cuiacius* in expositione huius Novellae sic ait: „Haec est περὶ ὁμοδούλων, id est, de praediis hominibusve praediorum ratione eidem domino servientibus. His solent accrescere invitis defecta desertave praedia eiusdem substantiae ut diximus Nov. 128 et 166., denique ἐπιβολή onus est ὁμοδούλων ἢ ὁμοκήνσων, et irrogatur rusticis praediis tantum. Nam et haec sola referuntur in censum, non annonae civiles, non aedes. Et ideo in tit. Dig. de censibus, agrorum tantum censendorum mentio fit: ac quod est de servis, l. 4 §. in servis. id de rusticis tantum accipio, qui pars agrorum sunt, ut dixi supra No. 7. Sed et quod dicitur de tributo capitis, l. 3 id in agris tantum locum habet, non in urbibus aut metrocomiis, l. 1 C. de cap. civ. l. 8 C. de exact. trib.

§. 18. *II. De collectione τῶν ὑπαρχικῶν τύπων, cuius index in Codice Marciano 179 superest.*

Posteaquam de edictis Praefectorum Praetorio, quae partem collectionis CLXVIII Novellarum efficiunt, satis abundeque dixinus, perveniamus nunc ad alterum disputationis nostrae caput. In Codice Marciano collectionis CLXVIII Novellarum nonnisi priores 162 Novellae descriptae sunt, et post Nov. 162 adnotatio est librarii sive scholiastae cuiusdam, reliquas Novellas in appendice, quae tamen hodie ob defectum Codicis non amplius extat, inferius quaerendas esse significantis. Et de Novellis quidem 166—168 scholiastes ille haec dicit: *ἡ δὲ ρξς' ἐστὶ τύπος α' τῶν ἐπάρχων. — ἡ δὲ ρξζ' ἐστὶ τύπος κδ' τῶν ἐπάρχων. — ἡ ρξη' ἐστὶ τύπος β' τῶν ἐπάρχων.* — Hinc *Bienerus* [77]) iam olim coniecerat, appendice Codicis Marciani, dum integra esset, etiam Collectionem formarum Praefectorum Praetorio comprehensam fuisse.

Bieneri coniectura deinde a *Blumio* corroborata est, qui de indice istius collectionis in Codice Marciano etiamnum superstite *Bienerum* fecit certiorem [78]). Hunc indicem ego postea in Delineatione historiae iuris G. R. p. 105—107 edidi ex schedis *Maieri* et *Heimbachii*, quarum illas beneficio *Tafelii*, philologi Tubingensis, has vero ipsius *E. Heimbachii*, viri mihi amicissimi, liberalitate nactus sum. Eundem indicem hac occasione data iterum edam, versione latina et adnotationibus criticis [79]) nunc primum instructum.

Prius autem praefationis causa de Collectione formarum Praefectorum Praetorio, quam Codex Marcianus olim complectebatur, paucis dicam. — Collectio ista formarum sive edictorum exemplaria integra praestitisse videtur. Nam tres illas formas, quas, ut supra vidimus, collectio CLXVIII Novellarum integras in se continebat, scholiastes Codicis Marciani modo laudatus in Collectione formarum Praefectoriarum repetitas fuisse indicat, ut proinde et haec collectio integris Praefectorum formis, non decurtatis aut in epitomen contractis, constitisse videatur.

Edicta autem sive formae, quas ea collectio continebat, omnes a Praefectis Praetorio Orientis datae fuisse videntur. Nam secundum rubricas, quas index Codicis Marciani exhibet, Edicta 2. 23. 25—33. 35 a Praefectis Praetorio proposita sunt, et Edicta 1 et 24 aliunde [80]) novimus edicta Praefectorum Praetorio esse; reliqua vero edicta, quorum auctor in indice Codicis Marciani vel omnino non indicatur (Edict. 3—19), vel ita, ut quaeri possit, an Praefectus Praetorio fuerit (Edict. 20—22. 34. 36—39), nihilominus pro Edictis Praefectorum Praetorio habenda sunt propter inscriptionem illius indicis „*ἀρχὴ τῶν ὑπαρχικῶν τύπων*,“ quippe quae omnes formas ibi enumeratas similiter a Praefectis Praetorio datas esse significet. Praefectos autem, a quibus hae formae emissae sunt, omnes Orienti praefuisse probabile est. Nonnullae enim ad magistratus provinciales, quos sub dispositione Praefectorum Praetorio Orientis fuisse constat, directae sunt, veluti Edict. 27 ad Alexandrum Consularem Ciliciae, ut habet index Marcianus, et Edict. 1 (ut ex inscriptione Nov. CLXVI didicimus) ad Cohortalinum (?) Consularem Lydiae, et Edict. 2 ad Joannem praesidem Cypri (ut indicat Theodori Breviarium); aliae a Praefectis Praetorio datae esse dicuntur, quos aliquando Orienti praefuisse demonstrari potest [81]), Illyrico vel Africae Italiaeve non item; denique collectio, de qua agimus, perinde atque collectio CLXVIII Novellarum, cui tamquam appendix in Codice Marciano adiecta fuit, in Oriente et quidem Constantinopoli confecta esse videtur, ut vel ideo orientalium dumtaxat Praefectorum formas comprehenderit.

Praediis igitur urbanis aut annonis civilibus non irrogatur agrorum *ἐπιβολή*, quia nec sunt *ὁμόκηνσα* nec satis est si sint eiusdem originis.“ Caeterum vix opus est, ut moneam, in his, quae *Cuiacius* et alii circa *ἐπιβολήν* exposuerunt, nonnulla post *Savinii* de re tributaria Romanorum lucubrationes emendatione indigere. — Quod ad quaestionem attinet, quo tempore haec forma data sit, *Heimbachius*, Nov. 168 post Nov. 167 datam esse statuit. Infra tamen demonstraturus sum, hanc formam a Zotico, qui sub Anastasio a. 512 Praefectus Praetorio fuerit, datam esse.

77) *Gesch. der Novellen* p. 101. 119.

78) *Gesch. der Novellen* p. 619 sq.

79) Quod enim ad exegesin attinet, melius ea dabitur ad Edicta, quae deinde ex Cod. Bodleiano edam.

80) Cf. §. 17 inscriptiones Nov. CLXVI et CLXVII.

81) Vide notas ad §. 18.

Temporis, quo hae formae datae sunt, definitio facienda est secundum nomina Praefectorum Praetorio, qui in indice Codicis Marciani formarum, quas ille recenset, auctores esse dicuntur. Inter haec sunt nonnulla, veluti Bassi, Constantini nomina, quae tam antiquioribus quam recentioribus Praefectis Praetorio Orientis indita fuerunt; longe plura autem, quibus Praefecti Praetorio Orientis sub Anastasio, Iustino et Iustiniano, non autem antiquiores, quantum scimus, appellati sunt [82]. Itaque probanda est *Bieneri* [83] coniectura, qui omnes formas indice Marciano enumeratas a Praefectis Praetorio emissas esse statuit, qui sub Anastasio vel Iustino vel Iustiniano Praefectura Orientis functi sint. Quae coniectura etiam eo confirmatur, quod haec Collectio, de qua agimus, post Iustinianum demum confecta esse videtur, quo tempore vix quicquam ex antiquioribus edictis superfuit [84].

Singulae formae, quas index Codicis Marciani recenset, a quibusnam Praefectis Praetorio datae sint, §. sequenti in notis ad hunc indicem disputabitur. Quae disputatio simul hoc ostendet, in colligendis his formis non magis ordinem chronologicum observatum esse, quam id factum est in collectione CLXVIII Novellarum; sicuti in hac, ita etiam in illa ordo dispositionis plane fortuitus est.

§. 19. Index collectionis τῶν ὑπαρχικῶν τύπων ex Cod. Marciano 179.

Tenor Indicis formarum Praefectorum Praetorio, qui extat in Codice Marciano fol. 72 sq., hic est [85]:

Ἀρχὴ τῶν ὑπαρχικῶν [86] τύπων.	*Incipiunt Formae Praefectorum Praetorio.*
α'. *ἴδικτον περὶ ἐπιβολῶν* [87].	I. Edictum de adiectionibus.
β'. *ἴδικτον περὶ ἐπιβολῶν, ζωτικοῦ ὑπάρχου πραιτωρίων* [88].	II. Edictum de adiectionibus, *Zotici* Praefecti Praetorio.
γ'. *περὶ τῶν* [89] *ζυγοστατῶν προβολῆς, καὶ ὅτι οἱ τῶν πόλεων ζυγοστάται ψήφῳ τῶν ἐν αὐταῖς ἐπισκόπων καὶ κτητόρων καὶ οἰκητόρων προχειρίζονται, καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων* [90].	III. De ponderatorum creatione, et quod civitatium ponderatores decreto episcoporum, qui in ipsis sunt, et possessorum et habitatorum constituantur, et duorum capitum.
δ' [91]. *περὶ τῆς τῶν ἀγορανόμων προβολῆς, καὶ ὅτι καθ' ὁμοιότητα τῶν ἐκδίκων* [92] *καὶ οἱ ἀγορανόμοι* [93] *χειροτονοῦνται, ψηφισμάτων*	IV. De aedilium creatione, et quod ad instar defensorum etiam aediles ordinantur, decretis super eorum creatione faciendis a Deo

---

82) De quo vide notas ad §. 19.

83) *Gesch. der Novellen* p. 620.

84) Unicum Edictum est, quod anno 490 imperante adhuc Zenone propositum esse videtur. Cf. Edicta ex Codice Bodleiano edenda not. 140.

85) Lectiones Codicis dabo secundum apographa *Maieri* et *Heimbachii*, de quibus supra dixi. In Codice iota subscriptum, accentus et spiritus passim deesse videntur: haec tacite emendavi.

86) *Biener Gesch. d. Novv.* p. 619 ex *Blumii* apographo habet *ἐπαρχικῶν*.

87) Haec rubrica indicat formam a Demosthene PP. Or. annis 521—523 datam, quae nobis servata est tamquam Nov. 166. Nam scholiastes Codicis Marciani ad Nov. 166 notat: *ἐστὶ τύπος α' τῶν ἐπάρχων*.

88) Est Nov. 168, ad quam idem scholiastes adscripsit: *ἐστὶ τύπος β' τῶν ἐπάρχων*. — Docemur igitur hac rubrica, Nov. 168 formam s. edictum esse Zotici cuiusdam P. P. Or., quod iam observaverat *Biener Gesch. der Novv.* p. 619 et *Heimbach Zeitschr. f. gesch. RW.* VIII p. 344. Idem *Heimbachius* hunc Zoticum Demosthene illo, de quo not. 87 diximus, iuniorem esse existimat, addens: „*Doch lässt sich kein bestimmtes Jahr angeben, weil Zoticus sonst nirgends vorkommt.*“ — Enimvero is est *Zoticus*, qui a. 512 sub Anastasio Praefectus Praetorio fuit, de quo videatur *Hase* ad Lydum p. IV. X et *Lydus* ipse de magistr. III, 26 sqq.

89) *Maier: τῆς*. Sed *Heimb.* abbreviationem in Codice esse refert, quae, licet *τῆς* legi possit, rectius tamen *τῶν* explicabitur. Fortasse legendum: *τῆς τῶν*.

90) Hoc dicendi genus (*καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων*) illustratur schol. 1. in Basil. *Fabroti* tom. V p. 83, ubi sic est: *ἡ μετὰ τὸν κώδικα ρς' νεαρὰ ἐπιγεγραμμένη περὶ προγαμιαίας δωρεᾶς, καὶ ἄλλων κεφαλαίων*, i. e. Novella post Codicem CVI (nobis CXIX), quae inscribitur: De antenuptiali donatione, *et alia capitula habet.* (Sic enim vertendum, non autem „et de aliis capitulis.“) Ita etiam hoc nostro loco verba *καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων* sic accipienda sunt: *et duorum capitum est*, sive: *et duo capita habet.* —

91) Numeri in extremo margine positi vestigia se vidisse testatus est *Maierus*.

92) *Heimb.* *ἰκδίκων* legisse videtur.

93) *Heimb.* *ἀγοράνομοι*.

ἐπὶ τῇ τούτων προβολῇ γινομένων παρὰ τοῦ θεοφιλοῦς ἐπισκόπου τῆς πόλεως καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν εὐλαβεστάτων κληρικῶν καὶ κτητόρων καὶ πολιτευομένων καὶ λογάδων, καὶ πρόσγε καταθέσεως ἀνωμότου [94]) *μὲν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, μεθ' ὅρκου δὲ παρὰ τῶν λοιπῶν.*

ε' [95]). *ὅτι οὐκ ὀρθῶς οἱ βουλευταὶ πρὸς ἀπαλλαγὴν οἰκείας τύχης διαλύονται πρὸς τοὺς βουλευτάς, καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.*

ς'. ὅτι οἱ ἔκδικοι καὶ πατέρες τῶν πόλεων πάντα τὸν εὐλαβούμενον [96]) *δικάσασθαι παρὰ θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ἢ εὐλαβεστάτοις ἐκκλησιεκδίκοις* [97]), *καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.*

ζ'. ὅτι οὐδὲ ἐπίσκοποι οὐδὲ ἐκκλησιέκδικοι οὐδὲ οἰκονόμοι [98]) *δύνανται λόγον διδόναι τινί, εἰ καὶ τὸν διδόμενον ἀσυλίας λόγον παρὰ τῶν ἀρχόντων* [99]), *καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.*

η'. ὅτι βουλόμενος ἐκ ψήφων ἐν νομῇ γενέσθαι πραγμάτων ἀκινήτων, τηνικαῦτα τὸ βέβαιον ἐπὶ τοῖς πράγμασιν ἕξει, ἐπειδ' ἂν αἱ [100]) *μὲν τὴν νομὴν* [1]), *καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαιων.*

θ'. ὅτι οἱ ὑποτελεῖς ἓν καὶ μόνον κέρατιν [2]), *καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.*

ι'. ὅτι ὁ ἐν εὐαγέσι χωρίοις ὑπομνησθεὶς προσηκόντως ἐπὶ δημοσιευόντων καὶ μὴ δικαζόμενος [3]), *καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.*

ια'. ὅτι ὁ μὴ ὑποκείμενος στρατιωτικῷ ἄρχοντι καὶ ὁ [4]) *λαβὼν παρ' αὐτοῦ* [5]), *καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.*

ιβ'. ὅτι ὁ ἐξωμοσίᾳ καταπιστευόμενος ἀναγκάζεται προβάλλεσθαι ἐντολέα, παρασχεῖν δέ [6]), *καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.*

ιγ'. ὅτι οὐ δεῖ τὰς τῶν υπομνημάτων [7]) *πράξεις ἐν παραβύστῳ* [8]) *ἐνίστασθαι, καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.*

ιδ'. ὅτι ὁ [9]) *ἐν δημοσίοις ἀρχεί[οις]* [10]) *τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις πραττόμενα διὰ τοῦ σκρινίου τοῦ* AB ACTIS [11]), *καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.*

amabili episcopo urbis et reliogisissimis clericis sub eo constitutis et possessoribus et curialibus et honoratis, et insuper depositione ab episcopo quidem sine iuramento, a reliquis vero cum iuramento facienda.

V. Quod non recte decuriones, ut a conditione sua liberentur, cum decurionibus transactionem faciunt, et duorum capitum.

VI. Quod defensores et patres civitatium quemlibet, qui vereatur iudicium accipere apud Deo amantissimos episcopos vel religiosissimos ecclesiarum defensores, et duorum capitum.

VII. Quod neque episcopi neque ecclesiarum defensores neque oeconomi possunt *λόγους* alicui dare, licet *ἀσυλίας λόγον* a praesidibus datum, et duorum capitum.

VIII. Quod, qui ex decretis in possessione rerum immobilium constitui vult, tunc res firmiter habebit, postquam possessionem, et duorum capitum.

IX. Quod tributis obnoxii unum solum ceratium, et duorum capitum.

X. Quod, qui in venerabilibus locis convenienter praesentibus publicis personis citatur et iudicium non accipit, et duorum capitum.

XI. Quod, qui non subiacet militari magistratui et ab eo accipit, et duorum capitum.

XII. Quod, qui iuratoriam cautionem praestitit, cogitur constituere procuratorem, dare autem, et duorum capitum.

XIII. Quod non oporteat actorum confectionem in occulto loco celebrari, et duorum capitum.

XIV. Quod in publicis archiis acta in provinciis confecta per scrinium eius, qui ab actis est, et duorum capitum.

---

94) *Maier* et *Heimb.* *ἐνωμότου.* Sed omnino legendum: *ἀνωμότου.* Nam *κατάθεσις* simplex ab episcopo facienda opponitur iuriiurando a reliquis praestando.

95) Numerum *Heimb.* legere non potuit, sed *Maier* eius vestigia reperiit.

96) *Maier: εὐλαβόμενον.*

97) Nimirum subintelligendum est: *καὶ τὰ λοιπά*, sive *καὶ τὰ ἑξῆς*, ut apud Athanasium est.

98) *Maier: οἰκόνομοι.*

99) Cf. not. 97.

100) Ni fallor, legendum *οἱ.* Nam sequi debebat *ἐκβιβάζοντες.*

1) Cf. not. 97.

2) Legendum videtur *κεράτιον.* — Vide tamen Theodori Breviar. Nov. XXXII not. 5. — Caeterum etiam hic supplendum: *καὶ τὰ ἑξῆς.*

3) Cf. not. 97. — Codex per abbreviationem scribit *δικαζομένων.*

4) Articulus *ὁ* omnino delendus est.

5) 6) Cf. not. 97.

7) *Maier: ἀπομνημάτων.*

8) Codex: *παραβίστω.*

9) Articulus *ὁ* delendus est.

10) Codex: *ἄρχ''*, quod proprie legi debet *ἄρχειν.*

11) Cf. not. 97.

ιε'. *ὅτι ὁ ἄρχων* [12] *μὴ ἐκδοὺς τὸ καθαρὸν εἴσω ιε' ἡμερῶν μετὰ* LECTUM [13] *ε' χρυσίου λίτρας προστιμᾶται.*	**XV.** Quod praeses, si non ediderit *τὸ καθαρὸν* intra XV dies post *Lectum*, quinque auri libris mulctatur.
ις'. *ὅτι ὁ ψευδέσι καὶ πλαστοῖς ἔν τινι κεφαλαίῳ μάρτυσι χρησάμενος, εἴτε ἐνάγει εἴτε ἐνάγεται, πάσης τῆς περὶ τὸ κεφάλαιον, διὸ τοῖς μάρτυσιν ἐχρήσατο, δικαιολογίας ἐκπίπτει.*	**XVI.** Quod, qui falsis et subornatis testibus in aliqua re usus est, sive agit sive convenitur, omni circa rem, propter quam testibus illis usus est, iustificatione excidit.
ιζ'. *ὅτι τότε τὶς ἀπαιτεῖ συστάσεις περὶ τῶν γραμμάτων τοῦ οἰκείου πατρός* [14], *καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.*	**XVII.** Quod tunc aliquis exigit probationes de literis patris sui, et duorum capitum.
ιη'. *ὅτι ὁ τὸν μέχρι τρίτου βαθμοῦ συγγενῆ τὰς περὶ τοῦ γένους ἀπαιτῶν συστάσεις* [15] *καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.*	**XVIII.** Quod, qui a cognato usque ad tertium gradum de genere exigit probationes, et duorum capitum.
ιθ'. *ὅτι ἀρκεῖ εἰς ἀπόδειξιν τοῦ μὴ κεκομίσθαι τὴν προῖκα τὴν ἐν διαθήκῃ τῆς αὐτοῦ* [16] *γαμετῆς μαρτυρίαν, καὶ ὅτε ἰσχυριζομένου τοῦ φεύγοντος* [17], *καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.*	**XIX.** Quod sufficit ad probationem non numeratae dotis uxoris in testamento testimonium, et quod affirmante reo, et duorum capitum.
κ'. *ἴνδιξ* [18] *ἄσπορος* [19], *ἀλυπίου κωνσταντίνου* [20].	**XX.** Index *Asperi Alypii Constantini.*
κα'. *ἴνδιξ τῶν αὐτῶν* [21].	**XXI.** Index eiusdem. (?)
κβ'. *ἴνδιξ τῶν αὐτῶν* [22].	**XXII.** Index eiusdem. (?)
κγ'. *ἴδικτον ἀδδαίου ὑπάρχου πραιτωρίων* [23], *περὶ τῶν ἀπολυομένων εἰς δημοσίας ἀποδείξεις* [24].	**XXIII.** Edictum *Addaei* Praefecti Praetorio, de his, qui liberantur secundum publicas probationes. (?)
κδ'. *γενικὸς μέγιστος τύπος περὶ τοῦ πῶς δεῖ στέλλεσθαι ἐπὶ νομῆς, βάσσου τοῦ ἐνδοξοτάτου ἐπάρχου* [25].	**XXIV.** Generalis maxima forma, quomodo debeat mitti in possessionem, *Bassi* gloriosissimi Praefecti.
κε'. *ἴδικτον ζωτικοῦ ὑπάρχου πραιτωρίων* [26], *περὶ τῶν ὑποδεχομένων ἀλλοτρίους γεωργούς.*	**XXV.** Edictum *Zotici* Praefecti Praetorio, de his, qui suscipiunt alienos agricolas.
κς'. *τοῦ αὐτοῦ τύπος περὶ συμβολαιογράφων.*	**XXVI.** Eiusdem forma de tabellionibus.
κζ'. *περὶ τοῦ μὴ ἐμβάλλειν τινὰ ἐν εἱρκτῇ* [27] *δίχα ἄρχοντος καὶ ἐκδίκου, καὶ περὶ τοῦ ποιεῖν*	**XXVII.** De eo, ut ne quis aliquem coniiciat in carcerem absque praeside et defensore, et

12) Codex: *ἔχων*.

13) Codex: LECTU. Nimirum lineola super literam *U* ponenda a librario omissa est.

14) 15) Cf. not. 97.

16) Nempe ad *ἀρκεῖ* subintelligendum *τῷ ἀνδρί*, et de viro hoc *αὐτοῦ* accipiendum est.

17) *Maier*: *φάγοντος*. — Caeterum cf. not. 97.

18) *Index* quid significet, supra exposui §. 11.

19) Nomen *ἄσπορος* emendatione indigere videtur, utpote insolitum. Fortasse legendum *ἄσπαρος*, (— de Aspero et Aspare videatur *Almeloveen* fastor. ad ann. 434, —) aut *πρόσπορος*, quum *προ* in Codicibus saepenumero scriptum sit per abbreviationem *ᾱ*.

20) *Constantini* nomen huic Praefecto *κύριον ὄνομα* fuisse videtur, priora autem praenomina. Neque enim tres magistratus esse crediderim, quibus hic Index vindicandus sit, quoniam tum scribendum fuisset *καὶ κωνσταντίνου*. Nec obstat, quod, qui sequitur, Index *τῶν αὐτῶν* i. e. eorundem esse dicitur, quasi plures fuerint prioris Indicis auctores; nam verba *τῶν αὐτῶν* facillime in *τοῦ αὐτοῦ* mutari possunt, quum abbreviationes, quibus syllabae finales *ῶν* et *οῦ* in Codicibus MSS exprimuntur, nonnunquam notis invicem similibus a librariis efformatae sint. — Caeterum *Constantinus* Pr. Pr. is esse videtur, quem sub Anastasio annis 502 et 505 Praefectum Praetorio Orientis fuisse novimus; cf. l. 5 C. *de emancipationib.* 8, 48 et l. 22 C. *de advoc. div. iud.* 2, 7.

21) 22) Legendum *τοῦ αὐτοῦ*, ut not. 20 demonstravimus.

23) *Addaeus* Pr. Pr. Or. sub Iustiniano circa a. 551 fuisse videtur. Cf. *Alemannus* ad Procopii histor. arcan. edit. Paris. p. 160. *Biener Gesch. d. Novell.* p. 582. *Heimbach 'Ανέκδ.* tom. I p. 44.

24) Verba *περὶ τῶν ἀπολυομένων εἰς δημοσίας ἀποδείξεις* corrupta esse videntur. Fortasse scribendum *δημοσίων ἀποδ.* Sed nec sic satis intelligo, quid sibi ista velint.

25) Est Nov. 167, ad quam in Codice Marciano scholium adscribitur: *ἐστὶ τύπος κδ' τῶν ἐπάρχων*. — *Bassus* Pr. Pr. Or. fuit sub Iustiniano annis 533, 541 (quo tempore vicarius Pr. Pr. erat), et 547. Cf. *Alemannus* ad Procopii hist. arc. edit. Paris. p. 160. *Hase* ad Lyd. p. VI. *Biener Gesch. der Novell.* p. 531 sq. *Heimbach 'Ανέκδ.* I p. XXVIII sq.

26) De *Zotico* vide supra not. 88.

27) *Heimb.*: *εἰρκτῇ*.

τὸν ἄρχοντα ν' [28]) *ἡμέρας μετὰ διαδοχὰς* [29]), *ἀρχελάου ὑπάρχου πραιτωρίων* [30]) *ἀλεξάνδρῳ ὑπατικῷ κιλικίας.*

κη'. τοῦ αὐτοῦ, ὅτι ἐπὶ [31]) *χρήμασιν αἰτιαθεὶς καὶ ἐγγυῶν ἀπορῶν περαιτέρω ι' ἡμερῶν ἐν εἱρκτῇ* [32]) *οὐκ ἀποκείσεται.*

κθ'. τοῦ αὐτοῦ, περὶ νομῆς καὶ παραδόσεως αὐτῆς [33]).

λ'. τοῦ αὐτοῦ, περὶ τοῦ τὸν ἐχόμενον ὁδοῦ ἀφίεσθαι ἐξομνύμενον, ὅτι ὑποστρέψει [34]).

λα'. τοῦ αὐτοῦ, περὶ τοῦ [35]) *τὸν ἀντεναγόμενον, ἐγγύας διδόναι τῶν ζημιῶν, καὶ περὶ τοῦ τὴν ἀκίνητον οὐσίαν ἐκεῖ συμβάλλεσθαί τινι* [36]), *ἔνθα διάκειται.*

λβ'. τοῦ αὐτοῦ, περὶ δημοσίων, περὶ προστάξεων, καὶ περὶ τοῦ ὀφείλειν ἐντάττεσθαι τοῖς πραττομένοις πάντα τὰ δικαιώματα.

λγ'. ἴδικτον βασιλίδου ὑπάρχου πραιτωρίων [37]), *περὶ νομῆς, περὶ ἐκκλήτου, καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.*

λδ'. θεοδότου ἐπάρχου [38]), *περὶ νομῆς.*

λε'. ἴδικτον πέτρου τοῦ ἐνδοξοτάτου ἐπάρχου πραιτωρίων [39]).

λς'. τύπος εὐγενίου ἐπάρχου [40]), *περὶ ἀποδείξεως δημοσίων.*

λζ'. τύπος ἡφαίστου τοῦ ἐνδοξοτάτου [41]).

λη'. τύπος ἀρεοβίνδου [42]).

λθ'. τύπος λέοντος τοῦ ἐνδοξοτάτου [43]).

ut faciat praeses L dies post successiones, *Archelai* Praefecti Praetorio ad Alexandrum Consularem Ciliciae.

XXVIII. Eiusdem, quod, qui ob pecuniarias causas conventus est et fideiussorum copiam non habet, ultra quam X dies in carcere non detinebitur.

XXIX. Eiusdem, de possessione et traditione eius.

XXX. Eiusdem, ut is, qui iter facturus est, dimittatur iuramento praestito, quod revertet.

XXXI. Eiusdem, ut reconventus fideiussores det de damno, et ut immobilis substantia cuique ibi computetur, ubi sita est.

XXXII. Eiusdem, de publicis, de commonitoriis, et quod gestis omnia documenta inseri debeant.

XXXIII. Edictum *Basilidis* Praefecti Praetorio, de possessione, de appellatione, et duorum capitum.

XXXIV. *Theodoli* Praefecti, de possessione.

XXXV. Edictum *Petri* gloriosissimi Praefecti Praetorio.

XXXVI. Forma *Eugenii* Praefecti, de probationibus publicorum.

XXXVII. Forma *Hephaesti* gloriosissimi.

XXXVIII. Forma *Areobindi.*

XXXIX. Forma *Leonis* gloriosissimi.

---

28) Codex: *η'*, quod eo magis corrigendum erat, quo saepius in Codicibus *η* et *ν* confunduntur.

29) Malim *διαδοχήν*, quia numero singulari de praeside sermo est.

30) *Archelaus* Pr. Pr. Or. fuit sub Iustino annis 524 et 525. Cf. *Alemannus* ad Procop. hist. arc. edit. Paris. p. 159, l. 27 C. *de advocatis div. iud.* 2, 7, l. 23 C. *de testamentis* 6, 23, et l. 7 C. *de praescript. XXX.* 7, 39. — (Archelaus Pr. Pr. Illyrici laudatur a Procopio de bello Vand. I, 11; Archelaus Pr. Pr. Africae in l. 1 C. *de off. Pr. Pr. Africae* I, 27).

31) Legendum existimo: *ὁ ἐπὶ.*

32) *Heimb. εἱρκτῇ.*

33) Sic *Maier. Heimb.*: *αὐτῶν.*

34) *Heimb. ὑποστρέφει*, quae lectio, utpote difficilior, fortasse praeferenda est.

35) Articulum *τοῦ Maieri* apographum non habet.

36) *Heimb.*: *συμβάλλεσθαι τινί.*

37) *Basilides* Pr. Pr. Or. commemoratur in const. *Summa de Iustinianeo Codice confirmando* (de anno 529), ubi §. 2 laudatur „vir excellentissimus ex Praefecto Praetorio per Orientem et patricius, et nunc Praefectus Praetorio per Illyricum Basilides.“

38) *Theodotus* Pr. Pr. Or. fuit annis 541. 542 et 549 sub Iustiniano. Videatur Procop. *'Ανεκδ.* cap. 22. Suidas s. v. *Alemannus* in notis ad Procop. edit. Paris. p. 160. *Hase* ad Lyd. p. VI. *Biener Gesch. d. Novv.* p. 532. *Heimbach 'Ανέκδ.* I p. XXVIII.

39) *Petrus* Pr. Pr. Or. fuit annis 543—546, 556 et 559 sub Iustiniano. Cf. loci not. 38 laudati.

40) *Eugenius* Pr. Pr. Or. fuit anno 540 vel 547. Cf. *Biener Gesch. d. Novv.* p. 532. — Apud Theophanem edit. Paris. p. 199 occurrit Eugenius ex Praefecto Praetorio.

41) *Hephaestus* Pr. Pr. Or. a. 552 sub Iustiniano. Videatur *Biener* l. l. *Hase* ad Lyd. p. VIII, et Lydus ipse de magistratib. III, 30.

42) *Areobindus* Pr. Pr. Or. occurrit annis 551 (?) 553. 554. 563 (?) sub Iustiniano. Cf. *Alemannus* ad Procop. hist. arc. edit. Paris. p. 98. 160. *Hase* ad Lyd. p. VI. *Biener Gesch.* p. 532. — Non confundendus est cum Areobindo *στρατηγοῦντι τῆς ἑῴας καὶ ἐξαρχοῦντι αὐτῆς* apud Theophanem edit. Paris. p. 125.

43) *Leo* Pr. Pr. Or. alius occurrit sub Anastasio (l. 6 C. *de praescript. XXX.* 7, 39), alius a 563 sub Iustiniano. Cf. *Biener Gesch.* p. 532. — Haec forma Leonis laudatur a Theodoro in schol. t ad Basil. ed. *Fabrot.* tom. IV p. 414 his verbis: *πλὴν ἔξωθεν μάθε, ὅτι παρακελεύεται τύπος τις λέοντος τῶν ἐπάρχων, δύνασθαι τὴν γυναῖκα ἐπὶ*

§. 20. *III. Collectio edictorum Praefectorum Praetorio, quae in Codice Bodleiano 264 (Roe. 18) servata est.*

Quae hactenus exposuimus de edictis Praefectorum Praetorio in collectione CLXVIII Novellarum extantibus et de collectione *τῶν ὑπαρχικῶν τύπων*, cuius index in Codice Marciano 179 superest, introductionis loco voluimus esse ad aliam collectionem edictorum Praefectorum Praetorio, quam in Codice quodam Bodleiano a nobis repertam nunc prima vice sumus edituri. Verum etiam de hac ipsa collectione in fine dissertationis nostrae isagogicae pauca praemonenda esse videntur, ut intelligatur, tum quae ratio inter eam atque reliquias Edictorum, de quibus §. 16—19 diximus, intercèdat, tum quid consilii in editione nostra sequuti simus.

Collectio ista manu scripta habetur in Codice Bodleiano 264. Is Constantinopoli exaratus est anno 1349 *διὰ χειρὸς κωνσταντίνου τοῦ σοφοῦ* i. e. *manu Constantini librarii*; eumque initio saec. XVII *Thomas Roe*, Britanniae quondam Regis apud Turcarum Imperatorem Orator, in insula Chalce prope Constantinopolin comparatum ex Oriente redux secum advexit, et bibliothecae Bodleianae donavit. Contenta Codicis accurate recensui in libro: *Ὁ πρόχειρος νόμος* p. 315—322; Edicta Praefectorum Praetorio habentur fol. 91—96 Codicis.

Haec edicta non diversa sunt ab iis quae enumerat index Codicis Marciani §. antecedente editus: ideoque ea, quae §. 18 diximus de edictis Praefectorum Praetorio in hoc Codice olim extantibus, tantum non omnia etiam in illa edicta quadrant. In nonnullis tamen inter haec et illa differentiae sunt, quas nunc explicabimus.

Ac primum quidem, quum index Codicis Marciani XXXIX edicta recenseat, in Codice Bodleiano nonnisi XXXIII habentur. Itaque Codex Marcianus aliquot edictis locupletior fuisse videtur, nisi forte, de quo infra in notis dicetur, edictum, quod in Codice Bodleiano trigesimum tertium est, ex pluribus edictis in Codice Marciano separatim enumeratis errore vel incuria librarii conflatum sit.

Deinde edicta, quae collectio Codicis Bodleiani continet, alio ordine, quam edicta in Codice Marciano olim collecta, sunt disposita. Quod quatenus factum sit, ut uno quasi obtutu ob oculos ponatur, tabulam synopticam contexuimus, quae indicaret, quo loco quodque edictum in Codice Marciano enumeratum in collectione, quam nobis Codex Bodleianus servavit, quaerendum sit. Est igitur:

Cod. Marc.	*Cod. Bodl.*	*Cod. Marc.*	*Cod. Bodl.*	*Cod. Marc.*	*Cod. Bodl.*	*Cod. Marc.*	*Cod. Bodl.*
Ed. I.	= Ed. 1.	Ed. XI.	= Ed. 14.	Ed. XXI.	= Deest.	Ed. XXXI.	= Ed. 31.
Ed. II.	= Ed. 24.	Ed. XII.	= Ed. 15.	Ed. XXII.	= Deest.	Ed. XXXII.	= Ed. 32.
Ed. III.	= Ed. 7.	Ed. XIII.	= Ed. 16.	Ed. XXIII.	= Deest.	Ed. XXXIII.	= Ed. 33.
Ed. IV.	= Ed. 8.	Ed. XIV.	= Ed. 18.	Ed. XXIV.	= Ed. 2.	Ed. XXXIV.	= Deest.
Ed. V.	= Ed. 9.	Ed. XV.	= Ed. 19.	Ed. XXV.	= Ed. 25.	Ed. XXXV.	= Deest.
Ed. VI.	= Ed. 10.	Ed. XVI.	= Ed. 21.	Ed. XXVI.	= Ed. 26.	Ed. XXXVI.	= Ed. 3.
Ed. VII.	= Ed. 11.	Ed. XVII.	= Ed. 22.	Ed. XXVII.	= Ed. 27.	Ed. XXXVII.	= Ed. 4.
Ed. VIII.	= Ed. 12.	Ed. XVIII.	= Ed. 20.	Ed. XXVIII.	= Ed. 28.	Ed. XXXVIII.	= Ed. 5.
Ed. IX.	= Ed. 13.	Ed. XIX.	= Ed. 23.	Ed. XXIX.	= Ed. 29.	Ed. XXXIX.	= Ed. 6.
Ed. X.	= Ed. 17.	Ed. XX.	= Deest.	Ed. XXX.	= Ed. 30.		

Porro quum Codex Marcianus integra edictorum exemplaria praestitisse videatur, collectio in Codice Bodleiano superstes nonnisi epitomas edictorum illorum continet; easque nonnunquam adeo in breve contractas, ut vel rubricis in Codice Marciano extantibus breviores sint.

νομῆς εἶναι τῶν πραγμάτων καὶ χωρὶς δικαστικῆς ψήφου, ποιοῦσαν μέντοιγε *inventarium*. Quem locum Cod. Bodl. 3399 fol. 27b sic effert: *πλὴν παρακελεύεται τύπος λέοντος οὗ ἡ ἀρχή· ὁ κράτιστος καὶ γαληνότατος βασιλεύς, δύνασθαι τὴν γυναῖκα ἐπὶ νομῆς εἶναι τῶν πραγμάτων ποιοῦσαν μέντοιγε καταγραφὴν κατὰ τὴν διάταξιν τῶν ἐκλογῶν.*

Quamquam tribus locis Codex Bodleianus subscriptiones edictorum latinas servavit, quae fortasse in Codice Marciano, sicuti in collectione CLXVIII Novellarum, desiderabantur.

Denique collectio edictorum Praefectorum Praetorio, quae olim Codice Marciano comprehensa fuit, tempore antiquior fuisse videtur, quam collectio, quam Codex Bodleianus praestat. Quod non tam ex hoc colligitur, quod illa integris edictorum exemplaribus, haec vero epitomis tantum constat, quam potius ex hoc, quod in illa nominibus eorum saltim Praefectorum, qui sub finem imperii Iustiniani fuerunt, dignitatis epitheta addita sunt, in hac vero nominibus eorum nec titulus Praefecti Praetorio nec epitheton *τοῦ ἐνδοξοτάτου* adscribitur. Nimirum collectio edictorum in breve contractorum, quam Codex Bodleianus continet, post Tiberii tempora confecta esse videtur, i. e. eo tempore, quo etiam Novellarum Iustiniani Epitomae variae sive Breviaria ab ICtis elaborata sunt [44].

Caeterum haec ipsa recentior huius collectionis origo effecisse videtur, ut ea antiquiori illi a posteris praeferretur. Antiquioris enim collectionis praeterquam in Codice Marciano [45] vix ullum deprehenditur vestigium; recentioris autem collectionis fragmenta sive capita ex ea excepta in varios libros sive Codices translata reperiuntur. Ex quibus nominandi sunt:

1. *Codex Bodleianus 3399* (Selden. 11), de quo videatur: *Ὁ πρόχειρος νόμος* p. 329 sqq. In eo Codice Edict. IV cap. 3 habetur fol. 59, Ed. VI cap. 2 — fol. 5, Ed. XX — fol. 140, Ed. XXI — fol. 105 sq., Ed. XXII — fol. 5, Ed. XXIII — fol. 5 sq., Ed. XXVI — fol. 74 [46].

2. *Codex Marcianus 579.* Idem, quod Cod. Bodl. 3399, opus continet, sed ab initio mutilum: incipit enim ab eo, quod legitur in Bodl. fol. 83. (Cf. Wiener Jahrbb. d. Lit. to. LXXXVI p. 200). Itaque praestat Edicta XX et XXI, reliqua autem, quae in Bodl. habentur, non item.

3. *Codex Marcianus 172* (al. 192). Is continet Edict. XXI. Videatur *Wille* in Zeitschr. f. gesch. RW. VIII p. 215.

4. *Codex Vindobonensis iurid. gr. 7.* Is inter leges rusticas (fol. 46 — 49) habet etiam *κεφ. ϟ'* Edict. XXV.

5. *Codex Laurentianus LXXX, 6.* In eo Ed. XXV legitur titulo *περὶ νόμων γεωργικῶν*.

§. 21. *Editionis ratio.*

In edenda collectione edictorum Praefectorum Praetorio ex Codice Bodleiano 264 inprimis hoc egi, ut textum Codicis quantum fieri posset, fideliter repraesentarem: sicubi tamen a vitiis apertis purgari debere videretur, tum aliorum Codicum auctoritate tum etiam coniecturis emendationem inducere studerem. Quamquam vel sic nonnulli loci supersunt, de quorum medicina equidem desperavi, quosque aliorum acumini atque ingenio sanandos reliqui.

Textui graeco e regione addidi versionem latinam, quantum potui, *κατὰ πόδα* factam. Quae si forte minus elegans esse videatur, propter peculiarem epitomas conficiendi rationem, qua Graeci utuntur, cum latino dicendi genere parum convenientem, ab aequis harum rerum iudicibus veniam me impetraturum esse confido.

---

44) Cf. Delineatio §. 19 (et §. 14, 5).

45) Et in loco supra §. 19 not. 43 excitato, siquidem is ad eam collectionem spectat.

46) *Bienerus*, quocum apographum Codicis Bodl. 3399 communicaveram, etiam fol. 12 formam Praefecti Praetorio sibi detexisse visus est, quo loco haec habentur: *Λέοντος. Ἀρτίως δὲ διάταξις γέγονε τοῦ γαληνοτάτου ἡμῶν δεσπότου μὴ ἔχειν ἄδειαν τοὺς ἐν ἐπαρχίᾳ ἡγεμονεύοντας μηδαμῶς συναλλάγματα ἢ μνηστείας ποιεῖν κ. τ. λ.* Sed mihi videtur indicari hoc loco Nov. Leonis XXIII. — Longe magis Edictum sapit, quod legitur in eodem Cod. Bodl. 3399 fol. 58: *περὶ μετάξης. Χρὴ τὴν μέταξον τοὺς κομμερκιαρίους πρὸς τοὺς βαρβάρους πραγματεύεσθαι ιε' νομίσματα τὴν λίτραν, καὶ μεταπωλεῖν τοῖς μεταξαρίοις ἢ τοῖς ἄλλοις οὐ πλέον καθαραν δίχα σφικώματος ἢ ἄλλης προσθήκης ἢ ῥύπου. εἰ δέ τις πρὸς βαρβάρους μὴ ὢν κομμερκιάριος πραγματεύσηταί τι καὶ μέταξον ἐκεῖθεν ἀγάγῃ, δύναται αὐτὴν ἀφαιρεῖσθαι ὁ κομμερκιάριος, καὶ ὁ πραγματευσάμενος δημεύεται καὶ διηνεκῶς ἐξορίζεται. εἰ δὲ ὁ κομμερκιάριος ἢ ὁ μεταξάριος ὑπὲρ τὸ ῥηθὲν ποσὸν πωλήσῃ ἢ ἀγοράσῃ, ὁμοίως τιμωρεῖται. χρὴ δὲ τοὺς πραγματευτὰς τῶν τοιούτων ἐγγύας διδόναι τῇ πολιαρχίᾳ, ὡς οὐ πωλοῦσι κρυφᾷ ἀλλὰ δημοσίᾳ πᾶσαν ἣν ἔχουσι πραγματείαν, ἐπεὶ τιμωροῦνται. χρὴ δὲ κατὰ ταῦτα λογίζεσθαι τῷ δημοσίῳ τὴν τιμὴν παντὸς τοῦ ὁλοσηρήκου παρὰ τοῦ κόμητος τῶν λαργητιόνων τοῦ διδομένου παρ' αὐτοῦ τῷ δημοσίῳ. ὁ δὲ ἀγοράσας ὑπὲρ τὸ ταχθὲν ἀναγκαζόμενος δοῦναι, προσαγγέλλει τῷ πράτῃ καὶ τὸ διπλοῦν ἀναπράττει· λοιπὸν γὰρ ὁ πράτης τα λεχθέντα πείσεται.* — Cf. l. 2 C. *quae res venire.* 4, 40. Procop. Hist. arc. cap. 25.

Notas textui subieci tam criticas quam exegeticas. In illas conieci varietatem lectionum ex Codicibus §. 20 laudatis, et meum de iis iudicium addidi, si quando observationibus criticis indigere viderentur. Praeterea etiam meas coniecturas in his notis proposui, et eas, quas in textum recepi, confirmare studui. Animadversiones exegeticae eo potissimum spectant, ut tum auctor et tempus cuiusque edicti definiatur, tum tenor edicti et verba eius, ubi opus est, illustrentur et explicentur.

Haec sunt, quae de edictis Praefectorum in genere, et de collectione eorum, quam ex Codice Bodleiano 264 nunc primum edo, dicenda habui. Et hic esto finis *Ἀνεκδότων* hoc volumine edendorum. Quod reliquum est, spero fore, benevole lector, ut, quum multum sudoris in conquirendis et elaborandis hisce *Ἀνεκδότοις* impenderim, operam tibi non videar frustra consumsisse.

INDEX EDICTORUM PRAEFECTORUM PRAETORIO.

α'. *Τύπος δημοσθένους*[1] *περὶ ἐπιβολῆς ἀπόρων*[2].	I. Forma *Demosthenis* de adiectione sterilium.
β'. *Περὶ τοῦ πῶς δεῖ στέλλεσθαι ἐπὶ νομῆς, βάσσου.*	II. Quomodo debeat mitti in possessionem, *Bassi.*
γ'. *Περὶ ἀποδείξεων, εὐγενίου.*	III. De probationibus, *Eugenii.*
δ'. *Τύπος ἡφαίστου.*	IV. Forma *Hephaesti.*
ε'. *Τύπος ἀρεοβίνδου.*	V. Forma *Areobindi.*
ϛ'. *Τύπος λέοντος.*	VI. Forma *Leonis.*
ζ'. *Τύπος περὶ ζυγοστατῶν ἱερείου*[3].	VII. Forma de ponderatoribus *Hierii.*
η'. *Περὶ ἀγορανόμων, ἴλλου.*	VIII. De aedilibus, *Illi.*
θ'. *Περὶ βουλευτῶν, ἴλλου.*	IX. De curialibus, *Illi.*
ι'. *Περὶ τῶν δικαζομένων παρ'*[4] *ἐπισκόποις καὶ ἐκκλησιεκδίκοις καὶ οἰκονόμοις, ζωτικοῦ.*	X. De his, qui apud episcopos et ecclesiarum defensores et oeconomos litigant, *Zotici.*
ια'. *Περὶ λόγου διδομένου τοῖς προσφεύγουσι*[5], *ζωτικοῦ.*	XI. De *λόγῳ* confugientibus dato, *Zotici.*
ιβ'. *Περὶ τῶν διδομένων ἐπὶ νομῆς, εὐσταθίου.*	XII. De his, quae in possessionem dantur, *Eustathii.*
ιγ'. *Τύπος περὶ τοῦ καθ' ἕκαστον ἰοῦγον ἓν κεράτιον ὑπὲρ τὴν μερικὴν δίδοσθαι.*	XIII. Forma, ut pro unoquoque iugo unum ceratium ultra particularem delegationem praestetur.
ιδ'. *Περὶ λόγου δόσεως, ζωτικοῦ.*	XIV. De *λόγῳ* dando, *Zotici.*
ιε'. *Περὶ ἐξωμοσίας*[6] *διδομένης ὑπὸ τοῦ αἰτιαθέντος, ζωτικοῦ.*	XV. De iuratoria cautione praestita a reo, *Zotici.*
ιϛ'. *Περὶ συστάσεως ὑπομνημάτων, κωνσταντίνου*[7].	XVI. De confectione gestorum, *Constantini.*
ιζ'. *Περὶ τῶν προσφευγόντων*[8], *κωνσταντίνου.*	XVII. De confugientibus, *Constantini.*
ιη'. *Περὶ τῶν ἐν ἐπαρχίαις ἀρχείων*[9] *καὶ τοῦ ἀβάκτις*[10], *κωνσταντίνου.*	XVIII. De archiis in provinciis et de ab actis, *Constantini.*
ιθ'. *Περὶ ἐκδόσεως χαρτῶν, κωνσταντίνου.*	XIX. De editione chartarum, *Constantini.*
κ'. *Περὶ συστάσεως γένους, παρνασίου.*	XX. De probatione generis, *Parnasii.*
κα'. *Περὶ ψευδομαρτυρίας, βασιλείου.*	XXI. De falso testimonio, *Basilii.*
κβ'. *Περὶ γραμμάτων πίστεως, λεοντίου.*	XXII. De literarum fide, *Leontii.*
κγ'. *Περὶ προικὸς καὶ περὶ ἐναγωγῆς ἀκινήτων*[11] *πραγμάτων ψῆφος σεργίου.*	XXIII. De dote et de actione super rebus immobilibus decretum *Sergii.*
κδ'. *Ἴδικτον ζωτικοῦ περὶ τῶν ὁμοδούλων.*	XXIV. Edictum *Zotici* de conservis.
κε'. *Ἴδικτον ζωτικοῦ περὶ τῶν ὑποδεχομένων ἀλλοτρίους γεωργούς.*	XXV. Edictum *Zotici* de his, qui suscipiunt alienos agricolas.
κϛ'. *Τοῦ αὐτοῦ, περὶ συμβολαιογράφων.*	XXVI. Eiusdem, de tabellionibus.
κζ'. *Περὶ τῶν ἐν εἱρκτῇ ἐμβαλλομένων καὶ περὶ τῶν μετὰ διαδοχὴν πεντήκοντα ἡμερῶν, ἀρχελάου.*	XXVII. De in carcerem coniectis et de quinquaginta diebus post successionem, *Archelai.*
κη'[12]. *Τοῦ αὐτοῦ, περὶ τῶν ἐπὶ χρηματικαῖς αἰτίαις ἐμβαλλομένων εἰς φυλακήν*[13].	XXVIII. Eiusdem, de his, qui ob pecuniarias caussas in carcerem coniiciuntur.
κθ'[14]. *Τοῦ αὐτοῦ, περὶ νομῆς καὶ παραδόσεως αὐτῆς.*	XXIX. Eiusdem, de possessione et traditione eius.
λ'[15]. *Περὶ ἐξωμοσίας*[16] *τῶν βουλομένων ὁδεῦσαι*[17].	XXX. De iuratoria cautione ab iis praestanda, qui iter facere volunt.

---

1) Haec verba *Τύπος δημοσθένους* maioribus literis scripta tanquam inscriptio in Codice praeponuntur, ut deinde index ipse sic incipiat: 'α'. περὶ ἐπιβ.
2) Codex: *ἀνδρῶν*. Sed infra recte est *ἀπόρων*.
3) Infra est *ἱερίου*.
4) Infra est *παρα*.
5) Codex *φονεύουσι*. Sed textus infra habet: *προσφεύγουσιν*. Rectius.
6) Codex: *ἐξομωσίας*.
7) In textu *ζωτικοῦ* esse dicitur, non *κωνσταντίνου*.
8) Infra additur: *καὶ μὴ δικαζομένων περὶ ἐκσφραγίσματος*.
9) Codex: *ἀρχόντων*. Textus vero recte *ἀρχείων*.
10) Codex: *ἀβάστις*. Infra *ἄβαστις*. Nempe initio scriptum erat latinis literis *abactis*, et latinam literam C librarius *σίγμα* esse putavit.
11) Codex: *κινητῶν*. Veriorem lectionem textus suppeditat.
12) Codex: *κζ'*.
13) Infra *εἱρκτήν*.
14) Codex: *κη'*.
15) Codex: *κθ'*.
16) Codex: *ἐξομωσίας*.
17) Hactenus index in Codice: omissae sunt rubricae Edictorum XXXI—XXXIII.

EDICTA PRAEFECTORUM PRAETORIO[18]).

α'. Τύπος δημοσθένους περὶ ἐπιβολῆς ἀπόρων[19]).

Εἴ τις νομίμως ἐκποιήσει ἀγρὸν ἢ χωρία ἢ γήδια ἢ σύγκτησιν ὅλην, εἶτα τελευτήσας παραπέμψῃ τὴν οὐσίαν ἐξωτικοῖς ἢ παισί, κἀκεῖνοι πάλιν ἐκ τῆς οὐσίας ἐκποιήσειαν ἧς[20]) *διεδέξαντο χωρίον ἢ ἀγρὸν ἢ γήδια ἢ σύγκτησίν τινα, καὶ τὸ παρὰ τῶν διαδόχων ἐκποιηθὲν εἰς ἀπορίαν ἔλθοι· πρῶτον μὲν τὸν παρὰ τῶν ἐκείνου παίδων ἢ διαδόχων τοῦτο κτησάμενον, ὃ νῦν*[21]) *εἰς ἀπορίαν ἤλασε, καὶ τὴν ἀκίνητον τούτου περιουσίαν ἐπιβολὴν δέχεσθαι· ἀπόρου δὲ τούτου φανέντος καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἐπὶ τοὺς εἰς αὐτὸν παραπέμψαντας φέρεσθαι τὸ βάρος· εἰ δὲ μηδὲ αἱ τούτων κτήσεις πρὸς τοῦτο ἀρκέσωσιν, ἐπὶ τὸν πρῶτον εἰς τοὺς παῖδας ἢ τοὺς ἐξωτικοὺς τοῦτο παραπέμψαντα καὶ τὴν ἀκίνητον ἐκείνου κτῆσιν ἐπανιέναι· οὕτω δὲ*[22]) *ἐκ τῆς ἁπάντων ἀπορίας εἰς τὸν παρὰ τοῦ πρώτου δεσπότου τὸ χωρίον ἢ τὸν ἀγρὸν ἢ τὰ γήδια τὴν ἀρχὴν ὠνησάμενον ἢ ἄλλως παρειληφότα. ταὐτὸν δὲ κρατεῖν, κἂν εἰ πολλαὶ διαδοχαὶ γένωνται· ἕως γὰρ ὁ προσεχέστερος εὔπορος εἴη, οὐδὲ*[23]) *ἐνοχλεῖσθαι τοὺς ἐν πρεσβυτέροις χρόνοις τὴν κτῆσιν ἐσχηκότας ἢ τὰς ἐκείνων περιουσίας προσήκει. τὰς δὲ συντελείας, ἀφ' οὗ ἂν αἱ ἐπιβολαὶ γένωνται, τοὺς καταδεξαμένους ἐπιγινώσκειν χρή, οὐ μὴν πρὸ τούτου. εἰ δὲ μὴ ταῦτα παραφυλαχθείη, τριῶν*[24]) *λιτρῶν ποινὴν τὴν τάξιν διδόναι καὶ ἑτέρᾳ μείζονι ἐπιτιμήσει ὑποκεῖσθαι.*

I. Forma Demosthenis de adiectione sterilium.

Si quis rite abalienaverit agrum vel praedia vel terras vel massam universam, postea moriens transmiserit substantiam [suam] ad extraneos vel liberos, et illi rursus ex substantia, in quam successerant, alienaverint praedium vel agrum vel terras vel massam aliquam, idque, quod a successoribus alienatum est, ad sterilitatem pervenerit: primum quidem eum, qui ab illius liberis vel successoribus acquisiverit id, quod nunc ad sterilitatem redactum est, et immobilem eius substantiam adiectionem pati; sin autem is eiusque substantia non idonea esse apparuerit, ad eos, qui id ad illum transmiserint, onus transferri; si vero neque horum possessiones ad hoc sufficiant, id ad eum, qui primus ad liberos vel extraneos illud transmiserit, et, ad immobilem eius possessionem redire; et sic in omnium inopia ad eum, qui a primo domino praedium vel agrum vel terras initio comparaverit vel aliter acceperit. Idem valere, etiamsi multae successiones factae sint: quamdiu enim proximior idoneus sit, nec molestari eos, qui antiquioribus temporibus possessionem habuerunt, eorumve substantias convenit. Collationes vero, ex quo adiectiones factae fuerint, accipientes solvere oportet, non anterioris temporis. Si vero haec non fuerint observata, trium librarum poena officium mulctandum vel alii maiori poenae subiiciendum esse.

β'. Περὶ τοῦ πῶς δεῖ στέλλεσθαι ἐπὶ νομῆς. βάσσου[25]).

Εἴ τις ἀκινήτου[26]) *ἐπιλαβέσθαι θέλων ἀρχικὰς ἔχοι*[27]) *ψήφους, ἐν βυζαντίῳ μὲν ἡ τάξις ἀρκέσει τὴν σχολὴν μαρτυροῦσα τῆς τῶν πραγμάτων τούτων νομῆς, εἴ γε καὶ ἐκ τῶν γειτόνων ἡ αὐτὴ τάξις λέγοι μαθεῖν, ὡς οὐδεὶς τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐπείληπται· ἐν δὲ ταῖς*

II. Quomodo debeat mitti in possessionem. Bassi.

Si quis rem immobilem apprehendere cupiens decretum iudicis habeat, Byzantii quidem sufficiet testimonium officii vacuam earum rerum possessionem esse dicentis, si etiam a vicinis officium dicat sese audivisse, neminem in earum rerum detentione esse.

---

18) Ut Indici (cf. not. 1), ita et textui ipsi in Codice inscriptio nulla praeponitur.

19) Est epitome eius Edicti, quod in collectione CLXVIII Novellarum Nov. 166 constituit. (Nov. 166 supra edidi cum animadversionibus, quas conferas.) In collectione Codicis Marciani *τύπος α'* erat. — Cf. etiam infra Ed. XXIV.

20) Codex *οἷς*. Sed recte Nov. 166: *ἧς διεδέξαντο ἐκποιήσειαν.*

21) Codex: *ὃν οὖν.* Correxi ex Nov. 166.

22) Nov. 166 *τέ* habet. Rectius, ni fallor. Nam si *δέ* scribas, his verbis: *οὕτω δὲ κ. τ. λ.* novum gradum eorum, qui adiectionem pati debeant, significari credendum esset. Verum sunt iidem, qui iam his verbis: *καὶ τὴν ἀκίνητον ἐκείνου κτῆσιν ἐπανιέναι* continentur: ideoque sequentia magis explicationis causa addita esse putaverim, ut proinde scribendum sit *οὕτω τέ.*

23) Nov. 166: *οὐδέν.*

24) Nov. 166: *δέκα.*

25) Est Nov. 167. In collectione Codicis Marciani *τύπος κδ'.* — De auctore et argumento huius Edicti vide, quae observavimus in Prolegomenis §. 17 ad Nov. 167 et §. 19 not. 25. De eodem argumento conferas etiam infra Ed. V cap. 3, Ed. XII. XXIX. XXXIII cap. 1.

26) Codex: *ἀκινήτους*, quod ex Nov. 167 correxi.

27) Codex: *ἔχων.* Sed aut *ἔχοι* legendum aut pa[illegible] *θέλοι* pro *θέλων.* Illud tamen suadere vide[illegible] Nov. 167, ubi sic est: *εἰ γάρ τις ἀκινήτου τινὸς* [illegible]*βέσθαι σπουδάζων ἀρχικὰς ψήφους πορίσοιτο.*

ἐπαρχίαις τοὺς ἐκδίκους ὑπομνήματα πράττειν ταὐτὸ τοῦτο δηλοῦντα, καὶ μαρτυρίας μὲν ἔχοντα τῶν γειτόνων, τότε δὲ ἄδειαν παρεχόμενα τοῖς τὰς ψήφους λαβοῦσι τὰ πράγματα κατασχεῖν. καὶ τοῖς μέλλουσι δὲ ἐκ συναλλαγμάτων πράγματα λαμβάνειν καὶ νομὴν ἢ δεσποτείαν ὑφ' ἑαυτοὺς ποιεῖσθαι, τοὺς ἐκδίκους[28]) *προσμαρτυρεῖν καὶ ὑπομνήματα πράττειν δηλοῦντα τὴν παράδοσιν, εἴτε ἐπιστάλματα*[29]) *γράφειεν πρὸς τοὺς φροντιστάς*.........[30]) *χρῆναι συνομολογεῖν ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν, ὡς τὸν νεώτερον εἰδοῖεν*[31]) *νομέα καὶ δεσπότην καὶ τῇ τοῦ παραδόντος ἀκολουθήσαιεν ἐπὶ τούτῳ γνώμῃ. εἰ δὲ μὴ πάρεστιν ἔκδικος, παρὰ τῷ ἄρχοντι τὰ τοιαῦτα πράττεσθαι, ἢ τοῦ ἄρχοντος ἀπολιμπανομένου παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ τῆς πόλεως, ὑφ' ἣν ἡ κτῆσις τελεῖ. ἐν δὲ τῇ βασιλικῇ*[32]) *πόλει τοὺς ἐκβιβασμοὺς*[33]) *καὶ τὰ ὑπὲρ τῶν παραδόσεων ἐκμαρτύρια μεγάλην ῥοπὴν διδόναι τοῖς προλαβοῦσιν*[34]).

In provinciis vero defensores [debent] conficere gesta hoc ipsum declarantia, quae quidem testimonia vicinorum continere debent, tunc autem his, qui decreta acceperunt, veniam rerum apprehendendarum praebent. Sed et his, qui ex contractibus res accipere et possessionem vel dominium sibi habere desiderant, [oportet] defensores testimonium praebere et acta conficere traditionem manifestantia, sive mandata scripta sint ad curatores,....... [curatores] debere apud acta confiteri, quod novum agnoverint possessorem et dominum, et tradentis voluntati hac in re obtemperaverint. Quodsi non adest defensor, coram praeside haec peragenda sunt, vel absente praeside coram episcopo urbis, sub qua possessio sita est. In regia autem urbe executiones et quae super traditionibus facta sunt testimonia, magnam auctoritatem praebere his, qui ea antea acceperunt.

γ'. Περὶ ἀποδείξεων. εὐγενίου[35]).

Εἴ τις ἀποδείξεις δημοσίων τελῶν προφέρει τρεῖς ἐφεξῆς μάλιστα περὶ τοῦ αὐτοῦ γραφείσας, ἱκανὴν ἀσφάλειαν ἔχει περὶ τοῦ φθάσαντος[36]). *Τοῦτο δὲ αὐτὸ κἂν τοῖς ἰδιωτικοῖς συναλλάγμασι κρατεῖ*[37]), *καὶ εἴπου τὶς ἀποδείξεις προσφέρει περὶ προσώπων ἢ ἐνοικίων ἢ τόκων ἢ ὑπὲρ ἑτέρου τινὸς τῶν πάντων, μηδὲν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν πρεσβυτέρων διενοχλεῖσθαι χρόνων, ἀλλ' ἔχειν αὐτὸν τὸ ἀσφαλές, κἂν εἰ μὴ ὁ δεσπότης τῶν ἀκινήτων ἔγραψε τὰς ἀποδείξεις, ἀλλ' ἕτερός τις τὸν τόπον αὐτοῦ ἐπέσχεν, ἐνοικιολόγος, ἢ κουράτωρ, ἢ ἄλλος τὶς τὰ τοιαῦτα ὑποδέχεσθαι καὶ γράφειν ἐπιτραπείς. Εἴ τις ἔμπορος ἐν τῇ βασιλίδι πόλει πρᾶγμα οἱονδήποτε πωλήσοι ἢ χορηγήσοι, ῥηθείη*[38]) *δὲ μηδὲν εἰληφέναι, εἰ μὲν τριῶν ἐνιαυτῶν εἶναι λέγοιτο τὰ συναλλάγματα καὶ δεικνύει τὴν χορηγίαν ὁ ἔμπορος, ἀνάγκην ἔχειν τὸν συμβάλλοντα τὴν τῶν τιμημάτων ἀπόδοσιν δεικνύειν· εἰ δὲ λέγοι δ' τυχὸν ἐνιαυτοὺς ἢ πλεῖον*[39]) *ἐφεξῆς χορηγῆσαι τῇ τοῦ δεῖνος οἰκίᾳ καρποὺς ἢ ἐσθῆτα ἢ πράγματα*[40]) *μηδὲν κομισάμενος, μὴ πιστεύοιτο περὶ τοῦ πλείονος διαλεγόμενος. Τὰς ψήφους*[41]), *αἵτινες προσώπων ἀπαγωγὰς ἢ παράστασιν ἔχουσιν, ἢ πόλεώς τινος δικαίοις ἢ τῷ δημοσίῳ λυμαίνονται, μονομερεῖς οὖσαι μηδεμίαν ἔχουσιν ἰσχύν.*

III. De probationibus. Eugenii.

[Cap. 1.] Si quis apochas publicorum tributorum profert tres scilicet deinceps de eodem scriptas, idoneam securitatem habet circa praeteritum. [2.] Id ipsum etiam in privatis pactis obtinet, et si quis forte apochas profert super personis sive pensionibus sive usuris sive super alia quacunque re, nequaquam eum propter antiquiora tempora molestari, sed esse eum securum, etiamsi non dominus rerum immobilium apochas illas scripserit, sed alius quispiam vicem eius sustinuerit, rerum locatarum administrator, vel curator, vel alius quis haec accipere et scribere iussus. [3.] Si quis mercator in regia urbe rem quamcunque vendiderit vel suppeditaverit, dicatur autem alterum nihil accepisse, si quidem pacta trium annorum esse perhibeantur, et praestationem mercator ostendat, necesse habere eum, qui cum illo contraxerit, pretii solutionem probare; si vero se ditat quatuor verbi gratia annos pluresve deinceps suppeditasse eius familiae frumentum vel vestem vel merces, nec quicquam accepisse, de ulteriore disserenti fides non habeatur. [4.] Decreta, quae personarum abductiones vel exhibitionem continent, vel civitatis alicuius iuribus fiscove officiunt, ex una parte lata nullum valorem habent.

---

28) Codex: *ἐκδικεῖν*.
29) In Codice sic est: *ἐπιστάλματα*.
30) In Codice non est lacunae signum. Nimirum librarius, a voce *φροντιστάς* ad vocem *φροντιστάς* aberrans, haec omisit: *εἴτε ἐπισταλμάτων χωρὶς ἡ παράδοσις μέλλοι γίνεσθαι, προσόντος ἐνταῦθα τοῦ· καὶ τοὺς γεωργοὺς ἢ φροντιστάς κ. τ. λ.* i. e. sive absque mandatis traditio facienda sit: illo casu mandatis adiiciendo, etiam colonos vel *curatores* etc.
31) Codex: *εἴδη ἐν* pro *εἰδοῖεν*.
32) Inusitatius dictum est: fortasse scribendum *βασιλίδι*.
33) Codex: *ἐμβιβασμούς*. Nimirum *κ*, quod in Codd. MSS per u scribitur, facile potest cum *μ* confundi.
34) Nov. 167: *παρειληφόσιν*. Sed nil mutandum esse videtur; cf. enim, quae notavimus ad Nov. 167 supra in prolegomenis §. 17.
35) De *Eugenio* Pr. Pr. dixi § 19 not. 40. — In indice Codicis Marciani est Ed. XXXVI.
36) Videatur l. 3 C. *de apochis publicis* 10, 22. Cf. infra Ed. VI cap. 1.
37) *Archiv für civil. Praxis.* tom. IV p. 9 sqq.
38) Codex: *ῥηθείσῃ*.
39) Codex: *πλεῖον*.
40) Verti *merces*, quum *πραγματευτής* sit mercator. — Sed fortasse excidit aliquid, veluti *ἄλλα πράγματα*· fortasse etiam verbo *πράγματα* significantur *iumenta*, quo sensu verbum illud a recentioribus Graecis in nonnullis provinciis usurpatur.
41) Malim *αἱ ψῆφοι — ἔχουσιν*, quamquam ab epitomatore nostro, ab alia constructione verborum ad aliam saepenumero transitum faciente (vide not. 74. 77. 95), vel *ἀνακόλουθον* non abhorrere crediderim. — Caeterum quod ad personarum *ἀπαγωγάς* et *παραστάσεις* attinet, conferas etiam Ed. IV cap. 1. Ed. XXXII, 4. Cod. IX, 3 et Nov. 53.

δ'. Τύπος ἡφαίστου[42]).

Ὥστε τοὺς ὑποτελεῖς εὐγνωμόνως τὰ δημόσια διδόναι, καὶ πείθεσθαι τοῖς ἀρχικοῖς προστάγμασι, καὶ τῆς μὲν ἐν τοῖς συναλλάγμασιν ἔχεσθαι πίστεως, τὴν δὲ πρὸς ἀλλήλους μεταδιώκειν εὔνοιαν[43]). τούτου γὰρ οὕτως ἔχοντος οὐδὲ τὰς παραστάσεις ἢ τὰς ἀπαγωγὰς τῶν προσώπων συγχωρεῖ κρατεῖν, εἰ μὴ θεῖος τοῦτο κελεύσει τύπος[44]). Εἴπου μήτηρ ὑπὲρ ὀρφανοῦ παιδὸς ἐν χηρείᾳ μέχρι .ν' χρυσῶν ἀπαίτησιν ποιοῖτο, μήτε κηδεμὼν ἀναγκαζέσθω γίνεσθαι τῷ νέῳ μήτε ἄλλον ὀνομάζειν, ἀλλ' αὐτὴ πρὸς ἀπαιτησίν τε καὶ ὑποδοχὴν ἀρκείτω· μηκέτι δυναμένου τοῦ παιδὸς πρὸς ἀποκατάστασιν βλέπειν διὰ τὸ καὶ τοὺς οὕτως εἰσπραττομένους τὸ ἀσφαλὲς ἔχειν. Εἴπου[45]) τὶς ἐμφυτευτὴς εἶναι λέγων μὴ τὴν ἐμφυτευτικὴν συγγραφὴν[46]), ἀποδείξεις δὲ πρὸς ἑαυτὸν ἀπὸ κυρίου προσώπου γραφείσας μέχρι ι' τὸν ἀριθμὸν μεμνημένας τῆς ἐμφυτεύσεως προσαγάγοι[47]), διηνεκὴς ἐμφυτευτὴς οὗτος εἶναι κρινέσθω, κἂν μὴ τὸ διηνεκὲς ὄνομα ταῖς ἀποδείξεσιν ἐγγέγραπται. δῆλον δὲ ὅτι μὴ δεικνυμένων ἑτέρων συμφώνων ἀνάγκη κατὰ τοὺς περὶ τῶν ἐμφυτεύσεων νόμους τὸ τοιοῦτον[48]) σκοπεῖσθαι. DKSEPCPDNIUSTOHIPBAdISS[49]).

IV. Forma Hephaesti.

[Cap. 1.] Ut subditi devota mente tributa solvant, et pareant magistratuum praeceptionibus, et in contractibus bonam fidem servent, et erga se invicem bene affecti sint. Nam hoc si ita sit, etiam exhibitiones vel abductiones personarum obtinere non concedit, nisi id sacra forma imperet. [2.] Sicubi mater vidua nomine filii minoris usque ad quinquaginta aureos exactionem faciat, neque ipsa minori curatrix fieri cogatur, neque alium nominare, sed ipsa ad exigendum et accipiendum sufficiat: nec potest amplius filius ad in integrum restitutionem respicere, quoniam etiam ii, a quibus id exactum est, securitatem habent. [3.] Sicubi quis se emphyteutam dicens non chartam emphyteuticam, sed apochas a domino ad ipsum scriptas ad decem usque protulerit, quae emphyteuseos mentionem faciant, is perpetuus emphyteuta esse iudicetur, licet verbum „perpetuum" documentis non sit inscriptum. Patet autem, huiusmodi contractum, nisi aliae conventiones probentur, necessario secundum leges de emphyteusibus latas diiudicandum esse. *D. K. SEP. CP. DN. IUSTINI. P. BASILI. V. C.*

ε'. Τύπος ἀρεοβίνδου[50]).

Εἴ τις ἀτελὴς ὢν βουληθείη γάμον συμβαλεῖν, θελήσοι δὲ ἐπὶ τούτῳ μόνον κηδεμόνα προβαλέσθαι, εἰ μὲν τὸ[51]) μέλλον πρόσωπον συνάπτεσθαι τὴν προῖκα λαμβάνει, πρῶτον κηδεμόνα δέον εἶναι καὶ ἐγγυητὰς κατὰ τὸν νόμον δοθῆναι· εἰ δὲ τὸ μέρος τῆς γυναικὸς ἀτελὲς ον ἐπιδοίη τὴν προῖκα τῷ ἀνδρὶ τελείως κατὰ θείαν φιλοτιμίαν ἢ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν χρόνων παραδρομῆς ὂν τὸ μὴ χρῆναι ἐγγυητὴν ἐπιζητεῖ[52]). Τὴν μέντοι πληναρίαν τῆς προικὸς ὑπόληψιν ἐμφανίζεσθαι καὶ μαρτυρεῖσθαι ἐπὶ πράξεως συνισταμένης, ἐνταῦθα μὲν παρὰ τῷ μαγίστρῳ κίνσω[53]), ἔξω δὲ παρὰ τοῖς ἐκδίκοις[54]). Τὰς τῶν σχολαζουσῶν νομῶν ἐξετάσεις καὶ παραδόσεις

V. Forma Areobindi.

[Cap. 1.] Si quis minor matrimonium contrahere voluerit, et ad hoc solum curatorem [sibi] dari desideraverit, siquidem persona, quae matrimonium contractura est, dotem accipit, primum curatorem esse oportet et fideiussores legitime dari; sin pars mulieris in minori aetate constituta dederit dotem viro perfecte ex sacro beneficio vel etiam ex ipso annorum decursu... quod non oportet fideiussorem quaerit (?) [2.] Plenariam autem dotis susceptionem insinuari et testimoniis confirmari in actis, hic quidem apud magistrum census, extra autem apud defensores. [3.] Vacuarum possessionum cognitiones

---

42) Haec forma in indice Marciano no. XXXVII collocata est. Ibi vide, quae de *Hephaesto* Pr. Pr. diximus.

43) Videtur hoc esse edictum, quo Hephaestus Pr. Pr. annuam indictionem publicavit, utpote quo subditi admoneantur tributa solvere. (Conferatur edictum Cassiodori huic quodammodo simile Variar. lib. XII cap. 2.) Caeterum coniecturam istam confirmat etiam hoc, quod subscriptione teste haec forma data est Kalendis Septembribus, quod erat anni et indictionis initium.

44) De exhibitionibus et abductionibus personarum vide Ed. III cap. 4.

45) Quae sequuntur, leguntur etiam in Codice Bodlei. 3399 fol. 59. Inscriptio ibi haec est: *Ἡφαίστου τύπος. Εἴπου τὶς κ. τ. λ.*

46) Bodl. 3399: *τὴν ἐμφυτευτικὴν γραφὴν ἀποδέξοι, ἀποδείξεις κ. τ. λ.* Non male: certe *γραφὴν* verba *συγγραφὴν* praeferendum est, quum syngraphae potius de personalibus et pecuniariis debitis factae esse videantur.

47) Idem: *προαγάγοι.*

48) Idem: *τοιοῦτο.*

49) Hanc subscriptionem librarius Codicis nostri inscriptioni sequentis formae postposuit: arbitratus scilicet, rubricam esse formae Areobindi Pr. Pr. — Cod. Bodlei. 3399 post verbum *σκοπεῖσθαι* statim addit: DKSKCPDN ιουSTINPRABASUOSS. — Subscriptionem in utroque Codice mancam esse, non est quod demonstrem. Equidem sic legendum esse censeo: D. (*Data*) K. (*Kalendis*) SEP. (*Septembribus*) CP (*Constantinopoli*) DN (*Domini*) IUSTINI (*Iustiniani* — cf. *Heimbach* *Ἀνέκδ.* II p. 176. 180) PP. A. (*Perpetui Augusti* — adde: *anno XXIV vel XXV post consulatum*) BASIL. V. C. (*Basilii viri clarissimi* — adde: *anno X vel XI.*) Hephaestum enim anno 552 Pr. Pr. fuisse supra vidimus. — Caeterum constituitur hac forma quasi quaedam praescriptio emphyteuseos: nam is, qui decem apochas a domino super praestatione canonis scriptas profert, i. e. qui per decem annorum spatium consentiente domino emphyteutam sese gessit, emphyteusin tanquam perpetuam firmiter tenere iubetur.

50) *Areobindus* Pr. Pr. quando fuerit, supra dixi §. 19 not. 42. — Iudex Marcianus hanc formam habet no. XXXVIII.

51) Codex: *μέντοι.*

52) Locus corruptus, de quo sanando prorsus desperavi. — Conferas l. 25 C. *de nuptiis* 5, 4 et l. 28 C. *de iure dot.* 5, 12.

53) Lege *κήνσου.*

54) Videatur l. 31 C. *de iure dot.* 5, 12.

κατὰ τοὺς ἤδη κειμένους γίνεσθαι νόμους. εἴσω μέντοι ἡμερῶν κ', ἀφ' οὗπερ ἡ τοῦτο βουλομένη ψῆφος ἐμφανισθείη, τὴν περὶ τούτου προϊέναι ζήτησιν, καὶ εἴσω ι' ἑτέρων ἡμερῶν προϊέναι τὴν παράδοσιν [55]. *Ὥστε μηκέτι τὸν δὶς καταδικαζόμενον ὑπὸ τῶν ἐπάρχων διδόναι διδασκαλίαν ἀναψηλαφήσεως* [56]. DKAGSGCDNICITH NPPAGASILIGSEꝫS [57].

ς'. Τύπος λέοντος [58].

Εὐγνωμόνως δεῖ τὰ δημόσια κατατιθέναι τοὺς ὑποτελεῖς καὶ περὶ τὰ συναλλάγματα μετρίους εἶναι. ἐκ διαφόρων προσώπων ἀλλὰ μὴ τοῦ αὐτοῦ προφέρειν τῶν δημοσίων ἀποδείξεις [59], *καὶ μὴ ἀρκεῖν τρεῖς καὶ μόνας προκομιζομένας εἰς τὸ μὴ τοῦ φθάσαντος ἕνεκεν ὀχλεῖσθαι χρόνου, ἀλλὰ δέκα κἂν ἐκ διαφόρων προσώπων ἦσαν γραφεῖσαι* [60].

Ἐὰν [61] *γαμετὴ προῖκα καὶ γαμικὴν* [62] *προτεινομένη δωρεὰν ἐν* [63] *κατοχῇ τῶν τοῦ ἀνδρὸς εἴη πραγμάτων καὶ μὴ ἀναγραφὴν ἐπὶ τούτοις δημοσίαν ποιήσῃ* [64], *τοῖς τοῦ μεγάλου βασιλέως ὑποκείσεται νόμοις δόλον ἅπαντα καὶ πᾶσαν ἀποστρεφομένοις περίνοιαν* [65]. DKNICPDN IGSTINIANIPEBAβSISϽS [66].

ζ'. Τύπος περὶ ζυγοστατῶν [67] ἱερίου [68].

Ὥστε ψήφῳ τῶν ἐπισκόπων καὶ οἰκητόρων καὶ κτητόρων προχειρίζεσθαι τὸν ζυγοστάτην, καὶ ὅρκον ἐν ὑπομνήμασιν αὐτὸν παρέχειν, ὡς οὐδεμίαν αὐτὸς οὐδὲ ὁ τῆς αὐτῆς κοινωνῶν αυτῷ φροντίδος ῥᾳδιουργίαν περὶ τὰ στάθμια [69] *ἐργάσονται* [70].

η'. Περὶ ἀγορανόμων [71]. ἴλλου [72].

Ὥστε καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγορανόμοις καθ' ὁμοιότητα ἐκδίκων [73] *ψήφισμα γίνεσθαι* [74] *παρα τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν τοῦ κλήρου καὶ κτητόρων καὶ πολιτευομένων καὶ λογάδων* [75].

et traditiones secundum iam latas leges fieri; sed intra XX dies, ex quo sententia haec iubens insinuata fuerit, eiusmodi cognitionem procedere, et intra X alios dies traditionem subsequi debere. [4.] Ut, qui bis condemnatus est a praefectis, non amplius possit offerre libellum retractationis. *D. K. AUGUS. DN. IUSTIN. PP. A. BASILI. V. C. P. CS.*

VI. Forma Leonis.

[Cap. 1.] Devota mente oportet publica solvere subditos et in contractibus moderatos esse. A diversis personis non ab eodem scriptas proferre publicorum apochas [?], nec satis esse tres tantum proferri, ut ne quis molestetur praeteriti temporis causa, sed decem, licet a diversis personis scriptae sint.

[2.] Si mulier dotem et nuptialem donationem praetendens in possessione rerum mariti sit, nec inventarium earum publicum confecerit, magni Imperatoris legibus subiacebit, quae omnem dolum et omnem circumventionem cohibent. *D. K. NI (?) CP. IUSTINIANI. P. C. BASILIU. V. C.*

VII. Forma de ponderatoribus Hierii.

Ut decreto episcopo rumet habitatorum et possessorum ponderator constituatur, et iusiurandum apud acta praestet, nec semet ipsum nec suum in hac cura socium aliquam negligentiam circa pondera esse commissurum.

VIII. De aedilibus. Illi.

Ut etiam de aedilibus ad instar defensorum decretum fiat episcopi et cleri et possessorum et curialium et honoratorum.

---

55) Vide not. 25.
56) Cf. l. 5 C. *de precibus imperat. offerendis.* 1, 19, l. un. C. *ne liceat in una eademque causa* 7, 70.
57) Haec subscriptio in Codice rubricae sequentis formae postposita est. (Cf. not. 49.) Eam sic lego: D. (*Data*) K. (*Kalendis*) AUGUS. (*Augustis* — adde: *Constantinopoli*) DN. (*Domini*) IUSTIN. (*Iustiniani*) PP. A. (*Perpetui Augusti* — adde: *anno* XXVI vel XXVII) BASILI. V. C. P. CS. (*Basilii viri clarissimi post consulatum*) — adde *anno* XII vel XIII.) Literam ᖷ librarii graeci saepenumero pro U usurpant; UASILI scribitur pro *Basili;* denique Ꝁꝫs cur legerim „post consulatum", intelligetur ex *Heimbach 'Ανέκδ.* tom. II p. 234.
58) In indice Marciano est Ed. XXXVI, ibique de *Leone* Pr. Pr. dixi.
59) Haec aperte corrupta sunt, sed quaenam iis medicina paranda sit, ingenue me nescire confiteor.
60) Cf. Edict. III cap. 1.
61) Quae sequuntur, absque tamen subscriptione, habentur in Cod. Bodlei. 3399 fol. 5.
62) Ita Bodl. 3399. Noster: *γαμικά.*
63) Codex: *ἐάν.* Emendavi ex Bodl. 3399.
64) Bodl. 3399: *ποιήσηται.*
65) Cf. l. 9 C. *soluto matrim.* 5, 18 et supra §. 19 not. 43.
66) Etiam haec subscriptio rubricae sequentis formae postposita est a librario. Cf. not. 49. 57. Subscriptionem sic lego: D. (*Data*) K. (*Kalendis*) NI. (?) CP. (*Constantinopoli*) IUSTINIANI. (adde: *anno* XXXV vel XXXVI) P. C (*post consulatum*) BASILIU. V C. (*Basilii viri clarissimi* — adde: *anno* XXI vel XXII). — Pro NI. scribendum crediderim SEP. Nam principium huius formae docet eam ad publicationem indictionis pertinuisse, quae fere Kalendis Septembribus fiebat. Cf. not. 43.
67) Videatur index Marcianus Ed. III.
68) Pro *ἱερίου* index supra habet *ἱερείου.* *Hierius* Pr. Pr. Or. fuit sub Anastasio a. 496. Cf. l. 16 C. *de testam. militis.* 6, 21.
69) Codex: *στάθμα.*
70) De ponderatoribus, qui Graecis *ζυγοστάται* audiunt, videatur Cod. Theod. XII, 7 *de ponderatoribus*, ibique *Gothofredus;* Cod. Iust. X, 73 *de ponderatoribus;* Edict. Iustin. XI; et *Cuiacius* ad l. 6 D. *de excusationib.* 27, 1.
71) In indice Marciano est Ed. IV, ibique rubrica vel melius et fusius exponit, quod fuerit huius edicti argumentum, quam epitome, quae hoc loco habetur.
72) *Illus* Pr. Pr. nusquam occurrit. Sub Zenone Illus magister fuit: sub eodem alius, ni fallor, a 478 Consul. Hic fortasse postea sub Anastasio Pr. Pr. fuit. Cf. etiam Theophanes in Chronogr. ed. Paris p. 150. D.
73) Cf. l. 8 C. *de defensorib.* 1, 55, l. 19 C. *de episcopali audient.* 1, 4. Nov. 15 c. 1.
74) Cod. *γίνεται*, quod ferri vix poterat.
75) De aedilibus civitatium cf l. 2 C. *si servus* 10, 32 et *Otto* tr. de aedilibus coloniarum etc. Francf. 1713.

ϑ′. Περὶ βουλευτῶν. ἴλλου[76]).

Εἴ τις ἀπὸ διαλύσεως πρὸς τοὺς βουλευτὰς γενομένης βουλευτικῆς ἀπαλλάττεσθαι δόξῃ τύχης, ἄκυρος ἔστω ἡ διάλυσις[77]) καὶ εἰς τὴν βουλὴν ἐπαναγέσθω. προστιμῶνται δὲ οἱ βουλευταὶ ι′ χρυσίου λίτρας, εἰ μὴ μηνύσωσι τοῖς τοιούτοις κατὰ τοῦ λοιποῦ τούτων ἀπέχειν[78]).

ι′. Περὶ τῶν δικαζομένων παρὰ ἐπισκόποις καὶ ἐκκλησιεκδίκοις καὶ οἰκονόμοις[79]). ζωτικοῦ[80]).

Οἱ ἔκδικοι καὶ πατέρες τῶν πόλεων πάντα ἑλκόμενον[81]) δικάσασθαι παρὰ ἐπισκόποις ἢ ἐκκλησιεκδίκοις ἢ οἰκονόμοις, εἰ καὶ κληρικὸς[82]) εἴη πρὸς δίκην καλούμενος, ἀφαιρείσθωσαν. ἐναντίωσιν δὲ ὑπομένοντες πρᾶξιν συνιστάτωσαν, καὶ μηνυέτωσαν τῷ ἄρχοντι καὶ τῇ μεγίστῃ ἐξοιςίᾳ, καὶ ποινὴν ε′ χρυσίου λίτρας ἀπαιτείτωσαν τὸν ἁμαρτάνοντα εἰς ἔργα τῆς πόλεως ὀφείλουσαν προχωρῆσαι[83]). Ὥστε τοὺς προεστῶτας τῶν ἐκκλησιῶν μὴ ἀναγκάζειν τινὰς παρ᾽ αὐτοῖς δικάζεσθαι ἢ ὁμολογεῖν μὴ χρῆσθαι ὅροις, ἀλλὰ μηδὲ ἐκδιώκειν αὐτοὺς ἐκ τῶν ὅρων τοὺς προσφεύγοντας[84]).

ια′. Ζωτικοῦ[85]). περὶ λόγου διδομένου τοῖς προσφεύγουσιν[86]).

Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς ἐπισκόπους ἢ ἐκκλησιεκδίκους ἢ οἰκονόμους λόγον διδόναι. εἰ δὲ καί τισι δοῖεν, ἀντὶ μηδενὸς εἶναι, μηδὲ τὸν λαμβάνοντα ὠφελεῖσθαι. φυλάττειν δὲ αὐτοὺς τὸν διδόμενον λόγον παρὰ τῶν ἀρχόντων, οἷς καὶ μόνοις διδόναι μὲν λόγον ἔξεστι, παραβαίνειν δὲ οὐκ ἔξεστι. διδόναι δὲ αὐτοὺς[87]) λόγον ἐντὸς λ′ ἡμερῶν καὶ ἅπαξ τοῦ ἔτους τῷ αὐτῷ προσώπῳ. τὸν δὲ παρὰ ταῦτα διδόμενον λόγον ἄκυρον εἶναι[88]).

ιβ′. Περὶ τῶν διδομένων ἐπὶ νομῆς[89]). εὐσταθίου[90]).

Ἐάν τις πορίσηται ψῆφον περὶ τοῦ ἐπὶ νομῆς γενέσθαι, ἐν μὲν τῇ βασιλίδι πόλει καὶ ἐν τοῖς χωρίοις καὶ προαστείοις αὐτῆς τὸν ἐκβιβάζοντα[91]) τὸ πρᾶγμα ἐπὶ δημοσιευόντων πυνθάνεσθαι παρὰ τῶν οἰκούντων τὴν οἰκίαν ἢ γεωργούντων[92]) τὸ προάστειον ἢ τὸ χωρίον

IX. De curialibus. Illi.

Si quis transactione cum curialibus facta a curiali conditione se liberari putaverit, transactio irrita sit et ille in curiam reducatur. Mulctantur autem decuriones X auri libras, nisi illis significaverint, ut in futurum his rebus sese abstineant.

X. De his, qui apud episcopos et ecclesiarum defensores et oeconomos litigant. Zotici.

[Cap. 1.] Defensores et patres civitatium quemlibet, qui ad episcopos vel defensores ecclesiae vel oeconomos iudicii causa trahitur, licet clericus sit in ius vocatus, abripiant. Quodsi iis restitum fuerit, acta conficiant, et ad praesidem summamque potestatem referant, et ab eo, qui in culpa est, poenam V librarum auri exigant, quae in opera civitatis impendi debet. [2.] Ne ecclesiarum propositi quosquam cogant coram ipsis iudicium accipere, vel promittere ne iure septorum utantur, sed nec eliciant confugientes ex septis.

XI. Zotici. De λόγῳ confugientibus dato.

Quod non oportet episcopos vel ecclesiarum defensores vel oeconomos λόγον dare: et si quibus dederint, irritum nec accipienti utilem esse. Ipsos autem servare debere λόγον a praesidibus datum, quippe quibus solis λόγον dare licet, praetergredi autem non licet. Dare autem eos oportere λόγον intra XXX dies, et semel per annum eidem personae. Et λόγον, qui contra haec datus fuerit, irritum esse.

XII. De his, quae in possessionem dantur. Eustathii.

Si quis decretum protulerit de in possessionem missione, in regia quidem urbe et in terris et suburbiis eius executorem rei coram publicis personis quaerere oportere ab iis, qui in aedibus habitant, vel ab iis, qui suburbanum vel terram colunt, et a

---

76) De Illo Pr. Pr. vide not. 72. — Hoc edictum in indice Marciano habetur no. V.

77) Codex: ἄκυρον ἔστω τὴν διάλυσιν εἶναι. Cf. not. 41.

78) Codex: ἀφέξεων. Emendavi: ἀπέχειν. Sed fortassis vel maior corruptela huic loco inest, ut legendum sit: εἰ μὴ μηνύσωσι τοὺς τοιούτους καὶ τοῦ λοιποῦ τούτων ἀφέξωνται, i. e si non detulerint eiusmodi decuriones et ipsi de caetero his rebus sese abstinuerint.

79) In indice Marciano est Ed. VI.

80) De *Zotico* Pr. Pr. dixi §. 19 not. 88.

81) Index Marcianus, rectius ni fallor, εὐλαβούμενον habet.

82) Codex: ἢ καὶ κληρικῶν, quod necessario corrigendum erat. Idem paulo ante ἐπισκόπου.

83) De iudicio ecclesiastico conferatur l. 7. 8 C. *de episc. aud.* 1, 4. Nov. Valentiniani III in Iure civ. anteiust. tom. II p. 1347. Iustinianus haec aliquantum immutavit Nov. 83 et 123 cap. 21. 22.

84) De iure asyli intra ὅρους i. e. septa ecclesiae locuples auctor est *Iac. Gothofredus* ad Cod. Theod. 9, 45. Videatur etiam *Ducange* s. v. ὅροι, et infra Ed. XI et XIV.

85) De *Zotico* Pr. Pr. dixi §. 19 not. 88.

86) In indice Marciano est Ed. VII.

87) Codex: αὐτοῖς.

88) De λόγῳ, (— Iulianus vertit „*fidem publicam*," liber Authenticorum „*verba* i. e. *iusiurandum*," *Alciatus* denique interpretatur „*salvum conductum*", —) cf. *Cuiacius* ad Nov. 17, *Ducange* s. v., *Hombergk* ad Nov. 5 not. 15 et Nov. 17, not. 24. — Videsis etiam infra Ed. XIV.

89) Index Marcianus hoc edictum habet no. VII.

90) *Eustathius* Pr. Pr. Or. sub Anastasio anno 506 [illegible]. Cf. l. 23 C. *de advocatis divers. iudic.* 2, 7.

91) Codex: ἐκβιάζοντα.

92) Codex: γεωργὸς τῶν.

καὶ ἐκ τῶν γειτόνων, τίνος γέγονε τὸ πρᾶγμα δεσπότου καὶ εἰ μηδεὶς τοῦτο νέμεται, καὶ πρὸς τούτοις καὶ αὐτὰς εὐθὺς ἐν ἀρχῇ[93]) *προστιθέναι τὰς ψήφους τῶν ἐπάρχων ἢ τοῦ ἄρχοντος ἐν αὐτοῖς τοῖς τόποις ἐπὶ δημοσιευόντων*[94]). *ὁ δὲ παρὰ ταῦτα γινόμενος ἐπὶ νομῆς τοῖς περὶ τῆς βίας ὑποκείσεται*[95]) *νόμοις, ἀποδιδοὺς καὶ τὴν ἐπενεχθεῖσαν ζημίαν τῷ τὴν νομὴν ἀφῃρημένῳ*[96]).

ιγ'. Τύπος περὶ τοῦ[97]) *καθ' ἕκαστον ἰοῦγον ἓν κεράτιον ὑπὲρ τὴν μερικὴν δίδοσθαι*[98]).

Ὥστε τοὺς ὑποτελεῖς τὰ δημόσια κατατιθέναι, ὡς αἱ μερικαὶ δηλοῦσι διατυπώσεις, καὶ πρὸς τούτοις λόγῳ παντοίας τῶν τα δημόσια πραττόντων παραμυθίας[99]) *καὶ τοῦ λεγομένου διαζημίου καὶ καθέκαστον ἰοῦγον κεράτιον*[100]) *ἓν καὶ μηδὲν περαιτέρω χάριν οἱουδήποτε προσώπου ἢ ἐνταῦθα ἢ ἐπὶ χώρας δημόσια μετερχομένου ἢ συνηθείας λαμβάνοντος· ἀλλὰ τὸ ἐκ τοῦ κερατίου συναγόμενον καὶ ταξεώτας*[101]) *καὶ βουλευτὰς καὶ σκρινιαρίους τῶν ἐπάρχων καὶ κανονικαρίους τῶν λαργιτιόνων*[102]) *καὶ πᾶν πρόσωπον συνηθείας κομιζόμενον μερίζεσθαι· τοῦ παραβαίνοντος καὶ πλέον τὶ ἀπαιτοῦντος ν' χρυσίου λίτρας κατὰ τὸν νόμον*[103]) *ποινὴν κατατιθέντος, καὶ τοῦ ἐκδίκου τοῦ μὴ ταῦτα παραφυλάττοντος γ' λιτρῶν πρόστιμον διδόντος*[104]).

ιδ'. Ζωτικοῦ[105]). *περὶ λόγου δόσεως*[106]).

Μηδὲ στρατιωτικὸς ἄρχων μηδὲ στρατιῶται διδότωσαν λόγον τισὶ τῶν μὴ ὑποκειμένων αὐτοῖς. εἰ δέ τις λάβοι καὶ βιαίως ὑπ' αὐτῶν ἀφαιρεθείη, ὁ ἄρχων ἐκδικείται, καὶ αὐτόν, εἰ παρά τινος αἰτιαθείη, καλείτω ἢ μὴ ὑπακούοντος αὐτοῦ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τοῦ αἰτιωμένου[107]) *ποιείτω τὸ ἱκανόν, καὶ πρόσγε τριῶν χρυσοῦ λιτρῶν ποινῇ σωφρονιζέτω τοῦτον, ἀναλωθησομένῃ περὶ τὰ ἔργα τῆς πόλεως, ὅθεν ὁρμᾶται ὁ τὸν λόγον λαβών*[108]).

ιε'. Περὶ ἐξωμοσίας[109]) *διδομένης ὑπὸ τοῦ αἰτιαθέντος*[110]). *ζατικοῦ*[111]).

Ὁ ἐξωμοσίᾳ[112]) *καταπιστευόμενος ἐντολέα πᾶσι τρόποις προβαλλέσθω κατὰ τὸν νενομισμένον τῆς* IUDICATUM SOLVI *τρόπον γινόμενον*[113]) *καὶ ἐγγυητοῦ διδομένου τῶν δαπανημάτων μέχρι ν' νομισμάτων, εἰ τὴν*

vicinis, cuius domini res sit et an nemo eam possideat, et praeterea statim initio decreta praefectorum vel iudicis in ipsis locis praesentibus publicis personis proponere. Qui praeter haec in possessione constitutus fuerit, legibus de vi subiacebit, et damnum ei, cui possessio ablata est, illatum resarcibit.

XIII. Forma, ut pro unoquoque iugo unum ceratium ultra particularem [delegationem] praestetur.

Ut subditi tributa persolvant, quemadmodum particulares delegationes significant, et praeterea nomine solatii cuiuscunque exactoribus praestandi et nomine *διαζημίου*, quod vocant, etiam pro unoquoque iugo ceratium unum, nec quicquam ultra pro quacunque persona sive in urbe sive in provinciis tributa exigente vel consuetudines accipiente. Quod autem ex illo ceratio colligitur, et cohortales et curiales et scriniarios praefectorum et canonicarios largitionum et quamlibet personam consuetudines accipientem inter se partiri; eo, qui haec transgressus fuerit et aliquid plus exegerit, L auri librarum secundum legem poenam soluturo, et defensore, qui haec non observaverit, III librarum mulctam daturo.

XIV. Zotici. De *λόγῳ* dando.

Ne quis militaris iudex neve milites *λόγον* aliquibus eorum dent, qui ipsis non sunt subiecti. Sin autem quis [*λόγον*] acceperit et ab iis violenter abreptus fuerit, iudex eum defendat: eumque citet, si a quo conventus fuerit, et si non obtemperaverit, ex substantia illius, qui conventus est, [actori] satisfaciat, et insuper III librarum auri poena eum mulctetur, quae in opera civitatis, ex qua est, qui *λόγον* accepit, impendi debeat.

XV. De iuratoria cautione praestita a reo. Zotici.

Qui iuratoriam cautionem praestitit, omnino procuratorem facere potest, secundum legitimum modum cautionis iudicatum solvi, et fideiussore dato pro expensis usque ad L aureos, si causa C aureorum

---

93) Codex: *ἀρχη*.
94) Codex: *ἐπιδημ.*
95) Codex: *ὑποκεῖσθαι.* Cf. not. 41.
96) De traditione possessionis vide quae observavimus not. 25.
97) Codex: *τοῦ περί.* Veriorem lectionem ex indice repraesentavi.
98) In indice Marciano est Ed. IX. — Cuiusnam Praefecti sit, ignoratur. Est autem edictum, quo Praefectus Praetorio indictionem publicavit; cf. not. 43.
99) Vide l. 9 C. *de exactoribus*. *Savigny* Zeitschr. XI p. 44 sqq.
100) I. e. siliquam sive vigesimam quartam partem solidi. Vide *Ducange* s. v. et *Hombergk* ad Nov. 34 not. 11.
101) Codex: *ταξεῶτας*.
102) Codex: *κανονικαρίων τῶν λαργιτιώνων*.
103) Videtur indicari l. 4 C. *de modo mulctarum*.
104) Codex: *δίδοντος*.
105) De *Zotico* Pr. Pr. vide §. 19 not. 88.
106) Index Marcianus hoc edictum habet no. XI.
107) Codex: *αἰτιασμένου*.
108) De *λόγῳ* quaedam observavimus not. 88 ad Ed. XI.
109) Codex: *ἐξομοσίας*.
110) Hoc edictum in Indice Marciano est no. XII.
111) De *Zotico* Pr. Pr. vide §. 19 not. 2.
112) Codex: *ἐξυμοσίᾳ*. — De hac iuratoria cautione cf. §. 2 I. *de satisdat.* 4, 11 et infra Ed. XXX.
113) Cf. §. 4 I. eod.

τῶν ρ' νομισμάτων ποσότητα ἡ αἰτίασις[114]) *ὑπερβαίνοι· εἰ δὲ μέχρι τούτων ἐστίν, εἰς ιβ' νομίσματα καὶ μόνον ἐπὶ τοῖς δαπανήμασι διδότω τὸν ἐγγυητήν.*

quantitatem excedat; sin minor sit, usque ad XII tantum aureos pro expensis fideiussorem praestet.

ις'. Περὶ συστάσεως ὑπομνημάτων[115]). ζωτικοῦ[116]).

Ὥστε μὴ συνίστασθαι πρᾶξιν ἐν παραβύστῳ, ἀλλὰ τὰ πραττόμενα παρούσης τῆς τάξεως ἢ τοῦ πλείονος αὐτῆς μέρους πράττεσθαι, πρόστιμον ε' χρυσίου λίτρας τοῦ τε κατὰ καιρὸν ἄρχοντος καὶ τοῦ περὶ ταῦτα κοινωνοῦντος αὐτῷ ὑφορωμένων[117]).

XVI. De confectione gestorum. Zotici.

Ne acta in occulto loco conficiantur, sed ut gesta praesente ordine vel maiori parte eius fiant; alioquin V auri librarum poenam subeat tum qui pro tempore praeses est, tum qui illi in hac re socius est.

ιζ'. Περὶ τῶν προσφευγόντων καὶ μὴ δικαζομένων [καὶ] περὶ ἐκσφραγίσματος[118]). κωνσταντίνου[119]).

Εἴ τις τοῖς προσφεύγουσιν εὐθύνης πέμψοι βιβλίον καὶ προσηκόντως ὑπομνήσοι κατὰ τοὺς ἱεροὺς τόπους, ὁ[120]) *δὲ μὴ ὑποδέξηται τὴν δίκην, καὶ τοῦτο δείξειε τῷ ἐν τοῖς μεγίστοις δικαστηρίοις ὁ αἰτιασάμενος, δι' ἐκσφραγισμάτων δημοσίων κηρύγμασι τὸν τοιοῦτον καλεῖσθαι, κατεξεταζομένων δὲ μετὰ ταῦτα τῶν δικαίων αὐτοῦ τοῦ αἰτιαθέντος τὰ λειπόμενα προβήσεσθαι*[121]).

XVII. De confugientibus et iudicium non accipientibus, et de literis publicis. Constantini.

Si quis confugientibus exactionis miserit libellum, eosque rite admonuerit in sanctis locis, is vero iudicium non acceperit, et hoc probaverit actor iudici summi iudicii, per literas publicas edictis illum vocari, deinde vero examinatis iuribus rei reliqua procedere oportet.

ιη'. Περὶ τῶν ἐν ἐπαρχίαις ἀρχείων καὶ τοῦ ἀβάκτις[122]). κωνσταντίνου[123]).

Ὥστε ἀρχεῖα εἶναι δημόσια, ἐν οἷς δεῖ[124]) *τὰ πραττόμενα κατὰ τὸ ἐπιχώριον φυλάττεσθαι δικαστήριον. προβάλλεσθαι δὲ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν λογάδων καὶ τοῦ ἄρχοντος καὶ τῆς τάξεώς τινα ἐκ τοῦ σκρινίου τῶν ἀβάκτης εὐϋπόληπτον*[125]) *ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων πραττομένων παρὰ τῷ ἄρχοντι, τὸν ὀφείλοντα τῷ ἰδίῳ κινδύνῳ παραλαβεῖν καὶ φυλάττειν καὶ τοῖς δεομένοις ἐκδιδόναι τὰ πραττόμενα ὡς πέπρακται, τῶν χαρτῶν*[126]) *ὑπὸ ἀναγραφὴν ἐπὶ πράξεως δηλουμένων καὶ παραδιδομένων αὐτῷ· κατατιθέμενον*[127]) *μέν, ὡς ἀῤῥαδιούργητα φυλάξει καὶ ἐκδώσει, εἰδότα*[128]) *δέ, ὡς εἴ τινα κακουργήσει καὶ ἐλεγχθῇ ἢ ὡς παρέλαβε μὴ παραδῷ τῷ μετ' αὐτὸν παραλαμβάνοντι τὰς χάρτας καὶ τὰ ὑπομνήματα, οὐ τῆς οὐσίας ἐκπεσεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν σωτηρίαν κινδινεύσει, καὶ πρόστιμον ε' χρυσίου λιτρῶν ἐκ παραβασίας τῇ μεγίστῃ καταθήσει τραπέζῃ*[129]).

XVIII. De archiis in provinciis et de ab actis. Constantini.

Ut sint archia publica in quibus acta iudicii loci servari debent. Ut autem ab episcopo et honoratis et praeside et officio ex scrinio eorum, qui ab actis sunt, vir bonae existimationis, actis apud praesidem conficiendis constituatur, qui suo periculo acta, sicuti facta sunt, accipiat et conservet et petentibus edat, ita scilicet ut chartae inventario in actis designentur et tradantur illi; isque promittat, se incorruptas eas servaturum et editurum esse, et sciat, si qua corrupisse probatus fuerit, vel successori suo chartas et acta non tradiderit qualia accepit, se non substantiae solum suae iacturam esse facturum, verum etiam animae periculum incursurum et mulctam V librarum auri ob contumaciam maximae mensae illaturum esse.

---

114) Codex: *εἰ ἡ τὴν τῶν ρ' νομισμάτων ποσότητα αἰτίασις*, quod ferri non poterat. Nempe transponendus erat articulus *ἡ*.

115) In indice Marciano est Ed. XIII.

116) Index supra habet *κωνσταντίνου*. De *Zotico* Pr. Pr. quaere §. 19 not. 88, de *Constantino* Pr. P. ibid. not. 20.

117) De confectione gestorum insignis locus est l. 151 C. Th. *de decurionib.* 12, 1. Nov. Valentiniani III in Iure civ. anteiust. tom. II p. 1318. *v. Savigny Gesch. des RRs. im Mittelalter.* I p. 110 sqq. *Spangenberg* tabulae negot. solenn. p. 46 sq. — Vide etiam infra Ed. XVIII et XIX.

118) Habes hoc edictum in indice Codicis Marciani no. X. — In nostro copula *καὶ* ante *περὶ ἐκσφ.* deest. Hoc ipsum autem verbum *ἐκσφραγίσματος* quid significet, non satis in aprico est. Ego interpretatus sum literas formales, sigillo publico munitas.

119) De *Constantino* Pr. Pr. dixi §. 19 not. 20.

120) *Ἀνακόλουθον.* Scribere oportebat: *οἱ δὲ* sc. *προσφεύγοντες* etc.

121) De confugientibus videantur auctores, quos not. 84 allegavi, et l. 6 §. 4 C. *de his qui ad ecclesias* 1, 12.

122) Codex: *ἄβαστις*. Cf. supra not. 10. — In indice Marciano est Ed. XIV.

123) De *Constantino* Pr. Pr. videatur §. 19 not. 20.

124) Codex: *δή*.

125) Codex: *εὐυπολήπτων*.

126) Codex: *χάρτων*.

127) Codex: *κατατιθεμένων*. Mox idem: *ἀραδ* et *ἐκδόσει*.

128) Codex: *εἰδότι*. — Lectiones Codicis not. 124—128 relatas quo iure emendaverim, sponte intelligitur.

129) De archiis provinciarum cf. Nov. 15 cap. 5 §. 2. — De *ab actis* cf. *Cramerus* in addit. ad *Brissonium*.

ιθ'. Περὶ ἐκδόσεως χαρτῶν[130]). κωνσταντίνου[131]).

Εἴ τις ἐπὶ χώρας πράξει τι παρὰ τῷ ἄρχοντι, ὁ δὲ τὸ λεκτὸν ἐπιθεὶς εἴσω ιε' ἡμερῶν [μὴ][132]) ἐκδώσει τῷ δεομένῳ τὰ καθαρά, καὶ τοῦτο δῆλον γένηται τῷ ἐκδίκῳ, παῤῥησίαν ἔχειν αὐτὸν ἀντέχεσθαι τούτου, καὶ ε' χρυσίου λίτρας ἐπιτίμιον διδόναι τὸν ἡγούμενον. εἰ δὲ καὶ ὁ ἔκδικος μὴ συστήσηται πρᾶξιν[133]), τῷ δεηθέντι[134]) τῆς ἐκδόσεως καὶ μὴ τυχόντι δύο χρυσίου λίτρας καταθήσει ποινήν.

XIX. De editione chartarum. Constantini.

Si quis in provincia gesta confecerit apud praesidem, isque, postquam „Lectum" subscripserit, intra XV dies petenti *τὰ καθαρά* non ediderit, et hoc defensori innotuerit, hic licentiam habeat huius rei defendendae, et praeses mulctam V auri librarum praestet. Si vero etiam defensor gesta non confecerit, petenti editionem nec accipienti II auri librarum poenam solvet.

κ'. Περὶ συστάσεως γένους. παρνασίου[135]).

Εἴ τις ἀπαιτήσοι πίστιν γένους τὸν μέχρι γ' βαθμῶν[136]) συγγενῆ[137]), μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ γένους τὰς ἐπὶ τῇ ζητήσει ταύτῃ προσγενομένας[138]) αὐτῷ ζημίας καταθήσει[139]).

XX. De probatione generis. Parnasii.

Si quis fidem generis exegerit a cognato tertii usque gradus, post probationem generis damnum, quod ille propter hanc quaestionem sustinuerit, resarcibit.

κα'. Περὶ ψευδομαρτυρίας. βασιλείου[140]).

Εἰ δέ τις[141]) παράγοι[142]) ψευδεῖς μάρτυρας[143]), ὁ μὲν ἐνάγων ἐκπίπτει τῆς περὶ τὸ κεφάλαιον δι' ὃ παρήχθησαν δίκης οἱ μάρτυρες, ὁ δὲ φεύγων πάσης καὶ αὐτὸς ἐκπίπτει δικαιολογίας καὶ καταδικάζεται ἐπὶ[144]) τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ[145]).

XXI. De falso testimonio. Basilii.

Si quis falsos testes produxerit, actor quidem in ea re, propter quam testes producti sunt, causa cadit: reus autem omnibus vel ipse allegationibus excidit et circa eandem rem condemnatur.

κβ'. Περὶ γραμμάτων[146]) πίστεως[147]). λεοντίου[148]).

Εἴ τις προΐσχοιτο γράμματα ἢ γαμετῆς ἢ γονέως τοῦ πρὸς αὐτὸν δικαζομένου ἢ τινων ἑτέρων, ὧν ἐκεῖνος κληρονομεῖ εἴτε πρωτοτύπως εἴτε δι' ἑτέρων μέσων προσώπων, μὴ πρότερον ἀπαιτεῖσθαι ταῦτα πιστώσασθαι, πρὶν ὅρκον ὑπόσχοι ὁ[149]) τὴν τούτων πίστιν ἐπιζητῶν, ὡς οὐχ ὑπερθέσεως χάριν τοῦτο ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ διὰ τῶν

XXII. De literarum fide. Leontii.

Si quis protulerit literas vel uxoris vel parentis eius, qui cum ipso litigat, vel aliorum, quorum ille heres est sive principaliter sive per intermediam personam, non prius cogatur eas probare, quam iuramentum praestiterit is, qui de earum fide quaerit, quod non dilationis causa hoc exigit, sed propter

---

130) In indice Marciano habetur hoc edictum no. XV.
131) De *Constantino* Pr. Pr. vide §. 19 not. 20.
132) Hoc *μή* in Codice deest. Index Marcianus: *ὅτι ὁ ἄρχων μὴ ἐκδοὺς κ. τ. λ.* Hinc ego, sententia loci exigente, *μή* supplevi.
133) Codex: *πράξιν.* — Loquitur de actis super contumacia praesidis, ni fallor, conficiendis.
134) Codex: *τὸ δῆθεν τῇ* pro *τῷ δεηθέντι*, ut erat reponendum.
135) Index Marcianus huius edicti rubricam affert no. XVIII. Idem edictum, ut hoc loco legitur, habetur etiam in Bodleiano 3399 fol. 140. — *Parnasium* non inveni. Praefectus Praetorio Orientis fuisse videtur Anastasii, Iustini Iustinianive temporibus, quum ab huius aetatis Praefectis reliqua edicta tantum non omnia profecta sint. Incidere eum crediderim in annos 492—495. 499—501. 501. 503. 504. 507—509. 514—516, sicuti etiam Armenium, Leonem, Leontium, Severianum et Servum, quos his temporibus, incertis tamen annis Praefectos Praetorio fuisse constat.
136) Bodl. 3399: *τριῶν βαθμῶν*, et ita quoque Cod. Marcianus 579. Malim tamen *τρίτου βαθμοῦ*.
137) Codex: *τῷ — συγγενεῖ*, quod emendavi ex Bodl. 3399.
138) Sic etiam Marcian. 579. — Bodl. 3399: *προσγινομένας*.
139) Cf. l. 15 C. *de testibus* 4, 20.
140) In indice Marciano (§. 19) est Ed. XVI. Ex hac nostra collectione migravit hoc edictum in Bodl. 3399 fol. 105 sq. et Marcian. 172 (192). *Witte Zeitschr. f. gesch. RW.* VIII p. 215 Novellam Basilii Macedonis esse putavit. Sed est edictum Praefecti Praetorio *Basilii*, cuius nominis Praefectus occurrit a. 490, quo anno Zeno imperator mortuus est. Cf. l. 2 C. *si nuptiae ex rescripto* 5, 8 et l. 1 C. *de privatis carcerib.* 9 5.
141) Bodl. 3399: *Εἴ τις.*
142) Idem: *παραγάγοι.*
143) Codex post *μάρτυρας* addit *μαρτυρίας*, quod auctoritate Codicis Bodl. 3399 expunxi.
144) Bodlei: *ἐν.*
145) Fortasse hoc edictum quodammodo coniungendum est cum l. 13 C. *de testibus*, 4, 20.
146) Codex: *πραγμάτων.* Sed supra index *γραμμάτων* habet, atque etiam Codex Bodlei. 3399, qui hoc edictum praestat fol. 5.
147) Rubricam huius edicti exhibet etiam index Marcianus no. XVII.
148) *Leontius* Pr. Pr. sub Anastasio fuit, incertum, quo anno. Cf. not. 135 et Lyd. de magistratib. III, 17. In c. Summa §. 2 laudatur „vir sublimissimus ex praefecto praetorio, consularis atque patricius Leontius."
149) In Bodl. 3399 articulus *ὁ* deest. — De iuramento calumniae, sive, ut alii volunt, diffessionis, de quo hoc loco sermo est, videatur Nov. 49 cap. 3.

προσόντων αὐτῷ δικαιωμάτων ἐλθών, καὶ [μετὰ][150] πάσης τῆς ἐνδεχομένης ἀκριβείας οὐκ εὐπορεῖ[151] γραμμάτων ἑτέρων προκομιδῆς[152] οὗ[153] τῶν δικαίων μεταποιεῖσθαί φησιν.

allegationes sibi competentes ad hoc permotus, et quod omni, qua fieri potest, diligentia non valet proferre alias literas eius, cuius iura sibi competere asserit.

κγ'. Περὶ προικὸς καὶ περὶ ἐναγωγῆς ἀκινήτων πραγμάτων[154] ψῆφος σεργίου[155].

Εἰ φήσοι μὴ λαβεῖν προῖκα ὁ ἀνήρ, χρὴ δεικνύειν αὐτόν, ὡς κατὰ καιρὸν μὴ[156] κομίσασθαι αὐτὴν παρὰ τῆς γυναικὸς κατεμέμψατο. ἐκείνης δὲ κατὰ τὴν[157] διαθήκην εἰπούσης, ὡς οὐ παραδέδωκε τὴν προῖκα, τῷ μὲν οὐ[158] μεμψαμένῳ τὴν περὶ τῆς προικὸς ἀναργυρίαν συγγνώμης μεταδοτέον[159], αὐτὸ[160] μέντοι καὶ τῆς ἐπιδόσεως ἔργον χρῆναι ζητηθῆναι, ἀγομένων, εἰ δεήσοι, καὶ τῶν τὰ προικιμαῖα χωρία γεωργούντων, ἐφ' ᾧ τε αὐτοὺς εἰπεῖν, εἰ γεγόνασιν[161] ὑπὸ τὴν τοῦ ἀνδρὸς κατοχήν. καὶ ἐὰν εἴπωσιν ἐκεῖνοι, μὴ ἐξεῖναι λοιπὸν τῷ ἀνδρὶ διὰ[162] τὸ μὴ κατέχειν νῦν[163] τὰ πράγματα τὴν θείαν ἀποσείεσθαι[164] νομοθεσίαν· ἡ μὲν γαρ παράδοσις καὶ κατοχὴ τὸν νόμον εἰσάγει, ὁ δὲ ἀνήρ, εἴ τι[165] ἑκὼν εἰς ἑτέρους μετέστησεν, ἔτι κατέχειν ἂν εἰκότως δοκοίη, εἰ δὲ[166] ἄκων ὑπό τινων ἀφῃρέθη, τὴν ὑπὲρ τούτων ἀγωγὴν ἐπὶ τοὺς ἀφελομένους κέκτηται. εἰ δέ γε κατὰ μηδένα χρόνον ἐπιλαβόμενον τῶν πραγμάτων ἡ ἐξέτασις ἐπιδείξοι[167], αἵρεσις αὐτῷ δίδοται, ἢ ἀντιλαμβανομένῳ τῆς τούτων ἐκνικήσεως ὑπομένειν τὴν θείαν νομοθεσίαν, οἷα πάντων ὄντων παρ' αὐτῷ σκοπουμένην[168], ἐφ' ᾧ, εἰ φανῇ τι[169] πλέον ἔχων ὢν ἡ θεία νομοθεσία συγχωρεῖ, τὴν ἐπὶ τούτῳ ἀγωγὴν[170] ἐγχωρῆσαι τῷ ἐνάγοντι· ἢ ἀπαγορεύοντι τῷ περὶ αὐτῶν λόγῳ τῶν ἐπὶ τούτῳ δικαίων ἐγχώρησιν εἰς τὸν διώκοντα ποιεῖσθαι. ἐπὶ μόνοις δὲ τοῖς ὑπολειπομένοις καὶ οὖσι παρ' αὐτῷ πράγμασι χώραν δοῦναι τῇ θείᾳ νομοθεσίᾳ, ὥστε, εἴ τι πλέον ἐν αὐτοῖς φανῇ τῶν ὑπὸ τῆς τελευτησάσης καταλειφθέντων, τοῦτο παρ' αὐτοῦ κατὰ τὸν νόμον ἀποδοθήσεται[171].

XXIII. De dote et de actione super rebus immobilibus decretum Sergii.

Si vir dotem se non accepisse dicat, probare eum oportet, quod suo tempore eam se a muliere non accepisse conquestus sit. Illa vero si in testamento dixerit, se dotem non tradidisse, viro quidem, qui non numeratae dotis querelam haud instituit, veniam dandam esse, ipsum vero illationis factum examinari debere, ducendis, si opus sit, etiam his, qui praedia dotalia colunt, ut dicant, an fuerint sub viri detentione. Et si illi hoc affirmaverint, non licere amplius viro propterea, quod nunc res non teneat sacram legislationem a se repellere; traditio enim et, detentio legem inducit, et si vir sponte quid ad alios transtulit, id adhuc tenere recte videbitur; sin invitus a quibusdam spoliatus est, earum rerum nomine actionem adversus spoliatores habet. Quodsi vero examinatio ostendat, eum nullo tempore res apprehendisse, electio ei datur, aut suscepta earum vindicatione subire sacram legislationem, sic quidem accipiendam, quasi omnia penes eum essent, ita ut, si plus habere visus sit, quam sacra legislatio concedit, actionem de hoc actori cedat, aut si renuntiet earum vindicationi, iurium circa hoc competentium cessionem in actorem facere. In his autem solum rebus, quae supersunt et penes eum sunt, locum dandum esse sacrae legislationi, ita ut, si quid plus in iis esse appareat, quam a defuncta relictum est, hoc ab ipso secundum legem reddi debeat.

κδ'. Ἴδικτον ζωτικοῦ[172] περὶ τῶν ὁμοδούλων[173].

Τινῶν[174] μὲν ἀπὸ τῶν ὁμοκήνσων ἡ ζήτησις ἐπὶ

XXIV. Edictum Zotici de conservis.

Quorundam causa a contributariis ad conserva

150) Totus hic locus mihi quidem corruptus esse videtur: interim, ut ne omni prorsus sensu careret, ante πάσης supplevi μετά, quod tam in nostro quam in Bodl. 3399 deest.
151) Pro οὐκ εὐπορεῖ Bodl. 3399 habet οὐ περί.
152) Bodl. 3399: προσκομιδῆς. — Nimirum de literis proferendis sermo esse videtur, ex quibus comparatio institui possit.
153) Codex atque etiam Bodl. 3399 οὐ scribunt.
154) Rubricam huius edicti exhibet index Marcianus no. XIX. Epitome autem, quae hoc loco legitur, habetur etiam in Bodlei. 3399 fol. 5 sq. Ibi tamen πραγμάτων ἀκινήτων est pro ἀκ. πρ.
155) *Sergius* Pr. Pr. Or. fuit sub Anastasio a. 517. Cf. l. 24 C. *de advoc. div. iud.* 2, 7. l. 6 C. *de natur. lib.* 5, 27. Lydus de magistratib. II, 21. III, 20.
156) Hoc μή deest in Bodlei. 3399.
157) Articulum τήν Bodlei. 3399 non habet. Rectius, ni fallor.
158) Codex et Bodl. 3399 οὖν pro οὐ scribunt, quod omnino corrigendum erat, ut oratio procederet.
159) Codex: μεταδοτέου, quod ex Bodl. 3399 emendavi.
160) Codex et Bodl. 3399: αὐτῷ. Quod ferri non potest.
161) Bodl. 3399 ἐγεγόνασιν pro εἰ γεγ.
162) Sic Bodl. 3399. Codex εἰς habet.
163) Bodl. 3399: νῦν κατέχειν.
164) Idem: ἀποσίεσθαι.
165) Idem: εἴτε.
166) Idem: εἴτε.
167) Idem: ἐπιδείξει.
168) Codex: σκοπούμενον, quod auctoritate Bodl. 3399 in σκοπουμένην mutavi.
169) Bodl. 3399 perperam habet: ἐφ' ᾧ ἐφάνη τί.
170) In Codice deest; addidi ex Bodlei. 3399.
171) Bodl. 3399: ἀποδοθῆναι. — Totum hoc Sergii decretum non satis intelligo, quo pertineat. Sacra legislatio, ad quam respicit, Anastasii puta constitutio, deperiisse videtur.
172) De *Zotico* Pr. Pr. dixi §. 19 not. 88.
173) Est epitome Nov. 168, ad quam conferas quae notavimus §. 17. Videatur etiam supra Edict. I. — Rubricam huius edicti index Marcianus effert no. II.
174) Codex: τίνων.

τὰ ὁμόδουλα φέρεται καὶ οὕτως ἐπάγεται τοῖς ταῦτα κεκτημένοις, τινὰ δὲ ἀρχὴν περὶ[175]) τῶν ὁμοδούλων λαμβάνει καὶ φέρεται ἐπὶ τὰ ὁμόκηνσα[176]). ὅπως ἂν εἰς τὸν τῶν ὁμοδούλων περιέλθῃ τρόπον, οἰκίαν, ὃ καὶ ἦν DOD[177]), οὐκ ἀπογράφεσθαι[178]) οὐδὲ[179]) πολιτικὴν σίτησιν[180]) ἢ κῆπον οὐκ ἀπογεγραμμένον οὐδὲ ἄλλο παντελῶς οὐδέν, ᾧ μήτι γεϊκὸν τέλος ἢ ψυχικὸν προσγέγραπται. ὥστε μηδένα εὐλαβεῖσθαι ὑπὲρ ὁμοδούλων ἢ ὁμοκήνσων ἐπιβολῆς ἐπὶ οἰκίαν ἢ ἄρτοις ἢ ἑτέρῳ τινὶ μὴ ἐγγεγραμμένῳ τῷ κήνσῳ· εἰ δέ τις παραβῇ[181]) ταῦτα, διδότω ποινὴν ι' χρυσίου λιτρῶν, καὶ ἐναγέσθω παρὰ τοῦ ἀδικηθέντος καὶ κληρονόμοι αὐτοῦ καὶ τὰ πράγματα αὐτοῦ ἐπὶ τῷ τὸ ἀζήμιον αὐτῷ περιποιῆσαι, τῶν ἀρχόντων καὶ τῆς τάξεως καὶ τῶν ἐκδίκων ταῦτα παραφυλαττόντων.

defertur, et ita horum possessoribus adiicitur, quaedam vero a conservis initium capiunt, et ad contributaria deducuntur. Ut in conservorum rationem transeat, aedificium, quod quidem domus (?) sit, in censum non referri, nec annonam civilem vel hortum nondum censui inscriptum, neo omnino aliud quicquam, cui nec glebalis aliqua functio nec animalis adscripta est. Proinde nemini metuendam esse propter conserva vel contributaria adiectionem ad domum vel panes vel aliud quicquam in censum non relatum. Quodsi quis haec transgressus fuerit, poenam X librarum auri solvat, et ei, qui laesus fuerit, teneatur ipse, heredesque eius et bona eius ad resarciendum damnum: et praesides et officium et defensores haec observent.

κε'. Ἴδικτον ζωτικοῦ[182]) περὶ τῶν ὑποδεχομένων ἀλλοτρίους γεωργούς[183]).

Μηδεὶς ἀλλότριον ὑποδεχέσθω γεωργόν[184]). εἰ δὲ ὑποδέξηται, ἀποδιδότω αὐτὸν τῷ χωρίῳ, ὃ[185]) καταλέλοιπε, καὶ εἴ τινα λόγον ἔχοι[186]) περὶ αὐτοῦ ἢ αὐτὸς ὁ[187]) ὑποδεξάμενος ἢ ὁ πρὸς τὸ χωρίον[188]) ἐπαναχθείς, τούτῳ[189]) κεχρήσθω παρὰ τῷ ἄρχοντι[190]). εἰ δὲ παραβῇ[191]), διδότω τῷ ταμιείῳ ιβ' λίτρας ἀργύρου[192]), διπλασίας δὲ τῷ κυρίῳ τοῦ χωρίου[193]), καὶ οὕτως[194]) ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος ἀναγκαζόμενος ἀποδοῦναι τὸν γεωργὸν μετὰ τοῦ PECULIου καὶ πάσης ζημίας καὶ βλάβης[195]).

XXV. Edictum Zotici de his, qui suscipiunt alienos agricolas.

Nemo alienum suscipito agricolam. Si vero receperit, restituat eum terrae, quam reliquit, et si quam petitionem eius nomine habeat vel ipse, qui suscepit, vel is, qui ad terram reductus est, ea utatur apud praesidem. Sin autem haec transgressus fuerit, fisco solvat XII libras argenti, duplionem autem domino terrae, et vel sic a praeside compellatur restituere agricolam cum peculio et omni incommodo et damno.

κς'. Τοῦ αὐτοῦ[196]). περὶ συμβολαιογράφων[197]).

Ὥστε τοὺς συμβολαιογράφους τῇ καταβολῇ τοῦ χρυσίου[198]) προσμαρτυρεῖν καὶ τὸν χρόνον προστιθέναι, τῶν παραβαινόντων ἐπιτιμίῳ[199]) ὑποκειμένων[200]).

XXVI. Eiusdem. De tabellionibus.

Ut tabelliones auri solutionem attestentur et tempus adiiciant, temeratoribus poenam subituris.

---

175) Fortasse scribendum *παρά*. Nam *παρὰ* et *περί* in Codicibus MSS saepenumero confunduntur.

176) Codex: *φέρεται ἐπὶ τὰ ὁμόκηνσα εἶναι*. Verbum *εἶναι* omnino delendum. Fortasse non tam culpa librarii, quam potius negligentia epitomatoris in textum irrupit. Cf. supra not. 41.

177) Codex: *δοδ*, quod legendum est DOD. Sed hoc corruptum esse, nemo est, quin videat. Fortasse scribendum: DOMUS. Quamquam vel sic totus hic locus aegrotat.

178) Codex: *ἀπογράφεται*. Cf. not. 41.

179) Codex: *σὺ δέ*, quod facillime in *οὐδέ* mutari potest.

180) Codex: *σίτισιν*.

181) Codex: *παράβοι*.

182) De *Zotico* Pr. Pr. vide §. 19 not. 88.

183) In indice Marciano hoc edictum habetur no. XXV. Epitome eius, quae hoc loco extat, legitur etiam in Cod. Vindob. iurid. gr. 7 et Laurentiano LXXX, 6. (cf. §. 20). Ex illo variantes lectiones adnotabo; inscriptio ibi haec est: *Ἴδικτον ζωτικοῦ περὶ τοῦ δεχομένου ἀλλότριον γεωργόν*.

184) Vindob. *γεωργὸν ὑποδεχ.*

185) Cod. *ᾧ*. Vindob. autem sic habet: *τῷ χωραφίῳ ὃ κατέλιπεν*.

186) Vindob. *καὶ εἴ τι ἄλλον ἔχει*.

187) Deest in Vindob.

188) Vindob. *χωράφιον*.

189) Sic lego, quamquam Codex et Vindob. *τοῦτο* habeant.

190) Vindob. *κεχρείσθω περὶ ἄρχοντος*.

191) Idem: *ὑπερβῇ*.

192) Idem: *ἀργυρίου*.

193) Idem: *χωραφίου*.

194) Idem scribit *οὗτος*.

195) Idem denique ultima verba sic exhibet: *μετὰ τοῦ πεκουλίου αὐτοῦ καὶ πᾶσαν ζημίαν καὶ βλάβην*. — Caeterum de suscipientibus alienos agricolas cf. l. 6. 8. 12. 23 C. *de agricolis et censitis* 11, 48. Nov. 17 cap. 14.

196) I. e. *Zotici*; cf. not. 182.

197) Index Marcianus hoc edictum habet no. XXVI. Eiusdem epitome, quae hoc loco extat, legitur etiam in Cod. Bodl. 3399 fol. 74 sub hac inscriptione: *Ζωτικοῦ περὶ συμβολαιογράφων κδ'*. Qui numerus omnino mutandus est in *κς'*. Nam quum Bodleianus in omnibus edictis Praefectorum Praetorio, quae continet, ad verbum fere cum nostro consentiat, auctorem compilationis, quam Codex Bodleianus 3399 nobis servavit, alia collection *τῶν ὑπαρχικῶν τύπων*, quam quae nunc a nobis editur, usum esse nequaquam credibile est.

198) Bodlei. 3399: *χρέους*.

199) Codex et Bodlei. 3399: *ἐπιτιμίων*.

200) Videatur ad hoc edictum Nov. 44 cap. 1.

κζ'. Περὶ τῶν ἐν εἱρκτῇ ἐμβαλλομένων, καὶ περὶ τῶν μετὰ διαδοχὴν ν' ἡμερῶν. ἀρχελάου [201]).

Ὥστε μηδένα ἐμβάλλειν τινὰς ἐν εἱρκτῇ, κἂν εἰ τύχοιεν ὄντες ὑπεύθυνοι καὶ ἀποροῦντες ἐγγυῶν, ἀλλὰ μᾶλλον τῷ ἄρχοντι προσαγγέλλειν ἢ τῷ ἐκδίκῳ, ὥστε αὐτοὺς γινώσκοντας τὸ πραττόμενον καὶ ζητεῖν τὸ πρᾶγμα καὶ μὴ συγχωρεῖν κατατρίβεσθαι τὸν κατακριθέντα [202]). Τοὺς δὲ ἄρχοντας αἰσχροῦ κέρδους ἀπέχεσθαι, καὶ μετὰ διαδοχὰς ν' ἡμέρας διατρίβειν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, καθ' ἣν ἦρξαν [203]).

XXVII. De in carcerem coniectis, et de L diebus post successionem. Archelai.

[Cap. 1.] Ut nemo quosquam in carcerem conliciat, licet forte obnoxii sint et fideiussorem copiam non habeant, sed potius ad praesidem referat vel ad defensorem, ut ipsi re intellecta et in causam inquirant et non permittant atteri condemnatum. [2.] Ut autem praesides turpi lucro abstineant, et post successiones L dies in provincia, cui praefuerunt, commorentur.

κη'. Τοῦ αὐτοῦ [204]). περὶ τῶν ἐπὶ χρηματικαῖς αἰτίαις ἐμβαλλομένων εἰς εἱρκτήν [205]).

Εἴ τις πρὸς πολιτικὴν ἀγόμενος δίκην ἀπορεῖ ἐγγυῶν, μὴ περαιτέρω ι' ἡμερῶν προσάγεσθαι τῷ δικαστηρίῳ χωρὶς πάσης φυλαττόμενον ἀνάγκης. τὸν δὲ δικαστὴν ἀπαιτεῖν συστάσεις τὸν διώκοντα· ἀναβαλλομένου δὲ αὐτοῦ δῆλον μὲν τοῦτο ποιεῖν διὰ ψήφου, κελεύειν δὲ τὸν φεύγοντα ὁμολογίαν ἐνώμοτον [206]) ποιεῖν καὶ οὕτως ἀγωνίσασθαι. καὶ ἐὰν εἴσω [ι'] [207]) ἡμερῶν πέρας ἡ δίκη λάβοι, εἶτα ἔγκλητος ἐπιδοθῇ, εἰ μὲν παρὰ τοῦ φεύγοντος, μενέτω ἐπὶ τῆς αὐτῆς φυλακῆς, εἰ δὲ παρὰ τοῦ διώκοντος, πάλιν ὁμολογία ἐνώμοτος [208]) γενέσθω [209]).

XXVIII. Eiusdem. De his, qui ob pecuniarias causas in carcerem coniiciuntur.

Si quis ad civile litigium in ius vocatus fideiussores non habeat, non ultra X dies in iudicio detineatur, sine omni tormento custodiendus. Iudex autem probationes ab actore exigat: et, si moram faciat, declaret hoc per decretum, et reum iuratoriam cautionem exponere iubeat et sic litigare. Et si intra [X] dies iudicium finem acceperit, deinde appellatio oblata sit, siquidem a reo, in eadem custodia maneat: sin ab actore, rursus iuratoria cautio praestetur.

κθ'. Τοῦ αὐτοῦ [210]). περὶ νομῆς καὶ παραδόσεως αὐτῆς [211]).

Εἴ τις νομὴν ἀκινήτων πραγμάτων ὡς προσήκουσαν αὐτῷ καὶ μηδένα ἔχουσαν ἐπειλημμένον αὐτῆς αἰτεῖ παραλαβεῖν, χρήσθω προστάξει πρὸς τὸν ἔκδικον τῆς πόλεως, ἐφ' ἧς τὸ πρᾶγμά ἐστιν, ὁ ἄρχων, καὶ πρὸς τοὺς τὰ πρῶτα φέροντας τῆς βουλῆς, ὥστε αὐτὸν δημοσίων παρόντων καὶ τῶν γειτόνων οὕτω τε πραττομένων ὑπομνημάτων δῆλον ποιῆσαι μεθ' ὅρκου δόσεως, ὡς οὐδεὶς τῶν πραγμάτων ἐπείληπται, καὶ τῶν ὑπομνημάτων εἰς αὐτὸν [212]) φερομένων τὴν αἰτίαν ἐξεταζέτω, ἣν ὁ λαβεῖν αἰτῶν προΐσχεται. καὶ εἰ μὲν δεσπότης εἶναι φανῇ καὶ μηδεὶς ἐπείληπται τῆς νομῆς, παραδιδόναι αὐτήν· εἰ δὲ ὑποθήκας προβάλλεται, κατὰ τὸ τῶν ὀφλημάτων παραδοθῆναι μέτρον· ἀδείας οὔσης τῷ πρότερον ἐπειλημμένῳ τῆς νομῆς εἴσω μηνῶν ἓξ ἐπανελθεῖν καὶ ὑποδέξασθαι τὴν δίκην, εἴγε τὴν ἐπὶ τούτῳ δι' ἐγγυῶν δόσεως ῥαράσχῃ ἀσφάλειαν, τήν τε ζημίαν, ὅση γέγονε τῷ τῆς νομῆς ἐπιλαβομένῳ [213]). ἀποδεικνύναι [214]) πρότερον, ὅτι ταύτης ἐπείληπτο τῆς νομῆς, καὶ οὕτως

XXIX. Eiusdem. De possessione et traditione eius.

Si quis possessionem rerum immobilium quasi sibi competentem nec a quoquam detentam adipisci petat, praeses utatur commonitorio ad defensorem urbis, sub qua res est, et primores curiae, ut ille in praesentia publicarum personarum atque vicinorum et actis hoc modo conficiendis cum iuramenti praestatione manifestum faciat, neminem eas res detinere: et actis ad ipsum relatis causam inquirat, quam, qui possessionem adipisci vult, praetendit. Et siquidem dominus esse apparuerit nec quisquam possessionem apprehenderit, tunc eam tradat: sin hypothecas praetendit, eam tradat secundum debitorum modum; licentia autem sit ei, qui prius possessionem apprehendit, intra sex menses revertendi et iudicium suscipiendi, siquidem propterea fideiussoribus datis praestiterit cautionem et damnum, quod datum est ei, qui possessionem apprehendit, [resarciverit. Illum vero oportet] ostendere primum, se

---

201) Excitatur hoc edictum in indice Marciano no. XXVII. — De *Archelao* Pr. Pr. dixi §. 19 not. 30.

202) Cf. tit. C. *de privatis carceribus* 9, 5.

203) Videatur tit. C. *ut omnes iudices* 1, 49. Nov. 8 c. 9. Nov. 95 c. 1. Nov. 134 c. 23. 24.

204) I. e. *Archelai*; cf. not. 201.

205) In indice Marciano est Ed. XXVIII.

206) Codex: ἐνόμωτον.

207) Numerus in Codice deest: videtur autem de iisdem X diebus sermo esse, de quibus initio dictum est.

208) Codex: ἐνόμοιτος.

209) Malim: γινέσθω. — Caeterum cf. cum hoc edicto Nov. 53 cap. 1.

210) I. e. *Archelai*; cf. not. 201. 204.

211) Index Marcianus hoc edictum habet no. XXIX.

212) Sc. praesidem. Codex αὐτό habet.

213) Nempe lacuna hoc loco est. Fortasse sic expleri potest: ἐπιλαβομένῳ ἀποδῷ. ἐκεῖνον δὲ ἀποδεικνύναι, ut a literis ἀποδῷ librarius ad literas ἀποδεικν. aberrasse dicatur.

214) Codex: ἀποδεικνῦναι.

ἀναλαμβάνειν αὐτὴν καὶ τοῖς οὖσιν αὐτῷ χρῆσθαι δικαίοις [215]).

huius rei possessionem apprehendisse, et ita eam recipere et suis uti iuribus.

λ'. Περὶ ἐξωμοσίας[216]) τῶν βουλομένων ὁδεῦσαι[217]).

Ἐάν τις ἐκβιβαστὴς τὸν βουλόμενον ὁδεῦσαι μεμφθέντα κατάσχῃ, ἐνώμοτον[218]) *ὁμολογίαν παρ' αὐτοῦ κομιζέσθω, ὅτι ιε' ἡμερῶν εἴσω τὴν αὐτοῦ καταλαμβάνων πόλιν*[219]) *τὴν ἐπὶ τῇ δίκῃ προσήκουσαν ἀσφάλειαν καταστήσει. εἰ δὲ ἐν γείτονι πόλει τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας*[220]), *τὴν ὡρισμένην προθεσμίαν διπλασιαζέτω.*

XXX. De iuratoria cautione ab iis praestanda, qui iter facere volunt.

Si quis executor eum, qui iter facere vult, tanquam reum detineat, iuratoriam cautionem ab eo exigat, quod intra XV dies civitatem suam ingressus competentem securitatem pro lite praestabit Quodsi in vicinam urbem eiusdem provinciae, dictam dilationem duplicet.

λα'. Περὶ ἀντεναγομένων[221]), καὶ περὶ τοῦ ἀκένητον[222]) οὐσίαν ἐκεῖ συμβάλλεσθαί τινι, ἔνθα διάκειται[223]).

Ὥστε καὶ τὸν ἀντεναγόμενον[224]) *ἐγγύας διδόναι κατὰ τὴν ἀποτίμησιν τῶν δικῶν*[225]). *Τὸν δὲ ἔχοντα κτῆσιν ἀκίνητον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, καθ' ἣν ἐνάγεται, ἐξωμοσίᾳ*[226]) *καταπιστεύεσθαι, οὐ μὴν τὸν ἐνταῦθα*[227]) *ἐναγόμενον καὶ ἐν ἐπαρχίᾳ κεκτημένον τοῦτο*[228]) *καλῶς προΐσχεσθαι*[229]).

XXXI. De reconventis, et ut immobilis substantia cuique ibi computetur, ubi sita est.

[Cap. 1.] Ut etiam reconventus fideiussores det secundum aestimationem litis. [2.] Is, qui immobilem possessionem habet in provincia, in qua convenitur, iuratoria cautione obligetur, non autem is, qui hic convenitur et in provincia possessionem habet, hoc recte praetendet.

λβ'. Τοῦ αὐτοῦ[230]). περὶ δημοσίων, περὶ προστάξεων, καὶ περὶ τοῦ ἐντάττεσθαι τοῖς πραττομένοις πάντα τὰ δικαιώματα[231]).

Ὥστε τὸν τὰ δημόσια κομιζόμενον παραχρῆμα ποιεῖν ἀπόδειξιν, δηλοῦσαν τὸ καταβληθὲν καὶ τοὺς χρόνους, ὑπὲρ ὧν δίδονται[232]), *καὶ τὰ τῶν χωρίων ὀνόματα καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ζυγοκεφάλων, καὶ ταῦτα συνωθεῖσθαι ποιεῖν ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος· τὸν δὲ ἀπειθοῦντα γ' χρυσίου λίτρας παρασχεῖν, πεμφθησομένας τῇ μεγίστῃ ἀρχῇ*[233]). *Ἐκεῖνα δὲ τὰ* COMMONITORΙα *παραδίδοσθαι πρὸς ἐκβιβασμὸν καὶ πληροῦσθαι διὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ σκρινίων, ὅσα τὰς ψήφους τὰς ὑπὲρ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐγγεγραμμένας ἔχει, τὰ δὲ λοιπὰ ἄκυρα εἶναι. Τὰ δὲ προκομιζόμενα ἐν ἀγῶσι δικαιώματα εἰς ὁλόκληρον ἐγγράφεσθαι· εἰ δὲ παραβαθῇ, τὸν μὲν τῆς σχολῆς ἡγούμενον ἀφαιρεῖσθαι τῆς ζώνης καὶ ε' χρυσίου λίτρας προστιμᾶσθαι καὶ ἔξω τῆς βασιλίδος πόλεως ἐπὶ ε' ἐνιαυτοὺς γίνεσθαι· τὸν δὲ γραφέα τῆς ζωνης ἀφαιρεῖσθαι καὶ τῆς χειρός. ταὐτοκρατεῖν*[234]) *καὶ ἐπὶ τῶν προσεδρευόντων τοῖς διαιτηταῖς τῆς βασιλίδος ταχυγράφων καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις*[235]). *Μηδένα δὲ ἄγεσθαι ἐνταῦθα*[236]) *χωρὶς θείας κελεύσεως*[237]).

XXXII. Eiusdem. De tributis, de commonitoriis, et ut gestis omnia instrumenta inserantur.

[Cap. 1.] Ut tributorum exactor confestim apocham scribat, quae declaret quantitatem solutam et tempora, pro quibus solvuntur, et terrarum nomina et numerum Zygocephalorum, et ut haec facere compellatur a praeside; eo, qui non obedierit, III auri libris mulctando, quae summae potestati mitti debeant. [2.] Ea solum commonitoria ad executionem tradi et a scriniis, quae harum rerum curam habent, impleri, quae sententias super ea re latas in se conscriptas habent, reliqua vero irrita esse. [3.] Documenta in lite prolata integra describantur. Quodsi hoc neglectum fuerit, praepositus scholae cingulo privetur et V libris auri mulctetur, et extra urbem regiam quinque annos faciat; scriba autem cingulo privetur et manu. Idem obtineat in exceptoribus, qui iudicibus in urbe regia vel in provinciis assident. [4]. Ut nemo huc ducatur sine divina iussione.

---

215) De traditione possessionis videsis, quae observavimus not. 25.
216) Codex: *ἐξομωσίας*.
217) Hoc edictum *Archelaum* Pr. Pr. (cf. not. 201) auctorem habet, teste indice Marciano, in quo est Ed. XXX.
218) Codex: *ἐνίμωτον*.
219) I. e. ut intra XV dies revertatur in urbem, ex qua proficiscitur. Vide enim rubricam, quam index Marcianus exhibet.
220) I. e. si in vicinam provinciam proficisci velit.
221) Codex: *ἀνταναγ*.
222) Malim: *τὴν ἀκίν*.
223) *Archelai* (cf. not. 217) hoc edictum est, ut testatur index Marcianus, in quo habetur no. XXXI.
224) Codex: *ἀνταναγ*.
225) Vide infra Ed. XXXIII cap. 5. *Martin Civilpr.* §. 299.
226) Codex: *ἐξομωσίᾳ*.
227) I. e. Constantinopoli.
228) Codex: *τό, τὸ* (sic).
229) Vide infra Ed. XXXIII cap. 6. l. 15 D. *qui satisdare* 2, 8.
230) I. e. *Archelai*. Cf. not. 223.
231) In indice Marciano est Ed. XXXII.
232) Ne mutes: subintelligenda sunt *τὰ δημόσια*.
233) Cf. Ed. XXXIII cap. 7 et l. 6. 10 C. *de susceptorib.* 10, 72. Nov. 17 cap. 8. Theodori Breviar. Nov. 17 §. 13.
234) Ita Codex. Malim: *ταὐτὸ κρατεῖν*.
235) Cf. Ed. XXXIII cap. 8.
236) I. e. Constantinopolin.
237) Cf. Ed. III cap. 4. Ed. IV cap. 1. Idem antea: *στολῇ*

λγ'. Τύπος βασιλείου[238] περὶ[239] ἐκκλήτων, καὶ τῶν κατὰ διάγνωσιν ι' ἡμερῶν.

Περὶ[240] ζημίας τῆς δίκης.

Περὶ ἀντεναγομένων[241] ἐχόντων ἀκίνητον κτῆσιν.

Περὶ ἀπολείψεως[242] τοῦ αἰτιαθέντος.

Καὶ περὶ τοῦ μὴ ποιοῦντος ἀπόδειξιν ὧν κομίζονται δημοσίων[243].

Περὶ ἐπιδόσεως[244] νομῆς.

Περὶ ψηφισμάτων[245].

Τοὺς βουλομένους παραλαβεῖν νομήν, εἴτε γνώμῃ τῶν κυρίων τῆς κτήσεως εἴτε καὶ ἀγνοούντων ἢ καὶ ἀπόντων ἐκείνων, κατὰ ψῆφον παρουσίᾳ δημοσίων παραλαμβάνειν μαρτυρούντων τῇ πρώτῃ τῆς νομῆς παραδόσει· ἀπόντων δὲ τούτων, κἂν γεωργοὶ φήσωσι δεχθῆναί τινα, μὴ ἀρκεῖν τοῦτο[246]. εἰ δὲ ἐν τῇ βασιλίδι παραδίδοται νομή, καὶ ταβουλλαρίους δύο παρεῖναι μαρτυροῦντας τῇ παραδόσει, καὶ ὡς οὐδεὶς ἀντεῖπεν[247], καὶ λαμβάνειν αὐτοὺς ὑπὲρ μισθοῦ δ' κεράτια. εἰ δὲ ἔξω τῆς βασιλίδος διάκειται, νομίσματος τὸ τρίτον. ταὐτὸ δὲ κρατεῖν καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, τοῦ παραβαίνοντος ποινὴν ὑφορωμένου ε' χρυσίου λιτρῶν[248]. Ὥστε μαρτύρων παραγομένων μὴ δίδοσθαι εἰσέφεσιν[249]. Τὰς δὲ παραγωγὰς ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων διαγνώσεων κατὰ ι' ἡμέρας γίνεσθαι.

Ὅτι οὐ δεῖ περὶ τῶν τῆς δίκης δαπανημάτων ἐν τοῖς ἐγγυητικοῖς ἐντίθεσθαι γραμματείοις. Ὥστε καὶ τὸν ἀντεναγόμενον διδόναι ἐγγύας πρὸς τὴν ἀποτίμησιν τῆς δίκης[250]. Ὥστε τὸν ἐναγόμενον τότε μόνον ἐξωμοσίᾳ[251] καταπιστεύεσθαι, ὅτε ἐνταῦθα, ἔνθα ἐνάγεται, κτῆσιν ἀκίνητον, οὐ μὴν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἔχει. ταὐτὸ δέ, κἂν ἐν ἐπαρχίαις ἐνάγεται, [ἐὰν][252] ἐνταῦθα κτῆσιν σχῇ[253]. Ὁ δὲ κομιζόμενος δημόσια καὶ ὑπερτιθέμενος ἀπόδειξιν παρασχεῖν, οἴκοθεν ἔχει τὴν κατηγορίαν[254]. Χρὴ δὲ πάντα τὰ προκομιζόμενα δικαιώματα ἐν τοῖς ἐναγωνίοις εἰς ὁλόκληρον ἐμφανίζεσθαι, ἐπεὶ ποινὴν διδόναι καὶ τὸν ἄρχοντα καὶ ταχυγράφους[255].

XXXIII. Forma Basilii de appellationibus et de X diebus cuiusque cognitionis.

De sumtibus litis.

De reconventis, qui immobilem possessionem habent.

De contumacia rei.

Et de eo, qui apochas tributorum illatorum non facit.

De traditione possessionis.

De sententiis.

[Cap. 1.] Qui possessionem apprehendere volunt, sive voluntate dominorum possessionis sive ignorantibus vel etiam absentibus illis, eam apprehendant ex decreto praesentibus publicis personis, quae primam possessionis traditionem attestentur; sin autem hi non adsint, si vel coloni aliquem dicant receptum esse, hoc non sufficiat. Quodsi in regia urbe traditur possessio, etiam tabularii duo adsint attestantes traditionem, et quod nemo ei contradixit: iique IV ceratiorum mercedem accipiant. Sin possessio extra urbem regiam sita est, tertiam partem aurei. Idem obtineat in provinciis: V librarum auri mulctam subituro eo, qui haec transgressus fuerit. [2.] Ut testibus productis non detur appellatio. [3.] Productiones vero ut in reliquis cognitionibus in decendiis fiant.

[4.] Quod non debeat de litis expensis in fideiussoriis quicquam inseri cautionibus. [5.] Ut etiam reconventus secundum aestimationem litis fideiussores det. [6.] Ut reus tum demum sub iuratoria cautione obligetur, si ibi, ubi convenitur, possessionem immobilem, non autem in provinciis habeat: idem vero est, licet in provinciis conveniatur, si ibi possessionem habeat. [7.] Tributorum exactor, si moram fecerit apochis dandis, de suo habet accusationem. [8.] Debent autem omnia instrumenta, quae in litibus proferuntur, integra insinuari: alioquin tam iudices quam exceptores poenam daturos esse.

---

238) De *Basilio* Pr. Pr. dixi not. 140. Sed index Marcianus hoc edictum, quod in illo est Ed. XXXIII, *Basilidi* Pr. Pr. tribuit, quod praestare videtur. De Basilide autem vide quae observavi §. 19 not. 37.

239) Videtur aliquid excidisse, veluti περὶ νομῆς, nimirum rubrica, quae respondeat capiti primo. Sed fortasse rubrica περὶ ἐπιδόσεως νομῆς, quae paulo post habetur, huc trahenda est, quasi in locum minus idoneum perperam detrusa. — Haec inscriptionis pars: περὶ ἐκκλ. — ἡμερῶν spectat ad cap. 2. 3 infra.

240) Codex: παρά, vulgari librariorum errore. — Haec rubrica pertinet ad cap. 4 huius edicti.

241) Codex, ut assolet: ἀνταναγ. — Huic rubricae respondet cap. 5 et 6 infra. Igitur fortasse legendum est: καὶ ἐχόντων.

242) Codex: ἀπολήψεως, quod nullo modo defendi potest. — Caeterum infra non invenitur locus, qui huic rubricae respondeat.

243) Haec rubrica spectat ad cap. 7, quod infra est.

244) Codex: ἐκδόσεως, quod vix ac ne vix quidem ferri poterat. — Caeterum haec rubrica, nisi forte perperam huc delapsa sit (cf. not. 239), non video quorsum pertineat.

245) Haec rubrica, quum vix ad cap. 8, quod infra habetur, trahi possit, ab hoc loco aliena esse videtur. — Corruptelam quandam his rubricis inesse (cf. not. 239. 242. 244), nemo est quin videat. Equidem hanc formam Basilii sive Basilidis, qualis in Codice nostro legitur, ex variis edictis Praefectorum Praetorio ita conflatam esse crediderim, ut nonnulla permixta alia omissa sint. Videsis, quae dixi supra §. 20. Coniectura mea vel eo probari videtur, quod singulae rubricae interrupto lineae tenore in Codice scribuntur, et quod idem infra a cap. 4 novae lineae initium facit.

246) Codex: τούτω.

247) Codex: ἀντειπεῖν.

248) De traditione possessionis vide, quae observavimus not. 25.

249) Codex: εἰς ἔφεσιν.

250) Cf. Ed. XXXI cap. 1.

251) Codex: ἐξομωσία.

252) In Codice ἐάν deest. Sed aut hoc addendum, aut ἐναγόμενος pro ἐνάγεται legendum erat.

253) Cf. Edict. XXXI cap. 2.

254) Cf. Edict. XXXII cap. 1.

255) Cf. Edict. XXXII cap. 3.

INDICES.

I. *Index rerum ac verborum.*

A.

B.

C.

L.

M.

N.

O.

Ξ.

P.

Q.

R.

S.

T.

Φ.

X.

Z.

II. Index fontium iuris Romani

atque Graeco-Romani.

Nota: „*Hab.*" indicantur loci *Ἀνεκδότων* nostrorum, ubi leges etc., de quibus agitur, ipsae sive integrae sive in epitomen contractae, extant sive habentur; nota: „*Cit.*" loci, ubi vel ab antiquis ICtis Graecis excitantur vel a nobis illustrantur.

Nota: „*Theod.*" significat Theodori Breviarium, „*RI*" Regulas Institutionum, „*Steph.*" Fragmenta Codicis a Stephano Antecessore *κατ' ἐπιτομήν* graece conversi, „*App.*" Appendicem Eclogae, „*An.*" Fragmenta Epitomae Novellarum ab Anonymo confectae, „*Fr. inc.*" Fragmenta Novellarum ex variorum commentariis, denique „*Ed.*" Edicta Praefectorum Praetorio.

Numeri, quibus tituli ac constitutiones Codicis laudantur, in *Beckii* et *Herrmanni* editionibus potissimum quaerendi sunt, quoniam a numeris editionum vulgatarum passim recedunt. Caeterum index constitutionum Codicis, quem dabimus, supplemento esse potest *Bieneri* et *Wittii* disquisitionibus de legibus restitutis Codicis.

A. Institutiones.

B. Digesta.

C. Codex.

D. Novellae.

E. Basilicorum scholia. [Cf. p. LVII sqq.]

1. In Heimbachiana Basilicorum editione:

2. In Fabrotiana Basilicorum editione:

III. *Index auctorum recentiorum,*

qui in hoc volumine aut castigantur aut illustrantur.

IV. Corrigenda et Addenda.

Errores typographici in hoc volumine aliquando occurrunt. Nonnulli oculos meos effugerunt quum plagulas ad corrigendum mihi demandatos perlustrarem: alii vero, quos equidem notaveram, a typotheta aut prorsus non expuncti aut perperam emendati sunt. Accentus autem quod nonnunquam in Graecis deficiunt, id neo correctoris nec typothetae culpa, sed ipsorum typorum vitio factum est.

Quae hactenus corrigenda vidi, haec sunt:

p. XI lin. 12, pro: Symeonls lege: Symeonis.
p. XIV lin. 6 a fine: *παννπερτίμου*.
p. XX lin. 9, lege: fidem faciet.
p. XXI lin. 11, lege: condito, et not. col. 1 lin. 4 a fine, lege: bibliotheca.
p. XXII col. 1 lin. 14, lege: *τῶν*.
p. XXIII lin. 17, dele signum„.
p. XXIV lin. 29, lege: probabiliter.
— lin. 41, lege: ICto.
p. XXVI lin. 31, lege: p. 94 schol. d.
p. XXVII lin. 13, lege: Novellarum collectionem.
p. XXX lin. 4, post Breviario comma delendum est.
p. XXXII lin. ult. textus, lege: dicendi.
p. XXXIII lin. 28, lege: a Theodoro.
p. XXXV lin. 25, lege: programmate.
— lin. penult. textus, lege: *ὡς γὰρ ἐπάγει ἤ*.
p. XLI lin. 1, lege: in scholium t.
p. XLIV lin. 23, lege: *ἀνάγνωθι*.
— lin. 35, lege: comma post Theodoro dele.
— lin. 36, lege: ICtorum.
p. XLVII not. 2, lege: in scholiis.
p. XLVIII not. 7 initio. lege: Nicaenus.
p. 6 not. 30, parentheseos signum delendum est.
p. 7 col. 1 lin. 9 a fine, lege: *μὲν οὐκ*.
p. 8 col. 1 lin. penult., lege: *δὲ*.
p. 11 col. 1 lin. 28, lege: *ἐκπίπτουσι*.
— — lin. 32, lege: *λέγουσα*.
— — lin. 33, lege: *ἔχειν*.
p. 12 col. 1 lin. 11, pro *νγ'*, lege: *γ'*, et in latina versione 3 pro 53.
p. 15 col. 2 lin. 4 a fine textus, dele verba: et similiter Nov. CXXXVII.
p. 16 col. 1 lin. ult. textus, lege: *βελισαρίου*.
p. 23 col. 2 lin. 25, lege: dationes pro donationes.
p. 26 col. 2 lin. 14, initio adde numerum 3.
p. 28 col. 1 lin. 5, pro *ιζ'* videtur esse legendum *λζ'*.
p. 35 col. 2 lin. 15, lege: XCVII.
p. 46 col. 2 lin. 24, lege: Praetor.
p. 49 not. col. 1 lin. 1, lege: *λβ'*.
p. 55 col. 2 lin. 19, initio pone numerum 3.
p. 69 col. 2 lin. 9, lege: Legas.
p. 100 col. 1 lin. 4 a fine textus, lege: *MODERATωρ*.
p. 104 not. 2 et 3 transponendae sunt, atque illa numero 3, haec numero 2 insignienda.
p. 109 col. 1 lin. 5 a fine textus, lege: *EXHEREDATεύσει*.
p. 119 col. 1 lin. 16 et 19 perperum impressum est *ϥθ'* pro *ϥδ'*, et priori loco etiam in versione latina LXIV pro XCIV.
p. 125 col. 1 lin. 15 pro *νβ'* legendum esse videtur *κβ'* et consequenter etiam in latina versione 22 pro 52.
p. 142 col. 2 lin. 3, lege: tit. 3.
p. 153 col. 1 lin. 16, lege: *συναινέσεως*.
p. 158 col. 1 lin. 20, lege: *αὐτοῦ*.
p. 160 col. 1 lin. 24, lege: *ἀDEFENDευτον*.
p. 164 col. 1 lin. 12, legendum est *βι. ια'* pro *βι. α'*, atque etiam in versione latina lib. XI pro lib. I.
p. 185 col. 1 lin. 13, lege: *ἀπομάμμη*.
p. 193 col. 1 lin. 7 a fine textus, lege: *οὐσίᾳ*] 114). Nota 113 et 114, quae ad hanc paginam pertinent, perperam in pag. 194 transpositae sunt.
p. 195 lin. 16 a fine, lege: *τεχθέντες*.
p. 200 lin. 1. 2. 3. 6. 8 in numeris, qui ad notas ablegant, perturbatio est. Numeri reponendi sunt hi deinceps: 20. 21. 22. 23. 24 et rursus 23.
p. 201 lin. 13 a fine textus, dele comma in fine lineae.
p. 202 lin. 23 pro *Novellarum*, lege: *Novellae*.
p. 203 lin. 1 lege: fecerunt.
p. 206 lin. 24 dele *ex* ante *ipsis*.
p. 221 col. 1 lin. 7, lege: *ἀργυροπρατῶν*.
p. 232 lin. 6 a fine textus, dele *τὸ suo*.
Ibid. not. col. 2 lin. 1, lege: *Stockmannus* ad *Bachium*, et lin. 6, lege: elegantiae.
p. 235 not. col. 2 lin. 6, lege: l. 5 C. Iust.
p. 237 lin. 9, lege: sub auspiciis.
Iibid. lin. 26, numerus 87), qui est post verbum: *imperatorum*, delendus et paulo ante post verbum: *fuisse* reponendus est.
p. 241 lin. 2 textus a fine, lege: dicit.
p. 243 lin. 1, lege: est pro tes.
p. 256 in notis col. 2 lin. 3, lege: *περὶ*.
p. 257 lin. 4, lege: diximus.
p. 260 col. 1 lin. 18, lege: *ἄσπορος* 19) *ἀλυπίου* etc.

Lipsiae, typis excudit Friedericus Nies.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ.

LIB. XVIII TIT. I BASILICORUM

CUM SCHOLIIS ANTIQUIS.

SPECIMEN

CODICIS PALIMPSESTI CONSTANTINOPOLITANI

BIBLIOTHECAE S. SEPULCRI,

QUI SOLUS LIBB. XV — XVIII BASILICORUM INTEGROS CUM SCHOLIIS CONTINET,

MUNERIS PROFESSORIS EXTRAORDINARII

IN

ACADEMIA RUPERTO - CAROLINA

RITE CAPESSENDI CAUSA

EDIDIT,

PROLEGOMENIS, VERSIONE LATINA ET ADNOTATIONIBUS

ILLUSTRAVIT

CAROLUS EDUARDUS ZACHARIÆ,

JURIS UTRIUSQUE DOCTOR, COLLEGII JURISCONSULTORUM HEIDELBERGENSIUM ASSESSOR, INSTITUTI ARCHAEOLOGICI ROMANI SOCIUS.

HEIDELBERGAE.

TYPIS GEORGII REICHARDI.

MDCCCXLII.

PROLEGOMENA.

§. 1.

Anno MDCCCXXXVIII, quum per Orientem iter facerem, Constantinopoli in aedibus Patriarchae Hierosolymitani bibliothecam τοῦ ἁγίου τάφου, quam Graeci vocant, perlustrare et examinare mihi contigit. Ibi inter alios libros manu exaratos varii argumenti Codicem juridicum rescriptum inveni, qui venerandam antiquitatis speciem prae se ferret, et accuratiori investigatione inprimis dignus esse videretur. Quem quum Constantinopoli propter temporis angustias integrum excutere non possem, amicorum operae commisi, ut annuente Viro Sanctissimo Demetrio, Patriarcha Hierosolymitano, Codex Heidelbergam ad me mitteretur. Ita tandem anno MDCCCXXXIX hocce κειμήλιον ad me transmissum est.

Mentionem ejus obiter feci in *Delineatione juris Graeco-Romani* §. 30 (1, a, ε) et §. 49 (2), nec non in libro: *Reise in den Orient in den Jahren 1837 und 1838* p. 293 sq. Nunc autem indolem ejus et contenta accuratius describam.

§. 2.

Codex S. Sepulcri, de quo diximus, membranaceus est, in forma quarta, quam vocant, exaratus. Constat hodie foliis 222; initio autem mutilus est, atque etiam in medio Codice nonnulla folia exciderunt. Continet:

I. Fol. 1 — 210 Constantini Harmenopuli Hexabiblum. (Cf. *Delineatio* §. 49.) Fol. 1 incipit in fine μελέτης, quae sub titulo: Κριτῶν προκατάστασις Hexa-

biblo praeposita est. Post eam est: Κατάκρισις ἐκτεθεῖσα εἰς τοὺς κριτὰς παρὰ λέοντος καὶ ἀλεξάνδρου. Sequitur titulus et protheoria et index operis, et sic demum fol. 6 incipit Hexabibli lib. I tit. 1. In fine libri VI (fol. 202. b. sqq.) adduntur: Ἕτεροι τίτλοι διάφοροι, (nimirum περὶ ἀξιωμάτων τί. α', περὶ κανόνων διαφόρων τί. β', περὶ σημασίας ὀνομάτων τί. γ', περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων τί. δ',) in quorum fine fol. 210. b haec nota legitur: Τέλος σὺν θεῷ πάσης τῆς ἑξαβίβλου. ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον μηνὶ δεκεμβρίῳ ἰνδ. ζ' ἔτους ,ϛωξβ' :— οἱ ἀναγινώσκοντες εὔχεσθαι (l. εὔχεσθε) διὰ τὸν κύριον. — i. e. ***Finis cum Deo totius Hexabibli. Finitus est praesens liber mense Decembri Ind. VII anno VIMDCCCLXII*** (p. Chr. n. 1354). *Qui legitis, orate per dominum.*

II. Folia 211 sqq. alia recentiori manu exarata sunt. Continentur iis: Donatio a Constantino M. in Sylvestrum pontificem collata, tres tomi synodici, leges rusticae, corollaria quaedam ad Hexabiblum, Harmenopuli de orthodoxa fide et de sectis libellus, officia palatii, dispositio thronorum, quae etiam in aliis Hexabibli Codicibus appendicis loco adscripta reperiuntur *).

§. 3.

Folia illa 222, quibus Codex S. Sepulcri constat, ex aliis antiquioribus Codicibus sumta et, veteri scriptura abluendo deleta, rescripta sunt. Et quidem

1. folia 217 — 222 avulsa sunt ex Codice antiquissimo uncialibus literis in forma quarta majori exarato, quem saeculo VII vel VIII tribuendum esse crediderim. Is Codex atramento scriptus erat, quod remediis reagentibus frustra revocare studui. Pauca tantum verba legi potuerunt, quae librum ecclesiasticum, puta ὁμιλίας complexum, indicarent.

2. Reliqua folia (praeter fol. 22 et 29) olim pertinebant ad τεῦχος τῶν βασιλικῶν, quod lib. XV — XVIII cum scholiis uberrimis complecteretur. Is Codex in folio exaratus fuit, ita ut ex singulis ejus foliis, dum rescriberentur, bina folia effecta sint, in quibus lineae scripturae antiquioris a lineis scripturae recentioris secantur. Ita hodie folia primitivi Codicis nonnisi centum et duo integra **) et folia decem dimidiata supersunt. — Erat is Codex forma et scriptura simillimus illis Ba-

---

*) Videatur Reitzii adnotatio in calce Harmenopuli ab ipso editi (Meerman Thesaur. to. VIII) et Biener de collectionibus canonum p. 78. *Delineatio* §. 49.

**) Ex his unum folium jam olim erat rescriptum, quo factum est, ut in eo nunc triplex scriptura, altera alteri superindita, appareat. Antiquissima scriptura in „Querfolio“, quod dicimus, per tres columnas procedebat, ita ut in hoc folio lineae bis invicem intersectae sint. Denique haec antiquissima scriptura, quantum colligi licuit, Slavica fuisse videtur.

silicorum Codicibus, qui hodie Parisiis in bibliotheca regia inter Codices graecos MSS asservantur, nimirum Coisliniano 152 et Regio 1350, quorum ille lib. XI – XIV cum scholiis, hic lib. LX cum scholiis continet. Praeterea quemadmodum hi Codices praeter scholia antiquiora et ordinaria circa textum in proximo margine adscripta etiam alia nonnulla recentiora scholia in ulteriori margine passim adnotata habent *), ita etiam in eo, de quo agimus, Basilicorum Codice nonnunquam scholia scholiis superaddita reperiuntur. Ita fit, ut tres isti Codices olim integri Basilicorum operis, ab iisdem librariis descripti et in plura volumina divisi, partem effecisse videantur.

3. Denique folium 22, et folium 29 cum illo cohaerens, quod fortasse olim Codici Basilicorum modo laudato tegumenti loco adglutinatum fuit, in parte interiori instrumentum continet anno 1217 exaratum, a tergo autem vestigia scripturae palimpsestae nulla habet.

§. 4.

Instrumentum, quod in foliis 22. a et 29. b exstare diximus, ita, quemadmodum nobis lectum fuit, edamus. Pauca hic illic supplevimus, quae legi non poterant: eaque, quo melius a reliquis distinguerentur, uncinis inclusimus: alia per parenthesin emendavimus. Igitur instrumentum illud, cujus inscriptio ab initio mutila est, sic audit:

| . . . . . *ἀρχῆς τοῦ σεπτεμβρίου μηνὸς τῆς μελλούσης ἕκτης ἰνδ. τοῦ ,ϛψκϛʹ ἔτους καὶ παρέχειν ἐτοισίως* (l. *ἐτησίως*) *ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ τρίτου χρόνου* | *τὸ ἀναλογοῦν πρὸς δώδεκα μοδίων τὸ ὑπέρ[πυρον].*

ἐγράφη ταῦτα διὰ χειρὸς . . . | *ἰνδ. εʹ*
ἔτους ,ϛψ[κεʹ] | *μηνὶ ἰουνίῳ ἰνδ. εʹ.* |

σῖ νικολάου τοῦ γαμβροῦ τοῦ τζυκαλᾶ. ✝ *Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος νικόλαος ὁ γαμβρὸς τοῦ ζυκαλᾶ, ὁ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν* | *σταυρὸν ἰδιοχείρως ἐνταῦθα ποιήσας ἐξελαβόμην κατὰ πρώτην ἔκδοσιν ἀνακαμπτικῷ τρόπῳ ἀπὸ σοῦ* | *τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ δούλου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως κυροῦ ἰσαακίου τοῦ κοκκαλᾶ ἐκ τῶν ἐν τῇ περιοχῇ* | *τοῦ κούνακος ἐξ ἀγορασίας περιελθόντων σοι ὅσων καὶ οἵων τοπίων ἀπὸ διαφόρων προσώπων τμῆμα μοδίων βασιλικῶν τριῶν, πλησίον κείμενον* | *τῶν ἐκεῖσε νῦν ὁμοίως ἐκδοθέντων παρὰ σοῦ ὁμοδούλων δικαίων πρὸς τὸν δραγίναν θεόδωρον, ἐπὶ τῷ δι' οἰκείων ἐξόδων μου κατακυλίσαι* | *τὸ αὐτὸ τμῆμα καὶ οἰνόφυτα καταφυτεῦσαι καὶ εἰς ἀμπελῶνα μεταμεῖψαι, καὶ κατέχειν αὐτὸν σὺν τῷ μέρει μου πρὸς τὸ καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ πᾶσαν πρόσοδον* | *μονομερῶς ἀποφέρεσθαι ἐπὶ χρόνοις εἴκοσι*

κ·

*) Basil. ed. Heimb. to. I p. 553 not. a.

καὶ πέντε, ψηφιζομένοις ἀπ' ἀρχῆς τοῦ σεπτεμβρίου μηνὸς τῆς μελλούσης ἕκτης ἰνδ. τοῦ ,ϛψκϛ' ἔτους, καὶ παρέχειν ἐτησίως χάριν | τοῦ γενησομένου ἀμπελῶνος πρὸς σὲ καὶ τὸ μέρος σοῦ, οὐκ ἀπεντεῦθεν ἀλλὰ μετὰ παραδρομὴν χρόνων δύο ἤτοι ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ τρίτου, τὸ ἀναλογοῦν πρὸς δώδεκα | βασιλικοὺς μοδίους τῷ ἑνὶ ὑπερπύρῳ π..τ. ἤτοι κοκκία ὑπερπυρικὰ ἓξ εὐγνωμόνως ἢ ἀποθελῶς, καὶ λαμβάνειν ἀπόδειξιν [ἐπὶ τῇ τοῦ] τέλους κατα[βολῇ] | προβαίνειν ὀφείλουσαν· καὶ μετὰ τὴν ἐκμέτρησιν τῶν τῆς παρούσης ἐκδόσεως εἴκοσι καὶ πέντε χρόνων τῆς βελτιώσεως αὐτῶν τῆς περισωζομένης πάλιν | ἐπανακάμπτειν ἡμᾶς . . . . καὶ τὸ μέρος μου εἰς ἑτέρους ἰσαρίθμους χρόνους, καὶ διδόναι τότε διπλοῦν τὸ εἰρημένον τέλος καθάπαξ, | ἔκτοτε δὲ εἰς τὸ ἁπλοῦν αὐτὸ παρέχειν κατὰ τὸ σύνηθες, καὶ καθεξῆς ὁμοίως ποιεῖν μέχρις ἂν ὁ παρὼν διαρκοίη αἰών, ἐκπληροῦν | καὶ πάντα ὅσαπερ ἐν τοῖς ἐκληπτορικοῖς ἐγγράφοις ἀνέκαθεν καὶ κατὰ νομικὴν παρατήρησιν ῥητὰ ἐπεκράτησαν, κἂν καὶ ἐνταῦθα κατὰ ῥῆ[μα] | οὐκ ἐνεγράφησαν. εἰ δὲ κἀκεῖνα πάντα οὐ φιλάττετε (l. φυλάττεται) ἀναλλοίωτα καὶ ἀπαράθραυστα, ἵνα καὶ ἡ παροῦσα ἔκδοσις τὸ ἄκυρον ἕξει καὶ τῆς βελτ[ιώσεως] | ἐκπιπτ. κατὰ θείου νόμου διαταγήν, ἐπανερχομένης ταύτης εὐθὺς πρὸς σὲ καὶ τὸ μέρος σοῦ προφάσεως τινὸς ἄνευ. τούτων δὲ οὕ[τως] | παρ' ἡμῶν . . . εξ . . καὶ ἀπαραθραύστως συντηρουμένων, οὐδὲ σὺ ἢ τὸ μέρος σοῦ πειραθῆτέ ποτε τῶν καιρῶν ἐξῶσαι ἡμᾶς τῆς νομῆς καὶ κατ[ὰ] | τοῦ γενομένου ἀμπ[ελῶνος] ἢ πλέον τι τοῦ ἀναγεγραμμένου τέλους ἐπιθεῖναι ἡμῖν ἢ καὶ ἄλλως πῶς εἰς ἀνατροπὴν τοῦ παρόντος ἐγγράφου γρά[μματος] | καὶ τὸν . . . . βουλήσεως ὑπόνοιαν πρ . . . μας πρόστιμον ὑπέρπυρα εἴκοσι καὶ πρὸς τὸν . . . . | περιουσίαν ἡμῶν πρὸς ᾧ καὶ οὕτως ἐῤῥῶσθαι τὸ παρὸν τῆς ἐκλήψεως ἔγγραφον σὺν τῷ τῆς ἐκδόσεως ἰσοτύπῳ αὐτῆς. ἐγράφη ταῦτα διὰ χειρὸς | κληρικοῦ τοῦ ἑρμογένους ἐκ προτροπῆς τοῦ θειοτάτου σακελλαρίου καὶ ταβουλαρίου κυροῦ ἱερεμίου τοῦ χειμαδᾶ μηνὶ ἰουνίῳ ἐπινεμήσεως ε' ἔτους ,ϛψ[κε] | ἐνώπιον τῶν ὑπογεγραμμένων. |

† Μανουὴλ ἱερεὺς καὶ κληρικὸς ἀβαράγων τῶν ἐκληπτορικῶν ἐγγράφων παρὼν καὶ μαρτυρῶν ὑπέγραψα. |

† Ὁ ἅγιος σοφώτατος πρωτοκανονάρχος δημήτριος ὁ δελφινᾶς τῶν ἐκληπτορικῶν ἐγγράφων παρὼν καὶ μαρτυρῶν ὑπέγραψα. |

† Ὁ γραφεὺς δημήτριος συμμαρτυρῶν ὑπέγραψα. |

† Ὁ σακελλάριος τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως θεσσαλονίκης καὶ ταβουλλάριος ἱερεμίας διάκονος ὁ χειμαδᾶς βεβαιῶν ὑπέγραψα. |

Hoc documentum historiae Codicis nostri enucleandae insigniter, nisi fallor, inservit. Primum enim ex eo probabiliter colligitur, Basilicorum Codicem Thessalonicae exaratum eundemque ibidem rescriptum esse: uam certe documentum illud Thessalonicae scriptum et asservatum fuisse videtur, quum jussu Sacellarii metropoleos Thessalonicensis confectum esse dicatur. Deinde ex eodem instrumento, quod anno p. Chr. n. 1217 scriptum est, fortasse aetas Codicis Basilicorum rescripti, (et cum eo aetas Codicum MSS graecorum Parisiensium Coislin. 152 et Reg. 1350 illi aequa-

lium,) certius definiri potest. Scriptura enim ejus instrumenti similis est scripturae minutae, qua scholia ad textum Basilicorum plerumque exarata sunt: ut proinde non sit a vero dissimile, eundem clericum Hermogenem, qui illud conscripserit, circa idem tempus etiam Basilicorum Codicem manu sua exarasse.

§. 5.

Codex S. Sepulcri, de quo hactenus egi, non quidem ideo, quod Harmenopuli opera continet, quorum et alii complures adeoque antiquiores Codices MSS extant variaeque prodierunt editiones, sed propter Basilicorum fragmenta, quae scriptura antiqua praestat, permagni faciendus est.

Qualem quantamve Basilica utilitatem interpreti jurium legumque Justinianearum praebeant, exponere ab hoc loco alienum est. Hoc unum monuisse sufficiat, scholia Basilicorum, quae ex JCtorum aevo Justinianeo viventium commentariis excepta sunt, in crisi et exegesi juris Justinianei longe pluris facienda esse, quam textum Basilicorum, qui ἐξελληνισμοῖς, quos dicunt, aliisve id genus interpolationibus scatet.

Basilica vero et praesertim scholia eorum nequaquam integra ad nos pervenerunt, et sic etiam libri XV — XVIII in Codicibus MSS hactenus cognitis et in editionibus Fabroti et Heimbachii minus pleni habentur. Fabrotus in his libris edendis usus est Codice Paris. reg. gr. 1352, qui textum Basilicorum, aliquando omissionibus foedatum, plerumque vero integrum, usque ad libri XVIII titulum 2 praestat, scholia autem nonnisi pauca eaque interpolata continet; reliquorum libri XVIII titulorum textum Fabrotus ex Synopsi Leunclaji et aliis quibusdam fontibus supplevit et restituit. Fabrotum in editione librorum XV — XVIII Heimbachius in universum sequutus est; nonnulla correxit, alia ex fontibus juris Graeco-Romani, maxime ex Tipucito, qui vocatur, supplevit. Itaque, licet textus librorum XV — XVIII in editionibus Fabroti et Heimbachii paene integer habeatur, tamen scholiorum pars maxima desideratur. Jam ex hoc insigni editionum illarum defectu ultro apparet, Codicem Basilicorum rescriptum Constantinopoli ad me perlatum, qui non solum textum, sed etiam scholia integra continet, quantivis pretii faciendum esse.

§. 6.

Scripturam ejus Codicis παλίμψηστον variis remediis, veluti gallae infuso, quod Göschenio et Bekkero in Codice Veronensi Gaji unice se probaverat, aliquamdiu frustra tentavi. Postea virum celeberrimum atque experientissimum, Leopoldum Gmelin, adii, ut pro ea, qua erga me est, benevolentia remedia Codici legendo aptiora anquireret et circumspiceret. Ejus tandem opera atque industria remedia mihi

suppeditavit, quibus scriptura antiqua, sicubi vel levissima ejus vestigia superessent, facile legi posset. Remedia haec erant:

1. Kalium ferro-borussicum, quo folia Codicis prius inducenda erant, ne atramentum recentioris scripturae dissolveretur;

2. Kalium sulfocyanatum in acido hydrochlorico diluto solutum, quo indito, postquam folia kalio ferro-borussico inducta desiccata erant, scriptura antiqua illico vividis coloribus apparebat.

His igitur remediis adhibitis Codici rescripto legendo abhinc summam operam navavi. Ac textum quidem librorum XV — XVIII Basilicorum hactenus enucleavi integrum: scholiorum autem, quae ob scripturam minutam et abbreviationibus refertam lectu longe sunt difficiliora, exiguam tantum partem. Reliqua, si otium non desit, deinceps explicare studebo, ut cum orbe literarum aliquando communicari possint.

§. 7.

Interim, opportunitatem scribendi nactus, specimen Codicis edere constitui, quod et exemplum Codicis exhiberet et futurae editionis prodromus esset. Ad hoc selegi ex Codice S. Sepulcri folia decem, quae folia quinque Codicis rescripti efficiebant, quaeque libri XVIII Basilicorum titulum primum continent. Ea sic descripsi, ut quasi effigiem Codicis primitivi repraesentarent; literam post literam, lineam post lineam, signis et distinctionibus, quae in Codice reperiuntur, servatis, fideliter expressi. Addidi tantum ea, quae vocantur *Abtheilungszeichen,* ubi pars verbi alicujus in fine lineae, pars initio sequentis posita esset: et abbreviationes, quibus librarius *) in scholiis plerumque utitur, per literarum consequentiam scriptas exhibui. Abbreviationes enim in Codicibus Graecis obviae, quemadmodum iis, qui Codicum MSS scripturam non callent, omnino inextricabiles sunt, ita ab his, quibus hoc scribendi genus usu et consuetudine legendi Codices MSS familiare quodammodo factum est, plerumque sine ulla haesitatione aut dubitatione intelliguntur. Igitur ne illis operam plane inutilem, his certe superfluam praestarem, et quum notas MSS typis commode reddi non posse viderem, ea, quae per abbreviationes in Codice scripta erant, integris literis explicare satius duxi. Hinc autem factum est, ut in exemplo nostro lineae modo longiores modo breviores factae sint, quum in Codice quaevis linea totidem fere literis vel notis constet.

---

*) Is v. c. nomina auctorum scholiis passim inscripta semper per notas scribit. Sic ς^{ϵ} significat στέφανον, κ^{υ} — κύριλλον, θαλ — θαλέλαιον, $\theta\epsilon o^{\delta}$ — θεόδωρον, et quae sunt ejus generis alia.

Caeterum scripturam palimpsestam non ubique revocare contigit. Modo literae singulares, modo integra verba vel adeo lineae remediis chemicis in lucem protrahi non potuerunt. Haec, quae legi et expediri non potuerunt, punctis indicavi, de quorum usu haec praemonenda esse videntur. Nimirum ubi literae quaedam vel singula verba oculorum aciem effugerent, tot puncta posui, quot literae deesse viderentur. Ubi vero per integras lineas nulla ne singularium quidem literarum vestigia conspicerentur, punctis promiscue positis lacunam indicavi.

§. 8.

Textui graeco versionem latinam atque notas subjeci. Versionem ad exemplum ejus composui, quam Fabrotus et post eum Heimbachius exhibuerunt. Notae autem partim ad marginem versionis adscriptae sunt, partim versioni subditae, earumque aliae ad textum Basilicorum, aliae ad scholia pertinent. Notis marginalibus, exemplum Fabroti et Heimbachii sequutus, locos textui convenientes ex Digestis et Codice excitavi. In notis infra versionem latinam collocatis de lacunis, quae in textu Basilicorum vel scholiorum relictae sunt, supplendis, deque lectionibus Codicibus emendandis vel castigandis disputavi. Denique in notis ad scholia locos, ad quae ea pertinerent, eorumque auctores accuratius indicare studui.

Et hoc quidem adnotationum genere editio nostra sive specimen ejus, quod nunc editur, prae editione non solum Fabroti, sed etiam Heimbachii conspicuum erit. Fabrotus nimirum scholia ad ipsa Basilica respicere ratus, literis in textu positis iisdemque in fronte singulorum scholiorum repetitis locos significavit, ad quos scholia referenda esse arbitraretur: et Fabroti exemplum Heimbachius hactenus sequutus esse videtur, ut et ipse haec scholia ad textum Basilicorum pertinere sibi persuaserit. Nec magis Heimbachius, quam Fabrotus, circa auctores scholiorum, quibus nomen auctoris in Codicibus non inveniret praepositum, conjectura definiendos sollicitus fuit. Sed illud, ut mihi quidem videtur, plerumque falsum est: hoc autem minus recte ab utroque neglectum. Scholia Basilicorum, licet nonnunquam adnotationes recentiorum JCtorum ad ipsa Basilica scriptas exhibeant, plerumque tamen excepta sunt ex commentariis antiquiorum JCtorum, qui tribus et quod excurrit saeculis ante Basilicorum repurgationem vixerunt et ad Digesta, Codicem et Novellas commentati sunt; haec igitur scholia interpretationes locorum juris Justinianei, non Basilicorum, continent, et, ut recte intelligi possint, quaerendum est, ad quos locos sive Digestorum sive Codicis sive Novellarum, non autem Basilicorum, pertineant. Praeterea aestimatio utilitatis, quam scholia Basilicorum ad interpretationem jurium et legum Justinianearum conferre possint, paene tota pendet a quaestione, quem auctorem habeant, utrum JCtum Justiniano supparem, an recentiorem quendam juris Justinianei minus peritum. Ad hanc autem quaestionem quis melius respondeat, quam qui edendorum Basilicorum in se suscepit munus, quique indolem ordinemque scholiorum et varium dicendi dispu-

tandique genus in iis obvium mox penitius perspiciat necesse est? Itaque indagatio hujus rei, si qua alia, ad officium editoris Basilicorum pertinere videtur, quo magis Basilica sua interpretibus juris Romani commendet. Ideoque etiam operam, quam in hac re consumsi, viris doctis acceptam fore confido.

Sed jam tempus est, ut ad id perveniamus, quod nobis propositum est. Igitur en tibi *ἀντίτυπον* quinque foliorum Codicis primitivi, ex quo in Codice S. Sepulcri decem folia effecta sunt:

Ἔλεγχος σφαλμάτων.

Pag.	2	lin.	22	scholiorum	pro	ῥάζειν	lege	ῥάζειν.
—	3	—	1	textus	—	ἀγοράζεεν	—	ἀγοράζειν.
—	6	—	16	textus	—	ἀοπθάνῃ	—	ἀποθάνῃ.
—	8	—	7	scholiorum	—	τόν	—	τὸν.
—	9	—	10	textus	—	πεκουλίοο	—	πεκουλίου.

---

fol. 72. b

σημ. ὅτι οὐχ ἡ τραπέζα ἀλλ' ὁ προβαλλόμενος τῆς ἐμπορίας τὴν ἰνστιτουτορίαν εἰσάγει :— ἀδιάφορον εἴτε ἔχει ἐργαστήριον ὁ ἰνστιτούτωρ εἴτε μή. τὸ γὰρ συνάλλαγμα σκοποῦμεν οὐ τὸν τόπον :— στεφάνου. καὶ ὅτε ἐν ἐργαστηρίῳ καὶ ὅτε ἐν οἴκῳ τῶν ἀγοραζόντων ποιεῖται τὰ συναλλάγματα ἰνστιτουτόρια εἶναι δοκεῖ. τέως τίκτει τὴν ἰνστιτουτορίαν κατὰ τοῦ προστησαμένου αὐτόν :— κυρίλλου. πραγματείας διαφορὰ ἀπαριθμεῖταί σοι καὶ ὅτι ὁ νεκρὸν ἀποδύσας φούρτι καὶ ἰνιουριάρουμ κατέχεται :—

οἰκοδομημ . . . . πρ . . . . :—

παρὰ τοῦ . . . . πεμφθεὶς . . . .

τία ὠνεῖσθαι . . . . αὐτῷ :— Εἰ δὲ καὶ . . . . ὸν

δοῦλος νεκροθά . . . . ἐνάγεται ὁ δεσπό . . . .

τοῦ προεστῶτος . . . . πῆς ἀγωγῆ καὶ

τῇ περὶ ὕβρεως ἀγωγῇ :—

. . . . . . ἐστὶ συνάλλαγμα . . . . . .

. . τὸ περιστέλλειν . . . τέλλ . . . . .

. . . .

. . . .

. . . . ἁρμόσ . . . .

. . . . χετ . . ὡς βι. μ' τί. . . . διγ. ε'

. . . :— καὶ πῶς . . . .

. . . . μὴ νεμη . . . . . .

ἔχειν τὴν φούρτι ὁ γὰρ μήπω

• πραγματ . . . . πέντος τὴν φούρτι κινεῖν ὡς ἔστι μαθεῖν ἐξ ὧν ὁ οὐλπιανὸς ἐν τῷ . . . .

tandique genus in iis obvium mox penitius perspiciat necesse est? Itaque indagatio hujus rei, si qua alia, ad officium editoris Basilicorum pertinere videtur, quo magis Basilica sua interpretibus juris Romani commendet. Ideoque etiam operam, quam in hac re consumsi, viris doctis acceptam fore confido.

Sed jam tempus est, ut ad id perveniamus, quod nobis propositum est. Igitur en tibi *ἀντίτυπον* quinque foliorum Codicis primitivi, ex quo in Codice S. Sepulcri decem folia effecta sunt:

Ἔλεγχος σφαλμάτων.

Pag.	2	lin.	22	scholiorum	pro	ῤάζειν	lego	ῥάζειν.
—	3	—	1	textus	—	ἀγοράζεεν	—	ἀγοράζειν.
—	6	—	16	textus	—	ἀοπθάνῃ	—	ἀποθάνῃ.
—	8	—	7	scholiorum	—	τόν	—	τὸν.
—	9	—	10	textus	—	πεκουλίοο	—	πεκουλίου.

1

fol. 72. b

σῆμ. ὅτι οὐχ ἡ τραπέζα ἀλλ' ὁ προβαλλόμενος τῆς ἐμπορίας τὴν ἰνστιτουτορίαν εἰσάγει :— ἀδιάφορον εἴτε ἔχει ἐργαστήριον ὁ ἰνστιτούτωρ εἴτε μή. τὸ γὰρ συνάλλαγμα σκοποῦμεν οὐ τὸν τόπον :— στεφάνου. καὶ ὅτε ἐν ἐργαστηρίῳ καὶ ὅτε ἐν οἴκῳ τῶν ἀγοραζόντων ποιεῖται τὰ συναλλάγματα ἰνστιτουτόρια εἶναι δοκεῖ. τέως τίκτει τὴν ἰνστιτουτορίαν κατὰ τοῦ προστησαμένου αὐτόν :— κυρίλλου. πραγματείας διαφορὰ ἀπαριθμεῖταί σοι καὶ ὅτι ὁ νεκρὸν ἀποδύσας φούρτι καὶ ἰνιουριάρουμ κατέχεται :—

οἰκοδομημ . . . . πρ . . . . :—

παρὰ τοῦ . . . . πεμφθεὶς . . . .

τία ὠνεῖσθαι . . . . αὐτῷ :— Εἰ δὲ καὶ . . . . ὀν

δοῦλος νεκροθά . . . . ἐνάγεται ὁ δεσπό . . . .

τοῦ προεστῶτος . . . . πῆς ἀγωγῇ καὶ

τῇ περὶ ὕβρεως ἀγωγῇ :—

. . . . . ἐστὶ συνάλλαγμα . . . . . .

. . τὸ περιστέλλειν . . . τέλλ . . . . .

. . . .

. . . .

. . . . . . ἁρμόσ . . . .

. . . . χετ . . ὡς βι. μ' τί. . . . διγ. ε'

. . . :— καὶ πῶς . . . .

. . . . μὴ νεμη . . . . . .

ἔχειν τὴν φούρτι ὁ γὰρ μήπω

• πραγματ . . . . πέντος τὴν φούρτι κινεῖν ὡς ἔστι μαθεῖν ἐξ ὧν ὁ οὐλπιανὸς

ἐν τῷ . . . .

1

fol. 72. a

στεφάιου. δυνατὸν μεν ἐστιν εἰπεῖν ὡς τὸ ἅψασθαι αὐτοὺς τῆς ἐσθῆτος καὶ ἐπιδεῖξαι τῷ οἰκέτῃ πρὸς τὸ περιστεῖλαι τὸ λείψανον, ἐνεμήθησαν. δυνατὸν δὲ καὶ αὐτῶν οὖσαν θεματίσαι τὴν ἐσθῆτα :— ἠρώτ. ἄρα δὲ διὰ τοῦ κηδεῦσαι τὸν τεστάτορα προνεριδατεύειν δοκοῦσι . . . . ἄρα ὡς κληρον . . . . αὐτ . πεποιήκασιν. ὡς ἔστι μαθεῖν ἐξ ὧν ὁ οὐλπιανὸς ἐν τῷ κθ′ διγ. φησίν. ἐπειδὴ ὑβρίσθη ὁ τελευτήσας. ἐὰν γὰρ . . . περὶ τὸ λείψανον τοῦ τεστάτορος καὶ ἅπεται τῶν κηδεμ . . . καίτοιγε οὐ . . . . οὐ παραπέμπεται εἰς τοὺς κληρονόμους ὡ . ἕ . . . . ὅσα γὰρ γίνεται περὶ τὸ σῶμα τοῦ τεστάτορος αὐτῶν τῶν κληρονόμων κ . . . . και α . . . . ὕβριν ἐν ᾧ μετὰ τὴν αὐτῶν ἀδιτίονα τὸ λείψανον ὑβρίσθη τοῦ τεστάτορος. εἰ γὰρ μήπω τῶν κληρονόμων ἀδιτευσάντων καὶ οὕτω μὲν ἡ ἰνιουριάρουμ ἁρμόττει οὐκοῦν δὲ τοῖς κληρονόμοις ἅπερ γὰρ μήπω ἀδιτεύσασιν ἀλλὰ τῷ μὲν ἀσωμάτῳ τῆς κληρονομίας ἁρμόττει. δύνανται δὲ αὐτὴν κινεῖν ἀδιτεύσαντες οἱ κληρονόμοι ὡς ὁ οὐλπιανὸς ἐν τῷ μζ′ βι. δεκάτῳ τί. διγ. α′ φησίν :— κυρίλλου. εἰ ὁ ἀρτ . . κ . . ἔχει τινὰ πωλοῦντα ἄρτον καὶ

Ἀρτοποιὸς εἰώθει δοῦλον αὐτοῦ πέμπειν ἔν τινι τόπῳ πρὸς διάπρασιν ἄρτου· ὁ δὲ λαβὼν παρ' ἐμοῦ χρήματα ἐπὶ χορηγίᾳ ἐφύρασεν. ἐνέχεταί μοι ὁ δεσπότης εἴγε οὕτω λαμβάνειν ἐπετέτραπτο :— Ἀποδημῶν κναφεὺς ἤτησέ με τοῖς μαθηταῖς ἐπιτάττειν οἷς τὸ ἐργαστήριον εὐτρεπισμένον παρέδωκε· καὶ μετὰ τὴν ἀ-

fol. 150. b

στεφάνου. τοῦτ . . . . ρα . τὸ κατὰ προ . . . . . ἔνθα μ . . . .
αὐτὸν ενεχ . . . . ἢ . . . .
τὸ καὶ ἀν . . . . . ἐνοχ . . . . λαμβάνειν :— σημείωσαι ὅτι τὸ ἐγγυη . . . . τιτουτ . . .
περωτήσεται . προστασία :— κυρίλλου. εἰ μετὰ . . . τελευτ . . . . προστησαμένου συναλλάξ . . . ἰνστιτ . . . .

τις πραγματείαν πράττων προβάλλεται καὶ δεκτὸν ἡγήσωμαι :— Γίνονται προεστῶτες καὶ ἄρρενες καὶ θήλειαι ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι ἴδιοι καὶ ἀλλότριοι καὶ προϊστῶσι πάντες. καὶ γυνὴ γὰρ ἐὰν προστήσῃ ἢ προσταθῇ ἐνέχεται ὡς ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς τῆς κινουμένης κατὰ τοῦ προστήσαντος τὸν ἴδιον δοῦλον μαγίστορα τοῦ ἰδίου πλοίου. κἂν ὑπεξουσία ἢ δούλη ἢ ἄνηβος προστῇ χώρα τῇ κατὰ τῶν προεστώτων ἀγωγῇ. οἱ πολλοὶ γὰρ παῖδας καὶ παιδίσκας προϊστῶσιν ἐργαστηρίων :—

. . . .
τοῦ . . . . . α διγ. ἀλλ . . . . . .
. . . . . παραγραφῇ εἰδὼς ὁ . . . . ε . .
τ . . . . . ο . ς ἤτοι τοῦ . . . .
. . . . ὑπεξούσι . . . . λλ . . . . τὸ
. . . . προβαν . . καὶ ἰνστι-
του . . . . γενόμενος δανεισ . . χρ . .
. . . ὁ ἰνστιτουτορ . . ἐγ . . . . αμ . .
. μο . . κ . . το . προεστῶτ . . τὸν ὑ-
πεξούσιον ὁ δὲ δανει . . . κατὰ δὲ
τοῦ ὑπεξουσίου κινῶν ἐκβάλ . .
. . . . τοῦ δικα . . . παραγραφῇ ὥς φησι
. . . . . . παρόντι βι. τι. τελευτ. διγ. ζ′
. . . . . ἀνάγν. . . . . διγ. κγ′ καὶ . . . . . . θέ. λ.

2

fol. 150. a

οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ἰνστιτουτορίας ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάσης ἀγωγῆς ἐνέχεται . . . . εἰς ὃ γέγονε πλουσιώτερος ὡς βι. γ' τί. ε' διγ. λς' καὶ βι. δ' τί. δ' διγ. λδ' :— ἐν τῷ διγ. το . . . . συνήλλαξε τι ἢ ἐπ . . ησεν ὡς ἐστι πανταχοῦ :— ἀνωνύμου. ἐν τῷ καιρῷ τῆς προκατάρξεως σκοπεῖται εἰ γέγονε πλουσιώτερος ὡς βι. γ' τί. ε' διγ. λς' καὶ βι. δ' τί. δ' διγ λδ'. ὥστε καὶ ἐγκαλοῦνται οἱ ἐπίτροποι εἰ δὲ οἱ ἐπίτροποι . . . . τὸν ἰνστιτούτορα μὴ ἀπεκίνησαν εἰ καὶ ὁ τεστάτωρ αὐτὸν προβάλλετο :— τοῦτο γὰρ λέγει ὅτι κἂν ἔληται υἱὸν ὁ τὸν ἰνστιτούτορα προστησάμενος κατέχεται τῇ ἰνστιτουτορίᾳ ἑτέρ . . δὲ λό . . δύναται βοηθεῖσ . . διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως καῦσα μέντοι κογνίτα :— ἴσθι γὰρ ἀποκαταστάσεις καῦσα κογνίτα γίνονται ὡς βι. δ' τί. δ' διγ. ιβ' ιγ' καὶ . . . . βι. β' τοῦ κώδ. τί. κ' διάτ. γ' :— εἰ προέγραψα τῷ ἰνστιτούτορι μηδένα συναλλάξαι οὐ κατέχομαι κἂν ὁ συναλλάξας αὐ- . . . . ἢ . εἰ δὲ . πα . . φθ . . . . κατέχομαι κἂν . . ἰνστιτούτωρ ἀπέλειψε εἰ μὴ συν .' δ . ὁ συναλλάξας. δύναται ὁ προϊστῶν ισους εκτιθεναι . . . . . . πὶ ἐνεχύρων ἢ ἐγγυητῶν συναλλαξ . . τῷδε συναλλάξαι. εἰ δὲ ἄλλο τί πρὸς ἄλλον κωλύσει συναλλάττειν οὐδε . . ποιεῖ κώλυσιν εἰ δὲ πρὸς πάντας κωλύσει οὐκέτι . . . . ὁ

Αὐτὸς μέντοι ὁ ἄνηβος προϊστῶν σὺν αὐθεντίᾳ τοῦ ἐπιτρόπου GAIU. η'

ἐνέχεται :— Εἰ δὲ χωρὶς αὐθεντίας αὐτοῦ προέστησεν ULPI. θ'

οὐκ ἐνέχεται :— Ἐνάγεται μέντοι εἰς ὅσον ἐκ τούτου ἐ- GAIU. ι'

γένετο εὐπορώτερος :— Εἰ δὲ καὶ κληρονόμος ὁ ἄνηβος ἐγένετο τοῦ προβαλλομένου ἐνέχεται ἕως οὗ ἀποκινήσωσιν αὐτὸν οἱ ἐπίτροποι. ὁ δὲ νέος προστήσας ἀπο-

fol. 128. b

τυχὸν γὰρ σίμερον προέγραψεν εἰς οἶνον αὐτῷ συναλλάσσειν αὔριον εἰς ἔλαιον καὶ οὕτω διαφόρως ἤμειψε τὴν παροῦσαν παραγραφήν :— [illegible] κυρίλλου. ἐπὶ τῶν δεσποτικῶν φορτίων ἡ ἰνστιτουτορία χώραν ἔχει ἐπὶ δὲ τῶν

ὁ δεσπότης ἀγοράζων παρὰ τοῦ ἰδίου δούλου ὅμως ἔῤῥωται ἡ πρᾶσις καὶ νέμεται ὡς ἀγοραστὴς καὶ διὰ τῆς χρήσεως δεσπόζει :— *ULPIA :* Καὶ ἔχεις κατ᾽ ἐμοῦ τὴν κατὰ τῶν προστησάντων ἀγωγὴν κἀγὼ κατὰ σοῦ τὴν περὶ πεκουλίου ἀγωγὴν εἰς τὸ ἁπλοῦν ὀνόματι τοῦ δούλου ἢ τὴν περὶ τοῦ πεκουλίου ἀγωγὴν ὀνόματι τοῦ δούλου αὐτοῦ καὶ δοκεῖ τὸ τίμημα τοῦ πραθέντος σοι λεῖπον εἶναι καθὸ ἐνέχη ιγ′ τῷ δούλῳ :— Ἐάν τις προστήσῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἔλαιον πραγματεύεσθαι καὶ δανείζεσθαι χρήματα κἀγὼ δανείσω αὐτῷ

προεστησάμην δοῦλον πραγματείας ἔλαιον ἐπιτρέψας αὐτῷ καὶ δανείζεσθαι. δανείσας αὐτῷ ἐκίνεις κατ᾽ ἐμοῦ καὶ μὴ δυνηθεὶς δεῖξαι ὅτι εἰς ἔλαιον ἐδανείσατο ἡττήθης. ἔγνως μετὰ ταῦτα ὅτι καὶ δανείζεσθαι αὐτῷ ἐπέτρεψα. καλῶς κινεῖς :— στεφάνου. σημείωσαι ξενος π.τε καὶ στρίκταν ἀγωγὴν κινηθεῖσαν πάλιν κινῆσαι :— ὑπόθου γὰρ ὅτι ἐπὶ τῷ πιπράσκειν καὶ μόνον προεστήσατο αὐτὸν οὐ μὴν ἐπὶ τῷ ἀγοράζειν εἴη γὰρ ἂν κατὰ πρόληψιν ἠδ῾. σιωπηρῶς ἐπιτρέπειν αὐτῷ καὶ δανείζεσθαι καὶ κατέχεται πλὴν εἰ μὴ ἰδικῶς ἀπηγόρευσεν αὐτῷ τὸ δάνειον ὡς εἶπον ἐν τῷ ε′ διγ. του παρόντος τί.

ἀνωνύμου. ἀνάγνωθι βι. λβ' διγ. ϛα' θε. β'. σημείωσαι ξένον ὅτι στρίκτα ἀγωγὴ κινηθεῖσα καὶ δαπανηθεῖσα πάλιν οὐτιλίως κινεῖται. οὐτιλίως ἴσως περὶ ἄλλου ἐναγαγὼν καὶ μὴ δείξας νῦν περὶ ἑτέρου ἐνάγει ἢ διὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ιθ' διγ. τοῦ ἑξῆς διγ. κωβίδας δὲ λέγει οὐτιλίαν ἰνστιτουτορίαν. θαλέλαιος δὲ οὐτίλιον δανειακὸν δε πεκουλίο ἀνάγνωθι βι. θ' διγ. δ' καὶ τὰ ἐν αὐτῷ παραγεγραμμένα:— εἰ νοβατευθῇ ἡ ἡ ἀγωγὴ οὐ κινεῖται ἰνστιτουτορία:— ὁ δοῦλος προεστὼς τυχὸν οὐκ ἔδωκε ἕτερον χρεωστῆσαι ἀντ' αὐτοῦ:— εἰ τὸν κοινὸν οἰκέτην ἰνστιτούτορα προβαλλόμεθα ἕκαστος ἡμῶν εἰς τέλειον ἐνάγεται ὡς ἐπὶ τῆς ἐξερκιτορίας καὶ τῆς δε πεκουλίο καὶ ἐναχθεὶς ἔχει προσοκίο ἢ κομμούνι διβιδοῦνδο. ὅπερ κρατεῖ κἂν ἐκποιηθῇ ὁ οἰκέτης. ἔνθα δὲ μὴ ἔχει ὁ ἐναχθεὶς κατὰ τοῦ ἑτέρου ἀγωγὴν εἰς μέρος ἐνάγεται ὡς ὁ μερικὸς κληρονόμος ὅτε ὁ τεστάτωρ τῷ ἰνστιτούτορι ἐλευθερίαν καταλέλοιπεν:— στεφάνου. εἶπον ἐν τῷ α' διγ. τῆς ἐξερκιτορίας ὅτι πολλῶν ὄντων τῶν ἐξερκιτόρων ἕκαστος αὐτῶν ἐνάγεται εἰς ὁλόκληρον ἀλλ' ὅταν μέντοι δύνανται κατ' ἀλλήλων ἔχειν τινὰ ἀγωγὴν προσοκίο ἢ τὸ κομμούνι διβιδοῦνδο ὡς ὁ παῦλος ἐν τῷ ἑξῆς ἐπιφέρει διγ.:— ομ . . . μετὰ λογισμ.~. τί. β' διγ . . . καὶ βι. ιε' τί. α' διγ. ια' καὶ κζ':— εἰ μὲν γὰρ κοινωνοὶ εἰσιν ἐπὶ τῷ οἰκέτῃ τότε τὴν

ὡς διὰ τὴν πραγματείαν καὶ κινήσας τὴν ἀγωγὴν μὴ δυνηθῶ δεῖξαι λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὴν πραγματείαν τὰ χρήματα κινῶ ὡς δανείσας:— Τότε χώραν ἔχει κατὰ τοῦ δεσπότου ἡ ἀγωγὴ ὅτε μὴ κατὰ μετάθεσιν ἐπερωτᾷ ὁ προεστὼς ἢ ἕτερος:—

εἰ ὁ οἰκονόμος τοῦ ἀγροῦ πωλήσει καρποὺς καὶ μὴ τοῦτο ἐνετέτραπτο οὐ κατέχεται ὁ δεσπότης:— στεφάνου. μὴ ἐναντιωθῇ σοι

fol. 175. b

. . . . ἔνθα φησὶν ὁ οὐλπιανὸς ὅτι καὶ . . . . καλλιεργῆσαι τοὺς ἀγροὺς ποιεῖ
ἰνστιτουτορίαν κατὰ τοῦ προβαλλομένου . . . . γὰρ . . . λημεν . . . δυνατ . η ἀνάγκη τῆς γεωργίας ἀγοράζει φυτὰ ἢ σπόρους
ἢ ἐργασεια καὶ μισθοῦταί τινα εἰς τὸ γεωργῆσαι τοὺς ἀγροὺς εἰκότως ποιεῖ τὸν προβαλλόμενον ἐνέχεσθαι τῇ ἰν-
— —ου · και μερησως ειη ουτε . . . . αποθανειν

τὸν δεσπότην καὶ συναλλάσσων . . . . ματευομένῳ προε-
στῶτι :— Ἐὰν διαμαρτύρωμαι . . . .
προστήσαντι παρ᾽ ἐμοῦ δούλῳ ἔχω παραγραφὴν . . . . πεκούλιον

. . . . . . ὑπ . . . . . . ροσ . .
προστησ . . . ἀντε . . . . . την . . .
αδ . . . . κατ . . :
. . . συναλλ . . . . ἰνστιτ .
σοῦο κω . . . .
. . . .
. . . ντ . . . . παραδεδομένα
. . . τοῦ ἐμοῦ . . . τὴν παραγραφὴν τοῦ β'
διγ. τοῦ φουρτίβου κονδικτικίου τοῦ παρόντος συντάγματος

. . . . συναλλάττ . . . . τὴν ἰνστιτουτορίαν :— ἰδοὺ ἐνταῦθα
. . . . νο καὶ . . . . συνκληρονομ . . σημ . τὸθ . εξει τὴν
ἀντιπαραγραφὴν . . . . συναλλάξαι τῷ δούλῳ τῷ ἰνστιτούτωρι ἔχω παρα-
γραφ . . . . πεκουλ . . . . αγματ · μου . εχεις τ . ε . ση . . . . δόλον γὰρ ποιεῖ ὁ ἐκ δου.ως εμον κερδᾶναι
θέλων ἐκ . . . . σημ . ἐντεῦθεν ὅτι . . . τ . ἰνστιτ . . . μετα πρ . . . . . καὶ μετα ρ . . ἀπαγορευθῇ οὐδ .
. . . . π . . . . τὴν ἀπαγόρευσιν . . . . . . ἰνστ . . . . οδε . . . . . ματ . φ . . ὥς φησιν . . . . . .
. . . . τῷ τὴν ἀρ . . ου . ἀγωγὴν ἔχ . . κατὰ τοῦ . . ἰνστιτ . . . . . . σθαι επι . . ἰνστιτουτ . . μ . . . . .

4

fol. 175. a

ὁ παρὰ τὸν ὅρον της προστασίας δανείζων ἐκβάλλεται παραγραφῇ τοῦ . . . . ἐν τῷ τελευταίῳ τῆς ἐξερκιτορίας διγ. προανεφάνη . . εἶπον ὅτι τὰ αὐτὰ σχεδόν ἐστιν ἐπὶ τοῦ ἰνστιτούτορος. σημ. δὲ ἐντεῦθεν καὶ τοῦτο ὅτι ὁ προβαλλόμενος τὸν ἰνστιτούτορα βαρεῖται ταῖς ἀποδείξεσιν εἰς τὸ δεῖξαι ὅτι προέγραψε ἀπ . . . . συναλλάττειν τῷ προβληθέντι παραγραφὴν . εναγόμενος ἔχει ἐν δὲ ταῖς παραγραφαῖς ἄκτορ . . . ἐστιν ὁ ῥέος ἐκ . . καὶ . . . . ιδ' διγ. . . . . . . τῷ ιδ' βι. φησὶν ὅτι οὐκ ἐστὶ δίκαιόν τινα κερδᾶναι ἐκ τῆς ἑτέρου ζημίας . . . . τα κα . ειται . . . . ἐν τῷ . . καὶ βι. ε' τί. ιζ' ικαα . κυρίλλου. ἰνστιτούτωρ ἐστὶ καὶ ὁ μὴ ἔχων ἐργαστήριον :— . τουτ . . ὁπουλ . . πο . καὶ οὐκ ἐργη . . . . προβαλλόμενος μὴ δανείσασθαι κἂν ἐπερωτ . . . . τὴν ἀναλο . . . καὶ εκηροι . . ει μη :— . στεφάνου. θεμάτισον ὅτι ὁ . . . . τὸν κουράτορα εἰς τὸ δανείσασθαι χρήματα ἐξάκτωρ ἦν δημοσ . . . καὶ διὰ τοῦτο προεβάλλετο αὐτὸν ἵνα δανειζόμενος εὐχερῶς ἐκπεμπω τὰ δημόσια ἐνέχεται ὁ ἰνστιτούτωρ ἰ . . . μέντοι δι . . . . ἐπειδὴ μὴ κυρίως ἐ . . . . . μπορ . . τὸ δανείσασθαι . . ως . γὰρ πλανηθη . . καὶ ὡς . . . ὁ ο . . εἰ . . ὅτι οὐτίδι . τ . τ . . . ἐπειδὴ . . . . πρ . . . . ἐν τῷ . . . τοῦ παρόντος . . . . προστηαοντ . . . . . . :— ν ὁ προσταθεὶς ἀλλ' οὐ

ἔσχεν . . . . ματ . . . . γέγονεν ἔχεις ἀντιπαραγραφὴν καὶ ἀπαίτησιν. δόλον γὰρ ποιεῖ ὁ θέλων ἐξ ἀλλοτρίας ζημίας κερδᾶναι :— Προεστώς ἐστιν ὁ προβληθεὶς ἐπὶ τῷ πωλεῖν ἢ ἀγοράζειν ἐν τόπῳ ἢ ἐκτὸς τόπου :— Ὁ προβαλλόμενος ἐπὶ τῷ δανείζεσθαι φροντιστὴν ὁ . . φέλο . ἐνέ-

fol. 187. a

στεφ. ὁ ἰνστιτουτόρια χειρόγραφα οὕτω ποιήσας ἔχει ἐν τῇ τραπέζῃ τοῦ προστησαμένου με ρʹ νομίσματα οὐ κατέχεται. τοῦτο γὰρ διὰ ἀπόδειξιν μόνην ἐποίησεν.
κυρίλλου. πρᾶγμα χειρίζων ὀSTABELIUBISIOS λέγει ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ἀντιφώνησιν ποιούμενος. θεμάτισον γὰρ ὀSTABIONFI
LION χρεωστούμενον ἐκ τῆς τραπέζης τοῦ πάτρωνος τοῦ ὀσταβίου τεπιBLANIU τὰ ͵α διvάρια :— θεμάτισον γὰρ ὅ-
τι γαϊουσείῳ καὶ δομετίῳ φέλικι ὀφείλων ποιῆσαι τὸ ἀσφαλὲς ὀσταβίῳ τερμιναλίῳ ὑπὸ ὀσταβίου φέλικος εἰς μόνον δο-
μέτιον φέλικα καὶ αὐτὸν ἀπόντα τὴν ἀσφάλειαν ἔθετο. καὶ μὴ θορυβίσῃ σε τὸ εἰπεῖν ἀνωτέρω τὸν νόμον γαΐῳ σεΐῳ CANCT. ἐκθέμενος
γὰρ τὴν ὁμολογίαν ὁ τερμινάλιος εἰς δομέτιον φέλικα ἐπήγαγεν ἰδικῶς ὅτι ταῦτα τὰ α. διvάρια. ὀφείλω [illegible]

σπότου αὐτῶν συναλλάξωσιν ἐπὶ ταῖς αἰτίαις ἐφ᾽ αἷς προεβλήθη

τοῦ εʹ τί. τοῦ γʹ βι. φησὶ δὲ καὶ βι. ιϛʹ
τί. γʹ διγ. κϛʹ θέ. γʹ ὅτι ἐγράψα-

τό σοι ἔχειν μέ σου χρήματα καὶ σὲ ἔχειν μοι ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς οὐδεμία τίκτεται ἐνοχή. ἀρκεῖ δὲ πρὸς ἀπόδειξιν
τοῦ ἔχειν σοι τὴν παρακαταθήκην :— θεοδώρου :— ὁ προστησάμενος ἴδιον δοῦλον πραγματείας τινὸς κατέχεται τῇ ἰνστιτουτορίᾳ
ἢ τῇ ἐξερκιτορίᾳ δανεισαμένου αὐτοῦ ὡς ἐπέτρεψε. εἰ γὰρ ἐκεῖνος παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου δανείσεται καὶ ἡ δε πεκουλίο τότε
ἁρμόσει καὶ ἡ δε ἰν ῥὲμ βέρσο. πλὴν ὡς φησιν ἡ βʹ διατ. τοῦ κϛʹ τί. τοῦ παρόντος δʹ βι. ὑπεξαιρεῖ ὁ δεσπότης ἃ χρεωστεῖται ἀπὸ τοῦ
δούλου. ἀνάγν. τὴν βʹ διάτ. τοῦ παρόντος τί. καὶ ἰστέον ὅτι δηλοῖ ἡ γʹ διάτ. τοῦ κϛʹ τί. τοῦ προκειμένου δʹ βι. ὅτι ἔσθ᾽ ὅτε ἁρμόζει ἡ δε ἰν ῥὲμ βέρσο
καὶ χωρὶς κελεύσεως τοῦ δεσπότου :— ἵνα μὴ εὑρεθῇ τούτῳ ἐναντίον τὸ ἐν τοῖς δε ῥέβους κείμενον. ὅτι ἐκεῖ μὲν εἴρηται ὅτι σιωπηρῶς δοκεῖ ὁ δεσπότης
ἐπιτρέπειν αὐτῷ καὶ δανείζεσθαι ἐνταῦθα δὲ ὅτι χρὴ δειχθῆναι ὁ δεσπότης τοῦτο ἐπιτρέψας ἐξ ὧν οὐκ ἐκώλυσεν αὐτὸν διὰ πρόγραμμα δανεί-
σασθαι. εἰ δὲ προέγραψεν ἐργαστηρίῳ μὴ δανείσασθαι αὐτὸν τότε ὁμολογουμένως οὐ κατέχεται. ἵνα τὴν ἐπιτροπὴν ἐκ τοῦ μὴ κωλῦσαι
δεξάμεθα :— ἡ δὲ ἰν RÈM βέρσο καὶ ἰνστιτουτορία τὸ πᾶν μεθοδεύουσιν. ὁμοίως φησὶν ἡ ϛʹ διάτ. τοῦ παρόντος τί. ἐπὶ τῇ ἀ-
BODIUIS ἀνάγν. τὴν ιγʹ διάτ. τοῦ λϛʹ τί. τοῦ παρόντος βι.

fol. 187. b

Θαλελαίου. φανερὸν τὸ νόμιμον ὅλον τῆς διατάξεως καὶ ἑρμηνείας μὴ δεόμενον :— Θεοδώρου. ὁ παραθέμενος ἰνστιτοῦτορι δούλῳ ἔχει κατὰ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ τὴν ἰνστιτουτορίαν δηλονότι δεποσίτι :— Θαλελαίου. εἰ γὰρ τραπεζίτης μὲν ἦν ἀπετέθη δὲ παρ' αὐτοῦ χρήματα ἵνα μεταξὺ δύο τινῶν δικαζομένων διακρίνει καὶ τῷ νικόντι ταῦτα ἀποδώσει οὐκ ἔστι τοῦτο ἀκόλουθον τῇ τραπεζικῇ οὐδὲ ποιεῖ τὴν ἰνστιτουτορίαν :— Θεοδώρου. γυνὴ μάγιστρον πλοίου προβαλλομένη ἐνάγεται τῇ ἐξερκιτορίᾳ :— Θαλελαίου. εἰ καὶ παρὰ γυναικὸς προβληθείη μάγιστρος ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν συναλλαγμάτων κατέχεται ἡ γυνὴ τῇ ἐξερκιτορίᾳ. κἂν γὰρ ἰνστιτούτορα προβάλλεται ἡ γυνὴ τῇ ἰνστιτουτορίᾳ προβάλλεται :— τί ἐστι τὸ αἴτιον τῆς ζητήσεως τῆς περὶ τῆς γυναικὸς εἰ ἄρα κατέχεται προβαλλομένη μάγιστρον ἢ ἰνστιτούτορα; οὐχὶ ἐν τῷ ιγ' δε ρεβους εἴρηταί σοι οὐδὲ ἀλλαχοῦ. μάθε οὖν παρ' ἐμοῦ. ἐπειδὴ ἰντερκεδευκυῖα γυνὴ οὐ κατέχεται οὔτε γὰρ δεῖ τὰς γυναῖκας ὑπὲρ ἀλλοτρίων συναλλαγμάτων κατέχεσθαι ἐζητεῖτό ποτε μήτι γυνὴ οὐκ ὤφειλε κατέχεσθαι ταύταις ταῖς ἀγωγαῖς ὡς ἀπὸ ἀλλοτρίων συναλλαγμάτων τικτομέναις. πλὴν ἐκράτησεν ἐνάγεσθαι αὐτήν. οὐδὲ γὰρ ἀλλότρια ἐστὶ ταῦτα τὰ συναλλάγματα ἀλλ' αὐτῆς τῆς γυναικός. ἔγνως δὲ τὸ νόμιμον τῆς διατάξεως ταύτης καὶ ἐν τῷ γ' βι. τῶν δε ρεβους :— τὸ ὡσανεὶ κατὰ τοῦ προεστῶτος ἀντὶ τοῦ ὡσανεὶ ἰνστιτουτορίαν. οὕτω γὰρ ἔχει τὸ πλάτος. διὰ τοῦτο δὲ οὐτιλίαν παρασχεῖν ἠθέλησαν ὅτι ἐλεύθερόν ἐστι πρόσωπον ἢ μᾶλλον ὅπερ

οὐ πρὸς τὸ πεκούλιον ἀλλ' εἰς ὅλον τὸ χρέος ἢ πρὸς τὸ ἀνάλωμα ἐνέχονται :— Ἐὰν ὁ δοῦλος προεβλήθη τῆς τοῦ δεσπότου τραπέζης καὶ χρήματα λαβὼν ἀγνωμονῇ κατέχεται ὁ δεσπότης τῇ κατὰ τοῦ προστήσαντος ἀγωγῇ ὡς προστησάμενος αὐτόν :—

Εἰ καὶ παρὰ γυναικὸς προβληθεὶς προνοητὴς

[BASILICORUM LIBER XVIII.] [1)]

[Titulus I. De actione, quae instituitur adversus eum, qui aliquem tabernae suae administrandae praeposuit.] [1)]

[Dig. lib. XIV tit. 3. Cod. lib. IV tit. 25.] [2)]

[I. Ulpia. Qui praeposuit institorem tabernae, convenitur quidem ab his, qui cum eo contraxerunt: ipse autem adversus eos non agit, nisi, qui tabernae praepositus est, servus ejus sit. Si autem servus alienus sit vel homo liber, habet adversus eum vel dominum mandati vel negotiorum gestorum actionem. Habet autem et actionem in eos, qui cum institore contraxerunt,] L. 1 D. h. t.

[II. Gaii. Si modo aliter rem suam servare non potest.] [3)] L. 2 D. h. t.

Cyrilli [a)]. Qui institorem habet, convenitur ab his, qui cum illo contraxerunt. Ipse autem, si quidem dominus ejus est, [directe agit], si non, adversus institorem vel dominum ejus agit, ut actio ei cedatur; habet vero etiam utilem actionem, si cedi ei non possit.

Lege tit. 1 dig. 1. 5 et [lib.] XLVI tit. 5 dig. 5. [b)]

Stephani [c)]. Si dominus servi, vel qui negotium meum gerit, praeponat eum tabernae meae, et ego re cognita hoc ratum habuerim. Hoc enim discis in dig. 7 prae-

---

1) Haec suppleo ex Basil. Fabr. et Heimb. Ibi sic est: Τῶν βασιλικῶν βι. ιη'. Τίτλος α'. Περὶ τῆς ἀγωγῆς τῆς κινουμένης κατὰ τοῦ προστήσαντός τινα διοικεῖν τὸ ἴδιον ἐργαστήριον.

2) Haec addo, quoniam fere in Palimpsesto ad rubricas titulorum tituli Digestorum et Codicis et Novellae convenientes laudantur.

3) Folii, in quo erat finis lib. XVII et initium lib. XVIII Basil., pars dimidia hodie deest. Altera pars, quae superest, in Codice S. Sepulcri est fol. 154; idque continet finem lib. XVII et partem scholiorum, quae ad initium lib. XVIII pertinent. Textum cap. I et II tituli primi, quae ob defectum Codicis desiderantur, suppeditant Cod. Paris. 1352 et Synopsis Basilicorum (ex ed. Leunclaji p. 176). Unde in editione Heimbachii haec habentur: α'. Οὐλπιαν. Ὁ προβαλλόμενος προεστῶτα ἐργαστηρίου ἐνάγεται μὲν παρὰ τῶν συναλλαξάντων αὐτῷ· οὐκ ἐνάγει δὲ αὐτοῖς, εἰ μὴ δοῦλος αὐτοῦ ἐστιν ὁ προεστὼς τοῦ ἐργαστηρίου. εἰ δὲ δοῦλος ἀλλότριός ἐστιν ἢ ἐλεύθερος, ἔχει κατ' αὐτοῦ ἢ τοῦ δεσπότου τὴν περὶ ἐντολῆς ἀγωγὴν ἢ τὴν κατὰ πραγματευτῶν ἀγωγὴν κινουμένην. ἔχει δὲ καὶ κατὰ τῶν συναλλαξάντων τῷ προεστῶτι τοῦ ἐργαστηρίου, — β'. Γαϊ. Ἔνθα τὸ ἴδιον ἄλλως οὐ δύναται σῶσαι.

a) Hic est index Cyrilli ad l. 1 et 2 D. h. t.

b) Haec Cyrilli adnotatio esse videtur ad verba: *habet vero etiam utilem actionem*, quae in indice praecedenti leguntur.

c) Stephani adnotatio, quae videtur pertinere ad l. 1 D. h. t. verb.: *obligari nos ex contractibus ipsorum et conveniri.*

| [4]) [III. Ulpia. Institor est, qui neg]otiat[ionis cau]sa p[raepositus est] [5]), sive in *) taberna sit praepositus sive non. L. 3 D. h. t.

IV. [Paul.] [6]) Plerumque [enim ad] homin[es ho]nestos [perveniunt, ibique merces] vendunt. Actionem [igitur] [7]) non mutat locus vendendi emendive. L. 4 D. h. t.

[V.] [8]) Ulpia. [1.] Et qui cum insulario contrahit vel eo, qui aedificio praepositus est vel frumento coemendo vel pecuniis foenerandis L. 5 pr. §. 1. 2 D. h. t.

sentis tituli. Ratihabitio autem necessaria est, non ad hoc, ut ipsi [adversus praeponentem] et [praeponenti] adversus ipsum negotiorum gestorum actio competat: haec enim etiam absque ratihabitione nascitur: sed ad hoc, ut contractibus praepositi teneatur.

Stephani [d]). Actionem ex contractibus | — — — [e])

— — — — — —

| [f]) Nota, non mensam, sed eum, qui negotiationi praepositus sit, institoriam [g]) introducere.

Nihil interest, utrum tabernam institor habeat, nec ne. Contractum enim spectamus, non locum [h]).

Stephani [i]). Sive in taberna sive in aedibus emtorum contractus fiant, institorii esse videntur: et pariunt institoriam adversus praeponentem.

Cyrilli [k]). Negotiationis differentia enumeratur tibi, et quod is, qui mortuum spoliaverit, furti et injuriarum teneatur.

---

4) Inc. fol. 72. b.

5) Quae legi non potuerunt in lin. 1 textus, ex Basil. Heimbach. sic sunt supplenda: γ'. Ulpia. Προεστώς ἐστιν ὁ ἐμπορίας χάριν προστάς.

*) Praepositio ἐν (lin. 2) in Basil. Fabr. et Heimb. deest.

6) Hoc addo ex Basil. Heimb.

7) Lin. 3 et 4 textus ex Basil. Heimb. sic restitue: γὰρ ἀπέρχονται πρὸς τιμίους ἀνθρώπους κἀκεῖ πωλοῦσι τὰ φορτία. τὴν οὖν ἀγωγὴν κτλ.

8) Numerus deest in Codice. Similiter nec themata, quae sequuntur, numeris a se invicem in Codice distincta sunt. Quos et hic perspicuitatis causa uncinis inclusos addidi.

d) Stephani adnotatio ad haec, nisi fallor, ejusdem legis verba: *debere dari actionem*.

e) Haec, quae hactenus dedi, scholia ad initium tituli I lib. XVIII pertinentia leguntur in margine fol. 154. a. Codicis rescripti. Graeca haec sunt: Κυρίλλου. ὁ ἔχων ἰνστιτούτορα (sic) ἐνάγεται | ὑπὸ τῶν συναλλαξάντων | αὐτῷ. αὐτὸς δὲ, εἰ μέν ἐστι | δεσπότης αὐτοῦ (lacuna; lege: ὀρθῶς κινεῖ,) | εἰ δὲ μὴ, κατὰ τοῦ ἰνστιτούτορος (sic) | ἢ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ κινεῖ εἰς ἐκ | χώρησιν. ἔχει δὲ καὶ τὴν ουτιλίαν ἐναγωγὴν | μὴ δυνάμενος ἐκχωρηθῆναι :— | ἀνάγν. τί. α' διγ. α'. ε' καὶ [βι.] μς' τί. ε' | διγ. ε' :— στεφάνου. ἔνθα | ὁ τοῦ οἰκέτου δεσπότης ἢ ὁ νεγότιον | χειρίζων ἐμὸν προβάλλεται | αὐτὸν τοῦ ἡμετέρου ἐργαστηρίου | καὶ μαθὼν ἐγὼ ῥατοναβι | τεύσαι. τοῦτο γὰρ μανθάνεις | ἐν τῷ κζ' (l. ζ') διγ. τοῦ παρόντος τί. εἰ (l. ἡ) δὲ ῥατο | ναβιτίων ἀναγκαῖά ἐστιν | οὐκ εἰς τὸ τεχθῆναι αὐτῷ καὶ κατ' αὐτοῦ | καταβαλλομε . . (l. αὐτῷ κατὰ τοῦ προβαλλομένου καὶ κατ' αὐτοῦ τῷ προβαλλομένῳ) τὴν νεγοτιόρουμ γεστόρουμ· | τίκτεται γὰρ αὕτη καὶ | ῥατοναβιτίονος ἐκτός· ἀλλὰ πρὸς τὸ κατέχεσθαι αὐτὸν τοῖς συ | ναλλάγμασι τοῦ προβληθέντος :— | . . . φά (l. στεφάνου). τὴν ἀπὸ τῶν συναλλαγμάτων | . Quae sequebantur, ob defectum Codicis (cf. not. 8) nunc desiderantur. Nec videtur hujus loci fuisse scholium, quod ad cap. 1 hujus tituli in Synopsi p. 176 adscriptum est.

f) Inc. fol. 72. b. — Hoc scholium, quod ex antiquioris JCti, puta Stephani vel Anonymi, commentario depromtum esse videtur, pertinet ad l. 3 D. h. t. sive ad cap. 3 hujus tituli.

g) In Cod. semper ἰνστιτουτορία scribitur, sive per abbreviationem ἰνστι^ττ, quod tamen et ipsum ἰνστιτουτορία legi debet.

h) Videtur esse index Cyrilli ad l. 3 et 4 D. h. t.

i) Est Stephani adnotatio ad l. 4 D. h. t. verb.: „*locus vendendi emendive*“.

k) Est index Cyrilli ad l. 5 D. h. t.

vel agris colendis vel mercaturis faciendis [et] agris [coemen] [9]) dis, in solidum agit adversus eum, qui praepo | *) suit. Institor [enim est, qui] [10]) cuicunque negotiationi praepositus est.

[2.] Et qui servum mensae praeposuit, convenitur. §. 3.

[3.] Institor etiam est circitor et mulio, et fullonis et sarcinatoris praepositus, [et stabularius, et servus] a [tabernario peregre] missus [ad mer]ces comparandas [et remittendas] [11]) ipsi. §. 4 — 7.

Aedific . . . . [l]).

Interrog. [m]) Et quomodo [praepositus] intelligitur [e contrario obligatus] fieri, ita ut adversus praeponentem competat institoria [n])? Stephani. Pone aliquem praeposuisse foenori exercendo, et venisse Primum quendam, qui mutuam pecuniam ab eo accipere vellet, et exposuisse illi cautionem: numos autem ab institore non accepisse, sed eum delegasse Secundo cuidam: Secundum autem, qui in praesenti nollet accipere [pecuniam,] in securitatem propriam quaesivisse promitti si[bi solutionem; sic] invenitur obligat[us, qui praepositus est] foenori exercendo, et facit [institoriam] adversus praepo[nentem.] [o]) . . . 15 dig. 5 . . . . et 5 . . . . [p])

— — — | *) — — — — [q])

. . . . in adnotatione Stephanus [r]) sic: . . . . est con-

---

9) Lin. 8 in fine supple: καὶ ὠνεῖ—.

*) Inc. fol. 71. a.

10) Lin. 10 supple: γάρ ἐστιν ὁ.

11) In lin. 14 — 16 textus ex Basil. Heimb. haec sunt restituenda: τοῦ ῥάπτου καὶ ὁ πανδοχεὺς καὶ ὁ δοῦλος ὁ | παρὰ τοῦ ἐργαστηριακοῦ πεμφθεὶς ἐπὶ ξένης ἐφ' ᾧ φορ- | τία ὠνεῖσθαι καὶ στέλλειν αὐτῷ.

l) Haec adnotatio, quae legi non potuit, ad cap. 5 verb. „τῷ ἐφεστῶτι οἰκοδομήματος" sive ad l. 5 §. 1 D. h. t. verb. „*aedificio*" pertinuisse videtur. Fortasse Stephani fuit, ut cum ea ἐρωταπόκρισις, quae sequitur, conjuncta fuerit.

m) In Codice abbreviatio est, qualem typo expressit Heimbach. Basil. II p. 488 not. z. Eam Fabrotus „ἠρώτησις" vel (rectius) „ἐρώτησις" legit. Ego vero „ἠρώτων" significare crediderim; nempe auditores Stephani quaesiverunt. — Caeterum interrogatio, quae hic legitur, a Fabroto et Heimbachio capiti I hujus tituli subjecta est. Sed pertinet ad cap. V them. 1 verb. „ἐπὶ τῷ δανείζεσθαι" sive potius ad l. 5 §. 2 D. h. t. verb. „*pecuniis foenerandis*". Nimirum quaesiverunt, si quis aliquem pecuniis foenori collocandis praeposuisset, quomodo is ex contractibus ab institore initis conveniri posset. Scilicet institor dumtaxat pecuniam credere potest, ex mutuo autem hujusmodi ipse tantum actionem habet, non autem actio aliqua adversus eum nascitur: ideoque nec is, qui eum praeposuisset, institoria conveniri posse videbatur.

n) Eadem ἐρωτατόκρισις, sed in alia verba mutata, habetur in Basil. Fabr. et Heimb. (ex Cod. Paris. 1352). Ibi interrogatio sic audit: Ἆρα δὲ ἐνδέχεται καὶ τὸν προσταθέντα ἐπὶ τῷ δανείζειν ἔνοχον ἐκ τοῦ ἐναντίου γενέσθαι, ἵνα καὶ κατὰ τοῦ προστησαμένου αὐτὸν ἁρμόσῃ ἡ ἰνστιτωρία; Unde in promtu est, lacunas in palimpsesto relictas sic explere: καὶ πῶς τὸν προσταθέντα ἐνδέχεται ἔνοχον ἐκ τοῦ ἐναντίου γενέσθαι, καὶ ἵνα ἁρμόσῃ κατὰ τοῦ προστησαμένου αὐτὸν ἐπὶ τῷ δανείζειν ἡ ἰνστιτουτορία;

o) Basil. Fabr. et Heimb.: ὁ δὲ σεκοῦνδος πρὸς τὸ παρὸν μὴ βουλόμενος λαβεῖν αὐτὰ παρὰ τοῦ προβληθέντος ἐπηρώτησεν αὐτὸν τὴν καταβολὴν τῶν νομισμάτων πρὸς ἀσφάλειαν οἰκείαν κἂν τούτῳ καὶ τοὺς δύο ἐνόχους τῇ ἐπερωτήσει ἐκτήσατο. Unde lacunas, quae in nostro relictae sunt, sic explendas esse censeo: λαμβάνειν | τὰ νομίσματα πρὸς ἀσφάλειαν οἰ | κείαν ἐζήτησεν ἐπερωτηθῆναι αὐτῷ | τὴν καταβολὴν καὶ οὕτως εὑρίσκεται | ἐνοχοποιηθεὶς ὁ προσταθεὶς ἐπὶ τῷ δανείζειν | καὶ ποιεῖ τὴν ἰνστιτουτορίαν κατὰ τοῦ προ | στησαμένου.

p) Vide l. 19 §. ult. D. h. t.

*) Inc. fol. 71. a.

q) Lin. 22 — 35 scholiorum continent vestigia παραγραφῶν ad cap. V them. 1 et 3, quae fortasse ex Stephani comm. ad Dig. haustae erant. Hae literae: REDEMPT . . . . indicant παραγραφήν ad verba: „*redempturisque faciendis*" in l. 5 §. 2 D. h. t.

r) Indicatur adnotatio Stephani ad l. 5 §. 8 D. h. t., ad quam pertinere videntur interrogationes et responsiones, quae sequuntur.

[4.] Sed etsi [mortu]um servus libiti[narius spoliaverit,] [12]) domı[nus in]stitor[ia] convenitur [et fur] [13]) ti et injuriarum actione. §. 8.

| [14]) [5.] Pistor solitus erat servum suum [15]) in certum locum mit- §. 9.

tractus . . . . cooperire . . . . compet . . . . . ut lib. XL tit. . . . dig. 5 . . . .

Et quomodo [possunt heredes,] quum non possede[rint,] furti actionem habere? Nam qui nunquam rem [possedit, non potest rei subreptae nomine] furti agere, sicuti disci potest ex his, quae Ulpianus in [lib. XLVII tit. 19 dig. 2 dicit.] [s]) | [t]) Stephani. Potest dici possedisse eos, quod vestem tetigerint et servo monstraverint ad corpus cooperiendum; potest etiam fingi, vestem ipsorum fuisse [u]).

Interrog. Num funus testatoris curantes pro herede gerere videntur . . . . . . itaque tamquam hered . . . . id fecerunt sicuti discere est ex his, quae Ulpianus dig. 29 dicit, quoniam defunctus injuria affectus est, nam si . . . circa corpus testatoris . . . . tamen non . . . . non transmittitur ad heredes s[icuti] e[st discere] . . . . nam quaecunque fiunt circa corpus testatoris ipsorum heredum . . . . injuriam, si post aditam ab ipsis hereditatem corpus testatoris injuria affectum est. Nam si heredes nondum adierint, injuriarum quidem actio vel sic competit, non autem heredibus, quippe qui nondum adierint, sed hereditati jacenti competit. Heredes autem eam movere possunt, quum adierint, sicuti Ulpianus lib. XLVII tit. 10 dig. 1 dicit [v]).

Cyrilli [w]). Si quem habeat pistor, qui panem vendat, isque a me acceperit . . . . . — — —

---

12) Basil. edita sic habent: *Εἰ δὲ καὶ νεκροθάπτης δοῦλος νεκροθάπτου νεκρὸν ἀποδύσει* (Fabr. *ἀποδώσει*), quae lectio confirmatur scholio ad Basil. XXIII, 2, 1 ed. Heimb. II p. 669. Sed in Codice nostro aliter scriptum fuisse, testantur literarum ductus, qui supersunt. Equidem lin. 16 et 17 sic restituerim: *Εἰ δὲ καὶ νεκρὸν | δοῦλος νεκροθάπτης* (vel *νεκροθάπτου*) *ἀποδύσει.*

13) Lin. 17 et 18 textus legendum est: *ὁ δεσπότης τῇ κατὰ | τοῦ προεστῶτος ἀγωγῇ καὶ τῇ περὶ κλοπῆς κ. τ. λ.* Quamquam fontes not. 12 indicati habent: *τῇ περὶ τῆς κλοπῆς εἰς τὸ διπλοῦν ἀγωγῇ.* — *Institoriam*, quae latine dicitur, Graeci modo vertunt: *τὴν κατὰ τοῦ προεστῶτος ἀγωγήν* i. e. actionem adversus praepositum s. institorem (sc. quia eadem, quae adversus institorem competit, adversus dominum adjecta qualitate instituitur actio), modo: *τὴν κατὰ τοῦ προστήσαντος ἀγωγήν* i. e. actionem adversus praeponentem s. dominum tabernae.

14) Inc. fol. 72. a.

15) Heimb. Basil. *αὐτοῦ* pro *αὐτοῦ* (lin. 1).

s) Haec interrogatio et responsio habetur etiam in Basil. Fabr. et Heimb., sed in quibusdam interpolata. Interrogatio quidem sic audit: *Τίνι δὲ ἐνάγεται τῷ κληρονόμῳ καὶ πῶς μὴ νεμηθεὶς αὐτὸς ταύτην ἔχει τὴν φοῦρτι; οὐ δύναται γὰρ ὁ μὴ νεμηθεὶς ὑπὲρ τοῦ κλαπέντος κινεῖν τὴν φοῦρτι.* Unde fortasse in nostro lacunae sic emendandae sunt: *καὶ πῶς δύνανται οἱ κληρονόμοι μὴ νεμηθέντες ἔχειν τὴν φοῦρτι; ὁ γὰρ μήπω πράγματος νεμηθεὶς οὐ δύναται ὑπὲρ τοῦ κλαπέντος τὴν φοῦρτι κινεῖν, ὡς ἔστι μαθεῖν ἐξ ὧν ὁ οὐλπιανὸς ἐν τῷ μζ' βι. ιθ' τί. διγ. β' φησίν.* (Nam vel ad hunc locum, vel ad l. 14 §. 14 eod. relegari videmur.)

t) Inc. fol. 72. a.

u) Fabr. et Heimb. responsionem paulo aliter conceptam efferunt.

v) Supplere equidem non ausim, quae in lin. 3 — 7 legi non potuerunt. Fabr. et Heimb. et hanc *ἐρωταπόκρισιν* habent, sed interpolatam et depravatam. Apud illos enim sic audit: *Πῶς δὲ καὶ τῇ περὶ ὕβρεως ἀγωγῇ ἐναχθήσεται ὅπου γε τῇ τελευτῇ τοῦ ὑβρισθέντος σβέννυται; διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα ἐν βι. ξ' τί. κα' διγ.* (leg. *κεφ.*) *α' θέμ. γ' ὡς καὶ λειψάνου ὑβριζομένου ὁ κληρονόμος ὑβρίζεται. ἆρα δὲ καὶ εἰ ἀπροσέλευτος ἦν τότε ἡ κληρονομία, πάλιν ἐναχθήσεται τοῖς κληρονόμοις εἰς τὸ μετέπειτα; ναί. καὶ ἀνάγνωθι τὸ αὐτὸ κεφ. θέμ. ε' τοῦ αὐτοῦ τί. καὶ βι. λέγον· ἐὰν τῇ ταφῇ ἢ τῷ λειψάνῳ ὕβρις γένηται, εἰ μὲν μετὰ τὴν ὑπεισέλευσιν τῆς κληρονομίας, τῷ κληρονόμῳ γίνεται ἡ ὕβρις· εἰ δὲ πρὸ τῆς ὑπεισελεύσεως, τῇ κληρονομίᾳ, καὶ δι' αὐτῆς τῷ κληρονόμῳ προσπορίζεται.*

w) Cyrilli index ad l. 5 §. 9 D. h. t.

tere ad vendendum panem: is vero accepta a me pecunia, ut panes praestaret, conturbavit. Tenetur mihi dominus, siquidem ita accipere illi permissum erat.

[6.] Fullo peregre proficiscens rogavit me, ut discipulis imperarem, quibus tabernam instructam [16]) tradiderat: et post ejus profectionem discipulus accepto vestimento aufugit. Siquidem quasi procuratorem me reliquit fullo, non tenetur: sin quasi institorem, tenetur. Quodsi affirmaverit | [17]) danti, recte credere discipulis suis, non institoria actione, sed locati [18]) tenetur. §. 10.

[7.] Eorum tantum nomine, quae ad id, ad quod institor praepositus est, spectant, tenetur qui praeposuit. §. 11.

[8.] Qui pecuniam credit institori ad emendum vel [19]) ad exsolvendam pensionem pro taberna praeposito, habet adversus eum, qui illum [20]) praeposuit, actionem, nisi prohibitus fuit mutuari. §. 13.

| [21]) [9.] Et qui mutuum oleum dat ei, qui ad emendum vendendumve oleum praepositus est. Et qui ei dat arrham, nisi [22]) mandatum ei fuerit, ut confestim pecuniam acciperet. §. 14. §. 15.

[10.] Et qui pignus ob pretium dedit, et qui [23]) pro institore fidejussit, habet adversus eum, qui praeposuit, actionem. §. 15 rel. 16.

— — | [x]) — — — — [y])

Cyrilli [z]) . . . . mutuari potest, nisi hoc expresse prohibitum sit. Si vero . . . . vel pignus, tenetur, nisi . . . — —

Anonymi [a]). Lege lib. . . Cod. . . . . sine arrha non consistit venditio. Arrha autem est indicatio contractus . . . . ut lib. XIX tit. 1 dig. 11 . . . . ut tit. 3 lib. XVIII dig 5.

| [b]) Stephani. — — — — [c])

---

16) Basil. Heimb. ηὐτρεπισμένον pro εὐτρ. (lin. 6)

17) Inc. fol. 71. b.

18) Basil. Heimb. τῇ π. μισθ. ἀγωγῇ ἐνέχ. (lin. 11)

19) Heimbach. notat: „Illud ἢ (lin. 14), quod habet Fabr., melius in Synopsi deest.“ Imo omitti non potest.

20) Verbum τοῦτον (lin. 15) in Bas. Heimb. deest.

21) Inc. fol. 150. b.

22) Syn. p. 177 habet εἰ καί, pro εἰ μή, quod est in lin. 2 et apud Heimb.

23) Heimb. καὶ τὸν προεστῶ. (lin. 4)

x) Inc. fol. 71. b.

y) Hic adscriptae fuisse videntur adnotationes Stephani ad l. 5 §. 9 sqq. D. h. t. et indices Cyrilli ad l. 5 §. 10 — 12 D. h. t. — Ad thema 7 Fabrot ex Cod. Paris. 1352 scholium habet hoc: Οἷον εἰ προεστησάμην τινὰ ἐπὶ τῷ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν σῖτον, οὗτος δὲ οἶνον πωλήσας ἢ ἀγοράσας ἐζημίωσέ τινα, οὐκ ἐνέχομαι. Hujus autem scholii in Codice palimpsesto ne vestigium quidem superest, ut recentiori tempore adjectum esse videatur.

z) Cyrilli index ad l. 5 §. 13 — 15 D. h. t.

a) Anonymi παραγραφή ad l. 5 §. 15 D. h. t.

b) Inc. fol. 150. b.

c) Videtur esse adnotatio e Stephani commentario ad l. 5 §. 16 D. h. t.

[11.] Si is, qui institorem praeposuit, decesserit, et heres illo utatur, tenetur. Et qui per ignorantiam [ante aditam hereditatem] [24]) cum eo contraxit, adversus eum institoriam [25]) actionem habet. Sed et si procurator meus | [*]) vel tutor meus vel curator praeposuerit institorem [26]), locus est etiam adversus me institoriae actioni, quasi ego praeposuerim [27]). §. 17. §. 18.

[VI. Paul.] [28]) Competit [etiam] [29]) in ipsum procuratorem, si generalis sit. L. 6 D. h. t.

[VII. Ulpia.] [30]) [1.] Idem est et si quis negotium gerens praeposuerit [31]) et ratum habuero. L. 7 pr. D. h. t.

[2.] Fiunt institores tam masculi, quam feminae, liberi et [32]) servi proprii alienique, et praeponunt [33]) omnes. Nam et mulier, si praeposuerit vel praeposita sit, tenetur, ut in actione, quae competit adversus eum, qui servum suum magistrum [34]) navi suae praeposuit. Licet [35]) filiafamilias vel ancilla vel pupillus praeposita sit, locus est institoriae actioni. Nam plerique pueros vel puellas [36]) praeponunt [37]) tabernis. §. 1. §. 2. L. 8 D. h. t.

Nota, quod — — — — [d])
Cyrilli. Si post mor[tem] praeponentis contrax[erit] instit[or] — — — [e])
— — — — — — — [f])
Anonymi. Lege — — — [g])
— — — | [h]) — — — — — — — [i])

---

24) In palimpsesto (lin. 8) tres circiter literae vel quatuor, sed quae abbreviationem et lituram continerent, legi non potuerunt. Basil. Heimb. habent: πρὸ ὑπεισελεύσεως. Recte.

25) Basil. Heimb. τὴν κατὰ τῶν προστ. (lin. 9) Recte.

*) Inc. fol. 151. a.

26) Basil. Heimb. προστήσηται προεστῶτα. (lin. 10)

27) Heimb. ex conjectura: προβαλομένου (lin. 12). Non opus.

28) Ex Basil. Heimb. supplevi.

29) Basil. Heimb. Ἁρμόζει καὶ κατ' αὐτοῦ (lin. 12). Et sic omnino legendum est.

30) Ex Basil. Heimb. supplevi.

31) Heimb. Basil. προβάληται (lin. 14).

32) Syn. secundum edit. Leunclaji p. 177 habet ἐλεύθεροι δοῦλοι (lin. 16), omissa copula καί. Sed teste Labbaeo obs. p. 40 in aliis Synopseos Codd. ἐλ. καὶ δοῦλοι legitur.

33) Fabr. et Syn. προεστῶσι (lin. 16). Heimbach. emendavit.

34) Basil. Heimb. μαίστωρα (lin. 19).

35) Syn. Leunclaji καὶ ὑπεξουσίου pro κἂν ὑπεξουσία ᾖ (lin. 19). In margine Leunclajus emendat: κἂν ὑπεξούσιος ᾖ. Labbaeus l. l. κἂν ὑπεξουσία ᾖ.

36) Fabr. παιδίκας (lin. 21), quod ex Syn. Heimb. correxit.

37) Fabr. προεστᾶσιν, quod similiter ex Syn. emendavit Heimbachius.

d) Παραγραφή ad eundem locum.

e) Cyrilli index ad l. 5 §. 17. 18 D. h. t. — Lin. 4 legendum esse videtur: εἰ μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ προστησαμένου συναλλάξῃ ὁ ἰνστιτούτωρ.

f) Antiqui JCti, sive ejusdem Cyrilli sive Stephani, παραγραφή ad l. 5 §. 17 D. h. t.

g) Anonymi adnotatio ad l. 5 §. 17 D. h. t.

h) Inc. fol. 151. a.

i) Ex vestigiis scholiorum hoc loco obviis nihil sani conficere potui. Nonnulla, quae suppleri debeant, cuivis in promtu sunt; v. c. lin. 15 legendum ὁμολογουμένως, lin. 43 κατὰ τοῦ προεστῶτος, lin. 45 — 47 ἐκβάλλε | ται τῇ τοῦ μα-

| *) VIII. Gaii [38]). Ipse vero pupillus, si tutoris auctoritate [39]) L. 9 D. h. t.
praeponat, tenetur.

IX. Ulpi. [38]) Sin autem sine auctoritate [39]) ejus praeposuerit, non L. 9 D. h. t.
tenetur.

X. Gaii. [1.] Convenitur tamen in quantum [40]) ex eo factus est [41]) L. 10 D. h. t.
locupletior.

[2.] [42]) Sed et si pupillus heres extiterit ei, qui praeposuit, tenetur, L. 11 pr. D. h. t.
donec eum removerint tutores. Minor autem, qui praeposuit, restituitur, §. 1.
sed non sine justa causa.

XI. [1.] [42]) Qui praeposuit tenetur, nisi prohibuerit proscriptione [43]), §. 2.

| k) Non solum in institoria actione, sed in qualibet actione tenetur [pupillus] l) in quantum factus est locupletior, ut dictum est lib. III tit. 5 dig. 36 m) et lib. IV tit. 4 dig. 34.

In hoc dig. . . . . contraxit aliquid sive gessit, sicuti ubique dictum est n).

Anonymi. Litis contestatae tempore spectatur, an locupletior factus sit, ut dictum est lib. III tit. 5 dig. 36 o) et lib. IV tit. 4 dig. 34.

Ut adeo tutores accusentur . . . . institorem non removerunt, si vel testator eum praeposuerit p).

Hoc enim dicit, eum, qui institorem praeposuit, si vel filium elegerit, institoria teneri; ali[a] autem [ratione] q) adjuvari posse per in integrum restitutionem, causa scilicet cognita.

---

*) Inc. fol. 150. a.

38) In nostris Digestorum editionibus et similiter in Basil. Heimb. verba: *Nam plerique — tabernis* efficiunt dig. VIII Gaii, et a verbis: *Ipse vero pupillus* inchoatur dig. IX Ulpi., quod constat capitibus, quae in Palimpsesto sunt VIII et IX.

39) Basil. Heimb. αὐθεντεία scribunt, ubi noster (et Syn.) habet αὐθεντία (lin. 1. 2).

40) Verba εἰς ὅσον (lin. 3) non habet Syn. in edit. Leunclaji, id quod ex Codd. emendavit Labbaeus Obss. p. 40. Leunclajus conjecerat: εἰ ἐκ τούτου.

41) Heimb. et Syn. γέγονεν pro ἐγένετο (lin. 34).

42) His verbis: *Sed et si pupillus* in Basil. Heimb. praeponitur: ια'. Οὐλπιαν., ut etiam in nostris Digestorum editionibus l. 11 pr. §. 1 h. t. est, quod in palimpsesto cap. X the. 2 esse perhibetur. Unde numerus ια', qui lin. 7 in margine adscribitur, potius ad lin. 4 pertinere videtur.

43) Syn. Leunclaji γράμματος habet, non προγράμμ. (lin. 8), id quod jam emendaverat conjectura Leunclajus, et e Codd. Labbaeus l. c. p. 41.

κεδόνος παραγραφῇ ὥς φησιν | ὁ οὐλπιανὸς ἐν τῷ παρόντι βι. τί. τελευταίῳ διγ. ζ' | θέ. . : . κ. τ. λ. — Forte etiam ad lin. 20 — 30 pertinet scholium, quod habet Fabrot ex Cod. Paris. 1352, nimirum ad cap. VI, quod sic audit: *Εἰ δὲ μὴ γενικὸς ᾖ φροντιστής μου, τότε οὐχ ἁρμόζει κατ' ἐμοῦ ἡ ἰνστιτωρία.*

k) Inc. fol. 150. a. — Quae proxime sequuntur, Enantiophanis ad l. 10 D. h. t. esse crediderim, propter similitudinem, quae inter ea et sequentem Anonymi παραγραφήν intercedit.

l) Scilicet lacuna lin. 1 relicta sic expleri posse videtur: ὁ πούπιλλος sive ὁ ἄνηβος.

m) Intelligi videtur, quae in nostris editionibus est l. 37 pr. D. *de negot. gestis.* Cf. not. *o*.

n) Lin. 2, quae veteris JCti adnotationem continet, lege: ἐν τῷ διγ. τούτῳ — — ἢ ἐποίησεν ὡς ἐστὶ πανταχοῦ.

o) In nostris editionibus est l. 37 pr. — Anonymi adnotatio pertinet ad l. 10 D. h. t.

p) Lin. 4 non tantum lacuna, sed et corruptela (in verbis εἰ δὲ οἱ ἐπίτροποι), ni fallor, laborat. Adnotatio, quam continet, ad l. 11 pr. D. h. t. pertinet.

q) Lin. 5 fin. et lin. 6 initio sic legendum esse videtur: ἑτέρῳ δὲ λόγῳ δύναται βοηθεῖσθαι. — Caeterum haec adnotatio, quam παλαιὰν παραγραφὴν esse existimaverim, spectat ad l. 11 §. 1 D. h. t.

quominus contraheretur cum institore. Proscriptio [44]) autem esse debet, §. 3.
ubi | *) negotiatio exercetur, ut de plano legi possit [45]), literis in eo loco frequentatis. His enim observatis, non potest dicere, qui contraxit, se ignorasse [46]) literas vel non vidisse eas. Proscriptio autem perpetuo pro- §. 4.
stare debet, ut bene legi possit. Alioquin si quis, quum illa vetustate vel pluvia vel qua alia re vel ab ipso [47]) institore sublata sit vel obscurata, contraxerit [48]) nec doli particeps fuerit, institoriam [49]) actionem habet.

Scias enim, in integrum restitutiones causa cognita procedere, ut dictum est lib. IV tit. 4 dig. 12. 13 et [16 et] [r]) lib. II Cod. tit. 2[1] [s]) const. 3.

Si [t]) proscripserim, ne quis cum institore contrahat, non teneor, licet, qui contraxit [cum eo, illiteratus] sit. Si vero [o]bli[ter]at[a sit proscriptio], teneor, etiamsi [ipse] institor eam obliteraverit, nisi conscius fuerit, qui contraxit [u]). Qui praeponit, [conditiones] ponere potest, [ut s] [v]) ub pignoribus vel fidejussoribus contrahat[ur, vel] [w]) cum hoc contrahatur. Si tamen alias cum alio contrahi vetuit, nul[lam] [x]) prohibitionem inducit: sed si omnes prohibuit, non amplius . . . . qui praeposuit — — [y])

[z]) — — — — | *) — — non potuit proscriptionem legere, id est . . . . . . frustra dicere, se ignorasse, [quod] [a]) proscriptum esset . . . . non potest hoc objicere. Et nota, quod non excusatur, qui ignorat, quae omnibus nota sunt. Nimirum hoc nota, quando quis factum ignorans et de damno vitando certans non excusetur.

Fumo [b]) forte vel pulvere.

Nisi [c]) forte creditor doli ejus particeps fuerit. Quid enim? — — — — institoriam.

---

44) Et hic Syn. *γράμμα* (lin. 9). Cf. not. 43.

*) Inc. fol. 151. b.

45) Syn. *δυνάμενον δέ* (lin. 10). Emendatius Labbaeus l. l.

46) Syn. *οὐκ ἦν* pro *οὐκ ᾔδει* (lin. 13).

47) Heimb. Basil. *ἢ ἀπὸ τοῦ προεστ.* (lin. 15) Corrupte hic locus legitur in Syn. Leunclaji: emendatiorem, ut cum Palimpsesto conspiret, dedit Labbaeus l. l.

48) Heimb. Basil. *συναλλάξῃ* (lin. 16). Sic et Syn.

49) Heimb. Basil. *κατὰ τῶν προστησαμένων* (lin. 17). Sic et Syn.

r) Lin. 7 supple *καὶ ις' καὶ βι.*

s) Lege *κα'* pro *κ'* in lin. 7. — Haec est adnotatio veteris JCti ad l. 11 §. 1 D. h. t.

t) Quae sequuntur indicem Cyrilli ad l. 11 §. 2 — 6 D. h. t. confecisse videntur.

u) Lin. 9 — 11 legerim: | *τῷ ἀγράμματος ᾖ. εἰ δὲ ἀπαλειφθῇ* | *ἡ γραφὴ κατέχομαι κἂν ὁ* | *ἰνστιτούτωρ ἀπήλειψε εἰ μὴ συνῄδει* | *ὁ συναλλάξας.*

v) Lin. 13 legendum esse crediderim: | *ἰστῶν ὅρους ἐκτιθέναι ὥστε ἐ-* | Scilicet hinc scholium exceptum est, quod habent Basil. Heimb. p. 229.

w) Lin. 15 lege: | *λάξαι ἤ.*

x) Lin. 17 lege: *οὐδεμίαν.*

y) Reliqua, quae ad hoc scholium pertinerent, explicari non potuerunt.

z) Lin. 22 vel 23 alia adnotatio incepisse videtur, quae ad l. 11 §. 3 D. h. t. spectaret, et cujus pars postrema etiamnum superest. Haec, et quatuor, quae sequuntur, adnotationes Stephano, si quid video, vindicandae sunt.

*) Inc. fol. 151. b.

a) Lin. 29 in fine legendum: *ὅτι.*

b) Παραγραφή ad verba: *vel quo simili* in l. 11 §. 4 D. h. t.

c) Adnotatio ad l. 11 §. 4 verba: *nisi particeps doli fuerit*, quae exemplo illustrantur.

Debet autem conditio, sub qua quis praeponitur, servari. Quodsi modo §. 5.
permittit modo vetat [50]) cum eo contrahi, propter | *) continuam variationem omnibus tenetur. Si vero in totum prohibuit cum eo contrahi, non §. 6.
institor est, sed custos, nec quicquam alienare [51]) potest.

[2.] In dominica merce institoria actio locum habet: in peculiari [52]) §. 7.
merce actio adversus servum [53]), qui pluribus debet, quae inter hos et dominum pro rata distributionem facit [54]).

[3.] Si recte mota sit institoria actio, tributoria locum non habet: §. 7.
neque enim competit tributoria in dominica merce. | *) Quod si non fuit institor dominicae mercis, locus est tributoriae actioni [55]).

[4.] Si a servo [tuo] [56]) operas diurnas [57]) servi ejus conduxerim, §. 8.

Puta [d]) ut proscriptum sit, usque . . — — . . permutare, sive ad hoc, ut creditor pecuniam solvat iis, qui institori vendiderunt [e]), sive simpliciter aliam conditionem — — .

| *) Forte [f]) enim hodie proscripsit in vino cum eo contrahere, cras in oleo, et sic varie proscriptionem mutavit.

Excepta [g]) de peculio actione, ut lib. XV tit. 1 dig. 47. Lege hujus tituli dig. 17 circa finem.

Cyrilli [h]). In dominica merce institoria locum habet, in peculiari vero tributoria.

Stephani. . . . . . . [i]) Sed forte in peculiari merce negotiatur scientia domini [vel] [k]) voluntate, sicuti dixi in dig. 1 *exercitoriae* praesentis libri in edicto de exercitoribus sub potestate constitutis [l]). Tunc [m]) scilicet tributoriae locus est, et non institoriae.

Cyrilli [n]). Servus tuus vicarium suum mihi locavit, eumque institorem feci.

---

50) Basil. Heimb. et Syn. κωλύει pro κωλύσει (lin. 19) habent.

*) Inc. fol. 128. b.

51) Basil. Heimb. et Syn. ἐκποιῆσαι (lin. 3).

52) Basil. Heimb. ἐπὶ δὲ πεκουλ. (lin. 5).

53) Basil. Heimb. κατὰ δούλου, omisso articulo τοῦ (lin. 5).

54) Basil. Heimb. διαιρεῖται (lin. 7). Male.

*) Inc. fol. 131. a.

55) Hoc thema in Basil. editis omnino deest, idque a librario quodam temere e scholiis textui insertum esse crediderim. Continet enim versionem κατὰ πόδα l. 11 §. 7 D. h. t., cujus versionem κατ' ἐπιτομήν exhibet thema 2, quod praecedit. Jam quum hoc in Basilicis nunquam factum sit, ut ejusdem loci duae versiones in textum reciperentur, aut thema 2 aut thema 3 spurium esse necesse est. Denique verisimile est, thema 3 intrusum esse, quippe quod Cod. Paris. 1352 (ex quo Fabr. et Heimb. hauserunt) non agnoscat.

d) Adnotatio ad l. 11 §. 5 verba: *certa lege.*

e) Lin. 47 initio lege: πωλήσασι.

*) Inc. fol. 128. b.

f) Haec adnotatio spectat ad l. 11 §. 5 verb.: *sed si alias cum alio.* — Extat etiam in Syn. pag. 177. Inc.: σήμερον. Expl. τὴν προγραφήν, quae verba pro his: σίμερον et τὴν παρούσαν παραγραφήν (lin. 1) reponenda esse videntur.

g) Adnotatio Anonymi, ni fallor, ad l. 11 §. 6 D. h. t. Hoc vult, eum, qui in totum prohibuerit cum institore contrahi, institoria quidem non teneri, sed teneri de peculio.

h) Cyrilli index ad l. 11 §. 7 D. h. t.

i) Quod „CωDIDUS" legitur lin. 3, significare videtur vocem latinam, ad quam haec παραγραφή referenda sit. Fortassis intelligenda est vox „*quodsi*", quae occurrit in l. 11 §. 7 D. h. t.

k) Nempe lin. 4 legendum est: ἢ BOLUNτατε.

l) Indicatur l. 1 §. 20 D. *de exercit. act.*

m) Lin. 5 initio legendum: | ἐδίκτῳ· τότε γάρ.

n) Cyrilli index ad l. 11 §. 8 l. 12 D. h. t.

et hunc institorem fecerim, et tu ab eo emeris, venditio valet. Nam licet dominus, qui a servo suo emit, non teneatur, tamen venditio valet, et pro emtore possidet et usucapit.

[XII.] [58]) Ulpia [59]). Et habes adversus me institoriam actionem, et ego adversus te de peculio [60]) actionem in simplum [61]) nomine servi vel de peculio [62]) actionem nomine servi ejus, et videtur pretium rei venditae tibi superesse, eo quod obligatus es servo [63]). L. 12 D. h. t.

XIII. [Ulpia.] [64]) [1.] Si quis praeposuerit [65]) servum suum [66]) L. 13 pr. D. h. t.

Emisti ab eo: valet emtio, et usucapio procedit, et habes institoriam adversus me, et ego adversus te ago [o]) de peculio ordinarii vel solum de peculio vicarii: et habeo quoque de in rem verso actionem.

Stephani [p]). Etiam quum dominus a servo suo rem emit, est emtio, licet obligatus non sit dominus. — Nonne [q]) igitur dicere quis potest, quum dominus rem alienam a servo suo emat, ... [r]) si vero consistat venditio, recte id pro emtore possidere, eumque non errare circa titulum possessionis? Minime vero. Nam quum dominus sit, qui a servo emit, naturaliter non . . . . . datur . . . . [s]) adversus eum, qui servum praeposuit.

Ejus [nimirum] [t]), qui ordinarius est vicarii. Idem enim est, etsi non sit dispensator.

Nota [u]) naturale debitum, quod dominus debeat servo, in rem versum videri. Non dixi, in rem versum esse, sed | *) in rem versum videri posse. Ideoque non de in rem verso actionem, sed de peculio vicarii Javolenus [v]) dedit. Nam ex analogia procuratoris et negotiorum gestoris semper in rem versio dijudicari solet, ut Ulpianus dig. [3] [w]) tit. *de in rem verso* dicit.

Cyrilli [x]). Praeposui servum negotiationi oleariae [y]) et permisi ei mutuas pecu-

---

56) Basil. Heimb. παρὰ τοῦ δούλου σου. Et sic omnino lin. 11 scribendum est.

57) Verbum καθημε | ρινάς (lin. 11. 12) in Basil. Heimb, deest.

58) Numerum ex Basil. Heimb. supplevi.

59) Basil. Heimb. Ἰουλιαν. Inscriptio l. 12 D. h. t. Julianum auctorem hujus digesti praedicat. Cf. not. v.

60) Basil. Heimb. περὶ τοῦ πεκουλίου (lin. 17).

61) Verba εἰς τὸ ἁπλοῦν (lin. 17) in Basil. Heimb. desunt. Rectius omnino.

62) Basil. Heimb. περὶ πεκουλίου, omisso articulo τοῦ (lin. 18).

63) Basil. Heimb. τῷ δούλῳ σου (lin. 20).

64) Ex Basil. Heimb. supplevi.

65) Excitatur l. 13 D. h. t. in schol. g ad Basil. LX, 5, 4 apud Fabr. VII p. 150. Ibi (Anonymo auctore, ni fallor) sic legitur: Ἐάν τις προστῇ τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ἐμπορεύεσθαι

o) Lin. 6 in fine lege: κινῶ.

p) Παραγραφή ad l. 11 §. 8 D. h. t.

q) Interrogatio et responsio Stephani est.

r) Lin. 13. 14 corruptela inesse videtur.

s) Lin. 19 non expedio.

t) Lin. 21 adde: δηλονότι. — Caeterum haec παραγραφή ad verbum: *dispensatoris* in l. 12 D. h. t. ex Stephani commentario hausta esse videtur.

u) Et haec Stephani adnotatio est ad verba: *in rem versum videri* in l. 12 D. h. t.

*) Inc. fol. 131. a.

v) In nostris editionibus non Javolenus, sed Julianus auctor hujus dig. esse perhibetur. Cf. not. 59.

w) Lin. 32 pro ιγ' lege γ'. Intelligitur l. 3 §. 2 D. *de in rem verso*.

x) Cyrilli index ad l. 13 pr. D. h. t.

y) Lin. 35 lego: ἐλαίου.

olearíae negotiationi et mutuis pecuniis accipiendis, egoque pecuniam credidero ei | *) tamquam propter negotiationem, et actione mota probare non potuero, accepisse eum negotiationis gratia pecuniam, ago ex mutuo.

[2.] Tunc locum habet adversus dominum haec actio, si non novandi animo stipuletur [67]) institor vel alius. §. 1.

[3.] Si plures, qui tabernam exercent, praeponant servum communem, non pro parte dominii, quod in servo vel in mercibus habent, con- §. 2.

nias accipere. Mutuum ei dedisti et egisti adversus me, et quum non potuisses probare, eum hoc ad oleum accepisse, victus es. Didicisti postea, me ei permisisse mutuas pecunias accipere. Recte agis.

Stephani [z]). Nota hoc singulare [a]) quodammodo esse, etiam strictam actionem, postquam consumta sit, rursus intendi [b]).

Pone enim, eum solum ad vendendum praeposuisse illum non etiam ad emendum . . . . tacite permisisse ei etiam mutuas pecunias accipere, et tenetur nisi forte specialiter eum mutuari prohibuerit, sicuti dixi in dig. 5 hujus tituli.

| *) Anonymi [c]). Lege lib. XXXII dig. 91 them. 2. Nota singulare hoc, strictam actionem motam et consumtam rursus utiliter intendi.

Utiliter [d]), vel quia [e]) de alio agens, postquam non probavit, nunc de alio agit, vel propter principium dig. [9] sequentis [tituli] [f]). Cobidas autem dicit utilem institoriam. Thalelaeus utilem certi condictionem de peculio. Lege lib. IX dig. 4 [g]) et quae ibi adscripta sunt.

[Nam] [h]) si novetur actio, institoria non movetur.

Quum [i]) servus praepositus forte alium vice sua debitorem non dedit.

Si [k]) communem servum institorem praeposuerimus, unusquisque nostrum in solidum convenitur, ut in exercitoria et de peculio actione, et qui conventus est pro socio vel

---

καὶ δανείζεσθαι κἀγὼ ὡς διὰ τὴν πραγματείαν δανείσω αὐτῷ καὶ κινήσας τὴν ἰνστιτορίαν μὴ δυνηθῶ δεῖξαι τὰ χρήματα λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὴν πραγματείαν, κινῶ οὐτιλίως ὡς δανείσας. — Ibidem in fine hoc nostrum thema laudatur *βι. ιη' . . τί. α' κεφ. ιγ' θέ. α' λέγον· ἐάν τις προστήσῃ.*

66) Basil. Heimb. *αὐτοῦ* (lin. 20).

*) Inc. fol. 128. a.

67) Heimbach. notat: „Legendum haud dubie *ἐπερωτᾶται*, ut vertendum sit: *quum non institor vel alius novandi animo promittat.*"

z) Stephani *παραγραφή* ad l. 13 pr. D. h. t. verb.: *licet consumta est actio.*

a) Lin. 42 lege: *ξένον ποτέ.*

b) Lin. 43 lege: *κινεῖσθαι.*

*) Inc. fol. 128. a.

c) Anonymi adnotatio ad l. 13 pr. D. h. t.

d) Hujus adnotationis pars prior Anonymi esse et pertinere videtur ad verbum *οὐτιλίως*, quod in fine textus positum (*κινῶ οὐτιλίως ὡς δανείσας*, cf. not. 65) omiserunt Basilicorum compilatores. Altera pars (a verbis „Cobidas" etc.) Anonymo, quippe qui ante Cobidam vixisse videatur, vix potest vindicari, sed potius recentiori scholiastae tribuenda est.

e) Lin. 2 pro *ἴσως* legendum esse suspicor: *ἢ ὡς.*

f) Lin. 8 lege: *τοῦ θ' διγ. τοῦ ἑξῆς τί.*

g) Quem locum intelligat, nescio. Certe nec Digestorum nec Codicis locus indicatur; Basilica potius et ad haec *νέαι παραγραφαί* intelligi videntur. (Cf. Basil. ed. Heimb. II p. 84.)

h) Lin. 4 lege: | *εἰ νοβατευθῇ γὰρ ἡ ἀγ.* — Pertinet haec adnotatio, ut et ea, quae sequitur, ad l. 13 §. 1 D. h. t. sive ad cap. 2.

i) Scilicet lin. 4 subintelligendum: *ὅτι ὁ δοῦλος.* — Caeterum habetur haec adnotatio etiam in Basil. Heimb. p. 229.

k) Index Cyrilli, si quid video, ad l. 13 §. 2 l. 14 D. h. t.

veniuntur, sed unusquisque in solidum ad instar actionis de peculio et actionis adversus eum, qui praeposuit | *) servum suum magistrum navi suae; et qui solvit, habet adversus reliquos pro socio vel communi dividundo actionem.

XIV. Paul. Idem erit, et si alienus sit servus. Ubi autem locum non habet pro socio actio vel communi dividundo, pro [68]) parte conveniuntur: veluti si is [69]), qui servum praeposuit, duobus heredibus relictis decesserit et libertatem servo reliquerit; nam unusquisque heredum hoc casu [70]) pro parte sua convenitur. L. 14 D. h. t.

[XV. Ulpia.] [71]) Hae actiones perpetuae sunt, et dantur heredibus et in heredes. L. 15 D. h. t.

communi dividundo actionem habet. Idque obtinet, si vel alienatus sit servus. Ubi tamen is, qui convenitur, adversus alterum actionem non habet, pro parte convenitur, sicuti heres ex parte institutus, quum testator institori libertatem reliquerit.

Stephani [l]). Dixi in dig. 1 *exercitoriae*, si plures sint exercitores, unumquemque eorum in solidum conveniri, siquidem invicem actionem quandam, pro socio vel communi dividundo, intendere possint, sicuti Paulus in sequenti dig. addit.

Sim[iliter] cum ratione [m]) tit. 2 dig. . . et lib. XV tit. 1 dig. 11 et 27 [n]).

Nam [o]) si socii sint, quod ad servum attinet, tunc pro socio actione invicem experiri possunt. Sin non sint socii, sed servum communem habeant, tunc per communi dividundo judicium indemnes servari possunt. Accidit enim saepenumero, communem quidem rem subesse, non autem socios esse, qui eam pro indiviso possident, sicuti Gajus in lib. VI *de judiciis* | *) tit. [3] [p]) dig. 2 antea docuit, ubi etiam modum exponit, per quem accidit, ut res quidem communis sit, socii autem non sint domini ejus.

Interrog. Quid? [q]) quod in [4] dig. *exercitoriae*, ubi plures domini per se navem exercuerunt, [non] [r]) tenentur in solidum, quamvis pro socio invicem agere possint. Stephani. In hoc differentia est, quod illic, ubi ipsi per se gesserunt vel contraxerunt, non tenetur in solidum unusquisque eorum, quippe qui invicem non videantur esse magistri: hic autem specialiter praeposuerunt et unumquemque facta praepositi in se suscipere oportet, et unusquisque eorum in solidum tenetur, ita scilicet, ut adversus alterum pro socio vel communi dividundo judicio experiri possit.

---

*) Inc. fol. 131. b.

68) Vox ἧς (lin.15) rectius deest in Basil. Heimb.

69) In Basil. Heimb. scriptum est ὥστε εἰ pro ὡς ὅτε. Minus recte.

70) Basil. Heimb. ἐπὶ τούτου (lin. 17).

71) Ex Basil. Heimb. supplevi.

l) Stephani παραγραφή ad l. 13 §. 2 D. h. t.

m) Lin. 15 lege: ὁμοίως μετὰ λογισμοῦ.

n) Intelligitur l. 11 §. 9 et l. 27 §. 8 D. *de peculio.* — Pertinet haec adnotatio, quam non Stephani, sed potius Anonymi esse crediderim, ad l. 13 §. 2 D. h. t.

o) Haec adnotatio, quae ad eandem l. 13 §. 2 D. h. t. spectat, Stephano vindicanda esse videtur, quippe cum qua cohaereat interrogatio et ejusdem Stephani responsio, quae statim subjicitur.

*) Inc. fol. 131. b.

p) Lin. 28 lege τί. γ' pro τί. α'.

q) Lin. 32 lege καὶ τί; pro καὶ τήν. Ibidem δ' διγ. pro ι' διγ.

r) Lin. 35 lege: | οὐ κατέχονται pro: | κατέχονται.

[XVI. Paul.] [71]) Ex contractibus administratoris praedii [72]) mei in- | *) stitoria actio non competit. Nam [73]) susceptor est fructuum, nisi forte ei permissum sit vendere. L. 16 D. h. t.

XVII. Idem. [1.] Qui aliquem praeposuit vendendis emendisve servis vel pecoribus, tenetur, et [74]) convenitur praeter institoriam actionem etiam redhibitoria et ex stipulatu [75]) duplae vel simplae. L. 17 pr. D. h. t.

[2.] Si servum tuum habuerit Petrus institorem, habeo adversus Petrum institoriam [76]) actionem et adversus te de peculio. Si vero Petrus prohibuerit me, quominus cum eo contraherem, solam habeo de peculio actionem. §. 1.

[3.] Sive pater impuberis prae | *) posuerit [77]) institorem, sive tutor §. 2.

Si [s]) villicus fructus distrahat, et hoc ei non sit permissum, dominus non tenetur.

Stephani **). Ne tibi adversetur | *) [dig. 5] [t]), ubi dicit Ulpianus, quod etiam [institor, qui praepositus est ad] agros colendos, institoriam adversus praeponentem competere facit. [Ita] enim [praep]osit[us, si] [u]) exigente agri cultura emat plantas vel semina vel ligna [v]) et conducat aliquem ad colendos agros, naturaliter praeponentem institoria teneri facit. Villicus autem ad . . . . . praeponitur sive ad fructus percipiendos, ut dicit jureconsultus. Verum suscipere [fructus, non est negotiatio. Et] [w]) ne tibi adversetur dictum dig. 5. Ibi enim specialiter ad agros|colendos praepos . . . . . . actionem utilem institoriam. Utilem autem propterea quod non . . . . — —

Stephani [x]). Qui aliquem praeposuit ad emenda vendendaque mancipia vel jumenta vel pecora, non solum institoria [tenetur] [y]), sed etiam redhibitoria et duplae simplaeve [actione in solidum.] . . . — — — — — — — — | *) — — —

Cyrilli. — — — — — [z])

---

71) Ex Basil. Heimb. supplevi.

72) In Syn. p. 178 articulus τοῦ ante verbum χωρίου (lin. 20) deest.

*) Inc. fol. 175. b.

73) In Palimpsesto (lin. 19 vitiose est εἰ ὑποδ. Particula εἰ in Basil. Heimb. et in Syn. deest.

74) Verba ἐνέχεται καὶ (lin. 3) desunt in Basil. Heimb.

75) Pro his verbis καὶ τῇ ῥεδιβιτ. καὶ τῇ ἐξ στιπ. (lin. 4) Basil. Heimb. habent: καὶ τῇ περὶ χρέους ἀγωγῇ καὶ τῇ παραγγελίας. En tibi ἐξελληνισμόν!

76) Basil. Heimb. κατὰ πέτρου τὴν κιν. κατὰ τῶν προστησάντων (lin. 6).

*) Inc. fol. 174. a.

77) Heimb. conjicit: προεβάλετο (lin. 10). Cf. not. 27.

s) Videtur esse index Cyrilli ad l. 16 D. h. t.

**) Adnotatio Stephani ad l. 16 D. h. t.

*) Inc. fol. 175. b.

t) Lin. 1 initio supple διγ. ε'. Intelligitur enim l. 5 §. 2 D. h. t. Cf. inferius lin. 5. — Deinde supple: ὅτι καὶ ὁ ἰνστιτούτωρ προβληθεὶς ἐπὶ τὸ καλλ.

u) Lin. 2 supplendum et legendum videtur: οὕτω γὰρ προβλημένος εἰ διὰ τὴν ἀνάγκην.

v) Lin. 3 lege: ἐργάσιμα.

w) Lin. 5 suppleverim: τοὺς καρποὺς οὐκ ἐστὶ πραγματεία. καὶ μή.

x) Stephani παραγραφή ad l. 17 pr. D. h. t.

y) Lin. 11 initio supple: κατέχεται.

*) Inc. fol. 174. a.

z) Index Cyrilli, cujus paucissima tantum supersunt vestigia, ad l. 17 §. 1 sq. D. h. t. spectasse videtur.

| *) [XX.] [92]) Scaevol. Praepositus scripsit mihi sic: Ille rem agens illius tibi salutem. Habes in mensa patroni mei M solidos, quos die illa [tibi reddere] [93]) debeo. Eo, qui praeposuit, sine successore defuncto, neque civiliter neque aequitatis ratione praepositus tenetur; illud enim probationis tantum causa fecit. L. 20 D. h. t.

[XXI.] [94]) Dominus, qui servum [95]) alicui negotiationi praeposuit, tunc tenetur mutuum eo accipiente, quum ei permiserit, ut etiam mutuam L. 1 C. h. t.

Terminalis Domitio Felici cautionem exponeret, specialiter dixit, hos M denarios reddere debeo vobis, tibi, inquam, Domitio Felici et Gajo Sejo, et videtur per haec verba etiam Gajo Sejo cautionem exposuisse. Dicitur etiam lib. XLIV tit. 7 dig. 61: Procurator meus, si cum aliquo, qui mecum contraxit, rationes componat, et subscribat, me debere, obligatum me non reddit, nisi antea obligatus fuerim [x]).

Non [y]) dixi: remansit apud me, ne contrarium esse videretur ei, quod dictum est lib. XIII tit. 5 dig. 24.

Scilicet [z]) neque ex stipulatu institor [tenetur] [a]), neque enim cautio in stipulatio-[nem per ista verba deducta erat] [b]), neque pecuniae constitutae, quae propter jus naturale introducta est. Nec contrarium tibi videatur, quod in superiori digesto diximus, nimirum institorem teneri propter sumtus ejus causa factos. Hic enim neque principaliter isti M aurei praeposito ipsi adnumerati [c]) sunt | *) neque in rem cautionem exposuit, ut semet ipsum obligatum redderet, sed ad probationem ejus, quod ex mensa patroni sui deberetur . . . .

Non [d]) contrarium est dig. 7. Hic enim non institor est, qui contraxit, neque ad hoc, ut obligatus fieret, sed ad probationem debiti cautionem scripsit. Lege them. 3 dig. 5 tit. 5 lib. III. Et dicit etiam lib. XVI tit. 3 dig. 26 them. 3, si tibi scriptum sit, habere me a te pecuniam et te habere a me [e]), ex epistola nullam nasci obligationem, sed sufficere ad probationem rei a te depositae.

Theodori [f]). Qui servum suum negotiationi alicui praeponit, tenetur institoria vel exercitoria, si mutuatus sit, quum permiserit. Sin ille praeter voluntatem domini mutuatus sit, tunc et de peculio actio competet et de in rem verso; sed, sicuti dicit

*) Inc. fol. 187. a.

92) Numerum addidi ex Basil. Heimb.

93) Basil. Heimb. σοι ἀποδοῦναι (lin. 3 sq.). Omnino rectius, nam σου ἀποδεῖξαι sensum non habet. Illam lectionem confirmat etiam Epitome tit. IX cap. 14, ubi sic est: ἔχεις ἐν τῇ τραπέζῃ τοῦ πατρώνου μου νομίσματα ρ', ἅτινα ὀφείλω τῇδε τῇ προθ. σοι ἀποδοῦναι κ. τ. λ.

94) Supplevi numerum hic et in sqq. ex Basil. Heimb.

95) Basil. Heimb. et Syn. p. 178: τὸν οἰκέτην (lin. 7).

x) Lin. 13 pro ἤμην lege: ἦν. Illud graecum vulgare est.

y) Haec adnotatio pertinere videtur ad initium l. 20 D. h. t., ad verbum: *Habes.*

z) Adnotatio (Stephani) pertinet ad verba: *jure — obligatum* etc. in l. 20 D. h. t. — Cf. scholium, quod habent Basil. Heimb. p. 231.

a) Nempe in fine lin. 17 omissum est verbum ἐνέχεται.

b) Lin. 18 legerim: ἐν ἐπερωτήσει δι' ἐκείνων τῶν ῥημάτων ἦν.

c) Lin. 26 corrigendum esse putaverim: ἀπηριθμήθη τῷ προεστῶτι.

*) Inc. fol. 192. b.

d) Haec est Anonymi παραγραφή ad verbum πολιτικῶς in versione l. 20 D. h. t., quae habetur cap. XX hujus tituli Basilicorum. Eadem adnotatio recurrit ad initium tituli sequentis, Anonymi nomine insignita.

e) Lin. 30 lege: ἔχειν μου pro μοι.

f) Theodori summarium ad l. 1 C. h. t.

pecuniam sumeret. Quodsi non probetur, | *) id eum permisisse [96]), tunc quaerimus de peculio [97]) actionem et de [98]) in rem domini verso [99]).

[XXII.] Ex his, quae servi contrahunt [100]), quamvis de peculio actione dumtaxat teneantur domini, tamen, si in rem versum sit, vel si qui cum eo, qui praepositus est [101]) rebus domini ipsorum, contraxerint ex causis, quibus praepositus est, | *), non peculio tenus sed in solidum debitum vel de eo, quod in rem versum est, tenentur. L. 2 C. h. t.

[XXIII.] Si servus praepositus sit mensae domini et pecunia accepta in mora fiat, tenetur dominus institoria actione, utpote qui praeposuerit eum. L. 3 C. h. t.

[XXIV.] Etiamsi a muliere praeponatur [102]) quis curator rerum sua- L. 4 C. h. t.

const. [1]2 [g]) tit. 26 praesentis IV libri, dominus deducit, quae ei debentur a servo. Lege const. 2 praesentis tituli. Et sciendum, const. 3 tit. 26 praesentis IV libri significare, aliquando de in rem verso actionem competere etiamsi dominus non jusserit.

Ne [h]) videatur huic contrarium esse, quod in parte *de rebus* dictum est. Ibi nimirum dictum est, dominum ei tacite permisisse videri, ut etiam mutuaretur; hic vero, probari oportere, dominum hoc permisisse, ex eo, quod eum non prohibuerit per proscriptionem mutuari. Nam si tabernae proscripserit, ne mutuetur, tunc in confesso est eum non teneri. Unde permissum sic accipimus, si non prohibuerit.

De [i]) in rem verso et institoria actio solidum petunt. Similiter loquitur const. 6 praesentis tituli in quod jussu actione. Lege const. 13 tit. [2]6 [k]) praesentis libri.

| *) Thalelaei [l]). Totum jus hujus constitutionis perspicuum est et interpretatione non indiget.

Theodori [m]). Qui apud servum institorem deponit, adversus dominum ejus institoriam, nempe depositi, habet.

Thalelaei [n]). Nam si argentarius fuit et pecunia apud eum deposita est, ut inter duo quosdam litigantes arbiter esset et victori eam redderet, hoc rei argentariae non est consequens et institoriae non facit locum.

Theodori [o]). Mulier, quae magistrum navis praeponit, exercitoria convenitur.

---

*) Inc. fol. 192. b.

96) Syn. ἐπιτρέψας (lin. 10).

97) Syn. τὴν πεκουλίου. Labbaeus p. 42: τὴν περὶ πεκουλίου (lin. 10).

98) Basil. Heimb. et Syn. καὶ τὴν περί (lin. 10 in fine).

99) Syn. p. 178 ἀλωθέντων (lin. 11). Emendaverat jam Leunclajus: ex Codd. MSS correxit Labbaeus l. c.

100) Basil. Heimb. συναλλάσσουσι (lin. 12).

101) Basil. Heimb. πρὸς προεστῶτα (lin. 14).

*) Inc. fol. 187. b.

102) Basil. Heimb. Ἐὰν παρὰ γυν. προβληθῇ.

g) Lin. 42 lege ιβ' pro β'.

h) Thalelaei παραγραφή ad l. 1 C. h. t. — Idem scholium, sed in alia verba mutatum, ex Cod. Paris. 1352 habent Basil. Heimb. p. 281, et ex Synopseos Codicibus Labbaeus Obss. p. 48.

i) Theodori summarium ad l. 2 C. h. t.

k) Lin. 48 lege κς' pro λς'.

*) Inc. fol. 187. b.

l) Παραγραφή ad l. 2 C. h. t.

m) Summarium l. 3 C. h. t.

n) Παραγραφή ad l. 3 C. h. t.

o) Summarium l. 4 C. h. t.

rum, ex contractibus cum eo initis tenetur mulier institoria actione; [nam etiam si institorem mulier praeposuerit, institoria actione] [103]) tenetur.

[XXV.] Is, cui ab aliquo permissum est | *) mutuam pecuniam sumere, si acceperit, adversus illum competere facit quasi institoriam actionem. L. 5 C h. t.

[XXVI.] Qui voluntate domini contraxit cum servo, exemplo institoriae actionem habet [104]). L. 6 C. h. t.

Thalelaei p). Licet a muliere magister praepositus sit, ex contractibus cum eo initis mulier exercitoria actione tenetur: nam etiam si institorem praeponat mulier, institoria [tenetur] q). — Quaenam est causa hujus quaestionis super muliere, an teneatur, si magistrum vel institorem praeposuerit? Neque in [lib.] III r) *de rebus* hoc dixisti, neque alibi. Discas s) igitur a me. Quoniam mulier, quae intercessit, non tenetur, (neque enim mulieres super alienis contractibus teneri oportet,) quaerebatur aliquando, anne mulierem hisce actionibus utpote ex alienis contractibus oriundis teneri non oporteret. Sed obtinuit, eam conveniri posse. Neque enim alieni sunt hi contractus, sed ipsius mulieris. Didicisti autem jus hujus constitutionis etiam in lib. III eorum, qui *de rebus* tractant.

Ὡσανεὶ κατὰ τοῦ προεστῶτος t) positum est pro ὡσανεὶ ἰνστιτουτορίαν. Ita enim habet τὸ πλάτος. Ideo autem utilem actionem dare voluerunt, quia persona libera est, vel potius, quod etiam verius est, quia non est negotium, pecuniam accipere. Ita enim etiam in libris *de rebus* textus hujusmodi explicatur.

Quoniam u) non posuit prae | *) positionem [re vera esse] v), sed solum, contractum secundum voluntatem initum esse. — Igitur etiam in praecedenti constitutione potius propterea utilem actionem dedit, quod non praepositio proprie esset, sed mandatum. Animadverte etiam reliquas rationes, quas in illa constitutione adduxi w).

Syn. p. 178: Εἰ καὶ — προβληθῇ. Unde corrigas, quod in Palimpsesto est: προβληθείς (lin. 6).

103) Nempe verborum similitudine deceptus librarius, qui Palimpsestum exaravit, lin. 9 ante κατέχεται haec verba omisit: κἂν γὰρ προεστῶτα προβάληται ἡ γυνὴ τῇ κατὰ τοῦ προεστῶτος ἀγωγῇ. Haec enim verba supplenda sunt ex Basil. Heimb. et Syn.

*) Inc. fol. 192. a.

104) Quae sequuntur in hac pagina, ad tit. II hujus libri spectant.

p) Παραγραφή ad l. 4 C. h. t.

q) Lin. 5 in fine lege κατέχεται pro προβάλλεται.

r) Lin. 6 in fine lege γ′ pro ιγ′.

s) Responsio **Thalelaei** est. Inde haustum est scholium, quod habent Basil. **Heimb.** p. 231 et Syn. p. 178.

t) Hoc scholium pertinet ad cap. XXV hujus tituli. Est recentioris JCti, sed haustum ἐκ τοῦ πλάτους **Thalelaei** ad l. 5 C. h. t. — Cf. Basil. **Heimb.** II p. 84.

u) Hujus adnotationis pars prior **Thalelaeum** sapit ad l. 6 C. h. t. παραγράφοντα, — pars posterior autem recentiorem JCtum, eundem, de quo nota antecedenti dictum.

*) Inc. fol. 192. a.

v) Lin. 22 lege: | στασίαν κυρίως.

w) Reliqua scholia, quae hac pagina leguntur, ad titulum sequentem pertinent.